BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
7 D
38

[illegible] più grande
[illegible] legato da [illegible]
[illegible] e elegante
[illegible] fine e ancora [illegible]

28.6.9

5-10-D. 10-

Q. HORATII FLACCI

SERMONVM LIBRI QVATTVOR,

SEV,

SATYRARVM Libri duo.

EPISTOLARVM Libri duo.

A Dionyſio Lambino Monſtrolienſi *ex fide decem librorum manuſcriptorum emendati: ab eodemq́; Commentarijs copioſiſſ. illuſtrati.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

AL DVS

Venetijs, apud Paulum Manutium, Aldi F.

∞ DLXVI.

Dionyſ. Lambinus Monſtrolienſis

FRANCISCO TVRNONIO, SAPIENTISS. ET CLARISS. ʋiro, ampliſsimiq́ue Cardinalium collegij primario, S. D.

CVm fortunati mihi uidentur ij fuiſſe FRANCISCE TVRNONI, qui confecto ſine offenſione, ſuæ uitæ curſu, ad extremam ætatem peruenerunt, eamq́; tranquillè, placideq́; traduxerunt: tum longè beatiſsimos illos fuiſſe iudico, qui toto ferè ætatis ſpatio magnis in rebus domi, foriſq́; gerendis decurſo, non modò lenem, & quietam, uerùm etiam honoratam, & glorioſam adepti ſunt ſenectutem. In quibus te, ſi quem alium, his temporibus, & meritò poſſumus numerare, & principem locum iure uidemus obtinere. Nam, ut ceteros honores, qui tibi & in tua ſenectute, & in ſuperiore ætate habiti ſunt, omittam, atque ad ea, quæ his temporibus propiora, & coniunctiora ſunt, veniam, quis fuit nuper tuus in Galliam ex Italia reditus? Quæ Aureliani (qua in urbe trium totius regni ordinum conuentus habebatur) à principibus, & nobilibus facta tibi gratulatio eſt? qui plauſus? quæ ex tuo aduentu perceptæ lætitiæ ſignificatio? quo te uultu Rex FRANCISCVS II. paucis antequàm diem ſuum obiret, diebus: quo CATHARINA MEDICEA mater eius excepit? qui complexus: quæ lacrymæ partim gaudio, partim eorũ, quæ in Gablia, te abſente, acciderant, recordatione profuſæ fuerunt? Lætabantur omnes ſcilicet,

eum difficilibus, & turbulentis Reipub. temporibus ſaluum, & incolumem longo interuallo patriæ eſſe redditum, qui non uinculis, non terrore, non pœna, non cruciatu, ſed ratione, conſilio, prudentia, ſapientia ciuiles diſcordias ſedare, belli inteſtini incendium reſtinguere, diſſenſionibus de religione modum, finemq; conſtituere poſſet. Meminerant, te cùm ſemper aliàs pacis ſuaſorem, auctoremq; fuiſſe, neque unquam, niſi neceſſariò tua ſententia bellum comprobaſſe: tùm anno CIↃ IↃLVI. & ERRICO Regi, datis ad eum Roma litteris, inducias cum PHILIPPO Hiſpaniarum Rege factas gratulatum eſſe, & Pontifici Max. PAVLLO IIII. coram diſſuaſiſſe, ne bellum pactis inter ERRICVM, & PHILIPPVM inducijs repreſſum, ac ſopitum excitaret, aut redintegraret. Memoria tenebant, te eundem, cum Pontificem Max. in belli ſtudium incumbere uideres, inſtigante præſertim fratris eius filio Cardinali Carraffa, cui Deus immortalis dignum flagitioſa uita, ſceleratiſq; factis exitum dedit, Regi per litteras ſuaſiſſe, ut in ſententia maneret, pactaq; & ſibi honeſtiſsima, & populo ſuo utiliſsima ſanctiſsimè, religioſiſsimeq; obſeruaret: ſua quidem omnia Pontifici Max. bellum Colonis inferre meditanti, pro ſua dignitate, ac maieſtate polliceretur, laborantiq; ſedulò ſubueniret: eum tamen precibus omnibus obſecraret, ne bellum renouando, ſpem pacis pœnè exploratam turbaret, atque è manibus quodammodo extorqueret. Quod ſi ille de belli gerēdi ſententia neque difficultate deterreri, neq; precibus demoueri poſſet, ita Rex illum pecunia, uiriſq; iuuaret, ut neque eum deſertum eſſe pateretur, neque induciarum pactū infirmaret. Hæc tua fuit de bello illo Romanis calamitoſo, nobis propè funeſto ſententia: hoc conſilium: hoc iudicium. In quo ſi tibi obtemperatum eſſet: & ſi uel Pont. Max. de ſummo iure aliquid remittens, Colonas (à quibus ſe læſum eſſe querebatur) leniore pœna coërcere in animum induxiſſet: uel ERRICVS Pontificis Max. iuſto illi quidem fortaſſe, ſed tamen immoderato dolori paulo reſtrictius indulſiſſet: non tot oppida Latium flamma, ferroq; uaſtari uidiſſet: non tot menſes Roma obſidionem miſerrimam pertuliſſet: non tot fortiſsimi uiri partim in oppidorum oppugnationibus: partim in prælijs, partim fame, frigore, morbo interiiſſent: non tot in Gallia clades eſſent acceptæ: non tot agri depopulati: non tot urbes captæ: non tot templa direpta: non tot populi è ſuis ſedibus, & focis auitis exturbati. Itaque, qui conſilium tuum, rebus integris, non fuerant ſecuti,

ij ſerò

ij ſerò iam, & malo demùm accepto, te plus uidiſſe, ſe ſpe fallaci
ductos eſſe cognouerunt. Tu autem, cum paſsim bellicum canere-
tur, paſsim delectu habito milites ſcriberentur, neque iam (ut in
quit ille) audiret currus habenas, tempeſtatem futuram multo an
tè proſpiciens, uoluntate, & conceſſu ipſius Pontificis Max. cu-
ius apud te grauiſsima ſemper & ſanctiſsima fuit auctoritas, quan
uis multa eius inſtituta actaq; nó admodũ tibi (ut credibile eſt) pro
barentur, ex urbe diſceſsiſti: triennium, & eo amplius Roma ab-
fuiſti. menſes circiter quindecim in Vmbria: ſex Venetijs: in op-
pido Corneliano annum commoratus es. Inde longo itinere ualè
tudinis cauſa ſuſcepto, ad aquas Lucenſes de medicorum ſenten-
tia profectus es. Vbi cum de Pontificis Max. obitu multorum lit-
teris certior factus eſſes, tibiq; inſtarent non ſolùm tui, uerùm e-
tiam alieni, & tamen tui amantiſsimi, ut Romam ad comitia Pon
tificia mari contenderes, (nam te terra iter facere aduerſa tua uale
tudo prohibebat) uix tandem peruicerunt. Ità Romam naui-
gaſti non ſpe Pontificatus adipiſcendi ductus: quem ſperauiſti nun
quam, ac te optauiſti quidem: ſed Eccleſiæ Rom. laborantis iuuan
dæ ſtudio incenſus. In comitium Cardinalium a.d. quintum idus
Septembr. expectatus introiſti. Vbi cùm ſtudiis partium rem eò
loci adductam eſſe animaduertiſſes, ut comitia in multos menſes
tractum iri facile appareret: quæ tua fuit & priuatim cum tuis, &
palàm in Cardinalium conuentu oratio? cùm Eccleſiæ Rom. ſta-
tum deplorares, cum uniuerſum Pontificum, & ſacerdotum ordi
nem infamia, inuidiaq; flagrare oſtenderes, cum tuos collegas hor
tareris, ut ſublatis diſcordiis, concordiaq; conſtituta, unum ali
quem ex toto collegio deligerent uirtute, conſilio, prudentia, ſan
ctimonia, integritate, uitæ antè actæ exiſtimatione præſtantem
qui tantam perſonam, tantamq; dignitatem ſuſtinere, qui Eccle-
ſiam Rom. propemodum oppreſſam atque afflictam excitare, qui
religionem Chriſtianam tetris opinionum peſtibus affectam, ex lit
terarum ſacrarum præſcripto ſanare poſſet. Quid? illud ne omni-
bus notiſsimum ſilentio præterire debeo, quòd, cum etiam ij, qui
aduerſariarum partium ſtudiis erant implicati, atque irretiti te
ſuffragio ſuo Pontificem Max. cuperent declarare, ij ipſi, qui ſe
omnia tua cauſa & uelle, & debere dicebant, atque adeo præ ſe fe-
rebant, tibi defuerunt? tibi aduerſati ſunt? tibi, ne, ad quem lo-
cum te tuæ præſtantiſsimæ uirtutes, maximaq; & plurima in Ec-
cleſiam Rom. merita ſecunda omnium uoluntate prouehebant, in

a cum

eum locum cunctis Cardinalium ſuffragijs ſublatus aſcenderes, obſtiterunt? Quod cũ comperiſſes, tantũ abeſt, ut eorum animi egeſtatẽ (grauiore enim uerbo uti non libet) iniquiore animo tuleris, ut multo accuratius, quàm anteà, tuos collegas ad concordiam cohortatus ſis, oraueriſq;, ut de te iam cogitare deſinerent, alium uiderent, ad alium tanto gradu digniorem ſeſe totos uno conſenſu conuerterent. Itaque cum in eo comitio non pauci illi quidem eſſent, pro illius ordinis ſplendore, atque amplitudine, eo loco digniſsimi, ſed non omnibus propter ſtudium partium æquè probati, te ſuaſore, atque adeò auctore uir eximia uirtute, doctrina, morum integritate, uitæ religione ornatiſsimus PIVS IIII. omnibus omnium Cardinalium ſuffragiis Pontifex Max. declaratus eſt. Cui quid ego nunc dicam quàm carus ſis? quanti te ille, & Romæ præſentem fecerit, & nunc abſentem faciat? neque id immeritò. Non enim audierat ſolùm, id quod omnium ſermone celebratum, omniumq; teſtimonio comprobatum, & confirmatum eſt, te ſingulari ſapientia animi magnitudine, grauitate, conſtantia, iuſtitia, integritate præditum eſſe, ſed quotidie in priuatis, publicis, de religione, de Eccleſiæ Romanæ ſtatu negociis experiebatur tuam & in conſilio dando fidem, & in ſententia dicenda prudentiam, ſapientiamq; ſingularem. Neque uerò ille unquam adduci potuiſſet, ut te à ſeſe dimitteret, niſi triſtibus, iiſq; crebris è Gallia allatis ad ſe de religione litteris, ac nunciis commotus, cum cuperet florentiſſimo, potentiſsimoq; regno, pro ſuo paterno in omneis Chriſtianos amore, conſulere, te unum ad eas parteis aptiſſimum eſſe iudicaſſet, cum præſertim Rex ipſe FRANCISCVS II. & mater, conſiliariiq; Regis te quotidianis litteris à ſe flagitarent, eamque ob cauſam triremes quattuor in portum Oſtienſem partim uentis prouectæ, partim remis appulſæ eſſent: quarum erant duæ regiæ è portu Maſsilienſi profectæ: reliquarum duarum altera à COSMO Florentiæ Regulo, altera à ciuitate Genuenſi rogatu Regis erat miſſa. Ita te Pontifex Max. PIVS IIII. à ſe diſcedere, atque in Galliam reuerti paſſus eſt, ut hominem ſibi cariſsimum, nõ libenter: ut ad ſedandas diſcordias, Eccleſiæq; Rom. auctoritatẽ ſartam tectam conſeruandam accommodatiſſimum, non inuitus. Redeo igitur nunc ad id, quod initio propoſueram, te uerè fortunatum, ac beatum eſſe, FRANCISCE TVRNONI, quem ea conditione, eoq; fato natum eſſe uidemus, ut omnes uitæ tuæ parteis ad rempub. iuuandam, atque ad benè de hominibus merendum contuliſſe

tuliſſe uidearis. Ille enim demum uerus eſt honos, qui uirtuti ſpectatæ, & cognitæ tribuitur: uerè ille honoratus eſt, qui omni opera, conſilio, labore, ſtudio ſuo, communibus hominum vtilitatibus ſeruit. Laborioſum uitæ genus, fateor. ſed magnus ineſt in tali labore fructus, magnum præmium, magna merces: quam, per deos immortales noli contemnere. Non enim ſi ſat magnam gloriam uita ſuperiore peperiſti, eaq; contentus es, iccirco te conuenit patriæ in eius dubiis, atque aduerſis temporibus deeſſe, labori tuo parcere, ocio conſulere. Quanquam cui hæc dico? nempe ei uiro, qui præclarum ſibi ducat, de hominum genere benè merendo patriæq; conſulendo, non modò grauiſsimos labores ſuſcipere, ac perferre, uerum etiam uitam, ſi opus ſit, profundere. Sed de his nimis multa, tibi præſertim, homini occupato, & fortaſſe grauiſſimis de rep. curis, & cogitationibus fatigato. Interea per opportunè, niſi fallor, Qu. Horatii Flacci à nobis, ut ſcis, magno labore noſtro, multiſq; uigiliis explicati, & commentariis illuſtrati, atque ex auctoritate decem codicum antiquorum quàm plurimis locis emendati Satyrarum lib. duos, totidemq; epiſtolarum ad te defero, ut, quo ſcriptore plurimùm ſemper in ocio tuo (ſi quando unquam ocioſus fuiſti) delectatus es, eius lectione maiorum rerum cura defeſſus aliquantùm acquieſcas, atque ita hac honeſtiſsima animi remiſsione recentior quodammodo factus ad munus tuum adminiſtrandum reuertare. Vale. Idib. Aprilibus anno CIↃ. IↃ. LVI. Lugduni.

SATYRARVM
LIBER PRIMVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SATYRA I.

QVI ſit, Mæcenas, vt nemo, quam ſibi ſortem
Seu ratio dederit, ſeu ſors obiecerit, illa
Contentus viuat? laudet diuerſa ſequentes?
O fortunati mercatores, grauis annis
Miles ait, multo iam fractus membra labore.
Contrà mercator, nauim iactantibus Auſtris,
Militia eſt potior. quid enim? concurritur: hora
Momento aut cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat iuris, legumq́; peritus,
Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat.
Ille, datis vadibus qui rure extractus in vrbem eſt,
Solos fœlices viuentes clamat in urbe.
Cetera de genere hoc (adeò ſunt multa) loquacem
Delaſſare valent Fabium. ne te morer: audi,
Quò rem deducam. ſi quis deus, en ego, dicat,
Iam faciam, quod vultis: eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu conſultus modò, ruſticus. hinc uos,
Vos hinc mutatis diſcedite partibus. eia,
Quid ſtatis? nolunt. atqui licet eſſe beatis.
Quid cauſæ eſt, meritò quin illis Iupiter ambas
Iratus buccas inflet? neque ſe fore poſthac
Tam facilem dicat, votis vt præbeat aurem?
Præterea, ne ſic, vt, qui iocularia, ridens
Percurram (quanquam ridentem dicere uerum

Quid vetat? vt pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint vt diſcere prima.)
Sed tamen amoto quæramus ſeria ludo:
Ille, grauem duro terram qui vertit aratro:
Perfidus hic caupo, miles, nautaq́;, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Seſe ferre, ſenes vt in ocia tuta recedant,
Aiunt, cum ſibi ſint congeſta cibaria: ſicut
Paruula (nam exemplo eſt) magni formica laboris,
Ore trahit, quodcunque poteſt, atque addit aceruo,
Quem ſtruit, haud ignara, ac non incauta futuri.
Quæ, ſimul inuerſum contriſtat Aquarius annum
Non vſquam prorepit: & illis vtitur antè
Quæſitis ſapiens: cum te neque feruidus æſtus
Demoueat lucro; neque hiems, ignis, mare, ferrum,
Nil obſtet tibi, dum ne ſit te ditior alter.
Quid iuuat immenſum te argenti pondus, & auri
Furtim defoſſa timidum deponere terra?
Quod ſi comminuas, vilem redigatur ad aſſem.
At, ni id fit, quid habet pulchri conſtructus aceruus?
Millia frumenti tua triuerit area centum:
Non tuus hoc capiet venter plus, quàm meus: vt ſi
Reticulum panis venaleis inter onuſto
Fortè vehas humero: nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portarit. uel dic, quid referat intra
Naturæ fineis viuenti, iugera centum, an
Mille aret? at ſuaue eſt ex magno tollere aceruo.
Dum ex paruo nobis tantundem haurire relinquas:
Cur tua plus laudes cumeris granaria noſtris?
Vt, tibi ſi ſit opus liquidi non amplius vrna,
Vel cyatho: & dicas magno de flumine mallem,
Quàm ex hoc fonticulo tantundem ſumere. eò fit,
Plenior vt ſi quos delectet copia iuſto:
Cum ripa ſimul auulſos ferat Aufidus acer.
At, qui tantuli eget, quanto eſt opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in vndis.
At bona pars hominum decepta Cupidine falſo,
Nil ſatis eſt, inquit: quia tanti, quantum habeas, ſis.
Quid facias illi? iubeas miſerum eſſe libenter:
Quatenus id facit. vt quidam memoratur Athenis

Sordidus,

Sordidus, ac diues, populi contemnere voces
Sic ſolitus: populus me ſibilat, at mihi plaudo
Ipſe domi: ſimul ac nummos contemplor in arca.
Tantalus à labris ſitiens fugientia captat
Flumina. quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. congeſtis vndique ſaccis
Indormis inhians: & tanquam parcere ſacris
Cogeris: aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Neſcis, quò ualeat nummus: quem prabeat uſum?
Panis ematur, olus, uini ſextarius: adde,
Queis humana ſibi doleat natura negatis.
An vigilare metu examinem: noctesq́, diesq́,
Formidare malos fures, incendia, ſeruos,
Ne te compilent, fugienteis: hoc iuuat? horum
Semper ergo optarem pauperrimus eſſe bonorum.
At ſi condoluit tentatum frigore corpus:
Aut alius caſus lecto te affixit: habes, qui
Aſſideat, fomenta paret, medicum roget, vt te
Suſcites: ac reddat natis, carisq́, propinquis.
Non vxor ſaluum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri, atque puellæ.
Miraris, cum tu argento poſt omnia ponas:
Si nemo praſtes, quem non merearis, amorem?
At ſi cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, ſeruareq́, amicos
Infelix operam perdas: vt ſi quis aſellum
In campo doceat parentem currere frenis.
Denique ſit finis quærendi: quoq́, habeas plus,
Pauperiem metuas minus: & finire laborem
Incipias, parto quod auebas: nec facias, quod
Vmidius quidam (non longa eſt fabula) diues,
Vt metiretur nummos: ita ſordidus, vt ſe
Non vnquam ſeruo melius veſtiret: ad vſque
Supremum tempus ne ſe pœnuria victus
Opprimeret, metuebat. at hunc liberta ſecuri
Diuiſit medium fortiſſima Tyndaridarum.
Quid mi igitur ſuades? vt viuam Mænius? aut ſic,
Vt Nomentanus? pergis pugnantia ſecum
Frontibus aduerſis componere? non ego auarum
Cum veto te fieri: vappam iubeo, aut nebulonem.

Eſt inter Tanaim quiddam, ſocerumq́; Viſelli.
Eſt modus in rebus: ſunt certi denique fines:
Quos vltra, citraq́; nequit conſiſtere rectum.
Illuc vnde abij, redeo: nemon' vt auarus
Se probet: ac potius laudet diuerſa ſequentes?
Quodq́; aliena capella gerat diſtentius vber,
Tabeſcat: neque ſe maiori pauperiorum
Turba comparet: hunc, atque hunc ſuperare laboret.
Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat:
Vt, cùm carceribus miſſos rapit vngula currus,
Inſtat equis auriga ſuos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, vt rarò, qui ſe vixiſſe beatum
Dicat, & exacto contentus tempore uitæ
Cedat, uti conuiua ſatur, reperire queamus:
Iam ſatis eſt: ne me Criſpini ſcrinia Lippi
Compilaſſe putes, uerbum non amplius addam.

COMMENTARII.

Conſtat inter omneis doctos, ſatyrarum libros duos, totidemq́ue epiſtolarum & ab Horatio ſcriptos eſſe, & ad noſtram ætatem perueniſſe. Sed utri priore loco debeant collocari, id uerò quæri ſolet, neque inter eos conuenit. Alij enim epiſtolas ſatyris anteponi uolunt: alij contrà: neque hæc controuerſia ueterum membranarum auctoritate terminari, aut componi poteſt: quippe quæ ita inter ſe ipſæ diſſideant ordine, & diſpoſitione librorum, ut in nonnullis, epiſtolarum libri odis præponantur: ſatyræ autem poſtremo loco poſitæ ſint: in alijs ſatyræ primo loco, epiſtolæ ſecundo, odæ tertio ſint collocatæ: ut facilè appareat uel ueteres illos de horum librorum ordine non admodum laboraſſe, uel librarios ordinem à ueteribus ſeruatum perturbaſſe. Ego primùm hoc teſtificor me cum quoquam hac de re, ut quæ mihi parui admodum momenti uideatur, decertare nolle: deinde difficile eſſe puto certi aliquid de hac controuerſia ſtatuere ac pronunciare. poſtremò ſi quis hoc dicet, me tamen iudicaſſe ſatyras epiſtolis eſſe præponendas, quia hoc ordine eas diſpoſuerim: licet mihi reſpondere me nullo conſilio, nullaq́; ratione id feciſſe: ſed cùm initio, quo tempore hos commentarios adumbrare cœpi, hunc ordinem eò ſecutus eſſem, quòd in meo exemplari libri ita eſſent collocati: me eundem ordinem tum cum typis excudendos dedi, ſeruauiſſe. Verumtamen ſi quis facti mei rationem flagitabit, neque mihi credet, me temere, aut caſu hos libros ita diſpoſuiſſe: is me hac ratione motum eſſe ſibi perſuadeat per me licet. Horatius primus omnium Latinorum uerſus lyricos exemplo Græcorum ſcripſit, eoq́ue lyricorum poëtarum princeps, ne dicam ſolùs, inter Latinos habetur: quod ipſe de ſe non uno loco prædicat: ut Od. 111. lib. 4. *Totum muneris hoc tui eſt, Quòd monſtror digito prætereuntium Romanæ fidicen lyræ.* & Od. ultima lib. 3. magnificè gloriatur ſe primum omnium, carmen Aeolium, nempe Alcaicum & Sapphicum ad cantus Italos deduxiſſe.

xiſſe. *Dicar, quà uiolens obſtrepit Aufidus, Et, quà pauper aquæ Daunus agreſtium Regnauit populorum, ex humili potens Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxiſſe modos.* ſatyrarum etiam ſcriptor, ſeu potius poeta fuit, non primus ille quidem (fuit enim Lucilius ſatyræ inuentor) ſed eo, qui primus ſatyras ſcripſit, longè præſtantior: quod ipſe de ſe non falsò prædicat ſatyra IIII. & x. lib. I. Iccirco Oda xx. lib. 2. poëtam biformem ſe ipſe nominat, id eſt, opinor, lyricum, & ſatyricum. Itaque cùm carminum lyricorum libros, ex quibus poëtæ lyrici nomen adeptus eſt, primo loco poſuerim, ſatyras, ex quibus ſatyrici poëtæ nomen ſibi peperit, mihi uideor ſtatim poſt Odarum libros, non immeritò côllocare. Nam epiſtolæ quidē, ſiue illæ communi nomine ſermones appellandæ ſunt, ſiue ſecus: nihil addunt Horatio, neque ad lyrici, neque ad ſatyrici poëtæ nomen. Sunt enim illæ & ā lyricis uerſibus, & à ſatyris re ſeiunctæ, ac ſeparatæ, unumq; quoddam corpus utriſque diſpar & diſſimile conſtituunt. neque omnes eodem planè ſtilo, atque ſatyræ mihi uidentur eſſe ſcriptæ. hæ enim non ſolùm humili & orationi ſolutæ ſimillimo, uerùm etiam faceto, urbano, mordaci genere uerborum textæ ſunt. epiſtolæ uerò quamuis quotidiano illæ quoque ſermone, & uerbis de medio ſumtis ac petitis, magna ex parte conſtent, quemadmodum debent epiſtolæ: ea tamen urbanitate, ijs ſalibus, eo denique aceto (ut ita dicam) quo ſatyræ imbutæ ſunt, carent: ut omittam quòd earum nonnullæ paulo ſunt elatiores, atque ornatiores, & quibuſdam uerborum ac ſententiarum luminibus illuſtriores. Gloria igitur illa ſumma tùm lyrico carmine, tùm ſatyrarū ſcriptione Horatio parta & quæſita, inſigni quidem, & luculenta epiſtolarum acceſſione cumulatur: ſed nullum ei nouum poëtæ nomen per illas acquiritur. Præterea ſi ſolæ ſatyræ ſermonum nomine ſunt appellandæ, (ut uulgus putat) Horatius ipſe declarat ſe epiſtolas poſterius ſcripſiſſe, quàm ſatyras. Sic enim epiſt. ad Tibull. *Albi noſtrorum ſermonum candide iudex,* &c. His rationibus adductus ſatyras priore loco, quàm epiſtolas collocaui: quas, ſi quis non probabit, ſusque, deque habebo. eiq; libenter aſſentiar, qui à me diſſentiens, ſententiam afferet probabiliorem. Sed, ne quis miretur me uulgatam inſcriptionem horum librorum immutaſſe, primùm uir quidā doctiſſimus mihi aſſeuerauit Romæ, ſe Venetijs codicem uidiſſe perantiquum, in quo ineſt hæc inſcriptio. Deinde (ut dicam, quod ſentio) ſermonis nomen generale eſt, omnia ſermonum genera continens, & complectens: neque propriè ad ſatyram ſignificandam natum, aut factum. Itaque Horatius epiſtola ad Auguſtum, epiſtolæ ſuæ locutionem hoc nomine appellat. *Ne longo ſermone morer tua tempora Cæſar.* Præterea cum ſatyra nomen ſit latini poëmatis proprium, quo nomine etiā ipſe id afficit prima ſaty. lib. 2. *Sunt quibus in ſatyra uidear nimis acer,* &c. & cū, ubi de ordine lib. & ita deinceps numero ſatyrarum agitur, ſoleamus ita lóqui, ſatyra prima, ſatyra ſecunda, &c. nonne abſurdum eſt, ubi de numero librorum fit ſermo, ſermonum potius, quàm ſatyrarum librum primū & ſatyrarum librum ſecundum nuncupare? Nā, ut loquar de ſatyris tantùm, conueniebat eas aut hoc modo & inſcribere & appellare, *Sermonum libri duo*: deinde *Sermonum liber primus, liber ſecundus*: deinde *ſermo primus, ſermo ſecundus, ſermo tertius*, &c. aut hoc modo, *Satyrarum lib. duo, Satyrarum lib. prim. lib. ſecund.* deinde *ſatyra prima, ſecunda*, &c. Quòd ſi modus ille ſuperior erat abſurdus, atque ineptus futurus: relinquitur ut hunc poſteriorem probare debeamus. Præterea quis negabit omneis epiſtolas quotidiano ſermone textas eſſe, ut diximus? Nam non, ſi aliæ ſunt alijs ornatiores, propterea minus putandæ ſunt uerbis de medio petitis eſſe perſcriptæ. Poſtremò hoc præter cetera inter ſatyras, & epiſtolas intereſſe arbitror, quòd illæ ſunt dicaciores, urbaniores, licentiores, interdum etiam impudentiores, amariores, mordaciores:

ctiores : hæ contrà minus dicaces, ſeueriores, modeſtiores, uerecundiores, dulciores, mitiores. De ſatyra autem hoc unum dicam, quod ſcribit Quinctilianus, eam Latinorum eſſe totam, neque à Græcis arceſſitam. Satyras enim Græci non ſcripſerunt. Negari certè hoc non poteſt Lucilium Satyrarum inuentorem, atque autorem (nam de Varrone nihil attinet dicere) ueteris comœdiæ poëtas Eupolin, Cratinum, Ariſtophanem, & ceteros ſecutum, ſe ad ſatyras ſcribendas contuliſſe quod teſtatur Hor. ipſe ſaty. IIII. lib. I. Itaque uerè hoc dicere licet, ſatyrã ueteris comœdiæ, quæ ob immoderatam maledicendi licentiam lege ſublata eſt, locum occupaſſe.

Mæcenas] de Mæcenate cùm ſatis multa dixerimus ad Od. I. lib. I. ad illa lectorem reijcimus. hoc unum omiſimus (quod ad hunc locum non minus accommodatè dici poteſt) Mæcenatis nomen fuiſſe Cilnium, ut ſit C. Cilnius Mæcenas, quod docuit nuper Onufrius Panuinus.

- ſeu fors] ita ſine dubio legendum, & ita ſcriptum eſt tùm in exemplarib. excuſis emendatis, tùm in codicibus calamo exaratis, non ſors. Præterea quid ineptius, quàm ita loqui, *ſiue ratio ſortem dederit, ſiue ſors obtulerit*, &c. nunc autem cum fors idem ferè ſit, quòd fortuna: ſors autem præter uulgatam ſignificationem, ſit id quod uel à Deo, ſiue à fortuna offertur: uel à ratione, & conſilio datur, uerbi gratia nobilitas, ignobilitas, uita priuata, uita publica: horum uerborum ſententia eſt apertiſſima: mirum eſſe neminem ſua ſorte eſſe contentum, ſiue eam ſortem ratio dederit, ſiue Deus aliquis, aut fortuna obiecerit. Propterea autẽ, quòd parùm admodum intereſt inter harum litterarum s. & f. figuras: librariorum negligentia in optimorum ſcriptorum libros menda turpia irrepſerunt, & *ſors*, pro *fors* ab illis aliquot locis poſitum eſt. ut apud Catul. in carm. de nup. Pelei. *ut læta gaudia mente Agnoſcam, cum te reducem ſors proſpera ſiſtet*. leg. *fors proſpera*. & apud Virg. in Mœride. *quoniam ſors omnia uerſat*, legendum *fors*. & apud M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 2. legendum *quod fors obtulerit. id acturus uidetur*, non, *ſors*, ut habent libri typis excuſi, & oratione in Verr. de ſignis, legendum *ſolumq; quod cuiq; fors offerebat, arripuerit*, non, *ſors*. & off. I. in uerſibus illis Ennianis, mendoſa eſt uulgata lectio, *vos ne uelit, an me regnare hera, quidve ferat ſors*. eſt enim legendum, *quidve ferat fors*. & apud Salluſt. in proœmio belli Iugurtini, mendoſè ita legitur, *Falſo queritur de natura ſua genus humanum, quòd imbecilla, atque æui breuis ſorte potius, quàm uirtute regatur*: eſt enim legendum *forte*. & ita reperi ſcriptum in codice peranti-quo. & apud T. Liuium lib. 36. ſic emendandus locus: *ne paulum quidem dubitarunt, quin pro fide erga Romanos, quicquid fors belli tuliſſet, paterentur*. denique ut ſic emendentur hi loci, poſtulat Latini ſermonis uſus, idque è paucis exemplis intelligere licet. Terent. in Phorm. *Quod fors feret, feremus æquo animo*. Idem Hecyra. *Quia tam incommodè illis fors obtulerat aduentum meum*. Lucret. lib. v. *Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat*. ubi fortuna pro nomine *fors* perſpicuè poſitum eſt. Idem lib. 3. - *caſumq; timent, quẽ cuiq; ferat fors*. M. Tull. epi. ad Att. li. 4. - *ſed de illa ambulatione fors uiderit, aut ſi quis eſt, qui curet, Deus*. ibid. lib. 14. - *ſed hæc fors uiderit ea, quæ talibus in rebus plus, quàm ratio, poteſt*. ibid. lib. 8. - *eundum, ut quencunque fors tulerit caſum, ſubeam potius cum ijs, qui dicuntur eſſe boni, quàm uidear à bonis diſſentire*. Horat. ſaty. VI. huius libr. *Nulla etenim mihi te fors obtulit*. idem ſup. Od. IX. lib. I. *Quem fors dierum cunque dabit, lucro Appone*. Idem ſaty. I. lib. 2. *Diues, inops: Romæ, ſeu fors ita iuſſerit, exul: Quiſquis erit uitæ, ſcribam, color*. Virg. Aen. VII. *Quæ fors prima dedit, ſanguis nouus imbuit arma*. Salluſt. bello Iugurt. *cetera, uti fors tulit, aliàs alta ſunt, aliàs in tempeſtate uadoſa*. T. Liuius lib. 25. - *quos fors obtulit, irati interfecerunt*.

- diuerſa ſequentes] id eſt, eos omnes qui diſſimilia, & diuerſa uiuendi inſtituta

ſtituta ſequuntur. Plutarchus in lib. περὶ εὐθυμίας oſtendit multum ualere ad animi tranquillitatem, ſeipſum & ſua inſpicere: ſin minus, at certè ſe inferiores ſpectare, & non imitari uulgus hominum, qui ſe cum præſtantioribus comparant, uerbi gratia, ſerui qui uincti ſunt, ſolutos beatos eſſe prædicant: illi autem liberos: liberi ciues: hi rurſus copioſos, & locupletes: copioſi autem ſatrapas: ſatrapæ, reges: reges, deos, propemodum tonare, & fulgurare uolentes. ſic Plutarch. καί τοι, καὶ τοῦτο μέγα πρὸς εὐθυμίαν ἐστὶ, τὸ μάλιστα μὲν αὐτὸν ἐπισκοπεῖν, καὶ τὰ καθ᾽ ἑαυτόν· εἰ δὲ μὴ, τοὺς ὑποδεεστέρους ἀποθεωρεῖν, καὶ μὴ, καθάπερ οἱ πολλοὶ πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας ἀντιπαρεξάγουσιν, οἷον εὐθὺς οἱ δεδεμένοι εὐδαιμονίζουσι τοὺς λελυμένους· ἐκεῖνοι δὲ τοὺς ἐλευθέρους. οἱ δ᾽ ἐλεύθεροι, τοὺς πολίτας. οὗτοι δὲ πάλιν αὖ τοὺς πλουσίους· οἱ δὲ πλούσιοι τοὺς σατράπας. οἱ δὲ σατράπαι τοὺς βασιλεῖς· οἱ δὲ βασιλεῖς τοὺς θεοὺς μονονουχὶ βροντᾶν καὶ ἀστράπτειν ἐθέλοντες. eodem pertinet illud Liuianum lib. 5. *credo fortunatum matrimonium ei ſororis uiſum, ſuiq; ipſam malo arbitrio, quo à proximis quiſque minimè ante iri uult, pœnituiſſe.*

fractus membra] helleniſmus. fractis membris dixiſſet, ſi Latino more loqui uoluiſſet.

Quid enim ?] Iacobus Taurellus Florentinus Lælij Taurelli iuriſconſulti clariſſ. frater, homo in his litteris magnopere exercitatus, dicebat mihi Romæ anno ſuperiore, hoc loco legendum ſibi uideri *quid ni?* non, *quid enim?* neque tamen ullius codicis ueteris auctoritatem proferebat: nec ego eam ſcripturam ullo in codice manuſcripto reperi. icircò nihil mutaui, ſed receptam, præſertim à 9. libris ueteribus confirmatam, retinui. cuius explicationem ſiquis à me requirat, dicam ſolere Latinos hac interrogatione uti, cum ſignificare uolunt ſe rectè ſentire, uel uerum dicere, neque eum, quicum loquuntur, contrà dicere quicquam poſſe, ut intelligere licet ex illo loco epiſt. L. Luceij ad Cicer. lib. 5. epiſt. *Quid enim? tu ſolus aperta non uidebis, qui propter acumen occultiſſima perſpicis?* ſic Cic. epiſt. ſequ. ad Luceium. *Quid enim? ad amicos ne confugiam?* ſic Horat. ſaty. VII. lib. 2. *Cùm laqueo uxorem interimis, matremq; ueneno, Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis*, &c. quanquam, ne mentiar, locus ille ſaty. III. mihi ſuſpectus eſt, ut ſuo tempore dicemus. ſic igitur hunc locum explico. *Militia eſt potior*, (inquit mercator) *quid enim?* id eſt, quid eſt, quòd contrà dici poſſit, quamobrem ita non ſit? *concurritur*, &c. Quòd ſi quis malet legi, *quid ni?* ſententia erit planior. hoc modo, quid ni potior ſit? πῶς γὰρ οὔ.

- concurritur] ſic Virg. de apibus. lib. 4. *Erumpunt portis: concurritur: æthere in alto Fit ſonitus.*

- aut cita mors] ſic reperi ſcriptum in cod. duob. Vatic. Iann. Torneſ. & certè ſcriptura hæc concinnior eſt, quàm vulgata.

Sub galli cantum] ante galli cantum, ut alibi annota. ſic M. Tullius pro Muræna. Seruium iuriſconſultum alloquens. *Te gallorum, illum buccinarum cantus exſuſcitat.*

- conſultor] qui conſulit iuriſconſultum. M. Tull. eadem orat. *Vigilas tu de nocte, ut conſultoribus tuis reſpondeas.*

Ille datis vad.] agricola, qui cum uadimonio promiſit ſe in iudicio ſtaturum. Sunt autem uades, qui promittunt ſuo periculo ſe aliquem in iudicio ſtituros, ſiue caput agatur, ſiue pecunia: ſæpius tamen, & uſitatius uades dicuntur, qui intercedunt in cauſa capitis. ut M. Tull. off. 3. *Damonem & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter ſe fuiſſe, ut, cum eorum alteri Dionyſius tyrannus diem necis deſtinauiſſet, & is, qui morti addictus eſſet, paucos ſibi dies commendandorum ſuorum cauſſa poſtulauiſſet, uas factus ſit alter eius ſiſtendi, ut, ſi ille non reuertiſſet ad diem, moriendum eſſet*

ſibi ipſi. Idem de finib. lib.2. *Vadem te ad mortem tyranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille fecit Siculo tyranno?*

Cetera de genere hoc] Lucretianum hemiſtichium. ut lib. 3. *Et iam cetera de genere hoc, cur omnia membris Ex ineunte æuo generaſcunt, ingenioque?* & lib. 4. *Cetera de genere hoc, longum eſt, ſi dicere coner.* ibid. *Cetera de genere hoc monſtra, ac portenta loquuntur.* & lib. 5. *Cetera de genere hoc quæ ſunt portenta perempta, Si non victa forent, quid tandem viua nocerent?*

-(adeò ſunt multa)] hæc ſunt includenda interpoſitionis nota.

- loquacem Fabium] quaſi aliud agens Fabium quendam notat, qui Pompeio deuicto, cuius partes ſecutus erat, ſeſe ad Stoicam diſciplinam totum contulerat, libroſq; aliquot, eius ſcholæ ſententias, & decreta continentes, conſcripſerat ſatis uerboſos.

- conſultus] iuriſconſultus. vt epiſt. ad L.Flor. lib.2. *- frater erat Romæ conſulti rhetor.*

bucas inflet] id eſt, iraſcatur. nam buccas inflant, qui iraſcuntur. ut infrà dicemus, quod Græci *φυσᾷν τὰς γνάθους*, dicunt Demoſth. *περὶ παραπρ. καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς πορεύεται θοιμάτιον καθεὶς ἄχρι τῶν σφυρῶν, ἴσα βαίνων Πυθοκλεῖ, τὰς γνάθους φυσῶν.*

- præbeat aurem] eorum vota audiat. præbere idem fere ualet, quod ſuppeditare, *παρέχειν, πορίζειν*· ut annot. ad Od. XIII. lib. 3.

- vt, qui iocularia] ut qui res ioculares percurrit *ἀπὸ κοινοῦ*, uel ſubintell. loquitur, aut quippiam ſimile.

- olim] aliquando *ποτὲ*.

- cruſtula] pemmata quædam ex farina, lacte, caſeo, oleo, melle, & ſimilibus confecta. ſaty. 4. lib.2. *Sunt, quorum ingenium noua tantum cruſtula promit.* ſunt autem hoc modo alliciendi pueri, & auditores, ut diſcere atque audire uelint. Non admodum diſſimile eſt illud Lucretij lib. 4. *Nam veluti, pueris abſinthia tetra medentes Cum dare conantur, prius oras pocula circum Contingunt mellis dulci, flauoq; liquore, Vt puerorum ætas improuida ludificetur Labrorum tenus: intereà perpotet amarũ Abſinthi laticem, deceptaq; non capiatur, Sed potius tali facto recreata ualeſcat: Sic ego*, &c. Sic Plato lib. 7. de rep. non uult pueros ad diſciplinas ui adigi, ſed ludentes inuitari, ut appareat, ad quod diſciplinæ genus quiſque ſit aptus natura: atque in eiſdem retineri, propterea quòd nulla diſciplina cum ui coniuncta ſtabilis in animo permaneat. uerba Platonis ſunt hæc *μὴ τοίνυν βίᾳ, εἶπον, ὦ ἄριστε, τοὺς παῖδας ἐν τοῖς μαθήμασιν, ἀλλὰ παίζοντας τρέφε, ἵνα καὶ μᾶλλον οἷός τε ἦς καθορᾶν ἐφ' ὃ ἕκαστος πέφυκεν.*

Sed tamen amoto] quia longam interpoſuerat *παρένθεσιν*, mutata orationis inſtitutæ forma, ut fit in hyperbatis, redit ad inſtitutum.

- ille] agricola. *περίφρασις*.

- terram qui uertit ar.] eodem uerbo utitur Virg. in eadem re Georg. 1. *quo ſidere terram Vertere Mæcenas*, &c.

- hac mente laborem ſ. f.] hi omnes aiunt ſeſe eo animo, & conſilio, intereà dum integris ſunt uiribus, & dum uiget ætas, laborem perferre, ac perpeti, ut ſenes ocioſam, & tranquillam uitam traducere queant, rebus omnibus ad uictum, cultumq; neceſſarijs collectis, & comparatis.

- ſicut Paruula, &c.] aiunt ij omnes, qui in re facienda occupati ſunt, ſe formicæ exemplo, ut quærant, & congerant opes, admoneri.

- magni formica laboris] Theocritus *ἐγκωμ. Πτολεμ.* oſtendere volens Ptolemæi diuitias non aſſeruari ab eo domi conditas, ac ſub terra defoſſas, ſed ad liberalitatem,

ralitatem, ac munificentiam conferri, diſſimilitudine utitur formicarum, his uerbis. *Οὐ μὰν ἀρχεῖς γε δόμῳ ἐνὶ πίονι χρυσὸς, Μυρμάκων ἅτε πλοῦτος, ἀεὶ κέχυται μογεόντων, Ἀλλὰ πολὺν μὲν ἔχοντι θεῶν ἐρικυδέες οἶκοι*, &c. Virg. Aen. IIII. *Ac uelut ingentem formicæ farris aceruum Cum populant hiemis memores, tectoq; reponunt* &c.

Quæ ſimul] ſimul atque, cum primùm: nempe menſe Ianuar. ſunt autem nunc uerba Horatij.

-contriſtat] tralatio à re animata ad inanimam, λυπεῖ. utitur eo uerbo Cælius ad Cicer. lib. 8. epiſt. *Contriſtauit hæc ſententia Balbum Cornelium.* & Virg. Geor. III. -*aut unde nigerrimus Auſter Naſcitur, & pluuio contriſtat frigore cælum.*

-prorepit] foras repit. nam *pro* in compoſitione interdum foris, ſeu foras, & palam ſignificat, ut in his procurro, produco, prodeo, prodoceo, & ſimilibus.

-ſapiens] ſic reſtitui ex codic. antiquis Vatican. Ramunt. Torneſ. ſignificat autem ſapientis eſſe bonis partis uti. contrà inſipientis, parcere, ut ſacris. ſic ſuprà Od. XI. *Sapias: uina liques.* & Od. VII. eiuſd. -*ſic tu ſapiens finire memento Triſtitiam, uitæq; labores Molli, Plance, mero.*

Demoueat lucro] ſic curauimus excudendum, quòd ita ſcriptum reperimus in libris manuſcriptis, Vatic. Iann. Torn. cum in uulgatis legatur dimoueat, planè mendosè. ut apud M. Tull. quamplurimis locis. *demoueat lucro* autem dictum pro demoueat de lùcro. ut propugnat nugis. cum his autem Horatianis ualdè mihi congruere uidentur illa Varronis Eumenidib. *Denique auarus Qui ſanus? cui ſi ſtat terra, & traditur orbis, Furando tamen, & morbo ſtimulatus eodem Ex ſeſe ipſe aliquid quærat, cogatq; peculi.*

-neque hiems, ignis, m. ſ.] ſic epiſt. I. lib. I. -*curris mercator ad Indos Per mare, pauperiem fugiens: per ſaxa, per ignes.*

-dum ne ſit te d.] nullum laborem recuſas, nullum periculum reformidas, dummodo id aſſequaris; ne quis alter te ditior ſit.

-furtim defoſſa] ſic dixit *defoſſa terra*, ut Virg. Georg. III. -*defoſſis ſpecubus. Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub alta Ocia agunt terra:* alioqui uſitatius dicimus aurùm, ſiue quid aliud, defodere in terram, aut ſub terra. Lucret. lib. V. -*nec ſcibat ferro molirier arua, Nec noua defodere in terram virgulta.* Idem ibid. *Et noua defodere in terram virgulta per agros.* M. Tull. de diuinat. 3. *reſpondit coniector, theſaurum defoſſum eſſe ſub lecto.* Aſinius Pollio ad Cicer. lib. epiſt. x. *deinde abſtractum defodit in ludo, & viuum combuſſit.* Horat. epiſt. ad Numic. *Defodiet, condetq; nitentia.* Virg. lib. 10. Aen. *Iacent penitus defoſſa talenta Cælati argenti.* Plaut. in Moſtell. -*hoſpes hic me necauit, iſq; me defodit inſepultum.*

Quòd ſi comminuas] at ſi pondus iſtuc auri, & argenti minuas, redigatur ad aſſem, dices. in quibuſdam codicibus ſcriptum eſt Quod; ſine accentu: quam ſcripturam non improbo, & ea fortaſſe melior eſt.

At ni id fit] reſpondet Hor. at ſi aurum tuum non minuitur, ſi non inſumitur in res neceſſarias, quid eſt quòd aceruus auri, quantumuis altè extructus, tantopere ſit admirandus?

Non tuus hoc capiet.] ſic ſcriptum reperi in antiquis codicibus Vaticanis, Iannoctij, Torneſ. ſententia autem horum uerbòrum eſt. etiam ſi centum frumenti medimnorum millia in tua area trita fuerint, tuus uèter ne pilo quidem plus accipiet, quàm meus. *hoc* accipiendùm δεικτικῶς, uerbi gratia, pilo, & ſimilib. quod quidam non intelligentes, repòſuerunt *hinc*. alij *hoc* interpretantur propter hoc. ſed minus rectè.

Reticulum panis] reticulum hoc loco ſacculi genus retis in modum factum.

-venales inter] inter ſeruos uenales.

-uel

- vel dic quid ref. int. N.] id eſt, uel dic, quid interſit, ſi eius perſonam ſpectes, qui vitæ ſuæ modum, naturæ finibus circumſcribat, ac terminet, vtrùm centum agri iugera, an mille aret?

- at ſuaue eſt ex m.] dices tu auare. *tollere* autem, id eſt, ſumere. ut epiſt. VII. lib. I. *partem, uel tolleret omnes.*

- liquidi urna] aquæ urna. liquoris urna. ὑγροῦ, ut loquuntur Græci. quod annotat P. Victorius.

Aufidus acer] rapidus. Aufidus Apuliæ fluuius. ſup. Od. IX. lib. 4. *Longè ſonantem natus ad Aufidum.*

- cumeris] Vaſis fictilibus, aut vimineis, in quibus condebant frumentum. epiſt. V. lib. I. *Forte per anguſtam tenuis vulpecula rimam Repſerat in cumeram frumenti.*

- is neque limo Turb. h. a.] huius loci hæc ſententia eſt. qui tantulum deſiderat, quantum ſatis eſt, id eſt, quantum naturæ neceſſitas poſtulat, is hoc aſſequitur, quòd neque turbidam haurit aquam: qualis eſt ea, quæ è riuulo arido petitur: neque fluuij impetu abreptus interit, quod periculum impendet ijs, qui è fluuio, aut torrente, quàm è fonte, aquam petere ſitientes malunt.

Cupidine falſo] uitioſa cupiditate. uide Od. XVI. lib. 2. ibi aut Cupido Sordidus aufert.

- quia tanti, quantum h. ſ.] Plutarchus in lib. περὶ φιλοπλουτίας, hanc vulgi in re facienda omne ſtudium, omnemq; operam ſuam ponentis uocem commemorat, κέρδαινε, καὶ φείδου, καὶ τοσούτου νόμιζε σεαυτὸν ἄξιον, ὅσον ἂν ἔχῃς, id eſt, fac quæſtum, & parce, & tanti te futurum, quantum habeas, puta.

- iubeas miſerum eſſe lib.] æquo animo ferre miſeriam ſuam.

Quatenus id facit] id eſt, uſque ad quem locum id facit, uſque eò ſit miſer libenter. Quidam legunt quatinus, id eſt, quoniam. Lucret. lib. 3. *Quatinus eſt unum inter ſe, coniunctaq; res eſt.* & Od. XXIIII. lib. 3. *quatinus (heu nefas) Virtutem incolumem odimus.* poteſt & ita explicari, iube eum miſerum eſſe, quatenus, ſeu quatinus id libenter facit: mutata diſtinctione.

- me ſibilat] quaſi res geratur in ſcena. nam populus hiſtrionem exibilabat, ſi paululùm ſe extra numerum mouiſſet, aut ſi uerſus pronunciatus eſſet una ſyllaba breuior, ut ſcribit M. Tull. Parad. Sibilis etiam excipiebantur homines potentes inuidioſi, & populo offenſi: gratioſi contrà plauſu, & clamoribus ſecundis. M. Tull. ad Att. lib. 2. *populi ſenſus maximè in theatro & ſpectaculis perſpectus eſt. nam gladiatoribus, quà dominus, quà aduocati, ſibilis conſciſſi.* Idem pro Sextio. *Quid ego nunc dicam, quibus uiris, aut cui generi ciuium maximè applaudatur? neminem ueſtrum fallit. ſit hoc ſanè leue: quod non ita eſt, quoniam optimo cuique impertitur: ſed ſi eſt leue, homini graui leue eſt: ei uero, qui pendet à rebus leuiſſimis, qui rumore, & (ut ipſi loquuntur) fauore populi tenetur, & ducitur, plauſum, immortalitatem: ſibilum, mortem uideri neceſſe eſt.*

Tantalus à labris ſ.f.] hoc ſupplicio plecti Tantalum facit Homerus ὀδυσσ. λ. ſub perſona Vlyſſis, ea, quæ apud inferos uiderat, Alcinoo narrantis: his uerbis. Καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα, Ἑσταότ' ἐν λίμνῃ. ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ. Στεῦτο δὲ διψάων· πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι. Ὁσσάκι γὰρ κύψει' ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων. Τοσσάχ' ὕδωρ ἀπολέσκετ' ἀναβροχθὲν, ἀμφὶ δὲ ποσσὶ Γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων· Δένδρεα δ' ὑψιπέτηλα κατακρῆθεν χέε καρπόν, Ὄχναι, καὶ ῥοιαὶ, καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι, Συκαῖ τε γλυκεραὶ, καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι. Τῶν ὁπότ' ἰθύσει' ὁ γέρων ἐπὶ χερσὶ μάσασθαι, Τὰς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα. Sed Pindarus, & Euripides, & Lucretius inter ſe conſentientes de Tantali pœna, ab Homero diſſentiunt. Volunt enim hi tres poëtæ ſaxum

ei impendêre, cuius caſum ſemper extimeſcens, omni animi alacritate ſpoliatur. uerba Pindari ſunt hæc Olymp. εἰ δὲ δή τιν' ἄνδρα θνατὸν Ὀλύμπου σκοποὶ ἐτίμασαν, ἦν Τάνταλος οὗτος. ἀλλὰ γὰρ καταπέψαι μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυνάσθη. κόρῳ δ' ἕλεν ἄταν ὑπέροπλον, τάν οἱ πατὴρ ὑπερκρέμασε καρτερὸν αὐτῷ λίθον, τὸν αἰεὶ μενοινῶν κεφαλᾶς βαλεῖν, εὐφροσύνας ἀλᾶται. Euripid. in Oreſte. ὁ γὰρ μακάριος, κοὐκ ὀνειδίζω τύχας, Διὸς πεφυκὼς, ὥς λέγουσι, Τάνταλος, Κορυφῆς ὑπερτέλλοντα δειμαίνων πέτρον, Ἀέρι ποτᾶται, καὶ τίνει ταύτην δίκην. Lucr. lib. 3. *Nec miſer impendens magnum timet aëre ſaxum Tantalus (ut fama eſt) caſſa formidine torpens: Sed magis in uita diuûm metus urget inanis Mortales, caſumq́; timêt, quê cuiq; ferat fors.* Cauſam autê, cur ſupplicio affectus ſit, hanc fuiſſe narrat Pindarus, quòd, cùm Deorum epulis, & cõuiuijs intereſſe iuſſus eſſet, in eorũq; cœtu, & concilio quotidie uerſaretur, magna illa, & inſolita Deorũ liberalitate, & beneuolẽtia intemperanter uſus, nectar, ambroſiamq; furatus ſit, æqualibusq;, atque amicis ſuis impertiuerit: & ita Homeri interp. Euripides uerò aliam affert, nempe quòd linguam habuerit incõtinentem, turpiſſimum (inquit) morbum. alij, quòd canem illum templi cuſtodem à Pandareo Mileſio furto ſublatum, atque apud ſe depoſitum, uidiſſe ſe iuratus negarit, periurioque ſeſe commaculauerit. At Horatius de pœna ſequitur Homerum, tùm hic, tùm Od. ultima epod. *Optat quietem Pelopis infidus pater Egens benignæ Tantalus ſemper dapis.* Quanquam non defuerunt, qui uerſus illos Homeri, quos ſuprà protuli, ſubditos, & adulterinos eſſe dixerint: in quibus eſt Ariſtarchus. Extat politiſſimum in libris epigrammatum Græcorum epigramma de Tantalo: quod de pœna cum Homero concinit, de culpa cum Euripide. Οὗτος ὁ πρὶν μακάρεσσι συνέστιος, οὗτος ὁ νηδὺν Πολλάκι νεκταρέου πλησάμενος πόματος, Νῦν λιβάδος θνητῆς ἱμείρεται· ἡ φθονερὴ δὲ Κρᾶσις ἀεὶ χείλους ἐστὶ ταπεινοτέρη· Πῖνε, λέγει τὸ τόρευμα, καὶ ὄργια μάνθανε σιγῆς. Οἱ γλώσσῃ προπετεῖς ταῦτα κολαζόμεθα. Superioribus conſentanea ferè de Tantalo ſcribit Athen. lib. 7. locum duntaxat indicabo. φιλήδονον δὲ οἱ ποιηταὶ καὶ τὸν ἀρχαῖον φασὶ γενέσθαι Τάνταλον, &c. qui locus non longè abeſt à principio.

– inhians] ſemper cupiens, etiam ſi tot rebus abundes.

– & tanquam parc. ſ.] impellit te immenſa cupiditas, atque auaritia, ut tot, ac tantis bonorum aceruis parcas tanquam ſacris: aut, ut iis ita delecteris, ut inani pictura. ſic ſaty. 111. lib. 2. *Qui nummos, aurumque recondit neſcius uti Compoſitis, metuensque uelut contingere ſacrum?* & ſaty. 1111. huius lib. *ne quid Summa deperdat metuens.*

Neſcis quò ual. n. q. p. uſum?] legendum cum interrogatione, & *quò ualeat*, non *quid ualeat*. ſic enim lib. manuſcr. Vat. 11. Faer. Torn. quò autem, id eſt, ad quã rem, uel ad quem uſum.

– adde, Queis hum. ſ. d.] id eſt, adde ea, quibus ſibi negatis humana natura ſit dolitura: uel ita, adde ea, quibus natura humana ſine dolore, & interitu carere non poſſit: uidelicet quæ ſunt neceſſaria. Plato lib. octauo de rep. neceſſarias quaſdam cupiditates ponit, easq; ita definit: ἃς οὐκ ἂν οἷοί τ' εἶμεν ἀποτρέψαι· καὶ ὅσαι ἀποτελούμεναι ὠφελοῦσιν ἡμᾶς. Τούτων γὰρ ἀμφοτέρων ἐφίεσθαι ἡμῶν τῇ φύσει ἀνάγκη, id eſt, quas nulla ratione propulſare poſſimus: & quæcunque, cum explentur, nobis proſunt. Nam has res utraſque concupiſcere noſtræ naturæ neceſſarium eſt. Atque Epicurus quidem ita propemodum, ut Plato, partiebatur cupiditates, ut ſcribit M. Tull. lib. 1. de finib. *Nam unum genus ponebat earum cupiditatum, quæ eſſent & naturales, & neceſſariæ: alterum, quæ naturales eſſent, nec tamen neceſſariæ: tertium, quæ nec naturales, nec neceſſariæ: quarum ea ratio eſt, ut neceſſariæ, nec opera multa, nec impenſa expleantur. ne naturales quidem multa deſiderant, proptereà*

quòd

quòd ipſa natura diuitias, quibus contenta eſt, & parabiles, & terminatas habet. Inanium autem cupiditatum nec modus ullus, nec finis inueniri poteſt.

- malos fures] malos eſt epithetum perpetuum, non diſcretionis. ut ſat. VI. huius lib. *mala luſtra.* & ſaty. III. lib. 2. *ambitione mala.*

Ne te compilent] ne tua furentur. *compilare* (inquit Feſtus) *eſt cogere* in unum, & condere, ex quo furari. M. Tull. lib. de orat. 2. *Cum C. Fabricio P. Cornelius, homo, ut exiſtimabatur, auarus & furax, ſed egregie fortis, & bonus Imperator, gratias ageret, quòd ſe homo inimicus conſulem feciſſet, bello præſertim magno, & graui: Nihil eſt, quòd mihi gratias agas (inquit) ſi malui compilari, quam uenire.* Idem 1. lib. accuſ. *quaſi uerò id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut ſtudio partium feceris, ac non apertiſſimè Conſulem, exercitum, prouinciamq; compilaris.* Horat. ultimo huius ſaty. uerſu. *ne me Criſpini ſcinia Lippi Compilaſſe putes.*

- horum Semper ego op.] ego quidem his bonis ſemper carere potius, quàm ea habere uelim. *pauperrimus bonorum* autem, ſic dixit, ut ſaty. III. lib. II. *Pauper Opimius argenti poſiti intus, & auri.*

- condoluit] doluit. nam condolere pro eo, quod Græcis eſt *συναλγεῖν*, aut *συμπάσχειν*, non eſt Latinum. M. Tull. Tuſcul. 2. *- nos, ſi pes condoluit, ſi dens: ſed fac totum dolere corpus, ferre non poſſumus.*

- tentatum frigore] ſic alibi, *tentari morbo.* ut epiſt. ad Numicium. *Si latus, aut renes morbo tentantur acuto.* ſic & M. Tull. lib. 4. Tuſcul. *animi ualentes morbo tentari non poſſunt, corpora poſſunt.* frigus hoc loco propriè poſitum: aliàs pro morte tranſlatè. ut ſaty. I. lib. 2. *- & maiorum ne quis amicus Frigore te feriat.*

- lecto te afflixit] afflixit reperi ſcriptum in codic. calamo exaratis, Ianno. Faer. Torn. duob. Vatic. Rainunt. Card. affligere autem eſt ad terram deijcere. de quo uerbo uide annot. ad illum locum. *Atque affligit humo diuinæ particulam auræ.* ſat. II. libr. 2. Præterea nomen, *caſus*, quod antecedit, hanc lectionem confirmat. Sic enim M. Tull. loquitur epiſt. ad Dolab. lib. 9. *Vel meo ipſius interitu mallem litteras meas deſiderares, quam eo caſu, quo ſum grauiſſimè afflictus.* Idem in Timæo. *Poſtremò ne quis morbus eum poſſit, aut ſenectus affligere,* &c. Adde quòd affligere lecto, id eſt, ad lectum, ſic dictum ab Horat. ut ab Eurip. Oreſte, *πόσον χρόνον δ' ἐν δεμνίοις πέπτωχ' ὅδε.* Id eſt, quampridem iſte ad lectum afflictus eſt? ſeu, ut propius accedam ad uim uerbi Græci, ad lectum decidit? uel uno uerbo, decubuit?

- habes, qui Aſſid. ſom. par.] hæc ſunt accipienda *εἰρωνικῶς*, & ſine interrogatione legenda.

- ut te Suſcitet] iacentem, & afflictum erigat. ſententia hæc eſt. ut medicus ille ab uxore, aut aliquo tuorum arceſſitus te morbo affectum, atque afflictum excitet, id eſt, ſanum faciat, recreet.

- & reddat natis, car.] quibus te propemodum morbus ademerat.

Non uxor ſal.] tollit, ac remouet, quod paulo antè diſſimulanter conceſſerat.

- argento poſt omnia ponas] perſpicuè uerbũ compoſitũ *poſtponas* diuiſit.

- ut ſi quis aſellum, &c.] quod eſt, indocilem docere, aut aliquid alteri ſuadere, quòd ille nunquam ſit facturus. Aſinus enim ſuapte natura tardus eſt, atque ad curſum ferè ineptus. inde natus eſt iocus ille apud Ariſtoph. in auibus *ὄνος ὄρνις*, id eſt, aſinus auis. campo autem hoc loco excudendum curaui libros ferè omnes ueteres ſecutus.

Denique ſit finis quærendi] tempus enim eſt quærendi, tempus utendi ac fruendi quæſitis, ut ſup. eadem ſat. *& illis utitur ante Quæſitis.* ſic epiſtola ad Lollium lib. 1. *- certum uoto pete finem.* & ſaty. VI. lib. 2. *- nihil amplius oro Maia nate, niſi ut i*

ſi ut propria hæc mihi munera faxis. Theognis homo alioqui in ferenda paupertate molliſſimus, infinitum quærendi ſtudium acriter inſectatur, & magnopere reprehendit, atque improbat his uerſibus, Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνθρώποισιν· Οἳ γὰρ νῦν ἡμῶν πλεῖστον ἔχουσι βίον, Διπλάσιον σπεύδουσι. τίς ἂν κορέσειεν ἅπαντας; Χρήματα τοῖς θνητοῖς γίνεται ἀφροσύνη. quanquam Ariſtoteles primo libro de rep. hos uerſus Soloni aſcribit.

Vmidius] ſic ſcriptum eſt in omnibus ferè lib. manuſcr. in uno tantùm *Vmmidius*.

- diues, Vt metir. n.] ita diues, ut metiretur nummos, nō numeraret. multitudinem numeramus: magnitudinem, eaque, quæ ita minuta ſunt, ut numerari uix poſſint, qualia ſunt legumina, fruges, bacæ arborum, & ſimilia, metimur: res, quæ pondere conſtant, pendimus. tantæ igitur erant huius diuitiæ, ut eſſent innumerabiles, eſſetq; neceſſe ei, qui æſtimare uellet, modijs metiri. Quod autem reperitur apud M. Tull. & alios *magnus frumenti, uini, & ſimiliū numerus*, id ita accipiēdum eſt, quaſi diceret, magnus modiorum frumenti, & magnus amphorarum, ſimiliumq; uaſorum uini numerus.

- ſupremum] extremum, ut epiſt. ad Alb. Tibullum lib. 1. *Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum*.

- liberta] vel vxor, uel concubina, quod utrunque licebat iure ciuiſi.

Diuiſit medium] in duas parteis dimidias diuiſit.

- fortiſsima Tyndaridarum] hanc libertam, quæ patronum, eundemq; uirum ſuum occiderit, alteram Clytemneſtram eſſe fingit, propterea quòd Clytemneſtræ facinus ſit imitata. Itaque eam, quaſi Clytemneſtram, Tyndaridarum fortiſſimam nominat. Tyndaridæ autem intelligendi ſunt Tyndari liberi, Caſtor & Pollux, Helena, Phœbe, Clytemneſtra. Nam quamuis Tyndaridæ propriè dicantur Caſtor, & Pollux. Clytemneſtra uerò & Helena Tyndarides, tamen maſculorum appellatione continentur & fœminæ. Notum eſt autem Agamemnonem è bello Troiano reuerſum, iam iamq; pedem domum inferre conantem, ab Aegiſto & uxore Clytemneſtra inſidijs exceptum & interfectum eſſe.

Quid mi igitur ſuades?] quid igitur me facere iubes? inquit auarus, quo modo me uiuere uis? profusè ne ac ſumtuosè? Non celabo lectorem reperiſſe me ſcriptum in duob. cod. antiquis *Quid ne igitur*.

Mænius] homo luxurioſus & profuſus. de quo epiſt. ad Vallam lib. 1. *Mænius ut rebus maternis, atque paternis*. alij legunt Næuius, de quo ſaty. 11. lib. 2. - *nec ſic, vt ſimplex Næuius, unctam Conuiuis præbebit aquam*.

Nomentanus] fuit hic quoque luxurioſus & profuſus nepos. de quo ſat. 111. lib. 2. *Tu Nomentanum, tu ne ſequerere Cicutam*. & ibid. *Nunc age luxuriam, & Nomentanum arripe mecum*. Nomentanus autem à Nomento oppido appellatus eſt cognomento, cum ei Caſſio nomen eſſet.

- pergis pugnantia ſecum Fr. adu.] reſpondet Horatius: pergis res inter ſe contrarias, conferre & comparare inter ſe? uel committere? ut ſit tralatio ducta à gladiatoribus. ſaty. v11. hoc lib. - *uti non Compoſitus melius cum Bitho Bacchius*. duo enim ſunt uitia maximè inter ſe pugnantia, profuſio, ſeu luxuria: auaritia, ſeu immodica parſimonia, & immunditia. Hanc dubitationem & controuerſiam eleganter decidit, ac dirimit Theognis: qui, poſteaquàm incertum eſſe oſtendit quam diu victuri ſimus, eoq; difficile eſſe iudicare utrum ſit potius, tenuiter ne & parcè, an ſumtuosè, profusè, & libidinosè uiuere: itaque ſe quodammodo in triuio ſtare: alium enim ſe uidiſſe quantumuis diuitem, præparcum tamen, atque aridum: omnia uentri & neceſſarijs cupiditatibus denegantem: eundemq; in medio

uitæ

uitæ curſu extinctum: eius bona denique ad heredem inſperatum, indignum, atque ignotum delata: alium itidem copioſum ac locupletem, omnia uentri & libidinibus largientem & gratificantem, breui bonis ſuis conſumtis ac diſſipatis, ad egeſtatem & mendicitatem redactum eſſe: ſubiungit ad extremum, optimum ac tutiſſimum eſſe ſumtus facere copijs & facultatibus rei familiaris cõſentaneos atque æquales. verſus Theognidis ſunt hi, Ἐν τριόδῳ ἕστηκα, δύ' εἰσὶ τὸ πρόσθεν ὁδοί μοι. Φροντίζω τούτων ἥντιν' ἴω προτέρην· Εἰ μηδὲν δαπανῶν τρύχω βίον ἐν κακότητι, Ἠ ζώω τερπνῶς ἔργα τελῶν ὀλίγα· Εἶδον μὲν γὰρ ἔγωγ', ὃς ἐφείδετο, κ' οὔποτε γαστρὶ Σῖτον ἐλεύθερον πλούσιος ὢν, ἐδίδου· Ἀλλὰ πρὶν ἐκτελέσαι, κατέβη δόμον Ἄϊδος εἴσω, Χρήματα δ' ἀνθρώπων οὑπιτυχὼν, ἔλαβεν· Ὥστ' ἐς ἄκαιρα πονεῖν, καὶ μὴ δόμεν, ᾧ κ' ἐθέλοι τις· Εἶδον δ' ἄλλον, ὃς ᾗ γαστρὶ χαριζόμενος, Χρήματα μὲν διέτριψεν· ἔφη, δ' ὑπάγω φρένα τέρψας· Πτωχεύει δὲ φίλους πάντας, ὅπου τιν' ἴδῃ. Οὕτω Δημόκλεις κατὰ χρήματ' ἄριστον ἁπάντων Τὴν δαπάνην θέσθαι, καὶ μελέτην ἔχεμεν.

– vappam] hominem omnia profundentem, nullius bonæ frugi, nequam, ad nullam rem utilem. tralatio ducta à uino corrupto. uappa enim uinum eſt, quod degenerauit à bonitate, & natura uini.

Eſt inter Tanaim q.ſ.] Tanaim quidem ſpadonem fuiſſe aiunt, libertum Mæcenatis, Viſellij autem ſocerum non nominatum, hernia laboraſſe.

– modus] mediocritas, μέτρον, μέσον.

Quos vltra, citráq; n. c.] certi ſunt fines, intra quos rectum conſiſtit: ultra autem, aut citra hos fines conſiſtere non poteſt.

– rectum] τὸ ὀρθὸν, quo nomine ſæpe utitur.

Illuc, vnde abij, r.] eò, unde degreſſus ſum, reuertor.

– nemon' vt auarus Se pr.] ita'ne fieri oportet, ut nemo auarus ſe ſatis unquam beatum putet: ſed alienum uitæ inſtitutum pluris faciat, quàm ſuum? & quòd alius rem ſuam melius gerat, quàm ipſe ſuam, contabeſcat?

Sic feſtinanti ſemper locupl.] ſic ad diuitias ampliores contẽdẽti, ſemper aliquis locupletior impedimẽto eſt, quo minus ſuis bonis, ac fortunis cõtẽtus ſit. illud *ſic* autem coniungendum cum participio *feſtinanti*, non cum uerbo obſtat.

Vt, cùm carceribus m.] Docet à ſimili quàm miſerum, atque infinitum ſit auari ſtudium. Quemadmodum (inquit) in ludis Olympicis compluribus quadrigis certamen ineuntibus, & iam dimiſſis è carceribus, is auriga, qui ſecundo, aut tertio loco currit, poſteriores quadrigas, & eas, quas præterijt, ne reſpicit quidem: ſed eas tantùm, quæ antecedunt, & à quibus ſuperatur, ſpectat, eiſq; inſtat, id eſt, eas proximè inſequitur, ut aſſequatur primùm, deinde ſuperet: ita homo rei amplificandæ ſtudio ſupra modum deditus, quem auarum appellamus, non ſolet ſe cum minus diuitibus comparare, ut, cùm eos à ſe ſuperatos cogitet, quærendi finem faciat: ſed cum locupletioribus, ut totam uitam in quærendo & congerendo conſumat, nunquam autem rebus quæſitis fruatur.

Inſtat equis aur. ſuos uinc.] inſequitur proximè equos antecedentes. ſic ſuprà epiſt. ad Loll. lib. 1. – *nec præcedentibus inſto*.

– præteritum] quem præterijt, ac ſuperauit.

Cedat vti conuiua ſatur] ſic Lucretius lib. 3. *Cur non, vt plenus uitæ conuiua recedis?*

Criſpini] Philoſophi Stoici, de quo Satyra I. lib. 2. *Dum, quæ Criſpini docuit me ianitor, edo*. & ſatyra III. huius lib. – *neque te quiſquam ſtipator, ineptum Præter Criſpinum ſectabitur*. & ſaty. IIII. – *ecce Criſpinus minimo me prouocat*. ſcripſit hic uerſus numero quidem multos, pondere autem leues.

SATYRA

SATYRA 2.

AMBVBAIARVM *collegia, pharmacopolæ,*
Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne,
Mæſtum, ac ſollicitum eſt cantoris morte Tigelli.
Quippe benignus erat. contrà hic, ne prodigus eſſe
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo, duramq; famem depellere poſſit.
Hunc ſi percunƈteris, aui cur, atque parentis
Præclaram ingrata ſtringat malus ingluuie rem,
Omnia conductis coëmens obſonia nummis:
Sordidus, atque animi quòd parui nolit haberi,
Reſpondet. laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fuſidius uappæ famam timet, ac nebulonis,
Diues agris, diues poſitis in fænore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exſecat: atque,
Quanto perditior quiſque eſt, tanto acrius urget.
Nomina ſectatur modò ſumtâ ueſte uirili
Sub patribus duris tironum, maxime, quis non,
Iupiter, exclamet, ſimulatque audiuit? at in ſe
Pro quæſtu ſumtum facit. hic? uix credere poſſis,
Quàm ſibi non ſit amicus: ita vt pater ille, Terẽti
Fabula quem miſerum nato uixiſſe fugato
Inducit, non ſe peius cruciauerit, atque hic.
Si quis nunc quærat, quò res hæc pertinet? illuc,
Dum uitant ſtulti uitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demiſſis ambulat: eſt, qui
Inguen ad obſcenum ſubductis uſque facetus:
Paſtillos Rufillus olet: Gorgonius hircum.
Nil medium eſt. ſunt, qui nolint tetigiſſe, niſi illas,
Quarum ſubſuta talos tegat inſtita ueſte.
Contrà, alius nullam, niſi olenti in fornice ſtantem.
Quidam notus homo cùm exiret fornice: macte
Virtute eſto, inquit ſententia dia Catonis.
Nam ſimulac uenas inflauit tetra libido:
Huc iuuenes æquum eſt deſcendere: non alienas
Permolere uxores. nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire eſt operæ pretium, procedere rectè

COMMENTARII.

Ambubaiarũ coll.] Ambubaias, mulieres fuiſſe impudicas, & infames, ſuſpicari licet: unde ſint appellatæ, non eſt facile diuinare. utitur hoc nomine Suet. in Nerone. *Cænitabat nonnunquam & in publico, naumachia præcluſa, uel Martio campo, uel Circo maximo, inter ſcortorum totius urbis, ambubaiarum miniſteria*. à Baijs fortaſſe, & uoce peregrina ſunt nominatæ: ſeu potius ab an uel am, quod eſt circum, & Baijs.

-balatrones] Balatronem nomen cuiuſdam nepotis, aut paraſiti fuiſſe quidam putant. Horat. ſatyra ult. lib. 2. *- cum Seruilio Balatrone*: ab eoque huiuſmodi ordinis, & ingenij homines ita eſſe appellatos: alij balatrones à barathro dictos eſſe, quaſi barathrones. Sex. Pompeius Feſtus ſcribit balatrones, & blateas eſſe bullas luti ex itineribus: uel, quod de calceamentorum ſoleis eraditur.

- cantoris morte Tigelli] Tigellium Hermogenem Sardum commemorat etiam in ſaty. III. huius lib. *Sardus habebat Ille Tigellius hoc.* & IX. *Inuideat quod & Hermogenes, ego canto.* & X. *Demetri, teq; Tigelli Diſcipularum inter iubeo plorare cathedras.* & iterum tertia huius lib. *Vt quamuis tacet Hermogenes, cantor tamen,*

atque

Qui mœchis non uultis, vt omni parte laborent:
Vtq; illis multo corrupta dolore uoluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter ſæpe pericla,
Hic ſe præcipitem tecto dedit. ille flagellis
Ad mortem cæſus: fugiens hic decidit acrem
Prædonũ in turbam: dedit hic pro corpore nũmos:
Hunc perminxerunt calones. quin etiam illud
Accidit, vt cuidam teſteis, caudamq; ſalacem
Demeteret ferrum: iure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx eſt in claſſe ſecunda?
Libertinarum dico: Salluſtius in quas
Non minus inſanit, quàm qui mœchatur. at hic ſi,
Quà res, quà ratio ſuaderet: quaq; modeſtè
Munifico eſſe licet, uellet bonus, atque benignus
Eſſe: daret quantùm ſatis eſſet: nec ſibi damno,
Dedecoriq; foret: uerùm hoc ſe amplectitur uno:
Hoc amat, & laudat: matronam nullã ego tango.
Vt quondam Marſæus amator Originis,
Qui patrium mimæ donat fundumq;, Laremq;:
Nil fuerit mi, inquit, cum uxoribus unquã alienis.
Verùm eſt cum mimis: eſt cum meretricibus: unde
Fama malũ grauius, quã res, trahit. an tibi abũdè
Perſonam ſatis eſt, non illud, quicquid ubique
Officit, euitare? bonam deperdere famam,
Rẽ patris oblimare, malũ eſt ubicunq;. quid inter-
Eſt in matrona, ancilla, pecces'ne togata?
Villius in Fauſta Sylla gener, hoc miſer uno
Nomine deceptus, pœnas dedit uſque, ſuperq;,
Quàm ſatis eſt, pugnis cæſus, ferroq; petitus,
Excluſus fore, cùm Longarenus foret intus.
Huic ſi mutonis uerbis mala tanta uidentis
Diceret hæc animus: quid uis tibi? nunquid ego à te
Magno prognatum depoſco conſule cunnum,
Velatumq; ſtola, mea cum conferbuit ira?
Quid reſponderet? magno patre nata puella eſt.
At quanto meliora monet, pugnantiaq; iſtis,
Diues opis natura ſuæ: ſi tu modò rectè
Diſpenſare uelis: ac non fugienda petendis
Immiſcere? tuo uitio, rerum'ne labores,
Nil referre putas? quare, ne pœniteat te,

atque Optimus eſt modulator. Eundem puto ſignificari à M. Tullio epiſtola ad Fab. Gallum lib. VII. his uerbis, *Ille autem* (nempe Phamea) *qui ſciret ſe nepotem bellum tibicinem habere, & ſat bonũ cantorem, diſceſſit à me, ut mihi uidebatur, iratior. Habes Sardos uenaleis, aliam alio nequiorem.* per nepotẽ Phameæ tibicinem, & cantorem, hunc Hermogenem Tigellium (inquam) ſignificari arbitror.

– benignus erat] id eſt, beneficus & liberalis, ut infrà eadem ſatyra: *at hic, ſi Quà res, quà ratio ſuaderet, quaq; modeſtè Munifico eſſe licet, uellet bonus, atque benignus Eſſe*, &c. uide annot. ad Od. XVII. lib. I.

– inopi dare n. a.] amico inopi id dare nolit, quo frigus, &c.

Præclaram ingrata ſtringat m.] id eſt, cur ampliſſimas à maioribus ſuis relictas fortunas comedat, ac deuoret, &c. ego puto idem dictum eſſe Latinè ab Horatio, quod à Græcis dicitur *σφαῖραν ποιῆσαι τὴν οὐσίαν*. id eſt, ex patrimonio ſuo pilam, aut pilulam facere. Athenæus lib. 4. δείπνοσ. ἕνα μὲν οὖν ἄσωτον μνημονεύει Ἄλεξις ἐν Κνιδίᾳ· Διόδωρος ὁ πολυτελὴς ἐν ἔτεσιν δύο σφαῖραν ἀπέδειξε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, οὕτως ἰταμῶς ἅπαντα κατεμασήσατο. Idem in Phædro. Σχολῇ γε νὴ τὸν ἥλιον, χολῇ λέγεις, Ἐπιχαρμίδης ὁ μικρὸς ἐν πένθ' ἡμέραις Σφαῖραν ἐποίησεν τὴν πατρῴαν οὐσίαν, Οὕτω συνεστρόγγυλεν

Deſine matronas ſectarier: unde laboris
Plus haurire mali eſt, quã ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niueos, uiridesq́; lapillos,
Sit licet hoc Charinte tuũ, tenerũ eſt femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius perſæpe togatæ.
Adde huc quòd mercem ſine fucis geſtat: apertè
Quod uenale habet, oſtendit: nec, ſi quid honeſti eſt,
Iactat, habetq́; palam: quærit, quo turpia celet.
Regibus hic mos eſt: ubi equos mercantur, opertos
Inſpiciunt, ne, ſi facies (vt ſæpe) decora,
Molli fulta pede eſt: emtorem inducat hiantem,
Quòd pulchræ clunes, breue quòd caput, ardua ceruix.
Hoc illi rectè: ne corporis optima Lynceis
Contemplere oculis: Hypſæa cæcior, illa,
Quæ mala ſunt, ſpectes. ô crus, ô brachia: uerùm
Depygis, naſuta, breui latere, ac pede longo eſt.
Matronæ, præter faciem, nil cernere poſſis,
Cetera, ni Catia eſt, demiſſa ueſte tegentis.
Si interdicta petes, uallo circundata, (nam te
Hoc facit inſanum) multa tibi tum officient res:
Cuſtodes, lectica, ciniflones, paraſitæ,
Ad talos ſtola demiſſa, & circundata palla:
Plurima, quæ inuideant purè apparere tibi rem.
Altera nil obſtat Cois tibi: pœne uidere eſt,
Vt nudam: ne crure malo, ne ſit pede turpi:
Metiri poſſis oculo latus. an tibi mauis
Inſidias fieri, pretiumq́; auellier antè,
Quàm mercem oſtendi? leporem uenator vt alta
In niue ſectatur: poſitum ſic tangere nolit:
Captat, & apponit. meus eſt amor huic ſimilis; nam
Tranſuolat in medio poſita, & fugientia captat.
Hiſce'ne uerſiculis ſperas tibi poſſe dolores,
Atque æſtus, curasq́; graueis e pectore pelli?
Nonne cupidinibus ſtatuit natura modum? quem,
Quid latura ſibi, quid ſit dolitura negatum,
Quærere plus prodeſt, & inane abſcindere ſoldo.
Num, tibi cum fauces urit ſitis, aurea quæris
Pocula? num eſuriens faſtidis omnia præter
Pauonem, rhombumq́;: tumẽt tibi cũ inguina, nũ ſi
Ancilla, aut uerna eſt præſtò puer, impetus in quẽ

ϛρόγγυλεν ἰταμῶς καὶ ταχύ. idem ferè ualet illud, quamuis alio modo dictũ, epiſt. ad Vallam lib. 1. *ubi omne Verteras in fumum, & cinerem.*

-conductis nummis] fænori acceperis. ex quo fænus mox ab eodem merces nominabitur.

-animi parui] puſilli animi, μικρόψυχος, ſaty. prox. ſeq. *Dij bene fecerunt, inopis me, quodque puſilli Finxerunt animi.*

-uappæ] hominis omnia ſua effuſè largientis, ac perditi, ut dixi ſuperiore ſatyra.

Diues agris, diues] hic uerſus reperitur etiam in libro ad Piſones de arte poëtica.

Quinas hic capiti mercedes] id eſt, quinas uſuras. ſi uſuræ ſint ſemiſſes, quinæ uſuræ ſemiſſes quadrageſimo menſe æquabũt ſortem: ſi centeſimæ, uiceſimo. Itaque finge me ab hoc improbiſſimo fæneratore centum aureos fænori accepiſſe, & quinas centeſimas in ſingulos menſeis promiſiſſe: uiceſimo menſe ſors æquabitur. ſunt enim ſoluendi in ſingulos menſes aurei quini. finge me quinas ſemiſſes promiſiſſe: quadrageſimo menſe uſuræ ſortem æquabunt. Nam duo aurei cum dimidio, in unumquemque mẽſem uſuræ nomine erunt ei numerandi. *exſecat* autem excudendum curaui, ſecutus auctoritatem unius Vatic. Rainuntij Card. Iann. Faer. Torneſ. quod inter-

Continuò fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego: nanque parabilem amo Venerē, facilēq́;.
Illam poſt paulo: ſed pluris, ſi exierit uir:
Gallis hanc Philodemus ait: ſibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cum eſt iuſſa uenire.
Candida, rectaq́; ſit: mūda hactenus, ut neque lōga,
Nec magis alba uelit, quàm det natura, uideri.
Hæc ubi ſuppoſuit dextro corpus mihi læuum:
Ilia, & Aegeria eſt: do nomen quodlibet illi.
Nec uereor ne, dum futuo, uir rure recurrat:
Ianua frangatur: latret canis: undique magno
Pulſa domus ſtrepitu reſonet: uepallida lecto
Deſiliat mulier: miſeram ſe conſcia clamet:
Cruribus hæc metuat: doti deprenſa: egomet mi.
Diſcincta tunica fugiendum eſt, ac pede nudo:
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miſerum eſt: Fabio uel iudice uincam.

pretor, demit, detrahit, deducit.

- capiti]. ſorti, τῷ κεφαλαίῳ.

Quāto perditior quiſque] quanto quiſque eſt luxurioſior, & ἀσωτότερος, tanto fænerator ille grauiores ei uſuras imponit.

Nomina ſect. &c.] nomina ſectatur adoleſcentulorum, qui nuper admodum ſumſerunt uirilem togam: quorum ſciat duros, & præparcos eſſe patres, id eſt, quos ſciat à patribus ſuis nihil, aut parum admodum abradere, atque exprimere poſſe ad cupiditates ſuas explendas. quærit filiosfamilias admodū adoleſcentes, qui modò uirilem togam ſumſerunt, quibus pecuniam grandi fænore pacto expenſam ferat. notum eſt *nomen* uſurpari, & pro eo, quod nobis debetur, & pro eo, quod aliis debemus. uterque enim & creditor & debitor *nomina facere* diciturr, cum hic refere in codicem nomen creditoris, ille debitoris.

- at in ſe Pro quæſtu.] dicet fortaſſe aliquis, hunc fæneratorem ſumtus facere, quæſtui pares, & conuenientes: minimè, minimè uerò; immò tenuiſſimè, & ſordidiſſimè uiuit, ſeſeque miſerandum in modum excruciat. cum in uulgatis cod. legeretur *at ipſe*, ego ex fide cod. Rainunt. Card. Faër. unius Vatic. *in ſe* repoſui. Eſt autem in ſe facere ſumtum, ea emere, quæ ſibi ſint ad uictum, cultumque neceſſaria.

- hic uix cred. poſſ.] infirmat, & remouet, quod obiectum fuerat.

Quàm ſibi non ſit amicus] quàm ſit ſibi inimicus, atque infeſtus, dum Genium ſuum defrudat: dum omnia non ſolùm iucunda, uerùm etiam neceſſaria naturæ denegat.

- pater ille]. Menedemus ſeipſum excrucians: ex quo dicta eſt ἑαυτὸν τιμωρούμενος comœdia.

Malchinus] exiſtimant complures hic Mæcenatem deſcribi, ac notari, propterea quòd ille, & diſcinctus ambulaſſe, & molliſſimè uixiſſe traditus ſit: Malthinum autem ab Horatio ficto nomine eſſe appellatum uel ἀπὸ τῆς μάλθης, quæ eſt pix cum cera miſta: uel ἀπὸ τοῦ μαλθακοῦ, quod molle ſignificat. ego nòn puto Horatium, uſque eò uel improbum, uel imprudentem, uel maledicendi cupidum fuiſſe, ut ne Mæcenati quidem optimè de ſe merito, & gratioſiſſimo apud Auguſtum uiro pepercerit. Veriſimilius mihi quidem eſt alium quempiam ſuæ ætatis confictо nomine ab eo deſignari, qui nimis longis, & demiſſis tunicis uteretur.

- eſt qui Inguem ad obſ.] eſt alius multùm illi diſſimilis, qui tunicis utitur breuioribus, & uix partes corporis inhoneſtas tegentibus.

- facetus] ridiculus eſt: mouet riſum.

Paſtillos] panes rotundos, maſſas teretes, ex quibus ſuaues odores efflantur: quibus utuntur mulieres, & uiri mulierum ſimiles, nempe molles, ac delicati. Græci uocant *τρωχίσκους*. hic uerſus iteratur infra ſat. 4. huius libri.

-hircum] uel odorem illum teterrimum, qui ſub alis eſſe ſolet: uel animal ipſum ſua natura peſſimè olens. uide ſuprà Od. XII. epod. *An grauis hirſutis cubet hircus in alis.*

-niſi illas, Quarum ſubſ.] matronarum ueſtitus hic erat: ſtola, & palla. infra ead. ſat. *Ad talos ſtola demiſſa, & circundata palla.* matronas igitur ſignificat. aſſuebatur autem inſtita extremæ ſtolæ. Itaque per ueſtem ſubſutam, pannum tenuem, ac mollem, ſeu latam faſciam ſignificari puto, quæ nihil aliud eſt, quàm ipſa inſtita, id eſt, faſciola, quæ ſtolam ambibat.

-macte Virtute] ſic ſæpe loquitur Liuius. ut lib. 10. *Tu quidem macte uirtute, diligentiaq́; eſto.* & Cic. Tuſcul. 1. *Macte uirtute. ego enim ipſe cum eodem ipſo non inuitus errauerim.*

-inquit ſentent. dia Cat.] id eſt, inquit Cato. ſic Lucretius lib. 5. *Democriti quod ſancta uiri ſententia ponit*, id eſt Democritus. Id. lib. 3. *Nec tam doctus equæ pullus, quàm fortis equi uis*, id eſt, fortis equus. & Horat. Od. XXI. libr. 3. *Narratur & priſci Catonis Sæpe mero caluiſſe uirtus.* cuius generis ſup. ad Od. V. lib. 3. plura collegimus exempla.

-tetra libido] Venerea libido. ſic Catullus amorem *tetrum morbum* appellat. *Ipſe ualere opto, & tetrum deponere morbum. O dij reddite mi hoc pro pietate mea.*

Deſcendere] uerbo apto, & ſignificante uſus eſt. in locis enim depreſſis, & defoſſis erant ganea: uidelicet ſub fornicibus. à quibus etiam fornices ganea ſunt appellata.

Permolere] corrumpere, adulterare, *μοιχεύειν*. tralatio eſt. ſic & Theoc. *εἰδ. δ. Εἴπ' ἄγε μοι Κορύδων, τὸ γερόντιον ἦρ' ἔτι μύλλει Τήναν τὰν κυάνοφρυν ἐρωτίδα;* quem locum indicauit mihi Fuluius Vrſinus uir humaniſſimus.

-mirator cunni Cupi] hic Cupiennius longè ab illo ſuperiore diſſidebat, ut pote qui matronas ſolas amaret, & miraretur.

-albi] albati. quia matronæ albatæ, id eſt, ſtola amictæ in publicum prodibant.

Audire eſt operæ pret.] incommoda, pericula, aduerſos denique caſus adulterorum enumerat. eſt operæ pretium (inquit) uobis, qui mœchis ſua flagitia ex ſententia ſuccedere non uultis, audire quo pacto hi omni ex parte malis omnibus exerceantur ac uexentur. Eſt autem imitatus Hor. uerſus Ennianos. *Audire eſt operæ pretium, procedere rectè Qui rem Romanam, Latiumq́; augeſcere uultis.* operæ pretium, id dicimus, quod tanti eſt, quanti opera in eo inſumta: itaque operæ pretium facere, & inanem operam ſumere, planè ſunt contraria: &, cum ita loquimur, operæ pretium eſt audire; operæ pretium eſt ſpectare, hoc ſignificamus non perditurum eum operam, qui audiat, neque eum qui ſpectet. M. Tull. lib. 2. accuſ. *Iam uerò Cenſores quemadmodum in Sicilia iſto Prætore creati ſint, operæ pretium eſt cognoſcere.* Idem lib. 4. de finib. *ac, quo utantur homines acuti argumentis ad probandum, operæ pretium eſt conſiderare.* T. Liuius 1. lib. ab urbe cond. *facturus ne operæ pretium ſim, ſi à primordio urbis res populi Rom. perſcripſerim*, &c. Terent. in Andr. *Audireq́; eorum eſt operæ pretium audaciam.* Horat. epiſt. ad Auguſt. *Sed tamen eſt operæ pretium cognoſcere, quales Cuſtodes habeas*, &c. & ſaty. 4. lib. 2. *Eſt operæ pretium duplicis pernoſcere iuris Naturam.*

-dedit hic pro corp. num.] honeſto homines loco nati, & locupletes deprehenſi in adulterio, pretio ſeſe redimebant: humiles & pauperes, non item,

B 2 ut iam

ut iam cognoſcemus. huiuſmodi pretia autem Homerus ὀδυσς. θ. μοιχάγρια hominat, eo loco, ubi cantum illum Demodoci perſequitur de Marte, & Venere in adulterio deprehenſis, & à Vulcano tenuiſſima uinculorum textura irretitis.

Hunc perminxerunt cal.] id eſt, calones alium præciderunt, ſeu pædicarunt. erat & alia pœna grauior in pauperes deprehenſos Athenienſibus uſitata, quam ῥαφανίδωσιν appellabant à uerbo ῥαφανιδοῦν, quod eſt rhaphano podicem perſodere: quam Catullus deſcribit his uerſibus ad Aurelium. *Ah, tum te miſerum, maliq; fati, Quem attractis pedibus patente porta Percurrent rhaphaniq; mugilesq;.* Ariſtophanes. Νεφ. Τίδ', ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενος, τέφρᾳ τε τιλθῇ; ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶναι;

- ut cuidam teſtes, c.q; ſal.] cum antea in omnibus libris impreſſis legeretur, quidam t.c.q;.ſ.d.ferro, ego à duobus codicibus manu exaratis admonitus, in quibus ſcriptum reperi *quoidam*, coniecturam feci totum hunc locum ſic eſſe legendum, ut cuidam teſtes, caudamq; ſalacem Demeteret ferrum: quæ quidem mea coniectura ita mihi uera, & certa uidetur, ut neque quenquam in his litteris exercitatum à me diſſenſurum: neque loci huius ſententiam cuiquam obſcuram futuram putem.

- caudamque ſalacem] penem. caudam turgentem nominauit ſaty. v i1. di. 2. - *turgentis uerbera caudæ*.

Galba] Seruius Galba iuriſconſultus, & idem adulter.

- mœchatur] propriè hoc uerbo uſus eſt, pro uxorè alienam, mulierem ingenuam adulterare.

Qua.r.q.] qua ratione, &c. ſignificat eos, quoque eſſe reprehendendos, ac uituperandos, qui libertinas ita perditè amant, ut neque rei, neque exiſtimationi ſuæ parcentes, aut conſulentes, maximis iacturis, ſummoq; dedecore, atque infamia earum complexus emant.

Munifico eſſe licet] ſic habent omnes ferè libri ueteres. in his tres Vat. & Faer. Iann. Torn.

- benignus] beneficus, liberalis. ut ferè ſemper. itemq; bonus.

- daret quantum s.e.] daret intra modum, patrimonium ſuum non profunderet.

- hoc ſe amplectitur uno] hoc uno ſe uenditat: hoc uno ſibi placet: hoc uno ſe amat.

Originis] mimæ cuiuſdam nomen.

Nil fuerit mi (inquit)] hic Marſæus his uerbis ſibi blandiebatur, ſuamque hoc modo nequitiam, ac libidinem extenuabat.

Verum eſt cum m.e.c.] hæc iam ſunt Horatij, ita reſpondentis, quid tum poſteà, ſi te ab uxoribus alienis abſtines, cùm mimas, & meretrices impotentiſſimo amore perſequaris; quem quidem amorem fac tibi minus eſſe damnoſum: at eſt tibi turpior: grauioremq; tibi infamiæ notam inurit: multo autem maior exiſtimationis, & famæ, quàm rei uiro bono habenda ratio eſt.

- an tibi abunde P.ſ.] dicit non ſatis eſſe perſonam, cum qua adulteriū committitur, nempe matronam, uitare: ſed operam prætereà dandam eſſe, ut exiſtimationi noſtræ conſulamus, & ut ne rem noſtram familiarem amoribus, & libidinibus exhauriamus. M. Tull. Phil. 1. M. Antonio nimium mimæ cuiuſdam amorem maledicti loco obijcit his uerbis. *Veniſti Brundiſium, in ſinum quidem, & complexum tuæ mimulæ. Quid eſt? num mentior? quàm miſerum eſt, id negare nō poſſe, quod ſit turpiſſimum confiteri?* hoc idem & Verri acc. lib. 5. *Huc Tertia illa producta per dolum, atque inſidias ab Rhodio tibicine, maximas in iſtius caſtris effeciſſe turbas dicitur,*

tum indignè pateretur uxor Cleomenis Syracuſani, nobilis mulier, itemq́; Aeſchrionis honeſto loco nata, in conuentum ſuum mimi Iſidori filiam ueniſſe. Iſte autem Annibal, qui in ſuis caſtris uirtute putaret oportere, non genere certari, ſic hanc Tertiam dilexit, ut eam ſecum ex prouincia exportaret.

Rem patris oblimare.] conſumere, perdere. uerbum eſt à lima deductum.

-pecces'ne] *pecces'ne* habent quidem libri ueteres: ſed legendum tamen puto *pecceś ne*. & ita loquitur ſaty. VIII. *Cum faber incertus ſcamnum, facerétne Priapum.*

-togatæ] matrona adulterij conuicta, ac damnata, ut quidam uolunt. alij ſimpliciter meretricem interpretantur.

Villius in Fauſta Syllæ g.] Fauſta Fauſti Syllæ filia Annio Miloni nupſerat: quem Horatius hoc loco Longarenum nomine uidetur appellare. Nã quòd Porphirio, & Acro per Villium uolunt Milonem ſignificari, per Longarenum, adulterum: id probare nullo modo poſſum, cùm alias ob cauſas, quas prætermitto, tùm quòd Horatius non exolueret id, quod promiſit, (promiſerat autem ſe expoſiturum, quantis incommodis afficiantur, quantisq́; in periculis uerſentur adulteri) ſi faceret Annium Milonem Fauſtæ uirum domo ſua excludi, pugnis cædi, ferro peti: Longarenum autem adulterum impunè mœchari, & ex animi ſententia in ædibus Milonis eo inuito, ac malè multato cum Fauſta delicias facere. Itaque arbitror uel Milonem hoc loco Longarenum nominari, ut intelligamus Villium adulterum ad Fauſtam introire meditantem, & conantem, à Milone & eius ſeruis fuiſſe peſſimè acceptum: uel potius (quod quibuſdam placet) utrunque, & Villium, & Longarenum fuiſſe adulterum: ſed Longareno benè proceſſiſſe: Villio uerò infeliciter. neque quenquam mouere debet, quòd Villium Fauſti generũ dicit. ita enim appellat non quòd reuera ſit Fauſti gener, ſed quòd eius filiam ſubigat, ac permolat: quemadmodum epiſtola ad Loll. lib. I. -*ſponſos Penelopæ* appellat eos, qui proci erant, non ſponſi, eò quòd Penelopam ſibi quiſque uxorem exoptaret.

Excluſus fore] foris, & forem, & fore Terentio, Plauto, T. Liuio uſitata. Ter. Heaut. *Mane, mane. quid eſt quòd tam à nobis grauiter crepuit foris?* Plaut. Mil. glor. *Sed foris concrepuit hinc à uicina ſenis.* T. Liuius lib. 40. -*forem ex æde Lunæ, quæ in Auentino eſt, ruptam tulit.*

Longarenus] alter adulter Villio felicior: ſeu, ut alij, Milo.

-intus] ἔνδον, ut loquuntur Græci, & ἐνδοῖ. Theocr. εἰδ. ιε. Συρακουσ. Ἐνδοῖ Πραξινόα; Ευ. Γοργὼ φίλα, ὡς χρόνῳ· ἐνδοῖ. ibid. Ὠνάθλω μεγάλως, ὅτι μοι τὸ βρέφος μένει ἔνδον.

Huic] Villio adultero, cui malè proceſſit.

-mutonis] penis, caudæ ſalacis, mentulæ.

-mala tanta] quibus tam malè multatur adulter.

-animus] pars animi concupiſcens. τὸ ὀρεκτικὸν μόριον.

Magno prognatum dep. cos. c. &c.] nobilem matronam, magnis maioribus prognatam, ſtolatam.

-mea cum conſerb.] cum tentigine rumpor.

Diues opis naturæ ſuæ] αὐταρκής. ſuis opibus contenta.

-tu ſi modò rectè] hæc cohærent cum ſuperioribus, hoc ſenſu. Quanto rectius te monet natura rebus ad uictum, cultumq́; neceſſarijs cumulata, nihilq́; externum deſiderans, ſi modò tu fugienda cum expetendis confundere, ac permiſcere nolis? quidam libri habent, *ſi tu modò*: quæ ſcriptura dulcior, & concinnior eſt.

- ſuo vitio, rerúmne l.n.] atqui multùm intereſt vtrùm quis ſuo,an rerum vitio laboret. exempli cauſa, qui ſitiens aquam in medio poſitam,ac paratam ſpernit, uinum uel capitis periculo deſiderat, ſuo uitio laborat: qui bibere non uult, niſi aureo poculo, ſuo uitio laborat: qui uerò præclare ſecum agi putet, ſi aqua ſitim explere detur: ſed tanta inopia conflictatur, ut ne aqua quidem ſuppetat, is rerum uitio laborare dicendus eſt.

- niueos, uiridesq; lap.] id eſt, uniones, & ſmaragdos.

Sit licet hoc Chærinte t.] licet ames matronas unionibus, & ſmaragdis,& auro collucentes. Nam ſic hunc locum intelligendum arbitror, *hoc*,nempe uniones,& ſmaragdos,& cetera ornamenta in matronis admirari,iiſq; capi,& teneri.

- geſtat] togata. mercem autem intellige eam corporis partem, quam meretrix habet venalem.

- honeſti] pulchri, καλοῦ.

- quærit.] repete negationem, hoc modo, nec, ſi quid pulchri habet, id oſtentat, ac præ ſe fert: deformitatem autem, aut uitium aliquod corporis occultat. Lucretius contrà ait hoc omnium mulierum impudicarum eſſe commune,ut ſua mala ſuos amatores celare conentur: bona in promtu habeant, lib. 4. his uerbis. *Nec Veneres noſtras hoc fallit; quo magis ipſæ Omnia ſummopere eos uitæ proſcenia celant, Quos retinere uolunt, aſtrictosq; eſſe in amore*, &c.

Regibus hic mos eſt, &c.] eandem cautionem, ac diligentiam in fæminis, quæ libidinis cauſa coluntur, vult adhiberi, atque in equis. Nam quemadmodum in equis pedum præcipuè habenda ratio eſt, cauendumq; ne capitis, & ceruicum pulchritudine capti, in pedibus, & tibijs, quæ maiorem curam deſiderant, ſimus negligentes: ſic in fæmina parum debet commouere prudentem amatorem (ſi quis amator prudens reperiri poteſt) facies,& forma:alia enim ſunt, quæ longè maioris ſunt ponderis, quæq; in re Venerea magis dominantur. Xenophon in libello περὶ ἱππικῆς ei,qui equũ ſit emturus, præcipit ut pedes primùm inſpiciat,& diligenter conſideret. Quemadmodum enim (inquit) ædium nullus uſus ſit,ſi partes earum ſuperiores admodum ſint ornatæ,magnificæ,affabrè factæ: fundamenta autem ſint uitioſa,malè materiata, ac ruinoſa: ſic & equus bellicus inutilis ad bellum futurus eſt, ſi ſit κακόπους, id eſt, pedibus uitioſis, etiam ſi cetera omnia eius membra ſint optima, ac præſtantiſſima. ſic in lib. de arte poëtica, ſimilitudinem ſumit à Regibus. *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent, An ſit amicitia dignus. ſi carmina condes, Nunquam*,&c. ſic M. Tull. frument. in ea parte, quæ eſt de decumano frumento. *Solere aiunt barbaros Reges Perſarum, ac Syrorum, plures uxores habere: his autem vxoribus ciuitates attribuere hoc modo: Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines: ita populos habent vniuerſos non ſolùm conſcios libidinis ſuæ, uerùm etiam adminiſtros: eandem iſtius, qui ſe Regem Siculorum eſſe dicebat, licentiam, libidinemq; fuiſſe cognoſcite*. qui locus Ciceronis (ut dicam ἐν παρόδῳ) uidetur è Platone petitus. Alcib. primo. mendoſè autem puto legi in quibuſdam libris, apertos, cum uideatur potius legendum *opertos*, vt habent cod. Vatican. & I. Iannoct. Torneſ. Librorum ueterum auctoritatem hac ratione adiuuare, & confirmare poſſum, quòd perſpicuè Horatius mulierem cum equo comparat. Quemadmodum autem utile eſt ei, qui equum emturus eſt, opertum inſpicere: ne, dum caput, & ceruicem, & clunes, ceteras partes corporis in promtu poſitas admiratur, cæcus ſit in pedibus conſiderandis, & ita fallatur: ſic intereſt amatoris, meretricis amore potius, quàm matronæ capi: quia meretrix, neque tegit eas partes, quas habet uenales, neque oſtentat eas,quæ ſunt pulchriores.

- inducat] decipiat, in fraudem impellat.

- hiantem] inhiantem, cupidum, capitis pulchritudine captum. quod accideret, ſi emeret apertum.

Quod pulchræ clunes, &c.] hæc ſunt, quæ cupidum equi emtorem inducere poſſunt. & ita deſcribitur pulcher equus à Virg. III. Georg. - *illi ardua ceruix, Argutumq́; caput, breuis aluus, obeſaq́; terga.* Itaque reges inſpiciunt opertos: animaduertendum, clunes ab Hor. uſurpari genere fœmineo, quod notat Non. Marcell.

- ardua ceruix.] Xenoph. eo, quem ſuprà commemoraui, libro. *ἀπό γε μὴν τῶ στέρνε ὁ μὲν αὐχὴν αὐτῶ μὴ, ὥσπερ κάπρυ, προπετὴς πεφύκοι, ἀλλ' ὥσπερ ἀλεκτρύονος, ὀρθὸς πρὸς τὴν κεφαλὴν ἥκοι.* Oppianus lib. I. *κυνηγ. μετήορον, ὑψικάρηνον* appellat, quo loco equum pulchrum deſcribit.

Hoc illi rectè, ne corporis, &c.] id eſt, hunc illi morem rectè inſtituerunt, ut ne quis uenuſtiſſimas corporis partes in equo acutiſſimè cernat, uitioſas autem, & imbecillas prætereat.

Lynceis oculis] acutiſſimis. Idas, & Lynceus Apharei filij: quorum Lynceus minor natu tam acuta oculorum acie fuiſſe traditur, ut ea per denſos etiam quercetorum truncos, ac ſtipites, atque adeò uſque ad inferos uim ſuam exprimeret. uide Pauſan. Meſſen. de Lynceo Apoll. lib. I. Ἀργον. *Λυγκεὺς δὲ καὶ ὀξυτάτοις ἐκέκαστο Ὄμμασιν, εἰ ἐτεόν γε μέλει κλέος, ἀνέρα κεῖνον Ῥηϊδίως καὶ νέρθε κατὰ χθονὸς αὐγάζεσθαι.* Theocr. *διοσκυρ. ἀκριβὴς ὄμμασι Λυγκεύς.* & Pind. Nem. εἰδ. I. *κείνε γὰρ ἐπιχθονίων πάντων γένετ' ὀξύτατον ὄμμα.* Ariſtoph. in Pluto. *Βλέποντ' ἀποδείξω σ' ὀξύτερον τῶ Λυγκέως.* Eraſmus hîc legit Lyncei, non Lynceis. ego utranque lectionem probabilem eſſe puto: ſed hanc receptam magis Horatianam.

Hypſæa cæcior, &c.] cæcis oculis ea, quæ mala ſunt, cernas, id eſt, non cernas. tale eſt illud Od. VII. lib. 3. - *nam ſcopulis ſurdior Icari Voces audit adhuc integer.* Hypſæam mulierem conijcere licet cæcam fuiſſe, uel parum uidiſſe: nihil autem, præter conjecturam, comperti de ea habemus.

O crus, o brachia.] hæ ſunt exclamationes admirationis plenæ, hominis togatas ſectantis potius, quàm matronas: & in togatis alia laudantis, ac probantis: alia improbantis: quæ quidem poteſtas cuiuis datur, cum in eis liceat reconditas corporis parteis ſpectare: quod idem non licet in matronis.

- uerùm Depygis, n. b.] hæc improbat amator in togata. depygis eſt, quæ nates habet macras, graciles, & depreſſas: iccircò reijcienda. notæ ſunt contrà puellæ illæ *καλλίπυγοι*, id eſt, pulchris naribus, apud Athen. lib. 12. quæ, cum eſſent pauperis patris filiæ, atque indotatæ: non alio nomine præclarè & ſplendidè fuerunt collocatæ, quàm quòd à duobus fratribus honeſto loco natis, *καλλίπυγοι* habitæ, & repertæ ſunt. ex quo templum Veneri poſuerunt: quam *καλλίπυγον* nominarunt. mulierem depygem *ἀπυγόστατον* appellat Ariſtophanes. pyga nomen Græcum eſt, quo nates ſignificantur. utitur eo infrà Horatius hac ſaty. in extr. *Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.* ex quo *πυγίζειν* uerbum obſcenum, quo utitur Theocritus εἰδ. 5.

- naſuta] naſus nimiùm longus in puella, aut muliere, non laudatur. Catull. *Salue nec minimo puella naſo:* nec pes longior. idem Catul. ibid. *Nec bello pede, nec nigris ocellis, Nec longis digitis.*

Matronæ præter] id eſt, ex omnibus autem matronæ membris nullum præter faciem aſpicere licet.

- ni Caria eſt] hæc præter decōrū ueſtitu breuiſſimo utebatur, ut crurū pulchritudinem in promtu haberet, atque oſtētaret. iccircò ab Hor. urbanè notatur.

Si interd.p.] ſi matronam amabis.

- vallo circundata] difficilia expugnatu. tralatio ducta à re militari.

- hoc] difficultas potiendi.

- cinifiones] cinerarij, qui calamiſtris crines inurunt.

- ſtola] ueſtis muliebris, ut diximus. M.Tull. Philip. 11. - *ſumpſiſti uirilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolam reddidiſti.* ex quo Cæſar Caligula Liuiam proauiam ſuam, *Vlyſſem ſtolatum* nominare ſolebat, ſignificans eam mulierem eſſe aſtutiſſimam.

- palla] hic appone diſtinctionis notam. Eſt autem palla mulieris honeſtioris ueſtimentum, inquit Non. Marcellus.

Plurima] Plurima denique alia, quæ tibi obſtent, quo minus totum matronæ corpus planè, & purè abs te perſpici poſſit.

- inuideant] tralatio eſt, obſtent, ac prohibeant, quo minus tibi res purè appareat.

Altera] togata, ſeu meretrix.

- nil obſtat Cois tibi,] ſic mihi uidetur diſtinguendus hic locus: non, ut in uulgatis: in quibus diſtinctionis nota locatur poſt uerbum *obſtat*. erant autem Coæ, uel ut alij uolunt, Ceæ ueſtes, tenuiſſimæ, molliſſimæ, ac delicatiſſimæ, à Co, uel Ceo inſula, ubi fiebant, ſic appellatæ. Tibull. lib. 2. eleg. 3. *Illa gerat ueſtes tenues, quas fæmina Coa Texuit, auratas diſpoſuitq; uias.*

Metiri poſsis oculo latus] ita omnia habet in promtu, ut ſolo aſpectu, longóne, an breui ſit látere, iudicare poſſis.

- pretiúmq; ſuprà dixit, eam apertè, quod uenale habet, oſtendere, & mercem ſine fuco geſtare. quocirca conuenienter nunc pretij nomine utitur.

- léporem uenator] uerba ſunt amatoris matronarum.

- poſitum ſic] ſic appoſitum, id eſt, ſine curſu, & labore uenationis ſibi appoſitum: uel ita poſitum, ut manu capere poſſit: ſed priorem explicationem magis probo. ſic, accipiendum δεικτικῶς. ut Od. 11. lib. 2. - *iacentes ſic temere.*

Captat, & apponit] hunc locum in omnibus libris, & manuſcriptis, & excuſis deprauatum reſtitui, unius litteræ immutatione facta, coniectura duntaxat ad ueram ſcripturam ductus, à nullis codicib. adiutus. miror autem tam manifeſtum mendum, uel unquam admiſſum eſſe: uel ſemel admiſſum, tandiu in codicibus hæſiſſe. Ne longum faciam, huius loci ſic emendati hæc ſententia eſt. Quemadmodum (inquit amator matronarum) uenator in mediis frigoribus, altiſſimisq; niuibus léporem ſectatur: quem, ſi ei ab alio captus, & ſine ipſius labore detur, atque apponatur, ne tangere quidem uelit: nunc autem per niues, & frigora ſectatur, & captat, atque ita captum ſumma cum uoluptate ſibi apponi iubet: ſic ego fæminas in medio poſitas & meretrices ſperno: matronas, quæ non niſi cum labore, & periculo expugnantur, peto & perſequor. ita locutus eſt ſup. Od. 2. epod. *Pauidumq; leporem, & aduenam laqueo gruem, Iucunda captat præmia.* & proximo uerſu idem uerbum uſurpat.

Hiſcéne uerſiculis] loquitur nunc Horatius. & fortaſſe hæc uerba locum errori, & errato dederunt.

Nónne cupidinibus ſt.n.m.] id eſt, nónne cupiditates ſunt aliquæ naturales, eædemq; à natura finitæ, ac terminatæ?

- quem, Quid latura ſibi, quid ſ.d.] id eſt, quem modum, ſeu finem cupiditatum utilius eſt quærere, & ſuperuacaneas, minimeq; neceſſarias cupiditates amputare, ſubaudiendum, quàm cupiditates habere infinitas, minimeq; neceſſarias. modus autem cupiditatum in eo poſitus eſt, ut expetamus ea, quæ na-

tura

tura deſiderat, & quibus ſine dolore carere non poteſt: ea non expetamus, quibus facile poteſt carere. hunc igitur locum ſic explico ſtudioſorum cauſa, quibus uideri ſolet impeditus, atque implicatus. non'ne cupiditatibus natura modum conſtituit, quem quærere, videlicet quid natura ſibi deeſſe ferre poſſit, quid ſit dolitura deeſſe, id eſt, qua re carere poſſit, qua non poſſit: & diſcernere inania, ac ſuperuacua à plenis & neceſſariis, utilius eſt, quàm cupiditatibus inanibus, minimeq; neceſſarijs æſtuare.

-inane abſcindere ſoldo] id eſt, inania ab ijs, quæ ſunt plena, ac ſolida reſecare? inanis eſt cupiditas eſurienti, exempli cauſa, poſcere phaſianum, pauonem, acipenſerem, & ſimilia: inane eſt ſitienti, uinum Falernum, Calenum, Lesbium deſiderare: neceſſarius eſt eſurienti panis, ſitienti aqua: & harum rerũ copia plena & ſolida eſt, illarum autem inanis. uide annotat. ad illum locum: *adde, Queis humana ſibi doleat*, &c. ſaty. 1.

Num, tibi cùm fauces v. ſ.] inductione probat cupiditates non neceſſarias eſſe circuncidendas, & reſecandas, neque eis eſſe ullo pacto obtemperandũ, hoc modo: quis ſitiens malit ſiti enecari, quàm non ex quolibet uaſe bibere? quis eſuriens nolit alio cibo, quàm pauone, aut rhombo famem explere? Quis igitur libidine inflammatus, cum ei ſuppetat, & præſtò ſit ancilla, cuius complexu libidinis flammam reſtinguat, malit cupiditate rei uenereæ excruciari, matronæ concubitum expetens, atque expectans, quàm præſenti, & parato remedio uti?

-faſtidis] faſtidioſè aſpernaris, ac reijcis, ut ſuprà Od. 1. lib. 3. - *ſomnus agreſtium Lenis uirorum, non humiles domos Faſtidit*, &c. epiſt. ad Iul. Florum lib. 1. *Faſtidire lacus, & riuos auſus apertos.* & ſaty. prox. *ſic nos debemus amici, Si quod ſit, uitium non faſtidire.*

-tentigine rumpi] tentigo à tendendo eſt nominata. periculum eſt autem, ne, quæ nimium tenduntur, rumpantur. hoc igitur periculum, atque hunc tentiginis dolorem, ut parabili & facili concubitu leuet, ac minuat, ſuadet. fœdum ac nefarium illud in Priapeijs. *Turpe quidem factu: ſed, ne tentigine rumpar*, &c.

-parabilem] quæ facile parari poteſt, & quæ paruo conſtat, εὐώνητον.

Illam poſt paulo, ſed pl.] id eſt, illam autem Venerem, ſeu mulierem, quæ mihi quærenti, quando ueniam, aut quando ſit ipſa uentura, reſpondet, poſt paulo: aliàs quærenti factura'ne ſit mihi ſui corporis copiam, reſpondet ſe facturam, ſed pluris: aliàs reſpondet, ſe mihi gratificaturam, ſi modo exierit uir: hanc (inquam) Philodemus ait Gallis eſſe relinquendam, ſeu dandam, tam caram, ac difficilem, (mala enim ſolemus hoſtibus, & inimicis precari, ut annotauimus ſup. ad Od. XXVII. lib. 3.) ſibi autem optat eam, quæ, &c. Alii legunt Philodemus, ait: quæ lectio uidetur facilior quidem, & planior, uerùm tamen prior altera probatur magis ab omnibus eruditis: & fortaſſe idem ſignificat Martialis lib. 9. in eo epigr. cuius principium eſt, *Hanc uolo, quæ facilis, quæ palliolata uagatur*, &c. ſequuntur hi uerſus, *Poſcentem nummos ac grandia uerba ſonantem Poſſideat craſſi mentula Burdegali*, uocem *Gallis*, alij explicant ita, ut intelligantur Cybeles ſacerdotes, quia cum illi ſint euirati, facilius ferre moram poſſunt. in quibuſdam exemplaribus antiquis ſcriptum eſt, *poſt paulum*.

-ſibi, quæ neque magno St. p.] id eſt, ſibi autem optabat ſubaudi, eam, quæ neque magno conſtet, neque uocata, longam moram interponat. animaduerte autem hanc fæminam, quæ non cunctetur, opponi illi, quæ reſpondeat ſe poſt paulo uenturam, aut differat in id tempus, quo exierit uir: eam, quæ non magno conſtet, ei quæ plus poſcat, quàm ſolita ſit, aut quàm amator promittat.

-munda hactenus, &c.] tantam munditiem, tantumq; ornatum adhibens,

ut neque ceruſſa malas candefaciat, aut ulla alia re expoliat muliebri, neque ueræ corporis ſtaturam crepidarum altitudine augeat: quæ duo in uxore ſua improbat Iſchomachus apud Xenophont. in Oeconomico, his uerbis, *ἐγὼ τοίνυν (ἔφη) ἰδών ποτε αὐτὴν ὦ Σώκρατες, ἐντετριμμένην πολλῷ μὲν ψιμμυθίῳ, ὅπως λευκοτέρα ἔτι δοκείη εἶ), ἢ ἦν· πολλῇ δὲ ἐγχούσῃ, ὅπως ἐρυθροτέρα φαίνοιτο τῆς ἀληθείας· ὑποδήματα δ' ἔχουσαν ὑψηλά, ὅπως μείζων δοκείη εἶ), ἢ ἐπεφύκει, εἰπέ μοι ἔφην, ὦ γύναι,* &c. *καὶ ἐμὲ τοίνυν νόμιζε εἰπεῖν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ὦ γύναι, μήτε ψιμμυθίῳ, μήτε ἐγχούσης χρώματι ἥδεσθαι μᾶλλον, ἢ τῷ σῷ.* eodem pertinent illa Propert. lib. 1. *Quid iuuat ornato,* &c. *Naturæq; decus mercato perdere cultu? Nec ſinere in proprijs membra nitere bonis?* idem lib. 2. *Vt natura dedit, ſic omnis recta figura: Turpis Romano Belgicus ore color.*

Hæc ubi ſuppoſuit] utitur eodem uerbo ad eandem rem Catullus, *Noli admirari, quare tibi fœmina nulla, Rufe, uelit tenerum ſuppoſuiſſe femur.* ſententia autem huius loci hæc eſt, Hæc ubi dextram corporis partem, ſeu dextrum latus, meo lateri læuo ſuppoſuit, ita ut hæc mihi ſit læua, ego ei dexter: mihi Iliæ & Aegeriæ inſtar eſt. Quidam hic ſignificari putant Veneris modum omnium ſimpliciſſimũ, ac facillimum, uel Ouidij iudicio. ſic enim ille lib. 3. de arte amandi, *Mille modi Veneris: ſimplex, minimiq; laboris, Cum iacet in dextrum ſemiſupina latus.* ſed, ut cum Ouidio congruat Horatius, legendum uidetur, *dextrum corpus mihi læuo.* in Torneſ. quidem *læuo* aſcriptum reperi.

uepallida] ſic reſtituimus, auctoritatem ueterum lib. Vatic. Iann. Faër. Tor. ſecuti. atque hanc ſcripturam agnoſcunt Porphyr. & Acron. Et certè ſine librorum manuſcriptorum teſtimonio, ex ipſa orationis ſtructura, atque ex uerborum curſu facile erat hoc mendum tollere. nam totus hic ſermo eſt *ἀσύνδετος* ab illis uerbis, *uir rure recurrat.* uſque ad hæc, *egomet mi.* uepallidus autem idem ferè ualet, quod malè, & miſerè pallidus: uel aliquantum pallidus. nam ue, in compoſitione interdum auget, interdum minuit, ut in his, *ueſanus, uecors, uegrandis.* quod proximum nomen item emendauimus in oratione de leg. agrar. contra Rull. ad popul. Nam cum antea legeretur in omnibus exemplaribus, *quem hominem ut grandi macie torridum,* &c. nos uiris doctiſſimis probauimus coniecturam noſtram, quæ eſt, legendum eſſe *uegrandi.* Pompeius Feſtus prætereà nomine *uegrande,* ait ſignificari uel male grande, uel parum grande. uide eundem in nomine *ueſculi,* & *ueſcus.*

conſcia] ancilla, ut ſaty. VII. lib. 2. *peccati conſcia herilis.* animaduerte autem hoc loco eſſe pulcherrimam antitheſim, mulier uepallida lecto deſiliat: ancilla culpæ herilis conſcia, ſe miſeram exclamet: hæc, nempe ancilla, cruribus metuat: illa autem, nempe uxor à uiro ſuo deprehenſa, doti. amittebant enim dotem maritæ in adulterio deprehenſæ. ſed eas interficere uiro ne deprehenſas quidem licebat iure ciuili: patri licebat.

Diſcincta tunica] magna adulteri trepidatio, magnusq; timor exprimitur, qui ita urgeatur à uiro, ut diſcincta tunica, & pede nudo fugere cogatur. Non ſolebant autem ueteres in publicum diſcincti prodire. notum eſt illud, *Deſcincta ueſtis, diſcinctus animus.* Poſtremò milites uicti, aut, qui flagitium aliquod militare admiſerant, diſcincti ſub iugo tranſire cogebantur.

Ne nummi per, aut pyga. &c.] id eſt, ne pecunia multer, ne ue, ſi ſoluendo non ſim, nates meas percurrant raphaniq;, mugilesq;, ut ait Catullus, aut denique ne damner lege Iulia de adulterijs.

Fabio uel iud. V.] etiam Fabio iudice obtinebo miſerum eſſe deprehendi: qui fortaſſe fuit aliquando deprehenſus. quod autem ad loquendi genus attinet,

ſic

ſic loquitur Liuius lib. 27. *quem tum principem ciuitatis eſſe, vel Annibale iudice, victurus eſſet*. & Horat. ſaty. III. lib. 2. *Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes*, & ſat. III. lib. I. *Nec vincet ratio, tantundem vt peccet, idemq́;* &c. C. Matius ad Cicer. epiſt. lib. II. *Id quidem me cupere, niſi & anteacta vita, & reliqua meæ ſpes tacente me probat, dicendo vincere non poſtulo*.

SATYRA 3.

Omnibus *hoc vitium eſt cantoribus, inter amicos,*
Vt nunquam inducant animum cantare, rogati:
Iniuſſi nunquam deſiſtant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæſar, qui cogere poſſet,
Si peteret per amicitiam patris, atque ſuam, non
Quicquam proficeret: ſi collibuiſſet, ab ouo
Vſque ad mala citaret, Io Bacche, modò ſumma
Voce, modò hac reſonans, quæ chordis quattuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: ſæpe velut, qui
Currebat, fugiens hoſtem: perſæpe uelut, qui
Iunonis ſacra ferret. habebat ſæpe ducentos,
Sæpe decem ſeruos. modò reges, atque tetrarchas,
Omnia magna loquens. modò, ſit mihi menſa tripes, &
Concha ſalis puri, & toga, quæ defendere frigus,
Quamuis craſſa queat. decies centena dediſſes
Huic parco, paucis contento: quinque diebus
Nil erat in loculis: noctes vigilabat ad ipſum
Manè: diem totum ſtertebat. nil fuit vnquam
Sic impar ſibi. nunc aliquis dicat mihi, quid tu?
Nullá ne habes vitia? immo alia haud fortaſſe minora.
Manius abſentem Neuium cum carperet: heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an, vt ignotum, dare nobis
Verba putas? egomet mi ignoſco, Manius inquit.
Stultus, & probus hic amor eſt, dignusq́; notari.
Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum,
Quàm aut aquila, aut ſerpēs Epidaurius? at tibi cōtrà
Euenit, inquirant vitia vt tua rurſus & illi.
Iracundior eſt paulo, minus aptus acutis
Naribus horum hominum: rideri poſſit, eò quòd
Ruſticius tonſo, toga defluit: & malè, laxus
In pede calceus, hæret: at eſt bonus, vt melior vir
Non alius quiſquàm: at tibi amicus: at ingenium ingēs

COMMENTARII.

Sardus habebat Ille Tig.] Hermogenes, de quo ſuperiore ſaty.

Cæſar, qui cogere p. &c.] Cæſar, qui cogendi poteſtatem haberet, ſi eum oraret per amicitiam Iulij Cæſaris patris, & ſuam, ab eo non impetraret, ut caneret.

- patris] auunculi ſui natura: patris iure ciuili, id eſt, adoptione.

- ab ouo Vſque ad mala] prouerbiū eſt, quod ualet, à prima menſa ad ſecundā. M. Tull. lib. IX. epiſt. ad Varron. *Integram famem ad ouum affero.* Apponebant enim etiam ueteres oua in prima menſa: quod uel ex Athenæo lib. 2. cognoſcere licet. quanquam idem tradit lib. 14. etiā in ſecunda menſa apponi ſolita, his verbis, ἐδίδοτο δὲ καὶ ὠὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ τραπέζῃ.

- citaret IO Bacche] probabile eſt carmē quoddam fuiſſe in laudē Bacchi hoc principio, io Bacche: aut, in quo hæ uoces identidem

Incultoſ latet hoc ſub corpore. denique te ipſum
Concute, num qua tibi vitiorum inſeuerit olim
Natura, aut etiam conſuetudo mala. nanque
Neglectis vrenda filix innaſcitur agris.
Illuc prauertamur, amatorem quòd amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia: aut etiam ipſa hæc
Delectant: veluti Balbinum polypus Agnæ.
Vellem in amicitia ſic erraremus: & iſti
Errori nomen virtus poſuiſſet honeſtum.
At pater vt gnati, ſic nos debemus amici,
Si quod ſit, vitium, non faſtidire. Strabonem
Appellat pætum pater: & pullum, malè paruus
Si cui filius eſt: vt abortiuus fuit olim
Siſyphus. hunc varum, diſtortis cruribus: illum
Balbutit ſcaurum, prauis fultum malè talis.
Parcius hic uiuit? frugi dicatur. ineptus
Et iactantior hic paulo eſt? concinnus amicis
Poſtulat, vt videatur. at eſt truculentior, atque
Plus æquo liber? ſimplex, fortiſq; habeatur.
Caldior eſt? acres inter numeretur: opinor.
Hæc res & iungit, iunctos & ſeruat amicos.
At nos virtutes ipſas inuertimus: atque
Sincerum cupimus vas incruſtare. probus quis
Nobiſcum uiuit, multùm demiſſus homo? illi
Tardo cognomen, pingui damus. hic fugit omneis
Inſidias, nulliq; malo latus obdit apertum?
(Cum genus hoc inter vitæ verſetur, ubi acris
Inuidia, atque uigent vbi crimina) pro bene ſano,
Ac non incauto, fictum, aſtutumq; uocamus.
Simplicior ſi quis (qualem me ſæpe libenter
Obtulerim tibi Mæcenas) vt forte legentem,
Aut tacitum appellet quouis ſermone moleſtus:
Communi ſenſu planè caret, inquimus. eheu,
Quàm temere in noſmet legem ſancimus iniquam.
Nam uitijs nemo ſine naſcitur. optimus ille eſt,
Qui minimis vrgetur. amicus dulcis, vt æquum eſt,
Cum mea compenſet uitijs bona, pluribus hiſce,
(Si modò plura mihi bona ſunt) inclinet, amari
Si uolet. hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus proprijs offendat amicum,

tidem iterarentur. Quia autem *io Bacche* uocandi caſus eſt, uerbo citandi aptiſſimo, & cõuenientiſſimo uſus eſt: proinde ac ſi diceret Horatius: Tigellius ille, ſi ei collibuiſſet, carmina in Bacchi laudem caneret, Bacchumq; identidem appellaret, atque inuocaret. io autem uox eſt, lætitiam animi ſignificãtium, uox triũphãtibus gratulantiũ, uox inclamantium, & inuocantium. Tibull. *Agna cadet nobis, quam circum ruſtica pubes Clamet io, meſſes, & bona uina date.* Ita & triumphantibus acclamabãt io triumphe, ut ſuprà annot. ad Od. ix. epod.

- modò ſumma Voce, modò h. r.] modò acutiſſima, modò grauiſſima uoce reſonans. Intellige hunc Tigellium hoc loco uno tempore & uoce, & fidibus ceciniſſe: organoq; quattuor chordarũ, quod τετράχορδον appellant Græci, uſum eſſe.

Nil æquale homini f.] erat ſibi ipſe inæqualis, inconſtans, uarius, multiplex, nullam uitæ æquabilitatem retinens.

- ſæpe uelut q.] ordo uerborũ hic eſt, Qui ſæpe currebat, uelut fugiens hoſtem.

- perſæpe uelut, qui Iun. ſ. ſ.] perſæpe

Poſtulat, ignoſcat uerrucis illius. æquum eſt,
Peccatis ueniam poſcentem, reddere rurſus.
Denique, quatinus excidi penitus uitium iræ,
Cetera item nequeunt ſtultis hærentia: cur non
Ponderibus, modulisq́; ſuis ratio utitur? ac, res
Vt quæque eſt, ita ſupplicijs delicta coërces?
Si quis eum ſeruum, patinam qui tollere iuſſus,
Semeſos piſces, tepidumq́; ligurrierit ius,
In cruce ſuffigat: Labeone inſanior, inter
Sanos dicatur. quanto hoc furioſius, atque
Maius peccatum eſt? paulum deliquit amicus:
Quod niſi concedas, habeare inſuauis, acerbus:
Odiſti, & fugis, ut Druſonem debitor æris:
Qui, niſi cùm triſtes miſero uenêre kalendæ,
Mercedem, aut nummos undeunde extricat: amaras,
Porrecto iugulo, hiſtorias, captiuus ut, audit.
Comminxit lectum potus: menſa'ue catillum
Euandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,
Aut, poſitum antè mea quia pullum in parte catini,
Suſtulit eſuriens: minus hoc iucundus amicus
Sit mihi? quid faciam, ſi furtum fecerit? aut ſi
Prodiderit commiſſa fide? ſponſum'ue negarit?
Queis paria eſſe ferè placuit peccata, laborant,
Cum uentum ad uerum eſt: ſenſus, moresq́; repugnant,
Atque ipſa utilitas iuſti propè mater, & æqui.
Cum prorepſerunt primis animalia terris,
Mutũ, & turpe pecus, glandẽ, atque cubilia propter,
Unguibus, & pugnis, dein fuſtibus, atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ poſt fabricauerat uſus:
Donec uerba, quibus uoces, ſenſusq́; notarent,
Nominaq́; inuenere. dehinc abſiſtere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges,
Ne quis fur eſſet, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus deterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi:
Quos Venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.
Iura inuenta metu iniuſti fateare neceſſe eſt:
Tempora ſi, faſtosq́; uelis euoluere mundi.
Nec natura poteſt iuſto ſecernere iniquum:

pe ita incedebat, quaſi qui Iunonis ſacra ferret. eos autem, qui Iunonis, aut Cereris ſacra ferebant, tardiſſimè incedere ſolitos eſſe, declarat locus ille M. Tullij Off. 1. *cauendũ eſt, nè aut tarditatibus utamur in ingreſſu mollioribus, ut ſimiles põparum ferculis eſſe uideamur: aut in feſtinationibus ſuſcipiamus nimias celeritates.*

Concha ſalis] ex concha ſalinum. ſuprà Od. XVI. lib. 2. *Viuitur paruo benè, cui paternum Splendet in menſa tenui ſalinum.*

- defendere] id eſt, arcere, & propulſare, ut ſuprà Od. XVII. lib. 1. *Defendit æſtatem capellis.*

- decies centena] decies centena ſeſtertia, id eſt, decies centum millia nummûm: quæ efficiunt circiter XXV. aureorum Gallicorum, aut Italicorum millia. de ſeſtertio autem plura alibi dicemus.

Huic parco p.c.] *εἰρωνικῶς*: uel qui paulò antè tam parcus, & tam paucis contentus erat.

Sic impar ſibi] ſic inæquale, atque inconſtans.

Mænius abſ.] ſi Mæuius recta & emendata eſt ſcriptura, credibile eſt hic deſcribi ab Horatio Mæuium illum

Diuidit ut bona diuerſis, fugienda petendis:
Nec uinces ratio hoc, tantundem ut pecces, idemq́,
Qui teneros caules alieni fregerit horti:
Et qui nocturnus diuûm ſacra legerit. aſſit
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Nec ſcutica dignum, horribili ſectere flagello.
Nam, ut ferula cædas meritum maiora ſubire
Verbera, non uereor: cum dicas eſſe pareis res
Furta latrocinijs: & magnis parua mineris
Falce reciſurum ſimili te, ſi tibi regnum
Permittant homines. ſi diues, qui ſapiens eſt,
Et ſutor bonus, & ſolus formoſus, & eſt rex:
Cur optas, quod habes? non noſti, quid pater, inquit,
Chryſippus dicat: ſapiens crepidas ſibi nunquam,
Nec ſoleas fecit: ſutor tamen eſt ſapiens. quo?
Vt, quamuis tacet Hermogenes: cantor tamen, atque
Optimus eſt modulator: ut Alfenus uafer, omni
Abiecto inſtrumento artis, clauſaq́; taberna,
Sutor erat: ſapiens operis ſic optimus omnis
Eſt opifex ſolus: ſic rex. uellunt tibi barbam
Laſciui pueri: quos tu niſi fuſte coërces,
Vrgeris turba circum te ſtante: miſerq́;
Rumperis: & latras magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lauatum
Rex ibis: neque te quiſquam ſtipator ineptum
Præter Criſpinum, ſectabitur: & mihi dulces
Ignoſcent, ſi quid peccauero ſtultus, amici:
Inq́; uicem illorum patiar delicta libenter:
Priuatusq́; magis uiuam te rege beatus.

illum de quo Virg. in Palæmone, *Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui.* nonnulli legunt Mænius, exiſtimantes ab Horatio ſignificari luxurioſum illum Mænium, & facetiſſimum ſcurram, qui ex ampliſſimo & lautiſſimo patrimonio nihil ſibi præter unam columnam excepit, quin omne profunderet, ac diſſiparet, unde gladiatores ſpectaret. de eo autem plura dicemus ad epiſt. ad Vallam. ibi *Mænius ut rebus maternis*, &c.

– ignoras te?] nō nouiſti te? ſic Terent. Heaut. *Erras ſi id credis: & me ignoras Clinia.* M. Tull. Academic. quæſt. lib. 4. *Maiore ſtudio Lucullus philoſophiæ ſtudio deditus fuit, quàm, qui illum ignorabant, arbitrabantur.*

– immo alia haud. ſ. m.] ſic lib. quidem omnes uulgati. ſed aliquot Veteres: in his Iánoct. Faërn. Rain. & Torn. habēt. *immò, alia & fortaſſe minora.*

Stultus & improbus h. a.] hoc genus hominum, qui in aliorum ingenijs, ac moribus obſeruandis ſunt diligentes, & acres: in ſuis, admodum negligentes, pulchrè notat Theognis his uerſibus Νήπιος, ὃς τὸν ἐμὸν μὲν ἔχει νόον ἐν φυλακῇσι, Τὸν δ' αὐτοῦ ἴδιον οὐδὲν ἐπιστρέφεται. & Plutarchus libr. περὶ εὐθυμίας. τί τὸ ἀλλότριον ἄνθρωπε βασκανώτατε κακὸν ὀξυδερκεῖς, τὸ δ' ἴδιον παραβλέπεις; id eſt, quid alienum malum homo inuidiſſime, acutiſſimè perſpicis: tuum tranſuerſis, & conuiuentibus oculis intueris?

Cum tua peruideas oc. m. l. i.] huius loci hæc ſententia eſt. Cum tua mala oculis lippientibus, & negligenter cernas, cur in amicorum, &c. P. Victorius lib. Var. lectionum 20. ait hoc loco peruidere, idem ualere, quod apud Græcos παραβλέπειν· quod eſt, non admodum intentis oculis intueri, conuiuere, negligenter inſpicere. Atqui apud M. Tullium aliam uim habet uerbum peruidendi.

di. ut lib.5 de finibus. *Intrandum eſt igitur in rerum naturam, & penitus, quid ea poſtulet, peruidendum.* & apud Lucret. lib. 1. *Peruideamus utrùm finitum funditus omne Conſtet, an immenſum pateſiat ad uſque profundum.* & lib. 2. *Ex quo iactari magis omnia materiai Corpora Peruideas.* Itaque exiſtimarim, quod quidem pace Victorij dixerim, peruidere ſemper ſignificare acerrimè, & acutiſſimè intueri: ſed hoc loco fieri, ut contrarium ſignificare uideatur propter has uoces adiectas *oculis lippus inunctis*. ſic ſupra dixit Od. VII. lib. 3. *Nam ſcopulis ſurdior Icari Voces audit adhuc integer.*

– tam cernis acutum] ὀξυδορκεῖς. ut loquitur apud Plutarchũ poëta quidã.

– aquila] Traditum eſt à ueteribus, aquilas eſſe acie oculorũ acutiſſima præditas: eaſdem pullos ſuos nuper natos ſoli admouere, cogereq; ut ſolem aduerſum intueantur: quod ſi facere poſſint, legitimos haberi: ſin minus, ut adulterinos reijci. Hom. quoque ἰλιάδ. ρ. aquilam omnium auium eſſe oculatiſſimam ſatis declarat ijs uerſibus, quibus Menelaum quoquouerſus circumſpicientem, ſi forte Antilochum reperiat, ut eum ad Achillem mittat, Patrocli mortem nunciatum, cum aquila comparat, his uerbis. Πάντοσε παπταίνων, ὥς αἰετὸς, ὅν ῥά τε φασὶν Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπουρανίων πετεηνῶν.

– ſerpens Epidaurius] draco. oculatiſſimum eſt enim genus draconum, ex quo nomen traxerunt. nam δέρκεσθαι cernere eſt: unde dracones ſunt appellati. ſerpentem Epidaurium dixit, uel quòd Aeſculapius Epidauri colitur, cui ſacri ſunt dracones; uel quòd in agro Epidaurio, nuſquam alibi, genus quoddam draconum naſcitur manſuetum, colore ab alijs differens, ut ſcribit Pauſan. in Corinth. uel quòd Romanis graui peſtilentia laborantibus dracho Epidauro Romã aduectus ſaluti fuit; quod poſtremum probabilius eſt. poſuit tamen ſerpentem Epidaurium pro quouis alio dracone.

– minus ap. ac. nar. horum hom.] minus aptus huiuſce ætatis hominum irriſioni, qui ſagaciſſimè aliorum mores odorantur, uitiaq; uel leuiſſima urbanè inſectantur. uide epiſt. ad Mæcen. III. lib. I. ibi – *ad hæc ego naribus uti Formido.*

– rideri poſſit eò, q.] hæc uerba declarationem, rationemq; continent ſuperiorum, nempe, cur ſit minus aptus ac. n. h. h.

– malè laxus In p. c. h.] ſi *malè* coniungas cum nomine laxus, ſic erit interpretandum, nimis, aut ualdè laxus, ut infr. ead. ſaty. – *malè paruus Si cui filius eſt.* & Od. XVII. lib. I. – *ne malè diſpari Incontinenteis inijciat manus.* & ſaty. 4. *Sulcius, & Caprius rauci malè.* & ſaty. V. lib. 2. – *malè tuſſies.* aliàs contrarium habet ſignificationem, ut Od. IX. lib. I. – *aut digito malè pertinaci*, id eſt, parum pertinaci: & epiſt. ad Mæcen. III. lib. I. – *ut malè ſanos Aſcribit liber ſatyris, Faunisq; poëtas.* M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 2. *Sed ego odi illam malè Conſularem.* Catull. ad Aur. & Fur. – *male me marẽ putaſtis.* Ouid. lib. I. de arte. *Et ſi quis malè uir quæret habere uirum.* T. Liuius lib. 35. annalium. – *uideretis uix duarum malè plenarum legiuncularum inſtar in caſtris regis.* ſed omnino hoc *malè*, cohærere debet, cum uerbo *hæret*, ut ſit hic ordo, & ſtructura. – *& calceus laxus in pede malè hæret.*

– conſuetudo mala] conſuetudinem malam non intelligit uictus conſuetudinem cum uitioſis, & improbis hominibus: quanuis hæc quoque multùm ualeat ad animos corrumpendos, ut oſtendit Theognis his uerſibus, Οἱ κακοὶ οὐ πάντως κακοὶ ἐκ γαστρὸς γεγόνασιν· Ἀλλ' ἄνδρεσι κακοῖς συνθέμενοι φιλίην· ſed conſuetudinem peccandi. de qua Ariſtot. lib. 3. de morib. ad Nicom. his uerbis, ἀλλὰ τοῦ τοιούτους γενέσθαι αὐτοὶ αἴτιοι, ζῶντες ἀνειμένως· καὶ τοῦ ἀδίκους, ἢ ἀκολάστους εἶναι, οἱ μὲν κακουργοῦντες, οἱ δ' ἐν πότοις, καὶ τοῖς τοιούτοις διάγοντες. αἱ γὰρ περὶ ἕκαστα ἐνέργειαι, τοιούτους ποιοῦσι, id eſt, ut quidem nos uertimus (noſtris enim uti licet) ue-

rùm

rum cur tales extiterint, cauſam ipſi ſuſtinent, quippe qui negligenter, ac diſſolutè uiuant: & cur iniuſtæ atque intemperantes ſint, cauſa in ipſis conſiſtit, ut pote quorum alteri in maleficijs, alteri in compotationibus, & id genus delicijs ætatem conſumant. Nam quales ſunt in quaq; re collocatæ functiones, tales eos, qui munere funguntur, efficiunt. & M.Tull.lib.3.accuſat. - *ó conſuetudo peccandi: quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus, cum pœna abfuit, & licentia conſecuta eſt.*

Illuc præuertamur] ad illud prius ueniamus; illud priore loco explicemus de amatoribus, qui amicarum ſuarum uitijs ita blandiuntur, & ignoſcunt, ut etiã interdum ijs delectentur, aut certè ea non animaduertant, quàm de amicorum officio dicamus. Plautus hoc uerbum in Milite glor. cum accuſandi caſu coniungit. *Igitur id quod agitur, nunc hoc primum præuorti decet.* in Mercatore cum dandi. - *ociũ non eſt: mandatis rebus præuorti uolò.* ſic Cæſar. lib.7.de bello Gallico. - *huic rei præuertendum exiſtimauit.* T.Liuius lib. 35. παθητικῶς. *Aliud in præſentia, quod magis inſtaret, præuertendum ſibi eſſe dixit.*

- amatorem quòdam. Turp.dec.] decipiunt amatorem, id eſt, ab amatore non animaduertuntur, neque ſentiuntur: ſed ignorantur, λανθάνουσι, fallunt, latent. Plato lib.5. de rep. oſtendens eum, qui aliquid amet, non ſolùm id amare, quod ſit in eo genere perfectum, ſed id omne, quod ſit eius generis: neque quenquam, diſciplinarum cupidum uerè dici ſolere, qui hanc, uel illam diſciplinam ſequatur: ſed eum, qui hoc nomine dignus ſit, omnes diſciplinas colere, & amplecti oportere: exemplum affert amatorum eorum, qui puerilibus amoribus dediti ſunt, aitq; illos puerorum omnium, in quibus inſit maturitas illa ætatis, aſpectu quodammodo pungi, & commoueri: eorumq; uitia corporis ſi qua ſint, ſtudioſe extenuare, & eleuare. uerba Platonis ſunt hæc. ἢ οὐχ οὕτω ποιεῖτε πρὸς τοὺς καλούς; ὁ μὲν ὅτι σιμός, ἐπίχαρις κληθεὶς ἐπαινεθήσεται ὑφ' ὑμῶν· τοῦ δὲ τὸ γρυπὸν, βασιλικόν φατε εἶναι· τὸν δὲ δὴ διὰ μέσου τούτων ἐμμετρώτατα ἔχειν· μέλανας δὲ, ἀνδρικοὺς ἰδεῖν· λευκοὺς δὲ θεῶν παῖδας εἶναι· μελιχλώρους δὲ καὶ τοὔνομα οἴει τινὸς ἄλλου ποίημα εἶναι, ἢ ἐραστοῦ ὑποκοριζομένου τε, καὶ εὐχερῶς φέροντος τὴν ὠχρότητα ἐὰν ἐπὶ ὥρᾳ ᾖ; καὶ ἑνὶ λόγῳ πάσας τε προφάσεις προφασίζεσθε, καὶ πάσας φωνὰς ἀφίετε, ὥστε μηδένα ἀποβάλλειν τῶν ἀνθούντων ἐν ὥρᾳ, id eſt, non'ne ita uos geritis aduerſus formoſos? non'ne hic quidem quòd ſit ſimus, uenuſtus appellabitur, atque à uobis laudabitur? illius naſum aquilinum dicitis regium eſſe? alium, qui medius inter hos locatus ſit, exquiſitiſſimam mediocritatem obtinere? nigros autem aſpectum uirilem præ ſe ferre? candidos Deorum eſſe filios? Iam uerò eorum, qui μελίχλωροι appellãtur, non'ne nomen ipſum ab eo amatore factum eſt, qui eius, quem amet, pallorem luridum, ac ſubuiridem extenuet, facileq; ferat, ſi inſit in ætate matura? Denique (ut uno uerbo abſoluã) cauſas omnes excogitatis, uocesq; omnes mittitis, ut ne quis eorum, quorum ætas floreat, de manibus ueſtris elabatur. Huc pertinent, quæ Lucretius ſcribit lib.4. *Multis modis igitur prauas, turpesq; uidemus Eſſe in delicijs, ſummoq; in honore uigere. Atque alios alij irrident, Veneremq; ſuadent Vt placent, quoniam fœdo afflictantur amore, Nec ſua reſpiciunt miſeri mala maxima ſæpe. Nigra μελάγχροος eſt, immunda, & fœtida ἄκοσμος, Cæſia παλλάδιον neruoſa & lignea, δορκὰς Paruula, pumilio, χαρίτων μία tota, merum ſal: Magna atque immanis, κατάπληξις, plenaq; honoris: Balba, loqui non quit, τραυλίζει muta, pudens eſt: At flagrans, odioſa, loquacula, λαμπάδιον fit: Ἰσχνὸν ἐρωμένιον tum fit, cum uiuere non quit Præ macie: ῥαδινὴ uerò eſt iam mortua tuſſi. At Lamia eſt mammoſa: Ceres eſt icta ab Iaccho: Simula σιληνὴ, ac Satyra eſt: labroſa φίλημα.* his ſimilia ſunt illa apud M. Tull.lib.1.de natura Deor. *Næuus in articulo pueri delectat Alcæum. at eſt corporis macula næuus: Illi tamen hoc lumen uidebatur.*

uidebatur. Q. Catulus huius Collegæ, et familiaris noſtri pater, dilexit municipem ſuum Roſcium : in quem etiam illud eſt eius : Conſtiteram exorientem auroram forte ſalutans, Cum ſubitò à læua Roſcius exoritur : Pace mihi liceat cæleſtes dicere ueſtra : Mortalis uiſus pulchrior eſſe deo. Hui : pulchrior deo? at erat, ſicut hodie eſt, peruerſiſſimis oculis. ſic & Theocr. ἐν ἐργατῖν. *Βομβύκα χαρίεσσα, Σύραν καλέοντί τυ πάντες Ἰσχνάν, ἁλιόκαυστον, ἐγὼ δὲ μόνος μελίχλωρον.* Itaque amorem cæcum faciunt ideò, quòd amantes, eorum, quos amant, deformitatem tum animi, tum corporis non uideant: & quòd ea, quæ minimè pulchra ſunt, amanti pulcherrima uideantur: quemadmodum idẽ Theocr. ait in Βουκολιάς. *ἦ γὰρ ἔρωτι Πολλάκις ὦ πολύφαμε τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανται.*

- polypus] Ode xii. epod. *Polypus, an grauis hirſutis cubet hircus in alis.*

Strabonem app.] oculis peruerſis. M. Tull. lib. 1. de natur. deorum. *redeo ad deos. Ecquos, ſi non tam ſtrabones, at petulos eſſe arbitramur?*

- pætum] pæti dicuntur ſemicluſis oculis, qualis pingebatur Venus.

- hunc varum diſtortis, &c.] hũc, qui diſtortis eſt cruribus, uarũ appellat.

Balbutit ſcaurum] balbutiendo ſcaurum nominat.

Parcius hic viuit, fr. d.] docet nunc, quo pacto amicorum uitia ſint uerbis extenuanda, diſſimulanda, ac ferenda.

- ineptus] quid ualeat nomen *ineptus* apud Latinos, docet M. Tull. lib. 2. de orat. *Quem nos ineptum uocamus, is mihi uidetur ab hoc nomen habere ductum, quòd non ſit aptus: idq; in ſermonis noſtri conſuetudine per latè patet. Nam, qui aut, tempus quid poſtulet, non uidet, aut plura loquitur, aut ſe oſtentat, aut eorum quibuſcum eſt, uel dignitatis, uel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut incõcinnus, aut multus eſt, is ineptus dicitur.*

- concinnus] lepidus, politus, eorum quibuſcum uiuit, ingenio, & moribus accommodatus. Lucret. lib. 4. *Et ſimul ipſa uiris Venus ut concinnior eſſet.*

- ſimplex] ſimplicem appellant Latini apertum, liberum, nihil diſſimulantem, omnia & loquẽtem, & facientem, quæ ſentit, & recta iudicat. ſic item & Græci. Eurip. Ἰφιγ. ἐν αὐλ. ſub perſ. Achill. *Ἐγὼ δ' ἐν ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου τραφεὶς Χείρωνος, ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν.* cui contrarius duplex διπλοῦς. ſup. Od. vi. lib. 1. *Nec curſus duplicis per mare Vlyſſei.*

- calidior] calidior, ardentior, feruidior.

Hæc res & iungit, &c.] Plato quodam loco ait hac re amicitiam maximè integram, incolumemq; conſeruari, ſi noſtra in amicos beneficia minora eſſe putemus, quàm ij, in quos conferuntur, putant : illorum contrà erga nos merita, maiora nobis, quàm illi exiſtimant, uideãtur. ſic Plato *ταῦτα φυλάττοντες, ἀσάλευτον τὴν φιλίαν φυλάξομεν.*

At nos virtutes ip.] tantum abeſt (inquit) ut amicorum uitia extenuemus, leuioribusq; nominibus appellemus, ut contrà, eorum uirtutes uitiorum nominibus calumniantes inquinemus.

- atque Sincerum cup. uas.] quæ ſunt ſuapte natura pura, & ſincera, ea per ſummam iniquitatem, & malitiam turpi, atque impuro tectorio deformamus. allegoria eſt, per quam hoc ſignificat, quæ ſunt recta, honeſta, cum uirtute coniuncta, ea per improbiſſimam calumniam praua, turpia, uitioſa nominamus.

- probus quis Nob. ui. &c.] hunc locum ſic explico. ſi quis probus, & demiſſus homo nobiſcum uiuit: illum tardum & pinguem nominamus. hæc enim *tardo, pingui,* ἀντιθέτως poſita ſunt, atque ita longè maiorem uim habent, quàm ſi dixiſſet tardo & pingui, ut infra eadem ſatyra, *habeare inſuanis, acerbus.* Iam uerò non eſt dubium, quin uox demiſſus interdum in laude ponatur. ut apud M. Tull.

pro Muræna. *Sit apud nos modeſtiæ locus: ſit demiſſis hominibus perfugium: ſit auxilium pudori.* Idem lib.2.de orat.ad Q. Fratr. *eaq; omnia, quæ proborum, demiſſorum, non acrium, non pertinacium, non litigioſorum, non acerborum ſunt.*

Illi] probo, ac demiſſo homini.

- hic fugit om.Inſ.] ſi quis eſt cautior, & aduerſus omnes inſidias, & fallacias hominum ſeptus, ac munitus, cum inter eos homines ſe uerſari intelligat, qui bonis inuidere, & innocentes criminari ſolent: pro prudente, & cordato, fictum, aſtutumq; appellamus.

- nullique malo latus obd.ap.] tralatio eſt à re militari, aut à gladiatoribus, qui ſtudioſe cauere ſolent, debent quidem certè, ne latus apertum aduerſario oſtendant. Tibullus nudum latus appellat. lib.1. eleg. IIII. *Si uolet arma, leui tentabis ludere dextra: Sæpe dabis nudum, uincat ut ille, latus.* Cæſar lib.1.de bello Gal. *Boij, & Tulingi, qui hominum millibus circiter XV. agmen hoſtium claudebant, & nouiſſimis præſidio erant, ex itinere noſtros latere aperto aggreſſi circumuenere.* contrarium eſt *latus tectum.* Terent.Heautont. *- triumpho, ſi licet me látere tecto diſcedere.*

- crimina] criminationes ἐγκλήματα. ut ſup. epiſt. ad Loll.lib. I. *Vt penitus notum ſi tentent crimina, ſeruet.*

Simplicior] apertior.ut ſup. *ſimplex, fortisq; habeatur.*

Aut tacitum appellet] hunc locum in omnibus codicibus uulgatis corruptum, reſtitui. nam cum antea legeretur *impellat*, ego *appellet* reponendum curaui, ab uno codice manu exarato admonitus, atque adiutus, in quo ſcriptum erat, *appellat*. quid ſit autem tacitum, aut legentem appellare, ſciunt omnes, qui Latine ſciunt. Verum tamen minus exercitatos exempla docebunt. Cic. in Bruto. *Videor enim iam te auſurus appellare, quoniam longo interuallo modò primùm animaduerti paulo te hilariorem.* idem epiſt.2.lib.1. *uidebatur enim reconciliata nobis uoluntas ſenatus eſſe, quod tùm dicendo, tùm ſingulis appellandis perſpexeram.* Idem in orat.pro P. Quinctio. *Tunc appellat ultro Næuium, vt quoniam,* &c. Idem lib.15.epiſt. *Tu mi Treboni, quando ad amorem meum aliquantulum diſcedens addidiſti: quo tolerantius feramus igniculum deſiderij tui, crebris nos litteris appellato.* Idem 1.lib.accuſ. *appellat hæredem L. Annium, qui erat inſtitutus ſecundum filiam: non enim mihi perſuadetur, iſtum ab illo prius appellatum: dicit ſe poſſe ei condonare edicto hæreditatem.* Idem procemio accuſ. Verr. *Videt ad ipſum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, & ei uoce maxima victoriam gratulatur.* Plautus in Trinum. *- lubet adire, atque appellare hunc. verùm auſculto perlubens: ſed metuo, ſi compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.* plus eſt autem tacitum aut legentem appellare, quàm appellare ſimpliciter. nam tacitum, aut etiam legentem appellare, interpellare eſt: quæ ſententia huic loco conuenit maximè. legentem autem, tacitum'ue impellere, quid ſibi uelit hoc loco, neſcio. hoc tantum dicam, ſi Horatius, aut quis alius principem impelleret, nō ſimplex, aut quouis ſermone moleſtus, aut communis ſenſus expers diceretur: ſed uel, ut inſanus, & mente captus, uinculis conſtringeretur, uel ut audax, & ſceleſtus, ſupplicio afficeretur. nemo enim impellitur ſine grauiore ictu, ut uis uerbi declarat. tribus, quatuor'ue exemplis contenti erimus. Cicer.pro Plancio. *Etenim, ſi quando, ut fit, iactor in turba, non illum accuſo, qui eſt in ſumma ſacra uia, cum ego ad Fabij fornicem impellor: ſed eum, qui in me ipſum incurrit, atque incidit.* Idem in Cluentiana. *Præcipitantem igitur impellamus, & perditum proſternamus.* Lucret. lib.2. *Nec ſimile eſt, vt cum impulſi procedimus ictu Viribus alterius magnis, magnoq; coactu.* T. Liuius lib.33.annalium. *& primò adeò acriter inuaſerunt, ut anteſignanos impulerint.* Horat. Od.VI.li.4. *- aut impulſa Cupreſſus Euro.* incidi & in alium codicem ueterem, ubi ad uocem *impellas*, aſcriptum erat, id eſt, alloquatur. cui annotationi ſi additum eſ-

ſet,

ſet, *ultrò*, ſeu *prior*, uis uerbi, quod ad hunc locum attinet, expreſſa eſſet. nam, qui appellat alterum, eum prior, aut ultrò affatur. Ineptiſſimè autem quidam legunt, *impellam*, cum ſit referendum, ad id quod antecedit *Simplicior ſi quis*, &c.

Quàm temerè in noſmet l. ſ.] nimia (inquit) hac ſeueritate, & aſperitate in amicos leuiter peccantes, conditionem noſtram efficimus duriorem, nobiſq; (ut ita dicam) legem grauiſſimam imponimus. Nam cum ab omni uitij labe nemo ſit purus, nec integer, non dubium eſt, quin eadem lex ſit in nos ualitura, quam in alios tulerimus.

Nam uitijs nemo ſine n.] ſic Theognis *Εἴτις ἁμαρτωλῇσι φίλων ἐπὶ παντὶ χολῷτο, Οὔποτ' ἂν ἀλλήλοις ἄρθμιοι, οὐδὲ φίλοι Εἶεν· ἁμαρτωλαὶ γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἕπονται Θνητοῖς κύρνε, θεοὶ δ' οὐκ ἐθέλουσι φέρειν.* Idem *Οὐδένα παμπήδην ἀγαθὸν, καὶ μέτριον ἄνδρα Τῶν νῦν ἀνθρώπων ἠέλιος καθορᾷ.*

– amicus dulcis, vt æq. e. Cum m.] id eſt, quo tempore amicus uirtutes meas cum uitijs comparat, propendeat in uirtutes noſtras numero plures (ſi modò plures ſint meæ uirtutes, quàm uitia) earumq; pondere uitia noſtra eleuet. poteſt & particula *cum* pro coniunctione accipi, hoc modo mea bona cum uitijs compenſet: deinde ſequetur *ἀσυνδέτως*: pluribus hiſce, &c. ego tamen illo modo malo.

– hac lege in trut.] id eſt, hac lege, eadem erga eum adhibebitur æquitas, ac lenitas.

Qui, ne tub. prop.] id eſt, qui uult ſibi ab amico ſua peccata ignoſci grauiora, ignoſcat ei leuiora. *ἀλληγορία* eſt.

Denique, quatinus excidi] Ingreditur diſputationem aduerſus Stoicos, quorum unum è multis hoc erat decretum, omnia peccata eſſe paria. Quandoquidem (inquit Horatius) uitijs carere non poſſumus, neque fieri ullo pacto poteſt, ut peccata, ſiue à natura ſint inſita, ſiue mala conſuetudine contracta, funditus extirpemus: cur non ea diſtinguimus, & pro cuiuſque grauitate, aut leuitate pœnas irrogamus?

– quatinus] quoniam. ut Ode XXIIII. lib. 3. – *quatinus, heu nefas, Virtutem incolumem odimus.* & ſatyra IIII. lib. 2. *Quatinus ima petit uoluens aliena uitellus.*

– cur non Ponderibus mod. ſ. r.] cur non ratione peccata ponderamus, & metimur, ut pœnæ ſint peccatis æquales?

– tepidumque ligurrierit ius] id eſt, paulatim & leuiter delibarit, ſeu exorbuerit. Eſt enim ligurrire eleganter, & paulatim, & ferè cum faſtidio delibare, ac decerpere, ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ. *quod eſt ſuaue.* inquit Donat. in Eunuch. ad illum locum. *Quæ dum foris ſunt, nihil uidetur mundius, Nec magis compoſitum quicquam, nec magis elegans: Quæ cum amatore ſuo cum ſunt, ligurriunt, Harum uidere ingluuiem,* &c. idem eadem comœd. ſup. *Hominem haud impurum, patria qui abligurrierat,* ſeu, (ut alij legunt) *obligurrierat bona. Abligurrierat* (inquit ille) *id eſt, ſuauibus eſcis conſumſerat. Nam ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ eſt ligurrire: & λιγυρὸν Græci ſuaue appellant.* Nonius Marc. producit hunc locum & ligurrire interpretatur, deguſtare. *vnde* (inquit) *abligurrire, multa auidè conſumere.* utitur Hor. hoc eodem uerbo ſat. 4. lib. 2. – *ſeu puer unctis Tractauit calicem manibus dum furta ligurrit.* M. Tull. lib. accuſ. 2. poſuit translatè. *non reperietis hominem timidè, nec leuiter hæc improbiſſima lucra ligurrientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit.* hoc uerbum autem duobus rr. ſcribendum eſſe uiri docti cenſent, & in libris calamo exaratis omnibus præterquàm in Torneſ. ita ſcriptum eſt. fortaſſe autem acceſſit r. ut producatur. neque uerò eſſem auſus princeps uulgatam ſcripturam immutare, niſi mihi Faërnus uir doctiſſ. auctor fuiſſet ut ita typis excudendum curarem.

Labeone inſanior] Labeonem carpens, Auguſto aſſentatur. Nam hic Labeo uſque adeò fuit liber, & contumax, ut etiam Auguſto ſæpe reſtiterit, ac reſponſarit.

Quod niſi concedas, hab. inſ.] quod niſi ignoſcas, meritò poſſis inſuauis haberi, atque acerbus. *inſuauis, acerbus* dixit ἀσυνδέτως, quod genus alibi annotabimus.

Odiſti & fugis, &c.] quanuis leue admodum ſit amici peccatum, odiſti eum tamen, & fugis, ut Druſonem fœneratorem debitor. Hic Druſo fœnerator erat, & hiſtoriarum ſcriptor, ſuorum ſcriptorum nimius amator, nimiusq; admirator. Itaque cum à debitoribus ſortem, aut uſuras ad diem non abſtulerat, eos ſuarum hiſtoriarum recitatione malè multabat.

Qui] debitor æris.

- triſtes Kalendæ] Kalendis pecuniam & collocabant in fœnore, aut quæſtu, ut ſuprà Od. III. epod. *Quærit Kalendis ponere*, & exigebant. ut hoc loco. triſtes autem, nempe debitori. uide quæ ad Od. illam 3. annotauimus.

Mercedem] uſuram. ut ſaty. II. *Quinas hic capiti mercedes execat.*

- extricat] explicat, expedit, & ita diſſoluit.

Porrecto iugulo.] ſignificat ita fuiſſe iniucundam, ac moleſtam debitoribus recitationem illam, ut ultro iugulum Druſoni præberent, mallentq; iugulari, quàm audire: uel ut uiderentur iam iam, quaſi iugulandi, iugulum præbere. ſic lib. de arte poët. *Indoctum, doctumq; fugat recitator acerbus: Quem uerò arripuit, tenet, occiditq; legendo. Non miſſura cutem, niſi plena cruoris hirudo.*

- catillum Euandri m. tr.] paruum catinum, quo uſus ſit Euander: ex quo intellige antiquiſſimum. Euander Pallantis Arcadiæ Regis nepos, patre interfecto i Italiam uenit, expulſisq; Aboriginibus, ea loca, ubi nunc Roma eſt, occupauit. uide Virg. lib. 7. Aen. Catinum (inquit Varro) dicunt Siculi, ubi aſſa ponebant.

- commiſſa fide.] id eſt, fidei. arcana quædam conſilia ſuæ fidei commiſſa. fide enim pro fidei poſitum. ut Virg. Georg. I. - *libra die, ſomniq; pares ubi fecerit horas.* idem lib. I. *Munera, lætitiamque die.* & ſuprà Od. VII. lib. 3. *Conſtantis iuuenem fide.*

- ſponſum'ue negarit] promiſſum uel ſuo nomine, uel alieno, inficiatus ſit.

Queis paria eſſe ſ. p.] nunc apertè Stoicos exagitat.

- ſenſus, moreſq; repug.] ſic M. Tullius de finib. lib. 4. *In prima igitur conſtitutione Zeno tuus à natura receſſit: cumq; ſummum bonum poſuiſſet in ingenij præſtantia, quam uirtutem uocamus, nec quicquam aliud bonum eſſe dixiſſet, niſi quod eſſet honeſtum: nec uirtutem poſſe conſtare, ſi in ceteris rebus eſſet quicquam, quod aliud alio melius eſſet, aut peius: his propoſitis tenuit prorſus conſequentia*, &c. ſequitur mox. *Omnes, qui ſapientes non ſunt, æquè miſeros eſſe: ſapientes omnes, ſummè beatos eſſe: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria: quæ magnificè primò dici uidentur, conſiderata minus probantur: ſenſus enim cuiuſque, & natura rerum, atque ipſa ueritas clamabat quodammodo non poſſe ſe adduci, ut inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil intereſſet.* Fuit autem Zeno Stoicæ diſciplinæ auctor, Polemonis auditor.

Atque ipſa utilitas, iuſti] ſequitur hoc loco Horat. quorundam philoſophorum opinionem, qui exiſtimabant nullum ius eſſe, nullum iuſtum natura: ſed hæc omnia ab utilitate eſſe nata, & profecta, id eſt propterea leges eſſe latas, & iura deſcripta, quia ſine iure, & legibus ſocietas humana incolumis conſeruari non poſſet: qua de re mox plura dicemus.

Mutum, & turpe pecus] id eſt, homines illi recentes, à pecudibus

parum

patum admodùm differentes, nondum ſcilicet ſermonis uſu, nec ciuili cultu reperto, nondum denique legibus ullis conſtitutis. ſic Lucretius lib. 5. *Multaq́; per cælum ſolis uoluentia luſtra Vulgiuago uitam tractabant more ferarum.*

Vnguibus, & pugn.] ſic Lucret. lib. 5. *Arma antiqua manus, ungues, denteſq́; fuerunt, Et lapides, & item ſiluarum fragmina, rami.*

Donec uerba, quibus u. ſ.] Plato in Cratylo uult nomina rebus conſilio eſſe impoſita: docetq́; eum, qui primus nomina fabricatus, ſit quem ὀνοματουργὸν nominat, ὀνοματοθέτου munere functum eſſe, nominaq́; cuique rei accommodata impoſuiſſe: ex dialectici præſcripto tamen: quemadmodum faber gubernaculum efficit præcipiente, & præeunte gubernatore. admonendus autem eſt lector minus exercitatus in libris Platonis, in eo dialogo corruptè legi νομοθέτης, cum legendum ſit ὀνοματοθέτης. ſimile erratum admiſſum à librarijs primo libr. ὑπέρ. ἀναλ. (ſic enim uulgò nominant) indicauit mihi Muretus. Nam ubi νομοθετῆσαι legitur, legẽdum ὀνοματοθετῆσαι. hoc modo Εἰ δὴ δεῖ ὀνοματοθετῆσαι, ἔστω τὸ οὕτω λέγειν, κατηγορεῖν. ubi omnes interpretes uitioſa ſcriptura decepti, lapſi ſunt, præter ueterem. Lucr. libr. 5. à Platone diſſentiens, ex ſententia Epicuri ait, naturam, & utilitatẽ ab hominibus uoces ad ſignificandũ aptas, ſermonemq́; expreſſiſſe: neque unũ aliquem nomina rebus impoſuiſſe: his uerſibus. *At uarios linguæ ſonitus natura ſubegit Mittere, & utilitas expreſſit nomina rerum, Non alia longè ratione, atque ipſa uidetur Protrahere ad geſtum pueros infantia linguæ. Cum facit, ut digito, quæ ſint præſentia, monſtrent. Sentit enim uim quiſque ſuã, quoad poſſit abuti,* &c. ſequuntur hæc deinceps. *Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe Rebus, & inde homines didiciſſe uocabula prima, Deſipere eſt. nam cur hic poſſet cuncta notare Vocibus, & uarios ſonitus emittere linguæ: Tempore eodem alij facere id non quiſſe putentur.*

- dehinc abſiſtere bello, Opp.] M. Tull. lib. 1. de inuentione, & lib. 1. de Orat. ad Qu. frat. & in orat. pro Sextio, ait primos illos homines, cum primò diſperſi eſſent, & uagi, poſteà ui eloquentiæ, & prudentia paucorum, unum in locum eſſe congregatos, atque à fera, agreſtiq́; uita, ad humanum cultum, ciuilemq́; ſocietatem deductos. & conſtitutis iam ciuitatibus, urbibuſq́; conditis, leges ab eis, & iura, iudiciaque fuiſſe deſcripta. Horatius hanc uim aſcribit poëtis, & muſicis: qui ijdem erant ſapientes, & eloquentes, in epiſtola de arte poët. *Silueſtres homines ſacer, interpreſq́; deorum, Cædibus & uictu fœdo deterruit Orpheus.* qua de re ad illum epiſtolæ ad Piſones locum nonnihil dicemus. & ad Od. x. lib. 1. plura diximus. cum his Horatianis congruunt illa Iſocratis in Nicocle. Ἐγγενομένου δ' ἡμῖν τοῦ πείθειν ἀλλήλους, καὶ δηλοῦν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν ἂν βουληθῶμεν, οὐ μόνον τοῦ θηριωδῶς ζῆν ἀπηλλάγημεν, ἀλλὰ καὶ συνελθόντες πόλεις ᾠκίσαμεν, καὶ νόμους ἐθέμεθα. quem locum notauit Muret. in lib. var. lect.

Oppida] M. Tull. lib. 1. de gloria, oppida ex eo appellata eſſe exiſtimat, quòd opem darent. alij, quòd eò opes ſuas homines conferant. Varro lib. 4. de ling. Lat. uel ab ope, quòd munitur opis cauſa, uel quòd opere munibant mœnia, quò tutius eſſent.

Nam fuit ante Hel.] id eſt, fuerunt enim ante Helenam aliæ mulieres, è quibus belli cauſæ natæ ſunt: fuerunt alij ante Paridem adulteri. Athen. lib. decimotertio complures mulieres enumerat, quæ belli principia, cauſaſq́; præbuerint. & Herodotus lib. 1. prima inter Græcos & barbaros bella ob fæminas hinc & illinc raptas orta eſſe oſtendit.

Quos uenerem incertam, &c.] ſic Lucret. lib. 5. *Et Venus in ſiluis iungebat corpora amantum. Conciliabat enim uel mutua quanque cupido, Vel uiolenta uiri uis, atque impenſa libido, Vel pretium glandes, atque arbuta, uel pyra lecta.*

Viribus editior] ualentior, robuſtior.

Iura inuenta metu iniuſti] Concludit Horat. iura non natura, ſed utilitate ualere & conſtare. quæ ſententia fuit etiam ueterum quorundam Philoſophorum, ut ex Platone multis locis cognoſcere licet. Atque in lib. quidem de leg. 10. ſcribit hanc eſſe ſententiam quorundam hominum, qui haberi uolunt ſapientes, eorum omnium, quæ orta ſunt, quæ oriuntur, quæq; oritura ſunt, alia natura, alia arte, alia fortuna conſtare: uerbi gratia, ignem, aquam, terram, animam, ſeu aëra natura, & fortuna uigere, & ualere, non arte: cetera, quæ pictura, ars fabricandorum ſignorum, muſica, & artes omnes efficiunt, arte ualere: ita Deos non natura, ſed arte, id eſt, quibuſdam legibus, & inſtitutis hominum conſtare. Iam honeſta quidem alia lege, alia natura ualere: iuſta autem nulla eſſe natura: ſed homines aſſiduè inter ſe de iuſto, & iniuſto diſſidere, quotidieque ea immutare. quæ porrò iuſta eſſe ſtatuerint, tum eſſe iuſta, lege ſcilicet, & arte, non natura. Atque hæc loquuntur (inquit Plato) ſapientes quidam apud adoleſcentes homines, dicuntque id eſſe iuſtiſsimum, quod quis ui obtinuerit: unde adoleſcentium animis impietas ingeneratur, perinde ac ſi non ſint ij dij, quos lex animo, & cogitatione informare iubet. Idem in Gorgia eorum opinionem refellit, qui dicebant τὸ δίκαιον εἶναι τὸ κρείττω τοῦ ἥττονος ἄρχειν, καὶ πλέον ἔχειν. id eſt, ius eſſe, ut, qui præſtancior eſt ſiue uiribus, ſiue uirtute, inferiori imperet, & plus eo obtineat. Cum enim in eo dialogo Socrates multis uerbis docuiſſet præſtare iniuriam accipere, quàm inferre: Callicles & Polus contrà diſputant, iniuriam inferre deterius eſſe, quàm accipere, natura: ſed lege conſtitutum eſſe contrarium ab hominibus imbecillis, ne præſtantioribus parere cogerentur, ne'ue ab illis ſpoliarentur. Quinetiam eos (quos dixi) imbecillos rerum nomina immutaſſe, ac peruertiſſe. nam, quod iuſtum ſit natura, id illos, ut iniuſtum haberetur, lege lata extorſiſſe: & contrà, quod iniuſtum eſt natura, ut iuſtum. exempli cauſa, ſi quis præſtancior ac potentior, deteriorem atque imbecilliorem ſpoliet, id iniuſtum eſſe dixiſſe, & iniuriam appellaſſe, cum ſit iuſtũ. & ius appellandum. Atque hæc quidem, & multo plura apud Platonem, & ab illis contra iuſtitiam diſputantur, & à Socrate refelluntur. Horatius autem hoc loco eos ſequitur potiſſimùm, qui ius ab utilitate natum eſſe uolunt: quæ ſententia quãuis uideatur probabilis, eſt tamen & falſa, & pernicioſa: ſaniusq; multo & uerius eorum iudicium eſt, qui ſtirpem iuris à natura repetunt, quam ducem ſecuti probant iura, aut omnia, aut multo plurima, natura ualere: primùm propterea quòd homo ſolus ex omnibus animantibus rationis ſit particeps natura: lex autem, quę iuſta ab iniuſtis diſtinguit, nihil aliud ſit, quàm recta ratio: deinde quòd homines congregabiles ſint natura: nulla autem congregatio ſine iure & legibus diu incolumis manere poſſit: poſtremò quòd optimus quiſque iuſtitiam colat, improbiſſimus iniuſtitiam: uir bonus autem ſit optimus & ueriſſimus rerum humanarum exiſtimator ac iudex, atque adeò regula, ſeu menſura: Itaque iuſtitiam, & iuris æquabilis deſcriptionem, utilem illam quidem eſſe hominum generi; ſed non ideò ab utilitate eſſe natam. Heſiodus quidem ſcribit hoc intereſſe inter feras, & homines, quod illæ ſoleant ſe mutuò uorare, quia nõn ſit illa inter eas iuris, & iuſtitiæ cõmunitas: hominibus autem non ſit fas ac immanitate uti, propterea quòd Deus immortalis iura, legesq; eis dederit, quibus imbuti ac temperati iuſtitiam inter ſe colerent. uerſus Heſiodi ſunt hi, Τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων Ἰχθύσι μὲν, καὶ θηρσὶ, καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς Ἔσθειν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς· Ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη Γίνεται. Idem paulò ante dixerat Iuſtitiam uirginem eſſe, & Iouis filiam, quibus duobus perſpicuè ſignificat eã & à Deo natam eſſe, & incorruptã atque inuiolatã eſſe tuendã: quod ita non eſſet, ſi ab utilitate

litate ortum haberet. Et M.Tull.lib.1.de legibus, iuris ortum à natura repetendū eſſe pluribus uerbis oſtendit.

Nec natura poteſt i.ſ.] à diſſimili probare conatur nihil eſſe iuſtum aut iniuſtum natura, ſed hæc ſola utilitate diſtingui. id eſt, utilitatis cauſa conſtitutum eſſe, ut alia ſint iuſta, alia iniuſta: de bonis autem & malis longè aliter eſſe ſentiendum: bona enim a malis, fugienda ab expetendis natura, non utilitate diſtingui.

Nec uincet ratio hoc] Poſteaquam docuit ius ab iniuria non natura, ſed utilitate ſeparari, redit ad inſtitutum, ut refellat πολυθρύλλητον illud Stoicorum decretum, peccata eſſe paria. pendet autem hæc quæſtio à ſuperiore illa de iuris origine. Nam ſi iuſta & iniuſta natura ualerent, fortaſſe omnia iuſta eſſent æqualia, (quod enim per ſe, & natura eſt tale, neque utilitate ponderatur, id non poteſt altero magis eſſe tale) idemq; de iniuſtis eſſet ſentiendū: ex quo efficeretur ut peccata eſſent æqualia, cùm peccata omnia ſint iniuſta. Nunc autem cum ab utilitate ius & iniuria originem, principiumq; duxerint (ut uult Horatius) ſequitur ut, quemadmodum alia alijs ſunt utiliora, & inutiliora: ita alia alijs ſint & iuſtiora, & iniuſtiora: ergo ut etiam alia peccata alijs ſint grauiora, aliaq; alijs leuiora. ſic loquitur autem ſatyra III. lib.2. *Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes.*

- tantundem ut peccet, idemque] id eſt, tam grauiter peccet. notauimus hoc loquendi genus *idem peccat*, in epiſt. de arte poët.

- nocturnus legerit] id eſt, noctu, ut ſup. annot. ad Od. XVI. epod. *ſacra legerit* autem, ſacrilegium admiſerit.

- as ſit Regula p.] id eſt, ſi peccata ſunt inæqualia, ut reuera ſunt, debeat & pœnæ eſſe inæquales, id eſt, peccatis æquales.

Nam ut ferula cædas, &c.] occurrit ijs quæ poterat Stoicus dicere, hoc modo: non uis Horati eum, qui ſcutica, id eſt, minore pœna dignus ſit, flagello cædi, id eſt, grauiore pœna affici. cur non eadem opera uetas, ne, qui grauiorem pœnam meritus ſit, ferula cædatur? quia non uereor (inquit Horat.) ne id facias, cum furta latrocinijs paria eſſe dicas, & mineris te utraque peccata pari pœna caſtigaturū, ſi regiam poteſtatem adeptus ſis. attendat autem lector Latini ſermonis ſtudioſus, non eſſe hoc ordine uocabula collocanda, *non uereor ut ferula cædas*. nam qui ita loquitur, *uereor ut cædas*, uult cædi, & uidetur ita dicere: *vereor ne non cædas*. qui hoc modo autem, *uereor ne cædas, non uult cædi*: & cōtrà, ſi quis ita loquatur, *non uereor ne cædas*, hoc ſignificat, *ego non dubito quin non ſis cæſurus*, uel *confido te non cæſurum*, & ſi quis ita, *non uereor ut cædas*, hoc innuit, *non uereor ne non cædas: mihi dubium non eſt, quin ſis cæſurus: confido te eſſe cæſurum.* non ſunt igitur hæc uerba ita diſponenda, *non uereor, ut ferula cædas meritum maiora*, &c. alioqui Horatium aliud, quàm ſentiat, loquentem faceremus. nam hoc ſentit Horatius, hocq; à nobis uult audiri, atque intelligi, *non vereor ne cædas ferula*, id eſt, certò ſcio, te ferula non eſſe cæſurum eum, qui pœnas ſit meritus grauiores. quid igitur dicemus? Horatium minus Latinè eſſe locutum? minimè uerò. confugiendum igitur eſt ad id, quod toties iam dixi, particulam *vt*, non eſſe cum uerbo *uereor*, coniungendam, ſed totam illā, quæ antecedit, orationem, ſuo loco, & ſeparatim eſſe legendam, hoc modo: *nam, ut ferula cædas eum, qui maiores pœnas ſit meritus: non uereor*, ſubaudi, ne id facias, id eſt, ſcio te iſtuc non facturum. exempla autem è bonis ſcriptoribus ſumta, quis ſit huius uerbi & ſimilium uſus, nos docebunt. Terent. in And. – *haud uereor, ſi in te ſolo ſit ſitum: ſed, uim ut queas ferre.* ibid. – *id paues ne ducas tu illam: tu autem ut ducas*, id eſt, *ne non ducas*. M. Tull. ad Att. lib. VII. *tamen uereor ut his ipſis contentus ſit*, &c. id eſt, *ne non contentus ſit*. Idem lib. II. *Videris uereri ut epiſtolas illas acceperim*. Idem e-

piſt.1.ad Torq.lib.VI. *cuius tanti mali, quamuis docti uiri multa dicant, tamen uereor ut conſolatio ulla poſſit uera reperiri, præter illam, quæ tanta eſt, quantum in cuiuſque animo roboris eſt, atque neruorum*, &c. uel legendum *ne conſolatio nulla*. nam uulgata ſcriptura mendoſa eſt. Idem ad Terentiam. *Vereor ut Dolabella ipſe ſatis nobis prodeſſe poſſit.* Idem orat. contra Rull. ad popul. *hoc quia uos fœdus nõ iuſſeritis, ueretur Hiempſal ut ſatis firmum ſit, & ratum.* Idem lib.1. de Orat. ad Qu. fr. *ſed illa duo, Craſſe, uereor ut tibi poſſim concedere.* Idem orat. pro Quinctio, *tamen ne uerearis, ut poſſis hæc contra Hortenſium defendere?* Hor. ſat.1. lib.2. *– o puer, ut ſis uitalis, metuo.* Cæſar lib.5. de bello Gall. *Labienus ueritus, ſi ex hibernis fugæ ſimilem profectionem feciſſet, ut hoſtium impetum ſuſtinere poſſet, præſertim quos recenti uictoria efferri ſciret*, &c. ſic enim habent, cod. calamo exarati. Veniamus ad exempla alterius locutionis, *uereor ne*: cuius quidem ſententia priori contraria eſt. Terent. in Eunuch. *Miſeră me, uereor ne illud grauius Phædria tulerit*, &c. idẽ in Andr. *– hei uereor ne quid Andria apportet mali.* in Hecyra. *vereor, ſi clamorẽ eius hic crebrò exaudiat, Ne parturire eam intelligat.* ibid. *– ſimul vereor Pamphilum, ne orata noſtra nequeat diutius celare.* idem Phorm. *– vereor ne iſtæc fortitudo in neruum erumpat denique.* ibid. *– hei vereor lenonem, ne quid ſuat.* M. Tull. in Lælio, *neque enim uerendum eſt, ne quid excidat, aut ne quid in terram defluat.* Ibid. *ſin autem illa vereor, ne idem interitus ſit animorum, & corporum*, &c. qui locus mendoſè in uulgatis codicib. legitur, *ut idem interitus.* epiſt. ad C. Cælium C. F. ultima, lib.3. *uerebar ne id ita caderet, quod etiam nunc vereor, ut antè quàm tu in prouinciam veniſſes, ego de prouincia decederem.* & pro M. Marcello, *vereor ne hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio.* ubi mendoſè legitur uulgò *uereor ut hoc, quod dicam.* Vir. in Palæm. *– ipſe Neæram Dum ſouet, ac, ne me ſibi præferat illa, ueretur, Hic alienus*, &c.

– & magnis parua, &c.] id eſt, & mineris te ſimilem pœnam ad leuia peccata uindicanda adhibiturum, atque ad grauia. *ſimili falce recidere* poſuit pro eo, quod eſt, ſimili pœna coërcere. pœnis enim deterrentur ac reuocantur improbi à flagitijs ac maleficijs. falce autem ſimili magnis dixit more Græcorum, *ὁμοίᾳ τοῖς μεγάλοις*. ſimili atque magna peccata reciduntur.

– ſi diues, qui ſap.] Stoicos irridet hoc modo, Quid opus eſt iſta conditione, *Si mihi regnum perm. homines?* non ne hoc ueſtrum eſt, ſapientem eſſe diuitẽ, ſutorem, formoſum, atque etiam regem? quid igitur uetat, quominus poteſtate regia utaris? & cur id, quod habes, optas, quaſi deſit? cum hoc loco congruit ille, epiſt.1. lib.1. *Ad ſummam, ſapiens uno minor eſt Ioue, diues, Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.* ſed illic ſeriò loquitur, hic ioco. M. Tullius lib.3. de finibus in extremo, ſub Catonis perſona talem deſcribit ſapientem his uerbis, *rectius enim appellabitur rex, quàm Tarquinius, qui nec ſe, nec ſuos regere potuit: rectius magiſter populi, quàm Sylla*, &c. *rectius diues, quàm Craſſus, qui niſi eguiſſet, nunquam Euphratem nulla belli cauſſa tranſire uoluiſſet*, &c. *rectè etiam pulcher, rectè ſolus liber, rectè ſolus inuictus.*

– ſutor tamen eſt ſapiens] ſapiens eſt ſutor bonus (inquit Stoicus) *τῇ δυνάμει, οὐ τῇ ἐνεργείᾳ*, id eſt, poteſtate, non uſu, neque functione muneris.

– quò?] id eſt, quò iſtuc pertinet? ut ſuperiore ſatyra, *quò res hæc pertinet?* alii quo modo? alii legunt *qui*?

Vt, quamuis tacet Herm.] de Hermogene ſup. ſaty.11. ut cantor eſt Hermogenes (inquit) etiam ſi taceat. (habitu enim cantor eſt, dum tacet: *ἐνεργείᾳ* autem cantor eſt, dum canit) ita & ſapiens, conſul, diues, formoſus eſt *τῇ δυνάμει, καὶ τῇ ἕξει*, id eſt, poteſtate & habitu.

– ut Alfenus] more ſatyrico Alfenum quendam Cremonenſem irridet, qui

cum

cum ſutrinam primùm feciſſet, deinde clauſa ſutrina Romæ iuri ciuili Seruio Sulpicio magiſtro operam nauaſſet, iuriſconſultus clariſſimus euaſit, conſulatum adeptus eſt, honorificentiſſimoq; funere elatus eſt. De eo fit locis aliquot in pandectis iuris ciuilis mentio.

Eſt opifex ſolus:] ſic ſcriptum, & diſtinctum eſt in duob. cod. Vatic. Iann. Faer. Torneſ. Ran. Card.

- vellunt tibi barb.] ſignificat ita inepta, & ſtulta loqui Stoicos, ut etiam à pueris irrideantur.

- quos tu niſi fuſte coërc. Vrg. t.] id eſt, quos niſi fuſte abigis, te ut inſanum quendam, & mente càptum ſectabuntur, atque urgebunt. ſolent autem pueri mente captos, & fatuos circùmſiſtere, ac ſectari: quod & M. Tullius oſtēdit lib. 4. accuſ. de Theomnaſto quodā, his uerbis, *Retinere cœpit tabulam Theomnaſtus quidam homo ridiculè inſanus, quem Syracuſani Theoractum uocant: qui illic eiuſmodi eſt, ut eum pueri ſectentur: ut omnes, cum loqui cœperit, irrideant.*

Vrgeris turba] cod. 1. Vatic. & Iann. *Vrgueris*, ut ſæpe alibi.

- rumperis] clamore. ſic M. Tull. *Dirupi me pœnè in iudicio Galli Canidij familiaris ſui.*

- dum tu quadrante lau.] concludit neque ſapientem, regem eſſe dicendū, quandiu, ut unus de multis, quadrante lauatur, & ab uno Criſpino comite deducitur, cùm reges quamplurimos habere ſoleant ſtipatores: neque uera eſſe Stoicorum decreta, *peccata eſſe æqualia, ſapientem nunquam ignoſcere, nunquam miſereri*, &c. Erat autem quadrans merces balneatoris. M. Tull. pro Cælio, de Clodia. *niſi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori.*

SATYRA 4.

EVPOLIS, atque Cratinus, Ariſtophaneſq; poëta,
Atque alij, quorum comœdia priſca uirorum eſt:
Si quis erat dignus deſcribi, quòd malus, aut fur:
Quòd mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus: multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucillius hoſce ſecutus,
Mutatis tantùm pedibus, numeriſq; facetus,
Emunctæ naris, durus componere uerſus.
Nam fuit hoc uitioſus. in hora ſæpe ducentos,
Vt magnum, uerſus dictabat ſtans pede in uno:
Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere uelles.
Garrulus, atque piger ſcribendi ferre laborem:
Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. ecce
Criſpinus minimo me prouocat: accipe, ſi uis,
Accipe iam tabulas. detur nobis locus, hora,
Cuſtodes: uideamus uter plus ſcribere poſſit.
Dij benè fecerunt, inopis me, quòdq; puſilli
Finxerunt animi, raròʼ & perpauca loquentem.

COMMENTARII.

Eupolis, atque Cr.] hi fuerunt poetæ comici ueteris comœdiæ. de Eupoli M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 6. Εὔπολιν τὸν τῆς ἀρχαίας *quis non dixit ab Alcibiade nauigante in Siciliam deiectum eſſe in mare?* &c.

Cratinus] interpres Pindari εἰδ. ϛ. ὀλυμπ. producit hunc Cratini uersũ in Bœotos. Οὗτοι δ' εἰσὶν συοβοιωτικὸν πιζοφέρων γένος ἀνδρῶν, & Plutarchus in uita Periclis ſcribit Periclem (fuerunt enim ferè æquales)

BIBLIOTECA N. C. ROMA VITTORIO EMANUELE

At tu concluſas hircinis follibus auras
Vſque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Vt mauis, imitare. beatus Fannius, ultro
Delatis capſis, & imagine: cum mea nemo
Scripta legat, uulgò recitare timentis, ob hanc rem,
Quòd ſũt, qu s genus hoc minimè iuuat, vtpote plureis
Culpari dignos. quemuis media erue turba:
Aut ob auaritiam, aut miſera ambitione laborat.
Hic nuptarum inſanit amoribus: hic puerorum:
Hunc capit argenti ſplendor: ſtupet Albius ære:
Hic mutat merces ſurgente à ſole ad eum, quo
Veſpertina tepet regio: quin per mala præceps
Fertur, vti puluis collectus turbine:, nequid
Summa deperdat, metuens, aut amplies vt rem.
Omnes hi metuunt uerſus: odere poëtas.
Fœnum habet in cornu: longè fuge. dummodo riſum
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico.
Et, quodcunque ſemel chartis illeuerit, omneis
Geſtiet à furno redeunteis ſcire, lacuq;
Et pueros, & anus. agedum pauca accipe contrà.
Primùm ego me illorum, dederim quibus eſſe poëtas,
Excerpam numero. neque enim concludere uerſum
Dixeris eſſe ſatis: neque, ſi quis ſcribat, vti nos,
Sermoni propiora, putes hunc eſſe poëtam.
Ingenium cui ſit, cui mens diuinior, atque os
Magna ſonaturum: des nominis huius honorem.
Iccircò quidam, comœdia, nec'ne poëma
Eſſet, quæſiuere, quòd acer ſpiritus, ac uis
Nec uerbis, nec rebus ineſt: niſi quòd pede certo
Differt ſermoni, ſermo merus. at pater ardens
Sæuit, quòd meretrice nepos inſanit amica
Filius: vxorem grandi cum dote recuſat:
Ebrius &, magnum quod dedecus, ambulat ante
Noctem cum facibus. nunquid Pomponius iſtis
Audiret leuiora, pater ſi uiueret? ergo
Non ſatis eſt puris uerſum perſcribere uerbis:
Quem ſi diſſoluas, quiuis ſtomachetur eodem,
Quo perſonatus pacto pater. his, ego quæ nunc,
Olim quæ ſcripſit Lucillius, eripias ſi
Tẽpora certa, modosq;: et, quod prius ordine uerbũ eſt,

les) ab eo dictum eſſe κεφαλυγερέται· quod idem ualet, atque capite oblongo, & amplo, & quaſi congregato. de eodẽ infra Hor. epiſt. ad Mæcen. 3. lib. 1. *Priſco ſi credis Mæcenas docte Cratino,* &c.

Atque alij, quorum com.] id eſt, & alij ueteris comœdiæ ſcriptores. erat autem uetus comœdia liberior, ac maledicẽtior, quàm ut àures hominum ferre poſſent. ſic ſaty. x. *Illi, ſcripta quibus comœdia priſca uiris eſt, Hoc ſtabant.*

- famoſus] malè audiens. ſuprà Od. 3. lib. 3. *Iam nec Lacænæ ſplendet adulteræ Famoſus hoſpes.* M. Tull. lib. 2. de orat. ad Q. Fratr. *Non pol (inquit) audeo. Nam me ad famoſas uetuit mater accedere.*

Lucillius] ſignificat, ſatyrã, cuius inuẽtor fuit Lucillius, ueteris comœdiæ locum occupaſſe. hunc Lucilliũ Baſſum inſectatur urbanè, id eſt, ſuo more Horat. ſaty. x. de eodem ſic M. Tull. lib. 1. de finib. *Nec uerò, ut noſter Lucillius, recuſabo, quo minus omnes mea legant. Vtinam ille Perſius: Scipio uerò, et Rutilius multo etiam magis: quorum ille iudicium reformidans, Tarentinis, ait ſe, & Conſentinis, & Siculis ſcribere. facetè is quidem,*

Poſterius facias, præponens ultima prim's:
Non, ut ſi ſolu is, poſtquàm diſcordia tetra
Belli ferratos poſtes, portasq́; refregit:
Inuenias etiam diſiecti membra poëtæ.
Hactenus hæc: aliàs iuſtum ſit, néc ne, poëma.
Nunc illud tantùm quæram: meritó ne tibi ſit
Suſpectum genus hoc ſcribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci malè, cumq́; libellis,
Magnus uterque timor latronibus: at, bene ſi quis,
Et uiuat puris manibus, contemnat utrunque.
Ut ſis tu ſimilis Cæli, Birriq́; latronum:
Non ego ſim Capri, neque Sulci: cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos:
Queis manus inſudet vulgi, Hermogenisq́; Tigelli?
Non recito cuiquam, niſi amicis, idq́; coactus.
Non ubiuis, corámue quibuslibet. in medio qui
Scripta foro recitent, ſunt multi: quiq́; lauantes:
Suaue locus voci reſonat concluſus. inanes
Hoc iuuat, haud illud quærentes, num ſine ſenſu,
Tempore num faciant alieno. lædere gaudes
Inquis: & hoc, ſtudio prauus facis. unde petitum
Hoc in me iacis? eſt auctor quis denique eorum,
Uixi cum quibus? abſentem qui rodit amicum:
Qui non defendit alio culpante: ſolutos
Qui captat riſus hominum, famamq́; dicacis:
Fingere qui non uiſa poteſt: commiſſa tacere
Qui nequit: hic niger eſt: hunc tu Romane caueto.
Sæpe tribus lectis uideas cœnare quaternos:
E quibus unus auet, quâuis aſpergere cunctos,
Præter eum, qui præbet aquam: poſt, hūc quoque potus,
Condita cum uerax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, & urbanus, liberq́; uidetur
Infeſto nigris. ego, ſi riſi, quòd ineptus
Paſtillos Ruſillus olet, Gorgonius hircum:
Liuidus, & mordax uideor tibi? mentio ſi qua
De Capitolini furtis iniecta Petilli
Te coram fuerit: defendas, ut tuus eſt mos.
Me Capitolinus conuictore uſus, amicó-
Que à puero eſt: cauſaq́; mea permulta rogatus
Fecit: &, incolumis lætor quòd uiuit in urbe.

dem, ſicut aliàs: ſed nec tam docti tunc erant, ad quorum iudicium elaboraret, & ſunt illius ſcripta leuiora, ut urbanitas ſumma appareat, doctrina mediocris. idem epiſt. ad Attic. lib. 12. *Cato me quidem delectat: ſed etiam Baſſum Lucillium ſua.* Idem tamen lib. 2. de oratore ſub perſona Craſſi, Lucillium hominem doctum, & perurbanum appellat.

Mutatis tantùm ped.] quia Lucillius hexametris ferè uerſibus; illi iambeis mores hominū notabant.

Emunctæ naris] id eſt, ſagax, acri iudicio, ſagaciter odorans hominum mores, & uitia: naribus acutis. tralatio eſt, uel allegoria. Nam ut, qui ſunt emunctæ naris, niſi quid aliud obſtat, ſagaciter olfaciunt odores: ita qui nares habent mucôre obſtructas, minus ſunt in ſentiendis odoribus ſagaces. eadē ratione uerbum *odorari* pro eo, quod eſt, acutè, & celeriter percipere, atque intelligere, & per ueſtigando conſequi, uſurpatur à M. Tullio, Verr. de iuredicundo. *huius uerò erat ars, & malitia miranda, quòd acutiſſimè tota prouincia, quid cuique eſſet neceſſe, indagare, & odorari ſolebat.* & in epiſtolis

Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
Fugerit. hic nigræ ſuccus lolliginis: hæc eſt
Aerugo mera: quod vitium procul abfore chartis,
Atque animo prius, vt, ſi quid promittere de me
Poſſum aliud, verè promitto. liberius ſi
Dixero quid, ſi forte iocoſius: hoc mihi iuris
Cum venia dabis. inſeuit pater optimus hoc mi,
Vt fugerem, exemplis vitiorum quæque notando.
Cum me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viuerem vti contentus eo, quod mi ipſe paraſſet:
Non'ne vides, Albi vt malè viuat filius? vtq́;
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rē
Perdere quis uelit. à turpi meretricis amore
Cum deterreret: Sectani diſſimilis ſis.
Ne ſequerer mœchas, conceſſa cum Venere vti
Poſſem: deprenſi non bella eſt fama Treboni,
Aiebat. ſapiens uitatu, quidq́; petitu
Sit melius, cauſas reddet tibi: mi ſatis eſt, ſi
Traditum ab antiquis morem ſeruare, tuamq́;,
Dum cuſtodis eges, vitam, famamq́; tueri
Incolumem poſſim. ſimulac durauerit ætas
Membra, animumq́; tuum: nabis ſine cortice. ſic me
Formabat puerum dictis: &, ſiue iubebat,
Vt facerem quid: habes auctorem, quo facias hoc:
Vnum ex iudicibus ſelectis obijciebat:
Siue vetabat: an hoc inhoneſtum, & inutile factum,
Nec'ne ſit, addubites: flagret rumore malo cùm
Hic, atque ille? auidos uicinum funus vt ægros
Exanimat: mortisq́; metu ſibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria ſæpe
Abſterrent uitijs. ex hoc ego ſanus ab illis,
Perniciem quæcunque ferunt, mediocribus, &, queis
Ignoſcas, uitijs teneor. fortaſſis & iſtinc
Largiter abſtulerit longa ætas, liber amicus,
Conſilium proprium. neque enim, cum lectulus, aut me
Porticus excepit, deſum mihi. rectius hoc eſt:
Hoc faciens, uiuam melius: ſic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellè. nunquid ego illi
Imprudens olim faciam ſimile? hæc ego mecum
Compreſſis agito labris. ubi quid datur oci,

lis ad Atticum multis locis.

– durus componere verſ.] durus in componendis uerſib. uide annot. ad Od. VIII. lib. 4. eiuſdem generis eſt id, quod ſtatim ſequitur. – *piger ſcribendi ferre laborem.*

Cum flueret lutulentus, erat q. t.] cum uerſus profunderet inuenuſtos, incultos, atque illepidos, erat tamen aliquid, quod probares, & ſumeres. huic loco reſpondent ea quæ ſunt ſat. x. *At dixi fluere hũc lutulentum: ſæpe ferentem Plura quidem tollenda relinquendis. tollenda*, id eſt, ſumenda. ut epiſt. de art. poët. – *hoc ſibi dictum Tolle memor.* & epiſt. ad Numicium lib. 1. – *partem, uel tolleret omnes.* & epiſt. ad Mæcen. II. – *at tu quantum uis, tolle benignè.* alij tollere accipiunt pro eo, quod eſt amputare, & reſecare: à quibus diſſentio. nã locus ille, qui eſt ſat. x. perſpicuè declarat per tollenda, ea ſignificari, quæ ſumenda, & probanda ſunt, ut ſuo loco docebimus. Quinctilian. lib. 10. ad hunc locum reſpiciens ſcribit illa. *Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio diſſentio, qui Lucillium fluere lutulentum, & eſſe aliquid, quod tollere*

Illu do chartis. hoc eſt mediocribus illis
Ex uitijs unum: cui ſi concedere nolis,
Multa poëtarum ueniat manus, auxilio quæ
Sit mihi: nam multo plures ſumus: ac ueluti, te,
Iudæi, cogemus in hanc concedere turbam.

lere poſſis, putas.

- nam vt multum, nil moror] id eſt, nam ſi quis multũ ſcribat, nihili æſtimo, manum nõ uerterim, ſic epiſt. ad Vallam lib. 1. - *nam uina nihil moror illius oræ.* Virg. Aen. v. - *nec dona moror.*

Criſpinus] de quo ſuprà ſaty. 1.

- minimo me prouocat] minimo ſubaud. digito. prouerbium eſt à geſtu eorum, qui alterum ad certamen prouocant, natum. nam minimum digitum porrigunt, illum à ſe contemni ſignificantes, proinde ac ſi eum poſſint uel minimo digito percellere, ac peruertere.

- accipe ſi vis] uerba Criſpini Horatium prouocantis.

Dij benè fecerunt] reſpondet Horat. Dijs habeo gratiam, uel benefici, ac benigni erga me fuerunt Dij immortales, quòd me parui animi, & paucorum uerborum finxerunt. notandum hoc loquendi genus. *Dij benè fecerunt.* quod par eſt illi vſitatiori *benè factum.*

- perpauca loquentem] ſic ſaty. vi. *Vt veni coram ſingultim pauca locutus.* mendosè autem habent omnes libri, *loquentis.* præterquàm Faër. in quo ſcriptum eſt loquentes. Sed s. alia manu, & in litura.

At tu concluſas hirc.] id eſt, imitare uentum, qui ex follibus fabrorum ferrariorum expiratur tandiu, quoad ferrum ab igne molliatur: quibus uerbis ſignificat uerſus eius eſſe uel inanes, ac leues; uel inflatos, ac turgidos. hircinis follibus autem, id eſt, ex corio hircino factis.

- beatus Fannius, ultro, &c.] O beatũ (inquit Horat.) Fannium, cui populus ultro, id eſt, non petenti capſas, in quibus eius libri conderentur, ac ſeruarentur, imaginemq; ad memoriam eius prodendam, detulit, cum mea, &c. hunc Fannium ineptum uocat ſat. x. his uerbis. - *aut crucier, quòd Vellicet abſentem Demetrius? aut quòd ineptus Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli?* ſic loquitur M. Tull. in orat. pro Plancio. *Itaque hac ſpe decedebam, vt mihi populum Rom. omnia delaturum putarem.* & epiſt. ad P. Nigidium figulum lib. 4. - *nec mihi quicquam tali tempore in mentem venit optare, quod non vltro mihi Cæſar detulerit.* alij hunc locum ſic explicant, beatus Fannius, cuius capſæ ultro in bibliothecam Auguſti fuerint delatæ cum imagine. quibuſcum equidem pugnare nolim, præſertim cum utrancunque explicationem ſequamur, ſemper intelligere nos oporteat, Fannij poëmata in ædem Apollinis, & Muſarum eſſe recepta: veruntamen priorem explicationem malo.

- erue] cod. 11. Vat. Iann. Faër. Tor. Rain. Card. *elige.*

Quòd ſunt, quos genus hoc] id eſt, ob id, quòd ſunt non pauci, qui non delectantur, immo uerò offenduntur ſatyris: ij ſcilicet, qui reprehenſione digni ſunt, quales ſunt auari, ambitioſi, libidinoſi, adulteri, ſcelerati, impij, uaſorum & ſignorum plus æquo ſtudioſi, mercatores, & ſimiles.

- ſtupet Albius ære] miro ſignorum, & uaſorum æreorum amore, ſtudioq; ducitur, eaq; ſupra modum amat, & admiratur. ſic loquitur Virg. Georg. II. *Hic ſtupet attonitus roſtris.* Hor. ſaty. vi. *Qui ſtupet in titulis.*

Hic mutat merces] emit, comparat, permutat. uide ſup. ann. ad Od. xvi. lib. 1. de uerbo mutandi.

- ad eum, quo veſp.] ad occidentem. Virgil. lib. 5. Aeneid. - *veſpere ab atro Conſurgunt venti.* Horat. Od. xv. lib. 4. - *ad ortum Solis ab Heſperio cubili.*

- quin

-quin per mala præceps] ut ſup. epiſt. 1. lib. 1. *Impiger extremos curris merca tor ad Indos Per mare paup. fugiens. per ſaxa, per ignes.*

-vti puluis collectus turb.] puluerem uento concitatum, & collectum uocant Græci *κονιορτόν*. Itaque hoc nomen uidetur exprimere uoluiſſe.

-[illegible]erſus] præſertim ſatyricos, id eſt, urbanos, & mordaces.

-[illegible] habet in c.] intellige hæc dici ab improbis, & uitioſis hominibus: quibus [illegible] poetæ. cōuenit prouerbiū in homines acres, promtos, uiribus corporis, aut ingenij facultate inſtructos, ac paratos ad iniuriam, ſi qua inferatur, propulſandam, atque adeò ad laceſſendum, ſi quis occurrat malo dignus. Plutarchus in Craſſo huius prouerbij originem indicans, ait à bobus, qui cornu petunt, prouerbium eſſe natum, quorum cornibus Romani ſolebant fænum appendere, ut ſibi ab eis cauerent homines in uia forte occurrentes. narrat idem Plutarch. Sicinnium quendam de Craſſo dicere ſolitum, fænum eum habere in cornu. ſic ille. *ἴσχυε δὲ χάριτι καὶ φόβῳ· φόβῳ δ' οὐκ ἔλαττον. ὁ γοῦν πλεῖστα πράγματα παρέχων τοῖς καθ' αὐτὸν ἄρχουσι, καὶ δημαγωγοῖς Σικίννιος, πρὸς τὸν εἰπόντα, τί δὴ μόνον οὐ σπαράττει τὸν Κράσσον, ἀλλὰ παρίησιν αὐτόν· χόρτον ἔχειν φησὶν ἐπὶ τοῦ κέρατος. εἰώθεισαν δὲ Ῥωμαῖοι τὸν κυρίττοντα τῶν βοῶν ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, χόρτῳ περιελίσσειν τὸ κέρας.*

-dum modo riſum Exc. ſ. &c.] ita eſt ridiculorum dictorum cupidus, ut, dummodo quippiam ſalsè dicat, ne amicis quidem parcere uelit. Ariſtotel. lib. 4. de mor. ad Nicom. ſcribit ſcurram, quem *βωμολόχον* Græcè nominat, eo differre ab urbano, quòd urbanus ita ſalsè dicat, ut neminem offendat, aut etiam delectet: ſcurra autem ridiculo moderari non poſſit: tum nec ſibi, nec alijs parcat, dūmodo riſum moueat. verba Ariſt. ſunt hæc, *ὁ δὲ βωμολόχος, ἥττων ἐστὶ τοῦ γελοίου, καὶ οὔτε ἑαυτοῦ, οὔτε τῶν ἄλλων ἀπεχόμενος, εἰ γέλωτα ποιήσει*. excutiat autem riſum, id eſt, riſum profuſum moueat.

Et, quodcunque ſem. ch. ill.] id eſt, quodcunque per iocum, & ludum ſcripſerit.

-furno] in quo coquitur panis. iccircò magna ſemper eò turba cōuenit & uetularum, & puerorum.

-lacúq;] lacus uas ampliſſimum, ubi calcantur uuæ. M. Tull. in Bruto. *-ſic ego iſtis cenſuerim, & nouam iſtam quaſi de muſto, ac lacu feruidam orationem fugiendam: nec illam præclaram Thucydidis nimis veterem, tanquam Anicianam notam perſequendam.* Eſt etiam lacus (ut docet Varro lib. 4. de lingua Latina) lacuna magna ubi aqua contineri poteſt, quo modo credibilius eſt hoc loco accipiendum eſſe, ut intelligamus pueros, & anus aquandi cauſa ad lacum iuiſſe, & è lacu redire. Propert. lib. 2. *Cui fuit indocti fugienda hæc ſemita uulgi, Ipſa petita lacu nunc mihi dulcis aqua eſt.* Horat. epiſt. 1. lib. 1. *-lacus, & mare ſentis amorem Feſtinantis heri.*

-agedum pauca acc.] reſpondet Horatius ad ea, quæ cùm in omne genus poëtarum, tùm in ſatyrarum ſcriptores dicta fuerant.

-ſermoni propiora] orationi ſolutæ ſimiliora, quàm uerſibus. ſic epiſtol. ad Auguſt. *-nec ſermones ego mallem Repentes per humum, quàm res componere geſtas.*

-mens diuinior] M. Tull. item in orat. pro Arch. poëta ait poëtam natura ipſa ualere, & mentis uiribus excitari, & quaſi diuino ſpiritu afflari. uide ann. ad illum locum. *Ingenium miſera, &c.* de arte poët.

-magna ſonaturum] Priſc. lib. 11. producit hunc locum, & ait ſoniturum eſſe uſitatius, quàm ſonaturum.

Iccircò quidam com.] ſic M. Tull. in orat. perf. *At comicorum ſenarij propter ſimilitudinem ſermonis ſic ſæpe ſunt abiecti, vt nonnunquam vix in his numerus,* &

& verſus intelligi poſſit.

- niſi quòd pede certo] comica oratio, merus eſt ſermo, præter quàm quòd certo, ac definito numero ab oratione ſoluta differt. ſic M. Tull. in orat. perſe. *Itaque uideo viſum eſſe nonnullis, Platonis, & Demoſthenis locutionem, etſi abſit à uerſu, tamen, quòd incitatius fertur, & clariſſimis verborum luminibus vtatur, potius poëma putandum, quàm comicorum poëtarum, apud quos, nihil eſt aliud quotidiani diſſimile ſermonis, niſi quòd verſiculi ſunt.*

- at pater ardens] aduerſarium facit occurrentem ei rationi, propter quam putent quidam comœdiam merum ſermonem eſſe, non poëma: nempe quia deſit ei ſpiritus acer, & uis poëtica, hoc modo. atqui ſæpe (inquit) uidemus in comœdia ſenem induci à poëta, filio libidinosè, atque intemperanter uiuenti, ſcortanti, omnia quæ habeat, profundenti, uxorem benè dotatam recuſanti, ante noctem cum facibus ambulanti grauiter iraſcentem: vt Demeam apud Terent. Teuropidem apud Plautum. non deeſt igitur comœdiæ uis, nec ſpiritus. ſic epiſt. de arte poët. *Interdum tamen & uocem comœdia tollit, Iratusq; Chremes tumido delitigat ore.*

- ſæuit] excandeſcit, iraſcitur χαλεπαίνει. Plaut. Epid. *Sed memento, ſi quid ſæuiunt ſenes, Suppetias mihi cum ſorore ferre.* uide annotat. ad Od. xxxiii. lib. i.

- nepos] luxurioſus, ἄσωτος. uide annotata ad Od. i. epod. in extr.

- nunquid Pompon. iſtis Aud.] diſſoluit id, quod reſpõſum fuerat ab aduerſario, hoc modo. patres (inquit) quotidie ſolent ita filijs ſuis ſuccenſere potantibus, & ſcortantibus: & Pomponius adoleſcens libidinoſus, & luxurioſus, ſi eius pater uiueret, æquè aſperè obiurgaretur. hunc Pomponium quaſi aliud agẽs, uellicat: in quo genere reprehendendi, & diuinus eſt Horatius, & ceteros omnes ſatyrarum ſcriptores longo interuallo ſuperauit.

Ergo non ſatis eſt, &c.] id eſt, non eſt igitur ſatis uerſum facere uerbis puris, & lectis, ſi ordine uerborum commutato, ac numero diſſoluto, reſtet ſermo quotidiano ſermoni ſimilis: &, quali patres domi cum filijs uti ſolent.

- perſonatus] pater comicus, & qui in ſcena, ſeu in comœdia patris perſonam ſuſtineat.

- his, ego quæ, &c.] ſi ea, quæ ego nunc ſcribo, & quæ Lucillius ſcripſit olim, diſſoluas, modoſque, ac numeros tollas, ordinem denique uerborum immutes, non ita inuenias partes orationis poëticæ diſſolutæ, ac diſſipatæ, ut ſi Ennij uerſum ſumas, eumq; ordine uerborum conuerſo, diſſolutum legas. exempli gratia: ſi hæc Enniana, - *poſtquàm diſcordia tetra Belli ferratos*, &c. diſſoluas, ordineq; uerborum turbato ita legas, *Poſtquam ferratos belli poſtes, & portas tetra diſcordia refregit*, non reperietur hic ſermo quotidianus, ſed poëticus.

- aliàs] aliàs quæremus, &c. Sed dubitandum non eſt, quin Comœdia ſit poëma: neque Horatius dubitat, ut apparet ex lectione lib. de arte poët.

Sulcius & Caprius] accuſatores acerrimi.

- rauci malè] admodum rauci, ex quo ſignificat eos admodum uocales, & clamoſos fuiſſe, ſeu plurimùm voce contendere ſolitos eſſe. obtunditur enim uox, & rauceſcit nimiùm clamando.

- libellis] accuſatorijs: in quibus habent maleficorum nomina, & crimina perſcripta.

Magnus vterque timor] id eſt, vterque valde horribilis latronibus, & ſicarijs.

- puris manibus] puris à cæde ἁγνοῖς. ut ſup. annot. ad Od. xxii. lib. i. - *ſcelerisq; purus.*

Non ego ſim Capri, &c.] quanuis tu ſis latronum ſimilis: ſi ſim Caprio,

& Sulcio diſſimilis, quid eſt cur metuas me?

Nulla taberna meos h.] Et quid eſt, quòd metuas me, ſi libri mei nulla in taberna, nullaq; in columna ſint uenales, neque legantur à uulgo? ad columnas proſtabant libri. ut in epiſt. de arte poët. - *mediocribus eſſe poëtis Non Dij, non homines, non conceſſere columnæ.*

Queis manus inſud. vul.] id eſt, quos emtos vulgus manibus terat, & Tigellius unus è uulgo? urbanè, & ſalsè Hermogenem Tigellium, qui doctus haberi uolebat, unum è multis facit, & in uulgo numerat.

Nec recito cuiquam, niſi] hæc aliquantùm ſeparanda ſunt à ſuperioribus hoc modo: præterea non recito cuiquam, niſi amicis, idq; inuitus. quid eſt igitur, quòd me pertimeſcas, aut uerſus meos? in quibuſdam libris ſcriptum reperi, *Nec recitem*, quæ ſcriptura mihi non diſpliceret. quin ego uerò eam ſecutus eſſem, niſi uidiſſem hanc uulgatam, & ferri poſſe, & quattuor librorum ueterum auctoritate confirmari.

- quíque lauantes] & qui in balneis. ſic enim loquuntur Latini ſcriptores, ſup. ſaty. 3. - *dum tu quadrante lauatum Rex ibis.*

Suaue locus reſ.] hæc dicuntur ex ſententia, & perſonaglorioſorum, leuiumq; poëtarum, in balneis ſua ſcripta recitare ſolitorum.

- inanes Hoc iuuat] hæc refert Horatius, leues, & inanes homines libenter, & cupidè in balneis recitant, non quærentes apud ſe num ſtultè, num intempeſtiuè illud faciant.

- ſine ſenſu] ἀναισθήτως, ſine iudicio. ſup. ſaty. 3. *Communi ſenſu planè caret.*

- ſtudio] ἐκ προνοίας, ἐξεπίτηδες, data opera, de induſtria. eò autem prauus es, quòd prudens, & de induſtria lædis alterum. uides hic nomen *prauus* mirè adiuuare uim uerbi *facis*.

- in me iacis?] mihi objcis? tralatio ducta ab ijs, qui iaculantur. M. Tull. pro Quinctio. - *ita fit, ut ego, qui tela depellere, & uulneribus mederi debeam, tùm id facere cogar, cum etiam telum aduerſarius nullum iecerit.* Idem translatè. pro Q. Roſc. com. - *quin tu hoc crimen aut obijce, vbi licet agere aut iácere noli, vbi non oportet.*

- rodit] obſcure lædit, & inſectatur. vt infrà epiſt. ad Loll. lib. 1.

- ſolutos Qui captat r.] γελωτοποιός. qui riſum mouere ſtudet.

- commiſſa] arcana, occulta conſilia ſuæ fidei commiſſa. ut epiſt. XVIII. lib. 1. *Commiſſumq; teges, & vino tortus, & ira.*

- hic niger eſt: hunc tu Rom.] id eſt, hic eſt improbis moribus, ingenioq; infido. puto Horatium reſpicere ad ſymbolum illud Pythagoricum, quod monet μὴ γεύεσθαι τῶν μελανούρων, id eſt, ne guſtemus de ijs, quibus nigra eſt cauda, quo uetabat Pythagoras (ut interpretatur Plutarchus περὶ παίδων ἀγωγῆς.) συνδιατρίβειν μέλασιν ἀνθρώποις διὰ κακοήθειαν, id eſt, uerſari cum hominibus, qui nigri eſſent morum improbitate. Dici etiam poteſt Horatium alludere ad prouerbium illud μή τῳ μελαμπύγῳ περιτύχῃς id eſt, caue ne in uirum, qui nigro ſit podice, incidas: quod ab hiſtoria Cercôpum natum eſt, qui à matre fuerant præmoniti, ut cauerent ne in melampygum inciderent. uide Suidam. Ego tamen malo nigrum hoc loco μελάνουρον, quàm μελάμπυγον intelligi, cum μελάμπυγος nomen ſit honeſtum. Nam Hercules dictus eſt μελάμπυγος. quaſi minime mollis, minimeq; impudicus.

Sæpe tribus lectis] in ſingulis lectis magna ex parte ueteres illi quaterni diſcumbebant. ita in ternis lectis, diſcumbebant duodeni. plures autem, quàm quaternos in ſingulis lectis diſcumbere, erat incommodum, ac ſordidum: ex quo illa M. Tull. in Piſonem. - *nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquiſitum (laudabo*

dabo inimicum) ne magnopere quidem quicquam, præter libidines, ſumtuoſum. toreuma nullum, maximi calices, & hi, ne contemnere ſuos videatur, Placentini, &c. Græci ſtipati, quini in lectulis, ſæpe plures, ipſe ſolus bibiturus, quæ eodem de ſolio miniſtrentur.

E quibus vnus] id eſt, è quibus conuiuis unus geſtit ſalsè in omnes dicere, præterquàm in conuiuatorem.

- quauis] quauis ratione, quouis modo. Catull. - *difficile eſt, verùm hoc qualibet efficias.* idem ad Rauidum. *Quid vis? qualibet eſſe notus optas?*

- aſpergere] ſalſis dictis carpere, & uellicare. ſic M. Tull. pro Laterenſi. *hunc tu vitæ ſplendorem maculis aſpergis iſtis?* Idem epiſt. ad Cecinam lib. 6. *Ex eodem fonte ſe hauſturum intelligit laudes ſuas, è quo ſit leniter aſperſus.* ſic loquuntur & Græci. Athen. lib. 12. ex Hegiſandro. Ἀρίστιππος φαινόμενος μὲν ὑπὸ τῶν τοῦ Διονυσίου θεραπόντων, σκωπτόμενος δ' ἐπὶ τῷ ἀνέχεσθαι, ὑπ' Ἀντιφῶντος· εἰ δ' ἀλισκόμενος ἐτύγχανον, ἔφη, καταλιπὼν τὴν ἐργασίαν ἂν ἀπῆλθον;

Præter eum, qui præbet aquam] præter eum, qui dat cœnam, id eſt, conuiuatorem. conuiuator enim balneum calfaciebat, aquamq; præbebat, qua lauarẽt conuiuæ, ut diximus ſuprà ad illum locum Od. XIX. lib. 3. - *quis aquam temperet ignibus.* neque uerò neceſſe habeo ſententiam eorum refellere, qui uolunt hoc loco legi. *præbet, aqua,* ut præbet, per ſe, & ſeparatim legatur, & ſubaudiatur cœnam, aut aliquid ſimile. nam uerbum *præbere,* accuſandi caſum ſemper deſiderat, neque unquam uideo à ſcriptoribus omitti, ac ſubintelligi. ut M. Tull. ad Q. Fratr. lib. 2. A. d. VIII. Idus Apr. *ſponſalia Craſſipedi præbui. huic conuiuio puer optimus Q. tuus, meusq;, quòd perleuiter commotus fuerat, defuit.* Horat. ſaty. II. lib. 2. - *nec ſic, ut ſimplex Næuius, unctam Conuiuis præbebit aquam.* ſic loquuntur & Græci ὕδωρ παρέχειν. Athen. lib. 4. & παρέχειν στέγην, ἅλας, ἔλαιον, ὄξος. quod Latini præbere tectum, ſalem, oleum, acetum dicunt. Horat. ſaty. V. huius lib. *Proxima Campano ponti quæ villula, tectum præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, ſalemq;.* ex quo idem Horat. ſaty. VIII. li. 2. conuiuatorem, parochum uocat παρὰ τὸ παρέχειν, quod ualet, præbere: & *parochi* dicebantur, qui legatis ſalem, & ligna præbebant.

- poſt, hunc quoque potus] poſteà autem ne conuiuatori quidem parcit: ſed hunc quoque aſpergit, tum ſcilicèt, cùm uino caluit, & cum potus eſt.

Condita cum uerax ap. pr.] id eſt, cum Bacchus ueritatis amator, & ſimplex, aperit arcana conſilia in præcordijs condita. Catullus *condita pectoris* appellat, carm. de coma Beren. ſuprà Od. XXI. lib. 3. amphoram dixit plerunque lene tormentum duro ingenio admouere. nulla ſententia uerior, nulla certior, quàm uino ingenium cuiuſque indicari, atque aperiri. ſic Od. XI. epod. *Simul calentis inuerecundus Deus Feruidiore mero arcana promorat loco.* & lib. de arte poët. ad Piſon. *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent, An ſit amicitia dignus.* His conſentanea ſunt illa Theognidis, Ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε, καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες Γινώσκουσ'· ἀνδρὸς δ' οἶνος ἔδειξε νόον, Καὶ μάλα περ πινυτοῦ, τὸν ὑπὲρ μέτρον ἤρατο πίνων, Ὥστε καταισχύναι καὶ πρὶν ἐόντα σοφόν.

Hic] quem proximè deſcripſi, ibi, *E quibus unus auet,* &c.

Paſtillos Rufillus] hic uerſus iam ſuprà poſitus eſt ſaty. 2.

De Capitolini] Petillius Capitolinus cum furti, aut peculatus accuſatus eſſet, corona è Capitolio ſublata, iudicio abſolutus eſt. Anno ſuperiore cum eſſem Romæ, Clemens Teueninus Gallus, homo Romanarum antiquitatum ſtudioſiſſimus, oſtendit mihi domi ſuæ nummum argenteum: cuius in antica parte, expreſſa erat figura templi Capitolini, & circum ſignatum nomen *Petillius:* in poſtica Iouis effigies, & circumſcriptum cognomen *Capitolinus.* de eodem ſat. X. - *& cum Dura tibi peragenda rei ſit cauſa Petilli.*

- deſendas, vt tuus eſt mos] alloquitur eum, à quo ſua ſcripta reprehendi, ac metui uidet, tanquam nimis dentata, & aculeata: & cui ſe inuiſum, & formidoloſum eſſe intelligit, ueluti nigrum, ac *μελάνυρον*. defendas (inquit) Petillium iudicio abſolutum, ſi fortè de eo mentio incidat, tuo more, id eſt, non liberaliter, neque candidè: ſed malignè, perfidioſè, atque inſidioſè: his uerbis, quæ deinceps ſequuntur, *Me Capitolinus*, &c. in cod. Faer. & Don. ſcriptum eſt *conuictore uſus amico*, ſine coniunctione *que*.

- hic nigræ ſuccus lolliginis] huiuſmodi oratio (inquit Horatius) occultæ maleuolentiæ, obſcuriq;, atque inſidioſi odij pleniſſima eſt. quid ita? quia quamuis te Petillij abſolutione lætari, eiq; benè uelle ſimules, eo tamen, quòd te mirari dicis, quonam pacto ſit abſolutus, ſignificas eum non fuiſſe innocentem, neque gratis eſſe abſolutum. *ſuccum lolliginis* appellat orationem inuidiæ, ac maleuolentiæ plenam, quæ alterius famæ maculam aſpergat. ab atramento lollignis piſcis ducta tralatio eſt. de quo ſic Varro lib. 4. *lolligo* (inquit) *quod ſubuolat, littera commutata. Nam primò uoligo*. Deſcribit autem hic hominem improbum, perfidum, atque inſidioſum, qui, quæ nihil ad rem pertineant, laudet: ea autem, de quibus quæritur, carpat, & uituperet.

- hæc eſt Aerugo] ærugo, æris eſt uitium. M. Tull. Tuſcul. 4. *æs Corinthiacum tardi ſe in æruginem incidit. hæc eſt ærugo mera*, id eſt, hoc eſt graue uirus, & uenenum uitæ, & peſtis amicitiæ, ut loquitur Catull. ad Rufum, *Siccine ſubrepſti mi, atque inteſtina perurens, Sic miſero eripuiſti omnia noſtra bona? Eripuiſti, eheu, noſtræ crudele venenum Vitæ, eheu, noſtræ peſtis amicitiæ*.

Quod vitium, &c.] quam maleuolentiam amicitiæ ſimulatione tectam, ita eſſe abfuturam, & ab animo meo (quod prius eſt) & à ſcriptis, promitto, ut quiduis aliud, ſi quid eſt, quod de me ſpondere, ac recipere poſſim.

- inſeuit pater optimus hoc mi.] hunc locum in omnibus exemplaribus & manu ſcriptis, & excuſis corruptum, detractione unius litteræ in uerbo *inſueuit*, & mutatione *e*, in *i*, in prouocabulo *me*, reſtitui, atque emendaui, cum anteà legeretur *inſueuit pater optimus hoc me*: niſi quòd in uno codice impreſſo ſcriptum reperi, *inſeuit pater optimus hoc me*. quarum ſcripturarum utraque uitioſa eſt. Nam primùm *inſueuit* verbum eſt abſolutum, ſeu potius, ut Grammatici appellant, neutrũ *παθητικόν*. Quare longe abeſt ab eo, ut duos accuſandi caſus ſuo iure poſtulare debeat, nempe *me*, & *hoc*. niſi ſi quis dicat *me* pro *mihi* poſitum eſſe, ut loquebãtur antiqui, auctore Feſto, quod mihi non ſit uериſimile. Deinde ſi quis dicat *hoc*, eſſe ſexti, aut ſeptimi caſus, & *inſueuit*, dictum eſſe pro *aſſuefecit*: ne id quidem bene procedet. nam dicimus Latinè aſſueſeci me labori, vigilijs, ſtudio litterarum, inediæ, & ſimilibus: non autem, aſſueſeci me labore, &c. Itaque dicendum fuerat, *inſueuit pater optimus huic me*, id eſt, aſſueſecit me huic rei. Iam verò quòd nonnulli ita dicunt, inſueuit me inſtituere, ut hoc fugerem, &c. mera ſomnia. nam neque placet mihi verbũ inſtituere ſubintelligi, & foris peti: neque hoc ſentit Horatius, quod illi uolunt. non enim ſignificat ſe à patre eſſe aſſueſactum, ut hoc, id eſt, certum uitium: ſed vt omnia uitia fugeret, exemplis ea notando. Itaque, ne ſim longior, primùm ſic contendo hunc locum eſſe legendum, vt à me emendatus eſt: deinde ſic eum explico: pater optimus hoc mihi inſeuit, ut quæque vitiorum fugerem, inſeuit, inquam, ea vitia notando exemplis. inſueſco quidem nuſquam memini me legere uſurpatum, niſi ſignificatione abſoluta. vt Lucret. lib. 4. *Nam facit ipſa ſuis interdum fœmina factis, Morigeriſq; modis, & mundo corpore culta, Vt facile inſueſcat ſecum uir degere uitam*. Sall. coniur. Catil. *Ibi primum inſueuit exercitus populi Ro. amare, potare, ſigna, tabulas pictas, uaſa cælata mirari*, &c.

Non

Nonne vides, &c.] hæc ſunt exempla.attende autẽ mirum poëtæ artificiũ, qui dum ſimulat ſe hoc agere, ut exponat, quemadmodum à patre fuerit inſtitutus, quaſi aliud agens, multorum vitia vrbaniſſimè notat. quod reprehendendi genus & ſatyricum eſt, & ab Horatio diuinitus vſurpatum, ac ſeruatum: à Iuuenali & Perſio aut ignoratum, aut neglectum.

– magnum documentum] Barrus lib dinosè, & luxurioſè uiuendo ad egeſtatem redactus, magno documento eſt omnibus, ne rem à maioribus relictam diſſipent, ac profundant.

Sectani diſsimilis ſis] hoc exemplo deterrebat Horatius pater Horatium filium, ne meretricum amore caperetur, atque irretiretur.

– ſapiens vitatu, &c.] à philoſopho (dicebat Horatio filio Horatius pater) diſces quid ſit expetendum, quid fugiendum: & quamobrem hoc ſit fugiendum, illud expetendum. mihi ſatis eſt traditam à ueteribus conſuetudinem retinere, uitamq́; ac famam tuam, tantiſper dum puer es, & impubes, ab omni dedecore, ac turpitudine integram tueri. ſic ſatyra VI. *– quid multa? pudicum, Qui primus uirtutis honos, ſeruauit ab omni Non ſolùm facto, uerùm opprobrio quoque turpi.*

– durauerit ætas] corroborauerit, confirmauerit. durare enim eſt durum efficere, ut Od. XXIIII. lib. 3. *– nec Boreæ finitimum latus, Durataq́; ſolo niues Mercatorem abigunt.* ſaty. IIII. lib. 2. *Rectius Albanam fumo durauerit vuam.* Od. XVI. epod. *Aere, dehinc ferro durauit ſecula.* interdum ſignificationem habet abſolutam, idemq́ue ualet, quod apud Græcos διαμένειν, καρτερεῖν, id eſt, permanere, obfirmato animo eſſe, ut Virg. Aen. I. *Durate, & voſmet rebus ſeruate ſecundis.* Horatius transfert ad res inanimatas, & tribuit ei caſum accuſādi Od. XIIII. lib. I. *– ac ſine funibus Vix durare carinæ Poſſint imperioſius Aequor?* M. Tull. in Catone uſurpat pro uerbo permanendi, *Iam ſenſus moriendi, ſi aliquis eſſe poteſt, is ad exiguum tempus durat, præſertim in ſene.* Horat. epiſt. I. lib. I. *Iidem eadem poſſunt horam durare probantes?* Idem ſaty. VI. huius lib. *Pranſus non auidè, quantum interpellet inani Ventre diem durare*, &c. id eſt, καρτερεῖν, & ἀνέχεσθαι, uel διατελεῖν. Lucret. lib. 4. *– acremq́; dolorem Præbent, ut nequeant contrà durare feroces.* Idem lib. 3. *– nec autem Caſſum anima corpus durare, & ſenſibus vti Sola poteſt.* Terent. adelph. *Non hercle hic quidem durare quiſquam, ſi ſic fit, poteſt.*

– nabis ſine cortice] per te ſapere poteris. alienis præceptis non egebis. ductum ab ijs qui primùm nare diſcunt. tum enim ſibi diffidentes, ſubere, aut cortice nituntur.

Formabat] inſtituebat, docebat, ut epiſt. ad Auguſt. lib. 2. *Mox etiam pectus præceptis format amicis.* uide annot. ad Od. X. lib. I.

– habes auctorem] dicebat pater.

Vnum ex iudic. ſelectis.] ſelecti iudices dicebantur ij, qui à prætore urbano uel ex ſenatorio, uel ex equeſtri ordine, uel ex tribunis ærarijs, (non enim ſemper idem ordo præfuit rebus iudicandis) ſeligebantur, atque in albo proponebantur. M. Tull. in orat. pro Cluent. *Deinde prætores vrbani, qui iurati debent optimum quenque in ſelectos iudices referre, nunquam ſibi ad eam rem, Cenſoriam ignominiam, impedimento eſſe oportere duxerunt.*

– an hoc inhoneſtum] aiebat pater. omnes fere libri manu ſcripti habent *inutile factum.* quos ſecutus ſum. tolerabilis eſt tamen uulgata lectio *factu.*

– flagret rumore malo] id eſt, cùm malè audiat: cum de eo malè exiſtiment homines. ita dixit. Horatius *flagrare rumore malo*, vt M. Tullius *flagrare infamia*, *flagrare inuidia.*

– auidos vic. ſ. ut æg.] quo modo mors uicinorum terret ægros edaces, &

intemperantes,eosq; cogit ab ijs abſtinere,quæ morbum alunt,& fouent: ualetudini operam dare: medico denique obtemperare: ſic adoleſcentium animos infamia eorum,qui profusè,turpiter,& flagitiosè uiuunt,ad pudorem,& honeſtatem, & parſimoniam à libidine,& luxuria reuocat.ſaty.proxima,*conuiuas auidos* appellat.& vi.ait ſe non auidè pranſum domi ociari.& Od.xxviii. lib. i. - *nautas auidos.*

- exanimat] exterret.ita enim loquuntur Latini: *metu exanimatus ſum.*

- ex hoc] ex his præceptis paternis.

- ſanus] integer, & purus ab ijs uitijs,quæ ſunt fœda, & inſanabilia .ſequitur infrà uerbum *tenetur*, ad quod uox *ſumus* pertinet, nec eſt quicquam ſubintelligendum.

- &, queis Ignoſcas] id eſt,& uenia dignis.

- fortaſsis & iſtinc, &c.] attende tria hîc ab Horatio poni, quæ cuiuſque noſtrum uitia minuere poſſint,præſertim mediocria,& ſanabilia: longam ætatê, ut epiſt. ii.lib.2. *Lenior,& melior fis accedente ſenecta?* amicum liberum, conſilium proprium.Iam quãtum proſit homini liber amicus,ex hoc intelligere licet, quod ſæpe maiorem utilitatem capimus ab inimicis acerrimis,quàm ab amicis: quia hi peccata noſtra oratione ſua eleuanr,aut etiam probant,nobiſq; magno noſtro malo blandiuntur, & aſſentantur, malos & ſtultos medicos imitantes, qui uulnera, aut ulcera ſcalpello tangere non audent, ueriti ne quid offendant: illi autem uitia noſtra uel occultiſſima inſectantur, & exagitant. quod Caro dicere ſolebat, ut tradit M. Tull.in Lælio his uerbis, *Scitum eſt enim illud Catonis,multo melius de quibuſdam acerbos inimicos mereri,quàm eos amicos, qui dulces videantur. illos verum ſæpe dicere,hos nunquam.* quibuſcum concinunt illa Plutarchi in libro *πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο. ὅθεν ὀρθῶς ὁ Ἀντισθένης εἶπεν, ὅτι τοῖς μέλλουσι σώζεσθαι, ἢ φίλων δεῖ γνησίων, ἢ διαπύρων ἐχθρῶν. οἱ μὲν γὰρ νουθετοῦντες τοὺς ἁμαρτάνοντας· οἱ δὲ λοιδοροῦντες ἀποτρέπουσιν. ἐπεὶ δὲ ἡ φιλία τανῦν ἰσχόφωνος γέγονεν ἐν τῷ παῤῥησιάζεσθαι, καὶ τὸ κολακικὸν αὐτῆς λάλον ἐστὶ, τὸ δὲ νουθετοῦν ἄναυδον, ἀκουστέον ἐστὶ πρὸς τῶν ἐχθρῶν τὴν ἀλήθειαν.* id eſt, *Vnde præclarè Antiſthenes, ijs,qui ſalui futuri ſint, opus eſſe aut germanis, atque ingennis amicis: aut acribus & feruidis inimicis. illi enim monendo: hi conuiciando & maledicendo à peccatis deterrent, & auocant. Sed quando hoc tempore amicitia, vbi liberè eſt cum amico loquendum, titubanter, & ſingultim loquitur: & eius quidem monitio elinguis & muta eſt: aſſentatio autem loquax, audienda eſt ab inimicis ueritas.* Et Iſocrat. *πρὸς Νικοκλ.* in ceteris, quibus priuati homines poſſunt fieri meliores, *παῤῥησίαν* numerat, *καὶ τὸ φανερῶς ἐξεῖναι τοῖς φίλοις ἐπιπλῆξαι, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπιθέσθαι τῶν ἀλλήλων ἁμαρτίαις.* conſilium autem proprium eſt id,quod quiſque ſuopte iudicio,& ſuapte ſponte cepit. Non eſt autem cuiuslibet bonum conſilium capere,ſed hominis benè à natura informati, id eſr, *τῶ ἀρίστου·* qui per ſe & quid rectum ſit,uidet: & quod tale eſſe iudicauit, id omni ſtudio perſequitur, atque expetit. ille autem ipſe eſt, de quo Heſiodus, *Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει φρασσάμενος, τά κ' ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ᾖσιν ἀμείνω.*

- neque enim,cum lectulus] hæc ſunt referenda ad id proximum, quod antecedit, *conſilium proprium*. ſic Pythagoras iubebat ſuos diſcipulos, quicquid aut egiſſent, aut dixiſſenr inrerdiu,commemorare ueſperi, hoc modo, *Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη, Ἀρξάμενος ἀπὸ πρώτου, ἐπέξιθι, καὶ μετέπειτα. Δειλὰ μὲν ἐκπρήξας ἐπιπλήσσεο· χρηστὰ δὲ, τέρπου.* id eſt, quò iui, quid egi? quid, quod non oporteret, à me factum eſt? &c.

- deſum mihi] deeſſe ſibi, eſt non uti bonis ac facultatibus ſibi uel à natura datis,uel à fortuna oblatis: ut ſi quis optimè à natura informatus,acerrimo ingenio præditus,rebus neceſſarijs inſtructus, atque adeò abundans, ac circunfluens,

uolupta-

uoluptatibus & inertiæ ſe dedat, nihil dignum tot, & tantis opportunitatibus ex ſe promat: ſi quis alicuius liberaliſſimi, atque opulentiſſimi principis amicitiam nactus, ſua negligentia, & culpa rem ſuam minus benè gerat. M. Tull. ad Trebat. epiſt. lib. 7. *Imperatorem liberaliſſimum habes, ætatem opportuniſſimam, commendationem certè ſingularem, vt tibi vnum timendum ſit, ne ipſe tibi defuiſſe videare.* Idem Off. 3. *Quare quantum conniti animo potes, quantum labore contendere, tantum fac vt efficias, ne'ue committas, vt, cum omnia tibi ſuppeditata ſint à nobis, tute tibi defuiſſe videare.* Horat. ſat. 1. lib. 2. *- haud mihi deero, Cum res ipſa feret.* & ſaty. 1x. huius lib. *- haud mihi deero, Muneribus ſeruos corrumpam.*

- nunquid ego illi, &c.] dij prohibeant, vt quicquam tale admittam. non cō mittam, ut mihi tale facinus; aut erratum excidat imprudenti. non diſſimile eſt illud, quod narrat Plutarchus de Platone in eo, quem paulo ante commemoraui libro, *πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν. ὁ μὲν οὖν Πλάτων ὁσάκις ἀσχημονοῦσιν ἀνθρώποις παραγένοιτο, πρὸς αὐτὸν ἀπιὼν εἰώθει λέγειν, μήποι ἄρ' ἐγὼ τοιοῦτος*; id eſt, *Quoties Plato hominibus indecorum quippiam aut loquentibus, aut agentibus præſto fuiſſet, ſolebat diſcedens ſic apud ſe dicere, nunquid ego talis ſum?*

- imprudens] inſciens, *λανθάνων ἐμαυτόν*.

- compreſsis labris] tacitus, *συμμύων*.

- ubi quid datur oci, Ill.ch.] ubi ſuppetit aliquid ocij, ego has meas cogitationes mando litteris, & ſcribo ſatyras.

- concedere] ignoſcere, uel locum dare.

- ac, ueluti te Iudæi, &c.] ridiculè cum Iudæis poëtas confert, ſignificans tantam eſſe poëtarum turbam, ac multitudinem, tantamq; in ſcribendo pertinaciam, ut, quemadmodum Iudæi pleroſque ad ſuam ſuperſtitionem, ſuasque ceremonias pertrahere, ac perpellere ſolent: ita poëtę hominibus ſua ſtudia improbantibus, facilè ſint uim allaturi, eoſq; ad ſententiam ſuam perducturi. tale illud Platonis lib. α. πολιτ. in princip. *ὁρᾷς οὖν ἡμᾶς, ἔφη, ὅσοι ἐσμέν; πῶς γὰρ οὔ; ἢ τοίνυν τούτων, ἔφη, κρείττους γένεσθε, ἢ μένετε αὐτοῦ.* id eſt, *Viden' igitur (inquit) quàm multi ſimus? Quidni? aut igitur nobis eſtote potentiores, aut ſtate iſtic illico.*

- concedere] ire, uenire, tranſire. M. Tull. de diuinat. lib. 2. *Cæli enim diſtributio, quam ante dixi, & certarum rerum notatio docet, unde fulmen venerit, quò conceſſerit.* Idem Catil. 1. *- ſi te parentes timerent, atque odiſſent tui, neque eos vlla ratione placare poſſes: vt opinor, ab eorum oculis aliquo concederes.* Terent. Heautont. *Eſto: at certe concedas aliquò ab eorum ore aliquantiſper.*

SATYRA 5.

EGRESSVM *magna, me accepit Aricia, Roma*
Hoſpitio modico: rhetor comes Heliodorus,
Græcorum longè doctiſſimus: inde Forum Appi
Differtum nautis, cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignaui diuiſimus, altius ac nos,
Præcinctis unum. minus eſt grauis Appia tardis.
Hic ego, propter aquā, quòd erat deterrima, uentri
Indico bellum, cenanteis haud animo æquo
Expectans comites. iam nox inducere terris

COMMENTARII

Egreſſum magna] in hac ſatyra Horatius urbanè, & facetè hominum leuitatem notat, ne ſibi quidem parcens: deſcribitq; ſuum iter ab urbe, ad oppidum Brundiſium, Lucillij exemplo, qui ſuum item ab urbe Capuam, &

Vmbras, & cælo diffundere ſigna parabat :
Tum pueri nautis, pueris conuicia nautæ
Ingerere. huc appelle. trecentos inſeris : ohe
Iam ſatis eſt. dum æs exigitur : dum mula ligatur:
Tota abit hora. mali culices, ranæq; paluſtres
Auertunt ſomnos. abſentem cantat amicam
Multa prolutus uappa nauta, atque uiator
Certatim. tandem feſſus dormire uiator
Incipit : ac miſſæ paſtum retinacula mulæ
Nauta piger ſaxo religat : ſtertitq; ſupinus.
Iamq; dies aderat, cum nil procedere lintrem
Sentimus : donec cerebroſus proſilit unus :
Ac mulæ, nautæq; caput, lumbosq; ſaligno
Fuſte dolat. quarta uix demum exponimur hora.
Ora, manusq; tua lauimus Feronia lympha.
Millia tum pranſi tria repimus, atque ſubimus
Impoſitum ſaxis latè candentibus Anxur.
Huc uenturus erat Mæcenas optimus, atque
Cocceius, miſſi magnis de rebus vterque
Legati, auerſos ſoliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis colyria lippus
Illinere. intereà Mæcenas aduenit, atque
Cocceius, Capitoq; ſimul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antoni, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Luſco prætore libenter
Linquimus, inſani ridentes præmia ſcribæ,
Prætextam, & latum clauum, prunæq; batillum.
In Mamurrarum laſſi deinde urbe manemus,
Murana præbente domum, Capitone culinam.
Poſtera lux oritur multò gratiſſima : nanque
Plotius, & Varius Sinueſſæ, Virgiliusq;
Occurrunt: animæ, quales, neque candidiores
Terra tulit : neque queis me ſit deuinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt?
Nil ego contulerim iucundo ſanus amico.
Proxima Campano ponti quæ uillula, tectum
Præbuit : & parochi, quæ debent, ligna, ſalemq;.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Luſum it Mæcenas: dormitum ego, Virgiliusq;:
Nanque pila lippis inimicum, & ludere crudis.

ad fretum Siciliẽſe deſcripſerat. *accepis* autem, habẽt omnes libri manu ſcripti. quam ſcripturam uulgatæ antepono. ſic enim loquimur, *accipere hoſpitio.* M. Tull. ad Att. lib. 2. *te in Arpinati uidebimus, & hoſpitio agreſti accipiemus.* & ita Virg. lib. 3. Aen. *Illos porticibus rex accipiebat in amplis.*

Aricia] Strabo lib. 5. *μετὰ δὲ τὸ Ἀλβανὸν Ἀρίκια ἐστὶ πόλις ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ Ἀππίᾳ· στάδιοι δ' εἰσὶν ἐκ τῆς Ῥώμης ρξ.*

-forum Appi.] à foro Appij uſque ad Feroniam per Pontinas paludes tunc nauigare licebat.

Differtũ nautis] hac, & illac refertum, propterea quòd eà nauigari ſolebat. uſus eſt hac uoce ſine nomine caſus ablat, epiſt. ad Numic. lib. 1. *qui manè plagas, uenabula, ſeruos Differtum tranſire forum, populumq; iubebat.*

-malignis] *malignis*, epithetũ eſt nominis, *cauponibus*, quantũ uis licet reclamitet Acron. Dicuntur autem caupones maligni, quia magna ex parte res eas, quas uendũt, maligna menſura metiri conſueuerunt. eſt enim malignũ idẽ ferè quòd anguſtum, parcum, exiguum, ut dicemus ad epi. ad Auguſt. ibi *laudare malignè.*

-diuiſimus] cum eſſet unius diei iter, biduum in eo conficiendo conſumſimus. ex unius diei itinere, duorum dierum iter fecimus.

-altius

Hinc nos Cocceij recipit pleniſſima uilla :
Quæ ſuper eſt Claudi cauponas . nunc mihi paucis
Sarmenti ſcurræ pugnam , Meſſiiq; Cicerri
Muſa uelim memores : & quo, patre natus uterque
Contulerit lites. Meſſi clarum genus Oſci :
Sarmenti domina extat . ab his maioribus orti
Ad pugnam uenêre. prior Sarmentus : equi te
Eſſe feri ſimilem dico. ridemus : & ipſe
Meſſius, accipio : caput & mouet. ô, tua cornu
Ni foret execto frons, inquit : quid faceres ? cum
Sic mutilus minitaris ? at illi fœda cicatrix
Setoſam læui frontem turpauerat oris .
Campanum in morbum, in faciẽ permulta iocatus ,
Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa, rogabat :
Nil illi larua, aut tragicis opus eſſe cothurnis .
Multa Cicerrus ad hæc : donaſſet iam'ne catenam
Ex uoto Laribus, quærebat, ſcriba quòd eſſet ,
Deterius nihilo dominæ ius eſſe . rogabat
Denique, cur unquam fugiſſet : cui ſatis una
Farris libra foret, gracili ſic, tamq; puſillo .
Prorſus iucundè cœnam produximus illam .
Tendimus hinc rectà Beneuentũ: ubi ſedulus hoſpes
Pœne arſit , macros dum turdos uerſat in igne :
Nam uaga per ueterem dilapſo flamma culinam
Vulcano, ſummum properabat lambere tectum .
Conuiuas auidos cœnam, ſeruosq; timenteis
Tũ rapere , atque omneis reſtinguere uelle uideres .
Incipit ex illo montes Appullia notos
Oſtentare mihi, quos torret Atabulus : & quos
Nunquam erepſemus , niſi nos uicina Triuici
Villa recepiſſet lacrymoſo non ſine fumo ,
Udos cum folijs ramos urente camino .
Hic ego mendacem ſtultiſſimus uſque puellam
Ad mediam noctem expecto . ſomnus tamen aufert
Intentum Veneri. tum immundo ſomnia uiſu
Nocturnam ueſtem maculant, uentremq; ſupinũ .
Quattuor hinc rapimur , uiginti & millia rhedis ,
Manſuri oppidulo, quod uerſu dicere non eſt :
Signis perfacile eſt. uenit uiliſſima rerum
Hic aqua : ſed panis longè pulcherrimus, ultrà

– altius, ac nos, Præcinctis vnum] quod uno die confici poteſt ab ijs, qui ſunt nobis expeditiores, & (ut Græco uerbo dicam) *ἀζωνότεροι*.

– minus eſt grauis Appia] uia Appia minus eſt laborioſa ijs, qui tardè ambulant, propter crebra diuerſoria.

– haud animo æquo] iniquo animo, ægrè, grauatè.

– pueri] ſerui conuicia nautis ingerebant. puerorum appellatione etiam ſerui intelliguntur, ut docent iuriſconſulti.

– huc appelle] nauem ſubintell. uerba autẽ ſunt puerorum à dominis præmiſſorum, nautas iubentium ad certam ripæ partem, nauim appellere.

– trecentos inſeris] dicuntur hæc quoque à pueris, uel dominis ipſis iam ingreſſis, nautæ, plures quàm par ſit, uectores in nauim imponenti, ut maiorem quæſtum faciat. Alij putant eſſe nautæ uerba, à quibus diſſentio. ſunt autem legenda ſine interrogatione. inſeris *ἐμβιβάζεις εἰς τὴν ναῦν*.

– æs] pretium quod datur nautæ à uectoribus.

– dum mula ligatur] quæ nauim, cui alligata eſt, trahat aduerſa aqua.

– culices] *κώνωπες* unde conopeum Od. ix. epo.

– prolutus] à proluendo : quo uerbo utitur ſat. IIII. lib. 2. – *leni præcordia mulſo Prolueris melius* . & Virg. lib. 1. Aen. – *pleno ſe*

Callidus ut ſoleat humeris portare uiator:
Nam Canuſi lapidoſus: aquæ non ditior urna
Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.
Flentibus hinc Varius diſcedit mæſtus amicis.
Inde Rubos feſſi peruenimus: ut pote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Poſtera tempeſtas melior: uia peior, aduſque
Bari mœnia piſcoſi. dehinc Gnatia lymphis
Iratis extructa dedit riſusq́ue, iocosq́ue.
Dum flamma ſine, tura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit. credat Iudæus apella:
Non ego. nanque deos didici ſecurum agere æuum:
Nec, ſi quid miri faciat natura, deos id
Triſteis ex alto cæli demittere tecto.
Brundiſium longe finis chartæq́ue, uiæq́ue.

proluit auro.

- viator] qui mulam moderabatur.

- tãdem feſſus dor.] hac tenus intelligendum eſt nauem proceſſiſſe, & & hic procedere deſinere, mula uidelicet ſoluta, & paſtum miſſa.

- retinacula] funes, quibus alligaram nauẽ trahebat mula.

- cerebroſus] cerebro male affecto: mente commota. Plaut. Moſtell. *ſenex hic cerebroſus eſt.* quidã cerebroſum interpretantur ὀξύχολον, ſeu ὀξύθυμον, id eſt, iracundum, & qui celeriter iraſcitur: putantq́; Bollanum illum deſcribi, de quo ſaty. IX. *O te Bollane cerebri Felicem, aiebat.* Nonius. *cerebroſi ad inſaniam faciles.* Lucill. *Te primum cum iſtis inſanum hominem, & cerebroſum.*

- dolat] pulſat, uerberat. tralatio eſt à fabris lignarijs, qui dolabro ligna dolãt. M. Tull. de diuinat. lib. 2. - *quis robur illud cecidit, dolauit, inſcripſit?*

- exponimur.] è naui. uerbum eſt ualdè ad hanc rem accommodatum, eoque utitur Cæſar non ſemel. ut lib. 3. de bello ciu. *quibus regionibus exercitum expoſuiſſet.* & Virg. lib. 10. - *ſocios de puppibus altis, Pontibus exponunt.*

Feronia] Feronia urbs eſt Tarracinæ uicina, & Dea, & fons eiuſdem nominis, de qua Virg. Aen. VII. & Dionyſ. Halicar. lib. 3. his uerbis, *ἱερὸν δέ τι κοινῇ τιμώμενον ὑπὸ σαβίνων τε καὶ λατίνων, ἅγιον ἐν τοῖς πάνυ, θεᾶς φερωνείας ὀνομαζομένης, ἣν οἱ μεταφράζοντες εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν οἱ μὲν ἀνθοφόρον, οἱ δὲ φιλοστέφανον, οἱ δὲ Περσεφόνην καλοῦσιν.*

- repimus] lentè, & quaſi rependo ambulamus. tralatio eſt. & ita Græci. Theocrit. *θαλυσίοις. Ἦς χρόνος ἁνίκ' ἐγώ τε, καὶ Εὔκριτος εἰς τὸν Ἄλεντα Εἵρπομες ἐκ πόλιος.* repimus autem in præſenti habent libri ferè omnes ueteres: quos ſecutus ſum.

Anxur] Tarracinam oppidum Volſcorum. Feſtus. *Anxur uocabatur, quæ nunc Tarracina dicitur, Volſcæ gentis. ſicut ait Ennius Voſculi perdidit Anxur.* Liuius lib. 4. *Anxur fuit, quà nunc Tarracinæ ſunt, urbs prona in paludes.*

Illinere] ego (inquit Horat.) oculos meos lippitudine affectos colyrijs inungebam. colyria medicamenta ad lippitudinem ſanandam utilia ἀπὸ τοῦ κολύειν τὸν ῥοῦν, id eſt, à prohibenda fluxione dicta, non ἀπὸ τοῦ κολλᾷν. iccircò uno l. excudendum curaui. nigra autem erant, quia componebantur ex lycio, glaucio, opio, acacia, hypocyſtide, & ſimilib.

Cocceius] Nerua iuriſconſultus: cuius nepos fuit Imperator Nerua.

- auerſos] Cæſarem Auguſtũ, & M. Antoniũ ſignificat, inter ſe tũ diſſidenteis.

Componere] placare inter ſe: in priſtinam gratiam reſtituere.

- ad unguem Factus homo] politiſſimis moribus. uide ann. ad illum locum.

locum. - *& exactis minimùm diſtantia*. epiſt.ad Auguſt. Capito autem cognomen eſt, Fonteius nomen, ut ſit, Fonteius Capito.

Antoni,non vt m.] id eſt, ita Antonij, ſeu Antonio amicus, ut non alius magis.

Fundos] Strabo lib.5. Φοῦνδοι πόλις ἐν τῇ ὁδῷ τῇ Ἀππίᾳ κειμένη.

Aufidio Luſco prætore] Exiſtimant quidam hic ſignificari, ac deſcribi ab Horatio Cn. Aufidium cæcum Prætorium hominem, de quo M. Tull.lib. 5. Tuſcul. his uerbis. *Pueris nobis, Cn. Aufidius Prætorius & in ſenatu ſententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat, & Græcam ſcribebat hiſtoriam, & uidebat in litteris:* ſed uehementer errant. nam repugnant ætates, & tempora, cùm Horatius M. Tullio multo fuerit ætate poſterior, & Tullius ſcribat Cn. Aufidium ſe puero prætoriũ, & ſenatorem fuiſſe.de eodem idem M.Tull.lib.5. de finibus.

- inſani ridentes præmia ſcr.] cur inſanum appellet, exputare non poſſum niſi dicamus propterea, quòd, cum ſcriba fuiſſet, prætorijs inſignibus uteretur: quod non probo. Nam ſi eum prætorem fecerat populus Rom.inſaniſſet potius, ſi magiſtratus inſignibus non uteretur, quantum uis licet ex ſcriba prætor eſſet factus: niſi quis dicat eum ſe inſolentius geſſiſſe,quòd his inſignibus ornatus eſſet.

- præmia ſcribæ] uocalis *a* corripitur, etiam ſi ſequantur tres conſonantes, quod quamobrem fiat, diſce ex Priſc. lib.2.ubi hunc locum producit.

Prætextam] togam purpura prætextam,inſigne magiſtratuum. Vtebantur & pueri prætexta uſq; ad pubertatem: quo tempore ſumebant togam uirilem, quæ & pura dicebatur. M. Tull. lib. 6. epiſt. ad Att. epiſt. 1. *Q. togam puram Liberalibus cogitabam dare.*

- latum clauum] de lato clauo uide, quæ annotata ſunt ad illum locum - *& latum demiſit pectore clauum*, ſaty.v1. huius lib.

- prunæq; batillum] hoc etiam iure utebatur prætor,ut ipſi è balneis publicis prunas ſumere liceret. batillum autem aiunt eſſe ferreum inſtrumentum, quo pruna colligitur.Plin.lib.33.cap.8. - *batillis ferreis candentibus ramento argenti impoſito, quod candidum permaneat, probatur.*

In Mamurrarum vrbe] Formiis. Mamurram Cæſaris amicum inſectatur aliquot locis Catullus, ut in Cæſarem. *Quis hoc poteſt videre, quis poteſt pati: Niſi impudicus, & vorax, & aleo? Mamurram habere, quod comata Galliæ Habebat, & cuncta vltima Britannia?* Sic enim legendum eſſe hunc uerſum ex ueteribus libris admonuit me uir doctiſſ.Gabriel Faërnus. eòdem pertinent illa Ciceronis ad Att.lib.7: *Et Labieni diuitiæ, & Mamurræ placent, & Balbi horti, & Tuſculanum?* Fuit autem Mamurra eques R.præfectus fabrũm C. Cæſaris in Gallia, quem primum Romæ parietes totius domũs ſuæ in Cælio monte cruſta marmoris operuiſſe Cornelius nepos tradidit,ut ſcribit Plin.lib.36.cap.vi.

Muræna præbente dom.] ſignificat Murænam, tectum, quò ſe reciperent, præbuiſſe: Capitonem autem cœnam dediſſe. præbente ualet παρέχοντος, ἤτοι πορίζοντος.

Sinueſſæ.] Sinueſſa oppidum Minturnis proximum. Horat. epiſt. ad Torq. lib.1. *Inter Minturnas, Sinueſſanumq; petrinum.*

- animæ] homines. ſic loquũtur Græci ψυχαί. M.Tull.Terentiæ, & Tulliolæ. - *vos meæ cariſſimæ animæ quàm ſæpiſſimè ad me ſcribite.* ordo autem uerborum hic eſt, meo quidem iudicio: animæ tales, quales terra non tulit,& quibus candidiores terra non tulit,& quibus non ſit alter me deuinctior.huius loco ſimilis eſt ille Od.v. ep. *Nardo perunctum, quale, nec, &c.*

- candidiores] integriores,caſtiores.ut ſup.Od. x1.epod. - *candidum Pauperis ingenium.*

ingenium. & Od. XIII. epod. *Candide Mæcenas occidis ſæpe rogando*. & Od. XVIII. lib. 1. – *non ego te, candide Baſſareu, Inuitum quatiam*. Cælius Ciceroni lib. 8. epiſt. – *cauendum tibi erit, ne parum ſimpliciter, & candidè poſuiſſe inimicitias uidearis*.

Nil ego contulerim iuc.] Plautus paulo aliter quidem, ſed non minus probabiliter. in Epidico. *Nihil homini, amico eſt opportuno amicius: ſine tuo labore, quod uelis, actum eſt tamen*.

– tect. Præbuit] ἐπόρισε, ſeu παρέσχε. in ea uillula diuerſati ſumus, & pernoctauimus. ea uillula nos tecto recepit.

– parochi] parochi ἀπὸ τοῦ παρέχειν ſunt appellati: quod ualet præbere, quorum erat hoc munus, ut ijs, qui publicè mitterentur, ligna, & ſalem, & ſimilia præberēt, ac ſuppeditarent. ſaty. ult. lib. 2. parochum per tralationem uidetur poſuiſſe pro eo, qui cœnam præbet, & pro cōuiuatore. uide annot. ad ſatyram ſuperiorem ibi *Præter eum, qui præbet aquam*.

Hinc muli Capuæ, &c.] id eſt, ab hoc loco, nempe ab hac uillula, quæ Cāpano ponti proxima eſt, in qua diuerſati ſumus, muli cum mulionibus ſuis Capuā ierunt, coque, tempori peruenerunt, ut ibi poſitis clitellis pernoctarent.

Nanque pila lippis, &c.] lippitudine laborabat Horatius, cruditate Virgil. ludus pilæ autem lippis quidem, & crudis inimicus eſt, quia utriſque quiete, & abſtinentia cibi opus eſt: ſed crudis magis, quàm lippis.

– pleniſſima] copioſiſſima, refertiſſima, abundantiſſima.

Quæ ſuper eſt Claudi cauponas] quæ Claudij cauponis imminet, quæ eſt ſupra Claudij cauponas. legendum autem putaui aliquando *ſupra eſt* uel *ſuperà eſt* (ſupera enim ualet ſupra) non *ſuper eſt*: ſed & ueteres codices repugnant, & nobiles grammatici tradiderunt ſuper nonnunquam idem ualere, quod ſuprà.

– nunc mihi p. Sar. ſc. p. Mq; . Cic. Muſa v.] ſolent poetæ in re magna, ac difficili, quaſi ingenio ſuo diffidentes, Muſas appellare, atque ad earum numen confugere: ut Homer. ἰλ. β. Græcarum nauium numerum, & ducum nomina perſecuturus, Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχουσαι· Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα, Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐδέ τι ἴδμεν, &c. & ἰλ. λ. quot & quātas ſtrages Agamemnō ediderit, narraturus, Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. Ὅστις δὴ πρῶτος Ἀγαμέμνονι ἀντίος ἦλθεν, &c. & ἰλ. π. incendium nauium Græcarum deſcripturus. Ἔσπετε νῦν μοι, &c. Ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. quem locum M. Tullius lib. 1. epiſt. ad Atticū ab Homero mutuatus eſt, eo in loco, in quo ſcribit de turpitudine illa iudicij Clodiani, expoſiturus cuius opera Clodius ſit abſolutus. uerba Ciceronis ſunt hæc. – *reſponſurum hominem nemo arbitrabatur*. Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. *Noſti Caluum ex Nanneianis, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te ſcripſeram. biduo per unum ſeruum, & eum ex ludo gladiatorio, confecit totum negotium*. & Theocr. Διοσκουρ. Πῶς γὰρ δὴ Διὸς υἱὸς ἀδηφάγον ἄνδρα καθεῖλεν, Εἰπὲ θεά, σὺ γὰρ οἶσθα, ἐγὼ δ᾽ ἑτέροισιν ὑποφήτης. & Virgil. Aen. VII. *Pandite nunc Helicona Deæ*, &c. Et Plato in Euthydemo. ὥστ᾽ ἔγωγε, καθάπερ οἱ ποιηταὶ δέομαι, ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως, Μούσας τε, καὶ μνημοσύνην ἐπικαλεῖσθαι. Ita & hic Hor. urbanè & facetè in re ridicula Muſas inuocat.

Meſſi clarum ge. Oſci.] εἰρωνεία eſt. Oſci enim omnium ferè Italiæ populorum peſſimè audiebant, turpiſſimiq; habebantur, & αἰσχροποιοί. Itaque Feſtus obſcenum uult eſſe ab Oſcis deductum (qui olim Opſci dicti ſint) propter libidines obſcenas, quæ apud eos increbruerant. Varro autem lib. 6. obſcenum nō ab Oſcis, ſed uel à ſcena, uel à nomine Græco σκαιὸς uult eſſe ductum. erat igitur hic Meſſius Oſcus: Sarmentus uix liber: nam ſeruitutem ſeruierat.

Sarmenti domina extat] à qua eſt manumiſſus.

- & ipſe Meſſius] & Meſſius reſpondens, accipio (inquit) plagam, quam tu mihi infligis.

- caput & mouet] Meſſius. caput mouere, geſtus minantis, ut alibi annotabimus.

- o tua,cornu Ni foret] hæc ſunt uerba Sarmēti,quid faceres(inquit Sarmētus) ô Meſſi,ſi cornu tibi non eſſet exectum,quod tu gerebas in frōte,cum ſic mutilatus miniteris? id eſt,ſi non accepiſſes uulnus in fronte: ſi non haberes frontem inſigni cicatrice deformatam?

- mutilus] cornu amiſſo. tralatio à bobus mutilatis.cornu autem ei exectum eſſe dicit, cumq; mutilum appellat, non quòd re uera cornua unquam habuerit: ſed quòd cicatrice illa obducta ſimilis ſit bobus mutilatis.

- at illi fœda cic.] Horatius his uerbis Sarmenti iocum in Meſſium Cicerrum Campanum de cornu execto, & mutilata fronte, explicat hoc modo, illi (inquit Horatius) Cicerro inquam, fœda cicatrix,quæ erat in læua faciei parte, frontem hirſutam, ac piloſam deformarat. ſetoſam autem facetè dixit potius, quàm hirſutam ὑπερβολικῶς.

Campanum in morbum,&c.] Sarmentus (inquit Hor.)multa iocatus in turpitudinem,& impuritatem oris Campani,Cicerrum orabat,ut Cyclôpa ſaltaret,id eſt,ſaltando ageret, ac referret. Campani,qui anteà Oſci dicebantur,habiti ſunt (ut dixi) ore impuro,atque inceſto: τοῦτ' ὅςι τῷ σώματι αἰσχροποιοῦντες, καὶ λεσβιάζοντες. morbum igitur animi intellige, ut ſuprà Od.xxxvii.lib.i. *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum.* M.Tull.lib.i.accuſat. *Nam ille quoque ſodalis iſtius erat in hoc morbo,& cupiditate.*

Paſtorem ſaltaret,&c.] ſuprà epiſt. ad Piſ. *- nunc agreſtem Cyclôpa mouetur.* Scribit Paterculus Plancum in conuiuio genibus innixum Glaucum ſaltaſſe.

Nil illi larua,&c.] neque larua ei opus eſſe,quia ore ita deformi eſſet, ut inſtar laruæ uideri poſſet,neque cothurnis,quia magna corporis eſſet ſtatura.

Cicerrus] in Sarmentum, qui ſeruiuerat ſeruitutem.

- donaſſet iámne catenā,&c.] quærebat (inquit Horat.) à Sarmēto,iámne ex uoto donaſſet Laribus catenam, eò quòd manumiſſus eſſet. Solebant veteres,labore aliquo,uel metu, uel periculo defuncti Dijs immortalibus nonnullum ſuorum præteritorum malorum inſigne,ac monumentum conſecrare, ut gladiatores arma Herculi.epiſt. i.lib.i *Veianius armis Herculis ad poſtem fixis latet abditus agro:* naufragi neptuno tabulam, quæ ſui naufragii imaginem expreſſam contineret: ut Od.v.lib.i. *- me tabula ſacer Votiua paries indicat humida Suſpendiſſe potenti Veſtimenta maris Deo.* ita & pueri bullam Laribus,togam uirilem ſumturi: & virgines nupturæ,puppas Veneri. Sic igitur & hunc Sarmentum ſignificabat Cicerrus catenam Laribus ex uoto conſecrare debuiſſe.

- ſcriba quòd eſſet,&c.] hæc ſunt coniungenda cū ijs,quæ deinceps ſequuntur,ut ſit hæc eorum ſententia: quòd autem ſcriba eſſet Sarmentus,non eo minus eſſe ſeruum,aut certe non minus eſſe libertum. liberti autem certas patronis operas debèbant,vt ex pandectis iuris ciuilis intelligere licet.

- rogabat Denique cur unq. f.] ſic ſcriptum eſt in uno codice Vaticano, Donati,Faërni,Torneſ. videtur autem hæc eſſe ſentētia, denique rogabat cur hic Sarmentus fugiſſet vnquàm à domina, quaſi ab ea nimis parcè aleretur, & quaſi apud eam eſuriret,rebuſq; neceſſarijs egeret,cum eſſet tam gracili,puſilloq; corpore.Quidam putant iocum eſſe ex contrario,meramq; εἰρωνείαν,& legunt *nunquam,* quaſi Sarmentus ſcurra, ingenti corporis fuerit ſtatura, idemq; edaciſſimus: qua de re non pugnabo.Hoc tantum dicam, Sarmentum non fuiſſe obiecturum Cicer

ro immanem corporis ſtaturam illis uerſibus. *Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa, &c.* & ipſe eidem maledicto, ſeu ſalsè dicto opportunus eſſet.

- cui ſatis una Farr. lib.] Donatus in Phorm. tradit ſeruos accipere ſolitos eſſe in ſingulos menſeis, quaternos modios frumenti: idq; (inquit ille) dimenſum dicebatur.

Beneuentum] oppidum, & coloniam populi Rom. quod nomen benè ominandi cauſa Romani ei impoſuerunt, cum anteà à Græcis Maleuentum nominaretur. Mala enim nomina fugiebant Romani, quia eſſent mali ominis.

- ſedulus] officioſus quidem ille, & bona fide ſuum munus adminiſtrãs: ſed nõ ſatis cautus, neque conſideratus. vide annot. ad epiſt. ad Vinnium Aſell. lib. 1.

Pœnè arſit, m.d.t.] ſic hunc locum reſtitui. nam præpoſtero ordine ſcriptæ erant hæ uoces, arſit macros. Turdos autem quòd macros fuiſſe dicit, eò hoſpitem notat. prætereà hoſpes arſit, id eſt, hoſpitis domus: vt Virg. Aen. 11. - *iam proximus ardet Vcalegon.*

Vulcano] igni. vt Virg. ibid. - *dedit ampla ruinam, Vulcano ſuperante, domus.*

Conuiuas auidos, &c.] id eſt, cernere licebat conuiuas, & ſeruos trepidos cœnam è flamma rapientes, & communi ſtudio ignem reſtinguere conantes.

- notos] quia Horatius erat Venuſinus. *Lucanus, an Appulus anceps.* ſat. 1. lib. 2.

Atabulus] uentus Apuliam infeſtam reddens, quem Horatianum appellat Gellius lib. 2. cap. 22.

- erepſemus] id eſt, erepſiſſemus. ut infrà ſaty. 1x. - . *hunccine ſolem Tam nigrum ſurrexe mihi?* cuius generis aliquot exẽpla colligere haud me pigebit, ut ſtudioſorum adoleſcentium laborem minuam. ſatyra v11. lib. 2. - *duo prædia diues Antiquo cenſu natis diuiſſe duobus.* ibid. *Gaudes ſi cameram percuſſti forte.* ſaty. 7. eiuſd. lib. *Euaſti? credo metues, doctusq; cauebis.* Lucretius lib. 1. - *iam copia materiai Vndique ponderibus ſolidis confluxet ad imum.* ibid. ſupra, *Omnia enim debet, mortali corpore quæ ſunt, Infinita ætas conſumſe anteacta, dieſque.* idem lib. 3. *Nec tenet amiſſam læuam cũ tegmine ſæpe Inter equos abſtraxe rotas, falceſq; rapaces.* Idem lib. 5. *Aut morbo delirantes procraxe ferantur.* Catull. ad C. Licinium Caluum. *Quem tu ſcilicet ad tuum Catullum Miſti.* id eſt, miſiſti. idem de coma Berenices. *At tu non orbum luxti deſerta cubile.* id eſt, luxiſti. & eodem carm. *Iupiter! vt terſti lumina ſæpe manu.* idem ad Rufum. *Siccine ſubrepſti mi.* pro ſubrepſiſti. idem ad Auſilenam. *Aut facere ingenuæ eſt, aut non promiſſe pudicæ.* Terent. adelph. - *non tu eum rus hinc modo Produxe aiebas?* Idem in Hecyra. - *vt veni, itidem incertum amiſti.* Virg. Aen. 1111. - *natumq; patremq; Cum genere extinxem.* Idem lib. 1. - *penituſq; ſonanteis Acceſtis ſcopulos.* Idem lib. 11. *Vixet, cui uitam deus, aut ſua dextra dediſſet.* *erepſemus* autem tralatum eſt à reptilibus animalibus, pro eo, quod eſt lentè ambulãdo ſuperaſſemus, ut ſuprà, *Millia tum pranſi tria repimus.*

- ſomnus tamen aufert.] ſomnus me occupat: ſomnus me opprimit, & caluitur, ut loquitur Plautus.

Intentum] uel animo, uel corpore, uel utroque.

- tum immundo ſomnia uiſu.] ſignificat, ac deſcribit nocturnam ſeminis eruptionem, quæ fit in ſomno, quam græci ἐξονειρωγμὸν nominant. turpis igitur eſt horum quidem uerborum ſententia, ueruntamen non pudebit me huc aſcribere, quæ ab Ariſtotele, & Platone diſputata ad hunc locum mihi uidétur ualdè pertinere. Ac Plato quidem ſic lib. nono de rep. quæ nos interpretabimur. *Cum ea pars animi, quæ rationis eſt particeps, et manſueta, alteriq; præpoſita, ſopita eſt: altera autem, quæ fera, & immanis eſt, cibo & potione expleta, atque ebria exultat, ſomnoq; depulſo conatur erumpere, ſibiq; obſecundare, atque indulgere: ſcis tum eam omnia audere, tan-*

quam

quam omni pudore, cogitatione, prudentia ſolutam, ac vacuam. Aut enim ſe cum matre corpus commiſcere putat, neque id veretur: aut cum alio homine, aut cum deo, aut cum fera: manus ſuas ſanguine, & cæde cuiuſuis hominis contaminare: quouis cibo veſci, quid multa? nullam amentiam, nullamq́; impudentiam aſpernatur, aut prætermittit. Ariſtoteles autem lib. 1. de moribus ad Nicom. poſteaquam docuit, in ſomno eam animi noſtri partem duntaxat, quæ nobis cum ſtirpibus communis eſt, nempe, in qua uis, ineſt alendi, & augendi, ſuo munere fungi: ceteras autem quieſcere, neque eo tempore uirum bonum, uirtuteq́; præditum, ab homine uitioſo, atque improbo differre: ex quo illud dici ſolere, inter beatos, & miſeros dimidiam uitæ partem nihil intereſſe: eius rei, cur ita fiat, rationem probabilem ait afferri poſſe, nempe hanc, quia ſomnus animi ſit uacatio ab opere, quo bonus dicitur, ac malus, niſi ſi aliquà motus quidam eò peruadunt, ac permanant: atque hac ratione bonorum uirorum, quàm quorunlibet aliorum, uiſa eſſe in ſomnis meliora. hactenus Plato, & Ariſtoteles: ex quorum uerbis intelligere licet non ſatis eſſe, ut ſomnia noſtra ſint caſta, pura, munda, pudica, integra, dedere nos ſomno modico cibo, ac potione curatos, ſed illud etiam accedere oportere, ut mẽtis tranquillitas, animiq́; æquabilitas adſit: nulla ægritudo, non ira, non libido, non alia ulla cupiditas animum concitarit, ac perturbarit. Non eſt enim dubium quin, quales ſunt noſtræ diurnæ cogitationes, atque appetitiones, talia ſint & uiſa noſtra, ſomniaque nocturna. Itaque Ariſtoteles in problematibus Τμήματι λ. ſcribit meliorum uirorum ſomnia eſſe meliora, propterea, quòd eorum, tantiſper dum uigilant, cogitationes ſunt meliores. iam quòd Horatius ſibi hanc immunditiem uentre ſupino dormienti potius, quã prono, dicit eueniſſe, Ariſtoteles hoc quoque commemorat in problematis τμήματι ι. ubi quærit διὰ τί τὰ ζῷα τὰ μὲν ὀκ ἐξονειρώττει, τὰ δ' ὀλιγάκις, id eſt, cur ex ceteris animalibus alia nunquàm dormiendo ſemen profundant, alia rarius. reſpondet autem ille ideò fieri, uel quia nullum aliud animal præter hominem, ſupinum cubet: nullum autem niſi ſupinum, ſemen profundat in ſomnis: uel quia aliæ animantes longè aliter ſomuient, quàm homines: profuſio autem ſeminis nocturna in dormiente fiat cum uiſione aliqua, & ſpecie animo oblata. Lucretius huiuſmodi ſomniorum hanc cauſam exponit lib. 4. *Tum quibus ætatis freta primitus inſinuantur, Semen ubi ipſa dies membris matura creauit, Conueniunt ſimulacra foris è corpore quoque, Nuncia præclari vultus, pulchriq́; coloris, Qui ciet irritans loca turgida ſemine multo, Vt, quaſi tranſactis ſæpe omnibu' rebu', profundant Seminis ingentes, fluctus, veſtemq́; cruentent.*

- rapimur] celeriter uehimur rhedis.

- oppidulo, quod verſu d.] Equotutium ſignificat. de quo M. Tullius lib. 6. ad Attic. epiſt. 1. - *omneis ferè tuas litteras accepi, quas commemoras, præter eas, quas ſcribis Lentuli pueris, & Equotutio, & Brundiſio datas.*

- viliſsima rerum] ita uilis eſt, ut non ſoleat uendi, neque ullo in pretio ſit. Plato in Euthydemo. τὸ γὰρ σπάνιον ὦ Εὐθύδημε, τίμιον. τὸ δ' ὕδωρ εὐωνότατον, ἄριστον ὄν, ὡς ἔφη Πίνδαρος, id eſt, quod rarum eſt, Euthydeme, magni pretij eſt. aqua autem uiliſſima eſt, cum ſit optimum quiddam, ut ait Pindarus.

- aquæ non ditior vrna Qui locus, &c.] hunc locũ à nemine (quod ſciã) rectè explicatum, ſic explico. Panis enim (inquit Horatius) Canuſij lapidoſus eſt: qui locus, nempe Canuſium, haud multo magis abundans aqua, quàm Equotutiũ, olim à Diomede conditus eſt. Canuſium à Diomede eſſe conditum, tradit Strabo lib. ſexto his uerbis. οὐ πολὺ γὰρ δὴ τῆς θαλάττης ὑπέρκεινται δύο πόλεις ἔν γε τῷ πεδίῳ μέγισται τῶν ἰταλιωτίδων γεγονυῖαι πρότερον, ὡς ἐκ τῶν περιβόλων δῆλον, τό τε Κανύσιον, καὶ ἡ Ἀργυρίππα· ἀλλὰ νῦν ἐλάττους εἰσί, &c. λέγεται δ' ἀμφότερα Διομήδους κτίσματα.

κτίσμα. Neque vero nouum,aut inuſitatum eſt hoc loquendi genus uel Horatio, vel alijs bonis ſcriptoribus,in quo uox vna aliqua,aut plures inter id nomē,quod antecedens appellant Grammatici, & prouocabulum, quod referendi uim habet, interponatur,vt Od.11.lib.4. *Monte decurrens velut amnis, imbres Quem ſuper notas aluere ripas,Feruet,immenſusq; ruit profundo Pindarus ore*. Idem in carmine ſæculari ad Deos,*Alme Sol, nitido diem qui Promis, & celas.* & ſaty.v111.lib.2. *– quos Mæcenas adduxeras vmbras,Nomentanus erat ſupra ipſum,Perſius infrà.*nam Nomentanus, & Porcius umbræ Mæcenatis erant,ut nonnulli uolunt. Catull.de coma Berenic. *– an'ne parentum Fruſtrantur falſis gaudia lacrymulis,Vbertim thalami quas intra limina fundunt?* quorum uerborum ordo eſt, Quas intra thalami limina ubertim fundūt. idem ibidem. *Inuita ò regina tuo de uertice ceſſi,Inuita, adiuro teq;, tuumq; caput: Digna ferat quod ſi quis inaniter adiurarit.* ordo eſt, quod ſi quis inaniter adiurarit, digna ferat,id eſt,pœnas meritas luat.Lucret.lib. 5. *Et dominos acreis aſciſcunt, omniaq; poſſe Quos miſeri credunt.*

Rubos] Rubi oppidum Campaniæ,à quo Rubea,ſeu Rubia uirga apud Virg. Georg.1. *Nunc facilis Rubea texatur fiſcina virga.*

Carpentes iter] carpere iter translatè dictum. carpendi uerbum enim propriè locum habet in lana, & lino, & ſi uoles, etiam in floribus, ut ſupra annot. ad Od.x1.lib.1.

– tempeſtas] tempeſtatem antiqui pro tempore poſuere, inquit Feſtus. Itaque tempeſtatem & malam, ſeu aduerſam: & bonam, ſeu idoneam dicunt Latini. ſuperioris exempla ſunt crebriora, alterius rariora. M. Tull.ad Q. frat.lib. 2. *Tu ita,ſi ita expedit,velim quamprimum bona,& certa tempeſtate conſcendas,ad meq; venias.* ad eundem eod.lib. *Tu mi frater ſimulac ille venerit, primam nauigationem (dummodo idonea tempeſtas ſit) ne omiſeris.* Idem epiſt.ad Tiron. *– ſi ſtatim nauigas, nos Leucade conſequêre: ſin te confirmare vis,& comites,& tempeſtates, & nauem idoneam ut habeas, diligenter uidebis.* Idem ad Terentiam, *tuas litteras ego expectaſſem Brundiſii, ſi eſſet licitum per nautas,qui tempeſtatem prætermittere noluerunt.* Idem ad Att. lib.1x. *– fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempeſtas,qua ego illum uſum puto.*Lucret.lib.1.*Dum tempeſtates adſunt,& uiuida tellus Tutò res teneras effert in luminis oras.* Idem lib.4. *– liquidiſſima cæli Tempeſtas.* Ibid. *turbida tempeſtas.*

Gnatia] Egnatiam alio nomine appellant. oppidum eſt Salentinum. Græci Ἰγνατίαν, ut Strabo lib.v1.

– limphis iratis]quia magna eſt in eo oppido aquæ pœnuria,uel propter ignis miraculum,quod ſubiicit.uide annot.ad illum locum, *Iratis natus paries Dijs*. ſaty. 111.lib.2.

– limine ſacro] in ueſtibulo, & primo aditu templi. corruptè autem habent nonnulli codices, *lumine.*ad hunc locum fortaſſe pertinet, quod eſt apud Plinium lib. ſecundo,cap.cv11. *In Salentino oppido Egnatia, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere.*

– apella] cui ea cutis,quæ glandem colis tegere debet,circunciſa eſt.ſed quod hic Horatius negat ſe credere thura, & cetera, quæ in ſacrificio adhibentur, ſine flamma,aut igni iniecto,liqueſcere: idq; Iudæis, ut ſupra modum credulis, & ſuperſtitioſis, credendum relinquit: ſacrificia Iudæorum (ut ex libris Hebraicis intelligere licet ſine ullo igne ab hominibus excitato,flamma è cælo delapſa,interdum perficiebantur: eaq; flamma hoſtias miro modo, & diuinitus abſumebat. produxiſſem locos complureis ex illis libris, niſi ueritus eſſem, ne miſcere ſacra profanis uiderer.

– nanque deos didici ſec.ag.æu.]hunc uerſum mutuatus eſt à Lucretio lib. v.& v1.

v.& vi. quibus locis probare conatur ille ex ſententia Epicuri, homines propter ignorationem cauſarum, omnia, quæ fiunt, ad Deos referre, eorumq; nutu, ac uoluntate fieri exiſtimare, atque iccircò eis regnum concedere rerum humanarum. Sed præſtat aliquot illius poëtæ uerſus impios quidem illos, ſed tamen elegantes, & mira facilitate Latini ſermonis ornatos, qui ad hunc locum pertinent, aſcribere. ſic igitur Lucret. lib. 5. *Præterea ſolis curſus, lunæq; meatus Expediam, qua vi flectat natura gubernans Ne forte hic inter cælum, terramq; reamur Libera ſponte ſua curſus luſtrare perennes Morigera ad fruges augendas, atque animanteis: Ne've aliqua Diuûm uolui ratione putemus. Nam, benè qui didicere Deos ſecurum agere æuum, Si tamen intereà mirantur, qua ratione Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis, Quæ ſupra caput ætherijs cernuntur in oris, Rurſus in antiquas referuntur relligiones, Et dominos acres aſciſcũt, omnia poſſe Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe, Quid nequeat*, &c. Idem lib vi. *Cetera, quæ fieri in terris, cæloq; tuentur Mortales, pauidis cum pendent mentib' ſæpe, Efficiunt animos humiles formidine diuûm, Depreſſosq; premunt ad terram, propterea quod Ignorantia cauſarum conferre Deorum Cogit ad imperium res, & concedere regnum: Quorum operum cauſas nulla ratione uidere Poſſunt, ac fieri diuino numine rentur. Nam, benè qui didicere Deos ſecurum agere æuum, Si tamen intereà mirantur*, &c. ut ſuprà. Idem lib. v. *O genus infelix humanum: talia Diuis Cum tribuit facta, atque iras adiunxit acerbas, Quantos tum gemitus ipſi ſibi, quantaq; nobis Vulnera, quas lacrymas peperere minoribu' noſtris?* Idem lib. 2. *Omnis enim per ſe Diuûm natura neceſſe eſt Immortali æuo ſumma cum pace fruatur, Semota à noſtris rebus, ſeiunctaq; longè. Nam priuata dolore omni, priuata periclis, Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri, Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira*. M. Tullius quoque li. 1. de natura Deorum, ſub perſona Velleij, ita ſcribit, *Quòd ſi ita eſt, uere expoſita illa ſententia eſt ab Epicuro, Quod æternum, beatumq; ſit, id nec habere ipſum negocij quicquam, nec exhibere alteri. Itaque neque ira, neque gratia teneri, quòd, quæ talia eſſent, imbecilla eſſent omnia*. Idem lib. 3. ait. *uideri Epicurum de Dijs immortalibus non magnopere pugnare: tantummodo negare Deos eſſe non audere, ne quid inuidiæ ſubeat, aut criminis*. Idem lib. 1. ſcribit Poſidonium dixiſſe Deos Epicuro nullos eſſe uideri, quæque is de dijs immortalibus dixerit, inuidiæ deteſtãdæ cauſa dixiſſe. Verùm utrùm uoluerit, & cogitarit Epicurus Deos tollere, ne'ne obſcurum eſt: illud perſpicuum, eum ſenſiſſe nullam illos habere curam rerum humanarum, id eſt, quod Lucretius & Horatius dicunt, *ſecurum agere æuum*. Plato autem contrà probat & Deos eſſe, & curare res humanas: itaque & pijs benè uelle benigneq; facere: & impijs, ac ſceleratis iratos, & infenſos eſſe. ſic enim ille in Phædone, *ἀλλὰ τόδε γέ μοι δοκεῖ ὦ Κέβης, εὖ λέγεσθαι, τὸ θεοὺς εἶναι ἡμῶν τοὺς ἐπιμελουμένους*. & lib. 1. de legibus, ait Deos omnium cuſtodum eſſe maximos, & in maximis rebus eorum cuſtodiam, curamq; uerſari: quam ſententiam iterat in Ἐπινομ.

- didici] ab Epicuro, cuius ſapientiam inſanientem appellat Od. xxxiiii. lib. 1.

Triſteis] triſtes eſſent Dij ſcilicet, & laborioſi, ſi quicquid mirabile quotidie accidit, id ab illis proficiſceretur, ac de cælo in terras demitteretur. Lucret. lib. 2. *Quæ, benè cognita ſi teneas, natura uidetur Libera continuò dominis priuata ſuperbis, Ipſa ſua per ſe ſponte omnia Dijs agere expers*.

SATYRA 6.

Non, quia, Mæcenas, Lydorũ quicquid Etruſcos
Incoluit fineis, nemo generoſior eſt te:

COMMENTARII.

Non, quia, Mæcenas, &c.

Nec, quòd auus tibi maternus fuit, atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarunt:
Vt plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco
Ignotos, vt me libertino patre natum.
Cum referre negas, quali ſit quiſque parente
Natus, dum ingenuus: perſuades hoc tibi uerè,
Ante poteſtatem Tulli, atque ignobile regnum,
Multos ſæpe uiros nullis maioribus ortos,
Et uixiſſe probos, amplis & honoribus auctos.
Contrà Leuinum Valeri genus, unde ſuperbus
Tarquinius regno pulſus fuit, unius aſſis
Non unquam pretio pluris licuiſſe, notante
Iudice, quem noſti, populo: qui ſtultus honores
Sæpe dat indignis: & famæ ſeruit ineptus:
Qui ſtupet in titulis, & imaginibus. quid oportet
Nos facere à uulgo longè, lateq́; remotos?
Nanque eſto: populus Leuino mallet honorem,
Quàm Decio mandare nouo: cenſorq́; moueret
Appius, ingenuo ſi non eſſem patre natus:
Vel meritò, quoniam in propria non pelle quieſſem.
Sed fulgente trahit conſtrictos gloria curru
Non minus ignotos generoſis. quò tibi Tulli
Sumere depoſitum clauum, fieriq́; tribunum?
Inuidia accreuit: priuato quæ minor eſſet.
Nã, ut quiſque inſanus nigris mediũ impedijt crus
Pellibus, & latum demiſit pectore clauum:
Audijt cõtinuò, quis homo hic eſt? quo patre natus?
Vt, ſi qui ægrotet, quo morbo Barrus: haberi
Et cupiat formoſus: eat quacunque: puellis
Inijciat curam quærendi ſingula: quali
Sit facie, ſura quali, pede, dente, capillo:
Sic, qui promittit, ciueis, urbem ſibi curæ,
Imperium fore, & Italiam, & delubra deorum:
Quo patre ſit natus, num ignota matre inhoneſtus,
Omneis mortaleis curare, & quærere cogit.
Tu'ne Syri, Damæ, aut Dionyſi filius, audes
Deijcere è ſaxo ciueis? aut tradere Cadmo?
At Nouius collega gradu poſt me ſedet uno.
Nãque eſt ille, pater quod erat meus. hoc tibi Paul-
Et Meſſalla uideris, at hic ſi ploſtra ducenta, (lus,

&c.] non ideò Mæcenas, quòd omnium Lydorum, quicunque in Etruriã domicilium ac ſedes tranſtulerunt, generoſiſſimus es, nec, quòd maiores tui magnis legionibus imperauerunt, humilis & obſcuri generis homines deſpicis ac derides. Dionyſius Halicarnaſſ. li. 1. ῥωμ. ἀρχαιολ. hæc de Etruſcis ſcribit, Τυῤῥηνοὺς οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας ἀποφαίνουσιν, οἱ δ' ἐπήλυδας· καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῖς ταύτην οἱ μὲν αὐθιγενὲς τὸ ἔθνος ποιοῦντες ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων, ἃ πρῶτοι τῶν τῇδε οἰκούντων κατεσκευάσαντο, τεθῆναι λέγουσι. τύρσεις γὰρ καὶ παρὰ Τυῤῥηνοῖς αἱ ἐντείχειοι, καὶ στεγαναὶ οἰκήσεις ὀνομάζονται, ὥσπερ παρ' Ἕλλησιν, &c. οἱ δὲ μετανάστας μυθολογοῦντες αὐτοὺς εἶναι, Τυῤῥηνὸν ἀποφαίνουσιν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας γενόμενον, ἀφ' ἑαυτοῦ θέσθαι τῷ ἔθνει τοὔνομα· τοῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος ἐκ τῆς πρότερον Μηονίας καλουμένης, παλαιὸν δή τινα μεταναστάντα. id eſt, Tyrrhenos alij indigenas Italiæ populos eſſe aiunt, alij aduenas: atque ij quidem, qui hanc gentem in Etruria natam faciũt, hoc nomen à propugnaculis, quæ primi mortalium, qui in his locis habitarunt, cõſtruxere, impoſitum eſſe dicunt. turſes enim, ſeu turres, etiam apud Tyrrhenos domicilia muris iuncta, ſolida, ac ualida nominantur, quemadmodum & apud Græcos. Ab euentu porrò nomen impoſitũ eſſe

Concurrantq́; foro tria funera: magna ſonabit,
Cornua quod, uinc atq́; tubas. ſaltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum:
Nunc, quia Mecenas tibi ſum conuictor: at olim,
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Diſſimile hoc illi eſt: quia non vt forſit honorem
Iure mihi inuideat quiuis: ita te quoque amicum:
Præſertim cautum dignos aſſumere, praua
Ambitione procul. felicem dicere non hoc
Me poſſum caſu, quòd te ſortitus amicum.
Nulla etenim mihi te ſors obtulit. optimus olim
Virgilius, poſt hunc Varius dixere quid eſſem.
Vt veni coràm: ſingultim pauca locutus,
(Infans nanque pudor prohibebat plura profari)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. reſpondes (vt tuus eſt mos)
Pauca, abeo: & reuocas nono poſt menſe: iubesq́;
Eſſe in amicorum numero. magnum hoc ego duco:
Quòd placui tibi, qui turpi ſecernis honeſtum:
Non patre præclaro, ſed vita, & pectore puro.
Atqui ſi vitijs mediocribus, ac mea paucis
Mendoſa eſt natura, alioqui recta: uelut ſi
Egregio inſperſos reprendas corpore næuos:
Si neque auaritiam, neque ſordeis, ac mala luſtra
Obijciet uerè quiſquam mihi: purus, & inſons
(Vt me collaudem) ſi uiuo, & carus amicis:
Cauſa fuit pater his: qui macro pauper agello
Noluit in Flaui ludum me mittere: magni
Quò pueri magnis è centurionibus orti,
Læuo ſuſpenſi loculos, tabulamq́; lacerto,
Ibant octonis referentes idibus æra.
Sed puerum eſt auſus Romam portare, docendum
Artes, quas doceat quiuis eques, atque ſenator
Semet prognatos: ueſtem, ſeruosq́; ſequenteis
In magno vt populo ſiquis uidiſſet, auita
Ex re præberi ſumtus mihi crederet illos.
Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omnes
Circum doctores aderat. quid multa? pudicum,

eſſe uolũt, &c. Qui autem eos aduenas eſſe fabulantur, Tyrrhenum aiunt, qui coloniæ dux fuerit, à ſeipſo genti nomen impoſuiſſe. Hunc autem genere Lydum fuiſſe, antiquum quendam, atque ab ea, quę anteà Meionia appellabatur, in hæc loca cõmigraſſe. Hæc, & longè plura Dionyſius de Etruſcis, ſeu Tyrrhenis, tradit lib. 1. quę legat apud illum, qui his paucis nondum expletus erit: uideat & apud Herodotum nonnulla non iniucunda lib. 1. quæ tamẽ Dionyſius producit in eodẽ, unde illa deprompſi, loco. Mæcenatem autem ab Etruriæ regibus ac principibus eſſe prognatum, cum Horatius multis locis prædicet, ut Od. 1. lib. 1. & Od. xxix. lib. 3. tum & Propertius ipſe teſtimonio eſt li. 3. ut annotauimus ſuprà ad Od. xxix. lib. 3.

Lydorum quicquid] ſic loquitur ſuprà Od. v. epod. *At ò, deorum quicquid in cælo regis Terras.* ſimile eſt illud Catullianum, *O quantum eſt hominum uenuſtiorum.* & Terent. Heautont. *At te omnes Dij, Deæq́; quidem, quantum eſt, Syre, Cum iſtoc inuento, cumque incepto perduint.*

Oli qui magnis leg. imp.] hæc è Lucretio ſumta ſunt lib. 3. *Inde alij multi reges, rerumq́; potentes Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt. Imperitarent* autem excudi iuſſeram, ſecutus cod. Iann. Torn. & Vatic.

Qui primus uirtutis honos, ſeruauit ab omni
Non ſolum facto, uerùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit, ſibi ne uitio quis uerteret, olim
Si præco paruas, aut, vt fuit ipſe, coactor
Mercedes ſequerer. neq. ego eſſē queſtus. ob hoc nūc
Laus illi debetur, & à me gratia maior.
Nil me pœniteat ſanum patris huius: eoq;
Non, vt magna dolo factum negat eſſe ſuo pars,
Quòd non ingenuos habeat, claroſq; parenteis:
Sic me defendam. longè mea diſcrepat iſtis
Et uox, & ratio. nam, ſi natura iuberet
A certis annis æuum remeare peractum:
Atque alios legere ad faſtū, quoſcunque parenteis:
Optaret ſibi quiſque: meis contentus, onuſtos
Faſcibus, & ſellis, nolim mihi ſumere, demens
Iudicio uulgi, ſanus fortaſſe tuo: quòd
Nollem onus haud unquam ſolitus, portare moleſtū.
Nam mihi continuò maior quærenda foret res:
Atque ſalutandi plures: ducendus & unus,
Et comes alter: vti ne ſolus, rus've, peregrè-
Ve exirem: plures calones, atque caballi
Paſcendi: ducenda petorrita. nunc mihi curto
Ire licet mulo, uel, ſi libet, uſque Tarentum:
Mantica cui lūbos onere ulceret, atq; eques armos.
Obijciet nemo ſordeis mihi, quas tibi Tulli:
Cùm Tiburte uia prætorem quinque ſequuntur
Te pueri laſanum portantes, œnophorumq;.
Hoc ego commodius, quàm tu præclare ſenator,
Multis atque alijs uiuo. quacunque libido eſt,
Incedo ſolus: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem Circum, ueſpertinuſq; pererro
Sæpe forum: aſſiſto diuinis: inde domum me
Ad porri, & ciceris refero, lachaniq; catinum.
Cœna miniſtratur pueris tribus: & lapis albus
Pocula cum cyatho duo ſuſtinet: aſtat echinus
Vilis: cum patera guttus, Campana ſupellex.
Deinde eo dormitum, non ſollicitus, mihi quòd cras
Surgendum ſit manè: obeundus Marſya, qui ſe
Vultum ferre negat Nouiorum poſſe minoris.
Ad quartam iaceo: poſt hanc uagor: aut ego lecto,

-naſo ſuſpend. adū.] derides. ſaty. VIII. lib. 2. *Balatro ſuſpendens omnia naſo.* Græci dicunt μυκτηρίζειν.

Ignotos] ignobiles, obſcuros, ἀσήμους.

-libertino patre natum] item infra, *Nunc ad me redeo libertino patre natum.* & epiſt. ad libr. *Me libertino natum patre.*

Cum referre negas] ſic habent libri omnes antiqui. hoc eò dico, ne quis ſupponat, *neges*.

-dum ingenuus] ingenuus erat Horatius, ſi ingenuus eſt is, cuius pater ſeruitutem non ſeruiuit. Nam antiquo iure ciuili libertini à libertis differebant, cum liberti ſint serui manumiſſi: libertini autē libertorum filij. quam diſtinctionem Imperatores ſuſtulerunt.

-Tulli] Tulli Hoſtilij Regis ſeptimi, ex captiua nati.

Contrà Leuinū Valeri g.] id eſt, Contrà Leuinum P. Valerij Leuini Poplicolæ, à quo Tarquinius exactus eſt, filiū, perſuades tibi uerè, & exploratum habes, hominem contemtiſſimum fuiſſe.

Valeri genus] Valerij filium: ut Tibull. lib. 4. ad Meſſ. de Circe, *Quanuis illa foret Solis genus.* & Propert. lib. 2. *Qualis & Iſchomache Lapithæ genus heroïne.*

-unde] à quo, ſic Terent. Adelph. *domi habuit, unde diſceret.*

-vnius aſsis Non unquam,

Aut ſcripto, quod me tacitum iuuet. ungor oliuo:
Non, quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Aſt, ubi me feſſum ſol acrior ire lauatum
Admonuit: fugio rabioſi tempora ſigni.
Pranſus non auidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domeſticus ocior. hæc eſt
Vita ſolutorum miſera ambitione, grauiq́;:
His me conſolor, uicturus ſuauius, ac ſi
Quæſtor auus, pater atque meus patruusq́; fuiſſent.

unquam, &c.] id eſt, nunquam pluris æſtimatum eſſe uno aſſe. uerbum *liceo* autem in mancipijs, & rebus mancipi, uenalibus denique propriè locũ habet, ut obſcurè ſignificare uideatur Horat. hunc Leuinum quantumuis nobilem, propterea quòd iners, & ignauus fuerit, ſeruo nihilo meliorem fuiſſe. M. Tull. ad Att. lib. 12. *De Druſi hortis, quanti licuiſſe tu ſcribis, id ego quoque audieram.*

- notante iudice, q.] amplificatio eſt. hic Leuinus etiam à populo, qui nobilitatem pluris facere ſolet, quàm bonos mores, & uirtutem, tamen contẽtus, ac præteritus eſt: neque ullum honorem, præter Quæſturam potuit obtinere, propter inertiam, & cetera animi uitia, &c.

Qui ſtultus hon. Sæ. d.] ſi populus (inquit) qui ſæpe honores defert ad indignos, & famam ſequitur, & ſplendorem generis potius, quàm ueritatem, ac uirtutem, Leuinum hominem nobiliſſimum propterea, quòd à maioribus ſuis degenerauerat, contemſit, ac pro nihilo putauit, quid nos oportet facere multum à populo ſtudiis, & iudiciis diſcrepantes, ac diſſidentes?

- ſtupet in titulis] admiratur titulos, & generis antiquitatem.

Nanque eſto: populus, &c.] redit ad illud ſuperius de populi leuitate, atque errore, qui plerunque nobilitatem pluris facit, quàm integritatem, grauitatẽ, conſtantiam, ceteraſque uirtutes. Eſto, inquit, demus populum Leuino homini nobiliſſimo potius, quàm Decio nouo, & ignobili honores mandaturum: &, ſi ego, cùm ingenuo patre natus non eſſem, me ad petendos honores contuliſſem, dubium non eſſe, quin me Cenſor à petendo ſummoueat, ut indignum magiſtratu: ueruntamen æque ignobiles, ut nobiliſſimi homines, honoris ſtudio ducuntur.

Decio] P. Decio Muri, qui primus è Decijs conſul fuit, ut teſtatur M. Tull. lib. 1. de diuinat. iccircò nouus ab Hor. appellatur.

- nouo] noui ſunt, quorum maiores ornati non fuerunt populi honoribus.

- mandare] *mandare honorem, mandare magiſtratum*, uſitatum genus loquendi bonis auctoribus. Admonet me hic locus, ut emendem locum Cicer. in proœmio orationis pro lege Manil. qui ita uulgo legitur. *Nunc cum & auctoritatis in me tantùm ſit, quantùm uos honoribus mandandum eſſe uoluiſtis, & ad agendum facult.* &c. ego *honoris* legendum cenſeo.

- moueret] moueret ordine, notaret, iure ſuffragij priuaret, in ærarios referret.

Vel meritò, quoniam] atque id meritò (inquit) quia mea ſorte contentus non fuiſſem, aut qua maiora, quàm mei generis, ac loci ratio ferat, concupiuiſſem. Eraſmus putat natum prouerbium ab aſino Cumano, qui Leonina pelle ſumta Leonem ſimulaſſet.

Sed fulgente trahit] id eſt, ſed æquè cupidi gloriæ ſunt homines noui, & ignobiles, ut nobiles.

- quò tibi Tulli] hunc Tullium Iul. Cæſar rerum potitus, quod Pompeia-

Vmbras, & cælo diffundere ſigna parabat:
Tum pueri nautis, pueris conuicia nautæ
Ingerere. huc appelle. trecentos inſeris: ohe
Iam ſatis eſt. dum æs exigitur: dum mula ligatur:
Tota abit hora. mali culices, ranæq; paluſtres
Auertunt ſomnos. abſentem cantat amicam
Multa prolutus uappa nauta, atque uiator
Certatim. tandem feſſus dormire uiator
Incipit: ac miſſæ paſtum retinacula mulæ
Nauta piger ſaxo religat: ſtertitq; ſupinus.
Iamq; dies aderat, cum nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebroſus proſilit unus:
Ac mulæ, nautæq; caput, lumboſq; ſaligno
Fuſte dolat. quarta uix demum exponimur hora.
Ora, manuſq; tua lauimus Feronia lympha.
Millia tum pranſi tria repimus, atque ſubimus
Impoſitum ſaxis latè candentibus Anxur.
Huc uenturus erat Mæcenas optimus, atque
Cocceius, miſſi magnis de rebus uterque
Legati, auerſos ſoliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis colyria lippus
Illinere. intereà Mæcenas aduenit, atque
Cocceius, Capitoq; ſimul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antoni, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Luſco prætore libenter
Linquimus, inſani ridentes præmia ſcribæ,
Prætextam, & latum clauum, prunæq; batillum.
In Mamurrarum laſſi deinde urbe manemus,
Murena præbente domum, Capitone culinam.
Poſtera lux oritur multò gratiſſima: nanque
Plotius, & Varius Sinueſſæ, Virgiliuſq;
Occurrunt: animæ, quales, neque candidiores
Terra tulit: neque queis me ſit deuinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt?
Nil ego contulerim iucundo ſanus amico.
Proxima Campano ponti quæ uillula, tectum
Præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, ſalemq;.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Luſum it Mæcenas: dormitum ego, Virgiliuſq;:
Nanque pila lippis inimicum, & ludere crudis.

ad fretum Siciliēſe deſcripſerat. *accepis* autem, habēt omnes libri manu ſcripti. quam ſcripturam uulgatæ antepono. ſic enim loquimur, *accipere hoſpitio.* M.Tull.ad Att. lib. 2. *te in Arpinati uidebimus, & hoſpitio agreſti accipiemus.* & ita Virg. lib. 3. Aen. *Illos porticibus rex accipiebat in amplis.*

Aricia] Strabo lib. 5. μετὰ δὲ τὸ Ἀλβανὸν Ἀρικία ἐστὶ πόλις ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ ἀππίᾳ· ςάδιοι δ' εἰσὶν ἐκ τῆς Ῥώμης ρξ.

-forum Appi.] à foro Appij uſque ad Feroniam per Pontinas paludes tunc nauigare licebat.

Differtū nautis] hac, & illac refertum, propterea quòd eà nauigari ſolebat. uſus eſt hac uoce ſine nomine caſus ablat, epiſt. ad Numic. lib. 1. *qui manè plagas, uenabula, ſeruos Differtum tranſire forum, populumq; iubebat.*

-malignis] *malignis*, epithetū eſt nominis, *cauponibus*, quantū uis licet reclamitet Acron. Dicuntur autem caupones maligni, quia magna ex parte res eas, quas uendūt, maligna menſura metiri conſueuerunt. eſt enim malignū idē ferè quòd anguſtum, parcum, exiguum, ut dicemus ad epi. ad Auguſt. ibi *laudare malignè.*

-diuiſimus] cum eſſet unius diei iter, biduum in eo conficiendo conſumſimus. ex unius diei itinere, duorum dierum iter fecimus.

-altius

Hinc nos Cocceij recipit pleniſſima uilla:
Quæ ſuper eſt Claudi caupona. nunc mihi paucis
Sarmenti ſcurræ pugnam, Meſſiq́ Cicerri
Muſa uelim memores: & quo, patre natus vterque
Contulerit lites. Meſſi clarum genus Oſci:
Sarmenti domina extat. ab his maioribus orti
Ad pugnam uenêre. prior Sarmentus: equi te
Eſſe feri ſimilem dico. ridemus: & ipſe
Meſſius, accipio: caput & mouet. ô, tua cornu
Ni foret execto frons, inquit: quid faceres? cum
Sic mutilus minitaris? at illi fœda cicatrix
Setoſam læui frontem turpauerat oris.
Campanum in morbum, in faciē permulta iocatus,
Paſtorem ſaltaret vti Cyclopa, rogabat:
Nil illi larua, aut tragicis opus eſſe cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: donaſſet iam'ne catenam
Ex uoto Laribus, quærebat, ſcriba quòd eſſet,
Deterius nihilo dominæ ius eſſe. rogabat
Denique, cur unquam fugiſſet: cui ſatis una
Farris libra foret, gracili ſic, tamq́ puſillo.
Prorſus iucundè cœnam produximus illam.
Tendimus hinc rectà Beneuentū: ubi ſedulus hoſpes
Pœne arſit, macros dum turdos uerſat in igne:
Nam uaga per ueterem dilapſo flamma culinam
Vulcano, ſummum properabat lambere tectum.
Conuiuas auidos cœnam, ſeruosq́ timenteis
Tū rapere, atque omneis reſtinguere uelle uideres.
Incipit ex illo montes Appulia notos
Oſtentare mihi, quos torret Atabulus: & quos
Nunquam erepſemus, niſi nos uicina Triuici
Villa recepiſſet lacrymoſo non ſine fumo,
Vdos cum folijs ramos urente camino.
Hic ego mendacem ſtultiſſimus uſque puellam
Ad mediam noctem expecto. ſomnus tamen aufert
Intentum Veneri. tum immundo ſomnia uiſu
Nocturnam ueſtem maculant, uentremq́ ſupinū.
Quattuor hinc rapimur, uiginti & millia rhedis,
Manſuri oppidulo, quod uerſu dicere non eſt:
Signis perfacile eſt. uenit uiliſſima rerum
Hic aqua: ſed panis longè pulcherrimus, ultrà

-altius, ac nos, Præcinctis vnum] quod uno die confici poteſt ab ijs, qui ſunt nobis expeditiores, & (ut Græco uerbo dicam) *ἀζωνότεροι*.

-minus eſt grauis Appia] uia Appia minus eſt laborioſa ijs, qui tardè ambulant, propter crebra diuerſoria.

-haud animo æquo] iniquo animo, ægrè, grauatè.

-pueri] ſerui conuicia nautis ingerebant. puerorum appellatione etiam ſerui intelliguntur, ut docent iuriſconſulti.

-huc appelle] nauem ſubintell. uerba autē ſunt puerorum à dominis præmiſſorum, nautas iubentium ad certam ripæ partem, nauim appellere.

-trecentos inſeris] dicuntur hæc quoque à pueris, uel dominis ipſis iam ingreſſis, nautæ, plures quàm par ſit, uectores in nauim imponenti, ut maiorem quæſtum faciat. Alij putant eſſe nautæ uerba, à quibus diſſentio. ſunt autem legenda ſine interrogatione. inſeris *ἐμβιβάζεις εἰς τὴν ναῦν*.

-æs] pretium quod datur nautæ à uectoribus.

-dum mula ligatur] quæ nauim, cui alligata eſt, trahat aduerſa aqua.

-culices] *κώνωπες* unde conopeum Od. ix. epo.

-prolutus] à proluendo: quo uerbo utitur ſat. IIII. lib. 2. -*leni præcordia mulſo Prolueris melius*. & Virg. lib. I. Aen. -*pleno ſe*

Callidus ut ſoleat humeris portare uiator :
Nam Canuſi lapidoſus : aquæ non ditior urna
Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim .
Flentibus hinc Varius diſcedit mæſtus amicis .
Inde Rubos feſſi peruenimus : ut pote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri .
Poſtera tempeſtas melior : uia peior , aduſque
Bari mœnia piſcoſi. dehinc Gnatia lymphis
Iratis extructa dedit riſusq́; , iocosq́; .
Dum flamma ſine, tura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit. credat Iudæus apella :
Non ego. nanque deos didici ſecurum agere æuum:
Nec, ſi quid miri faciat natura, deos id
Triſteis ex alto cæli demittere tecto .
Brundiſium longæ finis chartæq́; , uiæq́; .

proluit auro .

- uiator] qui mulam moderabatur .

- tãdem feſſus dor.] hac tenus intelligendum eſt nauem proceſſiſſe , & & hic procedere deſinere, mula uidelicet ſoluta , & paſtum miſſa .

- retinacula] funes , quibus alligatam nauẽ trahebat mula .

- cerebroſus] cerebro male affecto : mente commota . Plaut . Moſtell. *ſenex hic cerebroſus eſt*. quidã cerebroſum interpretantur ὀξύχολον , ſeu ὀξύθυμον , id eſt, iracundum , & qui celeriter iraſcitur : putantq́; Bollanum illum deſcribi, de quo ſaty. IX. *O te Bollane cerebri Felicem, aiebat* . Nonius. *cerebroſi ad inſaniam faciles*. Lucill. *Te primum cum iſtis inſanum hominem, & cerebroſum* .

- dolat] pulſat, uerberat. tralatio eſt à fabris lignarijs, qui dolabro ligna dolãt. M. Tull. de diuinat. lib. 2. *- quis robur illud cecidit, dolauit, inſcripſit ?*

- exponimur.] è naui. uerbum eſt ualdè ad hanc rem accommodatum, eoque utitur Cæſar non ſemel. ut lib. 3. de bello ciu. *quibus regionibus exercitum expoſuiſſet*. & Virg. lib. 10. *- ſocios de puppibus altis, Pontibus exponunt* .

Feronia] Feronia urbs eſt Tarracinæ uicina , & Dea , & fons eiuſdem nominis, de qua Virg. Aen. VII. & Dionyſ. Halicar. lib. 3. his uerbis, *ἱερὸν δὲ κοινῇ τιμώμενον ὑπὸ σαβίνων τε καὶ λατίνων, ἅγιον ἐν τοῖς πάνυ, θεᾶς φερωνείας ὀνομαζομένης, ἣν οἱ μεταφράζοντες εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν οἱ μὲν ἀνθηφόρον, οἱ δὲ φιλοστέφανον, οἱ δὲ Περσεφόνην καλοῦσιν* .

- repimus] lentè, & quaſi rependo ambulamus. tralatio eſt. & ita Græci. Theocrit. *θαλυσίοις* . *Ἦς χρόνος ἁνίκ᾽ ἐγώ τε, καὶ Εὔκριτος εἰς τὸν Ἄλεντα Εἵρπομες ἐκ πόλιος* . repimus autem in præſenti habent libri ferè omnes ueteres : quos ſecutus ſum .

Anxur] Tarracinam oppidum Volſcorum . Feſtus . *Anxur uocabatur, quæ nunc Tarracina dicitur , Volſcæ gentis . ſicut ait Ennius Voſculi perdidit Anxur*. Liuius lib. 4. *Anxur fuit, quæ nunc Tarracinæ ſunt, urbs prona in paludes* .

Illinere] ego (inquit Horat.) oculos meos lippitudine affectos colyrijs inungebam. colyria medicamenta ad lippitudinem ſanandam utilia ἀπὸ τοῦ κωλύειν τὸ ῥεῖν, id eſt, à prohibenda fluxione dicta, non ἀπὸ τοῦ κολλᾶν. iccircò uno l. excudendum curaui. nigra autem erant, quia componebantur ex lycio, glaucio , opio, acacia, hypocyſtide, & ſimilib.

Cocceius] Nerua iuriſconſultus : cuius nepos fuit Imperator Nerua .

- auerſos] Cæſarem Auguſtũ, & M. Antoniũ ſignificat, inter ſe tũ diſſidenteis.

Componere] placare inter ſe : in priſtinam gratiam reſtituere .

- ad unguem Factus homo] politiſſimis moribus . uide ann. ad illum locum.

locum. - *& exactis minimùm diſtantia*. epiſt.ad Auguſt. Capito autem cognomen eſt, Fonteius nomen, ut ſit, Fonteius Capito.

Antoni,non vt m.] id eſt, ita Antonij, ſeu Antonio amicus, ut non alius magis.

Fundos] Strabo lib.5.Φοῦνδοι πόλις ἐν τῇ ὁδῷ τῇ Ἀππίᾳ κειμένη.

Aufidio Luſco prætore] Exiſtimant quidam hic ſignificari, ac deſcribi ab Horatio Cn. Aufidium cæcum Prætorium hominem, de quo M. Tull.lib. 5. Tuſcul. his uerbis. *Puerus nobis, Cn. Aufidius Prætorius & in ſenatu ſententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat,& Græcam ſcribebat hiſtoriam,& uidebat in litteris*: ſed uehementer errant. nam repugnant ætates, & tempora, cùm Horatius M. Tullio multo fuerit ætate poſterior, & Tullius ſcribat Cn.Aufidium ſe puero prætoriũ, & ſenatorem fuiſſe.de eodem idem M.Tull.lib.5. de finibus.

- inſani ridentes præmia ſcr.] cur inſanum appellet,exputare non poſſum niſi dicamus propterea, quòd, cum ſcriba fuiſſet, prætorijs inſignibus uteretur: quod non probo.Nam ſi eum prætorem fecerat populus Rom.inſaniſſet potius,ſi magiſtratus inſignibus non uteretur, quantum uis licet ex ſcriba prætor eſſet factus: niſi quis dicat eum ſe inſolentius geſſiſſe,quòd his inſignibus ornatus eſſet.

- præmia ſcribæ] uocalis *a* corripitur, etiam ſi ſequantur tres conſonantes, quod quamobrem fiat, diſce ex Priſc. lib.2.ubi hunc locum producit.

Prætextam] togam purpura prætextam,inſigne magiſtratuum.Vtebantur & pueri prætexta uſq; ad pubertatem: quo tempore ſumebant togam uirilem, quæ & pura dicebatur. M. Tull. lib. 6. epiſt. ad Att. epiſt. 1. *Q. togam puram Liberalibus cogitabam dare.*

- latum clauum] de lato clauo uide, quæ annotata ſunt ad illum locum - *& latum demiſit pectore clauum*, ſaty.vi. huius lib.

- prunæq; batillum] hoc etiam iure utebatur prætor,ut ipſi è balneis publicis prunas ſumere liceret. batillum autem aiunt eſſe ferreum inſtrumentum, quo pruna colligitur.Plin.lib.33.cap.8. - *batillis ferreis candentibus ramento argenti impoſito, quod candidum permaneat, probatur.*

In Mamurrarum vrbe] Formiis.Mamurram Cæſaris amicum inſectatur aliquot locis Catullus, ut in Cæſarem. *Quis hoc poteſt videre, quis poteſt pati: Niſi impudicus, & vorax, & aleo? Mamurram habere, quod comata Galliæ Habebat,& cuncta vltima Britannia?* ſic enim legendum eſſe hunc uerſum ex ueteribus libris admonuit me uir doctiſſ.Gabriel Faërnus.eòdem pertinent illa Ciceronis ad Att.lib.7: *Et Labieni diuitiæ, & Mamurræ placent, & Balbi horti, & Tuſculanum?* Fuit autem Mamurra eques R.præfectus fabrûm C. Cæſaris in Gallia, quem primum Romæ parietes totius domûs ſuæ in Cælio monte cruſta marmoris operuiſſe Cornelius nepos tradidit,ut ſcribit Plin.lib.36.cap.vi.

Muræna præbente dom.] ſignificat Murænam, tectum, quò ſe reciperent, præbuiſſe: Capitonem autem cœnam dediſſe. præbente ualet παρέχοντος, ἤτοι πορίζοντος.

Sinueſſæ.] Sinueſſa oppidum Minturnis proximum. Horat. epiſt. ad Torq. lib.1. *Inter Minturnas, Sinueſſanumq; petrinum.*

- animæ] homines. ſic loquũtur Græci ψυχαί. M.Tull.Terentiæ, & Tulliolæ. - *vos meæ cariſſimæ animæ quàm ſæpiſſimè ad me ſcribite.* ordo autem uerborum hic eſt, meo quidem iudicio: animæ tales, quales terra non tulit,& quibus candidiores terra non tulit,& quibus non ſit alter me deuinctior.huius loco ſimilis eſt ille Od.v. ep. *Nardo perunctum,quale,nec,&c.*

- candidiores] integriores,caſtiores.ut ſup.Od.xi.epod. - *candidum Pauperis ingenium.*

ingenium . & Od. XIII.epod. *Candide Mæcenas occidis ſæpe rogando* . & Od. XVIII. lib. 1. – *non ego te , candide Baſſareu, Inuitum quatiam* . Cælius Ciceroni lib.8.epiſt. – *cauendum tibi erit, ne parum ſimpliciter, & candidè poſuiſſe inimicitias uidearis* .

Nil ego contulerim iuc.] Plautus paulo aliter quidem, ſed non minus probabiliter. in Epidico. *Nihil homini, amico eſt opportuno amicius : ſine tuo labore, quod uelis, actum eſt tamen* .

– tect. Præbuit] ἐπόρισε, ſeu παρέσχε. in ea uillula diuerſati ſumus , & pernoctauimus. ea uillula nos tecto recepit .

– parochi] parochi ἀπὸ τοῦ παρέχειν ſunt appellati: quod ualet præbere, quorum erat hoc munus, ut ijs, qui publicè mitterentur, ligna, & ſalem, & ſimilia præberẽt, ac ſuppeditarent. ſaty. ult. lib. 2. parochum per tralationem uidetur poſuiſſe pro eo, qui cœnam præbet, & pro cõuiuatore. uide annot. ad ſatyram ſuperiorem ibi *Præter eum, qui præbet aquam* .

Hinc muli Capuæ, &c.] id eſt, ab hoc loco, nempe ab hac uillula, quæ Cãpano ponti proxima eſt, in qua diuerſati ſumus, muli cum mulionibus ſuis Capuã iuerunt, eoque, tempori peruenerunt, ut ibi poſitis clitellis pernoctarent .

Nanque pila lippis, &c.] lippitudine laborabat Horatius, cruditate Virgil. ludus pilæ autem lippis quidem, & crudis inimicus eſt , quia utriſque quiete , & abſtinentia cibi opus eſt : ſed crudis magis, quàm lippis .

– pleniſſima] copioſiſſima, referciſſima, abundantiſſima .

Quæ ſuper eſt Claudi cauponas] quæ Claudij cauponis imminet, quæ eſt ſupra Claudij cauponas. legendum autem putaui aliquando *ſupra eſt* uel *ſuperà eſt* (ſupera enim ualet ſupra) non *ſuper eſt* : ſed & ueteres codices repugnant , & nobiles grammatici tradiderunt ſuper nonnunquam idem ualere, quod ſuprà.

– nunc mihi p. Sar. ſc. p. Mq; . Cic. Muſa v.] ſolent poetæ in re magna , ac difficili, quaſi ingenio ſuo diffidentes, Muſas appellare, atque ad earum numen confugere: ut Homer. ἰλ. β. Græcarum nauium numerum, & ducum nomina perſecututus, Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι· Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα, Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐδέ τι ἴδμεν, &c. & ἰλ. λ. quot & quãtas ſtrages Agamemnõ ediderit, narraturus, Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. Ὅστις δὴ πρῶτος Ἀγαμέμνονι ἀντίος ἦλθεν, &c. & ἰλ. π. incendium nauium Græcarum deſcripturus . Ἔσπετε νῦν μοι, &c. Ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε . quem locum M. Tullius lib. 1. epiſt. ad Atticũ ab Homero mutuatus eſt, eo in loco, in quo ſcribit de turpitudine illa iudicij Clodiani , expoſiturus cuius opera Clodius ſit abſolutus. uerba Ciceronis ſunt hæc. – *reſponſurum hominem nemo arbitrabatur* . Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. *Noſti Caluum ex Nanneianis, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te ſcripſeram . biduo per vnum ſeruum , & eum ex ludo gladiatorio, confecit totum negotium.* & Theocr. Διοσκουρ. Πῶς γὰρ δὴ διὸς υἱὸς ἀδηφάγον ἄνδρα καθεῖλεν, Εἰπὲ θεά, σὺ γὰρ οἶσθα, ἐγὼ δ' ἑτέρων ὑποφήτης. & Virgil. Aen. VII. *Pandite nunc Helicona Deæ*, &c. Et Plato in Euthydemo. ὥστ' ἔγωγε, καθάπερ οἱ ποιηταὶ δέομαι, ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως, Μούσας τε, καὶ μνημοσύνην ἐπικαλεῖσθαι . Ita & hic Hor. urbanè & facetè in re ridicula Muſas inuocat.

Meſſi clarum ge. Oſci.] εἰρωνεία eſt. Oſci enim omnium ferè Italiæ populorum peſſimè audiebant, turpiſſimiq; habebantur, & αἰσχροποιοί. Itaque Feſtus obſcenum uult eſſe ab Oſcis deductum (qui olim Opſci dicti ſint) propter libidines obſcenas, quæ apud eos increbruerant. Varro autem lib. 6. obſcenum nõ ab Oſcis, ſed uel à ſcena, uel à nomine Græco σκαιὸς uult eſſe ductum. erat igitur hic Meſſius Oſcus: Sarmentus uix liber: nam ſeruitutem ſeruierat.

Sarmenti domina extat] à qua eſt manumiſſus .

- & ipſe Meſſius] & Meſſius reſpondens, accipio (inquit) plagam, quam tu mihi infligis.

- caput & mouet] Meſſius. caput mouere, geſtus minantis, ut alibi annotabimus.

- o tua, cornu Ni foret] hæc ſunt uerba Sarmẽti, quid faceres (inquit Sarmẽtus) ô Meſſi, ſi cornu tibi non eſſet exectum, quod tu gerebas in frõte, cum ſic mutilatus miniteris? id eſt, ſi non accepiſſes uulnus in fronte: ſi non haberes frontem inſigni cicatrice deformatam?

- mutilus] cornu amiſſo. tralatio à bobus mutilatis. cornu autem ei exectum eſſe dicit, eumq; mutilum appellat, non quòd re uera cornua unquam habuerit: ſed quòd cicatrice illa obducta ſimilis ſit bobus mutilatis.

- at illi fœda cic.] Horatius his uerbis Sarmenti iocum in Meſſium Cicerrum Campanum de cornu execto, & mutilata fronte, explicat hoc modo, illi (inquit Horatius) Cicerro inquam, fœda cicatrix, quæ erat in læua faciei parte, frontem hirſutam, ac piloſam deformarat. ſetoſam autem facetè dixit potius, quàm hirſutam ὑπερβολικῶς.

Campanum in morbum, &c.] Sarmentus (inquit Hor.) multa iocatus in turpitudinem, & impuritatem oris Campani, Cicerrum orabat, ut Cyclôpa ſaltaret, id eſt, ſaltando ageret, ac referret. Campani, qui anteà Oſci dicebantur, habiti ſunt (ut dixi) ore impuro, atque inceſto: τῦτ᾽ ἔςι τῷ ςόματι αἰχροποιοῦντες, καὶ λεσβιάζοντες. morbum igitur animi intellige, ut ſuprà Od.xxxvii.lib.i. *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum.* M.Tull.lib.i.accuſat. *Nam ille quoque ſodalis iſtius erat in hoc morbo, & cupiditate.*

Paſtorem ſaltaret, &c.] ſuprà epiſt. ad Piſ. *- nunc agreſtem Cyclôpa mouetur.* Scribit Paterculus Plancum in conuiuio genibus innixum Glaucum ſaltaſſe.

Nil illi larua, &c.] neque larua ei opus eſſe, quia ore ita deformi eſſet, ut inſtar laruæ uideri poſſet, neque cothurnis, quia magna corporis eſſet ſtatura.

Cicerrus] in Sarmentum, qui ſeruiuerat ſeruitutem.

- donaſſet iámne catenã, &c.] quærebat (inquit Horat.) à Sarmẽto, iámne ex uoto donaſſet Laribus catenam, eò quòd manumiſſus eſſet. Solebant veteres, labore aliquo, uel metu, uel periculo defuncti Dijs immortalibus nonnullum ſuorum præteritorum malorum inſigne, ac monumentum conſecrare, ut gladiatores arma Herculi. epiſt. i.lib.i. *Veianius armis Herculis ad poſtem fixis latet abditus agro:* naufragi neptuno tabulam, quæ ſui naufragii imaginem expreſſam contineret: ut Od.v.lib.i. *- me tabula ſacer Votiua paries indicat humida Suſpendiſſe potenti Veſtimenta maris Deo.* ita & pueri bullam Laribus, rogam uirilem ſumturi: & virgines nupturæ, puppas Veneri. Sic igitur & hunc Sarmentum ſignificabat Cicerrus catenam Laribus ex uoto conſecrare debuiſſe.

- ſcriba quòd eſſet, &c.] hæc ſunt coniungenda cũ ijs, quæ deinceps ſequuntur, ut ſit hæc eorum ſententia: quòd autem ſcriba eſſet Sarmentus, non eo minus eſſe ſeruum, aut certe non minus eſſe libertum. liberti autem certas patronis operas debebant, vt ex pandectis iuris ciuilis intelligere licet.

- rogabat Denique cur unq. f.] ſic ſcriptum eſt in uno codice Vaticano, Donati, Faerni, Torneſ. uidetur autem hæc eſſe ſentẽtia, denique rogabat cur hic Sarmentus fugiſſet vnquàm à domina, quaſi ab ea nimis parcè aleretur, & quaſi apud eam eſuriret, rebusq; neceſſarijs egeret, cum eſſet tam gracili, puſilloq; corpore. Quidam putant iocum eſſe ex contrario, meramq; εἰρωνείαν, & legunt *nunquam*, quaſi Sarmentus ſcurra, ingenti corporis fuerit ſtatura, idemq; edaciſſimus: qua de re non pugnabo. Hoc tantum dicam, Sarmentum non fuiſſe obiecturum Cicer

ro immanem corporis ſtaturam illis uerſibus. *Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa,* &c. & ipſe eidem maledicto, ſeu ſalsè dicto opportunus eſſet.

- cui ſatis una Farr. lib.] Donatus in Phorm. tradit ſeruos accipere ſolitos eſſe in ſingulos menſeis, quaternos modios frumenti: idq; (inquit ille) dimenſum dicebatur.

Beneuentum] oppidum, & coloniam populi Rom. quod nomen benè ominandi cauſa Romani ei impoſuerunt, cum anteà à Græcis Maleuentum nominaretur. Mala enim nomina fugiebant Romani, quia eſſent mali ominis.

- ſedulus] officioſus quidem ille, & bona fide ſuum munus adminiſtrás: ſed nô ſatis cautus, neque conſideratus. vide annot. ad epiſt. ad Vinnium Aſell. lib. 1.

Pœnè arſit, m. d. t.] ſic hunc locum reſtitui. nam præpoſtero ordine ſcriptę erant hæ uoces, arſit macros. Turdos autem quòd macros fuiſſe dicit, eò hoſpitem notat. prætereà hoſpes arſit, id eſt, hoſpitis domus: vt Virg. Aen. 11. - *iam proximus ardet Vcalegon.*

Vulcano] igni. vt Virg. ibid. - *dedit ampla ruinam, Vulcano ſuperante, domus.*

Conuiuas auidos, &c.] id eſt, cernere licebat conuiuas, & ſeruos trepidos cœnam è flamma rapientes, & communi ſtudio ignem reſtinguere conantes.

- notos] quia Horatius erat Venuſinus. *Lucanus, an Appulus anceps.* ſat. 1. lib. 2.

Atabulus] uentus Apuliam infeſtam reddens, quem Horatianum appellat Gellius lib. 2. cap. 22.

- erepſemus] id eſt, erepſiſſemus. ut infrà ſaty. 1x. - . *hunccine ſolem Tam nigrum ſurrexe mihi?* cuius generis aliquot exēpla colligere haud me pigebit, ut ſtudioſotum adoleſcentium laborem minuam. ſatyra v 11. lib. 2. - *duo prædia diues Antiquo cenſu natis diuiſſe duobus.* ibid. *Gaudes ſi cameram percuſti forte.* ſaty. 7. eiuſd. lib. *Euaſti? credo metues, doctusq; canebis.* Lucretius lib. 1. - *iam copia materiai Vndique ponderibus ſolidis confluxet ad imum.* ibid. ſupra, *Omnia enim debet, mortali corpòre quæ ſunt, Infinita ætas conſumſe anteacta, dieſque.* idem lib. 3. *Nec tenet amiſſam læuam cū tegmine ſæpe Inter equos abſtraxe rotas, falcesq; rapaces.* Idem lib. 5. *Aut morbo delirantes procraxe ferantur.* Catull. ad C. Licinium Caluum. *Quem tu ſcilicet ad tuum Catullum Miſti.* id eſt, miſiſti. idem de coma Berenices. *At tu non orbum luxti deſerta cubile.* id eſt, luxiſti. & eodem carm. *Iupiter! vt terſti lumina ſæpe manu.* idem ad Rufum. *Siccine ſubrepſti mi.* pro ſubrepſiſti. idem ad Aufilenam. *Aut facere ingenuæ eſt, aut non promiſſe pudicæ.* Terent. adelph. - *non tu eum rus hinc modo Produxe aiebas?* Idem in Hecyra. - *vt veni, itidem incertum amiſti.* Virg. Aen. 1111. - *natumq; patremq; Cum genere extinxem.* Idem lib. 1. - *penitusq; ſonanteis Acceſtis ſcopulos.* Idem lib. 11. *Vixet, cui uitam deus, aut ſua dextra dediſſet.* *erepſemus* autem tralatum eſt à reptilibus animalibus, pro eo, quod eſt lentè ambulādo ſuperaſſemus, ut ſuprà, *Millia tum pranſi tria repimus.*

- ſomnus tamen aufert.] ſomnus me occupat: ſomnus me opprimit, & caluitur, ut loquitur Plautus.

Intentum] uel animo, uel corpore, uel utroque.

- tum immundo ſomnia uiſu.] ſignificat, ac deſcribit nocturnam ſeminis eruptionem, quæ fit in ſomno, quam græci ἐξονειρωγμὸν nominant. turpis igitur eſt horum quidem uerborum ſententia, ueruntamen non pudebit me huc aſcribere, quæ ab Ariſtotele, & Platone diſputata ad hunc locum mihi uidētur ualdè pertinere. Ac Plato quidem ſic lib. nono de rep. quæ nos interpretabimur. *Cum ea pars animi, quæ rationis eſt particeps, et manſueta, alteriq; præpoſita, ſopita eſt: altera autem, quæ fera, & immanis eſt, cibo & potione expleta, atque ebria exultat, ſomnoq; depulſo conatur erumpere, ſibiq; obſecundare, atque indulgere: ſcis tum eam omnia audere, tan-*

quam omni pudore, cogitatione, prudentia ſolutam, ac vacuam. Aut enim ſe cum matre corpus commiſcere putat, neque id veretur: aut cum alio homine, aut cum deo, aut cum fera: manus ſuas ſanguine, & cæde cuiuſuis hominis contaminare: quouis cibo veſci, quid multa? nullam amentiam, nullamq; impudentiam aſpernatur, aut prætermittit. Ariſtoteles autem lib. 1. de moribus ad Nicom. poſteaquam docuit, in ſomno eam animi noſtri partem duntaxat, quæ nobis cum ſtirpibus communis eſt, nempe, in qua uis, ineſt alendi, & augendi, ſuo munere fungi: ceteras autem quieſcere, neque eo tempore uirum bonum, uirtuteq; præditum, ab homine uitioſo, atque improbo differre: ex quo illud dici ſolere, inter beatos, & miſeros dimidiam uitæ partem nihil intereſſe: eius rei, cur ita fiat, rationem probabilem ait afferri poſſe, nempe hanc, quia ſomnus animi ſit uacatio ab opere, quo bonus dicitur, ac malus, niſi ſi aliquà motus quidam eò peruadunt, ac permanant: atque hac ratione bonorum uirorum, quàm quorunlibet aliorum, uiſa eſſe in ſomnis meliora. hactenus Plato, & Ariſtoteles: ex quorum uerbis intelligere licet non ſatis eſſe, ut ſomnia noſtra ſint caſta, pura, munda, pudica, integra, dedere nos ſomno modico cibo, ac potione curatos, ſed illud etiam accedere oportere, ut mētis tranquillitas, animiq; æquabilitas adſit: nulla ægritudo, non ira, non libido, non alia ulla cupiditas animum concitarit, ac perturbarit. Non eſt enim dubium quin, quales ſunt noſtræ diurnæ cogitationes, atque appetitiones, talia ſint & uiſa noſtra, ſomniaque nocturna. Itaque Ariſtoteles in problematibus Τμήματι λ. ſcribit meliorum uirorum ſomnia eſſe meliora, propterea, quòd eorum, tantiſper dum uigilant, cogitationes ſunt meliores. iam quòd Horatius ſibi hanc immunditiem uentre ſupino dormienti potius, quā prono, dicit eueniſſe, Ariſtoteles hoc quoque commemorat in problematis τμήματι ι. ubi quærit *διὰ τί τὰ ζῷα τὰ μὲν οὐκ ἐξονειρώττει, τὰ δ' ὀλιγάκις*, id eſt, cur ex ceteris animalibus alia nunquàm dormiendo ſemen profundant, alia rarius. reſpondet autem ille ideò fieri, uel quia nullum aliud animal præter hominem, ſupinum cubet: nullum autem niſi ſupinum, ſemen profundat in ſomnis: uel quia aliæ animantes longè aliter ſomnient, quàm homines: profuſio autem ſeminis nocturna in dormiente fiat cum uiſione aliqua, & ſpecie animo oblata. Lucretius huiuſmodi ſomniorum hanc cauſam exponit lib. 4. *Tum quibus ætatis freta primitus inſinuantur, Semen ubi ipſa dies membris matura creauit, Conueniunt ſimulacra foris è corpore quoque, Nuncia præclari vultus, pulchriq; coloris, Qui ciet irritans loca turgida ſemine multo, Vt, quaſi tranſactis ſæpe omnibu' rebu', profundant Seminis ingentes, fluctus, veſtemq; cruentent.*

- rapimur] celeriter uehimur rhedis.

- oppidulo, quod verſu d.] Equotutium ſignificat. de quo M. Tullius lib. 6. ad Attic. epiſt. 1. - *omneis ferè tuas litteras accepi, quas commemoras, præter eas, quas ſcribis Lentuli pueris, & Equotutio, & Brundiſio datas.*

- viliſsima rerum] ita uilis eſt, ut non ſoleat uendi, neque ullo in pretio ſit. Plato in Euthydemo. *τὸ γὰρ σπάνιον ὦ Εὐθύδημε, τίμιον. τὸ δ' ὕδωρ εὐωνότατον, ἄριστον ὄν, ὥς ἔφη Πίνδαρος*, id eſt, quod rarum eſt, Euthydeme, magni pretij eſt. aqua autem uiliſſima eſt, cum ſit optimum quiddam, ut ait Pindarus.

- aquæ non ditior vrna Qui locus, &c.] hunc locū à nemine (quod ſciā) rectè explicatum, ſic explico. Panis enim (inquit Horatius) Canuſij lapidoſus eſt: qui locus, nempe Canuſium, haud multo magis abundans aqua, quàm Equotutiū, olim à Diomede conditus eſt. Canuſium à Diomede eſſe conditum, tradit Strabo lib. ſexto his uerbis. *οὐ πολὺ γὰρ δὴ τῆς θαλάττης ὑπέρκεινται δύο πόλεις ἔν γε τῷ πεδίῳ μέγισται τῶν ἰταλιωτίδων γεγονυῖαι πρότερον, ὡς ἐκ τῶν περιβόλων δῆλον, τό τε Κανύσιον, καὶ ἡ Ἀργυρίππα· ἀλλὰ νῦν ἐλάττους εἰσί, &c. λέγεται δ' ἀμφότερα Διομήδους κτίσματα.*

κτίσμα. Neque vero nouum, aut inuſitatum eſt hoc loquendi genus uel Horatio, vel alijs bonis ſcriptoribus, in quo uox vna aliqua, aut plures inter id nome, quod antecedens appellant Grammatici, & prouocabulum, quod referendi uim habet, interponatur, vt Od.11.lib.4. *Monte decurrens velut amnis, imbres Quem ſuper notas aluere ripas, Feruet, immenſusq; ruit profundo Pindarus ore*. Idem in carmine ſæculari ad Deos, *Alme Sol, nitido diem qui Promis, & celas*. & ſaty.v111.lib.2. *– quos Mecenas adduxerat vmbras, Nomentanus erat ſupra ipſum, Perſius infrà*. nam Nomentanus, & Porcius umbræ Mæcenatis erant, ut nonnulli uolunt. Catull. de coma Berenic. *– an'ne parentum Fruſtrantur falſis gaudia lacrymulis, Vbertim thalami quas intra limina fundunt?* quorum uerborum ordo eſt, Quas intra thalami limina ubertim fundũt: idem ibidem. *Inuita ò regina tuo de uertice ceſſi, Inuita, adiuro teq;, tuumq; caput: Digna ferat quod ſi quis inaniter adiurarit*. ordo eſt, quod ſi quis inaniter adiurarit, digna ferat, id eſt, pœnas meritas luat. Lucret. lib. 5. *Et dominos acreis aſciſcunt, omnia poſſe Quos miſeri credunt*.

Rubos] Rubi oppidum Campaniæ, à quo Rubea, ſeu Rubia uirga apud Virg. Georg.1. *Nunc facilis Rubea texatur fiſcina virga*.

Carpentes iter] carpere iter translatè dictum. carpendi uerbum enim propriè locum habet in lana, & lino, & ſi uoles, etiam in floribus, ut ſupra annot. ad Od.xi.lib.1.

– tempeſtas] tempeſtatem antiqui pro tempore poſuere, inquit Feſtus. Itaque tempeſtatem & malam, ſeu aduerſam: & bonam, ſeu idoneam dicunt Latini. ſuperioris exempla ſunt crebriora, alterius rariora. M. Tull. ad Q. frat. lib. 2. *Tu ita, ſi ita expedit, velim quamprimum bona, & certa tempeſtate conſcendas, ad meq; venias*. ad eundem eod. lib. *Tu mi frater ſimulac ille venerit, primam nauigationem (dummodò idonea tempeſtas ſit) ne omiſeris*. Idem epiſt. ad Tiron. *– ſi ſtatim nauigas, nos Leucade conſequêre: ſin te confirmare vis, & comites, & tempeſtates, & nauem idoneam ut habeas, diligenter uidebis*. Idem ad Terentiam, *tuas litteras ego expectaſſem Brundiſii, ſi eſſet licitum per nautas, qui tempeſtatem prætermittere noluerunt*. Idem ad Att. lib.ix. *– fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempeſtas, qua ego illum uſum puto*. Lucret. lib.1. *Dum tempeſtates adſunt, & uiuida tellus Tutò res teneras effert in luminis oras*. Idem lib.4. *– liquidiſſima cæli Tempeſtas*. Ibid. *turbida tempeſtas*.

Gnatia] Egnatiam alio nomine appellant. oppidum eſt Salentinum. Græci *Ἰγνατίαν*, ut Strabo lib.vi.

– limphis iratis] quia magna eſt in eo oppido aquæ pœnuria, uel propter ignis miraculum, quod ſubiicit. uide annot. ad illum locum, *Iratis natus paries Dijs*. ſaty. 111.lib.2.

– limine ſacro] in ueſtibulo, & primo aditu templi. corruptè autem habent nonnulli codices, *lumine*. ad hunc locum fortaſſe pertinet, quod eſt apud Plinium lib. ſecundo, cap.cv11. *In Salentino oppido Egnatia, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere*.

– apella] cui ea cutis, quæ glandem colis tegere debet, circunciſa eſt. ſed quod hic Horatius negat ſe credere thura, & cetera, quæ in ſacrificio adhibentur, ſine flamma, aut igni iniecto, liqueſcere: idq; Iudæis, ut ſupra modum credulis, & ſuperſtitioſis, credendum relinquit: ſacrificia Iudæorum (ut ex libris Hebraicis intelligere licet ſine ullo igne ab hominibus excitato, flamma è cælo delapſa, interdum perficiebantur: eaq; flamma hoſtias miro modo, & diuinitus abſumebat. produxiſſem locos complureis ex illis libris, niſi ueritus eſſem, ne miſcere ſacra profanis uiderer.

– nanque deos didici ſec. ag. æu.] hunc uerſum mutuatus eſt à Lucretio lib. v. & vi.

v.& vi. quibus locis probare conatur ille ex ſententia Epicuri, homines propter ignorationem cauſarum, omnia, quæ fiunt, ad Deos referre, eorumq; nutu, ac uoluntate fieri exiſtimare, atque iccircò eis regnum concedere rerum humanarum. Sed præſtat aliquot illius poetæ uerſus impios quidem illos, ſed tamen elegantes, & mira facilitate Latini ſermonis ornatos, qui ad hunc locum pertinent, aſcribere. ſic igitur Lucret. lib. 5. *Præterea ſolis curſus, lunæq; meatus Expediam, qua vi flectat natura gubernans Ne forte hic inter cælum, terramq; reamur Libera ſponte ſua curſus luſtrare perennes Morigera ad fruges augendas, atque animanteis: Ne've aliqua Diuûm uolui ratione putemus. Nam, benè qui didicere Deos ſecurum agere æuum, Si tamen intereà mirantur, qua ratione Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis, Quæ ſupra caput ætheriis cernuntur in oris, Rurſus in antiquas referuntur relligiones, Et dominos acres aſciſcũt, omnia poſſe Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe, Quid nequeat*, &c. Idem lib. vi. *Cetera, quæ fieri in terris, cæloq; tuentur Mortales, pauidis cum pendent mentib' ſæpe, Efficiunt animos humiles formidine diuûm, Depreſſosq; premunt ad terram, propterea quod Ignorantia cauſarum conferre Deorum Cogit ad imperium res, & concedere regnum: Quorum operum cauſas nulla ratione uidere Poſſunt, ac fieri diuino numine rentur. Nam, benè qui didicere Deos ſecurum agere æuum, Si tamen intereà mirantur*, &c. ut ſuprà. Idem lib. v. *O genus infelix humanum: talia Diuis Cum tribuit facta, atque iras adiunxit acerbas, Quantos tum gemitus ipſi ſibi, quantaq; nobis Vulnera, quas lacrymas peperere minoribus noſtris?* Idem lib. 2. *Omnis enim per ſe Diuûm natura neceſſe eſt Immortali æuo ſumma cum pace fruatur, Semota à noſtris rebus, ſeiunctaq; longè. Nam priuata dolore omni, priuata periclis, Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri, Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.* M. Tullius quoque li. 1. de natura Deorum, ſub perſona Velleij, ita ſcribit, *Quid ſi ita eſt, uere expoſita illa ſententia eſt ab Epicuro, Quod æternum, beatumq; ſit, id nec habere ipſum negocij quicquam, nec exhibere alteri. Itaque neque ira, neque gratia teneri, quòd, quæ talia eſſent, imbecilla eſſent omnia.* Idem lib. 3. ait. *uideri Epicurum de Dijs immortalibus non magnopere pugnare: tantummodo negare Deos eſſe non audere, ne quid inuidiæ ſubeat, aut criminis.* Idem lib. 1. ſcribit Poſidonium dixiſſe Deos Epicuro nullos eſſe uideri, quæque is de dijs immortalibus dixerit, inuidiæ deteſtãdæ cauſa dixiſſe. Verùm utrùm uoluerit, & cogitarit Epicurus Deos tollere, ne'ne obſcurum eſt: illud perſpicuum, eum ſenſiſſe nullam illos habere curam rerum humanarum, id eſt, quod Lucretius & Horatius dicunt, *ſecurum agere æuum*. Plato autem contrà probat & Deos eſſe, & curare res humanas: itaque & pijs benè uelle benigneq; facere: & impiis, ac ſceleratis iratos, & infenſos eſſe. ſic enim ille in Phædone, ἀλλὰ τόδε γέ μοι δοκεῖ ὦ Κέβης, εὖ λέγεσθαι, τὸ θεοὺς εἶναι ἡμῶν τοὺς ἐπιμελουμένους. & lib. 1. de legibus, ait Deos omnium cuſtodum eſſe maximos, & in maximis rebus eorum cuſtodiam, curamq; uerſari: quam ſententiam iterat in Ἐπινομ.

Didici] ab Epicuro, cuius ſapientiam inſanientem appellat Od. xxxiiii. lib. 1.

Triſteis] triſtes eſſent Dij ſcilicet, & laborioſi, ſi quicquid mirabile quotidie accidit, id ab illis proficiſceretur, ac de cælo in terras demitteretur. Lucret. lib. 2. *Quæ, benè cognita ſi teneas, natura uidetur Libera continuò dominis priuata ſuperbis, Ipſa ſua per ſe ſponte omnia Dijs agere expers.*

SATYRA 6.

Non, quia, Mæcenas, Lydorũ quicquid Etruſcos
Incoluit fineis, nemo generoſior eſt te:

COMMENTARII.

Non, quia, Mæcenas, &c.

Nec, quòd auus tibi maternus fuit, atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarunt:
Vt plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco
Ignotos, vt me libertino patre natum.
Cum referre negas, quali ſit quiſque parente
Natus, dum ingenuus: perſuades hoc tibi uerè,
Ante poteſtatem Tulli, atque ignobile regnum,
Multos ſæpe uiros nullis maioribus ortos,
Et uixiſſe probos, amplis & honoribus auctos.
Contrà Leuinum Valeri genus, unde ſuperbus
Tarquinius regno pulſus fuit, unius aſſis
Non unquam pretio pluris licuiſſe, notante
Iudice, quem noſti, populo: qui ſtultus honores
Sæpe dat indignis: & famæ ſeruit ineptus:
Qui ſtupet in titulis, & imaginibus. quid oportet
Nos facere à uulgo longè, lateq́ remotos?
Nanque eſto: populus Leuino mallet honorem,
Quàm Decio mandare nouo: cenſorq́ moueret
Appius, ingenuo ſi non eſſem patre natus:
Vel meritò, quoniam in propria non pelle quieſſem.
Sed fulgente trahit conſtrictos gloria curru
Non minus ignotos generoſis. quò tibi Tulli
Sumere depoſitum clauum, fieriq́ tribunum?
Inuidia accreuit: priuato quæ minor eſſet.
Nã, ut quiſque inſanus nigris mediũ impedijt crus
Pellibus, & latum demiſit pectore clauum:
Audijt cõtinuò, quis homo hic eſt? quo patre natus?
Vt, ſi qui ægrotet, quo morbo Barrus: haberi
Et cupiat formoſus: eat quacunque: puellis
Inijciat curam quærendi ſingula: quali
Sit facie, ſura quali, pede, dente, capillo:
Sic, qui promittit, ciueis, urbem ſibi curæ,
Imperium fore, & Italiam, & delubra deorum:
Quo patre ſit natus, num ignota matre inhoneſtus,
Omneis mortaleis curare, & quærere cogit.
Tu'ne Syri, Damæ, aut Dionyſi filius, audes
Deijcere è ſaxo ciueis? aut tradere Cadmo?
At Nouius collega gradu poſt me ſedet uno.
Nãque eſt ille, pater quod erat meus. hoc tibi Paul-
Et Meſſalla uideris. at hic ſi ploſtra ducenta, (lus,

&c.] non ideò Mæcenas, quòd omnium Lydorum, quicunque in Etruriã domicilium ac ſedes tranſtulerunt, generoſiſſimus es, nec, quòd maiores tui magnis legionibus imperauerunt, humilis & obſcuri generis homines deſpicis ac derides. Dionyſius Halicarnaſſ. li. I. ῥωμ. ἀρχαιολ. hæc de Etruſcis ſcribit, Τυῤῥηνὲς οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας ἀποφαίνεσιν, οἱ δ' ἐπήλυδας καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῖς ταύτην οἱ μὲν αὐθιγενὲς τὸ ἔθνος ποιοῦντες ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων, ἃ πρῶτοι τῶν τῇδε οἰκούντων κατεσκευάσαντο, τεθῆναι λέγεσι. τύρσεις γὰρ καὶ παρὰ τυῤῥηνοῖς αἱ ἐντείχειοι, καὶ στεγαναὶ οἰκήσεις ὀνομάζονται, ὥσπερ παρ' Ἕλλησιν, &c. οἱ δὲ μετανάστας μυθολογοῦντες αὐτὲς εἶναι, τυῤῥηνὸν ἀποφαίνεσιν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας γενόμενον, ἀφ' ἑαυτῦ θέσθαι τῷ ἔθνει τοὔνομα τῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος. ἐκ τῆς πρότερον Μῃονίας. καλεμένης, παλαιὸν δή τινα μεταναστάντα. id eſt, Tyrrhenos alij indigenas Italiæ populos eſſe aiunt, alij aduenas: atque ij quidem, qui hanc gentem in Etruria natam faciũt, hoc nomen à propugnaculis, quæ primi mortalium, qui in his locis habitarunt, cõſtruxere, impoſitum eſſe dicunt. turſes enim, ſeu turres, etiam apud Tyrrhenos domicilia muris iuncta, ſolida, ac ualida nominantur, quemadmodum & apud Græcos. Ab euentu porrò nomen impoſitũ eſſe

Concurrantq́; foro tria funera: magna ſonabit,
Cornua quod, uinc atq́; tubas. ſaltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum:
Nunc, quia Mecenas tibi ſum conuictor: at olim,
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Diſſimile hoc illi eſt: quia non vt forſit honorem
Iure mihi inuideat quiuis: ita te quoque amicum:
Præſertim cautum dignos aſſumere, praua
Ambitione procul. felicem dicere non hoc
Me poſſum caſu, quòd te ſortitus amicum.
Nulla etenim mihi te fors obtulit. optimus olim
Virgilius, poſt hunc Varius dixere quid eſſem.
Vt veni coràm: ſingultim pauca locutus,
(Infans nanque pudor prohibebat plura profari)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. reſpondes (vt tuus eſt mos)
Pauca, abeo: & reuocas nono poſt menſe: iubesq́;
Eſſe in amicorum numero. magnum hoc ego duco:
Quòd placui tibi, qui turpi ſecernis honeſtum:
Non patre præclaro, ſed vita, & pectore puro.
Atqui ſi vitijs mediocribus, ac mea paucis
Mendoſa eſt natura, alioqui recta: uelut ſi
Egregio inſperſos reprendas corpore næuos:
Si neque auaritiam, neque ſordeis, ac mala luſtra
Obijciet uerè quiſquam mihi: purus, & inſons
(Vt me collaudem) ſi uiuo, & carus amicis:
Cauſa fuit pater his: qui macro pauper agello
Noluit in Flaui ludum me mittere: magni
Quò pueri magnis è centurionibus orti,
Læuo ſuſpenſi loculos, tabulamq́; lacerto,
Ibant octonis referentes idibus æra.
Sed puerum eſt auſus Romam portare, docendum
Artes, quas doceat quiuis eques, atque ſenator
Semet prognatos: ueſtem, ſeruosq́; ſequenteis
In magno vt populo ſiquis uidiſſet, auita
Ex re præberi ſumtus mihi crederet illos.
Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omnes
Circum doctores aderàt. quid multa? pudicum,

eſſe uolũt, &c. Qui autem eos aduenas eſſe fabulantur, Tyrrhenum aiunt, qui coloniæ dux fuerit, à ſeipſo genti nomen impoſuiſſe. Hunc autem genere Lydum fuiſſe, antiquum quendam, atque ab ea, quę anteà Meionia appellabatur, in hæc loca cõmigraſſe. Hæc, & longè plura Dionyſius de Etruſcis, ſeu Tyrrhenis, tradit lib. 1. quę legat apud illum, qui his paucis nondum expletus erit: uideat & apud Herodotum nonnulla non iniucunda lib. 1. quæ tamẽ Dionyſius producit in eodẽ, unde illa depromſi, loco. Mæcenatem autem ab Etruriæ regibus ac principibus eſſe prognatum, cum Horatius multis locis prædicet, ut Od. 1. lib. 1. & Od. xxix. lib. 3. tum & Propertius ipſe teſtimonio eſt li. 3. ut annotàuimus ſuprà ad Od. xxix. lib. 3.

Lydorum quicquid] ſic loquitur ſuprà Od. v. epod. *At ò, deorum quicquid in cælo regis Terras.* ſimile eſt illud Catullianum, *O quantum eſt hominum uenuſtiorum.* & Terent. Heautont. *At te omnes Dij, Deæq́; quidem, quantum eſt, Syre, Cum iſtoc inuento, cumque incepto perduint.*

Oli qui magnis leg. imp.] hæc è Lucretio ſumta ſunt lib. 3. *Inde alij multi reges, rerumq́; potentes Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt. Imperitarent* autem excudi iuſſeram, ſecutus cod. Iann. Torn. & Vatic.

Aut ſcripto, quod me tacitum iuuet. ungor oliuo:
Non, quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Aſt, ubi me feſſum ſol acrior ire lauatum
Admonuit: fugio rabioſi tempora ſigni.
Pranſus non auidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domeſticus ocior. hæc eſt
Vita ſolutorum miſera ambitione, grauiq́; :
His me conſolor, uicturus ſuauius, ac ſi
Quæſtor auus, pater atque meus patruuſq́; fuiſſent.

unquam,&c.] id eſt, nunquam pluris æſtimatum eſſe uno aſſe. uerbum *liceo* autem in mancipijs, & rebus mancipi, uenalibus denique propriè locũ habet, ut obſcurè ſignificare uideatur Horat. hunc Leuinum quantumuis nobilem, propterea quòd iners, & ignauus fuerit, ſeruo nihilo meliorem fuiſſe. M. Tull. ad Att. lib. 12. *De Druſi hortis, quanti licuiſſe tu ſcribis, id ego quoque audieram.*

- notante iudice, q.] amplificatio eſt. hic Leuinus etiam à populo, qui nobilitatem pluris facere ſolet, quàm bonos mores, & uirtutem, tamen contẽtus, ac præteritus eſt: neque ullum honorem, præter Quæſturam potuit obtinere, propter inertiam, & cetera animi uitia, &c.

Qui ſtultus hon. Sæ. d.] ſi populus (inquit) qui ſæpe honores defert ad indignos, & famam ſequitur, & ſplendorem generis potius, quàm ueritatem, ac uirtutem, Leuinum hominem nobiliſſimum propterea, quòd à maioribus ſuis degenerauerat, contemſit, ac pro nihilo putauit, quid nos oportet facere multum à populo ſtudiis, & iudiciis diſcrepantes, ac diſſidentes?

- ſtupet in titulis] admiratur titulos, & generis antiquitatem.

Nanque eſto: populus, &c.] redit ad illud ſuperius de populi leuitate, atque errore, qui plerunque nobilitatem pluris facit, quàm integritatem, grauitatẽ, conſtantiam, ceteraſque uirtutes. Eſto, inquit, demus populum Leuino homini nobiliſſimo potius, quàm Decio nouo, & ignobili honores mandaturum: &, ſi ego, cùm ingenuo patre natus non eſſem, me ad petendos honores contuliſſem, dubium non eſſe, quin me Cenſor à petendo ſummoueat, ut indignum magiſtratu: ueruntamen æque ignobiles, ut nobiliſſimi homines, honoris ſtudio ducuntur.

Decio] P. Decio Muri, qui primus è Decijs conſul fuit, ut teſtatur M. Tull. lib. 1. de diuinat. iccircò nouus ab Hor. appellatur.

- nouo] noui ſunt, quorum maiores ornati non fuerunt populi honoribus.

- mandare] *mandare honorem, mandare magiſtratum*, uſitatum genus loquendi bonis auctoribus. Admonet me hic locus, ut emendem locum Cicer. in proœmio orationis pro lege Manil. qui ita uulgo legitur. *Nunc cum & auctoritatis in me tantùm ſit, quantùm uos honoribus mandandum eſſe uoluiſtis, & ad agendum facult.* &c. ego *honoris* legendum cenſeo.

- moueret] moueret ordine, notaret, iure ſuffragij priuaret, in ærarios referret.

Vel meritò, quoniam] atque id meritò (inquit) quia mea ſorte contentus non fuiſſem, aut qua maiora, quàm mei generis, ac loci ratio ferat, concupiuiſſem. Eraſmus putat natum prouerbium ab aſino Cumano, qui Leonina pelle ſumta Leonem ſimulaſſet.

Sed fulgente trahit] id eſt, ſed æquè cupidi gloriæ ſunt homines noui, & ignobiles, ut nobiles.

- quò tibi Tulli] hunc Tullium Iul. Cæſar rerum potitus, quod Pompeia-

nas partes ſecutus eſſet,è ſenatu mouit,cum præſertim obſcuro, & humili loco natus eſſet. Interfecto autem Cæſare,fuerat reſtitutus, atque iterum ſe ad petendos magiſtratus contulerat.

-quò tibi] quò tibi profuit ſumere ueſtem ſenatoriam tibi à Cæſare ademtam,& obtinere tribunatum? in eundem inuehitur infrà. *Obijcies nemo ſordes mihi, quas tibi Tulli.* in duobus codic.manuſcriptis reperi. *fieriq; tribuno.*

-clauum] Latum clauum,de quo mox dicemus.erat enim ſenator.

Nam,ut quiſque] ſententia hæc eſt.nam ſtatim, ut quis nigris calceis lunatis, & ſenatorio ueſtitu uti cœpit nouus, & obſcurus homo, & eo ipſo inſanus, quòd obſcuro loco natus,& nouus inſignia ſenatoria ſibi ſumat,atque arroget: audit hos populi ſermones. *Quis homo hic?* &c.calcei autem ſenatorii uſque ad mediũ crus producebantur. iccircò dixit, *medium impedijt crus*. Noui autem adepti magiſtratum,eo ipſo fiebant ſenatores.

-& latum demiſit pectore clau.] id eſt, tunicam latis clauis ornatam. Erant autem hi claui ornamenta quædam purpurea clauorum ſpeciem præbentia, tunicis attexta,ſeu fortaſſe aſſuta: à quibus latus clauus dictus, id eſt, tunica lati claui: quod erat inſigne maiorum magiſtratuum,ut ædilium maiorum,prætorum, conſulum,denique ſenatorum.Plin.lib. 33. *Annuli diſtinxere alterum ordinem à plebe,vt ſemel cœperunt eſſe celebres, ſicut tunica ab annulis ſenatum tantùm.* Sueton.in Veſpaſ. *ſumta toga uirili,latum clauum, quanquam fratre adepto, diu auerſatus eſt: nec, ut tandem appeteret,compelli,niſi à matre potuit.* Idem in C.Claud. *Latum clauum,quanuis initiò affirmaſſet non lecturum ſenatorem,niſi ciuis Rom. abnepotem, etiam libertini filio tribuit,*&c. Idem in Tiber. *ſenatori latum clauum ademit,*&c. Idem in Oct. *-liberis ſenatorum,quò celerius reip. aſſueſcerent, protinus à uirili toga latum clauum induere, & curiæ intereſſe permiſit:* erat & anguſtus clauus,id eſt,tunica anguſti claui,qua utebantur equites.Suet.in Octau. *uſus eſt togis neque reſtrictis, neque fuſis: clauo nec lato, nec anguſto.* Paterc.de Mæcen. *non minus Agrippa Cæſari carus: ſed minus honoratus,quippe uixit anguſto clauo penè contentus.* à lato,& anguſto clauo laticlauii,& anguſticlauii nomina ducta ſunt.Suet.in Nerone. *Ac ſæpe in eiuſmodi rixis oculorum,& uitæ periculum adijt,à quodam laticlauio,cuius uxorem attrectauerat,propè ad necem cæſus.* Idem in Othone. *Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis tertiæ decimæ legionis tribunus anguſticlauius.* Neque uerò uidetur mihi prætermittendum, quod ſcribit Pōp. Feſtus,tunicam palmatam à latitudine clauorum eſſe dictam, *quæ nunc* (inquit ille) *à genere picturæ appellatur*. quibus uerbis ſatis ſignificat clauos illos in tunicis acu fuiſſe depictos.Idem alibi clauata ueſtimenta quædam ait eſſe appellata clauis intertexta. Varro lib.8.de ling.Latina. *Nam ſi quis tunicam ita conſuit,ut altera plagula ſit anguſtis clauis: altera latis,utraque pars in ſuo genere caret analogia.*

-Audit continuò] ſic ſup.Od.xxv.lib.1. *-audis minus & minus iam:Me tuo longas pereunte noctes,* &c.

-quis homo hic eſt: quo p.n.] ſic reperi ſcriptum in quinque ueteribus cod. uno Vat.Rain.Card.Ianu.Faer.Torn.

Vt ſi qui ægrotet,quo m.] ut ſi quis (inquit)eo morbo laboret,quo Barrus,homo immodicè formæ ſtudio deditus,& nimis accuratè comtus, & cultus, ut pote libidinoſus, & mulieroſus: quacunque incedat,curam afferat puellis, de ſingulis eius corporis partibus quærendi: ſic, qui ſe profitetur idoneum eſſe ad Remp.adminiſtrandam,omnes homines impellit,ut quærant, quo ſit loco natus. morbi igitur nomine morbum animi intelligere nos oportet, quomodo & Catullus uſurpat in Egnatium, ob dentium candorem,uſquequaque renidentem. *Quodcunque agit,renidet,*(inquit Catull.) *hunc habet morbum Neque elegantem,ut arbitror,*

neque

neque urbanum. Idem alibi, amorem, teterrimum morbum nominat, ut ſuprà admonuimus. Sic Plato in Sophiſta *δειλίαν, καὶ ἀκολασίαν, καὶ ἀδικίαν νόσον*, id eſt, morbum appellat. ſic & M. Tull. Verris ſtudium immoderatum in ſignis, & uaſis antiquis comparandis, morbum uocat. Verr. III. & VI. ſic Horat. ſuprà Od. XXV. lib. I. per *morbum* Eunuchorum, & cohortis Cleopatræ, morbum animi ſignificat, nēpe impudicitiam, & mollitiem muliebrem. & ſupra ſaty. ſuperiore, *Campanum morbum* eodem ſenſu nominauit. & infrà ſaty. 3. lib. 2. - *ponas inſignia morbi.* ibidem. *Et morbi miror purgatum te illius.*

Syri, Damæ] Syri, Damæ dictum eſt *ἀσυνδέτως*. ſunt enim nomina duo ſeruilia, id eſt, minimè Romana: ut & Dionyſius. Tu ne igitur (inquit ciuis aliquis Rom.) è ſeruo quopiam natus, audes ciues Rom. damnare, ut uel è ſaxo Tarpeio deijciantur, uel carnifici tradantur ſecuti feriendi? quod erat in Tribunorum plebis poteſtate ſitum.

At Nouius collega] reſpondet ignobilis ille, & libertinus, & tamen magiſtratu fungens, hoc modo. At collegam habeo gradu me inferiorem. Eſt enim libertus, cum ego ſim libertinus.

- hoc tibi Paullus, Et Meſſalla] hoc nomine (reſpondet ciuis Rom. aut populus) nempe quòd collega tuo ſuperior ſis uno gradu, & conditione, tibi uideris ſummo loco natus.

- at hic ſi pl. d.] uerùm quamuis hic Nouius deteriore ſit loco natus, quàm tu: uno tamen te uincit, quòd uoce admodum ualeat. hoc ſaltem nos retinet, ac delectat: hoc nos ſolatur. intellige hæc quoque dici à ciue, aut populo Rom. Hoc loco autem Horatius urbanè & populum Rom. irridet, qui talibus hominibus magiſtratus mandet, & ambitioſos, ac magiſtratus ipſos, qui ſola uociferandi facultate freti dignos ſe honoribus populi eſſe putent.

- magna ſonabit, Cornua q. v.] id eſt, uocem edet, quæ plauſtrorum ſtrepitum: cornuum, & tubarum cantum uincat. ſonabit, ſonitus edet. nomen *magna* uel cum uoce *cornua* coniungere licet, uel cum uerbo *ſonabit*. Nam & M. Tull. ità loquitur multis locis. ut pro Arch. poëta. *ut etiam Cordubæ natis poetis pingue quiddam ſonantibus, atque peregrinum, tamen aures ſuas dederet.* Idem in Bruto. *Cotta, quia ſe ualdè dilatandis litteris à ſimilitudine Græcæ locutionis abſtraxerat, ſonabatque contrarium Catulo ſubagreſte quiddam, planèque ſubruſticum, alia quadam quaſi inculta, & ſilueſtri uia ad eandem laudem peruenerat.*

rodunt] carpunt, clanculum inſectantur, mordent clanculum, ut loquitur Terent. Eunu. ſup. ſaty. IIII. - *abſentem qui rodit amicum.* Cicer. orat. pro Corn. Balbo. *more hominum inuident: in conuiuijs rodunt.*

Nunc quia Mæcen. t. ſ.] duobus temporibus, & duabus de cauſis ſe clanculum morderi oſtendit, nunc quidem quòd cum Mæcenate uiuat, olim autem, quia tribunus militum fuerit.

Diſsimile hoc illi eſt] id eſt, non eſt idem olim tribunum militum fuiſſe, atque hodie cum Mæcenate uiuere.

- quia non, ut forſit, &c.] quia (inquit Horat.) non ut fortaſſe quiuis mihi poſſit iure tribunatum, ſeu quemuis alium honorem inuidere, ita mihi tuam amicitiam iure inuideat. honos enim nonnunquam forte fortuna mandatur etiam indignis: amicitia autem tua neque indignis, neque caſu contingere ſolet, cum delectum amicorum adhibeas, neque quenquam in amicitiam tuā recipias, niſi perſpectum, ſpectatum, & cognitum. Sciunt autem, qui legerunt Ariſtotelē lib. 2. rhethor. inuidiam locū habere in rebus alterius ſecundis, & fortuitis, non in iis, quæ ſunt animi uiribus, & uirtute partæ. ſed ſilentio prætereundum non uidetur Pri-

ſcianum lib.15.ita hunc locum legere,ut excudendum curauimus. *quia non ut forſit honorem.* forſit autem idem ualet,quod fortaſſis: eaq; uoce uſus eſt ſup.Od.xxviii. lib.1.& Virg.lib.11.Aen. *Forſit nota facit,cumulatq; altaria donis.* atque ita reperi ſcriptum in 4.cod.antiq.uno Vatic.Iann.Faër.Toru.

- cautum dignos aſſumere] in amicis deligendis prudentem, conſideratũ, ac diligentem: amicos non ambitione, aut alicuius rogatu recipientem: ſed tua ſponte,tuoq; iudicio adoptantem.uidelicet qui tibi uiſi ſint amicitia tua digni.

- felicem dicere n.h.] non poſſum me hoc nomine felicem prædicare, quòd te amicum na/tus ſim.nulla etenim me tibi fortuna obtulit: ſed certo iudicio, & conſilio me aſciuiſti.tuo igitur conſilio, id eſt, *τῇ σῇ προαιρέσει* effectum eſt,ut tibi ſim amicus,non mea *εὐτυχίᾳ*, id eſt, felicitate.

- hoc caſu] hoc euentu,uel hac ſorte.ſors enim eſt effectus fortunæ, ut ſuprà annotauimus,etiam ſi aliud ſcribat Nonius.ſignificat tamen interdum cuiuſque uiuendi genus,ſiue fortuitò oblatum, ſiue conſultò ſuſceptum.

- ſortitus] ſubintellige,ſim,ut ſæpe aliàs. Sortiti autem eſt *λαγχάνειν*, nanciſci, conſequi.

Nulla etenim mihi te f.] perſpicuè oſtendit ſe in amicitiam Mæcenatis receptum eſſe non alterius commendatione,non gratia,non fortuitò: ſed illius conſilio,ac iudicio: ſuaq; ipſius uirtute.

- ſingultim pauca locutus] ſic ſuprà ſaty. 4. dicebat ſe animi puſilli natum eſſe,raro & perpauca loquentem. *ſingultim loqui* eſt ſermone interrupto, & ueluti uoce identidem compreſſa loqui: quod uſuuenire ſolet uerecundis,& timidis natura.talem autem locutionem *ἰσχοφωνίαν* uocant Græci, *παρὰ τὸ ἴσχειν τὴν φωνήν*, non *ἰσχνοφωνίαν*,quæ eſt uocis(ut ita dicam) gracilitas.& *ἰσχόφωνοι*,qui ita loquuntur,id eſt, qui loquendo hæſitant, à Græcis appellantur, non *ἰσχνόφωνοι*, quemadmodum corruptè, ac mendosè habent libri problematum Ariſtotelis *Τμήματι ια. περὶ φωνῆς.* quod quidem declarat ipſe Ariſtoteles problemate lv. his uerbis *οἱ δ᾽ ἰσχόφωνοι φωνεῖν μὲν, λόγον δ᾽ οὐ δύνανται συνείρειν.* quo loco tamen libri omnes uulgati habent *ἰσχνόφωνοι*.

Infans pudor] ab effectu.pudor enim,& timor obſunt locuturo.

- non ego circum Me Sat.] id eſt,non ego me meas uillas, & meos fundos obire dico equo Apulo inſidentem: equo in Satureianis paſcuis nato, & paſto.

- qui turpi ſecer. hon. &c.] id eſt,qui honeſtum hominem à turpi ſeparas non generis ſplendore: ſed uitæ innocentia,& animi integritate.

- alioqui recta] paucis uitijs,ijsq; mediocribus exceptis,recta.

- mala luſtra] flagitioſas,& nefarias libidines. luſtra hoc loco idem quod ganea,fornices. *mala luſtra* dixit,propterea quòd ſunt quædam legibus ciuilibus conceſſæ,& ferendæ uoluptates: ut ſuprà ſat.IIII. *Ne ſequerer mœchas,conceſſa cum Venere uti Poſſem.* nomine luſtrorum utitur & M.Tull.ut in orat.pro M.Cælio. *Nulla luxuries reperietur,nulli ſumtus,nullum æs alienum,nulla conuiuiorum, ac luſtrorum libido.* & in orat.poſt reditum in ſenatu. *cur in luſtris,& heluationibus, huius calamiſtrati ſaltatoris tam eximia virtus tandiu ceſſauit?* & pro Sextio de Gabinio. *hominem emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum,ac ſtuprorum,uino,ganeis,lenocinijs,adulterijsque confectum.* & epiſt.ad Caſſ.lib.12. *Quæ autem in luſtris, & uino commentatio potuit eſſe?* & Lucret.lib.4. *Deſidioſe agere ætatem,luſtriſq; perire.* & Plautus Bacchid. *atque id pollicetur ſe daturum aurum mihi,Quod dem ſcortu,quodque in luſtris comedim,& congræcem pater.* Idem in Aſinar. in extrem. *- cano capite te cuculum uxor ex luſtris rapit.* Idem Curculione,de lenonibus. *hi male ſuadendo, & luſtris lacerant homines.* ex quo apud eundem,uerbum *luſtrari*.in Pſeudolo. *nam qui liberos eſſe illico Se arbitrantur,*

tur, ex conſpectu heri ſui ſi ſe abdiderint, luxuriantur, luſtrantur, comedunt. ſed mihi reticendum eſſe non puto me reperiſſe in uno codice manuſcripto mala lucra, quam lectionem tamen non ualdè probo.

Cauſa fuit pater his] quòd non ſit auarus, non ſordidus, non turpibus, & fœdis libidinibus inquinatus, non impudicus: patri acceptum refert, qui ſe optimè educandum, & inſtituendum curauerit.

Flaui] hic docebat artem numerandi, ac ratiocinandi. uox autem *magni* cohærere debet cum nomine *pueri*.

Læuo ſuſpenſi loc.] hic uerſus repetitus eſt in epiſt. 1. lib. 1.

Ibant octonis refer.] omnes ferè hæc uerba accipiunt de mercede, quæ daretur Flauio numerandi magiſtro. ego autem putabam intelligenda de pecunia antea collocata, & in fænore occupata, nunc exacta. caput enim, aut certè vſuræ idibus exigebantur, pecunia Kalendis ponebatur, ut diximus ſup. ad Od. 11. epod. in extr. Itaque hæc uerba *referentes æra*, ſic explicabam: referentes à debitoribus vſuras idibus. Iam octonis idibus dixit, quia iduum dies ſunt octo.

- docendum Artes, quas] quid Romæ didicerit, oſtendit his uerſibus epiſt. ad Loll. lib. 3. *Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri, Iratus Graijs quantum nocuiſſet Achilles*.

Semet prognatos] ſemet natos, aut propriè pronepotes ſuos à ſe prognatos. hæc enim vis eſt huius nominis. M. Tull. Tuſcul. lib. 3. *Qualis enim tibi ille uidetur Tantalo prognatus, Pelope natus, qui quondam à ſocero Oenomao Rege Hippodamiam raptis nactus nuptijs?* Nam de Thyeſta loquitur.

- ueſtem, ſeruóſq; ſ.] adeò, (inquit) ut ſi quis ueſtitum, & comitatum meum in turba uideret, exiſtimaret ſumtus illos mihi ex re auita ſuppeditari. ſed non'ne fieri poterat, vt ex patrimonio auito ſumtus illi Horatio ſuppeditarentur, quanuis eius auus libertus fuiſſet? poterat. ſed credibilius eſt patrem Horatij nihil, aut pauca à patre accepiſſe, omniaq; quæ haberet, quæſiuiſſe. ordo horum uerborum hic eſt, quem alij turbant: adeò, vt ſi quis magno in populo veſtem, & ſeruos ſequentes vidiſſet, &c.

- præberi] ſuppeditari, ut ſuprà annotauimus.

Ipſe mihi cuſtos] ſic M. Tull. de Cælio in Cæliana. *Nam quoad ætas M. Cælij dare potuit iſti ſuſpicioni locum, fuit primùm ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia, diſciplinaq; munita*.

- quid multa?] vtuntur auctores hoc interrogandi genere, cum properant ad euentum rei, & cum multis ſingillatim enumeratis, & commemoratis ſignificãt longũ eſſe cetera omnia perſequi. ut M. Tull. lib. 1. ad Attic. *ſi unquam mihi ἐπιχειρήματα ſuppeditauerunt, illo tempore. Quid multa? clamores (etenim hæc erat ὑπόθεσις, &c.) tanti fuerunt, ut ego eo breuior ſim, quod eos vſque iſtinc exauditos putem*. Idem ac-cuſ. lib. 4. *Omnibus curat rebus inſtructum, & paratum vt ſit conniuium. Quid multa? Rex ita*, &c. Idem de orat. ad Qu. Fratr. lib. 1. *Quid multa? nemo in illo iudicio pedem ſupploſit, credo ne Stoïcis renunciaretur*. Idem epiſt. ad Pap. Pætum, lib. 11. *Quid multa? non mehercule tam perſcribere poſſum, quàm mihi gratum feceris, ſi ocioſum Fabium reddideris*. Item Horat. ſaty. v. lib. 2. *Quid multa? neque illi Sepoſiti ciceris, neque multæ Inuidit auenæ*.

- pudicum] ab aliena libidine intactum, atque integrum, ut annotatum eſt epiſt. ad Quinct. lib. 1.

Non ſolum facto, uerùm.] ita me pudicum ſeruauit, ut non ſolùm ullam turpitudinem ab altero illatam perpeſſus ſim: ſed ne verbum quidem contumelioſum, aut maledictum audierim.

- olim] aliquando, ποτέ, vt ſæpe aliàs. & Virg. Aen. v. - *quod tumidis ſummerſum fluctibus olim Tunditur* .

- coactor] coactores dicebantur publicanorum miniſtri, qui vectigalia minutatim exigebant, operamq; ſuam in ea re publicanis locabant. appellabantur eodē nomine etiam argentariorum miniſtri, qui in auctionibus pretia rerum uenditarum exigebant .

- neque ego eſſem q.] neque verò de patre meo queſtus eſſem, ſi præco, aut coactor fuiſſem, quæſtumq; ex ijs artibus feciſſem .

Nil me pœniteat ſanum p.] id eſt, quandiu ſanus ſim, nunquam mihi doleat, aut nunquam mihi parum beatus videar, quòd tali patre natus ſim. nam verbum pœnitet hanc interdum vim habet, vt apud M. Tull. in Cæliana. *id nunquam tam acerbè feret M. Cælius, vt eum pœniteat non deformem eſſe natum* . Idem in diuinat. in Verr. *cuius conſuetudinis, atque inſtituti patres noſtros non pœnitebat.* Terent. Phor. *noſtri noſmet pœnitet*, id eſt, nobis noſmet diſplicemus. Iterum M. Tull. lib. 1. ad Att. *a ſenatu quanti fiam minime me pœnitet*, id eſt, *a ſenatu magnifio : vel non parui æſtimor* . Liuius lib. 28. *Ea veſtra meritaq; imperatorumq; ueſtrorum erga nos fuerunt, vt nos cladiū noſtrarum non pœniteat.* Idem eod. lib. *pœnitebit te P. Corneli gloriæ tuæ, ſi hoſtem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis cauſa fuit, tu conſul Italia expuleris* .

eoq; Non vt m. d.] iccirco (inquit Hor.) non imitabor eos, qui obſcuriore loco, parentibusq; ignobilibus nati, ſolent ita ſe defendere, culpam ſuam non eſſe, quòd ingenuos, & claros parentes non habeant .

- nam ſi natura iub. &c.] nam ſi liceret hominibus à certis annis repueraſcere, atque ætatem anteactam iterare, aliosq; parentes quoslibet ad oſtentationem, & gloriam optare, nemo eſt, qui non ſit alios optaturus : ego autem meis cō tentus oneratos populi honoribus, & claros nolim mihi ſumere .

- onuſtos Faſcibus, & ſellis] prætorios, conſulares, ædilitios uiros . *onuſtos* autem valet idem quod oneratos. placuit enim mihi mirum in modum hæc ſcriptura, quæ eſt in codice Card. Rain. & trib. Vaticanis : vt ſignificet Horatius prætores, & conſules faſcibus, & ſellis, & ceteris inſignibus onerari potius, quàm honorari. natum autem mendum è duarum uocum ſimilitudine honeſtus, & onuſtus ſeu, ut nonnulli ſcribunt, honuſtus. nam & Varro li. 4. de lingua Latina ſcribit honorem ab onere honeſto dictum eſſe : & honeſtum eò dictum, quòd ſit oneratus.

- ſanus tuo] qui populares honores non magni admodum æſtimas .

Nam mihi cont.] nam, ſi ſplendidiore loco natus eſſem, maiores mihi continuò quærendæ facultates eſſent : ſumtus faciendi maiores, &c.

- ſalutandi plures] fortaſſe ſuffragiorum, & ambitionis cauſa .

- petorrita] vehicula Gallica. epiſt. ad Aug. *Eſſeda feſtinant, pilenta, petorrita, naues* .

Tulli] iterum Tullio illi, quem paulo ante inſectatus erat, grauius inſultat . .

- pueri laſanum port. œno.] ridiculè hæc duo coniunxit laſanum, & œnophorum, vt hominis ſordes apertius indicaret, ac declararet. Eſt autem laſanum vas ad onus ventris excipiendum, comparatum, & eſt uox Græca, qua vtitur Nicarchus lib. 2. epigr. *Ἢν ὅταν αἰτήσω, δοκὸν εἰσφέρει· ἂν λάχανόν μοι, Εἴπω, δὸς, πινῶν, δ' αὖ φέρει λάσανον* .

Hoc ego commod. &c.] ego hac re, & multis alijs rebus viuo commodius, quàm tu : hac re (inquam) quòd mihi liceat ire vel vſque Tarentum, ſi libeat, vno mulo, cum id prætori non liceat. omnia autem exemplaria, & typis excuſa, & manuſcripta, quæ quidem viderim, hic ſunt mendoſa, in quibus hæc ineſt ſcriptura *Millibus atque alijs* : cum legendum ſit *Multis atque alijs*. Quis enim vnquam ita lo

cutus

cutus eſt millia alia, aut millibus alijs? non'ne ita potius loquuntur omnes Latini ſcriptores, mille alia, & mille alijs? Adiutus ſum autem ab uno codice manuſcripto, in quo ita ſcriptum reperi non ſine litura tamen, *Multibus atque alijs.* cuius codicis teſtimonium non eò produco, quòd ex ea ſcriptura de uera fecerim coniecturam (ego enim multo ante, quàm in illum librum incidiſſem, ita, ut dico, eſſe emendandum hunc locum iudicaram) ſed ne quis religioſior me arrogantiæ, atque audaciæ inſimulet, quaſi libros uulgatos ſine auctoritate ueterum librorum, pro meo iure corrigam. Sed ſit ita: omnino aut ita hic locus corrigendus eſt codicibus omnibus inuitis, aut dicendum Horatium Latinè loquendi conſuetudinem uel neglexiſſe, uel ignoraſſe.

- veſpertinuſq; pererro] id eſt, ueſperi. ut epiſtol. ad Numicium. *& veſpertinus pete tectum.* uide annot. ad illum locum Od. xvi. epod. *Nec ueſpertinus circumgemit urſus ouile*: uicioſa autem ſcriptura eſt uulgatorum libr. & quorundam ſcript. *veſpertinumq; pererro*, &c.

- aſſiſto diuinis] ſacrificijs priuatis, aut publicis· rei diuinæ. Virg. Aen. viii. *Exin ſe cunctis diuinis rebus, ad urbem, Perfectis, referunt.* T. Liuius lib. 36. - *res diuinas facere maioribus hoſtijs inſſerunt.* M. Tull. Verr. de ſignis. *patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur.*

- lachaníq; catinum] Græco nomine uſus eſt: quod non eſt ei nouum. lachanum autem olus ſignificat. ſed non diſſimulabo me hunc locum in omnibus cod. deprauatum reſtituiſſe beneficio Rainuntij Farneſ. Card. in cuius libro ſic eſt emendatus. Nam ſcriptura uulgata eſt inepta, & abſurda: *laganiq; catin.* quod non eſt mihi difficile peruincere. Solet Horatius cum victum tenuem, minimeq; ſumtuoſum ſignificare uult, oleris nomen uſurpare. epiſt. xvii. lib. i. *Si pranderet olus patienter, regibus uti Nollet Ariſtippus.* epiſt. ad Torq. eod. lib. *Nec modica cœnare times olus omne patella.* ſaty. i. lib. 2. - *diſcincti ludere, donec Decoqueretur olus.* ſaty. vi. eiuſd. *ſimulq; Vncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo.* ſaty. ii. eiuſd. *Non ego, narrantem, temere edi luce profeſta Quicquam, præter olus fumoſæ cum pede pernæ.* ſaty. 7. eiuſd. *Si nuſquam es forte uocatus Ad cœnam, laudas ſecurum olus.*

- pueris tribus] à pueris tribus. cuius locutionis ſexcenta ſunt exempla: ex quibus pauca carpamus. Od. vi. lib. i. *Scriberis Vario fortis*, &c. Od. xxv. eiuſd. - *examen Eois timendum Partibus.* Od. xxv. *Auditam moderere arboribus fidem.* ſat. x. huius lib. *Illi, ſcripta quibus comœdia priſca uiris eſt*, &c. epiſt. xvi. *Si quis bella tibi terra pugnata, mariq; Dicat.* de arte poet. *Nolito ad uerſus tibi factos ducere plenum Lætitiæ.* ſic Catull. ad ſeipſum. *Amata nobis, quantum amabitur nulla.* ſic Græci. Xenoph. Cyri pæd. v. ἐμοὶ πεπραγμένον.

- lapis albus] menſa ex albo lapide: quæ rotunda erat, ut alibi dicemus.

- aſtat echinus Vilis: cum p. g.] locus eſt obſcurus cùm propter ſcripturæ varietatem: tùm propter ignorantiam vaſorum Romanorum, quibus utebantur in cœnis, & conuiuijs. oritur alia difficultas ex uoce *echinus*: quæ, quid hoc loco ſignificet, non eſt facile explicare. alij igitur libri habent: *aſtat echino Vilis cum patera guttus*: alij, *aſtat echinus Vilis: cum pat. gutt.* alij mutata interpunctione, *aſtat echinus: Vilis cum patera guttus*: quarum lectionum, quæ ſit optima, difficile & periculoſum eſt pronunciare. mihi quidem non liquet. ſecutus ſum autem eam ſcripturam, quam plures codices ueteres confirmant, eamque ſic explico. aſtat mihi cœnanti echinus non magni pretij, nempe fictilis, & guttus & patera. quòd ſi cui magis placeat altera ſcriptura, *aſtat echino*, &c. eius hanc ſententiam eſſe puto: uilis guttus, & patera aſtant echino, id eſt, prope echinum locati ſunt. Iam echinum alij uas fictile: alij æneum fuiſſe dicunt: ſed ad quem uſum comparatum

fuerit,

fuerit,docet nemo: alij thecam, ſeu inuolucrum ſcorteum, in quo uaſa includerentur: alij ampullam uitream. Omninò nihil certi,in quo inſiſtere queas. Ego in tanta librorum,& opinionum uarietate,qúid afferre poſſum, in quo lector acquieſcat? planè nihil. Veruntamen ne hic *κωφὸν πρόσωπον* fuiſſe dicar, quid ſi dicam échinum uas fuiſſe fictile amplum,rotundum,humile,in quod uel ciborũ reliquiæ conijcerentur: vel id quod in poculis reliquum eſſet,effunderetur, à ſimilitudine vel echini illius forenſis,& iudicialis,uel echini marini nominatum? Guttus porrò à guttis dictus: quia ex eo minutatim vinum fundebant, vt docet Varro lib. 4. de lin.Lat. Pateræ uerò in poculis numerabantur,& à patendo dictę ſunt,ut idem ibidem ſcribit. Hæc habui, quæ de hoc loco nunc quidem dicerem: aliàs fortaſſe probabiliora allaturus.

Campana ſupellex] ſignificat uaſa illa omnia fuiſſe fictilia. nam in Campania,ex luto & argilla, cuius propter ſoli bonitatem,magna eſt ibi copia, pulcherrima uaſa fingebantur. ſaty. I I I. lib. 2. *Qui Veientanum feſtis potare diebus Campana ſolitus trulla.*

Marſya] Marſyæ ſtatuam in foro fuiſſe poſitam aiunt,ut eius aſpectu improbi,atque iniuſti litigatores deterrerentur. Notiſſima eſt de Marſyæ cõtentione cũ Apolline, & de contentionis illius euentu fabula. *obeundus Marſya*,id eſt, obeunda ea pars fori, in qua Marſyæ ſtatua poſita eſt.

Nouiorum fer.min.] ex duobus Nouijs fratribus probabile eſt minorem fuiſſe improbiſſimum litigatorem,& impudentiſſimum fœneratorem:cuius os ne marmora quidem ferre poſſent.

-ungor oliuo,Non quo] non eo ungor oleo,quo Natta. ungebatur autem ille oleo ex lucernis detracto: tantæ erant hominis ſordes. Neque uerò aſſentior ijs,qui *naca* legendum eſſe contendunt: primùm quòd alteram ſcripturam video ab omnibus codicibus etiam calamo exaratis confirmari: deinde quòd probabilius eſt ab Horatio Nattam neſcio quem hoc nomine notari. Scimus autem Nattam familiæ Rom. cognomen fuiſſe. M. Tull. lib. 4. ad Attic. *De Natta ex tuis primùm ſciui litteris: oderam hominem*,&c. Idem de diuinat. lib. 2. *Nattæ uerò ſtatua, aut æra legum de cælo tacta quid habent obſeruatum ac vetuſtum? Pinarij Nattæ nobiles. à nobilitate igitur periculum.* Idem in orat. pro Muræna, *Non igitur ſi L. Natta ſummo loco adoleſcens,qui,& quo animo iam ſit, & qualis uir futurus ſit,uidemus*, &c. Nihil prohibet autem, quo minus, ut ex optimo patre ſæpe improbiſſimus naſcitur filius: ſic ex nobili & honeſta familia,turpis aliquis,& infamis homo exiſtat. Præterea credibile eſt ab Horatio ſordidum aliquem hominem appellatum eſſe nomine alieno,non ſuo,propter metum legis: uel cum iam fuiſſe mor……:.

-admonuit] *ὑπέμνησε*.nam aliud eſt monere, aliud admonere,ne quis erret.

-rabioſi ſigni] Caniculæ.ſignum appellauit impropriè.

Pranſus non auidè,quant.int.] huius loci ſententia eſt, Ego tantillũ pranſus,quantum interpellet: id eſt,non ſinat me totum diem inani ventre permanere,domi otior. ſignificat ſe non tantum vorare in prandio, ut cibo,& potione ventrem referciat,atque oneret: ſed quantum ſatis ſit ad ieiunitatem, famemq; depellendam,vireisq; corporis reficiendas,donec cœnæ tempus adueniat. ſi quis enim non prandeat,ſed cibi,& potionis uſum in veſperum,& cœnæ tempus differat, ieiunus,& inanis diem totum durare dicendus ſit: Nunc autem cum prandet tenuiter,& parcè: ſaltem hoc prandium eum interpellat,quominus inanis ad ueſperam permaneat. *interpellare* propriè valet interloqui, ſeu loquentis orationem interrumpere. vſurpatur pro eo,quod eſt obſtare,& interrumpere ſimpliciter, & impedimento eſſe,ut hoc loco,& apud M. Tull. lib. I. epiſt. ad Attic. *ſed hæc tota res interpellata*

pellata bello refrixerat. C.Matius ad Cic.lib.x1.epiſt. *ſed quæ hæc eſt arrogantia, quod Cæſar nunquam interpellauit, quin, quibus uellem, atque etiam quos ipſe non diligebat, tamen ÿs ueterem, qui mihi amicum eripuerunt, efficere conari, ne, quos uelim, diligã?* Brut. ad Cic.eo.d.lib. *Interpellent me, quo minus honoratus ſim, dum ne interpellent quo minus reſp. à me commode adminiſtrari poſſit.* Notiſſimum autem eſt prandia Romana aut breuiſſima, & parciſſima fuiſſe, aut, ſi qua fuerint ſumtuoſiora, & liberaliora, ea uel feſtis diebus uſurpari ſolita, uel nuptialia fuiſſe, uel ambitionis, & largitionis, uel luxuriæ cauſa inſtituta. his cauſis exceptis, & ſimilibus, parcè admodum prandebant, cœnabant liberalius. ientaculo autem, merenda, & veſperna puto pueros duntaxat, & operarios homines uſos eſſe. Ne illud quidem prætermittendum eſt, Græcos illos Heroas, tantiſper dum bellum gerebant, & in caſtris erant, ter die cibum capere conſueuiſſe: ac primum quidem cibum, & matutinum, ἄριστον eſſe nominatum: ſecundum, δεῖπνον, id eſt, prandium: tertium, δόρπον, id eſt, cœnam: cum hodie δεῖπνον idem, quod cœna ualeat: ἄριστον autem prandium. annotat interpres Hom. ὀδυσ. β.

– domeſticus] domi. quod erat loci, ad perſonam tranſtulit: ut quod eſt temporis, crebrò ſolet. de quo genere paulò antè diximus.

– victurus ſuauius] ego uicturus. ſic aliquot manuſcr. cod. in his duo Vatic. & Iann. quam ſcripturam ſecutus ſum. alij habent *uicturum*, nempe *me*.

SATYRA 7.

PROSCRIPTI *Regis Rupili pus, atque uenenũ,*
Hybrida quo pacto ſit Perſius ultus, opinor
Omnibus & lippis notum, & tonſoribus eſſe.
Perſius hic permagna negocia diues habebat
Clazomenis: etiam lites cum Rege moleſtas:
Durus homo, atque, odio qui poſſet uincere Regem:
Confidens, tumidus, adeò ſermonis amari,
Siſennas, Barros vt equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. poſtquam nihil inter vtrunque
Conuenit (hoc etenim ſunt omnes iure moleſti,
Quo fortes, quibus aduerſum bellum incidit. inter
Hectora Priamidẽ, animoſũ atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, vt ultima diuideret mors:
Non aliam ob cauſam, niſi quòd uirtus in utroque
Summa fuit. duo ſi diſcordia uexet inerteis:
Aut ſi diſparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco: diſcedat pigrior, ultro
Muneribus miſſis.) Bruto prætore tenente
Ditem Aſiam, Rupili, & Perſi par pugnat: uti nõ
Compoſitus melius cum Bitho Bacchius. in ius
Acres procurrunt, magnum ſpectaculum uterque.

COMMENTARII.

Proſcripti Regis Rupili] Rupilius cognomento Rex, præturam gerens, ab Auguſto, M. Antonio, M. Lepido proſcriptus eſt: qua calamitate afflictus, ad Brutum confugit, eũq; poſteà perpetuò ſecutus eſt. inter hunc, & Perſium quendam natione Græcũ, graue neſcio quod diſſidium natũ eſt, moleſtæq; lites extiterunt. eas lites nunc Horatius urbaniſſimè, & facetiſſimè nobis proponit, Rupilium Regem, à quo fuerat aliquando in iurgio contumelia affectus, urbanè ulciſcens.

– pus atque uenenũ] ingenium improbum, mores odioſos, uel maledicentiam impuram, ac peſtilentem: uel potius ipſum Rupilium

Perſius exponit cauſſam: ridetur ab omni
Conuentu: laudat Brutum: laudatq́; cohortem.
Solem Aſiæ Brutum appellat: ſtellaſq́; ſalubreis
Appellat comites, excepto Rege: canem illum,
Inuiſum agricolis ſidus, uenisſe ruebat,
Flumen ut hibernum, fertur quò rara ſecuris.
Tum Praeneſtinus ſalſo, multumq́; fluenti
Expreſſa arbuſto regerit conuicia, durus
Vindemiator, & inuictus, cui ſæpe uiator
Ceſſiſſet, magna compellans uoce cucullum.
At Græcus, poſtquam eſt Italo perfuſus aceto,
Perſius exclamat: per magnos, Brute, deos te
Cyro: qui reges conſueris tollere: cur non
Hūc Regē iugulas? operū hoc (mihi crede) tuorū eſt.

pilium Regem ingenio improbo, ac peruerſo, & qua ſi puris pleno. hominem contaminatum, pernicioſum, maledicum, peſtiferum. ſic Lucillius. *In numero quorum nunc primu' Trebelliu' multum Luciu' marcebat febris, ſenium, uomitus, pus.*

Hybrida] quia Græcus ciuitate donatus: uel quia ex patre peregrino, & matre Romana natus. translatio eſt ab animalibus rationis expertibus. Hybridæ enim nominantur ex diuerſo genere nata.

Omnibus & lippis notum, & tonſorib.] lippi neque domo prodire, neque lucem ferre poſſunt. Eò fit ut ſtudioſè, & curioſè, quæ foris aguntur, ab iis à quibus inuiſuntur, exquirant. Idē fit à tonſoribus. utitur hoc prouerbio Ariſtoph. in Pluto, *καὶ τοι λόγος γ' ἦν νὴ τὸν Ἡρακλέα πολὺς Ἐπὶ τοῖσι κουρείοισι τῶν καθημένων, Ὡς ἐξαπίνης ἀνὴρ γεγένηται πλούσιος.*

- permagna neg. d. h.] negociabatur Clazomenis. aliud eſt autem mercatorem eſſe, aliud negociatorem.

Clazomenis] vrbs eſt Aſiæ. Strabo lib. 14. *ἐπ' αὐτῷ τῷ τῆς Χερρονήσου ἰσθμῷ οἰκοῦσι Τήϊοι, καὶ Κλαζομένιοι.*

Durus] *σχέτλιος, στερρὸς*, ſæuus, pertinax, peruicax.

- odio] odioſa oratione, conuicio. Cic. ad Att. li. 4. - *ſed tamen cum horas treis ferè dixiſſet, odio, & ſtrepitu ſenatus, coactus eſt aliquando perorare.*

- adeò ſermonis amari] ſermonis odioſi, inſuauis, iniucundi. homo petulans in maledicendo. *πικρὸν* appellant Græci hominem amarè iraſci ſolitum. *tumidus* autem excudendum curaui ſine copula *que*, ſecutus auctoritatem 2. cod. Vatic. Fann. & Torn. ſic ſup. ſaty. 111. - *habeare inſuauis, acerbus.* & ibid. - *illi Tardo cognomen pingui damus.* ſic Hom. *Ἰλιάδ. γ. ἐν θαλάμῳ εὐώδεϊ, κηώεντι.* & *ὀδυσσ. κ. δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα.* Apollon. *α. ἀργον. Ἄρρηκτος, ἀκάμπτοις ἐδύσετο νειόθι γαίης.* idem lib. *β. Ὡς ἐν' ἀμειδήτους ἀγλαὰς ἀνάζετο νύκτας*, Oppian. *κυνηγ. μετέπειτα δ' ἔχλοεν ἐλαίῳ Πᾶν δέμας εὐώδει, κηώδει.*

Siſennas, Barros] duo nomina ſunt *ἀσυνδέτως* poſita. Porphyr. uidetur legiſſe *Varros*.

- equis præcurreret albis] id eſt, longè ſuperaret. notum prouerbium eſt. Plaut. in Aſinar. *Nam ſi huic occaſioni tempus ſe ſubterduxerit, Nunquam pol indipiſcet quadrigis albis.*

(hoc etenim ſunt o. i.] hæc omnia uſque ad illum locum. *Bruto prætore, &c.* interpoſitionis nota ſunt includenda. moleſti autem ſunt ij ferè, quos alio nomine pertinaces appellamus: niſi quis fortè dicat eo inter ſe differre, quòd pertinaces interdum pertinacia ſua neminem offendunt: moleſti autem quouis ſermone, & quouis tempore offendunt, atque adeò enecant. huius igitur loci hæc ſententia eſt: moleſti eodem iure ſunt, id eſt, eandem ſibi libertatem, licentiamque ſumunt,

munt,ac uendicant,quam uiri fortes,inter quos nata diſſenſio & diſcordia eſt. Nã quemadmodum hi nunquam placantur inter ſe, nunquamq; in gratiam mutuam redeunt,quandiu uiuunt: ſic & moleſti nunquam inducere animum queunt,ut reconcilientur inter ſe. ordo uerborũ hic eſt,moleſti hoc ſunt iure,quo fortes,quibus aduerſum bellum incidit.

-inter Hectora Priam.] quàm graues, & implacabiles inter Hectorem & Achillem inimicitiæ interceſſerint,declarat ipſe Achilles ἰλ. χ. cui cum Hector polliceretur ſe,ſi eum interficeret,corpus eius Græcis redditurum, cumque eum oraret,ut ſe idem facturum ſibi promitteret,ſi ipſe ab eo interficeretur,hæc reſpõdentur ab Achille:inter leones,& homines rata fœdera feriri non poſſe,neque unquam lupis cum agnis conuenturum: ſed eos inimicitias inter ſe ſempiternas gerere.Verùm præſtat Homeri uerſus aſcribere: Ἕκτορ μή μοι ἄλαστε συνημοσύνας ἀγόρευε· Ὡς οὐκ ἔστι λέουσι καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστὰ, Οὐδὲ λύκοι τε, καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισι. *animoſumq; inter malim legi.*

-capitalis] quæ non,niſi alterius interitu,ſedaretur. ira peſtifera,pernicioſa, inexpiabilis.M.Tull.Philipp.3.-*capitalem,& peſtiferum M. Antonij reditum timeremus.*Idem Off.1.-*capitalis Eteocles.*Idem epiſt.ad Trebat.lib.7. *Treuiri capitales.* Idem Ver.3.*Illud,illud eſt capitale:illud formidoloſum, illud optimo cuique metuendum.*

-vt vltima diuideret mors] ita capitalis,ut ſola mors eorum diſſidium,atque offenſionem decideret, ac dirimeret.

-duo] duos,ut ſaty.III.lib.2.-*iure-Iurando obſtringam ambo.*

-vexet] ſic habent tres lib.manuſcr.Don.Faër.Torn. nonnulli *uerſet.*

-inerteis] ignauos,δειλοὺς,ἀνάνδρους.

-vt Diomedi cum Lycio Gl.] quomodo Glaucus ab Horatio & Homero Lycius dicitur, cum genere eſſet Corinthius? fuit enim Hippolochi filius, cuius pater Bellerophon,auus Siſyphus.Lycius factus eſt hoc modo.Bellerophõ à Prœto in Lyciam ad Iobatum Lyciæ Regem miſſus, cum litteris in eius necem ſcriptis,propter illam omnibus notiſſimam adulterij calumniam, rebus præclariſſimè geſtis,maximiſq; periculis perfunctus,Iobati filiam Anticléam duxit uxorem, ex qua,ſoceri ſucceſſor,& heres factus Hippolochum ſuſcepit. cuius filius Glaucus. Præfuiſſe autem Glaucum Lyciis in bello Troiano narrat Homer.ἰλιάδ.β.Σαρπηδὼν δ' ἦρχεν Λυκίων καὶ Γλαῦκος ἀμύμων Τηλόθεν ἐκ Λυκίης Ξάνθου ἄπο δινήεντος.

-diſcedet pigrior vltrò Mun.m.] nemini ignota eſt Glauci,& Diomedis permutatio,niſi ei,qui litteras neſcit.hæc autem ſumta ſunt ex lib. 6. Iliad.ubi ſic Homer.Ἔνθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεὺς, Ὃς πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβεν Χρύσεα χαλκείων ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων. locum autem prouerbij obtinet,ab omnibus ferè ſcriptoribus celebrati.utitur & Plato in ſymposio, & Ariſt.lib.5.de moribus ad Nicom.

-pigrior] ut Glaucus, qui arma aurea ſua cum æreis Diomedis permutauit. Diomedem autem Glauco meliorem, ac fortiorem fuiſſe, ex Homero cognoſcere licet.

-tenente] κρατοῦντος τῆς Ἀσίας, Aſiam obtinente.

Rupili,& Perſi par] vt M.Tullius *gladiatorum par*,ita *Rupili, & Perſii par* dixit Horatius.Poterat & ita dicere, ſi per verſum liceret, *Rupilius,& Perſius par*,ut M.Tullius pro domo ſua,*Atque hanc rem par illud ſimile,Piſo & Gabinius,uidit.* iterum Horat.infrà ſaty.III.lib.2.*Quinti progenies Arri,par nobile fratrum.*

-vti non Compoſitus m.cum B.] ita pares erant Rupilius,& Perſius,uel par ita ſimile,ut Bithus & Bacchius,gladiatorum par, non melius inter ſe compoſiti

ſti fuerint. componi dicuntur gladiarores, qui unà in arenam deſcenſuri, & inter ſe decertaturi ſunt. Auſonius, *Quis Myrmilloni componitur? æquimanus Thrax.* Lucillius, *Cum Placideiano hic componitur.* M. Tull. ad Cælium lib. 2. epiſt. *Quid? tu me hoc tibi mandaſſe exiſtimas, vt mihi gladiatorum compoſitiones, vt vadimonia dilata, & Chreſti compilationem mitteres?* dicuntur item committi, & comparari. fuerunt autem Bithus & Bacchius nobiles gladiarores, de quibus Sueton.

-procurrunt] id eſt, foras, & in publicum currunt, uel currendo prodeunt. hæc enim vis eſt interdum præpoſitionis *pro* in compoſitione.

-ridetur ab. o. c.] ridetur accipiendum imperſonaliter, ut ſit, ridet omnis conuentus.

-canem illum Inuiſ. agr.] ceteros omnes (inquit) Bruti comites, ſtellas ſalubreis appellat, præter Regem. hunc autem cum Canicula comparat, grauiſſimo & perquàm horribili ſidere, quo ſolis calor magnopere amplificatur. ſic Hom. ἰλιάδ. χ. Achillem in Troianos irruentem, cum cane Orionis comparat, his uerbis, Τὸν δ' ὁ γέρων Πρίαμος πρῶτος ἴδεν ὀφθαλμοῖσι Παμφαίνονθ' ὥς' ἀστέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο, Ὅν τε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν. Propert. lib. 2. eleg. xxvIII. *Incipit, & ſicco feruere terra Cane.*

-ruebat Flum. vt hib.] id eſt, fluminis celerrimè, ac rapidiſſimè labentis ac præcipitantis inſtar loquebatur, ſeu dicebat. uim orationis ſignificat. ſic loquitur Demoſthenes in orat. περὶ στεφάνου. ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν, οὐκ εἶξα, οὐθ' ὑπεχώρησα. & Plutarch. in Fabio. Τῷ μὲν Μαρκέλλῳ, ὡς ῥέοντι σφόδρα ποταμῷ, πολλάκις ἀπαντῶν, ἀπεσείετο, καὶ παρέῤῥηγνύετο τὴν δύναμιν. in quo exemplo tamen ad facta, non ad uerba Marcelli referenda eſt ſimilitudo. Dionyſ. Halicar. lib. vII. de Spurio Sicinnio, αὐτός τε πολὺς ἔῤῥει κατὰ τῆς βουλῆς, αὔξων, ὡς μάλιστα ἐνῆν, τὸν κατ' αὐτῆς φθόνον, id eſt, ipſe autem magnam uim orationis in ſenatum profundebat, quàm maximè fieri poterat, augens in eum inuidiam. Hor. ſuprà, de torrente, Od. II. lib. 4. *Monte decurrens uelut amnis, imbres Quem ſuper notas aluere ripas, Feruet, immenſusq; ruit profundo Pindarus ore.*

-fertur quò rara ſec.] ut flumen hibernum, ſeu torrens, qui quacunque labitur, & præcipitat, omnia latè diſſipat, ac diſturbat, & ædificia, & arbores, & (ut ait Virg.) *ſata læta, boumq; labores.* ad quem torrentem raro admodum, aut potius nūquàm, cum ſecuribus eunt ruſtici, aut calones, ut ligna cædant.

Præneſtinus]. Rupilius Rex Præneſte natus.

Expreſſa arbuſto] ex pectore tracta. allegoria eſt ducta à frondatoribus, uinitoribus, ac vindemiatoribus, qui viatores deridere, & in eos conuicia cōgerere: & uiciſſim à viatoribus conuicijs onerari ſolent.

-regerit conuicia] ſic ſuprà ſaty. v. dixit, -*pueris conuicia nautæ Ingerere.*

Vindemiator] in nomine *uindemiator*, *i* & *a* uocales in unam ſyllabā coëunt, vt apud Hom. πηληιάδεω Ἀχιλῆος. idem. καὶ Πὺξ ἀγαθὸν πολυδεύκεα. ſic Od. xII. epod. *Quis ſudor uietis, & quàm malus undique membris Creſcit odor.* ſic infrà ſaty. III. lib. 2. *Luſcinias ſoliti impenſo prandere coëmtas.* & ſatyra vIII. huius li. -*& imagine ceres Largior arſerit ignis.* & ſaty. II. lib. 2. -*pinguem vitijs, albumq;, nec oſtrea, Nec ſcarus, aut poterit peregrina iuuare Lagois.* ſic Lucret. lib. 2. *Succus item ſeorſum, & rerum ſapor inſinuatur.* Sic lib. 3. *At neque ſeorſum oculi, neque nares, nec manus ipſa Eſſe poteſt animæ.* non enim aſſentior P. Victorio, uiro alioqui doctiſſimo, qui putat *ſorſum* eſſe legendum, quantumuis licet codicis ſcripti auctoritatem producat. Idem Lucret. li. 2. *Sed ne forte putes animalia ſola teneri Legibus his, quædam ratio diſcriminat omnia.* ibid. de primis corporibus, *Et ſonitu ſterilia, & ſucco ieiuna feruntur.* in *omnia*, & *ſterilia* duæ uocales *i* & *a* unam ſyllabam efficiunt. idē eod. lib. *Denique cæleſti ſumus omnes*

nes ſemine oriundi. in *oriundi i* & *u* in unam ſyllabam contrahuntur. ſic in *duellica* & *e* apud eundem, eod. lib. *Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles*. Idem lib. 3. *Nec nebulam noctu, nec aranei tenuia fila Obuia ſentimus*. Catullus in Priap. *Proin uiator hunc deum uereberis, Manumq́; ſeorſum habebis, hoc tibi expedit*. Virg. lib. x. *Vna, eademq́; uia ſanguisq́; animusq́; ſequuntur*. Idem lib. 6. *Vis & Tarquinios reges, animamq́; ſuperbam Vltoris Bruti, faſcesq́; uidere receptos?* Ennius, *Quorum uirtuti belli fortuna pepercit, Eorundem me libertati parcere certum eſt*. ſic enim legendus eſt hic proximus uerſus, non ut uulgò *Horundem*.

- cui ſæpe uiator Ceſsiſſet mag. comp.] ſolebant uiatores uindemiatoribus de uia conuiciari, eosq́;, ut nimis tardos, aut in re aliqua turpi & flagitioſa deprehenſos, inſectari, & increpare, & cucullos appellare: in quos, uindemiatores conuicia interdum ita contumelioſa regerebant, ut illi cedere cogerentur.

Italo perſuſ. aceto] ſalibus Italis, aculeatis, & mordacibus. hoc dicit propter Rupilium Prænestinum.

- qui Reg. conſ. uer. toll.] L. Iunius Brutus, & P. Valerius Leuinus Tarquinium exegerunt. M. Brutus cum ceteris coniuratis C. Cæſarem de medio ſuſtulit. M. Tull. pro Planc. *Quid potuit amplius ſi Iunius Brutus eſſet, qui ciuitatem dominatu Regio liberauit?* Idem Philip. 2. *Etenim ſi auctores ad liberandam patriam deſiderarentur, illis auctoribus Brutos ego impellerem? quorum uterque Iunij Bruti imaginem quotidie uideret: alter etiam Ahalæ? his igitur maioribus orti, ab alienis potius conſilium peterent, quàm à ſuis? & foris potius, quam domo?*

- hoc] uidelicet hunc Rupilium Regem iugulare. in nomine *Regis* ineſt ambiguum.

SATYRA 8.

*O*LIM *truncus eram ficulnus, inutile lignum:*
Cum faber incertus ſcamnum, faceret'ne Priapū:
Maluit eſſe deum: deus inde ego, furum, auiumq́;
Maxima formido: nam fures dextra coërcet,
Obſcenoq́; ruber porrectus ab inguine palus:
Aſt importunas uolucreis in uertice arundo
Terret fixa: uetatq́; nouis conſidere in hortis.
Huc prius anguſtis eiecta cadauera cellis
Conſeruus uili portanda locabat in arca.
Hoc miſeræ plebi ſtabat commune ſepulcrum,
Pantolabo ſcurræ, Nomentanoq́; nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hîc dabat: heredes monimentum ne ſequeretur.
Nunc licet Eſquilijs habitare ſalubribus: atque
Aggere in aprico ſpatiari: quò modò triſtes
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum.
Cum mihi non tantùm fureſq́;, feræq́; ſuëta.
Hunc uexare locum, curæ ſunt, atque labori:

COMMENTARII.

- truncus eram fic. inut. l.] ficus lignum, et fragile, et infirmū eſt, eoq́; nullam ad rem utile. ex quo *ficulnum auxilium* pro auxilio inani, nulliusque momenti: tralatione ducta à ficu, inquit Theocriti interpres, his uerbis: τὸ τῆς συκῆς ξύλον εὔθρασον, ἀσθενὲς, καὶ ἀδυνάτον· ὅθεν καὶ παροιμία, συκίνη ἐπικουρία ἡ μηδὲν ὠφελοῦσα, ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς συκῆς. et homo ficulnus, pro inerti, ignauo, inutili. Theocritus ἐργατ. εἰδ. ι. Σφίγγετ' ἀμαλοδέται τὰ δράγματα, μὴ παριών τις Εἴπος, σύκινοι ἄνδρες, ἀπώλετο χ' οὗτος

Quantum, carminibus quæ uerſant, atque uenenis
Humanos animos: has nullo perdere poſſum,
Nec prohibere modo, ſimulac uaga Luna decôrum
Protulit os, quin oſſa legant, herbasq́; nocenteis.
Vidi egomet nigra ſuccinctam uadere palla
Canidiam pedibus nudis, paſſoq́; capillo,
Cum Sagana maiore ululantem. (pallor utraſque
Fecerat horrendas aſpectu) ſcalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt. cruor in foſſam confuſus: vt inde
Maneis elicerent, animas reſponſa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: maior
Lanea, quæ pœnis compeſceret inferiorem.
Cerea ſuppliciter ſtabat, ſeruilibus vtq́;
Iam peritura modis. Hecaten uocat altera, ſæuam
Altera Tiſiphonen. ſerpenteis, atque uideres
Infernas errare canes: Lunamq́; rubentem,
Ne foret his teſtis, poſt magna latêre ſepulcra.
Mentior at ſi quid: merdis caput inquiner albis
Coruorum: atque in me ueniat mictũ, atq; cacatũ
Iulius, & fragilis Pedatia, furq́; Voranus.
Singula quid memorẽ: quo pacto alterna loquentes
Vmbræ cum Sagana reſonarent triſte, et acutum?
Vtq́; lupi barbam uariæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris? & imagine cerea
Largior arſerit ignis? & vt non teſtis inultus
Horruerim uoces Furiarum, & facta duarum?
Nam, diſploſa ſonat quantum ueſica, pepedi
Diffiſſa nate ficus. at illa currere in urbem.
Canidiæ denteis, altum Saganæ caliendrum
Excindere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno riſuq́;, iocoq́; uideres.

ὁ μισθός. & γράμμα ſuxlun apud Lucianum lib. περὶ τ ἀπαιδεύτου, καὶ πολλὰ βιβλία ὠνόμ.

- incertus ſcamnum, faceret ne] incertus, ſcamnum'ne faceret, an Priapum. ſic autem legendũ, & ita tres cod. Vatic. Faër. Torneſ. Iannoct. non *faceretve*. hunc Priapum Dionyſii, & Naidis nymphæ, uel Chionæ filium eſſe dicunt: Præterea non longè à Lampſaco urbem ſui nominis condidiſſe. Alij eundẽ eſſe Priapum uolunt, & Bacchum: quod ex vocabuli ratione ac ueritate probari poteſt. πρίηπος enim uidetur eſſe quaſi βριήπυος, ideſt, clamoſus, propter eos, qui in poculis immoderatis, & bacchationibus eduntur, clamores: aut πρίηπος dictus eſt, quaſi προϊέμενος τὸ σπέρμα, id eſt, ſemẽ profundens. Præponebatur autẽ Priapus agris, hortisq́; cuſtodiendis, atque è ligno fingebatur, ut hic è ficu, & Catullianus ille è quercu. *Hunc ego iuuenes locum, Villulamq́; paluſtrem Tectã uimine iunceo, Caricisq́; maniplis Quercus arida ruſtica Conformata ſecuri Nutriui, ut magis, & magis Sit beata quotannis*, &c. & item alter eiuſdem Catulli è populo. *Ego hæc, ego arte fabricata ruſtica, Ego arida, ô viator, ecce populus, Agellulum hunc, ſiniſtrà tute quem uides, Heriq́; uillulam, hortulumq́; pauperis Tuor, malasq́; furis arceo manus.* eodem pertinet illud incerti auctoris. *Inſulſiſſima, quid puella rides? Non me Praxiteles, Scopáſve fecit: Nec ſum Phidiaca manu politus: Sed lignum rude uillicus dolauit: Et dixit mihi, tu Priapus eſto.*

- ſurum, auiúmq; Max. for.] ſic Virg. Georg. lib. 4. *Et cuſtos furum, atque auium cum falce ſaligna Helleſpontiaci ſeruet tutela.*

Nam fures dextra coer.] qua falcem tenet, ſeu fuſtem: coërcet, & palus, ideſt, penis, ſeu mentula: quam in Priapeis columnam, & faſcinum bipedale nominant,

nominant incerti auctores. his duobus telis fures terrebat Priapus, nempe falce, & pene: ex quo in epigrammate quodam queritur falcem ſibi à furibus eſſe ſubreptam, dicitq; ſe uereri, ne altero etiam telo ſpolietur. *Credere quis poſſet falcem quoque (turpe fateri) De digitis fures ſubripuiſſe meis? Nec mouet amiſſi tam me iactura, pudorq;, Quàm præbent inſtos altera tela metus. Quæ ſi perdidero, patria multabor, & olim Ille tuus ciuis, Lampſace, Gallus ero.*

Aſt importunas] quæ me quodammodo à portu, & quiete excludunt: per quas mihi conquieſcere non licet. ut annot. ad Od. XVI. lib. 3.

- nouis] nuper à Mæcenate inſtitutis.

Huc prius anguſtis] olim in Eſquilijs inhumabantur ſerui, cùm ſepulcris priuatis carerent: & plebeij homines ita tenues & egentes, ut non haberent, ubi ſepelirentur: & ſcurræ, & decoctores.

- cællis] in quibus habitabant ſerui. M. Tull. Philipp. II. - *conchyliatis Cn. Pompeij periſtromatis ſeruorum in cællis lectos ſtratos uideres.*

- ſepulcrum] ſepulcretum, ſi non unum in Eſquilijs erat ſepulcrum, ſed plura. Quod ſi vnum erat, nempe ſeruis & plebi commune, rectè & propriè dixit *ſepulcrum.*

Pantolabo ſcurræ, Noment.] Mallium Pantolabum ſcurram: Caſſium Nomentanum nepotem numerat in plebe, ſatyricè, & vrbanè: Eoſque ſæpe uellicat & carpit, vt ſat. I. lib. 2. - *triſti lædere uerſu Pantolabum ſcurram, Nomentanũq; nepotẽ.*

Mille pedes in fronte, &c.] hæc erat formula verborum, quibus teſtatores ſignificabant ſe certum loci ſpatium è ſuis agris excipere, quod & ſuis heredibus adimerent, & reip. ſeu alicui corpori, & vniuerſitati: ſeu libertis & familiæ ſuæ donarent, vt eſſet vel populi, & vniuerſitatis: uel familiæ ſepulcretum, *hoc monumentum hæredes non ſequitur*, uel hæ litteræ H. M. H. N. S. quæ tantundem ualent. cuiuſmodi uerba reperiuntur etiam hodie in ueteribus marmoribus, & lapidibus incisa, ex quibus quattuor hoc loco exempla proponam: unum ex marmoreo monimento, quod Bononiæ uidi: alterum ex uno, quod Romæ: duo ex duobus Mutinenſibus, à me exſcripta. ſic igitur inſculptum eſt in Bononienſi.

Q. MANILIO C. F. CORDO LEG. XXI. RAPAC. PRAEF. EQVIT. EXACT. TRIBVT. CIVIT. GALL. FAC. CVR. CERTVS LIB. IN AGR. P. XLIV. IN FR. P. XLIV. H. M. H. N. S. (id eſt, hoc monumentum heredes non ſequitur.) Sic in uno Murinenſi. CLODIA PLAVTILLA SIBI ET Q. VERCONIO AGATHONI MARITO OPTIMO ET LVCIFERAE LIBERTAE IN FR. P. XX. IN AG. P. XX. H. M. H. N. S. ſic in altero. C. STATIVS C. F. SALVIVS SIBI ET C. STATIO. C. FABIO RVSTICO ET P. POMPONIO P. L. ANTEROTI. POMPONIAE P. L. OPTATAE POSTERISQVE EORVM F. L. (id eſt, faciendum locauit) IN FR. P. XVI. IN AG. P. XX. quartum, quod eſt Romæ in æde D. Cæciliæ, indicauit mihi Fuluius Vrſinus uir doctiſſ. & humaniſſ. DIIS MANIBVS SACRVM. MARIO L. LIB. HERMETI ET DOCETIAE FASIDI MARIVS L. LIB. FELIX PATRONIS SVIS BENEMERENTIBVS DE SVO FECIT, ET SIBI, ET LIBERTIS, LIBERTABVSQVE SVIS, POSTERISQVE EORVM, ITA NE VNQVAM DE NOMINE FAMILIAE NOSTRAE EXEAT HOC MONIMENTVM. HOC MONIMENTVM HEREDES NON SEQVITVR. IN FRONTE LAT. PED. XX. ET DIG. II. IN AGR. LONG. &c. Nemo autem (opinor) ignorat ſepulcrorum alia fuiſſe familiaria: alia hereditaria. Familiaria erant ea, quæ teſtator ſibi, & familiæ, id eſt, ſibi, & liberis, et libertis: hereditaria, quæ ſibi, & heredibus facienda curabat. non enim ſemper liberi ſcribebantur heredes, ſed interdum uel alieniſſimi. hæc igitur Horatij uerba ſic explico. hic, id eſt, in Eſ-

quilijs,ubi nunc ſunt horti Mæcenatis,cippus erat defixus,& locatus in terra,qui uerbis quibuſdam inciſis ſignificabat mille pedes agri Eſquilini in fronte, id eſt, ab ea parte,quæ uiam publicam attingebat,ad ſepulturam plebis tribui: trecentos in agrum,id eſt,ab ea parte,quæ ad agros coniunctos pertinebat,ne heredes hunc ſibi locum uendicarent,ne'ue in hoc monimentum,heredum reliquiæ inferrẽtur. legendum autem *heredes monimentum ne ſequeretur*. non,ut uulgò,*ſequerentur*.

Monimentum] Monumenta,ſeu monimenta ſepulcrorum (inquit Varro) ſecundum uiam ponuntur, quo prætereuntes admoneant & ſe fuiſſe, & illos eſſe mortales,ab eoq; cetera ſcripta,ac facta memoriæ cauſa,monimenta dicta.

Nunc licet Eſq.h.ſ.] nunc autem deſijt hic collis eſſe ſepulcretum.

-non tantùm] non tam. ſententia huius loci hæc eſt. quo quidem tempore non tantam mihi curam,tantumq; laborem afferunt fures,& feræ,quæ hunc locũ uexare conſueuerunt,quantum ſagæ mulieres,& ueneficæ,quæ carminibus,& uenenis animos hominum immutant.

-carminibus] cantionibus,excantationibus,ἐπῳδαῖς.

-ſuetæ] ſuetæ triſyllabum. ut *ſuenit* apud Lucr.lib.6. -*qui ferri quoque uim penetrare ſuevit*.

Luna] eam enim putabant eſſe συνεργὸν πρὸς τὰς μαγείας.

-ſuccinctam] expeditam.ut ſaty.VI.lib.2. -*veluti ſuccinctus curſitat hoſpes.* ſimile eſt illud Virg.lib.4. *Vnum exuta pedem uinclis in ueſte recincta*.

Canidiam] de qua, & in quam Od. V. epod. *Canidia breuibus implicata uiperis Crines & incomtum caput*.& Od.XVII.Et item ſat.1.lib.2.*Canidia Albuci,quibus eſt inimica uenenum*. minatur ἀπὸ κοινοῦ.

-paſſoq; cap.] ſparſo,non religato,neque in nodum collecto.Terent.Heaut. -*capillus paſſus,prolixus*,&c.

Scalpere] fodere. aliud eſt ſculpere.

-diuellere m.] diſcerpere, ac diripere dentibus.

-cruor] agnæ diuulſæ, ac dilaceratæ.

-vt inde Man.elic.anim.] ut cruore mortuorum animas ab inferis excitarent.*inde*,id eſt,è foſſa,uel potius,cruore.Manes lacte,melle,& ſanguine delectari, ex poëtarum Græcorum,& Latinorum lectione intelligere licet. Virg. Aen. III. *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte, Sanguinis & ſacri pateras*.& lib.V. *Ille è concilio multis è millibus ibat Ad tumulum magna medius comitante caterua.Hic duo rite mero libans carcheſia Baccho Fundit humi,duo lacte nouo,duo ſanguine ſacro*. ibid. -*huc caſta Sibylla Nigrarum multo pecudum te ſanguine ducet*. & ὀδυσσ.λ. Vlyſſes ad inferos deſcenſurus,de Circes conſilio primùm in foſſam mel cum lacte permiſtum,uinum, aquam infundit: deinde oues aliquot mactat, ad quarum ſanguinem animas aduolantes arcet gladio diſtricto,neque eas ſinit de ſanguine guſtare,immo,ne accedere quidem prius, quàm Tireſiam conuenerit,& contulerit de ſuo, & ſociorum reditu.uerba Vlyſſis ſunt hæc, Αὐταρ ἐγὼ ξίφος ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ Ἥμην,οὐδ' εἴων νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα Αἵματος ἆσσον ἴμεν πρὶν Τειρεσίαο πυθέσθαι. Tireſias autem ſtatim,ut ad foſſam lactis,ſanguinis, & ceterorum liquorum plenam acceſſit, Vlyſſem orat, ut ſeſe aliquantiſper à foſſa auferat, gladiumq; abſtineat, donec de ſanguine biberit: quo impetrato, & ſanguine hauſto, Vlyſſem ea omnia edocet, quibus ille in patriam redeundi facultatem ſit habiturus: ſic Tireſias eodem loco. Αλλ' ἀποχάζεο βόθρου, ἄπισχε δὲ φάσγανον ὀξὺ, Αἵματος ὄφρα πίω, καί τοι νημερτέα εἴπω. Vmbræ autem aliæ præter Tireſiam,& eos Manes, qui de Lethæo flumine non guſtarant, Vlyſſem non agnouerunt, niſi poſt epotum ſanguinem. ſic enim Vlyſſes loquitur de Agamemnone eodem lib. Εγνω δ' αἶψα με κεῖνος, ἐπεὶ

πίειν αἷμα κελαινὸν. Euripid. Hecuba. ἐλθὲ δ' ὡς πίῃς μέλαν Κόρης ἀκραιφνὲς αἷμ', ὅ, σοι δωρούμεθα Στρατός τε, κ' ἀγώ.

– elicerent] excitarent, inuitarent. Manes animæ ſunt à corporibus ſeiunctæ, & quæ iam inferorum ſedem incolunt.

Lanea & effigies c.] duæ (inquit) etiam erant imagines: una lanea, altera cerea. ſolebant autem mulieres, quæ ueneficijs, & magicis artibus vtebantur, imagines adhibere & cereas, ut is, quem amore ſui capi uellent, inſtar ceræ molleſceret: & cretaceas, ut is ſe in alias mulieres obfirmaret, atque obdureſceret tanquã creta: & laneas, ut amore ſui incenderetur, atque inflammaretur non aliter, quàm lana. exemplum imaginis cretaceæ ſimul & cereæ extat apud Virgil. in Pharmac. *Limus ut hic dureſcit, & hæc ut cera liqueſcit Vno, eodemq; igni: ſic noſtro Daphnis amore.* ceree tantùm apud Theoc. εἰδ. β. Ὡς τοῦτον τὸν καρὸν ἐγὼ σὺν δαίμονι τάκω, Ὣς τάκοιθ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις.

Hecaten] Hecaten alij Iouis, & Iunonis, alij Iouis, & Cereris filiam eſſe uolunt, ex furtiuo concubitu procreatam: eamq; primùm Nymphis à Ioue eſſe traditam, ut aleretur: deinde iam adultam Iunonis unguentum, quo illa faciem inungere ſolebat, clam ſuſtuliſſe, Europæq; Phœnicis filiæ dediſſe: quod cum Iuno reſciuiſſet, illamq; inſequeretur, ut in eam animaduerteret: Hecaten in cuiuſdam puerperæ thalamum, ſeſe contuliſſe, ibiq; aliquantiſper delituiſſe: inde ad homines quoſdam, qui mortuum efferebant, confugiſſe, eaq; per mediam funeris pompam dilapſa, Iunonem perſequendi finem feciſſe, atque abijſſe: Cabarnos autem Cereris ſacerdotes eam pauidam, & anxiam Iouis iuſſu recepiſſe, ut expiarent: Quod vt efficere poſſent, ad Acheruſiam paludem detuliſſe: Ex eo natam opinionem Hecaten eſſe umbrarum, Maniumq; dominam, atque arbitram, & ob eandem cauſam χθονίαν, id eſt, terreſtrem eſſe nominatã. Itaque Simætha illa apud Theoc. in Pharmaceutr. Daphnidis amore flagrans, eumq; uenenis, & carminibus, & ceteris magicis artibus ad ſe reuocare cupiens, ait ſe Lunæ primùm: deinde Hecatæ laudes cantaturam, his uerbis, τὶν γὰρ ποταείσομαι ἅσυχα δαῖμον, Τᾷ χθονίᾳ θ' Ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι, &c. ſolebant præterea Hecate in triuijs collocare, quoniam rebus pollutis, & expiationibus præeſt. Tradunt etiam nonnulli Iouis, & Pheræ filiam fuiſſe, eamq; à matre in triuium proiectam eſſe: ſed bubulcos, & paſtores eam ſublatam, atque exceptam aluiſſe: Iccircò triuia huic deæ ſacra exiſtimari. hæc ex Græcorum commentarijs. Heſiodus autem in Theogon. (ſi modò Heſiodi eſt hoc poëma) Hecaten facit Perſei, & Aſteriæ filiam.

Tiſiphonen] vnam ex Furijs, inde appellatam, quòd cædes ulciſcatur.

– ſerpentes, atque uideres Infern.] videres ſerpentes, & canes infernas errare. ſic Virg. Aen. vi. – *uiſæq; canes ululare per umbram.* & Simætha illa apud Theoc. ex canum latratu, et ululatu Hecatæ aduentum præſentiamq; colligit, his uerbis, Θέστυλι, ταὶ κύνες ἄμμιν ἀνὰ πτόλιν ὠρύονται. Ἁ θεὸς ἐν τριόδοισι· τὸ χαλκίον, ὡς τάχος, ἄχει. eodẽ pertinet, quod ait Sophron in mimis. θύουσι ῥέα καὶ ἑκάτῃ κυνάς, ὅτι κύων ὑλάξας λύει τὰ φάσματα, ὡς καὶ χαλκὸς κροτηθείς, εἴτε τι τοιοῦτο, id eſt, Rheæ, et Hecatæ canes immolant, propterea, quòd canis latrans Lemures fugat, ac diſſipat, quemadmodum et æs pulſatum, aut aliquid tale.

Lunámq; rubentem] uel quòd eo interdum colore eſt, ut ſuprà Od. xi. lib. 2. uel rubentem intellige αἰσχυνομένην, id eſt, erubeſcentem, propterea quòd eam talium facinorum, ac maleficiorum pudêret, ut declarat ſubſequens uerſus.

– caput inquinet] κατὰ κεφαλήν. Helleniſmus. Latinè dixiſſet mihi caput inquinetur.

- fragilis Pedatia] mutato genere, & adiecto epitheto *fragilis*, Pedatij impudicitiã, mollitiemq; notat. huc uidetur pertinere iocus ille à M. Tull. relatus lib. 2. de orat. *Eſt bellum illud quoque, ex quo is, qui dixit, irridetur in eo ipſo genere, quod dixit: ut cum Qu. Opimius conſularis, qui adoleſcentulus male audiſſet, feſtiuo homini Egilio, qui uideretur mollior, nec eſſet, dixiſſet. Quid tu Egilia mea? Quando ad me uenis cum tua colu, & lana? Non pol (inquit) audeo, Nam me ad famoſas uetuit mater accedere.* ſic Catull. in Galliambo de Atti, Cybeles ſacerdotes Gallas uocat, quia mulieribus, quã uiris, eſſent ſimiliores.

- alterna] alternis ſermonibus, alternatim.

- acutum] Ariſtot. in probl. ſcribit mulieres, pueros, eunuchos eſſe *ὀξυφώνους*: & cur ita ſit, cauſam affert. Itaque ueriſimile eſt, umbras quoque, ſi loquerentur, *ὀξυφωνοτάτας* fore, id eſt, acutiſſimam uocem miſſuras.

- & imagine cerea] ex imagine cerea, uel ob imaginem ceream in ignem cõiectam. in nomine *cerea* autem ineſt *συναίρεσις*, ut ſuprà admonuimus.

- furiarum duarum] furias uocat Canidiam, & Saganam ueneficas.

- diſploſa] utitur eodem nomine Lucret. lib. 6. de nube, ex qua fulmen erumpit, loquens: *Tum perterricrepo ſonitu dat miſta fragorem. Nec mirum: cum plena animæ ueſicula parua Sæpe ita dat pariter ſonitum diſploſa repente.*

Diffiſſa nate] corruptè legitur in quibuſdam exemplaribus diffiſa uno ſ. cum *diffiſſa* ſit legendum à uerbo diffindo, id eſt, in multas parteis findo.

- ficus] ego Priapus è ficu dolatus: ego Priapus ficulnus.

- currere] currere cœperunt: currebant, ſeu cucurrerunt. ſic loquuntur & hiſtorici, & poetæ, & oratores. Horat. Od. v. epod. *Sub hæc puer, iam non, ut ante, mollibus Lenire verbis impias.* ſaty. proxima *Ridens diſſimulare: meum iecur urere bilis.* ibid. in princip. *Ire modo ocyus, interdum conſiſtere.* ſaty. VIII. lib. 2. *- vertere pallor Tum parochi faciem.* ſaty. III. euſd. lib. *- illa rogare Quantane.* & ſaty. VI. *Currere per totum pauidi conclaue.* M. Tull. frument. *Inflat Scandilius: poſcere Recuperatores.* Idem de ſignis. *minitari abſenti Diodoro, uociferare, palam, lacrymas interdum uix tenere.* ibid. *Iſte unumquodq; vas in manus ſumere, laudare, mirari. Rex gaudere*, &c.

Canidiæ dentes, &c.] id eſt, tum cuiuis uidere liceret Canidiæ dentes non ſuos, ſed alienos, & arte inſitos: Saganæ autem comam *πρόσθετον* excidere. caliendrum aiunt eſſe comam *πρόσθετον*, id eſt, appoſitam, non natiuam.

Vincula] licia Virgilius nominat in Pharm. *Terna tibi hæc primùm triplici diuerſa colore Licia circundo.*

SATYRA 9.

IBAM fortè uia Sacra (ſicut meus eſt mos)
Neſcio quid meditans nugarum, totus in illis.
Accurrit quidam notus mihi nomine tantum,
Arreptaq; manu, quid agis dulciſſime rerum?
Suauiter, ut nũc eſt, inquã: & cupio omnia, quæ uis.
Cum aſſectaretur: nunquid uis? occupo: at ille,
Noris nos, inquit: docti ſumus. hic ego: pluris
Hoc, inquam, mihi eris. miſerè diſcedere quærens
Ire modo ocyus: interdum conſiſtere: in aurem

COMMENTARII.

Ibam fortè] Deſcribitur hac ſatyra homo odioſè loquax, & moleſtus.

- uia Sacra] quæ ferebat ad forum Romanum.

Accurrit] ſic habent omnes libri manuſcripti, Vatic. & ceteri.

- quid agis dulc.]

quid

Dicere neſcio quid puero : cum ſudor ad imos
Manaret talos. ô te, Bollane, cerebri
Felicem, aiebam tacitus. cum quidlibet ille
Garriret : uicos, urbem laudaret, ut illi
Nil reſpondebam : miſerè cupis, inquit, abire,
Iandudum uideo : ſed nil agis : uſque tenebo,
Perſequar. hinc quò nũc iter eſt tibi? nil opus eſt te
Circumagi : quendam uolo uiſere, non tibi notum :
Trãs Tiberim lõgè cubat is prope Cæſaris hortos.
Nil habeo, quod agã : et nõ ſum piger. uſq; ſequar te.
Demitto auriculas : ut iniquæ mentis aſellus,
Cum grauius dorſo ſubijt onus. incipit ille.
Si bene me noui, non Viſcum pluris amicum,
Non Varium facies. nam quis me ſcribere plureis
Aut citius poſſit uerſus? quis membra mouere
Mollius? inuideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat. eſt tibi mater?
Cognati? queis te ſaluo eſt opus? haud mihi quiſquã.
Omnes compoſui. fœlices. nunc ego reſto.
Confice. nanque inſtat fatum mihi triſte, Sabella
Quod puero cecinit, diuina mota anus urna.
Hunc neque dira uenena, nec hoſticus auferet enſis,
Nec laterum dolor, aut tuſſis, nec tarda podagra :
Garrulus hunc quando cõſumet cunque : loquaceis,
Si ſapiat, uitet : ſimulatq; adoleuerit ætas.
Ventum erat ad Veſtæ, quarta iam parte diei
Præterita : & caſu tunc reſpondere uadato
Debebat : quod ni feciſſet : perdere litem.
Si me amas, inquit, paulum hic ades. inteream, ſi
Aut ualeo ſtare, aut noui ciuilia iura :
Et propero, quò ſcis. dubius ſum, quid faciã, inquit :
Te'ne relinquã an rem. me ſodes. non faciam, ille,
Et præcedere cœpit. ego, ut contendere durum eſt
Cum uictore, ſequor. Mæcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. paucorũ hominũ, & mẽtis bene ſanæ.
Nemo dexterius fortuna eſt uſus. haberes
Magnum adiutorem : poſſet qui ferre ſecundas :
Hunc hominem uelles ſi tradere. diſperearn, ni
Summoſſes omneis. non iſto uiuimus illic,
Quo tu rere, modo. domus hac nec purior ulla eſt :

quid rerum agis, dulciſſime Horati? (inquit ille.)

- num quid uis? occupo] cum me affectaretur, ego præoccupans, num quid uis? id eſt, num quid eſt, quod me tua cauſa efficere uelis? inquam.

- hic ego] tum ego (inquam) tanto pluris à me fies : tanto mihi eris carior.

- miſerè diſc. q. Ire modò] ego, qui miſerè cuperem ab eo diſcedere, modò celerius incedebã, modò conſiſtebam, modò aliquid puero meo in aurem dicebam, loquaci illi non obſcurè ſignificans aliquid mihi eſſe ſerii negocii, quod agerem. *miſerè* idem ferè ualet, quod uehementer, uſque ad miſeriã. Terent. in Heautont. *Vi ſtultæ, et miſerè omnes ſumus religioſæ. miſerè religioſæ* ualet, ſupra modum religioſæ. ſimile eſt illud miſerè amare, quod ferè æquale eſt illi, perditè, amare.

- in aurem] Dicere in aurem ſolemus, quæ ab alijs nolumus exaudiri. notus ille Homeri uerſus ὀδ. δ. & alibi iteratus, Ἄγχι σχὼν κεφαλὴν ἵνα μὴ πευθοίαθ' οἱ ἄλλοι, id eſt, admoto propius capite, ne alijs exaudirent. ſic Eurip. Ione, δεῦρ' ἔλθ', ἐς οὖς γὰρ τοὺς λόγους εἰπεῖν θέλω. M. Tull. Verr. de ſupplic. *atque eum uidens ſedere ad latus prætoris, & ad aurem familiariter, ut ſolitus erat, inſuſurrare.* Idem lib. 2. de Finib. *ad aurem admonere.* Virg. Aen. 5. *et fidam ſic affatur ad aurẽ.*

guere, demiſſo animo eſſe, quippiam ægrè ferre. Plato lib. decimo de rep. Τὸ μὲν πρῶτον ὀξέως ἀποτηδῶσι, τελευτῶντες δὲ καταγέλαστοι γίγνονται τὰ ὦτα ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντες.

- ut iniquæ mentis aſ.] iniquo animo onus impoſitum ferens.

- ſubijt onus] it.o.nus, trochæus, ſeu tribrachus pro dactylo, ut ſuprà ſat.IIII. *Qui non defendit alio culpante.* & Od.III.lib.II. *Cæca timet aliunde fata.*

Viſcum] ſaty.ult.huius lib. – *& hæc utinam Viſcorum laudet uterque.* & ſaty.ult. lib.2. *Summus ego, & prope me Viſcus Thurinus.*

- quis membra mouere] ſaltare. Lucret.lib.4. – *vt uideantur Cernere ſaltantes, & mollia membra mouentes.*

- inuideat quod & Herm.] ego ita bellè canto, ut uel Hermogenes ipſe, qui cantor eſt optimus, mihi inuideat. Attende, ut Horatius hunc garrulum faciat etiam arrogantem, atque ineptè, & glorioſè multa de ſe prædicantem.

Interpellandi locus] hîc erat interloquendi (inquit Horat.) & ſermonis interrumpendi locus. itaque quæſiui ab eo, mater'ne eius uiueret? cognatos'ne haberet? &c.

- queis] quibus tua ſalus ſit utilis, ac neceſſaria.

- haud mihi q.] reſpondet garrulus, propinquum ſibi ſupereſſe neminem, omnes à ſe eſſe compoſitos, id eſt, conditos, & humatos.

- felices] mortuos appellant Græci μακαρίτας, quaſi beatos, & omnibus calamitatibus, & miſerijs humanis defunctos, ac liberatos. Iccircò putãt nonnulli hæc eſſe coniunctim legenda: *omnes compoſui felices.* à quibus diſſentiõ, arbitrorq; Horatium reſpondere, illos eſſe, ut mortuos, felices, quippe quorum aures huius hominis non ferenda loquacitas non ſit amplius uerberatura: atque ob eam cauſam nunc uerè dici poſſe felices, id eſt, μακαρίτας, non eo ſolùm nomine, quòd mortui, ſed quòd maxima moleſtia, nempe huius loquacitate, defuncti ſunt. Theocr. φαρμακχθὶ μ' ἁ θαλχαρίλα Θράσσα τρόπος ἁ μακαρῖτις Ἀγχίθυρος ναίοισα κατέδεξατο. Lucian. περὶ πένθους. ἔασον δυσπαύσας τὸς τῷ μακαρίτῃ δαίμονας.

- puero] tum, cum puer eſſem.

- diuina urna] ſortibus in urnam conіectis, quibus diuinantur, id eſt, præſentiuntur, & prædicuntur futura: de quibus diſputans M.Tull.de diuinat. lib. 2. ait totam rem eſſe inuentam fallaciis aut ad quæſtum, aut ad ſuperſtitionem, aut ad errorem.

Hunc] puerum Horatium. ſunt etenim uerba anus Sabinæ ex ſortibus Horatio ſua fata canentis.

- laterum dolor] πλευρῖτις. M.Tull.lib.2.de orat.ad Qu.fr. *dicéq; ſeptimo eſt lateris dolore conſumtus.* Horat.ſaty.III.lib.1. – *ut ſolet in cor Traiecto lateris miſeri, capitisq; dolore.*

- tuſſis] βήξ. infrà ſaty.v.lib.2. – *ſi quis Fortè coheredum ſenior malè tuſſiet,*

Garrulus hunc quando, &c.] quando, id eſt, quandoquidem, ſeu quoniam homo garrulus hunc quouis tempore conſumet. Porph. & Acr. *quando conſumet cunque* dictum eſſe uolunt κατὰ τμῆσιν, cum uox quandocunque huic loco nullo modo conuenire poſſit, niſi abſolutè accipias pro quouis tempore. *cunque* igitur, ſi ſeparatim accipias, idem ualebit quod *quandocunque* abſolutè, ſeu quouis tempore, ut Od.XXXII.lib.1. *Dulce lenimen mihi cunque ſalue Ritè uocanti.* & ita Lucret. lib. 4. *Omnigenum quoniam paſſim ſimulacra feruntur, Partim ſponte ſua, quæ fiunt aëre in ipſo, Partim quæ varijs ab rebus cunque recedunt:* niſi ſi quis apud Lucret. particulam *cunque* cum prouocabulo *quæ* coniungendum eſſe dicat.

- ad Veſtæ] ædem, ut M.Tull.lib.6.epiſt.ad Att. – *atqui nihil habuit inſcriptum*

Perſius exponit cauſſam: ridetur ab omni
Conuentu: laudat Brutum: laudatq́; cohortem.
Solem Aſiæ Brutum appellat: ſtellasq́; ſalubreis
Appellat comites, excepto Rege: canem illum,
Inuiſum agricolis ſidus, uenisſe ruebat,
Flumen ut hibernum, fertur quò rara ſecuris.
Tum Prænestinus ſalſo, multumq́; fluenti
Expreſſa arbuſto regerit conuicia, durus
Vindemiator, & inuictus, cui ſæpe uiator
Ceſſiſſet, magna compellans uoce cucullum.
At Græcus, poſtquam eſt Italo perfuſus aceto,
Perſius exclamat: per magnos, Brute, deos te
Cyro: qui reges conſueris tollere: cur non
Hũc Regẽ iugulas? operũ hoc (mihi crede) tuorũ eſt.

pilium Regem ingenio im probo, ac peruerſo, & qua ſi puris pleno. hominem contaminatum, pernicioſum, maledicum, peſtiferum. ſic Lucillius. *In numero quorum nunc primu' Trebelliu' multùm Luciu' marcebat febris, ſenium, uomitus, pus.*

Hybrida] quia Græcus ciuitate donatus: uel quia ex patre peregrino, & matre Romana natus. translatio eſt ab animalibus rationis expertibus. Hybridæ enim nominantur ex diuerſo genere nata.

Omnibus & lippis notum, & tonſorib.] lippi neque domo prodire, neque lucem ferre poſſunt. Eò fit ut ſtudiosè, & curiosè, quæ foris aguntur, ab iis à quibus inuiſuntur, exquirant. Idẽ fit à tonſoribus. utitur hoc prouerbio Ariſtoph. in Pluto, *καί τοι λόγος γ' ἦν νὴ τὸν Ἡρακλέα πολὺς Ἐπὶ τοῖσι κουρείοισι τῶν καθημένων, ὡς ἐξαπίνης ἀνὴρ γεγένηται πλούσιος.*

- permagna neg. d. h.] negociabatur Clazomenis. aliud eſt autem mercatorem eſſe, aliud negociatorem.

Clazomenis] vrbs eſt Aſiæ. Strabo lib. 14. *ἐπ' αὐτῷ τῷ τῆς Χερρονήσου ἰσθμῷ οἰκοῦσι Τήιοι, καὶ Κλαζομένιοι.*

Durus] *σχέτλιος, στερρὸς,* ſæuus, pertinax, peruicax.

- odio] odioſa oratione, conuicio. Cic. ad Att. li. 4. - *ſed tamen cum horas treis ferè dixiſſet, odio, & ſtrepitu ſenatus, coactus eſt aliquando perorare.*

- adeò ſermonis amari] ſermonis odioſi, inſuauis, iniucundi. homo petulans in maledicendo. *πικρὸν* appellant Græci hominem amarè iraſci ſolitum. *tumidus* autem excudendum curaui ſine copula *que*, ſecutus auctoritatem 2. cod. Vatic. Iann. & Torn. ſic ſup. ſaty. 111. - *habeare inſuauis, acerbus.* & ibid. - *illi Tardo cognomen pingui damus.* ſic Hom. ἰλιάδ. γ. *ἐν θαλάμῳ δινωτοῖσι, κιέντι.* & ὀδυσ. χ. *δεινὸν δ' ὀδυσσεῖ.* Apollon. α. ἀργον. *Ἄρρηκτος, ἀκαμάτες ἐδύσετο νειόθι γαίης.* idem lib. β. *Ὣς ἄρ' ἀμειδήτους ἁγίας ἐδράζετο νύκτας,* Oppian. κυνηγ. *μετέπειτα δ' ἔχιστεν ἐλαίῳ Πᾶν δέμας ἀλείφει, κνώδει.*

Siſennas, Barros] duo nomina ſunt *ἀσυνδέτως* poſità. Porphyr. uidetur legiſſe *Varros.*

- equis præcurreret albis] id eſt, longè ſuperaret. notum prouerbium eſt. Plaut. in Aſinar. *Nam ſi huic occaſioni tempus ſe ſubterduxerit, Nunquam pol indipiſcet quadrigis albis.*

(hoc etenim ſunt o. i.] hæc omnia uſque ad illum locum, *Bruto prætore,* &c. interpoſitionis nota ſunt includenda. moleſti autem ſunt ij ferè, quos alio nomine pertinaces appellamus: niſi quis fortè dicat eo inter ſe differre, quòd pertinaces interdum pertinacia ſua neminem offendunt: moleſti autem quouis ſermone, & quouis tempore offendunt, atque adeò enecant. huius igitur loci hæc ſententia eſt: moleſti eodem iure ſunt, id eſt, eandem ſibi libertatem, licentiamq́ue ſumunt,

munt,ac uendicant,quam uiri fortes,inter quos nata diſſenſio & diſcordia eſt. Nã quemadmodum hi nunquam placantur inter ſe, nunquamq; in gratiam mutuam redeunt,quandiu uiuunt: ſic & moleſti nunquam inducere animum queunt,ut reconcilientur inter ſe. ordo uerborũ hic eſt,moleſti hoc ſunt iure,quo fortes,quibus aduerſum bellum incidit.

-inter Hectora Priam.] quàm graues, & implacabiles inter Hectorem & Achillem inimicitiæ interceſſerint,declarat ipſe Achilles ἰλ. χ. cui cum Hector polliceretur ſe,ſi eum interficeret,corpus eius Græcis redditurum, cumque eum oraret,ut ſe idem facturum ſibi promitteret,ſi ipſe ab eo interficeretur,hæc reſpõdentur ab Achille: inter leones,& homines rata fœdera feriri non poſſe,neque unquam lupis cum agnis conventurum: ſed eos inimicitias inter ſe ſempiternas gerere.Verùm præſtat Homeri uerſus aſcribere. *Εκτορ μή μοι ἄλαστε συνημοσύνας ἀγόρευε· Ὡς οὐκ ἔστι λέουσι,καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστὰ, Οὐδὲ λύκοι τε, καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισι. animoſumq; inter* malim legi.

-capitalis] quæ non,niſi alterius interitu,ſedaretur. ira peſtifera,pernicioſa, inexpiabilis.M.Tull.Philipp.3. -*capitalem,& peſtiferum M. Antonij reditum timeremus.*Idem Off.1. -*capitalis Eteocles.*Idem epiſt.ad Trebat.lib.7. *Treuiri capitales.* Idem Ver.3.*Illud,illud eſt capitale: illud formidoloſum, illud optimo cuique metuendum.*

-vt vltima diuideret mors] ita capitalis,ut ſola mors eorum diſſidium,atque offenſionem decideret, ac dirimeret.

-duo] duos,ut ſaty.III.lib.2.-*iure- Iurando obſtringam ambo.*

-vexet] ſic habent tres lib.manuſcr. Don.Faër.Torn. nonnulli *uerſet.*

-inerteis] ignauos,*δειλοὺς,ἀνάνδρους.*

-vt Diomedi cum Lycio Gl.] quomodo Glaucus ab Horatio & Homero Lycius dicitur, cum genere eſſet Corinthius? fuit enim Hippolochi filius, cuius pater Bellerophon,auus Siſyphus.Lycius factus eſt hoc modo.Bellerophõ à Prœto in Lyciam ad Iobatum Lyciæ Regem miſſus, cum litteris in eius necem ſcriptis,propter illam omnibus notiſſimam adulterij calumniam, rebus præclariſſimè geſtis,maximisq; periculis perfunctus,Iobati filiam Anticléam duxit uxorem, ex qua,ſoceri ſucceſſor,& heres factus Hippolochum ſuſcepit. cuius filius Glaucus. Præfuiſſe autem Glaucum Lyciis in bello Troiano narrat Homer.*ἰλιάδ.β.Σαρπηδὼν δ' ἦρχεν Λυκίων καὶ Γλαῦκος ἀμύμων Τηλόθεν ἐκ Λυκίης Ξάνθου ἀπὸ δινήεντος.*

-diſcedet pigrior vltrò Mun.m.] nemini ignota eſt Glauci,& Diomedis permutatio,niſi ei,qui litteras neſcit.hæc autem ſumta ſunt ex lib. 6. Iliad.ubi ſic Homer.*Ενθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεὺς, Ος πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβεν Χρύσεα χαλκείων ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων.* locum autem prouerbij obtinet,ab omnibus ferè ſcriptoribus celebrati.utitur & Plato in ſympoſio, & Ariſt.lib.5.de moribus ad Nicom.

-pigrior] ut Glaucus, qui arma aurea ſua cum æreis Diomedis permutauit. Diomedem autem Glauco meliorem, ac fortiorem fuiſſe, ex Homero cognoſcere licet.

-tenente] *κρατοῦντος τῆς Ἀσίας,* Aſiam obtinente.

Rupili,& Perſi par] vt M.Tullius *gladiatorum par,*ita *Rupili, & Perſii par* dixit Horatius.Poterat & ita dicere, ſi per verſum liceret, *Rupilius,& Perſius par,*ut M.Tullius pro domo ſua,*Atque hanc rem par illud ſimile,Piſo & Gabinius,uidit.* iterum Horat.infrà ſaty.III.lib.2.*Quinti progenies Arri,par nobile fratrum.*

-vti non Compoſitus m.cum B.] ita pares erant Rupilius,& Perſius,uel par ita ſimile,ut Bithus & Bacchius,gladiatorum par, non melius inter ſe compoſiti

ſiti fuerint.] componi dicuntur gladiatores, qui unà in arenam deſcenſuri, & inter ſe decertaturi ſunt. Auſonius, *Quis Myrmilloni componitur? æquimanus Thrax.* Lucillius, *Cum Placideiano hic componitur.* M. Tull. ad Cælium lib. 2. epiſt. *Quid? tu me hoc tibi mandaſſe exiſtimas, vt mihi gladiatorum compoſitiones, vt vadimonia dilata, & Chreſti compilationem mitteres?* dicuntur item committi, & comparari. fuerunt autem Bithus & Bacchius nobiles gladiatores, de quibus Sueton.

-procurrunt] id eſt, foras, & in publicum currunt, uel currendo prodeunt. hæc enim vis eſt interdum præpoſitionis *pro* in compoſitione.

-ridetur ab. o. c.] ridetur accipiendum imperſonaliter, ut ſit, ridet omnis conuentus.

-canem illum Inuiſ. agr.] ceteros omnes (inquit) Bruti comites, ſtellas ſalubreis appellat, præter Regem. hunc autem cum Canicula comparat, grauiſſimo & perquàm horribili ſidere, quo ſolis calor magnopere amplificatur. ſic Hom. ἰλιάδ. χ. Achillem in Troianos irruentem, cum cane Orionis comparat, his uerbis, Τὸν δ' ὁ γέρων Πρίαμος πρῶτος ἴδεν ὀφθαλμοῖσι Παμφαίνονθ' ὥς ἀστέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο, Ὅν τε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν. Propert. lib. 2. eleg. XXVIII. *Incipit, & ſicco feruere terra Cane.*

-ruebat Flum. vt hib.] id eſt, fluminis celerrimè, ac rapidiſſimè labentis ac præcipitantis inſtar loquebatur, ſeu dicebat. uim orationis ſignificat. ſic loquitur Demoſthenes in orat. περὶ στεφάνου. ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν, οὐκ εἶξα, οὐδ' ὑπεχώρησα. & Plutarch. in Fabio. Τῷ μὲν Μαρκέλλῳ, ὡς ῥέοντι σφόδρα ποταμῷ, πολλάκις ἀπαντῶν, ἀπεσείετο, καὶ παρεῤῥηγνύετο τὴν δύναμιν. in quo exemplo tamen ad facta, non ad uerba Marcelli referenda eſt ſimilitudo. Dionyſ. Halicar. lib. VII. de Spurio Sicinnio, αὐτός τε πολὺς ἔῤῥει κατὰ τῆς βουλῆς, αὔξων, ὡς μάλιστα ἐδύνατο, τὸν κατ' αὐτῆς φθόνον, id eſt, ipſe autem magnam uim orationis in ſenatum profundebat, quàm maximè fieri poterat, augens in eum inuidiam. Hor. ſuprà, de torrente, Od. II. lib. 4. *Monte decurrens uelut amnis, imbres Quem ſuper notas aluere ripas, Feruet, immenſusq; ruit profundo Pindarus ore.*

-fertur quò rara ſec.] ut flumen hibernum, ſeu torrens, qui quacunque labitur, & præcipitat, omnia latè diſſipat, ac diſturbat, & ædificia, & arbores, & (ut ait Virg.) *ſata læta, boumq; labores.* ad quem torrentem rarò admodum, aut potius nũquàm, cum ſecuribus eunt ruſtici, aut calones, ut ligna cædant.

Præneſtinus]. Rupilius Rex Præneſte natus.

Expreſſa arbuſto] ex pectore tracta. allegoria eſt ducta à frondatoribus, uinitoribus, ac vindemiatoribus, qui viatores deridere, & in eos conuicia cõgerere: & uiciſſim à viatoribus conuicijs onerati ſolent.

-regerit conuicia] ſic ſuprà ſaty. v. dixit, *-pueris conuicia nautæ Ingerere.*

Vindemiator] in nomine *uindemiator, i* & *a* uocales in unam ſyllabã coëunt, vt apud Hom. πηληϊάδεω Ἀχιλῆος. idem. καὶ Πὺξ ἀγαθὸν πολυδεύκεα. ſic Od. XII. epod. *Quis ſudor uietis, & quàm malus undique membris Creſcit odor.* ſic infrà ſaty. III. lib. 2. *Luſcinias ſoliti impenſo prandere coëmtas.* & ſatyra VIII. huius li. *-& imagine cerea Largior arſerit ignis.* & ſaty. II. lib. 2. *-pinguem vitijs, albumq;, nec oſtrea, Nec ſcarus, aut poterit peregrina iuuare Lagois.* ſic Lucret. lib. 2. *Succus item ſeorſum, & rerum ſapor inſinuatur.* Sic lib. 3. *At neque ſeorſum oculi, neque nares, nec manus ipſa Eſſe poteſt anima.* non enim aſſentior P. Victorio, uiro alioqui doctiſſimo, qui putat *ſorſum* eſſe legendum, quantumuis licet codicis ſcripti auctoritatem producat. Idem Lucret. li. 2. *Sed ne forte putes animalia ſola teneri Legibus his, quædam ratio diſcriminat omnia.* ibid. de primis corporibus, *Et ſonitu ſterilia, & ſucco ieiuna feruntur.* in *omnia, & ſterilia* duæ uocales *i* & *a* unam ſyllabam efficiunt. idẽ eod. lib. *Denique cæleſti ſumus omnes*

nes ſemine oriundi. in *oriundi i* & *u* in unam ſyllabam contrahuntur. ſic in *duellica* *u* & *e* apud eundem, eod. lib. *Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles*. Idem lib. 3. *Nec nebulam noctu, nec aranei tenuia fila Obuia ſentimus*. Catullus in Priap. *Proin uiator hunc deum uereberis, Manumq; ſeorſum habebis, hoc tibi expedit*. Virg. lib. x. *Vna, eademq; uia ſanguisq; animusq; ſequuntur*. Idem lib. 6. *Vis & Tarquinios reges, animamq; ſuperbam Vltoris Bruti, faſceisq; uidere receptos?* Ennius, *Quorum uirtuti belli fortuna pepercit, Eorundem me libertati parcere certum eſt*. ſic enim legendus eſt hic proximus uerſus, non ut uulgò *Horundem*.

-cui ſæpe uiator Ceſsiſſet mag. comp.] ſolebant uiatores uindemiatoribus de uia conuiciari, eosq;, ut nimis tardos, aut in re aliqua turpi & flagitioſa deprehenſos, inſectari, & increpare, & cucullos appellare: in quos, uindemiatores conuicia interdum ita contumelioſa regerebant, ut illi cedere cogerentur.

Italo perfuſ. aceto] ſalibus Italis, aculeatis, & mordacibus. hoc dicit propter Rupilium Præneſtinum.

-qui Reg. conſ. uer. toll.] L. Iunius Brutus, & P. Valerius Leuinus Tarquinium exegerunt. M. Brutus cum ceteris coniuratis C. Cæſarem de medio ſuſtulit. M. Tull. pro Planc. *Quid potuit amplius ſi Iunius Brutus eſſet, qui ciuitatem dominatu Regio liberauit?* Idem Philip. 2. *Etenim ſi auctores ad liberandam patriam deſiderarentur, illis auctoribus Brutos ego impellerem? quorum uterque Iunij Bruti imaginem quotidie uideret: alter etiam Ahalæ? his igitur maioribus orti, ab alienis potius conſilium peterent, quàm à ſuis? & foris potius, quam domo?*

-hoc] uidelicet hunc Rupilium Regem iugulare. in nomine *Regis* ineſt ambiguum.

SATYRA 8.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Cum faber incertus ſcamnum, faceret'ne Priapũ:
Maluit eſſe deum: deus inde ego, furum, auiumq;
Maxima formido: nam fures dextra coërcet,
Obſcenoq; ruber porrectus ab inguine palus:
Aſt importunas uolucreis in uertice arundo
Terret fixa: uetatq; nouis conſidere in hortis.
Huc prius anguſtis eiecta cadauera cellis
Conſeruus uili portanda locabat in arca.
Hoc miſeræ plebi ſtabat commune ſepulcrum,
Pantolabo ſcurræ, Nomentanoq; nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: heredes monimentum ne ſequeretur.
Nunc licet Eſquilijs habitare ſalubribus: atque
Aggere in aprico ſpatiari: quò modò triſtes
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum.
Cum mihi non tantum furesq;, feræq;, ſuëtæ.
Hunc uexare locum, curæ ſunt, atque labori:

COMMENTARII.

-truncus eram fic. inut. l.] ficus lignum, et fragile, et infirmũ eſt, eoq; nullam ad rem utile. ex quo *ficulnum auxilium* pro auxilio inani, nulliusque momenti: tralatione ducta à ficu, inquit Theocriti interpres, his uerbis: τὸ τῆς συκῆς ξύλον εὔθρασον, ἀσθενὲς, καὶ ἀδύνατον· ὅθεν καὶ παροιμία, συκίνη ἐπικουρία ἡ μηδὲν ὠφελοῦσα, ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς συκῆς. et homo ficulnus, pro inerti, ignauo, inutili. Theocritus ἐργατ. εἰδ. ι. Σφίγγετ' ἀμαλλοδέται τὰ δράγματα, μὴ παριών τις εἴπῃ, σύκινοι ἄνδρες, ἀπώλετο χ' οὗτος

Quantum, carminibus quæ uerſant, atque uenenis
Humanos animos: has nullo perdere poſſum,
Nec prohibere modo, ſimulac uaga Luna decorum
Protulit os, quin oſſa legant, herbasq́; nocenteis.
Vidi egomet nigra ſuccinctam uadere palla
Canidiam pedibus nudis, paſſoq́; capillo,
Cum Sagana maiore ululantem. (pallor utraſque
Fecerat horrendas aſpectu) ſcalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt. cruor in foſſam confuſus: ut inde
Maneis elicerent, animas reſponſa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: maior
Lanea, quæ pœnis compeſceret inferiorem.
Cerea ſuppliciter ſtabat, ſeruilibus utq́;
Iam peritura modis. Hecaten uocat altera, ſæuam
Altera Tiſiphonen. ſerpenteis, atque uideres
Infernas errare canes: Lunamq́; rubentem,
Ne foret his teſtis, poſt magna latêre ſepulcra.
Mentior at ſi quid: merdis caput inquiner albis
Coruorum: atque in me ueniat mictũ, atq́; cacatũ
Iulius, & fragilis Pedatia, furq́; Voranus.
Singula quid memorẽ: quo pacto alterna loquentes
Vmbræ cum Sagana reſonarent triſte, et acutum?
Vtq́; lupi barbam uaria cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris? & imagine cerea
Largior arſerit ignis? & ut non teſtis inultus
Horruerim uoces Furiarum, & facta duarum?
Nam, diſploſa ſonat quantum ueſica, pepedi
Diffiſſa nate ficus. at illæ currere in urbem.
Canidiæ denteis, altum Saganæ caliendrum
Excindere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno riſuq́;, iocoq́; uideres.

ὁ μισθὸς. & γνώμη συχνὴν apud Lucianum lib. πρὸς τὸν ἀπαίδευτον, καὶ πολλὰ βιβλ- ὠνύμ.

-incertus ſcamnum, faceret'ne] incertus, ſcamnum'ne faceret, an Priapum. ſic autem legendũ, & ita tres cod. Vatic. Faër. Torneſ. Iannoct. non *faceretve.* hunc Priapum Dionyſii, & Naidis nymphæ, uel Chionæ filium eſſe dicunt: Prætereà non longè à Lampſaco urbem ſui nominis condidiſſe. Alij eundẽ eſſe Priapum uolunt, & Bacchum: quod ex vocabuli ratione ac ueritate probari poteſt. πρίηπος enim uidetur eſſe quaſi βριήπυος, ideſt, clamoſus, propter eos, qui in poculis immoderatis, & bacchationibus eduntur, clamores: aut πρίηπος dictus eſt, quaſi προϊέμενος τὸ σπέρμα, id eſt, ſemẽ profundens. Præponebatur autẽ Priapus agris, hortisq; cuſtodiendis, atque è ligno fingebatur, ut hic è ficu, & Catullianus ille è quercu. *Hunc ego iuuenes locum, Villulamq́; paluſtrem Tectã uimine iunceo, Cariciq́; maniplis Quercus arida ruſtica Conformata ſecuri Nutrivi, ut magis, & magis Sit beata quotannis,* &c. & item altèr eiuſdem Catulli è populo. *Ego hæc, ego arte fabricata ruſtica, Ego arida, ô viator, ecce populus, Agellulum hunc, ſiniſtrà tuæ quem uides, Heriq; uillulam, hortulumq́; pauperis Tuor, malasq́; furis arceo manus.* eodem pertinet illud incerti auctoris. *Inſulſiſſima, quid puella rides? Non me Praxiteles, Scopáſve fecit: Nec ſum Phidiaca manu politus: Sed lignum rude uillicus dolauit: Et dixit mihi, tu Priapus eſto.*

-furum, auiúmq; Max. for.] ſic Virg. Georg. lib. 4. *Et cuſtos furum, atque auium cum falce ſaligna Helleſpontiaci ſeruet tutela.*

Nam fures dextra coer.] qua falcem tenet, ſeu fuſtem: coërcet, & palus, ideſt, penis, ſeu mentula: quam in Priapeis columnam, & faſcinum bipedale nominant,

nominant incerti auctores. his duobus telis fures terrebat Priapus, nempe falce, & pene: ex quo in epigrammate quodam queritur falcem ſibi à furibus eſſe ſubreptam, dicitq; ſe uereri, ne altero etiam telo ſpolietur. *Credere quis poſſet falcem quoque (turpe fateri) De digitis fures ſubripuiſſe meis? Nec mouet amiſſi tam me iactura, pudorq;, Quàm præbent iuſtos altera tela metus. Quæ ſi perdidero, patria multabor, & olim Ille tuus ciuis, Lampſace, Gallus ero.*

Aſt importunas] quæ me quodammodo à portu, & quiete excludunt: per quas mihi conquieſcere non licet. ut annot. ad Od. xvi. lib. 3.

- nouis] nuper à Mæcenate inſtitutis.

Huc prius anguſtis] olim in Eſquilijs inhumabantur ſerui, cùm ſepulcris priuatis carerent: & plebeij homines ita tenues & egentes, ut non haberent, ubi ſepelirentur: & ſcurræ, & decoctores.

- - cællis] in quibus habitabant ſerui. M. Tull. Philipp. ii. - *conchyliatis Cn. Pompeij periſtromatis ſeruorum in cællis lectos ſtratos uideres.*

- ſepulcrum] ſepulcretum, ſi non unum in Eſquilijs erat ſepulcrum, ſed plura. Quod ſi vnum erat, nempe ſeruis & plebi commune, rectè & propriè dixit *ſepulcrum.*

Pantolabo ſcurræ, Noment.] Mallium Pantolabum ſcurram: Caſſium Nomentanum nepotem numerat in plebe, ſatyricè, & vrbanè: Eoſque ſæpe uellicat & carpit, vt ſat. 1. lib. 2. - *triſti lædere uerſu Pantolabum ſcurram, Nomentanumq; nepotē.*

Mille pedes in fronte, &c.] hæc erat formula verborum, quibus teſtatores ſignificabant ſe certum loci ſpatium è ſuis agris excipere, quod & ſuis heredibus adimerent, & reip. ſeu alicui corpori, & vniuerſitati: ſeu libertis & familiæ ſuæ donarent, vt eſſet vel populi, & vniuerſitatis: uel familiæ ſepulcretum, *hoc monumentum hæredes non ſequitur*, uel hæ litteræ H. M. H. N. S. quæ tantundem ualent. cuiuſmodi uerba reperiuntur etiam hodie in ueteribus marmoribus, & lapidibus incisa, ex quibus quattuor hoc loco exempla proponam: unum ex marmoreo monimento, quod Bononiæ uidi: alterum ex uno, quod Romæ: duo ex duobus Mutinenſibus, à me exſcripta. ſic igitur inſculptum eſt in Bononienſi.

Q. MANILIO C. F. CORDO LEG. XXI. RAPAC. PRAEF. EQVIT. EXACT. TRIBVT. CIVIT. GALL. FAC. CVR. CERTVS LIB. IN AGR. P. XLIV. IN FR. P. XLIV. H. M. H. N. S. (id eſt, hoc monumentum heredes non ſequitur.) Sic in uno Mutinenſi. CLODIA PLAVTILLA SIBI ET Q. VERCONIO AGATHONI MARITO OPTIMO ET LVCIFERAE LIBERTAE IN FR. P. XX. IN AG. P. XX. H. M. H. N. S. ſic in altero. C. STATIVS C. F. SALVIVS SIBI ET C. STATIO. C. FABIO RVSTICO ET P. POMPONIO P. L. ANTEROTI. POMPONIAE P. L. OPTATAE POSTERISQVE EORVM F. I. (id eſt, faciendum locauit) IN FR. P. XVI. IN AG. P. XX. quartum, quod eſt Romæ in æde D. Cæciliæ, indicauit mihi Fuluius Vrſinus uir doctiſſ. & humaniſſ. DIIS MANIBVS SACRVM. MARIO L. LIB. HERMETI ET DOCETIAE FASIDI MARCVS L. LIB. FELIX PATRONIS SVIS BENEMERENTIBVS DE SVO FECIT, ET SIBI, ET LIBERTIS, LIBERTABVSQVE SVIS, POSTERISQVE EORVM, ITA NE VNQVAM DE NOMINE FAMILIAE NOSTRAE EXEAT HOC MONIMENTVM. HOC MONIMENTVM HEREDES NON SEQVITVR. IN FRONTE LAT. PED. XX. ET DIG. II. IN AGR. LONG. &c. Nemo autem (opinor) ignorat ſepulcrorum alia fuiſſe familiaria: alia hereditaria. Familiaria erant ea, quæ teſtator ſibi, & familiæ, id eſt, ſibi, & liberis, et libertis: hereditaria, quæ ſibi, & heredibus facienda curabat. non enim ſemper liberi ſcribebantur heredes, ſed interdum uel alieniſſimi. hæc igitur Horatij uerba ſic explico. hic, id eſt, in Eſ-

quilijs,ubi nunc ſunt horti Mæcenatis,cippus erat defixus,& locatus in terra,qui uerbis quibuſdam inciſis ſignificabat mille pedes agri Eſquilini in fronte, id eſt, ab ea parte,quæ uiam publicam attingebat,ad ſepulturam plebis tribui: trecentos in agrum,id eſt,ab ea parte,quæ ad agros coniunctos pertinebat,ne heredes hunc ſibi locum uendicarent,ne'ue in hoc monimentum,heredum reliquiæ inferrētur. legendum autem *heredes monimentum ne ſequeretur*. non,ut uulgò,*ſequerentur*.

Monimentum] Monumenta,ſeu monimenta ſepulcrorum (inquit Varro) ſecundum uiam ponuntur, quo prætereuntes admoneant & ſe fuiſſe, & illos eſſe mortales,ab eoq; cetera ſcripta,ac facta memoriæ cauſa,monimenta dicta.

Nunc licet Eſq.h.ſ.] nunc autem deſijt hic collis eſſe ſepulcretum.

-non tantùm] non tam. ſententia huius loci hæc eſt. quo quidem tempore non tantam mihi curam,tantumq; laborem afferunt fures,& feræ,quæ hunc locũ uexare conſueuerunt,quantum ſagæ mulieres,& ueneficæ,quæ carminibus,& uenenis animos hominum immutant.

-carminibus] cantionibus,excantationibus,ἐπῳδαῖς.

-ſuetæ] ſuetæ triſyllabum. ut *ſuenit* apud Lucr.lib.6. -*qui ferri quoque uim penetrare ſuenit*.

Luna] eam enim putabant eſſe συνεργὸν πρὸς τὰς μαγείας.

-ſuccinctam] expeditam.ut ſaty.VI.lib.2. -*ueluti ſuccinctus curſitat hoſpes.* ſimile eſt illud Virg.lib.4. *Vnum exuta pedem uinclis in ueſte recincta*.

Canidiam] de qua, & in quam Od. V. epod. *Canidia breuibus implicata uiperis Crines & incomtum caput*.& Od.XVII.Et item ſat.1.lib.2.*Canidia Albuci,quibus eſt inimica uenenum*. minatur ἀπὸ κοινοῦ.

-paſſoq; cap.] ſparſo,non religato,neque in nodum collecto.Terent.Heaut. -*capillus paſſus,prolixus*,&c.

Scalpere] fodere. aliud eſt ſculpere.

-diuellere m.] diſcerpere, ac diripere dentibus.

-cruor] agnæ diuulſæ, ac dilaceratæ.

-Vt inde Man.elic.anim.] ut cruore mortuorum animas ab inferis excitarent.*inde*,id eſt,è foſſa,uel potius,cruore.Manes lacte,melle,& ſanguine delectari, ex poëtarum Græcorum,& Latinorum lectione intelligere licet. Virg. Aen. 111. *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte, Sanguinis & ſacri pateras*.& lib.V. *Ille è concilio multis è millibus ibat Ad tumulum magna medius comitante caterua.Hic duo rite mero libans carcheſia Baccho Fundit humi,duo lacte nouo,duo ſanguine ſacro*. ibid.1- *huic caſta Sibylla Nigrarum multo pecudum te ſanguine ducet*. & ὀδυσσ.κ. Vlyſſes ad inferos deſcenſurus,de Circes conſilio primùm in foſſam mel cum lacte permiſtum,uinum, aquam infundit: deinde oues aliquot mactat, ad quarum ſanguinem animas aduolantes arcet gladio diſtricto,neque eas ſinit de ſanguine guſtare,immo,ne accedere quidem prius, quàm Tireſiam conuenerit,& contuluerit de ſuo, & ſociorum reditu.uerba Vlyſſis ſunt hæc, Αὐταρ ἐγὼ ξίφος ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ Ἥμην, οὐδ' εἴων νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα Αἵματος ἆσσον ἴμεν πρὶν Τειρεσίαο πυθέσθαι. Tireſias autem ſtatim,ut ad foſſam lactis,ſanguinis, & ceterorum liquorum plenam acceſſit, Vlyſſem orat, ut ſeſe aliquantiſper à foſſa auferat, gladiumq; abſtineat, donec de ſanguine biberit: quo impetrato, & ſanguine hauſto, Vlyſſem ea omnia edocet, quibus ille in patriam redeundi facultatem ſit habiturus: ſic Tireſias eodem loco. Ἀλλ' ἀποχάζεο βόθρου, ἄπισχε δὲ φάσγανον ὀξύ, Αἵματος ὄφρα πίω, καί τοι νημερτέα εἴπω. Vmbræ autem aliæ præter Tireſiam,& eos Manes, qui de Lethæo flumine non guſtarant, Vlyſſem non agnouerunt, niſi poſt epotum ſanguinem. ſic enim Vlyſſes loquitur de Agamemnone eodem lib. Ἐγὼ δ' αἶψα μιν ἔγνως, ἐπεὶ

πίεν

πῖεν αἷμα κέλαινον. Euripid. Hecuba. ἐλθὲ δ' ὡς πίῃς μέλαν Κόρης ἀκραιφνὲς αἷμ', ὅ, σοι δωρούμεθα Στρατός τε, κ' ἀγώ.

- elicerent] excitarent, inuitarent. Manes animæ ſunt à corporibus ſeiunctæ, & quæ iam inferorum ſedem incolunt.

- Lanea & effigies e.] duæ (inquit) etiam erant imagines: una lanea, altera cerea. ſolebant autem mulieres, quæ ueneficijs, & magicis artibus vtebantur, imagines adhibere & cereas, ut is, quem amore ſui capi uellent, inſtar ceræ molleſceret: & cretaceas, ut is ſe in alias mulieres obfirmaret, atque obdureſceret tanquã creta: & laneas, ut amore ſui incenderetur, atque inflammaretur non aliter, quàm lana. exemplum imaginis cretaceæ ſimul & cereæ extat apud Virgil. in Pharmac. *Limus ut hic dureſcit, & hæc ut cera liqueſcit Vno, eodemq; igni: ſic noſtro Daphnis amore.* cereæ tantùm apud Theoc. εἰδ. β. Ὡς τοῦτον τὸν καρὸν ἐγὼ σὺν δαίμονι τάκω, Ὣς τάκοιθ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις.

Hecaten] Hecaten alij Iouis, & Iunonis, alij Iouis, & Cereris filiam eſſe uolunt, ex furtiuo concubitu procreatam: eamq; primùm Nymphis à Ioue eſſe traditam, ut aleretur: deinde iam adultam Iunonis unguentum, quo illa faciem inungere ſolebat, clam ſuſtuliſſe, Europæq; Phœnicis filiæ dediſſe: quod eum Iuno reſciuiſſet, illamq; inſequeretur, ut in eam animaduerteret: Hecaten in cuiuſdam puerperæ thalamum, ſeſe contuliſſe, ibiq; aliquantiſper delituiſſe: inde ad homines quoſdam, qui mortuum efferebant, confugiſſe, eaq; per mediam funeris pompam dilapſa, Iunonem perſequendi finem feciſſe, atque abijſſe: Cabarnos autem Cereris ſacerdotes eam pauidam, & anxiam Iouis iuſſu recepiſſe, ut expiarent: Quod vt efficere poſſent, ad Acheruſiam paludem detuliſſe: Ex eo natam opinionem Hecaten eſſe umbrarum, Maniumq; dominam, atque arbitram, & ob eandem cauſam χθονίαν, id eſt, terreſtrem eſſe nominatã. Itaque Simætha illa apud Theoc. in Pharmaceutr. Daphnidis amore flagrans, eumq; uenenis, & carminibus, & ceteris magicis artibus ad ſe reuocare cupiens, ait ſe Lunæ primùm: deinde Hecatæ laudes cantaturam, his uerbis, τὶν γὰρ ποταείσομαι ἅσυχα δαῖμον, Τᾷ χθονίᾳ θ' Ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι, &c. ſolebant præterea Hecate in triuijs collocare, quoniam rebus pollutis, & expiationibus præeſt. Tradunt etiam nonnulli Iouis, & Pheræ filiam fuiſſe, eamq; à matre in triuium proiectam eſſe: ſed bubulcos, & paſtores eam ſublatam, atque exceptam aluiſſe: Iccircò triuia huic deæ ſacra exiſtimari. hæc ex Græcorum commentarijs. Heſiodus autem in Theogon. (ſi modò Heſiodi eſt hoc poëma) Hecaten facit Perſei, & Aſteriæ filiam.

Tiſiphonen] vnam ex Furijs, inde appellatam, quòd cædes ulciſcatur.

- ſerpentes, atque uideres Infern.] videres ſerpentes, & canes infernas errare. ſic Virg. Aen. vi. - *uiſæq; canes ululare per umbram.* & Simætha illa apud Theoc. ex canum latratu, et ululatu Hecatæ aduentum præſentiamq; colligit, his uerbis, Θέστυλι, ταὶ κύνες ἄμμιν ἀνὰ πτόλιν ὠρύονται. Ἁ θεὸς ἐν τριόδοισι· τὸ χαλκίον, ὡς τάχος, ἄχει. eodẽ pertinet, quod ait Sophron in mimis. θύεσι ῥέα καὶ ἑκάτῃ κυνάς, ὅτι κύων ὑλακτῶν λύει τὰ φάσματα, ὡς καὶ χαλκὸς κροτηθεὶς, εἴτε τι τοιοῦτο, id eſt, Rheæ, et Hecatæ canes immolant, proptereà, quòd canis latrans Lemures fugat, ac diſſipat, quemadmodum et æs pulſatum, aut aliquid tale.

- Lunamq; rubentem] uel quòd eo interdum colore eſt, ut ſuprà Od. xi. lib. 2. uel rubentem intellige αἰσχυνομένην, id eſt, erubeſcentem, proptereà quòd eam talium facinorum, ac maleficiorum pudêret, ut declarat ſubſequens uerſus.

- caput inquinet] κατὰ κεφαλήν. Hellenismus. Latinè dixiſſet mihi caput inquinetur.

- fragilis Pedatia] mutato genere, & adiecto epitheto *fragilis*, Pedatij impudicitiá, mollitiemq; notat. huc uidetur pertinere iocus ille à M. Tull. relatus lib. 2. de orat. *Eſt bellum illud quoque, ex quo is, qui dixit, irridetur in eo ipſo genere, quod dixit: ut cum Qu. Opimius conſularis, qui adoleſcentulus male audiſſet, feſtino homini Egilio, qui uideretur mollior, nec eſſet, dixiſſet. Quid tu Egilia mea? Quando ad me uenis cum tua colu, & lana? Non pol (inquit) audeo, Nam me ad famoſas uetuit mater accedere*. ſic Catull. in Galliambo de Atti, Cybeles ſacerdotes Gallas uocat, quia mulieribus, quã uiris, eſſent ſimiliores.

- alterna] alternis ſermonibus, alternatim.

- acutum] Ariſtot. in probl. ſcribit mulieres, pueros, eunuchos eſſe *ὀξυφώνους* & cur ita ſit, cauſam affert. Itaque uериſimile eſt, umbras quoque, ſi loquerentur, *ὀξυφωνοτάτας* fore, id eſt, acutiſſimam uocem miſſuras.

- & imagine cerea] ex imagine cerea, uel ob imaginem ceream in ignem cõiectam. in nomine *cerea* autem ineſt *συναίρεσις*, ut ſuprà admonuimus.

- furiarum duarum] furias uocat Canidiam, & Saganam ueneficas.

- diſploſa] utitur eodem nomine Lucret. lib. 6. de nube, ex qua fulmen erumpit, loquens: *Tum perterricrepo ſonitu dat miſta fragorem. Nec mirum: cum plena animæ ueſicula parua Sæpe ita dat pariter ſonitum diſploſa repente*.

Diffiſſa nate] corruptè legitur in quibuſdam exemplaribus diffiſa uno ſ. cum *diffiſſa* ſit legendum à uerbo diffindo, id eſt, in multas parteis findo.

- ficus] ego Priapus è ficu dolatus: ego Priapus ficulnus.

- currere] currere cœperunt: currebant, ſeu cucurrerunt. ſic loquuntur & hiſtorici, & poetæ, & oratores. Horat. Od. v. epod. *Sub hæc puer, iam non, ut ante, mollibus Lenire verbis impias*. ſaty. proxima *Ridens diſſimulare: meum iecur urere bilis*. ibid. in princip. *Ire modo ocyus, interdum conſiſtere*. ſaty. VIII. lib. 2. - *vertere pallor Tum parochi faciem*. ſaty. III. eiuſd. lib. - *illa rogare Quanta ne*. & ſaty. VI. *Currere per totum pauidi conclaue*. M. Tull. frument. *Inſtat Scandilius: poſcere Recuperatores*. Idem de ſignis. *minitari abſenti Diodoro, uociferari, palam, lacrymas interdum uix tenere*. ibid. *Iſte unumquodq; vas in manus ſumere, laudare, mirari. Rex gaudere*, &c.

Canidiæ dentes, &c.] id eſt, tum cuiuis uidere liceret Canidiæ dentes non ſuos, ſed alienos, & arte inſitos: Saganæ autem comam *πρόσθετον* excidere. caliendrum aiunt eſſe comam *πρόσθετον*, id eſt, appoſitam, non natiuam.

- Vincula] licia Virgilius nominat in Pharm. *Terna tibi hæc primùm triplici diuerſa colore Licia circundo*.

SATYRA 9.

Ibam *fortè uia Sacra (ſicut meus eſt mos)*
Neſcio quid meditans nugarum, totus in illis.
Accurrit quidam notus mihi nomine tantùm,
Arreptaq; manu, quid agis dulciſſime rerum?
Suauiter, ut nũc eſt, inquã: & cupio omnia, quæ uis.
Cum aſſectaretur: nunquid uis? occupo: at ille,
Noris nos, inquit: docti ſumus. hic ego: pluris
Hoc, inquam, mihi eris. miſerè diſcedere quærens
Ire modo ocyus: interdum conſiſtere: in aurem

COMMENTARII.

Ibam fortè] Deſcribitur hac ſatyra homo odioſè loquax, & moleſtus.

- uia Sacra] quæ ferebat ad forum Romanum.

Accurrit] ſic habent omnes libri manuſcripti, Vatic. & cæteri.

- quid agis dulc.] quid

Dicere neſcio quid puero: cum ſudor ad imos
Manaret talos. ô te, Bollane, cerebri
Felicem, aiebam tacitus. cum quidlibet ille
Garriret: uicos, urbem laudaret, ut illi
Nil reſpondebam: miſerè cupis, inquit, abire,
Iandudum uideo: ſed nil agis: uſque tenebo,
Perſequar. hinc quò nũc iter eſt tibi? nil opus eſt te
Circumagi: quendam uolo uiſere, non tibi notum:
Trãs Tiberim lõgè cubat is prope Cæſaris hortos.
Nil habeo, quod agã: et nõ ſum piger. uſq; ſequar te.
Demitto auriculas: vt iniquæ mentis aſellus,
Cum grauius dorſo ſubijt onus. incipit ille.
Si bene me noui, non Viſcum pluris amicum,
Non Varium facies. nam quis me ſcribere plureis
Aut citius poſſit uerſus? quis membra mouere
Mollius? inuideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hîc erat. eſt tibi mater?
Cognati? queis te ſaluo eſt opus? haud mihi quiſquã.
Omnes compoſui. felices. nunc ego reſto.
Confice. nanque inſtat fatum mihi triſte, Sabella
Quod puero cecinit, diuina mota anus urna.
Hunc neque dira uenena, nec hoſticus auferet enſis,
Nec laterum dolor, aut tuſſis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando cõſumet cunque: loquaceis,
Si ſapiat, uitet: ſimulatq; adoleuerit ætas.
Ventum erat ad Veſtæ, quarta iam parte diei
Præterita: & caſu tunc reſpondere uadato
Debebat: quod ni feciſſet: perdere litem.
Si me amas, inquit, paulum hic ades. inteream, ſi
Aut ualeo ſtare, aut noui ciuilia iura:
Et propero, quò ſcis. dubius ſum, quid faciã, inquit:
Te'ne relinquã an rem. me ſodes. non faciam, ille,
Et præcedere cœpit. ego, vt contendere durum eſt
Cum victore, ſequor. Mæcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. paucorũ hominũ, & mẽtis bene ſanæ.
Nemo dexterius fortuna eſt uſus. haberes
Magnum adiutorem: poſſet qui ferre ſecundas:
Hunc hominem uelles ſi tradere. diſperean, ni
Summoſſes omneis. non iſto uiuimus illic,
Quo tu rere, modo. domus hac nec purior ulla eſt:

quid rerum agis, dulciſſime Horati? (inquit ille.)

- num quid uis? occupo] cum me aſſectaretur, ego præoccupans, num quid uis? id eſt, num quid eſt, quod me tua cauſa efficere uelis? inquam.

- hic ego] tum ego (inquam) tanto pluris à me fies: tanto mihi eris carior.

- miſerè diſc. q. Ire modò] ego, qui miſerè cuperem ab eo diſcedere, modò celerius incedebã, modò conſiſtebam, modò aliquid puero meo in aurem dicebam, loquaci illi non obſcurè ſignificans aliquid mihi eſſe ſerii negocii, quod agerem. *miſerè* idem ferè ualet, quod uehementer, uſque ad miſeriã. Terent. in Heautont. *Vt ſtultæ, et miſerè omnes ſumus religioſæ. miſerè religioſæ* ualet, ſupra modum religioſæ. ſimile eſt illud miſerè amare, quod ferè æquale eſt illi, perditè, amare.

- in aurem] Dicere in aurem ſolemus, quæ ab alijs nolumus exaudiri. notus ille Homeri uerſus ὀδ. δ. & alibi iteratus, Αγχι σχὼν κεφαλὴν ἵνα μὴ πευθοίαθ' οἱ ἄλλοι, id eſt, admoto propius capite, ne alij exaudirent. ſic Eurip. Ione, δεῦρ' ἔλθ', ἐς οὖς γὰρ τοὺς λόγους εἰπεῖν θέλω. M. Tull. Verr. de ſupplic. *atque eum uidens ſedere ad latus prætoris, & ad aurem familiariter, ut ſolitus erat, inſuſurrare.* Idem lib. 2. de Finib. *ad aurem admonere.* Virg. Aen. 5. *et fidam ſic affatur ad aurẽ.*

guere, demiſſo animo eſſe, quippiam ægrè ferre. Plato lib. decimo de rep. Τὸ μὲν πρῶτον ὀξέως ἀποτιθῶσι, τελευτῶντες δ' καταγέλαστοι γίγνονται τὰ ὦτα ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντες.

- ut iniquæ mentis aſ.] iniquo animo onus impoſitum ferens.

- ſubijt onus] it.o.nus, trochæus, ſeu tribrachus pro dactylo, ut ſuprà ſat.iiii. *Qui non defendit alio culpante.* & Od.iii.lib.ii.*Cæca times aliunde fata.*

Viſcum] ſaty.ult. huius lib. - *& hæc utinam Viſcorum laudet uterque.* & ſaty.ult. lib.2. *Summus ego, & prope me Viſcus Thurinus.*

- quis membra mouere] ſaltare. Lucret.lib.4. - *ut uideantur Cernere ſaltantes, & mollia membra mouentes.*

- inuideat quod & Herm.] ego ita bellè canto, ut uel Hermogenes ipſe, qui cantor eſt optimus, mihi inuideat. Attende, ut Horatius hunc garrulum faciat etiam arrogantem, atque ineptè, & glorioſè multa de ſe prædicantem.

Interpellandi locus] hic erat interloquendi (inquit Horat.) & ſermonis interrumpendi locus. itaque quæſiui ab eo, mater'ne eius uiueret? cognatos'ne haberet? &c.

- queis] quibus tua ſalus ſit utilis, ac neceſſaria.

- haud mihi q.] reſpondet garrulus, propinquum ſibi ſupereſſe neminem, omnes à ſe eſſe compoſitos, id eſt, conditos, & humatos.

- felices] mortuos appellant Græci μακαρίτας, quaſi beatos, & omnibus calamitatibus, & miſerijs humanis defunctos, ac liberatos. Iccircò putāt nonnulli hæc eſſe coniunctim legenda: *omnes compoſui felices.* à quibus diſſentiō, arbitrorq; Horatium reſpondere, illos eſſe, ut mortuos, felices, quippe quorum aures huius hominis non ferenda loquacitas non ſit amplius uerberatura: atque ob eam cauſam nunc uerè dici poſſe felices, id eſt, μακαρίτας, non eo ſolùm nomine, quòd mortui, ſed quòd maxima moleſtia, nempe huius loquacitate, defuncti ſunt. Theocr. φαρμακεὺς μ' ἁ Θεσσαλὰ Θρᾶσσα πρῶτος ἁ μακαρῖτις Ἀγχίθυρος ναίοισα κατέδειξατο. Lucian. περὶ πένθους. ἕκαστον ἀναπαύσασθαι τοὺς τῶν μακαρίτων δαίμονας.

- puero] tum, cum puer eſſem.

- diuina urna] ſortibus in urnam coniectis, quibus diuinantur, id eſt, præſentiuntur, & prædicuntur futura: de quibus diſputans M.Tull. de diuinat. lib. 2. ait totam rem eſſe inuentam fallaciis aut ad quæſtum, aut ad ſuperſtitionem, aut ad errorem.

Hunc] puerum Horatium. ſunt etenim uerba anus Sabinæ ex ſortibus Horatio ſua fata canentis.

- laterum dolor] πλευρῖτις. M.Tull. lib.2. de orat. ad Qu.fr. *dieq; ſeptimo eſt lateris dolore conſumtus.* Horat. ſaty.iii.lib.i. - *ut ſoles in cor Traiecto lateris miſeri, capitisq; dolore.*

- tuſſis] βήξ. infrà ſaty.v.lib.2. - *ſi quis Forte coheredum ſenior malè tuſſiet,*

Garrulus hunc quando, &c.] quando, id eſt, quandoquidem, ſeu quoniam homo garrulus hunc quouis tempore conſumet. Porph. & Acr. *quando conſumet cunque* dictum eſſe uolunt κατὰ τμῆσιν, cum uox quandocunque huic loco nullo modo conuenire poſſit, niſi abſolutè accipias pro quouis tempore. *cunque* igitur, ſi ſeparatim accipias, idem ualebit quod *quandocunque* abſolutè, ſeu quouis tempore, ut Od.xxxii.lib.i. *Dulce lenimen mihi cunque ſalue Ritè uocanti.* & ita Lucret. lib. 4. *Omnigenum quoniam paſſim ſimulacra feruntur, Partim ſponte ſua, quæ fiunt aëre in ipſo, Partim quæ varijs ab rebus cunque recedunt:* niſi ſi quis apud Lucret. particulam *cunque* cum prouocabulo *quæ* coniungendum eſſe dicat.

- ad Veſtæ] ædem, ut M.Tull. lib.6. epiſt. ad Att. - *atqui nihil habuit inſcriptum*

niſi Cenſor, ea ſtatua, quæ ad Opis apertè poſita in excelſo eſt. Catull. de Vari ſcorto, *uol ad Serapis Ferri manè.* Teren. Adelph. *vbi ad Dianæ ueneris, ito ad dexteram.* Iterum M. Tull. pro Cluent. *ficus in ſtatuis inauratis, quas ad Iuturnæ poſuit.* Idem ad Att. lib. XIIII. *Rapinas ſcribis ad Opis fieri.*

– quarta iam parte d. P.] id eſt, hora tertia diei præterita. ſinguli enim dies in duodecim horas inæqualeis diuiduntur.

– uadato] ei cui vadimonium promiſerat: ei à quo in ius uocatus fuerat, uadibus ac ceptis. nã uadari eſt in ius uocare, uadibus, id eſt, fideiuſſoribus acceptis. M. Tull. pro Quinctio, *hic hominem in præſentia non uadatur: ita ſine uadimonio diſceditur.* ibid. *debere tibi dicis Quinctium: procurator negat: vadari vis, promittit: in ius uocas, ſequitur: iudicium poſtulas, non recuſat.* ſunt autem vades, qui promittunt ſuo periculo aliquem vadimonium obiturum, ita, ut ſi ille non obeat uadimonij diem, uas æſtimationem litis ſubeat, ac ſufferat, quemadmodum ſuprà annot. ad ſaty. I. vel breuius, (ut Varro) *uas appellatus, qui pro altero uadimonium promittebat.* omnino vas interdum videtur ſimpliciter pro ſponſore uſurpari, ut M. Tull. epiſt. ad Brut. *Maximo autem, cum hæc ſcribebam, afficiebar dolore, quòd, cùm me pro adoleſcentulo, ac penè puero reſp. accepiſſet uadem, vix uidebar, quod promiſeram, præſtare poſſe.*

Si me amas] vocalis hîc non ſolùm non eliditur: uerùm etiam corripitur, tametſi longa ſit, ut ſuprà annot. ad Od. XI. epod. ſunt autem huius loquacis uerba.

– inteream, ſi] reſponſio Horatij omnia facientis, ut hunc loquacem à ſe abigat. ſed fruſtrà.

– ſtare] in iudicio, ſeu in iure.

Et propero, quò ſcis] ad Cæſaris hortos, ut ſuprà dixit.

– an rem] cauſam, unde rei ſunt appellati, quorum res agitur. uide Feſtum, & Ciceron.

– me ſodes] me relinque, amabo te, inquit Horatius, potius quàm rem, id eſt, cauſam tuam.

– ſequor] uictorem, uidelicet garrulum. nam ſuperiora illa ſic ſunt diſtinguenda: *ut contendere durum eſt Cum uictore.* id eſt, cum pertinaci.

Mæcenas quomodo tec. Hinc r.] ſermonem intermiſſum ab hoc principio repetit, his uerbis, Quomodo tecum agit Mæcenas? quomodo ſe aduerſus te gerit? qualem ſeſe erga te præbet Mæcenas?

– paucor. homin.] reſpondet Hor. Mæcenas paucorum eſt hominum, id eſt, paucis hominibus familiaris eſt, paucos homines in conſuetudinem, & familiaritatem ſuam recipit: paucis hominibus patet ad Mæcenatem aditus, & familiaritas. ſic Terent. Eunuch. *Immò ſic homo eſt, perpaucorum hominum.* GNATO. *immo nullorum eſt, ſi tecum uiuit.*

Nemo dexterius f.] verba loquacis. fortunatus (inquit) fuiſti in eo, quòd te Mæcenas admiſit in amicorum ſuorum numerum.

– adiutorem] *συνεργὸν, συμπράκτορα, συλλήπτορα.*

– ferre ſecundas] partes ſubint. id eſt, qui tibi ſecundus eſſe, ſeu inſeruire poſſet, qui dicantur hiſtriones primarum & ſecundarum partium, dicemus ad illum locum, *uel parteis mimum tractare ſecundas,* epiſt. ad Lollium, libro primo.

– hunc hominem velles] me *δεικτικῶς.* pergit autem loqui garrulus. hunc verſum in omnibus libris excuſis, præpoſtera verborum poſitura deprauatum, reſtitui, ex auctoritate omnium librorum manuſcr.

– tradere] commendare. vide annot. ad epiſt. ad Claud. Neron. lib. I.

Summoſſes

Summoſſes omnes] omnes, qui tibi obſtant, & qui te antecedunt gratia apud Mæcenatem, dudum perculiſſes, aut certè loco depuliſſes. Quemadmodum in diuitum, & potentiorum virorum domibus familiares, & comites diuitis inter ſe æmulentur, & alter alterum euertere conetur, pulchrè deſcribit Lucianus in lib. περὶ τοῦ μὴ ῥαδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ, his uerbis, πάντες οὖν ἀλλήλους ὀξὺ δεδόρκασι, καὶ ὥσπερ οἱ μονομαχοῦντες, ἐπιτηροῦσιν εἴ τι τι γυμνωθὲν μέρος θεάσαιντο τοῦ σώματος, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἕκαστος εἶναι βουλόμενος παρωθεῖται, καὶ παραγκωνίζεται τὸν πλησίον· καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ, εἰ δύναιτο, ὑποσπᾷ, καὶ ὑποσκελίζει, &c.

-non iſto viuimus] reſpondens Horat. Nulla eſt (inquit) in familia Mæcenatis talis æmulatio, nulla obtrectatio, nullæ inſidiæ, nulla inuidia.

Nec magis his aliena malis] æmulatione, obtrectatione, inuidia, criminationibus occultis, inſidiis, & calumniis. quorum malorum plenæ ſunt potentioru͂ uirorum, & principum aulæ.

-nil mi officit unq.] ſcripti aliquot habent, *nil mi officit, inquam*.

-magnum narras] hæc dicuntur à garrulo.

-atqui, ſic h.] reſpondentur hæc ab Hor. etiam ſi hoc, quod dico, magnum tibi, & prope incredibile uideatur, ſic eſt tamen.

-accendis] uerba garruli. incendis me (inquit) ſtudio, & cupiditate talis familiaritatis.

-uelis tantummodò] ſatis eſt te hoc uelle, inquit Horat. uirtute enim tua facilè apud Mæcenatem, honeſtiſſimum locu͂ obtinebis, omneſq; difficultates ſuperabis, & perfringes. Iam uerò obſeruatione dignum eſt hoc loquendi genus, *quæ tua uirtus, expugnabis*: quod tantundem ualet, quantum, ſi diceret, ea eſt tua uirtus, ut facilè ſis expugnaturus: uel ea, qua præditus es, uirtute, facilè ad Mæcenatis amicitiam peruenies. ſic ſæpe loquitur M. Tull. ut epiſt. ad Rufum lib. v. *tamen, quæ tua eſt ſuauitas, quiq; in me amor, nolles à me hoc tempore æſtimationem accipere*. Idem ad Trebat. lib. 7. *Moriar ni (quæ tua gloria eſt) puto te malle à Cæſare conſuli, quàm inaurari*. Idem pro Sylla, *Quæ ſi de uno me cogitaſſet, qua mollitia ſum animi, ac lenitate, nunquam mehercule illius lacrymis ac precibus reſtitiſſem*. Idem pro Cælio, *Genus orationis, facultatem copiam ſententiarum, atque uerborum (quæ neſtra prudentia eſt) perſpexiſtis*. Idem ad Att. lib. 7. *& ſi eſſet factum, (quæ tua eſt humanitas) aſcripſiſſes*.

-haud mihi deero] loquitur hæc garrulus. non mihi (inquit) deero. id eſt, omnem diligentiam adhibebo, ut eò perueniam. non prætermittam facultates eò perueniendi, quæ ſeſe mihi offerent.

-tempora quæram] καραδοκήσω, καιροφυλακτήσω. tempus aucupabor, ſeu obſeruabo, ſeu, ut Liuius, captabo.

-nil ſine magno Vita l. d.] ſententia eſt multorum ueterum ſcriptis celebrata. Pindar. εἰδ. ε. ὀλυμπ. αἰεὶ δ᾽ ἀμφ᾽ ἀρεταῖσι πόνος, δαπάνα τε μάρναται πρὸς ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον. Idem εἰδ. ι. ibid. ἄπονον δ᾽ ἔλαβον χάρμα παῦροι τινές, id eſt, lætitiam ſine labore pauci ceperunt. Sophoc. in Electr. πόνου τοι χωρὶς οὐδὲν εὐτυχεῖ: id eſt, ſine labore nihil fortunatum eſt. Heſiod. Τῆς δ᾽ ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοί, &c. ſed uidetur Horatius ex Epicharmo potius, quàm è quouis alio expreſſiſſe. ſic enim ille, τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγαθ᾽ οἱ θεοί. id eſt, dii nobis omnia bona laboribus uendunt.

Hæc dum agit] hæc dum loquitur. ſic omnes ferè lib. ueteres. unus & item alter, *Hæc dum ait*, quos non ſum ſecutus. neque id temere. nam qui loquitur, agit. prætereà ſic locutus eſt ſatyra III. lib. 2. -*amator Excluſus quid diſtat, agit ubi ſecum, eat, an non*, &c.

Fuſcus Ariſtius] ad quem extat Horatij epiſtola lib. I. hoc principio, *Vrbis amatorem*

lendæ, Nonæ, Idus, quòd his diebus imperatores infeliciter rem geſſiſſent. Catullus contrà *ſoles candidos* uſurpauit, pro diebus lætis, optat is, & iucundis, ut carm. ad ſeipſum. *Miſer Catulle deſinas ineptire, Et, quod uides periſſe, perditum ducas. Fulſere quondam candidi tibi ſoles,* &c. & Propert. lib. 2. *O me felicem, nox ò mihi candida, & ò tu Lectule delicijs facte beate meis.* et Tibull. *auroram candidam* li. 1. eleg. III. *Hoc precor: hunc illum nobis aurora nitentem Luciferum roſeis candida portet equis.* uide annot. ad Od. 36. lib. 1.

Sub cultro linquit] id eſt, in extremo diſcrimine. ductum à uictimis iamiam mactandis.

– & licet anteſtari?] huius loquacis aduerſarius quærit à me utrùm ſibi liceat me teſtem in ſe ſumere, nec'ne? id eſt, an ego paſſurus ſim illum meo teſtimonio vti. eſt enim anteſtari vnum aliquem ex ijs, qui aſſunt, prehenſa auricula, teſtem ſumere. quo facto licebat ei, qui uadibus acceptis quempiam in ius uocaſſet, manus ei inijcere, eumq; in ius rapere. Plautus in Perſa, SATVR. *age, ambula in ius leno.* D. *Quid me in ius uocas?* S. *Illic dicam apud prætorem. ſed ego in ius uoco.* D. *non'ne anteſtaris?* S. *tuan' ego cauſa carnufex Quoiquam mortali libero aureis atteram? Qui hic commercaris ciueis homines liberos?* compoſitum autem eſt hoc uerbum ab *an*, quod in compoſitione ualet *circum*, & *teſtari*. quanquam Priſcian. aliter lib. 8. uult enim Latinum *anteſtari*, Græco illi *προσδιαμαρτυρηθῆναι* reſpondere. ſed errat.

– ego verò Opp. auric.] ego præbeo illi auriculam, ut me teſtem ſumat.

– rapit in ius] garrulum. *rapit* autem uim ſignificat, & acrius eſt, quàm *ducit*. ſic ſaty. III. lib. 2. *Cum rapies in iura malis ridentem alienis.*

– ſic me ſeru. Ap.] quidam hæc referunt ad Apollinis ſtatuam eburneam, quæ poſita erat in foro Auguſti, ut ſignificet Horatius ſe rapto tandem in ius aduerſario, quaſi beneficio forenſis Apollinis liberatum eſſe. à quibus diſſentire nolim: ſed tamen credibile eſt Horatium una opera ad illum Homeri locum reſpexiſſe, ubi Aenean cum Achille congreſſum eripit Apollo. uerſus ſunt hi ἰλιάδ. ν. Τὸν δ' ἐξήρπαξεν Ἀπόλλων Ῥεῖα μάλ', ὥστε θεὸς, ἐκάλυψε δ' ἄρ ἠέρι πολλῇ. ſic et ἰλιάδ. γ. Paridem, qui Menelaum ad ſingulare certamen prouocarat, ab eoque penè uictus, atque ad naues pertractus erat, eripit Venus. τὸν δ' ἐξήρπαξ' Ἀφροδίτη Ῥεῖα μάλ', ὥστε θεὸς ἐκάλυψε δ' ἄρ ἠέρι πολλῇ.

SATYRA 10.

NEMPE incompoſito dixi pede currere uerſus
Lucilli. quis tam Lucilli fautor ineptè eſt,
Vt non hoc fateatur? at idem, quod ſale multo
Vrbem defricuit, charta laudatur eadem.
Nec tamen hoc tribuens, dederim quoq; cetera. nã
Et Laberi mimos, ut pulchra poëmata, mirer. (ſic
Ergo non ſatis eſt riſu diducere rictum
Auditoris: & eſt quadã tamen hic quoque uirtus.
Eſt breuitate opus, ut currat ſententia, neu ſe
Impediat uerbis laſſas onerantibus aures.
Et ſermone opus eſt modò triſti, ſæpe iocoſo,
Defendente uicem modò rhetoris, atque poëta,

COMMENTARII.

Nempe incomp. dixi p. c.] dixerat Horat. ſupra ſaty. III. Lucillium duriuſculum eſſe in componendis uerſibus: quo nomine fuerat à nonnullis accuſatus. ijs igitur nunc reſpondet, & ſe ita purgat, vt oſtendat ſe, quod de Lucillio dixerit, iure dixiſſe.

– quod ſale mul. Vrb.

Interdum urbani parcentis uiribus, atque
Extenuantis eas conſultò. ridiculum acri
Fortius: & melius magnas plerunque ſecat res.
Illi, ſcripta quibus comœdia priſca uiris eſt,
Hoc ſtabant: hoc ſunt imitandi: quos neque pulcher
Hermogenes unquam legit, neque ſimius iſte
Nil præter Caluum, & doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quòd uerbis Græca Latinis
Miſcuit. ô ſeri ſtudiorum, qui ne putetis
Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti
Contigit. at ſermo lingua concinnus utraque
Suauior: ut Chio nota ſi commiſta Falerni eſt.
Cum uerſus facias, teipſum percontor: an, & cum
Dura tibi peragenda rei ſit cauſſa Petilli:
Scilicet oblitus patriæq́, patriſq́, Latinè
Cum Pedius cauſſas exudet Poplicola, atque
Coruinus: patrijs intermiſcere petita
Verba foris malis, Canuſini more bilinguis?
Atque ego, cum Græcos facerem, natus mare citra,
Verſiculos, uetuit me tali uoce Quirinus
Poſt mediam noctem uiſus, cum ſomnia uera:
In ſiluam non ligna feras inſanius, ac ſi
Magnas Græcorum malis implere cateruas.
Turgidus Alpinus, iugulat dum Memnona, dumq́;
Defingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo:
Quæ nec in æde ſonent certantia iudice Tarpa:
Nec redeāt iterum, atque iterū ſpectanda theatris.
Arguta meretrice potes, Dauoq́; Chremeta
Eludente ſenem, comis garrire libellos
Unus uiuorum Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo: forte epos acer,
Ut nemo, Varius ducit. molle, atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure camœnæ.
Hoc erat, experto fruſtra Varrone Atacino,
Atque quibuſdā alijs, melius quod ſcribere poſſem,
Inuentore minor: neque ego illi detrahere auſim
Hærentem capiti multa cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum. ſæpe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. age, quæſo,
Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?

Vrb. deſr. ch.l.] idem quòd ſalsè, & urbanè ciuium Romanorum uitia notarit, eadem ſatyra laudatur, nēpe illis uerſibus, *Hinc omnis pendet Lucillius hoſce ſecutus, Mutatis tantū pedibus, numeriſq́; facetus.*

– nam ſic Et Laberi mim.] nam ſi propterea, quòd urbanè, & facetè uitia reprehendit Lucillius, habendus eſſet in numero bonorum poëtarum, eadē ratione Laberij mimi quoque eſſent in bonis poëmatis numerandi. fuit autem Laberius mimorum ſcriptor dicaciſſimus, ac maledicentiſſimus: à Iulio Cæſare tamen donis auctus, & annulo aureo ornatus. M.Tull. ad Trebat. ſcribēs ſignificat eſſe metuendū, ne, ſi diutius ille cum Cæſare commoratus ab eo redeat inanis, derideant eū Laberius, & Catullus, his uerbis, *Sin fruſtra diutius abfueris, non modò Laberiū, ſed etiam ſodalem noſtrum Valerium pertimeſco. mira enim perſona induci poteſt Britannici Iuriſconſulti.*

Ergo non ſ. eſt riſ. did.] nō eſt igitur ſatis auditoris os riſu dilatare, id eſt, auditori riſum profuſum mouere, quanuis inſit in hoc etiam quædam uirtus: ſed opus eſt, &c. breuitas deſideratur duabus de cauſis: primùm ut ſentētia currat, id eſt, ne clarè dicet, ne'ue inſiſtat: deinde ne & uerborum multitudine ſe impediat, & oneret auditorem.

Deſcendente vícem] id eſt,

Nil comis Tragici mutat Lucillius Atti?
Non ridet uerſus Enni grauitate minores,
Cum de ſe loquutur, non vt maiore reprenſis?
Quid uetat, & noſmet Lucili ſcripta legenteis
Quærere: num illius, num rerum dura negarit
Verſiculos natura magis factos, & eunteis
Mollius? at ſit quis pedibus quid claudere ſenis,
Hoc tantum contentus: amet ſcripſiſſe ducentos
Ante cibum uerſus: totidem cœnatus: Etruſci
Quale fuit Caſſi rapido feruentius amni
Ingenium: capſis quem fama eſt eſſe, libriſq́
Ambuſtum proprijs: fuerit Lucillius, inquam,
Comis & vrbanus: fuerit limatior idem,
Quàm rudis, & Græcis intacti carminis auctor:
Quamq́ poëtarum ſeniorum turba: ſed ille,
Si foret hoc noſtrum fato dilatus in æuum:
Detereret ſibi multa: recideret omne, quod ultra
Perfectum traheretur: & in uerſu faciendo
Sæpe caput ſcaberet: uiuos & roderet ungueis.
Sæpe ſtilum uertas, iterum quæ digna legi ſint,
Scripturus: neque, te vt miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. an tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Nõ ego: nã ſatis eſt equitẽ mihi plaudere: ut audax,
Contemtis alijs, exploſa Arbuſcula dixit.
Men' moueat cimex Pantilius? aut crucier, quòd
Vellicet abſentem Demetrius? aut quòd ineptus
Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli?
Plocius, & Varius, Mæcenas, Virgiliuſq́,
Valgius, & probet hæc Octauius optimus, atque
Fuſcus: & hæc vtinam Viſcorum laudet uterque.
Ambitione relegata te dicere poſſum
Pollio, te Meſſalla tuo cum fratre, ſimulq́
Vos Bibuli, & Serui, ſimul his, te candide Furni:
Complureis alios, doctos ego quos, & amicos
Prudens prætereo: quibus hæc, ſint qualiacunque,
Arridere velim, doliturus, ſi placeant ſpe
Deterius noſtra. Demetri, teq́ Tigelli
Diſcipularum inter iubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus hæc ſubſcribe libello.

id eſt, tuente munus, ac partes, &c. id eſt, ea cumulatè præſtante, quæ propria ſunt rhetoris, aut poëtæ.

-vrbani p.v.] εἴρωνες, qui multo minus contendere uidetur, quàm præſtare, & efficere poſſit.

-ridiculum acri Fortius, & mel.] plus interdum ualet riſus opportunus, quàm vis, & ſeueritas, & acrimonia. ſcribit Ariſtoteles lib. 3. de arte dicendi, Gorgiam Leontinum dicere ſolitum, res ſeueras, & ſerias riſu: riſum, rebus ſeueris diſcutiendum eſſe. M. Tullium pro Murena dicentem, riſu mouendo, & auctoritate Catonis, qui erat unus ex accuſatoribus, illudenda, cauſam obtinuiſſe, locupletes auctores tradiderunt.

Illi, ſcripta quibus] poëtæ veteris comœdiæ, Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes. vt ſuprà ſaty. 4. in princip. *quibus*, id eſt, à quibus.

-ſtabant] placebant, non explodebantur, οὐκ ἐξέπιπτον.

-pulcher] εἰρωνικῶς, homo bellus.

Simius] ineptus imitator. Demetrium ſignificat, de quo infrà ead. ſatyra. uel ſiminm fortaſſe appellat à forma, ſeu potius deformitate corporis.

Nil præter Caluum & doctus] qui nihil aliud cantare didicit, quàm Caluum, & Catullum. neque uerò eſt, quòd quiſquam

quam exiſtimet ab Horatio Caluum,& Catullum improbari: ſed ineptos, & ſtultos imitatores.

At magnum fecit] Lucillius uerba Græca Latinis miſcebat, ut apparet ex his uerſib. a me ſic emendatis. *Quàm lepidè lexes compoſtæ, ut teſſerulæ omnes, Endo pauimento, atque emblemate uermiculato?* quos producit M.Tull.in orat.perf.ſed corruptos.& in his Χαῖρε, *inquam, Tite lectores,turma omni cohorsq;:* Χαῖρ' *hinc Muci hoſtis Albutius, hinc inimicus.* quanquam in his poſterioribus Albucium, qui Græcus dici malebat,quàm Romanus,Scæuula de induſtria Græcè ſalutat.uide lib.1.de finibus.& in his.*In quo Lælius clamores ſophos ille ſolebat Edere,*qui citantur à Cicer.li.2.de finib.Idem Lucillius M. Craſſum, qui ſemel in uita riſiſſe dicitur, ἀγέλαστον in ſatyra quadam nominauit,teſte M.Tull.lib.5.de finib.

- o ſeri ſtudiorum] ὀψιμαθεῖς vno uerbo appellant Græci.

- quine putetis,&c.] ſic habent tres cod.Vat.& Iann.Faer.Torn.Et Priſc.lib.16.ſic legit hunc locum,& ait *ne* coniunctionem eſſe neque dubitantem,neque interrogantem: ſed confirmantem,aut certe enunciantem. alterum exemplum producit ex ſaty.III.lib.2.*Clarus erit,fortis,iuſtus,ſapiens ne etiam,& rex.* ubi uulgo aliter legitur tamen.

- vt,Chio nota ſi commiſta Fal.] Vt ſi uino Chio Falernum temperatum eſt,quod fieri ſolebat,ut uini Falerni auſteritas uino Chio,quod erat lenius,ac mitius,obtunderetur.cur autem notam Falerni dixerit, uide ſuprà Od.III.lib.2.ad illum locum. *Interiore nota Falerni.*

- Dura] difficilis.ut Terent.Phorm.*Verùm ſcientem, tacitum cauſam tradere aduerſariis,Etiámne id lex coëgit?* PHAED. *Illud durum.* GET. *ego expediam.*

- Petilli] de quo ſup.ſaty.IIII. ordo uerborum & ſententia huius loci hæc eſt. te ipſum percontor,id eſt,ex te ipſo quæro, cùm uerſus facturus ſis, & cùm Petillij cauſa tibi ſit agenda,num tu patriæ,& patris oblitus uerba Græca patriis,id eſt Latinis intermiſcere malis,quàm puro ſermone Latino uti?

- patriæq;, patriſq;] oblitus Italiæ,quæ patria tua eſt,& patris tui, qui Romanus, aut certe Latinus eſt, uel erat, &c.

- Latinè Cum Pedius cauſ.&c.]id eſt,cum hi duo præſtantiſſimi,& clariſſimi oratores,Petillij accuſatores,Pedius Poplicola,& Meſſalla Coruinus multum ſudent in cauſis Latino ſermone componendis,& agendis: id eſt,cum multum laborem,multamq; operam ſumant in cauſis Latinè componendis, atque agendis, &c.Cùm anteà in omnibus libris uulgatis legeretur, *patriæq; Latini*, ego admonitus à duobus cod. Vat. & Torneſ. ueram ſcripturam reſtitui: de qua dubitaturum politum litteris arbitror neminem, quis enim non uidet aduerbium *Latinè* ad uerbum *exudet* pertinere? idq; ignorantem confidentem aliquem librarium,aut lectorem,hunc locum corrupiſſe?

- Canuſini mor.bil.] Canuſinorum more, qui partim Græcè, partim Latinè loquebantur. vide Feſtum in nomine *bilinguis*.

- natus mare citra] in Appuliæ finibus, non in Sicilia, aut Græcia.

Poſt m.n.v.cum ſomnia uera] hoc etenim maximè tempore, cum & confectus,depulſusq; è pectore cibus eſt,& liber animus, ac ſolutus à contagione corporis futura prouidere poteſt, uera uidentur in ſomnis. ſic Theocr. in Europa. *Εὐρώπῃ ποτὲ Κύπρις ἐπὶ γλυκὺν ἧκεν ὄνειρον, Νυκτὸς ὅτε τρίτατον λάχος ἵσταται,ἐγγύθι δ' ἠώς, Ὕπνος ὅτε γλυκίων μέλιτος βλεφάροισιν ἐφίζων Λυσιμελὴς πεδάᾳ μαλακῷ κατὰ φάεα δεσμῷ, Εὖτε,καὶ ἀτρεκέων ποιμαίνεται ἔθνος ὀνείρων.*

- In ſiluam non ligna feras inſan.] id eſt,æquè fueris inſanus, ſi tu Latinus Græcos uerſus ſcribas,atque ſi in ſiluam ligna feras.

Turgidus

Turgidus] inflatus. A Cornelium Alpinum deſignat.

-iugulat] dum ita inſcitè, & ineptè Memnonis ab Achille iugulati hiſtoriā, ſeu potius fabulam narrat, ut Memnonem ipſe iugulare uideatur: & dum Rhenū fluuium ita ineléganter deſcribit, ut luto conſpurcare uideatur, hæc ego ludibundus ſcribo. Memno, & Hemathio fratres, Tithoni & Auroræ filii: quorum hic ab Hercule: ille ab Achille interfectus eſt. Heſiod. in Theog. Τιθωνῷ δ' ἠὼς τέκε Μέμνονα χαλκοκορυςὴν Αἰθιόπων βασιλῆα, καὶ ἠμαθίωνα ἄνακτα.

Defingit] deformat, illepidè deſcribit, & inuenuſtè. In quibuſdam codicibus legitur *diffingit*: in cod. Don. *depingit*. in Torn. *Deffingit*. ego *Defingit* uerum eſſe puto.

Quæ nec in æde ſ. cert.] Quæ nec in æde Apollinis recitentur, ut ſubeant Mecii Tarpæ iudicium, nec iterum atque iterum ſpectentur à populo. de Mecio in epiſt. de arte poët. *-ſi quid tamen olim Scripſeris, in Meci deſcendat iudicis aureis.*

Arguta meretr. por. D. q; Chr.] id eſt, tu Fundani unus ex iis, qui uiuunt, potes omnium optimè comœdiam ſcribere: tu omnibus hominibus præſtas in ſcribendis comœdiis: in quibus inducuntur meretrices argutæ, & ſerui dominos fallentes dolis. *unus uiuorum.* εἷς ζώντων.

-comis garr. lib.] nonnulli *comis libellos* coniunctè legunt, ut ſit, *comeis libellos*, & interpretantur, urbanos, facetos, hilaros. ego nullius ſententiam reprehendo. Vtatur ſuo quiſque iudicio. Veruntamen magis mihi placet, *comis* eſſe numeri ſingul. caſus recti, ut cohæreat cum his *tu unus uiuorum potes garrire libellos* comis, id eſt, comiter, hilariter, facetè, & comicè. Nam Varro lib. 5. de lingua Latina à Græco nomine Κῶμος, qui Deus hilaritatis, ſaltationis, laſciuiæ, intemperantiæ, & ſimilium eſſe dicitur, ait Latinum *comis* ortum eſſe, indeq; dictam à Latinis comiſſationem, ſeu potius comaſſationem, quemadmodum & à Græcis comœdiam. Præterea hac eadem ſatyra Lucillium bis comem appellat, ſemel ibi. *Nil comis tragici mutat Lucillius Atti?* iterum ibi. *fuerit Lucillius, inquam, Comis & urbanus.* Poſtremò puto Horatium Græcum verbum κωμῳδεῖν, quod eſt res urbanas, & Como dignas canere, ſeu dicere, his uerbis *comis garrire libellos*, exprimere noluiſſe. Non ignoro tamen M. Tull. uocem comis aliter interpretari in orat. pro Corn. Balbo: cuius hæc uerba ſunt. *in quo erat accuſatoris interpretatio indigna reſponſione, qui ita dicebat, comiter eſſe communiter. quaſi verò priſcum aliquod, aut inſolitum uerbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, ſuaues homines eſſe dicuntur, qui erranti comiter monſtrant uiam, benignè, non grauatè: communiter certè non conuenit.* Sed in iis, quæ in iudicijs habentur, orationibus, hominum auctoritates non ſunt conſignatæ. omnes enim illæ orationes, cauſarum ſunt, & temporum, non hominum ipſorum, ac patronorum, ut ait idem Tullius in Cluentiana. Varronem igitur hîc ſequamur. Incidi etiam aliquando in quendam uirum doctum, qui diceret *comis* hic eſſe ſeptimi caſus à Græco *κῶμος comi* numeri multitudinis, quod nomen ſignificat cantilenas laſciuas, delicatas, molleis, impudicas, conuiuio, & conuentu hominum intemperantium, & Como dignas: cum quo nolui pugnare.

Pollio reg. Fact. can.] Pollio tragœdias Latinas, id eſt, Prætextas ſcribit. Perſonæ tragicæ, ſunt reges, & principes, & perſonæ publicæ: res, & argumentum prætextarum, facta regum, & principum, & clarorum uirorum.

-pede ter percuſſo.] id eſt, ſenariis iambicis, qui trimetri appellantur. hæc male diſtinguuntur in omnibus libris uulgatis.

-forte epos] carmen longum, hexametrum, Mæonium, ſeu Homericum, heroicum. nam tametſi hoc nomine quilibet uerſus ſignificetur κατ' πλέτος, tamen ferè ſemper Ariſtoteles, & Plato pro hexametro uſurpant. ille enim ἔπη, id eſt, epopœiam

pœiam in libello περὶ ποιητικῆς, tragœdiæ opponit, his uerbis: καί τοι τὸ πρῶτον ὁμοίως ἐν τῇ τραγῳδίαις τοῦτο ἐποίουν, καὶ ἐν τοῖς ἔπεσιν. Plato item in Phædro, aliiſque locis non quoduis carmen ἔπος appellat, ſed hexametrũ. ſic Plato in illo dial. cum uerſum illum protuliſſet, ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὡς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασαί, rogatus à Phædro, cur finem loquendi feciſſet, reſpondet, οὐκ ἤδη, ὦ μακάριε, ὅτι ἤδη ἔπη φθέγγομαι, ἀλλ' οὐκ ἔτι διθυράμβους; uide Euſtath. in lib. α. ἰλ.

- Vt nemo] ita ut nemo melius. ſuprà Od. v i. lib. i. *Scribêris uario fortis, & hoſtium Victor Mæonij carminis alite*. dixit autem *ducere epos* uel propterea quòd uerſus Heroici fere alijs ſunt longiores, ac productiores: itaque longi appellantur: uel (quod magis probo) quia epos dictum eſt παρὰ τὸ ἕπεσθαι ἐν αὐτῷ τὰ ἑξῆς μέρη τοῖς πρώτοις, id eſt, ob id quòd in eo primas partes ceteræ conſequuntur. Denique (ut ſemel dicam) fortaſſe intelligendus eſt Horat. uel ita dixiſſe *epos ducere*, ut ſolemus dicere, *lineam ducere*: (quemadmodum enim mathematici aiunt lineam eſſe punctum productum: ita uerſus heroicus conſtat ex numeroſo ſermone ad iuſtam longitudinem, lineæ in modum producto) uel ita, ut *lanam, ſeu filum ducere, ac trahere*: ex quo Horat. alibi dixit *tenui deducta poëmata filo*. & M. Tull. *genus orationis tractum*.

- molle, atque facetum] carmen tenerum, elegans, & politum. hæc ſunt referenda ad Bucolica, & Georgicorum libros.

- gaudentes rure] nondum ſcilicet hoc tempore Virgilius Aeneida ediderat, & fortaſſe ne ſcripſerat quidem.

Hoc erat, experto.] id eſt, ego nihil habui, quod potius, aut melius ſcribere poſſem, quàm ſatyras: quod quidem genus Varro Atacinus fruſtra expertus eſt, et quidam alij, quos neceſſe non eſt nominare. De Varrone Atacino Quinct. lib. 10.

Inuentore minor] Lucillio. infrà eadem ſaty. *Græcis intacti carminis auctor*, et ſaty. 1. lib. 2. *- me pedibus delectat claudere uerba Lucilli ritu noſtrum melioris utroque*, ibid. *- quid, cum eſt Lucillius auſus Primus in hunc operis componere carmina morem?* etc.

At dixi fl.] hæc pertinent ad illum locum ſaty. 1 11. *Nam fuit hoc uitioſus. in hora ſæpe ducentos, Vt magnum, uerſus dictabat ſtans pede in uno. Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere uelles*.

- ſæpe ferentem Plur. q. toll.] quaſi ita dicat, non tantum hoc dixi, illũ fluere lutulentum, ſed etiam illud addidi, ſæpe proferentem plura digna, quæ excipiantur, ſumantur, & probentur, quã, quæ reiiciantur. *tollenda*, id eſt, ſumenda, excipienda. ut de arte poëtica. *- hoc tibi dictum Tolle memor*.

- age quæſo] Dic mihi (amabo te) nihil'ne interdum reprehendis in Homero? non'ne uiri docti quędam in Homero improbant? quædam deſierant? Non'ne Lucillius ipſe urbaniſſimus, ac faceti ſſimus poëta, nonnulla mutat in L. Attio Tragico? Non'ne uerſus Ennii notat interdum, et irridet, ut leuiores?

Quid uetat & noſmet, &c.] ſi licuit Lucillio Attium, et Ennium reprehendere: quid uetat quo minus, et nos Lucillij ſcripta examinemus, uideamusq; num uel ſua culpa, uel earum rerum, quas tractauit, uitio non ſit aſſecutus compoſitum & politum ſcribendi genus?

- magis factos] magis elaboratos, accuratos, expolitos. Græci dicunt πεποιημένους, idq; annotauit Muretus, et alii. ita M. Tull. in Bruto. *ſed ut intellectum eſt, quantam uim haberet accurata, & facta oratio*, etc.

- at ſit quis] ſic legendum, non *at ſi quis*. ut habent uulgati codices. Eſt autem totius huius loci ſententia, At ſit aliquis hoc uno contentus, nempe uerſus face-

re,

cere,qui ſinguli ſenis pedibus conſtent: ſcribat ducentos uerſus ante cœnam, totidem à cœna, &c. demus præterea Lucillium fuiſſe limatum, & accuratum ſcriptorem, quod non ita eſt: tamen ſi hodie uiueret, multa inania, & ſuperuacanea ſibi amputaret, &c.

- ducentos] ſupra ſaty. III t. - *in hora ſæpe ducentos, Vt magnum, uerſus dictabat ſtans pede in uno.*

- Etruſci Quale fuit] id eſt, qualis fuit Caſſius Etruſcus, Parmenſis, de quo in epiſt. ad Alb. Tibull. *Scribere, quod Caſſi Parmenſis opuſcula uincat?*

- capſis quem fama eſt, &c.] qui tam multa ſcripſit, ut ſuis libris fuerit ambuſtus, ſeu, vt habent quidam cod. *combuſtus*.

- fuerit] conceſſio. demus eum fuiſſe urbanum, ac facetum: demus eundẽ fuiſſe limatum & politum ſcriptorem.

- fuerit limatior idem, Quàm] hunc locum, quem ſcio difficilem, & impeditum haberi, ſic expedio, atque explico. Demus (inquit Horatius) Lucillium limatiorem fuiſſe, quàm auctorem ſatyræ Græcis intactæ eſſe oporteat: quod idem ferè ualet, ac ſi dicat: demus Lucillium fuiſſe limatiorem, quàm eſſe debuerit: atque ita nomen *rudis* in patrio caſu accipio, & cum uoce *carminis* coniungo. Nam quod alii faciunt *rudis*, recti caſus, hoc modo: *fuerit limatior idem, Quàm rudis*, id eſt, fuerit limatus potius, quàm rudis, & impolitus, hoc illi non rectè. Sic enim locutus eſſet Horatius, *fuerit limatior, quàm rudior*, ut docent exempla. T. Liuius lib. 28. annalium. *Acrior impetu, atque animis, quàm compoſitior ordine ullo pugna fuit.* Idem lib. 30. de Fab. Maximo. *cautior tamen, quàm promtior hic habitus fuit.* Colum. lib. 6. *ſi longior fuerit, quàm latior.* Quinctil. *ſalubrior ſtudijs, quàm dulcior.* Paterculus. *Feſtinationem itineris eius aliquandiu morata Maſſilia eſt, fide melior, quàm conſilio prudentior:* ſic & Græci. Eurip. Medea. *εἰς Ἰωλκὸν ἱκόμην Σὺν σοὶ πρόθυμος μᾶλλον, ἢ σοφωτέρα.* carminis rudis, id eſt, ſatyræ nondum perfectæ.

Græcis intacti] quod Græci non attigerunt. Satyra enim (inquit Quinctil.) tota noſtra eſt.

- dilatus] magna eſt hic librorum antiq. uarietas. in aliis enim ſcriptum eſt delapſus, in uno dilapſus, in uno delatus, in duobus dilatus: quos ſecurus ſum, & hũc locum ſic explico. ſed ſi Lucillius ad noſtram ætatem eſſet reſeruatus, ſi noſtra demum ætate introiuiſſet in uitam, ſeu natus eſſet, &c.

Detereret ſibi multa] detraheret, limaret, amputaret, circumcideret.

- quod vltra Perf. trah.] quod ſuperuacaneum eſſet.

- caput ſcaberet, viuos &] geſtus ſunt hominum in attentiſſima cogitatione defixorum, et eorum maximè, qui ſummam curam in ſcribendo ponunt.

Sæpe ſtilum uertas, &c.] monet hîc Hor. ut ſua quiſque ſcripta mutet, limet, corrigat, & emendet. Eſt enim *ſtilum uertere*, ſcriptum mutare, inducta priore ſcriptura, M. Tull. Verr. 4. *Vertit ſtilum in tabulis ſuis: quo facto cauſam omnem euertit ſuam.* natum hoc loquendi genus à ueterum conſuetudine, qui ſtilo inuerſo, id eſt, ſuperiore ſtili parte, id, quod ſcriptum erat, delebant. Ad hunc locũ pertinet, quod eſt in epiſtola ad Auguſtum: ubi queritur ſuæ ætatis poëtas turpe ſibi ducere ea, quæ ſemel ſcripſerint, immutare, his uerbis: *Nam ſpirat tragicum ſatis, & feliciter audet: Sed turpem putat in ſcriptis, metuitq; lituram:* cui conſentanea ſunt illa in epiſt. de arte poët. *Nec uirtute foret, clariſve potentius armis, Quàm lingua, Latiũ, ſi non offenderet unum-Quenque poëtarum limæ labor.*

- neque, te ut miretur turba, lab.] contrà ſe res habet in oratore: qui ſi probatur multitudini, non eſt, quòd doctorum iudicium magnopere deſideret, vt multis uerbis docet M. Tull. in Bruto.

G - uilibus

-uilibus] parui pretij, contemtis.

-exploſa] à plebe, & multitudine exploſa: ab equitibus autem probata.

Arbuſcula] mima. de qua M. Tull. ad Att. lib. 4. *Quæris nunc de Arbuſcula. Valde placuit.*

-cimex] credibile eſt hunc Pantilium ab Horatio ob immunditiam, aut fœtorem, aut humilitatem, cimicem eſſe nominatum.

Demetrius] quem ſuprà ſimium appellauit.

Fannius] de quo ſaty. IIII. *-beatus Fannius ultro Delatis capſis.*

Octauius] poëtam Octauium intellige, non Octauianum eum, qui Cæſar Auguſtus poſteà dictus eſt. uide P. Victor. Var. lect. lib. 14.

Ambitione relegata] id eſt, Sublata omni ambitione, depoſitoq; omni ſtudio tuæ gratiæ colligendæ, beneuolentiæq; aucupandæ.

-prudens] ſciens: non per imprudentiam, aut ignorantiam.

Arridere] probari, placere. quibus (inquit) hæc ſcripta mea, qualiacunque ſint, placere uelim, non fæminis, & uiris fæminarum ſimilibus.

Diſcipularum inter, &c.] ſic ſcriptum eſt in trib. cod. Vat. & Iann. Faër. Tor. neque uerò dubium cuiquam debet eſſe, quin hæc ſit recta, & uera lectio tot codicibus confirmata, ut taceam, quòd eam Porphyr. agnoſcit. ſignificat autem Horatius hunc Hermogenem, uel fæminis probari tantum, non uiris: uel diſcipulos habere impudicos, & parũ mares, & fortaſſe, qui magiſtro flagitioſè morigerarẽtur.

-plorare] *οἰμώζειν*. Quemadmodum, quibus benè cupiunt Græci, eos iubent *χαίρειν, εὖ πράττειν*, id eſt, gaudere, & bene rem gerere: ſic, quibus malum precantur, eos iubent *οἰμώζειν*, id eſt, plorare. uide annot. ad Od. v. epod. ibi *O multa fletuum caput.*

SATYRARVM
LIBER SECVNDVS.

SATYRA I.

SVNT quibus in ſatyra uidear nimis acer: & ultra
Legem tendere opus: ſine neruis altera, quicquid
Compoſui, pars eſſe putat: ſimileisq́; meorum
Mille die uerſus deduci poſſe. Trebati,
Quid faciã, præſcribe. quieſcas. ne faciam, inquis,
Omnino uerſus? aio. peream male, ſi non
Optimum erat. uerùm nequeo dormire. ter uncti
Tranſnanto Tiberim, ſomno quibus eſt opus alto:
Irriguumq́; mero ſub noctem corpus habento.
Aut, ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
Cæſaris inuicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. cupidum, pater optime, uires
Deficiunt: neque enim quiuis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereunteis cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribat uulnera Parthi.
Attamen & iuſtum poteras, & ſcribere fortem.
Scipiadam ut ſapiens Lucillius. haud mihi deero
Cum res ipſa feret: niſi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem.
Cui, malè ſi palpere, recalcitrat undique tutus.
Quanto rectius hoc, quàm triſti lædere uerſu
Pantolabum ſcurram, Nomentanumq́; nepotem:
Cũ ſibi quiſque timet, quanquã eſt intactus, & odit?
Quid faciam? ſaltat Milonius: ut ſemel icto
Acceſſit feruor capiti, numerusq́; lucernis.

COMMENTARII.

- nimis acer] nimis uehemens in reprehendendis, & inſectandis hominibus, nimium ſæuus, & aſper: χαλεπώτερος τ̃ δέοντος.

- & ultra legẽ tend.] & quibus uidear ultra ſatyræ legem opus intendere. & uerò in quibuſdam libris manuſcriptis ita legitur, *intendere*. ductũ à neruis, aut fidibus nimium intentis. Eſt autem ſatyræ lex, ut comiter, & urbanè, & per ludum, ac iocum mores, uitiaq; hominum notet, ac reprehendat, nõ aſperè, non ſeriò, non petulanter, nõ contumelioſè, non iracundè, ut Perſ. & Iuuenal. Et attende legẽ nõ temerè commemorari ab eo, qui loquatur

Caſtor gaudet equis: ouo prognatus eodem,
Pugnis. quot capitum uiuunt, totidem ſtudiorum
Millia. me pedibus delectat claudere uerba
Lucilli ritu, noſtrum melioris utroque.
Ille uelut fidis arcana ſodalibus olim
Credebat libris: neque, ſi malè ceſſerat, unquam
Decurrens aliò, neque ſi benè. quo fit, ut omnis
Votiua pateat ueluti deſcripta tabella,
Vita ſenis. ſequor hunc, Lucanus, an Appulus, an-
Nã Venuſinus arat finẽ ſub utrũque colonus, (ceps.
Miſſus ad hoc, pulſis (uetus eſt ut fama) Sabellis:
Quà ne per uacuum Romano incurreret hoſtis:
Siue quòd Appula gens, ſeu quòd Lucania bellum
Incuteret uiolenta. ſed hic ſtilus haud petet ultrò
Quenquã animantem: & me, ueluti cuſtodiet enſis
Vagina tectus: quem cur diſtringere coner
Tutus ab infeſtis latronibus? ô pater, & rex
Iupiter, ut pereat poſitum rubigine telum:
Nec quiſquam noceat cupido mihi pacis. at ille,
Qui me commorit, (melius non tangere, clamo)
Flebit: & inſignis tota cantabitur urbe.
Seruius iratus leges minitatur, & urnam:
Canidia Albuci, quibus eſt inimica, uenenum:
Grande malum Turius, ſi quis ſe iudice certet.
Vt, quo quiſque ualet, ſuſpectos terreat: utq;
Imperet hoc natura potens, ſic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. unde, niſi intus
Monſtratum? Scæua uiuacem crede nepoti
Matrem: nil faciet ſceleris pia dextera. mirum:
Vt neque calce lupus quenquã, neq; dente petit bos.
Sed mala tollet anum uitiato melle cicuta.
Ne longum faciam: ſeu me tranquilla ſenectus
Expectat, ſeu mors atris circumuolat alis:
Diues, inops, Roma, ſeu ſors ita iuſſerit, exul,
Quiſquis erit uitæ, ſcribam, color. ô puer, ut ſis
Vitalis metuo, & maiorum ne quis amicus
Frigore te feriat. quid cum eſt Lucillius auſus
Primus in hunc operis componere carmina morẽ,
Detrahere & pellem, nitidus qua quiſque per ora
Cederet, introrſum turpis? num Lælius, aut, qui

eum Iuriſconſ.

- ſine neruis altera] altera pars, quicquid ſcripſi, nimis laxum, & propemodum eneruè eſſe exiſtimat, & attendo eum in tralatione manere.

Trebati] hunc Trebatium clarum iuriſconſultum fuiſſe cõſtat. eundem M. Tullio Ciceroni admodum familiarem fuiſſe ex ipſius Ciceronis ad illum epiſtolis perſpicere licet lib. 7.

- deduci] tanquam lineas: uel tanquam lanam, ſeu linũ. epiſt. ad Auguſt. *tenui deducta poëmata filo.* ad quem locum hac de re plura.

- ter uncti Tranſn. Tib.] quoniam hæc à Trebatio iuriſconſulto pronũciantur, quaſi edicta quædam, & leges: facetè ſimili uerborum formula concipiuntur, atque leges cõponi ſolent. Iam uerò nemini eſt obſcurum à labore, & cibo, uinoq; ſomnum eſſe dulciſſimum, ac placidiſſimum. quod cur ita fiat, docet Lucret. lib. 4. his uerſibus, *Deinde cibum ſequitur ſomnus, quia, quæ facit aër, Hæc eadem cibus, in uenas dum diditur omneis, Efficit, & multò ſopor ille grauiſſimus extat, Quem ſatur, aut laſſus capias: quia plurima tum ſe Corpora conturbant magno contuſa labore. Fit ratione eadem coniectus porrò animaï Altior, atque foras eiectus largior eius, Et diuiſior inter ſe, ac diſtractior intus.*

alto

Duxit ab oppreſſa meritum Carthagine nomen
Ingenio offenſi? aut læſo doluere Metello?
Famoſisq; Lupo cooperto uerſibus? atqui
Primores populi arripuit, populumq; tributim,
Scilicet uni æquus uirtuti, atque eius amicis.
Quin, ubi ſe à uulgo, & ſcena, in ſecreta remorant
Virtus Scipiadæ, & mitis ſapientia Læli:
Nugari cum illo, & diſcincti ludere, donec
Decoqueretur olus, ſoliti. quicquid ſum ego, quãuis
Infra Lucilli cenſum, ingeniumq;, tamen me
Cum magnis uixiſſe inuita fatebitur uſque
Inuidia: & fragili quærens illidere dentem,
Offendet ſolido. niſi quid tu, docte Trebati,
Diſſentis. equidem nihil hic diffindere poſſum.
Sed tamen ut monitus caueas, ne forte negoci
Incutiat tibi quid ſanctarum inſcitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina, ius eſt,
Iudiciumq;. eſto, ſi quis mala: ſed bona ſi quis
Iudice condiderit laudatur Cæſare. ſi quis
Opprobrijs dignum latrauerit, integer ipſe:
Soluentur riſu tabulæ: tu miſſus abibis.

- alto] Homerus, & Græci ὕπνον νήδυμον appellant, id eſt, uel altum, uel iucundum: quanquam interdum pro eo, quem iidem νήγρετον nominant, uſurpatur.

- irriguum] non dixit obrutum. eſſet enim tum ſomnus implacidus, inſuauis, iniucundus, atque (ut ita dicam) inſomnis. rectè igitur Alcæus τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, id eſt, uino pulmones irriga.

- ſub noctem] paulo ante noctem, ut alibi docuimus.

- rapit] ſignificantius dixit, quã ſi dixiſſet, *capit.*

- laturus] conſequuturus, accepturus, ut ſæpe alibi.

- fracta cuſpide] cuiuſmodi tela dicitur Marius excogitaſſe, ut & eſsēt hoſtibus inutilia, & ne è corporibus ſauciorum euelli poſſent: qua de re ſic Plutarchus in Mario. Λέγεται δὲ εἰς ἐκείνην τὴν μάχην πρῶτον ὑπὸ Μαρίου καινοτομηθῆναι τὸ περὶ τοὺς ὑσσούς. τὸ γὰρ εἰς τὸν σίδηρον ἔμβλημα τοῦ ξύλου πρότερον μὲν ἦν δυσὶ περόναις κατειλημμένον σιδηραῖς. Τότε δὲ ὁ Μάριος τὴν μὲν, ὥσπερ εἶχεν, εἴασε. τὴν δ' ἑτέραν ἐξελὼν, ξύλινον ἧλον εὔθραυστον ἀντ' αὐτῆς ἐνέβαλε, τεχνάζων προσπεσόντα τὸν ὑσσὸν τῷ θυρεῷ τοῦ πολεμίου, μὴ μένειν ὀρθὸν, ἀλλὰ τοῦ ξυλίνου κλασθέντος ἥλου καμπὴν γίνεσθαι περὶ τὸν σίδηρον, καὶ παρέλκεσθαι τὸ δόρυ διὰ τὴν στρεβλότητα τῆς αἰχμῆς ἐνεχόμενον. id eſt, *Dicitur tum ad id prælium illud à Mario de iaculis innouatum eſſe. Nam ea pars ligni, quæ in ferrum inſeritur, antea duabus fibulis ferreis continebatur: Tunc autem Marius, alteram quidem, quemadmodum erat, reliquit: altera autem exempta, clauum ligneum fragilem in eius locum immiſit, eo conſilio, ut iaculum ad clypeum hoſtis adiectum, non maneret rectum, ſed clauo ligneo fracto, curuaretur ferrum, & lignum tranſuerſa cuſpide hærens, deorſum penderet.*

Attamen & iuſt.] loquitur Trebatius. Si bella ab Auguſto geſta ſcribere non potes: at poteras eius fortitudinem, iuſtitiam, animi magnitudinem, ceteraſque uirtutes laudare, ac prædicare: quemadmodum Scipionis laudes Lucillius ſuis ſcriptis poſteritati commendauit, ac prodidit.

- & iuſtum poteras, & ſcribere fortem] Auguſtum iuſtitiæ, & fortitudinis nomine laudare poteras.

- haud mihi deero] id eſt, operam in hac re nauabo, inquit Hor.

- niſi dextro tempore Flacci Verba] ordo uerborum hic eſt, & ſententia: Non me præbebo negligentem, neque ignauum in laudandis Auguſti uirtutibus,

cum opus erit, ſi modò mea uerba tempore opportuno attentè audientur ab Auguſto. *dextro tempore* poſuit pro opportuno, ut *læuo tempore* ſat. I III. huius lib. pro contrario. *cum te ſic tempore læuo Interpellarim.*

Cui malè ſi palp.] cui ſi quis blandiatur ineptis, aut immoderatis laudibus: ita omni ex parte tectus, ac ſeptus eſt aduerſus aſſentationis dulcedinem, atque illecebram, itaque eam odit, ac reiicit, ut ab ea capi non poſſit. blanditias, & aſſentationem aſpernatur, ac reſpuit. tralatio eſt ab equis calcitroſis. ſic M. Tull. de Cælio Clodiam amantem ſpernente. *calcitrat.*

Quanto rectius hoc] Trebatius loquitur. quãto præſtat (inquit) hoc ſcribendi genus tractare, quàm ſatyras ſcribere, quibus uitioſos homines lædas?

Quid faciam?] reſpondens Horat. oſtendit ſuo quenque ſtudio delectari, ſua quenque uoluptate teneri. & ἐν παρόδῳ urbanè, & ſatyricè Milonium notat, ut temulentum.

- vt icto Acceſsit feruor cap. num. q; luc.] id eſt, ubi, ſeu poſteaquàm nimio uini potu caput eius concaluit, & ebrius factus binas ſe lucernas uidere exiſtimat, pro ſingulis. Ariſtoteles problem. τμημ. γ. quærit cur ita fiat, & rationem affert his uerbis, *Διὰ τί τοῖς μεθύουσιν ἐνίοτε πολλὰ φαίνεται τὸ ἓν ὁρῶσιν; ἢ ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς ὄψεως ἔσωθεν κινοῦνται ὑπὸ τοῦ οἴνου; καθάπερ ἡ ὅλη κεφαλή. κινουμένων δὲ τῶν ἀρχῶν οὐκ εἰς ταυτὸ συμβάλλουσιν αἱ ὄψεις, ἀλλ' οἷον ἐπὶ μέρος ἑκάτερον τοῦ ὁρωμένου. διὸ δύο φαίνεται. ταυτὸ δὲ τοῦτο γίνεται, καὶ ἐάν τις κάτωθεν πιέσῃ τὴν ὄψιν. ἐκίνησε γὰρ τὴν ἀρχὴν τῆς ὄψεως. ὥστε μηκέτι εἰς ταυτὸ συμβάλλειν τῇ ἑτέρᾳ. ἡ μὲν οὖν τοιαύτη κίνησις ἔξωθεν γίνεται. ἡ δ' ἀπὸ τοῦ οἴνου, ἔσωθεν. διαφέρει δ' οὐδέν. ταῦτα γὰρ ποιήσει ὁποτουοῦν κινηθεῖσα.* quæ ſic interpretor, Quam ob cauſam ebriis cum unum cernunt, multa uidentur? an quoniam aſpectuum principia intrinſecus à uino mouentur, quemadmodum caput totum? cum principia autem mouentur, non in idem conueniunt aſpectus, ſed ad utranque quodammodo partem eius, quod cernitur? iccircò duo apparent? hoc idem porrò etiam accidit, ſi quis infernè aſpectum premat. nam principium ipſius aſpectus mouit, ita ut is non amplius in eandem rem atque aliter conueniat. Ac talis quidem motio fit extrinſecus. ea autem quæ à uino gignitur, intrinſecus. uerùm nihil intereſt. uiſus enim quomodocunque motus fuerit, hæc ita efficiet. Lucretius autem lib. 4. horum, & ſimilium cauſam opinioni, & errori animorum aſcribit: ſenſus enim nunquam falli affirmat. ſic Lucret. *At ſi forte oculo manus uni ſubdita ſubter Preſſit eum: quodam ſenſu fit uti uideantur Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo: Bina lucernarum flagrantia lumina flammis, Binaq; per totas ædeis geminare ſupellex, Et duplices hominum facies, & corpora bina,* &c. ſequitur ſtatim, *Cetera de genere hoc mirando multa uidemus, Quæ uiolare fidẽ quaſi ſenſibus omnia quærunt Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit Propter opinatus animi, quos addimus ipſi, Pro uiſis ut ſint, quæ non ſint ſenſibu' uiſa.*

Caſtor gaudet equis, ouo p.] etiam geminorum fratrum diuerſa ſtudia ſolent eſſe, ut apparet in Caſtore, & Polluce, quorum hic pugil clariſſimus, ille optimus eques fuiſſe dicitur. exiſtimant nonnulli ætate Horatii geminos fratres fuiſſe ſic nominatos, quorum alter equis, alter cæſtibus delectaretur. mea nihil refert. ſed mihi tamen ſimplicius uidetur, ut fratres Helenæ intelligamus.

- me pedibus delect. claud.] ſic locutus eſt ſaty. ſuperiore. - *at ſit quis pedibus quid claudere ſenis Hoc tantùm contentus.*

Credebat] committebat. tralatio eſt. uide annot. ad Od. V. lib. 3. ibi, *Qui perfidis ſe credidit hoſtibus.*

- neque ſi male ceſſerat, uſquàm Dec.] id eſt, neque ſi quid ei malè eueneat, neque ſi proſperè, vſquam aliò confugiens, quàm ad ſcribendum, aut legendũ.

mendoſè

mendoſè in quibuſdam libris legitur *geſſerat*.

- quo fit, ut omnis Vot.] quo fit, ut omnis Lucillii uita pateat, ueluti in tabula uotiua, deſcripta, atque expreſſa. *uotiuæ tabulæ* appellantur, quæ ſunt uotæ, quæ'ue ex uoto ſuſpenduntur in fanis, quales ſunt naufragorum, aut eorum, qui ex graui & periculoſo morbo recreati conualuerunt. ſuprà Od.v.lib.i. - *me tabula ſacer Votiua paries indicat humida Suſpendiſſe potenti Veſtimenta maris Deo*.

Lucanus, an Appulus anceps] inter Lucaniam, & Apuliam interiectus, vtriuſque particeps, ita, ut dubium ſit, Lucanus'ne ſim, an Apulus, nempe Venuſinus.

Quo ne, &c.] id eſt, vt ne hoſtes populi Rom. in Romanos inuaderent. quidam libri *Quà ne*, id eſt, ne aliquà.

Siue quòd] ſiue quia Appuli, ſiue quia Lucani bellum populo Rom. inferrēt. alii *quod* poſitum eſſe putant pro *aliquod*. ſed eos refellit codex unus Vatic. & Torneſ. in quibus ita ſcriptū eſt, *Siue quia Appula gens, ſeu quòd Lucania bellum*, &c. *incutere bellum* autem, id eſt, inferre, Horatio uſitatum.

- haud petet ultrò] non petet quenquam, niſi ſim laceſſitus. hæc enim uis eſt, uocis *ultrò*.

- Quenquam animantem] quenquam uiuum, quenquam anima & corpore conſtantem. M. Tull. in Timæo, *à quo enim animante reliquos omnes contineri uellet animantes, hunc ea forma figurauit, qua una omnes reliquæ formæ concluduntur*. aliàs animans & fæminini generis eſt, & neutrius.

- diſtringere] propriè, & uſitatè, ut ſup. annot. Od. xxxv. lib. i.

- vt pereat poſitum rub. t.] utinam telum in vagina cōditum, rubigine exedatur. Priſcian. hunc locum producit lib. xv.

Nec quiſquam noc. cup.] & vtinam nemo me laceſſat iniuria: utinam nemo mihi ultrò iniuriam inferat.

- at ille, Qui me com.] at, qui me prouocarit, plorabit, & erit fabula totius populi. Plato in Minoë, monet eum, qui bonæ exiſtimationis cupidus eſt, ne poëtas offendat, ne've laceſſat, Minois exemplo, qui quamuis fuerit rex clementiſſimus, iuſtiſſimus, optimus: tamen propterea quòd offenſionem, odiumq; Tragicorum poëtarum ſubierit: & clementiæ, iuſtitiæque ſuæ fructu caruit, & inuſtus eſt inhumanitatis, crudelitatis, in iuſtitiæ notis in poſterum ſempiternis. Verba Platonis ſunt hæc, Διὸ καὶ σύ, ὦ βέλτιστ', ἐὰν σωφρονῇς, εὐλαβὴς ἔσῃ, καὶ ἄλλος πᾶς ἀνὴρ, ὅτῳ μέλει τοῦ εὐδόκιμον εἶναι, μηδέ ποτε ἀπεχθάνεσθαι ἀνδρὶ ποιητικῷ μηδενί. οἱ γὰρ ποιηταὶ μέγα δύνανται εἰς δόξαν ἐφ' ὁπότερ' ἂν ποιῶσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐλογοῦντες, ἢ κατηγοροῦντες. Itaque Archilochus ille ad maledicendum egregiè promtus, ac paratus, cum à quodam contumelioſè appellatus eſſet, ita reſpondit, τὸν τέττιγα πτεροῦ συνείληφας, id eſt, cicadam ala comprehendiſti. huius autem animalis mirus eſt ſtridor, ſi ala prehendatur. Huc pertinet & illud, quod ſcribit Plutarchus in Theſeo, ἔοικε γὰρ ὄντως χαλεπὸν εἶναι φωνὴν ἐχούσῃ πόλει, καὶ μοῦσαν, ἀπεχθάνεσθαι, id eſt, reuera moleſtum & durum eſt cum ciuitate, quæ uocem & muſam habeat, inimicitias ſuſcipere.

Flebit] οἰμώξει, dolebit, miſeriam ſuam conqueretur, ac deplorabit. vide annot. ſup. ad Od. v. epod. ibi, *O multa fleturum caput*.

- & inſignis tota cantab. ur.] perueniet in ora uirûm: nobilitabitur meis uerſibus ad ignominiam, & infamiam ſui nominis ſempiternam.

Seruius iratus] quæſitor. intelligamus hunc ætate Horatii fuiſſe Prætorem, & quæſtioni alicui rei capitalis præfuiſſe. Virg. 6. Aeneid. Quæſitor Minos urnam mouet. adhibebatur autem urna ad ſortitionem, ſubſortitionemq; iudicum.

Canidia Albuci] Albucii filia uenefica, de qua ſup. Od. III. epod. - *an malas Canidia tractauit dapes?* & tota Od. v. & XVII. & ſaty. VIII. lib. I.

Grande malum Tur.] quia iudex leuis, & nummarius, & uenalis.

Vt, quo quiſque ualet, &c.] id eſt, quo modo, qua re quiſque plurimùm poteſt, ea re inimicos ſuos, eosq;, quibus ſe inuiſum eſſe ſentit, aut quos metuit, terreat, & ulciſcatur: & quemadmodum imperet hoc ipſa natura, cuius maxima uis eſt, ſic ratiocinare mecum, ὧδε συλλογίζου μετ' ἐμοῦ.

- intus] non foris, ſed à natura inſitum.

Scæuæ, &c.] ſignificat hunc fuiſſe impium in parentes, & matrem ueneno necaſſe. Scæuæ (inquit) luxurioſo & perdito homini ſuam matrem committe, & permitte: manus quidem, & ferrum ab illa abſtinebit: ſed cicuta cum melle confuſa matrem necabit.

- nil faciet ſceleris pia dextera] pura quidem manus erit à ſanguine materno: ſed cicuta eam de medio tollet.

- mala] ἐπίθετον perpetuum. nulla enim cicuta bona eſt. ſic alibi *mala luſtra, mala ambitio, mali fures.* apud Hom. λευκοῖο γάλακτος.

- tollet] necabit, occîdet. ſic Varro, *quis patrẽ decẽ annos natus tollet, niſi ueneno?*

Ne longum faciam] ne ſim longior: ut paucis expediã. ſic loquitur M. Tull. lib. I. de leg. *Non faciam longius: huc enim pertinet, animal hoc prouidum, ſagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis, & conſilij, præclara quadam ratione generatum eſſe à ſupremo deo.*

- fors] fortuna. caue legas, *ſors.* & uide annot. ad illum locum ſaty. I. *Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit.*

Quiſquis erit uitæ, ſc. col.] ordo eſt, quiſquis erit uitæ color, ſcribam. *uitæ colorem* intellige uitæ genus, conditionem uiuendi, ſortem, perſonam. non enim una eſt omnium hominum perſona, non idem uitæ color, non eadem ſpecies: aliudque uitæ genus eſt imperatoris, aliud oratoris: aliud negociatoris, aliud poëtæ. rectè autem colorem appellauit, quia ſingulorum uitæ degendæ genera, plerũque tanquam colores quidam, in nobis immutantur, neque quicquam ad animum pertinent: ſed ad corpus, aut fortunam. Quanuis autem ſua quenque natura ad certum uitæ genus fingere uideatur: neque tamen ſemper in deligendo uitæ genere naturam ſequimur, & ſæpe, ad quam nos ætatis degendæ uiam uel propinqui impulerint, vel fortuna, ueluti tempeſtas quædam, detulerit, in ea conſtantiæ cauſa, repugnante natura, cogimur conſeneſcere, & ad extremum uitæ ſpiritum permanere.

- o puer, ut ſis Vitalis metuo] ô puer (inquit Trebatius) ne non ſis uitalis, metuo. nomẽ *uitalis* autem, id propriè ſignificat, quod ad uitam pertinet, quod uitam adiuuat, quod uitæ utile eſt. Lucret. lib. 3. *Eſt igitur calor, ac uentus uitalis in ipſo Corpore, qui nobis moribundos deſerit artus.* ibid. - *mors omnia præſtat, Vitalem præter ſenſum, calidumq; uaporem.* ibid. *Et caput abſciſſum calido, uiuenteq; trunco, Seruat humi uultum uitalẽ, oculosq; patentes, Donec relliquias animaï reddidit omnes.* ibid. *Quod ſi forte ideò magis ĩmortalis habenda eſt, Quòd uitalibus ab rebus munita tenetur.* & lib. 5. - *nudus humi iacet, infans indigus omni Vitali auxilio.* & lib. 6. - *primùm multarũ ſemina rerum Eſſe ſuprà docui, quæ ſint uitalia nobis.* M. Tull. lib. de nat. deor. II. *ex quo intelligi debet, eam caloris naturam, uim in ſe habere uitalem, per omnem mundum pertinentem.* ibid. *& ceteris naturis omnibus ſalutarem impertit, & uitalem calorem.* Idem de diuinatio lib. I. *Luce ſerenanti uitalia lumina liquit.* Virg. Aen. I. *Quiſquis, es, haud (credo) inuiſus cæleſtibus auras Vitaleis carpis.* Plaut. in Pœnulo. *Iupiter, qui genus colis, aliſque hominum, per quem Viuimus uitale æuum.* Interdum etiam uitale appellamus, quod ui

ta prædictum eſt, ut Plaut. in Bacchid. *Di, ſi eſſe ſaluum uis me, aut uitalē ſibi*, M. Tull. in Lælio ex Ennio. *Quis poteſt eſſe uita uitalis, ut ait Ennius, qui non in amici mutua beneuolentia conquieſcat?* & ita hoc loco ponitur ab Horat. itemq; in ſaty. 7. huius lib. *ita, Dauus, amicum Mancipium domino, & frugi, quod ſit ſatis, hoc eſt, Vt uitale putes.*

-maiorum ne quis amicus] ne quis gratioſus apud maiores, & potentiores uiros, &c.

Frigore te feriat] mortem tibi inferat: te de medio tollat. ſic Lucret. lib. 3. *– & diſcedit in auras, Et gelidos artus in lethi frigore linquit.* Idem lib. 4. *– nanque ea cerret Aeterno corpus perfuſum frigore lethi.* Virg. li. 9. Aen. *– voluitur ille uomens calidum de pectore flumen Frigidus*, id eſt, moribundus, atque adeò mortuus, ut explicat Nonius Marcell. Idem in diris. *Et calor infuſo decedit frigore mortis.* Idem lib. 4. Aen. *Et cum frigida mors anima ſeduxerit artus.* Itaque docet Varro lib. 4. de ling. Lat. *ignē à naſcendo dictum, quòd hinc naſcitur, quicquid naſcitur: ideoq; calet: ut, qui denaſcitur, ignem amittit, & frigeſcit.*

Quid? cum eſt Lucillius auſus, &c.] Quid? (inquit Horat.) cum Lucillius primus auſus eſt ſatyras ſcribere?

-Detrahere & pellem, nitidus q.] & cum auſus eſt ea integumenta detrahere, quibus quiſque ſua flagitia, ſuamq; turpitudinem tegeret, ac celaret. auſus eſt omnia, aut plurima improborum peccata nudare, & in publico quodam modo proponere.

Cederet] incederet. ſic Plautus. *Vt tranſuerſus, non prouerſus cedit, quaſi cancer ſolet.* citat Varro lib. 6. de ling. Lat.

-introrſum turpis] epiſt. ad Quinctium lib. 1. *Introrſum turpem, ſpecioſum pelle decora.*

-aut, qui Duxit ab] P. Scipio Africanus poſterior, qui Carthaginem deleuit.

-ingenio offenſi?] num ingenio Lucillii offenſi, ſubintell. ſunt?

Famoſiſque Lupo cooperto] & num doluere ob Lupum famoſis uerſibus conſciſſum? extant Lucillii uerſus non integri apud M. Tull. lib. 1. de nat. Deor. in quibus hic Lupus, & aliquot alii commemorantur. M. Tull. *Quid de ſacrilegis, quid de impijs, periuriſq; dicemus? Tubulus ſi Lucius unquam, Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filius, ut ait Lucilius, putaſſet eſſe Deos: tam periurus, aut tam impius fuiſſet.*

Scilicet uni æquus] ſcilicet uni uirtuti placatus, æquabilis, atque amicus. non iratus, neque offenſus. uide annot. ad Od. III. lib. 2.

Virt. Scip. & mitis ſap. Læl.] id eſt, Scipio, & Lælius: *περίφρασις*: quod genus ſuprà annotauimus ad Od. v. lib. 3. Priſcian. lib. 2. ſcribit dicendum fuiſſe Scipionidæ.

-diſcincti] cur non dixit diſcinctæ? quia per uirtutem Scipionis, & ſapientiam Lælii, Scipio, & Lælius ſignificantur, ut diximus. ſic Homerus ὀδ. λ. Ἦλθε δ' ἐπὶ ψυχὴ Θηβαίου Τειρεσίαο Χρύσεον σκῆπτρον ἔχων. quo loco uidebatur dicendum ἔχουσα. & Eurip. apud Stobæum Ἴδοιμι δ' αὐτῶν ἔκγον' ἄρσεν' ἀρσένων Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιος τυραννίδος. uidebatur dicendum ἄρσενα ἄξια. ſic M. Tull. orat. pro Sextio. *duo importuna prodigia, quos egeſtas, quos æris alieni magnitudo, &c. Tribuno pl. conſtrictos addixerat.* diſcinctus hoc loco non ponitur in uitio, ut Ode 1. epod. *Diſcinctus aut perdam ut nepos*: ſed ad animi laxamentum, ac remiſſionem duntaxat pertinet, ut ibidem docuimus. *diſcincti* igitur ualet hoc loco idem, quod remiſſi, ac relaxati: animo à rebus ſerijs, & à reip. curis ſoluto: omni ſeueritate poſita.

-donec] interea dum, uel tantiſper dum, ut Od. IX. lib. 3. *Donec gratus eram tibi.*

Decoque-

Decoqueretur olus]ex apparatu,qualis eſſet eorum cœna ſignificat,nēpe frugi,minimeq; ſumtuoſa.uide,quæ annotata ſunt ad illum locum *Lachaniq; catinum.* ſaty.v I.lib. I. *Soliti* autem ſubintell. erant.

- quamuis Infra Lucilli c.ing.] quamuis & cenſu, & Ingenio Lucillio inferior. fuit autem Lucillius honeſtò loco natus, nempe familia equeſtri.

Cum magnis uixiſſe] ſic ſuprà epiſt.ult.lib. I. *Me primis urbis belli placuiſſe domiq́ue.*

- & fragili quær.ill.d.] allegoria eſt. ſignificat autem,inuidis,qui conabantur eum,obtrectando,& elanculum mordendo,in crimen uocare,ſuæ uitæ integritatem,caſtitatem,& innocentiam reſponſuram,ac reſtituram.ducta allegoria eſt à dente, qui res teneras,molleis ac fragiles perfringere, & comminuere poteſt: duras & ſolidas non poteſt.utitur alià quidem ſimilitudine M.Tull.orat.pro Roſcio Com.in eadem re: ſed non minus apta. his uerbis. *Nónne, ut ignis in aquam coniectus continuò reſtinguitur,& refrigeratur: ſic referuens falſum crimen in puriſſimam,& caſtiſſimam uitam collatum ſtatim cóncidis & extinguitur.*

- offendet ſolido.] in ſolidum incurret, ita ut lædatur potius, quàm lædat.

- equidem nihil hic diffindere poſſum] ita reperi ſcriptum in uno cod.Vatic.& Torneſ.non,ut habent uulgati libri,*diffingere*,Et ſanè hanc (quam dico)ſcripturam agnoſcere uidetur Porphyrio. diffindere autem uerbum eſt antiqui iuris ciuilis,quod ualet differre,quanquam nonnulli malunt dici diffundere. à quibus diſſentio.Verba ſunt hæc ex lege ſecunda Numæ Pompilii. *Si quid horum fuit uitiū iudici,arbitróue,reóue,is dies diffiſſus eſto.* T.Liuius lib.9.*atque ei legem Curiatam de imperio ferenti,triſte omen diem diffidit.* Aul.Gellius lib.14.cap.2. *Atque in dierum quidem diffiſſionibus,* &c.ubi uulgò legitur *rerum diffuſionibus.*

Sed tamen ut mo.] hæc pertinent ad uerſum, qui ſtatim ſequitur, *Si mala cond.*hoc ſenſu: ſed tamen,ut cautior ſis,idq; à me monitus,ne forte ignorantia legum te in fraudem impellat: ſi quis in aliquem famoſa carmina ſcripſerit, datur in eum actio,& pœna eſt in eum lege ſancita.M.Tull.lib.4.Tuſcul.*quanquam id quidem etiam* x I I.*tabulæ declarant,condi iam tum ſolitum eſſe carmen: quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam, leges ſanxerunt.*ſic epiſt.ad Auguſt.*quin etiam lex,Pænaq; lata,malo quæ nollet carmine quenquam Deſcribi.*

-. ius eſt, Iudiciumq;] lex lata eſt,& actio in eum datur.

- eſto]demus ita eſſe,(inquit Horat.) uidelicet pœnam eſſe conſtitutã in eum, qui mala in quempiam carmina ſcripſerit: ſed ſi quis bona ſcripſerit, laudatur iudice Cæſare. ambiguum ineſt in uoce *mala*. Trebatius enim *mala* accipit famoſa: Hor.autem indocta.

- latrauerit]ſic reperi ſcriptum in quattuor codicibus calamo exaratis: trib.Vatic.& Iann.unus Vat.& Faër.habent *lacerauerit*. ego priorem ſcripturam ſecutus ſum,quia à pluribus libris comprobatur.placet mihi tamen, & altera *lacerauerit*; cui ex aduerſo reſpondet nomen *integer*: hoc modo,lacerauerit homines improbos,ideoq; lacerandos,cum ipſe ſit integer,id eſt,innocens,& caſtus. Prætereà M.Tull.Philipp.x I.ita loquitur *uerborum contumelijs lacerare*. niſi quis dicat *lacerare*, grauius eſſe,quàm *latrare*: & hoc huic loco conuenire: illud non conuenire. Hæc autem *ſi quis opp.dig.lac.* & reliqua,quæ ſequuntur, uidentur dici à Trebatio, hoc modo,ſi quis improbum,impudicum,periurum,atque impium latrauerit, ſeu lacerauerit,cum ſit ipſe purus, & innocens, leges ipſæ x I I. tabularum riſu diſſoluentur, & pœnam remittent: tu autem omni moleſtia liberatus,abibis: tu miſſus fies: tu abſoluêris. Ego ſuſpicatus ſum aliquando,etiam ſuperiora illa uerba *ſed bona ſi quis*,&c.eſſe Trebatii,continentemq; iam eſſe,& perpetuam Trebatii ad ex-

tremum

tremum orationem,ut aduerſentur ſcilicet illis,*ſi mala condiderit*.alij omnia uolũ eſſe Horatij.

- tabulæ]id eſt,uel ipſæ leges riſu diſſolutæ ſupplicium remittent, uel ipſi iudices, qui ſunt legum cuſtodes, atque adeò leges loquentes, effuſè ridebunt.

SATYRA 2.

Qvae uirtus,& quanta,boni,ſit uiuere paruo:
(Nec meus hic ſermo eſt: ſed,quẽ præcepit Ofellus
Ruſticus,abnormis ſapiens,craſſaq; Minerua:)
Diſcite non inter lances, menſasq; nitenteis,
Cum ſtupet inſanis acies fulgoribus, & cum
Acclinis falſis animus, meliora recuſat:
Verùm hic impranſi mecum diſquirite. cur hoc?
Dicam ſi potero. malè uerum examinat omnis
Corruptus iudex. leporem ſectatus, equo'ue
Laſſus ab indomito: uel, ſi Romana fatigat
Militia aſſuetum græcari, ſeu pila uelox,
Molliter auſterum ſtudio fallente laborem,
Seu te diſcus agit: pete cedentem aëra diſco.
Cum labor extuderit faſtidia: ſiccus, inanis
Sperne cibum uilem:niſi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta. foris eſt promus: & atrum
Defendens piſces hiemat mare. cum ſale panis
Latrantẽ ſtomachum benè leniet. unde putas, aut
Qui partum? non in caro nidore uoluptas
Summa,ſed in te ipſo eſt. tu pulmentaria quære
Sudando. pinguem uitijs, albumq;, nec oſtrea,
Nec ſcarus, aut poterit peregrina iuuare lagois.
Vix tamen eripiam, poſito pauone, uelis quin
Hoc potius, quàm gallina tergêre palatum,
Corruptus uanis rerum: quia ueneat auro,
Rara auis: & picta pandat ſpectacula cauda:
Tanquã ad rẽ attineat quicquam.nũ neſceris iſta,
Quã laudas, pluma? cocto num adeſt honor idem?
Carne tamen quamuis diſtat nihil: hac magis illa.
Imparibus formis deceptum te patet. eſto,
Vnde datum ſentis, lupus hic, Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontes'ne inter iactatus, an amnis
Oſtia ſub Tuſci? laudas inſane trilibrem

COMMENTARII.

- boni]in tribus Vatic. cod.& Faër. & Torn. ſcriptum reperitur boni,ut ſit uocandi caſus,quo ſecutus ſum.

- uiuere paruo]ſic Tibull.eleg.1. lib.1. -*contentus uiuere paruo.*

Nec meus hic ſermo &c.] hi duo uerſus, qui deinceps ſequuntur, includendi ſunt interpoſitionis nota.

- præcepit] præſcripſit, docuit, præmonſtrauit.hoc enim ſignificat uerbum *præcipere*, nõ id,quod uulgus putat.

- abnormis ſapiens] hæc duo coniunctè ſunt legenda, *ſapiens abnormis*, id eſt, qui ſapiens quidem eſt,ſed non ad iſtorum philoſophorum normam. ſic M.Tull. in Lælio, *Nunquã ego dicã C.Fabricium,M.Curium,T.Coruncanum,quos ſapientes noſtri maiores indicabant,ad iſtorum normam fuiſſe ſapientes.abnormis*.autem excudendum curaui, ſecutus auctoritatem quinque codicum ueterum.

- craſſaq; Minerua]& ſapiens craſſa Minerua, id eſt, non politus, neque excultus doctrina: ſed factus natura:non productus è ſchola, ſed ex caula.

in

Mullū: in ſingula quem minuas pulmēta, neceſſe eſt.
Ducit te ſpecies, uideo. quò pertinet ergo
Proceros odiſſe lupos? quia ſcilicet illis
Maiorem natura modum dedit: his breue pondus.
Ieiunus rarò ſtomachus uulgaria temnit.
Porrectum magno magnum ſpectare catino
Vellem, ait Harpyijs gula digna rapacibus. at uos
Præſentes Auſtri coquite horum obſonia: quanquā
Putet aper, rhombusq́; recens, mala copia quando
Aegrum ſollicitat ſtomachum: cum rapula plenus,
Atque acidas mauult inulas. nec dū omnis abacta
Pauperies epulis regum. nam uilibus ouis,
Nigrisq́; eſt oleis hodie locus. haud ita pridem
Gallonis præconis erat acipenſere menſa
Infamis. quid, tum rhombos minus æquor alebat?
Tutus erat rhombus, tutoq́; ciconia nido:
Donec uos auctor docuit prætorius. ergo
Si quis nunc mergos ſuaueis edixerit aſſos:
Parebit praui docilis Romana iuuentus.
Sordidus à tenui uictu diſtabit, Ofello
Iudice. nam fruſtra uitium uitaueris illud,
Si te aliò prauum detorſeris. Auidienus,
Cui Canis ex uero ductum cognomen adhæret:
Quinquenneis oleas eſt, & ſilueſtria corna:
Ac, niſi mutatum, parcit defundere uinum: &,
Cuius odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, nataleis, alios'ue dierum
Feſtos albatus celebret) cornu ipſe bilibri
Caulibus inſtillat, ueteris non parcus aceti.
Quali igitur uictu ſapiens utetur? & horum
Vtrū imitabitur? hâc urget lupus: hâc canis angit.
Mundus erit, qui non offendat ſordibus: atque
In neutram partem cultus miſer. hic neque ſeruis,
Albuci ſenis exemplo, dum munia didit,
Sæuus erit: nec ſic, ut ſimplex Næuius, unctam
Cōuiuis præbebit aquā: uitium hoc quoque magnū.
Accipe nunc, uictus tenuis quæ, quantaq́; ſecum
Afferat: in primis ualeas benè: nam, uaria res
Vt noceant homini, credas, memor illius eſcæ,
Quæ ſimplex olim tibi ſederit. at, ſimul aſſis

in Priapeiis, *Simplicius mul to eſt, da, uerbum turpè latinè Dicere. quid faciam? craſſa Minerua mea eſt.*

– nitentes] λιπαρὰς, pingues, unctas, opiparas.

Cum ſtupet inſanis acies fulg.] ideſt, cum oculorum acies epularum, & deliciarum, & uaſorum pretioſorum ſplendore obtuſa eſt. allegoria eſt. nam per aciem oculorum, quæ nimio ſplendore præſtinguitur, iudicium rationis ſignificat obtuſum, & corruptum luxu & uoluptatibus.

– inſanis] ab effectu, quia animum ſpoliant ſanitate.

Acclinis] propenſus ad aſſentiendum falſis propterea, quòd corpus multo cibo, multaq; potione completum eſt: quod, cum accidit, minus expeditè ſuo munere mēs fungi poteſt. *acclinis* legendum eſſe, non *acclinis* peruincunt omnes codices ueteres & Vaticani, & alij nullo excepto. *acclinis* autem ſignificat incumbentem, & propenſum. quo nomine utitur Virgil. lib. 10. Aen. *Vulnera ſiccabat Lymphis, corpusq́; leuabat Arboris acclinis trunco.* quo loco tamē in lib. uulgatis legitur mendosè *acclinis*. hinc uerbū acclino, & acclinatus. Cæſ. lib. 6. de bello Gallico *huc cum ſe conſuetudine acclinauerint*, &c. & ſup. *atque ita paulum modo acclinatæ quietem capiunt.*

– impranſi] ſicci, ieiuni. epiſt. ad Nummoniū Vall. lib.

Miſcueris elixa: ſimul conchylia turdis:
Dulcia ſe in bilem uertent: ſtomachoq́; tumultum
Lenta feret pituita. uides, ut pallidus omnis
Cœna deſurgat dubia? quin corpus onuſtum
Heſternis uitijs animum quoque prægrauat unà:
Atque affigit humo diuinæ particulam auræ:
Alter, ubi dicto citiùs curata ſopori
Mēbra dedit: uegetus præſcripta ad munia ſurgit:
Hic tamē ad melius poterit tranſcurrere quondā:
Siue diem feſtum rediens aduexerit annus:
Seu recreare uolet tenuatum corpus: ubique
Accedent anni, & tractari mollius ætas
Imbecilla uolet. tibi quidnam accedet ad iſtam,
Quam puer, & ualidus præſumis, mollitiem, ſeu
Dura ualetudo inciderit, ſeu tarda ſenectus?
Rancidū aprū antiqui laudabant: non, quia naſus
Illis nullus erat: ſed, credo, hac mente, quòd hoſpes
Tardius adueniens, uitiatum commodius, quàm
Integrū edax dominus conſumeret. hos utinā inter
Heroas natum tellus me prima tuliſſet.
Das aliquid famæ? quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam. grandes rhombi, patinæq́;
Grande ferunt unà cum damno dedecus. adde
Iratum patruum, uicinos, te tibi iniquum,
Et fruſtra mortis cupidum, cum deerit egenti
Aes, laquei pretium. iure, inquis, Traſius iſtis
Iurgatur uerbis. ego uectigalia magna,
Diuitiaſq́; habeo tribus amplas regibus. ergo,
Quod ſuperat, non eſt, meliùs quò inſumere poſſis?
Cur eget indignus quiſquam te diuite? quare
Templa ruunt antiqua deûm? cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris aceruo?
Vni nimirum rectè tibi ſemper erunt res?
O magnus poſthac inimicis riſus. uterne
Ad caſus dubios fidet ſibi certius: hic, qui
Pluribus aſſuerit mentem, corpusq́; ſuperbum:
An, qui contentus paruo, metuensq́; futuri,
In pace, ut ſapiens, aptarit idonea bello?
Quo magis his credas: puer hūc ego paruus Ofellū
Integris opibus nôui non latiùs uſum,

lib. I. – *impranſus non qui ciuem dignoſceret hoſte.* & ſaty. prox. – *impranſi correptus uoce magiſtri.*

– malè uerum exam. o. c.] corruptus autem eſt animus hominis uino, ciboq́; conferti, & ſaturi: Itaque expeditè uerum à falſo diſtinguere non poteſt. huc pertinent, quæ ſcribit Ariſtot. περὶ ἐνυπνίων. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐν ὀργαῖς, καὶ πάσαις ἐπιθυμίαις εὐαπάτητοι γίνονται πάντες, καὶ μᾶλλον, ὅσῳ ἂν μᾶλλον ἐν τοῖς πάθεσιν ὦσι.

– léporem ſectatus, equo ve. &c.] huius loci hæc ſententia eſt. qui labore corpus exercuit, ſumtuoſas epulas non deſiderat: ſed tenuiſſimo apparatu, & quolibet cibo ſibi appoſito contentus eſt. notum eſt illud Hippocratis ὁ πόνος σίτου ἡγεῖται. & Cyrus apud Xenoph. lib. ſecundo ἀποχρῆμα. curam adhibebat, ne vnquam ſui ad prandiū, aut cœnam ἀνίδρωτοι uenirent. & Hippolytus ille apud Eurip. ait redeuntibus è uenatione, plenas menſas eſſe iucundas: ſignificans, opinor, exercitatione, & labore corporis cibi cupiditatem excitari. uerba Eurip. ſunt hæc, Σίτων μέλεσθε. τερπνὸν ἐκ κυναγίας Τράπεζα πλήρης. enumerat autem hoc loco Horatius quinque exercitationis genera, uenationem, equitationem, militiam, ludum pilæ, diſci iactum.

– græcari] intemperantius potare, Græcorum more bibere. M. Tull. Verr.

Quàm nunc acciſtis, uideas metato in agello
Cum pecore, & natis fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temere edi luce profeſta
Quicquam, præter olus fumoſæ cum pede pernæ.
At, mihi cùm longum poſt tempus uenerat hoſpes:
Siue operum uacuo gratus conuiua per imbrem
Vicinus: bene erat, non piſcibus urbe petitis,
Sed pullo, atque hædo: tum penſilis uua ſecundas,
Et nux ornabat menſas, cum duplice ficu.
Poſt hoc ludus erat cupa potare magiſtra:
Ac uenerata Ceres, uti culmo ſurgeret alto,
Explicuit uino contractæ ſeria frontis.
Sæuiat, atque nouos moueat fortuna tumultus:
Quantũ hinc imminuet? quãto aut ego parcius, aut
O pueri nituiſtis, ut huc nouus incola uenit? (uos
Nam propriæ telluris herum natura neque illum,
Nec me, nec quenquam ſtatuit. nos expulit ille:
Illum aut nequities, aut uafri inſcitia iuris.
Poſtremò expellet certè uiuacior heres.
Nunc ager Vmbreni ſub nomine, nuper Ofelli
Dictus, erit nulli proprius: ſed cedet in uſum
Nunc mihi, nunc alij. quocirca uiuite fortes:
Fortiaq́; aduerſis opponite pectora rebus.

3. *Fit ſermo inter eos, & inuitatio, ut Græcorum more biberetur.* Plautus Moſtell. *Dies, noctesq́; bibite: pergræcamini, Amicas emite, liberate, paſcite Paraſitos, obſonate pollucibiliter.* Idẽ Bacchid. *atque id pollicetur, ſe daturum aurum mihi: Quod dem ſcortis, quodq́; in luſtris comedim, & congræcem pater.*

Molliter auſterum ſtud. fall.] id eſt, ſtudio pilæ obliuionem quandã, & ἀναισθησίαν laboris afferente. nõ enim ſentitur labor ab eo, qui pila laudit, propter eam, quam ex luſione percipit, uoluptatẽ.

- cedentem] cedit enim aër corporibus, præſertim grauioribus.

Cum labor extuderit] id eſt, depulerit nauſeam, quæ ex ſatietate, & crapula naſcebatur, famẽq́; irritarit, ac prouocarit.

Sperne cibũ uilem] uerbum *ſperne* pertinet ad illa ſuperiora, *léporem ſectatus, equo'ue*, &c. & ineſt in his uerbis εἰρωνεία, hoc modo, cum uenatu, equitatione, militia, pilæ luſione, diſco te exercueris, ac fatigaris, cibiq́; faſtidium depuleris, tũ tu, ſodes, ſperne tenuem apparatum, & nega te bibiturum, niſi tibi uinum Falernum melle mitigatum miniſtretur. quod ſimile eſt, ut ſi dicat, nunquam tu hoc facturus es, immò uiliſſimum quenque cibum auidiſſimè uoraturus, & quodlibet uinum, atque adeò aquam, ſi vinum deſit, æquiſſimo animo bibiturus. ad hanc ſententiam pertinet id quod Dionyſio tyranno reſpondit cocus quidam Lacedæmonius. *Cum cœnaſſet ille in Phiditijs, negaretq́; ſe iure nigro neſcio quo delectatum, quod erat caput cœnæ: tum is, qui illa coxerat, minimè mirum (inquit:) condimenta enim defuerunt. Quæ tandem, inquit ille? labor in uenatu, ſudor, curſus ab Eurota, fames, ſitis: his enim rebus Lacedæmoniorum epulæ condiuntur.* hæc M. Tull. Tuſcul. lib. 5. cõdem illud Varronis de liberis educandis ex Nonio. *uel maximè illic didici, & ſitienti uideri aquam mulſum: & eſurienti, panem cibarium, ſiligineum: & exercitato ſomnum ſuauem.* quem locum ſic reſtituit Muretus.

- niſi Hymettia mella Fal.] ne biberis, ne quicquam bibito, niſi vinum Falernum melle conditum. Erat autem Falernum aliquanto auſterius: iccircò melle admiſto leniri ſolitum erat. Virg. Georg. 4. *Dulcia mella premes, nec tantùm dulcia quantùm Et liquida, & durum Bacchi domitura ſaporem.*

- ſoris eſt promus] is qui dapes, & uinum promit, non eſt domi: tempeſtas

id

ad piſcandum non eſt idonea. Tu igitur eſuriens,& ſitiens,neque,dum promus re deat: neque, dum ex longinquo,& concitato mari tibi piſces afferantur,expectabis: ſed pane, & ſale famem ſedabis. Promus dictus eſt à promendo, ut condus à condendo: quibus duabus uocibus utitur Plautus.

- unde putas,aut Qui p.] unde putas hanc in tam tenui, & uili cibo, naſci uoluptatem.

- tu pulmentaria quære Sud.] id eſt,ſuda prius,quàm pranſum,aut cœnatum eas, & pulmentaria non magnopere deſiderabis. Nam ei, qui ſudauerit, famemq; labore prouocarit, faſtidio depulſo,cibus quantumuis tenuis,ac uilis,erit quouis pulmento ſuauior.ſuprà epiſt.ad Loll.lib.1. *Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.* rectè igitur Cyrus: de quo ſic Xenoph.ἀπὸ κυ.βιβ.β.ἐπεμέλετο δὲ καὶ τόδε ὁ Κῦρος,ὅπως μήποτε ἀνίδρωτοι γενόμενοι ἐπὶ τὸ ἄριστον,καὶ τὸ δεῖπνον εἰσίοιεν. quæ uerba paulo ante interpretati ſumus.

- pinguem vitijs] obeſum, vitioſo, & graui abdomine oneratum.

- albumque] pallidum, vt infrà ead.ſaty. *- uides ut pallidus omnis Cœna deſurgat dubia?*

- oſtrea] *συναίρεσις* eſt in nomine *oſtrea*,ut ſuprà admonuimus. oſtrea autem loco & tempore inter ſe diſtinguuntur.ea enim ſunt optima,quæ & in mari,& vere, aut ſub æſtatem capiuntur, vt docet Athen. lib. tertio.

Nec ſcarus] de Scaro ſic Athen.lib.8. ὁ δὲ σκάρος ἁπαλόσαρκος, ψαθυρός, γλυκύς, κοῦφος, εὔπεπτος, εὐανάδοτος, εὐκοίλιος. quæ verba ſuprà ſumus interpretati ad Od.11.epod.Quàm rarus autem,& carus Romæ fuerit hic piſcis,ex Macrobio cognoſces lib.3. cap.xvi.

Lagois] leporem Græci λαγωὸν ſeu λαγῶ nominant,à cuius ſimilitudine piſcis quidam hoc nomine appellatus eſt.

Vix tamen eripiam,&c.] vix tamen expugnabo, vt non malis pauone appoſito,palatum tuum delectare,ac permulcere,quàm gallina famem explere, vanis rebus corruptus. tergêre autem dixit in ſecunda inflexione, vt Lucret. multis locis. exempli cauſa lib.4. *Et quaſi perterget pupillas, atque ita tranſit.*

Corruptus uanis rerum]id eſt,vanitatibus rerum,uel uanis rebus. ſic loquitur Od. XII. lib.4. *- cadus Spes donare nouas largus, amaraq; Curarum eluere efficax.* Idē epiſt.de arte poët. *- ſi fortè neceſſe eſt Indicijs monſtrare recentibus abdita rerum.* id eſt,res abditas.& ſaty.ult.huius lib. *- dumq; Ridetur fictis rerum Balatrone ſecundo.* Lucret.lib.6.de fulmine, *Inter enim fugit,& penetrat per rara uiarum.* vide annot. ad Odam illam XIII.lib.4.

- & picta pandat ſpect.c.] Athen.lib.9.de pauonis pennis,& ala,hæc ſcribit ex Antiphonte. εἴ τις ἐθέλοι καταβαλεῖν εἰς πόλιν τοὺς ὄρνιθας, οἰχήσονται ἀναπτάμενοι· ἐὰν δὲ τῶν πτερύγων ἀποτέμῃ, τὸ κάλλος ἀφαιρήσεται. τὰ πτερὰ γὰρ αὐτῶν τὸ κάλλος ἐστὶν, ἀλλ' οὐ τὸ σῶμα. id eſt,ſi quis velit in vrbe has aues continere, auolabunt: quòd ſi alas circuncidat, formam adimet. alæ enim earum ſunt pulchritudo, non corpus. Sic & Chryſipp.vt refert Plutarch. in lib. στωϊκῶν ἐναντιωμ. ὁ ταὼς ἕνεκα τῆς οὐρᾶς γέγονε, διὰ τὸ κάλλος αὐτῆς.

- num veſceris iſta,Quam p.] oſtendit heluonum,luxurioſorumque cupiditates non eſſe naturales,neque rectas: ſed ab opinione,& vitio natas,ac deprauatas: propterea, quòd ea obſonia maximè conquirunt, vehementiſſimeq; expetunt,quæ vel rariſſima,& cariſſima ſunt,vel à naturali magnitudine diſceſſerunt: verbi gratia,pauonibus malunt ueſci,quàm gallinis:lupos proceros oderunt,quia proceri ſunt natura: minores magno redimunt, magnoq; ſtudio conſectantur: mullos contrà deſiderant inuſitata magnitudine, quia parui ſunt, & lupis minores

res natura.

- cocto num adeſt hon.] ita ſcriptum eſt in tribus cod. Vatic.& Iann.Faër. Torn.& ita legendum.neque eſt, quòd quenquam moueat *m* ante vocalem, non eliſum. nam hoc non eſt aut nouum,aut inuſitatum. Enn.lib.x.annal.*Inſignita ferè tum millia militum octo*.Lucret. lib.1. *Corporum augebit numerum,ſummamq; ſequetur*.ſic enim ſcriptum eſt in exemplaribus Lucretianis manuſcriptis, vt dicemus in noſtris ad illum poëtam ſcholiis.

Carne tamen quanuis d.] horum verborum hæc ſententia eſt,Quanuis tamen nihil differat pauo à gallina carne,(nam gallinæ caro,carni pauonis eſt ſimillima)perſpicuum eſt te hac forma (pauonis inquam)magis,quàm illa,nempe gallinæ,quæ formæ ſunt impares,deceptum,& captum eſſe.non igitur te carnis diſſimilitudo, cum inter hanc,& illam nihil interſit,ſed formæ,decipit, quia pauonis plumæ ſunt pulchriores,ac ſpecioſiores, quàm gallinæ.

Vnde datum ſentis,] unde tuo palato iſta vis data eſt,qua iudices utrùm lupus hic ſit in mari,an in fluuio Tiberi captus,&c.? Lupum Græci *λάβρακα* nominant *παρὰ τὴν λαβρότητα*.piſcis eſt boni ſucci,neque tamen multi alimenti,litterarum ſtudioſis perutilis,& valdè accommodatus: de quo Ariſtophanes. *Λάβραξ ὁ πάντων ἰχθύων σοφώτατος*.Iam verò illud didici ex Macrobio lib.3.cap. xvi. Lupum Tiberinum,eo,qui quouis alio loco captus ſit,eſſe meliorem.Eo autem, qui circa oſtia Tiberis captus ſit,eum,qui inter pontes fuerit agitatus,eſſe potiorem, credibile eſt.Alij tamen aliter ſentiunt, quibuſcum non pugnabo.

- laudas inſane trilibrem] mulli non ita ſunt magni ponderis natura: tu trilibres mullos conquiris. lupi magni,& proceri ſunt natura: tu paruos conſectaris. ſed quid attinet te mullum trilibrem comparare,cum ſit tibi in pulmenta minuendus? dices te ſpecie,id eſt,magnitudine delectari.cur igitur magnos lupos reſpuis? Aſinius Celer vir conſularis mullum vnū ſeptem millibus nummûm mercatus eſt: vt refert Macrob.lib.3.ex Sammonico.

- in ſingula quem minuas] quantumuis (inquit)magnum,& magni ponderis mullum emeris,non edes integrum: ſed erit tibi in fruſta ſecandus,ac minuendus, vt ex ijs fiant pulmenta.

Ieiunus raro ſtomachus]hoc verborum ordine ſcriptus eſt hic verſus in tribus cod.Vatic.Faër.& Torneſij.

- porrectum magno] ſubint.mullum.reſpondet *ὀψοφάγος*,quem gulam Harpyijs dignam appellat.

- ait Harpyijs gula digna rap.] id eſt,ait obſoniorum heluo,per appoſitionem,gula Harpyiis digna.Harpyiæ(inquit Homeri interpres) aut venti peſtilentes,aut Deæ rapaces fuerunt,quarum nomina ſunt hæc,Celæno, Aëllo, Ocypete,Podarge.ſi modò hæc quoque vna eſt ex Harpyijs, & non vnius Harpyiæ epithetum, *ἄρπυια ποδάργη*.Hæ quondam Phineo(ſi fabulis credimus)moleſtiſſimæ fuerunt propter hanc cauſam. Phineus liberos ſuos ex Cleopatra ſuſceptos Eurytiæ eorum nouercæ,quam mortua Cleopatra,vxorem duxerat,apud ſe falsò accuſatos,necandos tradidit. Quo facto Iupiter offenſus,hanc ei tulit optionem,vt eligeret,vtrum mallet,Solem non videre,an cæcus eſſe. At ille maluit Solem non uidere.quod cum Sol grauiter, moleſteq; tuliſſet, Harpyias in eum immiſit,quæ, quoties cibum capturus eſſet,vnguibus,& roſtris,quicquid erat appoſitum, inquinabant,& corripiebant.Has poſtea Zetes,& Calais abegerunt.vide Apollon.Argonaut.lib.2.& ſcholiaſten.Earum autem deformitatem,ingluuiem, fœditatē pulchrè deſcribit Virgil.3.Aen.Apud Hom.porrò nulla fit de Harpyijs mentio, niſi quòd in Odyſſ.Telemachus & Eumæus Vlyſſis deſiderio affecti,longaq; expecta-

tione

ſione defeſſi ſæpe ità loquuntur, illum vel à feris eſſe deuoratum, vel naufragio perijſſe, vel ab Harpyijs eſſe diſcerptum, ac dilaceratum. nam iteratur hic verſus aliquoties in ὀδυσσ. *Νῦν δέ μιν ἀκλειῶς ἅρπυιαι ἀνηρείψαντο*. gula igitur Harpyijs digna, id eſt digna cuius dapes Harpyiæ ſuo contactu contaminent, atque inquinẽt.

- at vos Præſentes Auſtri] Auſtri venti ſunt inſalubres, ac peſtilentes. precatur igitur, vt hi uenti ſuo afflatu gurgitum iſtorum obſonia percoquant, ac peru rant. præſentes autem dicit, quia præſentes plus poſſunt, vt præſentia numina.

- quanquam] ſeipſum reprehendit: & id, quod dixerat, corrigit hoc modo, Quid opus eſt Auſtrorum afflatu ad iſtorum heluonum obſonia corrumpenda, cũ apri, & rhombi, qui eis apponuntur, quantuuis ſint recentes, & integri, tamen eis puteant, & nauſeam moueant, adeò vt ſint eis epulæ inſuaues, & iniucundæ? quid ita? propterea ſcilicet, quia nimia copia conferti: ſatietate, & cruditate corrupti, ac languidi, de ciborum bonitate verè iudicare non poſſunt. Ita ſæpe eis uſuuenit, ut rapula, & inulas acidas, pauonibus, ac rhombis auteponant.

- mala copia quando] ſic ſaty. v i. huius lib. *Nempe inamareſcunt epulæ ſine fine petitæ*. malam copiam dixit, quoniam quædam bona eſt, & laudabilis. Cum his congruunt illa Lucretiana lib. v i. *Tum pænuria deinde cibi languentia letho Membra dabat: contrà nunc rerum copia merſat*.

- ſollicitat] malè habet, lædit, grauat, onerat.

- inulas] amaras appellat ſaty. vltima huius libri, *Erucas virideis inulis ego primus amaris Monſtraui incoquere*. quamobrem igitur hîc acidas dicit? fortaſſe ab effectu.

Galloni] *Galloni* legendum, non *Gallonis*, vt habent quædam exemplaria mendoſa. De hoc Gallonio præcone M. Tull. in orat. pro Quinctio, *qui relicta bonorum virorum diſciplina, & quæſtum, & ſumtum Gallonij ſequi maluerunt: atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia, perfidia uixerunt*. & Lucillius apud M. Tull. lib. 2. de finibus, *O Publi, ò gurges Galloni: es homo miſer (inquit) Cænaſti in uita nunquam bene, cum omnia in iſta Conſumis ſquilla, atque acipenſere cum decumano*. & ipſe Tull. de eodem multa ibidem.

- acipenſere] apparet ex iis verſibus Lucillii, quos modò produxi, hunc Gallonium obſoniorum gurgitem acipenſere, ut cariſſimo, & ſuauiſſimo piſce ornaſſe, inſtruxiſſeq; conuiuium. Archeſtratus apud Athenæum lib. octauo, exiſtimat, γαλεὸν eundem piſcem eſſe, atque eum, qui apud Romanos cum tibijs, & coronis ad cœnas cum pompa quadam circunfertur, coronatis etiam ijs, qui eum ferunt: qui appellatur acipenſer. Verba Athenæi ſunt hæc, *Ἀρχέστρατος δὲ, ὁ τὸν αὐτὸν Σαρδαναπάλῳ ζήσας βίον, περὶ τοῦ ἐν Ῥόδῳ γαλεοῦ λέγων, τὸν αὐτὸν εἶναι ἡγεῖται τῷ παρὰ Ῥωμαίοις μετ' αὐλῶν καὶ στεφάνων εἰς τὰ δεῖπνα περιφερομένῳ, ἐστεφανωμένων καὶ τῶν φερόντων αὐτὸν, καλούμενον δὲ ἀκιπήνσερα*. ſed Appio Grammaticus (ut idem Athen. refert) in lib. de Apicij delicijs & luxuria, eum piſcem, quem ἔλλοπα vocant Græci, acipenſerem Romanorum dicit eſſe. libet aſcribere etiam illa Ciceronis uerba ex lib. de fato, quæ leguntur apud Macrob. lib. 13. *Nam, cum eſſet apud ſe ad Lauernium Scipio, vnaq; Pontius, allatus eſt forte Scipioni acipenſer, qui admodum rarò capitur: ſed eſt piſcis, ut ferunt, in primis nobilis. Cum autem Scipio unum, & alterum ex ijs, qui eum ſalutatum venerant, inuitaſſet, pluresq; etiam inuitaturus uideretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, vide quid agas: acipenſer iſte paucorum hominum eſt*. de hoc piſce lege plura apud Macrob. lib. 3. cap. xvi.

- infamis] nam male audiebat Gallonius ob cœnas ſumtuoſas, & luxuriam, & maxime ob acipenſerem.

Rhombus] de rhombo uide quæ annotata ſunt ſup. ad Od. 11. epod.

H -autor

- autor Prætorius] Sempronius Rufus. quem irridens, Prætorium appellat, quia in petitione præturæ repulſam tulerat. in quem hos uerſus elegantiſſimos profert Porphyrio: *Ciconiarum Rufus iſte conditor. Hic eſt duobus elegantior Plancis. Suffragiorum puncta non tulit ſeptem: Ciconiarum populus ultus eſt mortem.*

- praui docilis] quæ docilis eſt ad prauum.

- edixerit] quaſi ſuo iure, & pro imperio dixerit. uide annot. ad ſat. proximè ſequentem.

Sordidus à tenui] inter ſordidum, & ſumtuoſum uictum, medius interiectus eſt tenuis, & modicus, & mundus: qui laudabilis eſt. duo illa extrema ſunt uituperanda, & fugienda.

- nam fruſtra vitium uit.] fruſtra enim (inquit) luxuriam, & profuſionem uitaueris, ſi in alterum vitium contrarium incidas.

- ex uero ductum] ita legendum, non *dictum*, vt habent uulgara exemplaria, & nonnulla ſcripta. ductum ex vero, id eſt, ex ueritate, & proprietate ingenii, & morum tractum.

- eſt] comedit, vt epiſt. ad Loll. - *ſi quod Eſt animum, differs curandi tempus in annum?* quanquam illud translatè poſitum eſt.

Ac, niſi mutatum parcit defund.] non conſentiunt hic codices ueteres. alii enim habent *diffundere*, vt uulgati: alii *defundere*. ego hanc ſcripturam ueriorem iudicaui. & refero ad morem ueterum illorum Rom. qui ſolebant uinum nouum libare dijs immortalibus, priuſquam ipſi guſtarent: cuius rei exemplum eſt in Oda xxxi. lib. i. - *quid orat De patera nouum Fundens liquorem?* & in Od. v. lib. 4. *Te multa prece, te proſequitur mero Defuſo pateris.* Tantum abeſt igitur, ut hic Auidienus vinum nouum Dijs libaret, deinde ipſe biberet, ut non niſi corruptum, & acidum defunderet. quod ſi quis diffundere mallet, referendum erit ad aliam conſuetudinem: de qua dicemus ad illum locum, *Vina bibes iterum Tauro diffuſa.* epiſt. ad Torq. lib. i.

- & Cuius odorem olei n.p.] ordo hic eſt uerborum, Et inſtillat caulibus oleum, cuius olei odorem nequeat quiſquam perferre: inſtillat. inquam, cornu bilibri. ſignificat hoc oleum, quod Auidienus infundit in cauleis, odoris eſſe teterrimi. quale erat illud ſat. vi. lib. i. - *quo frandatis immundus Natta lucernis* ungebatur.

- cornu ipſe bilibri] uaſculo corneo, quod duarum olei librarum capax erat. cornua tamen more Ro. erant libralia, ut intelligere licet ex Galeno, qui ea κέρατα λιτραῖα appellat. addidit prouocabulum, ipſe, ut ſignificet eum ſeruis ſuis diffidere.

- licebit Ille repotia, &c.] hæc uerba uſque ad uocem *cornu*, includenda ſunt interpoſitionis nota, aut certè legēda ſunt poſt uerſū *Caulibus inſtillat*, &c. hoc modo, & oleum odoris teterrimi cornu bilibri ipſe inſtillat, uinumq; acidum bibit, licet repotia, aut natalitia, aut alios dies feſtos celebret.

- repotia] diem poſterum à nuptiis, quo apud nouum maritum cœnatur, *quia quaſi reficitur potatio.* Feſtus.

- albatus] ueteres, albati conuiuia inibant, vt declarat locus in orat. M. Tull. in Vatinium, ubi obijcit illi, quòd cœnauerit atratus: eaq; conſuetudo non ſolùm in natalitijs, & repotijs, & nuptialibus, aut ſponſalibus cœnis ſeruabatur: uerùm etiam in epulis funebribus. ſed præſtat M. Tullij uerba aſcribere. ſic igitur ille, *Atque illud etiam ſcire cupio, quo conſilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Cn. Arrij familiaris mei cum toga pulla accumberes: quem vnquam videris, quem audieris, quo exemplo, quo more feceris. Dices, ſupplicationes te illas non putaſſe. optimè. nullæ fuerint ſupplicationes,* &c.

&c.quis vnquam cœnauit atratus? ita enim illud epulum eſt funebre, vt munus ſit funeris, epulæ quidem ipſæ dignitatis. ſed omitto epulum, populi Ro. feſtum diem argento, ueſte, omni apparatu uiſendo: quis vnquam in luctu domeſtico, quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla vnquam data eſt? cum tot hominum millia accumberent: cum ipſe epuli dominus Qu. Arrius albatus eſſet, tu in templum Caſtoris te cum C. Fidulo atrato, ceteriſq; tuis furijs funeſtum intuliſti. quis tum non ingemuit? &c. hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum uideras? nunquam puer, aut adoleſcens inter cocos fueras? Fauſti adoleſcentis nobiliſſimi paulo antè ex epulo magnificentiſſimo famem illam veterem tuam non expleras? quem accumbere atratum uideras dominum cum toga pulla, & eius amicos, ante conuiuium?

-hâc vrget lupus, hâc] *ἀμηχανίας* quandam, id eſt, inopiam conſilij, & ancipitem cogitationem, utrum potiſſimùm ſequaris, aut fugias, ſignificat hoc prouerbium. nam, cui lupus inſtat à tergo, canis, latrator, & mordax, infeſtus eſt à frõte, is non facile effugiendi conſilium explicare poteſt. contrahi autem poteſt huius prouerbij ſententia, & ad hunc locum propius accommodari, ut per lupum, edacitatem, ingluuiemq;: per canem, ſordes, & immunditiam intelligamus.

Mundus erit] mundus eſt medius inter ſordidum, & luxurioſum, ſeu profuſum in victu. Cic. de Finib. 2. -*mundos, elegantes, optimis cocis, piſtoribus, piſcatu, aucupio, uenatione: his omnibus exquiſitis, uitantes cruditatem*. idem epiſt. ad Papyr. Pætum, lib. IX. *Nos iam ex te tantum artis habemus, vt Verrium tuum, & Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? uocare ſæpius audeamus*. Idem perf. orat. *fucati medicamenta candoris, & ruboris omnia repellentur: elegantia modò, & munditia remanebit*. Horat. epiſt. ad Alb. Tibull. *Et mundus uictus non deficiente crumena*. *ſordibus* autem legendũ eſt potius, quàm *ſordidus*. ita enim ſcriptum eſt in codic. manuſcriptis. Atque huius loci hæc ſententia eſt, *Mundus erit, qui non offendat ſordibus*, id eſt, immoderata, atque indecora parſimonia: & qui in neutram cultus partem miſer ſit, id eſt, neque nimis ſumtuoſè viuat, neque nimis parcè. nam vterque, & is qui ſumtuoſius, luxorioſiusq; viuit, quàm oporteat: & is, qui parcius, miſer eſt. uocem *cultus* igitur ita accipio, vt ſit patrij caſus. cultum enim appellant interdum Latini, uitæ colendæ rationem. Itaque ſæpe coniungit M. Tullius hæc duo, *victum*, & *cultum*. vt Off. 1. *quòd ſi omnia nobis, quæ ad victum, cultumq; pertinent, quaſi virgula diuina (vt aiunt) ſuppeditarentur, tamen optimo quiſque ingenio, negocijs omnibus omiſſis, totum ſe in cognitione, & ſcientia collocaret*. Idem lib. 2. -*quibus rebus exculta hominum vita tantum diſtitit à uictu, cultuq; beſtiarum*. Idem epiſt. ad Varron. lib. IX. -*dabimus ſermonem ijs, qui neſciunt, nobis, quocunque in loco ſimus, eundem cultum, eundem uictum eſſe*. Idem in Lælio, *multi diuitias deſpiciunt, quos paruo contentos tenuis uictus, cultusq; delectat*. Horat. ſeparatim poſuit, item ut hìc, ſaty. III. huius lib. *cultum Maiorem cenſu*. & Od. X. lib. I. *Qui feros cultus hominum recentum Voce formaſti*.

Hic neque ſeruis Albuc. ſ. exemp.] hic, quem mundum appellamus inquit) neque ſæuus erit in ſeruos interea dum eis munera diſtribuit, ac deſcribit: dum ſuas cuique partes dat: dum ſuum cuique negocium imponit, quod agat: neque vt ſimplex Næuius homo ineptè, & ſtultè ſumtuoſus, aquam vnguento perfuſam conuiuis præbebit. Non aſſentior autem iis, qui Albuciũ luxurioſi exemplar ab Horatio propoſitum eſſe putant: Næuium auari. Nam Albucius quidem Canidiæ pater, homo fuit inſigniter auarus, ac ſordidus: Næuius autem ſuprà ſaty. lib. I. ab ipſo Horatio cum luxurioſiſſimo illo nepote, Caſſio Nomentano, tanquam par, & geminus, componitur, his uerbis, *Quid mi igitur ſuades? vt uiuam Næuius, aut ſic, Vt Nomentanus?* ſic enim ſcriptum eſt in quibuſdam lib. Iam uerò unctam conuiuis aquam præbere, luxuriæ eſt non ferendæ, ſiue ea aqua adhibeatur ad manus

lauandas,ſiue ad balneum.Plutarchus in Cæſare ſcribit Valerium Leontem quendam,cum Cæſari cœnam daret,aſparago appoſito unguentum pro oleo infudiſſe, idq; ſimpliciter Cæſarem ediſſe,neque iniquo animo tuliſſe:imò uerò familiares, & comites ſuos indignantes, moleſteq; ferentes obiurgaſſe. Narrat autem hæc de Cæſare Plutarchus,ut inſignem eius lenitatem, patientiam, facilitatem denique in uictu declaret. Verba Plutarchi ſunt hæc, *τῆς δὲ περὶ τὴν δίαιταν ἀκολίας κἀκεῖνο ποιοῦνται σημεῖον, ὅτι τοῦ δειπνίζοντος αὐτὸν ἐν Μεδιολάνῳ ξένου Οὐαλερίου Λέοντος παραθέντος ἀσπάραγον, καὶ μύρον ἀντ' ἐλαίου καταχέαντος, αὐτὸς μὲν ἀφελῶς ἔφαγε, τοῖς δὲ φίλοις δυσχεραίνουσιν ἐπέπληξεν· ἤρκει γὰρ, ἔφη, τὸ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἀπαρέσκουσιν. ὁ δὲ τὴν τοιαύτην ἀγροικίαν ἐξελέγχων, αὐτός ἐστιν ἄγροικος.* Quòd ſi unguentum pro oleo apponere,luxuriam præ ſe fert ineptam,odioſam,inſolentem: quanto ineptius, & intolerabilius eſt aquam unguento perfuſam pro aqua pura conuiuis præbere?

– didit] diſtribuit.non enim,ut linguæ Latinæ ignari homines explicant, didit poſitum eſt pro diuidit, *κατὰ συγκοπήν:* ſed *didit* uerbum eſt integrum,compoſitum ex præpoſitione di,& do,das,dat.quo uerbo utuntur optimi linguæ Latinæ auctores.Lucret.lib.3.de quarta quadam natura nominis experte, ex qua conſtat animus. *Qua neque mobilius quicquam,neque tenuius extat,Nec magis è paruis, aut leuibus ex elementis,Senſiferos motus quæ didit prima per artus.* Idem ibid. *Denique cur hominem cum uini uis penetrauit Acris,& in uenas diſceſſit diditus ardor,Conſequitur grauitas membrorum?* lib.4. *Nunc ea,quæ dico,rerum ſimulacra feruntur Vndique, & in cunctas iaciuntur didita parteis.* ibid. *Nec refert quicquam,quo uictu corpus alatur, Dummodò,quod capias,concoctum didere poſſis Artubus,& ſtomachi humectum ſeruare tenorem.* eod.lib. *quia quæ facit aër,Hæc eadem cibus,in uenas dum diditur omneis,Efficit.* & lib.5. *Partim quod ſubter per terras diditur omneis.* eod.lib. *Fulmen detulit in terras mortalibus ignem Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.* Virg. Aen.7. *Diditur hic ſubitò Troiana per agmina rumor.* Idem octauo, *Sed mea me uirtus,& ſancta oracula diuûm, Cognatiq; patres,tua terris didita fama Coniunxere tibi.*

– ſæuus erit] aſper, *χαλεπός*.ſic Liuius lib.XIII. *ſæua,& iniuſta in ſeruos imperia* dixit.uide annotata ad Od.XXXIII.lib.1.

Accipe nunc, uictus ten.q.] ſimilia ſunt his illa M.Tullii.Tuſculan.lib.5. *Adde ſiccitatem, quæ conſequitur hanc continentiam in uictu: adde integritatem ualetudinis.confer ſudantes,ructantes,refertos epulis,tanquam opimos boues.* deinde ſequitur paucis interiectis, *Quid,quòd ne mente quidem rectè uti poſſumus multo cibo,& potione repleti?*

– nam, uariæ res Vt noc.h.] id eſt, nam quemadmodum, uel quantum res uariæ noceant homini,tum credas,ſi cibum illum ſimplicem recorderis, quem tu aliquando adhibueris.continentia in uictu,& tenuis apparatus,naturæ uires à calore natiuo & penitus inſito imminutas,& labefactatas reficit,reſarcit,ac recreat. nimia copia uerò,& luxuria opprimit, obruit, atque extinguit. quod quidem his uerſibus confirmat Theognis, *Πολλῷ τοι πλέονας λιμοῦ κόρος ὤλεσεν ἤδη Ἄνδρας, ὅσοι μοίρας πλεῖον ἔχειν ἔθελον.* ſed præclarè Euripides. *Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνοιν, Δημήτερος ἀκτῆς, πώματός θ' ὑδρηχόου; Ἅπερ πάρεστι, καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν· Ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονή· τρυφῇ γέ τοι Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα.* quorum uerſuum hæc ferè ſententia eſt. Nam quid mortales deſiderant, præter duo ſola, fruges, & aquam? Quæ in medio poſita ſunt,& eò à natura ſunt producta, ut nos alant.Quorum non ſatis eſt nobis ſatietas:ſed luxuria deprauati alias epulas ſummo ſtudio excogitamus,& conſectamur. Ariſt. problem. *τμημ. α. ἡ ποικίλη τροφὴ νοσώδης· ταραχώδης γὰρ, καὶ οὐ μία πέψις.* id eſt.cibus uarius morboſus, turbulentus

turbulentus enim eſt, neque eius una concoctio eſt.

-ſtomachoque tumultum Lenta feret pit.] pituita è cerebro fluens, quæ incenſa febrim gignit, ſtomachum conturbabit. in uoce *pituita*, fit ſynæreſis uocalium *u* & *i*, vt alibi annotauimus.

-vides, vt palildus om. c. deſ. d.] licet hæc legere ſine interrogatione: licet & interrogando pronunciare. ut libet.

-cœna dubia] quid ſit cœna dubia, declarat Phormio apud Terentium. *cœna dubia apponitur?* GETA. *Quid iſtuc verbi eſt?* PHORM. *vbi tu dubites, quid ſumas potiſſimùm.*

-quin corpus onuſtum Heſt. uit.] Itaque merito Theopompus ille uir clarus Athenis, & princeps ciuitatis, cœnas laudabat Platonicas, quia non ſolùm in præſenti: ſed etiam poſtero die iucundæ eſſent, ut tradidit Hegeſander. refert Athen. lib. 10. his uerbis ἡγήσανδρος δ' ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἔφη, ὡς καὶ τῇ ὑστεραίᾳ ὁ Τιμόθεος ἀπαντήσας τῷ Πλάτωνι εἶπεν, ὑμεῖς, ὦ Πλάτων, εὖ δειπνεῖτε μᾶλλον εἰς ὑστεραίαν, ἢ τὴν παροῦσαν ἡμέραν. refert & M. Tull. Tuſcul. v. Eodem pertinet, quod ſcripſit Theopomp. lib. 5. Philipp. τὸ ἐσθίειν πολλὰ καὶ κρέα φαγεῖν, τοὺς μὲν λογισμοὺς ἐξαιρεῖ, καὶ τὰς ψυχὰς ποιεῖται βραδυτέρας· ὀργῆς δὲ, καὶ σκληρότητος, καὶ πολλῆς σκαιότητος ἐμπιπλῶσι, id eſt, multa edere, & carnibus ueſci, rationis & conſilij uſum adimit, animoſq; efficit tardiores, & eos immani quadam duritia, ac ſtultitia complet.

Atque affligit humo] ita legendum, & ita reperimus ſcriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, duob. Vat. & Rain. Card. & Iann. non, ut in uulgatis, *affigit*. atque hanc meam emendationem, ut rectam, & ueram, Paullus Manutius, & M. Muretus uehementer approbarunt. eſt autem affligere non ſolum deiicere, ſed etiam graui quodam ictu, & impetu ad humum abiicere. Plaut. Moſtell. *cedo manum: nolo equidem te affligi.* Idem Milite glor. *obſecro te, mulierem ſine, ne affligatur.* Pyrg. *quid iſtuc?* Pal. *poſtquam abs te abijt, animo malè factum eſt huic repente miſeræ.* Idem in Rudente. *Ni hunc amittis, exſugebo, quicquid humoris tibi eſt. Tange: affligam te ad terram, itidem vt piſcem ſoleo polypum.* idem in Perſa. *Næ, ſi me vno digito attigeris, te ad terram affligam, ſcelus.* Cæſar lib. 6. de bello Gall. de alcibus. *mutilæ ſunt cornibus, & crura ſine nodis, articuliſq; habent, neque quietis cauſa procumbunt, neque, ſi quo afflictæ caſu conciderint, erigere ſeſe, aut ſubleuare poſſunt.* ibidem de eiſdem. *earum ex veſtigijs cum eſt animaduerſum à venatoribus, quò ſe recipere conſueuerint, omnes eo loco aut à radicibus ſubruunt, aut accidunt arbores, tantùm vt ſumma ſpecies earum ſtantium relinquatur: huc cum ſe conſuetudine acclinauerint, infirmas arbores pondere affligunt, atque vnà ipſæ concidunt.* Idem lib. 5. *- qui nunciarent, ſuperiore nocte maxima coorta tempeſtate prope omnes naues afflictas, atque in littus eiectas eſſe.* Liuius lib. 4. *- repetitumq; ſæpius cuſpide ad terram afflixit.* Idem lib. 11. *- vt neque ſuſtinere ſe à lapſu poſſent, nec, ſi qui paulùm titubaſſent, hærere afflicti veſtigio ſuo.* Idem lib. 28. *Vbi Mars communis & victum ſæpe erigeret, & affligeret.* Lucret. lib. 2. *Præterea quamuis animantem grandior ictus, Quàm patitur natura, repente affligit, & omnes Corporis, atque animi pergit confundere ſenſus.* M. Tull. de lege agrar. tranſlatè. *Hæc, quæ procul erant à conſpectu imperij, non ſolum afflixerunt: ſed etiam, ne quando recreata exurgere, atque erigere ſe poſſent, funditus (vt dixi) ſuſtulerunt.* Idem lib. 2. de orat. ad Qu. Fr. *ita cum ſinguli caſus humanarum miſeriarum grauiter accipiuntur, ſi dicuntur dolenter, tum afflicta, & proſtrata uirtus maxime luctuoſa eſt.* Idem Verr. v. *Tu tuis factis & conſilijs illam prouinciam afflictam erexiſti, atque recreaſti.* Idem ad Attic. lib. 12. *Vt me leuarat tuus aduentus, ſic diſceſſus afflixit.* Idem orat. pro C. Rabirio perduell. r. *- nunquam profectò iſtam imaginem, quæ domi poſita peſtem, atque exitium Sex. Titio attuliſſet, in roſtra, atque in con-*

cionem attuliſſes: nec tuas vnquam rationes ad eos ſcopulos appuliſſes, ad quos Sex. Titij aſflictam nauem, & in quibus C. Deciani naufragium fortunarum videres. Idem pro Cælio. *ne adoleſcentiam plenam ſpei maximæ non modo non aluiſſe vos, ſed etiam perculiſſe, atque afflixiſſe videamini.* Idem Catilin. I. – *quanto tandem illum mærore afflictum eſſe, & profligatum putatis?* P. Cornelius Tacitus lib. 18. *Idem placere Annio Gallo paucos ante dies lapſu equi afflicto miſſi, qui conſilium eius ſciſcitarentur, retulerant.* Quod ſi quis quærat ex me quid interſit inter percellere, & affligere, hoc dicam intereſſe, quòd percello idem ferè ualet, quod peruerto, euerto, proruo: affligere autem eſt (ut dixi) ita uehementer in terram deiicere, ac proruere, ut eo caſu, id quod deijcitur, contundatur, neque facile excitari queat. Ita fit ut grauius ſit affligere, quã percellere. ut licet ex hoc exemplo intelligere. M. Tull. Tuſcul. 3. *Exiſtimant enim Dijs immortalibus ſe facilius ſatisfacturos, ſi eorum plaga perculſi, afflictos ſe & ſtratos eſſe fateantur.*

– diuinæ particulam auræ] animum. Virg. Aen. VI. *Aethereum ſenſum, atque auraï ſimplicis ignem.* Lucret. lib. 2. *Denique cæleſti ſumus omnes ſemine oriundi.* Item Virg. Aen. VI. *Igneus eſt ollis vigor, & cæleſtis origo Seminibus.* Poſtremò Pindarus ſic orditur ſextum carmen Nem. Ἓν ἀνδρῶν, ἓν θεῶν γένος, ἐκ μιᾶς δὲ πνέομεν ματρὸς ἀμφότεροι, id eſt, unum uirorum, unum deorum genus, ex una autem matre ſpiramus utrique.

Alter] qui tenuiter, & parcè uiuit.

– at melius] ad lautiorem, & elegantiorem uictum, cultumq́;.

– quondam] aliquando, olim, uel poſthac, ποτέ.

– rediens] Hom. περιπλόμενος ἐνιαυτός. vtitur hoc eodem argumento Simonides apud Xenophontem in Hierône, ad oſtendendum, tyrannorum uoluptates priuatorum voluptatibus minores eſſe, his uerbis: τὸ γὰρ τὰ εἰωθότα ὑπερβάλλειν, τοῦτο παρέχει τὰς ἡδονάς. διὸ καὶ πάντες ἄνθρωποι ἡδέως προσδέχονται τὰς ἑορτάς, πλὴν οὐχ οἱ τύραννοι. ἔκπλεῳ γὰρ αὐτοῖς ἀεὶ παρεσκευασμέναι οὐδεμίαν ἐν ταῖς ἑορταῖς ἐπίδοσιν ἔχουσιν αὐτῶν αἱ τράπεζαι. ὥστε ταύτῃ πρῶτον τῇ εὐφροσύνῃ τῆς ἐλπίδος μειονεκτοῦσι τῶν ἰδιωτῶν, id eſt, nanque uſitata, & ſolennia ſuperare, hoc præbet uoluptates. Iccircò etiam omneis homines diebus feſtis delectantur, præterquàm tyranni. eorum enim menſæ omnibus epulis ſemper inſtructæ, ac refertæ, nullum in diebus feſtis augendi apparatus relinquunt locum. Itaque hac primùm ſpei iucunditate priuatis cedant neceſſe eſt.

– aduexerit] ſic reperi ſcriptum in duob. Vatic. & Faër. quæ ſcriptura mihi mirum in modum placet. Ita autem locutus eſt Od. XXIX. lib. 4. *Quod fugiens ſemel hora uexit.*

– vbiq; Accedent anni] id eſt, & ubi ætate fueris prouectior.

– præſumis] ante tempus ſumis. προλαμβάνεις. cùm tam molliter, & delicatè uiuas: cum tam lauto, & ſumtuoſo, & accurato uictu, cultoq; utaris, quis erit tibi ſuperandi relictus locus, ſiue diem feſtum agere, ſiue corpus extenuatum reficere, ſiue te annis, aut morbo affectum paulo lautius tractare uoles? ſic hoc uerbo eſt uſus Virg. Aen. XI. *Arma parate animis, & ſpe præſumite bellum.*

Rancidum aprum antiqui] rancentem aprum (inquit) antiqui laudabant, non quòd odoratu carerent, ſed quòd exiſtimarent præſtare uitiatum apponi hoſpiti, qui ſerò ueniſſet, quàm integrum, & recentem ab edaci domino comedi.

– hos utinam, &c.] utinam illis temporibus natus eſſem.

Das aliquid Famæ?] ſi famæ conſulendum eſſe putas: ſi famæ aliquid tribuendum eſſe exiſtimas: magnifici iſti & ſumtuoſi apparatus magno ſunt etiam

dedecori,

dedecori, non ſolum damno.

-quæ carmine gratior aurem, &c.] id eſt, quæ auri humanæ gratior eſt, quàm quoduis carmen. Themiſtoclem aiunt dixiſſe, cum ex eo quæreretur, quod acroama, aut cuius uocem libentiſſimè audiret, eius, à quo ſua uirtus optimè, prædicaretur. bona fama autem, ſeu bona exiſtimatio, quam ἀδοξίαν Græci nominant, à laude non admodum longè abeſt. Pind. εἰδ. δ. ἰσθμ. ſi quis in rebus ſecundis benè audiat, ſuadet ei, ne optet Deus eſſe. omnia enim eum conſecutum eſſe, quæ mortalem fas ſit obtinere. ſic Pindarus εἴτις δὲ πάσχων λόγον ἐσλὸν ἀκούῃ, μὴ μάτευε Ζεὺς γενέσθαι· πάντ᾽ ἔχεις, εἴσε τούτων μοῖρ᾽ ἐφίκοιτο καλῶν.

-patruum] eum. cuius ſub imperio es. vt annot. ſuprà ad Od. xii. lib. 3.

-iniquum] inimicum, & infenſum, propter ægritudinem, & moleſtiam ex luxuria præterita, & egeſtate præſente naſcentem.

-cum deerit egenti Aes l.p.] cum tanta erit tua egeſtas, ut ne tantillum quidem pecuniæ habeas, vnde laqueum, quo animam tibi intercludas, compares: hoc eſt, cum ad extremam egeſtatem redactus eris.

-iure (inquis) Traſius iſtis] dices (inquit Horatius) iure ita obiurgari Traſium hominem profuſum, & ſumtuoſum, eundemq; egentem: hominem ſumtuoſiorem, quàm res eius familiaris ferre queat: te verò magnis uectigalibus inſtructum eſſe: & ſumtus tuos cenſu non eſſe maiores. hæc eſt aſoti, ſeu luxurioſi hominis oratio, ſibi in ſua luxuria uelificantis, ac blandientis. Porph. legit *Trauius*: nonnulli libri habent *Trallius*. Sed nihil refert.

-ergo, quod ſuperat] reſpondet huic aſoto Horatius: eſto: demus te eſſe abundantiſſimum, ac pecunioſiſſimum: demus, te plus habere in nummis, quàm in victu, cultuque inſumere queas, quantumuis ſumtuoſo, & luxurioſo: nihil'ne eſt in quo id, quod tibi ſupereſt è tuo ſumtu quotidiano, melius inſumas, quàm in cœnis luxurioſis, & ceteris deliciis?

Quod ſuperat] ſupereſt. Virg. Geor. ii. -*ſuperat tener omnibus humor*. M. Tull. parad. ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος. *vter igitur eſt ditior, cui deeſt, an cui ſuperat?* Idem de finib. 5. -*deq; eo, quod ipſis ſuperat, aliјs gratificari uolunt*.

-non eſt, melius quò] ordo eſt: an non eſt aliquid, in quod id, quod ſuperat, melius inſumere poſſis, quàm in epulas ſumtuoſas?

-indignus] indignus, qui egeat: indignus egeſtate. ſic loquitur M. Tull. lib. 4. Tuſcul. *miſericordiam datam eſſe dicunt ad opem ferendam, & calamitates hominum indignorum ſubleuandas*.

-cur templa ruunt antiqua Deûm?] Theocritus εἰδ. ιζ. laudans Ptolemæi Philadelphi liberalitatem, ait illum diuitias ſuas conferre partim ad ornamenta templorum, partim ad munificentiam in reges, in ciuitates, in amicos & familiares. ſic Theoc. Οὐ μὰν ἀχρεῖός γε δόμῳ ἐνὶ πίονι χρυσὸς, Μυρμάκων ἅτε πλοῦτος ἀεὶ κέχυται μογεόντων, Ἀλλὰ πολλὸν μὲν ἔχοντι θεῶν ἐρικυδέες οἶκοι, Αἰὲν ἀπαρχομένοιο σὺν ἄλλοισι γεράεσσι· Πολλὸν δ᾽ ἰφθίμοισι δεδώρηται βασιλεῦσι· Πολλὸν δὲ πτολίεσσι, πολλὸν δ᾽ ἀγαθοῖσιν ἑταίροις.

-tanto emetiris aceruo] id eſt, è tanto metiris aceruo. ut annot. ſup. ad Od. vii. lib. 2. uenuſtè autem uerbo *metiris* uſus eſt, cum de aceruo loqueretur, pro largiris, præbes, πορίζεις.

Vni nimirum tibi rectè] uſque adeo'ne es ſtolidus, & rerum humanarum imperitus, vt ſperes tuas res eodem ſemper ſtatu manſuras? ut ſperes fortunam uno ſemper vultu in te futuram? vt exiſtimes te meliore eſſe conditione, quàm ceteros homines, in quorum uita magnas quotidie videmus rerum commutationes, magnaſq; fortunæ varietates exiſtere? in quibuſdam libris ſcriptum eſt *recte*, quā

lectionem non damno.

O magnus poſthac] nempe ubi quippiam tibi aduerſi acciderit. credibile enim non eſt, te vnum fortunæ eximium futurum. Intoler abile eſt autem ab inimicis irrideri, inquit Eurip. Medea. *Οὐ γὰρ γελᾶσθαι τλητὸν ἐξ ἐχθρῶν, φίλαι.*

- vter'ne] ſic reperi ſcriptum in omnibus libris manu ſcriptis. & ita legendũ. *ne* autem hoc loco non interrogat: ſed additur interrogationi. ut & ſaty. III. *Illa rogare Quantáne?* vel ornatus cauſa ponitur, vel ocioſum eſt. vt ſuprà ſaty. x. lib. I. *O ſeri ſtudiorum, quine putetis Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit.*

- ad caſus dubios] *dubij caſus, dubiæ res, dubia tempora,* quæ ſint, declarant ubique ex bonis ſcriptoribus exempla. vide annot. ad Od. IX. lib. 4. Nam uter (inquit) in rebus dubiis, & aſperis conſtantior, & meliore ſpe erit, hic'ne, qui corpus & animum aſſuefecerit multitudini, & copiæ rerum omnium, an, qui paruo contentus vixerit? *aſſuerit* dictum pro aſſuefecerit. vt Virg. Aen. 6. - *ne tanta animis aſſueſcite bella.* eſt enim illo loco hypallage *pro aſſueſcite animos bellis.* & Georg. III. - *dehinc ubi libera colla Seruitio aſſuerint.* poteſt etiam dici aſſuerit abſolutè poſitum eſſe, ut intelligamus in illis *mentem, corpusq; ſuperbum,* ineſſe helleniſmum. *κατὰ νοῦν, καὶ κατὰ σῶμα.*

In pace, vt ſapiens, aptarit idon. b.] ſignificat ſapientis eſſe in pace, & rebus ſecundis, ea præparare, quæ in bello & rebus aduerſis vſui eſſe poſſint. nihil eſt enim in hominum vita ſtabile, nihil perpetuum, nihil conſtans. Sapientis igitur hominis eſt & in rebus ſecundis ea arma parare, quibus te aduerſus res dubias tegere, ac tueri poſſis: & in aduerſis ſecundam fortunam ſperare, ut Od. x. lib. 2. *Sperat infeſtis, metuit ſecundis Alteram ſortem benè præparatum pectus.*

Integris opibus] incolumi re ſua familiari.

- non latius] non largius, non profuſius.

- metato] definito, ac terminato: anguſtioribus terminis circumſcripto ab Vmbreno.

Non ego, narrantem] narrantem hæc: *ego non temere edi die profeſto quicquam,* &c. Eſt autem Ofelli totus, qui deinceps ſequitur, ſermo.

- luce profeſta] die profeſto. id eſt, non feſto. ſup. Od. XV. lib. 4. *Nosq; & profeſtis lucibus, & ſacris inter iocoſi munera Liberi,* &c.

- operum vacuo] cum eſſem ab opere ſolutus, & ocioſus propter imbrem. ſup. Od. XVII. lib. 3. *Cum famulis operum ſolutis.*

- per imbrem] imbris tempore: vel quandiu imbres è cælo decidebant: quandiu pluebat.

- benè erat] bene erat nobis, benè curabamur. ſic Plautus in Menæch. *ſi ſapiam, hinc intrò abeam, vbi mihi benè ſit.* Terent. Adelph. *vxor ſi ceſſes, aut te amare cogitat, Aut tete amari, aut potare, aut animo obſequi, Et tibi benè eſſe ſoli, cum ſibi ſit male.* Catull. ad Furium. *Quare non tibi ſit benè ac beatè?* Hor. epiſt. I. - *iurat benè ſolis eſſe maritis.* & ſaty. VIII. huius lib. - *ſic ut mihi nunquam In uita fuerit melius.* ibidem *pulchrè fuerit tibi.* iterum Catull. ad Fur. *Eſt pulchrè tibi cum tuo parente.* poteſt & ſic intelligi. benè erat vicinus, id eſt, bene accipiebatur. nam etiam hoc modo loquitur Plaut. in Menæch. *quid multis uerbis opus eſt? minore nuſquam benè fui diſpendio.* M. Tull. epiſt. lib. 13. ad Att. *Quid quæris? delectatus eſt, & libenter fuit.* & lib. XVI. *cum unum diem Veliæ conſtitiſſem: ubi quidem fui ſanè libenter apud Talnam noſtrum: nec potui accipi, illo abſente præſertim, liberalius.* ſic & Catull. in fundum. *Fui libenter in tua ſuburbana Villa.*

- non piſcibus urbe petitis] apud ueteres illos Romanos, lautiores & apara-

paratiores habebantur menſæ piſcibus, quàm carnibus, extructæ. Cic. in Piſonem. *extructæ menſæ non conchylijs, aut piſcibus, ſed multa carne ſubrancida.* quo loco Piſon. s ſordes oſtendere conatur.

Poſt hoc ludus erat cupa potare] hunc locum in omnibus libris corruptum ego vna littera detracta emendaui. cuius emendationis ſpero omnes politos, & eruditos homines approbatores fore. Adrianus quidem Torneb. eam magnopere probat. Horum igitur uerborum hæc ſententia eſt. poſtea (inquit) noſter ludus hic erat cupa magiſtra, id eſt, nullo alio bibendi magiſtro adhibito, quàm ipſa cupa, potare: nullus erat, qui bibendi leges conuiuis daret: ſuo quiſque arbitratu bibebat, & quantum uolebat, *ſolutus legibus inſanis*, vt ait ſat. VI. hoc libro. De hoc more autem, & de magiſteriis, bibendiq; legibus uide annot. ad Od. III. lib. I.

Et uenerata Ceres] id eſt, orata Ceres, ut culmo, &c. ſequitur deinceps *Explicuit vino contr. ſer. fr.* id eſt, ſeueritatem noſtram exhilarauit. uerbum *uenerari* autem idem ualere, quod *orare, & precari*, declarant exempla è bonis ſcriptoribus producta. Plaut. in Aulul. Lar. *clam omneis in medio foco Defodit, uenerans me, ut id ſeruarem ſibi.* Idem Rudente. *Eſt deus: ueneror, ut nos ex hac ærumna eximat miſeras, inopes, ærumnoſas, aut aliquo auxilio ut adiuuet.* Idem ibid. *Venus, ueneror te, ut omnes miſeri lenones ſient.* Idem Bacchid. *ſaluto te uicine Apollo, qui ædibus Propinquos noſtris accolis, uenerorq́; te, Ne Nicobolum ſinas noſtrum ſenem prius Me conuenire, quàm ſodalem uiderim Mneſilochi Piſtoclêron.* Idem Trinum. *Larem corona noſtrum decorari uolo. uxor venerare, vt Nobis hæc habitatio bona, fauſta, felix, fortunataq́; eueniat.* Virg. Aen. III. *Nymphas venerabar agreſtes, Gradiuumq́; patrem, Geticis qui præſidet aruis, Rite ſecundarent vſus, omenq́; leuarent.* Idem eod. lib. - *curſusq́; dabit venerata ſacerdos.* & lib. 4. Georg. - *tu munera ſupplex Tende petens pacem, & faciles uenerare Napæas. Nanque dabunt veniam uotis, iraſq́; remittent.* A. Cæcinna ad M. Tull. Ciceronem lib. 6. epiſt. *quid iraſcitur ei, qui ſcripſeris aliquid contra ſuam uoluntatem, cum ignorit omnibus, qui multa Deos uenerati ſunt contra eius ſalutem?* id eſt, qui multa à diis precati ſunt. ſic Hor. infr. ſaty. VI. *Si ueneror ſtultus nihil horum*, id eſt, ſi nihil tale à diis precor: ut ſuo loco dicemus.

Ceres] Cererē Græci Δημήτερα appellant, cuius ἔτυμον afferens Plato in Cratylo, *φαίνεται* (inquit) κατὰ τὴν δόσιν τῆς ἐδωδῆς διδοῦσα ὡς μήτηρ, Δημήτηρ κεκλῆσθαι.

- ſeria frontis] id eſt, ſeueritatem frontis: ſeu ſeriam frontem. Nam contrahitur frons rebus ſeriis, ac triſtibus.

Sæuiat, atque nouos] iterum, atque iterum ſeſe nobis præbeat iniquam, atque infeſtam fortuna, nouos nobis terrores incutiat, nouos motus excitet: quantum poterit de hoc noſtro tenui uictu, & parſimonia detrahere? quaſi dicat, aut nihil, aut parum.

- quanto aut ego parcius, aut] poſteaquam Vmbrenus nos de vetere poſſeſſione deturbauit, nobiſq́; eiectis agrum noſtrum occupauit: quanto minus aut ego, aut uos ſplendide uixiſtis? quanto deterior fuit noſtri corporis nitor? nihilo ſcilicet. Quemadmodum ex lautiore, & liberaliore uictu, cultuq́; nitent corpora: ita ex parciore, & maligniore, ſquallent.

- huc nouus incola] Vmbrenum ſignificat. aliquot lib. manuſcripti habent *hic non. inc.* quam ſcripturam non improbo: & fortaſſe recta eſt. alii cum uulgatis conſentientes *huc*.

Nam proprie telluris] ſic M. Tull. off. I. - *ſunt autem priuata nulla natura, ſed aut uetere occupatione, ut, qui quondam in uacua uenêrunt: aut uictoria, ut, qui bello potiti ſunt, aut lege, aut pactione, conditione, ſorte.*

- nos expulit ille] ille Vmbrenus nos agro expulit per uim: nempe facta aſſignatione

ſignatione agrorum ab imperatore. Sic Arrius Virgilium, ut ſignificat in Mœride. *ô Lycida, uiui peruenimus, aduena noſtri (Quod nunquam ueriti ſumus) ut poſſeſſor agelli Diceret: hæc mea ſunt, ueteres migrate coloni.*

Illum aut nequities] mollities, luxuries, libido, profuſio. Nam hominem nequam appellant Latini, inertem, nullius uſus, inutilem.

- uafri inſcitia iuris] iuris callidi, & uerſuti, ut M. Tull. appellat in orat. pro Cæcina. quattuor igitur hoc loco enumerat, quibus mutatur dominus, quibuſq; poſſeſſio rerum ſoli, & aliarum amittitur: uim, per quam exactus eſt Ofellus: profuſum ſumtum, & luxuriam: iuris uerſuti ignorantiam: mortem. non admodum huic diſſimilis eſt locus ille epiſt. ad Iul. Florum lib. 2. - *tanquam Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ Nunc prece, nunc pretio, nunc ui, nunc ſorte ſuprema Permutet dominos.* ſic Theognis. Πολλοί τοι πλουτοῦσι κακοί, ἀγαθοὶ δὲ πένονται. Ἀλλ' ἡμεῖς τούτοις οὐ διαμειψόμεθα Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον, ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδον ἀεί· Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει. Quanquam hos uerſus Plutarchus in libello πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο, aſcribit Soloni, ut iam alibi diximus.

SATYRA 3.

SIC *rarò ſcribis, ut toto non quater anno*
Membranam poſcas, ſcriptorum quæque retexens,
Iratus tibi, quòd uini, ſomniq; benignus
Nil dignum ſermone canas, quid fiet? ab ipſis
Saturnalibus huc fugiſti, ſobrius ergo.
Dic aliquid dignum promiſſis: incipe: nil eſt:
Culpantur fruſtra calami: immeritusq; laborat
Iratis natus paries dijs, atque poëtis.
Atqui uultus erat multa, & præclara minantis,
Si uacuum tepido cepiſſet uillula tecto.
Quorſum pertinuit ſtipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Inuidiam placare paras uirtute relicta?
Contemnêre miſer. uitanda eſt improba Siren
Deſidia: aut, quicquid uita meliore paraſti,
Ponendum æquo animo. dij te Damaſippe, deæq;
Verum ob conſilium donent tonſore. ſed unde
Tam bene me noſti? poſtquã omnis res mea Ianũ
Ad medium fracta eſt, aliena negocia curo,
Excuſſus proprijs. olim nam quærere amabam,
Quo uafer ille pedes lauiſſet Siſyphus ære:
Quid ſculptum infabre, quid fuſum durius eſſet.
Callidus huic ſigno ponebam millia centum:
Hortos, egregiasq; domos mercarier unus
Cum lucro noram. unde frequentia Mercuriale

COMMENTARII.

Poëta in hac ſatyra Damaſippum quendam facit loquentem, qui aliquando exercuerat ſignorum, & uaſorum antiquorum, atque hortorum mercaturam: in qua cum rem ſuã minus benè geſſiſſet, relicto lucri ſtudio, ſeſe ad philoſophiam contulerat. Ego eum eſſe puto, de quo M. Tull. ſcribit in epiſt. ad M. Fabium Gallum lib. 7. qui mandatu Ciceronis quædam ei ſigna emerat haud illi grata, nempe Bacchas, & Martis ſignum. Itaque optabat M. Tull. aut ut ea eſſent inemta, aut ut aliquis eorũ emtor ſeu Damaſippus, ſeu quis alius reperiretur. uerba M. Tullii ſunt hæc. *ſed tamen ſi iſta mihi ſunt habenda, certiorem velim me facias, vbi ſint, quãdo arceſſantur, quo genere uecturæ. Si enim Damaſippus in ſententia non manebit, aliquem*

Impoſuere mihi cognomen compita. noui:
Et morbi miror purgatum te illius. atqui
Emouit ueterem mirè nouus: ut ſolet, in cor
Traiecto lateris miſeri, capitisq; dolore:
Vt lethargicus hic cum ſit pugil, & medicum urget.
Dum ne quid ſimile huic, eſto, ut libet. ô bone, ne te
Fruſtrere inſanis & tu: ſtultiq; propè omnes:
Si quid Stertinius ueri crepat: unde ego mira
Deſcripſi docilis praecepta haec, tempore, quo me
Solatus iuſſit ſapientem paſcere barbam:
Atque à Fabricio non triſtem ponte reuerti.
Nam, male re geſta cum uellem mittere operto
Me capite in flumen: dexter ſtetit; &, caue faxis
Te quicquã indignũ. pudor, inquit, te malus urget:
Inſanos qui inter uereare inſanus haberi.
Primũ nã inquirã, quid ſit furere: hoc ſi erit in te
Solo: nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala ſtultitia: &, quencunque inſcita ueri
Caecum agit: inſanum Chryſippi porticus, & grex
Autumat. haec populos, haec magnos formula reges,
Excepto ſapiente, tenet. nunc accipe, quare
Deſipiant omnes, aeque ac tu, qui tibi nomen
Inſano poſuere. uelut ſiluis, ubi paſſim
Palanteis error certo de tramite pellit:
Ille ſiniſtrorſũ, hic dextrorſum abit: unus vtrique
Error: ſed uarijs illudit partibus: hoc te
Crede modo inſanum: nihilo ut ſapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. eſt genus unum
Stultitiae nihilum metuenda timentis: ut igneis,
Ut rupeis, fluuiosq; in campo obſtare queratur.
Alterum et huic uarium, et nihilo ſapientius, igneis
Per medios, fluuiosq; ruentis. clamet amica
Mater, honeſta ſoror, cum cognatis, pater, uxor,
Hic foſſa eſt ingens: hic rupes maxima: ſerua:
Non magis audierit: quàm Fuſius ebrius olim,
Cum Ilionam edormit: Catienis mille ducentis,
Mater te appello, clamantibus. huic ego uulgum
Errori ſimilem cunctum inſanire docebo.
Inſanit, ueteres ſtatuas Damaſippus emendo:
Integer eſt mentis Damaſippi creditor? eſto:

quem Pſeudo damaſippum uel cum iactura reperiemus. de eodem lib. 12. epiſt. ad Att. *ſi & Silius is fuerit, quem tu putas, nec Druſus facilem ſe praebebit, Damaſippum velim aggrediare.*

- ſcriptorum quaeque retexens] ea omnia, quae à te ſcripta ſunt, mutans, uertens, delens. & eſt tralatio à tela texta, & poſtea retexta. *telam retexere* autem eſt ἀναλύειν, diſſoluere. nemini eſt inaudita Penelopae tela.

- vini, ſomníq; benignus] id eſt, plus quàm par ſit, uino, ſomnoque deditus. largius aequo bibẽs, & ſupra modum dormiẽs. dictum eſt autem *vini & ſomni benignus*, ut *profuſus ſui, parcus temporis, largus pecuniae. benignus* enim idem ferè eſt quod largus, ut ſuprà annotauimus: *malignus* contrà parcus.

Nil dignum ſermone] ſic loquuntur Graeci, οὐδὲν ἄξιον λόγου, Ariſt. ῥητορ. 6. τὸ λόγον εἶναι ἀναιδαιότατον, ὅτι οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες, οὐ χρημάτων, ἀλλὰ λόγου ἄξιοί εἰσι. τὸ γὰρ λόγου ἄξιον οὐχ ἁπλῶς λέγεται. Plato in Euthydemo. ἐνθυμοῦ δὴ μήτι παραλείπομεν τῶν ἀγαθῶν, ὅ, τι καὶ ἄξιον λόγου. Idem in Alcibiade. 1. ἐπιμέλειά τε, καὶ σοφία, ταῦτα μόνα ἄξια λόγου ἐν Ἕλλησιν. Idem lib. 1. de republica. λυσιτελεῖ μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα ἐάνπερ λανθάνῃ· ἔστι δ' οὐκ ἄξια λόγου. Tit. Liuius ἄξια λόγου, *digna dictu* ſolet dicere. ut lib. 35. annal. in princip. *crebra magis, quàm digna*

Accipe, quod nunquam reddas mihi, ſi tibi dicam:
Tu'ne inſanus eris, ſi acceperis? an magis excors
Reiecta præda, quam præſens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio: non eſt ſatis: adde Cicutæ
Nodoſi tabulas centum: mille adde catenas:
Effugiet tamen hæc ſceleratus uincula Proteus:
Cum rapies in iura, malis ridentem alienis:
Fiet aper: modò ſaxum: & cum uolet, arbor.
Si male rem gerere inſani eſt: contrà, bene ſani:
Putidius multo cerebrum eſt (mihi crede) Perilli
Dictantis, quod tu nunquam reſcribere poſſis.
Audire, atque togam iubeo componere, quiſquis
Ambitione mala, aut argenti pallet amore:
Quiſquis luxuria, triſti'ue ſuperſtitione,
Aut alio mentis morbo calet: huc propius me,
Dum doceo inſanire omneis, vos ordine adite.
Danda eſt ellebori multo pars maxima auaris:
Neſcio an Anticyram ratio illis deſtinet omnem.
Heredes Staberi ſummam incidêre ſepulchro.
Ni ſic feciſſent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulū arbitrio Arri:
Frumenti, quantum metit Africa. ſiue ego prauè,
Seu rectè: hoc uolui: ne ſis patruus mihi. credo
Hoc Staberi prudentem animum iuſſiſſe. quid ergo
Senſit, cum ſummam patrimoni inſculpere ſaxo
Heredes uoluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium: & cauit nihil acrius: ut ſi
Forte minus locuples vno quadrante periſſet,
Ipſe uideretur ſibi nequior. omnis enim res,
Virtus, fama, decus, diuina, humanaq; pulchris
Diuitijs parent: quas, qui conſtruxerit, ille
Clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens'ne etiam, & Rex,
Et, quicquid uolet. hoc, ueluti uirtute paratum,
Sperauit magnæ laudi fore. quid ſimile iſti
Græcus Ariſtippus? qui ſeruos proijcere aurum
In media iuſſit Libya: quia tardius irent
Propter onus ſegnes. vter eſt inſanior horum?
Nil agit exemplum, litem quod lite reſoluit.
Si quis emat citharas, emtas comportet in unum,
Nec ſtudio citharæ, nec Muſæ deditus vlli:

gna dictu prælia fecit. Idem lib. 27. - *certamina haud ſatis digna dictu ferebant.*

Saturnalibus] quæ agebantur XIIII. Kal. Ianuarias: de quibus alibi dicemus pluribus uerbis.

- ſobrius ergo] ſi propter vini, & ſomni liberaliorem uſum ad ſcribendū tardior, atque ineptior es: nunc igitur, dum ſobrius, & ſiccus es, profer aliquid promiſſis dignum.

- immeritusq; laborat] ſolebant veteres illi, maximè poëtæ, & ſcriptores, parietes habere ceratos, vt, ſi quid forte noctu in mentem veniret, ſtatim in eo inſcriberent. paries igitur tuus ceratus immeritò abs te vexatur: iniuriaque in eum culpam cōfers.

Iratis natus paries Dijs] cum tibi nihil in mentem ueniat, quod in eo inſcribas, uidetur Diis, & poëtis iratis natus eſſe. ſic loquitur infrà ſaty. 7. de Priſco quodam ingenii mobiliſſimi. *Vertumnis, quotquot ſunt, natus iniquis.* & ſuprà ſaty. v. lib. I. - *dehinc Gnatia Lymphis Iratis extructa.* *Dijs iratis* fieri dicitur id, quod infeliciter geritur. Hæc enim opinio ſēper fuit hominum animis inſita Diis iratis, aut inuitis nihil proſperè euenire, nihil feliciter geri, nihil denique benè procedere, quod Virg. Aen. 11. confirmat. *Heu nihil inuitis fas quēquam fidere Diuis.* & Catull. ad Manlium. *Nihil mihi tam valde placeat Rhamnuſia virgo: Quod temere inuitis ſuſci-*

Si ſcalpra, & formas non ſutor: nautica uela
Auerſus mercaturis: delirus, & amens
Vndique dicatur meritò. quid diſcrepat iſtis,
Qui nummos, aurumq; recondit, neſcius uti
Compoſitis, metuensq; uelut contingere ſacrum?
Si quis ad ingentem frumenti ſemper aceruum
Porrectus uigilet cum longo fuſte: neque illinc
Audeat eſuriens dominus contingere granum:
Ac potius folijs parcus veſcatur amaris:
Si poſitis intus Chij, veteriſq; Falerni
Mille cadis: nihil eſt, tercentum millibus, acre
Potet acetum: age, ſi & ſtramentis incubet, unde-
Octoginta annos natus, cui ſtragula veſtis
Blattarum, ac tinearum epula, putreſcat in arca:
Nimirum inſanus paucis uideatur eò, quòd
Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
Filius, aut etiam hæc libertus vt ebibat heres:
Dijs inimice ſenex cuſtodis? ne tibi deſit?
Quantulum enim ſumma curtabit quiſque dierum,
Vngere ſi cauleis oleo meliore, caputq;
Cœperis impexa fœdum porrigine? quare,
Si quiduis ſatis eſt: periuras, ſurripis, auſers
Vndique? tun' ſanus? populum ſi cædere ſaxis
Incipias, ſeruos've tuos, quos ære pararis:
Inſanum te omnes pueri, clamentq; puellæ,
Cum laqueo uxorem interimis, matremq; veneno,
Incolumi capite es? quid enī? neq; tu hoc facis Argis,
Nec ferro: vt demens genitricem occidit Oreſtes.
An tu reris eum occiſa inſaniſſe parente?
Ac non antè malis dementem actum furijs, quàm
In matris iugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo eſt habitus male tuta mentis Oreſtes:
Nil ſane fecit, quod tu reprendere poſſis:
Non Piladen ferro uiolare, auſus've ſororem
Electram: tantùm male dicit vtrique, vocando
Hanc furiam, hunc aliud, iuſſit quod ſplendida bilis.
Pauper Opimius argenti poſiti intus, & auri,
Qui Veientanum feſtis potare diebus
Campana ſolitus trulla, uappamq; profeſtis:
Quondam lethargo grandi eſt oppreſſus. vt heres

ſuſcipiatur heris, id eſt, Diis. ex quo nata ſunt hæc loquendi genera. Terent. Andr. *neſcio, Niſi mihi Deos ſatis ſcio fuiſſe iratos, qui auſcultauerim*. Idem Phorm. *mihi uſu uênit hoc, ſcio, Memini relinqui me, Deo irato meo*. M. Tull. orat. pro Cælio. *Quamobrem ſi quem forte inueneritis, qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non tactu, non ſapore capiatur, excludas auribus omnem ſuauitatem: huic homini ego fortaſſe & pauci Deos propitios, pleriq; autem iratos putabunt*. Plaut. Pœnulo. *Nam ego hodie infelix dijs meis iratiſſimis Sexagenos immolaui*. T. Liuius li. 3. *Sin periurio gaudeant, Dijs magis iratis, quàm hoſtibus bellum geſturos*. Idem lib. 9. *nec moror quo minus in ciuitatem obligatam ſponſione commiſſa iratis omnibus Dijs, quorum eluditur nomen, redeant*. M. Tull. epiſt. ad Attic. lib. 4. *De Apollonio quod ſcribis, qui illi Dij irati homini Græco? qui conturbare quidem putat ſibi licere, quod equitibus Romanis*. eſt autem locus ille cum interrogatione legendus, ut dicam ὁδὲ πάρεργον. *qui illi Dij irati?* id eſt, qui Dii ſunt illi irati? quos ille Deos ſibi habet iratos? Dolore animi impulſus, & perturbatus dixit illud Catullus ad ſe ipſum. *Quin te animo obfirmas, teq; aſtringiſq;, reducuq;, Et Dijs inuitis deſinis eſſe miſer?* Solet enim homines interdum perturbati impiè loqui, ut Chremes ille Terentianus in Heaut. *Deos neſcio.*

Iam circum loculos, & claueis lætus, ouansq́;
Curreret. hunc medicus multùm celer, atque fidelis
Excitat hoc pacto: menſam poni iubet: atque
Effundi ſaccos nummorum, accedere plureis
Ad numerandum: hominẽ ſic erigit. addit & illud,
Ni tua cuſtodis, auidus iam hæc auferet heres.
Men' viuo? vt viuas igitur, vigila, hoc age. quid uis?
Deficient inopem venæ te, nicibus, atque
Ingens accedat ſtomacho fultura ruenti.
Quid ceſſas? agedum ſume hoc ptiſanarium oryzæ.
Quãti emta? paruo. quanti ergo? octo aſſibus. eheu:
Quid refert, morbo: an furtis, pereamq́; rapinis?
Quiſnam igitur ſanus? qui non ſtultus. quid auarus?
Stultus & inſanus. quid? ſiquis non ſit auarus;
Continuò ſanus? minimè. cur Stoice? dicam.
Non eſt cardiacus, Craterum dixiſſe putato,
Hic æger: rectè eſt igitur, ſurgetq́;? negabit;
Quòd latus, aut renes morbo tentantur acuto.
Non eſt periurus, neque ſordidus. immolet æquis
Hic porcum Laribus. verùm ambitioſus & audax.
Nauiget Anticyram. quid enim differt, barathro'ne
Dones, quicquid habes, an nunquam utare paratis?
Seruius Oppidius Canuſi duo prædia diues
Antiquo cenſu, natis diuiſſe duobus
Fertur. & hæc moriens pueris dixiſſe uocatis
Ad lectum: poſt quàm te talos, Aule, nucesq́;
Ferre ſinu laxo, donare, & ludere vidi:
Te, Tiberi, numerare: cauis abſcondere triſtem:
Extimui, ne vos ageret ueſania diſcors:
Tu Nomentanum, tu ne ſequerere Cicutam.
Quare per diuos oratus vterque Penateis,
Tu caue ne minuas: tu ne maius facias id,
Quod ſatis eſſe putat pater: & natura coërcet.
Præterea ne uos titillet gloria, iure-
Iurando obſtringam ambo: vter ædilis fuerit, vel
Veſtrum prætor: is inteſtabilis, & ſacer eſto.
In cicere, atque faba bona tu, perdasq́; lupinis,
Latus vt in circo ſpatiere, aut æneus vt ſtes,
Nudus agris, nudus nummis, inſane, paternis?
Scilicet vt plauſus, quos fert Agrippa, feras tu

ſcio. eòdem pertinet illud, quod eſt ſuprà Od. XVIII. lib. I. – *nõ ego te candide Baſſaren Inuitum quatiam.* & illud de arte poët. *Tu nihil inuita dices, facièsve Minerua.*

Atqui vultus erat, &c.] atqui uultu, & fronte ſignificabas te præclara quædam ſcripturũ, ac prolaturum. *minantis*, id eſt, promittentis. ut epiſt. ad Celſum lib. I. – *dic multa et pulchra minantem, Viuere nec rectè, nec ſuauiter.* ad quem locum plura.

Si uacuum] ſi te uacuum, id eſt, omnibus negociis, & curis ſolutum tua villula accepiſſet, id eſt, cum te in villam tuam expeditum, & ocioſum recepiſſes. ſi, valet, *cum*, ut alibi annotauimns.

Quorſum pertinuit ſtipare] quid fuit opus Platonem cum Menãdro, Eupoli, Archilocho tecũ deportare, ſi nihil lecturus nihil tuo nomine dignum ſcripturus eras?

Inuidiam placare paras] Quemadmodum res ſecundæ inuidiam conflant: ita aduerſæ extinguunt, & miſericordiã cõmouent. Cum ſit autem nihil calamitoſius, nihil miſerius animo uitioſo, nullaq́; uirtute ornato: credibile eſt ignauiam, atque inertiam ad placandam, ſedandamque inuidiam multum ualere. nam contrà uſu experimur quotidie uirtute præſtantes uiros acerrima inuidia laborare, quãuis Ariſtoteles lib. 2. rhetor.

Aſtuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Nequis humaſſe velit Aiacem Atrida vetas cur?
Rex ſum. nil vltrà quæro plebeius. & æquam
Rem imperito: ac, ſi cui uideor non iuſtus, inulto
Dicere, quæ ſentit, permitto. maxime regum,
Dij tibi dent capta claſſem redducere Troia:
Ergo conſulere, & mox reſpondere licebit?
Conſule. cur Aiax heros ab Achille ſecundus
Putreſcit, toties ſeruatis clarus Achiuis:
Gaudeat vt populus Priami, Priamusq́; inhumato:
Per quem tot iuuenes patrio caruere ſepulcro?
Mille ouium inſanus morti dedit, inclytum Vlyſſem,
Et Menelaum vnà mecum ſe occidere clamans.
Tu, cum pro vitula ſtatuis dulcem Aulide natam
Ante aras, ſpargisq́; mola caput, improbe, ſalſa:
Rectū animi ſeruas? quorſum? inſanus quid enī Aiax
Fecit, cum ſtrauit ferro pecus? abſtinuit uim
Vxore, & nato, mala multa precatus Atridis:
Non ille aut Teucrum, aut ipſum uiolauit Vlyſſem.
Verùm ego, vt hærenteis aduerſo littore naueis
Eriperem: prudens placaui ſanguine diuos.
Nempe tuo furioſe. meo, ſed non furioſus.
Qui ſpecies alias ueris, ſceleriſq́; tumultu
Permiſtas capiet, commotus habebitur: atque,
Stultitia'ne erret, nihilum diſtabit, an ira.
Aiax immeritos dum occîdit, deſipit, agnos?
Cum prudens ſcelus ob titulos admittis inaneis:
Stas animo? et purū eſt vitio tibi cum tumidū eſt cor?
Si quis lectica nitidam geſtare amet agnam:
Huic ueſtem, vt natæ, paret ancillas: paret aurū:
Pupam, aut pupillam appellet, fortiq́; marito
Deſtinet uxorem: interdicto huic omne adimat ius
Prætor, & ad ſanos abeat tutela propinquos.
Quid ſi quis natam pro muta deuouet agna?
Integer eſt animi? ne dixeris. ergo, vbi praua
Stultitia, hic eſt ſumma inſania. qui ſceleratus:
Et furioſus erit. quem cepit vitrea fama:
Hunc circuntonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age luxuriã, & Nomentanum arripe mecum.
Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes.

tor. doceat inuidiam locū habere ſæpius in fortunæ, quàm in animi bonis. ſed, vt cœperam dicere, nō eſt id quod ſcribit Ariſtot. perpetuò, nec uſquequaque uerum. uno exemplo erimus contenti. quid fuit in Ariſtide admirabilius, qui præſtantius, quàm iuſtitia, & patientia paupertatis? at tamen cum pauper eſſet, iuſtiq́ue cognomen factis & vita conſecutus eſſet, hoc vno nomine, non odio potentiæ, aut diuitiarum, exilio illo decennali Athenienſibus uſitato, quod δι' ὀστράκων fiebat, multatus eſt. rectè igitur hoc loco Damaſippus ait Horatium inuidiam placare conari ignauia, deſidia, & inertia. hoc eſt uirtute relicta. Notum eſt illud Pindari à multis poſterioribus ſcriptoribus vſurpatum, inuidiam miſeratione meliorem, atque optabiliorem eſſe. uerba Pindari ſunt hæc Pyth. εἰδ. α. ἀςῶν δ' ἀκοὰ κρύφιον θυμὸν βαρύνει μάλιστ' ἐσλοῖσ' ἐπ' ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ὅμως κρέσσων οἰκτιρμῶν φθόνος. μὴ παρίει καλά, id eſt, ciuium autem animos occultè grauat inuidia, cū alienas uirtutes audiunt. Verùm tamen melior miſeratione inuidia eſt. ne prætermitte res præclaras, ex quibus expreſſum eſt illud epigramma Græcum lib. 1. ὁ φθόνος οἰκτιρμῶ κατὰ πίνδαρόν ἐστιν ἀμείνων· Οἱ βασκαινόμενοι λυγρὸν ἔχουσι βίον. Τοὺς δὲ λίαν ἀτυχεῖς οἰκτείρομεν. ἀλλά τις εἴην Μήτ' ἄγαν εὐδαίμων, μήτ' ἐλε-

Hic ſimul accepit patrimoni mille talenta:
Edicit, piſcator uti, pomarius, auceps,
Vnguentarius, ac Tuſci turba impia uici,
Cum ſcurris fartor, cum uelabro omne macellum,
Manè domum ueniant. quid tum? uenêre frequētes.
Verba facit leno. quicquid mihi, quicquid & horum
Cuique domi eſt, id crede tuū, et uel nūc pete, uel cras.
Accipe, quid cōtrà iuuenis reſponderit æquus.
In niue Lucana dormis ocreatus, ut aprum
Cœnem ego: tu piſceis hiberno ex æquore verris:
Segnis ego, indignus, qui tantum poſſideam: aufer:
Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Vnde uxor media currat de nocte uocata.
Filius Aeſopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet ut decies ſolidum exſorberet, aceto
Diluit inſignem bacam, qui ſanior, ac ſi
Illud idem in rapidum flumen, iáceretue cloacam?
Quincti progenies Arri, par nobile fratrum,
Nequitia & nugis, prauorum & amore gemellum,
Luſcinias ſoliti impenſo prandere coëmtas.
Quorſum abeant ſani? creta, an carbone notandi?
Aedificare caſas, ploſtello adiungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa
Si quem delectet barbatum: amentia uerſet.
Si puerilius his ratio eſſe euincet amare:
Nec quicquā differre, utrum'ne in puluere, trimus
Quale prius, ludas opus: an meretricis amore
Sollicitus plores: quæro, facias'ne, quod olim
Mutatus Polemon? ponas inſignia morbi,
Faſciolas, cubital, focalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas:
Poſtquàm eſt impranſi correptus uoce magiſtri?
Porrigis irato puero cum poma, recuſat.
Sume Catelle: negat. ſi non des, optat. amator
Excluſus qui diſtat: agit ubi ſecum, eat, an non,
Quò rediturus erat non arceſſitus: & hæret
Inuiſis foribus? nec nunc, cum me uocet ultro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Excluſit: reuocat: redeam? non, ſi obſecret. ecce
Seruus non paulo ſapientior. ô here, quæ res

ἐλεεινὸς ἐγώ. Idem Pindarus Νεμ. εἰδ. η. ait inuidiā ſemper inuadere uiros fortes, & uirtute præſtantes: cum deterioribus autē nō certare. *ἅπτεται δ' ἐσλῶν ἀεὶ· χειρόνεσσι δ' οὐκ ἐρίζει.* & Pyth. εἰδ. ια. *ἴσχει τε γὰρ ὄλβος οὐ μείονα φθόνον, ὁ δὲ χαμηλὰ πνέων, ἄφαντον βρέμει.* cum his concinit illud Aeliani lib. 2. *ποικίλης ἱστορ.* ὅστις δ' ἐρᾷ φθονεῖσθαι, τοῦτο δήπου τοῦ Εὐριπίδου περιβλέπεσθαι ποθεῖ, id eſt, quiſquis cupit inuideri, planè (quod ait Euripides) clarus, atque inſignis eſſe ſtudet.

- improba Siren] deſidiam Sireni ſimilem facit: aliàs uoluptates cum Sirenibus comparantur: quia utraque & deſidia, & uoluptas uno ferè modo animos hominum permulcet, lactat, corrumpit. de Sirenibus plura dicemus ad epiſt. 1. lib. 1. Nunc autem mihi uenit in mentem mirari, quamobrem M. Tull. lib. 5. de finibus, quo loco de ſcientia & rerum cognitione diſputat, ſcribat Sirenum cantibus nihil aliud ab Homero ſignificari, quàm diſcendi ſtudiū, ſciēdique uoluptatem. ſic enim M. Tull. *Mihi quidem Homerus huiuſmodi quiddam uidiſſe uidetur in his, quæ de Sirenum cantibus finxerit. Neque enim uocum ſuauitate videntur, aut nouitate quadam, & varietate cantandi reuocare eos ſolitæ, qui prætervehebantur: ſed quia multa ſe ſcire profitebantur, vt homines ad earum ſaxa diſcendi cupidi-*

Nec modũ habet, neque conſilium, ratione, modoq́;
Tractari non uult. in amore hæc ſunt mala, bellum,
Pax rurſum. hæc ſi quis tempeſtatis propè ritu
Mobilia, & cæca fluitantia ſorte, laboret
Reddere certa, ſibi nihilo plus explicet, ac ſi
Inſanire paret certa ratione, modoq́;.
Quid? cum Picenis excerpens ſemina pomis
Gaudes, ſi cameram percuſſti forte: penes te es?
Quid? cum balba feris annoſo uerba palato,
Aedificante caſas quî ſanior? adde cruorem
Stultitiæ: atque ignem gladio ſcrutare: modò, inquã,
Hellade percuſſa Marius cum præcipitat ſe,
Cerritus fuit: an commotæ crimine mentis
Abſolues hominem: & ſceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata uocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita ſiccus
Lautis manè ſenex manibus currebat. & unum
Quiddã magnum addens, vnum me ſurpite morti:
Dijs etenim facile eſt, orabat: ſanus utriſque
Auribus, atque oculis: mentem, niſi litigioſus,
Exciperet dominus, cum uẽderet. hoc quoque uulgus
Chryſippus ponit fœcunda in gente Meneni.
Iupiter, ingenteis qui das, adimiſq́; dolores:
Mater ait pueri menſeis iam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquerit: illo
Manè die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tiberi ſtabit. caſus, medicuſ'ue leuarit
Aegrum, ex præcipiti: mater delira necabit
In gelida fixum ripa: febrimq́; reducet.
Qui'ne malo mentem concuſſa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius ſapientum octauus amico
Arma dedit: poſthac ne compellarer inultus.
Dixerit inſanum qui me, totidem audiet: atque
Reſpicere ignoto diſcet pendentia tergo.
Stoice, poſt damnum ſic uendas omnia pluris:
Qua me ſtultitia (quoniam non eſt genus vnum)
Inſanire putas? ego nam uideor mihi ſanus.
Quid? caput abſciſſum demens cum portat Agaue
Nati infelicis, ſibi tum furioſa uidetur?
Stultum me fateor (liceat concedere ueris)

cupiditate adhæreſcerent. Ita enim inuitant Vlyſſem (nam uerti, vt quædam Homeri, ſic iſtum ipſum locũ.) O decus Argolicũ quin puppim huc flectis Vlyſſes, Auribus vt noſtros poſſis agnoſcere cantus? Nã nemo hæc vnquã eſt tranſuectus cærula curſu, Quin prius aſtiterit uocum dulcedine captus, &c. Hactenus. M. Tull. Ego autem hoc mihi perſuadere non poſſum. Cum enim uoluptates aliæ ſint turpes, aliæ honeſtæ: hæq́; expetendæ, illæ fugiendæ: fugiendæ profectò nõ ſunt eæ uoluptates, quæ è rerum cognitione, ſcientiaq́ue naſcuntur, quippe quæ ſint honeſtiſſimæ. At Vlyſſes, ne Sirenum cantibus caperetur, uinciri ſe iuſſit: ſocioſq́;, quibus aures cera, ne cantus illos exaudirent, obſtruxerat, uincula ſibi ſoluere uetuit, etiam ſi poſterius, ut id facerent, magnopere contenderet, atque adeò imperaret. Quod non feciſſet, niſi in iis cantibus inſignem turpitudinem, peſtem, calamitatem ineſſe, atque ab eis magnum ſibi, ſuiſque detrimentum importatum iri ſciret. Poſtremò ut Sirenum cantus pernicioſos, ac calamitoſos fuiſſe facilius intelligere poſſis, ſcribit Homerus, quotquot homines Sirenibus canentibus aureis præbuiſſent, iis in patriam redeuntibus neque uxores, neque liberos obuiam lætos procedere, reditumq́ue gratulari: locum autem ubi uerſentur, & commorentur Sirenes,

Atque etiam inſanum: tantum hoc ediſſere, quo me
Aegrotare putes animi vitio. accipe: primum
Aedificas: hoc eſt longos imitaris, ab imo
Ad ſummum totus moduli bipedalis: & idem
Corpore maiorem rides Turbonis in armis
Spiritum, & inceſſum: qui ridiculus minus illo?
An, quodcunque facit Mæcenas, te quoque verũ eſt,
Tanto diſſimilem, & tanto certare minorem?
Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis,
Vnus vbi effugit: matri denarrat, vt ingens
Bellua cognatos eliſerit. illa rogare,
Quantáne? num tandẽ, ſe inflans, ſic magna fuiſſet.
Maior dimidio. num tanto? cum magis, atque
Se magis inflaret: non, ſi te ruperis, inquit,
Par eris. hæc à te non multùm abludit imago.
Adde poëmata nunc: hoc eſt oleum adde camino:
Quæ ſi quis ſanus fecit: ſanus facis & tu.
Non dico horrendam rabiem. iam deſine. cultum
Maiorem cenſu. teneas Damaſippe tuis te:
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O maior tandem parcas inſane minori.

hominum, qui illic contabuerint, ac putruerint, oſſibus eſſe coopertum. Quorum omnium nihil eis, qui diſcendi ſtudio ducuntur, impendére, aut accidere ſolere dicendum eſt: niſi forte dicat aliquis Vlyſsem, quemadmodum immortalitati, ſic & rerum cognitioni patriam, vxoriſq; & liberorum complexũ prætuliſſe. Xenophon autem ἀπομνημ. 2. exiſtimare uidetur in carminibus Sirenum uim quandam eorũ, qui nauigabant, retinendo rũ fuiſſe propterea, quòd ſcirent illæ, quibus quiſq; cãtibus duceretur, ac delectaretur: & quòd ad eas artes, ac uirtutes, quas quiſque coleret, ſuos cantus accommodarẽt, propriiſque, & cõuenientibus unumquenque laudibus ornarent. Itaque cum ſcirẽt Vlyſſem eſſe ueræ laudis, ſolidæq; gloriæ cupidiſſimũ, eo carmine uſas eſſe, quod ad illius uirtutem prædicandam, famaque ſempiterna celebrandam ualdè pertineret: alios autem Vlyſsis diſſimiles tali carmine neque allici, neque retineri ullo modo potuiſſe: immo uerò exiſtimaturos fuiſſe à Sirenibus derideri. uerba Xenophontis ſunt hæc Ἃ μὲν οὖν Σειρῆνες ἐπῇδον τῷ ὀδυσεῖ, ἠκούσαμεν Ὁμήρου, ὧν ἐστιν ἀρχὴ τοιάδε τις. Δεῦρ' ἄγε δὴ πολύαιν' ὀδυσεῦ. Ταύτην οὖν, ἔφη, τὴν ἐπῳδὴν, ὦ Σώκρατες, οὐ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις αἱ Σειρῆνες ἐπᾴδουσαι κατεῖχον, ὥστε μὴ ἀπιέναι ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπαινεθέντας; οὔκ, ἀλλὰ τοῖς ἐπ' ἀρετῇ φιλοτιμουμένοις οὕτως ἐπῇδον. σχεδόν τι λέγεις τοιαῦτα, χρῆναι ἑκάστῳ ἐπᾴδειν, οἷα μὴ νομίσει ἀκούων τὸν ἐπαινοῦντα καταγελῶντα λέγειν. Athenæus quoque lib. 1. ſcribit Sirenes ea Vlyſſi ceciniſſe, quæ ad eius ambitionem, & plurimarum rerum ſtudium eſſent accommodata. ſic Athen. καὶ αἱ Σειρῆνες δ' ᾄδουσι τῷ ὀδυσεῖ τὰ μάλιστα αὐτὸν τέρψοντα, καὶ τὰ οἰκεῖα τῇ φιλοτιμίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολυμαθίᾳ λέγουσαι.

Ponendum] amittendum, abiiciendum. ut epiſt. ad Quinct. *Pone. meum eſt (inquit) pono, triſtiſq; recedo.*

Dij te Damaſippe] loquitur Horat. ſignificat autem huius Damaſippi, ut iam philoſophi, barbam fuiſſe admodum magnam, & longam. iccircò ei urbanè tonſorem optat, qui eius barbam ad umbilicum fortaſſe, aut ad pubem demiſſam radat, aut certè tondeat.

Verum ob conſ.] rectum, bonum. annot. infrà eadem ſat.

-poſtquam omnis res mea] reſpondet Damaſippus hoc modo. Poſtquam

rem

rem male gerendo ad inopiam redactus ſum, &c.

Ianum Ad medium fr.] in Iano medio habitabant, uel magnam diei partē contereabant fœneratores. Erat autem Ianus uia ſic appellata à Iani templo, ut declarant uerba illa Ciceronis Philipp. VI. *Ianus medius in L. Antonij clientela ſit? quis unquam in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummûm ferret expenſum?* hoc igitur ait Damaſippus, ſe, poſtea quàm naufragium fecerit ſuarum fortunarum, uerſuris & fænore, & mercaturis, aliena negocia curare. ineſt autem in uerbo *fracta*, tralatio à naui fracta.

- uafer Siſyphus.] de Siſypho Aeoli filio uide annotata ſupra ad Od. XIIII. lib. 2. ſignificat autem Damaſippus ſeſe olim ſtudioſum fuiſſe uaſorum antiquorum.

Quid ſculptum] ita habent duo codices Vatic. & Iannoct. Faēr. Torn. quos ſecutus ſum. nam *ſcalptum* aliud eſt: ut ſup. *ſcalpere terram Vnguibus.* ſaty. VIII. lib. I. id eſt, fodere.

- infabrè] ſine arte. cuius contrar. *affabrè*.

- quid fuſum durius] quid minus eleganter conflatum. Pauſan. Arcadicis ſcribit Rhœcum Phiæi filium, & Theodorum Teleclei Samios, primos æs conflare inſtituiſſe, atque ex eo fuſo, & conflato ſtatuas feciſſe. fuit autem hic Theodorus annuli illius opifex, quo tantopere delectabatur Polycrates Samius, & quē in mare olim à ſe abiectum, rurſus in præcordijs piſcis poſteà reperit, ut tradunt Herodotus in Thalia: & M. Tull. lib. 5. de finib. Antequam autem æneæ ſtatuæ ſculpi, conflariq; cœptæ eſſent, ex ebeno (ut ait idem Pauſan.) cupreſſo, cedro, omni genere quercuum, taxo, loto fiebant. Mercurii ex ea ſola arbore, quam θύον nominant Græci.

Callidus huic ſigno] ego quoduis ſignum, quanti eſſet, dicere noueram. ego cuiuslibet ſigni pretium ſciebam.

Mercuriale] Mercurius præeſt mercaturis, & lucra adiuuat, ut infrà eadē ſaty. *an magis excors, Reiecta præda, quam præſens Mercurius fert?* Plaut. in Sticho. *Quom benè re geſta ſaluos conuortor domum, Neptuno grates habeo, & tempeſtatibus, ſimul Mercurio, qui me in mercimonijs Iuuit, lucrisq; quadruplicauit rem meam.* Iccircò Damaſippus, qui ſtatuas, uaſa, fundos, hortos mercabatur, ut pluris reuenderet, in eoq; benè rem ſuam gerere putabatur, Mercurius uulgò dicebatur. *Mercuriale* autem excudendum curaui ſecutus quinque codices manuſcriptos: ut intelligamus Damaſippum cognomento Mercurium dictum eſſe. alii habent *Mercuriali*: ut ſignificet Horatius Damaſippum Mercurialem eſſe nominatum.

- noui, Et morbi] uerba Horat. Lucri autem ſtudium, & operam aſſiduam in uaſis, & ſignis, & ſimilibus emendis poſitam, morbum appellat. Iam uerbum *purgare* coniunxit & Liuius cum patrio caſu lib. 37. *Quibus purgantibus ciuitatem omnis facti, dictique hoſtilis aduerſus Rom.* &c.

- atqui Emouit ueterem] reſpondet Damaſippus morbum ſuum ueterem à nouo eſſe depulſum. utitur hoc eodem uerbo Od. XV. lib. 4. *- emouitq; culpas.*

- ut ſolet in cor] id eſt, ut fieri ſolet cum lateris, & capitis dolor in cor transfertur, fitque ex pleuritico quiſpiam cardiacus. ſecutus eſt autem Horat. hoc loco opinionem, ſeu potius errorem communem in eo, quòd cardiacis cor dolere exiſtimat. nam non eſt ita. καρδίαν enim ueteres appellabant ſtomachum, ut docet Galenus, ex cuius affectu ac dolore καρδιακοὶ dicti ſunt, non ex cordis. nam & Corn. Celſus lib. 4. morbum καρδιακὸν ait eſſe nimiam imbecillitatem corporis, quod immodico ſudore digeritur.

Vt lethargicus hic cum ſit pugil.] uariè explicatur hic locus. à quibuſdam, ſic: ut cum ego lethargo laborans fio pugil, & phreniticus: alii ſic: ut cum aliquis lethargicus morbo cõmutato fit phreniticus, quæ explicatio mihi magis placet. λήθαργος eſt pœnè inexpugnabilis ſomni neceſſitas, Latinè ueternus, id eſt, mentis torpor, omnium propemodum rerum obliuionem afferens. lethargici dicuntur, à Græcis, qui tali morbo ſunt affecti, quos ueternoſos appellant Latini.

- & medicum urget] & medicum pugnis, & plagis inſequitur, quod facere ſolent phrenitici.

Dum ne quid ſimile huic] hunc quoque locum uariè uideo explicari, & intelligi. alii ſic. eſto, ut libet, id eſt, per me licet ſis lethargicus, & phreniticus, dummodo nihil phrenitico ſimile facias, ac me pugnis cædas, & ita Porph. alii ſic: eſto, vt libet: ſit ita ut dicis, dum ne quid ſimile huic, id eſt, mihi accidat: dum modò in ſimilem morbum non incidam. ego priorem explicationem malo.

- o bone, ne te Fruſtrere] loquitur Damaſippus.

Si quid Stertinius ueri crepat] ſi quid ueri loquitur, ut annot. ſuprà ad Od. xviii. lib. i. Vnum eſt è decretis Stoicorum, ſtultos omnes inſanire. fuerat autem hic Stertinius philoſophus Stoicus. de quo epiſt. ad Iccium lib. i. *Empedocles, an Stertinij deliret acumen.* & fortaſſe Stertinius ille eſt, quem commemorat Cælius in orat. ad populum. *equusq; mihi ſub feminibus occiſus erat: oreas detraho inſpectante Lucio Stertinio.* citat Feſtus in uoce *Orea*.

- unde] à quo. vt ſæpe aliàs.

- ſapientem paſcere barbam] barbam philoſophicam. ſolebant enim philoſophi, vt ſeueriore, ac triſtiore aſpectu eſſent, barba maiore, & longiore capillo in publicum prodire. Atque etiam ceteris in rebus, ac perſonis, mæroris, triſtitiæ, luctus indicium erat barba longior, ut declarant illa apud M. Tull. Verr. iiii. de iure dicundo. *Heraclius ille Syracuſanus, et hic Bidinus Epicrates expulſi bonis omnibus Romã venerunt: ſordidati, maxima barba, & capillo Romæ propè biennium fuerunt.* idem in orat. de lege Agrar. contra Rull. *concio tandem expectata P. Rulli, quod & princeps erat agrariæ legis, & truculentius ſe gerebat, quàm ceteri. iam, deſignatus alio uultu, alio uocis ſono, alio inceſſu eſſe meditabatur. veſtitu obſoletiore, corpore inculto, & horrido. capillatior quàm ante, barbaq; maiore, ut oculis & aſpectu denunciare omnibus uim tribunitiam, & minitari Reip. videretur.* Suetonius in Auguſto. *Adeo nanque conſternatum ferunt, vt per continuos menſes, barba, capilloque ſummiſſo, caput interdum foribus illideret, vociferans, Quinctili Vare redde legiones.* T. Liuius lib. 2. *ad hoc promiſſa barba, & capilli efferauerant ſpeciem oris.* idem lib. 6. *Coniecto in carcerem Manlio ſatis conſtat, magnam partem plebis ueſtem mutaſſe, multos mortales capillum, ac barbam promiſiſſe.* Idem lib. 27. de M. Liuio Salinatore. *ſed erat ueſte obſoleta, capilloq;, & barba promiſſa, præferens in uultu, habituq; inſignem memoriam ignominiæ acceptæ.* Plutarch. in Catone Vticenſe. ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς ἡμέρας λέγεται μήτε κεφαλὴν ἔτι κείρασθαι, μήτε γένεια, μήτε στέφανον ἐπιθέσθαι. πένθους δὲ, καὶ κατηφείας, καὶ βαρύτητος, ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς πατρίδος, ἓν σχῆμα, νικώντων ὁμοίως, καὶ νικωμένων, ἄχρι τελευτῆς διαφυλάξαι. id eſt, *Ab illo uerò die fertur neque caput, neque barbam totondiſſe: neque coronam capiti impoſuiſſe: luctus autem, & mæroris, & triſtitiæ ob calamitates patriæ, unam perpetuam ſpeciem, ſiue uincerent, ſiue uincerentur, vſque ad ſupremum uitæ diem, ſeruauiſſe.*

Fabricio] pontem Fabricium, hodie Iudaicum nominant.

- dexter] opportunus, æquus, amicus, propitius. Virg. Aen. 4. *Aſſis, ô, placidusq; iuues, & ſidera cælo Dextra feras.*

- pudor (inquit) te malus urget.] pudore uitioſo afficeris: de quo lege quæ annotata ſunt ad epiſt. ad Quinct. lib. i.

- nil

-nil uerbi, pereas] nihil prætereà afferam, nihil loquar, quo tibi diſſuadeam, ne tibi mortem conſciſcas: non prohibebo, quo minus forti animo moriaris.

-mala ſtultitia] mala epithetum eſt perpetuũ. nulla enim ſtultitia bona eſt.

-& quencunque] ſic habent tres libri Vat. & Iann. Faër. Torn. uulgati *quæcunque* mendosè. *agis* autem, id eſt, agitat, impellit, uexat.

Chryſippi porticus] ſchola Stoica. στοὰ enim porticus eſt. Chryſippus autem Stoicorum porticum fulcire putabatur, inquit M. Tullius lib. 2. Academ. quæſt. quanuis Zeno Citiæus Stoicæ diſciplinæ ſit auctor, & princeps.

-uelut ſiluis vbi paſſim] quẽadmodum (inquit) in ſiluis, & locis impeditis, ij omnes, qui à uia deflexerunt, æquè à uia aberrant, etiam ſi alius aliorſum feratur: ita varia quidem ſunt ſtultitiæ, atque inſaniæ genera, & totidem, quot uitiorum nomina: ſed peræquè omnes ſtulti, atque inſani ſunt. huc pertinet illud Simonidis, quod commemorat Plato in Protag. τῶν ἠλιθίων ἄπειρα γενέθλα, id eſt, ſtultorũ infinita ſunt genera.

Palantes] uagantes: quo uerbo ſæpe utitur T. Liuius.

-ſed varijs illudit partibus] id eſt, ſed error ille in varijs partibus verſatur, quaſi ludibundus. ſic Virg. Georg. II. *Cui ſuper indignas hiemes, ſolemque potentem, Sil ueſtres vri aſſiduè, capreæq; ſequaces Illudunt.*

-hoc te Crede modo inſanum] ita te inſanum eſſe crede, ut is, qui te deridet, nihilo minus ſit ridiculus, nihiloq; ſapientior, quàm tu.

-caudam trahat] ſibilis & riſu dignus ſit. natum à puerorum more. ſolent enim eorum, quos irrideri, ſiniſtroque uulgi clamore excipi uolunt, tergo animantium caudas aſſuere, aut alligare, iiſque uſque eò acclamare, dum hi clamoris cauſa cognita, caudam ſibi auellant.

-eſt genus vnum Stultitiæ] duo ſtultitiæ genera admodum diſſimilia, ac diuerſa proponit: unum eius, quæ ea extimeſcit, in quibus nihil periculi eſt: alterum eius, quæ certiſſima pericula non metuit. Atque hæc multo ante à Xenophõte fuerant occupata ἀπομνημ. his uerbis τῶν τε γὰρ μαινομένων, τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι, &c.

-in cãpo] in planitie. ut ſuprà ſaty. II. -*ut ſi quis aſellum In campo doceat parentem currere frenis:* aliàs campi appellatione Martius intelligitur.

-huic varium] ab hoc ſuperiore diuerſum.

-amica Mater] *amica mater*, uno ſpiritu, & ſine interpunctioue legendũ, & ſcribendum eſt. Nam ſic loquuntur & Græci, φίλη μήτηρ. Heſiod. in Theog. de Tritone ὅς τε θαλάσσης Πυθμέν' ἔχων παρὰ μητρὶ φίλῃ, καὶ πατρὶ ἄνακτι Ναίει χρύσεα δῶ δεινὸς θεός.

-ſerua] caue. φυλάττου: uel ſerua te.

Non magis audierit, quàm Fuſius eb.] non magis audierit, quàm Fuſius ille actor tragicus: qui, cum aliquando Hecubam Priami uxorem dormientem ageret, & Polydorus à Polymneſtore interfectus Hecubã matrem, & Ilionam ſororem dormientes inclamaret, ille ſeriò dormiens, neque reſpondere potuerit, neque exaudierit. Polydorum autem Priami filium interfecerat Polymneſtor Rex Thraciæ, auri unà cũ puero apud ſe depoſiti cupiditate impulſus: quod & Virg. narrat Aen. 3. *Fas omne abrumpit: Polydorũ obtruncat, & auro Vi potitur.* & Polydorus Euripidis in Hecuba his uerbis. Κτείνει με χρυσοῦ τὸν ταλαίπωρον χάριν Ξένος πατρῷος. Erant autem hæc uerba Polydori mortui ex aliqua uetere tragœdia, fortaſſe Attii. quæ ponuntur etiã in oratione pro Sextio, quo loco oſtendit M. Tullius, quàm inuiſus populo fuerit P. Clodius. ſic M. Tull. de Clodio. *is, cùm quotidie gladiatores ſpectaret, nunquam eſt conſpectus: cùm ueniret, emergebat ſubitò, cum ſub tabulas ſubre-*

proferat, ut, Mater te appello, dicturus uideretur. innuit autem uerbis illis M.Tull. P. Clodium, in eo quòd ita populi aſpectum fugeret, & latebras aſſiduè quæreret, cũ ſpectatum gladiatores ueniens ſubitò è tabulis prodiret, Polydoro illi ab inferis exeunti, matremq́; appellanti ſimilem fuiſſe. extant duo uerſus integri ad hunc locum pertinentes, quos primo lib. Tuſcul. profert idem M.Tull. *Ecce alius exoritur è terra, qui matrem dormire non ſinat. Mater te appello, quæ curam ſomno ſuſpenſam leuas. Neque te mei miſeret: ſurge, & ſepeli natum.* Idem Acad. 11. *Quid Ilionæ ſomno illo? Mater te appello. Nónne illa credit filiũ locutum, ut uerè experrecta etiam crederet?* ſed quòd hoc loco Ilionam nominat Horatius, ut & in ſuperiore loco Cicero, dicendũ Hecubam Ilionam quoque fuiſſe nominatam. Alioqui non facilè hic locus poterit explicari, cum Iliona Priami filia fuerit, Polydori ſoror.

Catienis mille ducentis] Catienus Polydori partes agebat. totius igitur huius loci hæc ſententia eſt. ſunt rurſus quidam hoc inſaniæ genere laborantes, ut nullum periculum extimeſcant, non ignes, non rupem, non foſſam: quos, ſi propinqui moneant, ut ſibi caueant, nihilo magis audierint, quàm Fuſius ille tragœdiarum actor, Ilionæ, aut Hecubæ perſonam ſuſtinens, & ſomnũ ſimulans (quemadmodum perſonæ, & tragœdiæ ratio ferebat) audiuit Catienum tragœdum Polydori parteis agentem, cum hæc uerba magno clamore loqueretur, *Mater te appello.* obſcurè autem, & urbanè Fuſium irridet, qui cum ſomnum ſimulare deberet, ſeriò dormierit, uino obrutus.

-huic ego uulgum Err. ſimil.] docebo, atque oſtendam uulgum ſimilem huic errori errorem errare, id eſt, ſimili, atque hic laborat, inſania laborare. *Inſanire errorem* genus loquendi Horatianum, qualia ſunt illa, *currere curſum, ludere ludum.*

Inſanit ueter. ſtat.] fatebor Damaſippum non eſſe ſanum, qui tanto ſtatuarũ emendarum ſtudio ducatur: ſed Damaſippi creditor longè inſanior eſt, qui ſpe quæſtus ei homini credat, qui nunquam ſit id, quod creditum eſt, ſoluturus. inſanus eſt emtor: uenditor inſanior, qui Damaſippi fidei credat. *integer mentis* autem ex eo genere eſt, quod ſuprà collegimus ad Od. xx11. lib. 1. *integer uitæ, maturus æui,* &c.

Accipe, quod nunquam, &c.] ſic te accipere iubeam, quod nunquam reddas mihi, utrùm tu inſanus eris, ſi accipias, an potius inſanus, ſi prædam æquo Mercurio oblatam reiicias?

-præſens] æquus, fauens.

Scribe decem à Nerio, &c.] ſic habent codic. duo Vatic. & Card. Rainun. Iann. Torneſij. Nerium, & Cicutam fæneratores accipio, hoc modo: Scribat debitor ſe à Nerio fæneratore accepiſſe decem: decem Nerio ferat accepta, id eſt, caueat Nerio per ſyngrapham, uel per argentariorum ſcripturam, ſe pecuniam ei certam debere. non eſt ſatis. accedant centum tabulæ Cicutæ fæneratoris nodoſi, id eſt, ſupra modum diligentis, & acris in nominibus, & ſyngraphis faciendis: qui debitores multis cautionibus, & perſcriptionibus, & litteris, ueluti nodis quibuſdã obſtringebat. adde mille cautiones, & formulas, & iuris laqueos, quibus debitor conſtrictus teneatur: hæc omnia uincula tamen hic fugaciſſimus debitor effugiet. ita futuræ ſunt inanes, atque inutiles creditori omnes illæ tabulæ, formulæ, cautiones, ſcripturæ. Cicutæ tabulas intellige, litteras, & ſyngraphas, quibus ſibi caueri iubebat Cicuta, cum pecuniam fænerabatur. Iam uerba illa, *ſcribe decem à Nerio,* ſic accipienda ſunt, quaſi dicerentur debitori ab ipſo Nerio fæneratore. nam *ſcribere* dicebatur debitor, qui mutuum ſumebat, cum vel ipſe, uel argentarius eius nomine, ferebat acceptum creditori: & idem *reſcribere* dicebatur, cum æs alienum diſſoluebat,

diſſoluebat,uel per ſe,uel per argentarii ſcripturam,qui in codicem ſuum referebat,æs alienum à debitore creditori eſſe diſſolutum. Alij hunc Cicutam iuriſconſultum fuiſſe uolunt.

Proteus] tergiuerſatorem,& fugacem debitorem cum Proteo comparat,qui, vt eſt apud Hom.ὀδ.δ.modò leo,modò pardalis,modò aper,modò,quicquid uoles, fiebat.uide annot.ad epiſt.1.lib.1. ſimilis igitur erit Proteo debitor Damaſippus, cum vocabitur in ius. ex omnibus enim cautionibus, & formulis, & ſyngraphis, & tabulis elabetur.

Putidius multo,&c.] multo ſtolidior,atque inſanior eſt Perillius,qui id credit alteri,quod ille nunquam ſit diſſoluturus.*dictare* eſt creditoris.dictat enim creditor, cum iubet ſcribere, ſibique acceptum ferre debitorem: uel cum dictat argentario nomen ſuum, ut perſcribat ille in codice ſuo nomina creditoris, & debitoris.

- reſcribere] reddere per argentarij codicem, & ſcripturam.

- togam componere] toga compoſita attendere:ſed ad audiendum parare.

- calet] æſtuat. tralatio ducta eſt à morbis corporis,& maximè à febri. ſuprà tranſtulit ad amorem,morbum animi teterrimum Od. x1.lib. 4. *Non enim poſthac alia calebo Fæmina.*

- vos ordine adite] uos,qui morbis animi affecti eſtis,ſuo quiſque ordine ad me accedite.

Danda eſt ellebori] ſignificat auaros omnium,qui animo laborant,inſaniſſimos eſſe,auaritiamq́;,maximam eſſe inſaniam.

Neſcio an Anticyram] amplificatio eſt. non ſolùm hoc dico,multò maximam ellebori partem auaris eſſe dandam: uerumetiam exiſtimo totam Anticyram,in qua naſcitur elleborus,ijs eſſe tribuendam. epiſt. ad Piſon.de arte poët. *Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam Tonſori Licino commiſerit.*

Heredes Staberi, &c.] Staberii heredes iuſſi ſunt à teſtatore incidere in eius ſepulcro, quantum ab illo ex teſtamento accepiſſent: quod niſi feciſſent,damnati ſunt ab eodem teſtatore Staberio centum paria gladiatorum populo Ro.dare. ſic autem concipi ſolebant uerba teſtamentorum: hoc, uel illud faciat heres meus: ſi non fecerit, hoc, uel illud dare, ſeu facere damnas eſto.

- atque epulum] & damnati ſunt epulum præbere populo Ro.arbitratu Arrij hominis ſumtuoſi,& luxurioſi: & item maximam uim frumenti.dixit *τὰς βολ-* *κὰς frumenti quantum metit Africa. Incidere* autem, iuſſu teſtatoris ſcilicet.

- ſiue ego praue,Seu rec.] Staberium loquentem facit.

- ne ſis patruus mihi] ne me reprehende. uide annot.ad Od.x11.lib.3.

- credo Hoc Staberi pr.a.] id eſt,credo Staberium hoc prudenter iuſſiſſe: *iuſſiſſe* autem legendum eſt,non *uidiſſe*,ut uulgò ſcriptum eſt.ſic enim loquebantur veteres: eiusq́;rei extant complura apud ſcriptores exempla.Cicero accuſ.lib.2. *heredem ſtatuas iuſſum eſſe in foro ponere: niſi poſuiſſet, Veneri Ericinæ eſſe mulctatum.* Caius tit.de legat.& fideicomm.lib.30.Pandect.*Et ſi æquo pretio emere, uel uendere iuſſerit teſtator,adhuc utile legatum eſt.* Iulianus eod.lib.*Si Sempronius Titium heredem inſtituerit, & ab eo poſt biennium fundum dari iuſſerit Meuio.* Paulus lib.xxx1.*ſi teſtator dari quid iuſſiſſet,aut opus fieri*,&c.Idem lib. xxx11. *præterea ſi ſine liberis Hermippus moreretur,aliam poſſeſſionem dari iuſſerat.* De altera autem ſcriptura dubitaturum arbitror neminem in probatis linguæ Latinæ auctoribus uerſatum, quin ſit inepta,& corrupta. nam ita quidem loquimur, *plus uidit, multum uidit*,pro his, intelligentior fuit, ualdè intelligens fuit: *prudens uidit* autem,nunquam dicunt Latini, quod ſciam. Cum autem ita dicimus,*hoc uidit*,ſimile eſt,ac ſi diceremus,hoc intel-

lexit. quæ ſentẽtia huic loco nõ conuenit. Nã hæc uerba *credo hoc Stab. pr. anim. iuſſ.* referuntur ad illa ſuperiora, quæ dixerat Staberius, *ſiue prauè, ſiue rectè: hoc uolui*, id eſt, hæc eſt mea ultima uoluntas, ſiue ſit praua, ſiue recta. reſpondet nunc Damaſippus, ſiue quis alius. credo Staberium id, quod iuſſit, ac uoluit, rectè uoluiſſe, prudenterq́; iuſſiſſe: ſed quid ſenſit, cum, &c. id eſt, quid ſpectauit? quæ fuit eius mens? quæ ſententia? &c. Animaduerte autem animum Staberii prudentem, pro eo, quod eſt, Staberium prudentem, poſitum eſſe. quod genus alibi notauimus.

- quoad uixit] quoad, hoc loco, vnius ſyllabæ eſt, ut apud Lucret. lib. 5. *Sentit enim uim quiſque ſuam, quoad poſſit abuti.* ibid. *Et ſimul ecquæ ſit finis, quoad mœnia mundi, Et taciti motus poſſint hunc ferre laborem.*

- credidit ingens Pauperiem uit.] qua in re magnopere fallebatur. Non eſt enim paupertas ea uitio uertenda, quæ à Deo immortali in nos profecta eſt, quæq́; nulla noſtra ignauia, alia'ue culpa nobis accidit. Itaque uetat eam Heſiodus maledicti loco alteri obiicere, aut exprobrare, tanquam Dei munus, his uerbis, *Μηδέποτ' οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ Τέτλαθ' ὀνειδίζειν μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων.* ſic & Theognis, *Μήποτέ τοι πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ χολωθεὶς, Μηδ' ἀχρημοσύνην οὐλομένην πρόφερε.*

- & cauit nihil acrius] quàm paupertatem. acrius, id eſt, uehementius.

- ut, ſi] Forte] adeò, ut ſi forte uno quadrante minus diues mortuus eſſet, &c. *periſſet* excudendum curaui, ſecutus auctoritatem duorũ Vat. & Rain. Card. Iann. Torneſii.

- omnis enim res] hæc dicuntur ex perſona Staberii hominis auariſſimi. his autem Horatianis non eſt diſſimile admodum Theognidis illud, nullam aliam uulgò uirtutem haberi, nihilq́; aliud eſſe opinione hominum laudabile, & glorioſum, quàm diuitias: ceteras res inutiles duci, etiam ſi quis Rhadamanthũ continentia, & æquitate uincat, Siſypho ſcientia antecellat. ſic Theogn. *Πλήθει δ' ἀνθρώπων ἀρετὴ μία γίνεται ἥδε Πλουτεῖν, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν ἄρ' ἦν ὄφελος, Οὐδ' εἰ σωφροσύνην μὲν ἔχοις Ῥαδαμάνθυος αὐτοῦ, Πλείονα δ' εἰδείης Αἰολίδου Σισύφου.* ſic Eurip. Phœniſſ. ait pecuniam ab hominibus plurimi fieri, maximamque uim habere rerum humanarum. *Τὰ χρήματ' ἀνθρώποισι τιμιώτατα, Δύναμίν τε πλείστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔχει.* Heſiodus autem pecuniam mortalibus animam dicit eſſe, *Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.* adde his illud, *πλούτῳ δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὀπηδεῖ.*

- ſapiens ne, etiam &] ſic habent omnes libri manu ſcripti. ſed in alijs poſt particul. *ne*, ſcripta eſt interrogationis nota: in aliis non item. itaque dicendum eſt uel eam uacare, aut certè ornatus cauſa adiectam eſſe, ut ſat. x. lib. 1. *O ſeri ſtudiorum, qui ne putetis Difficile, & mirum,* &c. & ſæpe alias: uel interrogandi uim habere. In lib. Card. Rain. ubi erat copulatio *&* ante ſrer.

- quid ſimile iſti Græc. Ariſtipp.] Laërtius in Ariſtippo, *τοῦ θεράποντος ἐν ὁδῷ βαστάζοντος ἀργύριον, καὶ βαρυνομένου, ἀπόχεε (ἔφη) τὸ πλέον, καὶ ὅσον δύνασαι, βάσταζε.* id eſt, cum ſeruus eius in uia argentum portaret, eoq́; onere grauaretur. abiice (inquit) quod uires tuas ſuperat: & quantum potes, gere.

Nil agit exemplum, litem q.] nihil prodeſt, inane, & inutile eſt exemplum, quod æquè in controuerſiam uocari poteſt, atque id, de quo dubitabatur. nam quod eiuſmodi eſt, lite priore diremta, ac diſſoluta, nouam ex ſe gignit. ſignificat autem utrunque inſanire, & eum, qui aurum ita conſectatur, & amplectitur, ut bonis quæſitis uti non audeat, & eum, qui ſua bona profundit, diſſipat, pro nihilo putat.

Si quis emat citharas, &c.] totus hic locus uidetur ex Oeconomico Xenophontis petitus in principio, tibi multis uerbis docet *χρήματα*, id eſt, pecunias, nõ

eſſe χρήματα ei, qui neſciat uti, quemadmodum neque tibias ei, qui tibiis canere ne ſciat, eſſe utiles. ſic Xenoph. ὥσπερ γε αὐλοὶ τῷ μὲν ἐπισταμένῳ ἀξίως λόγου αὐλεῖν, χρήματά ἐστι· τῷ δὲ μὴ ἐπισταμένῳ οὐδὲν μᾶλλον, ἢ ἄχρηστοι λίθοι, εἰ μὴ ἀποδιδοῖτό γε αὐτούς.

Auerſus mercat.] abhorrens à mercaturis.

- quid diſcrepat iſtis, Qui n.] in diuitiis ſemper uſum deſiderat Horatius, ut ſaty. 1. lib. 1. *Neſcis quo ualeat nummus, quem præbeat uſum? Panis ematur*, &c. uſum autem diuitiarum præclarè Pindarus in eo ſitum eſſe ait Νεμ. ἐιδ. α. nõ, ut aurũ domi conditum, atque in terram defoſſum ſerues: ſed ut tibi in primis benè facias, primusq; fruare: ſecundo loco, ut egentibus amicis largiendo benè audias. Verba Pindari ſunt hæc, Οὐκ ἔραμαι πολὺν ἐν μεγάρῳ πλοῦτον κατακρύψαις ἔχειν, ἀλλ' ἐόντων εὖ τε παθεῖν, καὶ ἀκοῦσαι φίλοις ἐξαρκέων. ſunt & alia quædam ab ipſo Horatio poſita in ſuperiore ſatyra, quæ cum his conferat ſtudioſus lector.

- met. q;, velut cont. fac.] ſic ſaty. 1. lib. 1. - *congeſtis undique ſaccis Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris Cogeris, & tanquam pictis gaudere tabellis.*

Porrectus] ſtratus, iacens, extenſus, ut ſat. ſuperiore.

- nihil eſt] nihil eſt mille optimi uini cados domi conditos habere.

- vnde-Octoginta] tmeſis. undeoctoginta enim dicimus, ut undeuiginti, & ſimilia.

Blattar. ac tin. ep.] ſtragula ueſtis à blattis, & tineis corroſa. quidam ſcribi uolunt hoc nomen hoc modo, *blaptis*, & non *blattis*, à uerbo βλάπτειν.

Filius, aut etiã hæc libertus] ſic ſuprà Od. x1111. li. 11. *Abſumet heres Cæcuba dignior Seruata centum clauibus, & mero Tinguet pauimentum ſuperbum Pontificum potiore cœnis.* Tales homines heredibus quidem ſunt diuites, ſibi autem pauperes, ut in dicat Græcorum epigramma, Πλοῦτον μὲν πλουτεῖς ἔχεις, ψυχὴν δὲ πένητος. Ὦ τοῖς κληρονόμοις πλουτεῖς, σοὶ δὲ πένης.

- Dijs inimice ſenex] θεοῖς ἐχθρέ. Dijs inuiſe. Nam Dij immortales grauiſſimè offenduntur tua immoderata parſimonia. uel credibile eſt, te inuiſum eſſe Diis immortalibus, ſeu tibi iratos eſſe Deos, qui ita miſer ſis. ſis enim loquuntur Græci: Demoſth. περὶ στεφ. ὁ δὲ παμπόνηρος, καὶ θεοῖς ἐχθρός, καὶ βάσκανος ὄντως.

- cuſtodis?] hic eſt ſcribenda interrogationis nota. duo enim quærit, utrùm ſua cuſtodiat, ut abſumat heres, an, ne ſibi quippiam deſit.

Quantulum enim ſummæ cur] quantum de ſumma, & de aceruo deminuet unuſquiſque dierum, ſi paulò mundiore, & liberaliore uictu, cultuq; uteris?

- oleo meliore] oleo meliore, quàm ſoles. non tali, quali utebatur Auidienus ille, nempe odoris teterrimi, & quem nemo perferre poſſet. uide ſatyra ſuperiore, de Auidieno Cane, & ſaty. vi. lib. 1. de Natta, qui oleo ex lucernis detracto ungebatur.

- porrigine] porriginem putant quidam à porrigendo dictam, propterea quòd porrigi ac dilatari ſolet, niſi maturè curetur. naſcitur autem inter pilos, ut in capillo, idq; ſæpius: in barba autem, & ſupercilio rarius: ſurgunt in locis porrigine affectis ſquammulæ quædam (ut ſcribit Corn. Celſus lib. 6.) eæq; à cute reſoluuntur, & interdum madent, multo ſæpius ſiccæ ſunt. repurgatur hic morbus ſæpe pectendo, & medicamentis leniter reprimentibus, ut aceto cum oleo, & ſimilibus. in uno codice calamo exarato ego ſcriptũ reperi *prurigine*: quam ſcripturam tamẽ ſi non damnem, alteram tamen ei antepono. utitur ea uoce Lucill. lib. xxx. *Triſte, & corruptum ſcabie, & porrigine plenum.*

- quare, Si quiduis ſatis eſt, periur.] quamobrem ſi quouis uictu, & quantumuis tenui, ſordidoq; cultu contentus es, omnia facis, & pateris, ut rem augeas? cur

cur peieras, furaris, eripis undique?

- periuras] hoc uerbo etiam Plautus utitur Aſinaria. *pernegabo, atque obdurabo, periurabo denique.* & Mercat. *nolim quidem: verum homo periurabit.* & Pœnulo, *Perge. optume hercle periuras.* & in Ciſtell. *Periurare me patiere?* Vſitatius tamen peierandi uerbum.

- pararis] paraueris, emeris. notauimus alibi.

Cum laqueo vxorem, &c.] credibile eſt quempiam hic ab Horatio tacito nomine deſcribi, qui uxorem laqueo extinxerit, ut dote potiretur: quemadmodum & alium, qui matrem ueneno necarit, vt pecunia materna citius frueretur.

- Incolumi capite es?] ſanus'ne es? ſanæ'ne mentis es?

- quid enim? neque tu hoc f. &c.] ridicula auari ſcelerati, atque impij defenſio, dedita opera ab Horatio conficta, ut oſtendat ſtatim eius inſaniam cum Oreſtis furore eſſe comparandam: immò uerò eſſe acriorem, & grauiorem. dices te (inquit Damaſippus) non eſſe impium, neque inſanum, quia neque Argis matrem tuam interfeceris, neque ferro, quomodo Oreſtes. malim autem ita legi, *quidni? neque enim hoc facis Argis.* quam ſcripturam probant doctiſſ. uiri, & ratio tuetur ac confirmat. reſpondet enim pro aduerſario ridiculè, hoc modo, quidni incolumi capite ſis? Neque enim Argis matrem interficis, ut Oreſtes. ſignificat autem eum æquè matricidam, & inſanum eſſe, atque Oreſtem, cum locus matricidium non diſtinguat.

- genitricem occidit Oreſtes] Ita nota eſt Oreſtis, & Clytemneſtræ ab Oreſte necatæ hiſtoria, ut ſuperuacaneæ operæ ſit plura hac de re annotare. Præterea ex Euripide, ſi quis eam ignorat, petere licet. uerumtamen hæc aſcribam ad hunc locum, quæ non ſunt fortaſſe cuiuis notisſima: Oreſtem, cum pater eius interficeretur, annum ætatis decimum tertium agentem, ut uult Pherecydes, à nutrice Laodamia, ut Pindarus ait *εἰδ. ια. πυθ.* ab Arſinoa, ex oculis, & manibus Clytemneſtræ ſublatum, atque ereptum fuiſſe: deinde (id quod omnibus eſt notum) corroborata iam ætate, Apollinis iuſſu patris ulciſcēdi cauſa ſupplicium de matre ſumſiſſe: poſtremò non ſolùm diuina, ſed etiam deæ ſapientiſſimæ ſententia eſſe liberatum, ut ait M. Tull in orat. pro Milone, & Demoſthenes *ἐν τῷ κατ' Ἀριστοκράτους λόγῳ.*

Àn tu reris eum] exiſtimas'ne (inquit) matre demum à ſe necata inſaniſſe Oreſtem, & antequàm facinus admitteret, dementem, atque inſanum fuiſſe? uult Oreſtem, antequàm materno ſanguine manus pollueret, inſanum fuiſſe, non ex ſcelere inſaniam natam eſſe, ut poetæ fabulantur: qui faciunt Oreſtem, Athamantem, & ceteros matricidas, in tragœdijs à Furiis agitari, earumq; tædis ardentibus perterreri. ſed M. Tull. in orat. in L. Piſonem, & orat. pro Roſc. Amerino negat illa eſſe credenda de Furiis, ac facibus, aitq; *ſua quemque fraude, ſuo facinore, ſuo ſcelere, ſua audacia, de ſanitate, ac mente deturbari: has eſſe impijs aſſiduas, domeſticasq; Furias: has eſſe impiorum flammas, tædas, & faces.* ſic ferè Aeſchines orat. κατὰ Τιμάρχου in extrema. *Μὴ γὰρ οἴεσθε, ὦ Ἀθηναῖοι, τὰς τῶν ἀδικημάτων ἀρχὰς ἀπὸ θεῶν, ἀλλ' οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων ἀσελγείας γίνεσθαι, μηδὲ τοὺς ἠσεβηκότας, καθάπερ ἐν τραγῳδίαις, ποινὰς ἐλαύνειν, καὶ κολάζειν δᾳσὶν ἡμμέναις, ἀλλ' αἱ προπετεῖς τοῦ σώματος ἡδοναὶ, καὶ τὸ μηδὲν ἱκανὸν ἡγεῖσθαι, ταῦτα πληροῖ τὰ λῃστήρια· ταῦτα εἰς τὸν ἐπακτροκέλητα ἐμβιβάζει. ταῦτά ἐστιν ἑκάστῳ ποινή· ταῦτα παρακελεύεται τοῖς νέοις, σφάττειν τοὺς πολίτας, ὑπηρετεῖν τοῖς τυράννοις, συγκαταλύειν τὸν δῆμον·* id eſt, *Nolite enim exiſtimare, Athenienſes, iniuſtorum, & audacium facinorum principia à Dijs, non à petulanti hominū improbitate naſci, neque impios, & ſceleratos homines Furiarum tædis ardentibus agitari, at-*

que excruciari, ſed profuſæ & proruptæ corporis libidines, ac uoluptates: uaſtæ, & immenſæ cupiditates, hæc ſunt, quæ terras omneis latronibus, & graſſatoribus complent, hæc nauibus piraticis maria infeſta reddunt: hæc ab unoquoque pœnas repetunt, hæc iuuentutem impellunt, atque hortantur, vt cineis trucidet, vt tyrannis inſeruiat, vt populi libertatem opprimat, &c. ex Tragicorum fonte manauit illud Virgilianum lib. 4. Aen. *Aut Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes Armatam facibus matrē, & ſerpentibus atris Cum fugit, vltricesq́; ſedent in limine Diræ.*

- actum] agitatum, impulſum.

- quàm in mat. iug. ferr. tep.] id eſt, quàm matrem ferro necauit. ſic Virg. lib. Aen. 9. - *atro tepefacta cruore Terra, toriq́; madent.* ibid. - *& fixo ferrum in pulmone tepeſcit.*

- malè tutæ mentis] parum tutæ mentis, id eſt, furioſus. non enim tutum eſt ſeſe furioſo committere.

- vocando Hanc furiam] hanc videlicet Electram. hic locus ſumtus eſt ex Euripide in Oreſte. *Μέθες μί᾽ οὖσα τῶν ἐμῶν Ἐρινύων· Μέσον μ᾽ ὀχμάζεις, ὡς βάλῃς εἰς τάρταρον.*

Hunc, aliud] hunc autem, uidelicet Pyladem alio nomine appellat, quo nomine bilis atra eum appellate iuſſit.

- ſplendida] referendum ad atræ bilis naturam, quæ ſplendida eſt, ut docet Galenus *περὶ αἰτίων συμπτωμ. 6. ν. Μέλαινα χολὴ στιλπνοτέρα αὐτοῦ τοῦ αἵματός ἐστιν, ὥσπερ καὶ ἡ ἐκ τῆς νεκρᾶς θαλάττης ἄσφαλτος, ἣν ἰουδαϊκὴν ὀνομάζουσιν*, id eſt, atrà bilis ſplendidior eſt ipſo ſanguine: quemadmodum bitumen, quod ex mari mortuo naſcitur: quod Iudaicum nominant. Idem lib. 4. *ἀφορ.* XXIII. *Μέλανα αἵματι μεμελασμένῳ παραπλήσια φέρεται, διαφέροντα τῷ κεχύσθαι καὶ μὴ πεπηγέναι, καθάπερ ἐκεῖνο. Μέλαινα δὲ χολὴ, καὶ τῷ κεχύσθαι χωρὶς τοῦ πεπηγέναι, καὶ τῷ στίλβειν τὸ μέλαν, ἔτι δὲ δακνῶδες εἶναι, καθάπερ ὄξος, ἀναφέρειν τε καὶ ζυμοῦν τὴν γῆν· ὧν οὐδὲν ὑπάρχει τοῖς μέλασιν.* id eſt, atramenta ei ſanguini, qui niger factus eſt, ſimilia dicuntur eſſe: cum eo differant, quòd fundantur, neque concreſcant, quomodo ſanguis. Atra bilis autem his à ſanguine nigro differt, & quòd ita liquida ſit, ut non concreſcat, & quòd ſplendida ſit, & mordax inſtar aceti: præterea que terram glubat, ac fermentet: quorum nihil in atramentis ineſt.

Pauper Opimius] hominis auari ingenium ſub Opimii cuiuſdam perſona pulchrè deſcribit. pauperem autem argenti dicit, quia eo uti uel nequibat, uel non audebat, ne quid de aceruo detraheret, ne'ue delibaret.

Veientanum] uinum tenuiſſimum, ac uiliſſimum.

Campana trulla] fictili poculo: alii æneo. ſuprà ſaty. VI. lib. I. *Campana ſupellex.* trulla genus eſt uaſis, ſeu poculi uinarii, ut declarat hic locus apud M. Tull. quarto lib. accuſ. *Erat etiam uas vinarium ex una gemma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo.* uide Varron. lib. 4. de ling. Lat.

- lethargo] ueterno, ut ſup. diximus.

- hunc] Opimium lethargicum.

- erigit] ueterno oppreſſum, atque afflictum excitat.

- addit & illud] addit orationem ad factum medicus. nam nihil ſane locutus erat. ſic infrà eadem ſaty. - *& vnum Quiddam magnum addens, vnum me ſurpite morti*, &c.

- hæc auferet] ſic omnes libri ueteres.

Men'uiuo?] Me'ne uiuo, auferet heres? (inquit Opimius æger.)

- hoc age] in hanc curam incumbe (inquit medicus) huic rei da operam aſſiduam

duam

duam. totum ſtudium tuum eò confer, ut conualeſcas, & uiuas. nam hæc uerba, *hoc age*, eam, quam dixi, uim habent, ut & alibi oſtendemus.

- quid vis?] quid vis faciam? (inquit Opimius.)

Deficient inopem venæ te] deſtituent te inopem (inquit medicus) uenæ, ni ſi cibo vires reficies, & recreabis. Lucret. lib. 4. *His igitur rebus rareſcit corpus, & om nis Subruitur natura, dolor quam conſequitur rem. Propterea capitur cibus, ut ſuffulciat ar tus, & recreet uireis interdatus, atque patentem Per membra, ac uenas ut amorem obturet edendi.* in vno cod. manuſcripto legitur *Deſtituent inopem.* quam ſcripturam nõ ſum ſecutus, ut ſuppoſitam.

- ſume hoc ptiſanarium oryzæ] πτισάνη, ſeu πτισσάνη geminato σσ pultis genus eſt ex farina hordeacea. uerumtamen fit & ex alijs frugibus. docent autem medici hordeaceam omnium eſſe ſaluberrimam, atque ad concoquendum facillimam. nam quæ ex oryza conſtat, cùm copioſiùs alat ægrum, quàm plerunque uires ferre queant, tùm uentriculum prægrauare ſolet. ptiſanarium nomen eſt ὑποκοριστικὸν à ptiſana, quaſi puſilla ptiſana. Accipiendum eſt autem ptiſanæ nomẽ hoc loco, non pro oryzæ ſucco, qui in potionem præbeatur, cuiuſmodi hodie fieri con ſueuit ex hordeo, in qua nihil ineſt præter aquam, & hordei cremorem; ſed pro pulte, in qua ſolidæ partes ipſius oryzæ maneant, quæ detur in cibum.

Quanti emtæ?] quærit Opimius quanti emta ſit oryza, morbo & famæ moriturus potius, quàm aſſes octo in ſalutem, & uitam æquo animo inſumturus. *emtæ* autem patrii caſus eſt, numeri ſingularis.

- octo aſsibus] octuſſis numero ſingulari, & aſſes octo, unum ſunt, aut certè idem ualent. itaque ſic loquuntur Latini, *ptiſanam octuſſe emi*, numero ſingulari, id eſt, octo aſſibus. Quòd ſi quis ita loquatur, emi octuſſibus numero multitudinis, ineptè loquatur, niſi cum hac adiectione, uerbi gratia, duobus, tribus, quattuor, &c. octuſſibus. duo octuſſes autem ſedecim aſſes ualent, & ita deinceps. Iccirco ſcripturam uulgatam reieci, vt corruptam, & ineptam. mihi ſuffragantur aliquot ueteres cod. in quibus in nomine *octuſſibus* u non vacabat litura. ex qua feci coniecturam, ſcriptum fuiſſe initio *oct' aſſibus*: deinde ab aliquo audaciore, quàm doctiore, factum eſſe *octuſſibus*. as autem principio nummus erat libralis æreus, & per L ſcriptum notabatur. ualebatq; quattuor noſtros Turonenſes: unum Marketum Venetum. Itaque ſeſtertius, qui duos aſſes, & ſemiſſem ualet, per duo L L & S à veteribus notabatur hoc modo LLS non ut hodie, idq; inſcitè, HS.

- eheu: Quid refert morbo, &c.] quid refert (inquit Opimius) utrùm morbo, nempe lethargo, peream, an furtis, ac rapinis? multo certè mihi optabilius eſſe debet morbo perire, quàm furtis, & rapinis: quaſi hoc ſignificet Opimius, tanti emere oryzam, eſſe ſua furto amittere, ſuiſq; bonis ſpoliari. ſine igitur me, ô medice, (inquit Opimius) morbo extingui, & interire. tantam enim impenſam æquo animo ferre non poſſum. morte mihi longè grauius, atque acerbius eſt, mea ſic diripi, & compilari uidere.

- pereamq; rapinis] ita reperi ſcriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, uno Vatic. Rainun. Card. Iaun. Torneſ. non, ut in uulgatis, *peream'ne*.

Quid, ſi quis non ſit auarus,] nunc incipit docere alios præterea eſſe ſiultos, & inſanos, quàm auaros: neque eum, qui non ſit auarus, continuò eſſe ſanum: quemadmodum non efficitur ex eo, ſi quis non ſit cardiacus, ut benè ualeat, cum ſint alij quàplurimi corporis morbi. unà autem colloquuntur Horatius & Damaſippus hoc loco. quærit enim Horatius, reſpondet Damaſippus.

Craterum] medicum, de quo M. Tullius lib. x11. epiſt. ad Att. *commonet me Attica, etſi aſſentior Cratero*. huius ſeruum ſcribit Porphyrius Tyrius lib. 1. περὶ ἀποχῆς τῶ

περὶ ἔμψυχον, morbo inuſitato affectum, cum medicamenta non prodeſſent, uipera piſcis in formam figurata, & ab eo deuorata, ſanum factum. Verba Tyrii hæc ſunt, Κρατεροῦ τοῦ ἰατροῦ οἰκέτης ξένῳ περιπεσὼν νοσήματι, περὶ σαρκῶν ἀπόστασιν λαβουσῶν ἐκ τῶν ὀστῶν, τοῖς μὲν φαρμάκοις ὠφέλητο οὐδὲν· ἰχθύος δὲ τρόπῳ, ἔχει σκευασθέντι καὶ βρωθέντι διεσώθη, τῆς σαρκὸς συγκολληθείσης.

- rectè eſt igitur] id eſt, ualet'ne igitur hic æger, quòd cardiacus non ſit? & è lectulo ſurget?

- negabit] medicus Craterus.

- immolet æquis Hic p.L.] qui non eſt periurus, neque ſordidus, uidetur habere deos Lares ſibi propitios, æquos, amicos, placatos: Quare meritò debet eis, ut ab inſania liber, porcum immolare, gratiaſque agere: uerùm eſt, &c. Porcum ab inſanis, & furioſis immolari ſolitum eſſe, declarat locus Plautinus Menæchm. *Quibus hic pretijs ueneunt porci ſinceri? nummum à me accipe, iube te piari de mea pecunia. nam equidem inſanum te eſſe certò ſcio.*

Nauiget Anticyram] ut purgetur ueratro, ſeu elleboro. innuit ambitioſum alio genere inſaniæ inſanum eſſe, quàm auarum: quia hic nunquam utatur bonis quæſitis: ille ſua largiatur, & profundat, ut honores à populo obtineat.

- quid enim differt, barathrone] quantum ad inſaniam attinet, nihil intereſt, utrum quis ſua profundat, an ſuis abſtineat, ut alienis, aut ſacris. Vterque enim eſt inſanus. barathrum locum fuiſſe altitudine immenſa, in quem nocentes & malefici demittebantur, notum eſt.

Canuſi] Canuſii, oppidi nomen eſt, de quo ſuprà ſaty.v.lib.1.

- natis diuiſſe duobus] corruperant hunc locum inſolentes, & audaces quidam homines, ſuppoſuerantq; *didiſſe*, planè uitioſè, & contra auctoritatem codicum non ſolùm antiquorum, & calamo exaratorum, uerùm etiam typis excuſorum melioris notæ. *diuiſſe* autem rectum eſt, dictumq;, ut *promiſſe* apud Catullū. *Aut facere ingenuæ eſt, aut non promiſſe pudicæ, Aufilena, fuit.* & apud Terent. *produxe*, & ſimilia exempla bonis ſcriptoribus uſitata: ex quibus collegimus nonnulla ſuprà ad ſaty.v.lib.1.

Tu Nomentanum] Tu Aule, ne Nomentanum ſequerere, ueritus ſum. Erat autem Caſſius Nomentanus profuſus nepos: ut ſuprà diximus ad ſaty. VIII. lib. 1.

- tu ne ſequerere Cicut.] tu Tiberi, ne ſequerere Cicutam ſordidiſſimum, atque auariſſimum cumini ſectorem, & fœneratorem.

Tu caue ne minuas, tu, &c.] hic Oppidius duos habebat filios diſſimiles admodum moribus, & natura. in Aulo enim indoles quædam inerat præſignificatrix largitionis futuræ, & profuſionis: Tiberius contrà ad parſimoniam, atque auaritiam natura factus uidebatur. Pater igitur utriuſque ingenio perſpecto, & cognito, utilia utrique præcepta dat, quibus naturæ uitium temperare, atque ad mediocritatem inflectere queat. Aulum monet, ne rem à patre acceptam largitione, & profuſione minuat: Tiberium, ne immoderata parſimonia, & nimio lucri ſtudio augeat. Cephalus ille apud Platonem lib.1.de rep. quærenti à ſe Socrati, qualis fuiſſet χρηματιστής, id eſt, quantum ſtudij adhibuiſſet in pecunia quærenda, & in facienda re, reſpondet ſe medium fuiſſe χρηματιστὴν inter auum, & patrem. Auum enim tanto ferè patrimonio à maioribus ſuis accepto, quantum ipſe nunc poſſideat, multo maius feciſſe, atque auxiſſe: Lyſaniam autem patrem rem, quam acceperit, aliquanto minorem, quàm nunc ſit, feciſſe: ſibi uerò ſatis eſſe, ſi liberis non pauciora quidem, ſed aliquantulo plura, quàm acceperit, relinquat. uerba Platonis ſunt hæc, ſi quis forte magis delectatur Græcis, quàm Latinis, præſertim noſtris.

ſtris. *μέσος τις γέγονα χρηματιστὴς τοῦ τε πάππου, καὶ τοῦ πατρός. ὁ μὲν γὰρ πάππος τε καὶ ὁμώνυμος ἐμοί, σχεδόν τι, ὅσην ἐγὼ νῦν οὐσίαν κέκτημαι, παραλαβὼν, πολλάκις τοσαύτην ἐποίησε· Λυσανίας δὲ ὁ πατὴρ, ἔτι ἐλάττω αὐτὴν ἐποίησε τῆς νῦν οὔσης. ἐγὼ δὲ ἀγαπῶ, ἐὰν μὴ ἐλάττω καταλίπω τουτοισίν, ἀλλὰ βραχεῖ τινι πλείω, ἢ παρέλαβον.*

- natura coërcet] quia modico contenta eſt.

- titillet] ne uos gloriæ dulcedo alliciat ad petendos magiſtratus. tralatio eſt.

- ambo.] antiquum pro *ambos*. ſic M.Tull. epiſt. ad M. Fabium Gallum libr. 7. *præter duo nos, loquitur iſto modo nemo.* nam ita habent codices emendati, tum excuſi, tum calamo ſcripti. ſic & Virgil. Aen. xi. *Si duo præterea tales Idæa tuliſſet Terra uiros.* ſic ſuprà ſaty. v i i. lib. i. *- duo ſi diſcordia uexet inerteis.*

- inteſtabilis] Inteſtabilis eſt is, cui nemo cogitur teſtimonium dicere: cui teſtes nulla ſua in re adhibere licet. nam ciui Rom. incolumi capite, & fama licebat teſtimonium ijs denunciare, quos ſciret aliquid compertum habere earum rerum, de quibus quæreretur, aut controuerſia eſſet. licebat ei & teſtes omnibus in rebus, quas agere uellet, adhibere: ex quo natus eſt iocus ille apud Plautũ in Curculione. *Semper curato ne ſis inteſtabilis. Quod amas, ama teſtibus præſentibus.* inteſtabilis illo loco, ualet ſine teſtibus. Sed ambiguè dictum eſt. propterea autem quòd teſtamentum non niſi aliquot teſtibus præſentibus fieri poteſt: idcircò, qui ſunt inteſtabiles, teſtamentum facere non poſſunt, cum eis teſtes in ſuis rebus adhibere non liceat. Atque eadem ratione ne ad teſtamentum quidem, quod quis alius facere uelit, adhiberi poſſunt: quod autoritate Vlpiani comprobatur. Nam id ſenatuſconſultum, quo decretum eſt, ut damnatus ob carmen famoſum, ſit inteſtabilis, ſic interpretatur, ut dicat, ei neque teſtamentum facere licere, neque ad teſtamentum ab altero adhiberi.

- ſacer] exeerandus. ut ſup. Od. v i i. epod. *Sacer nepotibus cruor.*

In cicere, atque faba] ædiles & ambitioſi homines ſolebant Floralibus, uel in annonæ caritate id genus legumina uel populo uiritim metiri, uel uulgò ſpargere. M.Tull. frumentaria. *nunquam tam grati hi ſeſquimodij, Qu. Hortenſi, fuiſſent: quos tu, cum ad menſuræ tam exiguam rationem populo Ro. in capita deſcripſiſſes, gratiſſimum omnibus feciſti. Caritas enim annonæ faciebat, ut iſtuc, quod re paruum uidebatur, tẽpore magnum uideretur.* Ego tamen hæc Horatij uerba de ijs, quæ ſpargebantur in uulgus, & de miſſilibus accipienda eſſe arbitror: quanuis traditum ſit Milonẽ tria ampliſſima patrimonia in delinienda plebe conſumſiſſe, & P. Craſſum populo Ro. epulum præbuiſſe, ac treis minas in ſingula ciuium capita diſtribuiſſe. ſed hæc Horatiana, ſunt referenda ad ſuperiora tempora.

Latus ut in Circo ſpatiere] ut ſis ædilis, ut præſis ludis, ut in Circo multis ante euntibus, & turbam emouentibus, ambules. *latus* autem excudendum curaui quinque codicum auctoritate fretus, duorum Varic. Iann. Faër. Torneſiani.

- aut æneus ut ſtes] aut ut tibi ſtatua ænea ponatur. ſic loquuntur & Græci. *ἵστασθαι χαλκοῦν.* ſtatuæ æneæ honore affici: & *ἱστάναι χαλκοῦν*, erigere alicui ſtatuam æneam.

Nudus agris nud. p. i.] ſpolians te agris, & pecuniis à patre acceptis?

Scilicet ut plauſus] ſcilicet ut populus Rom. tibi eodem modo applaudat, quo modo Agrippæ applaudere ſolet.

Aſtuta ingenuum uulpes imit. l.] quid tam diſſimile, quàm uulpes leoni? Illa imbecilla, hic ualentiſsimus: illa dolis, hic uiribus confidit. pleriq; tamen ubi pellis leonina non ſatis ualet, uulpinam adhibent, nituntur q; & viribus & dolis. quod feciſſe L. Syllam accepimus, eique benè proceſſiſſe uidemus. Sed inſigniter ii ſtulti ſunt, qui cum ingenio, & ſollertia locum aliquem inter ſuos ciues obtinere,

tinere poſſint, uiribus ſimulatis, potentiæque ſpecie oſtentata, cum ſuperioribus, atque illuſtrioribus uiris contendere malunt.

Ne quis humaſſe velit] inducitur nunc nouus dialogus, nouaque diſputatio inter Teucrum, & Agamemnonem. Cuius hæc ſumma & ſententia eſt, reges & principes, & huiuſmodi perſonas claras, & illuſtres ob ſpeciem gloriæ inanem multa quotidie peccare, immania ſcelera ſuſcipere, denique uehementer inſanire. Totus autem hic locus ex Sophoclis Aiace adumbratus eſt, apud quem, cum Aiacem ſua ipſius manu interfectum Teucer tollere, ut ſepeliret, conaretur, interueniens Menelaus Agamemnonis iuſſu, uetat Aiacis corpus loco mouere propterea, quòd (inquit ille) cum ſperaremus eum belli adiutorem, & nobis amicum unà nobiſcum ueniſſe domo, comperimus re quæſita inimicum nobis fuiſſe Troianis ipſis acriorem: qui uniuerſi exercitus cædem meditatus, noctu nos adortus eſt, ut armis opprimeret. Quòd ſi quis Deus hunc eius conatum non compreſſiſſet (inquit) nos in eius locum indigniſſima nece affecti iaceremus: iſte autem uiueret. at nunc Deus immortalis iſtius contumeliã, petulantiamque à nobis in oues, & greges auertit. Quapropter nemo eſt quantunuis uiribus præſtãs, & pollens, qui corpus eius ſepultura afficere audeat, ſed omnino in arena proiectus, ac proſtratus mergis, & reliquis auibus maritimis eſcam ſuo corpore, pabulumq; præbebit. Sed præſtat Sophoclis uerſus aſcribere. Μεν. Οὗτος· σὲ φωνῶ. τόνδε τὸν νεκρὸν χεροῖν Μὴ συγκομίζειν, ἀλλ' ἐᾶν ὅπως ἔχει. Τεῦκ. Τίνος χάριν τοσόνδ' ἀνήλωσας λόγον; Μενε. Δοκοῦντ' ἐμοί, δοκοῦντα δ', ὃς κραίνει στρατοῦ. Τεῦκ. Οὔκουν ἂν εἴποις, ἥντιν' αἰτίαν προθείς; Με. Ὁθ' οὕνεκ' αὐτὸν ἐλπίσαντες οἴκοθεν Ἄγειν Ἀχαιοῖς ξύμμαχόν τε καὶ φίλον, Ἐξεύρομεν ζητοῦντες ἐχθίω Φρυγῶν. Ὅστις στρατῷ ξύμπαντι βουλεύσας φόνον Νύκτωρ ἐπεστράτευσεν, ὡς ἕλοι δορί. Κ' εἰ μὴ θεῶν τις τήνδε πεῖραν ἔσβεσεν· Ἡμεῖς μὲν ἂν τήνδ', ἣν ὅδ' εἴληχεν τύχην, Θανόντες ἂν προὐκείμεθ' αἰσχίστῳ μόρῳ· Οὗτος δ' ἂν ἔζη. νῦν δ' ἐνήλλαξεν θεὸς Τὴν τοῦδ' ὕβριν πρὸς μῆλα, καὶ ποίμνας πεσεῖν. Ὧν οὕνεκ' αὐτὸν οὔτις ἔστ' ἀνὴρ σθένων Τοσοῦτον, ὥστε σῶμα τυμβεῦσαι τάφῳ· Ἀλλ' ἀμφὶ χλωρὰν ψάμαθον ἐκβεβλημένος Ὄρνισι φορβὴ παραλίοις γενήσεται. Idem facit poſtea Agamemnon: cui fortiter in os aduerſatur, & reſiſtit Teucer, quo ad Vlyſſes clamore, & iurgio exaudito adueniens mitigatus iam, ac placatus in Aiacem mortuum, Agamemnonem flexit, atque exorauit, ut Aiacem ſineret ſepeliri.

Dij tibi dent capta, &c.] hæc ſunt ex Homero ferè expreſſa ἰλιάδ. α. Ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες Ἐκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν, εὖδ' οἴκαδ' ἱκέσθαι. *reddacere* excudendum curaui quinque cod. fretus: duob. Vat. Iann. Faër. Torneſ.

- cur Aiax Heros ab Achille ſec.] Cur Aiax uno Achille inferior iacet inſepultus, qui toties Græcos in maximas anguſtias redactos ſeruauit? Homerus ἰλιάδ. ϐ. Aiacem Telamonium, de quo nunc uerba facimus, teſtatur omnium Græcorum fuiſſe longè fortiſſimum, quandiu Achilles iratus prælio abſtinebat. Illum enim Aiaci præſtitiſſe. ſic Hom. Ἀνδρῶν δ' αὖ μέγ' ἄριστος ἔην Τελαμώνιος Αἴας, Ὄφρ' Ἀχιλεὺς μήνιεν· ὁ γὰρ πολὺ φέρτατος ἦεν. Erat igitur ab Achille ſecundus. Quin etiam ipſe Vlyſſes, cum apud inferos ὀδυσσ. λ. Aiacis umbram uidiſſet ſolam, aliarumq; cœtum fugientem, & etiam tum indignantem, atque iratã propterea, quòd Græci Achillis arma Vlyſſi potius, quàm ſibi adiudicaſſent, optat ut, ſi fieri poſſit, ne in illo certamine ſuperior Aiace fuerit, quia talis uir propter eã uictoriam exceſſerit è uita, qui & forma corporis, & rebus geſtis (inquit Vlyſſes) ceteris Græcis omnibus antecellebat, uno Achille excepto. ſic Vlyſſes, cuius grauiſſimum teſtimonium eſſe debet. Αἴαντ', ὃς πέρι μὲν εἶδος, πέρι δ' ἔργα τέτυκτο Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα Πηλεΐωνα. Idem Vlyſſes eadem de Aiace prædicat apud Sophocl.

phocl. his uerbis. Ἀλλ' αὐτὸν ἔμπας οὔτ' ἐγὼ τοιόνδ' ἐμοὶ Οὔκουν ἀτιμάσαιμ' ἄν, ὥστε μὴ λέγειν, Ἕν' ἄνδρ' ἰδεῖν ἄριστον Ἀργείων, ὅσοι Τροίαν ἀφικόμεσθα ἄλλην Ἀχιλλέως. Eodem pertinet illud Pindari. Νεμ. ᾠδ. ζ. de Aiace, ὃν κράτιστον Ἀχιλλέος ἄτερ, μάχᾳ ξανθῷ Μενελάῳ δάμαρτα κομίσαι θοαῖς ἐν ναυσὶ πόρευσαν εὐθυπνόου ζεφύροιο πομπαὶ πρὸς Ἴλου πόλιν.

-toties ſeruatis clarus Ach.] Cùm alibi, tùm in defenſione nauium maximè uirtus Aiacis apparuit, atque enituit: qui ceteris ferè Græcis omnibus metu perterritis, atque in fugam uerſis, ſolus Hectoris, & Troianorum impetum tardauit, ac repreſſit. quod narratur ab Hom. ἰλ. ο. Præterea apud Sophoclem in ea quā dixi, tragœdia, præclara Aiacis à Teucro exponuntur facinora his uerſibus. Οὐ μνημονεύεις οὐκέτ' οὐδὲν οὐδαμᾶ, Ἐρκέων ποθ' ὑμᾶς οὗτος ἐγκεκλεισμένους Ἤδη τὸ μηδὲν ὄντας ἐν τροπῇ δορὸς Ἐρρύσατ' ἐλθὼν μοῦνος; ἀμφὶ μὲν νεῶν Ἄκροισιν ἤδη ναυτικοῖς ἑδωλίοις Πυρὸς φλέγοντος, εἰς δὲ ναυτικὰ σκάφη Πηδῶντος ἄρδην Ἕκτορος, τάφρων ὕπερ; Τίς ταῦτ' ἀπεῖρξεν; οὐχ ὅδ' ἦν ὁ δρῶν τάδ', ὃν οὐδαμοῦ φὴς οὐδὲ συμβῆναι ποδί; quorum hæc ferè ſententia eſt. oblitus'ne es illius temporis, cum uos intra munitiones, & uallum incluſos, profligatos iam, & in extremum diſcrimen adductos, acie uerſa ſolus hic liberauit, ac ſeruauit, tranſtris quidem nauium iam incendio conflagrantibus, irrumpente autem in naues, foſſis ſuperatis, Hectore? quis hæc propulſauit. non'ne hic erat, qui has res geſſit, quem ais ne pedem quidem uſquam contuliſſe?

Gaudeat ut populus Priami, Pria.] expreſſum ex Homer. ἰλιάδ. α. Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος Πριάμοιό τε παῖδες, Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ. tale eſt & Virgilianum illud ſub perſona Sinonis. *Iandudum ſumite pœnas Hoc Ithacus uelit, & magno mercentur Atridæ.* Iterum Hom. ἰλ. β. Οὕτω δὴ οἶκόνδε φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν Ἀργεῖοι φεύξονται ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης; Κὰδ δέ κεν εὐχωλὴν Πριάμῳ, καὶ Τρωσὶ λίποιεν Ἀργείην Ἑλένην, &c. quæ exēpla eò maximè ualent, quò omnes, qui modò prudenter ſentiunt, ac ſapiunt, operam dare ſolent, ne quid admittant, quod & inimicis uoluptatem afferat, & amicis acerbum ſit, atque iniucundum. quod utrunque ſibi eueniſſe lamentatur Theognis. Οἴμοι ἐγὼ δειλός, καὶ δὴ κατάχαρμα μὲν ἐχθροῖς. Τοῖς δὲ φίλοισι πόνος, δειλὰ παθών, γέγονα. & Ariſtoteles rhetor. 1. καὶ ὅλως ὃ οἱ ἐχθροὶ βούλονται, ἢ ἐφ' ᾧ χαίρουσι, τοὐναντίον τούτῳ ὠφέλιμον φαίνεται. διὸ εὖ εἴρηται. ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, id eſt, Et omnino contrarium eius, quod inimici uolunt, aut quo lætantur, utile uidetur. Quapropter pulchrè illud ab Homero dictum eſt. Gaudeat haud dubie Priamus. Et Demoſthen. in orat. περὶ παραπρεσβ. oraculum quoddā profert, quod monet nihil eſſe committendum, quamobrē gaudeāt inimici. φησὶ δέ γε ἡ μαντεία ἀεὶ δεῖν, ὅπως μὴ χαίρωσιν οἱ ἐχθροί, ποιεῖν. eodem pertinet illud Heſiod. ἔργ. καὶ ἡμ. Πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰδών, μὴ γείτοσι χάρματα γήμῃς.

Mille ouium] hæc dicuntur hìc ab Agamemnone. eadem loquitur Menelaus apud Soph. quem locum ſuprà produxi: & item Vlyſſes his uerbis, Ἐφθάρμενας γὰρ ἀρτίως ἐφηύρομεν Λείας ἁπάσας, καὶ κατηναρισμένας Ἐκ χειρὸς αὐτοῖς ποιμνίων ἐπιστάταις.

-inſanus] Cùm in iudicio illo, & diſceptatione armorū Achillis nemo præter Vlyſſem cum Aiace contenderet, ceteriq; ei omnes cederent, Aiacem è iudicio diſceſſiſſe ab Vlyſſe uictum, armaq; Vlyſsi adiudicata fuiſſe, atque ex ea iniquitate Aiacem incredibili animi dolore affectum in furorem incidiſſe cum multi auctores litteris, & memoriæ prodiderint, tùm ea de re pulcherrima extat ea, quam ſæpe iā commemoraui, Sophoclis tragœdia, quæ inſcribitur Αἴας μαστιγοφόρος. Pindarus quoque Nem. ᾠδ. η. oſtendens, quanta uis ſit callidæ, & artificioſæ orationis, dicit

Græces

Græcos eloquentia Vlyſſis perſuaſos, non æquitate, aut ueritate rei adductos Vlyſſem Aiaci prætuliſſe. Ἐχθρὰ δ᾽ ἄρα τάρφατις ἦν καὶ πάλαι, αἱμύλων μύθων ὁμόφυτος δολοφραδὴς κακοποιὸς ὄνειδος· ἃ τὸ μὲν λαμπρὸν βιᾶται, τῶν δ᾽ ἀφάντων κῦδος ἀντείνει σαθρόν.

- - inclitum Vlyſſem] in eadem tragœdia Aiax Palladi, quid fecerit, roganti, reſpondet ſe Vlyſſem domi habere uinctum eo conſilio, ut eum domus interioris columnæ aſtrictum, flagellis ad necem cædat.

Et Menelaum una mecum] eo ipſo in loco Aiax percunctanti Palladi non ſolùm fatetur, uerum etiam, ut glorioſum quiddam prædicat, ſe ſanguine Græcorum ferrum tinxiſſe: in eis autem Agamemnonem, ac Menelaum interfeciſſe. Ἀθη. ἦ καὶ πρὸς Ἀτρείδαισιν ᾔχμασας χέρα; Αἰ. Ὥσ᾽ οὔποτ᾽ Αἴανθ᾽ οἵδ᾽ ἀτιμάσουσ᾽ ἔτι. Ἀθη. Τεθνᾶσιν ἄνδρες, ὡς τὸ σὸν ξυνῆκ᾽ ἐγώ.

Tu cum pro uitula] Cum Græci Aulide detinerentur aduerſa tempeſtate, neque ulla eis nauigandi facultas daretur, Agamemnon partim Chalcantis reſpõſo adductus, partim ambitione impulſus filiam ſuam Iphigeniam ſimulatione nuptiarum domo arceſſitam Dianæ immolare inſtituit, quam Diana ad Tauros uſque ductam, ceruа in eius locum ſubſtituta eripuit. Agamemnon apud Euripidẽ in ea tragœdia, quæ Iphig. in Aulide inſcribitur, ſic de hoc Calchantis reſponſo, ſuoq́; conſilio loquitur. Ἡθροισμένος δὲ καὶ ξυνεστῶτος στρατοῦ Ἥμεσθ᾽ ἀπλοίᾳ χρώμενοι κατ᾽ Αὐλίδα. Κάλχας δ᾽ ὁ μάντις ἀπορίᾳ κεχρημένοις Ἀνεῖλεν Ἰφιγένειαν, ἣν ἔσπειρ᾽ ἐγὼ, Ἀρτέμιδι θῦσαι τῇ τόδ᾽ οἰκούσῃ πέδον. Καὶ πλοῦν τ᾽ ἔσεσθαι, καὶ κατασκαφὰς Φρυγῶν Θύσασι, μὴ θύσασι δ᾽ οὐκ εἶναι τάδε. Apud Sophoclem autem in ea tragœdia, quæ Electra inſcribitur, Clytemneſtra ab Electra accuſata, quòd uirum ſuũ interfecerit, ſic reſpondet, atque hac ſui facti defenſione utitur: quia ille filiã ſuã ſolus Græcorũ mactandã præbere non dubitarit. uerba Sophoclis ſunt hæc. Ὡς ἐξ ἐμοῦ τέθνηκεν, ἐξ ἐμοῦ, καλῶς Ἔξοιδα, τῶνδ᾽ ἄρνησις οὐκ ἔνεστί μοι. Ἡ γὰρ δίκη νιν εἷλεν, οὐκ ἐγὼ μόνη· Ἡ χρῆν σ᾽ ἀρήγειν, εἰ φρονοῦσ᾽ ἐτύγχανες· Ἐπεὶ πατὴρ οὗτος σὸς, ὃν θρηνεῖς ἀεί, Τὴν σὴν ὅμαιμον μοῦνος Ἑλλήνων ἔτλη Θῦσαι θεοῖσιν. At Pindarus, quaſi res in dubium ueniat, quærit utrum'ne dolor ex Iphigeniæ filiæ ſuſceptus Clytemneſtram, ut uirum interficeret, impulerit, an nocturnæ adulteri blanditiæ: his uerbis. πότερόν νιν ἄρ᾽ Ἰφιγένει᾽ ἐπ᾽ Εὐρίπῳ σφαχθεῖσα τῆλε πάτρας ἔκνισεν βαρυπάλαμον ὄρσαι χόλον, ἢ ἑτέρῳ λέχει δαμαζομέναν ἔννυχοι πάραγον κοῖται; Lucretius lib. 1. Iphigeniæ mactandæ cauſam in religionem confert, his uerſibus. *Aulide quo pacto Triuiai uirginis aram Iphianaſſai turparunt ſanguine fœde Ductores Danaûm delecti prima uirorum.* Sequuntur illa deinceps aliquot uerſibus interpoſitis, *Nec miſeræ prodeſſe in tali tempore quibat, Quòd patrio princeps donarat nomine regem. Nam ſublata uirûm manibus, tremebundaq́; ad aras Deducta eſt, non ut ſolenni more ſacrorum Perfecto, poſſet claro comitari Hymenæo: Sed caſta inceſtè nubendi tempore in ipſo Hoſtia concideret mactatu mæſta parentis, Exitus ut claſſi felix, fauſtusq́; daretur. Tantùm rellìgio potuit ſuadere malorum.* M. Tull. item ſtultam Agamemnonis religionem reprehendit lib. 3. off. his uerbis. *quid Agamemnon? cum deuouiſſet Dianæ, quod in ſuo regno pulcherrimum natum eſſet illo anno, immolauit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum pulchrius. promiſſum potius non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit.*

- - mola ſalſa] farre cum ſale. Feſt. *Mola uocatur etiam far toſtum, & ſale ſparſum, quod eo molito, hoſtiæ aſpergantur.*

Rectum animi] τὸ ὀρθὸν, idest, τὴν ὀρθότητα. rectitudinem diceremus, ſi eſſet uſitatum. *rectum animi* eſt ſanitas & conſtantia. ſup. ſat. 1. lib. 1. rectum uſurpauit nullo alio adiuncto. *Sunt certi denique fines, Quos ultra, citraq́; nequit conſiſtere*

ſiſtere rectum.

- quorſum ῆ] inquit Agamemnon.

- inſanus] quem inſanum dicis fuiſſe. uerba ſunt Teucri.

Verum ego, vt hærenteis] hunc locum paulo antè ex Euripide, & Lucretio illuſtrauimus. eodem pertinent & illa ex eadem tragœdia, quæ reſpondet Agamemnon filiæ mortem deprecanti. *Ορᾶθ' ὅσον ςράτευμα ναύφρακτον τόδε· Χαλκέων ὅπλων ἄνακτες Ελλήνων ὅσοι· Οἷς νόςος οὐκ ἔς' Ἰλίου πύργους ἔπι, Εἰ μή σε θύσω, μάντις ὡς Χάλκας λέγει.* ſed quod diximus ſuprà Euripidem, & Euſtathium ſecuti, Iphigeniam à Diana fuiſſe liberatam, ac ſublatam, non immolatā, Pauſanias quoque in Arcad. narrat ab Arcadibus idem uulgo dictitari. præterea teſtatur Heſiodus Iphigeniam non eſſe mortuam: ſed Dianæ beneficio, ac munere inferorum eſſe Deam, quam Hecaten appellamus.

- prudens]: ſciens, iudicio ac uoluntate: uel prudenter.

Qui ſpecies alias veris, &c.] ex iis duobus, quæ Agamemnoni Teucer obiecerat, uidelicet eum, & diuos placaſſe ſuo, id eſt, filiæ ſuæ ſanguine, & furioſum in eo fuiſſe: prius illud faſſus eſt Agamemnon: hoc poſterius negauit, ſe furioſum propterea fuiſſe. Nunc igitur probare conatur, quod ille negauerat, hoc modo. Sed mihi prius admonendus eſt lector, hunc locum in omnibus libris, quos quidem uiderim, tum excuſis, tum calamo exaratis eſſe corruptum. à me autem unius litteræ adiectione reſtitutum. Cum enim antea ita legeretur. *Qui ſpecies alias neri,* &c. ego ſic emendaui *Qui ſpecies alias ueris,* meam coniecturam doctis omnibus approbantibus, & quod caput eſt, ipſa veritate, ac ſententia hanc ſcripturam poſtulante. ſpecies autem aliæ ueris, ſeu aliæ à ueris (vtroque enim modo loquuntur Latini, ut mox dicemus) ſunt ſpecies à ueris differentes, ſpecies falſæ, quibus nobis occurrentibus decepti falſa, & praua pro rectis, & ueris ſequimur, expetimus, probamus. ſic M. Tull. off. 3. de Regulo. *Is cum Romam ueniſſet, utilitatis ſpeciem uidebat: ſed eam, ut res declarabat, falſam iudicauit.* ibidem. *apud ſuperiores, utilitatis ſpecies falſa ab honeſtatis auctoritate ſuperata eſt.* eadem ratione falſa uiſa Idem M. Tull. nominat in Lucullo, quæ cum habeāt quandam ueri ſimilitudinem nos inducunt, ut falſa pro ueris habeamus. Iam uero hoc genus loquendi *aliud uero,* aut *aliud à uero,* Latinis eſſe uſitatum. ut docuimus in annotationibus noſtris in lib. 1. Ariſtot. de morib. ad Nicom. ex quibus licet (opinor) nobis exēpla in hunc locum transferre. M. Brut. epiſt. ad M. Tull. lib. 11. *Nos ab initio ſpectaſſe ocium, nec quicquam aliud à libertate communi quæſiſſe, exitus declarat. aliud à libertate,* id eſt, diuerſum, diſcrepans, & differens à libertate. Tibull. lib. 3. eleg. 4. *Hoc tibi coniugium promittit Delius ipſe, Felix: hoc alium deſine uelle uirum.* hoc alium, id eſt, alium ab hoc, alium quàm hunc. ſic enim & emendat, & explicat M. Muretus mihi aſſentiens. Atque ita loquuntur Græci. Plato in Menone. *ἄλλο ἐπιςήμης.* aliud à ſciētia. Ariſtot. rhetor. 2. - *τὸ γὰρ δεινὸν ἕτερον τοῦ ἐλεεινοῦ.* & de morib. ad Nicom. lib. 10. *ὁ φίλος ἕτερος ὢν τοῦ κόλακος.* Idem lib. 5. *ἢ γὰρ τὸ δίκαιον οὐ σπουδαῖον, ἢ τὸ ἐπιεικὲς οὐκ, εἰ δίκαιον ἄλλο, ἢ εἰ ἄμφω σπουδαῖα, ταὐτόν ἐστι.* Iterum Plato in Parmenide. *ὥστε οὐδ' ἂν οὕτως εἴη ὅ, περ ἐστίν, ἕν, ἀλλ' ἕτερον ἑνός.* & in eodem dialogo iterum, ac ſæpius. Idem in Sophiſta. *πονηρία ἕτερον ἀρετῆς.* & Horat. epiſt. ad Quinctium lib. 1. *Néve putes alium ſapiente, bonoq; beatū.* idem ad Auguſt. li. 2. *Edicto uetuit, ne quis ſe, præter Apellem, Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra.* Ita igitur probat Agamemnonem furioſum eſſe. *Qui ſpecies alias ueris,* id eſt, ut diximus, à ueris differentes, ſeu non ueras, & præterea ſceleris tumultu permiſtas, id eſt, cum ſcelere coniunctas capiet, commotus habendus eſt, & furioſus: at tu ſecutus es ſpeciem religionis falſam, & cum ſcelere coniunctam tum cum filiam tuam Diis immolare inſtitui

ſti,

ſti, quaſi eos eius ſanguine placaturus, & tuæ claſſi ſecundum exitum, fauſtamq; nauigationem ab illis impetraturus: furioſus igitur fuiſti. Porphyrio quidē quanuis aliquantum ſit corruptus hoc loco, ut & multis aliis locis, meam coniecturā, meamq; interpretationem adiuuat, & confirmat. ſic enim ille. *Qui concipit animo ſpecies falſas, & uera non uidet, is demens eſt*: Poſtremò in cod. Torneſ. quanuis hic locus ſit itidem corruptus, tamen his uerbis explicatus eſt: *Species ueritati contrarias.*

Aiax, immeritos dum occ.] licet legere hunc uerſum ſine interrogatione, ut ſit conceſſio, hoc modo, demus Aiacem deſipere intereà dum agnos immeritos occidit; tu cum ſcelus admittis, id eſt, cum filiæ ſanguine manus tuas cruentas ob titulos inanes, ſanæ mentis es? & uidetur argumentum eſſe à minori, hoc modo: ſi Aiax inſanus habetur eò quòd agnos iugulauerit, quanto tu inſanior, qui filiam tuam mactauiſti ambitione adductus? licet & interrogando pronunciare.

- ſcelus admittis] filiam occidis. ſcelus enim cædem ſemper aliquam, aut impietatem continet, ut alibi admonuimus. patriam prodere, parentes uiolare: Deos contemnere: hominem qui non læſit, & ciuem occidere, ſcelus eſt.

Stas animo?] idem ualet, quod illud ſuperius. *Rectum animi ſeruas?* es ne compos mentis? minimè uerò.

- & purum eſt uitio] expers uitii. mendosè nonnulli coniungunt nomen uitio cum uoce tumidum.

- cum tumidum eſt cor?] tale eſt illud M. Tullii Tuſcul. lib. 3. *Itaque non inſcitè Heracleotes Dionyſius ad ea diſputat, quæ apud Homerum queritur Achilles, hoc (ut opinor) modo. Cordq; meum penitus turgeſcit triſtibus iris, Cum decore, atque omni me orbatum laude recordor, Num manus affecta rectè eſt, cum in tumore eſt? aut num aliquod membrum tumidum, ac turgidum non uitiosè ſe habet?* ſic igitur inflatus, & tumens animus in uitio eſt. Sunt autem uerſus illi Homeri, quos M. Tullius Latinos fecit, ἰλ. ι. Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ, ὁππότ' ἐκείνου Μνήσομαι, ὅς μ' ἀσύφηλον ἐν Ἀργείοισιν ἔρεξε.

Si quis lectica] aliud argumentum à minori.

Pupam, aut pupillam] ſic habent nonnulli codices calamo exarati, quos ego ſecutus ſum. nam uulgata quidem ſcriptura *Rufam, aut puſillam*, quæ reperitur etiam in nonnullis ueteribus cod. mendoſa eſt, cum prima ſyllaba nominis *puſillam* ſit breuis. circumfertur & hæc *Rufam & Rufillam*, quam non improbo, pupus autem idem quod puer: ex quo pupulus & pupillus. Catull. ad Caton. *Deprendi modò pupulum puellæ Truſantem.*

- interdicto huic omne adimat ius. Pr.] prætor ei interdicat ſuorum bonorum adminiſtratione, tanquam furioſo, & det curatorem bonis. ſed quid opus eſt prætoris interdicto, cum lex ipſa intercidat, ut mox dicemus?

- & ad ſanos abeat tut. pr.] tutelam poſuit pro curatione. nam proprie tutorem appellant iuriſconſulti, qui datur pupillis: curatorem, qui puberibus, uſque ad annum 25. Datur etiam prodigis, & furioſis curator: ſed non ita, ut puberibus, quemadmodum ex pandectarum libris intelligere licet. uetabant autem XII. tabulæ furioſum dominum eſſe rerum ſuarum. earumq; curatio ad illius gentiles, & propinquos pertinebat. Cornificius libr. 1. ad Herenn. *ſi furioſus eſt, agnatorum, gentiliumq; in eo, pecuniaq; eius poteſtas eſto.* Columella lib. 1. cap. 3. ſcribit Catonem dicere ſolitum, eum, qui agrum coleret nec ſalubri cælo, nec fertilem, uelut commotæ mentis ad agnatos, ac gentiles eſſe deducendum. ſic & Varro lib. 1. de re ruſtica. *Qui ſalubrem locum negligit, mente captus eſt, atque ad agnatos, & gentiles deducendus.* Iuſtinianus Inſtitutionum iuris ciuilis lib. 1. tit. de curat. *furioſi quoque, & prodigi licet maiores uigintiquinque annis ſint, tamen in curatione ſunt agnatorum ex lege*

duodecim tabularum. quòd ſi deſint propinqui, dantur curatores à prætore, ut ſuprà epiſt. 1. lib. 1. *Nec medici credis, nec curatoris egere A prætore dati.*

Quid? ſi quis natam] ſic legendum eſt, & ita habent libri calamo exarati, non, ut uulgati, *Quod ſi quis.*

- muta] ἀλόγῳ, ut idem ſaty. III. lib. 1. *Mutum & turpe pecus,* homines ſignificans ante inuentum ſermonis uſum.

Integer eſt animi?] ut ſuprà ead. ſat. *Integer eſt mentis,* &c.

- qui ſceleratus?] qui ſceleratus erit, idem & furioſus erit.

- quem cepit vitr. fa.] qui fama populari ducitur, quæ fragilis, & leuis eſt, hic & furore concitatus eſt. Bellona Martis ſoror, ſacerdotibus ſuis, & ſuorum ſacrorum cultoribus bonam mentem adimebat, ita ut diſtrictis gladii cruenti circuncurſarent. Feſtus. *Bellona dicebatur dea bellorum, ante cuius templum erat columella, quæ bellica uocabatur: ſupra quam, haſtam iaciebant, cum bellum indicebatur.* ſignificat, Agamemnonem populari fama adductum & bellum Troianis intuliſſe, & filiã ſuam mactauiſſe, ideoq; furioſum eſſe.

Nunc age] nunc docet luxurioſos quoque, & asótos inſanire.

Vincit enim ſtultos rat.] ſic loquitur ſaty. III. lib. 1. *Nec uincet ratio, tantundem vt peccet, idemque,* &c.

Hic] Nomentanus, aut quiuis alius ei ſimilis.

- Edicit, piſcator vti, po.] edicere eſt palàm, & clarè, & ueluti pro imperio dicere. Terent. Eunucho. *miles, nunc adeò edico tibi Ne uim facias ullam in illam.* Virg. Aen. 3. *- ſocijs tunc, arma capeſſant, Edico.* Itaque dicuntur edicere prætores, & cõſules, cum proponendũ in publico, uel publicè prædicandum, ac proclamandum curant quid ſint obſeruaturi, uel quid fieri uelint, uel aliud ſimile. hic igitur luxurioſus nepos ſimulatque ampliſſimi patrimonij heres factus eſt, atque hereditatẽ adijt, edicit vt piſcatores, aucupes, unguentarij, coqui, cupediarij, & id genus deliciarum, ac libidinum miniſtri, ſibi præſto ſint, domumq; ueniant.

Tuſci turba impia uici] homines qui emunt, ut pluris reuendant, id eſt, καπηλικά πηλοι. Plaut. in Curculione *In Tuſco uico ibi ſunt homines, qui ipſi ſeſe uenditant.* turbam Tuſci uici impiam, id eſt, periuram, ſceleratam, Deorum contemtricem, nominat, propterea quòd hoc genus hominum nihil proficiat, niſi ſtrenuè mentiatur, & peieret. alij lenones malunt ſignificari, qui omniũ maximè ſunt periuri, atque impij. iam unde appellatus ſit uicus Tuſcus, docet T. Liuius lib. 2. & Varro lib. 4. de ling. Lat.

Cum ſcurris] ſcurræ ſunt ζωμολόχοι, paraſiti, qui riſum mouent diuitibus pabuli cauſa.

- fartor.] à farciendo fartores appellati, qui farcimina conficiunt.

- cum velabro] velabrum locus Romæ, à uehendo dictus, quòd cùm paludibus mons Auentinus à reliquis eſſet diſcluſus, eò ex urbe, quadrante ſoluto per paludes illas aduehebantur.

- macellum] macellum dictum à Macello quodam, qui exercebat in urbe latrocinia: quo damnato Cenſores, Aemilius, & Fuluius ſtatuerunt, ut in domo eius obſonia uenderentur.

- æquus] placidus, facilis, aſſentiens huic lenoni, æquiſſimo animo orationẽ lenonis audiens. eſt enim hæc uis huius nominis interdum, ut ſæpe anteà admonuimus.

- In niue Lucana] alloquitur uenatorem. *dormis ſub dio,* αἰθριοκοιτεῖς. ſuprà Od. 1. lib. 1. *- manet ſub Ioue frigido Venator.*

- tu piſces] hæc oratiò habetur ad piſcatorem.

- hiberno ex æquore] ex mari piſces euertis tempore hiberno. hieme piſcaris, quo tempore difficilior, laborioſior, periculoſior denique eſt piſcatio. Scriptura, quam in quattuor codic. manuſcriptis, uno Vatic. Rain. Cardin. Iann. Torneſ. reperi, *hiberno ex æquore uerris*, ita mihi, & omnibus uiris doctis, quibuſcum communicaui, probata eſt, ut temperare mihi non potuerim, quin ita excudendum curarim; quanquam uulgatam *uelis* non damno. à uerbo uerrendi autem euerriculum eſſe nominatum, retis genus, quod, quicquid piſcium nactum fuerit, euertit, docet Nonius: citatq; locum illum Cicer. ex orat. de ſignis. *Quod unquam, iudices, huiuſcemodi euerriculum in prouincia fuit?*

- decies] decies centena ſeſtertium nummûm millia.

- tibi triplex] triplum: & ita fortaſſe legendum. lenonem alloquitur.

- media de nocte] ſuprà epiſt. ad Mæcenatem 11. lib. 1. *media de nocte caballum Arripit.*

- filius Aeſopi] Clodius Aeſopus, Clodij Aeſopi tragœdi filius luxurioſus nepos. Aeſopum patrem hiſtrionem filio ſuo ducenties ſeſtertium reliquiſſe conſtat. Dignus planè fuit pater filio, ſiquidem illius patina ſexcentis ſeſtertiis fuit æſtimata, filius autem margaritas deuorauit.

- ſolidum] integrum, non comminutum, vno hauſtu.

- bacam] unionem, margaritam. ſup. Od. v 11. epod. *Nec ſit marita, quæ rotundioribus Onuſta bacis ambulet.* Tradit Suetonius C. Cæſarem Caligulam ſimiliter portentoſiſſima ciborum genera eſſe commentum, ut pretioſiſſimas margaritas aceto liquefactas ſorberet.

Nequitia, & nug. prauor. & am. ge.] nequitia, & ingenij leuitate, & ſtudio rerum malarum ſimillimum. uide annot. ad illum locum, *ad cetera penè gemelli.* epiſt. ad Fuſcum Ariſt. lib. 1. malè enim Porphyrio, ſi modò eius oratio eſt, putat *gemellum* poſitum eſſe pro *gemellorum.* nequam homines dicuntur libidinoſi, luxurioſi, lurcones, & uoluptatibus liquefacti homines, ad nullam rem utiles, ut alibi diximus.

Luſcinias] hic fit *συναίρεσις* duarum uocalium *i* & *a*, ut alibi docuimus. hoc idem factitaſſe Aeſopum hiſtrionem tradit Plin. lib. x. his uerbis, *In patina poſuit aues cantu aliquo, aut humano ſermone uocaleis ſex nummis ſingulas coemtas, nulla alia inductus ſuauitate, niſi ut in his imitationem hominis manderet.*

- impenſo co.] impenſo pretio coëmtas: magno comparatas.

Quorſum abeant ſani] id eſt, non'ne ſit abſurdum, ſi iudicentur, aut cenſeantur ſani?

- creta, an carbone notandi.] laudandi'ne ſunt, an uituperandi? in tribus cod. antiquis ſcriptum reperi, *Quorſum abeant ſani ut creta, an carbone notati?* ut fortaſſe ita legendum ſit, *Quorſum abeant? creta, ut ſani, an carbone notandi?* uerùm iudicet lector potius.

Aedificare caſas] hæc ſolent à pueris factitari. Tibull. lib. 2. elegia 1. *Turbaque uernarum ſaturi bona ſigna coloni Ludet, & ex uirgis extruet arte caſas.* Conatur autem oſtendere puerilius eſſe amare uiro barbato, quàm hos ludos pueriles ludere.

- ploſtello] ploſtellum, puſillum plauſtrum: ſic ſup. dixit *ploſtra ducenta.*

- amentia verſet] id eſt, is dicendus ſit amens, uel non dubium fuerit, quin eum amentia agitet. duo cod. calamo exarati habent *amentia uexet*, quæ ſcriptura non eſt reiicienda: neque admodum refert utro modo legas, quod ad ſententiam attinet.

Si puerilius his ratio eſſe euinc.] admonitum lectorem uelim libros omnes

 uulgatos

uulgatos eſſe corruptos, in quibus hæc ſcriptura inueterauit: *Sic puerilius*, cùm le gendum ſit, *Si puerilius his ratio eſſe euincet am.* ut habent quattuor cod. antiqui, unus Vatic. Iann. Facr. Torneſ. Hoc igitur ſentit Horatius, ſi doceo, ac peruinco rationibus & argumentis firmiſſimis puerilius & ſtultius eſſe homini barbato amare, quam ædificare caſas, & ſimilia: nec quicquam intereſſe, utrùm talem nũc ludum ludas, qualem olim ludebas, cum puer eſſes trium annorum, an meretricis amore captus plores: quæro ex te, ſis'ne facturus, quod olim fecit Polemo, qui, cùm anteà molliſſimè, ac diſſolutiſſimè uiueret, aſſiduéque in conuiuiis, & luſtris uerſaretur: poſteaquàm à Xenocrate philoſopho Academico reprehenſus & obiurgatus eſt, omiſſo priore illo uiuendi genere, dicitur ſeſe totum ad ſapientiæ ſtudium contuliſſe?

-trimus] puer trium annorum. coniungendum eſt autem nomen *trimus* cum aduerbio *prius*, hoc modo, utrùm'ne in puluere tale nunc opus ludas, quale prius ludebas, cum trimus eras. itaque tollenda eſt diſtinctionis nota, quàm habent uulgati codices poſt uocem *trimus*, & poſt nomen *puluere* locanda.

Polemo] hanc rem ſic Laertius, *καί ποτε συνθέμενος τοῖς νέοις ἐστεφανωμένος, καὶ μεθύων εἰς τὴν Ξενοκράτους ἦλθε σχολήν. ὁ δὲ οὐδὲν διατραπεὶς συνεῖρε τὸν λόγον ὁμοίως. ἦν δὲ περὶ σωφροσύνης. ἀκούων δὲ τὸ μειράκιον κατ' ὀλίγον ἐθηράθη, καὶ οὕτως ἐγένετο φιλόπονος, ὡς ὑπερβάλλειν τοὺς ἄλλους, καὶ αὐτὸν διαδέξασθαι τὴν σχολήν.* id eſt, *Et aliquando re cum iuuenibus conſtituta, coronatus, & ebrius in Xenocratis ſcholam uenit. Ille autem oculis immotis, ſimiliter orationem connectebat. erat'que ſermo de temperantia. Adoleſcens autem audiens, paulatim captus eſt: & uſque adeo fuit induſtrius, ſtudioque ac labori deditus, ut ceteros ſuperarit, & magiſtro in ſchola ſucceſſerit.*

-inſignia morbi] deliciarum, & amoris indicia, ornamenta amatoria.

-faſciolas] quibus coronæ præligabantur. M. Tull. lib. 2. ad Attic. *& Epicratem ſuſpicor (ut ſcribis) laſciuum fuiſſe. etenim mihi caligæ eius, ut faſciæ cretatæ, non placebant.* Idem in orat. de Aruſpic. reſponſ. *P. Clodius à crocota: à mitra, à mulieribus ſoleis, purpureiſque faſciolis, à ſtrophio, à pſalterio, à flagitio, à ſtupro eſt factus repente popularis.* Græci uocant tænias. Ita apud Platonem in ſympoſio interuenit Alcibiades ebrius, coronatus, & faſciis redimitus. uerba Platonis hæc ſunt, *καὶ ἐπιστῆναι ἐπὶ τὰς θύρας ἐστεφανωμένον αὐτὸν κιττοῦ τινι στεφάνῳ δασεῖ, καὶ ἴων, καὶ ταινίας ἔχοντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πάνυ πολλάς*, &c. & Architas apud Stobæum declarat, faſciarum uſum ad mollitiem pertinere. *διὰ τοῦτο ἐν δαμοῖς καλὸν ὅτι ἐσθῆσι πολλαῖς κατασκέπτειν τὸ σῶμα, ὅτι ταινίαις κατειλεῖν.*

-cubital] ſic legendum, non cubitale. quamuis enim utrunque ſit Latinum, tamen cubitale non patitur carminis lex. nam prima nominis *focalia* ſyllaba producitur, cum à faucibus ſint appellata. eſt autem cubital à cubito nominatum. erat enim puluinus, cui innitebantur inter cœnandum. focalia autem ſolita erant adhiberi ab imbecillis ad arcendum frigus à collo, & faucibus. eiſdem utebantur mulieres, molleſque, & uoluptarij homines, paulum à mulieribus differentes.

-coronas] quibus utebantur in conuiuijs & compotationibus, ut alibi oſtendimus. Plaut. in Menæchm. *Non ego te modò hic ante ædes cum corona florea vidi Aſtare?*

-magiſtri] Xenocratis. M. Tull. de finib. lib. 5. *Hic Xenocrates, hic eius auditor Polemo.*

Porrigis irato p.] confert iterum amatorem cum puero.

-agit vbi ſecum, eat, an non] totus hic locus ex Eunucho Terent. ferè ad uerbum expreſſus eſt, ubi ſic Phædria, *Quid igitur faciam? non eam, ne nunc quidem Cum arceſſor ultrò? an potius ita me comparẽ, non perpeti meretricũ contumelias? Excluſit,*

reuocat. redeam? non ſi me obſecret. imitatus eſt & Perſius ſaty.v. *Nunc ferus & nilens: at ſi nocet, haud mora, dicat. Quidnam igitur faciam? nec nunc arceſſor, & ultro Supplicat, accedam?* in uerſu Horatii legendum *non ſi obſecret*: deleto *me*, quod tamen ſubintelligendum eſt. *agit* porrò reſtitui auctoritate trium codic.antiq.adductus, unius Vaticani, Rain. Card. Torneſ. *agit ſecum* autem, id eſt, loquitur ſecum. nam qui loquitur, agit, ut ſuprà diximus.

- o here, quæ res Nec modum h.] ſic Terent. *Here, quæ res in ſe neque conſilium, neque modum Habet, ullum eam conſilio regere non potes*; &c.

- ſibi nihilo plus explicet] Terent. *nihilo plus agas, quàm ſi des operam, ut cum ratione inſanias.*

Picenis] ſaty.proxima, *Picenis cedunt pomis Tiburtia ſucco.*

Gaudes, ſi cameram] quaſi ea res ſignificet omnia tibi læta, & ſecunda in amore euentura.

Quid? cum balba] hypallage eſt. erat enim recta locutio, Quid? cum balbis uerbis annoſum palatum feris, & uerberas, id eſt, cum grandis natu iuuenum more puellam blandè appellas, qui ſanior es eo, qui caſas ædificat? *feris* autem reperi ſcriptum in tribus cod.uet. uno Vatic. Iann. Torn.

- adde cruorem Stultitiæ] accedat (inquit) ad ſtultitiam amatoris, ſcelus cædes, cruor, ut ſæpè fieri ſolet, nempe cum miſcetur cum amore odium. Tum ſei licet malum ingraueſcit: tum fit inſanabile, ac mortiferum amoris uulnus.

- atque ignem gladio ſcrutare] idem dicit, ſed obſcurius, & Pythagoreorum more. amor ignis eſt. ſi quis ad amoris inſaniam ſcelus addat, dici poterit ignem gladio ſcrutari.

- modo (inquam) Hellade perc.] Marius quidam Helladem impotenter amabat: à qua cùm ſe ſperni, & contemni putaret, eam interfecit. quo facto incredibili mærore & ægritudine affectus, atque afflictus, ſeſe è ſublimi præcipitem demiſit. en tibi cruor cum ſtultitia coniunctus. Marii igitur exemplo oſtendit plerunque homines ab amore ad cædem, & ſcelus progredi.

Cerritus fuit, an] id eſt, fuit'ne furioſus & inſanus, an ſanum eum eſſe iudicabis, & tamen ſceleratum fuiſſe dices? perinde ac ſi dicat: quo pacto poteſt eſſe ſanus, & ſceleratus? an hoc dices, Marium non fuiſſe inſanum, ſed ſceleratum, diſtinguens ſceleratum ab inſano, & ſuo quanque rem nomine uolens appellare? quod quidem ineptum, & abſurdum eſt. nam ſatis probatum eſt, eum ſanum non eſſe dicendum, qui ſit ſceleratus, & cæde pollutus, *καὶ μιαιφόνος*; *Cerritus* dictum quaſi Cereritus, id eſt, à Cerere percuſſus, *νυμφόληπτος*. Itaque duæ ſyllabæ breues, *ce* & *re* in unam longam coierunt. Plautus Amphit. *quæſo, quin tu iſtanc iubes Pro Cerrita circumferri?* Idem in Pœnulo, *Ne tu opinere, haud quiſquam hodie noſtrum curret per uias: Neque nos populus pro Cerritis inſectabit lapidibus.* Idem in Rudente, *Elleboroſus ſum. G. at ego Cerritus: hunc non mittam tamen.* Non. Marcel. Cerritos, & laruatos dici maleſanos, & aut Cereris ira, aut laruarum incurſatione uexatos ait. Sed ne quis miretur me *Cerritus* excudendum curaſſe, liquidò confirmo ſic eſſe ſcriptum in omnibus libris antiquis.

Libertinus erat, qui] nunc ad ſuperſtitioſos ueniamus: uel, ut quidam uolunt, ad eos, qui ſupra modum mortem extimeſcunt.

- circum compita] in quibus erant Lares ab Auguſto poſiti. Immò uerò ante Auguſti tempora Compitalia ſunt appellati dies feſti Laribus attributi.

- ſiccus] ne quis dicat eum uino madidum, & ebrium fuiſſe.

Latus manè ſenex manibus] oraturi manus lauabant. prætereà Heſiodus uetat illotis manibus Ioui manè libare. *μηδέ ποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον*

Χερσὶν ἀνίπτοισι, μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισι. Οὐ γάρ τοίγε κλύουσιν ἀποπτύουσι δέ τ' ἀράς.

- & vnum Quiddam m.ad.] ad illa ſuperiora hoc addebat, quod ſequitur. addebat ad facta, hæc uerba, quibus Deos orabat, ut ſolus à morte uendicaretur. quid poteſt autem mortalis è Dijs petere maius, quàm immortalitatem?

- vnum me ſurpite morti] me unum ab inferis & Orco uindicate. me unum immortalitate donate. *ſurpite* autem dictum pro *ſurripite*. id eſt, ſubducite, eripite.

Dijs etenim facile eſt] ex his intelligimus hunc libertinum ſuperſtitioſum fuiſſe. ſed non uidetur mihi omittendum, aut diſſimulandum, quod quidam uir doctus mihi dixit aliquando in ſermone: hunc libertinum non eò poni ab Horatio, ut nobis ſuperſtitioſi exemplum ſuppeditet: ſed potius ut hominis nimiùm mortem extimeſcentis. mouebatur autem uerbis illis, *unum me ſurpite morti*. Iã ne hoc quidem dubium eſt, quin mortem ſupra modum horrere, uitioſum, & uituperabile ſit. ego nihil pronuncio, & ſuum cuique liberum iudicium relinquo.

- ſanus utriſque Aur. a.o. m.] ſanus toto corpore quidem ille; ſed mente non item.

- mentem, niſi litigioſus, Excip.d.] id eſt, mentem autem dominus in uendendo, exciperet, niſi litigare uellet, uel niſi lites amaret. ut hic locus autem planius intelligatur, ſciendum eſt uenditorem mancipii, qui in uendendo, ſerui uitia, quæ ſcire debuit, &, quæ non ſunt in promtu, tacuit, præſtare edicto ædilium uidelicet, ſi non ſit ſanus ſiue corpore, ſiue animo, ſi fugitiuus, ſi fur. qua de re uide annot. ad illum locum, *In ſcalis latuit metuens pend. hab.* epiſt. 11. lib. 2. ſed diceret aliquis. qui poterat hic à domino uenire, ſiue omnino dominum habuiſſe, cum eſſet libertinus, ut hic dicitur? nam libertini nunquam ſeruierant ſeruitutem, quippe qui eſſent liberti filij. (loquor autem ex eorum ſententia, qui uolunt inter libertos, & libertinos diſcrimen fuiſſe.) Puto reſponderi poſſe, aut libertinum pro liberto hic eſſe poſitum, aut Horatium, ſiue potius Damaſippum non dicere, hunc libertinum aliquando fuiſſe à domino uenditum: ſed hoc tantum, ſi hic libertinus, ſeruus eſſet, & à domino ſuo uenderetur, dominum fuiſſe in uendendo, mentem excepturum, id eſt, hoc ſerui uitium emtori dicturum, ac pronunciaturum, uidelicet non eſſe ſanæ mentis: niſi ab emtore redhibitoriæ actionis periculum ſibi impendere uellet. Itaque ſignificat Damaſippus ſuperſtitioſos non eſſe ſanos animo: quod uerum eſt. De ſuperſtitione, quam *δεισιδαιμονίαν*, id eſt, timorem deorum, appellant Græci, ſcripſit libellum utiliſſimum Plutarchus.

- hoc quoque uulgus] nempe ſuperſtitioſos, ut omnes ferè intelligunt: uel, ut quidam, mortem nimium extimeſcenteis.

- fæcunda in gente Meneni] credibile eſt hunc Menenium fuiſſe ætate Horatii quendam mente captum omnibus notum. Iam Stoici ſuperſtitioſos in ſtultorum, & inſanorum numero habent: quorum magna turba eſt.

Iupiter ingenteis] alterum exemplum ſuperſtitionis.

Frigida] aptiſſimum epithetum. nam hæc febris ab atra bili oritur, quæ frigida eſt.

- illo Manè die, quo] id eſt die Iouis. Iupiter enim non alio die, quàm ſuo, ieiunium indicit. Eſt autem loquendi genus poeticum: pro eo, quod eſt, illo die, quo Conſules, aut alij magiſtratus ieiunium in honorem Iouis indicunt. T. Liuius lib. xxxvi. *Eorum prodigiorum cauſa libros Sibyllinos ex* s.c. *decemuiri cum adiſſent, renunciarunt ieiunium inſtituendum Cereri eſſe: & id quinto quoque anno ſeruandum.*

- caſus, medicus ue leu.] id eſt, ſiue caſus aliquis, ſiue medicus hunc puerum morbo leuarit, ac liberarit. in cod. Iann. Torneſ. & uno Vatic. legitur *caſus, medicusq;*. non probo.

- ex

- ex præcipiti] ex periculoſo & ancipiti morbo. quanuis Cornelius Celſus ſcribat, quartanam neminem iugulare.

- mater delira nec.] mater ſtulta puerum exiſtimans Iouis beneficio conualuiſſe, a que iccircò ſe uoti religione obſtrictam eſſe: vt ſe uoto exoluat, ac liberet, eum in Tiberi nudum ſtatuet, ac necabit.

Quo'ne malo mentem conc.] quo malo commota, & concitata mente? re ſpondet *timore deorum.* vnū nominis Græci expreſſit, *δεισιδαιμονίας.* nam, quam ſuperſtitionem appellant Latini, eam *δεισιδαιμονίαν* nominant Græci. quam illi pietatem, eam hi *εὐσέβειαν.* ſed nos Galli pietatem, *δεισιδαιμονίαν*, id eſt, timorem numinis diuini appellamus, Iudæos fortaſſe ſecuti. Iam illud, *concuſſa mentem*, helleniſmus eſt, qualia ſunt illa *ſuſpenſi loculos*, *crineis religata.* Virg. Aen. 1. *Os, humeros que deo ſimilis*, & ſexcenta alia. nonnulli hæc uerba, *Quóne malo*, ita explicant, *Quonam malo.* alij putant illud ne abundare, & à ueteribus ornatus cauſa nominib. adijci ſolitum eſſe, ut ſaty. x. li. 1. *O ſeri ſtudiorum, qui ne putetis Difficile, & mirum*, &c. alij ſeruire negationi, ut hic & inf. ead. ſaty. *Quantáne?*

Hæc mihi Stertinius ſapient. oct.] ſeptem duntaxat numerantur totius Græciæ ſapientes nobiliores, & clariores. Horatius ſub perſona Damaſippi, Stertinium irridens, quaſi magnam, ob ſapientiam, laudem meruerit, octauum ei in ſapientibus locum tribuit.

Dixerit inſanum qui me, tot. aud.] uetus dictum, & Terentianum in Andr. *Si mihi pergit ea, quæ uolt, dicere, ea quæ non uolt, audiet.* Sed ſuperior Terentio Sophocles, hanc ſententiam ſic expreſſerat in Aiace. *Ἐγὼ γὰρ ἀνδρὶ συγγνώμην ἔχω Κλύοντι φλαῦρα, συμβαλεῖν ἔπη κακά.* Homerus autem omnium antiquiſſimus ſic, *ἰλ. υ. Ὁπποῖόν κ' εἴπῃσθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις.* & Heſiod. *Εἰ δὲ κακόν τ' εἴποις, τάχα κ' αὐτὸς μεῖζον ἀκούσαις.*

- atque Reſpicere ignoto, &c.] id eſt, audiet ſua peccata: uel diſcet ſua peccata, quæ in poſteriore mantica condi ſolent, reſpicere. Aeſopus dicebat duas unumquenque noſtrum manticas ferre, alteram à tergo, alteram à fronte: atque in ea quidem, quæ ante nos eſt, aliena peccata reponere: in poſteriore, noſtra. Hæc ſic leguntur Græcè apud Stobæum. *Αἴσωπος ἔφη δύο πήρας ἕκαστον ἡμῶν φέρειν, τὴν μὲν ἔμπροσθεν, τὴν δ' ὄπισθεν. καὶ εἰς μὲν τὴν ἔμπροσθεν ἀποτιθέναι τὰ τῶν ἄλλων ἁμαρτήματα· εἰς δὲ τὴν ὄπισθεν τὰ ἑαυτοῦ. διὸ οὐδὲ καθορῶμεν αὐτά.* Catul. ad Varum, *Sed non uidemus, manticæ quod in tergo eſt.*

Stoice poſt damnum ſic] Stoice (inquit Horatius) ſic tibi poſt damnum quæ nota eueniat mercatura. ſic eſt benè precantis, ut annotauimus ſup. ad Od. III. lib. I.

Quid? caput abſc.] quid (inquit Damaſippus) exiſtimas'ne te continuò ſanum eſſe, ſi tibi uideris ſanus? Agaue, quæ Pentheum filium diſcerpſit, eiq́; caput præcidit, ſibi'ne tum furioſa uidebatur? minimè uerò. ſic tu tibi uideris ſanus, cum ſis tamen inſanus, ac furioſus.

Nati infelicis] Penthei, quē diripuerunt, ac dilacerauerunt mulieres Thebanæ bacchantes (in quibus erat & Agaue mater) propterea quòd ille ex arbore, uel (ut alij uolunt) ex edito ſaxo, eas ſacrificantes proſpectare auſus erat. Quod autē ait hic Horatius matrē Agauen caput eius abſciſſum tuliſſe, id confirmat Theocr. *εἰδ. κϛ.* quod inſcribitur *Λῆναι, ἢ Βάκχαι. Μάτηρ μὲν κεφαλὰν μυκήσατο παιδὸς ἑλοῖσα, Ὅσσον περ τοκάδος τελέθει μύκημα λεαίνης. Ἰνὼ δ' ἐξέῤῥηξεν σὺν ὠμοπλάτᾳ μέγαν ὦμον Λὰξ ἐπὶ γαστέρα βᾶσα, καὶ Αὐτονόας ῥυθμὸς ωὑτός, Αἱ δ' ἄλλαι τὰ περισσὰ κρεανομέοντο γυναῖκες, Ἐς Θήβας δ' ἀφίκοντο πεφυρμέναι αἵματι πᾶσαι, Ἐξ ὄρεος πένθημα, καὶ οὐ Πενθῆα φέροισαι.* cetera petat lector ex ipſo Theocr. atque adeò

totum

totum eidyllion legat. quod ſi faciet, non mediocrem uoluptatem ex lectione ca piet. ſed tamen ſuperiores illos Græcos uerſus totidem Latinis interpretabor. *Correpto nati capite ingentem edit Agaue Rugitum, grauidæ quantus ſolet eſſe leænæ. Ino autem magni oſſa humeri candentia frangit, Calcibus in uentrem inſultans, quam deinde ſecuta eſt Autonoa: aſt aliæ matres depaſcere carnis Relliquias, Thebasq; ire omnes ore cruento, Ex illo luctum, non Penthea monte ferentes.*

Aedificas] ædificas ſumtuosè, inſolenter, magnificè.

- longos imitaris] allegoria eſt: diuites, & opulentos, & potentes uiros imitaris, cum ſis tenuis, & obſcuro loco natus. Erat autem Horatius parua quidē corporis ſtatura, ſed non ita humili tamen, ut ad bipedalem magnitudinem non perueniret, quod hic dicit. per breuitatem igitur ſtaturæ, tenuitatem, & anguſtias rei familiaris ſignificat, ſi conferantur cum opibus Mæcenatis & aliorum principum ciuitatis.

Turbonis] gladiatoris, quem aiunt breui ſtatura corporis fuiſſe, eundemque animoſum & pugnacem.

Spiritum] φρόνημα. ſpiritus numero multitudinis dicere ſolet M. Tull.

- uerum eſt] æquum eſt, par eſt, rectum eſt. ut epiſt. ad Mæcen. 11. lib. 1. *Metiri ſe quenque ſuo modulo, ac pede uerum eſt.* ſic ſuprà ead. ſat. *Dÿ te Damaſippe, Deæque Verum ob conſilium donent tonſore.* M. Tull. orat. pro Muræna, *negat uerum eſſe allici beneuolentiam cibo.* Idem ad Att. lib. 2. *Quid verius, quàm in iudicium venire, qui ob rem iudicandam, pecuniam acceperit?* T. Liuius lib. XXXII. *Ceterum & ſociorum audiri poſtulata verum eſſe.* Vir. lib. XII. Aen. *- me uerius unum Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro.* Terent. Andr. *Id'ne uerum eſt? immò id genus hominum eſt peſſimum.* horum igitur uerborum hæc ſententia eſt, an ſi Mæcenas ædificat, te quoque ædificare, & cum eo certare par eſt, qui tanto ei diſſimilis, & tanto eo inferior es, ſi cum eo certes?

Abſentis ranæ pullis] ranæ exemplo, quæ ſeſe inflando uituli magnitudinem imitari, atque aſſequi conabatur, deterret nos, ne potentiorum, ac ſuperiorū cultum, & ſplendorem æmulemur.

- denarrat] *de* auget uim uerbi. ut ſup. *deſæuit, delitigat.* & apud Terent. *deamare, deuerberare.*

- cognatos] συγγενεῖς, fratres: quod tamen uidetur ἄκυρον.

Quantáne?] rogabat tanta'ne eſſet, quanta ipſa eſſet. quidam legunt *Tantáne*, quæ ſcriptura longè expeditior eſſet. eam tamen nullis in libris reperi. alii *Quantáne* dictum uolunt, pro *quantanam*, ut & ſuprà, *Quóne malo mentem concuſſa?* id eſt, quonam malo, quemadmodum illi explicant. alii *ne* abūdare, aut ornatus cauſa poſitum dicunt: quod probabilius eſt.

- ſic] δεικτικῶς, ut Od. XI. lib. 2. *- uel hac Pinu iacentes ſic temerè?*

Maior dimidio] reſpondet pullus.

- num tanto?] ſubaudi, maior eſt? ait mater.

- non, ſi te ruperis] non, ſi diſrumparis. διαῤῥαγῶσι dicunt Græci. Demoſthe. orat. περὶ στεφάνου. ἐπειδὴ τοίνυν ἐκ τῆς Εὐβοίας ὁ Φίλιππος ἐξηλάθη, τοῖς μὲν ὅπλοις ὑφ' ὑμῶν, τῇ δὲ πολιτείᾳ καὶ τοῖς ψηφίσμασι, κἂν διαῤῥαγῶσί τινες τούτων, ὑπ' ἐμοῦ. Virg. in Melibœo. *- inuidia rumpantur ut ilia Codro.* Propius autem ad hunc locum accedit exemplum illud ex epiſt. ad Mæcen. 3. lib. 1. *Rupit Hiarbitam Timagenis æmula lingua.* Sed Martialis lib. 10. hanc eandem de boue & rana fabulam ad ſtultam cuiuſdam Otacilij imitationem ita ut Horatius, facetiſſimè accommodauit hoc epigrammate. *Ad lapidem Torquatus habet Prætoria quartum: Ad quartum breue rus emit Otacilius. Torquatus nitidas uario de marmore thermas Extruxit: cucumam fecit Otacilius Diſpoſuit daphnona ſuo Torquatus in agro: Caſtaneas centum ſeuit*

Otacilius. Conſul Torquatus: uici fuit ille magiſter. Nec minor in tanto niſus honore ſibi. Grandis ut exiguam bos ranam ruperat olim: Sic (puto) Torquatus rumpet Otacilium.

oleum adde camino] oleum camino addere, eſt malum alio malo cumulare, atque augere: aut malo ſatis graui per ſe, materiam, ac pabulum præbere. ſignificat itaque Damaſippus Horatium ſuapte natura inſanire: & ad eius naturalem inſaniam poëmata accedere, tanquã pabula, quibus illa amplificetur, & maior fiat.

Quæ ſi quis ſanus fecit, ſ. f.] ſi quis unquam ſanus fecit uerſus, tu quoque ſanus facis uerſus: ſed nemo ſanus fecit unquam uerſus: nemo enim poëta ſanus. Ergo, &c. alii ſic. demus aliquem ſanum poëtam reperiri: non continuò tu quoque ſanus es, cum uerſus facis. non continuò ſequitur, ſi quis ſanus aliquãdo uerſus fecit, te quoque ſanum uerſus facere. & hoc ſenſu hæc legenda ſunt interrogando. ſed non eſt reticendum in tribus libris manuſcriptis ita legi. *Quæ ſi quis ſanus facit & ſanus facies tu.*

Non dico horrend. rab.] prætermitto iracundiam tuam, cum rabie comparandam. ſic M. Tull. lib. Tuſcul. 4. *definitione fortitudinis aperta, quis eſt, qui aut bellatori, aut imperatori, aut oratori quærat aliquid, neque eos exiſtimet ſine rabie quicquam fortiter facere poſſe?* ibidem. *atque hi collocuti inter ſe, priuſquam manum consererent, leniter & quiete, nihil, ne in ipſa quidem pugna iracunde, rabioſe ue fecerunt.*

iam deſine] uerba Horatii ſua uitia à Damaſippo inuitè audientis, hoc modo. Deſine Damaſippe in me tot maledicta congerere, aut tot mea uitia enumerare.

cultum maiorem cenſu] continuans orationem Damaſippus omitto (inquit) cultum maiorem cenſu. ſignificat autem his uerbis, Horatium ſumtuoſius & uiuere, & ueſtiri, quàm cenſus eius ferat. Non dubium eſt autem, quin Horat. dum ſibi parum parcit, aliorum uitia urbanè notet, atque inſectetur. huc pertinet illud epiſt. xviii. lib. i. *Gloria quem ſupra uires, & ueſtit, & ungit.*

teneas Damaſippe tuis te.] id eſt, tuis te uitiis contineto: aliena autem ne tangito: ſatis multa habes uitia: noli eſſe in alienis exquirendis, & aperiendis curioſus. habes domi, quod agas.

Mille puellarum] Hæc quoque ſunt Damaſippi Horatio libidinem, & inſanos amores obiicientis. nam repetendum eſt ἀπὸ κοινοῦ. non dico.

O maior tandem parcas inſane.] tertio Horatius iubet Damaſippum finem facere ſui obiurgandi, ac reprehendendi. hoc modo. ô Damaſippe deſine tandem tu, qui me inſanior es, mihi minus inſano maledicere: parcius me obiurgato, cum tu ſis me uitioſior, ſtultior, atque inſanior.

SATYRA 4.

Vnde, & quo Catius? non eſt mihi tempus, auenti
Ponere ſigna nouis præceptis: qualia uincunt.
Pythagoram, Anytiq; reum, doctumq; Platona.
Peccatum fateor: cum te ſic tempore læuo
Interpellarim: ſed des ueniam bonus, oro.
Quòd ſi interciderit tibi nũc aliquid, repetes mox:
Siue eſt naturæ hoc, ſiue artis, mirus utroque.

COMMENTARII.

Vnde, & quo] ſic orditur Phædrum Plato. φίλε Φαῖδρε ποῖ δὴ, καὶ πόθεν;

Catius] Catius philoſophus Epicureus Inſuber. de quo M. Tull. epiſt. ad Caſſium lib. 15. *Nam*

Quin id erat curæ: quo pacto cuncta tenerem:
Vt pote res tenueis, tenui ſermone peractas.
Ede hominis nomen: ſimul & Romanus, an hoſpes.
Ipſa memor præcepta canam: celabitur auctor.
Longa quibus facies ouis erit, illa memento,
Vt ſucci meliores, & ut magis alba rotundis,
Ponere: nanque marem cohibent calloſa uitellum.
Cole ſuburbano, qui ſiccis creuit in agris,
Dulcior. irriguo nihil eſt elutius horto.
Si ueſpertinus ſubitò te oppreſſerit hoſpes:
Ne gallina malum reſponſet dura palato,
Doctus eris uiuam miſto merſare Falerno.
Hoc teneram faciet. pratenſibus optima fungis
Natura eſt: alijs male creditur. ille ſalubres
Aeſtates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante grauem quæ legerit arbore ſolem.
Aufidius forti miſcebat mella Falerno,
Mendoſè: quoniam uacuis committere uenis
Nil, niſi lene, decet. leni præcordia mulſo
Prolueris melius. ſi dura morabitur aluus:
Mitulus, & uiles pellent obſtantia conchæ,
Et lapathi breuis herba, ſed albo non ſine Coo.
Lubrica naſcentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare eſt generoſæ fertile teſtæ.
Murice Baiano melior Lucrina Peloris.
Oſtrea Circæis, Miſeno oriuntur echini.
Pectinibus patulis iactat ſe molle Tarentum.
Nec ſibi cœnarum quiſquam temere arroget artẽ,
Non prius exacta tenui ratione ſaporum.
Nec ſatis eſt cara piſceis auertere menſa,
Ignarum quibus eſt ius aptius, & quibus aſſis
Languidus in cubitum iam ſe conuiua reponet.
Vmber, & iligna nutritus glande, rotundas
Curuat aper lanceis carnem uitantis inertem.
Nã Laurens malus eſt, uluis, & arundine pinguis.
Vinea ſummittit capreas non ſemper edulcis.
Fecundi leporis ſapiens ſectabitur armos.
Piſcibus, atque auibus, quæ natura, & foret ætas:
Ante meum nulli patuit quæſita palatum.
Sunt, quorum ingeniũ noua tantum cruſtula promit.

ne ſe fugiat, Catius Inſuber Epicureus, qui nuper eſt mortuus, quæ ille Gargettius, etiam antè Democritus εἴδωλα, hic ſpectra nominat. Idẽ eodem libro, eundem Catium, & Amafanium *malos uerborum interpretes* appellat. hunc inducit Horatius apud ſe quærentem, & cogitantem, quibus nominibus utatur in interpretãdis, & Latinè exprimendis Epicureis quibuſdam præceptis, quæ ad artem culinariam, conuiuii apparatum, obſonia, condimenta & ſimilia pertinent. Itaque interroganti Horatio unde ueniat, quò eat, reſpondet, ſe eſſe occupatiſſimum in appellandis, & exprimendis iis, quæ dixi, præceptis.

-non eſt mihi tempus.] non eſt mihi tempus uacuum: non ſum uacuus, dum cupio litteris mandare noua quædã præcepta Pythagoreis, Socraticis, Platonicis potiora.

-auenti Ponere ſigna] cupienti imponere nomina nouis præceptis, nunquam à quoquã traditis. *ſigna* interpretor nomina, & uocabula rerum. nomina enim ſunt rerum notæ, & σημεῖα, id eſt, ſigna, ut docet Ariſtoteles. Iccircò ea appellat indicia epiſt. de arte poët. *ſi forte neceſſe eſt Indicijs monſtrare recentibus abdita rerum.* eodem pertinet illud in ead. epiſt. *licuit, ſemperque licebit, Signatum præſente nota producere,* ſeu (ut alii legunt) *procudere nomen.* Vir

quidam

Nequaquam ſatis in re una conſumere curam:
Ut ſi quis ſolum hoc, mala ne ſint uina, laboret,
Quali perfundat piſceis ſecurus oliuo.
Maſſica ſi cælo ſupponas uina ſereno:
Nocturna, ſi quid craſſi eſt, tenuabitur aura:
Et decedet odor neruis inimicus: at illa
Integrum perdunt lino uitiata ſaporem.
Surrentina uafer qui miſcet fæce Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ouo:
Quatinus ima petit, uoluens aliena vitellus.
Toſtis marcentem ſquillis recreabis, & Afra
Potorem cochlea. nam lactuca innatat acri
Poſt uinum ſtomacho: perna magis, ac magis bilis
Flagitat in morſus refici: quin omnia malit,
Quæcunque immundis feruent allata popinis.
Eſt operæ pretium duplicis pernoſcere iuris
Naturam. ſimplex è dulci conſtat oliuo:
Quod pingui miſcere mero, muriaq; decebit:
Non alia, quàm, qua Byzantia putruit orca.
Hoc ubi confuſum ſectis inferbuit herbis:
Corycioq; croco ſparſum ſtetit: inſuper addes,
Preſſa Venafranæ quod baca remiſit oliuæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia ſucco:
Nam facie præſtant, Venucula conuenit ollis.
Rectius Albanam fumo duraueris vuam.
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus, & alec,
Primus & inueni, piper album cum ſale nigro
Incretum, puris circumpoſuiſſe catillis.
Immane eſt uitium, dare millia terna macello:
Anguſtoq; vagos piſces urgere catino.
Magna mouent ſtomacho faſtidia, ſeu puer unctis
Tractauit calicem manibus, dum furta ligurrit:
Siue grauis ueteri crateræ limus adhæſit.
Vilibus in ſcopis, in mappis, in ſcobe quantus
Conſiſtit ſumtus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides uarios lutulenta radere palma:
Et Tyrias dare circum illota toralia ueſtes,
Oblitum, quanto curam, ſumtumq; minorem
Hæc habeant, tanto reprendi iuſtius illis,
Quæ, niſi diuitibus, nequeunt contingere menſis?

quidam doctiſſimus, idemque amplo ſacerdotio præditus dicebat per ſigna ſignificari imagines, quæ adhibebantur ab iis, qui artificialem memoriam colebant. quam ſententiã quãuis non improbem (nam ut litteris, ita & imaginibus memoria adiuuatur, & cõſeruatur: præterea utræq; ad res ſignificandas comparatæ ſunt, quemadmodum & uocabula) tamen ſignorum appellatione mihi magis placet uoces, & nomina, quàm imagines hoc loco intelligi, maximè cum conſtet hunc Catium nominibus, & uocabulis Latinis diſciplinam Epicureã explicuiſſe, ut ſuprà ex M. Tullio oſtendimus.

– qualia vincunt Pyth. Anyt.] id eſt, quæ talia ſunt, ut Pythagoræ, Socratis, Platonis diſciplinã uincant: uel ſimpliciter, cuiuſmodi præcepta uincũt, &c. in cod. Iann. ſcriptum erat *uincant*.

– tempore læuo] tempore inopportuno: intempeſtiuè. cuius contrar. *Dextro tempore*. ſaty. 1. huius li.

– interciderit] è memoria effluxerit.

– repetes mox.] uel memoria repetes, uel ſimpliciter retractabis, & recoles.

Siue eſt naturæ hoc, ſiue art. m. v.] qui, ſiue memoria natura conſtet, ſiue arte, utroque mirum in modum excellis: uel ita: qui, ſiue hæc res, in qua tu occupatus es, ſit naturæ, ſiue doctrinæ, in utraque

præuas

Docte Cati per amicitiam, diuosq́ rogatus
Ducere me auditum, perges quocunque, memento.
Nam quamuis referas memori mihi pectore cũcta:
Non tamen interpres tantundem iuueris. adde
Vultũ, habitumq́ hominis: quem tu vidiſſe beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris ineſt, fonteis ut adire remotos,
Atque haurire queam uitæ præcepta beatæ.

præſtas.

Quin id erat curæ] imo (inquit Catius) hoc ipſum agebam, quemadmodum omnia memoriæ mandarem.

-res tenueis] res ſubtiles, tenuiterq́; limatas.

Longa quibus facies ouis] Primùm, quid hac de re tradiderint probati ſcriptores, proponam: deinde ſententiam Horatii (ſi id conſequi potero) explicabo. Ariſtoteles igitur ita ſcribit lib. ſexto de hiſtor. animal. *ἔςι δὲ τὰ μὲν μακρὰ, καὶ ὀξέα τῶν ᾠῶν, θήλεα· τὰ δὲ ςρογγύλα, καὶ περιφέρειαν ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ, ἄῤῥενα*, id eſt, ea quidem oua, quæ longa ſunt, & acuta, fœminam excludunt: quæ autem rotunda, & obtuſa ab ea parte, quæ acuta ſolet eſſe, marem. Plinius autem lib. 10. cap. LII. plane pugnantia tradit his uerbis. *fœminam edunt, quæ rotundiora gignuntur: reliqua marem*. Columella lib. 9. cap. V. cum Plinio congruit his uerbis. *Cum uolet quis quamplurimos mares excludi, longiſſima quæque, & acutiſſima oua ſubijciet, & rurſus cum fœminam, quàm rotundiſſima*. Veniamus nunc ad Horat. qui mihi non uidetur à Plinio, & Columella diſcrepare. hoc enim dicit mea quidem ſententia, oua, quibus longa eſt figura, ſeu forma, meliore ſunt ſucco, & candidiora, quàm rotunda. ea igitur memento apponere potius, quàm rotunda. nam hæc, quæ dico, longa, cum ſint ueluti callo obducta, id eſt, dura, marem uitellum continent. at ea, quæ marem uitellum continent, iis meliora, & ſalubriora ſunt, quæ fœmineum.

Cole ſuburbano, qui ſicc. cr.] ordo uerborum, & ſententia hæc eſt: caulis, ſeu colis, qui creuit in agris ſiccis, id eſt, minimè irrigatis, dulcior eſt ſuburbano, ut pote qui creuit in hortis irriguis. quid ita? quia hortus ſuburbanus, qui crebrò irrigari ſolet, multum deperdit de naturali ſoli bonitate. in quibuſd. libris antiq. legitur *Cole*. quos ſecuti ſumus.

Si ueſpertinus ſubitò] id eſt, ſi ueſperi te imparatum occupauerit: ſi improuisò aduenerit hoſpes, &c. *ueſpertinus* dictum pro ueſperi. nomen pro aduerbio. ut ſuprà Od. XVI. epod. *Nec ueſpertinus circumgemit urſus ouile*. & Virg. de lupo. Georg. 3. *-nocturnus obambulat*.

Ne gallina malum.] ne gallina dura malè reſponſet palato, id eſt, aduerſetur, & ob duritiem ingrata ſit palato. tralatiò eſt in uerbo *reſponſandi*. reſponſant enim, qui ferociter & aſperè alteri compellanti reſpondent.

-miſto] aqua diluto. quidam legunt *mulſo*. quam ſcripturam non probo.

-alijs male creditur] id eſt, alii non ſunt tuti. aliis non eſt tutum ueſci. tralatio eſt in uerbo *creditur*.

-qui nigris prandia moris Finiet.] non dicit Catius, eum ſalubres æſtates traducturum, qui, poſteaquàm ſe obſonio expleuerit, prandium moris claudet, ac terminabit: (mea quidem ſententia) ſed, qui nihil præter mora nigra, & matura manè ex arbore decerpta, in prandio comedet. Nam perſpicuè Galenus docet mora eſſe principiò apponenda.

-ante grauem ſolem] antè quàm ſolis ardor ingraueſcat: quod eſt manè.

-forti] auſtero. erat enim uinum Falernum auſterius, ut ſcribit Athen. Itaque illã auſteritatem ueteres melle lenire, & mitigare ſolebant. uerùm tamen nõ

ita

ita poterat ea auſteritas minui, neque temperari, ut uini Falerni potus in primis poculis ſalubris eſſet, ut quidem ait Catius: Vel dic epithetum *auſterum* eò additum eſſe. quòd erat & alterum Falerni genus dulce, ut idem Athen. tradit.

– miſcebat] eoque ita temperato utebatur in primis poculis.

– lene] quod contrarium eſt auſtero: cuiuſmodi eſt unum genus Falerni, quantumuis melle temperetur.

Prolueris] ſuprà ſaty. v. lib. 1. *Multa proluerit uappa nauta, atque uiator.*

Mitulus] Apud Athen. lib. 3. ſi locus eſt emendatus, hoc nomen ita ſcribitur μύτλος. uerba Athenæi ſũt hæc. *τὴν τελλίναν λεγομένην ἴσως δηλοῖ, ἣν Ῥωμαῖοι μύτλον ὀνομάζουσι*, id eſt, fortaſſe tellinam, quæ nominatur, ſignificat, quam Romani mutlum appellant. ego autem locum eſſe mendoſum arbitror, legendumque apud Athenæum adiecto *ἤτοι μύτιλος* uel potius tranſlatis literis *μίτυλος*. nam utrunque reperitur in libris calamo ſcriptis, & *mutilus*, & *mitulus*, quorum utrum ſit uerum, non eſt facile, mihi quidem, pronunciare. apud Martialem lib. 5. ita ſcribitur hoc nomen, mytulus: quod idem eſt, ac ſi *mutulus* ſcriptum ſit, nam y, & v. idẽ ualent. Verſus Martialis ſunt hi. *Oſtrea tu ſumis ſtagno ſaturata Lucrino: Sumitur inciſo mytulus ore mihi.* Sed ego hanc ſcripturam uitioſam eſſe puto. Quidã mitulos arbitrantur eoſdem eſſe, atque muſculos: quos Græci *μῦας* appellant: de quibus Ariſtoteles lib. 4. de hiſtor. animal. & Athen. lib. 3. quos uidetur ſatis refellere Athen. nam perſpicuè *τελλίνας ἀπὸ τῶν μυῶν*, id eſt, mitulos à muſculis diſtinguit his uerbis *τῶν τελλινῶν λεπτότεραι μέν εἰσιν αἱ βασιλικαί, διαχωρητικαί τε, καὶ κοῦφαι, ἔτι δὲ καὶ τρόφιμοι· αἱ δὲ ποτάμιαι γλυκύτεραι· οἱ δὲ μύες μέσως εἰσὶ τρόφιμοι, διαχωρητικοί, οὐρητικοί*, &c. id eſt, mitulorũ tenuiores ſunt quidẽ regii, & aluũ mouent, & leues ſunt, tũ prætereà ualde alunt: fluuiales autẽ ſunt dulciores: at muſculi mediocriter alunt, mediocriterq; aluum, & urinam mouent. ex his igitur uerbis Athenæi perſpicuum eſt inter mitulos, & muſculos aliquid intereſſe.

– conchæ] concharum nomen generale eſt, & quidem Græcum. *κόγχαι* autem uidentur eſſe appellatæ *παρὰ τὸ κεχηνέναι*, quod eſt, hiare.

Et lapathi breuis herba] lapathum rumicem uocant Latini: quem laudat Lucillius apud M. Tull. lib. 2. de finibus non quòd eius ſuauitas in ciborum deliciis locum habeat, quod quidam exiſtimauit: ſed quòd frugalitatem, & parſimoniam in uictu luxuria præſtabiliorem eſſe ducat. ſic Heſiodus maluam laudat, & aſphodelum, herbas parabiles, plebeias, & uiles, ſignificans idem, quod Lucillius, tenuem, ac modicũ uictum ſumtuoſis, & opiparis diuitũ cœnis eſſe anteponendũ.

– generoſæ teſtæ] conchyliorum generoſorũ: quæ ſunt *ὀστρακόδερμα*, id eſt, ut ſcriptores Latini recentiores appellant, teſtacea.

– peloris] peloris oſtrei genus chama maius, ut ait Euſtathius. *διὸ πελωρὶς λέγεται διὰ τὸ μέγεθος*. iccirco (inquit) peloris propter magnitudinem appellatur. cum quo congruens Athen. lib. 3. ita ſcribit. *πελωρίδες ὀνομάσθησαν παρὰ τὸ πελώριον. μείζων γάρ ἐστι χήμης καὶ παρηλλαγμένη ἡ πελωρίς*. Varro lib. 4. de lingua Latina. *in conchylijs* (inquit) *aliqua ex Græcis, ut peloris, oſtrea, echinus.*

– echini] de Echinis ſic Athen. lib. 3. Echinos autem tũ terrenos, tum marinos, aduerſus eos, à quibus captantur, eſſe munitiſſimos, atque undique ſeptos, ſpinas ſuas, tanquam uallum, opponentes, teſtatur Ion Chius his uerbis. At in terra quidem leonis artes laudo, ſed magis echini, quanuis miſeras. qui cum aliorum ualentiorum in ſe impetum ſenſit, conuoluto ſpinoſo undique corpore, rotundus iacet aduerſus morſus, & tactus omnium animantium tutiſſimus. uerba Græca retulimus ad Od. III. epod. Echinorum autem marinorum cum plura genera ſint, ſcribit Ariſtoteles unum genus eſſe, quod in cibum apponi poſſit, ac debeat,

illud

illud uidelicet, In quo inſint ea, quæ oua magna nominantur. uerba Ariſtot. ſunt hæc lib. 4. *ζώων ἱστορ. ἕν ἐχίνων γένος ἐδώδιμον. τοῦτο δ' ἐστὶν ἐν ᾧ τὰ καλούμενα ᾠὰ μεγάλα γίνεται, καὶ ἐδώδιμα.*

Pectinibus patulis] Pectines piſces etiam *κτένας* appellant Græci. Athen. lib. 3. *τῶν κτενῶν ἁπαλώτεροι μέν εἰσιν οἱ λευκοί. ἄβρωμοι γὰρ καὶ εὐκοίλιοι· τῶν δὲ μελάνων, καὶ πυρρῶν οἱ μείζονες * εὔστομοι· κοινῶς δὲ πάντες εὐστόμαχοι, εὔπεπτοι, εὐκοίλιοι λαμβανόμενοι μετὰ κυμίνου, καὶ πεπέρεως*, id eſt, Pectinum ii quidem ſunt teneriores, qui albi ſunt. ſalſuginem enim non olent. ex nigris autem & rufis, qui ſunt maiores * guſtatu ſunt gratiores. Communiter uerò ſtomacho ſunt accommodati, faciles ad concoquendum, aluo utiles, ſi ſumantur cum cumino & pipere.

- patulis] cur pectines patulos dicat, ex Ariſtot. lib. 4. intelligere licet, ubi ſic ſcribit. *τῶν δ' διθύρων τὰ μὲν ἀναπτυχά, οἷον οἱ κτένες, καὶ οἱ μύες*, &c. id eſt, eorum, quæ duabus teſtis continentur, alia ſunt patula, ut pectines, & muſculi, &c.

- quiſquam] in cod. Rain. Card. & 1. Vat. *quiſque*: ex quo fecimus *quiſquam*, perſpicuè rectum.

- exacta] exquiſita, explorata. Virg. Aen. 1. - *ſocijsq; exacta referre*. idem lib. 4. - *tempus ſecum ipſe, modumque Exigit*.

- menſa] menſa, ubi exponuntur uenales, ut uulg. Acron. non eſt ſatis (inquit Catius) piſces è macello magna impenſa coëmere, niſi ſcias, quibus piſcibus quod ius conueniat, & qui piſces aſſi, qui elixi; ſint meliores. Ego putauerim per menſam caram, menſam diuitum ſignificari. ut ſit hic ſenſus, non eſt ſatis eos piſces emere, qui diuitibus ſolis apponi ſolent, & piſces diuitibus deſtinatos præripere pretio perſoluto, & ita ab eorum menſis auerſos in ruam transferre.

- & quibus aſſis Lang. in cubit. ſeſe con.] id eſt, & qui piſces aſſari ita ſint conuiuis ſuaues, & grati futuri, ut illi etiam cibo, uinoque conferti, ac ſaturi, &, pœnè dicam, nauſeantes, in eum tamen corporis ſitum ſeſe deintegro componant: quo ſitu eſſe ſolent conuiuæ tantiſper dum cibum capiunt: qua de re tametſi ſup. Od. XXVII. lib. 1. nonnihil dixerimus, ad illum locum, *Et cubito remanete preſſo*, tamen, ut hunc locum explicemus, pauca quædam præterea nobis dicenda ſunt. Hoc igitur in primis ſciendum eſt inter prandendum & cœnandum, non ſediſſe ueteres illos Romanos, ſed accubuiſſe. Accumbebant autem ſingulis in lectis terni, aut quaterni hoc modo (nam eadem opera huius uerbi uis aperietur) ſuperiore parte corporis modicè inflexa, capite leuiter erecto, tergoq; aliquantum ſubleuato, nempe ceruicalibus, aut puluillis ſubiectis: reliqua parte corporis in lectos reclinata, & iacente, in cubito altero nitebantur: atque utranque manum quidem ad epularum & poculorum uſum adhibebant, ſed maximè dexteram. fingamus igitur tres lectos eſſe diſcubitorios, & in ſingulis, quaternos conuiuas diſcumbere, & mēſam rotundam mediam inter tres lectos eſſe collocatam: ita fient duodecim conuiuæ, ex una menſa communi cibum capientes: iam ſingulorum lectorum cōuiuæ, quos quaternos eſſe poſuimus, hoc modo diſcumbebant, ut eius, qui ſummus accumberet, pedes ponè ſecundum porrigerentur, & ſecundi ponè tertium, & ita deinceps: rurſus eius, qui ſecundus accumberet, occiput ad umbilicum, aut pectus primi obuerſum eſſet: & ſic deinceps ceteri accubabant. Quandiu igitur ueſcebantur, & potabant, eo corporis ſitu manebant. ubi uerò cibum capere uel deſierant, uel intermiſerant, tum dorſi ſpinam, quæ antea erat inflexa, & ad epulandum compoſita, reponebant, & caput in ceruical reclinabant. nonnunquam etiam ſedentium in ſtar erigebant. Itaque ſuprà Oda illa XXVII. lib. 1. quam paulo antè commemorauimus, unus è conuiuis ſodales ſuos Lapitharum, ac Centaurorum in motem tumultuantes, atque inter ſe decertare parantes, corpore iam ad pugnam compoſito, &

expedito,

expedito, hortatur ut cubito preſſo remaneant,hoc eſt,ut ſe eo corporis ſitu contineant, quo eſſe, & bibere poſſent, non quo dimicare. Hæc igitur uerba, *& quibus aſſis Lang..n cub.* &c. ſic explico, (dicendum eſt enim ſæpius) & qui piſces aſſi futuri ſint conuiuis gratiores,quàm ſi eſſent elixi, eosq; quanuis iam cibo languidos, de integro ad epulandum inuitaturi. Quòd autem hic à Catio præcipitur de piſcibus quibuſdam aſſandis, Athenæus item lib.3.ſcribit piſces quoſdã eſſe,quos aſſari conueniat potius, quàm elixari.

Vmber,& iligna nut.gl.] aprum ex Vmbria,& glande iligna nutritum laudat: Laurentem improbat. hoc igitur dicit, qui carne pingui non delectatur, ſeu qui abhorret à carne pingui, ſuas patinas implendas curat fruſtis apri in Vmbria capti, & iligna glande paſti.

Curuat] implet,onerat: uerbo curuandi pondus exprimere uoluit.in quibuſdam codicibus uulgatis impreſſum eſt, *Curuet.* cod.duo Vatic.& Iann.Faër.Torn. habent *Curuat.* ſed parum refert.

Nam Laurens] in agro Laurenti captus,& in locis illis paluſtribus natus,ac nutritus. Laurentum Latij eſt oppidum, Oſtiæ uicinum.

- uluis] herbis maiuſculis, quæ in paludibus naſcuntur. Virg. Georg. 3. *Nec neſcas ſalicum frondes, uluamq; paluſtrem, Sed frumenta manu carpes ſata.* Idem Aen.2. *Limoſoque lacu per noctem obſcurus in ulua Delitui.*

Vinea ſummittit capreas] locus, in quo inſunt uites,ſuppeditat capreas nõ ſemper ad edendum utiles.neque uerò dubitandum eſt, quin capreæ animalia ſint intelligenda hoc loco. Virg. Georg.2. de uite, *Texendæ ſæpes etiam, & pecus omne tenendum eſt: Præcipuè dum frons tenera, imprudenſque laborum, Cui ſuper indignas hiemes, ſolemque potentem, Silueſtres uri aſſiduè, capreæque ſequaces Illudunt, paſcuntur oues, auidæque iuuencæ.* Quod autem dicit capreas à uineis ſummitti, id eſt,ſuppeditari, aut præberi, non eſt intelligendum eas ibi naſci, ſed è ſiluis uicinis pabuli cauſa progreſſas, in uinetis capi. alii capreolos ſignificari putant, qui ſunt uitium cincinni intorti.

- ſapiens] cui palatus ſapit fortaſſe magis, quàm cor. cuiuſmodi homines in conſuetudinem uictus recipere nolebat. M. Cato, qui Cenſorius dictus eſt, quod refert Plutarchus in eius uita his uerbis, Τὸν δὲ φιληδόνων τινὰ βουλόμενον αὐτῷ συνεῖναι, παραιτούμενος ἔφη μὴ δύνασθαι ζῆν μετ' ἀνθρώπου τῆς καρδίας τὴν ὑπερῴαν εὐαισθητοτέραν ἔχοντος. id eſt, *voluptarium quendam, qui cum eo uiuere volebat, recuſans Cato, dixit ſe cum eo uiuere non poſſe, cui palatus magis, quàm cor ſapiat.* quanquam M. Tull.lib.2.de finibus, negat ſequi, *vt, cui cor ſapiat, ei non ſapiat palatus.* ſignificat autem lèporis armos reliquis partibus eſſe palato gratiores, & ſuauiores. Iam quam obrem lèporem fæcundum appellet, ex Ariſtotelis, & Varronis,& Plinii lectione intelligere licet. Plinius ſic lib.9.cap.LV. *Lepus omnium prædæ naſcens, ſolus præter daſypodem, ſuperfætat, aliud educans, aliud in utero pilis ueſtitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter.*

Piſcibus, atque auibus] ait ſe ita ſubtili eſſe palato, ut piſcium, atque auium naturam & ætatem ſolo guſtatu cognitam habere poſſit: quod neminem è ueteribus, quanuis ei rei operam nauarit, conſequi potuiſſe.

- nulli patuit q.] à nullo cognita fuit, quanuis quæſierit.

- cruſtula] placentas,& cetera pommata ex farina,melle,oleo,lacte,ſeu caſeo confecta. vtitur ſaty.1.lib.1. *- dant cruſtula blandi Doctores, elementa uelint ut diſcere prima.*

Quali perf.ſecurus ol.] non admodum ſollicitus, ſeu non curans,quo oleo piſces condiat.

L Maſſica

Maſsica ſi cælo] idem ferè tradit Athen.lib.1.his uerbis, ἀνοποιητέον δὲ αὐτοὺς (τὸν Ἀλβανὸν, καὶ τὸν Φαλέρνον, καὶ τὸν Ἀδριανὸν) πρό τινος χρόνου, καὶ εἰς ἀναπεπταμένον τόπον θετέον, εἰς τὸ διαπνεῦσαι τὸ πολὺ τῆς δυνάμεως, id eſt, facienda autem ſunt ea uina (uidelicet Albanum, Falernum, Adrianum) ante certum quoddam tempus, & in aperto loco, id eſt, ſub dio ponenda, ut vis eorum multa expirando minuatur. uidetur tamen aliud hoc loco à Catio dici, nempe ſi quid inſit craſſi in uino Maſſico, aura nocturna extenuari, & odorem neruis aduerſarium decedere.

-at illa integrum perd.] at illa, uidelicet Maſſica, colo lineo extenuata, ſaporem amittunt naturalem. exiſtimabant autem ueteres colo, ſeu ſacco lineo, uina craſſiora extenuari. quod declarat uerſus ille Martialis lib. XII. *Turbida ſollicito tranſmittere Cæcuba ſacco*. Lucret. lib. 2. *Et quamuis ſubitò per colum uina uidemus Perfluere; at contrà tardum cunctatur oliuum*.

Surrentina] uina Surrentina fuiſſe admodum laudata, declarant hi uerſus Martial. lib. 14. *Surrentina bibis? nec murrhina picta, nec aurum Sume, dabunt calices hæc tibi uina ſuos*. totius autem huius loci hæc ſententia eſt, Qui Surrentina uina cum Falerna fæce miſcet, uitello columbino in cadum coniecto fæcem collectam, atque in unum conductam, ab eo, quod liquidius eſt, ſecernit, quoniam uitellus, ſuapte natura in fundum decidens, quicquid eſt à liquido uino in alienum, unà ſecum trahit.

Quatinus] quoniam, vt ſaty. III. lib. 1. *Quatinus excidi penitus uitium iræ, Cetera item nequeunt ſtultis hærentia*. Lucret. lib. 3. *Quatinus eſt unum inter ſe, coniuncta que res eſt*. annotatum alio loco.

-marcentem] languentem, cibo & potione confertum.

-ſquillis] καρίδας nominant Græci. quarum Ariſtoteles lib. 4. de hiſtor. ani. plura genera eſſe tradit, & refert in numerum μαλακοστράκων, id eſt, eorum piſcium, qui cruſta teguntur, quos Gaza cruſtatos appellat. Paruas ſquillas ſcribit Athen. li. 3. reperiri in conchis patulis pinnarum cuſtodes, vt & paruos cancros. & M. Tull. lib. 2. de nat. deor. *Pinna uerò (ſic enim Græcè dicitur) duabus grandibus patula conchis cum parua ſquilla, quaſi ſocietatem coit comparandi cibi*. Idem eadem ferè lib. 3. de finib. Hunc admirabilem duorum piſcium conſenſum, atque has operas mutuas pulchrè deſcribit Oppian. lib. 2. ἁλιευτ. Ὄστρακον αὖ βυθίας μὲν ἔχει πλάκας, ἐν δέ οἱ ἰχθὺς Πίννη ναιετάει κεκλημένος, ἣ μὲν ἄναλκις, Οὔτέ τι μητίσασθαι ἐπίσταται, οὔτέ τι ῥέξαι· Ἀλλ' ἄρα οἱ ξυνόν τε δόμον, ξυνήν τε καλύπτρην Καρκίνος ἐνναίει, φέρβει δέ μιν, ἠδὲ φυλάσσει. Τῷ καὶ πιννοφύλαξ κικλήσκεται, &c.

-recreabis] ad edendum ac potandum innouabis, ac redintegrabis.

-cochlea] cochlearum genera omnia uno nomine appellat Ariſtoteles lib. 4. hiſtor. anim. στρομβώδη, id eſt, ut Gaza uertit, turbinata.

-nam lactuca innatat] occupatio eſt. poterat enim quiſpiam dicere, lactucam ad eandem rem ualere. hoc autem per occupationem refellit.

-perna magis, & mag. hill.] hoc dicit, conuiua languens & nauſeans, in morſus reficiendus eſt, id eſt, ad epulas de integro excitandus perna, & hillis, id eſt, tenuiſſimis inteſtinis fartis, potius, quàm lactuca. hilla ab hilo, id eſt, à minimo dicta, inquit Varro lib. 4. de ling. Lat. Feſtus autem hillam deminutiuè dictam eſſe ab hira, quod eſt inteſtinum ieiunum. *in morſus* autem duæ ſunt uoces, non una, vt quidam uolunt, qui legunt *immorſus* pro eo, quod eſt, impranſus: quod nomen non reperitur in tota lingua Latina. *in morſus* igitur idem ualet, quod ad morſus. appellant autem Græci hanc (vt ita dicam) in morſus refectionem, atque inſtaurationem, ἀναστόμωσιν, id eſt, relaxationem. Athen. lib. 4. ἐχρῶντο γὰρ οἱ παλαιοὶ καὶ τοῖς εἰς ἀναστόμωσιν βρώμασιν, ὥσπερ ταῖς ἁλμάσιν ἐλαίαις, ἃς κολυμβάδας καλοῦσιν,

λῦσιν, id eſt, vtebantur enim veteres etiam cibis ad irritandam ac redintegrandam edendi cupiditatem accommodatis, ut oleis ſale conditis, quas natatrices, ſeu urinatrices appellant. Idem paulo poſt, Εἴδιον δὲ καὶ τέττιγας, καὶ κερκώπας ἀναστομώσεως χάριν. Idem paulo poſt ex Nicandro probat ad eundem vſum rapas aceto, & ſinapi maceratas adhiberi ſolitas. Nam ἀναστομοῦν idem ferè valet, quod aperire, & laxare. Diphilus apud eundem Athen. eodem libro, τῶν πρεσβυτέρων γὰρ ταῦτα τῶν ἡδυσμάτων ἀναστομοῖ τάχιστα τ' αἰσθητήρια. Τό, τε ναρκῶδες καὶ κατημβλυωμένον ἐσκέδασε, κἀποίησεν ἡδέως φαγεῖν. id eſt, uetera enim hæc condimenta laxant celerrimè eas partes, in quibus ineſt uis ſentiendi: languorem, & quicquid eſt obtuſum in appetitione diſcutiunt, edendiq; cupiditatem, ac iucunditatem redintegrant. Euripides in Cyclôpe, ὀρείας φάρυγγος, ὦ Κύκλωψ, ἀνάστομου τὸ χεῖλος, ὡς ἕτοιμά σοι ἑφθὰ καὶ ὀπτά, &c.

- quin omnia malit, Quæc. imm.] immò (inquit) ne mireris, me dixiſſe ſuperiora illa adhibenda eſſe ad excitandam edendi cupiditatem, tanquam ſaturis conuiuis gratiora, & optariora, hoc dico amplius, illis placitura magis, quæcunque coquuntur in popinis, quæ ſolent eſſe immundæ, quàm eſcas optimas, ac lautiſſimas.

- allata] allata è popinis. quidã libri typis excuſi habent *illata*, qua ex ſcriptura ſuſpicatus ſum aliquando legendũ *illota*. omnes autem ueteres *allata*, quos ſequor.

- duplicis iuris] duo proponit iuris genera: unum ſimplex, quod ex ſolo oleo conſtat: alterum duplex, quod ex oleo, uino, muria, herbis conciſis, croco.

Quod pingui] his, quæ deinceps ſequuntur, iuris duplicis naturam deſcribit.

Non alia, quam, quâ Byzantia] non qualibet muria, ſed ea, quæ facta ſit ex orca Byzantia. Quidam autem mendosè legunt *quæ*. nam neceſſariò *quâ* legendum eſt: & ita habent codices calamo ſcripti. *Byzantia orca* porrò ſunt numeri ſingul. recti caſus, hoc modo: non alia muria ius illud miſcere, id eſt, temperare decebit, quàm ea, quâ, orca Byzantia, exempli cauſa, thynnus Byzantius putruit, hoc eſt, liquefactus eſt. laudabatur enim muria ex thynno Byzantio liquefacto: ſed longè erat laudatiſſima ex ſcombris, quæ proprio nomine garum appellabatur. *Orca* (inquit Plin. lib. 9. cap. vi.) *infeſta balenis bellua: & cuius imago nulla repræſentatione exprimi poſſit alia, quàm carnis immenſæ dentibus truculenta.*

Corycio] Cilicio. Corycus Ciliciæ, ſeu Pamphiliæ mons eſt: à quo Corycæi ſpeculatores, & exploratores appellati.

- ſparſum ſtetit] *ſparſum* iunxit cum caſu ſexto, ut ſatyra ult. huius lib. *Membra gruis ſparſi ſale multo.* & Od. xx. lib. 3. *Sparſum odoratis humerum capillis.* ſic & uerbum *ſpargo* Od. vi. lib. 2. *Debita ſparges lacryma fauillam Vatis amici.*

- inſuper addes Preſſa Venafr.] id eſt, addes prætereà oleũ Venafranum, oleum ex baca Venafrana expreſſum. Præſtitiſſe ceteris oleum Venafranum declarat hoc diſtichon Martialis. *Hoc tibi Campani ſudauit baca Venafri: Vnguentum quoties ſumis, & iſtud olet.* Horat. ſat. viii. huius lib. *His miſtum ius eſt, oleo, quod prima Venafri Preſſit cella.* & ſupr. Od. vi. lib. 2. laudans agrum Tarentinum, *ubi non Hymetto Mella decedunt, uiridiq; certat Baca Venafro.*

Venucula] uua Venucula melius in ollis cõſeruatur, quã ſi ex ea fiat uua paſſa.

Rectius Albanam fumo dur.] uua Albana melius ſeruatur, & diutius permanet, ſi fumo duretur, & fiat uua paſſa. uide Plin. lib. xiiii. cap. 2.

Hanc ego] uuam Albanam. ordo uerborum hic eſt, Ego primus inueni, circumpoſuiſſe puris catillis uuam Albanam, cum malis: fæcem, & alec, piper album cum ſale nigro incretum.

alec] genus eſt liquaminis ex piſcium inteſtinis ſale colliquefactis, & tabefactis.

fiebat etiam alec ex muriæ fæce. Nonius Marcell. in uoce *alec* citat hunc dimidiatum uerſum, *ego fæcem primus, & alec.* infrà ſat. V I I I. *-fiſer, alec, fæcula, coa.* quanquã Priſcianus hunc uerſum producens, ait eſſe genus piſcis.

- increrum] incerniculo purgatum. eſt autem incerniculum cribri genus, ab incernendo nominatum.

- circumpoſuiſſe] id eſt, ſingulis conuiuis appoſuiſſe, ut ſinguli conuiuæ ſingulos haberent catillos ſibi appoſitos: uel circum catillos poſuiſſe, ut alij malunt.

Immane eſt uitium, &c.] reprehendit eos, qui in obſoniis quidem coëmẽdis magnum faciunt ſumtum: in ſuppellectili autem comparanda, in patinis, lancibus, catinis, cantharis, & ſimilibus conquirendis, neque ullam curam adhibent, neque inſumere quicquam uolunt. magnum (inquit) uitium eſt, tria millia ſeſtertium inſumere in piſcibus emendis: piſces autem illos grandes, & caros anguſtis patinis coërcere. par eſt enim, ſi grandes ſint piſces, grandes quoque patinas eſſe. Nonnulli arbitrantur hic ſumtum duntaxat reprehendi, hoc modo, Indignum eſt facinus, ſumtus ingentes facere in coëmendis piſcibus, ut in anguſtis patinis apponantur, & edantur, qui ſuapte natura liberè uagari ſolent. ego priorem explicationem huic antepono.

Magna mouent ſtom. faſt.] nunc præcepta dat, quæ ad munditiam, nitorem, elegantiamque pertinent. magnam (inquit) nauſeam mouent hæc, ſiue puer poculum, aut calicem tractauerit manibus unctis, dum carnium fruſta ſuffuratur, & ligurrit: ſiue cratet limo ſit oblitus. danda igitur opera eſt, ut pueri, ac miniſtri ſint mundi, loti, politi, culti, à ſordibus, omnique deformitate uacui, ad omnem munditiem & hilaritatem ſpecioſam aſſuefacti, atque eruditi.

- ligurrit] ſic omnes cod. manuſcripti. qua de re ſuprà ad ſat. I II. lib. I.

- veteri crat.] & tanto pretioſiori. nam pocula antiqui artificii laudabantur: ut priore ſaty. *Quo uafer ille pedes lauiſſet Siſyphus ære.* & ſaty. I II. lib. I. *- catillum Euandri manibus tritum.* in aliis cod. *cratera*, in aliis *crateri.* utrunque eſt uſitatum.

Vilibus in ſcopis, in mapp.] danda eſt opera, ut pauimentum ſit mundum: vt conuiuatori mapparum mundarum copia ſuppetat, quæ diſtribuantur conuiuis ad manus unctas tergendas: ut patinæ, & cetera uaſa ſcobe defricata ſint, ac ſplendeant. quantulus enim ſumtus ineſt in ſcopis, mappis, ſcobe? certè minimus. talem munditiem, qualem hic deſiderat Catius, ſe ſtudioſè adhibiturum in ea cœna, ad quam Torquatum inuitat, pollicetur Horatius epiſt. 5. lib. I. *Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non Inuitus, ne turpe toral, ne ſordida mappa Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx Oſtendat tibi te.*

Ten' lapides varios lutul. r. p.] præciſa locutio eſt, ut illa Od. VIII. epod. *Rogare longo putidam te ſæculo,* &c. ſubintelligendum eſt enim uerbum aliquod, *oportet? verum eſt? par eſt?* aut aliud ſimile. Sed, antè quàm huius loci ſententiam explicemus, videndum eſt, quid ſignificet per uarios lapides, quid per palmam. Ego arbitror per varios lapides, ſignificari pauimenta marmorea uerſiculoria. erant enim quædam marmora uarii coloris, vt ex Plinio intelligere licet: palmam autem ſcopam ex palma accipio. Martialis lib. 14. *In pretio ſcopas teſtatur palma fuiſſe.* Itaque hæc erit horum uerborum ſententia, Te ne uſqueadeò munditiam negligere, ut triclinium marmore pauimentatum, palma lutulenta uerri patiaris? pauimenta autem ſolita eſſe fieri marmorea ex M. Tullio, & ex M. Catone cognoſcere licet. M. Tull. lib. 2. de leg. *Equidem, qui nunc primùm huc venerim, ſatiari non queo, magnificaſq; uillas, & pauimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.* Idem paradox. ult. *illi autem tecta in villis, & ſola marmorea facienti, fructus ad ſumtum exiguus eſt.* Cato in ea orat. quam habuit ne quis conſul bis fieret. *dicere poſſum*

quibus

quibus uillæ atque ædes ædificatæ, atque expolitæ maximo opere, citro atque ebore, atque pauimentis Pœnicis ſtent. pauimenta autem Pœnica marmore Numidico conſtrata intelligenda ſunt, ut docet Feſtus & Horat. ſuprà Od. 14. lib. 2. - *& mero Tinget pauimentum ſuperbum Pontificum potiore cœnis.* ſuperbũ nos Porphyrionem ſecuti, marmoreum explicauimus. Lucillius, *Quàm lepidè lexes compoſtæ? ut teſſerulæ omnes Indu pauimento, atque emblemate uermiculato.* ſic enim emendaui hos uerſus.

Et Tyrias dare circum ill. tor.] id eſt, & circum toros dare, id eſt, circundare toris illota toralia, uidelicet ueſtes ſtragulas purpureas illotas? & ita toralia, & ueſtes Tyriæ unum erunt. plerique per Tyrias ueſtes, ſignificari putant conuiuarum ueſtes, hoc ſenſu, & te'ne oportet committere, ut conuiuæ ueſtes ſuas Tyrias toralibus illotis, atque immundis inquinent? ſed errant. nam primùm uerba Horatii non recipiunt hanc ſententiam. quod cum ſit perſpicuum, non eſt, quòd eos pluribus uerbis refellam. Deinde ueteres non ſolebant cœnare purpurati, ſed albati potius, ut alibi docuimus. Omnino purpureas ueſtes inter cœnandum, & dum accumberent, non habebant. Contrà autem lecti, in quibus diſcumbebant, & in quibus dormiebant, ſtragulis ueſtibus textilibus, aut purpureis inſternebantur. M. Tull. lib. v. Tuſcul. *collocari iuſſit hominem in aureo lecto, ſtrato pulcherrimo textili ſtragulo, magnificis operibus picto.* Catull. de Pel. & Thet. nupt. *Hæc ueſtis priſcis hominum uariata figuris, Heroum mira uirtutes indicat arte.* ibidem, *Purpureáve tuum conſternens ueſte cubile.* T. Liuius lib. xxxIII. annalium, *Et, cum tibi uiro liceat purpura in ueſte ſtragula, uti, matrem familias tuam purpureum amiculum habere non ſines?* Lucret. lib. 2. *Nec calidæ citius decedunt corpore febres, Textilibus ſi in picturis, oſtroq; rubenti Iacteris, quàm ſi plebeia in ueſte cubandum.* Virg. Aen. 1. *Arte laboratæ ueſtes, oſtroque ſuperbo.* ibid. *ſtratoq; ſuper diſcumbitur oſtro.* Horat. ſaty. vi. infrà, *ponit uterque In locuplete domo ueſtigia, rubro ubi cocco Tincta ſuper lectos canderet ueſtis eburnos.* quo loco perſpicuè ueſtem intelligit eam, qua lecti inſternerentur: ut & ibidem, *Ergo ubi purpurea porrectum in ueſte locauit Agreſtem.* & Plautus in Bacchid. lectos ſtratos appellat. *Animaduertite, Mneſiloche, & tu Piſtoclere: iam facite In biclinio cum amica ſua uterque accubitum eat: Ita negocium eſt: atque ibi in lectis ſtratis potetis cito.* Putabam hæc etiam ita intelligi poſſe, ut toralia, & Tyriæ ueſtes duo ſint: nempe ut tori primùm toralibus inſternerentur, deinde toralia illa purpureis ueſtibus, ſeu ſtragulis operirentur ornatus gratia. nam uerba hanc quoque ſententiam ferre poſſe mihi uidentur, hoc modo, Te'ne decet Tyrias ueſtes toralibus illotis circumponere, & circundare? ut ſit hic ordo uerborum, dare Tyrias ueſtes circum ill. tor. pro eo, quod eſt circundare, & circumiicere Tyrias ueſtes toralibus illotis.

Oblítum] participium *oblitum* coniungendum eſt cum prouocabulo *te.* te'ne illa facere oblitum, quantò minorem curam, ſumtumq; munditia deſiderat, tantò iuſtius reprehendendum, ſi negligatur: magiſque adeò, quàm ſi non adhibeatur magnificus ille, & ſumtuoſus apparatus, quem nulli, præterquam diuites, adhibere poſſunt?

Non tamen interpres tantund. iu.] id eſt, non tamen renunciando, & referendo, quæ ab illo audiuiſti, tantum mihi profueris, quantum magiſter ipſe loquens. notum prouerbium (ζώσης φωνῆς μεῖζω ἐνέργειαν ἔχει). & illud Aeſchinis de Demoſthene, τί ἂν εἰ τοῦ θηρίου ἠκηκόειτε· id eſt, quid ſi beſtiam audiuiſſetis?

Non magni pendis] Id eſt, non magni facis. tractum ab antiquorum conſuetudine, qui ante uſum ſignatæ pecuniæ, æs & argentum pendebant.

- fontes ut adire remotos] ut deſinam riuulos conſectari, & ab ipſis fontibus hauriam. eſt autem totus hic ſermo urbanitatis & diſſimulationis plenus.

SATYRA 4.

Hoc quoque, Tireſia, præter narrata, petenti
Reſponde: quibus amiſſas reparare queam res
Artibus, atque modis. quid rides? iam'ne doloſo
Non ſatis eſt Ithacam reuehi: patrioſq; Penates
Aſpicere? ô nulli quicquam mentite, uides, ut
Nudus, inopſq; domum redeam te uate: neq; illic,
Aut apotheca procis intacta eſt, aut pecus. atqui
Et genus, & uirtus, niſi cum re, uilior alga eſt.
Quando pauperiem miſſis ambagibus horres:
Accipe, qua ratione queas diteſcere. turdus,
Siue aliud priuum dabitur tibi: deuolet illuc,
Res ubi magna nitet domino ſene: dulcia poma,
Et, quoſcunque feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem guſtet uenerabilior Lare diues.
Qui quamuis periurus erit, ſine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitiuus: ne tamen illi
Tu comes exterior, ſi poſtulet, ire recuſes.
Vt'ne tegam ſpurco Damæ latus? haud ita Troiæ
Me geſſi certans ſemper melioribus. ergo
Pauper eris. fortem hoc animum tolerare iubebo.
Et quondam maiora tuli. tu protinus, unde
Diuitias, ærisq; ruam, dic augur, aceruos.
Dixi equidem: & dico: captes aſtutus ubique
Teſtamenta ſenum: neu, ſi uafer unus, & alter
Inſidiatorem præroſo fugerit hamo:
Aut ſpem deponas, aut artem illuſus omittas.
Magna, minor'ue foro ſi res certabitur olim:
Viuet uter locuples ſine natis, improbus ultrò
Qui meliorem audax uocet in ius: illius eſto
Defenſor. fama ciuem, cauſaq; priorem
Sperne, domi ſi natus erit, fœcunda'ue coniux,
Quincte puta, aut Publi (gaudent prænomine molles
Auriculæ) tibi me tua uirtus fecit amicum.
Ius anceps noui: cauſas defendere poſſum.
Eripiet quiuis oculos citius mihi, quàm te
Contemtum caſſa nuce pauperet. hæc mea cura eſt,
Ne quid tu perdas; neu ſis iocus. ire domum, atque

COMMENTARII.

Hæc ſatyra deſcribit ſub Vlyſſis perſona inſidiatores, & captatores hereditatis: quorum magna quidẽ iam erat turba ætate Horatii: ſed longè maior poſteà extitit, dominantibus Romæ impotentiſſimis, ſceleratiſſimis, flagitioſiſſimis, impuriſſimis tyrannis. Ad hanc rem pertinent illa; quæ ſunt epiſt. 1. lib. 1. *Fruſtis & pomis uiduas uenentur auaras, Excipiantque ſenes, quos in uiuaria mittant.* facit autem Tireſiam Vlyſſi conſuleti apud inferos quibus rationibus, atque artibus damna præterita ſarcire, & diteſcere poſſit, reſpondentem, nullam eſſe rei faciendæ uiam breuiorem, atque expeditiorem, quàm ſenes diuites uel orbos, uel quibus liberi ſint parum firma ualetudine, omni ſtudio, atque officio proſequi, aucupari, captare.

Hoc quoque Tireſia.] proinde quaſi multa alia inter ſe locuti ſint, & quaſi non ſit hoc ſermonis principium, à media quodammodo narratione orditur: quo in genere frequentes ſunt comici. Terent. Andr. *Quid igitur ſibi uult pater? cur ſimulat?* & ibid. *Ita pol quidem res eſt, ut dixi, Leſbia.* ibid. *Miſis orare*, &c. Sciendum eſt autem Horatiũ alludere ad ea, quæ finxit Homerus de Vlyſſis ad inſe-

Pelliculam curare iube. ſis cognitor ipſe.
Perſta, atque obdura: ſeu rubra canicula findet
Infanteis ſtatuas: ſeu pingui tentus omaſo
Furius hibernas cana niue conſpuet Alpeis.
Non'ne uides, aliquis cubito ſtantem propè tangēs
Inquiet, ut patiens, vt amicis aptus, vt acer?
Plures annabunt thunnī: & cętaria creſcent.
Si cui præterea validus male filius in re
Præclara ſublatus aletur: ne manifeſtum
Cælibis obſequium nudet te: leniter in ſpem
Arrepe officioſus: vt & ſcribare ſecundus
Heres: &, ſi quis caſus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. perrarò hæc alea fallit.
Qui teſtamentum tradet tibi cunque legendum:
Abnuere, & tabulas à te remouere memento,
Sic tamen, vt limis rapias, quid prima ſecundo
Cera uelit uerſu. ſolus, multis'ne coheres,
Veloci percurre oculo. plerunque recoctus
Scriba ex quinqueuiro coruum deludet hiantem:
Captatorq́; dabit riſus Naſica Corano.
Num furis: an prudens ludis me, obſcura canendo?
O Laertiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.
Diuinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen iſta uelit ſibi fabula, ſi licet, ede.
Tempore quo iuuenis Parthis horrendus ab alto
Demiſſum genus Aenea, tellure, mariq́;
Magnus erit: forti nubet procera Corano
Filia Naſicæ metuentis reddere ſoldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas ſocero dabit: atque
Vt legat, orabit. multum Naſica negatas
Accipiet tandem: & tacitus leget. inuenietq́;
Nil ſibi legatum, præter plorare, ſuiſq́;.
Illud ad hæc iubeo: mulier ſi forte doloſa,
Libertus've ſenem delirum temperet: illis
Accedas ſocius: laudes: lauderis vt abſens.
Adiuuat hoc quoque: ſed uincit longè prius, ipſum
Expugnare caput. ſcribet mala carmina vecors?
Laudato. ſcortator erit? caue te roget: vltro
Penelopam facilis potiori trade. putas'ne?
Perduci poterit, tam frugi, tamq́; pudica,

inferos deſcenſu, quæ ſunt ὀδυσσ. κ. ubi Circe Vlyſſi omnibus precibus obſecrāti, ut ſibi in patriam redeundi poteſtatē faciat, uiāq́; oſtendat, reſpōdet, illi per ſe quidem reuerti licere: ſed non antè id fieri poſſe, quàm ad inferos deſcenderit, Tireſiamq́; uatem conſuluerit: quem ait nūquam labi, nunquam errare: cui ſoli Proſerpinam etiā mortuo prudentiam, ſapientiā que dediſſe: ceteros uerò umbras eſſe, atque huc & illuc uagari, ac uolitare. Homeri uerba ſunt hæc. Ἀλλ' ἄλλην χρὴ πρῶτον ὁδὸν τελέσαι καὶ ἱκέσθαι Εἰς Ἀΐδαο δόμους, καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης, Ψυχῇ χρησομένους Θηβαίου Τειρεσίαο Μάντιος ἀλαοῦ, τοῦ τε φρένες ἔμπεδοί εἰσι· Τῷ καὶ τεθνηῶτι νόον πόρε Περσεφόνεια Οἴῳ πεπνῦσθαι. τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν. cum quibus congruunt illa Pindarica εἰδ. ἐκτῳ. ἰσθμ. Τειρεσίαο πυκιναῖς βουλαῖς.

– amiſſas reparare queam res] iacturas præteritas ſarcire poſſim. omniū autem damnorum, quæ fecit Vlyſſes, grauiſſimum fuit illud, quod ei accidit ob ſolis boues ab eius ſociis uiolatos, ac mactatos. Nam propter huius facinoris culpam, ſocios omnes ſuos amiſit, ipſe uix nudus ligno uno nauis nixus ad Calypſonem peruenit: quæ narrantur ὀδυσσ. μ. & nos attigimus annot. ad epiſt. v. lib. I.

– doloſo] noti quidem ſunt Vlyſſis doli uel pue-

 ris,

Quam nequiere proci recto depellere curſu?
Venit enim magnum donandi parca iuuentus:
Nec tantum Veneris, quantum ſtudioſa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi eſt. quæ ſi ſemel uno
De ſene guſtarit, tecum partita lucellum:
Vt canis, a corio nunquam abſterrebitur uncto.
Me ſene, quod dicã, factũ eſt. anus improba Thebis
Ex teſtamento ſic eſt elata: cadauer
Unctum oleo largo nudis humeris tulit heres:
Scilicet elabi ſi poſſet mortua: credo,
Quòd nimium inſtiterat uiuenti. cautus adito:
Neu deſis operæ: ne'ue immoderatus abundes.
Difficilem, & moroſum offendet garrulus. ultro
Non etiam ſileas. Dauus ſis comicus: atque
Stes capite obſtipo, multùm ſimilis metuenti.
Obſequio graſſare: mone, ſi increbuit aura,
Cautus uti uelet carum caput: extrahe turba
Oppoſitis humeris. aurem ſubſtringe loquaci.
Importunus amat laudari? donec ohe, iam
Ad cælum manibus ſublatis, dixerit; urge: &
Creſcentem tumidis infla ſermonibus utrem.
Cum te ſeruitio longo, curaq; leuarit:
Et certum uigilans; quartæ ſit partis Vlyſſes
Audieris, heres. ergo nunc Dama ſodalis
Nuſquam eſt? unde mihi tam fortem, tamq; fidelẽ?
Sparge ſubinde: & ſi paulum potes, illacrymare. eſt
Gaudia prodentem uultum celare. ſepulcrum
Commiſſum arbitrio, ſine ſordibus extrue. funus
Egregiè factum laudet uicinia. ſi quis
Forte coheredum ſenior male tuſſiet: huic tu
Dic, ex parte tua, ſeu fundi, ſiue domus ſit
Emtor, gaudentem nummo te addicere. ſed me
Imperioſa trahit Proſerpina: uiue, ualeq;.

ris, & diximus ſup. quiddã hac de re ad Od. v 1. lib. 1. ſed non me pigebit tamen locos duos ex Homero proponere lectori, quibus ingenium Vlyſſis tale fuiſſe declaratur. Neſtor ὀδ. γ. ipſius Vlyſſis filio Telemacho Vlyſſem fallaciarũ, atque aſtutiarum omnium uarietate, & multitudine Græcis omnibus antecelluiſſe dicit, his uerbis. Ἔνθ' οὔτις ποτε μῆτιν ὁμοιωθήμεναι ἄντην Ἤθελ', ἐπεὶ μάλα πολλὸν ἐνίκα δῖος Ὀδυσσεὺς Παντοίοισι δόλοισι, πατὴρ τεός. & Pallas ὀδυσ. ν. poſita paſtoris, cuius ſimilitudinem & ornatum ſibi ſumſerat, perſona, aſtutiſſimum, & callidiſſimum omnium futurum eſſe ait, qui ullo aſtutiarum genere Vlyſſem ſuperare queat, etiam ſi Deus ei obuiam fiat. Κερδαλέος κ' εἴη, καὶ ἐπίκλοπος, ὅς σε παρέλθοι Ἐν πάντεσσι δόλοισι, καὶ εἰ θεὸς ἀντιάσειε, Σχέτλιε, ποικιλόμητα, δόλων ἆτ', οὐκ ἄρ' ἔμελλες Οὐδ' ἐν σῇ περ ἐὼν γαίῃ λήξειν ἀπατάων, Μύθων τε κλοπίων, οἵ τοι πεδόθεν φίλοι εἰσίν.

Non ſatis eſt, Ithacã reu.] & tamen Ithacam ut uideret, patriam ſuam, uir ille ſapientiſſimus immortalitatẽ ſcribitur repudiaſſe, ait M. Tull. lib. 2. de legib. & Hom. ὀδυσ. α. αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς Ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι Ἧς γαίης θανέειν ἱμείρεται.

O nulli quicquam ment.] ſic Sophocl. in Oedip. tyranno de Tireſia. Τὸν θεῖον ἤδη μάντιν ὧδ' ἄγουσιν, ᾧ Τἀληθὲς ἐμπέφυκεν ἀνθρώπων μόνῳ, id eſt, huc iam diuinum uatem adducunt, cui homini ſoli uerum eſt inſitum.

apotheca] ἀποθήκη locus ubi quippiam conditur, ut uinum, arma, fruges. *apothecæ uinariæ*, frequentes uoces apud Plinium, & Columellam. M. Tull. Philip. 2. *apothecæ totæ nequiſſimis hominibus condonabantur.*

-aut pecus] primo libro ὀδυσ. queritur Pallas procos Penelopæ,oues,& bones Vlyſſis mactare. οἵ τε οἱ αἰεὶ μῆλ' ἁδινὰ σφάζουσι καὶ εἰλίποδας ἕλικας βοῦς. & eodem libro Telemachus. οἳ δὲ φθινύθουσιν ἔδοντες οἶκον ἐμὸν, τάχα δή με διαρραίσουσι καὶ αὐτόν. in quibuſdam libris ſcripum eſſe *penus*,quidam;qui habetur doctus mihi dicebat Romæ, & ita legendum vero vultu contendebat.

-alga] ſup.Od.xvii.lib.3 -*& alga litus inutili Demiſſa tempeſtas ab Euro Sternet.*Virg. Meliboeo. *Horridior ruſco, proiecta uilior alga.*

Siue aliud priuum]priuatum,proprium.vt epiſt.1.lib.1. -*quem ducit priua triremis.* Siue,hoc loco non geminatur, vt nec Od.vi.lib. I. *Cantabimus uacui, ſiue quid urimur Non præter ſolitum leues.* ſiue turdus (inquit) ſiue quid aliud proprium tibi ſuppetet, mittatur ilico ad diuitem ſenem.

-deuolet] deferatur illuc,idque quam primum,& celerrime.verbo accommodatiſſimo ad nomen,*turdus*,quod antecedit,vſus eſt.

-nitet]nitor domus ſignificat copiam,& diuitias: ut nitor corporis uictũ mundum, lautum, & elegantem.

-honores] optimos quoſque fructus,atque adeò primos,quibus ſignifices te optime de eo exiſtimare, beneque ei cupere.

-venerabilior Lare] quem prius & potius venerari debes, quàm Larem, ſi quidem quam primum diteſcere uelis.Lares & Penates,dii,qui à quoque domi colebantur. uide annot.ad epiſt.7.lib.1.

-ſine gente] vt potè libertus,aut libertinus.gentiles ſunt,qui inter ſe eodem homine ſunt, qui ab ingenuis oriundi ſunt,quorum maiores nulli ſeruitutem ſeruierunt,vt definit Scæuula. Inter gentem autem, & familiam, tantundē intereſt, quantum inter genus & ſtirpem. Nam quemadmodum latius patet gens,quàm familia: Ità & genus plus continet, quàm ſtirps.denique familiæ multæ poſſunt eſſe vnius gentis,ut in gente Valeria erant Maximi,Meſſallæ,Leuini,Flacci:in Cornelia Scipiones,Cinnæ,Lentuli,Sullæ.Itaque ſi de hereditate aliqua controuerſia ſit,propiores,ac priores ſunt agnati,quoniam eiuſdem familiæ ſunt, quàm gentiles,qui duntaxat eiuſdem ſunt gentis.qua de re quod inter Marcellos,& Claudios patricios, litigarum eſſe ſcriptum reliquit M. Tullius lib.1. de oratore ad Qu. Fr. cùm Marcelli ab liberti filio, ſtirpe: Claudij patricij,eiuſdem hominis hereditatem gente ad ſe rediiſſe dicerent: non dubito,quin ea heredicas à centumuiris fuerit Marcellis adiudicata. ius enim ſtirpis, & familiæ, iure generis; & gentilitaris potius,atque interius eſt. gentem igitur eorum fuiſſe,qui eiuſdem nominis eſſent, quorumq; maiores ſeruitutem non ſeruierant: familiam autem eorum, qui eiuſdem nominis eſſent, & cognominis, inter omnes conuenit. Itaque ſine gente erant liberti, libertini, libertinorum filii, tametſi hi, quos ultimo loco poſui, eſſent ingenui.

-cruent.Sang.frat.]fratricida.Virg.lib.1.Aen. -*primo quæ prodita ſomno Tydides multa uaſtabat cæde cruentus.*

-fugitiuus] id eſt,ſeruus. nam ſeruum,fugitiuum appellabant per contumeliam,ab affectu.Terent.Eunuch.*fugitiue prodi,male conciliate.* Interdum etiam liberum ab effectu,atque euentu, vt idem Heautont. *quamobrem me rogas? homini fugitiuo dabo?* nam ibi de Clinia loquitur. Omnino fugitiui propriè ſerui appellantur.ex quo in edicto ædilium curulium titulus eſt ſeruorum fugitiuorum. *Si quis fugitiuus,errone ſit,noxá ve ſolutus non ſit.*

-exterior] inferior. ut cum eo ambules, & iter facias minus honorato loco. vt ei claudas, & tegas nudum latus: quod declarat proximus uerſus.

Vt ne tegam] ſic cod.11.Vatic.Ianno&.Facr.Torneſ.cuius lectionis elegantiam

tiam quidam non intelligentes ſuppoſuerant *Vis'ne tegam.* Nam ſic loquuntur boni ſcriptores: in his Liuius lib. 4. *Illine ut impune primò diſcordias ſerentes concitent finitima bella? deinde,* &c. Horat. Od. xvi. epod. reſponſ. *Canid. Inultus ut tu riſeris Cotytteia Vulgata, ſacrum liberi Cupidinis?*

Damæ] ſeruili genere nato. ſup. ſaty. vi. lib. i. *Túne Syri, Damæ, Dionyſi filius, audes Deycere e Saxo ciues?*

– certans ſemper melioribus] vt cum Aiace. participium certans cum dandi caſu coniunxit, ut ſolet ſimilia.

– fortem hoc animum toler. iub.] mihi, meoq; animo imperabo, ut præter meam conſuetudinem, meamque dignitatem Damam, & infimum quenque hominem colam rei faciendæ, & diteſcendi cauſa. Alludit autem ad illud Homericum, quod dicit Vlyſſes ὀδυσσ. υ. Τέτλαθι μοι κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ᾽ ἔτλης.

– ruam] eruam, effodiam, comparem. tralatio eſt.

Inſidiatorem] te captorem hereditatis: inſidiatorem bonorum.

– præroſo fug hamo] tranſlatum à piſcibus, qui plerunque hamo vnà cum eſca vorato, vel certè eſca circumroſa, effugiunt manus piſcatoris. huc pertinet diſtichum illud Martialis de captatore lib. 6. *Munera magna quidem miſit, ſed miſit in hamo: Et piſcatorem piſcis amare poteſt?*

Magna minor've] id eſt, ſiue de magna, ſiue de parua re olim diſceptabitur, litigabitur, iudicio contendetur: eius, qui ſit audax, improbus, & ſceleratus, cauſam, & patrocinium ſuſcipito, ſi modo ſit locuples, & ſine liberis: alterum autem, qui ſit vir bonus, deſerito, ſi liberos habebit. uerbum certabitur hoc loco perſonale eſt (ut appellant) παθητικὸν. ſic Liuius libr. 35. *Tribuni plebis multam M. Poſthumio dixerunt. cuius certandæ cum dies adueniſſet,* &c.

– olim] poſthac. ut epiſt. ad Iul. Florum lib. i. *Ne, ſi forte ſuas repetitum uenerit olim Grex auium plumas,* &c. & Od. x. lib. 2. *non, ſi male nunc, & olim Sic erit.* epiſt. ad Fuſc. Ariſtium. *vt calceus olim Si pede maior erit, ſubuertet: ſi minor, uret.* Virgil. Aeneid. i. *Hunc tu olim cælo ſpolijs orientis onuſtum Accipies ſecura.*

– vltro] qui non laceſſitus, non læſus, nulla iniuria, nulloque damno affectus, virum ſe multo meliorem in ius uocet; quod eſt improbi hominis.

Quincte, puta, & Publi] inſtituit, & docet captatorem Tireſias, qua ſe oratione ad aures, & amicitiam diuitis ſit inſinuaturus. Nemini autem inauditum eſt, Romanos illos veteres ingenuos tribus appellationibus eſſe nominatos, habuiſſeq; prænomen, id eſt, nomen commune: nomen, quod erat familiæ: cognomen quod erat gentile nomen. Prænomina erant exempli cauſa Caius. Cn. Dec. Hoſtus. L. M'. id eſt, Manius. M. Num. Poſth. Proc. P. Qu. Seruius, Sextus, Sp. Tib. Titus, &c. quanquam nonnulla ex his longo poſt tempore pro cognominibus cœpta ſunt vſurpari. ſed de his Car. Sigonius, & Onofr. Panuinus uiri doctiſſimi ſunt conſulendi.

– molles] quæ delectantur aſſentatione: libertate orationis offenduntur.

– ius anceps] M. Tull. *ius uarium* in oratione pro Cecina: pro Muræna *ius controuerſum* nominat.

Eripiet quiuis oculos cit.] prouerbialiter dixit. nam etiam ita loquimur. tu mihi carior es his oculis. Catull. ad Quinct. *Eripere ei noli, multo quod carius illi Eſt oculis, ſeu quid carius eſt oculis.* idem ad C. Licin. Caluum. *Ni te plus oculis meis amarem Iucundiſſime Calue, munere iſto Odiſſem te odio Vatiniano.* Iccircò Phædronius ille apud Plaut. in Curculione, amicæ ſuæ oſtium *ocultiſſimum* appellat, id eſt, cariſſimum.

– caſſa nuce] inani. caſſum idem ualet, quod inane, & uacuum: ex quo, *lumine*

mine caſſi appellantur mortui. Virg. Aen. 2. *nunc caſſum lumine lugent.* Lucret. lib. 4. *Nam nihil eſſe poteſt aliud, niſi lumine caſſus Aër id, quod nos umbram perhibere ſuemus,* idem lib. 5. *Nec potis eſt cerni, quia caſſum lumine fertur.* ibid. *corpus, quod caſſum lumine ſemper.* Idem lib. 3. *Sollicitamq; geris caſſa formidine mentem* Iterum lib. 4. *Illa tibi eſt igitur verborum copia caſſa.* Pacuuius de teſtudine. *Terrigenam, herbigradam, domiportam, ſanguine caſſam.* M. Tull. lib. 5. Tuſc. *vt omne, quod honeſtum nos, & laudabile eſſe dicimus, id illi caſſum quiddam, & inanis uocis ſono decoratum eſſe dicant*: Plaut. Aul. *uirginem habeo grandem, dote caſſam, atque inlocabilem.* Idem Pſeud. *Te amatorem inuentum eſſe inanem, quaſi caſſam nucem.* Idem in Ruden. *Caſſam glandem.*

- pauperet] utitur hoc uerbo & Plautus. Mil. glorioſo. *merx, Quæ improba eſt, pro mercis uitio, dominum pretio pauperat.* Idem in Pſeud. *nam boni uiri Me pauperant, improbi alunt: augent rem meam mali.*

- neu ſis iocus] id eſt, ne'ue ſis cuiquam ludibrio: ne'ue te quiſquam habeat pro delectamento. ſic loquitur Catull. in quandam. *Iocum me putat eſſe mœcha turpis.*

- ire domum, atque, &c.] ſuperiora illa intelligenda ſunt eſſe dicta à Tireſia, quaſi orationem captatori præſcribente, qua hic ſibi diuitis beneuolentiam conciliet: & captatoris orationem imitante. Nunc autem loquitur Tyreſias ex ſua perſona.

Pelliculam curare] cibo & potione ſe explere: inuitare ſe liberaliter, & lautè: molliter & delicatè uiuere. inf. epiſt. 11. lib. 1. *In cute curanda plus æquo operata iuuentus.* & epiſt. ad Alb. Tibull. *Me pinguem & nitidum benè curata cute uiſes.*

- ſis cognitor ipſe] Cognitor eſt is, qui iura alterius habet cognita, eaq; alios docet, quos ſcire illius intereſt. M. Tull. pro Qu. Roſc. com. *in hanc rem me cognitorem dediſti.* Idem pro Cecin. de Aebutio. *cognitoris uiduarum, defenſoris nimium litigioſi.*

- ſeu rubra canicula, &c.] ſiue æſtas erit, & anni tempus ardore ſolis immoderato æſtuoſum, ſiue bruma; & cœlum perfrigidum. rubram Caniculam nominat, quia calida, & ignita rubent. poſt Caniculæ autem ortum uehementiſſimi ſunt temporis calores. ſuprà Ode XIII. lib. 1. *Te flagrantis atrox hora Caniculæ Neſcit tangere.* & Od. XVII. eiuſd. lib. *Hic in reducta ualle Caniculæ Vitabis æſtus.*

- ſeu pingui tentus omaſo] Furium Bibaculum poëtam urbanè, ſatyriceq; inſectatur, & irridet: qui, cum brumæ tempus deſcriberet, hoc uerſu fuerat uſus. *Iupiter hibernas cana niue conſpuit Alpes.* Huius tamen Furii verſus aliquot profert Macrob. lib. 6. Saturn. cap. 1. non malos: quos Virgil. mutuatus ſit. ut 6. annal. *Quod genus hoc hominum Saturno ſancte create* & 1. *Interea Oceani linquens Aurora cubile.* & x. *Rumoresq; ferunt uarios, & multa requirunt.* ibid. *Confirmat dictis ſimul, atque exſuſcitat acreis Ad bellandum animos, reficitq; ad prælia menses.* Iam omaſum bubulum in deliciis menſarum olim numeratum eſt. Plinius lib. 8. cap. XLV. *damnatus eſt à populo Rom. die dicta, qui concubino procaci rure omaſum ediſſe ſe negante, occiderit bouem, actusq; in exilium, tanquam colono ſuo interempto.* ſignificat Horatius hunc Furium hominem fuiſſe obeſum, & pinguem.

Nonne vides, aliquis] dicet aliquis de te, uel diuitem illum, uel alium ſibi proximum cubito tangens, non uides, quàm ſit patiens, & laborioſus Vlyſſes? quā officioſus, & utilis, & opportunus amicis? quàm acer, id eſt, quàm acriter in eo, quod ſuſcepit, perſeuerans? uel quàm fortis, ac diligens? *Nonne vides* autem principium uerſus, à Lucretio terq;, quaterq; iteratum.

Plures annabunt thunni] allegoria eſt. per thynnos ſenes diuites ſine liberis ſignificat. captatorem autem cum piſcatore comparat. Thunnum Athenæus

lib.

lib. ſeptimo ſcribit appellatum eſſe ἀπὸ τοῦ θύειν τε, καὶ ὁρμᾷν, id eſt, impetum facere, irruere: hunc piſcem enim admodum concitatum & celerem eſſe; proptereà, quòd certo anni tempore ſtimulum, ſeu œſtrum quoddam habeat in capite, à quo concitetur, atque impellatur: quod item ſcribit Ariſtoteles his uerbis, οἱ δὲ θύννοι, καὶ οἱ ξιφίαι οἰστρῶσι περὶ κυνὸς ἐπιτολήν. ἔχουσι γὰρ ἀμφότεροι οἶστρον ὅμοιον μὲν σκορπίῳ, μέγεθος δὲ, ἡλίκον δραχμῆς. τοῦτο δὲ ποιεῖ αὐτοὺς ἐξάλλεσθαι, οὐκ ἔλαττον τοῦ δελφῖνος, καὶ τοῖς πλοίοις πολλάκις ἐμπίπτουσι. Iidem auctores tradunt thynnis oculi ſiniſtri aciem obtuſiorem eſſe.

- cetaria] uel vaſa, in quibus grandiores piſces ſale conditi ſeruantur: uel ſtagna, in quibus uiui aluntur.

- validus malè] parum firmus, infirma ualetudine.

- ſublatus aletur] tolli dicuntur pueri, qui, cum in lucem editi ſunt, ſtudioſe, & magna cura dantur alendi, ut adoleſcant, & ad ætatis florem, ac pubertatem perueniant. nam parentibus licebat liberos nuper natos uel exponere, ac necare, uel tollere, id eſt, alendo, ad pubertatem, & adultam ætatem perducere. Terent. in Andr. *nam, quòd peperiſſet, iuſſit tolli:* & Heaut. *meminiſti me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum, ſi puellam parerem, nolle tolli.* Chr. *ſcio quid feceris. ſuſtuliſti.* ibid. *ſed hic erat anus Corinthia haud impura, ei dedi exponendam.* ibidem. *Nam iam primùm, ſi imperium meum exequi voluiſſes, interemtam oportuit.* Idem Adelph. *Tu illos duos pro te olim tollebas tua, Quòd ſatis putabas tua bona ambobus fore.* Notum illud Ciceronis dictum ambiguum in Octauianum. *ornandum, & tollendum adoleſcentem.* quod, ipſum Octauianum Cæſarem, eſſe queſtum ſcribit D. Brutus ad Cicer. epiſt. lib. 9. & refert Paterculus libro poſter. & Sueton. in Auguſto. Virg. lib. 9. Aen. *Non ita me genitor bellis aſſuetus Opheltes Argolicum terrorem, inter Troiæque labores Sublatum erudijt.*

- in re præclara] in re familiari lauta, & ampla.

- ne manifeſtum Cælibis obſequium nud.] id eſt, ne cultus ſenis cælibis tam apertus, ac manifeſtus declaret, te eſſe captatorem hereditatis. nudet te, id eſt, prodat te: conſilium tuum aperiat, ac patefaciat.

- len. in ſpem Arr.] ſenſim ad ſpem hereditatis accede: officiis tuis paulatim aſſequere, vt iam ſperare audeas fore, ut ſecundus heres ſcribaris. ſic dixit Horat. *arrepere in ſpem*, ut M. Tull. in Frumentar. *arrepere ad amicitiam, quibus rebus non ſenſim, atque moderate ad iſtius amicitiam arrepſerat, ſed breui tempore totum hominem poſſederat.*

- ſecundus Heres] ſecundi heredes dicebantur à ueteribus iuriſconſultis, qui ſubſtituebantur primis heredibus, ita fortaſſe dicti quia in ſecunda cera ſcribebantur, id eſt, ſecunda parte ceræ: uel in ſecundis tabulis.

- egerit Orco] de medio ſuſtulerit, è numero viuorum expulerit.

In vacuum venias] in vacuum, mortuo filio primo herede, locum, ſubeas.

Abnuere, & tabulas] id eſt, memento id recuſare, & tabulas abs te reiicere, ita tamen, ut raptim, & limis, hoc eſt, obliquis oculis inſpicias, quid prima cera, id eſt, prima tabula teſtamenti, in qua ſcribuntur primi heredes, contineat, ut ſcias, utrùm ſolus ſis heres inſtitutus, an tibi dati ſint coheredes. Sciendum eſt autem in prima cera ſcribi ſolitos primos heredes, in ſecunda ſecundos, & ita deinceps.

- quid prima ſecundo] in primo uerſu, teſtatoris nomen, in ſecundo, heredis, aut heredum ſcribebatur. neque uerò iis aſſentior, qui *ſecundo uerſu* inerpretãtur ſecundo gradu. nam, qui ſecundo gradu erant inſtituti, ſecundi heredes dicebantur; quos etiam ſubſtitutos appellant. præterea hic unus eſt gradus duntaxat,

non

non plures. Iam uerò in tabulis ceratis ſcribere conſueuiſſe antiquos, conſtat. itaque ſic loquebantur, *prima cera, media ceræ, ultima cera.* quo genere loquendi ſignificabant primam, mediam, ultimam partem, ſeu tabulam teſtamenti. Sueton. in C. Iulio, *ſed nouiſſimo teſtamento treis inſtituit heredes ſororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante: reliquos in ima cera.* Idemq́; de aliis tabulis ſentiendũ. M. Tull. Verr. 3. – *deinde in codicis extrema cera nomen infimũ in flagitioſa litura fecit.* Plaut. Curcul. *Dum ſcribo, expleui totas ceras quattuor.* Idem Aſinar. *Aut, quòd illa dicat peregrè allatam epiſtolam: Nec epiſtola quidem ulla ſit in ædibus: Nec cerata adeò tabula.* Et paucis uerſibus pòſt. *Ne ulla ſit cera, ubi facere poſſit litteras.* Idem Bacchid. *cedo tu ceram, ac linum actutum. age obliga, obſigna citò.* Idem ibidem, *Ceræ quidem haud parcit, neque ſtilo: ſed quicquid eſt, perlegere eſt certum.*

– plerunque recoctus Scriba] Coranum ſignificat, qui ex ſcriba quinqueuiratum adeptus, mox ex quinqueuiro, ſcriba iterum factus erat. Ita dicuntur autem quinqueuiri, ut duumuiri, triumuiri, decemuiri, & ſimiles. Recoctum igitur ſcribam appellat, uel quòd ex quinqueuiro refectus erat ſcriba, quòd munus ante quinqueuiratum geſſerat: uel quia hic Coranus, quamuis aliquantùm eſſet ætate prouecta, ita firmus erat tamen, & ualidus, ut recoctus eſſe uideretur. Nota autem eſt omnibus de Aeſone à Medea recocto fabula. itemque de Pelia. Plaut. in Pſeud. *Quia ſorbitione faciam ego te hodie mea, Item ut Medea Peliam concoxit ſenem: Quem medicamento, & ſuis venenis dicitur Feciſſe ex ſene adoleſcentulum.* M. Tull. in Catone maiore, *quò quidem me proficiſcentem haud ſanè quis facilè retraxerit, né ve tanquam Peliam, recoxerit.* Ita Catullus Suffecium quendam, ſenem recoctum dicit, quaſi iterũ iuuenem factum. Alii recoctum uafrum, & callidum interpretantur: quod ſi probabimus, tranſlationem ineſſe intelligemus. ſententia autem huius loci hæc eſt: Sæpe àccidet, ut ſenex aliquis diues, & aſtutus à captatore inſidijs appetitus, eius ſpem fallat, vt Coranus Naſicam deluſit. ſimile exemplum commemorat Cornelius Tacitus lib. 13. Annalium de Pōponio Siluano repetundarum accuſato, & abſoluto loquens. *valuitq́; pecunioſa orbitate & ſenecta: quam ultra eorum uitam produxit, quorum ambitu euaſerat.*

– coruum deludet hiantem] captatorem inhiantem, & inſidiantem hereditati deludet, ac fruſtrabitur.

Num furis, an] Vlyſſes non ſatis intelligens, quid ſibi uelit Tireſias, quærit, vtrùm furat, ut ſolent uates, an prudens, & ſciens eum ludificet. Plato in Timæo ſcribit, neminem mentis compotem uaticinium diuinum ac uerum attingere: ſed aut in ſomnis prudētiæ facultate impedita, aut morbo affectum, aut diuino aliquo afflatu concitatum. Verba Platonis ſunt hæc, *οὐδεὶς γὰρ ἔννους ἐφάπτεται μαντικῆς ἐνθέου, καὶ ἀληθοῦς, ἀλλ' ἢ καθ' ὕπνον τὴν τῆς φρονήσεως πεδηθεὶς δύναμιν, ἢ διὰ νόσον, ἢ τιν' ἐνθουσιασμὸν, παραλλάξας.*

– quicquid dicam, aut] videtur diuinatores, & uaticinia irridere, atque adeò ipſum Apollinem.

Diuinare etenim] ridiculum erat, quod iamiam dixerat. magis ridicula eſt ratio: quaſi uerò magnæ diuinationis ſit, id dicere, quod ſit uel futurum, uel non futurum. nonnulli tamen ſuperiorem uerſum ſic explicant, quicquid dicam, id eſt, quicquid dicam futurum, id eueniet: quicquid non futurum, non eueniet: ut nullus inſit in his uerbis iocus, nullaq́; irriſio: à quibus diſſentio.

Tempore, quo iuuenis Parthis] Auguſtum ſignificat, quo imperium obtinente Parthi ſigna, quæ Craſſus, & Antonius amiſerant, ultrò Romam remiſerunt. epiſt. ad Auguſt. lib. 2. *Et formidatam Parthis, te principe, Romam.* his uerſibus autem tempus notat.

– forti

- ſorti nubet procera Cor.] Naſica ſocer captabat Corani generi teſtamentum. Coranus gener á Naſica ſocero captabatur, doliſque petebatur. Iam uerò propterea quòd Vlyſſes multis ſæculis ætatem Auguſti anteceſſit: cum Vlyſſe autem Tireſias apud inferos uerba facit, iccircò inducitur Tireſias hæc narrans non tanquam præſentia (cum tempora repugnent) ſed tanquam multis poſt annis euentura.

- metuentis reddere ſoldum] id eſt, non libenter reddentis, à reddendo abhorrentis. *metuentis* enim idem ualet, quod φυλαττομένου, id eſt, cauentis, fugientis, ut ſæpe iam admonuimus. ſignificat hunc Naſicam fuiſſe fraudatorem, & inficiatorem lentum, neque bona fide, neque ad diem æs alienum diſſoluere conſueuiſſe. *ſoldum* accipio ſolidum æs alienum, ſiue dotem deberet, ſiue quid aliud. ſic loquitur M.Tull. pro C.Rabirio Poſth. *ita bona ueneant, ut ſolidum ſuum cuique ſoluatur*.

- gener] Coranus: cui Naſicæ filia nuptura eſt.

- ſocero] Naſicæ Corani captatori, & inſidiatori bonorum.

- multum negatas] quas multum & ſæpe negauerit ſe inſpicere uelle.

- præter plorare] id eſt, præter ploratum, & fletum. propterea quòd ſpe ſua deciderit. οἰμώζειν iubent eum Græci, cui malum & damnum precantur. annot. ſup. ſaty. ult. lib. 1: *Demetri, teque Tigelli Diſcipularum inter iubeo plorare cathedras*. uide & quæ annotauimus ad illum locum, *O multa fleturum caput*. Od. v. epod.

- temperet] regat. Nam hoc proximo modo locutus eſt Od. XXIIII. lib. 3. *Nec dotata regit uirum Vxor.* altero Od. III. eius lib. - *qui mare temperat*.

Adiuuat] συμβάλλεται, συνεργεῖ, confert, conducit.

- ſed vinc. longè pr. ip. Exp.] ſed longè præſtat, ſenem ipſum capere. tralatio ab expugnatione oppidorum. ſic ſaty. IX. lib. 1. - *uelis tantummodo: quæ tua uirtus, Expugnabis*.

- vecors] excors, ſtultus: quaſi mali cordis, inquit Feſtus.

- ultrò] noli expectare dum rogeris, ſed ultrò, id eſt, non rogatus, uxorem ei tuam trade, ut potiori.

Perduci p.t.] poterit'ne perpelli ad hoc flagitium Penelope tam frugi, & tã pudica? perſuaderi'ne ei poterit, ut adulteretur, mulieri tam temperanti, & pudicæ? à uerbo perducendi, perductores ſunt appellati, qui mulieres nobilis uel promiſſis inductas, uel ui, & minis coactas ad potentiores uiros perducunt. Cic. 1. lib. accuſ. *lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat*. quanquam nocti quidam *productores* illo loco legendum cenſent, ut Latinum Græco reſpondeat, προαγωγεῖς.

- tam frugi, tamque pudica?] pudicitiam Penelopæ omnes ferè ſcriptores prædicant, Homerum ſecuti: qui eam paſſim hac pudicitiæ laude afficit, pudiciſſimamque deſcribit, uſque adeò, ut neque ex eius oratione, neque ex factis uel tenuiſſima impudicitiæ ſuſpicio in eam iure conſtitui, aut commoueri poſſit. Occurrit mihi locus ille ὀδ. σ. in quo Eurynomam anum hortantem, ut loto corpore, facieque vnguento, ſeu oleo perfricta in conſpectum filii prodeat, & cum eo loquatur, malè accipit uerbis: aitque formam ſuam, poſteaquàm Vlyſſes ad bellum Troianum profectus ſit, defloruiſſe, atque exaruiſſe: itaque ſibi talem munditiam eſſe negligendam: quæ uerba locuta, ancillas euocari iubet, ut ſibi præſtò ſint. nã ſe ſolam in cœtum virorum prodire nolle. ſic Hom. Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια· Εὐρυνόμη, μὴ ταῦτα παραύδα κηδομένη περ, Χρῶτ' ἀπονίπτεσθαι, καὶ ἐπιχρίεσθαι ἐλαίῳ. & eodem libro Eurymacho uni è procis formam ipſius laudanti, atque affirmanti, ſi ab omnibus Argiuis, & Græcis ſpectata eſſet, multo plures in eius ædibus procos epulaturos: reſpondet formam ſuam defluxiſſe poſt initiũ

belli

belli Troiani. quòd ſi Vlyſſes domi ſit, maiorem ſuam gloriā futuram ex uiri præſentia, quàm ex forma. Sed Pauſanias Arcad. narrat ſua ætate poëſin quandam Θεσπρωτίδα inſcriptam extitiſſe, in qua ſcriptum eſſet, Penelopam Vlyſsi ex Troia reuerſo filium peperiſſe nomine Ptoliporthum. addit & illud, Mantinenſes uulgò dicere Penelopam ab Vlyſſe domo eiectam, & ſibi ſuas res habere iuſſam, quòd uiros à ſe quæſitos, & arceſſitos domum intromiſiſſet: atque illam quidem primò Lacedæmonem ſe contuliſſe: deinde relicta Lacedæmone Mantineam profectam eſſe, ibiq; diem ſuam obiiſſe.

Quam nequiere proci, &c.] quam proci corrumpere, & labefactare non potuerunt: quam ad adulterium impellere nequiuerunt.

Venit enim magnum don. par.] id eſt, proci Penelopæ non admodum effuſè, nec largè donabant: parcè & illiberaliter donabant. ſunt autem uerba Tireſiæ. de largitione procorum unus mihi duntaxat locus ſuccurrit, qui eſt ὀδ. σ. eo loco mittit quiſque ſuum ad Penelopam munuſculum per puerum: Antinous ueſtem muliebrem elegantiſſimam duodecim fibulis aureis nexam: Eurymachus monile aureum, electro intertextum, affabrè factum, ac perpolitum. Eurydamas duo aurium ornamenta pulcherrima, ſummoq; artificio elaborata: Piſander torquem, & alii aliud. Verba Homeri ſunt hæc, Δῶρα δ' ἄρ οἰσέμεναι πρόεσαν κήρυκα ἕκαςος· Αντινόῳ μὲν ἔνεικε μέγαν περικαλλέα πέπλον Ποικίλον, ἐν δ' ἄρ' ἔσαν περόναι δυοκαίδεκα, πᾶσαι Χρύσειαι, κλῄισιν εὐγνάμπτοις ἀραρυῖαι· Ορμον δ' Εὐρυμάχῳ πολυδαίδαλον αὐτίκ' ἔνεικε Χρύσεον ἠλέκτροισιν ἐερμένον, ἠέλιον ὥς· Ερματα δ' Εὐρυδάμαντι δύο θεράποντες ἔνεικαν Τρίγληνα, μορόεντα. χάρις δ' ἀπελάμπετο πολλή, &c.

Nec tantùm Ven. quant. ſtud.] multis locis commemorantur ab Homero procorum prandia, cœnæ, compotationes, epulæ; exempli cauſa ὀδ. β. ſic queritur de procorum conuiuiis Telemachus in concione, Οἱ δ' εἰς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἤματα πάντα Βοῦς ἱερεύοντες, καὶ ὄϊς, καὶ πίονας αἶγας Εἰλαπινάζουσιν, πίνουσί τε αἴθοπα οἶνον Μαψιδίως. & ὀδ. ν. Pallas Vlyſsi eandem procorum in ædibus alienis intemperantiam, inſolentiam, ac luxuriam narrat ipſi Vlyſſi, Ανδρῶν μνηστήρων, οἵ τοι βίοτον κατέδουσι.

Sic tibi Penelope frugi eſt] id eſt, quia proci pauca munera largiuntur, & quia ſtudioſiores ſunt poculorum, & obſoniorum, quàm rerum Venerearum, idcircò tibi Penelope caſta & pudica eſt, alioqui ceterarum mulierum ſimilis futura.

- quæ, ſi ſemel vno] ſi ſemel munera ab uno ſene acceperit, lucro tecum communicato: ſi ſemel experta ſit, quantus inſit fructus in conſuetudine ſenis diuitis, nunquam poterit ab hoc quæſtu demoueri. *de ſene guſtarit* autem uidetur è Græco imitatum, τοῦ γέροντος γεύσηται. ſignificat mulieres ferè omneis, quantumuis caſtæ, ac pudicæ habeantur, muneribus capi, & labefactari ſolere.

Vt canis, à corio nunq.] prouerbium eſt, quod in eos conuenit, qui poſteaquàm rem aliquam iucundam, & optabilem guſtarunt, ab ea ægrè auelli, aut deterreri poſſunt. ſic autem efferunt Græci. χαλεπὸν μαθοῦσα κύων σκυτοτραγεῖν. id eſt, periculoſa res eſt canis, quæ corium rodere didicerit. Theocritus paulò aliter εἰδ. ι. χαλεπὸν χορίων κύνα γεῦσαι. id eſt, periculoſum eſt, canem de inteſtinis guſtauiſſe.

- ex teſtamento] iuſſu, aut uoluntate ipſius. teſtatrix ipſa ſic ſe uoluerat efferri.

- elata] elata è domo ad rogum. Terent And. *Effertur, imus.*

Scilic. el. &c.] ſi fortè anus illa mortua ex humeris heredis elabi poſſet.

- credo Quod nimium inſtit.] credo (inquit Tireſias) iccircò anum illam uoluiſſe

uiſſe ſe ita efferri ab herede, quia is fuerat ſupra modum in ipſam officioſus: quia odioſè, & moleſtè uiuam coluerat: nimio officio illam proſecutus fuerat. Monet igitur hoc exemplo Vlyſſem Tireſias, ut in officio ſenibus, aut uetulis præſtando, operaq; danda, modum ſeruet, uideatq; ne ſedulitate peccet, ne'ue, dum officio, & ſtudio, ſenis, aut anus diuitis gratiam aucupatur, offendat, atque abalienet. credibile eſt autem uerbis teſtamenti hoc fuiſſe expreſſum, ne captator ille ab anu inſtitutus heres, & iuſſus corpus eius oleo perfuſum nudis humeris ad rogum ferre, heres eſſet, ſi corpus excideret: aut ſub ea conditione inſtitutum eſſe, ſi teſtatricis corpus oleo multo perfuſum nudis humeris portaret.

Ne deſis operæ, ne've] caueto ne officio tuo deſis, ne'ue ſupra modum ſis officioſus, id eſt, ne ſuperes modum in opera tua præſtanda, atque obtrudenda. Nam, (ut ait alibi) *ſedulitas, ſtultè quem diligit, urget.*

- off. garrulus. ultro Non] ſi illam diſtinctionem, & lectionem probamus, *garrulus ultrò*, hæc ſententia eſt: qui ultrò garrit, id eſt, qui non prouocatus, aut interrogatus loquitur, idque ſupra modum, offendet. ſin, ut hìc ſcriptum eſt, *ultrò* pertinebit ad ea, quæ ſequuntur. In cod. Iann. & Torneſii ſcriptum reperi *ultrà*. quam ſcripturam ſi quis probabit, interpretabimur ultrà quàm ſatis eſt, ultra modum. Nam ineſt etiam hæc in hoc loco difficultas, quòd in aliis cod. interpunctionis nota poſt nomen *garrulus*: in aliis, poſt uocem *ultrò*, ſiue *ultrà*, locatur. iudicet igitur lector.

Dauus ſis comicus] talis eſto, qualis inducitur Dauus in comœdiis, ſeruiliter, & timidè cum domino loquens, eique non niſi ad rogata reſpondens.

- capite obſtipo] incuruato, atque inflexo. M. Tull. in Arato, *Obſtipum caput, & tereti ceruice reflexum, Obtutum in caudam maioris figere dicas.* Lucret. lib. 4. *Denique ut in fabrica, ſi praua eſt regula prima, Normaq; ſi fallax rectis regionibus exit: Et libella aliqua ſi ex parte claudicat hilum: Omnia mendoſe fieri, atque obſtipa neceſſum eſt, Praua, cubantia, prona, ſupina, atque obſona tectat.* quem Lucretii locum producens Feſtus, legit *obſtita*, in uoce *obſtitum*. ſed puto Feſtũ eo loco eſſe mendoſum, & legendum *obſtipum*, & *obſtipa*. Sueton. de Tiberio. *Incedebat ceruice rigida & obſtipa, adducto ferè uultu.*

Obſequio graſſare] *graſſari*, ut Nonius Marcellus docet ex Næuio & Afranio, idem ferè ualet, quod ambulare, & iter facere. Feſtus autem ait antiquos *graſſari poſuiſſe pro adulari: prætereà graſſari latrones dici uias obſidentes. gradi ſiquidem ambulare eſt. unde tractum graſſari. uidelicet ab impetu gradiendi.* quod item ex Salluſtio probari poteſt, prooemio belli Iugurth. *Sed dux, atque imperator uitæ mortalium, animus eſt: qui ubi ad gloriam uirtutis uia graſſatur, abunde pollens, potensque, & clarus eſt, neque fortuna eget.* & ita Liuius lib. x. *conſilio graſſandum, ſi nihil uires iuuarent, ratus.* Idem lib. XLV. *Etiam apud uos fuiſſe audiui, qui aſſentando multitudini graſſarentur.* Itaque hæc uerba *graſſare obſequio*, hanc ſententiam uidentur continere, Obſequio, opera, officio aditum tibi ad diuitem patefacito: nulla alia ratione, aut uia diuitem capta, quàm obſequendo: inſidiare diuiti obſequio. nam graſſari ualet interdũ inſidioſè, & doloſè ambulare. vnde graſſatores ſunt nominati, qui uias obſident, ut repentè uiatores inermes, neque ſatis inſtructos, ac paratus adoriantur, ut paulò antè ex Feſto oſtendimus.

- ſi increbruit aura] hæret etiam nunc in nonnullis libris impreſſis hæc mendoſa ſcriptura *increbuit*: uſque adeò difficile eſt inueterata uitia extirpare. libri autem calamo exarati alii habent *increbruit*, ut & nos curauimus excudendum: alii *increpuit*, quæ ſcriptura corrupta eſt. ſi increbruit aura, id eſt, ſi uentus factus eſt acrior, ac uehementior. ſic loquitur & M. Tull. lib. 7. epiſt. ad Trebat. *uentus increbreſcit.*

breſcit. cura ut ualeas.

Cautus] ualetudini conſulens, ſibi cauens ab iniuria cæli.

- carum caput] φίλω κεφαλώ.

- extrahe tur. Oppoſ. hum.] nequis eum in turba iactet, aut impellat.

- aurem ſubſtringe loquaci] ſi tibi res eſt cum loquaci ſene, aures tuas, ſi fieri poteſt, comprime, uel obtura, ut ne eius loquacitate offendaris: ſed potius, ut eum, quandiu ei uideatur, loquentem perferre, ac perpeti poſſis. ſic mihi uidetur hic locus eſſe explicandus, non, ut Acro, & Porph. *aurem admone, & intende.* Iam qui aures ſuas obturant, facilius quenuis clamorem, ſonitum, ſtrepitum, fragorem excipiunt, ac perferunt, neque ullo pacto commouentur, quemadmodum Satyrus ille Clazomenius apud Ariſt. probl. τμημ. γ. quòd eſſet ad maledicendum prõtus ac propenſus, cum ſibi in iudicio cauſa dicenda eſſet, ne ad maledicendum aduerſario, ſi eum audiret, impelleretur, ac potius ut de re ipſa diceret, aures ſibi obturauit. Ita dicimus clauſis oculis periculum adire, id eſt, ſine ullo metu, ac dubitatione, proptereà quòd, qui clauſis oculis, ut Andabatæ illi, ſeu Antibatæ potius, ſeſe periculo offerunt, aut laborẽ aliquẽ ſuſcipiunt, facilius utroque defunguntur, quàm ſi periculi, aut laboris magnitudinẽ oculis cernãt: & ægri, qui ſunt teneriores, pharmaca ſolent clauſis oculis deuorare. Sic apud Platon. in Gorgia, Socrates probat, unúmquenque, qui aliqua in re peccarit, ultrò ad iudicẽ ire, atque ad pœnã à lege conſtitutã ſubeundã occurrere, & quodãmodo clauſis oculis, & fortiter ſeſe vrendum ac ſecandũ medico præbere oportere. uerba Platonis hæc ſunt, παρέχειν μύσαντα καὶ ἀνδρείως ὥσπερ τέμνειν καὶ κάειν ἰατρῷ. ut igitur ad Horatium reuertar, ſic hunc locum explico, aurẽ, uidelicet tuã, ſubſtringe loquaci ſeni, id eſt, aure tua ſubſtricta & cõpreſſa, ſine ſenem iſtũ loquacẽ, quandiu uolet, uerba fundere: aures tuas ei præbe totũ diem, ſi ei libebit, longis & odioſis narrationibus tũdendas, ac uerberãdas.

Importunus amat laudari:] ſi in eo eſt importunus, quòd cupit laudari: ſi aſſiduè vult laudari, &c. Importunus is eſt, (ut alibi annotauimus) qui nunquam conquieſcit, neque aliis conquieſcendi poteſtatem facit. ſi igitur tali ingenio eſt, ut ſuis laudibus ſupra modum delectetur, tandiu eius laudes perſequere, donec, manibus ad cælum ſublatis, dixerit ſatis eſſe.

- manibus ſublatis] geſtus lætãtis, & Diis immortalibus gratias agẽtis, ut Dionyſ. Halyc. li. 3. de patre Horatiorũ tergeminorũ. ὁ δὲ πατήρ, ὡς ἔμαθε τὴν διάνοιαν αὐτῆς, περιχαρὴς γενόμενος, καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εἰς τὸν οὐρανόν, πολλὰς ἔφη χάριτας εἰδέναι τοῖς θεοῖς, ὅτι παῖδας ἔδωκαν αὐτῷ γενέσθαι καλούς, καὶ ἀγαθούς. eſt etiã orantis geſtus, ut docuimus ad Od. xx111. li. 3. itemq; ad epiſt. ad Loll. 1. admonebimus.

- & Creſcentem tumidis infla.] ingenium hominis inanis, qui ſupra modũ cupit laudari, quique aſſentatione nimis delectatur, expreſſit. Itaque eiuſmodi quidem ingenium cum vtre comparauit: aſſentatoris autem orationem ad huiuſmodi homines inflandos valere declarauit.

Cum te ſeruitio longo, &c.] cum moribundus iam in lecto decubuerit, teq; heredem inſtituerit ex quadrante.

Et certum vigilans] & tu certò uigilans, non ſomnians audieris, &c. ſolent enim plerunque, qui quippiam magnopere exoptant, id in ſomnis cernere. Vir. in Pharm. *Credimus? an qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?* & piſcator ille pauperculus apud Theocritum εἰδ. κα. ſomniat procerum quendam, & grandem piſcem ad hamum decurriſſe. quemadmodum (inquit) in ſomnis canis omnis prædam uaticinatur. ſic Theocritus. καθεζόμενος δ' ἐπὶ πέτρας ἰχθύας ἐκ καλάμων δ' ἐπλάνον κατέτεινον εἴδατ'· Καί τις τῶν τραφερῶν ὠρέξατο· καὶ γὰρ ἐν ὕπνοις Πᾶσα κύων ἄρκτον μαντεύεται, ἰχθύα κ' ἠγών. *certum uigilans* igitur ualet id, quod dicũt Græci uno uerbo

bo, ὕπαρ. cuius contrarium eſt κατ' ὄναρ. Plato lib.2.de Republ.in extrem. οὔτ' ἄλλους ἐξαπατᾷ ὁ θεὸς οὔτε κατὰ φαντασίας, οὔτε κατὰ λόγους, οὔτε κατὰ σημείων πομπάς, οὔθ' ὕπαρ, οὔτ' ὄναρ.

- quartæ ſit partis,&c.] ordo uerborum eſt. cum tu certò uigilans audieris hæc uerba. quartæ partis heres ſit Vlyſſes. ſic ſuprà locutus eſt Ode xxv. lib. 1. *- audis minus & minus iam, Me tuo longas pereunte noctes Lydia dormis?*

- ergo nunc Dama ſod.] ſic dices uoce flebili, & queribunda. ita'ne eſt?ergo ſodalis meus, quicum mihi erat menſa, uictusque communis, mihi eripitur?

- unde mihi tam fortem tamq;]ordo eſt, ſparge ſubinde, id eſt, deinde ſub iunge iterans hæc uerba, unde mihi tam fortem, ac fidelem amicum parabo?ſolemus autem oratione præciſa uti in comminationibus, conqueſtionibus, obiurgationibus, & ſimilibus animi motibus, ut infrà ſaty. VII. *unde mihi lapidem? unde ſagittas?* Terent. in Eunuch. *Ego'ne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? ſine modò: mori me malim.*

- eſt Gaudia prodentem] eſt, ut Græci ἐστιν, ἔξεστιν, id eſt, licet animi lætitiam fronte tegere: nihil uetat, quo minus quis uultum lætitiæ indicem, diſſimulatione & fictis lacrymis celare poſſit. notus uerſiculus ille ex mimo Publ. *Heredis fletus ſub perſona riſus eſt.*

- arbitrio] tuo interdum teſtatores, quæ poſt mortem ſuam fieri uolunt, ea permittunt arbitrio uel heredis, uel legatarii. quæ uerba eandem uim habent, ac ſi arbitrio boni uiri res eſſet commiſſa.

- ſine ſordibus] magnificè, ſplendidè, non ſordidè.

- malè tusſiet] tuſſi graui, & periculoſa laborabit, quam βηχὰ nominant Græci. *male* hoc loco ualet grauiter, ualdè.

- huic tu Dic ex parte tua,&c.] id eſt, huic coheredi dic, ſi fundum, aut domum, quæ tibi ex teſtamento obuenerit, abs te emere uelit, te ei libentiſſimè uenditurum, minimoque pretio addicturum, atque adeò, ſi uideatur, donaturum. *nummo*, id eſt, pretio uiliſſimo.

Proſerpina] Proſerpina mortis, & uitæ arbitra eſt, ut ſuprà diximus ad Od. XXVIII. lib. 1. imperiumq; in primis habet in mortuos, quod & Homerus oſtendit ὀδυσσ. λ. Ἤ τί μοι εἴδωλον τόδ' ἀγαυὴ Περσεφόνεια ὤτρυν', ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω; Tibull. li. 3 *At mihi Perſephone nigram denunciat horam. Immerito iuueni parce nocere Dea.* Virg. Aen. 4. *Nondum illi flauum Proſerpina uertice crinem Abſtulerat, Stygioque caput damnauerat Orco.*

SATYRA 6.

HOC *erat in votis: modus agri non ita magnus,*
Hortus vbi, & tecto vicinus iugis aquæ fons,
Et paulum ſiluæ ſuper his foret. auctius, atque
Dij melius fecere. bene eſt. nihil amplius oro
Maia nate: niſi, vt propria hæc mihi munera faxis:
Si neque maiorem feci ratione mala rem:
Nec ſum facturus vitio, culpa've minorem.
Si ueneror ſtultus nihil horum: o ſi angulus ille

COMMENTARII.

Hoc erat in votis] hoc erat in optatis: hoc optabam.

- modus agri] agrũ optabam breuibus, & paucis decempedis menſum: agrum non admodum latum. modus in agro

Proximus accedat: qui nunc denormat agellum:
O ſi vrnam argenti ſors quà mihi monſtret: vt illi,
Theſauro inuento qui mercenarius agrum
Illum ipſum mercatus arauit diues amico
Hercule: ſi, quod adeſt, gratum iuuat: hac prece te oro
Pingue pecus domino facias, & cetera, prater
Ingenium: vtq́; ſoles, cuſtos mihi maximus adſis.
Ergo ubi me in monteis, et in arcem ex vrbe remoui:
Quid prius illuſtrem ſatyris, Muſaq́; pedeſtri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auſter,
Autumnusq́; grauis, Libitinæ quæſtus acerbæ.
Matutine pater, ſeu Iane libentius audis,
Vnde homines operum primos, uitaq́; labores
Inſtituunt (ſic dijs placitum) tu carminis eſto
Principium. Romæ ſponſorem me rapis: eia,
Ne prior officio quiſquam reſpondeat, urge:
Siue Aquilo radit terras: ſeu bruma niualem
Interiore diem gyro trahit: ire neceſſe eſt.
Poſt modò, quod mi obſit clarè, certumq́; locuto,
Luctandum in turba, facienda iniuria tardis.
Quid vis inſane? & quas res agis? improbus urget
Iratis precibus. tu pulſes omne, quod obſtat,
Ad Mæcenatem memori ſi mente recurras.
Hoc iuuat: & melli eſt: non mentiar. at ſimul atras
Ventum eſt Eſquilias: aliena negocia centum
Per caput, & circa ſaliunt latus. ante ſecundam
Roſcius orabat, ſibi adeſſes ad puteal cras.
De re communi ſcribæ magna, atque noua te
Orabant hodie meminiſſes Quincte reuerti.
Imprimat his, cura, Mæcenas ſigna tabellis.
Dixeris, experiar? ſi vis, potes, addit: & inſtat.
Septimus octauo propior iam fugerit annus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere ſuorum
In numero: duntaxat ad hoc, quem tollere rheda
Vellet iter faciens: & cui concredere nugas
Hoc genus. hora quota eſt? Thrax eſt Gallina Syro
Matutina parum cautos iam frigora mordẽt: (par:
Et, quæ rimoſa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus ſubiectior in diem, & horam
Inuidiæ: noſter ludos ſpectauerat unà:

agro ſignificat lõgitudinem ac latitudinem deſcriptam, ac dimenſam. extat titulus in pandectis iuris ciuilis. *Si menſor falſum modum dixerit.* M. Tull. in orat. pro Flacco. *uoluiſti magnum agri modum cenſeri.* Cælius li. 8. epiſt. *de ſignis, & tabulis, de agri modo, de ære alieno acerrime agere.*

- iugis aquæ fons.] fons aquæ perennis. ſic M. Tull. dixit aquam de iugi puteo hauſtam.

- ſuper his.] ἐπὶ τούτοις, ad hæc, uel præter hæc.

- auctius] amplius, benignius, cumulatius.

Maia nate] Mercuri. Mercurium appellat, quia creditur amplificationem rei familiaris, & lucra adiuuare, & fortunare. vide annot. ad ſat. 3. huius libri.

- propria] fixa, ſtabilia, perpetua. vide annot. ad illum locum *Si proprium eſt, quod quis libra,* &c. epiſt. 11. lib. 2.

- ſi neque maiorem &c.] ſic precatur Horatius. Si neque rem meam auxi per cuiuſquam iniuriam, aut per dedecus, ac turpitudinem; neque ſum imminuturus nequitia, & luxuria: ſi non opto iis, quæ habeo, plura, aut maiora, neque agrum uicinũ cõcupiſco, neque theſaurũ inuenire aueo: ſi denique iis, quæ mihi ſuppetunt, contentus uiuo: te oro, ut, &c. ſolebant au-

Luſerat in campo, fortunæ filius, omnes.
Frigidus à roſtris manat per compita rumor?
Quicunque obuius eſt, me conſulit: ô bone (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet)
Num quid de Dacis audiſti? nil equidem. vt tu
Semper eris deriſor. at omneis dij exagitent me:
Si quicquam. quid? militibus promiſſa, Triquetra,
Prædia Cæſar, an eſt Itala tellure daturus?
Iurantem me ſcire nihil, mirantur, vt unum
Scilicet egregij mortalem, altiq; ſilenti,
Perditur hæc inter miſero lux, non ſine uotis.
O rus, quando ego te aſpiciam? quandoq; licebit
Nunc veterum libris, nunc ſomno, & inertibus horis
Ducere ſollicitæ iucunda obliuia vitæ?
O, quando faba Pythagoræ cognata, ſimulq;
Uncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo?
O noctes, cœnæq; deum: quibus ipſe, meiq;
Ante Larem proprium veſcor: vernasq; procaces
Paſco libatis dapibus. prout cuique libido eſt,
Siccat inæquales calices conuiua. ſolutus
Legibus inſanis: ſeu quis capit acria fortis
Pocula: ſeu modicis uueſcit latius. ergo
Sermo oritur non de uillis, domibuſ've alienis:
Nec male, nec'ne Lepos ſaltet: ſed, quod magis ad nos
Pertinet, & neſcire malum eſt, agitamus: vtrum'ne
Diuitijs homines, an ſint uirtute beati:
Quid've ad amicitias, vſus, rectum'ne trahat nos:
Et quæ ſit natura boni: ſummumq; quid eius.
Ceruius hæc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas: nam ſiquis laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes, ſic incipit. olim
Ruſticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepiſſe cauo, veterem uetus hoſpes amicum,
Aſper, & attentus quæſitis: vt tamen arctum
Solueret hoſpitijs animum: quid multa? neque illi
Sepoſiti ciceris, nec longæ inuidit auenæ:
Aridum & ore ferens acinum, ſemeſaq; lardi
Fruſta dedit, cupiens varia faſtidia cœna
Vincere, tangentis male ſingula dente ſuperbo:

tẽ preces cũ conditione concipi à veteribus. ſic Thetis apud Homer. li. Iliad. α. Ζεῦ πάτερ', εἴποτε δή σε μετ' ἀθανάτοισιν ὄνησα Ἢ ἔπει, ἢ ἔργῳ, τὸ δέ μοι κρήηνον ἐέλδωρ. ſic Hor. Od. xviii. lib. 3. *Faune Nympharum fugientum amator Per me-s fines, & apr.* &c. *Si tener pleno*, &c.

- ratione mala] turpitudine aliqua, iniuria, vt lenocinio, impudicitia, cæde, & ſimilibus. Pidarus εἰδ. η. Νεμ. ait diuitias honeſtis rationibus & cum Dijs uolentibus partas, ſtabiliores eſſe. ſic Pind. σὺν θεῷ γάρ τοι φυτευθεὶς ὄλβος ἀνθρώποισι παρμονώτερος.

Si veneror ſtultus nihil horum] id eſt, ſi huiuſmodi vota, quæ ſtatim ſequuntur nõ facio: ſi talia non opto. ſuprà ad illum locum *Et venerata Ceres*, &c. ſat. ii. huius libri, oſtendimus venerari interdum idem valere, quod precari, & uota facere. precari autem Græci εὔχεσθαι dicunt: quod non ſolùm à diis aliquid precibus expetere ſignificat, αἰτεῖν τοὺς θεοὺς, vt loquitur Plato in Eutyphrone: ſed etiam optare, itaque quæ Latini optata, Græci εὐχὰς quoque nominant, ut ſciunt Græcè docti. ſic igitur hunc locum explicandum cenſeò, ſi nihil horum opto, ſeu ſi quis malit, ſi nihil horum à Diis precor, non vt Eraſmus

Cùm pater ipſe domus palea porrectus in borna
Eſſet ador, loliumq́, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hũc,quid te iuuat,inquit,amice,
Prærupti memoris patientem uiuere dorſo?
Vin' tu homines, urbemq́, feris præponere ſiluis?
Carpe uiam (mihi crede) comes: terreſtria quando
Mortaleis animas uiuunt ſortita: neque ulla eſt
Aut magno, aut paruo lethi fuga. quo,bone, circà,
Dum licet, in rebus iucundis uiue beatus:
Viue memor, quàm ſis æui breuis. hæc ubi dicta
Agreſtem pepulere: domo leuis exilit. inde
Ambo propoſitum peragunt iter, vrbis auentes
Mœnia nocturni ſubrepere. iamq́, tenebat
Nox medium cœli ſpatium: cum ponit vterque
In locuplete domo ueſtigia: rubro ubi cocco
Tincta ſuper lectos canderet ueſtis eburnos:
Multaq́, de magna ſupereſſent fercula cœna:
Quæ procul extructis inerant heſterna caniſtris.
Ergo, vbi purpurea porrectum in veſte locauit
Agreſtem: ueluti ſuccinctus curſitat hoſpes:
Continuatq́, dapes: nec non uernaliter ipſis
Fungitur officijs, prælambens omne, quod affert.
Ille cubans gaudet mutata ſorte: bonisq́,
Rebus agit lætum conuiuam, cum ſubitò ingens
Valuarum ſtrepitus lectis excuſſit vtrunque.
Currere per totum pauidi conclaue: magisq́,
Exanimes trepidare, ſimul domus alta Moloſſis
Perſonuit canibus: tum ruſticus, haud mihi uita
Eſt opus hac, ait: & ualeat. me ſilua, cauusq́,
Tutus ab inſidijs tenui ſolabitur eruo.

Eraſmus, qui legendum putat, *uenor. veneror* *ſtultus* autem, ſic dictum, ve illa, *parce malignus* Od. xxviii. lib. 1, *& non te negliget horridus*. Od. xxi. li. 3. & ſimilia, quæ collegimus ad Od. viii. li. 3. Exiſtimabant autem ueteres illi, diuitias, & cetera bona fortunæ à diis immortalibus donari, & ab ijſdem incommoda, damna, & egeſtatẽ hominibus importari, quod & Theognis approbat. Οὐδεὶς κυρν' ἄτης καὶ κέρδεος αἴτιος αὐτὸς, Ἀλλὰ θεοὶ τούτων δώτορες ἀμφοτέρων. Itaque quemadmodum bona à Diis uotis, ominibusq́; expetebant, ita mala, & aduerſam fortunam deprecabantur.

ô ſi angulus ille, &c.] talia ſunt auarorum uota, atque optata. *ô ſi* optantis, & precantis eſt. Virg. Aen. lib. 8. *o, mihi præteritos referat ſi Iupiter annos*. & *ſi.* ut Aen. vi. *& ſic forte precatur, Si nunc ſe nobis ille aureus arbore ramus Oſtendat nemore in tanto.* ut apud Græcos. εἰ, εἰ γένοιτο. utinam accidat. utinam mihi cõtingat. & ita Eurip. Oreſte. Εἰ γὰρ γένοιτο, φωκέων δ' ἔλθοι πόλιν. Et ô. Idem Virg. lib. 5. *–nec vincere certo* (*Quanquam o.*)

Denormat agellum] Denormat legunt Porphyr. & Acro, & ita reperi ſcriptum in omnibus ferè codicibus calamo exaratis, eamq́ue ſcripturam, præſertim à viris doctis comprobatam ſecutus ſum. denormare autem idem ualet, quod de-normem, & inæqualem, & normæ expertem efficere. huc pertinet, quod ſcribit Ariſtot. lib. 1. de arte dicendi, ea quæ nobis deſunt, etiam ſi parua ſint, nobis eſſe bona, & optabilia, καὶ ὧν ἐλλείπειν οἴονται, καὶ ἂν μικρὰ ᾖ, αἱρετά.

–fors] fortuna. ut ſup. annot. ad ſaty. 1. lib. 1.

–quà] aliqua uia, aliqua ratione, aut aliqua parte potius.

–amico Hercule] æquo, & propitio Hercule. Perſius *dextro Hercule*. benefi-

cio Herculis diues factus. nam & Hercules eorum rem familiarem fortunare, atque augere credebatur, qui bonorum ſuorum decimas ad eum detuliſſent.

- ſi, quod adeſt, gratum iuuat.] id eſt, ſi, quod mihi ſuppetit, gratum, & iucundum eſt: ſi eo, quod adeſt, delector & contentus ſum. nomen *gratum* coniungendum eſt cum uerbo *iuuat*, hoc modo, *gratum iuuat*, id eſt, cum ſit gratum, iuuat. *κεχαρισμένον*, ἢ *ἀγαπητὸν ὂν τέρπει*. gratum eſt enim id, in quo acquieſcimus, quo contenti ſumus.

- hac prece te oro.] ſic loquitur epiſt. ad Vinn. Aſell. lib. 1. *oratus multa prece nitere porrò*.

- præter Ingen.] nam ingenium pingue, id eſt, hebes, neque laudabile, neque optabile eſt.

- vtq; ſoles] nam poëtæ omnes ſub Mercurii tutela ſunt. quos ſup. Od. XVII. lib. 2. *viros Mercuriales* appellat.

- & in arcem] in locum editum, qui mihi arcis loco eſſe poſſit.

- pedeſtri.] Muſam pedeſtrem, uerſus, quibus vtitur in ſatyris, & in pleriſque epiſtolis appellat, quia ſolutæ orationi ſunt ſimillimi. ſuprà epiſt. ad Auguſt. in extrem. - *nec ſermones ego mallem Repentes per humum, quàm res componere geſtas*. & Ode XII. lib. 2. hiſtorias pedeſtres appellat, quæ ſunt oratione ſoluta conſcriptæ. - *tuq; pedeſtribus Dices hiſtorijs prælia Cæſaris, Mæcenas, melius*.

- mala me ambitio] *mala* epithetum eſt perpetuum: uel diſtinguit ambitionem honeſtam, & laudabilem, à turpi & uituperanda. vide Ariſtot. lib. 4. de moribus ad Nicomach. vbi de ambitione diſputat, quam *φιλοτιμίαν* nominãt Græci.

- nec plumbeus Auſter.] inſalubris, peſtilens, quo corpora ingraueſcunt. M. Tull. per tranſlationem ſermonis plumbeos appellat, tardos, & hebetes. lib. 1. Tuſcul. *niſi planè plumbei ſumus in philoſophicis*. uel refer ad colorem oris, & corporis, quæ efficiuntur pallida Auſtri flatu. ſuprà Ode XIIII. lib. 2. *Fruſtra per autumnos nocentem Corporibus metuemus Auſtrum*. Ariſtoteles problem. lib. 2. τμημ. κς. quærit cur Auſter ſit *δυσώδης*, id eſt, fœtidi, & tetri odoris: & reſpondet fortaſſe eò fieri, quòd humida, & calida corpora efficiat. hæc enim maximè putreſcunt. ſignificat autem Horatius ſe continentia, & frugalitate conſequi, ut à tempore anni minus ſalubri, non offendatur ſua ualetudo. Nam & Socratem ferunt ita continentem in victu, cultuque fuiſſe, ut ſæpe Athenis orta peſtilentia, multiſque ui morbi abſumtis, ſolus intactus, & integer à peſte fuerit.

Libitinæ quæſtus acerbæ] quia Auſtro flante complures in morbum incidunt, atque intereunt. Libitina Dea funerum, à qua dicti Libitinarij, qui in funeribus procurandis ſunt occupati. Plaut. ſenes decrepitos *libitinarios* appellat in Bacchid. *Blandulæ, facetæ, pulchræ. incuruos, libitinarios, veterrumos ſenes illorum traherent patres*. Ode XXX. lib. 3. - *magnaq; pars mei Vitabit Libitinam*. Dionyſ. Halicarn. lib. 4. ſcribit Venerem neſcio quam à Romanis appellatam eſſe Libitinam.

- audis] appellaris, ut epiſt. ad Mæcenatem II. li. 1. - *rexq; paterq; Audiſti coram*.

Matutine] à Iano diei, & anni principium ducitur. de quo uide Macrob. lib. 1. Saturn. Incipit hic narrrare ſuas totius diei actiones à tempore matutino, ad ueſperam.

Vnde] à quo, vt ſup. ſat. III. - *vnde ego mira Deſcripſi docilis præcerta hæc*. ibid. *Vnde uxor media ſurgat de nocte uocata*.

- ſponſorem] ſponſorem iuriſconſulti recentiores Paullus, Vlpianus, & ceteri fideiuſſorem appellant. infra epiſt. II. lib. 2. *Hic ſponſum uocat*.

-rapis] uerbum *rapis* ſignificat neceſſitatem, non illam quidem ui impoſitam: ſed ab officio natam, quæ plurimum ualet apud uiros bonos. rapis igitur, id eſt, cogis

cogis me ex officii ratione. ſpondere autem pro altero, graue onus eſſe, declarat prouerbium Græcum ἐγγύα, παρὰ δ' ἄτα, id eſt, ſpōde: at propinquum eſt damnū.

- eia, Ne prior officio] horum uerborum hæc mihi uidetur eſſe ſententia. eia (inquit Horatius) Matutine urge, atque impelle me acriter ad hoc officium ſpondendi alicui amico præſtandum, ne quis me officioſior exiſtat, atque hanc mi hi laudem præripiat. nonnulli libri habent, urges: eamque ſcripturam ego magnopere probo: cuius hæc erit ſententia: tu Matutine me ſic hortando urges. eia Ho rati noli committere, ut quiſquam officio ſatisfaciat prior, quàm tu. poteſt & ſic explicari, ſeruata uulgata, & communi ſcriptura, ut intelligamus Horatium ſeip ſum hortari, eia: urge, quod agis, urge officium tuum, ne quis te ſit officioſior.

- ſiue Aquilo radit terras] ſiue flat Aquilo, &c. ſed cur terras dicit ab Aquilo ne radi, cum hic uentus à ſuperiore parte ſpiret, ut docet Aulus Gell. lib. 3. cap. xxx? fortaſſe reſponderi poteſt, radendi uerbo uſum eſſe Horatium non quod ſignificet per extremas maris, aut terræ partes hunc uentum ſpirare, ſed ut eius uim exprimat. ſic de Euro dixit Od. xvi. epod. *– ut neque largis Aquoſus Eurus arua radat imbribus.*

- ſeu bruma niualem Interiore] id eſt, ſiue dies totius anni ſunt frigidiſſimi, ac breuiſſimi, niuibus denique infeſtiſſimi, &c. Interiore gyro, id eſt, breuiore circulo. nam compluribus ab uno communi puncto medio deſcriptis circulis, interiores, ſunt breuiores, ſeu minores. neque tamen hoc ita accipiendum eſt, qua ſi dicamus ſolis circulum hieme, quàm uere, aut æſtate eſſe breuiorem: (quouis enim tempore anni æqualis eſt) ſed quod minor ſit ſupra finientem noſtrum hieme, quàm ceteris anni partibus, ſemicirculus: quo fit ut dies ſint contractiores, noctesq; longiores. Itaque hæc uerba *interiore gyro diem trahit*, hanc uim habent, dies efficit contractiores, ac breuiores.

Poſt modo, quod mi obſit, [&c.] poſtea mihi id locuto, quod mihi damnum afferat, ita clarè, & apertè, ut inficiari non poſſim, luctandum eſt in turba. Sed quid ſe locutum eſſe ſentit Horatius, quod ſibi obeſſe poſſit? uel intellige uniuerſè, & generatim de quouis ſermone, cuius hæc natura eſt, ut, maximè ſi multus ſit, & cum multis, non poſſit non nocere ei, qui ſit locutus: uel ad ſponſionem refer, quæ, ut paulo antè diximus, ſponſori plerunque damnoſa eſt. alii referunt ad defenſionem clientis, quaſi Horatius alicuius cauſam defenderit in iudicio, & defendendo clientem, aduerſarium læſerit: alii ad conuicia, quæ fieri ſolent in turba, dum alii tardius, alij celerius eunt: quarum explicationum poſteriores duas non probo: duarum autem priorum mihi placet magis ea, quæ ad ſponſionem refertur.

Luctandum in turba] id eſt, laborandum, & contendendum eſt in turba.

- facienda iniuria tardis] dum propero, non poſſum effugere, quin faciam iniuriam ijs, qui antecedunt, tardius euntibus. fit enim, ut eos impellam & pulſem, quod illi moleſtè ferentes, mihi conuiciantur & maledicunt his uerbis, *quid vis inſane*, &c.

Quid vis inſane: & quas] verba ſunt (ut dixi) eius, qui ab Horatio properante impulſus, excandeſcit, per imitationem quandam expreſſa.

- improbus vrget] improbè, & ſine intermiſſione me inſectatur uerbis contumelioſis, & precibus iratis, id eſt, execrationibus & diris precationibus. *ἀρᾶις*. ut ſuprà Od. v. epod. *miſit Thyeſteas preces.*

- tu pulſes omne, quod obſtat, Ad Mæcen.] hæc uerba, *tu pulſes omne, quod obſtat*, coniunctè legenda ſunt, cum uerſu proximo; *Ad Mæcenatem memori*, &c. & hoc modo, mea quidem ſententia explicanda. tu autem Horati (nam ſe ipſum affatur) non dubitaueris quicquid obſtat eunti, pulſare, cum tibi fuerit ad Mæcena-

tem reuertendum.

Hoc iuuat,& melli eſt : non m.] uerè loquar, ingenuè fatebor, quod uerum eſt,hoc mihi magnæ uoluptati eſt, iactari in turba,& pulſare,& pulſari,& male audire, cum ad Mæcenatem redeo, aut recurro.

- melli eſt] eſt mihi inſtar mellis : eſt mihi dulciſſimum, ac iucundiſſimum, ad Mæcenatem reuerti, uel,cum ad Mæcenatem reuertor, pulſari.

- atras] cur atras? an propterea quòd erat commune plebis ſepulcretum? ac iſtuc fuerat olim. nunc autem in Eſquiliis erant horti Mæcenatis. itaque ſalubres appellat ſaty.VIII.lib. I. an propter ſexcentas occupationes, & curas, quibus diſtringebatur, & obruebatur,cum eò uenerat? nam & alibi curas,atras nominauit.

Per caput, & circa ſal.] negocia quamplurima me omni ex parte adoriuntur, & circumueniunt.

- ante ſecundam] alia μίμησις,per quam eius orationem imitatur, quem ad ſe miſerat Roſcius oratum, ut ſibi adeſſet Horatius in ſua cauſa aduocatus.

- ſibi adeſſes] tu Horati ſibi eſſes aduocatus. M.Tull.frumentar.*Tota Metelli cohors hominum non ingratorum aderat Apronio.* aduocati autem ab actoribus, & patronis multum differebant.nam hi oratione reum defendebant,& cauſam agebãt: illi muti ac taciti, & præſentia ſua duntaxat, aut, ſi forte, teſtimonio cauſam rei ſubleuabant. M. Tull.in Cluentiana.*Quis eum unquam non modò in patroni,ſed in laudatoris,aut aduocati loco uiderat?* aduocati illi apud Plautum in Pœnulo,teſtium munere funguntur.

- ad Puteal.] Puteal locus erat puteali opertus, in quo erat tribunal Prætoris : vel (quod magis probo) ædificium aliquod, in quo ius dicebat prætor,à Scribonio Libone ædificatum, à puteo qui ibi erat, appellatum. epiſt.ad Mæcen. III. lib. I. -*forum,putealq́; Libonis Mandabo ſiccis.* Puteal enim propriè eſt tectum,quo puteus operitur.transfertur etiam ad alia. M.Tull.libro I.de diuinat. *cotem autem illam,& nouaculam defoſſam in comitio,ſupraq́; impoſitum puteal accepimus.* Dionyſ.Halicarn. libr.4.in extremo. καλεῖται δὲ φρέαρ ὁ τόπος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Cum eſſem Romæ, Clem.Teueninus noſtras, id eſt, Gallus,uir humaniſſ. & antiquitatis Ro. ſtudioſiſſ. ac ſcientiſſimus, ſexcentos mihi nummos æreos, totidemq́; argenteos, & aliquot aureos oſtendit,alios florente Repub. Romana,alios Repub. ab imperatoribus, ac tyrannis occupata,atque oppreſſa cuſos : in his duos, quos hic exprimendos curaui,ut ex horum exemplorum inſpectione, quid ſit puteal,& quam obtem puteal Libonis dixerit Horatius, lector intelligere queat.

Erat autem tribunal Libonis in foro Romano arcui Fabiano proximum, non longè à templo Iani.

De re communi] alia μίμησις. Alius (inquit Horatius) à ſcribis miſſus nunciat mihi ſcribas orare, ut reuertar, propterea quòd res magna, & noua, quæ ad rem communem pertineat, acciderit. *de re communi* igitur, id eſt, ob rem communem.

nem. Putant autem nonnulli Horatium in numero ſcribarum fuiſſe, quorum munus erat, acta publica litteris mandare, & litteras publicas perſcribere: ideirco uideri commune hoc loco poſitum eſſe *καταχρηστικῶς* pro publico. ut Ode. xv. lib. 2. - *priuatus illis cenſus erat breuis: Commune magnum.* ut apud Græcos *τὸ κοινόν*. ego malim commune hoc loco proprie accipi, ut intelligamus rem communem ſcribarum. neque uero aſſentior ijs, qui *nouatæ* legunt uno nomine: nam *nouata* neque vſitatum eſt in tota lingua Latina, neque poteſt eſſe, cum huiuſmodi nomina in *ta*, maſculina, primæ declinationis, Græca ſint: ut poëta, alipta, athleta, cithariſta, dynaſta, ſophiſta, & ſimilia. At nouata à Græco deduci non poteſt, ſed à uerbo nouandi ortum haberet, quod analogia reſpuit.

Dixeris, experiar] id eſt, ſi ego ei reſpondero, me experturum, poſſim'ne à Mæcenate impetrare, addit me poſſe, & urget.

Septimus octauo propior] parum abeſt, quin ſeptimus annus præterierit, poſteaquàm cœpi eſſe in numero familiarium & amicorũ Mæcenatis. octauus ppemodum annus agitur, ex quo, &c.

- duntaxat ad hoc] ſignificat ſe non eò arceſſitum eſſe à Mæcenate, atque in amicitiam receptum, ut ei eſſet uſui in rebus magnis ac ſerijs: ſed, ut cum eo nugaretur, ac iocaretur. ſic Ariſtoteles lib. 8. de moribus ad Nicomach. ait opulentos & potentes uiros diſtinctis, ac diuiſis amicis uti ſolere. alios enim eſſe, qui & dicantur, & ſint utiles: alios ſuaueis & iucundos, uidelicet comes, & urbanos.

- tollere rheda] recipere in rhedam. ſic loquitur T. Liuius. lib. xxii. *cape hunc equum; dum & tibi uirium aliquid supereſt, & comes ego te tollere poſſum*. vide quæ annotata ſunt ad illum locum, *Tollite, non ludo, crudeles, tollite claudum*, epiſt. ad Scæuam lib. 1.

- concredere] committere, *πιστεύειν*, ut annotatum ad Od. v. lib. 3.

- nugas] res non admodum magni ponderis, neque reconditas: res leues, videlicet huius generis, hora, q. &c.

Thrax eſt Gallina] Gallina nomen eſt proprium gladiatoris. Thrax autem quorundam gladiatorum commune. ut epiſt. ad Loll. 11. li. 1. - *ad imum Thrax erit.* Thraces autem dicti ſunt gladiatores (inquit Sext. Pomp. à ſimilitudine parmularum Threiciarum. Thrax cum Myrmillone comparabatur: quod declarat locus M. Tullij Philipp. vi. de L. Antonio loquentis, *Tantum'ne ſibi ſumſit, quia Mileſis Mirmillo Thracem iugulauit familiarem ſuum?* & Auſonii uerſiculus, *Quis Mirmilloni componitur? æquimanus Thrax.*

Et, quæ rimoſa benè dep.] & ea, quæ poſſunt impunè, & ſine periculo homini rimarum pleno, & hac & illac perfluenti (ut ait Terentius) committi: id eſt, quæ non ſunt admodum recondita, quæ licet proponere in publico, & diuulgare. Georgius Torodes uir bonus, & doctus, quem nuper Lugduni mors immatura nobis eripuit, horum verborum hanc ſententiam eſſe putabat à priore differentem. Et cetera mihi ſolet committere Mæcenas, quorum licet obliuiſci, quæ non eſt neceſſe memoria tenere, quæ licet è memoria dilabantur, nihil ſit periculi aut mali futurum: ea quæ mihi narrat, aut quæ mecum loquitur Mæcenas, non deſiderant attentum admodum, nec memorem auditorem: ſed ea licet & negligenter audire, & audita è memoria deponere. de qua explicatione iudicet lector.

Per totum hoc tempus ſubiect.] per totum hoc ſeptennium inuidiæ fui magis ac magis opportunus: ad inuidiam expoſitus. inuidia laboraui.

- in diem & horam,] debuerat dicere in dies, aut in horas: ſed hæc duo, *in diem*, & *in horam*, pro alterutro, uel *in dies*, uel *in horas*, poſita eſſe intelligenda ſunt. aliud eſt enim *in diem*, aliud *in dies*, ut ſciunt Latinè docti.

- noſter

- noſter ludos ſpect. unà, Luſ.] nonnulli ſic explicant hunc locum. ſi fortè Mæcenas noſter vnà mecum ludos ſpectauerat: ſi unà in campo luſerat, dicebant ſtatim omnes, En Horatius omnium mortalium eſt fortunatiſſimus. Ego autem puto eſſe *μίμησιν*, id eſt, imitationem ſermonis inuidorum, ac maleuolorum, hoc modo, noſter Horatius unà cum Mæcenate ludos ſpectauerat, unà in campo luſerat. ô hominem fortunatum. Atque ita videtur explicare Porph.

- omnes] omnes maleuoli hæc dicunt.

- fortunæ filius] homo fortunatiſſimus (inquiunt illi.)

Frigidus à roſtris] id eſt, ſi quis rumor, aut nuncius triſtior à roſtris profectus increbreſcit per compita, ſtatim ut quiſque mihi ſit obuius, ecquid de Dacis, & ceteris populi Ro. hoſtibus audierim, rogat. nam (inquiunt) uerisimile eſt te ſcire, quandoquidem Mæcenati familiaris & amicus es intimus.

- me conſulit] ex me quærir, me rogat, num aliquid de Dacis audierim, ut ſaty. I I I. ſuprà, *Ergo conſulere, & mox reſpondere licebit? Conſule.*

Deos] Mæcenatem, Agrippam, Auguſtum.

- nil equidem] reſpondet Horatius fortaſſe *εἰρωνευόμενος.*

- ut tu Semper eris] ut, *ὡς*, id eſt, quàm ſemper eris deriſor. uerba ſunt illius percunctatoris.

- at omnes Dij exag.] at omnes Dii (inquit Horatius) me perdant, ſi quicquam comperti habeo. mendosè habent nonnulli libri *deriſor ad omnes.* ſæpe autẽ ita loquuntur boni auctores, *Dij omnes*, ut Terent. Heautont. *At te omnes equidem Dij, Deæq́ue, quantum eſt, Syre, cum iſtoc inuento, cumq́ue incæpto perduint.* Virg. lib. 6. Aen. *Dijq́ue, Deæq́ue omnes.*

- quid? militibus, &c.] ordo & ſententia uerborum hæc eſt, Quid? (inquit percunctator ille) utrùm prædia militibus promiſſa daturus eſt Cæſar ex Sicilia, an ex Italia? Siciliam dictam eſſe Triquetram à tribus promontoriis, Pachino, Lilybæo, Peloro, notum eſt. Lucret. lib. 1. de Empedocle, *Inſula quem Triquetris terrarum geſſit in oris.* *τρινακίαν* eadem ratione appellant Græci, ſeu potius *τρινακρίαν*, nempe à tribus promontoriis. Lycophron *τρίδειρον*, quaſi trium iugorum, ſeu collorum: Pindarus *τριγλώχινα*, id eſt, trium angulorum.

- altiq́ue ſilenti] ſic Virg. Aen. x. - *quid me alta ſilentia cogis Rumpere?*

- non ſine uotis] non ſine optatis, *οὐκ ἄνευ εὐχῶν*, non ſine precibus.

O rus, quando ego te aſp.] hæc ſunt optata Horatii, ut liceat ruri ætatem agere, ibique nunc legere, nunc dormire, & ceſſare, & nihil agere.

Ducere ſollicitæ iucunda obliuia] Porphyrio ad hunc locum notat, *ducere obl. uitæ, id eſt, potare.* quod non eſt ita intelligendum, quaſi ille intelligat Horatium è uini potu malorum præteritorum, & præſentium obliuionem quærere, ut ſuprà Od. v I I. lib. 2. - *obliuioſo leuia Maſſico Ciboria exple:* ſed omnia huius uitæ mala, omneſq́ue curas, & moleſtias obliuiſci uelle: quemadmodum dixit Virg. Aen. 6. *Lethei ad fluminis undam Securos latices, & longa obliuia potant.* Sic igitur hic locus explicandus eſt, & quidem facilius. Quando mihi licebit ruri traducenrem tempus ætatis, nunc lectione librorum ueterum, nunc ſomno, & ocio, obliuiſci huius uitæ ſollicitudines, ac moleſtias? vult enim curarum, & ſollicitudinum memoriam oblitterari, atque obrui poſſe tribus rebus: veterum libris, ſomno, ocio, ſeu ceſſatione. vel duabus, ſi quis fortè ſomnum, & inertes horas pro vno accipere malit. Nam ordo uerborum hic eſt, quando licebit ruri ſollicitæ uitæ obliuia ducere nunc libris, nunc ſomno, & inertibus horis? Eſſet autem ineptiſſimum ita loqui, Quando licebit rure meo potantem curas meas obliuiſci nunc libris, nunc ſomno, &c? *ducere obliuia* porrò ſic dictum (opinor) ut apud Virgil. Aen. 4. *ducere ſomnos.* Nam du-

cere

cere ſomnos uidetur illis eſſe ſimile *ducere nectaris ſuccos*.Od.III.lib.3. & *ducere Liberum* Od.XII.lib.4.& *Innocentis pocula Lesbij Duces*,Od.XVII.lib.1.& *ducere ſpiritum, ducere animam* apud Cic.pro Sex.Roſc. Amer. Ita *ducere obliuia uitæ ſollicitæ*, &c. idem quodammodo ualebit,quod potare, ſeu haurire obliuia curarum,nunc ueterum libris, nunc ſomno, &c.

- faba Pythagoræ cognata] Horatius facetè cognatam Pythagoræ fabam dicit, quaſi Pythagoras exiſtimarit fabam animal eſſe, uel certè in fabis mortuorum animas ineſſe: atque iccircò ab hoc cibo abſtinuerit,ueritus,ne in fabam aliquam animus paternus immigraſſet. uariæ tamen cauſæ afferuntur, cur Pythagoras uoluerit à fabis abſtineri: quas refert Laërtius ex Ariſtotele his uerbis, *φησὶ δ' Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ τῶν κυάμων, παραγγέλλειν αὐτὸν ἀπέχεσθαι τῶν κυάμων, ἤτοι ὅτι αἰδοίοις εἰσὶν ὅμοιοι, ἢ ὅτι ᾅδου πύλαις· ἄγονον γάρ, ἢ ὅτι φθείρει, ἢ ὅτι τῇ τοῦ ὅλου φύσει ὅμοιον, ἢ ὅτι ὀλιγαρχικόν. κληροῦνται γοῦν αὐταῖς*, id eſt: ait autem Ariſtoteles in lib. de fabis, Pythagoram iubere à fabis abſtinere,aut quòd partibus uirilibus inhoneſtis ſimiles ſunt, aut quòd Orci portis.ſterile enim quiddam eſt faba. aut quòd corrumpit, aut quòd naturæ uniuerſi ſimilis eſt, aut quòd ad paucorum principatum pertinet. fabis enim ſortiuntur magiſtratus. Feſtus ait fabam nec tangere, nec nominare Diali Flamini licere,quòd ea putetur ad mortuos pertinere. *Nam & Lemuralibus iacitur laruis* (inquit) *& parentalibus ſacrificijs adhibetur, & in flore eius,luctus litteræ apparere uidentur*. M. Tull. lib.1.de diuinatione aliam cauſam affert his uerbis, *Ex quo etiam Pythagoricis interdictum putatur, ne faba ueſcerentur, quòd habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis quærentis uera contrariam*.fabam igitur Pythagoræ cognatam appellat,quòd ille ſe ab ea abſtinuerit, quaſi ſibi cum ea cognatio aliqua eſſet.

O noctes cœnæq; Deûm] cur noctes cum cœnis coniunxit? an quòd cœnæ ueterum plerunque noctu agitabantur,totamq; noctem producebantur, ut ſuprà annotauimus? nunc autem cœnas ruſticas, tenueis ſcilicet, & minimè ſumtuoſas, & noctes placidas ac tranquillas, cœnis illis nocturnis opiparis anteponit?an hoc ſignificat,cœnas ſuas ruſticas, breueis eſſe,& modicas,atque ex eo ſe noctes ducere quietas, ac tranquillas,ſomnosque capere placidiſſimos,neque à cibo immoderato, nimiaq; potione interruptos?

- procaces] proteruos, audaculos. Procari,poſcere eſt (inquit Feſtus) unde procaces meretrices ab aſſiduè poſcendo.ſup.Od.1.lib.2.Muſam,procacem appellauit, & Catull.Feſceninam locutionem, procacem.

- libatis dapibus] ex quibus ego delibaui,quantum uellem, aut quantum ſatis eſſet ad tuendam ualetudinem.

- prout cuiq; lib.] hæc pertinent ad uerſum proximè ſequentem, non ad ſuperiorem.

Siccat inæqules calices] bibit quiſque quantum libet, ſiue multum, ſiue parum. nemo cogitur à bibendi magiſtro calices æquales exhaurire,ſed ſuo quiſque arbitratu bibit. nemo neceſſe habet ex magiſtri præſcripto bibere. Solebat autem magiſter ille,quem alio nomine regem appellabant, conuiuis omnibus æquales calices ebibendos dare,& bibendi leges ferre, quas inſanas proximo uerſu uocat.

- ſolutus Legibus inſanis] hac de re uide,quæ annotata ſunt ad illũ locum, *Olim ludus erat cupa potare magiſtra*,ſaty.II.huius lib.

- ſeu quis capit,&c.]ſiue quis liberaliorẽ potũ ferre poteſt,ſiue modico magis delectatur. per *acria pocula* ſignificat uel grandia, & immoderata, & nimia, & ad quæ ferenda,acri & robuſto potore ſit opus: (nam infrà ſaty.VIII. *acres potores* appellat eos,qui multum & ſtrenuè bibunt) uel parum diluta, atque adeò mera-

ego

ego tamen priorem explicationem malo.

-vueſcit] ſic reperi ſcriptum in cod. uno Vatic. & Ia nn. alii habent *humeſcit*. illud alterum magis mihi probantur. Nam & uuidos dixit Od. v. lib. 4. potos, & madidos. *dicimus integro Sicci manè die: dicimus uuidi, Cum ſol Oceano ſubeſt*.

Lepos] ſaltator quidam hoc nomine.

-utrum'ne Diuitijs homines] ſi quis in hac quæſtione diſceptatore, ac iudice Zenone utatur, non dubium eſt, quin ille iudicaturus ſit in uirtute uitam beatam eſſe poſitam: ſin ad uulgum referat, alij in uoluptate, alij in bona ualetudine, alij in diuitijs locatam eſſe dixerint. ſed profectò, cum diuitiæ ſint ad uſum corporis comparatæ, corpus animi cauſa natum, & ita animi bona, primum locum: corporis, ſecundum: diuitiæ tertium obtineant, iniquum, atque abſurdum ſit in bonis deterrimis, ac tertijs uitam beatam collocare. his conſentanea ſcripta ſunt à Platone lib. 9. de legibus.

-vſus, rectum'ne] aut quid nos ad amicitias trahat, utilitas'ne, an rectum, atque honeſtum. Negat M. Tullius amicitiam ab utilitate naſci. Ariſtoteles tot amicitiæ genera conſtituit: quod ſunt amabilia. quicquid enim amabile ſit, id eſſe uel honeſtum, uel utile, uel iucundum. ita tres amicitias eſſe: aliam, cui ſolum honeſtum ſit propoſitum: aliam, cui utile: aliam, cui iucundum. Ait tamen idem eam amicitiam, quæ honeſti cauſa conſtituta eſt, cum multis aliis rebus reliquas duas ſuperet, tum hoc maxime præſtare, quòd eadem & honeſta, & utilis, & iucunda eſt. Pindarus uidetur amicitiam utilitate ponderare, atque æſtimare. nam hoc uno nomine amicitiam commendat, quòd multæ ac uariæ ſint amicorum utilitates, atque opportunitates. uerba eius ſunt hæc, Νεμ. εἰδ. η. Χρεῖαι δὲ παντοῖαι φίλων ἀνδρῶν. Homerus ὀδ. θ. in extremo ait amicum ſuauem, & prudentem fratre non eſſe deteriorem, ἐπεὶ οὐ μέν τι κασιγνήτοιο χερείων Γίνεται, ὅς κεν ἑταῖρος ἐὼν πεπνυμένα εἰδῇ. Horatius amicum iucundum rebus omnibus anteponit. ſuprà ſaty. v. lib. 1. *Nil ego contulerim iucundo ſanus amico*.

Et quæ ſit natura boni] bonum definit Ariſtoteles lib. 1. de morib. ad Nicomachum, quod omnia deſiderant, ſeu appetunt. ἀγαθὸν οὗ πάντα ἐφίεται. Idem lib. 1. ῥητορικ. huic definitioni addit alias deſcriptiones. M. Tull. lib. 2. de finibus, *bonum ipſum etiam quid eſſet, fortaſſe, ſi opus fuiſſet, definiſſes: aut quod eſſet natura appetendum, aut quod prodeſſet*. Idem lib. 5. *Bonum appello, quicquid ſecundum naturam eſt*.

-ſummumq; quid eius] de ſummo bono diſputat Ariſtotel. lib. 1. de morib. ad Nicomach. & M. Tull. in libris de finibus.

-ex re] ſic uulgus interpretatur ex re: id eſt, non alienas à propoſito ſermone. Ego autem *ex re* interpretor, ex uſu, utileis.

-olim] quondam. *Olim* (inquit Ael. Donatus ad illum locum Terent. Andria, *Atticus quidam olim, &c.*) *fabulæ principium*. & citat hunc locum Horat. Sic epiſt. ad Mæcen. 11. lib. 1. *Olim, quod uulpes ægroto cauta leoni Reſpondit, referam*.

-cauo] epiſt. ad Mæcen. 11. li. 1. *Macra cauum repetes arctum, quem macra ſubiſti*.

Aſper] durus, laborioſus.

-arctum] ad rem attentum, parcum, reſtrictum, anguſtum.

Solueret] laxaret. ita tamen parcus, & ad rem attentus, ut in hoſpitibus accipiendis largum ſe, ac liberalem præberet.

-neque illi Sepoſiti ciceris] libri omnes calamo exarati, quos quidem uiderim, & emendatiores excuſi ſic habent, non *ſepoſitis*, ut nonnulli corrupti. Eſt autem hoc genus loquendi planè Græcum. Sic enim loquuntur Græci φθονῶ σοι τῆς εὐτυχίας, id eſt, inuideo tibi ſecundæ fortunæ, pro quo Latini dicerent, inuideo tibi ſecundam fortunam. Plutarchus in Cæſare, ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου· καὶ γὰρ ἐμοὶ

ἐμοί συ τῆς σαυτοῦ σωτηρίας ἐφθόνησας. Plato in Hipparcho, οὐκ οἰόμενος δεῖν οὐδενὶ σοφίας φθονεῖν. prætereà illi repoſuimus ex eorundem libr. auctoritate. iungunt etiam interdum hoc uerbum cum infinitiuo. Eurip. Med. τί δ' ἐστιν ὦ γεραιὲ; μὴ φθόνει φράσαι. Horatius Latinorum more locutus eſt epiſt. ad uillicum ſuum lib. 1. *- inuidet uſum Lignorum & pecoris tibi calo argutus, & horti.* ſic Virg. Aen. 4. *Aſcanio'ne pater Romanas inuidet arcas?* Idem lib. 8. *Sed mihi tarda gelu, ſeclisq; affecta* [al. *effeta*] *ſenectus Inuidet imperium.* & Catull. nupt. Pel. *Sic nimis inſultans, extremo tempore ſæua Fors etiam noſtris inuidit queſtibus aures.* M. Tull. Tuſcul. 3. *tum planè inficimur opinionum prauitate, à naturaq; ipſa deſciſcimus, vt nobis optimam naturam inuidiſſe uideantur, qui nihil melius homini, nihil magis expetendum, nihil præſtantius honoribus, imperijs, populari gloria indicauerunt.* propterea autem quod, qui rem aliquam alteri inuident, eam, ſi habeant in ſua poteſtate, illi nullo pacto impertire uelint, icircò & inuidere uſurpant Latini, pro denegare, & non largiri, quòd ſine tuo incommodo dare poſſis: & contrà, non inuidere, pro largiri. horum igitur uerborum hæc ſententia eſt, magnam illi ciceris & auenæ copiam appoſuit. cicer, quod ſepoſitum habebat, & longam auenam ei appoſuit liberaliter, & prolixè.

- ſemeſa] ſemi eſa. ſat. III. lib. 1. *Semeſos piſces, tepidumq; ligurrierit ius.*

- cupiens varia faſtid. cœna] cupiens muris urbani dente ſuperbo ſingula ligurrientis, & languidè deguſtantis faſtidia epularum uarietate diſcutere.

- tangentis male] non libenter guſtantis, ſed languidè, & faſtidioſè.

Cum pater ipſe domus] mus ruſticus. ſat. VIII. *- vt aiebat cœnæ pater.*

- porrectus] ſtratus. ut ſup. ſat. III. huius lib. *Si quis ad ingentem frumenti ſemper aceruum Porrectus vigilet.* & hac eadem ſat. *- purpurea porrectum in ueſte locauit.*

- horna] huius anni, vt Od. II. epod. *Et horna dulci vina promens dolio.* & Od. XXIII. lib. 3. *Si ture placaris, & horna Fruge Lares, auidaq; porca.*

- ador] farris genus, ab edendo dictum, ſeu potius ab adurendo. adurebatur enim, & torrebatur, ut commodiùs moleretur, ac ſubigeretur.

Vin'tu] ſic habent duo cod. Vat. & Rain. Card. Iann. quos ſecutus ſum.

Carpe viam] ſic Virg. Georg. 3. *Iniuſto ſub faſce uiam cum carpit.* uide annot. ad Od. XI. lib. 1. de uerbo carpendi.

- terreſtria quando Mortaleis] id eſt, quandoquidem animalia terreſtria mortaleis animos habent. anima dicta eſt à nomine Græco ἄνεμος, id eſt, uentus. putabant enim nonnulli ueteres animum nihil aliud eſſe, quàm uentum. Cum homines autem terreſtria ſint animalia, uidetur Horatius hominum quoque animos mortales eſſe arbitrari: quæ ſententia non modò à religione Chriſtiana eſt aliena, verùm etiam à Platone improbata ac reiecta. Pauſanias Meſſenicis ſcribit primos omnium Chaldæos, & Magos, dixiſſe animum hominis eſſe immortalem, iiſq; cùm alios Græcos complures, tùm Platonem maximè, Ariſtonis filium, aſſenſum eſſe. Plato quidem in Phædro, & Phædone plurimis argumẽtis ita eſſe probare conatur. ſed neque illa ita firma ſunt, ut refelli non poſſint, & non minus ad ceterarum animantium, quàm ad hominum animos, uidentur pertinere. Chriſtiani igitur hominis eſt, cùm hæc quæſtio à Philoſophis diſputetur in utranque partem, ſacrarum litterarum auctoritatem, nudamq; ueritatem amplecti, rationes humanas ad eam confirmandam non deſiderare.

- neque vlla eſt Aut magno] ſic ſup. Od. IIII. lib. 1. *Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas, Regumq; turreis.* uide annot. ad Od. XXVIII. eiuſdem libri.

Dum licet in rebus iuc. v. b.] creber eſt in hac ſententia Horatius. uide exempla, quæ collegimus ad illum locum *Donec virenti canities abeſt Moroſa, nunc & campus, & areæ,* &c. Od. IX. lib. 1.

- pepulere

- pepulere] impulerunt, vt uitæ genus, & locum commutaret.

- nocturni] *νύχιοι*, noctu, ut annot. ſuprà ad illum locum, *Nec veſpertinus circumgemit urſus ouile.* Od.xvi.epod.

- ſubrepere] quaſi rependo ſubire.

- cocco] coccum Galatiæ rubens granum, aut circa Emeritam Luſitaniæ, in maxima laude eſt, inquit Plin.lib.9.cap.xli.

- canderet veſtis] ſtragula ueſtis ſplenderet, ruberet. *canderet ueſtis* dixit, ut dicimus *Ferrum candens*, & M.Tull.Off.2. *candente carbone*, & Horat.epiſt.xv. *Lamna candente*.

- extructis] exaggeratis, cumulatis, refertis, completis. ſuprà Od.iii.lib. 2. *& extructis in altum Diuitijs potietur heres.* Virg. Georg. 1. *Ter pater extructos diſiecit fulmine montes.* Lucret.lib.6. *Fulmina gignier è craſſis, alteq; putandum eſt Nubibus extructis.* Plautus Menæch. *Cerealeis cœnas dat, ita menſas extruit, Tantas ſtruices concinnat patinarias.* M.Tull.in Catone, *caret epulis, extructisq; menſis, & frequentibus poculis.* Idem pro Sextio, *tantos corporum aceruos extructos.* Idem lib. 2. epiſt. ad Att. *& hercule magnum aceruum Dicæarchi mihi ante pedes extruxeram.* Idē Tuſc.5. *menſæ conquiſitiſſimis epulis extruebantur.*

Ergo, ubi purpur.] in ſtragula ueſte purpurea, qua lectus erat ſtratus.

- ueluti ſuccinctus curſ.h.] mus urbanus, quaſi altè præcinctus, & ad miniſtrandum expeditus circumcurſat. ſup.ſat.viii.lib.1. *Vidi egomet nigra ſuccinctam uadere palla Canidiam.* & ſat. ult. huius lib. *His vbi ſublatis, puer altè cinctus acernam Gauſape purpureo menſam perterſit*, &c.

Continuatq; dapes] uno, & perpetuo ordine dapes apponit. nouas aſſiduè dapes apponit. dapes dapibus accumulat.

- nec non uernaliter ipſis Fung.] id eſt, atque adeò uernarum in morem, ipſe miniſteria, & munera neceſſaria obit. *vernaliter* (inquit Nonius Marcellus) *valet adulatoriè, à vernis.* de ſcriptura autem huius loci, ſi, quid ſentiam, quæris: uulgata quidem, quæ eſt, *uernaliter ipſis Fungitur officijs*, omnium librorum ueterum auctoritate confirmatur: ſed, ſi mihi liceat, ego libenter legam, *uernaliter ipſe Fung.* &c. quæ uox exprimeret, ac declararet ſtudium, & ſedulitatem muris urbani: qui non per alios, ſed ipſe per ſe hoſpiti ſuo uernaliter inſeruiret, ac miniſtraret.

- prælambens] prægustans. an, ut hoſpitem ad liberaliter epulandum inuitet, ac prouocet? an, ut omnem ueneni ſuſpicionem remoueat? quod eſt ridiculum dictu in animantibus rationis expertibus. ſed ſi quis apologorum & fabularum naturam, legemq; conſideret, in quibus animantes ratione carentes inducuntur noſtro more loquentes, & pleraque agentes, minus abſurdum uidebitur.

- magiſq; Exan.] id eſt, multoq; magis trepidare, & pauere cœperunt, ſimul atq; canum latratu domus perſonuit. Non eſt perpetuò uerum, quod notat Aelius Don.in Andr.Terent. *exanimem* dici *mortuum, exanimatum, perturbatum*. Nā proculdubio hoc loco *exanimes* interpretari aliter nō poſſumus, quā metu perturbati.

- & ualeat] ſic legendum, non, ut vulgò, *ualeas* nam ſic habent ferè omnes libri manuſcr. valere autem iubere ſolemus ea, quæ ſpernimus, & reijcimus, quæ nolumus denique. uide, quæ notaui ad illum locum, *ualeat res ludicra ſi me*, &c. epiſt. ad Auguſt.

- cauuſque] latebra mea, locus excauatus, foſſa, cauerna. epiſt. ad Mæcen. ii.lib.1. rimam cumeræ, cauum nominat. *Macra cauum repetes arctum, quem macra ſubiſti.*

- ſolabitur] ſic Virg. Georg. 1. *Concuſſaq; famem in ſiluis ſolabere quercu. Eruum, hordei genus, quod Græci ὄροβον appellant.* Feſtus.

SATYRA 7.

IANDVDVM auſculto: et cupiens tibi dicere ſeruus
Pauca, reformido. Dauus ne? ita, Dauus, amicum
Mancipium domino, & frugi, quod ſit ſatis: hoc eſt,
Vt uitale putes. age, libertate Decembri,
(Quando ita maiores uoluerunt) vtere: narra.
Pars hominum vitijs gaudet conſtanter: & urget
Propoſitū: pars multa natat, modò recta capeſſens,
Interdum prauis obnoxia. ſæpe notatus
Cum tribus annellis, modò læua Priſcus inani
Vixit inæqualis: clauum vt mutaret in horas:
Aedibus ex magnis ſubitò ſe conderet, unde
Mundior exiret uix libertinus honeſtè.
Iam mœchus Romæ, iam mallet doctus Athenis
Viuere: Vertumnis, quotquot ſunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, poſtquàm illi iuſta chiragra
Contudit articulos: qui pro ſe tolleret; atque
Mitteret in pyrgum talos, mercede diurna
Conductum pauit. quanto conſtantior idem
In vitijs, tanto leuius miſer, ac prior ille:
Qui iam contento, iam laxo fune laborat.
Nō dices hodie, quorſum hæc tā putida tendant
Furcifer? ad te, inquam. quo pacto peſſime? laudas
Fortunam, & mores antiquæ plebis: & idem,
Si quis ad illa deus ſubitò te agat, vſque recuſes:
Aut quia non ſentis, quod clamas, rectius eſſe:
Aut quia non firmus rectum defendis: & hæres,
Nequicquam cœno cupiens euellere plantam.
Romæ rus optas: abſentem ruſticus vrbem
Tollis ad aſtra leuis. ſi nuſquam es fortè vocatus
Ad cœnam, laudas ſecurum olus: ac, velut vſquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amasq́ꝫ,
Quòd nuſquam tibi ſit potandum. iuſſerit ad ſe
Mæcenas ſerum ſub lumina prima venire
Conuiuam? nemon' oleum feret ocyus? ecquis
Audit? cum magno blaterās clamore: fugisq́ꝫ.
Miluius, & ſcurra tibi non referenda precati
Diſcedunt. etenim fateor, me dixerit ille

COMMENTARII.

-ita, Dauus.] ita eſt, ego Dauus cupio te paucis conuenire. uel, ita, inquam Dauus. ſic enim loquuntur Latini cum liquidius quippiam affirmare uolunt. M. Tull. Verr. de ſignis. *qui tamen* (de Catone loquitur) *cum conſul fuiſſet, condemnatus eſt. ita, C. Cato duorum hominum clariſſimorum nepos, L. Paulli, & M. Catonis, & P. Africani ſororis filius.* & Philipp. XIIII. *tot legionibus cæſis, tanta multitudine interfecta, hoſtium dico, ita, inquam, hoſtium quamuis hoc iſti hoſtes domeſtici nolint; clariſſimis ducibus, ſupplicationum honorem tribuemus, imperatorum nomen adimemus?* Idē frumentar. *an me ad M. Antonij æſtimationem frumenti, exactionemq́ue pecuniæ reuocaturus es? Ita* (inquit) *ad M. Antonij.* nonnunquam omittitur uox ita. ut Priap. *licet indignere, feramq́ue propter olus, dicas, hoc ego? propter olus.*

-frugi] M. Tull. lib. 3. Tuſcul. frugi homines χρησίμους à Græcis ait appellari: latius autem eſſe nomen frugi, quàm χρησίμους. nam ceteras propemodum uirtutes nomine frugalitatis contineri: eamq́ꝫ à fruge eſſe appellatam, qua nihil melius è terra oritur, cui contrarium uitium nequitiam dici. & nequam hominem, id eſt, nihili,

Duci uentre leuem. naſum nidore ſupinor,
Imbecillus, iners, ſim quiduis, adde popino.
Tu, cum ſis, quod ego, & fortaſſis nequior: ultro
Inſectere uelut melior? verbiſq́; decoris
Obuolas uitium? quid ſi me ſtultior ipſo
Quingentis emto drachmis deprenderis? aufer
Me uultu terrere: manum, ſtomachumq́; teneto,
Dum, qua Criſpini docuit me ianitor, edo.
Te coniux aliena capit: meretricula Dauum.
Peccat uter noſtrum cruce dignius? acris ubi me
Natura incendit: ſub clara nuda lucerna
Quæcunque excepit turgentis verbera caudæ,
Clunibus aut agitauit equum laſciua ſupinum:
Dimittit neque famoſum, neque ſollicitum, ne
Ditior, aut forma melioris meiat eodem.
Tu, cùm proiectis inſignibus, annulo equeſtri,
Romanoq́; habitu, prodis ex iudice Dama
Turpis, odoratum caput obſcurante lacerna:
Non es, quod ſimulas? metuens induceris: atque
Altercante libidinibus tremis oſſa pauore.
Quid refert uri uirgis, ferroq́; necari?
Auctoratus eas, an turpi clauſus in arca,
Quò te demiſit peccati conſcia herilis
Contractum, genibus tangas caput? eſt'ne marito
Matronæ peccantis in ambos iuſta poteſtas?
In corruptorem uel iuſtior? illa tamen ſe
Non habitu, mutat've loco: peccat've ſupernè,
Cum te formidet mulier: neque credat amanti.
Ibis ſub furcam prudens: dominoq́; furenti,
Committes rē omnem, & uitā, & cū corpore famā.
Euaſti? credo, metues: doctus cauebis.
Quæres, quando iterum paueas: iterumq́; perire
Poſſis. ô toties ſeruus. quæ bellua, ruptis
Cum ſemel effugit, reddet ſe praua catenis?
Non ſum mœchus, ais. neq; ego hercule fur, ubi uaſa
Prætereo ſapiens argentea. tolle periclum,
Iam uaga proſiliet frenis natura remotis.
Tu'ne mihi dominus, rerum imperijs, hominumq́;
Tot, tantiſq́; minor? quem ter vindicta, quaterq́;
Impoſita haud unquam miſera formidine priuet?

hili, frugi homini contrarium. nequam autem dictum eſſe ab eo, quod nec quicquam, id eſt, nihil, eſt in tali homine. Idem in oratione pro Deiotaro. *frugi hominem dici non multum habet laudis in Rege: fortem, iuſtum, ſeuerum, grauem, magnanimum largum, beneficū, liberalem, hæ ſunt regiæ laudes: illa priuata eſt. ego tamen frugalitatem, id eſt, modeſtiam, & temperantiam, uirtutem eſſe maximam iudico.* Porrò ita ſolent laudari maximè ſerui, Plaut. Caſina. *Pol, bonæ frugi hominē te iampridem eſſe arbitror.* Terent. Heautont. *de fallacia dicis? eſt. inuêni nuper quādam.* Chr. *frugi es.* Idem Adelph. Syrus. *factū eſt, quod iuſſi, Demea.* D. *frugi homo es.*

- quod ſit ſatis, hoc eſt Vt uit. p.] id eſt, tanta frugalitate præditus, quātą in ſeruo poſtuletur, id eſt, ita frugi, ut in uita retinendum, ac ſeruandū, minimeq́; occidendum eſſe putes. Conſtat autem, dominis in ſeruos fuiſſe olim uitæ, neciſq́; poteſtatem. ſeruum frugi igitur dominus non temere occideret: inutilem autem, & nequam, non mirum ſi occideret. uel ita: frugi, quantum ſatis eſt ad bonam ualetudinem, & ad ſalutem. nam ut edaces, & intemperantes homines corrumpunt ualetudinem, nec diu uiuunt: ſic &, qui nimis tenui, & præparco uictu utū tur. uel ita, mediocriter, & intra modum frugi. non immoderatè, neque ſuprà modum

Adde ſuprà dictis, quod non leuius valeat. nam
Siue vicarius eſt, qui ſeruo páret: uti mos
Veſter ait: ſeu conſeruus: tibi quid ſum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, alijs ſeruis miſer: atque
Duceris, vt neruis alienis mobile lignum.
Quis'nã igitur liber? ſapiens: ſibi qui imperioſus:
Quē neq; pauperies, neque mors, neque vincula ter
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores (rent.
Fortis, & in ſeipſo totus teres, atque rotundus:
Externi nequid valeat per læue morari.
In quem manca ruit ſemper fortuna. potes'ne
Ex his, vt proprium quid noſcere? quinque talenta
Poſcit te mulier: vexat: foribusq; repulſum
Perfundit gelida. rurſus vocat. eripe turpi
Colla iugo. liber: liber ſum, dic age. non quis.
Vrget enim dominus mentem non lenis: & acreis
Subiectat laſſo ſtimulos: verſatq; negantem.
Vel cum Pauſiaca torpes inſane tabella:
Qui peccas minus, atque ego? cum Fului, Rutubæq;,
Aut Placideiani, contento poplite, miror
Prælia rubrica picta, aut carbone: velut ſi
Re vera pugnent, feriant, vitentq; mouentes
Arma viri: nequam, & ceſſator Dauus: at ipſe
Subtilis veterum iudex, & callidus audis.
Nil ego, ſi ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus, atque animus cœnis reſponſat opimis.
Obſequium ventris mihi pernicioſius eſt. cur?
Tergo plector enim. qui tu impunitior, illa,
Quæ paruo ſumi nequeunt, cum obſonia captas?
Nempe inamareſcunt epulæ ſine fine petitæ:
Illuſiq; pedes vitioſum ferre recuſant
Corpus. an hic peccat, ſub noctem qui puer vuam
Furtiua mutat ſtrigili? qui prædia uendit,
Nil ſeruile gulæ parens habet? adde, quòd idem
Non horam tecum eſſe potes: non ocia rectè
Ponere: teq; ipſum vitas fugitiuus, & erro,
Iam vino quærens, iam ſomno fallere curam,
Fruſtra: nã comes atra premit, ſequiturq; fugacem.
Vnde mihi lapidē? quorſum eſt opus? unde ſagittas?
Aut inſanit homo: aut verſus facit. ocyus hinc te

modum: ut ſpes ſit me diu uicturum. Nam contrà opinio eſt hæc omnium animis inſita, eos qui frugalitate, aut alia aliqua uirtute præſtant, non diu in terris ætatem agere, tãquam Diis immortalibus omnē præſtantiam, ut pote à ſe profectam, ſuo iure repetētibus. Omnino locus eſt, mihi quidē, perobſcurus. Sed non diſſimulabo quibuſdam uideri ita legendũ. *frugi, quoad ſit ſatis*, hoc ſenſu, uſque eò frugi, quoad ſit ſatis. Nam, quoad, unius ſyllabæ eſt etiam apud Lucretium.

-libertate Decembri] quæ datur ſeruis, Saturnalibus. agitabãtur autē Saturnalia XIIII. Kal. Ianuarias, ut ſcribit Macrob. lib. I. cap. X. eo die domini ſeruos ſuos cõuiuiis liberalibus, & opiparis accipiebant, ipſi muneribus ſeruilibus fungebantur: ſeruis impune, quicquid liberet, loqui licebat, ut & ſcribit Idem Macrob. lib. I. & Athenæus lib. 14. his uerbis. ἐν τῇ τῶν κρονίων ἑορτῇ ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίων παισὶν ἑστιᾶν τοὺς οἰκέτας, αὐτοὺς τὰς τῶν οἰκετῶν ἀναδεχομένους λειτουργίας. quo loco idem Athenæus multarum nationũ dies feſtos ſimiles cõmemorat. Catull. ad C. Licinium Caluum, Saturnalia, optimũ dierũ appellat, propterea (opinor) quòd aurei illius ſæculi, quod Saturno regnãte fuiſſe dicitur, imaginem referebat, memoriamq; repræſentabat: quo nõdum erat

Ni rapis: accedes opera agro nona Sabino. auditum nomen ſeruitutis, ſed de his uide plura apud Macrobium, & apud Lucianum ἐν τοῖς πρὸς κρόνον. ubi primo dial. ſic Saturnus. καὶ διὰ τοῦτο ἁπανταχοῦ κρότος, καὶ ᾠδὴ, καὶ παιδιὰ, καὶ ἰσοτιμία πᾶσι, καὶ δούλοις, καὶ ἐλευθέροις. οὐδεὶς γὰρ ἐπ' ἐμοῦ δοῦλος ἦν. id eſt, *Atque icciro vbique plauſus, & cantus, & ludus, & honoris æqualitas omnibus tum ſeruis, tum liberis. Neque enim me regnante ſeruus erat.*

- conſtanter] κατακρατικῶς, pro pertinaciter: uel dicendum *conſtanter* eſſe poſitum pro æquabiliter, & conuenienter uitæ ſuperiori: ut quinto abhinc uerſu, inæqualem uſurpabit pro eo, qui ſibi non conſtat. M. Tull. Tuſc. v. de Epicuro. *quàm ſibi conſtanter, conuenienterq́; dicat non laboras.*

- & urget Propoſitum] perſequitur id, quod ſibi ab initio propoſuit: perſtat in conſilio ſuſcepto.

- natat] modò ad uitia propenſa eſt, modò ad uirtutes incumbit. tralatio ducta eſt à natatoribus. tales deſcribit incontinentes Ariſtot. lib. 7. de moribus ad Nicom. ut mox dicemus.

- inæqualis] ſibi non conſtans. ſuprà ſat. III. li. I. *Nil æquale homini fuit illi.* ibid. *nil fuit unquam Sic impar ſibi.* inæqualis igitur, in uictu, & cultu, & cōſiliis omnib.

- clauum] ſiue auguſtum, ſiue latum. nam erat & latus clauus, & anguſtus, ut dixi ſuprà ad illum locum ſatyræ VI. lib. I. *& latum demiſit pectore clauum.*

- ſe conderet, unde, &c.] ſubintellige, in eum locum, ſeu in eam domum, *unde*, id eſt, ex qua, &c.

Mundior] lautior, elegantior. non egentiſſimus, neque abiectiſſimus.

- doctus Arh.] Vatic. cod. unus & Torn. *doctor.*

Vertumnis, quotquot ſunt, nat. iniq.] Vertumnum ei iratum eſſe dicebant ueteres, uel eum irato Vertumno natum, qui mobili eſſet ingenio, qui ſecū pugnaret, qui ſententiam mutaret in horas. uide plura de Vertumno ad epiſt. ultim. lib. I.

Volanerius] hic erat in uitiis pertinax, & perſeuerans.

- iuſta chiragra] iuſtam chiragram dixit magnam, & grauem, & ſuis (ut ita dicam) numeris omnibus abſolutam: quemadmodum dicimus *iuſtum exercitum, iuſtum poëma, iuſtum iter, iuſtam uictoriam*: non (ut alij) debitam, aut, quæ meritò ei accidiſſet.

- articulos] chiragram, & podagram morbum articulorum nominant Latini, quia utraque in articulis inſidet. M. Tull. lib. I. epiſt. ad Att. *Terentia magnos articulorum dolores habet.* Itaque ἀρθρίτιδα appellant Græci.

- tolleret] ex alueo ſumeret, & in pyrgum demitteret.

- pyrgum.] pyrgus non eſt tabula luſoria, ſeu alueus, ut quidam putant: ſed uaſculum in turriculæ figuram conformatum, ex quo tali in alueum conijciebantur, ne ſi manu iacerentur, fraus à luſoribus admitteretur. Itaque turriculam appellat Martialis Latino nomine, quod Græco πύργος ferè æqualiter reſpondet. *Quærit compoſitos manus improba mittere talos: Si per me miſit, nil niſi uota facit.*

- quanto conſtantior idem In uiti.] quanto obfirmatior in uitiis, tanto minus miſer, quàm prior ille, qui modò ita contendit funem, ut periculum ſit, ne rumpatur: modò nimis laxat. id eſt, qui modò uirtutem ſtudioſiſſimè colit, modò in omni uitiorum genere aſſiduè uolutatur.

Non dices hodie] Quandiu (inquit Horat.) me tam longo ſermone obtundes, non dicens ad quem pertineat? aut de quo loquare?

- tam putida] tam odioſa, moleſta, inepta, abſurda, inſolentia, φορτικά. Cicer. orat.

orat.perf.*Cum Demoſthenes Athenis exagitetur, ut putidus*, id eſt ,nimis exquiſitè , & elaboratè loquens : inuſitatis & odioſis uerbis utens .

- antiq.pleb.&c.] fortunam (inquit Dauus) & mores antiquorum,laudas . mores antiqui, & homines antiqui, & antiquum officium,ſemper in laude ponuntur à ſcriptoribus Latinis . Plaut. in Trin. *meo modo , & moribus uiuito antiquis .* Terent.Andr.*O optime hoſpes,pol,Crito antiquum obtines.* Idem Adelph.*Næ illius modi iam nobis magna ciuium Penuria eſt : homo antiqua uirtute, ac fide.* M.Tull.pro Sex. Roſcio Amer. *Homines antiqui,qui ex ſua natura ceteros fingerent .* Idem pro Quinctio. *Quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij,qui ſplendorem noſtrum, & gratiam negligat?* Iterum pro Roſcio Amer. *in qua muliere veſtigia antiqui officij remanent.* Idem ad Attic.lib.9. *uide quàm ſim antiquorum hominum.* T. Liuius lib.43.*ceterum & mihi uetuſtas res ſcribenti neſcio quo pacto antiquus fit animus,*&c.

Aut,quia non ſ.q.clam.r.e.Aut q.] id eſt,aut quia non idem ſentis,quod loqueris, pugnatq; cum ſententia, tua oratio : aut quia facile ab eo , quod rectum eſſe ſtatuiſti,deſciſcis,neque in ſententia permanes.animaduerte hoc loco deſcribi ab Horatio duo malorum genera : unum eorum , qui de induſtria flagitioſe , turpiter,& uitioſe viuunt:alterum eorum,qui flagitium quidem,& turpitudinem, & uitium oderunt & natura,& conſilio : ſed animi perturbatione impulſi ab honeſtate, & recto conſilio deſciſcunt, vitiumq; perſequuntur. ſic diſtinguit Ariſtoteles lib.7.de moribus ad Nicom. *ἀκόλαστον*, id eſt, intemperantem ab incontinente, quem *ἀκρατῆ* nominant Græci : ille enim ſibi perſuaſit, turpiter, & libidinoſe eſſe viuendum : itaque inſanabilis eſt : hic contrà frugalitatem quidem, & temperantiam libidini & flagitio anteponendam eſſe putat: ſed in ſententia non manet, quoniam in eo ſuperat rationem cupiditas.ſic Euripides in Hippolyto,ait pleroſque benè ſentire,& quæ recta ſint,noſſe : ſed non facere,alios inertia,alios propterea,quòd aliam quandam voluptatem honeſto anteponant.ſed præſtat Euripidis verba aſcribere. *ἔστι γὰρ τό γ' εὖ φρονεῖν* Πολλοῖσιν · *ἀλλὰ τῇδ' ἀθρητέον τάδε*. *Τὰ χρήστ' ἐπιστάμεσθα καὶ γιγνώσκομεν*, Οὐκ *ἐκπονοῦμεν δ', οἱ μὲν ἀργίας ὕπο*, *Οἱ δ' ἡδονὴν προθέντες ἀντὶ τοῦ καλοῦ* Ἄλλην τιν' . Eodem pertinent illa Plutarchi lib. *τοῖς δεῖ τὸν νέον τῶν ποιημ. θηριῶδες μὲν οὖν, καὶ ἄλογον, καὶ οἰκτρὸν, εἰδότα τὸ βέλτιον, ὑπὸ τοῦ χείρονος ἐξ ἀκρασίας, καὶ μαλακίας ἄγεσθαι*, id eſt,immò uerò ferinum,& à ratione alienum,& miſerabile eſt, ſcientem id,quod melius eſt, ab eo , quod deterius eſt,propter incontinentiam, & mollitiem trahi .

Romæ rus optas] ſic inf.epiſt.ad Celſum lib.1. *Romæ Tibur amem uentoſus , Tibure Romam .*

- ruſticus] rure.quod eſt loci ad perſonam tranſtulit : vt ſup.ſaty.v1.lib.1. in extr.*domeſticus otior*,id eſt, domi .

- ac,uelut uſque Vinctus eas] & quaſi,quò uocaris,eò conſtrictus,& ui coactus, & inuitus eas,ita lætaris,quòd à nemine ſis uocatus .

- ſerum] ſerò : ut ſæpe alias. ſic epiſt.ad Auguſt. *Serus enim Græcis admouit acumina chartis .*

- ſub lumina prima] paulo ante ueſperam : paulo ante ſolis occaſum , quod erat tempus cœnæ. epiſt.ad Torq.lib.1. *Supremo te ſole domi Torquate manebo.* ſic loquitur epiſt.11.lib.2. *Lento Samnites ad lumina prima duello .*

- nemon'oleum feret.&c.] *μίμησις* verborum Horatii,cum ad Mæcenatem ire properat,ab eo uocatus.lauabantur autem & vngebantur cœnaturi.iccircò poſcit oleum, quo perunctus, cœnatum erat apud Mæcenatem .

- ecquis Audit?] numquis eſt,qui audiat? nemo'ne audit? errant,qui putant *ecquis* idem ualere, quod *quis* .

N 2 - blateras

-bláteras] blaterare eſt ſtultè,& cupidè loqui, inquit Feſtus Pompeius. Cæcil.in Hymnide *deſine blaterare.* Afranius. *Ten' blaterare,& obloqui?* Plaut. Aulular. *vbi tu es,quæ deblaterasti iam uicinis omnibus Me meæ filiæ daturum dotem?*

-fugisq;] cod.Iann. & unus Vat. *furisq;.* non probo. *fugis* autem interpretor, ad cœnam properas.

Miluius, & ſcurræ] qui erant apud te cœnaturi.

-tibi non refer.pr.] tibi multa mala precati: quæ tibi referre uel nolo, uel non debeo, vel non audeo.

-etenim me dixerit ille] id eſt,etenim dicere poſſit aliquis me ventre duci, id eſt,uentri indulgere,& ſeruire. Daui etiam nunc ſunt uerba, non Horatii. uox *ille*,autem idem ferè valet hoc loco,quod apud Græcos, *ὁ δεῖνα*,id eſt,quidam,ne ſcio quis.uno Demoſthenis,& altero Cicer.exemplo contenti erimus.Demoſth. *πρὸς Λεπτίνην. σὺ δὲ ποιεῖς, ὃ λέγεις κακῶς τοὺς τετελευτηκότας,τῶν εὐεργετῶν τοῦ δεῖνα μεμφόμενος, καὶ τὸν δεῖνα ἀνάξιον εἶναι φάσκων,ὧν οὐδὲν ἐκείνοις προσῆκεν.* Cicer. pro Roſc. Amer. *quæſiſſe num ille, aut ille defenſurus eſſet.*

-naſum nidore ſupinor] id eſt,naſus mihi nidore ſupinatur: hoc eſt, excitatur,attollitur.Virg. Georg.II. *Antè ſupinatas Aquiloni oſtendere glebas.*in nonnullis libris legitur *ſupino.* cod.Don.autem & Vat.3. Torn.Faërn. habent *ſupinor*, ut uulgati: quæ ſcriptura recta eſt.

-adde popino]ſim etiam popino.popinones à popina ſunt appellati:qui popinas conſectantur.ſed non reticebo, ſcriptum eſſe in duobus Vatic.Ianno.Faër. Torn. *ſi quiduis,non ſum quiduis.* ego tamē hanc ſecutus ſum,ut ſit hæc ſentētia.ego nidore ciborū moueor,(inquit Dauus)fateor: naſus mihi excitatur nidoribus,ut imbecillo,& infirmo. iners ſum & ignauus,& quicquid aliud uoles: adde,ſi tibi uidebitur,me eſſe popinonem,&c.ſic loquitur epiſt.VI.lib.I. *frater, pater adde.*

-verbiſq; pecoris Obuol.uit.] uerbis ſpecioſis uitium tuum tegas?

aufer Me uultu terrere] cum Horatius liberiore ſerui oratione offenderetur, terrorem ei uultu denunciabat, eique minabatur: qua re animaduerſa orat Dauus ne ſtomachetur, ne ſibi terrorem intentet,& ut manus contineat.*aufer me terrere*, id eſt, ne me terreto: noli me terrere.

Te coniux aliena] ex contentione, & comparatione oſtendit Dauus dominum ſuum ſe eſſe deteriorem, & grauius peccare.

-cruce dignius?] grauius? utrius peccatum cruce dignius eſt?

-acris Natura]id eſt,naturalis cupiditas, uehemens.*φυσικὴ ἐπιθυμία ἰσχυρά.*

-ſub clara lucerna] Mart.lib.XI. *ludere teſte lucerna.*

-excepit] excipere, præter illam, quam ſuprà notauimus,ſignificationē,ualet etiā idem ferè,quod *recipere*,& id,quod extrinſecus uenit,aut obiectū eſt,capere.ut *uerba loquentis excipere.excipere ſanguinem patera,excipere tela,excipere pericula.*

-turgentis] tumentis. ſuprà ſaty.II.lib.I. -*tument tibi cum inguina*. fortaſſe uerbo Latino *turgere* reſpondet Græcum *ὀργᾷν*, quo ſæpe utitur Ariſtoteles pro uerbo *ἐπιθυμεῖν*,& *ἐρᾶσθαι*,cuiuſcunque rei ſit cupiditas.ut problem.*τμῆμ. δ'. διὰ τί οὐ δεῖ μὴ ὀργῶντα, οὔτε ἀφροδισιάζειν, οὔτε ἐμεῖν, οὔτε πτάρνυσθαι, οὔτε φῦσαν ἀφιέναι*; id eſt, quamobrem non oportet eum, qui minimè turgeat,neque Veneri operam dare, neque uomere, neque ſternutare, neque flatum emittere? caudam autem ſalacem intellige, ut ſaty.II.lib.I. -*teſteis, caudamq; ſalacem Demeteres ferrum.*

Clunibus aut agitauit] aut me ſuccumbentem agitauit, tanquam equo inſidens genus eſt Veneris. Mart. lib. II. *Hectoreo quoties ſederat uxor equo.* Ouid. de arte amandi lib.3. *Parua uehatur equo: quòd erat longiſſima nunquam Thebais Hectoreo nupta reſedit equo.*

Dimittit,

Dimittit,&c.] me miſſum facit incolumi fama.

- meiat eodem] cum eadem rem habeat. Catull. *Qui ipſe ſui patris minxerit in gremium.* Horat. ſuprà ſaty. 11. lib. 1. *Hunc perminxerunt calones.* Perſius. *Patritiæ immeiat uului.*

Tu, cum proiect. inſignib.] tu, eum poſita equitis Ro. aut iudicis perſona, proiectis ornamentis equeſtribus, ſumis cultum, ac ueſtitum ſeruilem: non is es, cuius habitum, & ſimilitudinem geris? Non ſunt autem hæc ita accipienda, quaſi Horatius ſignificet ſe equitem eſſe Romanum: ſed eò dicuntur tantum, ut intelligamus pleroſque dominos ſeruis ſuis eſſe deteriores, & nequiores, ut pote, qui turpiſſimis cupiditatibus, & libidinibus ſeruientes multa ſe indigna, ſuæque perſonæ indecòra perpetiantur, ac perferant.

- odoratum] odore aliquo imbutum. ut Od. xi. lib. 2. - *& roſa Canos odorati capillos.*

- induceris] intromitteris in ædeis mulieris.

Altercante libid.] hinc te impellit libido ad flagitium: illinc reuocat pœnæ metus. Ita pugnat metus cum cupiditate, & libidine.

Quid refert uri uirgis] poterat dicere Horatius, aliter plecti liberos, aliter ſeruos. demus ita eſſe. (inquit Dauus) at horribilius eſt ferro necari, quo ſupplicio afficiuntur liberi, quàm uirgis cædi, quæ pœna eſt ſeruorum: uel ſignificat, quòd ad turpitudinem, & infamiam attinet, nihil inter hanc & illam pœnam inte reſſe. in nonnullis codicibus ſcriptum reperi, *ferro'ne necari?* in aliis *ferro've.*

Auctoratus] obnoxius, obligatus, nempe mercede accepta. auctorati dicuntur milites poſteaquàm iurarunt in uerba imperatoris. exauctorati, ubi militiæ ſacramento ſunt liberati. ſed magis propriè (niſi fallor) dicuntur auctorati gladiatores, qui mercedem acceperunt, ut depugnent in ludo. C. Aſinius Pollio lib. 10. epiſt. *ob Fadium quendam militem Pompeianum, quia, cum depreſſus in ludum bis gratis depugnaſſet, auctorari ſeſe nolebat, et ad populum confugerat, primum Gallos equites immiſit,* &c. *Merces ipſa* (inquit M. Tull. Off. 1.) *in mercenarijs auctoramentum eſt ſeruitutis.* quid igitur refert (inquit) utrùm tanquàm mercenarius quidam ſiue gladiator, ſiue quis alius conductus, eas quoquò uelit is, qui te auctorauit, & conduxit, an clauſus in arca ita contracto ſis corpore, ut genibus caput tangas?

Quò te demiſit] in quam te ancilla contractum demiſit, fortè propter ſubitum domini ſui aduentum.

- conſcia] ancilla, ut ſuprà ſaty. 11. lib. 1. - *miſeram ſe conſcia clamet.*

- genibus tang. cap.] participium *contractum* non eſt coniungendum cum nomine *caput*, quod ſequitur, ſed cum prouocabulo *te*, quod antecedit, hoc modo: & quidem altius repetamus, totumq; hunc locum explanemus. quid refert (inquit) quòd ad miſeriam & turpitudinem attinet, utrùm quis uirgis cædatur, ut ſeruus, an ferro interficiatur in adulterio deprehenſus? rurſum, quid refert, utrùm quis eat uſpiam mercede obligatus, an in arca incluſus ab ancilla conſcia corpore contracto, genibus tangat caput? proinde quaſi dicat. utrobique manifeſta, & miſera ineſt ſeruitus: ſed miſerior in homine libero, qui libidinis cauſa, tanto in periculo, tantaq; in miſeria uerſatur. liber Rain. Card. & Iann. aliquantum ab aliis diſcrepant. ſic enim in illis ſcriptum eſt, *Contractum, ut genibus tangas caput.* quam ſcripturam non ſum ſecutus, quòd exiſtimem particulam *ut* adiectam eſſe ab aliquo, qui non uideret uerbum *tangas* pendêre à ſuperioribus illis *an turpi clauſus,* &c.

- illa tamen ſe Non hab. m.] huius loci hæc mihi uidetur eſſe ſententia, tu cùm libidinem tuam explere vis, in alienas ædeis non ſine periculo ingrederis,

ueſtitum mutas, ne à quoquam cognoſcaris, illa autem nulla conditione adduci poteſt, ut domum tuam ueniat, neque ut habitum, cultumque matronæ mutet, cum te metuat, neque tibi credat.

- peccat'ue ſupernè] id eſt, ſi eam uelis tibi morem gerere, & obſequi à ſuperiore parte: ſi iubeas eam tibi incubare, aut inſidêre ſubiacenti, nulla conditione eſt factura: ita ſui iuris eſt, ita libera, & contumax.

- ſub furcam] ut ſeruus. Donat. in Andr. *Furciferi dicebantur ſerui, qui ob leue delictum cogebantur à dominis, ignominiæ magis, quàm ſupplicij cauſa, circa uicinos furcam in collo ferre, ſubligatis ad eam manibus*, &c.

- prudens] ſciens, ut ſat. 1 1. huius lib. *Cum prudens ſcelus ob titulos admittis inanes, Stas animo?*

- dominoq; furenti] uel marito, uel amori, & libidini.

- credo, metues] ſcilicet tu metues, tuoq; malo, & periculo doctus, cauebis. proinde quaſi dicat, non metues, immò uerò cogitabis, quo tempore te iterum in periculum coniicias.

quæ bellua, &c.] oſtendit amantes & libidinoſos belluis eſſe incautiores, & inconſideratiores, cum hæ ferè nunquam, poſteaquàm è laqueis effugerunt, iterum capiantur: illi autem uitato periculo iterum, atq; iterum in idem genus fraudis incurrant. notum eſt prouerbium, & refertur à Plutarcho, *ἀλώπηξ διαφυγοῦσα πάγας, αὖθις οὐχ ἁλίσκεται*, id eſt, uulpes quæ tendiculas, aut laqueos effugit, iterum non capitur.

- reddet] ſiue legas *reddit*, ſiue *reddet*, nihil refert, & utraque ſcriptura codicum manuſcriptorum auctoritate nititur.

Non ſum mœchus, ais] ſi dices te non eſſe mœchum, licebit mihi quoque dicere, me non eſſe furem. nam quemadmodum ego me à furtis abſtineo, neque uaſa argentea tango metu pœnæ: ſic tu propter periculum ab uxoribus alienis te abſtines, non conſilio, aut ratione.

- ſapiens] mihi ſapiens, ut ſat. 1. lib. 1. *Non uſquam prorepit, & illis utitur antè Quæſitis ſapiens.* uel dic ſapiens, id eſt, cautus, conſideratus, conſultus, Euripid. *Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐκ αὑτῷ σοφός.*

- tolle periclum] ſi nullum ſit periculum, tum natura ad uitium proclinis, & præceps, ſeſe ad quoduis facinus audendum effrenata profundet. ſignificat Horatius aut nullos, aut pauciſſimos eſſe, qui iudicio ac uoluntate à flagitio, & maleficio temperent. qua de re plura ad epiſt. ad Quinct. lib. 1.

Tu'ne mihi dominus, rerum imp. &c.] cum tot tibi res, atque homines imperent, uidelicet pecunia, libido, gloria, metus, uiri potentiores, & locupletiores, tu'ne te mihi dominum eſſe dicis?

- quem ter uindicta] uindicta dicebatur ea uirga, qua Prætor ſeruum liberabat. natum autem nomen eſt uel à ſeruo illo Vindicio, qui coniurationem adoleſcentum aduerſus populi Ro. libertatem, patefecit: uel à uindicando, propterea, quòd uindicta ſeruus à Prætore in priſtinam, & naturalem libertatem uindicabatur, ut docet Theophilus lib. 1. Inſtitutionum iuris ciu. ſignificat porrò, duriorem, ac turpiorem eſſe libidinum, & cupiditatum ſeruitutem, quàm legitimam, & iuriſgentium.

- nam Siue uicarius eſt] ſeruorum alii erāt ordinarii, alii uicarii. uicarius erat is, qui in alterius erat peculio, &, pœnè dicam, ſerui ſeruus. ordinarius, qui ſeruum habebat in peculio ſuo. Quamuis autem uicarius, eſſet ordinarii *κτῆμα*, id eſt, poſſeſſio, ordinarioq; parêret, erat tamen eius conſeruus propterea, quòd ordinarii dominus, erat & uicarii dominus, & communis utriuſque dominus: id eſt,

utrunque

utrunque habebat in ſua poteſtate. Nam cum ſeruus omnis ſit in alterius poteſtate: & uicarius, ſeruus ſit: is autem, qui in alterius poteſtate eſt, alterum in ſua habere non poſſit, efficitur, ut uicarius, eiuſdem domini, cuius & ordinarius, ſeruus ſit.

-atque Duceris,ut neru.alienis m.] lignum neruis alienis mobile omnes ferè accipiunt turbinem, qui ſcutica torqueri, & impelli ſolet à pueris. quam ſententiam poſſem Tibulli tabulis confirmare lib. 1. eleg. v. *Namque agor, ut per plana citus ſola verbere turbo, Quem celer aſſueta uerſat ab arte puer.* ſed mihi magis placet, quod M. Antonius Muretus prior quidem annotauit, & protulit, ego autem iampridem in aduerſarijs meis habueram, per mobile lignum, &c. hoc loco ſignificari ab Horatio id, quod appellant Græci *νευρόσπαστον*. erant autem *νευρόσπαστα*, parua quædam animalium ſimulacra, quorum vel ſingula, uel uniuerſa membra certis neruis, aut fidiculis in hanc, uel illam partem cum quadam uenuſtate, & conuenientia mouebantur. Qui huiuſmodi ſimulacra uulgò oſtentabant, *νευροσπάσται* dicebantur, ut intelligere licet ex Ariſtotele in lib. de mundo ad Alexandrum, ſi modò eſt Ariſtotelis. cuius hæc uerba ſunt, *καὶ οἱ νευροσπάσται μίαν μήρινθον ἐπισπασάμενοι ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι, καὶ χεῖρα τοῦ ζῴου, καὶ ὦμον, καὶ ὀφθαλμόν, ἔστι δ' ὅτε πάντα τὰ μέρη, μετά τινος ἐυρυθμίας.* id eſt, neuroſpaſtæ vna fidicula tracta faciunt, ut ceruix, & manus, & humerus, & oculus animalis: interdum autem, & omnes corporis partes cum quadam uenuſtate, & moderatione moueantur.

Quiſnam igitur liber? &c.] hæc dicuntur ex ſententia Stoicorum.

-ſibi qui imper.] qui ſibi, ſuiſq; appetitionibus & affectibus imperat.

-reſponſare] obſiſtere, ut epiſt. ad Mæcen. 1. lib. 1. -*fortunæ reſponſare.* & ſat. prox. *cœnis reſponſat opimis. fortis reſponſare*, id eſt, fortis ad reſpondendum, ſeu in reſponſando, ut alibi, & ſæpius admonuimus.

-& in ſeipſo totus teres, atque] id eſt, totus ex ſe aptus, ſui ſimilis, æquabilis, perfectus, perpolitus, nihil habens aſperũ, nihil inæquale, nihil laciniosum. ductum à figura rotunda, in qua nihil externi hærere poteſt, propterea quòd undique læuis & polita eſt. M. Tull. in orat. perf. aures Atticorum teretes nominat, propterea quòd nihil ferre poſſunt inſolens, nihil putidum, nihil inelegans, nihil inuenuſtum. & in lib. de optimo gen. oratorum, ita loquitur, *qui teretes aureis habent, intelligensq; iudicium.* apud eundẽ in oratore perf. *rotundum* ualet idem quod cultum, politum, perfectum. ſic enim ille, *Thucydides præfractior, nec ſatis, ut ita dicam, rotundus.* & in Bruto, *uerborum copia, & quaſi rotunda conſtructio*. idem de natura deorum, *figura rotunda, nihil habens inciſum angulis, nihil eminens, nihil laciniosum*: ſeu, vt alij legunt, *lacunoſum.* ſic Plato in Phædro, *ἐκείνῃ μόνον ἐπαινεθῆναι δεῖ λόγον, ὅτι σαφῆ καὶ στρογγύλα καὶ ἀκριβῶς ἕκαστα τῶν ὀνομάτων ἀποτετόρνευται.* & Ariſtot. lib. 2. Rhetor. *προστιθέντα τὸ διότι στρογγυλώτατα.*

Externi ne quid ualeat] ne quid externum eum commoueat: ut is omnia externa contemnat, neque concupiſcat, neque pertimeſcat, cum ſit animo ab omni perturbatione & concitatione, uacuo, ac libero. talis deſcribitur uir bonus à Virgilio, ſi modò Virgilii ſunt uerſus illi, *Securus, mundi inſtar habens, teres atque rotundus, Externi ne quid ualeat per læue morari.*

-morari] hærere, reſidere. abſolutè poſitum eſt.

-manca] debilis, fracta, ſine uiribus. in quem nihil ualet fortuna. ſic M. Tull. in epiſt. ad Pætum lib. 9. de fortuna, *Quam exiſtimo leuem & imbecillam, ab animo firmo & graui, tanquam fluctum à ſaxo, frangi oportere.*

Vrget enim dom. m.] dominus ſæuus, & immitis te premit, uidelicet cupiditas, ſeu libido, ut paulò antè, *dominoq; furentes Committi rem omnem.*

- & acreis Subiectat] tranſlatum ab equis, quos curſu iam defeſſos, equites interdum calcatibus fodere ſolent, & uelint, nolint, ut currant, ſubigere.

Vel cum Pauſiaca] alium domini ſui morbum commemorat, nempe immoderatum tabularum pictarum ſtudium, quod item reprehendit M. Tull. parad. ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι, his uerbis, *Actæonis tabula te ſtupidum detinet, aut ſignum aliquod Polycleti. omitto unde ſuſtuleris, & quomodo habeas: intuentem te, admirantem, clamores tollentem cum uideo, ſeruum te eſſe ineptiarum omnium iudico*, &c. Verr. de ſignis, *Venio nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudium, ut amici eius, morbum, & inſaniam.* fuit autem Pauſias pictor inſignis, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. & Varro de re ruſtica, lib. 3.

- cum Fului, Rut.] de Fuluio, & Rutuba equidem nihil me legiſſe fateor: ſed Placidianum, ſeu Pacidianum (nam ſic repetio ſcriptum in codicibus Ciceronianis excuſis) conſtat fuiſſe gladiatorem, & eum quidem præſtantiſſimum, ex Lucillii uerſibus, quos profert Nonius Marcellus, in declaratione uerbi *compono*: uerſus ſunt hi, *Samnis ſpurcus homo uita illa dignu' locoq; Cum Placidiano componitur? optimu' longè Poſt homines natos gladiator qui fuit unus.* eundem commemorat M. Tull. lib. 3. epiſt. ad Qu. frat. his uerbis, *non putaſſet ſibi Pompeius de illius ſalute, ſed de ſua dignitate mecum eſſe certamen: in urbem introiuiſſet: ad inimicitias res ueniſſet: cum Aeſernino Samnite Placideianus comparatus uiderer.* & de optimus gen. orat. *A me autem (vt cum maximis minima conferam) gladiatorum par nobiliſſimum inducitur. Aeſchines, tanquam Aeſerninus (vt ait Lucillius) non ſpurcus homo, ſed doctus & acer Cum Placideiano componitur, optimu' longè Poſt homines nator*, &c. *nihil enim illo oratore arbitror cogitari poſſe diuinius.* & Tuſcul. lib. 4. *An uerò uir fortis, niſi ſtomachari cœperit, non poteſt fortis eſſe? gladiatorum id quidem eſt. quanquam in eis ipſis uidemus ſæpe conſtantiam: colloquuntur, congrediuntur, aliquid poſtulant, ut magis placati, quàm irati eſſe uideantur. ſed in illo genere ſit Placideianus aliquis hoc animo, ut narrat Lucillius, Occidam illum equidem, & uincam, ſi id quæritis, inquit*, &c. De Placideiano igitur nemini dubium eſt, quin fuerit gladiator: De Fuluio autem, & Rutuba, de quibus nihil extat, quod ſciam, nihil affirmare poſſum, hoc tantùm licet ſuſpicari, eos quoque fuiſſe gladiatores, propterea quòd cum Placideiano gladiatore numerentur. huius loci autem hæc ſententia eſt. cum admiraris tabulam aliquam à Pauſia pictam, quid eſt, cur minus peccare exiſtimandus ſis, quàm ego, cum gladiatorum prælia in pariete minio, aut rubrica, aut carbone depicta erecto corpore cōtēplor.

- contento poplite] quidam hæc ad Dauum referunt, ita ſtudioſè & cupidè ſpectantem, vt poplites contendat: alij ad gladiatorum imagines contentis poplitibus pugnantium. Acron vtranque ſententiam complectitur, & proponit. Ego malo referri ad gladiatores pictos, vel ad Placidianum tantùm. Nam certè ita ſolent pugnare gladiatores, nempe altero poplite contento. atque hanc ſententiam confirmat id quod ſequitur, *uelut ſi Re uera pugnent*, &c. ſi quis tamen alteram malet, non pugnabo.

- nequam] paulò antè diximus hominem nequam, homini frugi eſſe contrarium.

Subtilis] ἀκριβὴς, ſubtilis, & limati iudicij. tranſlatio eſt à filo, ſeu tela ſubtiliter texta, epiſt. ad Auguſt. lib. 2. *Iudicium ſubtile uidendis artibus.*

- audis] diceris, vt - *rexq; paterq; Audiſti coram*, epiſt. ad Mæcen. 11. lib. 1.

Nil ego, ſi ducor libo f.] ſi libi nidore, ſeu vapore ducor, homo nihili ſum, uel, hominem nihili me dicis eſſe. Græci hominem nullius pretij, contemtiſſimum, nullius bonæ frugi, ignobilem, οὐδὲν nominant. τοῦτ᾽ ἔστιν, οὐτιδανὸν, πρὸς οὐδὲν χρήσιμον, ἀτελῆ, δυστυχῆ. quid ſit libum, dicemus ad illum locum,

Vtq;

Vtque ſacerdotis fugitiuus liba recuſo. epiſt. ad Fuſcum lib.1.in libro Don. ſcriptum eſt, *Nil ſum ego*.

-tibi ingens Virtus] Solent hæc legi enunciando, & ſine interrogationis nota, hoc ſenſu, Tu autem tanta uirtute, ac temperantia præditus es ſcilicet, ut cœnas lautiores, & ſumtuoſiores contemnere queas. ironia eſt. ſentit enim planè contrarium eius, quod dicit, nempe herum ſuum tam imbecillum eſſe, & propè nullius uirtutis, ut cœnis opiparis facillimè capiatur, & uincatur. Iam uerò *cœnis reſponſare opimis*, eadem ratione, & ſignificatione dictum, qua *reſponſare fortunæ*, epiſt.1.lib.1.& *reſponſare cupidinibus*, ſuprà hac ead.ſaty. pro non cedere, non obſequi, ſed contemnere potius. ſignificat autem, non eam in illo ineſſe uirtutem, & continentiam, & fortitudinem, & conſtantiam, ut cœnas opiparas contemnere queat. Quòd ſi quis malet hæc legi interrogando, & ſine ironia, hoc modo, Quantumuis uirtus tibi magna ſit, potes'ne ea fretus cœnas apparatas, & opiparas contemnere? non improbabo.

Obſequium ventris, &c.] huius loci hæc ſententia eſt, dices me maiore meo malo uentri obſequi, quàm te, quia, ſiquando eſcas aliquas lautiores ligurriero, ſcapulæ meæ operiuntur loris: at tu cùm cara, & ſumtuoſa obſonia conſectaris, num impunè ferre ſoles? minime uerò. nam talem uictum conſequitur cruditas, & infirma corporis ualetudo. longè igitur grauius plecteris, quàm ego, qui uapulo.

-cur?] cur grauius plector, cum uentri morem geſſero, quàm tu? quaſi dicat, non eſt ita.

Nempe inamareſcunt] non eſt ita (inquit Dauus) id eſt, non eſt tibi minus impunita iſta uictus intemperantia, ac luxuria, quàm mihi mea edacitas: non minoris tibi conſtant cara iſta obſonia, cœnæq; ſumtuoſæ, quàm mihi mea auiditas, propterea, quòd nimia ciborum copia tibi ægrè concoquitur à uentriculo. ira naſcitur cruditas: ex qua totius corporis conſtitutio perturbatur. his ſimilia ſunt illa ſat.1 t.huius lib. *Putet aper, rhombusq; recens, mala copia quando Aegrum ſollicitat ſtomachum.* ibid. *– at ſimul aſſis Miſcueris elixa, ſimul conchilia turdis, Dulcia ſe in bilem uertent*, &c.

Illuſiq; ped.uit.ferr.&c.] propterea quòd uentriculus cruditate laborans, ſuo munere probè fungi non poteſt. quò fit ut corpus non alatur, debilitentur pedes, & reliquæ corporis partes.

-an hic peccat, &c.] argumentum eſt à minore, Demus puerum ſeruum, qui furtiua ſtrigili uuam emit, peccare: quando grauius peccat is, qui prædia ſua uendit, eorumq; pretium in coemenda obſonia, & in cœnas ſumtuoſas apparandas inſumit ac profundit? nauclerus quidam apud Menandrum (ut refert Athenæus lib.4.) uota facit, ut qui agros, & prædia uendunt, & bona ſua comedunt, ſemper nauigent, nunquam terram tangant, ut ita ſentiant, quali bono accepto non pepercerint. ſic Menander, *Ω φιλτάτη γῆ μῆτερ, ὡς σεμνὸν σφόδρ' εἶ Τοῖς νοῦν ἔχουσι κτῆμα, πολλοῦ τ' ἄξιον. Ὡς δῆτ' ἐχρῆν, εἴτις πατρῷαν παραλαβὼν Τὴν καταφάγοι, πλεῖν τουτονὶ διὰ τέλους, Καὶ μὴ δ' ἐπιβαίνειν γῆς, ἵν' οὕτως ᾔσθετο Οἷον παραλαβὼν ἀγαθὸν οὐκ ἐφείσατο.*

Nil.ſeru.gul.p.h.] nil ſeruile habet, cum gulæ paret, ac ſeruit? quaſi dicat, plurimum.

-adde, quòd idem] ſic Ariſtoteles de improbis ac uitioſis hominibus lib. IX. de morib. ad Nicom. *Et uitioſi homines quærunt quibuſcum totos dies traducant: ſe ipſos autem fugiunt. multa enim grauia et horrenda recordantur. & cum ſoli ſunt, talia expectant altera: cum alijs autē obliuiſcuntur. et, cum ſit nihil in eis amabile, nullo erga ſe amoris affectu commouentur.*

commouentur. uerba Græca ſunt hæc, ζητοῦσί τε οἱ μοχθηροὶ μεθ' ὧν συνημερεύσουσιν· ἑαυτοὺς δὲ φεύγουσιν. ἀναμιμνήσκονται γὰρ πολλῶν καὶ δυσχερῶν· καὶ τοιαῦθ' ἕτερα ἐλπίζουσι καθ' ἑαυτοὺς ὄντες· μεθ' ἑτέρων δ' ὄντες ἐπιλανθάνονται· οὐδὲν δὲ φιλητὸν ἔχοντες, οὐθὲν φιλικὸν πάσχουσι πρὸς ἑαυτούς.

-non ocia recte Ponere] nulla in re ſeria, atque honeſta ocium tuum ponere potes.

-teq; ipſum vitas ſug.&] tu te ipſum fugis, ut ſerui improbi ſolent à domino fugere, & huc, & illuc errare. ſeruos errones diſtinguunt Iuriſconſulti à fugitiuis, quòd hi ita fugiunt à dominis, ut non habeant in animo ad eos unquam reuerti · errones eo conſilio fugiunt, ut aliquando reuertantur. ſed hoc loco Horatius hanc diſtinctionem non ſeruat; utiturque his nominibus translatè, hoc modo: tu te ipſum, ut fugitiuus, & erro, uitas: ſeruorum erronum, & fugitiuorum inſtar, qui dominum reliquerunt, te ipſum fugis. ſecutus ſum autem ſcripturam librorum manuſcriptorum Donati, Faërni, 2. Vaticanorum, Torneſii. nam excuſi omnes, quos quidem uiderim, habent *fugitiuus ut erro*. quam ſcripturam ſi quis probabit, ſic explicabo, Te ipſum uitas, ut erro fugitiuus, id eſt, ut ſeruus erro, qui fugit à domino: uel te ipſum uitas, fugiens à te, ut erro: uel teipſum uitas, ut ſeruus fugitiuus errabundus. quod ſi placebit, idem ferè ualebit hoc loco fugitiuus, quod fugax, aut fugere ſolitus, quemadmodum Terent. in Heautont. *argentum fugitiuum* & Varro lib. 1. de ling. Lat. *obliuionem fugitiuam* appellat. ego tamen priorem ſcripturam magis probo.

- fallere] leuare, lenire, ἐκκολεῖν. ut Virg. Aen. 4. *- ſi fallere poſſit amorem.*

- nam comes atra pr. ſeq. f.] ſic Od. xvi. lib. 2. *quid terras alio calentes Sole mutamus? patriæ quis exul Se quoque fugit?* & epiſt. ad Villic. lib. 1. *Stultus uterque locum immeritum cauſatur iniquè: In culpa eſt animus, qui ſe non effugit unquàm.*

Vnde mihi lapidem?] loquitur Horat. ſerui oratione nimis libera offenſus. ſignificat autem ſua uitia neminem libenter audire. ſubint. ſumam?

- aut uerſus facit] ſignificat, uerſuum faciendorum ſtudium, inſaniæ eſſe proximum, atque ad inſaniam propemodum hominem adigere. ut ſuprà ſat. III. huius lib. *Adde poëmata nunc, hoc eſt, oleum adde camino, Quæ ſi quis ſanus fecit, ſanus facis & tu.*

- accedes opera agro] mittam te in agrum Sabinum, ut nouus accedas ad ſeruos octo operarios, qui in opere ruſtico faciendo uerſantur. ſic Plaut. Moſtell. *Cis hercle paucas tempeſtates, Tranio Augebis ruri numero genus ferratile.*

SATYRA 8.

Vt Naſidieni iuuit te cœna beati?
Nam mihi quærenti conuiuam, dictus here illic
De medio potare die. fic, ut mihi nunquàm
In uita fuerit melius. da, ſi graue non eſt,
Quæ prima iratum uentrem placauerit eſca.
In primis Lucanus aper, leni fuit Auſtro
Captus, ut aiebat cœnæ pater. acria circum
Rapula, lactucæ, radices, qualia laſſum
Peruellunt ſtomachum, ſiſer, alec, fæcula Coa.

COMMENTARII.

Vt Naſidieni iuuit.] in nomine *Naſidieni* tertia & quarta ſyllaba contrahuntur in unam, uidelicet i, & e, quod ſæpe aliàs fieri ſolere ſuprà oſtēdimus. ſecunda autem eiuſdem nominis ſyllaba hìc producitur, cum infrà corripiatur ibi.

His vbi ſublatis, puer altè cinctus, acernam
Gauſape purpureo menſam perterſit: & alter
Sublegit, quodcunque iaceret inutile, quodq́;
Poſſet cœnanteis offendere: ut Attica virgo
Cum ſacris Cereris, procedit fuſcus Hydaſpes
Cæcuba uina ferens, Alcon Chium maris expers.
Hic herus, Albanum Mæcenas, ſiue Falernum
Te magis appoſitis delectat: habemus vtrunque
Diuitias miſeras. ſed queis cœnantibus vnà
Fundani, pulchrè fuerit tibi, noſſe laboro.
Sũmus ego, & prope me Viſcus Turinus, & infrà,
Si memini, Varius. cum Seruilio Balatrone
Vibidius: quos Mæcenas adduxerat vmbras:
Nomentanus erat ſuper ipſum, Porcius infrà,
Ridiculus totas ſimul abſorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui, ſi quid fortè lateret,
Indice monſtraret digito. nam cætera turba,
Nos, inquam, cœnamus aueis, conchylia, piſceis,
Longè diſſimilem noto celantia ſuccum:
Vt vel continuò patuit, cum paſſeris, atque
Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Poſt hæc me docuit melimela rubere minorem
Ad lunam delecta. quid hoc interſit: ab ipſo
Audieris melius. tum Vibidius Balatroni,
Nos, niſi damnosè bibimus, moriemur inulti.
Et calices poſcit maiores. vertere pallor
Tum parochi faciem nil ſic metuentis, vt acreis
Potores: vel, quòd maledicunt liberius: uel,
Feruida quòd ſubtile exſurdant uina palatum.
Inuertunt Aliphanis uinaria tota
Vibidius, Balatroq́;, ſecutis omnibus imis.
Conuiuæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur ſquillas inter muræna natanteis
In patina, porrecta. ſub hoc herus, hæc grauida, in-
Capta eſt, deterior poſt partũ carne, futura. (quit,
His miſtum ius eſt oleo, quod prima Venafri
Preſſit cella, garo de ſuccis piſcis Iberi,
Vino quinquenni, uerùm citra mare nato,
Dum coquitur: cocto Chium ſic cõuenit, ut non
Hoc magis ullum aliud: pipere albo, non ſine aceto,

ibi. *Naſidienus ad hæc*, & *Naſidiene redis*. ego incidi in quendam librum manuſcriptum Romæ in quo ſic legitur. *Naſidieni, qui iuuit te cœna beati?* ſed & Priſcianus lib. 17. priorem, ac receptam ſcripturam agnoſcit, & ceteri omnes libri ueteres comprobant.

-beati] ὀλβίω, diuitis, copioſi. ut Od. VII. lib. 3. *Thyna merce beatũ*. & epiſt. ad Loll. 11. lib. 1. *-beatus enim iam Cum pulchris tunicis*, &c.

-dictus here illic] dictus es mihi heri illic apud Naſidienum meridie potare. *here* pro *heri* notat Priſ. lib. 15. & hunc locum profert. quanquam in aliquot lib. ueteribus ſcriptum eſt *heri*.

-da] dic. ut Virgilius in Tityro. *Sed tamen, iſte Deus qui ſis, da Tityre nobis*.

Quæ prima irat. uentr. plac.] ſupra ſaty. 11. *cum ſale panis Latrantem ſtomachum benè leniet*. Vlyſſes apud Alcinoum ait uẽtre nihil eſſe impudentius, qui etiam in luctu, ac mærore ſui meminiſſe iubeat. ſic Hom. ὀδ. η. Ἀλλ' ἐμὲ μὲν δορπῆσαι ἐάσατε κηδόμενόν περ· Οὐ γάρ τι στυγερῇ ἐπὶ γαστέρι κύντερον ἄλλο ἔπλετο, ἥτ' ἐκέλευσεν ἕο μνήσασθαι ἀνάγκῃ, Καὶ μάλα τειρόμενον.

Auſtro] Auſtro leniter flante carnes efficiuntur teneriores. Νότος γὰρ σήπει, ait Ariſtoteles quodam loco.

Cœnæ pater.] cœnæ pater, conuiuator, parochus

Quod Methymnæam uitio mutauerat uuam,
Erucas uirideis, inulis ego primus amaris
Monſtraui incoquere, illutos Curtillus echinos,
Vt melius muria, quam teſta marina remittit.
Interea ſuſpenſa graueis aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulueris atri,
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius ueriti, poſtquàm nihil eſſe pericli
Senſimus, erigimur. Rufus poſito capite, vt ſi
Filius immaturus obiſſet, flere. quis eſſet
Finis: ni ſapiens ſic Nomentanus amicum
Tolleret? heu Fortuna, quis eſt crudelior in nos
Te deus? vt ſemper gaudes illudere rebus
Humanis? Varius mappa compeſcere riſum
Vix poterat. Balatro ſuſpendens omnia naſo,
Hæc eſt conditio viuendi, aiebat: eoq́;
Reſponſura tuo nunquam eſt par fama labori.
Te'ne, vt ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine diſtrictum? ne panis aduſtus,
Ne malè conditum ius apponatur? vt omnes
Præcincti rectè pueri, comtiq́; miniſtrent?
Adde hos præterea caſus: aulæa ruent ſi,
Vt modò: ſi patinam pede lapſus frangat agaſo.
Sed conuiuatoris, vti ducis, ingenium res
Aduerſæ nudare ſolent: celare ſecundæ.
Naſidienus ad hæc: tibi dij, quæcunque preceris,
Commoda dent: ita uir bonus es, conuiuaq́; comis.
Et ſoleas poſcit. tum in lecto quoque uideres
Stridere ſecreta diuiſos aure ſuſurros.
Nullos his mallem ludos ſpectaſſe: ſed illa
Redde age, quæ deinceps riſiſti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num ſit quoque fracta lagena:
Quòd ſibi poſcenti non dentur pocula: dumq́;
Ridetur fictis rerum Balatrone ſecundo:
Naſidiene redis mutatæ frontis, vt arte
Emendaturus fortunam. deinde ſecuti
Mazonomo pueri magno diſcerpta ferentes
Membra gruis ſparſi ſale multo, non ſine farre:
Pinguibus & ficis paſtum iecur anſeris albi,
Et leporum auulſos, ut multo ſuauius, armos,

chus in hac ſatyra idem ualent.

- qualia laſſum Peruellunt ſt.] cuiuſmodi res ſtomachum languentē, ac nauſeantem laceſſunt, ac prouocant. adhibebantur enim illa *ἀνασομάστους χάριν*, ut ſuprà oſtēdimus ex Athenæo, cōm. ſaty. 4.

- ſiſer] genus eſt paſtinacæ, *quæ mulſo in cibis temperata, etiam in gratiam vertitur*, inquit Plin. lib. 19.

- alec] genus liquaminis eſſe diximus ſup. ſat. 4.

- fæcula Coa] ex uino Coo. genus condimenti.

- altè cinctus] *ἄζωνος*, expeditus ad miniſtrā dum. ſup. ſaty. v 1. *ueluti ſuccinctus curſitat hoſpes.*

- acernam] ex acere arbore factam. acernas mēſas etiam fuiſſe in pretio, quanuis citreis inferiores, declarat diſtichum illud Martialis. *Non ſum criſpa quidem, nec ſiluæ filia Mauræ: Sed norunt lautas & mea ligna dapes.*

Gauſape purpureo] Priſc. lib. 7. eo capite, ubi docet in ſextis caſibus nominum neutrorum tertiæ declinationis in e. reperiri e. & i. huc uerſum profert. ſic & Lucill. *Purpureo terſit tunc latas gauſape menſas.* Varro *Clauditur Oceano, Lybico mare, flumine Nilo.* Lucret. lib. 1. *E mare primùm homines, è terra poſſet oriri Squammigerum genus, & uolucres*: ex quo Plauti iocus in Mil. glor. *Maris cauſa hercle, ego hoc utor oculo minus. Nam ſi à mare abſtinuiſſem, tanquam hoc uterer.* nā hunc

Plauti

Quam ſi cum lumbis quis edit. tum pectore aduſto
Vidimus & merulas poni, & ſine clune palumbes:
Suaueis res, ſi non cauſas narraret earum, &
Naturas dominus: quem nos ſic fugimus ulti.
Vt nihil omnino guſtaremus: uelut illis
Canidia afflaſſet peior ſerpentibus Afris.

Plauti uerſum, ſic emendauit Muret. lib. 3. Var. lect.

- Vt Attica virgo Cũ ſacr. Cr.] Hydaſpem puerum formoſum cum uirgine Attica Canephora cõparat. ſacra Cereris in caniſtro quodam, aut ciſta ferebant uirgines capitibus impoſita, manibus ſublatis, à ſacerdote accepta diebus feſtis Cereris, Mineruæ, & quibuſdã aliis. Eas uirgines Ericthonio regnante fuiſſe inſtitutas, refert Suidas, à Philochoro traditum eſſe. Habebat autem ſuas & Pallas Canephoras: de quibus ſic Pauſanias in Attic. ἃ δέ μοι θαυμάσαι μάλιστα παρέσχεν, ἔστι μὲν οὐκ ἐς ἅπαντας γνώριμα, γράψω δ' οἷα συμβαίνει. Παρθένοι δύο τοῦ ναοῦ τῆς Πολιάδος οἰκοῦσιν οὐ πόῤῥω. καλοῦσι δ' Ἀθηναῖοι σφᾶς κανηφόρους. Αὗται χρόνον μέν τινα δίαιταν ἔχουσι παρὰ τῇ θεῷ. παραγενομένης δὲ τῆς ἑορτῆς δρῶσιν ἐν νυκτὶ τοιάδε, ἀναθεῖσαι σφίσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς, ἃ ἡ τῆς Ἀθηνᾶς ἱέρεια δίδωσι φέρειν, οὔτε ἡ διδοῦσα, ὁποῖόν τι δίδωσιν, εἰδυῖα, οὔτε ταῖς φερούσαις ἐπισταμέναις. id eſt, *quæ autem me maxima admiratione affecerunt, cum minimè ſint omnibus nota. ſcribam cuiuſmodi ſint. Duæ uirgines à templo Palladis non longè habitant: eas autem Canephoras appellant Athenienſes. Hæ aliquantum temporis apud Deam commorantur. ubi uerò dies feſtus aduenit, faciunt noctu ſacra, ſuis capitibus imponentes, quæ Mineruæ ſacerdos dat eis ferenda, cum neque ea, quæ dat, quid det, ſciat: neque eæ, quæ ferunt, quid ferendum accipiant, ſciant.* De iiſdem ſic M. Tull. Verr. de ſignis. *Erant præterea duo ſigna non maxima: uerùm eximia uetuſtate, uirginali habitu, atque ueſtitu, quæ manibus ſublatis ſacra quædam more Athenienſium uirginum repoſita in capitibus ſuſtinebant. Canephoræ ipſæ uocabantur.* habebat & Diana ſuas. Theocr. εἰδ. β. Ηνθ' ἁ τῶ ὐβέλοιο καναφόρος ἄμμιν Ἀναξὼ Ἄλσος ἐς Ἀρτέμιδος. aſcribitque ad hunc locum interpres, uirgines nupturas placandæ Dianæ cauſa, ne eam offenderent, atque in ſeſe irritarent, quòd uirginitatem ſuam eſſent amiſſuræ, κανηφορεῖν, id eſt, ſacra quædam in caniſtris condita, & occultiſſima ferre ſolitas eſſe.

Cæcuba vina] uinum Cæcubum laudabant Romani illi ueteres. ſup. Od. xx. lib. 1. *Cæcubum, & prælo domitam Caleno Tu bibes uuam.*

Alcon] alter puer uinum Chium ferens prodit in medium.

Chium] in nomine Chium, i, producitur, cum Chius primitiuum ſit breue: docet Priſc. lib. 2.

- maris expers] aquæ marinæ expers οὐ τεθαλασσωμένον. Athen. lib. 1. ſcribit, ueteres conſueuiſſe aquam marinam in uina infundere, fortaſſe ut eſſent ſalubriora. Nam huiuſmodi uina nullas cruditates gignunt, uentrem ſoluunt, ſtomachum aliquantùm mordent, atque incitant, flatus non ingenerant, ad cibum concoquendum adiuuant. uerba Athen. ſunt hæc. οἱ δ' ἐπιμελέστερον τεθαλαττωμένοι οἶνοι ἀκραιπάλοιτοί εἰσι, καὶ κοιλίαν λύουσι, ἐπιδάκνουσί τε τὸν στόμαχον, ἐμφυσητικοί τε οὐκ ἐνεργάζονται, καὶ συγκατεργάζονται τὴν τροφήν. Itaque fugam illam Bacchi ad mare, nonnulli ſic interpretantur, ut per eam ſignificari putent hanc conficiendi uini rationem, & aquæ marinæ infuſionem: nã uinum aqua marina infuſa ſuauius efficitur. unde Plauti iocus Rudẽte. *Quaſi uinis Græcis Neptunus nobis ſuffudit mare.*

- herus] dominus cœnæ Naſidienus.

Albanum] de uino Albano ſic Athen. lib. 1. γίνεται καὶ περὶ τὴν καμπανίας κύμην ὁ καλούμενος Ἀλβανὸς, πότιμος, κοῦφος ἀπὸ ἐτῶν πέντε. id eſt, naſcitur autem, & in agro Cumano, qui eſt in Campania, uinum Albanum quod appellatur, ad

potionis

potionis uſum accommodatum, & leue ab annis quinque.

Diuitias miſeras] Alij putant orationem eſſe hominis ſuam copiam extenuantis hoc modo: habemus (inquit Naſidienus) utrunque, uidelicet Albanum, & Falernum, ſi tibi magis placent, quàm, quæ tibi miniſtrantur: atque ita hæc uerba *Diuitias miſeras*, dicendum erit cohærere cum ſuperioribus uerbis *habemus utrunque*: alii *Diuitias miſeras* exiſtimant eſſe uerba Horatii, & ita, à ſuperiore uerſu ſeparanda, hoc modo. ô Diuitias miſeras Naſidieni: ô hominem miſerè diuitem. Muretus hanc ſententiam probat: mihi illa probabilior uidetur.

- ſed queis cœnantibus vnà] id eſt, ſed quibus aliis conuiuis unà cœnantibus libenter, & iucundè cœnaris, liberaliterq; acceptus ſis, ſcire peruelim.

- pulchrè fuerit tibi] benè fuerit tibi, iucundè uixeris. vide ſup. annot. ad ſaty. I I. huius lib. - *benè erat non piſcibus urbe petitis*.

- quos Mæcenas addux. vmbr.] umbræ appellantur, ut dicemus ad epiſt. ad Torq. lib. I. conuiuæ non uocati illi quidem à conuiuatore: uerum tamen eum, qui uocatus eſt, ſecuti. ſed quæri poteſt quos dicat Fundanius umbras fuiſſe Mæcenatis, Balatronem'ne & Vibidium, an Nomentanum, & Porcium? ſi Balatronē & Vibidium, prouocabulum *quos* refereiur ad ea, quæ antecedunt: ſi Nomentanum & Porcium, hic erit ordo uerborum, & Nomentanus erat ſupra ipſum Mæcenatem: Porcius infrà, quos quidem Mæcenas ſecum adduxerat non inuitatos à Naſidieno: & ita Aldus Manutius. Puto autem hic treis lectos fuiſſe: in uno Fundanium, Viſcum Turinum, Varium: in altero Balatronem, Vibidium Naſidienum conuiuatorem: in tertio, Nomentanum, Mæcenatem, Porcium diſcubuiſſe. media inter lectos erat menſa. Conſtat autem Caſſium Nomentanum fuiſſe luxurioſum, & perditum nepotem; de quo ſup. ſaty. VIII. lib. I. & alibi.

- ſuper ipſum] ſic habent libri ueteres, non ſuprà: quod malim tamen. & ita loquitur M. Tull. epiſt. ad Papirium Pætum lib. 9. *& quidem ſupra me Atticus, infra Verrius familiares tui*. omnino ego ſuſpicor ab Horatio ſcriptum eſſe ſupra, uel certè ſuper', id eſt, ſupera, ſeu ſupra. docent tamen nobiles grammatici, ueteres uſurpaſſe *ſuper* & *ſupera*, pro *ſupra*.

Ridiculus totas] Porcius in eo ridiculus, quòd totas uno hauſtu placentas deuorabat. libri aliquot ueteres: in his Vat. Iunus, & Torn. habent *obſorbere*. quam ſcripturam probo. vt *obligurrire* apud Terent.

Nomentanus ad hoc] Nomentanus ad hoc fuerat à Naſidieno uocatus, uel à Mæcenate ductus, ut ſi quid eſſet obſonij lautioris, quod alijs obſcurum, atque incognitum eſſet, digito indicaret. erat enim hic Nomentanus inſignis obſoniorum artifex, iudex, & helluo.

- nam cetera turba] nam nos harum deliciarum rudes, & imperiti, comedimus aues, conchilia, &c.

Longe diſſimilem noto] quæ omnia ſuccum continebant nobis incognitum, longeq; ei ſucco diſſimilem, qui uulgo eſt notus.

- paſſeris] piſcis plani: qui à rhombo, hoc tantùm differt, quòd rhombo ſitus corporis dexter reſupinatus eſt: paſſeri læuus. Plin. lib. 9.

- porrexerat] ſic reperi ſcriptum in tribus Vat. & Iann.

- melimela] μελίμηλα, mâla mellei ſaporis.

- damnoſè] plurimum. nā damno conuiuatoris ſupra modū bibunt conuiuæ.

- moriemur inulti] iocus: quaſi ita dicat. pareſt nos Naſidieno, qui nos inuitauit, hanc gratiam referre, ut plurimum bibamus: uel dic iocum in eo conſiſtere, quòd oratio eorum, qui in ancipiti, & aduerſo prælio, quamplurimis hoſtibus interfectis, mori decreuerunt, ad certamen poculorum transfertur. Virg. Aen. II.

- nunquam

- nunquam omnes hodie moriemur inulti.

Et calices poſcit] ſic efferunt Græci *αἰτεῖ μείζους*. ſubaudi *κύλικας*. uide annot. ad Od. ix. epod. *poſcit* autem habet cod. unus Vatic. Rain. Card. Torn. quos ſecutus ſum.

- vertere pallor] cum cœpit Naſidienus pallere.

- parochi] conuiuatoris, qui cœnam præbebat. aliás parochum appellant *παρὰ τὸ παρέχειν*, eum, qui ſalem, acetum, oleum, ligna, & ſimilia præbet legatis aut magiſtratibus, ut diximus ſup. ad ſat. v. ſ. 1. lib. 1. ex quo parochia. M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 13. epiſt. 2. *Omnino eum Sextius noſter parochijs publicis occupauit, quod quidem facilè patior. Verumtamen, quòd mihi magno beneficio meo magna cum fratribus illius neceſſitudo eſt, inuito eum per litteras, ut apud me diuerſetur.*

- acreis] qui largiter, & ſupra modum bibunt. ut ſat. 2. huius lib. *acria pocula*.

- exſurdant] hebetant, obtundunt. tralatio eſt ab aurium ſenſu ad guſtatum. palato enim iudicantur ſapores.

Inuertunt Aliſanis] id eſt, uini cados inuertentes, totos exhauriunt poculis Aliſanis. M. Tull. orat. pro Plancio. *totus ille tractus celeberrimus Venafranus, Aliſanus.* iam illud inuertunt uinaria, dictum, ut uertere cados. Od. xxix. lib. 3. *Non antè uerſo lene merum cado.* Vertebantur enim cadi, & ſimilia uaſa uinaria, cum uinum ex iis promebatur.

- imis] qui accumbebant in imis lectis, ſeu in infimis lectorum partibus, ut epiſt. ad Loll. 2. lib. 1. *imi Deriſor lecti*.

Conuiuæ lecti] conuiuæ honoratiores, qui ſummi accumbebant.

- ſquillas] ſuprà ſaty. 4. *Toſtis marcentem ſquillis recreabis*, &c. Potorem.

- natantes] in iure, quod iamiam deſcribet.

- porrecta] muræna procera in patina expoſita. participium *porrecta* declarat murænæ magnitudinem, ac proceritatem. ſic ſup. ſat. 2. huius lib. *Porrectum magno magnum ſpectare catino Vellem, ait Harpyijs gula*, &c.

- hæc grauida (inquit)] ſi uerum eſt, quod de murzna traditum eſt, eam cum ſerpente commiſceri, cibus eſt non tam ſuauis, quàm periculoſus. Oppianus quidem lib. 1. *ἁλιευτ.* hanc uulgatam de murzna opinionem non prætermiſit. ſic enim ſcribit. *Ἀμφὶ δὲ μυραίνης φάτις ἔρχεται ὡς ἀΐδηλος, Ὡς μὲν ὄφις γαμέει τε, καὶ ἐξ ἁλὸς ἔρχεται αὐτὴ Πρόφρων ἱμείρουσα παρ' ἱμείροντι γάμοιο*, &c.

- ſub hoc] cum allata eſſet muræna, atque appoſita. *ſub hoc*, id eſt, hoc ipſo tempore: uel circiter hoc tempus.

- deterior carne] deteriore carne futura, ſi poſt partum capta eſſet.

His mistum ius eſt] ius ex his, quæ ſequuntur, temperatum eſt: ex his conſtat, nempe ex oleo Venafrano, garo optimo, uino quinquenni Italico, & Chio, pipere albo, aceto Methymnæo.

- oleo, quod prima Ven. p.] oleo totius Venafrani tractus præſtantiſſimo: uel eo oleo, quod primum expreſſum eſt. oleum Venafranum in primis laudabatur: ut ſup. ſaty. 4. 2. *inſuper addes, Preſſa, Venafranæ quod baca remiſit oliuæ.*

- piſcis Iberi] id eſt, ſcombri. Laudatiſſimum fuiſſe garum, quòd ex ſcombris maceratis, ac liquefactis eſſet confectum, ſuprà notauimus: quod item teſtatur Strabo lib. tertio. cuius uerba refert Athenæus lib. 3. *δειπνοσοφ. Στράβων δ' ἐν τρίτῳ γεωγραφικῶν πρὸς τ' Ἡρακλέους φησὶ νήσοις κτ' Καρχηδόνα τ' καινὴν, πόλιν εἶ) Σεξιτανίαν, ἐξ ἧς καὶ τὰ ταρίχη ἐπωνύμως λέγεσθαι, καὶ ἄλλην σκομβροαρίαν ἀπὸ τ' ἁλισκομένων σκόμβρων· ἐξ ὧν τὸ ἄριστον σκευάζεσθαι γάρον*, id eſt, *Strabo autem lib. 3. Geograph. ait ad Herculis inſulas circa Carthaginem nouam, urbem eſſe Sexitaniam: ex qua ſalſamenta quædam quaſi gentili nomine appellari, & aliam ſcombrorum prædam, è ſcombris,*

bris, qui eo loco capiantur: ex quibus optimum garum confici.

-citra mare nato] Italico. ſignificat uinum Italicum quinquenne adhibitum eſſe in hoc iure coquendo: ſed eidem iam cocto uinum Chium eſſe infuſum. Verùm ſi legamus *coctæ*, hic erit ſenſus: in murænæ coquenda uinum Italicum adhibitum eſſe, ſed ei iam coctæ, uinum Chium.

Dum coquitur] ius: uel muræna, ſi legamus *coctæ*.

-cocto] iuri cocto uinum Chium eſt aptiſsimum. ſed quidam libri calamo exarati habent *coctæ*, uidelicet murænæ.

-ac. Quod Methym.] aceto, ex uino Lesbio corrupto.

Erucas virideis inulis ego pr.] Ego hunc locum in omnibus libris deprauatum, duarum litterarum duntaxat, in duabus uocibus, immutatione emendaui: & cum anteà legeretur, *inulas ego Primus amaras*, ego *inulis ego primus amaris*, reſtitui: coniecturam meam compluribus uiris doctiſſ. approbantibus: quorum uerborum, atque adeò, cuius totius loci hic ordo, hæcq; ſententia eſt. Ego primus omnium monſtraui, hoc eſt, docui incoquere inulis amaris erucas uirideis, ut melius, quod Græci dicunt *ὡς ἄμεινόν τι*, id eſt, tanquam melius quiddam ea mutia, quam teſta marina, nempe echinus, remittit. Curtillus autem monſtrauit incoquere illotos echinos inulis. hæc igitur uerba *illotos*, ſeu *illutos Curtillus echinos*, includenda ſunt interpoſitionis nota. Iam hoc loquendi genus, *erucas inulis incoquere*, cùm ſit alijs Latinis uſitatum, tùm Horatio. Virg. Georg. 4. *Huius odorato radices incoque Baccho*. Hor. Od. 3. epod. *Num uiperinus his cruor Incoctus herbis me fefellit?* Quod autem ad hoc attinet, *ut melius*, tale eſt illud, quod eſt in hac eadem ſaty. *Et leporum auulſos, ut multo ſuauius armos*, id eſt, ut rem multo ſuauiorem: uel, ut multo ſuauius quiddam. Echinum piſcem porrò diximus ex genere teſtaceorum ad illum locum, *Horret capillis, ut marinus aſperis Echinus*, Od. v. epod. ſed non diſſimulabo, me in duobus Vatic. cod. & in Iann. ſcriptum reperiſſe, *Erucas uirideis, inulasq; ego prim. am.* &c. quam ſcripturam ideò non ſequor, quia ſit mihi veriſimile copulationem *que* ab aliquo ſemidocto ſcripturæ iam corruptæ fuiſſe additam.

In patinam] in eam patinam, in qua inerat muræna illa porrecta.

-pulueris atri, Quantum] tantùm, ſubintellige. vt ſaty. 11. huius lib. *Frumenti, quantùm metit Africa.*

-maius ueriti] fortaſſe totius domus ruinam.

Rufus] Naſidienus conuiuator, cœnæ pater.

-poſito capite] demiſſo capite, & ita mœſtus. *καταβαλὼν τὴν ὄψιν, ἢ τὴν κεφαλήν.*

-immaturus] ætate ad mortem immatura.

-flere] flebat: vel flere cœpit.

-ſapiens] vel ſapiens in ea diſciplina, quæ ad obſoniorum apparatum, & uentris, gutturisq; uoluptatem pertinet: vel *ſapiens*, cui palatus ſapiebat: uel quòd ſapientis eſſe velit, hilariter & iucundè viuere, vt Od. xi. lib. 1. *ſapias: vina liques.* &c.

Tolleret] in ſpem meliorem erigeret, excitaret, ſolaretur.

-vt ſemper. &c.] quàm, *&c.* ſic ſup. ſaty. 6. *vt tu Semper eris derisor?*

-ſuſpendens omnia naſo] omnia deridens. ſuprà ſaty. vi. lib. 1. *naſo ſuſpendis adunco Ignotos.*

Hæc eſt conditio viu.] ſermo diſſimulationis, & urbanitatis plenus.

-tuo] alloquitur Naſidienum conuiuatorem.

Te'ne, ut ego] te'ne æquum eſt ſollicitari, & laborare ut lautè accipiar? ne

panis,

panis, &c. ſic Phorm. ille apud Ter. Phorm. *Te'ne aſymbolum venire unctum, atque lautum è balneis, Ocioſum ab animo: cum ille & cura, & ſumtu abſumitur, Dum tibi ſit, quod placeat? ille ringitur, vt tu rideas, Prior bibas, prior decumbas? cœna dubia apponitur?*

- torquerier] cruciari, angi. vt epiſt. ad Loll. lib. 2. *Ludentis ſpeciem dabit, & torquebitur.*

- ſi patinam pede l. ſ.] ſi quis puer, ſeu miniſter non minus ineptus, aut abſurdus, quàm agaſo aliquis, offenſo pede patinam frangat.

Sed conuiuatoris, &c.] id eſt, quemadmodum imperatoris ingenium in rebus aduerſis perſpicitur, & elucet, in ſecundis obſcurum eſt: ſic & conuiuatoris prudentiam declarat caſus aliquis aduerſus, qui in conuiuio interuenerit. Cæſar tamen lib. 7. de bello Gall. *res aduerſas imperatorum auctoritatem minuere* ſcribit.

- quæc. preceris] quæcunque optes: *ὅσα εὔχοιο*. Dij faxint, ut omnia tibi ex ſententia ſuccedant. *omnia optata tibi à Dijs contingant.*

- comis] urbanus, *εὐτράπελος*, facetus.

Et ſoleas poſc.] ex hoc loco intelligere, & colligere licet, conuiuas ſoleas ponere ſolitos eſſe antequàm accumberent.

- in lecto quoque] ex hoc loco perſpicuum eſt, non omnes conuiuas in uno lecto accubuiſſe, ſed plures lectos fuiſſe. *uideres* autem videtur poſitum pro *audires*. audiuntur enim ſuſurri, non videntur.

- ſtridere] à uerbo *ſtrido*. licebat (inquit) uidere, ſeu audire conuiuas in ſingulis lectis conſuſurrantes. Secreta autem aure diuiſos ſuſurros dicit, quia non communiter inter ſe conſuſurrabant, ſed ſeparatim terni in ſingulis lectis: neque collatis omnium capitibus, ſed pro numero lectorum ſeparatis.

Nullos his mall. l. ſ.] Horatius loquitur. his id eſt, quàm hos.

Redde] renuncia, refer. tralatio eſt. nam reddere is propriè dicitur, cui datum eſt, vel qui eripuit, aut abſtulit.

- num ſit quoque fracta lag.] num, quemadmodum aulæa corruerint, ita etiam lagenæ fractæ ſint.

- ridetur] dum ridetur à conuiuis. dum rident conuiuæ.

- fictis rerum] ob res confictas: rebus confictis. ſimilia ſunt illa *abdita rerum, amara curarum, opaca domorum*, &c. quæ notauimus ad Od. XII. lib. 4.

Balatrone ſecundo] id eſt, Balatrone approbante: ex ſententia Balatronis: fauente, & applaudente, ſeu adiuuante Balatrone. ſic ſuprà *rumore ſecundo*. lege annot. ad epiſt. ad Fuſcum Ariſt. lib. 1. M. Tull. ad Q. Fratr. lib. 2. *Vatinium arbitratu noſtro concidimus, Dijs, hominibusq; applaudentibus.*

Naſidiene redis mut. fr.] ἀποστροφὴ ad Naſidienum. ſed hoc ſentit: Naſidienus mutatæ frontis redit, id eſt, Naſidienus hilarior & lætior redit.

Mazonomo.] genus eſt lancis prægrande.

- ſparſi] aſperſi, conſperſi. ut ſaty. 4. huius lib. *Corycioq; croco ſparſum ſtetit.*

Pinguibus & ficis paſt. iec. an.] iecur ſaginatum, & auctum pinguibus ficis. Athen. lib. 9. ſcribit tanto in pretio fuiſſe ueteribus anſeris iecur, ut eſſent apud eos χηνοβοσκοὶ, id eſt, anſerum paſtores, qui anſeres ita alerent, ut eorum iecur mirificè augeretur: quod item tradit Plinius. Ego in Italia idem uidi factitari. ſed quo modo, aut qua arte id fieret, non quæſiui.

Et l. a. vt multo ſuau.] tanquam ſuauius quiddam. ſic ſat. 4. huius lib. *Fæcundi leporis ſapiens ſectabitur armos.* cod. Torneſ. *Et leporis uulſos.*

- edit] in duob. cod. Vat. Iann. Torn. legitur, *edit*, ab edim is, it, ut ſup.

O Od.

Od. 3. ep. *Edis cicutis allium nocentius*. ſic & Plaut. in Pœnulo. *Eſt domi, quod edimus*.

Suaueis res] appoſitio eſt, ut Gramm. appellant. *merulas & palumbes, ſuaues* ... merulæ illæ, & palumbes ſine clune (inquit) ſuaues res eſſent, niſi dominus ineptè; & loquaciter de earum naturis & cauſis diſſereret. Fortaſſe conuiuatorum quorundam ineptias, inſcitiam, & ſtultitiam notat, qui ſingularum rerum, quæ apponuntur, naturas & cauſas nimis ſubtiliter, & odioſè commemorant. Ita fit interdum, ut, dum uel ingenium ſuum intempeſtiuè, atque ineptè oſtentant, uel imprudentes aliquid de cibis appoſitis proferunt, quod parum placeat: conuiuas ab edendo abſterreant. huc fortaſſe pertinet, quod ſcribit Plutarch. lib. 7. ſympoſ. καὶ περὶ οἴνων διαφορᾶς, καὶ μύρων ἐρωτᾶν καὶ διαπυνθάνεσθαι, φορτικὸν κομιδῇ, καὶ νεόπλουτον, id eſt, *& de uinorum, unguentorumq; differentia rogitare, & quærere, pingue, & ineptum, & hominis nuper diuitiis facti proprium eſt*. Acron. neſcio quid de vermibus comminiſcitur. quod commentum ſi cui probatur magis, non equidem inuideo.

Canidia] Canidiam Veneficam, quam, ut apparet, odio Vatiniano perſequebatur, etiam hic inſectatur, mordet, & lacerat non mimico, aut ſatyrico, hoc eſt urbano, ſed planè hoſtili, & Theonino dente.

EPISTOLARVM LIBER PRIMVS.

AD MAECENATEM. I.

PRIMA dicte mihi, ſumma dicende camœna,
Spectatum ſatis, & donatum iam rude, quæris
Mæcenas iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem eſt ætas, non mens. Veianius, armis
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro:
Ne populum extrema toties exoret arena.
Eſt, mihi purgatam crebrò qui perſonet aurem:
Solue ſeneſcentem maturè ſanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.
Nunc itaque & verſus, et cetera ludicra pono: (ſũ
Quid verũ. atq; decẽs, curo, et rogo: et omnis in hoc
Ac, ne fortè roges, quo me duce, quo Lare tuter:
Nullius addictus iurare in verba magiſtri,
Quò me cunque rapit tempeſtas, deferor hoſpes.
Nunc agilis fio, & merſor ciuilibus vndis
Virtutis vera cuſtos, rigidusq; ſatelles:
Nunc in Ariſtippi furtim præcepta relabor,
Et mihi res, non me rebus ſubiungere conor.
Vt nox longa, quibus mentitur amica, diesq;
Longa videtur opus debentibus: vt piger annus
Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt, ingrataq; tẽpora, quæ ſpem,
Conſiliumq; morantur agendi nauiter id, quod
Aequè pauperibus, prodeſt, locupletibus æquè:
Aequè neglectum pueris, ſenibusq; nocebit.

COMMENTARII.

In hac epiſtola plurima elucent & verborum, & ſententiarum lumina: elegantiſsimæ inſunt in ea tranſlationes, & allegoriæ, aliæq; uerborum immutationes, & ſentẽtiarum formæ. Res quidem ipſæ è media philoſophia petitæ, atque è liquidiſsimis Academiæ fontibus hauſtæ ſunt, vt facilè appareat Horatium iam natu grandem, iocis, & nugis relictis, ad ſtudium ſeuerius, & ſene dignius tranſire meditari. Perpetua autem eſt in hoc principio tralatio: quam ſic explico, Mæcenas, quem ego primis meis uerſibus prædicaui, laudaui, atque ornaui: quemq; meis vltimis ſcriptis laudare, & ad immortalitatem conſecrare inſtitui, debeo

Reſtat, vt his ego me ipſe regam, ſolerq́ elemẽtis.
Non poſſis oculo, quantùm contendere Lynceus:
Non tamen iccirco contemnas lippus inungi:
Nec, quia deſperes inuicti membra Glyconis,
Nodoſa corpus nolis prohibere chiragra.
Eſt quâdam prodire tenus, ſi non datur vltrà.
Feruet auaritia, miſeroq́ Cupidine pectus?
Sunt verba, & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? ſunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, vinoſus, amator,
Nemo adeò ferus eſt, vt non miteſcere poſſit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.
Virtus eſt vitium fugere: & ſapientia prima,
Stultitia caruiſſe. vides, quæ maxima credis
Eſſe mala, exiguum cenſum, turpemq́ repulſam,
Quanto deuites animi, capitisq́ labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per igneis.
Ne cures ea, quæ ſtultè miraris, & optas:
Diſcere, & audire, & meliori credere non vis?
Quis circum pagos, & circum compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui ſpes,
Cui ſit conditio dulcis ſine puluere palmæ?
Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.
O ciues, ciues: quærenda pecunia primùm eſt,
Virtus poſt nummos. hæc Ianus ſummus ab imo
Prodocet: hæc recinunt iuuenes dictata, ſenesq́
Læuo ſuſpenſi loculos, tabulamq́ lacerto.
Si quadringentis ſex ſeptem millia deſunt,
Eſt animus tibi, ſunt mores, & lingua, fidesq́:
Plebs eris. at pueri ludentes, rex eris, aiunt,
Si rectè facies. hic murus aëneus eſto,
Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.
Roſcia, dic ſodes, melior lex, an puerorum eſt
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curijs, & decantata Camillis?
Iſ'ne tibi melius ſuadet, qui, vt rem facias, rem
Si poſſis rectè: ſi non, quocunque modo rem:

quidem certè: tu me ad priſtinum illud ſcriptionis genus, nempe ad verſus lyricos, & (ſi ſatyræ in ſcriptis ludicris numerãdæ ſunt, ut quidam volunt) ad ſatyras reuocare, & perpellere conaris, me (inquã) ex meis ſcriptis, quæ ad hominum manus peruenerunt, ſati: à populo cognitum. verùm hæc ætas aliam vitam, alios mores, aliud ſtudium denique poſtulat. uerſus lyricos feci partim iuuenis, partim ætate virili, ac media: ſatyras ſcripſi lu'ibundus: quibus comiter, & vrbanè hominum mores reprehendi. neque mihi ſcribendi vel voluptatem turpem, vel laborem recuſandum eſſe duxi. Nunc autem ætate iam ad ſenectutem præcipitata, periculum eſſe puto, ne, ſi me iterum ad uerſus ſcribẽdos, & ceteras res ludicras conferam, & ita me populi iudicio deintegro committam, meam canitiem populo deridendam propinem.

Prima dicte mihi, ſumma, &c.] ſic Hom. ἐπὶ τ̃ βασιλέως, Ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ' ἄρξομαι. & Theocr. ἐγκωμ. πτολεμ. Ἀνδρῶν δ' αὖ Πτολεμαῖος ἐνὶ πρώτοισι λεγέσθω, Καὶ πύματος, καὶ μέσσος· ὁ γὰρ προφερέστατος ἀνδρῶν. & Theognis, Ὦ ἄνα Λητοῦς υἱὲ, Διὸς τέκος, οὔποτε σεῖο Λήσομαι ἀρχόμενος, οὐδ' ἀποπαυόμενος. Ex hoc loco argumentantur quidam epiſtolas poſtremo loco ab Horatio eſſe ſcriptas, & poſtremo loco eſſe locandas.

– ſumma] ſuprema, vltima

Ut propius ſpectes lacrymoſa poëmata Puppi:
An, qui fortunæ te reſponſare ſuperbæ
Liberum, & erectum præſens hortatur, & optat?
Quòd ſi me populus Romanus fortè roget, cur
Non, ut porticibus, ſic iudicijs fruar iiſdem,
Nec ſequar, aut fugiam, quæ diligit ipſe, vel odit:
Olim, quod vulpes ægroto cauta leoni
Reſpondit, referam: quia me veſtigia terrent
Omnia te aduerſum ſpectantia, nulla retrorſum.
Bellua multorũ es capitũ. nã quid ſequar? aut quẽ?
Pars hominum geſtit conducere publica: ſunt, qui
Fruſtis, & pomis viduas venentur auaras,
Excipiantq́; ſenes, quos in uiuaria mittant.
Multis occulto creſcit res fœnore. verùm
Eſſe alijs alios rebus, ſtudijsq́; teneri:
Iidem eadem poſſunt'ne horam durare probantes?
Nullus in orbe ſinus Baijs prælucet amœnis,
Si dixit diues: lacus, & mare ſentit amorem
Feſtinantis heri. cui ſi vitioſa libido
Fecerit auſpicium: cras ferramenta Theanum
Tolletis fabri. lectus Genialis in aula eſt?
Nil ait eſſe prius, melius nil cælibe vita.
Si non eſt: iurat benè ſolis eſſe maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
Quid pauper? ride. mutat cœnacula, lectos,
Balnea, tonſores: conducto nauigio æquè
Nauſeat, ac locuples, quem ducit priua triremis.
Si curatus inæquali tonſore capillos
Occurri: rides. ſi fortè ſubucula pexæ
Trita ſubeſt tunicæ: vel ſi toga diſſidet impar:
Rides. quid, mea cum pugnat ſententia ſecum?
Quod petijt, ſpernit: repetit, quod nuper omiſit:
Aeſtuat, & vita diſconuenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.
Inſanire putas ſolennia me: neque rides:
Nec medici credis, nec curatoris egere
A prætore dati: rerum tutela mearum
Cum ſis, & prauè ſectum ſtomacheris ob vnguem
De te pendentis, te reſpicientis amici.
Ad ſummam, ſapiens vno minor eſt Ioue, diues,

tima, ut Od. xxviii. lib. 3. *Summo carmine, quæ Cnidon, Fulgenteſq́; tenet Cycladas.*

Spectatum ſatis] ſatis perſpectum, & cognitum, δοκιμασθέντα. nota ſunt illa loquendi genera apud M. Tull. *ſpectata uirtus, ſpectata fides, ſpectata nobilitas*, quæ trãslata ſunt ab hiſtrionibus, & gladiatoribus. Terent. in Andr. *enimuerò ſpectatum ſatis putabã, & magnum exemplum continentiæ*. pertinet etiam interdum ad nummos. Plaut. in Perſa. *Non hercle quoi nunc hoc dem ſpectandum, ſcio.*

-& donatum iam rude] liberati gladiatores rude donabantur. M. Tul. Philipp. 2. *Tam bonus gladiator rudem tam citò accepiſti?*

-quæris Mæcenas iter. ant.] translatio ſumta à gladiatoribus. ſignificat autem per ludũ antiquum, uerſus lyricos, atque amatorios, & fortaſſe etiam ſatyras omne genus verſuum. Iã hoc genus loquendi *quæris includere*, Horatio vſitatum, ut annotauimus ad Od. xv. lib. 1

Veianius] gladiatoris nomen.

Herculis ad poſtem fixis] Herculi conſecratis; & ad eius ædem ſuſpenſis.

-latet abditus agro] deliteſcit in agro, arte armorum ludicra omiſſa.

Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum:
Præcipuè ſanus, niſi cum pituita moleſta eſt.

Ne populum extrema toties] id eſt, ne toties populo ſupplicet, ut cum libertatem exoret. ſed poteſt'ne ſæpius exorari, ſeu obtineri libertas? eueniebat interdum, ut boni gladiatores, tametſi à populo libertatem obtinuiſſent, tamen propter excellentiam, in ludum iterum, atque iterum reuocarentur, atque adeò retraherentur. Iam locus, in quo gladiatores decertabant, arena appellabatur. *extrema* autem dixit, quia ab extrema parte arenæ gladiatores à populo libertatem petere ſolebant.

-purgaram] ſic Plautus Mil.glor. *Perpurgatis ambo damus tibi operam auribus.* contrà epiſt. prox. *Auriculas citharæ collecta ſorde dolentes.*

-purg. perſ.aurem] id eſt, qui me moneat non auerſum à monitis. *perſonet aurem* autem idem ualet, quod per aurem ſonet. quale eſt illud Od. VII. lib. 2. *-quis vdo Deproperare apio coronas, Curat've myrto?* pro eo quod eſt, de vdo apio properare coronas curat, aut myrto. cuius generis aliquot exempla ad illum locum collegimus. alioqui *perſonare* uerbum eſt abſolutum & compoſitum: quod cum ſexto caſu iungi ſolet, ut Od. XVII. libro 1. *-dulci Tyndari fiſtula Valles, & uſticæ cubantis Læuia perſonuere ſaxa.* & M. Tull. in Piſonem, *cum collegæ ſui domus cantu, & cymbalis perſonaret.* uide plura ad Od. illam XVII. lib. 1.

Solue ſeneſcentem] huc pertinent uerſus Ennij, *Sicut fortis equus, ſpatio qui ſæpe ſupremo Vicit Olympia, nunc ſenio confectu' quieſcit.*

-ilia ducat] ægrè ſpiritum ducat, ſpiritus difficultate laboret, ilia trahat, vt loquitur Plin. lib. 26.

-verſus, & cetera ludicra] omnes ferè per uerſus, & ludicra, carmina lyrica ſignificari putant. Non deſunt tamen, iíq; docti, qui etiam ſatyras in numero ſcriptorum ludicrorum habent, multóq; adeò magis, quàm Odarum libros. ſic enim diſputant illi, Satyrarum locutio ſermo merus eſt, nihilq; ex ſatyris Horatius, præterquam riſum legentium, quærit. Præterea duobus locis ſatis apertè declarat, ſatyras ſcriptionis genus eſſe ludicrum: uno, qui eſt ſaty. X. lib. 1. *-hæc ego ludo, Quæ nec in æde ſonent,* &c. altero, qui eſt ſaty. V. eiuſd. *-vbi quid datur oci, Illudo chartis.* ego iudicium meum non interponam. hoc tantùm dicam, in ſatyris multum quidem ineſſe vrbanitatis, & comitatis, & ioci: ſed Horatium tamen, dum ridere, & iocari, & ludere uidetur, plerunque in eis res ſerias agere: hic autem ſatis planè (ut mihi quidem uidetur) quid ſentiat, verbis exprimere, atque eloqui, nempe ſe uerſuum faciendorum finem facere, iocos omnes, amores, conuiuia, nugas, res omneis ludicras denique omittere, ſeſeq; totum ad Philoſophiam, tanquam uitæ ſuperioris emendatricem, & omnium uirtutum, uitæq; adeò beatæ effectricem, conferre in animo habere: quibus conſentaneum eſt illud in epiſt. II. lib. 2. in extrem. *Nimirum ſapere eſt abiectis vtile nugis: Et tempeſtiuum pueris concedere ludum, Ac non verba ſequi fidibus modulanda Latinis, Sed ueræ numeroſq;, modoſq; ediſcere uitæ.* Idem eadem epiſt. duabus antè pagellis, ait annos, & ætatem ingraueſcentem ſibi eripuiſſe *iocos omneis, Venerem, conuiuia, ludum. Tendunt* prætereà (inquit) *extorquere poëmata.*

-omnis in hoc ſum] totus in hoc ſum. ſic ſaty. IX. lib. 1. *Neſcio quid meditans nugarum, totus in illis.*

Condo, & comp. quæ m. &c.] non dicit ſe ea ſcribere, quæ mox in lucem edere, & diuulgare poſſit, ſed ea congerere, & recondere in animo, quæ mox ad uſum ſuum, & ad rectè, ſapienter, & uirtuti conuenienter uiuendi facultatem ſumere, & depromere queat. allegoria eſt ducta ab eo, qui in

penu,

penu, ſeu in apotheca recondit res ad uictum neceſſarias, quas ſuo tempore depromat, & quibus, cum opus ſit, utatur. ut epiſt. 11. huius lib. *-ualeat poſſeſſor oportet, Si comportatis rebus benè cogitat uti*. his adde exemplum formicæ, quod eſt ſaty. 1. lib. 1.

Quo Lare] qua familia: ſeu quo familiæ duce. erant enim plures Philoſophorum familiæ, ut familia Platonis, & Academicorum, familia Ariſtotelis, & Peripateticorum, Zenonis, & Stoicorum, &c.

Nullius addictus] videtur ſignificare ſe eſſe Academicum, quorum eſt nulli rei aſſentiri. qua de re M. Tull. lib. de finibus. Sed quòd ait ſe nullius in verba magiſtri iuraſſe, idem ferè dicit M. Tull. alijs verbis, in proœm. lib. 4. Tuſcul. *nos inſtitutum tenebimus, nulliſq; unius diſciplinæ legibus aſtricti, quid ſit in quaque re maximè probabile, maximè requiremus*. Idem in proœ. lib. 2. notans, ac deſcribēs eos philoſophos, qui uni diſciplinæ ſeſe dediderunt, eodem verbo utitur, quo Horat. *noſq; ipſos redargui, refelliq; patiamur. quod ij ferunt iniquo animo, qui certis quibuſdam, deſtinatiſq; ſententijs quaſi addicti, & conſecrati ſunt, eaq; neceſſitate constricti, ut etiam, quæ non probare ſoleant, ea cogantur conſtantiæ cauſa defendere*. In uoce *addictus* quidam ſubintelligunt *ſum*, ſed minus rectè. nam pertinet ad uerbum *deferor*, quod ſequitur. Addicti autem propriè dicebantur debitores, qui, cum damnati iudicatum ſoluere non poſſent, nexi, creditoribus in ſeruitutem addicebantur.

-iurare in uerba] ſuprà Od. xv. epod. *Sed iuremus in hæc.* & Od. xv. *In uerba iurabas mea.*

Quo me cunque rapit, &c.] tralatio perpetua eſt à nauigantibus ducta.

-agilis] quaſi ad agendum promtus, & expeditus, πρακτικός. ut epiſt. ad Loll. 2. hoc libro, *-agilem, nauumq; remiſſi.* & epiſt. ad Iul. Flor. eod. lib. *Quæ circumuolitas agilis thyma.*

-& merſor ciuilibus vndis] idem dicit. ſignificat enim ſe interdum Stoicorum, aut Peripateticorum diſciplinam colere, ac probare, qui ſapientem à reip. adminiſtratione non auocant, ut mox ex M. Tullio oſtendimus: interdum Cyrenaicis & Epicureis aſſentiri, qui ſapientem ad remp. acceſſurum negant. M. Tull. in orat. pro Sext. de Epicuro. *Sapientem omnia ſua cauſa facere, Remp. capeſſere hominem benè ſanum non oportere. merſor* autem ſcriptum reperi in trib. Vat. & Iann. & ſanè magis conuenit *undis* hoc uerbum, quàm *uerſor*. ſic ferè Catull. ad Manlium, *Accipe, queis merſor fortunæ fluctibus ipſe.*

Virtutis veræ cuſtos] quales ſunt Stoici, qui ſummum bonum, & uitam beatam in uirtute ponunt: aiuntq; etiam ſapientem ad Remp. adminiſtrandam acceſſurum. M. Tullius lib. 3. de finib. ſub Catonis perſona, *Cum autem ad tuendos, conſeruandoſq; homines hominem natum eſſe videamus: conſentaneum eſt huic naturæ, ut ſapiens uelit gerere, & adminiſtrare remp.*

-ſubiungere] ſic habent tres lib. Vatic. & item Iann. Faēr. Torneſ. Rain. Card. quam ſcripturam probo, ut germanam, & ueram, reiecta altera, ut ſuppoſititia: quamuis & uerbum *ſummittere* ſciam huic ſententiæ conuenire.

Nunc in Ariſtippi] à quo Cyrenaica diſciplina manauit. M. Tullius Off. 3. *Atqui ab Ariſtippo Cyrenaici, atque Annicerij nominati omne bonum in uoluptate poſuerunt*, &c. de quo plura dicemus ad epiſt. ad Scæuam, hoc lib.

-amica] ἑταῖρα, ut epiſt. ad Vallam lib. 1. *Quod me Lucanæ iuuenem commendet amicæ.*

-opus debentibus] ijs, qui conducti ſunt, ut opus faciant.

-agendi nauiter id, quod, &c.] philoſophandi. nam ſapientiæ ſtudium æque pauperibus, ac diuitibus prodeſt, eiuſdemq; neglectio æquè pueris, ac ſenibus nocet.

Reſtat, vt his ego me, &c.] cum impeditus duris temporibus, & potentiorum, ac principum amicitia non poſſim operam omnem iu ſtudium ſapientiæ conferre, reſtat ut his præmordijs, & elementis philoſophiæ me contentum eſſe oporteat.

Non poſsis oculo] à ſimili. Et ſi aliquis (inquit) tantùm oculorum acie ualere non poſſit, quantum Lynceus, non tamen oculorum morbum negligere debet.

Lynceus] de Lynceo notiſſima fabula eſt, eum uſque adeò ceteris oculorum acie præſtitiſſe, ut, quæ apud inferos agerentur, uideret. ſed plura de eo diximus ad ſaty. 11. lib. 1.

Nec, quia deſperes inuicti, &c.] Glyconem athletam fuiſſe uerisimilius eſt, quàm gladiatorem.

Nodoſa] quæ ueluti nodis quibuſdam uſum manuum, & articulorum impedit.

Eſt quâdam Prodire tenus] licet uſque ad certum aliquem finem progredi, ſi non licet ſuperare, aut tranſgredi. in tribus codicib. Vatic. & Torn. ſcriptum eſt *Eſt quodam*, ex qua ſcriptura feci *Eſt quâdam*, quæ ſine dubio uera eſt.

-uerba & uoces] id eſt, carmina, & cantiones, &, (ut Græci uocant) ἐπῳδαὶ: ſed ſignificat ἀλληγορικῶς ſermones philoſophicos. M. Tull. ἐπῳδὰς quas appellant Græci, cantiones uidetur nominare in libro de claris orator. *Cum ego pro Titinia Cottæ peroraniſſem: ille* [Curio] *contra me pro Seruio Nænio diceret, ſubito totam cauſam oblitus eſt, idq; ueneficijs & cantionibus Titiniæ factum eſſe dicebat.* Horatius uoces, & carmina appellat, ut & Virg. Pharmaceutria. *Carmina uel cælo poſſunt deducere lunam.* Tibullus cantus libro 1. eleg. VIII. *Cantus uicinis fruges traducit ab agris: Cantus & iratæ detinet anguis iter.* ſic nutrix illa apud Euripidem in Hippolyto, Phædram amore Hippolyti captam, & ex eo amore grauiter laborantem conſolans dicit, uoces eſſe nonnullas, & quædam carmina, quibus illa ægritudinem ſuam leuare poſſit, his uerbis, Εἰσὶν δ' ἐπῳδαὶ, καὶ λόγοι θελκτήριοι· φανήσεταί τι τῆσδε φάρμακον νόσου. ueteres autem tantam uim in huiuſmodi carminibus, ſeu cantionibus ineſſe putabant, vt eas etiam morbis, & uulneribus mederi exiſtimarent. Itaque Homerus ὀδ. τ. ſanguinem ex eo uulnere, quod Vlyſſis femori aper inflexerat, manantem, facit ἐπῳδῇ, id eſt, carmine, ſeu cantione, & quibuſdam vocibus cohiberi, his uerbis, Ὠτειλὼ δ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο Δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν Ἔσχετον. Et Pindarus εἰδ. γ. πυθ. cum expoſuiſſet, Aeſculapium Chironi in diſciplinam eſſe traditum, ut ab eo medendi ſcientiam diſceret, atque ad Aeſculapium poſteà conuenire & concurrere ſolitos, qui aut morbis affecti, aut ulceroſi, aut ſaucij eſſent, ſubiungit ad extremum, eam fuiſſe in Aeſculapio artis præſtantiam, ut quotquot ad ſe uenirent ægri, aut debiles, aut uulnerati, omneis malis ac laboribus leuatos abs ſe dimitteret, alios carminibus curans, alios potionibus, alios pharmacis, & medicamentis foris admotis, alios adhibita ſectione. uerba Pindari ſunt hæc. τοὺς μὲν μαλακαῖς ἐπαοιδαῖς ἀμφέπων, τοὺς δὲ προσανέα πίνοντας, ἢ γυίοις περάπτων πάντοθεν φάρμακα, τοὺς δὲ τομαῖς ἔστασεν ὀρθούς. Idem εἰδ. η. Νεμ. ἐπαοιδαῖς δ' ἀνὴρ νώδυνον καί τις κάματον θῆκεν. Habuit, & Medea ſuas ἐπῳδὰς, de quibus Pauſan. in Corinth. Plato quoque in Euthydemo eorum artem, qui orationes componunt, cum arte excantatorum comparat, quia, quemadmodum hæc uiperas, phalangia, ſcorpios,

ſcorpios, & huiuſmodi animalia peſtifera, & morbos lenit, ac permulcet: ita illa iudicum, concionis, & multitudinis animos delinire ſolet. uerba Platonis ſunt hæc. *ἡ μὲν γὰρ τῶν ἐπῳδῶν, ἐχέων τε, καὶ φαλαγγίων, καὶ σκορπίων, καὶ τῶν ἄλλων θηρίων τε καὶ νόσων κήλησίς ἐστιν· ἡ δὲ δικαστῶν τε, καὶ ἐκκλησιαστῶν, καὶ τῶν ἄλλων παραμύθια τυγχάνει οὖσα.*

Laudis amore tumes?] *φιλοτιμεῖς;* ambitioſus es? ambitione laboras?

–piacula] *καθάρματα*, ſup. lib. 1. Od. xxviii. *Teque piacula nulla reſoluent*,

–ter] *τρίς*. numerus eſt perfectus, ut annotauimus ad Od. 1. lib. 1.

–amator] *ἐραστής*. *amator* (inquit Donato) *corporis eſt*, *amicus animi*.

Nemo adeo ferus eſt] nemo adeo uitioſus eſt, quin uirtutem conſequi: nemo adeo immanis & ferus, quin exuere feritatem, & humanitate expoliri poſſit. Eſt autem vſus duabus tranſlationibus, quæ mutuò non reſpondent, *ferus*, & *miteſcere*, cum feri manſueſcant potius, ſeu cicurentur: acerba miteſcant: prætetea in uoce *culturæ* alia tranſlatio ineſt: qua & M. Tull. uſus eſt Tuſc. 11. *cultura porrò animi philoſophia eſt*. Theognis autem longè aliter ſentit, nempe animi morbos nulla medicina ſanabiles eſſe. quòd ſi Deus (inquit) hanc medicis uim, ac facultatem dediſſet, ut uitium tollere, & malam mentem ſanare poſſent, magnam mercedem ferant.

Virtus eſt uitium fug.] Quinctil. lib. 9. cap. 3. ubi diſputat de figuris uerborum, ita hunc locum explicat. *Interim etiam dubitari poteſt, cui ſimile uitio ſit ſchema: ut in hoc. Virtus eſt uitium fugere. – Aut enim partes orationis mutat ex illo. Virtus eſt fuga uitiorum: aut caſus ex illo, uirtutis eſt uitium fugere.*

–turpemq; repulſam] cur turpem? quia turpe eſt petijſſe magiſtratum, & non obtinuiſſe. ſed M. Tull. in orat. de Aruſp. reſponſ. eos repulſos eſſe dicit, non, qui aliquando honorem uitio ciuitatis, non ſuo, non ſunt aſſecuti: *nam id quidem* (inquit) *multis ſæpe optimis, atque honeſtiſſimis uiris accidit: Repulſi ſunt ij, quos ad omnia progredientes, quos munera contra leges gladiatoria parantes, quos apertiſſimè largientes non ſolùm alieni, ſed etiam ſui, uicini, tribules, urbani, ruſtici repulerunt*. Hæc igitur duntaxat repulſa, Ciceronis ſententia, turpis eſt.

Impiger extre. curr. mer.] nauigas ad Indos. nam currere, & curſum, ad nauigationem pertinere: & currum pro naui uſurpari ſuprà oſtendimus. mercatores autem à mercibus & mercando ſunt appellati, quòd merces aliunde petãt, ſiue ementes, ſiue permutantes, quas in patriam ſuam deportent, ut eas pluris diſtrahant. cui rei multum diſſimilis eſt negociatorum ratio. negociantur enim uel arando, uel paſcendo, uel pecunijs occupandis, & exercendis, uel uectigalibus conducendis.

Per mare pauperiem fugiens, &c.] Theognidem uidetur expreſſiſſe, *Χρὴ γὰρ ὁμῶς ἐπὶ γῆν τε, καὶ εὐρέα νῶτα θαλάσσης Δίζεσθαι χαλεπῆς Κύρνε, λύσιν πενίης.* Idem alibi non ſolùm per mare currendum cenſet, ut paupertatem fugiamus, uerùm etiam in mare deſiliendum, & ex altis, ac præruptis ſaxis præcipitandum, his uerbis. *Ἣν δὴ χρὴ φεύγοντα καὶ εἰς μεγακήτεα πόντον Ῥιπτεῖν, καὶ πετρῶν, Κύρνε, κατ' ἠλιβάτων.*

–per ignes] per ignem, ſeu per ignes ire dicuntur, qui quippiam magno cum ſui capitis periculo moliuntur. Ariſtoph. in Lyſiſtrata *κἄν με χρῇ διὰ τοῦ πυρὸς, θέλω βαδίζειν.*

Ne cures ea, quæ, &c.] hæc eſt huius loci ſententia. ut rem familiarem augeas, paupertatemq; fugias, terras omnes, & maria omnia peragras: ut non cures autem, & ut contemnas ea, quæ ſtultè admiraris, & concupiſcis, quales ſunt diuitiæ, honores, opes, potentia: diſcendi laborem perferre non uis, nec prudentiori,

dentiori, ſapientioriq; credere? *ne* hoc loco ualet ut non, ne quis putet prohibendi uim habere.

Magna coronari contemnat] Quis in paruis, & uulgatis certaminibus ætatem ſuam conſumere, vireſq; conterere velit: certamina autem nobiliſſima, qualia ſunt Olympica, contemnat, præſertim cui vincendi ſpes proponatur, conditioq; feratur non magno admodum labore ſuſcepto? profectò nemo. Ita ſtultum eſt pecuniarum, & inaniſſimarum rerum gratia totam uitam in moleſtiſſimis curis, ac laboribus traducere: animorum autem ſanandorum, & ſapientiæ parandæ cauſa diſcendi laborem perferre nolle. M.Tull.in orat. pro Flacco ait iocans, & Græcos irridens, Olympicorum certaminum uictoriam Græcis maiorem, & glorioſiorem fuiſſe, quàm Romanis triumphum. Et Plato Olympionicarum uitã pro beatiſſima poſuit.lib.5.de rep.ubi enumeratis ijs commodis, quibus fruentur: & incommodis, quibus liberabuntur ciues ij, quibus inter ipſos bona fuerint communia ſubijcit: ab his igitur malis omnibus erunt liberi, uitamq; viuent Olympionicarum vita beatiorem. verba Platonis ſunt hæc, *ζήσουσί τε τοῦ μακαριστοῦ βίου, ὃν οἱ ὀλυμπιονῖκαι ζῶσι, μακαριώτερον. coronari Olympia* autem, genus eſt loquendi Græcum, pro coronari Olympiorum nomine.

-ſine puluere] ſine labore, Græci *ἀκονιτὶ* dicunt. Pauſan. *ἠλιακ. β. τότε μὲν δὴ τοῦ παγκρατίου τὴν νίκην ἀνὴρ ἐκ Μαντινέας Δρομεὺς ὄνομα πρῶτος, ὧν ἴσμεν, ἀκονιτὶ λαβεῖν λέγεται.* & Lucianus in dialogo quodam *ἀκονιτὶ κρατήσομεν.*

Virtus poſt nummos] huc pertinet illud Phocylidis, quod refert Plato lib. 3.de rep.his verbis. *φωκυλίδου γάρ, ἦν δ' ἐγὼ, οὐκ ἀκούεις πῶς φησὶ δεῖν, ὅταν τῳ ἤδη βίος ᾖ, ἀρετὴν ἀσκεῖν*; id eſt, Phocylidem (inquam) non audis, quemadmodum dicat, cum alicui ſuppetunt viuendi facultates, tum virtutem colere, atque exercere oportere?

Ianus ſummus ab imo] via quædam à Iani templo Romæ Ianus fuit appellata, in qua trapezitæ, & fœneratores habitabant. M.Tull.offic. lib.2.in extremo. *ſed toto hoc de genere, de quærenda, de collocanda pecunia, etiam de utenda, commodius à quibuſdam optimis uiris ad medium Ianum ſedentibus, quàm ab ullis philoſophis ulla in ſchola diſputatur.* & Phil.VI. *Ianus medius in Antonij clientela ſit? quis unquam in illo Iano inuentus eſt: qui L.Antonio mille nummûm expenſum ferret?* erat autem templũ Iani in foro Romano.

Prodocet] ſic eſt legendum, & ita ſcriptum reperi in trib.cod.Vatic.& Rain. Card. Iann. Faër. Torn. *prodocere* autem eſt foris, & palam, & publicè docere. *pro* enim, ut alibi admonuimus, ſæpe idem ualet in compoſitione, quod foris, ſeu foras, & palàm.

-dictata] tralatio eſt à magiſtrorum dictatis. epiſt. ad Loll. 11. huius lib. *Sic iterat uoces, & uerba cadentia tollit, Vt puerum credas ſæuo dictata magiſtro Reddere* M.Tull.de finib.4. -*quæ quidem res efficit, ne neceſſe ſit iiſdem de rebus ſemper quaſi dictata decantare.* Idem ad Qu.Fratr.lib.3. *præſertim cum illam orationem nemo lecturus ſit: meam in illum pueri omnes tanquam dictata, perdiſcant.*

Læuo ſuſpenſi loculos] hic uerſus reperitur ſaty.VI.lib.I.

Si quadring. ſex ſept. mill. def.] ideſt, ſi quadringentis millibus ſeſtertiũm, qui cenſus erat equeſtris, ſex, aut ſeptem millia deſunt, non eris eques: at plebs eris, id eſt, de plebe, ſeu plebeius: beatè autem viuere licet, etiam ſi quis non ſit eques. Iam *ſex ſeptem* dictum pro ſex, aut ſeptem. ſic M. Tull. ad Att.lib. 10. ep. cuius principium eſt. *Et ſi res ipſa monebat, &c. quippe qui florentiſſimus, ac nouus VI. VII. diebus ipſi illi egenti, ac perditæ multitudini in odium acerbiſſ. uenerit.*

-hic murus aëneus eſto] id eſt, in hac una re totius vitæ tuæ præſidium ſit poſitum,

poſitum, ut nullius flagitij tibi conſcius ſis, & ab omni culpa uaces. hæc ſit tua arx, tuumq; propugnaculum, nullius turpitudinis tibi eſſe conſcium.

Roſcia dic ſodes &] de lege Roſcia ſup. diximus ad Od. 4. epod.

- an puerorum eſt] ſic habent duo lib. Vatic. & Faërn. & Torn. in aliis lib. deeſt uerbum eſt.

Nænia] cantilena puerilis: carmen leue. ſup. ad Od. 1. lib. 2. aliàs Nænia carmen, quod in funere cantabatur ad tibiam laudandi gratia. uide Feſtum. uidetur autem reſpexiſſe (& ita M. Ant. Muretus putabat) ad locum illum Platonis, qui eſt in Theæteto, his uerbis. *ὁ μὲν ἁμαρτὼν, καὶ ὃς ἂν ἀεὶ ἁμαρτάνῃ, καθεδεῖται, ὥσπερ φασὶν οἱ παῖδες σφαιρίζοντες, ὄνος· ὃς δ' ἂν περιγένηται ἀναμάρτητος, βασιλεύσει ἡμῶν, καὶ ἐπιτάξει ὅ, τι ἂν βούληται*, id eſt, qui peccauit, & qui ſemper peccauerit, ſedebit aſinus, ut aiunt pueri, pila ludentes: qui uerò non peccando ſuperior fuerit, rex erit noſter, & quicquid uolet, imperabit.

Et maribus Curijs, & decantata] à priſcis illis Romanis maſcula uirtute præditis, non mollibus, neque effæminatis decantata.

Is ne tibi melius ſuadet.] puta Roſcius Otho Roſciæ legis auctor.

- qui, vt rem facias] qui ſuadet, ut rem facias, ſi poſſis rem rectè facere.

Vt propius ſpectes lacry. poë.] ut ſis eques Rom. & ſpectes ludos, & fabulas in quattuordecim ordinibus.

- lacrymoſa poëmata.] tragœdias Puppii. de Puppio tragico nihil me legere memini.

- reſponſare] repugnare, obſiſtere, non ſuccumbere. ſic dixit, *Reſponſare cupidinibus* ſaty. vi. lib. 2.

- præſens hortatur] qui præſens hortatur alterũ, magis commouet, quàm, qui abſens per nuncium, aut per litteras. Sic Vlyſſes apud Hom. ὀδυσ. μ. unumquẽque ſociorum hortatur aſtans, & præſens, ut remis enixè impulſis Scyllã, & Charybdin uitent. *Αὐτὰρ ἐγὼ διὰ νηὸς ἰὼν ὤτρυνον ἑταίρους Μειλιχίοις ἐπέεσσι παρασταδὸν ἄνδρα ἕκαστον.* & ἰλιάδ. μ. *Δὴ τότε Πουλυδάμας θρασὺν ἕκτορα εἶπε παραστάς.* Prætereà maiorem uim habent, & plus ualent, qui præſentes ſunt. ex quo præſentes Diuos dicimus. uide ann. ad Od. xxxv. lib. 1. ſic etiam loquitur M. Tull. lib. 3. accuſat. *neque, cum præſens oraret, vt quamplurimum ſereret*, &c. ibidem. *niſi litteras miſiſſem: non eſt ſatis: niſi præſens confirmaſſem.*

- optat] quidam lib. ſcripti. *orat.*

Olim, quod Vulpes ægroto cauta] Notiſſimus eſt hic Aeſopi apologus. commemorat eum Plato in Alcibiade primo, ſeu de natura humana, eo loco, vbi oſtendit, Lacedæmonem omnium Græcarum urbium auri, argentiq; eſſe pleniſſimam, atque opulentiſſimam propterea, quòd iam diu cùm ex omni Græcia, tùm interdum etiam ex Barbaria aurum eò ingrediatur, atque influat: effluat nunquam: quin planè (inquit) ut fabulatur Aeſopus uulpem leoni dixiſſe: nummorum ingredientium quidem ueſtigia omnia ad Lacedæmonem uerſa apparent: egredientium autem nulla extant. uerba Platonis ſunt hæc, *Ἀλλ' ἀτεχνῶς κατὰ τὸν Αἰσώπου μῦθον, ὃν ἡ ἀλώπηξ πρὸς τὸν λέοντα εἶπε, καὶ τοῦ εἰς Λακεδαίμονα νομίσματος εἰσιόντος μὲν τὰ ἐκεῖσε τετραμμένα, δῆλα· ἐξιόντος δ' οὐδαμῆ ἄν τις ἴδοι.* cum his Horatianis conſentanei ſunt illi Lucillii uerſus, qui extant apud Nonium. *Quid ſibi uult, quare ſit ut introuorſus, ut ad te Spectent, atque ferant ueſtigia ſe omnia prorſus?*

- multorum capitum] *θηρίον πολυκέφαλον.*

- conducere publica] ex quo dicti ſunt publicani, qui uectigalia populi Ro. conducebant, ut, quo plus exigerent, quàm conduxiſſent, eo plus lucri facerent. conducunt etiam publica, qui opus aliquod publicum faciendum, qui exercitum alendum,

alendum, ac ueſtiendum ſuſcipiunt: cuius poſterioris exemplum pulcherrimum extat apud T.Liuium lib.23. ad finem.

- ſunt, qui Fruſtis, & pomis,&c.] captatores: quod genus hominum deſcribit ſaty.v.lib.2.& M. Tull. paradox. *ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι*. &c. his uerbis: *hereditatis ſpes quid indignitatis in ſeruiendo non ſuſcipit? quem nutum locupletis orbi ſenis non obſeruat? loquitur ad uoluntatem, quicquid denunciatum ſit, facit, aſſentitur, aſſidet, miratur. quid horum eſt liberi?*

Excipiantq; ſenes] aptiſſimum uerbum ad exprimendam captatorum calliditatem, ac ſolertiam in ambiendis, & colendis ſenibus orbis. dicimus enim excipere,& exceptare piſces. M.Tull.eod. parad. *& uideat aliquem ſummis populi beneficijs uſum, barbatulos mullulos excepantem de piſcina,& pertrectantem, & muranarum copia gloriantem.* uel dicendum potius excipere, eſſe hic inſidioſè adoriendo capere, ut excipere aprum uenabulo, & excipere è prælio fugientes. uide annot. ad Od.xii.lib.3.

- uiuaria] uiuaria, ſepta quædam loca, in quibus feræ uiuæ paſcuntur, leporaria appellat Varro, ut refert Gell.lib.2.cap.xx.

- uerum, Eſto alijs alios,&c.] uerùm (inquit) cum tot ſint hominum capita,& tam uaria ingenia; concedendū eſt, ut alii alijs ſtudijs dediti ſint. Quid autē minus ferendum, quàm unum, eundemq; hominem nunc hoc, nunc illud probare? neque in una ſententia perpetuò manere? neque vnum conſilium diutius amplecti? Plato in Gorgia Socratem ita facit loquentem. *καί τοι ἔγωγε οἶμαι ὦ βέλτιστε, καὶ τὴν λύραν μοι κρεῖττον εἶναι ἀνάρμοστόν τε, καὶ διαφωνεῖν, καὶ χορὸν, ᾧ χορηγοίην καὶ πλείστους ἀνθρώπους μὴ ὁμολογεῖν μοι, ἀλλ᾽ ἐναντία λέγειν μᾶλλον, ἢ ἕνα ὄντα ἐμὲ ἐμαυτῷ ἀσύμφωνον εἶναι, καὶ ἐναντία λέγειν*, id eſt, *Atqui equidem arbitror multo praeſtare lyram mihi diſconuenire & diſcordem eſſe,& chorum, cui ego præpoſitus ſim,& complures homines mihi non aſſentiri, ſed potius aduerſari ſua oratione, quàm me, qui unus ſim, à meipſo diſcrepare, mecumque pugnantia loqui.*

- poſſuntne] ſecutus ſum hic unum cod.Vatic.& Rain.Card.nam ceteri non habent particulam interrogantem *ne*.

- prælucet] amœnior eſt: præſtat. Sic *præniteat* dixit Od. xxxiii. lib. i. pro eo, quod eſt, formoſior ſit, ſeu uideatur. - *cur tibi iunior Læſa præniteat fide*.

- lacus,& mare ſentit amorem] quia diues ſtatim eo materiam, cæmenta, ferramenta, & cetera comportari iubet, ut ibi ædificet.

- cui ſi uitioſa libido F.auſp.] propterea, quòd olim nihil ſuſcipiebat populus Rom. inauſpicatò: alioqui minus ſecundos rerum ſuſceptarum exitus, contemtioni religionis aſcribebat, fit vt auſpicium pro rei gerendæ ratione, & principio ſumatur. hoc igitur ſignificat Horat. ſi diuiti initium huius conſilij à uitioſa libidine natum ſit: ſi uitioſa libido, tanquam auis cantu, aut uolatu, auſpicium ratum fecerit, id eſt, diuitem impulerit, ut ædificet, ſtatim mutato conſilio fabros iubet ferramenta, ceteraq; ad ædificandum neceſſaria Theanum tranſportare.

- lectus Genialis in aula eſt?] maritus eſt? uxor eſt domi? *lectus Genialis* (inquit Felius) *qui nuptijs ſternitur, ex quo etiam appellatur*. M.Tull.in Cluentiana. *lectum illum Genialem, quem biennio antè filiæ ſuæ nubenti ſtrauerat, in eadem domo ſibi ornari, & ſterni iubet*. Virg. Aen. 6. - *lucent Genialibus altis Aurea fulcra toris*.

Nil ait eſſe prius, melius nil,&c.] quantum mali afferat mulier, & quæ ſint matrimonij incommoda, quæ rurſum commoda: & quæ ex uita cælibe naſcantur incommoda, pulchrè explicat Heſiod. in Theog.

- iurat benè ſolis] id eſt, iurat eos ſolos, qui uxorem duxerunt, beatos eſſe. notauimus alibi hoc genus loquendi, bene eſſe alicui.

Protea]

Protea] ad notiſſimam de Proteo fabulam pertinent ea, quæ ſunt ſaty.3. lib. 2. *Effugiet tamen hæc ſceleratus uincula Proteus, Cum rapies in ius malis ridentem alienis: Fiet aper, modo auis, modò ſaxum, & cum volet, arbor*. eius auctor eſt Homerus ὀδυσσ.λ. Ἀλλ' ἤτοι πρώτιστα λέων γένετ' ἠϋγένειος. Αὐτὰρ ἔπειτα δράκων, καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς, Γίγνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ, καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον: quam Virg. expreſſit his uerſibus Georg.4. *Fiet enim ſubitò ſus horridus, atraq; tigris, Squammoſusq; draco, & fulua ceruice leæna. Aut acrem flammæ ſonitum dabit, atque ita vinclis Excidet, aut in aquas tenueis dilapſus abibit*.

- æquè Nauſeat] æquè faſtidioſus eſt: æquè faſtidio afficitur.

- priua] ſua, propria. priuos, priuasq; antiqui dicebant pro ſingulis, ut ſcribit Feſtus. Lucr. lib.4. *In multas igitur uoces uox vna repente. Diffugit, in priuas quoniam ſe diuidit aureis*. Hor. ſat.v.lib.2. - *turdus, Siue aliud priuum dabitur tibi: deuolet illuc, Res ubi magna nitet domino ſene*. Iterum Lucr. lib.5. *Aëra nunc igitur dicam, qui corpore toto Innumerabiliter priuas mutatur in horas*. T. Liuius lib. annalium 30. *ſenatuſconſultum in hæc uerba factum eſt, ut priuos lapides ſilices, priuasq; uerbenas ſecũ ferrent*.

Si curtatus] curtatus capillos, helleniſmus eſt, quale eſt *odorati capillos*, & alia ſexcenta. reclamantibus ferè omnibus libris manuſcriptis, qui habent *curatus*, ego vulgatam ſcripturam tenui.

- inæquali tonſore] ex efficiente effectum intellige. capilli igitur ab inæquali tonſore decurtati, intelligendi ſunt inæqualiter decurtati: quemadmodum infrà epiſt. ad Mæcen. 3. huius lib. per textorem exiguæ togæ, exiguam togam ſignificat Hor. *Exiguæq; togæ ſimulet textore Catonem*.

- ſi forte ſubucula pexæ Trita] ſi ſubucula mea trita eſt, tunica autem comta, elegans, munda, atque ita veſtitus incedo, rides, quaſi hoc cultus genus ineptum ſit, & indecorum propter inæqualitatem, & diſcrepantiam. pexum oppoſuit trito. pexæ veſtes lanoſæ, uilloſæq; ſint oportet: & à pectendo, vel à pectine ſunt appellatæ: à quibus pexati, qui pexis ueſtibus amicti ſunt. Mart. *Pexatus pulchrè*.

Aeſtuat] commouetur, & agitatur animi perturbatione, & inconſtantia. tralatio ducta eſt à maris æſtibus nunc accedentibus, nunc recedentibus. ſic M. Tull. accuſ. lib. 1. de iuredicundo. *æſtuare illi, qui dederant pecuniam*. ibid. *Itaque æſtuabat dubitatione: uerſabat ſe in utranque partem non ſolùm mente, uerùm etiam corpore*.

- diſconuenit] diſſidet, diſcrepat. ut *diſconducis* apud Plaut. in Trinummo.

Inſanire putas ſollennia me] id eſt, putas inſaniam mihi eſſe ſollennem, & vſitatam: iccirco neque miraris, neque rides. dictum *ſollennia* pro ſollenniter: vel putas me communi omnium hominum more inſanire. alij legendum putant *ſollennia mi*, pro *mihi*. hoc ſenſu. putas mihi rem eſſe ſollennem, & uſitatam mutare in horas ſententiam, & inſanire. uocabuli autem ſollenne hæc ſignificatio eſt, quam oſtendimus. ſic epiſt. ad Loll. 2. hoc lib. *Romanis ſollenne uiris opus, utile famæ, Vitæque & membris*. ſic Tib. lib. 2. *Ille leuis ſtipulæ ſollenneis potius aceruos Accendet, flammas tranſilietq; ſacras*. Cic. ad Att. lib. 7. *tantum illud noſtrum ſollenne ſeruemus, ut ne quem, iſtuc euntem ſine litteris dimittamus*. Iterum Horat. epiſt. 1. lib. 2. *Romæ dulce diu fuit, & ſollenne, recluſa Manè domo, uigilare*.

Nec medici] qui me ſanet. qui elleboro purget.

A Prætore dati] Prætoris erat furioſis, & mente captis curatores dare, ſi deeſſent agnati & gentiles. nam, ut ſcribit. M. Tull. Tuſc. 3. *qui ita ſit affectus, eum dominum eſſe rerum ſuarum uetant XII. tabulæ*. uide Caium iuriſcon. in inſtitution. iuris ciuilis.

- tutela] tutor, defenſor. aliter dixit Od. VI. lib. 4. *Deliæ tutela deæ*, &c.

- & prauè ſect. ſtom.] ob rem leuem: & ob rem nihili iraſcaris.

Ad

Ad ſummam, ſap. vno min. eſt Io.] hac de re diximus ſaty. 3. lib. 1. ad illum locum *ſi diues, qui ſapiens eſt*.

Præcipuè ſanus] nomen *ſanus* ad corpus propriè pertinet: transfertur autem etiã ad animũ. ad corpus retulit Hor. epiſt. ad Mæcen. 2. huius lib. *Si me uiuere uis ſanum, rectèq; ualentem*. Et certè mihi uidetur hoc loco ita poſuiſſe, ut utroque modo intelligi uellet, & pro eo, qui corpore ualet, & pro eo, qui ſanæ mẽtis eſt. nã nomen pituita, quod ſtatim ſequitur, quanuis morbũ corporis propriè ſignificet, per tralationem tamen etiam ad animi morbum pertinet, inanemq; quandam laudis, & gloriæ cupiditatem ſignificet, ut *κόρυζα* apud Græcos. Lucianus in dialogo Μιιππ. καὶ Αἰακ. *ἀλλὰ κενοδοξία, καὶ τῦφος, καὶ πολλὴ κόρυζα*. fortaſſe autem Stoicos irridet, qui affirment ſapientem non ſolùm diuitem, &c. ſed etiam ſanum ſemper futurum: cum id neque in ſapientis, neque in cuiuſquam ſit poteſtate poſitum. in nomine *pituita* autem cùm prima ſyllaba longa ſit, dubium non eſt quin duæ uocales ſequentes u, & i. contrahantur, & coëant in unam ſyllabam *κατ' συναίρεσιν*. qua de re alibi diximus.

AD LOLLIVM. I.

TROIANI *belli ſcriptorem, maxime Lolli,*
Dum tu declamas Romæ, Præneſte relegi:
Qui, quid ſit pulchrũ, quid turpe: quid vtile, quid nõ:
Plenius, ac melius Chryſippo. & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, niſi quid te detinet, audi.
Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem,
Græcia barbariæ lento colliſa duello,
Stultorum regum, & populorum continet æſtus.
Antenor cenſet belli præcidere cauſam.
Quid Paris? vt ſaluus regnet, uiuatq; beatus:
Cogi poſſe negat. Neſtor componere liteis
Inter Peliden feſtinat, & inter Atriden.
Hunc amor, ira quidem communiter urit vtrunq;.
Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui.
Seditione, dolis, ſcelere, atque libidine, & ira
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rurſus quid virtus, & quid ſapientia poſſit,
Vtile propoſuit nobis exemplar Vlyſſem:
Qui domitor Troiæ, multorum prouidus urbeis,
Et mores hominum inſpexit: latumq; per æquor,
Dum ſibi, dum ſociis reditum parat, aſpera multa
Pertulit, aduerſis rerum immerſabilis undis.
Sirenum uoces, & Circæ pocula noſti:
Quæ ſi cum ſociis ſtultus, cupidusq; bibiſſet:

COMMENTARII.

Troiani belli ſcriptorem] Iliadem Homeri relegi.

- pulchrum] honeſtũ, *καλόν*. ſic apud M. Tull. pulchritudo factorum.

Plenius] uberius, copioſius. lib. 1. Vatic. habet *Planius*.

Chryſippo] qui fulcire putatur porticũ Stoicorum, ut ſcribit M. Tull. lib. 2. Acad. hic ſeptingentos libros, & plures edidit. Ita autem claruit in dialecticis, ut plerique exiſtimarint. ſi apud Deos locus eſſet Dialecticæ, non aliam Dialecticam futurã, quàm Chryſippeam. extat & de eo hic ſenarius apud Laërtiũ. *Εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν στοά.*

Crantore] Academico, de quo M. Tull. Tuſcul. 3. his uerbis, *Nec abſurdè Crantor ille, qui in noſtra Academia*

Sub domina meretrice fuiſſet turpis, & excors:
Vixiſſet canis immundus, uel amica luto ſus.
Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati,
Sponſi Penepolæ, nebulones, Alcinoiq́;
In cute curanda plus æquo operata iuuentus:
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, &
Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum ducere curam.
Vt iugulent homines, ſurgunt de nocte latrones:
Vt teipſum ſerues, non expergiſceris? atqui,
Si noles ſanus, curres hydropicus. & ni
Poſces ante diem librum cum lumine: ſi non
Intendes animum ſtudijs, & rebus honeſtis:
Inuidia, uel amore uigil torquebere. nam cur,
Quæ lædunt oculos feſtinas demere? ſi quid
Eſt animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit habet. ſapere aude:
Incipe. uiuendi rectè qui prorogat horam,
Ruſticus expectat dum defluat amnis: at ille
Labitur, & labetur in omne uolubilis æuum.
Quæritur argentum, puerisq́; beata creandis
Vxor, & incultæ pacantur uomere ſiluæ.
Quod ſatis eſt, cui contingit, nihil amplius optet.
Non domus, & fundus, non æris aceruus, & auri
Aegroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas. ualeat poſſeſſor oportet,
Si comportatis rebus benè cogitat uti.
Qui cupit, aut metuit iuuat illũ ſic domus, aut res
Vt lippum pictæ tabulæ fomenta podagram,
Auriculas citharæ collecta ſorde dolentes.
Sincerum eſt niſi uas, quodcunque infundis, aceſcit.
Sperne uoluptates. nocet empta dolore uoluptas.
Semper auarus eget. certum uoto pete finem.
Inuidus alterius rebus macreſcit opimis.
Inuidia Siculi non inuenere tyranni
Maius tormentum. qui non moderabitur iræ,
Infectum uolet eſſe, dolor quod ſuaſerit, & mens,
Dum pœnas odio per uim feſtinat inulto.
Ira furor breuis eſt. animum rege: qui, niſi paret,
Imperat, hunc frenis, hunc tu compeſce catena.
Fingit equum tenera docilem ceruice magiſter,

Academiæ uel in primis fuit nobilis. Minimè (inquit) *aſſentior ijs, qui iſtam neſcio quam indolentiam magnoperè laudant: quæ non poteſt ulla eſſe, nec debet. Ne ægrotus ſim* (inquit) *ſed ſi fuerim, ſenſus adſit, ſiue ſecetur quid, ſiue auellatur à corpore. nam iſtuc nihil dolere, non ſine magna mercede contingit immanitatis in animo, ſtuporis in corpore.* uerba Crantoris Græca reperiuntur apud Plutarchum, ἐν τῷ παραμ. πρὸς Ἀπολλών. μὴ γὰρ νοσοῖμεν (φησὶν) ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Κράντωρ. νοσήσασι δὲ παρείη τις αἴσθησις εἴτ' οὖν τέμνοιτό τι τῶν ἡμετέρων, εἴτ' ἀποσπῷτο. τὸ γὰρ ἀνώδυνον τοῦτο οὐκ ἄνευ μεγάλων ἐγγίνεται μισθῶν τῷ ἀνθρώπῳ. τεθηριῶσθαι γὰρ εἰκὸς ἐκεῖ μὲν σῶμα τοιοῦτον, ἐνταῦθα δὲ ψυχήν. Idē Tullius lib. v. de Finibus, *tamen audebo te ab hac Academia noua ad ueterem illam uocare: in qua, ut dicere Antiochum audiebas, non ij ſoli numerantur, qui Academici uocantur, Speuſippus, Xenocrates, Polemo, Crantor,* &c.

detinet] Vatic. unus *deſtinet*, ut fortaſſe legendum ſit *diſtinet*.

colliſa] conflictata, contrita.

Duello] bello. *Duellum* (inquit Feſtus) *bellum: uidelicet, quòd duabus partibus de uictoria contendentibus dimicatur.*

æſtus] animorum motus, perturbationes. in quibuſdam lib. ſcriptis legitur *æſtum*. ſed parum refert.

An-

Ire viam, quam monſtrat eques. venaticus, ex quo
Tempore ceruinam pellem latrauit in aula,
Militat in ſiluis catulus. nunc adhibe puro
Pectore uerba puer, nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem
Teſta diu: quòd ſi ceſſas, aut ſtrenuus anteis:
Nec tardum opperior, nec præcedentibus inſto.

Antenor cenſet] ſic Antenor ἰλ. η. Κέκλυτέ μευ τρῶες, καὶ Δάρδανοι, ἠδ᾽ ἐπίκουροι, Ὄφρ᾽ εἴπω, τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει. Δεῦτ᾽, ἄγετ᾽, Ἀργείην Ἑλένην, καὶ κτήμαθ᾽ ἅμ᾽ αὐτῇ Δώομεν Ἀτρείδῃσιν ἄγειν, &c.

- belli præcidere cauſam] reddere Helenam Græcis cum ijs rebus, quas ſecum auexerat, ut declarant ſuperiores Homeri uerſus.

Quid Paris?] apud eundem ſic reſpondet Antenori Paris, Ἀντῆνορ· σὺ μὲν οὐκ ἔτ᾽ ἐμοὶ φίλα ταῦτ᾽ ἀγορεύεις &c.

Neſtor componere lites] ἰλ. α, Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, Ἄλλοι τε τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ Εἰ σφῶιν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιιν, &c.

- plectuntur] eius luunt pœnas. ſup. Od. XXVIII. lib. I. *Venuſinæ Plectantur ſiluæ.*

Vtile propoſuit n. exemp.] in Odyſſea. *Exemplar Vlyſſ.* id eſt, Vlyſſem, quem ſibi quiſque proponere debeat ad imitandum. & attende eum non dicere *exemplum.* Sic Alcidamas Odyſſeam, καλὸν ἀνθρωπίνου βίου κάτοπτρον appellabat, nomine tranſlato, ſed longiùs petito, ut notat Ariſtotel. lib. 3. Rhetor. id eſt, pulchrum humanæ uitæ ſpeculum.

- domitor Troiæ] id eſt, poſteaquàm Troiam domuit, ac ſubegit. Homer. ὀδ. α. ἐπεὶ τροίης πτολίεθρον ἔπερσε.

Dum ſibi, dum ſocijs reditum parat] Hom. ibid. Ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν, καὶ νόστον ἑταίρων.

- aduerſis rerum immerſabilis] qui nunquam ſuccubuit rebus aduerſis. immerſabilis, ἀβάπτιστος Pindarus πυθ. β. πυθ.

Sirenum voces, &c.] Sirenes alij Acheloi, & Steropæ, alii eiuſdem Acheloi & Terpſichoræ unius nouem Muſarum, filias eſſe tradiderunt. quam opinionem ſequitur Apollon. lib. 4. Argon. Eurip. autem in Helena, Terræ filias facit, ὦ, ὦ πτεροφόροι νεάνιδες, Παρθένοι χθονὸς κόραι Σειρῆνες. Illæ cum integram, & inuiolatam uirginitatem ſeruare conſtituiſſent, in odium Veneris acerbiſſimū uenerunt. Itaque alas nactæ, in oram littoris Etruſci euolarunt, inſulamq; Anthenuſam incoluerunt. earum nomina ſunt Aglaophonia, Thelxiepea, Piſinoa, Ligea. Hæ (ut ait Homer. ὀδ. μ.) eos, qui ad illa loca nauigarent, aureisq; faciles, & uacuas eis præberent, ita ſuo cantu demulcebant, ac retinebant, ut nunquam poſteà de reditu in patriam cogitarent, ibiq; conſeneſcerent, & mortem obirent. Vlyſſes autem ne quid ſibi tale accideret, cum à Circe præmonitus eſſet, ſocijs aures cera obturauit, ſibi pedes, & manus vinciendos curauit, vetuitq; ſe ſolui, ſi fortè earum cantu delectatus, ad eas nauigare uellet. ſic Homer. Σειρῆνας μὲν πρῶτον ἀφίξεαι, αἵ ῥά τε πάντας Ἀνθρώπους θέλγουσιν ὅ, τις σφέας εἰσαφίκηται, Ὅς τις ἀϊδρίῃ πελάσῃ, καὶ φθόγγον ἀκούσῃ Σειρήνων· τῷ δ᾽ οὔτι γυνὴ καὶ νήπια τέκνα Οἴκαδε νοστήσαντι παρίσταται, οὐδὲ γάνυνται. Ἀλλά τε Σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ Ἥμεναι ἐν λειμῶνι. fuit autem talis (ut ſcribit Homer. eodem libro) Sirenum cantus, quo Vlyſſem allicere conatæ ſunt. Δεῦρ᾽ ἄγ᾽ ἰὼν πολύαιν᾽ Ὀδυσεῦ μέγα κῦδος Ἀχαιῶν, Νῆα κατάστησον, ἵνα νωϊτέρην ὄπ᾽ ἀκούσῃς. Οὐ

γὰρ

γάρ πώ τις τῇδε παρήλασε νηῒ μελαίνῃ, Πρίν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὄπ' ἀκοῦσαι. Ἀλλ' ὅγε τερψάμενος νεῖται καὶ πλείονα εἰδώς. Ἴδμεν γάρ τοι πάνθ', ὅσ' ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ Ἀργεῖοι, Τρῶές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν· Ἴδμεν δ' ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ. Quos verſus vertit M.Tull.lib.5.de Finibus, ubi docet nihil aliud à Sirenibus hoc cantu promitti, quàm cognitionem rerum, ac ſcientiam. vide, quæ ſcripſimus ad illum locum, *uitanda eſt improba Siren Deſidia*. ſat.11.lib.2. Pauſanias Atticis, poëmatum, & orationum illecebram Sirenem appellari ſolere ſcribit his uerbis, *εἰώθασι δὲ καὶ νῦν ἔτι ποιημάτων καὶ λόγων τὸ ἐπαγωγὸν Σειρῆσιν εἰκάζειν*. Apud Apollon. lib.4. Argon. Orpheus citharæ cantu Sirenum uocem auertit, ne ab Argonautis audiatur.

Circæ Pocula] Circe Solis, & Perſæ filia, Aeëtæ Colchorum regis, Medeæ patris, ſoror. alii Aeëtæ & Hecatæ filiam, Medeæ ſororem eſſe uolunt, vt refert interpr. Apollonij in Argonaut. de ea ſic Hom. ὀδ. κ. *Κίρκη ἐϋπλόκαμος δεινὴ θεὸς, αὐδήεσσα, Αὐτοκασίγνητος ὀλοόφρονος Αἰήταο· Ἄμφω δ' ἐκγεγάτην φαεσιμβρότου Ἠελίοιο*. Hæc ſocios aliquot Vlyſſis, qui ea loca, in quibus commorabatur, exploratum miſſi fuerant, virga illa ſua percuſſos, epotoq; pharmaco, ſtatim in ſues uertit, præter Eurylochum, qui, ceteris eius domum ingreſſis, ſuſpicatus dolum ſubeſſe, extra fores remanſerat. auctor Hom. libro, quem ſuprà commemoraui, his uerbis, *Αὐτὰρ ἐπεὶ δῶκέν τε, καὶ ἔκπιον, αὐτίκ' ἔπειτα Ῥάβδῳ πεπληγυῖα κατὰ συφεοῖσιν ἐέργνυ. Οἱ δὲ συῶν μὲν ἔχον κεφαλὰς, φωνήν τε, δέμας τε, Καὶ τρίχας. αὐτὰρ νοῦς ἦν ἔμπεδος, ὡς τὸ πάρος περ*. M. Tull. in Diuinatione contra Cæcilium, alludens ad hanc de Circe fabulam, ita loquitur, *Eſt adhuc id, quod uos omnes admirari uideo, non Verres, ſed Q. Mucius: quid enim facere potuit elegantius ad hominum exiſtimationem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem? uehementius ad Quæſtoris libidinem coërcendam? ſummè hæc omnia mihi uidentur laudanda: ſed repente è ueſtigio ex homine tanquam aliquo Circæo poculo factus eſt Verres: redit ad ſe, atque ad mores ſuos*. Xenophon ἀπομνημ. α. hanc de Circe fabulam iocans transfert ad edacitatem, & cibi, potusq; immoderationem. eos enim, qui intemperantius edant, & bibant, ſues ab illecebris epularum fieri: Vlyſſem autem tùm ſua ſponte, tùm Mercurij præceptis ac monitis temperantem effectum cauiſſe, ne ſe ſupra modum cibo expleret. *Circæ* autem excudendum curaui, ſecutus tres cod. Vatic. & Iannoct. Faër. Torneſ.

Quæ ſi cum ſocijs ſtultus &] Hom. ὀδ. κ. Mercurium inducit iuuenis ornatu, & ſpecie Vlyſſi ad Circen eunti, ſociosq; ſuos in ſues uerſos repetituro ea præcipientem, quibus eos reſtitutos in priſtinam formam recuperare, poſſit: ſimulque remedium præbentem aduerſus Circæ ueneficia.

– ſtultus, cupidusq; bibiſſet] ſi in eo ſe ſtultum, cupidumq; præbuiſſet, ut pharmaca Circæ biberet, &c. Atqui bibit Vlyſſes, ut eſt apud Hom. ſed ea in eum nihil valuerunt, vtpote ſalutari illo Mercurij pharmaco præmunitum.

– turpis. & excors] amens. Hom. ibid. *κακὸν, καὶ ἀνήνορα θείη*, id eſt, malum, & nihil uiri habentem. cor enim pro mente ſæpe vſurpatur. vt cum dicimus quempiam cor non habere. Lucret. lib.5. *Ingenio qui præſtabant: & corde uigebant*. uſus eſt hoc nomine etiam ſaty. 111. lib. 2. *Tu ne inſanus eris, ſi acceperis, an magis excors*, &c.

– amica luto ſus] Homerus ibid. *σύας* appellat *χαμαιευνάδας*, id eſt, humi cubanteis.

Nos numerus ſumus] ſumus turba ſine nomine, ſine uirtute, ac dignitate. nam apud ſcriptores multitudo, numero, non pondere, aut dignitate æſtimatur. vt infrà epiſt. de arte p. *numero plures, uirtute, & honore minores*. Hom. uocat πληθυὶ,

θυῶ, ut ἰλ. α. ὡς φάσαν ὁ πλῆθύς. Carent igitur illi quidem omni dignitate, atque auctoritate, qui numerum explent duntaxat: ſed longè ſunt ij deterrimi, ac poſtremi homines, qui nullo numero ſunt, ſeu qui ne numeri quidem locum obtinent; quod de Megarenſibus olim ab Apolline reſponſum eſt, Ὑμεῖς δ᾽ ὦ Μεγαρεῖς οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι, Οὔτε δυωδέκατοι, οὔτ᾽ ἐν λόγῳ, οὔτ᾽ ἐν ἀριθμῷ. Sic Aeſchines ille apud Theocrit. εἰδ. δ. queritur ſe apud Cyniſcam puellam nullo numero eſſe, his uerbis, Ἄμμες δ᾽ οὔτε λόγω τινὸς ἄξιοι, οὔτ᾽ ἀριθμητοὶ, Δύστηνοι Μεγαρῆες ἀτιμοτάτῃ ἐνὶ μοίρῃ. Euripid. in quadam tragœdia, quæ non extat, Δειλοὶ γὰρ ἄνδρες οὐκ ἔχουσιν ἐν μάχῃ Ἀριθμὸν, ἀλλ᾽ ἄπεισι, κἂν παρῶσ᾽ ὅμως.

Sponſi Penelopæ] Penelopæ reperi ſcriptum in quinque codicibus manuſcriptis, 3. Vatic. Iann. Torneſ. non Penelopes. ſponſorum appellatione procos ſignificat, quos Homerus μνηστῆρας nominat. Procorum autem uiuendi genus fuiſſe inertiſſimum, deſidioſiſſimum, molliſſimum, diſſolutiſſimum, declarat Homerus multis ὀδυσ. libris. exempli cauſa, lib. primo, Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο Μνηστῆρες, τοῖσιν μὲν ἐνὶ φρέσιν ἄλλα μέμηλεν Μολπή τ᾽, ὀρχηστύς τε· τὰ γάρ τ᾽ ἀναθήματα δαιτός. Κῆρυξ δ᾽ ἐν χερσὶν κίθαριν περικαλλέα θῆκε Φημίῳ, ὅς ῥ᾽ ἤειδε παρὰ μνηστῆρσιν ἀνάγκῃ. ibidem. Οἱ δ᾽ εἰς ὀρχηστύν τε, καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδὴν Τρεψάμενοι τέρποντο, μένον δ᾽ ἐπὶ ἕσπερον ἐλθεῖν. & lib. 6. ſenibus illis Ithacenſibus conuocatis, Οἱ δ᾽ εἰς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἤματα πάντα Βοῦς ἱερεύοντες, καὶ ὄϊς, καὶ πίονας αἶγας Εἰλαπινάζουσι, πίνουσί τε αἴθοπα οἶνον. Athen. lib. 4. procorum cœnas, & prandia cum Phæacum conuiuiis comparans, tales illorum eſſe compotationes ait, quales probabile eſt eſſe luxurioſorum, uinolentorum, amatorum. Phæacum autem conuiuia eſſe illa quidem delicata, & uoluptaria, uerumtamen grauiora, & temperatiora.

Alcinoíq;, &c.] Alcinous rex Phæacum apud Hom. ὀδ. θ. dicit ſibi, ac populo ſuo conuiuia, citharam, choreas, cultum corporis uarium, ac ſæpe mutatum, calida balnea, Venerem placere, his uerbis, Αἰεὶ δ᾽ ἡμῖν δαίς τε φίλη, κίθαρίς τε, χοροί τε, Εἵματά τ᾽ ἐξημοιβὰ, λοετρά τε θερμὰ, καὶ εὐναί. *Alcinoi* autem patrii caſus eſt, numeri ſingularis, cohæretq; cum nomine *iuuentus*, quod proximo uerſu ſequitur. quædam exemplaria habent *Antinoiq;*: quæ lectio ſi placebit, erit numeri multitudinis, recti caſus, id eſt, Antinoi ſimiles. fuit autem Antinous unus è procis Penelopæ, ferox, & arrogans, & contumelioſus.

- plus æq. oper.] plus æquo occupata: quæ plus æquo laboris ſumſit. operari eſt opus facere, operam in re aliuqa ponere. ſic Lucret. lib. 4. *Et quibus in rebus conſuerunt eſſe operati.* interdum & pro ſacrificandi uerbo uſurpatur, quemadmodum & facere, & ῥέζειν apud Græcos. Virg. Georg. 1. - *latis operatus in herbis.* Tibull. lib. 2. *Tunc operata deo pubes diſcumbet in herba.*

1. - & Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum] quidam *ceſſantum* legendum putant, non *ceſſatum*, ut habent uulgati, & manuſcripti codices: & interpretantur ocioſorum, & feriatorum hominum curas traducere: quod eſt, nihil agere, nihil curare, rebus ludicris, ac voluptariis operam dare, ſaltare, cantare, &c. quam ſcripturam nullo in codice uetere reperi. Ego alteram, & receptam, ueram eſſe puto. Porrò autem *ceſſatum ducere*, ualet, κοιμίζειν, ſopire. ſic enim loquuntur Græci, κοιμίζειν τὰς λύπας, ἢ τὰς φροντίδας. id eſt, ſopire dolores, aut curas.

Si noles ſanus, curr. hydrop.] *noles* ſcriptum reperi in tribus codicibus manuſcriptis, 1. Vatic. & Iann. Torneſ. eamq; putaui rectam, & germanam ſcripturam. ſi te non ſeruabis intereà dum ſanus es, (inquit) cogêris te ſeruare, tibique conſulere, cum factus eris hydropicus. mendosè (opinor) habent quidam libri

cures, niſi addas te, & legas *nolis*. ueruntamen iudicet lector.

– nam cur, Quæ lædunt oculos, &c.] cur leuia mala, leueiſq; morbos depellere properas: morborum autem animi, qui ſunt longè grauiſſimi curationem in annum differs?

– ſi quid Eſt animum] ſi quid animum exeſt, abſumit, tabefacit, &c. ſic & verbo ἔδω, ſeu ἔδομαι utuntur Græci. Hom. *Ἰλ. ω. τεκνὸν ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων Σὴν ἔδεαι κραδίην;*

Dimidiũ facti, qui cœpit, &c.] Heſiod. *Ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός*. Plato lib. de rep. ſecundo, *οὐκοῦν οἶσθα ὅτι ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον, ἄλλως τε καὶ νέῳ, καὶ ἁπαλῷ ὁτῳοῦν*; id eſt, ſcis'ne igitur principium cuiuſque operis maximum quiddam eſſe, præſertim & iuueni, & cuiuis, qui tener ſit, & flexibilis?

Ruſticus expectat, dum defluat] nomen *ruſticus* cum verbo *expectat* coniungendum mihi eſſe uidetur, hoc ſenſu, *Ruſticus expectat*, id eſt, ruſtico ſimilis eſt, qui expectet: uel eò ruſticus eſt, quòd expectet: ruſticè expectat: ruſticum ſe in eo eſſe oſtendit, qui expectet, dum defluat amnis, &c. quod genus annotauimus ſuprà ad Od. VIII. lib. 3.

– volubilis] ſic ſuprà Od. 1. lib. 4. *Te per aquas, dure, uolubileis*: repete uerbum *ſequor ἀπὸ κοινοῦ*.

– beata] benè dotata, diues, & pecunioſa. ſic ſæpè Horat.

– & incultæ pac. vom. ſiluæ] ſic Virg. Georg. 2. *Aut unde iratus ſiluam deuexit arator, Et nemora euertit multos ignaua per annos, Antiquaſq; domos auium cum ſtirpibus imis Eruit: illæ altum nidis petiere relictis, At rudis enituit impulſo uomere campus.*

Non domus, aut fundus, &c.] eandem ſententiam propemodum expreſſit ſuprà Od. 1. lib. 3. *Quòd ſi dolentem nec Phrygius lapis, Nec purpurarum ſidere clarior Delinit uſus*, &c. & Lucret. lib. 2. *Nec calidæ citius decedunt corpore febres, Textilibus ſi in picturis, oſtroq; rubenti Iacteris, quàm ſi plebeia in ueſte cubandum eſt. Quapropter quoniam nil noſtro in corpore gazæ Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni, Quod ſupereſt, animo quoque nil prodeſſe putandum eſt.*

Qui cupit, aut met. &c.] Qui cupiditate (inquit) aut metu, aut ceteris animi morbis affectus eſt, is nihilo maiorem ex fortunæ bonis, & poſſeſſione diuitiarum, fructum percipit, quàm lippus ex tabulis pictis, &c. in lib. Iann. & Torn. ſcriptum eſt, *ſic domus, & res.*

Sincerum eſt niſi uas, quodcunque] ſic Lucre. lib. 6. in princip. de Epicuro, *Intellexit ibi vitium uas efficere ipſum, Omniaq; illius uitio corrumpier intus, Quæ collata foris, & commoda cunque uenirent, Partim quòd fluxum, pertuſumq; eſſe uidebat, Vt nulla poſſet ratione explerier unquàm: Partim, quòd tetro quaſi conſpurcare ſapore Omnia cernebat, quæcunque receperat, intus*, &c.

Semper auarus eget] ſemper auaro aliquid deeſt. nunquam enim expletur diuitiarum ſitis. quin etiam iis, quæ habet, eget. Nihil refert utrùm auarus habeat, an non habeat, cum ei deſint ea, quæ habet: id eſt, cum iis rebus, quas uel ſuo labore peperit, uel beneficio fortunæ nactus eſt, uti frui non audeat. ſed hac de re plura dicemus ad illum locum obſcuriſſimum, & nondum à quoquam explicatum, qui eſt epiſt. II. lib. 2. – *ſed, quod non deſit, habentem*, &c.

– certum uoto pete finem] cum ſit immenſa, & infinita in hominibus auaritis pecuniæ cupiditas, certum (inquit) diuitiarum finem expete: id eſt, cupiditatem, & ſtudium pecuniæ defini, ac termina: uel certam aliquam ac definitam pecuniæ ſummam opta & expete, quam ubi conſecutus fueris, plura quærere deſine, boniſq; partis fruere, & uiue. ſic ſat. 1. lib. 1. *Denique ſit finis quærendi, cumq; ha-*

beat plus, Pauperiem metuas minus. non eſt autem intelligendus hoc loco Horatius ſignificare diuitias nobis tanquam finem propoſitas eſſe oportere: ſed earum modum eſſe quendam conſtituendum, quo contenti eſſe debeamus.

Inuidus alterius rebus] ſic Lucret. lib. 3. *Macerat inuidia ante oculos illum eſſe potentem, Illum aſpectari, claro qui incedit honore: Ipſi ſe in tenebris uolui, cœnoq́; queruntur.*

Inuidia Siculi non inuenere] Pindarus εἰδ. κα. πυθ. *φθονεροὶ δ' ἀμυὶονται ἄτα.* & Plato lib. nono de legibus, inuidiam ait eſſe contubernalem grauem, ac moleſtã maximè quidem ac primo loco ei, qui inuideat, ſecundo loco uiris optimis, & clariſſimis ciuitatis. Appellat autem Horatius hoc loco inuidiam eam, quam M. Tull. ambigui nominis fugiendi cauſa, *inuidentiam* nominat lib. Tuſcul. 3. & 4.

- qui non moderabitur iræ] id eſt, qui iræ moderationem non adhibebit, & ueluti frenum inijciet. hæc enim uis eſt huius uerbi cum dandi caſu coniuncti, vt M. Tull. Partit. *nam auditorum aures moderantur oratori prudenti, & prouido: &, quod reſpuunt, immutandum eſt.*

Infectum volet eſſe, dolor quod, &c.] id eſt, nolet id eſſe à ſe admiſſum, vel optabit ne id ſit à ſe admiſſum, quod dolore, & ira impulſus fecerit: pœnitebit eum facti. epiſt. de arte poët. *Commiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret.* ſed cur dolorem & mentem concurrentes facit in ira, & in pœnis expetendis? De dolore, docet Ariſtoteles multis locis iram cum dolore eſſe coniunctam: & tum dolore hominem iratum leuari, cum iniuriam acceptam retulerit. de mente, idem docet lib. 7. de morib. ad Nicomach. eum, qui iratus ſit, à ratione quodammodo perſuaderi, & induci, ut pœnas ab eo, qui iniuſtè læſerit, expetat. Vel eò reſpexit, quòd ex ueteribus alij iracundiam definierunt feruorem mentis, alij cupiditatem puniẽdi doloris.

Dum pœnas odio, &c.] uerbum *feſtinat* coniunxit cum quarto caſu, ut Virg. Aen. 4. *Feſtinare fugam, tortoſq́; incidere funes.* idem de uerbo *maturare* ſentiendum Aen. 1. *Maturate fugam.* Horat. epiſt. prox. ſeq. *Hoc opus, hoc ſtudium parui properemus, & ampli.* & Od. VII. lib. 2. *Deproperare apio coronas.*

Ira furor breuis eſt] ſic Themiſtius in oratione de amicitia, *ἐγὼ δὲ οἶμαι* (inquit) *τὴν ὀργὴν μανίαν ὀλιγοχρόνιον εἶ*). quæ notat M. Anton. Muretus. M. Tull. Tuſcul. 4. *An eſt quicquam ſimilius inſaniæ, quàm ira? quam benè Ennius initium dixit inſaniæ.* Et Apollonius dicebat *Τῆς ὀξυθυμίας τὸ ἄνθος* eſſe *μανίαν*, id eſt, iracundiæ florem eſſe inſaniam. uide annot. ad Od. XVI. libri primi.

- animum rege] *τὸν θυμὸν*, ut Homer. ἰλ. β. *Θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοτρεφέων βασιλήων.* Cæcilius, *Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ira.* Nam & apud Latinos animus interdum accipitur pro quauis libidine à ratione auerſa, ut Plaut. in Trinummo, *ſi animus hominem perculit, actum eſt, ſi animo ſeruiuit, non ſibi. ſi ipſe animum perculit: dum uiuit, uictor uictorum cluet.*

Fingit] format, inſtituit, docet, ut lib. de arte poët. - *quamuis & uoce paterna Fingeris ad rectum.*

- magiſter] *ἱπποδάμνος*, qui domat equos.

- venaticus] utitur hoc nomine Plautus in Mil. glorioſo, *ſi ita non repperio, ibo odorans, quaſi uenaticus uſque, donec perſecutus uolpem fuero.* M. Tull. Verr. de ſignis, *quò poſteaquàm uenerant, mirandum in modum canes uenaticos diceres: ita odorabantur omnia, & peruestigabant, ut, ubi quicquid eſſet, aliqua ratione inuenirent.*

Militat] ſeriò feras inſequitur. catulus, id eſt, canis, vt ſup. Od. 1. lib. 1. *Seu uiſa eſt catulis ceruus fidelibus.*

- nunc adbibe] vitioſa eſt eorum codicũ ſcriptura, qui habent *adhibe.* eſt enim legen-

legendum *adhibe*. quo uerbo & Terent. utitur in Heautont. *Vbi mihi adhibiſt plus paulò, ſua quæ narrat facinora?*

Nec tardum opperior, nec præc.] nec eos expecto, qui ſunt ignauiores: nec eos urgeo, qui antecedunt: id eſt, non, excito, neque impello, cum ſua ſponte ſatis properent, meaq; cohortatione non egeant. Vel, quod mihi magis placet, non conor eos anteuertere. ut ſat. 1. lib. 1. *Inſtat equis auriga ſuos uincentibus*: falluntur autem qui *inſto* interpretantur *impedio*.

AD IVLIVM FLORVM.

IVLI Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius Auguſti priuignus, ſcire laboro.
Thraca'ne uos, Hebrusq; niuali compede uinctus,
An freta uicinas inter currentia turreis,
An pingues Aſiæ campi, collesq; morantur?
Quid ſtudioſa cohors operũ ſtruit? hac quoque curo.
Quis ſibi res geſtas Auguſti ſcribere ſumit?
Bella quis, & paces longum diffundit in æuum?
Quid Titius, Romana breui uenturus in ora?
Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus,
Faſtidire lacus, & riuos auſus apertos:
Vt ualet? ut meminit noſtri? fidibus'ne Latinis
Thebanos aptare modos ſtudet auſpice Muſa?
An tragica deſæuit, & ampullatur in arte?
Quid mihi Celſus agit? monitus, multũq; monẽdus
Priuatas ut quærat opes, & tangere uitet
Scripta. palatinus quæcunque recepit Apollo:
Ne, ſi fortè ſuas repetitum uenerit olim
Grex auium plumas: moueat cornicula riſum
Furtiuis nudata coloribus. ipſe quid audes?
Quæ circumuolitas agilis thyma? non tibi paruum
Ingenium eſt: non incultum, nec turpiter hirtum.
Seu linguam cauſis acuis, ſeu ciuica iura
Reſpondere paras, ſeu condis amabile carmen:
Prima feres ederæ uictricis præmia. quòd ſi
Frigida curarum fomenta relinquere poſſes:
Quò te cæleſtis ſapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc ſtudium parui properemus, & ampli:
Si patriæ uolumus, ſi nobis uiuere cari.
Debes hoc etiam reſcribere, ſi tibi curæ,
Quantæ conueniat Munatius: an male ſarta

COMMENTARII.

Claudius Auguſti priuignus] Tib. Claudius Nero Cæſar, cuius matrem Liuiam Druſillã uxorem duxerat Octauianus Auguſtus Scribonia dimiſſa. Suet. in Aug.

Thraca] θρύκη. ut epiſt. ad Quinctiũ. *- ut nec Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus.* uide an not. ad Od. XVI. lib. 2.

-niuali compede vinctus] ſic loquitur Virg. Georg. III. *Et cum triſtis hiems etiam tunc frigore ſaxa Rumperet, & glacie curſus frenaret aquarum.*

An freta vicin. inter curr. turr.] turreis, nempe Seſtum & Abydum. vicinas inter curr. turr. pro inter vicinas turres currentia, more uſitatiſſimo dixit. ut annotauimus ſuprà ad Od. VII. lib. 2. tale eſt illud *Interfuſa nitentes Vites æquora* Cycladas.

- morantur] detinent. ut ſup. annot. ad Od. VII. lib. 2.

- ſcribere ſumit?] ſumit ut ſcribat, vel ſcribendas ſuſcipit?

- longum diffundit in æuum?] prodit memoriæ? mandat litteris?

Gratia nequicquam coit, & reſcinditur? at uos
Seu calidus ſanguis, ſeu rerum inſcitia uexat;
Indomita ceruice feros: vbicunque locorum
Viuitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Paſcitur in veſtrum reditum uotiua iuuenca.

-uenturus in ora?] qui honorifico omnium ciuium Rom. ſermone celebrabitur? aliàs *uenire in ora*, ad uitium, ac uituperationem pertinet. vt apud Catull. ad Rauidum. *An'ne ut peruenias in ora vulgi?* ſic Liuius lib. 2. *timorem iniecit, ne in ora hominum pro ludibrio abiret*. in laude ponit & Propertius ad Mæcen. *Crede mihi, magnos æquabunt iſta Camillos Iudicia, & venies tu quoque in ora uirûm*. his ſimilia ſunt illa M. Tull. Tuſc. 1. *Harmodius in ore & Ariſtogiton*. & Ennianum illud. *Nemo me lacrymis décoret, nec funera fletu Faxit: cur? Volito uiuu' per ora virûm*. Et Virg. Aen. XII. *Ille quidem ad ſuperos, quorum ſe deuouet aris, Succedet fama, viuuſq; per ora feretur*. Idem Virg. Georg. 3. *tentanda uia eſt, qua me quoque poſſim Tollere humo, uictorq; uirûm uolitare per ora*. Iterum M. Tull. Philipp. x. de Bruto. *erat enim in deſiderio ciuitatis, in ore, in ſermone omnium*. T. Liuius lib. 9. *Poſthumius in ore erat: eum laudibus ad cælum ferebant*. contrà ad probrum pertinet illud Verr. 3. de Verre. *Iſtius nequitiam tum in ore uulgi, & in communibus prouerbijs uerſatam eſſe*.

Pindarici fontis qui non, &c.] qui non dubitauit Pindarum proponere ſibi imitandum. non expalluit, non extimuit. vt Od. XXVII. lib. 3. *-mediaſq; fraudes Palluit audax*. allegoria eſt & in hoc, & in proximo uerſu.

-fidibus'ne Latinis Theb. &c.] id eſt, ſtudet'ne ad exemplum Pindari uerſus Latinos Lyricos ſcribere poetica facultate fretus?

Thebanos] id eſt, Pindaricos. Od. II. lib. 4. *Multa Dircæum leuat aura cycnum*.

-deſæuit] deſæuire, eſt valde ſæuire. de enim in compoſitione interdum auget. *vt deſæuire, deamare, deuitare, deperire, delitigare*, &c. Iam ſæuire, eſt χαλεπαίνειν, ut & ſæpe admonuimus, & docent exempla probatorum ſcriptorum. ſolent autem pleraq; omnia in tragœdijs eſſe ſæua, dura, difficilia, atrocia, immitia, iracunda, horribilia, δεινὰ, χαλεπά. iccirco hoc uerbum ad tragœdiarum ſcriptorem accommodauit. vide ſuprà annot. ad Od. XXXIII. lib. 1.

-ampullatur] turget, inflatus, atque elatus eſt. Quas λικύθους Græci, eas ampullas appellant Latini. Quemadmodum igitur illi λικύθους uſurpant pro orationis ornamentis, ijſq; omnibus dicendi figuris, quibus altior, grandior, amplior denique fit oratio: ita & ampullas Latini. Horat. in lib. de arte poët. *Proijcit ampullas & ſeſquipedalia uerba*. M. Tull. ad Attic. lib. 1. *Quid multa? totum hunc locum, quem in Ariſtocratia ego variè in meis orationibus, quarum tu Ariſtarchus es, ſoleo pingere, de flamma, de ferro (noſti illas λικύθους) ualde grauiter pertexuit*. ab ampulla autem uerbum *ampullari* deductum eſt, quod eſt ampullis uerborum uti.

Priuatas] ſuas & proprias, non alienas, & publicas.

Scripta] quæ ſunt iam publica, quia in lucem edita, & uulgata.

Palatinus Apollo.] bibliotheca Græca, & Latina templo Apollinis, quod Auguſtus extruxerat, & conſecrarat, adiuncta, ut ſup. diximus ad Od. XXXI. lib. 1. *Quid dedicatum poſcit Apollinem Vates*, &c.

-olim] poſthac. ut ſaty. v. lib. 2. *Magna minor'ue foro ſi res certabitur olim*. & Od. x. lib. 2. *-non ſi male nunc, & olim Sic erit*.

Grex auium plumas] quattuor ſenarijs hunc Aeſopi apologum complexus eſt Gabrias. Ἀλλοτρίοις πτεροῖσιν ἠμφιεσμένος Ηὔχει κολοιὸς ὀρνέων ὑπερφέρειν· Πρῶτον δὲ δῶρον ἡ χελιδὼν ἐς νάκει· Μεθ᾽ ἣν ἅπαντες· εἶτα γυμνὸς εὑρέθη, id eſt,

Plumis

Plumis alienis olim amictus gracchulus Præſtare ſe iactabat alijs uolucribus. Sed prima hirundo, quod dederat, illi abſtulit: Quam omnes ſecutæ: ſicq; nudus reſtitit.

- moueat cornicula riſum] Celſus alienorum ſcriptorum fur, & compilator, ſit omnibus ridiculus.

Quæ circum volitas agilis thyma?] id eſt, circum quæ thyma uolitas? ut annot. ad Od. VII. lib. 2.

- hyrtum] hirſutum, id eſt, rude & impolitum. uerbum *eſt*, quod erat ſuo loco depulſum, repoſui poſt nomen *Ingenium*, ſecutus cod. Iannoct. Faer. & duos Vatic.

- feres] accipies, auferes, ut ſuprà Od. VIII. lib. 4. *- neque tu peſſima munerum Ferres:* & ſæpe alibi.

- curarum fomenta] ut ſuprà *amoris fomenta*. Od. XI. epod. & Lucr. *- amoris pabula*. fomenta curarum, ſunt ambitio, pecuniæ cupiditas, & ſimilia.

Hoc opus, hoc ſtudium parui prop.] properandi uerbum cum accuſandi caſu coniunxit, ut ſup. *properare coronas*. uide Od. VII. lib. 2. hoc opus autem, nempe curarum fomenta, & cogitationes anxias ex animo eijcere: & ſapientiæ ſtudium colere, atque amplecti.

- nobis uiuere cari] id eſt, iucunde & hilariter uiuere. nam qui mæſtus eſt, ſibi ipſe odio eſt: qualis ille Terentianus Menedemus ſeipſum crucians. non diſſimile eſt illud epiſt. ad Loll. II. hoc lib. *Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum*, id eſt, tibi carum, lætum, hilarum.

- ſi tibi curæ, &c.] ſi poſitum Græcorũ more pro *an*, ut epiſt. ad Mæcen. II. hoc lib. *Inſpice ſi poſſum donata reponere lætus*. & epiſt. I. lib. 2. ad Aug. *Tentauit quoque, rem ſi dignè uertere poſſet*. & epiſt. ad Numicium *- chlamydes Lucullus (ut aiũt) Si poſſet centum ſcenæ præbere, rogatus*. & Tibull. lib. 3. eleg. I. *Illa mihi referat, ſi noſtri mutua cura eſt, An minor, an toto pectore deciderim*. T. Liuius lib. 33. *percunctatus ſi conſilium non utile ſolùm, ſed etiam ſalutare, admittere auribus poſſet*, &c. nec ijs aſſentior, qui hunc locum quaſi mendoſum corrigunt hoc modo, *Quàm te conueniat*. nam *conuenire* cum accuſandi caſu, quid ſit, ſciunt omnes: at quis ita loquitur Latinè de duobus, inter quos nata ſit offenſio, aut ſimultas: hic illum non cõuenit? dicerem potius, huic cum illo nõ conuenit. Præterea cum dicat illum debere ſibi reſcribere, ſupernacanea eſt hæc conditio, *ſi tibi curæ*. Quamobrem hunc locum ſic explico longe ſimplicius, &, niſi fallor, etiam uerius: debes reſcribere utrùm frater tuus Munatius tantæ tibi ſit curæ, quantæ fratrem fratri eſſe conueniat, nec'ne. Neque uerò reticebo, me in tribus libris calamo exaratis ita ſcriptum reperiſſe, *ſit tibi curæ*. quæ quidem ſcriptura mihi non diſplicebit, ſi ſubintelligetur *ne*.

Indomita ceruice feros] uidetur translatio ſumta à bobus indomitis, & durarum ceruicum: *σκληραύχενας* uocant Græci.

- indigni rumpere] indigni, qui rumpatis. ſic loquuntur Græci *ἀνάξιοι ὄντες λύειν*. Admonendus autem eſt adoleſcens, ſententiam uſque ad uerſum ultimum pendêre hoc modo, ſiue uos feruor ſanguinis, ſiue imperitia rerum agitat, ubicunque locorum uiuitis uos, quos non decet fraternam neceſſitudinem diſſoluere, paſcitur in ueſtrum, &c. ab ijs enim diſſentio, qui ad nomen *indigni*, ſubintelligunt *eſtis*.

- fraternum fœdus.] quod longè firmius, ac ſanctius eſſe debet, quàm amicorum neceſſitudo: & uetat Heſiodus tantidem amicum, quanti fratrem facere. *Μηδὲ κασιγνήτῳ ἶσον ποιεῖσθαι ἑταῖρον.*

AD ALBIVM TIBVLLVM.

ALBI, *noſtrorum ſermonum candide iudex,*
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere, quod Caſſi Parmenſis opuſcula vincat?
An tacitum ſiluas inter reptare ſalubreis,
Curantem quidquid dignum ſapiente, bonoq́ eſt?
Non tu corpus eras, ſine pectore. dij tibi formā:
Dij tibi diuitias dederant, artemq́ fruendi.
Quid voueat dulci nutricula maius alumno:
Quàm vt ſapere, & fari poſſit, quæ ſentiat, vtq́
Gratia, fama, ualetudo contingat abunde,
Et mundus victus non deficiente crumena?
Inter ſpem, curamq́, timores inter, & iras
Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.
Grata ſuperueniet, quæ non ſperabitur, hora.
Me pinguem, & nitidum bene curata cute uiſes:
Cum ridere uoles Epicuri de grege porcum.

COMMENTARII.

Albi, &c.] Albium Tibullum deſignat elegorum ſcriptorem: in quo præcipua eſt elegantia Latini ſermonis, nulla propemodum admiſſa figura loquendi peregrina, aut tranſmarina.

- candide iudex] qui de ſermonibus noſtris ſincerè, & ſine maleuolentia iudicas. ſermonum appellatione autem ſatyras, & epiſtolas ſignificari putanus. nam contrà odæ carmina appellantur.

Caſsi Parmenſis] de quo ſaty. x. lib. 1.

- ſiluas interreptare ſalubres] reptare inter ſiluas ſalubres, ut ſuprà annot. ad Od. VII. lib. 2.

- reptare] remiſſius, ac lentius ambulare. Vtitur hoc uerbo Lucret. lib. 2. ſed ad pecudes refert. *Nam ſæpe in colli tondentes pabula læta Lanigeræ reptant pecudes.*

- ſapiente bonóq;] plerũque hæc duo coniuncta reperiuntur. ut epiſt. ad Mæcenat. 2. *Vir bonus, & ſapiens dignis ait eſſe paratum.* & epiſtol. ad Quinctium. *Vir bonus, & ſapiens audebit dicere, Pentheu Rector Thebarum,* &c. & in eadem. *Ne te putes alium ſapiente, bonoq; beatum.* epiſt. de arte poët. *Vir bonus & prudens uerſus reprendet inertes.* & M. Tull. off. 3. oſtendit hæc inter ſe ſeparari non oportere *Hæc igitur eſt illa pernicies, quòd alios bonos, alios ſapientes exiſtimant.*

- corpus ſine pectore] excors: *ἄφρων.* Nam pectus cogitationis, & mentis ſedem eſſe uulgò putant, ex quo ductum *expectorare.*

- uoueat] optet, precetur, *εὔχοιτο.* ex quo uota pro optatis. ſuprà in reſpōſ. Canidiæ epod. *Si tardiora fata te uotis manent.* & ſaty. VI. lib. 2. *Hoc erat in uotis.*

Quàm ut ſap. & fari poſſ. quæ ſent. vtq;] Quid alumno maius nutrix optare poſſit, quàm ut primùm ſapiat, & prudenter ſentiat, deinde ſuas cogitationes eloqui, & exprimere queat? ſic Pindarus Olymp. εἰδ. 5. *ὑγίεντα δ' εἴ τις ὄλβον ἄρδει ἐξαρκέων κτεάτεσσι, καὶ εὐλογίαν προστιθεὶς, μὴ ματεύσῃ θεὸς γενέσθαι,* id eſt, ſi quis cum integra ualetudine facultates, & eloquentiam habeat coniunctam, non eſt, quòd deus eſſe uelit. cùm legeretur autem anteà in omnibus libris excuſis, *& cui,* ego ab uno codice manuſcripto adiutus, in quo ſcriptum erat, *ut cui,* repoſui *utq;.* niſi forte quis malit, *utq; huic.*

Gratia] ut gratia valeat apud principes, & potentes viros.

Et mundus uictus] neque ſordidus, neque nimis amplus & opiparus. ſat. II. lib. 2. *Mundus erit, qui non offendet ſordibus, atque In neutram partem cultus miſer.* ex

quo

quo munditia. Plautus in Pœnulo. *mulieres ſunt admodum inſulſæ, atque inuenuſtæ, ſine munditia & ſumtu.* M. Tull. de finib. lib. 3. *mundos, elegantes, optimis cocis, piſtoribus, piſcatu, aucupio, uenatione, his omnibus exquiſitis uitantes cruditatem.* Idem ad Qu. fratrem lib. 2. *Domum tuam in Carinis mundi habitatores Lamiæ conduxerunt.* tranſlatè dixit Hor. epiſt. ad Auguſt. *– & graue uirus Munditiæ pepulère.*

Omnem crede diem, &c.] exiſtima quotidie te moriturum. hoc ſi animo eris, quicquid tibi temporis ad vitam accedet, id tibi deputabis eſſe in lucro. hæc enim ſententia ſignificatur per ſubſequentem uerſum, *Grata ſuperueniet,* &c. cuius rei exemplum capere licet ex ceteris rebus ſecundis. finge aliquem ſperare, & expectare ampliſſimam hereditatem, eiq; id, quod ſperauit, tandem euenire: longè minor eſt huius voluptas, quàm ſi non ſperanti ueniſſet. Ita longè maior eſt eius hominis uitæ iucunditas, qui in diem viuit: qui diem craſtinum ad ſe pertinere non exiſtimat: qui diei præſentis vſura contentus eſt, ſi ad diem craſtinum vitam produxerit, quàm eius, qui uitæ ſpem in multos annos profert, ac producit. Gratiſſima enim erit eius diei vita, ad quem quis ſe peruenturum eſſe non ſperabat. Sic igitur uiue, ut hodie moriturus. quantuncunque tibi dierum ad vitam præteritam accedet, id erit tibi multo iucundiſſimum. præclare igitur Anacr. Τὸ σήμερον μέλει μοι. Τὸ δ᾽ αὔριον τίς οἶδεν; id eſt, *Hodierna curo tantùm. Cui craſtina hora nota eſt?* ſic Horat. ſup. Od. VII. lib. 4. *Quis ſcit, an adijciant hodiernæ tempora ſummæ Craſtina Dij ſuperi?*

– ſupremum] ultimum. vt epiſt. proxima. *Supremo te ſole domi Torquate manebo.* & ſaty. 1. lib. 1. *– ad uſque Supremum tempus, ne ſe pænuria uictus Deficeret, metuebat.* & Od. XIII. lib. 1. *Quos irrupta tenet copula, nec malus Diuulſus querimonijs Suprema citius ſoluet amor die.* Od. XVII. li. 2. *– ſupremum Carpere iter comites parati.* & epiſt. ad Auguſt. *Comperit inuidiam ſupremo fine domari.* & epiſt. 2. lib. 2. *Nunc prece, nunc pretio, nunc ui, nunc ſorte ſuprema Permutet dominos.*

– nitidum] corpore nitido, & ſolido: carne læui, & polita, non horrida, neque ſquallida.

Epicuri de grege porcum] hominem in voluptate abdominis, & gutturis ſummum bonum ponentem. eadem ratione dixit illud M. Tullius in L. Piſonem. *Confer nunc Epicure noſter ex hara producte, non ex ſchola, confer, ſi audes, abſentiam tuã cum mea.* Quanuis enim Epicurus uideretur interdum in quadam animi uoluptate ſummum bonum conſtituere, hanc de eo opinionem tamen ipſius refellit oratio. eius enim hæc verba ſunt, quæ retulit Athen. lib. 2. οὐ γάρ ἔγωγε δύναμαι νοῆσαι τἀγαθὸν, ἀφαιρῶν μὲν τὰς διὰ τῶν χυλῶν ἡδονὰς, ἀφαιρῶν δὲ τὰς διὰ τῶν ἀφροδισίων, ἀφαιρῶν δὲ τὰς δι᾽ ἀκροαμάτων, ἀφαιρῶν δὲ καὶ τὰς διὰ μορφῆς κατ᾽ ὄψιν ἡδείας κινήσεις. quæ ſic interpretatur M. Tullius lib. 2. de finibus. *non enim intelligo quid ſit, aut ubi ſit ſummum bonum præter illud, quod cibo, aut potione, & aurium delectatione, & obſcena uoluptate capiatur.*

AD TORQVATVM.

Si potes archaicis conuiua recumbere lectis,
Nec modica cœnare times olus omne patella:
Supremo te ſole domi Torquate manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffuſa, paluſtreis
Inter Minturnas, Sinueſſanumq; Petrinum.

COMMENTARII.

Si potes archaicis] hæc eſt uera, & germana ſcriptura. ſunt autem Græco nomine archaici lecti

Sin melius quid habes, arceſſe, uel imperium fer.
Iandudum ſplendet focus, & tibi munda ſupellex.
Mitte leueis ſpes, & certamina diuitiarum,
Et Moſchi cauſam. cras nato Cæſare feſtus
Dat ueniam, ſomnumq́ dies. impune licebit
Aeſtiuam ſermone benigno tendere noctem.
Quò mihi fortunas, ſi non conceditur uti?
Parcus ob heredis curam, nimiumq́ ſeuerus
Aſſidet inſano. potare, & ſpargere flores
Incipiam: patiarq́ uel inconſultus haberi.
Quid non ebrietas deſignat? operta recludit:
Spes iubet eſſe ratas: in prælia trudit inermem.
Sollicitis animis onus eximit: addocet arteis.
Fæcundi calices quem non fecere diſertum?
Contracta quem non in paupertate ſolutum?
Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Inuitus: ne turpe toral, ne ſordida mappa
Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx
Oſtendat tibi te: ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet: ut coëat par,
Iungaturq́ pari: Brutum tibi, Septimiumq́,
Et niſi cœna prior, potiorq́ puella Sabinum
Detinet, aſſumam. locus eſt & pluribus umbris:
Sed nimis arcta premunt olida conuiuia capra.
Tu, quotus eſſe uelis, reſcribe: & rebus omiſſis,
Atria ſeruantem, poſtico falle clientem.

Latino antiqui, id eſt, antiquo modo, & more fabricati. utitur hoc nomine Dionyſ. Halicarn. βιβ. β. ἀρχαιολ. Ῥωμ. ἐγὼ γοῦν ἐθεασάμην ἐν ἱεραῖς οἰκίαις δεῖπνα προκείμενα θεοῖς ἐν τραπέζαις ξυλίναις ἀρχαϊκαῖς. quomodo autem menſæ archaicæ, eodem modo, & lecti archaici ſunt appellati: ſuntq́; intelligendi lecti imperitè, & parum eleganter facti.

– recumbere] accumbere. vide, quæ ſuprà notaui ad Od. xxvii. lib. 1.

– times] fugis, abhorres, φυλάττῃ. ut alibi docuimus.

Supremo ſole] ſub ueſperam. hora diei xi. aut duodecima.

– manebo] expectabo, vt ſuprà diximus ad Od. xxviii. lib. 1.

– iterum Tauro diff.] diffuſa iterum cos. T. Statilio Tauro. ſic notabatur ætas, & bonitas uini, conſulum (inquam) nominibus, ut notauimus ad Od. 3. lib. 2. ibi *Interiore nota Falerni*. unde nota Opimiana, & Aniciana apud M. Tull. libr. de claris orat. fuit autem T. Statilius Taurus iterum conſul anno ab urbe condita DCCXXVIII. Cæſaris Auguſti collega. conſul primùm fuerat anno ab v. c. DCCXVII. ſubſtitutus in locum L. Caninij Galli, qui abdicauerat ſe magiſtratu: collega autem M. Vipſanii Agrippæ.

– diffuſa] è torculari, uel lacu, uel dolio in amphoras fuſa. Solebant enim ueteres è dolijs uinum in cados, teſtas, & ſimilia uaſa diffundere in multos annos. utitur eodem uerbo ſaty. 11. lib. 2. ſed paulo aliter. *Et niſi mutatum parcit diffundere uinum.* vtitur & M. Tull. lib. 2. de finib. *quibus uinum diffuſum è pleno ſit œnophoro:* niſi quis & apud M. Tull. putet legendum *defuſum*, & apud Hor. *defundere*. Quid ſit autem uinum diffundere, à Iuriſc. intelligere licet. Proc. de tritico, uino, & oleo legatis. *Illud uerum eſſe puto, cui uinum cum uaſis legatum erit, ei amphoras & cados, in quibus uina diffuſa ſeruamus, legata eſſe. Vinum enim in amphoras & cados hac mente diffundimus, ut in his ſit donec uſus cauſa comprobetur, et ſcilicet cum his amphoris, et cadis id uendimus. In dolia autem alia mente conijcimus, ſcilicet ut ex his poſtea uel in amphoras, & cados diffundamus, uel ſine ipſis dolijs ueneat.* Idem. *Qui uinum Surrentinum in urnalibus*

habebat

habebat diffuſum, is tibi uinum legauerat in amphoris. Omne illud quoque uinum, quod in urnalibus fuiſſet, legatum eſſe Labeo, & Trebatius reſponderunt. Pomponius. *uino legato ea demum uaſa ſequuntur, in quæ uina ita diffuſa ſunt, ut non ad perpetuum uſum reſeruentur, ueluti amphoræ & cadi.* Iterum Proculus. *Cui uinum heres dare damnatus eſt: quod in amphoris & cadis diffuſum eſt, dari debet, etiam ſi uaſorum mentio facta non eſt.* Africanus in titulo de legatis & fideicomm. 3. *Nam & ſi uina diffudiſſet habiturus uſui ipſe & heres eius, tamen in penu omne exiſtimari.* in amphoris autem & cadis, & ſimilibus uinum in multos annos ſeruari ſolitum eſſe à ueteribus illis, non in doliis, declarat etiam locus ille M.Tull. in Bruto. *ut ſi quis Falerno uino delectetur, ſed eo nec ita nouo, ut proximis conſulibus natum uelit, nec rurſus ita uetere, ut Opimium, aut Anicium conſulem quærat: Atqui eæ notæ ſunt optimæ, credo: ſed nimia uetuſtas nec habet eam, quam quærimus ſuauitatem, nec eſt iam ſanè tolerabilis. Num igitur qui hoc ſentiat, ſi is potare uelit, de dolio ſibi hauriendum putet? minime: ſed quandam ſequatur ætatem,* &c.

Inter Minturnas] ſignificat uinum hoc non eſſe admodum magni pretii, neque admodum generoſum, ut pote in paludibns natum. Minturnæ oppidum Liri fluuio, & Sinueſſæ oppido propinquum, in Campaniæ finibus.

- arceſſe, vel imperium fer.] uel arceſſe uinum, quod habes, melius meo, id eſt, iube tecum afferri ad me· uel pátere tibi meum miniſtrari, id eſt, utere eo uino, quod tibi apponã. uerbo arceſſendi ſic utitur M.Tull. li. 16. epiſt. ad Att. epiſt. cuius initium eſt. *Nonis accepi,* &c. *Ego autem & eius librum arceſſiui, & ad Athenodorum Caluum ſcripſi, ut ad me τὰ κεφάλαια mitteret.* & epiſt. ad M.Fab. Gallum lib. 7. *ſed tamen, ſi iſta mihi ſunt habenda, certiorem uelim me facias, ubi ſint, quando arceſſantur, quo genere uecturæ.* arceſſendi uerbum Priſcianus docet lib. 1. ab arcio deflexum eſſe: *arcio* autem dici pro *accio*. Quòd autem uerbo *accerſere*, pro *arceſſere* uulgus utitur, errat. nam uitioſa ſcriptura eſt, & ubicunque *accerſere* ſcriptum eſt, *arceſſere* reſtituẽdum. Denique hoc loco omnia antiqua exemplaria habent *arceſſe*.

- certamina diuitiarum] id eſt, nimium ſtudium, nimiumq; contentionem in diuitiis comparandis.

Et Moſchi cauſam] clientis tui, cuius tu patronus es: cuius cauſam recepiſti.

- cras nato Cæſare feſtus] dies natalis Cæſaris.

- ſermone benigno] ſermone multo, & liberali, & largo. ut ſuprà ad Od. XVII. lib. 1. annotauimus. *tendere* autem poſitum pro extendere, id eſt, producere, extrahere.

Quò mihi fortunas ſi non conc.] ita legendum eſſe indicauit Muretus, & ut ita legatur, conſuetudo Latini ſermonis, & ratio poſtulant. ſubaudiendum enim uerbum expetam, uel optem, & ſimilia. omiſſum autem eſt à librariis s. nominis *fortunas*, propter s. uocis ſequentis. ut in multis aliis ſimilibus accidit. P. Victorius porrò aliter legit: à quo diſſentio.

Parcus ob heredis curam] ſic ſuprà Od. VII. lib. 4. *Cuncta manus auidas,* &c. & ſaty. ult. lib. 1. - *nec metuam, quid de me iudicet heres.*

- ſeuerus] rebus ſeriis nimis deditus, triſtis.

Aſsidet inſano] proximus eſt inſano, id eſt, ſimilis.

- patiarq; uel inconſultus haberi] Græcorum more locutus eſt, ut ſuprà Od. II. lib. 1. - *patiens vocari Cæſaris ultor.* nam Latinè diceremus, patiarq; me uel inconſultum haberi.

Quid non ebrietas deſignat?] innouat, efficit? tralatio eſt, ut Terent. adelph. *modò quid deſignauit?* nam deſignare eſt inuſitatum, & nouum quiddam efficere.

- operta recludit, &c.] huc pertinent ea, quæ collegimus ad Oden XVIII lib.

lib. 1. ibi, *Arcaniq; fides prodiga perlucidior uitro*. & ſaty. 4. lib. 1. ibi, *Condita cum uerax aperit præcordia Liber.* Sic & Homer. ἰλ. ξ. ait hominem etiam ualdè prudentem ac ſapientem à uino impelli, ut & cantet, & molliter rideat, & ſaltet, & nonnulla loquatur, quæ taceri præſtitiſſet. Homeri uerba ſunt hæc, *οἶνος γὰρ ἀνώγει Ἠλεός, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ', ἀεῖσαι, Καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν. Καί τε ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄρρητον ἄμεινον.*

Spes iubet eſſe ratas] ſic ſup. Od. xxi. lib. 3. *Tu ſpem reducis mentibus anxijs*, Ariſt. ἠθικ. Νικομ. γ. *εὐέλπιδες γὰρ γίνονται οἱ μεθυσκόμενοι.* Idem problem. de atra bile, *ὅτι πάντας ὁ οἶνος εὐέλπιδας ποιεῖ.*

Hæc ego procur. & idon. imp.] id eſt, hæ ſunt meæ partes: hæc procurare iubeor, ego, qui ad hanc procurationem idoneus ſum, & non inuitus ad hanc procurationem uocor.

-ne turpe toral] illotum, immundum. aliàs ad animum refertur, ut Od. v. lib. 3. *Turpis maritus.* toral autem, ſeu torale, ueſtis ſtragula, quæ toro imponitur, ut ſaty. IIII. lib. 2. *Et Tyrias dare circum illota toralia ueſtes.*

Corruget nares] offendat. ſolent enim qui odore aliquo offenduntur, nares contrahere. *corrugare nares* autem, quamuis hîc de re, quæ offendit nares, dicatur: ad perſonam quoque tamen, quæ odore aliquo offenditur, referri poteſt. ſic ſuprà *frontem explicare* dixit, de iis rebus, quæ hilaritatem afferunt Od. xxix. li. 3. *Mundæq; paruo ſub Lare pauperis Cœnæ ſine aulæis, & oſtro Sollicitam explicuere frontem.*

Oſtendat tibi te] ſplendeat inſtar ſpeculi, tibiq; intuenti tui reddat imaginem: quod fit aëre repercuſſo, atque in oculos regeſto. De ſpeculis uide Lucret. lib. 4. & Plin. lib. 33. & Platon. in Timæo.

-foras eliminet] foras efferat, diuulget. Ennius uſus eſt hoc uerbo, ſignificatione abſoluta, *Quid ſic extra ædes exanimata eliminas?* elegans eſt epigramma lib. 2. epigramm. Græc. quod declarat, quàm ſit horribile ac fugiendum id hominum genus, quod, quæ dicuntur liberius in conuiuio libero, perfidiſſimè enunciat, ac diuulgat. *Οὔ μοι Πληϊάδων φοβερὰ δύσις, οὐδὲ θαλάσσης Ὀρνύμενον συζελῶ κῦμα περὶ σκοπέλοις, Οὐδ', ὅταν ἀστράπτῃ μέγας οὐρανός, ὡς κακὸν ἄνδρα ταρβῶ, καὶ μύθων μνήμονας ὑδροπότας.*

-ut coeat par, iungaturq; pari] hæc quoque pēdēt ab illis ſuperioribus *Hæc ego procurare*, &c. neque ſunt coniungenda cum ijs, quæ ſequuntur, *Brutum tibi, Septimiumq;*, &c. ſignificat enim Horatius boni conuiuatoris eſſe operam dare, ut conuiuæ ſint pares, aut certè non admodum diſpares. Coire pro eo, quod eſt coniungi, & congregari, uſurpauit etiam in principio libri de arte poët. *Sed non ut placidis coëant immitia.*

Brutum tibi, Septimiumq; &c.] hæc ab iis, quæ antecedunt, ſeparanda ſunt interpunctionis nota. neque uerò aſſentior iis, qui legi uolunt *Brutam tibi, Septimiamq;*, quaſi ſignificet Hor. ſe puellas aliquas in conuiuio adhibiturum. Nam primùm Bruta, & Septimia nomina ſunt ingenuarum fæminarum. At neque ingenuæ in conuiuijs intererant, niſi cum uiris ſuis, neque ſcorta nominibus ingenuarum mulierum appellabantur, niſi fortè eſſent libertæ: ſed, ut ferè erant ſeruæ, ſic & nominibus ſeruilibus & plerunque peregrinis afficiebantur. Deinde uerſus qui ſequitur, *Et niſi cœna prior*, &c. uincit legendum eſſe *Brutum, Septimium, Sabinum*. aſſumam (inquit) tibi Brutum, Septimium, Sabinum, niſi hic Sabinus à conuiuio lautiore, & à formoſiore puella retinebitur. Quòd ſi quis mihi dicat in hac cœna etiam puellas interfuiſſe, fateor id quidem: ſed nego eas hîc nominari.

-locus eſt & pluribus umbris] umbræ dicuntur conuiuæ, qui ad conuiuium

uium eunt à conuiuatore quidem non vocati, ſed à uocatis ducti, illos uidelicet ſequentes, ut vmbra corpus. vide Plutarchum συμποσ. ζητημ. lib. 7. Horat. ſat. VIII. lib. 2. – *quos Mæcenas adduxerat vmbras.*

Sed nimis arcta premunt olidæ con.] caper, aut capra, fœtor ſub ala, ut ſuprà diximus ad Od. XII. epod. ubi hircum nominat. licet (inquit) plures tecum comites adducas: ſed hoc eſt metuendum, ne è multitudine conuiuarum arctè ſedentium exiſtat alarum odor grauis, & teter.

– quotus eſſe uelis] quot uelis uócari.

Atria ſeruantem] in atrio domus te expectantem.

– poſtico falle] oſtio poſteriore, ψευδοθύρῳ, id eſt, falſa porta, ut Græci nominant. anticum, & poſticum opponuntur inter ſe.

– falle] late, λάνθανε. lege annot. ad Od. X. lib. 1.

– clientem] Moſchum, uel quemuis alium. patronus & cliens ex ijs ſunt, quæ ad aliquid referuntur. Quemadmodum autem patroni erat, clientem in iudicio, ſiue priuato, ſiue publico, defendere, eius curam habere, ut liberorum: ita clientis officium erat, patronum, tanquam parentem quendam colere, eum, aut eius filios ab hoſtibus captos redimere, eius filiabus collocandis dotem præbere, ſi patronus eſſet tenui, & anguſta re familiari. erantq́; clientes plebeij ordinis: patroni ſenatorij: quod initio à Romulo fuerat inſtitutum, ut inter patres & plebem cõcordia conſeruaretur. ex eo natum, ut inferiores homines uiros claros, & ſplendidos, patronos uocarent, ut epiſt. VII. lib. 1. – *pol me miſerum patrone vocares, Si velles (inquit) verum mihi dicere nomen.* & eadem epiſt. Mena ille cliens appellatur. eadem ratione orator, qui alterius caput & fortunas defendit, patronus, & qui defenditur, cliens dici ſolet, ut hoc loco, & Vatinius epiſt. ad Cic. lib. 5. *ſi tuam conſuetudinem in patrocinijs tuendis ſeruas, P. Vatinius cliens ad te venit, qui pro ſe cauſam dicier vult.*

AD NVMICIVM.

NIL *admirari, propè res eſt vna Numici,*
Solaq́; quæ poſſit facere, & ſeruare beatum.
Hunc ſolem, & ſtellas: & decedentia certis
Tempora momentis ſunt, qui formidine nulla
Imbuti ſpectent. quid cenſes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis, & Indos?
Ludicra quid, plauſus, & amici dona Quiritis?
Quo ſpectanda modo, quo ſenſu credis, & ore?
Qui timet his aduerſa, ferè miratur eodem,
Quo cupiens, pacto. pauor eſt vtrobique moleſtus:
Improuiſa ſimul ſpecies exterret vtrunque.
Gaudeat, an doleat: cupiat, metuat'ne: quid ad rẽ,
Si, quicquid vidit melius, peius've ſua ſpe,
Defixis oculis, animoq́;, & corpore torpet?
Inſani ſapiens nomen ferat, æquus iniqui,

COMMENTARII.

Nil admirari propè res eſt, &c.] uidentur hæc magnopere pugnare cum ijs, quæ ſunt apud Platonem ἐν Θεαιτήτῳ, his uerbis, μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος τὸ θαυμάζειν. οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας, ἢ αὕτη. id eſt, maximè enim uidetur eſſe philoſophi hic affectus, nempe admirari. Non enim aliud philoſophiæ principium eſt, quàm id ipſum. & ita Ariſt. lib. 1. τῶν μετὰ τὰ φυσ. ſed Horatius hoc loco vult cupiditatem

Vltrà, quàm ſatis eſt, virtutem ſi petat ipſam.
I nunc, argentũ, & marmor vetus, æraq́, & arteis
Suſpice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quòd ſpectant oculi te mille loquentem:
Nauus manè ſorum, & veſpertinus pete tectum:
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mucius, indignum, quòd ſit peioribus ortus,
Hic tibi ſit potius, quàm tu mirabilis illi.
Quicquid ſub terra eſt, in apricum proferet ætas:
Defodiet, condetq́, nitentia. cum bene notum
Porticus Agrippæ, & via te conſpexerit Appi:
Ire tamen reſtat, Numa quò deuenit, & Ancus.
Si latus, aut renes morbo tentantur acuto:
Quære fugam morbi. uis rectè uiuere? quis non?
Si uirtus hoc una poteſt dare: fortis omiſſis
Hoc age delicijs. uirtutem uerba putas, vt
Lucum ligna? caue ne portus occupet alter:
Ne Cybiratica, ne Bythina negocia perdas.
Mille talenta rotundentur: totidẽ altera: porrò &
Tertia ſuccedant, & quæ pars quadret aceruum.
Scilicet vxorem cum dote, fidemq́, & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat:
Ac benè nummatum décorat Suadela, Venusq́,
Mancipijs locuples eget æris Cappadocum rex.
Ne fueris hic tu. chlamydes Lucullus, vt aiunt,
Si poſſet centum ſcenæ præbere, rogatus,
Qui poſſum tot? ait: tamẽ et quærã: et quot habebo
Mittam. poſt paulò ſcribit, ſibi millia quinque
Eſſe domi chlamidum: partem, vel tolleret omneis
Exilis domus eſt, vbi non & multa ſuperſunt:
Et dominum fallunt, & proſunt furibus. ergo
Si res ſola poteſt facere, & ſeruare beatum:
Hoc primus repetas opus: hoc poſtremus omittas.
Si fortunatum ſpecies, & gratia præſtat:
Mercemur ſeruum, qui dictet nomina: læuum
Qui fodiat latus: & cogat trans pondera dextrã
Porrigere. hic multum in Fabia uales: ille Velina:
Cuilibet hic faſceis dabit: eripietq́, curule,
Cui volet, importunus ebur. frater, pater adde:
Vt cuique eſt ætas, ita quenque facetus adopta.

tatem, & metum, lætitiam & dolorem ex earũ rerum, quas cupimus, & metuimus, propter quas dolemus, lætitiaq; afficimur, admiratione naſci. denique ſi diuitias, & honores, & uoluptates, ſi paupertatem, morbum, exilium, mortem contẽneremus, ac pro nihilo putaremus, ab omni cupiditate, metu, ceteriſq; animi morbis ſoluti, ac uacui eſſemus.

- ſeruare beatum] ſic locutus eſt ſat. 1. lib. 1. *– retinere velis, ſeruareq; amicos.*

Quid maris] munera, ἀπὸ κοινοῦ.

- amici dona Quiritis] Mæcenatis, & potentioris amici. alij, honores, qui deferuntur à populo Romano, intelligũt.

Quo ſpectanda modo, &c.] utrùm cum aliqua cupiditate, nec'ne? uel utrùm cum aliqua admiratione, ex qua cupiditas oritur, nec'ne?

Qui timet his aduer. &c.] ut, qui cupit, admiratur: ita & qui metuit: ſed non prorſus eodẽ modo. Nam qui cupit, ita admiratur, ut id quod admiratur, expetendum eſſe exiſtimet: qui metuit uerò, ut fugiendum eſſe: ille admiratur bona fortunæ, & res ſecundas, caſq; expetit: hic fugit contrarias. mirari uſurpauit ſuprà in re, quæ uidetur bona. Od. 1x. lib. 4. *Non ſola comtos arſit adulteri Crineis, & aurum ueſtibus illitum*

Si benè qui cœnat, benè viuit: lucet: eamus,
Quò ducit gula: piſcemur: uenemur: vt olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, ſeruos,
Differtum tranſire forum, populumq́; iubebat:
Vnus ut è multis populo ſpectante referret
Emtum mulus aprum. crudi, tumidiq́; lauemur,
Quid deceat, quid non obliti, Ceritc cera
Digni, remigium vitioſum Ithacenſis Vlyſſei:
Cui potior patria fuit interdicta uoluptas.
Si Mimnermus uti cenſet, ſine amore, iociſq́;
Nil eſt iucundum: uiuas in amore, iociſq́;:
Viue: uale. ſi quid nouiſti rectius iſtis:
Candidus imperti: ſi non, his vtere mecum.

tum Mirata, regaleiq́; cultus, &c.& Virg. in Sileno. *Tum canit Heſperidum mirata mâla puellam.*

– pauor] τὸ θάμβος.

– utrobique] non potui ſex librorum manuſcriptorum, trium Vat. Faër. Iann. Torn. qui ita habēt, conſenſum negligere: tametſi uulgara *vtrique* ſit tolerabilis. *utrobique* autem interpretor in cupiēdo, & metuendo.

Gaudeat, an doleat: cupiat, metuat'ne] hæ ſunt quattuor animi perturbationes, quæ ceteras omnes eiuſdem generis continent. qua de re uide M.Tullium Tuſcul. lib.4. quo loco ſcribit Stoicos docere duas naſci ex duobus opinatis bonis, nempe lætitiam, & libidinem, ut lætitia ſit præſentium bonorum, libido futurorum: duas ex duobus malis opinatis, metum, & ægritudinem, metum quidem futuris, ægritudinem uerò præſentibus. legendum autem eſt apud Horatium *cupiat, metuat'ne*, non ut uulgò legitur, *metuat'ue*.

Defixis oculis] τοὺς ὀφθαλμοὺς πεπηγὼς, uel ἀτενὲς ὁρῶν, quo acerrima, attentiſſimaq; ſignificatur cogitatio, ut alibi dicemus.

Inſani ſapiens nomen ferat, &c.] Sic M. Tull. Tuſcul. lib. 4. *Itaque primùm in ipſa cupiditate, cum id ſolum agitur, ut ea tollatur, non eſt quærendum bonum illud, nec'ne ſit, quod libidinem moueat: ſed libido ipſa tollenda eſt: ut ſiue, quod honeſtum eſt, id ſit ſummum bonum, ſiue uoluptas, ſiue horum utrunque coniunctum, ſiue illa tria genera bonorum, tamen etiam ſi uirtutis ipſius uehementior appetitus ſit, eadem ſit omnibus ad deterrendum adhibenda oratio.*

I nunc, argentum, &c.] conceſſio eſt, diſſimulationis, & irriſionis plena, qua utuntur Latini, cum uel à re quapiam deterrent, uel aliquid improbant, uel fieri non poſſe ſignificant, ut Catull. in Memmium, quanuis omiſerit uerbum i, *Pete nobileis amicos*. Virg. Aen. 7. *I nunc, ingratis offer te irriſe periclis: Tyrrhenas i, ſterne acies, rege pace Latinos.* & Horat. epiſt. ad Iul. Flor. lib. 2. *I nunc, & verſus tecum meditare canoros.* Propert. lib. 3. *I nunc, tolle animos, & tecum finge triumphos.* Ouid. lib. 2. de arte amandi, *I nunc, claude fores cuſtos odioſe puellæ, Et centum duris poſtibus adde ſeras.* ibid. *Paruit imperio dominæ Tyrinthius heros: I nunc, & dubita ferre, quod ipſe tulit.*

– æraq́;] ſtatuas æreas, uel vaſa ærea antiqui artificij.

Gaude, quòd ſpectant oculi] conueniunt hæc in homines eloquentiæ laude claros, qui corona, & frequentia delectantur: immò verò, qui ſi à corona relicti ſint, non queant dicere, vt reſpondet Brutus apud M. Tull. in Bruto.

– & veſpertinus] id eſt, ueſperi, ut docuimus ſuprà ad Od. xvi. epod. ſic ſat. vi. lib. 1. *Fallacem Circum, ueſpertinuſq; pererro Sæpe forum.*

– dotalibus emetat agris] id eſt, è dotalibus agris metat, ut annotatum eſt ſuprà ad Od. vii. lib. 2. dotales agros intellige, quos in dotem accepit ab uxore.

– indignum, quòd ſit, &c.] hæc dicuntur ex eius ſenſu, & ſententia, qui

ſtudium

ſtudium omne ſuum in augenda re familiari ponit, & collocat, quaſi in pecunia, & copijs ſita ſit beata uita. ſuntq; uultuoſè pronuncianda, hoc modo, Indignum eſt Mucium, hominem inferiore loco natum, quàm tu es, te ditiorem eſſe. in tribus Vatic. Faër. Torn. ſcriptum eſt, *Mutus, ut indignum*.

Hic tibi ſit potius] hic uerſus aut legendus cum interrogatione, hoc modo, tu ne patieris, ut tibi huius diuitiæ ſint mirabiles potius, quàm illi tuæ? uel intelligendus eſt pendêre ab illis, qui antecedunt, *Nauus manè forum*, &c. &, *Ne plus frumenti*, &c. ut ſit hæc ſententia: rei faciendæ operam naua, ne Mucius plus frumenti metat ex agris dotalibus, quàm tu, & ne tibi ſit mirabilis potius ob diuitias, quàm tu illi. & ita ſubintelligemus *ne*, uel repetemus ἀπὸ κοινοῦ. Quòd ſi legamus *Hic tibi ſi potius*, vt habent quædam uulgata exemplaria, pendebit à ſuperiore uerſu hoc modo, Indignum fuerit, quia Mucius natus ſit obſcuriore loco, quàm tu, ſi tibi ſit potius mirabilis, quàm illi tu. & ita ſubintelligendum erit *ſit*. iudicet lector.

Quicquid ſub terra eſt, in apricum] ſic Sophocles in Aiace, Ἅπανθ' ὁ μακρὸς, κἀναρίθμητος χρόνος φύει τ' ἄδηλα, καὶ φανέντα κρύπτεται. Quicquid hodie occultum, & obſcurum eſt, tempore prodibit in lucem, & in promtu erit: quæ nunc ſunt in promtu, & quæ ſunt omnium oculis expoſita, ea de medio tollet uetuſtas, & tenebris obſcurabit ſempiternis.

Ire tamen reſtat, Numa quò] moriendum eſt. ſic Lucret. lib. 3. *Lumina ſis oculis etiam bonus Ancu' reliquit.* lege annot. ad Od. XXVIII. lib. I.

Si latus, aut renes] ſi laboras morbo lateris, quem Græci πλευρῖτιδα nominant, aut renum dolore, quem νεφρῖτιν, &c.

Si virtus hoc vna poteſt dare] ſic reperi ſcriptum in libris manuſcriptis, & ita ſcriptum eſſe in codice Bernard. Lauredani, teſtantur uiri docti, quam ſcripturam comprobant & nonnulli libri typis excuſi. *hoc* autem, intellige, rectè uiuere. Itaque hic uerſus non eſt ita à ſuperiore ſeparandus, quaſi nouæ ſententiæ principium ſit: ſed cum eo ita coniungendus, quaſi pendeat ſententia.

Hoc age] huic uni rei ſtude, in hac una cogitatione, curaque uerſare: in hoc uno tuus animus ſit occupatus. ſic epiſt. ad Loll. II. huius libri, *Hoc age, ne mutata retrorſum te ferat aura*.

- uirtut. ver. put. ut Luc. ligna?] hîc ſcribenda eſt interrogationis nota, vt ſit hic ſenſus Horatij, ſi uirtutem uerba putas, neque eam quicquam ad beatam uitam valere exiſtimas: totũ ſtudium, totamq; operam tuam ad quæſtum, & pecuniam congerendã confer. Dion lib. 47. narrat, Brutum clade accepta in illo ultimo cum Octauiano, & M. Antonio, prælio dixiſſe, ὦ τλῆμον ἀρετὴ λόγος ἄρ' ἦσθα· ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον, ἤσκουν· σὺ δ' ἐδούλευες τύχῃ, id eſt, ô miſera uirtus, eras igitur fabula, ſeu uerba: At ego te, ut rem, colebam, & exercebam: tu autem fortunæ ſeruiebas.

Ne Cybiratica, ne Bithy. neg.] à negocio, & negociando, negociatores ſunt appellati, quales ſunt publicani, aratores, pecuarij. mercatores autem longè ab his differunt, vt ſuprà oſtendimus.

- rotundentur] rotundandi uerbo utitur & M. Tull. in Timæo, *cumq; ſimilem uniuerſitatis naturæ mundum efficere uellet, ad uolubilitatem rotundauit*. videtur autem ab Horatio pro eo, quod eſt, aceruum, aut ſummam complere, poſitum eſſe.

- totid. altera] id eſt, mille. ſic Virg. Palæm. *- eras altera mittam*.

Tertia ſuccedant] tertia mille poſteà accedant.

- & quæ pars quadret] & pars, quæ aceruum in quadrum redigat: nempe quarta mille, quæ quattuor millia efficiant. *quadrare* enim per tralationem quandam

dam perficere eſt. M. Tull. orat. perf. *delectationis aucupium, & quadrandæ orationis induſtria.* nonnunquam abſolutum eſt, ut Virg. Georg. 2. *Arboribus poſitis ſecto uia limite quadret.*

Scilicet vxorem cum dote, &c.] ſic ſaty. III. lib. 2. *Virtus, fama, decus, diuina, humanaq́; pulchris Diuitijs parent, quas,* &c. Heſiodus paucioribus uerbis, quantum momenti habeat, quantumq; ualeat pecunia, ſatis declarat hoc uerſu, *Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι*, id eſt, pecunia enim mortalibus anima eſt.

-ſuadela] eloquentia, dicendi facultas. Priſc. deducit à uerbo ſuadeo, ut à candeo candela, lib. 4. cum à nomine *ſuada* oriri uideatur, quod nomen ab Ennio uidetur factum ad exemplum Græci nominis *πειθώ*. id enim ſignificare uidetur M. Tull. in Bruto, his uerbis, *πειθὼ, quam uocant Græci, cuius effector eſt orator, hanc ſuadam appellauit Ennius.* hanc eandem hominum reginam appellat Euripides in Hecuba, quærens quamobrem homines ceteras quidẽ diſciplinas magno ſtudio perdiſcant: in eloquentia autem non aſſiduè elaborent, neque eius magiſtris magnam mercedem perſoluant, vt poſſint alteri perſuadere, quæ uelint, ab eoq́; obtinere. verba Eurip. ſunt hæc, *τί δῆτα θνητοὶ τἄλλα μὲν μαθήματα Μοχθοῦμεν, ὡς χρὴ πάντα, καὶ μαστεύομεν; Πειθὼ δὲ τὴν τύραννον ἀνθρώποις μόνην Οὐδέν τι μᾶλλον ἐς τέλος σπουδάζομεν, Μισθοὺς διδόντες μανθάνειν, ἵν' ᾖ ποτε Πείθειν, ἅ τις βούλοιτο, τυγχάνειν θ' ἅμα;* Themiſtocles apud Herodot. lib. 8. *Πειθὼ καὶ Ἀνάγκην*, id eſt, ſuadelam, & neceſſitatem magnos deos eſſe dicit, ijsq́; fretos Athenienſes ab Andrijs pecuniam depoſcere.

Manc. locuples eget, &c.] hunc uerſum ſic explico, rex Cappadocum Mancipijs locuples, id eſt, multorum ſeruorum dominus, & mancipiis abundans, eget ære. Cappadoces enim barbari, ſeruiq́; ſunt vel natura, uel lege, ſeruiuntque ſuo regi, ut ſerui domino. Prætereà è Cappadocia ſerui uenales Romam adducebantur. M. Tull. in orat. quam habuit ad ſenatum, poſt redit. *Cum hoc homine, an cum ſtipite Aethiope, ſi in foro conſtitiſſes, nihil crederes intereſſe. ſine ſenſu, ſine ſapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem mod abreptum de grege uenalium diceres.* quidam ſic interpretantur, Locuples, id eſt, is qui pecunia abundat, ſeu pecunioſus, eget mancipijs: Rex Cappadocum, id eſt, qui complures ſeruos habet, pecunia eget. à quibus diſſentio. ſignificat enim Horatius ſeruorum multitudinem, ceterarumq́; rerum copiam, ſine pecunia mancam, ac debilem haberi. *locupletes,* (inquit Feſtus) *multorum loculorum domini.*

Ne fueris hic tu] ne talis fueris, qualis Cappadocum rex, aut magno aliquis mancipijs abundans, pecunia egens, ſi ſummum bonum poſitum eſſe putas in diuitijs, & pecuniæ magnitudine: ſed eſto potius talis, qualis Lucullus, qui non ſolùm nulla re egebat: ſed etiam multo plura poſſidebat, quàm ſe poſſidere putaret. prouocabulum *hic* refertur ad id, quod antecedit, non ad id, quod ſequitur, ut epiſt. ad Vallam, *Nimirum hic ego ſum.* & ſaty. II. lib. I. *Huic ſi mutonis uerbis,* &c. & ſaty. III. eiuſd. lib. *Hic tibi comis, & urbanus,* &c.

-chlamydes Lucullus, &c.] Plutarchus hanc hiſtoriam in Lucullo extremo narrat, atque etiam Horatium Flaccum nominat, his uerbis, *στρατηγοῦ δέ ποτε φιλοτιμουμένου περὶ θέας, καὶ χοροῦ τινι κόσμον αἰτουμένου πορφυρᾶς χλαμύδας, ἀπεκρίνατο σκεψάμενος ἂν ἔχῃ, δώσειν. εἶτα μεθ' ἡμέραν ἠρώτησεν αὐτὸν, ὁπόσων δέοιτο. τοῦ δὲ ἑκατὸν ἀρκέσειν φήσαντος, ἐκέλευσε λαβεῖν δὶς τοσαύτας. εἰς ὃ καὶ Φλάκκος ὁ ποιητὴς ἐπιπεφώνηκεν, ὡς οὐ νομίζει πλοῦτον, οὗ μὴ τὰ παρορώμενα, καὶ λανθάνοντα πλείονα τῶν φαινομένων ἐστίν*, id eſt, *Cum prætor quidam Rom. qui ludos magnificentiſſimos facere, & ſpectaculum apparatiſſimum populo præbere cogitabat, petiuiſſet ab*

eo ad ornatum chori chlamydes aliquot purpureas: reſpondit ſe uiſurum, haberet, nec'ne: & ſi haberet, daturum. poſtridie quaeſiuit ab illo, quot chlamydibus ei opus eſſet: cum ille reſpondiſſet, centum ſatis ſibi futuras, Lucullus iuſſit eum bis tantum ſumere. Ad quod acclamans Flaccus poëta, dixit, illas non uideri eſſe diuitias, ubi ea, quæ negliguntur, & quæ ignorantur, plura non ſunt ijs, quæ ſunt in promtu, quæq; apparent.

- præbere] πορίζειν, ſuppeditare.

- millia quinque] diſcrepat ab Horatio Plutarchus, qui Lucullum ducentas chlamydes duntaxat domi reperiſſe ſcribit: hoc eſt duplo plures, quàm ab ipſo eſſent petitæ. Sed licet reſpondere Plutarchum, vt hiſtoricum, primam hiſtoriæ legem ſeruaſſe: quæ eſt, ne quid falſi dicat: Horatium autem, ut poetam, rei quidem ueritatem eò vſque ſecutum, quoad inſtituto eius opus fuerit: rem ipſam autem pro ſuo iure ornaſſe, & auxiſſe uerbis.

- & quot habebo] ſic habent cod. Iann. Faër. & duo Vatic. non (ut quidam uulgati) *quod habebo*.

- tolleret] ſumeret, vt ſaty. 4. lib. 1. - *erat, quod tollere nolles*.

Exilis domus eſt] acclamatio eſt: & ita Plutarchus.

- vbi non & multa ſuperſunt] narrat Plutarchus Scopam Theſſalum copioſum hominem, & opulentum, cum ab eo poſceret quidam, quæ ei ſupereſſent, quæq; ſuperuacanea viderentur, ita reſpondiſſe: at his ſuperuacuis, & quæ ſuperant, fortunati, & beati ſumus.

- fallunt] latent, à domino ignorantur.

- & proſunt furibus] Plautus in Aulul. *Nam hîc apud nos nihil eſt aliud quæſti furibus: Ita inanijs ſunt oppletæ, atque araneis.* & Tibull. lib. 4. *Et domino ſatis, & nimium furiq;, lupoq;.*

Hoc primus repetas opus, hoc poſtr.] hoc eſt, quod paulo antè dixit. *Nauus manè forum, & ueſpertinus pete tectum.*

Si fortunatum ſpecies, & gratia] ſi ſpecies, id eſt, decus externum, & forenſe: cultus & ornatus corporis ex honoribus, & magiſtratibus quæſitus, &c. M. Tull. in Piſon. *Magnum nomen eſt, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas conſulis.* ibid. *in quibus ſi moderatio illa, quæ in noſtris ſolet eſſe conſulibus, non fuit: at fuit pompa, fuit ſpecies, fuit inceſſus ſaltem Seplaſia dignus.* Idem epiſt. ad Lentul. lib. 1. *qui ſplendorem, & ſpeciem huius uitæ intuentur, ſollicitudinem autem, & laborem perſpicere non poſſunt.* *& gratia præſt.* id eſt, ſi populi & potentium uirorum fauor beatum præſtant, ſi ambitioſus es: ſi in honore ſummum bonum poſitum eſſe exiſtimas, &c.

Mercemur ſeruum] ſeruum nomenclatorem. habebant Romani illi ueteres magiſtratum petituri ſeruos nomenclatores, à quibus docebantur, ac monebantur quo quiſque ciuis, qui in ſuffragijs aliquid ualeret, nomine appellaretur, ut candidati à ſeruo nomenclatore admoniti ununquenque nòminatim ſalutare poſſent: quod declarant uerba illa M. Tull. in orat. pro Muræna: quibus Catonem alloquitur. *Quid, quòd habes nomenclatorem? in eo quidem fallis, ac decipis. nam ſi nomine appellari abs te ciues tuos honeſtum eſt, turpe eſt eos notiores eſſe ſeruo tuo, quàm tibi: ſi, etiam ſi noris, tamen per monitorem appellandi ſunt, cur antè appellas, quàm inſuſurrauit? aut quid, cum admoneris, tamen, quaſi tute noris, ita ſalutas? quid, poſteaquàm es deſignatus, multo ſalutas negligentius?* ita autem legendum eſt apud M. Tullium, non, vt habent codices vulgati: quæ emendatio, mea eſt. Sed quæret aliquis, quamobrem ambitioſi homines, & candidati nominatim ciues ſuos appellare vellent, atque ad eam rem nomenclatores adhiberent. dicam. Cum ſtuderent illi ciuium beneuolentiam ſibi conciliare, primum erat cauere, ne eo-

rum voluntates à ſe alienarent, ne've eorum animos offenderent: Secundum omnia experiri, quibus hominum beneuolentia allicitur, & comparatur. At obliuio nominum, iram ijs commouet, quorum nomina obliti ſumus. Videmur enim de iis parum laborare, quos ira negligimus, vt ne eorum quidem nomina memoria teneamus: quod docuit Ariſtot. lib. 2. rhetoric. Contrà ſalutare homines nominatim, ſignificat noſtrum in eos ſtudium, curam, & diligentiam. Itaque non eſt mirum, ſi candidati, & honoris cupidi, tales ſalutationes adhibebant, vt unum quiddam ad hominum beneuolentiam colligendam accommodatiſſimum, atque vtiliſſimum. Id vidit Homerus, apud quem *ἰλ. κ.* Agamemnon fratri Menelao præcipit, vt ſuo quenque Græcorum, nomine appellet: ipſos honorificè ſalutet, de ſe modicè & ſummiſsè loquatur & ſentiat, his verſib. *Φθέγγεο, δ' ᾗ κεν ἴῃσθα, καὶ ἐγρήγορθαι ἄνωχθι, Πατρόθεν ἐκ γενεῆς ὀνομάζων ἄνδρα ἕκαστον· Πάντας κυδαίνων, μηδὲ μεγαλίζεο θυμῷ.* Et Themiſtocles ille Athenienſis (ut refert M.Tull.in Catone maiore) omnium ſuorum ciuium nomina perceperat. uiuebat enim ille in ciuitate libera: in qua populus plurimum, atque adeò omnia poterat. Nam & à populo illo petebantur honores, & populus honores ſuo arbitratu mandabat. Sic igitur & Romæ ubi ferè è populi ſuffragijs tota comitiorum ratio pendebat, non temere candidati operam dabant, ut à nomenclatoribus moniti ciueis gratioſos nominatim ſalutarent.

- qui dictet nomina] qui moneat quo quiſque ciuis nomine appelletur: qui nomina ciuium inſuſurret, vt eos nominatim ſalutemus, rogemuſq; ut nobis petentibus ſtudeant, ac ſuffragentur ad honorem obtinendum.

- læuum Qui fodiat latus] ita legendum eſſe dudum iudicaueram, non, *ſcitum*. in qua quidem ſentẽtia eo libentius perſeuero, quod uideo & in aliquot cod. antiquis ita legi, & doctiſſ. uiris idem uideri. hæc uerba autem, *qui læuum fodiat latus*, hoc ſignificant: qui aſtans domino à parte minus honorata, læuo ipſius latere foſſo, id eſt, extrema manu pulſo, admoneat, ut illum & illum ſalutet, & prenſet. fodere latus autem conſueuiſſe eos, qui admonere uellent, declarat illud Terent. in Hecyra. Lach. *Dic iuſſiſſe te*. Phidipp. *Noli fodere: iuſſi.* Virg. armos fodere dixit de equite, equo calcaria admouente. lib. 6. Aen. *Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos*.

- & cogat trans pondera, &c.] cogat herum trans ſaxa magni ponderis dextram porrigere ad aliquem ciuem apud tribules ſuos gratioſum, in uia ſaxis impedita laborantem, ſubleuandum. ſic Propertius lib. 3. ſaxa Pyramidum, & ſumtuoſorum ſepulcrorum, *pondera* appellat. *Aut illis flamma, aut imber ſubducet honores, Annorum aut ictu pondera uicta ruent.* Officioſum autem eſt in anguſtiis, & turba, manus alteri ſubijcere, & laborantem manibus ſubleuare. Tibull. lib. 1. eleg. v. *Pauper in anguſto fidus comes agmine turbæ, Subijcietq; manus, efficietq; uiam*. Quòd ſi quis malet ita accipere hæc uerba, *dextram porrigere*, ut pertineant ad geſtum prenſantis candidati, & gratioſo alicui in uia ſupplicantis, ac blandientis, non magnopere repugnabo. ſolebant enim candidati ſingulorum manus eorum, quibus ſupplicabant, apprehendere: immò uerò ex ſingulis tribubus gratioſiſſimos quoſque ſibi adiungere, eoſq; etiam in campum ſecum producere, ut ab iis uniuerſo populo magis commendarentur, cum ille ſuo nomine quodammodo peteret. Et ita fortaſſe intelligenda ſunt ea uerba, quæ ſtatim ſequuntur. *Hic multum in Fab. ualet, ille Velina*.

- hic mult. in Fab. ual. ille Vel.] uerba ſunt nomenclatoris hortantis dominum, ut gratioſis apud ſuas tribus hominibus, blandiatur, eoſq; ſalutet comiter. hic (inquit) multum ualet gratia, & auctoritate in tribu Fabia, ille in Velina: qua-

re da operam, ut eum tibi adiungas, & concilies, ſi magiſtratum, quem petis, obtinere uis. Velina autem tribus fortaſſe à lacu Velino dicta eſt: Fabia à Fabiis.

Cuilibet hic, &c.] etiam hæc ſunt nomenclatoris uerba. hic tantùm ualet in ſua tribu, ut, cui ſuffragatus fuerit, is ſit conſulatum adepturus: eiq; cui uoluerit, ſellam curulem, id eſt, ædilitatem maiorem erepturus.

-importunus] in eo quod ſibi propoſuerit, obſirmatus, & perſeuerans, neque quieſcens ipſe, neque alios quieſcere ſinens. ut ſup. ann. ad Od. XVI. lib. 3. ſic ſaty. v. lib. 2. *Importunus amat laudari?*

-ebur curule.] ſellam curulem eburneam, id eſt, ædilitatem maiorem, &c.

-frater, pater adde] gratioſos in ſuffragiis pro ſua cuiuſque ætate fratres, patres appellato, & quàm blandiſſimè queas, ſalutato.

-facetus] urbanus, comis, blandus, id eſt, facetè & comiter.

-adopta] tibi adiunge. *adoptare* propriè ualet eligere, ut alibi admonuimus.

Si, bene qui cœnat, bene uiuit &c] ſi in epulis, & cœnis ſumtuoſis beata uita poſita eſt, ſtatim ut diluxit, obſonia lautiſſima, & cariſſima conquiramus.

-ut olim Gargilius] quaſi aliud agens Gargilium quendam notat, qui ſtulta quadam, & inani gloriæ cupiditate ductus id uenando cepiſſe uideri uolebat, quod pretio compararat. Itaque etiam in epiſtolis Horatius, ſatyricè, id eſt, comiter, & ur'anè hominum mores uellicat.

Differtum tranſire forum] frequentiſſimum forum. ſic ſaty. v. lib. 1. -*inde forum Appi Differtum nautis, &c.*

Emtum] non à ſe uenante captum, ſed pretio ſoluto paratum.

-tumidiq;] cibo & potione onerati, & conferti.

Quid deceat, quid non, obliti] quid honeſtum ſit, quid turpe: quid decorum, quid indecorum, obliti.

Cerite cera] tali tabula, qualis erat ea, qua Cerites, ignominia affecti fuerunt: cum uidelicet eis ſuffragiorum ius non dedit populus Rom. ut ceteris municipibus. Gellius lib. 16. cap. 13. *Primos municipes ſine ſuffragij iure Cerites eſſe factos, accepimus, conceſſumq; illis, ut ciuitatis Romanæ honorem quidem caperent, ſed negocijs tamen atque honoribus uacarent, pro ſacris bello Gallico receptis, cuſtoditiſq; hinc tabulæ Cerites appellatæ uerſa uice in quas referri iubebant, quos notæ cauſa ſuffragijs priuabant.* Hæc ille. Referebantur autem in tabulas Ceritum à Cenſoribus plebeij ignominia notati, ærarijq; fiebant: quod eò ualebat, ut nullam aliam ad rem ciues eſſent, quàm ut pro ſuo capite tributi nomine æra penderent, ut ait Aſcon.

-remigium uitioſum Ithacenſis] remiges & ſocij Vlyſſis, homines intemperant..s, & uoluptarii, qui malunt ſuis cupiditatibus, & libidinibus obſequi, quàm in patriam reuerti. Præmonuerat Vlyſſem Tireſias, cum ueniſſet ille ad inferos, ut diligenter caueret, ſi ſaluus in patriam redire uellet, ne in Sicilia boues ſolis attingeret, ut eſt ὀδυσσ. λ. Ὀππότε δὴ πρῶτον πελάσῃς εὐεργέα νῆα Θρινακίῃ νήσῳ προφυγὼν ἰοειδέα πόντον, Βοσκομένας δ' εὕρητε βόας τε καὶ ἴφια μῆλα Ἠελίου, ὃς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει, Τὰς εἰ μέν κ' ἀσινέας ἐάας, νόστου τε μέδηαι, Καί κεν ἔτ' εἰς Ἰθάκην κακά περ πάσχοντες ἵκοισθε. Εἰ δέ κε σίνηαι, τότε τοι τεκμαίρομ' ὄλεθρον· cuius monitionis memor Vlyſſes, ὀδυσσ. μ. ſocios orat, ut, præſertim cum rebus omnibus abundent ad uictum neceſſarijs, ab armentis, & gregibus Solis abſtineant manus. uerba Vlyſſis apud Hom. ſunt hæc: Ὦ φίλοι· ἐν γὰρ νηῒ θοῇ βρῶσίς τε, πόσις τε ἔστιν, τῶν δὲ βοῶν ἀπεχώμεθα, μή τι πάθωμεν. Δεινοῦ γὰρ θεοῦ αἵδε βόες, καὶ ἴφια μῆλα, Ἠελίου. Illi autem tandem cum cibariis deficientibus,

uinoq;

ultimoq; conſumto, tùm ab Euryocho impulſi, quæ ex bobus Solis erant præſtantiſſimæ, eas Vlyſſe dormiente abegerunt, & mactauerunt: quo facto Sol vehemẽter offenſus, queſtus eſt apud deos immortales facinoris illius atrocitatem: minatus eſt denique ſe cælo relicto ad inferos deſcenſurum, lumenq; ſuum à Dijs, & hominibus ad Plutonem, & manes tranſlaturum, ſi tam inſignem in ſe iniuriam, atque impietatem inultam relinquerent. qua re audita, Iupiter pollicetur ei ſe naues Vlyſſis fulmine conſumturum.

Cui potior patria fuit interdicta] id eſt, qui Vlyſſis remiges, & ſocij maluerunt propoſito naufragij periculo boues ſolis violare, quàm in patriam incolumes reuerti. ſic apud Hom. loquitur Eurylochus. *ὀδυσ. μ.* Εἰ δὲ χολωσάμενός τι βοῶν ὀρθοκραιράων Νῆ' ἐθέλῃ ὀλέσαι, ἐπὶ δ' ἕσπονται θεοὶ ἄλλοι, Βούλομ' ἅπαξ πρὸς κῦμα χανὼν ἀπὸ θυμὸν ὀλέσαι, Ἢ δηθὰ στρεύγεσθαι ἐὼν ἐν νήσῳ ἐρήμῃ. id eſt, Quòd ſi Sol iratus propter boues nauem noſtram obruere fluctibus uoluerit, eumq; alij Dij ſecuti fuerint, ſemel mori malo fluctu demerſus, quàm diu in deſerta inſula morans languere, ac tabeſcere.

Si, Mimnermus uti cenſet] Mimnermus legendum: non, ut in nonnullis codic. Mimermnus. *Μίμνερμος* enim ſemper apud Athenæum ſcribitur & lib. 14. & 15. & 16. Eius tota ferè poëſis fuit amatoria. cuius extant hi uerſus apud Plutarch. περὶ ἠθικ. ἀρετῆς, Τίς δὲ χάρις, τί τὸ τερπνὸν, ἄνευ χρυσῆς Ἀφροδίτης. Τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλει, id eſt, quis lepos, quid iucundum eſt ſine aurea Venere? Moriar tum, cum hæc deſinent mihi eſſe curæ. Propertius lib. 1. *Plus in amore vales Mimnermi verſus Homero. Carmina manſuetus leuia quærit amor.* Horat. infr. epiſt. ad Iul. Flor. lib. 2. ſignificat eum Callimacho fuiſſe à ueteribus antepoſitum. *Diſcedo Alcæus puncto illius: ille meo, quis? Quis niſi Callimachus? ſi plus apposcere viſus, Fit Mimnermus, & optiuo cognomine creſcit.* ſi igitur (inquit Horat.) Mimnermi ſententiam ſecutus vitam beatam & iucundam in amore, & iocis eſſe locatam exiſtimas, totam ætatem in amore, & iocis exige.

AD MAECENATEM. 2.

QVINQVE dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax deſideror. atqui,
Si me uiuere uis ſanum, recteq; valentem:
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mæcenas, veniam: dum ficus prima, calorq;
Deſignatorem decorat lictoribus atris:
Dum pueris omnis pater, & matercula pallet:
Officioſaq; ſedulitas, & opella forenſis
Adducit febreis: & teſtamenta reſignat.
Quòd ſi bruma niueis Albanis illinet agris:
Ad mare deſcendet vates tuus, & ſibi parcet:
Contractusq; leget. te dulcis amice reuiſet
Cum Zephyris, ſi concedes, & hirundine prima,
Non, quo more pyris veſci Calaber iubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. veſcere ſodes.

COMMENTARII.

deſideror] abſum. deſideramus enim, quæ abſunt.

Si me viu. v. ſ.] in duobus cod. Vat. ſcriptum eſt. *Si me viuere uis, recteq; uidere ualentem.*

ſanum] perſpicuè hæc uox hoc loco ad corporis ſanitatem refertur, ut ſuprà diximus. & ita Plautus in Trucul. *ægrotare malim, quàm eſſe tua ſalue ſanior.* & infra epiſt. ad Quinct. *Neu, ſi te populus ſanum, recteq; valentem Di*

Iam ſatis eſt. at tu quantumuis tolle benignè:
Non inuiſa feres pueris munuſcula paruis.
Tam teneor dono, quam ſi dimittar onuſtus.
Vt libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus, & ſtultus donat, quæ ſpernit, & odit.
Hæc ſeges ingratos tulit, & feret omnibus annis.
Vir bonus, & ſapiens dignis ait eſſe paratum:
Nec tamen ignorat, quid diſtent æra lupinis.
Dignum præſtabo me etiam pro laude merentis.
Quòd ſi me noles vſquam diſcedere: reddes
Forte latus, nigros anguſta fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter uina fugam Cynaræ mœrere proteruæ.
Fortè per anguſtam tenuis vulpecula rimam
Repſerat in cumeram frumenti: paſtaq́; rurſus
Ire foras pleno tendebat corpore fruſtrà.
Cui muſtela procul, ſi vis, ait, effugere iſtinc:
Macra cauum repetes arctum, quē macra ſubiſti.
Hac ego ſi compellor imagine, cuncta reſigno:
Nec ſomnum plebis laudo ſatur altilium: nec
Ocia diuitijs Arabum liberrima muto.
Sæpe uerecundum laudaſti: rexq́;, paterq́;
Audiſti corám, nec verbo parcius abſens:
Inſpice, ſi poſſum donata reponere lætus.
Haud male Telemachus proles patientis Vlyſſei:
Non eſt aptus equis Ithaca locus: vt neque planis
Porrectus ſpatijs: nec multa prodigus herbæ:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Paruum parua decent: mihi iam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentū.
Strenuus, & fortis, cauſiſq́; Philippus agendis
Clarus, ab officijs octauam circiter horam
Dum redit: atque foro nimium diſtare Carinas
Iam grandis natu queritur, conſpexit, vt aiunt,
Adraſum quendam vacua tonſoris in umbra,
Cultello proprios purgantem leniter vngueis.
Demetri (puer hic non læuè iuſſa Philippi
Accipiebat) abi. quære, & refer, unde domo, quis,
Cuius fortunæ, quo ſit patre, quo'ue patrono.
It: redit: & narrat, Vulteium nomine Menam,

Elitet, &c. Propert. lib. 3. *Nam quæcunque die ſanum te fata remittent, Pendebit collo Galla pudica tuo.*

-dum ficus prima, caloŕq; Deſignatorem, &c.] totis his quattuor, qui deinceps ſequuntur, uerſibus anni tempus deſcribit graue corporibus, difficile, periculoſum, & ad morbum præceps, ac lubricum. huius loci igitur hæc ſententia eſt: tantiſper dum multis hominibus propter anni tempus immoderato calore feruidum morientibus, deſignatores, qui funera, ludóſq; funebres procurant, lictoribus atratis ſtipati incedunt, quod fit plurimùm menſe ſextili, & ſeptembri, id eſt, ineunte autumno: ut ſaty. 6. lib. 2. *Autumnusq́; grauis Libitinæ quæſtus acerbæ.* Quoniam autem menſe ſextili ficus primùm mateſcunt, & ex arboribus ſuis decerpuntur, iccircò ficum primam dixit, ut per ficum primam, & calorem, tempus anni ſignificari intelligamus.

- lictoribus atris] miniſtris libitinarijs atratis.

Dum pueris omnis pater] ſatis declarat hic uerſiculus deſcribi ab Horatio tempus anni morbis opportunum, & (ut Plautino uerbo utar) planè Acheronticum.

- pallet] timet liberis ſuis, pueris, ne tali anni tempore in morbum incidant, & moriantur.

Officioſáq; ſedulitas, &c.

Præconem, tenui cenſu, ſine crimine notum,
Et properare loco, & ceſſare, & quærere, & uti,
Gaudentem paruisq́; ſodalibus, & Lare certo,
Et ludis, & poſt deciſa negocia, campo.
Scitari libet ex ipſo, quæcunque refers. dic
Ad cœnam ueniat. non ſanè credere Mena:
Mirari ſecum tacitus. quid multa? benignè
Reſpondet: negat ille mihi? negat improbus, & te
Negligit, aut horret. Vulteium manè Philippus
Vilia vendentem tunicato ſcruta popello,
Occupat: & ſaluere iubet prior. ille Philippo
Excuſare laborem, & mercenaria vincla,
Quòd non manè domum veniſſet: denique, quòd nõ
Prouidiſſet eum. ſic ignouiſſe putato
Me tibi, ſi cœnas hodie mecum. vt libet. ergo
Poſt nonam venies. nunc i: rem ſtrenuus auge.
Vt uentum ad cœnã eſt: dicenda, tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. hîc ubi ſæpe
Occultum uiſus decurrere piſcis ad hamum:
Manè cliens, & iam certus conuiua: iubetur
Rura ſuburbana indictis comes ire Latinis.
Impoſitus mannis, aruum, cælumq́; Sabinum
Non ceſſat laudare. uidet, ridetq́; Philippus:
Et ſibi dum requiem, dum riſus vndique quærit,
Dum ſeptem donat ſeſtertia: mutua ſeptem
Promittit: perſuadet vti mercetur agellum.
Mercatur. ne te longis ambagibus vltrà,
Quàm ſatis eſt, morer, ex nitido fit ruſticus: atque
Sulcos, & vineta crepat mera: præparat vlmos:
Immoritur ſtudijs: & amore ſeneſcit habendi.
Verùm vbi oues furto, morbo periere capellæ,
Spem mentita ſeges: bos eſt enectus arando:
Offenſus damnis, media de nocte caballum
Arripit: iratusq́; Philippi tendit ad ædeis.
Quem ſimul aſpexit ſcabrũ, intõſumq́; Philippus,
Durus, ait, Vultei nimis, attentusq́; videris
Eſſe mihi. pol me miſerum patrone uocares:
Si uelles, inquit, uerum mihi dicere nomen.
Quod te per genium, dextramq́; deosq́; Penateis,
Obſecro, & obteſtor, uita me redde priori.

&c.] & dum ij, qui nimiùm diligentes ſunt in officio retinendo, ac præſtando, & qui ſtudioſius in foro uerſantur, operam dantes ſuis clientibus, in febrem incidunt, & mortem cum uita commutant.

-opella] nomen ὑποκοριστικόν, id eſt, diminutum ab opera.

-teſtamenta reſignat] per teſtametorum reſignationem, mortem ſignificat. nam mortuo teſtatore, teſtamentum reſignatur, id eſt, aperitur.

Quòd ſi bruma niues, &c.] id eſt, cum bruma aduenerit. Nam particula *ſi*, hoc loco tempus ſignificat, non conditionem, ut apud Virg. lib. 5. Aeneid. *Præterea ſi nona diẽ mortalibus almum Aurora extulerit, radijsq́; retexerit orbem*, &c. Terent. Phorm. *Non, ſi rediſſet pater, ei ueniam daret?* quod annotat Don. ad illum locum. & Catull. ad C. Licinium Caluum, *Nam, ſi luxerit, ad librariorum Curram ſcrinia, Caſios, Aquinos*, &c. & ita fortè locus ille explicandus eſt Od. xxvii. lib. 3. *Rumpat & ſerpens iter inſtitutum, Si per obliquum ſimilis ſagittæ Terruit mannos.* & ſaty. iii. lib. 2. *Si uacuum tepido cepiſſet uillula tecto.* M. Tull. Verr. 4. in princip. *putabam tum denique rectè iudicari poſſe, ſi non modò reus improbus adduceretur, ſed etiam diligens, & firmus accuſator ad iudicium ueniret.* & Verr. 6. *Verùm hæc tum queremur, ſi quid de no-*

Qui ſimul aſpexit, quantùm dimiſſa petitis
Præſtent: matu'è redeat: repetatq́; relicta.
Metiri ſe quenque ſuo modulo, ac pede, uerum eſt.

bis per eum ordinem agetur, &c.

Albanis] Latinis, Romæ propinquis, à monte Albano, qui eſt in Latio.

- illinet agris] hoc uerbo aliter utitur ſaty. v. lib. 1. *Hic oculis ego nigra meis collyria lippus Illinere.*

Ad mare] fortè ad ſinum Tarentinum.

- deſcendet] accommodato, & proprio uerbo uſus eſt. oræ enim maritimæ ſunt alijs inferiores, ut pote ad quas fluuij decurrant.

- ſibi parcet] ſuæ ualetudini conſulet, ac ſeruiet. remiſſius uiuet.

- & hirundine prima] vere ineunte. Ariſtoph. in equitib. Σκέψασθε παῖδες, οὐχ ὁρᾶθ', ὥρα, νέα χελιδών.

Non, quo more pyris ueſci] non ea mihi munera dediſti, quæ parui faceres.

- at tu, quantum uis tolle benignè] verba ſunt Calabri hoſpitis. Tolle (inquit) pyra largiter, ac liberaliter. quidam putant *benignè* reſponſionem eſſe alterius, quem Calaber pyris uult onerare, hoc modo, *benignè*, id eſt, hui, liberaliter mecum agis: uerùm habeo tibi gratiam: tua liberalitate non vtor. quos non refello quidem, veruntamen placet mihi magis prior explicatio. ſuprà autem admonuimus benignus, & benignè idem valere, quod liberalis, ſeu largus: & liberaliter, ſeu largè.

Prodigus, & ſtultus] Prodigus (inquit) ea donat, quæ contemnit, ac pro nihilo putat: alioqui non profunderet, neque daret indignis. At vir bonus, & liberalis, quamuis pecuniam non admodum magni æſtimet, (vt ait Ariſtoteles) ſcit tamen quid interſit inter æs, & lupinum, id eſt, inter ea, quæ cara ſunt, magniq; pretij, & ea, quæ vilia ſunt, nulliusq; pretij. Atque hic cum ita ſit animatus, ampla, & pretioſiora munera dignis reſeruat. Ariſtoteles lib. 4. de moribus ad Nicomachum, ſcribit hominem liberalem ſuos fructus, ſuamque rem familiarem non neglecturum, vt poſſit de ſuo, viris bonis opitulari, & res neceſſarias suppeditare. Quemadmodum autem hic Horatius ait prodigum ea donare, quæ parui æſtimat: ſic & Plautus in Truculento, amarorem bona ſua pro ſtercore habere dicit.

Hæc ſeges] id eſt, hi deprauati hominum huius ætatis mores, & hæc inepta, ſtultaq; liberalitas, &c. ſententia totius huius loci mihi hæc uidetur eſſe, multi exoriuntur prodigi, & ſtulti, qui ſua profundunt, & largiuntur indignis: qui denique bona ſua pro ſtercore habent (vt loquitur Plautus): ita ſit, vt multi quoque reperiantur homines ingrati, & immemores beneficij. Vir bonus autem, & verè liberalis: &, qui cum delectu, ac ſapientia de rebus, & hominibus iudicat, qualis tu es, ſua bona plurimi æſtimat: & ex eis benignè facit viris bonis: & quibus plurimum debetur, in eos beneficij confert plurimum: &, quemadmodum tu me iudicio, & delectu locupletauiſti, atque ornaſti: ita me gratum erga te præſtabo. vel hoc modo explica, & facilius. Prodigi & ſtulti homines, ſua bona profundunt, nullum delectum in donando adhibent, viros bonos mendicare, & eſurire ſinunt, improbos, facinoroſos, impuros homines collocupletant: hæc cauſa eſt, quamobrem tam multi exoriantur ingrati: neque enim mirum eſt, ſi lenones, aleatores, impudici, beneficij accepti ſint immemores. mirum eſſet, ſi boni viri, beneficijs affecti à potentiore aliquo, ſeſe ingratos in eum præberent. nam neque vir bonus, ingratus, neque ingratus, vir bonus eſſe poteſt. hunc igitur verſum, *Hæc ſeges ingratos*, &c. ſic interpretabere, Peruerſa, & præpoſtera largitio, cauſa eſt, quam-

obrem

obrem tot ingrati homines reperiantur. atque hanc poſteriorem explicationem, à priore non admodum differentem, magis probabant Paullus Manutius, & Muretus.

Dignum præſtabo me etiam] hic verſus opponitur illi ſuperiori, *Hæc ſeges ingratos tulit*, &c.

Quòd ſi me noles vſquam] vide quàm cautè, & quàm modeſtè, & quàm liberè tamen pro ſe dicat Horatius. Primo loco Mæcenatis erga ſe beneficia commemorat, & verbis amplificat: deinde gratum ſe in eum, & beneficiorum memorem futurum pollicetur: hæc ſunt modeſtiæ, & pudoris: poſtremò liberè ſimul, & vrbanè, quæ à ſe Mæcenas acceperit, id eſt, quæ ipſe habuerit tum, cum ſe ad eius amicitiam contulit, exponit, nempe corporis uires, & firmitatem, formam, iuuentam, ætatem aptam ad ſuauitatem, blanditiamq; ſermonis, ad riſus, ad amores, quæ omnia (inquit Horatius) ſi me, ut mancipium quoddam uinctum, & conſtrictũ apud te retinere uoles, neque uſquam animi cauſa diſcedere ſines, mihi redde: redde meliores annos, quos tecum conſumſi.

- nigros anguſta fronte capillos] iuuentam. in ſenectute enim & frons caluitio dilatatur, & capillus canitie albeſcit.

Inter uina fugam, &c.] id eſt, uno uerbo, reddes ætatem ad leuitatem amatorias aptam. Nam ſi quem decet puellæ, aut mulieris alicuius impudicæ diſceſſum, & fugam inter vina, iniquo animo ferre, & mærere: decet iuuenem, non uirum: & multo minus ſenem.

- cumeram frumenti] vas uimineum, in quo frumentum à ruſticis, & plebeijs hominibus condebatur, ſat. 1. lib. 1. *Cur tua plus laudes cumeris granaria noſtris?*

- quem mac. ſubiſti] quem tum ingreſſa es, cum macra, & gracilis eſſes. cauus, quiuis locus excauatus. ſaty. VI. lib. 2. *- me ſilua, cauusq; Tutus ab inſidijs tenui ſolabitur eruo.*

Hac ego ſi compellor imagine] non recuſo, exemplo uulpis ſaturæ, omnia tibi reddere, ſi me nuſquam abs te diſcedere uelis, & ſi iubeas me etiam ualetudinis incommodo ſemper apud te hærere.

- reſigno] reſtituo, ut ſup. Od. XXIX. lib. 3. de fortuna, *Laudo manentem: ſi celeres quatit Pennas, reſigno, quæ dedit.*

Nec ſomnum plebis laudo ſatur, &c.] nec animi tranquillitatem, & ſecuram (ut Virg. appellat) quietem plebeiorum hominum, ideò laudo, quòd epularũ exquiſitarum, & lautarum ceperit me ſatietas, & quòd lautus ſim iam, & copioſus, aliter ſenſurus, ſi egerem, & ſi amicitias principum expertus non eſſem: immò uerò, etſi non eſſem huiuſmodi dapibus, & cœnis expletus, animi ſecuritatem, & ſomnum quietum, ac facilem nihilominus optabilem, atque expetendum putarem: nec libertatem ocioſam cum ampliſſimis diuitijs commutare uellem.

- altilium] animalium, quæ eo conſilio aluntur, ut ſaginentur, & ſaginata edantur. epularum exquiſitarum, & ſumtuoſarum.

Arabum] ſup. Od. XXVIII. lib. 1. *Icci, beatis nunc Arabum inuides Gazis.*

Sæpe verecundum laudaſti] ſæpe pudorem meum laudaſti, ex quo me minimè cupidum, & paucis contentum eſſe cognouiſti.

- rexq;, paterq; Audiſti coram] audiſti rex, id eſt, appellatus & ſalutatus es rex. ſic enim & Græci, & Latini loquuntur. Theocr. εἰδ. ις. quod inſcribitur Χάριτες. Ὄφρα κε κ' εἰν Ἀΐδαο κεκρυμμένος ἐσθλὸς ἀκούσῃς. & Sophocles in Oedipode Colon. Ἀλλ' οὐ γὰρ ἔτ' ἐν τοῖσδ' ἀνύσομαι κακὸς Γάμοισιν, ὥσθ', ὡς αἰὲν ἐμφέρεις σύ μοι φόνους πατρῴους ἐξονειδίζων πικρῶς. Demoſthenes περὶ στεφ. ἀντὶ γὰρ φίλων καὶ ξένων, ἃ τό τε ὠνομάζοντο, ἡνίκα ἐδωροδόκουν, νῦν κόλακες καὶ θεοῖς ἐχθροὶ, καὶ τ' ἄλλα.

ἄλλα, ἃ προσίωσι, πάντ' ἀκύσεσιν. Iterum Horat.epiſt. ad Quinctium hoc libro, *Tu recte uiuis, ſi curas eſſe, quod audis.* & ſaty.v11.lib.2. *Subtilis ueterum iudex, & callidus audis.* ex quo illa nata ſunt apud M.Tull.& ceteros bonos ſcriptores uſitatiſſima, *benè, & malè audire.* rex autem hoc loco ſuperiorem amicum ſignificat, qui alit inferiorem, & tenuiorem, ut ſup.annotaui ad Od.xxxv1.lib.1.

- nec uerbo parcius abſens] appellatus es à me rex, & coràm, & nihilominus abſens.

Inſpice ſi poſſum] id eſt, cum animo tuo conſidera, utrùm libenter, ac iucundè ea, quæ mihi donaſti, tibi ſim redditurus, nec'ne.

Haud malè Telem.prol.pati.] non malè Telemachus Vlyſſis filius Menelao reſpondit, equos ei pollicenti.

- patientis] expreſſit epitheta Homeri. ſic enim paſſim nominatur in Odyſſ. ταλασίφρων, πολύτλας. & ab alijs πολυτλήμων.

Non eſt aptus equis] locus eſt ὀδ. δ. ubi ſic Telemachus, Ἐν δ' Ἰθάκῃ οὔτ' ἂρ δρόμοι εὐρέες, οὔτε τι λειμών· Αἰγίβοτος, καὶ μᾶλλον ἐπήρατος ἱπποβότοιο. Οὐ γάρ τις νήσων ἱππήλατος, οὐδ' εὐλείμων, Αἵ θ' ἁλὶ κεκλίαται· Ἰθάκη δέ τε καὶ περὶ πασέων. ſic Ariſtoteles lib.1.de arte dicendi, τὰ ἁρμόττοντα, id eſt, quæ nobis accommodata ſunt, bona eſſe dicit. contraria ergo mala.

Porrectus ſpatijs] loca porrecta à Iulio Cæſare dicuntur lib.2. de bello Gallico, neque montibus interſepta, neque ſiluis impedita. ſic enim loquitur ille, *Cum ſe illi identidem in ſiluas ad ſuos reciperent, ac rurſus è ſilua in noſtros impetum facerent, neque noſtri longius, quàm, quem ad finem porrecta, atque aperta loca pertinebãt,* &c.

- prodigus herbæ] ut ſuprà *Arcaniq; fides prodiga.* Od.xv111.lib.1.

Regia Roma] ut epiſt. ad Bullatium, *Craſi Regia Sardis.*

- imbelle Tarentum] ocioſum, quietum, à bello uacuum, & uoluptarium: quod declarat M.Tull.ad Trebatium, *Indicauit mihi Panſa meus Epicureum te eſſe factum. O caſtra præclara, quid feciſſes, ſi te Tarentum, & non Samarobrinam miſiſſem?* Tum Athenæus lib.4. ſic ſcribit de Tarentinis, λέγουσι καὶ τοῦτόν τινα λόγον οἱ Ταραντῖνοι, τοὺς μὲν ἄλλους ἀνθρώπους διὰ τὸ φιλοπονεῖν, καὶ περὶ τὰς ἐργασίας διατρίβειν, παρασκευάζεσθαι ζῆν· αὐτοὺς δὲ διὰ τὰς συνουσίας, καὶ τὰς ἡδονὰς, οὐ μέλλειν, ἀλλ' ἤδη βιῶναι.

Philippus] *L. Philippus eloquentia, grauitate, florentiſſimus ciuitatis,* ut ait Cic. orat.pro Quinctio. de eodem ſic in Bruto, *Duobus igitur ſummis, Craſſo, & Antonio, L. Philippus proximus accedebat,* &c.

- horam] diei. dies enim in duodecim horas inæqualeis diuidebatur. ſat. v. lib.1. *- quarta uix demum exponimur hora.*

Carinas] hac in urbis regione Philippi domus erat. ibidem & Pompeij Magni. notus iocus Sex.Pompeij in M.Antonium, qui domum Pompeii occuparat. quem referunt cùm alij, tum Plutarch.in Anton.& Paterculus. Paterculi uerba ſunt hæc, *haud abſurdè Sex. Pompeius, cum in naui Cæſarem, & Antonium cœna exciperet, dixit, in Carinis ſuis ſe cœnam dare.*

- tonſoris in umbra] in officina, in pergula, in umbraculo.

Demetri] inquit Philippus Demetrij dominus.

- non læuè] non ſtultè, οὐ σκαιῶς. Virg.in Tityro, *- ſi mens non læua fuiſſet.* Catull.in Cæſarem, *an hæc ſiniſtra liberalitas, Parum expatrauit?* Horat.in epiſt. ad Piſon. *- ô ego læuus Qui purgo bilem ſub uerni temporis horam.* & læuum tẽpus pro inopportuno, ſaty.1111.lib.2. *- cum te ſic tempore læuo Interpellarim.*

- abi, quære, & refer] mira breuitas, ut tertio abhinc uerſu, *It, redit, & narrat.*

- vnde domo, quis?] ſic loquitur. Virg. Aen. 7. *Qui genus? unde domo? pacem'ne*

tem'ne huc fertis, an arma? Propert.lib.2. *Qualis, & unde genus: qui ſint mihi, Tulle, Penates.*

Cuius fortunæ] diues, an pauper. M.Tull.epiſt.ad Q. Valerium Q. F.lib. 13. *Grauiſſimum autem eſt, cum ſuperior factus ſis ordine, inferiorem eſſe fortuna.*

Præconem] præconis munus erat in comitijs tribus citare: qui magiſtratus eſſent creati, renunciare: leges, quæ ſuadebantur, pronunciare: in iudicijs, iudices, teſtes, reos citare: in auctionibus, rerum pretia declarare.

- tenui cenſu] tenui re familiari, tenui fortuna. cenſus eſt, quantum qui ex omnibus ſuis bonis auctione facta uenditis, reficere poteſt.

- & ceſſare] & feriari interdum: non ſemper eſſe occupatum in re quærenda, & negocio gerendo, σχολάζειν.

- & quærere, & uti] quærit auarus, ſed non utitur. ut ſaty. III. lib. 2. *Qui nummos, aurumq́; recondit neſcius uti Compoſitis, metuensq́; uelut contingere ſacrum.* & epiſt.de arte poët. *Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet uti.* hic Mena autem quærebat, & utebatur.

Gaudentem paruisq́; ſodalibus] in quibuſdam codicibus diſtinctionis nota ponitur poſt particip. *Gaudentem.* ea autem tollenda eſt.

- & Lare certo] domicilio certo, ac ſtabili, non uita uaga.

- & poſt deciſa negotia] & negotiis ſuis tranſactis, & confectis.

- campo] Martio, in quo complura ludorum genera edebantur. Horat.epiſt. de arte poët. *Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis.* homines ocioſos, & feriatos in campo Martio frequentes eſſe conſueuiſſe, declarat M.Tullius in oratione pro P.Quinctio, *Vixit enim ſemper incultè, atque horridè. natura triſti, ac recondita fuit: non ad ſolarium, non in campo, non in conuiuijs uerſatus eſt.*

Scitari libet ex ipſo] non eſt mihi ſatis ex te audire: uolo ex ipſo Mena quærere. uerba Philippi.

- benignè reſpondet] id eſt, liberaliter reſpondet, ut loquitur Cæſar lib.4. de bello Gall. *quibus pacem, atque amicitiam petentibus, liberaliter reſpondet.* Salluſt.de bello Iugurth. *Ad ea Iugurtha, tametſi regem ficta locutum intelligebat, tamen pro tempore benignè reſpondet.* Terent. Phorm. *benignè dicis.* M. Tull. ad Attic. lib. VIII. epiſt.ad Pomp. *cum pacis conditiones ad te afferri, à teq́; ad ea honorificè, & largè reſponderi uiderem.* Idem ad Q. frat.lib. 1. *Pompeius perbenignè mihi reſpondit.* Muretus putat etiam hoc loco, aduerbium *benignè*, ſeorſum legendum. à quo diſſentio.

- negat ille mihi?] Verba Philippi. Ita'ne eſt? negat ille mihi ſe uenturum?

- negat impr.] reſpondet Demetrius. negat improbè, & pertinaciter. in eo ſe improbum præbet, quòd negat: & uel tuam uoluntatem non curat, uel te refugit, ac reformidat.

- tunicato] qui tunicis, non togis, propter egeſtatem, utebatur.

- ſcruta] uetera, & fracta ferramenta, pannos ueteres, uaſa dimidiata, et ſimilia. Lucillius apud Gell.lib. 3. *Quid ni? & ſcruta quidem ut uendat ſcrutarius laudat, Perfractam ſtrigilem, ſoleam improbus dimidiatam.*

Occupat] appellat eum improuiſo, opprimit imparatum, et necopinantem.

- mercenaria uincla] occupationes mercenarias, et præconias. erat enim præco: et mercede conductus, interdum merces uenaleis prædicabat.

Prouiſiſſet] mendoſè in nonnullis libris legitur *præuidiſſet*, cum ſit legendum *prouiſiſſet.* quo uerbo utitur Terent. Andria, *Prouiſo quid agat Pamphilus.* idem Adelph. *Hera, ego hinc ad hos prouiſam, quàm mox uirginem arceſſant.* *prouiſo* autẽ duo ſignificat, (inquit Don.) procedo, et cum proceſſi, uideo. Plaut.in Sticho, *more hoc fit, atque eſt ita, mea ſententia, ſi quem hominem expectant, eum ſolent prouiſere.*

Poſt

Poſt nonam] tribus horis ante ſolis occaſum.
- dicenda, tacenda] ῥητά, καὶ ἄῤῥητα. ut fit in libero conuiuio.
- ſæpè Occultum] ad hamum ſæpè occultatum, quo Mena, tanquam piſcis, caperetur.
- uiſus] ſubaud. eſt, ut ſæpè aliàs. *decurrere* autem, eſt è loco ſuperiore currere. quanquam piſcatores aiunt, piſces ad hamum uenire aduerſo flumine.
- indictis] ferijs Latinis, quæ à Conſule indicebantur, ſeu imperabantur. harum feriarum (ut ſcribit Dionyſ. lib.4.) participes erant urbes Italiæ quadraginta ſeptem. quibus diebus taurus communiter ab omnibus immolabatur, eiusq; tauri ſingulæ ciuitates partem ratam capiebant. fiebat porrò hoc ſacrificium in monte Albano Ioui Latiali. Quoniam autem Latij principatum populus Romanus obtinebat, iccircò taurum illum mactabant ſacerdotes, & pontifices Romani. Appellantur à Macrobio lib. I. Saturn. cap. XVI. hæ feriæ etiam conceptiuæ, quia à magiſtratu uidelicet conſule, in dies certos concipiebantur.

Impoſitus mannis] uectus equis puſillis, ſeu ſublatus in equos puſillos. ſic loquitur Virgil. Georg. 3. *Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere, Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis Inſultare ſolo*, &c. & Cæſar lib. I. de bello Gall. *omnibus equis Gallis equitibus detractis, in eo, legionarios milites legionis decimæ imponere.* de mannis ſuprà ad Od. XXIII. lib. 3.

Dum ſeptem donat ſeſtertia] id eſt, ſeptẽ millia ſeſtertiûm nummûm, quæ centum & ſeptuaginta quinque aureos noſtros efficiunt. Sed quoniam quidam uiri docti ſcripſerunt, ſeſtertia, & ſeſtertios idem ualere, minuenda eſt hæc opinio, & hic error eripiendus eſt hominibus, Budæus denique noſter, quem illi reprehenderunt, defendendus. primùm autem conſtituendum eſt, quid ſit ſeſtertius. Valet igitur idem ſeſtertius, quod nummus, & ſeſtertius nummus: id eſt, duo aſſes, & ſemis. ſeu duæ libræ, & dimidia. nam as libram ualebat. iccircò ita notabatur ſeſtertius ab antiquis, HS. dictus autem ſeſtertius *quaſi ſemiſtertius* (inquit Varro lib. 5. de ling. Lat.) *dupondius enim, & ſemis, antiquus ſeſtertius eſt*. Eſtq; quarta pars denarij. Nam denarius quattuor ſeſtertios continet, quòd ſi ſeſtertius ad rationem monetæ noſtræ Gallicæ redigatur, quinquaginta circiter ſeſtertii aureum hodiernum ſcutatum conſtituent: denarius autem erit ferè duodecima pars noſtri aurei. Atque hæc de ſeſtertio, & denario perſpicua eſſe poterunt exemplis. M. Tull. frumentar. *Quid ergo à me tibi nummorum dari poteſt, cum ſenatus tibi quaternos nummos dederit? quid poſcat, attendite. & uos quæſo ſimul iudices, æquitatem prætoris attendite. Quaternos HS, quos mihi ſenatus decreuit, & ex ærario dedit, ego habebo, & in ciſtam transferam ex fiſco. Quid poſteà? quid? pro ſingulis modijs, quos tibi impero, mihi octonos HS dato: qua ratione? quid quæris rationẽ? non tantam rationẽ res habet, quantam utilitatem, atque prædã. Dic (inquit ille) planius. Senatus te noluit mihi nummos dare, me tibi frumentum metiri: tu eos nummos, quos mihi ſenatus dare uoluit, ipſe habebis? à me, cui ſingulos denarios dari oportuit, binos auferes?* &c. Ex hoc loco intelligi poteſt, quatuor ſeſtertios uni denario pares eſſe, ſi conferas illa uerba, *pro ſingulis modijs, quos tibi impero, tu mihi octonos HS dato*, cum his *à me cui ſingulos denarios dari oportuit, binos auferes?* Denique ſeſtertius ferè duos aſſes cum dimidio ualebat. aſſem autem conſtat tertiam partem ſolidi Gallici, ſeu ſolidum Venetum ualuiſſe. Suetonius ſcribit C. Iulium populo Ro. hortos circa Tiberim publicè, & uiritim trecenos ſeſtertios legauiſſe. quæ ſumma æſtimatione æqualis ferè eſt ſex aureis Gallicis ſcutatis hodiernis. at ſi ciuibus Ro. ſingulis trecena ſeſtertia legata eſſent, ſena circiter millia aureorum ſcutatorum noſtratium eis legata fuiſſe intelligerentur: quam ſummam neque populo Ro. uiritim legatam eſſe

ſe

ſe, neque ſi legata fuiſſet, ex bonis C. Iulij Cæſaris redigi potuiſſe, credibile eſt. Seſtertium igitur dicimus mille ſeſtertios nummos ualuiſſe. id planum fiet exemplis, quorum id primum ſit, quod nobis hic locus ſuppeditat. Quænam fuiſſet hæc Philippi in Menam liberalitas, ſi ſeptem ſeſtertios nummos, id eſt, vix octodecim ſolidos, ſeu marKetos Venetos, aut ſex Gallicos ei donaſſet, totidemq; mutuos dediſſet? Idem Horat. epiſt. ad Iul. Florum, lib. 2. epiſt. de quodam Luculli milite, qui caſtellum Mithridatis munitiſſimum ceperat, *Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis, Accipit & bis dena ſuper ſeſtertia nummûm.* non'ne ridicula fuiſſet Luculli in militem illum ſiue Valerianus fuerit, ſiue quis alius, munificentia, ſi uiginti ſeſtertios, id eſt, xx. Carolinos noſtros, ei donatos intelligeremus? quòd ſi quis quærat quid ſibi uelit uox *nummûm*, dico bis dena ſeſtertia nummûm poſitum eſſe, pro eo, quod eſt, bis dena, ſeu xx. millia ſeſtertiûm nummûm. atque ita locutus eſt M. Tull. Ver. de iure dicundo, *Redeunt illi Rhegio Syracuſas: queri cum multis, ita ut ſit, incipiunt, ſeſe* H-S L X X X. *nummûm fruſtra dediſſe.* id eſt, octoginta millia ſeſtertiûm nummûm. Idem Horat. ſaty. III. lib. 1. *decies centena dediſſes Huic paruo paucis contento: quinque diebus Nil erat in loculis.* decies centena ſeſtertia, ſeu decies centena ſeſtertiûm millia, noſtra ratione ualent circiter XXV. aureorum hodiernorum millia. Oſtendamus etiam ex M. Tullio ſeſtertium ualere mille ſeſtertios. Ver. de iure dicundo, *Dicebant quantum cuique eius iuſſu nummorum eſſet datum: gemebant Syracuſani: ſed tamen patiebantur: repente recitatur uno nomine* H-S CCL. *millia iuſſu prætoris data.* ſequitur mox alijs uerbis eadem ſententia. *numerantur illa* H-S *ducenta quinquaginta Syracuſanis. ea quemadmodum ad iſtum poſtea per pſeudothyrum reuertantur, tabulis uobis & teſtibus iudices planum faciam.* Idem epiſt. lib. 5. ad Rufum, *Reliquum eſt de ſeſtertiûm centum millibus, de quibus memini mihi à te Myrina litteras eſſe allatas, non mei errati, ſed tui, in quo peccatum uidebatur eſſe, ſi modò erat, fratris tui & Tullij.* eadem epiſt. mox eandem ſummam iterat alijs uerbis. *Quòd ſi mihi expenſa iſta ſeſtertia centum tuliſſes, tamen, quæ tua eſt ſuauitas, quiq; in me amor, nolles à me hoc tempore æſtimationem accipere.* En, quæ ſuprà ſeſtertiûm centum millia dixit, hic ſeſtertia centum appellat. idem Paradox. ult. de Craſſo, *- capit ille ex ſuis prædijs ſexcenta ſeſtertia, ego centena ex meis.* non'ne exploderetur, ſi quis diceret Craſſum ex ſuorum prædiorum fructibus ſexcentos ſeſtertios duntaxat, M. Tull. ex ſuis centum refeciſſe? Idem ad Att. lib. 11. *- de Terentia autem (mitto cetera, quæ ſunt innumerabilia) quid ad hoc addi poteſt? ſcripſeras, ut* H-S XII. *permutaret: tantum eſſe reliquum de argento. miſit illa* CCIↃↃ. *(id eſt* decem millia*) mihi, & aſcripſit tantum eſſe reliquum. Cum hoc tam ſ ac ſium de paruo detraxerit, perſpicis quid in maxima re fecerit?* Queritur his uerbis M. Tull. de Terentia, quòd, cum ab ea expectaret XII. millia ſeſtertiûm, decem millia duntaxat miſerit, & de tam parua ſumma, uidelicet, duodecim millibus ſeſtertiûm, duo millia detraxerit. id eſt, ex trecentis aureis noſtris, quinquaginta. quis erit tam excors, qui hoc loco ſeſtertia duodecim idem eſſe dicat, quod ſeſtertios duodecim, cum ex ſeſtertijs nummis XII. nullo modo duo ſeſtertiûm millia detrahi poſſint? Accedant ſuperioribus exemplis alia ex Catullo, Salluſtio, Martiali. Catullus igitur ad Furium, *Furi, cui neque ſeruus eſt, neque arca, Nec cimex,* &c. *Hæc tu commoda tam beata, Furi, Noli ſpernere, nec putare parui, Et ſeſtertia, quæ ſoles precari Centum, deſine: nam ſat es beatus.* Non eſt profectò ueriſimile hunc Furium à Dijs immortalibus centum ſeſtertios, id eſt, uix duos aureos hodiernos optare in animum unquàm induxiſſe. Quid? in eo epigrammate, quod ſcripſit idem poëta ad Silonem lenonem, *Aut ſodes, mihi redde decem ſeſtertia Silo,* &c. decem ſeſtertia, decem ſeſtertios nummos interpretabitur? ut dicamus Ca-

tullum uix quintam partem aurei noſtri huic lenoni dediſſe ea lege, ut puellam ab eo acciperet, deinde ab illo deluſum, tantillam pecuniam repopoſciſſe? Salluſtius de coniurat. Catil. ſcribit, ſi quis quid indicaſſet de coniuratione, quæ cõtra Remp. facta erat, præmium ſeruo libertatem, & ſeſtertia centum: libero, impunitatem eius rei, & ſeſtertiorum ducenta millia Senatum decreuiſſe. quid minus credibile, quàm ſeſtertios centum, pecuniam uiliſſimam, cum libertate, re omnium cariſſima, ſenatum coniunxiſſe? Martialis (ut eſt in epigrammate quodam lib. 6.) ſex ſeſtertia à Pæto petiuerat: ille non negauerat quidem, ſed longo poſt tempore tradiderat: Martialis in eum ſic ſcribit, *Sex ſeſtertia ſi ſtatim dediſſes, Cum dixti mihi, ſume, tolle, dono: Deberem tibi, Pete, pro ducentis. At nunc cum dederis, diu moratus, Poſt ſeptem, puto, uel nouem kalendas, Vis dicam tibi ueriora ueris? Sex ſeſtertia, Pæte, perdidiſti*. non ſit profectò audiendus, qui dicat, Martialem ſex ſeſtertios à Pæto unquàm petiuiſſe, uix nonam aurei noſtri partem: aut, cum eam pecuniolam accepiſſet, tanti eam feciſſe, ut Pæto ſcriberet, eam iccircò illi perijſſe, quod ſerò liberalis fuiſſet.

- ex nitido fit ruſticus] ex urbano fit ruſticus. Vrbani enim homines magnam partem cultiores, comtiores, mundiores, ac nitidiores ruſticis ſolent eſſe. ruſtici contrà horridi, ſcabri, inculti, ſtrigoſi, & illoti.

Sulcos & uineta crepat mera] nihil aliud loquitur, nihilq; aliud habet in ore, quàm ſulcos, & uineta. M. Tull. ad Attic. lib. 9. *Dolabella ſuis litteris Idibus Martij datis merum bellum loquitur*. uide quæ notaui ad Od. XVIII. lib. 1. de uerbo *crepandi*.

- ulmos] quibus maritantur uites, alioqui uiduis. uide ſuprà annotationem ad illum locum *Altas maritat populos*. Od. II. epod.

- ſeneſcit] maceratur, tabeſcit, conficitur. Cicero pro Sextio, *ocio, & tranquillitate Reip. conſeneſcebat*. ita ſenium pro re odioſiſſima, tædijq; pleniſſima uſurpatur. Cæcilius. *Tibi ego Antipho has fero. Senium eſt, cum audio*. Plautus in Sticho. *Hæ res uitæ me ſoror ſaturant: hæ mihi diuidiæ, & ſenio ſunt*. Hor. epiſt. ad Loll. 2. - *inhumanæ ſenium depone camænæ*.

Verùm ubi ou. fur. mor. per. cap.] non diſſimile eſt exemplum illud apud Xenophontem Κύρ. παιδ. lib. 8. ubi Pheraulas, qui ex paupere diues à Cyro factus erat, deſiderio tandem priſtinæ tranquillitatis, & quietis affectus, & curarum, ac moleſtiarum, quas ſibi diuitias importaſſe querebatur, multitudine offenſus, omnium bonorum ſuorum poſſeſſionem in Sacam transfert, hoc ſibi tàntùm excipiens, ut ab eo, tanquàm hoſpes, atque etiam parcius, minusq; eleganter, ac ſumtuosè, quàm hoſpes alatur. Inter cetera autem diuitiarum incommoda, hoc quoque commemorat, quòd neceſſe ſit homini diuiti ſæpe ab aliquo aut afferri oues aliquot à lupo iugulatas, uel bouem è prærupto, & præcipiti loco delapſum: aut nunciari iumenta in morbum incidiſſe. uerba Xenophontis, quæ ad hunc locum pertinent, ſunt hæc. ἥκει δέ τις ἢ τῶν προβάτων λελυκωμένα φέρων, ἢ τῶν βοῶν κατακεκρημνισμένας, ἢ νόσον φάσκων ἐμπεπτωκέναι τοῖς κτήνεσιν. ὥστε μοι δοκῶ, ἔφη ὁ Φεραύλας, νῦν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν, πλείω λυπεῖσθαι, ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα.

Spem mentita ſeges] id eſt, minus reddidit, quàm ſperauerat agricola, ſpẽ feſellit. ut ſuprà Od. 1. lib. 3. *Fundusq; mendax arbore nunc aquas Culpante, nunc torrentia agros Sidera.*

- bos eſt enectus] Priſc. lib. 9. docens necatum ferro, nectum uerò alia ui peremtum intelligi, hunc locum producit. ſic Liuius. - *fame, frigore, illuuie, ſquallore enecti*. M. Tull. Tuſc. 1. *ſiti enectus Tantalus*.

- media

-media de nocte] ſic loquitur ſupra epiſt. I. -*ſurgunt de nocte latrones*. & ſat. III.lib. 2. *Vnde uxor media curas de nocte uocata*. & ſaty. ult. eiuſd. lib. -*de medio potare die*. & epiſt. XIIII. quæ eſt ad Villic. *Quem bibulum liquidi media de luce Falerni*, &c.

-ſimul] ſimulatq;, ut ſæpe alibi.

-ſcabrum] horridum, ſquallidum, impexum: qui antea erat nitidus, pexus, mundus.

-intonſum] capillus intonſus, præterquàm in pueris, mæroris, & luctus, & uitæ triſtioris erat argumentum. Suet. in Aug. *Adeò nanque conſternatum ferunt, ut per continuos menſes, barba, capilloq; ſummiſſo, caput interdum foribus illideret*. uide quæ notaui ad illum locum ſaty. 3. lib. 2. *ſapientem paſcere barbam*. Sed Ariſtoteles rhet. I. ſcribit pulchrum eſſe Lacedæmone, comam alere, ac producere. libertatis enim ſignum eſſe, quia non ſit facile ei, qui ſit capillatus, quicquam illiberale, aut mercenarium facere. *ἐν Λακεδαίμονι κομᾶν καλόν. ἐλευθερίας γὰρ σημεῖον. οὐ γάρ ἐστι κομῶντα ῥᾴδιον οὐδὲν ποιεῖν ἔργον θητικόν.*

Durus] durus dicitur hoc loco nimis in negotio gerendo occupatus, nullum à labore uacuum tempus intermittens, ab omnibus uoluptatibus, & animi oblectationibus obtinens, homo ferreus, & pœne dicam, inhumanus, doloris ſenſu carens. ſic epiſt. ad Quinctium hoc eod. libro. *ſine paſcas durus, aretq;*.

Vultei] Vultei diſſyllabum eſt. notat Priſcian. lib. 7. & producit hunc uerſum.

Quod te] id eſt, propter quod te obſecro, vt me reddas uitæ priori. ſic Virg. lib. 6. Aen. *Quod te per cæli iucundum lumen, & auras, Per genitorem oro, per ſpem ſurgentis Iuli, Eripe me his inuicte malis*.

-deoſq; Penates] Cicero libro de natura Deorum II. *Penates à penu dicti ſunt. eſt enim omne, quo ueſcuntur homines, penu: aut ab eo, quod penitus inſident*. Habebat autem ſuos quiſque deos penates domi ſuæ. Idem pro domo ſua. *Quid eſt ſanctius, quid omni religione munitius, quàm domus uniuſcuiuſque ciuium? hìc aræ ſunt, hìc foci, hìc Dij penates, hìc ſacra, religiones, ceremoniæ continentur*, &c. ijdem Lares familiares dicebantur. Hor. ſat. v. lib. 2. -*dulcia poma, Et quoſcunque feret cultus tibi fundus hon res, Ante Larem guſtet uenerabilior Lare diues*. Iterum M. Tull. in orat. pro P. Quinctio. quos appellauerat paulo antè deos Penates, eoſdem paulo pòſt Lares familiares dicit his uerbis. *At hic quidem iam de fundo expulſus, iam à ſuis Dijs Penatibus eiectus eſſet*. idem infra. *illud dico, dominum expulſum eſſe de prædio, domino à familia ſua manus allatas eſſe ante ſuos Lares familiares*.

-maturè redeat] ait Philippus.

Met. ſe qu. ſuo mod. ac pede uer. eſt] par eſt. ut ſaty. 3. lib. 2. *An, quodcunque facit Mæcenas, te quoque uerum eſt, tanto diſſimilem & tanto certare minorem?* monet autem prouerbium, ut id uitæ genus unuſquiſq; ſequatur, quod ſibi aptum ſit.

AD CELSVM ALBINOVANVM.

CELSO *gaudere, & bene rem gerere Albinouano*
Muſa rogata refer, comiti, ſcribæq; Neronis.
Si quæret, quid agã: dic multa, & pulchra minãtẽ,
Viuere, nec rectè, nec ſuauiter: haud, quia grando

COMMENTARII.

Celſo gaudere & benè rem gerere, &c.] Græcorum more locutus eſt,

Contuderit uiteis: oleamq́; momorderit æſtus:
Nec, quia longinquis armentum ægrotet in agris:
Sed quia mente minus ualidus, quàm corpore toto,
Nil audire uelim: nil diſcere, quod leuet ægrum:
Fidis offendar medicis: iraſcar amicis:
Cur me funeſto properent arcere ueterno:
Quæ nocuere ſequar: fugiam, quæ profore credam:
Romæ Tibur amem uentoſus: Tibure Romam.
Poſt hæc, ut ualeat: quo pacto rem gerat, & ſe:
Vt placeat iuueni percontare, atque cohorti.
Si dicet rectè: primùm gaudere: ſubinde
Præceptum auriculis hoc inſtillare memento:
Vt tu fortunam, ſic nos te Celſe feremus.

eſt, *κέλσφ χαίρειν, καὶ εὖ πράττειν*, &c. ordo eſt, ô muſa à me rogata refer, id eſt, renuncia ſalutem Celſo, qui me prior ſaluere iuſſit. Plato autem in Charmide improbat hanc Græcorum ſalutationem, *χαῖρε*, id eſt, gaude, aitq́; multo præſtare ita ſalutare, *σωφρόνει*, quod idem ualere dicit, atque *γνῶθι σεαυτὸν*, id eſt, noſce teipſum.

- comiti, ſcribæ'q;] notandum, inferiorem amicum, comitem nominari. ſcribam autem eum accipio, qui ſcribendis litteris ab amico potentiore præpoſitus eſt.

- minantem] præ me ferentem, promittentem, iactantem. ſic loquitur ſaty. III. lib. 2. *Atqui uultus eras pulchra, & præclara minantis*, id eſt, de te promittentis. atque eadem eſt interdum uerbi *ἀπειλεῖν* apud Græcos ſignificatio. Hom. *ὀδυσσ.* θ. *Ἦ μὲν ἀπειλήτας βητάρμονας εἶναι ἀρίστους*. iungit idem hoc uerbum cum accuſandi caſu Od. XXVIII. lib. I. *Sic, quodcunq; minabitur Eurus Fluctibus Heſperijs*, &c.

- momorderit] affecerit, læſerit. alibi ad frigus tranſtulit, ut ſaty. VI. lib. 2. *Matutina minus cantos iam frigora mordent.*

- ægrotet in agris] ſic eſt ſcriptum in duob. cod. Vatic. & Iann. Faërn. Torn. Rain. Card.

- mente minus ualidus] animo æger potius, quàm corpore. Hippocr. aphoriſ. *γνώμη νοσέων*.

Cur me funeſto, &c.] hæc ita ſunt accipienda, quaſi pronuncientur ab Horatio offenſo, atque irato: uel *cur* hoc loco ualet, propterea quòd, cuius rei exempla ſunt rariora. M. Tull. ad Attic. lib. 3. *Quòd me accuſas, cur hunc meum caſum tam grauiter feram, debes ignoſcere*. frequentiora ſunt illa: M. Tull. ad Cælium. *Quid ergo accidit, cur conſilium mutarem? non'ne omnia potius, cur in amicitia permanerem?* & Verr. 4. *tamen digna cauſa eſſet, cur inimicitias hominis improbiſſimi ſuſciperem*. & pro Sextio. *male dicito Sabino homini Reatino, cur tam temerè exclamarit occiſum*. T. Liuius lib. 41. *Fecerit aliquid Philippus, cur aduerſus eum armatum, & bellum gerentem hoc decerneremus*: dixit autem *me arcere Veterno* pro eo, quod eſt à me ueternum arcere, per hypallagen: ut epiſt. de arte poët. - *claſſes Aquilonibus arcet.*

- ueterno] lethargo. unde, qui ueternoſi à Latinis, lethargici à Græcis appellantur, qui ueterno laborant. Horat. ſat. II. lib. 2. *Vt lethargicus hic, cum fit pugil*. utitur hoc nomine Cic. epiſt. ad Cælium lib. 3. *erat in eadem epiſtola ueternus ciuitatis*. & Cæl. ad Cic. 8. *niſi ego cum tabernarijs, & aquarijs pugnarem, ueternus ciuitatem occupaſſet*. Virg. Georg. I. *Nec torpere graui paſſus ſua regna ueterno*. funeſtum appellat hoc loco Horatius: ſtolidum Catullus in carmine ad Coloniam. *Si poſe ſtolidum repente Excitare ueternum*. Eſt autem propriè ueternus morbus, quo quis ſomni neceſſitate (ut ita dicam) adamantina vrgetur, omnium propemodum rerum oblitus.

Quæ nocuere, ſequar: fugiam, &c.] ea ſequar, quæ ſcio eſſe damnoſa

fugiam

ſugiam autem, quæ mihi utilia futura exploratum habeo. quod eſt incontinentis, ſeu impotentis, id eſt, eius, quem Ariſtoteles ἀκρατῆ nominat. dictus autem ex eo eſt, quòd in illo partem animi meliorem, uidelicet rationem, uincat deterior, nempe cupiditas, & libido. uide Ariſtot. lib. 7. de morib. ad Nicom.

Romæ Tibur amem uentoſus] mobilis ſim, & inconſtans. ſimile illud eſt ſaty. VII. lib. 2. *Romæ rus optas, abſentem ruſticus urbem Tollis ad aſtra leuis*. infrà epiſt. ad Mæcen. III. - *plebem, uentoſam* nominat. Sic apud Eurip. Hippoly. coron. nutrix ait Phædram offendi præſentibus, amare, quæ abſunt, his uerbis Οὐδέ σ' ἀρέσκει τὸ παρὸν· τὸ δ' ἀπὸν φίλτερον ἡγῇ.

- & ſe] gerat: Cic. ad Matium lib. 11. epiſt. *Quonam modo me gererem aduerſus Cæſarem, uſus tuo conſilio ſum*.

- iuueni] Tiberio Claudio Neroni.

- ſubinde] deinde, vt ſaty. V. lib. 2. *Sparge ſubinde*.

- inſtillare] tralatio eſt à rebus liquidis, quæ inſtillantur. ut ſaty. II. lib. 2. *Cuius odorem olei nequeas perferre, &c. Caulibus inſtillat*.

Vt tu fortunam] ſuprà Od. XXVII. lib. 3. - *bene ferre magnam Diſce fortunam*. quaſi dicat: ſi ſecundam fortunam inſolenter, & immoderatè feres, inſolentiam tuam non feremus.

AD CLAVDIVM NERONEM.

SEPTIMIVS, *Claudi, nimirum intelligit unus,*
Quanti me facias. nam, cum rogat, & prece cogit
Scilicet, vt tibi ſe laudare, & tradere coner,
Dignum mente, domoq́ legentis honeſta Neronis:
Munere cum fungi propioris cenſet amici,
Quid poſſim uidet: ac nouit me ualdius ipſo.
Multa quidem dixi, cur excuſatus abirem:
Sed timui, mea ne finxiſſe minora putarer,
Diſſimulator opis propriæ: mihi commodus uni.
Sic ego maioris fugiens opprobria culpæ,
Frontis ad urbanæ deſcendi præmia. quòd ſi
Depoſitum laudas ob amici iuſſa pudorem:
Scribe tui gregis hunc: & fortem crede, bonumq́.

COMMENTARII.

- nam cum rogat] ſecutus ſum hoc loco & teſtimonium P. Vict. qui lib. Var. lect. XX. teſtatur ita ſcriptum eſſe in antiq. cod. & meam ipſius conſcientiam, qui hanc ſcripturam offendi expreſſam in tribus cod. Vati. & Iāū. Faër. Torneſ. neque uero quenquam cōmouere debet alterum, *cùm*, quod ſequitur quarto abhinc uerſu. eſt enim locutio ἀσύνδετος, hoc modo, cum rogat, cum cenſet me propioris, id eſt, interioris, ſeu intimi amici munere fungi, *Quid poſſim uidet*, &c.

- & prece cogit Scilicet] legenda ſunt hæc continenti, & non intermiſſo ſpiritu. ſignificat autem, amicorum, & uirorum bonorum preces uim cogendi quandam obtinere apud nos: hoc modo, cum rogat, & ſcilicet rogando cogit, &c. - *quid poſſim uidet*.

- laudare, & tradere] id eſt, commendare, ut eum in fidem, & amicitiam tuam recipias. ſic loquitur epiſt. ad Loll. 2. hoc libro. *Fallimur & quondam non dignum tradimus*. & ſaty. IX. lib. I. - *haberes Magnum adiutorem, poſſes qui ferre ſecundas*:

dus: Hunc hominem uelles ſi tradere. & ita M. Tull. epiſtola ad Caſ. lib. 7. *totum denique hominem tibi trado de manu (ut aiunt) in manum tuam iſtam, & uictoria, & ſide præſtantem*. & ad Trebat. eod. lib. *ſic ei te commendaui, & tradidi, ut grauiſſimè, diligentiſſimeq́; potui*. Salluſt. coniur. Catil. ex epiſt. Catilinæ, *Nunc Oreſtillam tibi commendo, tuæq́; fidei trado*.

Munere cum fungi propioris] nemo enim quenquam opulento alicui, & potenti uiro commendat, niſi qui apud eum gratia ualeat, ſitq́; ei pœnè intimus.

- nouit me ualidius ipſo]. proinde ac ſi diceret. non arbitror me tantum apud te ualere, ut quenquam tibi commendare, & tradere conari debeam: ſed ille tamen me rogat, ut id faciam, ſibiq́; ita perſuaſit, me abs te impetraturum. *ualdius* autem ualet idem, quod magis, ut in epiſtol. ad Piſones *Valdius oblectant populum dimiſſa per aurem*, &c.

Multa quidem dixi, cur] multas quidem cauſas attuli, quibus hoc commendandi munus mihi ab eo impoſitum deprecarer.

Sed timui, mea ne, &c.] id eſt, ſed timui, ne ei uires meas, meamq́; apud te gratiam nimis extenuare, & diſſimulare uiderer. talis deſcribitur εἴρων ab Ariſtotele lib. 4. de morib. ad Nicomach. his uerbis. ὁ δ' εἴρων δοκεῖ ἀρνεῖσθαι τὰ ὑπάρχοντα, ἢ ἐλάττω ποιεῖν, id eſt, diſſimulator autem ea negare uidetur, quæ in ſe inſunt, aut minora fingere. ſed hoc intereſt, quòd εἴρων laudatur: diſſimulator opis propriæ, uituperabilis eſt, ſi ſuam opem diſſimulat, ne alteri proſit. ſic ſaty. x. lib. 1. *Defendente uicem modò rhetoris, atque poëtæ, Interdum urbani parcentis uiribus, atque Extenuantis eas conſultò*.

- maioris culpæ] diſſimulationis, & animi in officio tribuendo reſtricti, ac maligni.

Frontis ad urb. deſc. præm.] ad impudentiam. urbani enim perfrictioris oris eſſe ſolent, quàm ruſtici· atque hanc impudentiam, quam frontis urbanæ præmium dicit, proximo uerſiculo *depoſitum pudorem* nominat.

Scribe tui gregis hunc] hunc aſcribe in amicorum tuorum numerum.

AD FVSCVM ARISTIVM.

*V*RBIS *amatorem Fuſcum ſaluere iubemus*
Ruris amatores: hac in re ſcilicet una
Multum diſſimiles, ad cetera pœnè gemelli:
Fraternis animis: quicquid negat alter, & alter:
Annuimus pariter, ueteli, notiq́; columbi.
Tu nidum ſeruas: ego laudo ruris amœni
Riuos, & muſco circumlita ſaxa, nemusq́;.
Quid quæris? uiuo, & regno: ſimul iſta reliqui,
Quæ uos ad cælum effertis rumore ſecundo.
Vtq́; ſacerdotis fugitiuus, liba recuſo:
Pane egeo iam mellitis potiore placentis.
Viuere naturæ ſi conuenienter oportet:
Ponendæq́; domo quærenda eſt area primùm:

COMMENTARII.

- ad cetera pœnè gemelli] id eſt, pares maximè & ſimiles. ductum à geminorum ſimilitudine ad diſtinguendum, atque internoſcendum perdifficili: & ita loquuntur boni ſcriptores. M. Tull. partit. - *memoriæ, quæ eſt geminæ litteraturæ quodammodo, & in diſſimili genere perſimilis.* ſic enim in eo loco legendum, non ut uoluit Budæus noſter, alioqui optimarum

Nouiſti'ne locum potiorem rure beato?
Eſt ubi plus tepeant hiemes? vbi gratior aura
Leniat & rabiem Canis, & momenta Leonis,
Cum ſemel accepit ſolem furibundus acutum?
Eſt vbi diuellat ſomnos minus inuida cura?
Deterius Libycis olet, aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quàm, quæ per pronũ trepidat cũ murmure riuũ?
Nempe inter varias nutritur ſilua columnas:
Laudaturq́; domus, longos quæ proſpicit agros.
Naturam expelles furca: tamen uſque recurret:
Et mala perrumpet furtim faſtidia uictrix.
Non, qui Sidonio contendere callidus oſtro
Neſcit Aquinatem potantia uellera fucum,
Certius accipiet damnum, propius'ue medullis:
Quàm, qui non poterit vero diſtinguere falſum.
Quem res plus nimio delectauere ſecundæ:
Mutatæ quatient. ſi quid mirabere, pones
Inuitus. fuge magna: licet ſub paupere tecto
Reges, & regum uita præcurrere amicos.
Ceruus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat: donec minor in certamine longo
Implorauit opes hominis: frenumq́; recepit.
Sed poſtquàm uictor uiolens diſceſſit ab hoſte.
Non equitem dorſo, non frenum depulit ore:
Sic, qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus: atque
Seruiet æternum, quia paruo neſciat uti.
Cui non conueniet ſua res, vt calceus olim,
Si pede maior erit, ſubuertet: ſi minor, vret.
Lætus ſorte tua uiues ſapienter Ariſti:
Nec me dimittes incaſtigatum, ubi plura
Cogere, quàm ſatis eſt, ac non ceſſare uidebor.
Imperat, aut ſeruit collecta pecunia cuique,
Tortum digna ſequi potius, quàm ducere funem.
Hæc tibi dictabam poſt fanum putre Vacunæ,
Excepto, quòd non ſimul eſſes, cætera lætus.

timarum artium, & bonarum litterarum laude clariſſimus, germana. Idem pro Roſc. comœdo. *ſimillima, & maximè gemina ſocietas hereditatis eſt*. Idem Verr. v. ex epiſtola Timarchidis. *Volo mihi fraterculo tuo credas*. ad ea uerba ſic Cicero. *conſorti quidem in lucris, atque furtis: gemino, & ſimillimo nequitia improbitate, audacia*. Idem in Piſon. *Illud uerò geminum conſilijs Catilinæ & Lentuli*. Catull. in Mamurram & Cæſarem. *Morboſi pariter, gemelli utrique: Vno in lectulo erudituli ambo*. Pacuuius. *par fortitudo gemina confidentia*. Horat. ſaty. III. lib. 2. *Quinti progenies Arri, par nobile fratrum, Nequitia & nugis, prauorum & amore gemellum*. breuiter, quod Græci ἀδελφὸν nominat pro ſimillimo, Latini geminum dicunt, non germanum, ut etiam hodie quidam docti uiri putant, Budæum ſecuti.

- uetuli, notiq; colũbi] tanquam uetuli, & noti columbi, quorum mutuus amor notus eſt.

- nidum] domicilium urbanum. ductum ab auibus. ut annotauimus ſuprà ad Od. IIII. lib. 3.

- muſco circumlita] lanugine illa uiridi obducta, muſcoſa. Virg. in Melib. *Muſcoſi fontes, & ſomno mollior herba*. Catull. *Riuus muſcoſo proſilit è lapide*.

- Quid quæris] ſic loquuntur ſcriptores, cum paucis rem expedire uolunt. M. Tull. epiſt. ad Cornific. *Quid quæris? magna ſpes eſt in eo*. Idem ad Attic. lib. 2. *Quid*

quæris? conturbaui Græcam nationem. ibidem. *Quid quæris? præter quercum Dodonæam, nihil deſideramus*. Idem ad Qu. Fratr. lib. 1. *quid quæris? nihil feſtiuius*.

-uiuo & regno] beatiſſimè uiuo: quouis rege beatiorē uitam uiuo. uerè enim regnat, qui nulli cupiditati ſeruit, & qui re ſua, quantumuis anguſta contentus eſt. Tùm *licet ſub paupere tecto Reges, & regum uita præcurrere amicos: & uirtus uni regnum, & diadema tutum defert, Quiſquis ingenteis oculo irretorto Spectat aceruos*. Præterea *ſapiens uno minor eſt Ioue, Diues, honoratus, pulcher, Rex denique regum*. Et *pueri ludentes Rex eris, aiunt, Si rectè facies*, & *rectius occupat Nomen beati, qui Deorum Muneribus ſapienter uti, Duramq; callet pauperiem pati, peiusq; letho flagitium timet*. Et paſtor ille Virgilianus patrios fineis, *Pauperis & tuguri congeſtum cæſpite culmen*, ſua *regna* nominat. Poſtremò, ut regnat, & Rex eſt quiſque domi ſuæ, ita ſeruus eſt, & ſeruitutem duriſſimam ſeruit, qui diuitum, & potentium iſtorum amicitiam colit, qui in purpuratorum, & principum, & regnum marmoreis, atque auratis ædibus ætatem agit, & conſeneſcit.

ſimul] ſimulac. millies diximus: & millies uſurpatum eſt ab Horatio.

-ad cælum effertis] maximo opere laudatis. ut ſup. *educis in aſtra*. Od. 11. lib. 4.

-rumore ſecundo] id eſt, ex opinione, & conſenſu uulgi. approbante populo. Virg. Aen. VIII. *Ergo iter inceptum celerant rumore ſecundo*. quanquam hunc locum aliter explicat Seruius. M. Tull. Tuſcul. lib. 2. *multitudini ſuſpecta, & inuiſa philoſophia eſt, ut uel, ſi quis uniuerſam uelit uituperare, ſecundo id populo facere poſſit, uel*, &c. idem contra Rull. *ſecunda concione*. Idem lib. 2. ad Qu. Fratr. *eum, tanquam reum accuſaui multis, & ſecundis admurmurationibus cuncti Senatus*. Caſſius epiſt. ad M. Tullium cuius princ. *Non me hercule*. lib. 15. *Panſam noſtrum ſecunda uoluntate hominum paludatum ex urbe exiſſe gaudeo*, &c. ſic Liuius dixit lib. 6. *ſecundis auribus*. & lib. 27. *ſecunda fama*.

-fugitiuus] ſeruus, qui conſilium cepit fugiendi, & nunquam ad dominum reuertendi. herifugam appellat Catull. in Galliambo de Atti.

-liba] placentas ex farina, & melle confectas. conſtant autem placentæ ferè ex farina, & melle, ut ſubindicat interpres Theocriti ad eius uerſum illum εἰδ. ιϛ. Ὅσσα τ' ἀπὸ γλυκερῶ μέλιτος, τά τ' ἐν ὑγρῷ ἐλαίῳ. Athenæus autem lib. 3. ſignificat libum ex lacte, & ſumine, & melle componi, his uerbis, ἑξῆς δ' ἐπιτετεύχθη πλακοῦς ἐκ γάλακτος, ἠτρίων τε, καὶ μέλιτος, ὃν ῥωμαῖοι λίβον καλοῦσι. Denique Horatius ipſe ſatis declarat proximo uerſiculo libum eſſe placentam mellitam. Varro lib. 4. de ling. Latina, libum eò appellatum eſſe ſcribit, quòd libaretur priuſquàm eſſet coctum.

Pane egeo] δέομαι ἄρτου. deſidero panem, ut de arte poët. *Si plauſoris eges aulæa manentis*.

-Viuere naturæ ſi conuenienter] Hæc eſt ueterum Academicorum ſententia, quam probant & Peripatetici. dicebant enim finem bonorum eſſe ſecundum naturam uiuere, id eſt, uirtute adhibita, frui primis à natura datis: quod Stoici poſteà dixerunt uiuere naturæ conuenienter. uide M. Tull. lib. 2. & 4. de finib. Idem Tuſcul. 5. *Stoicorum quidem facilis concluſio eſt, qui, cum finem bonorum eſſe ſenſerint, congruenter naturæ, conuenienterq; uiuere*, &c. idem de Finib. 3. *relinquitur, ut ſummum bonum ſit uiuere ſcientiam adhibentem earum rerum, quæ natura eueniant, ſeligentem, quæ ſecundum naturam: &, ſi qua etiam contra naturam ſunt, reiicientem, id eſt, conuenienter, congruenterq; naturæ uiuere*.

Ponendæq; domo] & ſi ponendæ domo, id eſt, ad domum ædificandam, primùm quærendum ſolum eſt, &c. Heſiod. Οἶκον μὲν πρώτιστα, &c.

-beato

-beato] opulento, omni rerum copia affluente.

-plus tepeant] minus ſint frigidæ.

-rabiem Canis] immoderatum calorem. uide ad Od. XIII. lib. 3. *Te flagrantis atrox hora caniculæ Neſcit tangere.*

-& momenta Leonis] circiter Idus Quinctilieis. ſuprà Od. XXIX. lib. 3. *-iam Procyon furit, Et ſtella ueſani Leonis Sole dies referente ſiccos.*

Eſt ubi diuellat] ſic quidem vulgati: ſed *depellat* ſcriptum eſt in duob. cod. Vatic. & Rain. Card. Iann. Faër. Torn. quos ſecutus eſſem, niſi mihi uideretur recepta ſcriptura probabilis. Nam ſic ferè Virg. locutus eſt Georgic. 3. *- nec ſomnos abrumpit cura ſalubreis.* Horat. autem ut hîc, Od. XI. lib. 2. *Pellente laſciuos amores Canitie, facilemq; ſomnum.* Omnino *depellat* magis probò, quàm *diuellat*. ueruntamen iudicet lector eruditus.

-inuida cura] quæ hominibus omnem animi tranquillitatem, & oblectationem, ſomnum denique liberum ac ſolutum uidetur inuidere. Eſt autem hæc cura uitioſa, & ab ægro animo profecta. alia eſt laudabilis, quæ induſtriam acuit, ſollertiamq; excitat, qualis eſt hominum ſtrenuorum, nauorum, ac fortium, ſine qua nihil præclarum, nihil cum officio coniunctum geri poteſt.

Libycis lapillis] marmoribus Numidicis, ex quibus fiunt pauimenta.

Purior in uicis aqua tendit, &c.] id eſt, purior'ne ea eſt aqua, quæ in uicis vrbis, è tubis plumbeis erumpit, quàm, quæ ſine tubulis per decliuem riuũ trepidè manat? uicus ex domibus conſtat (inquit Varro) uicus ciprius, uicus Africus, uicus ſceleratus, &c. uici Romæ fuiſſe dicũtur quadraginta. Horat. ſat. IX. lib. I. *- cum quidlibet ille Garriret, uicos, urbem laudaret.* epiſtola ad lib. *Hoc quoque te manet, ut pueros elemẽta docentem Occupet extremis in uicis balba ſenectus.* & ad Auguſtum, *Deferar in uicum uendentem thus, & odores.* & ſat. III. lib. 2. *Tuſci turba impia uici.*

-tendit rumpere plumbum] tanta celeritate, & copia fertur, ut tubulos plumbeos ruptura uideatur.

Nempe inter uarias, &c.] ea (inquit) quæ natura ſponte ſua præbet, & procreat, iis, quæ ab arte proficiſcuntur, eſſe potiora argumento eſt, quòd inter columnas marmoreas, & ædificia ſumtuoſa, inſtituuntur à diuitibus horti multis & proceris arboribus conſiti, & laudatur domus, quæ habeat longos, & latos agros adiunctos, & continentes. uel dic hoc modo, Nempe ut planè perſpicias optabilius, ac ſuauius eſſe ruri, quàm in urbibus uiuere: diuites iſti, & potentes in ſuis ædificijs magnificis, & inter columnas marmoreas, hortos, &, pœnè dicam, ſiluas habere uolunt. ita cogit eos ipſa natura fateri, uitam ruſticam urbanæ eſſe anteponendam. uarias autem columnas intellige uerſicolores, vel ex marmore uerſicolori: quidam legunt *Parias*, quemadmodum & ibi, *Ten' lapides uarios lutulenta radere palma?* ſaty. IIII. lib. 2. nonnulli cenſent legendum *Parios*.

Naturam expelles furca] uerſus ſunt vulgatiſſimi. ſignificant autem uim tantam eſſe naturæ, ut quanuis faſtidioſus hominum animus, moroſa ſatietas, nouarum deniq; rerum cupiditas uim illi quodammodo afferant, multaq; ſuperuacanea ab arte facta conquirant, atque arceſſant, nulla tamen alia in re tandem, quàm in pulchritudine, copiaq; naturali acquieſcant. *expelles* autem habent cod. Iann. Faër. duo Vatic. Torneſ. quos ſecutus ſum.

Non, qui Sidonio, &c.] id eſt, is, in quo non ineſt ea calliditas, aut ſollertia, ut ſciat, eas lanas, quæ ſucco Aquinati infectæ ſunt, cum purpura Tyria, ſeu Sidonia certare, hoc eſt, ad eam ita propè accedere, ut difficile ſit internoſcere: non maiore damno afficietur, neque certiore, quàm, qui non poterit

ſecernere uerum à falſo.

- fucum] colorem, ut Od. v. lib. 3. - *nec amiſſos colores Lana refert medicata fuco.*

Quem res plus nimio, &c.] id eſt, qui rebus ſecundis nimium inſolens fuit, conuerſa, & mutata fortuna magnopere commouebitur. eiuſdem eſt enim indolis, & ingenij, nimia alacritate, & lætitia efferri in rebus ſecundis, & contrahi, conſternariq; contrarijs.

- ſi quid mirab. pon. Inuit.] id eſt, ſi quid magni facies, uel ſi quid erit tibi egregiè carum, amittes inuitus.

- regum amicos] gratioſos homines apud reges.

- præcurrere] anteire. tralatio eſt, ut ſaty. 11. lib. 1. - *adeò ſermonis amari, Siſennas, Barros ut equis præcurreret albis.*

Ceruus equum pugna melior, &c.] Ariſtoteles ῥητορικ. β. eo in loco, in quo de exemplis & apologis loquitur, hanc fabulam aſcribit Steſichoro, his uerbis, *Στησίχορος μὲν γὰρ ἑλομένων στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῶν Ἱμεραίων Φάλαριν, καὶ μελλόντων φυλακὴν διδόναι τοῦ σώματος, τἆλλα διαλεχθεὶς εἶπεν αὐτοῖς λόγον, ὡς ἵππος κατεῖχε λειμῶνα μόνος. ἐλθόντος δ᾽ ἐλάφου καὶ διαφθείραντος τὴν νομὴν, βουλόμενος τιμωρήσασθαι τὸν ἔλαφον, ἠρώτα τὸν ἄνθρωπον, εἰ δύναιτο μετ᾽ αὐτοῦ κολάσαι τὸν ἔλαφον. ὁ δ᾽ ἔφησιν, ἐὰν λάβῃ χαλινὸν, καὶ αὐτὸς ἀναβῇ ἐπ᾽ αὐτὸν, ἔχων ἀκόντια· συνομολογήσαντος δὲ, καὶ ἀναβάντος, ἀντὶ τοῦ τιμωρήσασθαι, αὐτὸς ἐδούλευσεν ἤδη τῷ ἀνθρώπῳ*, &c. id eſt, *Steſichorus, cum Himeræi Phalarim ducem exercitus, ſummo cum imperio creaſſent, præſidiumq́; & cuſtodiam corporis daturi uiderentur: alia quædam locutus, hunc poſteà ſermonem habuit. Olim equus pratum obtinebat ſolus. Cum autem eò ueniſſet ceruus, & eius paſcua corrupiſſet, equus ceruum ulciſci uolens, ex homine quæſiuit, poſſet'ne cum eo ceruum coërcere. Homo reſpondit, poſſe, ſi modò ille frenum reciperet, & ipſe in eum aſcendat, iaculis inſtructus. Cum aſſenſus eſſet equus, & aſcendiſſet homo, pro eo ut ceruum ulciſceretur, ipſe iam homini ſeruijt.* melior pugna autem, id eſt, ſuperior, κρείττων, ut alibi docuimus.

- minor] ἥττων, id eſt, inferior, imbecillior, minus potens.

- uictor uiolens diſceſsit] ſi coniunctè legas, *uictor diſceſſit*, idem ualebit, quod, diſceſſit ſuperior, ut loquitur M. Tullius: ſin hoc modo, *diſceſſit ab hoſte*, ſententia erit aperta. quod magis probo. *uiolens* autem, id eſt, uiolentus.

- improbus] id eſt, aſſiduè, perpetuò, ut Virg. Georg. 1. - *labor omnia uincit Improbus, & duris urgens in rebus egeſtas.* Horat. ſaty. v1. lib. 2. - *improbus urget Iratis precibus.* uel dic *improbus*, id eſt, cupidus, & ideò miſer.

- non conueniet] uel amplior erit, uel anguſtior, quàm ſatis eſt.

- ut calceus olim Si pede] tale eſt illud Epicteti. *μέτρον κτήσεως τὸ σῶμα ἑκάστῳ, ὡς ὁ πούς ὑποδήματος. ἐὰν μὲν οὖν ἐπὶ τούτου στῇς, ἕξεις τὸ μέτρον, καὶ τὴν ἐπιβάθραν. ἐὰν δ᾽ ὑπερβῇς, ἀφῆκας, ὡς κατὰ κρημνοῦ σεαυτόν. οὕτω γίνεσθαι κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. ὑπερέβη γὰρ τὴν χρείαν τοῦ ποδός. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς κτήσεως· ἐὰν ὑπερβῇς σῶμα, ὅρος οὐδείς ἐστι* · id eſt, *modulus poſſeſſionis uniuſcuique corpus eſt, quemadmodum pes calcei. Si igitur in hoc conſiſtas, habes modulum, & ſcalam: ſin ultra modum prodeas, teipſum præcipitem agis. Ita fit auratus calceus, deinde purpureus, deinde punctis diſtinctus. nam pedis uſum ſuperauit. idem, & de poſſeſſione ſentiendum. Si extra corporis modum prodeas, infinita eſt.*

- olim] ποτὲ, aliquando, uel tunc. ut Plaut. in Milite glor. *Curate, ut ſplendor meo ſit clypeo clarior, Quàm ſolis radij eſſe olim, cum ſudum eſt, ſolent.* Idem Trinummo, *Primum omnium olim terra cum proſcinditur, in quinto quoque ſulco moriuntur boues.* Horat. ſat. 1. lib. 1. - *ut pueris olim dant cruſtula blandi Doctores.* Lucret. lib. 6. *Vt calidu candens ferrum è fornacibus olim Stridit, ubi in gelidum properè demerſimus imbrem.*

Virg.

Virg. Aen. 3. *Sed tamen ijdem olim curru ſuccedere ſueti Quadrupedes.*

Lætus ſorte tua, &c.] ſors ab Horatio plerunque uſurpatur pro eo, quod cuique uel caſu aliquo, & beneficio fortunæ, uel natura, uel ratione obtigit. cuiuſmodi ſunt facultates, nobilitas, potentia, res ſecundæ, denique quæuis facultas, & conditio uiuendi: idq; per tralationem quandam, ut Od. XVI. lib. 3. *Puræ riuus aquæ, ſiluaq; iugerum paucorum*, &c. *Fulgentem imperio fertilis Africæ fallit ſorte beatior.* Od. XI. lib. 4. *Telephum, quem tu petis, occupauit Non tuæ ſortis iuuenem puella.* Od. XIIII. epod. *– quod ſi non pulchrior ignis Accendit obſeſſam Ilion, Gaude ſorte tua.* Od. XXIIII. lib. 3. *Defunctumq; laboribus Aequali recreat ſorte vicarius.* epiſt. ad uillic. hoc lib. *Cui placet alterius, ſua nimirum eſt odio ſors.* & ſaty. 1. lib. 1. *Qui fit Mæcenas, ut nemo, quam ſibi ſortem, Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit, illa Contentus uiuat?* Virg. Aen. 6. *Multa putans, ſortemq; animo miſeratus iniquam.* eod. lib. *Inualidus uires ultra, ſortemq; ſenectæ.* Idem Aen. 5. *Hectorei ſocij, Troiæ quos ſorte ſuprema Delegi comites.* Lucret. lib. 4. *Inde Venus uaria producit ſorte figuras, Maiorumq; refert uultus, uocesq;, comasq;.* fors autem longè aliud eſt, ut annotauimus ad ſaty. 1. lib. 1.

Tortum digna ſequi potius, &c.] id eſt, quæ tamen debet potius trahi, quàm trahere: hoc eſt, ſeruire potius, quàm imperare. uidetur tralatio, aut allegoria ducta ab ijs, qui reſtim ductant, uel à machinationibus potius. iam nomen *tortus* funis eſt epithetum etiã alijs ſcriptoribus uſitatum, ut Virg. 4. Aen. *– tortos incidere funes.* Catull. in carm. de nupt. Pelei, *Candidaq; intorti ſuſtollant uela rudentes.*

– dictabam] pucro meo dictabam, ut ab eo excepta, & ſcripta ad te mitterem. ſic M. Tull. ad Qu. fr. lib. 2. *Non occupatione, qua eram ſanè impeditus: ſed paruulæ lippitudine adductus ſum, ut dictarem hanc epiſtolam.* & alibi ad eund. *– hæc inter cœnandum dictaui Tyroni.* uide ſup. epiſt. 1. *– hæc recinunt iuuenes dictata, ſenesq;.*

– poſt fanum putre Vacunæ] pone fanum Vacunæ Deæ, uetuſtate conſumtum.

Excepto, quòd non ſimul eſſes &c] id eſt, moleſtè ferens, quòd unà mecum non eſſes: ceteroqui lætus. uel ſic, eo excepto, quòd mecum non eſſes, ceteris rebus lætus. *cetera* dictum Græcorum more, τἄλλα, id eſt, κατὰ τἄλλα. & ita ſuprà locutus eſt Od. 11. lib. 4. *Quà notam duxit, niueus uideri: Cetera fuluus.* ſic Virg. Georg. 3. *Cetera, nec facturæ habilis, nec fortis aratris.* T. Liuius lib. 22. Annalium, *Hæc eſt pugna Canenſi clade nobilitata, par cetera Allienſi.*

AD BVLLATIVM.

QVID tibi uiſa Chios, Bullati, notaq; Lesbos?
Quid concinna Samos: quid Crœſi regia Sardis?
Smyrna quid, et Colophõ? maiora, minora'ne fama?
Cuncta'ne præ campo, & Tiberino flumine ſordent?
An uenit in uotum Attalicis ex urbibus una?
An Lebedum laudas odio maris, atque uiarum?
Scis, Lebedus quàm ſit Gabijs deſertior, atque
Fidenis uicus: tamen illic uiuere uellem:
Oblitusq; meorum, obliuiſcendus & illis

COMMENTARII.

– Samos] Homerus παιπαλόεσσαν nominat ὀδ. δ. id eſt, editam, aut aſperam.

– Crœſi regia Sardis] in qua Crœſus rex Lydiæ commorabatur, & confidebat, ut in urbe totius Lydiæ principe, & reliquarum om-

Neptunum procul è terra ſpectare furentem.
Sed neque, qui Capua Romam petit imbre, lutoq́;
Aſperſus, uolet in caupona uiuere: nec, qui
Frigus collegit, furnos, & balnea laudat,
Vt fortunatam plenè præſtantia uitam.
Nec, ſi te ualidus iactauerit Auſter in alto:
Iccircò nauem trans Aegæum mare uendas.
Incolumi Rhodos, & Mitylene pulchra facit, quod
Penula ſolſtitio, campeſtre niualibus auris,
Per brumam Tiberis, ſextili menſe caminus.
Dum licet, ac uultum ſeruat fortuna benignum:
Romæ laudetur Samos, & Chios, et Rhodos abſens.
Tu, quancunque Deus tibi fortunauerit horam,
Grata ſume manu: nec dulcia differ in annum:
Vt, quocunque loco fueris, uixiſſe libenter
Te dicas. nam ſi ratio, & prudentia curas,
Non locus effuſi latè maris arbiter aufert:
Cælum, non animum mutant, qui trans mare currũt.
Strenua nos exercet inertia: nauibus, atque
Quadrigis petimus benè uiuere. quòd petis, hîc eſt:
Eſt Vlubris, animus ſi te non deficit æquus.

nium municiſſima: quæ à Cyro, expugnata, & capta eſt decimoquarto poſt oppugnatione dic, ut narrat Herod. Clio. Sic Virgil. lib. 7. Aen. de domo Pici, *Tectum auguſtũ, ingens, centum ſublime columnis Vrbe fuit ſumma Laurentis regia Pici.* Idem lib. 8. de Caci ſpecu, *At ſpecus, & Caci detectæ apparuit ingens Regia.* ſic Horat. epiſtola ad Mæcen. 11. — *mihi iam non regia Roma, Sed uacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.*

— campo] Martio. epiſt. ad Mæcen. 11. — *& poſt deciſa negocia, campo.*

— ſordet?] nihili ſunt? tibi uilia ſunt? ut epiſt. ad Loll. 11. — *pretium ætas altera ſordet.* Virg. in Alex. *quoniam ſordent tibi munera noſtra.*

An uenit in uotum Attalicis] id eſt, an una aliqua ex urbibus Aſiaticis, quæ ſub imperio Attali fuerunt, tibi optabilis eſt?

An Lebedũ laudas odio maris, &c.] an iccircò Lebedũ laudas Ioniæ oppidũ deſertũ, atque infrequens, quòd te longæ nauigationis, longiq́; itineris pigeat?

Scis, Lebedus quàm ſit, &c.] urbanorum, & pudentium hominum more primò eius conſilium, factumq́; approbat, qui Roma abſit, quouis loco contentus: oſtendens ſe etiam Lebedi æquo animo, libenterq́; ætatem acturum, quamuis uicus ſit deſertiſſimus, etiam ea lege, ut & ſuorum obliuiſcatur, & è ſuorum memoria effluat: ueruntamen (inquit) quemadmodum, qui Capua Romam uenit, ſi fortè uia lutulenta, imbribusq́; corrupta iter fecerit, non iccircò in diuerſorio totam ætatem commorabitur: ſed ubi ueſtes ſuas imbre, lutoq́; madidas exſiccauerit, atque aliquot horas quieuerit, iter inſtitutum repetet: ſic tu itineris longinquitate, aut difficultate deterreri non debes, quominus in urbem redeas, tuosq́; reuiſas, &c. Gabij oppidum fuit in uia Præneſtina, citra Præneſte, Roma diſtans circiter centum ſtadia. Fidenæ quoque non admodum Roma aberant, quippe quæ eſſent in agro Ro. ſitæ.

— uellem] non recuſarem, non nollem. aliàs uelle, optare eſt.

Neptunum procul è terra, &c.] ſic Lucret. lib. 2. *Suaue mari magno turbantibus æquora uentis, E terra magnum alterius ſpectare laborem.* & Menander in Thraſyleonte, ὡς ἡδὺ τὴν θάλατταν ἀπὸ γῆς ὁρᾶν, ὦ μῆτέρ ἐστι, μὴ πλέοντα μηδαμοῦ. id eſt, *Quàm dulce, mater, improbum è terra mare, Nullas in oras nauigantem cernere eſt?* & Oppianus li. 1. ἁλιευτ. ἀλλὰ θάλασσα Χαῖρέ μοι ἐκ γαίης, ἔκαθεν δέ μοι ἤπιος εἴης. & M. Tull.

Tull.ad Att.lib.2. *nunc uerò cum cogar exire de naui, non abiectis, ſed ereptis gubernaculis, cupio iſtorum naufragia ex terra intueri: cupio, ut ait tuus amicus Sophocles*, καὶ ὑπὸ στέγῃ, Πυκνᾶς ἀκοῦσαι ψεκάδος εὑδούσῃ φρενί. Xenocrates autem in Ἀξιόχῳ ſic loquitur, ὡς ἐξ ἀπόπτης θεώμενος, id eſt, tanquàm è ſpecula proſpiciens.

Sed neque, qui Cap. Rom.pet.&c.] ſed quemadmodum qui Capua Romam uenit brumali tempore, ſi aſſiduo imbre madidus, lutoq; conſperſus in cauponam aliquam diuerterit, non tamen in ea perpetuò uiuere uolet: neque, qui frigus contraxit, focum, & balnea ita laudat, quaſi in eis poſita ſit ita beata: ſic neque tu, quòd aliquando incommodè nauigaris, atque aduerſa tempeſtate uſus ſis, propterea loca iſta transmarina patriæ anteferre debes.

-uendas]. uendere debeas: aut uenditurus ſis.

Aegæum mare] Aegæum mare dictū uel ἀπὸ τῆς αἰγὸς, quæ eſt inſula iuxta Eubœam, vel quòd in eo mari ſcopuli ſic uocantur à ſimilitudine caprarū. & ita Varro lib.6. de ling.Lat.uide annot.ad illū locum, *in patenti Prenſus Aegæo.* Od.xvi.lib.2.

Incolumi Rhodos, & Mytil. &c.] Poterat ita reſpondere Bullatius, ſe Rhodi, & Mytilenis, & in alijs nobilibus vrbibus, beatius, quàm in patria uicturū. cui orationi ſtatim occurrit Horatius hoc modo, Si quis animo ualet, æquè ſuperuacanea eſt ei peregrinatio, ut *penula ſolſtitio, campeſtre niualibus auris*, &c. Penulæ autem ad imbrem arcendum comparatæ ſunt: campeſtria ad tegendas eas corporis partes, quæ deformem eſſent aſpectum habituræ, in certaminibus gymnicis, & campo Martio. ea enim nemo adhibebat ad propulſandum frigus. Decurſio itē Tiberina æſtiuo tempore fiebat. camini denique, & foci nullus eſt menſe ſextili, aut certè modicus uſus.

Incolumi] ſano, & ualenti: animo ſcilicet.

-campeſtre] campeſtre, ſubligaculum, quo utebantur ii, qui in campo Martio certabant.

-caminus] caminus, & focus non eo tantùm differunt, quòd alterum Græcū eſt, alterum Latinum: ſed quòd caminus fornacem ſignificat: focus uas, aut locū, vbi ignis excitari ex materia ſolet. talibus autem fumi ſpiraculis non eſſe ueteres uſos, qualia hodie ſunt nobis in uſu è tectorum faſtigiis prolata, figura uel quadrata, uel rotunda, cōſtat inter doctiores. uoce *camini* utitur & M.Tull.epiſt.ad Treb. lib.7. *ualdè metuo ne frigeas in hibernis. quamobrem camino luculento utendum cenſeo.*

Dum licet, & vult. ſeruat, &c.] declarat id, quod proximis ſuperioribus uerſibus dixerat, *Incolumi Rhodos*, &c. Dum licet (inquit) & dum tu incolumis es, dumq; tibi per fortunæ liberalitatem licet, Romæ laudato Samum, & Chium, & Rhodum, id eſt, ne te Roma commoueto, neque peregrinator. ſic loquitur Virg. Georg.2. *laudato ingentia rura, Exiguum colito.* ſic Heſiodus ἔργ. καὶ ἡμερ. Νῆα ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ' ἐνὶ φόρτια θέσθαι.

-nec dulcia differ in annum] ſic ſup.Od.viii.lib.3. *Dona præſentis cape lætus horæ.* vide annotata ad illum locum, *Lætus in præſens animus, quod ultrà eſt, Oderit curare*, Od.xvi.lib.2.

Non loc.eff.latè mar.arb.] id eſt, non locus mari propinquus.

Cælum, non animum mutant, &c.] ſic Aeſchines in Cteſiph. τόπον, οὐ τρόπον μετέβαλε. & M.Tull.pro Quinctio. *fit magna mutatio loci, non ingenij.*

Strenua nos exercet inertia] ſimilia ſunt illa, *ſæuitia facilis, inſaniens ſapientia*, quæ notauimus ad Od.xxxiiii.lib.1.

-nauibus, atque Quadri.peti.benè viuere] id eſt, nos maria, & terras peragramus, vt benè, beateq; uiuamus, quaſi in locis externis, atque à patria remotiſſimis tranquillius, beatiusq; victuri, quàm domi: ſed vehementer erramus. non

enim

enim ex loco, ſed ex animo noſtro : non foris, ſed intrinſe cus benè uiuendi ratio nem petere debemus.

-hic eſt] domi, in patria, non in externis locis.

Eſt vlubris] quouis in loco, quantumuis obſcuro, & ignobili. Vlubras commemorat M.Tull.epiſt.quadam ad Trebat.lib.7. *Nam Vlubris honoris mei cauſa uim maximam ranunculorum ſe commoſſe conſtabat.*

- animus ſi te non def.æq.] id eſt, ſi animus eſt tibi nulla cupiditate, nullaq́; ægritudine concitatus, aut perturbatus, animus tranquillus, ac ſedatus. *Ἀθυμίας* Græci nominant. epiſt. ad Loll.2.hoc lib. *Det uitam, det opes, æquum mi animum ipſe parabo.* ſic Plaut.in Aulular. *Pol ſi eſt animus æquus tibi, ſatis habes qui benè uitam colas.* uide ſuprà ad Oden 111.lib.2. *Aequam memento rebus in arduis,* &c.

AD ICCIVM.

FRVCTIBVS Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,
Si rectè frueris: non eſt, vt copia maior
Ab Ioue donari poſſit tibi. tolle querelas.
Pauper enim non eſt, cui rērum ſuppetit uſus.
Si uentri benè, ſi lateri eſt, pedibusq́; tuis: nil
Diuitiæ poterunt regales addere maius.
Si fortè in medio poſitorum abſtemius herbis
Viuis, & urtica: ſic uiues protinus, ut te
Confeſtim liquidus fortunæ riuus inauret:
Vel quia naturam mutare pecunia neſcit:
Vel quia cuncta putas una uirtute minora.
Miramur, ſi Democriti pecus edit agellos,
Cultaq́;, dum peregre eſt animus ſine corpore uelox:
Cum tu inter ſcabiem tantam, & contagia lucri,
Nil paruum ſapias: & adhuc ſublimia cures?
Quæ mare compeſcant cauſæ: quid temperet annū:
Stellæ ſponte ſua, iuſſæ'ne uagentur, & errent:
Quid premat obſcurum Luna, quid proferat orbē:
Quid velit, & poſſit rerum concordia diſcors?
Empedocles, an Stertinium deliret acumen?
Verùm ſeu piſces, ſeu porrum, & cepe trucidas:
Vtere Pompeio Groſpho: &, ſi quid petet, ultrò
Defer. nil Groſphus, niſi uerum, orabit, & æquum.
Vilis amicorum eſt annona, bonis ubi quid deeſt.
Ne tamen ignores quo ſit Romana loco res:
Cantaber Agrippæ: Claudi uirtute Neronis
Armenius cecidit. ius, imperiumq́; Phraates
Cæſaris accepit genibus minor. aurea fruges
Italiæ pleno defudit copia cornu.

COMMENTARII.

- non eſt, vt cop.ma. Ab Ioue don.poſſ.tibi] id eſt, nulla ratione fieri poteſt, ut copia maior, &c. & ita loquuntur Græci. *οὐκ ἔστιν ὅπως*, quod ſuprà admonuimus ad Od.1.lib.3. *Eſt, ut uiro uir latius ordinet Arbuſta ſulcis.* quod loquendi genus crebrò uſurpat Lucr. exempli cauſa lib.2. *quare non eſt, ut credere poſſis Eſſe infinitis diſtantia ſemina formis.* eodem lib. *Quin etiam, quanto in parteis res quæque minutas Diſtrahitur magis, hoc magis eſt, ut cernere poſſis Euaneſcere paulatim ſtinguiq́; colorem.* & lib.3. *quòd ſi linquantur, et inſanit, Haud erit, ut meritò immortalis poſſit haberi.* & lib. 4. *Hic odor ipſe igitur, nareis quicunque laceſſit, Eſt alio ut poſſit permitti longius alter.*

Si uentri benè, ſi lateri eſt, &c.] fortaſſe hæc ſūt ex Theognide expreſſa: cuius extant hi uerſus Ἰσόν τοι πλυτέυσιν, ὅτῳ πολὺς ἄργυρός ἐςι, Καὶ χρυσὸς, καὶ γῆς πυροφόρυ πεδία, Ἵπποι θ', ἡμίονοί τε, καὶ ᾧ τὰ δέοντα

δίοντα πάρεισι, γαστρί τι, καὶ πλευραῖς, καὶ ποσὶν ἁβρὰ παθεῖν. ſed credibilius eſt Horatium Metrodori, aut etiam Epicuri ſententiam reſpexiſſe: quam pluribus locis exponit M. Tull: ac de Epicuro quidem, res in promtu eſt. De Metrodoro autem ita ſcribit off. 3. *Nam ſi non modò utilitas, ſed uita omnis beata, corporis firma conſtitutione (ut à Metrodoro ſcriptum eſt) continetur, certè hæc utilitas, & quidem ſumma (ſic enim cenſent) cum honeſtate pugnabit.* Idem lib. 2. Tuſcul. *Metrodorus quidem eum perfectè putat beatum, cui corpus benè conſtitutum ſit, & exploratum ita ſemper fore.* Idem Tuſc. lib. 5. *Tu uerò Metrodore, qui omne bonum in uiſceribus, medullisq; condideris, & definieris, ſummum bonum firma corporis affectione, explorataque ſpe contineri: fortunæ aditus intercluſiſti? quo modo? iſto enim bono iam expoliari potes.* uerba Metrodori ſunt hæc, τέλος ἀγαθῶν τὸ σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα, καὶ τὸ περὶ τούτου πιστὸν ἔλπισμα. Athenæus lib. 15. ex eius epiſtola ad Timocratem hæc citat. ὦ φυσιολόγε Τιμόκρατες, περὶ γαστέρα ὁ κατὰ φύσιν βαδίζων λόγος ἅπασαν ἔχει σπουδήν, id eſt, ô, qui de natura diſputare ſoles, Timocrates, ea, quæ naturam ducem ſequitur ratio, omnem operam, omneq; ſtudium in uentrem confert. Plutarchus autem in lib. ὅτι οὐδὲ ζῆν ἔστιν ἡδέως κατ᾽ Ἐπίκουρον, ita diſputat aduerſus Metrodorum. κατάστημα μὲν γὰρ εὐσταθὲς σαρκὸς γίνεται πολλάκις· ἔλπισμα δὲ πιστὸν ὑπὲρ σαρκὸς, καὶ βέβαιον, οὐκ ἔστιν ἐν ψυχῇ νοῦν ἐχούσῃ γενέσθαι· ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐν θαλάσσῃ κατ᾽ Αἰσχύλον, ὠδῖνα τίκτει νὺξ κυβερνήτῃ σοφῷ, καὶ ἐν γαλήνῃ· οὕτω ψυχὴν ἐν σώματι εὐσταθοῦντι, καὶ τὸ περὶ σώματος ἐλπίσι τἀγαθὸν θεμένην, οὐκ ἔστιν ἄφοβον, καὶ ἀκύμονα διεξαγαγεῖν. οὐ γὰρ ἔξωθεν μόνον, ὥσπερ ἡ θάλασσα, χειμῶνας ἴσχει καὶ καταιγισμοὺς τὸ σῶμα· πλείονας δὲ ταραχὰς ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ μείζονας ἀναδίδωσι. εὐδίαν δὲ χειμερινὴν μᾶλλον ἄν τις, ἢ σαρκὸς ἀβλάβειαν ἐλπίσειεν αὐτῷ παραμένειν βεβαίως, &c. id eſt, *ſtabilis enim & firma carnis affectio, ſeu (ut ita dicam) conſtitutio ſæpe contingit: ſpes autem de ea, explorata, & certa in animo mentis compote & ſano, non poteſt exiſtere: ſed quemadmodum ex ſententia Aeſchyli Etiam mari tranquillo nox curam grauem, Acremq; gubernatori ſapienti parit: Ita fieri non poteſt, ut animus, qui in corpore bene affecto, beneque conſtituto, eiusq; affectionis ſpe ſummum bonum collocat, timoris & perturbationis expers permaneat. Non enim extrinſecus duntaxat, ut mare, fluctibus, & procellis agitatur, & conturbatur, ſed multo plures, ac maiores ex ſeipſo motus gignit.* Metrodori ſententiam uidetur propemodum expreſſiſſe Lucr. lib. 2. in princip. *non'ne uidetis, Nil aliud ſibi naturam latrare, niſi ut, cui Corpore ſeiunctus dolor abſit: mente fruatur Iucundo ſenſu cura ſemotu', metuq;.*

Si forte in medio poſit. abſtem.] *abſtemius poſitorum*, Horatianum. abſtemius autem propriè is dicitur, qui à uino abſtinet: ſed hic latiorem quandam uim habet: ſignificat enim eum, qui quibuſlibet bonis ante ſe poſitis ſua uoluntate non utitur.

ſic uiues protinus, ut te, &c.] putabam hunc locum ſic explicari poſſe. tam parco & tenui uictu, cultuq; aſſiduè, ſeu deinceps utêris, ut ſtatim ditiſſimus fias. Sed fortaſſe rectius hoc modo: & probat Muretus. æquè parco, & tenui uictu deinceps, ſeu poſteà, ſeu aſſiduè, & ſine intermiſſione utêre, atque anteà conſueuiſti, quamuis ſtatim locupletiſſimus fias. protinus, ſeu potius protenus (ut quidam malunt) idem ferè ualet, quòd porrò tenus, continuè, deinceps. pro quo ueteres protinam, & protinis dixerunt, ut ſcribit Varro lib. 6. de ling. Lat. & Non. Marcel. & ita Virg. uidetur uſurpaſſe lib. 7. Aen. *Mos erat Heſperio in Latio, quem protinus urbes Albanæ coluêre ſacrum.* & 3. *Diſſiluiſſe ferunt, cum protinus utraque Tellus una foret.* & Georg. IIII. *Protinus aërij mellis cæleſtia dona Exequar.* & M. Tull. lib. 1. de diuinat. *deum reſpondiſſe uaſtitatem eſſe Italiæ, præcepiſſeq; ut pergeret protinus: quid retrò, atque à tergo fieret, ne laboraret.* & Cæſ. lib. 2. de bell. Gall. *Hoſtes protinus ex eo loco*

co ad flumen Axonam contenderunt. Idem lib.2.de bello ciuili. *ac nonnulli protinus eodem curſu in oppidum contenderunt.* Sic & Hor.alibi,ut Od.III. lib. 3. *Noſtriſque ductum ſeditionibus Bellum reſedit : protinus & graueis Iras , & inuiſum nepotem , Troïca , &c. Marti redonabo.* epiſt.XVIII. huius lib.*Protinus ut moneam, ſi quid monitoris eges , tu, &c.*& ſaty.v.lib.2. - *tu protinus, unde Diuitias, æriſque ruam,dic augur,aceruos .*

- inauret] locupletet,ditet.M.Tull.ad Trebat. *moriar niſi(quæ tua gloria eſt)puto te malle à Cæſare conſuli, quàm inaurari .*

Vel,quia naturam, &c.] duas rationes ſubiicit: priorem ſeriò,& ex animi ſui ſententia: alteram *εἰρωνευόμενος*,id eſt,diſſimulatione quadam utens,& iocans, hoc modo : tu (inquit) ita tenuiter & reſtrictè ſumtum facies , ut propediem ingenti pecunia ſis abundaturus , uel quia hominis auari ingenium pecuniæ acceſſione nihilo fiat liberalius : uel, quia tanti uirtutem facias, ut minimo apparatu contentus ſis, neque putes quicquam ad uitam beatam uictus elegantiam,munditiamque habere momenti : & ita uerſus poſterior erit *ἐπιθεράπευσις* prioris . Quòd ſi quis poſteriorem explicationem ſequetur , hæc erit ſententia . reliquo tempore, ætatis uiues parcè, & ſordidè,quanuis totus inaureris : uel quia hominis auari ingenium à pecunia non mutatur : uel quia, &c.ut ſup.

Miram ſi Democ.pec.edit] miramur, ſi pecus edit agellos Democriti, &c. id eſt,miramur'ne, ſi Democritus propter philoſophiæ ſtudium , rem familiarem neglexit, cum tu uno tempore, & in lucri ſtudio, & in rebus philoſophicis occupatus ſis? longè enim facilius eſt in uno elaborare, neglecto altero, quàm ſimul in utroque. De Democrito ſic M.Tull.de finib.v. *dicitur oculis ſe priuaſſe : certè,ut quàm minimè animus à cogitationibus abduceretur. patrimonium neglexit : agros deſeruit incultos , quid quærens aliud niſi beatam uitam?* De eodem Athen.lib.4. *καὶ Δημόκριτον δ' ἐτίμησαν Ἀβδηρῖται δημοσίᾳ κρίνοντες ὡς κατέφθαρκε τὰ πατρῷα . ὃς, ἐπεὶ ἀναγνοὺς αὐτοῖς τὸν μέγαν διάκοσμον, καὶ τὰ περὶ τῶν ἐν ᾅδου, εἶπεν εἰς ταῦθ' ἀνηλωκέναι , ἀφείθη ,* id eſt,& Democritum uero multarunt Abderitæ publicè in ius uocatum, quòd patrimonium ſuum conſumſiſſet : qui recitato ſuo illo libro, quem *μέγαν διάκοσμον* inſcripſerat, & altero de rebus inferorum , dixit ſe rem familiarem in hæc inſumſiſſe, & ita abſolutus eſt. agros autem à pecudibus depaſtos & incultos Græci *μηλοβότους*,& *ἀργοὺς* appellant .

Dum peregrè eſt animus,&c.] id eſt,dum peregrinatur animus . Plato in Theæteto ſolum philoſophi corpus ait *ἐν τῇ πόλει κεῖσθαι, καὶ ἐπιδημεῖν*,id eſt,in urbe aut ciuitate habitare:animũ autem peregrinari.Idem in Phædro ſcribit non immeritò philoſophi mentem ſolam alis eſſe præditam.illis enim ſemper affixa eius memoria eſt quàm maxime fieri poteſt , in quibus Deus occupatus , diuinus eſt . uerba Platonis ſunt hæc , *διὸ δὴ δικαίως μόνη πτεροῦται ἡ τοῦ φιλοσόφου διάνοια . πρὸς γὰρ ἐκείνοις ἀεί ἐστι μνήμῃ κατὰ δύναμιν, πρὸς οἷς περ ὁ θεὸς ὤν, θεῖός ἐστι .*

Cum tu inter ſcabiem tantam,&c.] pecuniæ & lucri ſtudium duobus lectiſſimis,& aptiſſimè rem ſignificantibus nominibus appellauit: ſcabiem quidem, quia, quemadmodum ſcabies corpus aſſiduè mordet,& urit,perpetuaque ſcabendi cupiditate afficit , ita lucri ſtudium animum perenni plura habendi cupiditate incendit : contagium autem, quia ſerpit hoc animi malum, & funditur in dies latius, atque ad alios etiam dimanat .

- ſublimia] *μετέωρα* : ardua quædam .

Quæ mare comp.cauſ.&c.] Hæc Virg.Georg.II.ſcire cupit. *Me uerò primùm dulces ante omnia Muſæ,Quarum ſacra fero ingenti perculſus amore, Accipiant,cælique uias, & ſidera monſtrent , Defectus ſolis uarios , lunæque labores , Vnde tremor terris , qua ui maria alta tumeſcant .*

Quid

Quid premat] quæ res, aut quæ cauſa condat lunam.

- concordia diſcors] quæ apparet cùm in quattuor elementis, tùm ceteris in rebus contrarijs illis quidem inter ſe, & pugnantibus, ſed tamen proportione quadam conſentientibus. de quo conſenſu præclarè Oppianus lib. 1. ἁλιευ. Οἵη σὺν φιλότητι διακρίνας ἐστήσασας Αἰθέρα τ' αἰγλήεντα, καὶ ἠέρα καὶ χυτὸν ὕδωρ, Καὶ χθόνα παμμήτειραν, ἀπ' ἀλλήλων δ' ἕκαστα· Πάντα δ' ἐν ἀλλήλοισιν ὁμοφροσύνης ὑπὸ δεσμῷ Ἀρρήκτῳ συνέδησας, ἀναγκαίῃ δ' ἐπέρεισας Ἀστεμφεῖ πάγκοινον ὑπὸ ζυγόν· οὔτε γὰρ αἰθὴρ Ἠέρος, οὔτ' ἀὴρ ἄτερ ὕδατος, οὐδὲ μὲν ὕδωρ Γαίης νόσφι τέτυκται· ἐν ἀλλήλοις δὲ φύονται· Πάντα δ' ὁδὸν μίαν εἶσι, μίαν τ' ἀνελίσσετ' ἀμοιβήν, &c.

Empedocles]qui ignem,aëra,aquam, terrã principia rerum ſtatuebat:quibus addebat amicitiam,qua illa contrahantur: & litem,qua diſſipentur. Eum reprehendit Ariſtoteles cùm in primo,& 6. lib. de principijs, cùm maximè primo τῶν μετὰ τὰ φυσικά, his uerbis· εἰ γάρ τις ἀκολουθοίη,καὶ λαμβάνοι πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ μὴ πρὸς, ἃ ψελλίζεται λέγων Ἐμπεδοκλῆς, εὑρήσει τὴν μὲν φιλίαν αἰτίαν τῶν ἀγαθῶν· τὸ δὲ νεῖκος τῶν κακῶν. ὥς' εἴ τις φαίη οὕτως, τρόπον τινὰ, καὶ λέγειν,καὶ πρῶτον λέγειν τὸ κακὸν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀρχὰς Ἐμπεδοκλέα, τάχ' ἂν λέγοι καλῶς, εἴπερ τὸ τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων αἴτιον, αὐτὸ τὸ ἀγαθόν ἐστι, καὶ τῶν κακῶν τὸ κακόν, id eſt, *ſi quis enim rationem ſequatur, & comprehendat, atque ad cogitationem, non ad ea, quæ balbutit Empedocles,aſpectum referat,reperiet, amicitiam quidem eſſe bonorum:litem autem malorum. Quapropter ſi quis dicat, Empedoclem quoque quodam modo ita dicere, & primum malum, primumq́; bonum principia dicere,fortaſſe rectè dicat,ſi quidem cauſa bonorum omnium eſt ipſum bonum, & malorum omnium ipſum malum.* Empedoclis uerſus ad hanc rem pertinentes,qui producuntur à Simplicio,hi ſunt Ἄλλοτε μὲν φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα, Ἄλλοτε δ' αὖ δίχα πάντα φορούμενα νείκεος ἔχθει. quorũ hæc ſententia eſt. *Interdum omnia ab amicitia in unum contrahuntur: interdum autem ſingula à lite diſtrahuntur.* Iterum Ariſt.eodem.lib.1. τῶν μετὰ τὰ φυσ.de eod. πολλαχοῦ γοῦν αὐτῷ ἡ μὲν φιλία διακρίνει· τὸ δὲ νεῖκος συγκρίνει, &c. Atque hanc Empedoclis opinionem attingit his uerbis M.Tull. in Lælio. *Agrigentinum quidem doctum quendam uirum carminibus Græcis uaticinatum ferunt, quæ in rerum natura,totoq́; mundo conſtarent, quæq́; mouerentur, ea contrahere amicitiam, diſſipare diſcordiam.* hunc philoſophum pluribus uerſibus laudat Lucretius lib. 1. quos, quia & pulcherrimi ſunt, & huic loco mihi uidentur conuenire, non me pigebit aſcribere. *Quorum Acragantinus cum primis Empedocles eſt, Inſula quem Triquetris terrarum geſſit in oris, Quam fluitans circum magnis amfractibus æquor Ionium glaucis aſpergit litus ab undis, Italiæ terrarũ oras à finibus eius.* ſequitur deinceps paucis uerſibus interpoſitis, *Quæ cum magna modis multis miranda uidetur Gentibus humanis regio, uiſendaq́; fertur Rebus opima bonis,multa munita uirûm ui: Nil tamen hoc habuiſſe uiro præclarius in ſe, Nec ſanctum magis, & mirum, carumq́; uidetur. Carmina quin etiam diuini pectoris eius Vociferantur, & exponunt præclara reperta, Vt uix humana uideatur ſtirpe creatus.*

-an Stertinium del.acum.] Stertinium, ſeu Stertinii acumen, id eſt, Stertinius,ut annotauimus ſuprà ad Od.v.lib.3.de Stertinio ſaty.111.lib.2. *Si quid Stertinius ueri crepat.* in trib.cod.Vatic.& Iann.Torneſ.Rain.Card. ſcriptum eſt, *Stertinium acumen.* ut non dubitem,quin hæc ſit uera,& incorrupta lectio.ſic locutus eſt. ſup.Od.x1.lib.4. *Sulpicijs accubat horreis.*

Verum ſeu piſc.ſeu porr.& cepe] id eſt, ſiue ſumtuoſe, & opipare: ſiue tenuiter,& parcè,frugaliterq́; uiuis,&c.piſces enim poſuit pro obſonio cariſſimo: porrum & cepe pro cibo uiliſſimo. nam terra nata ferè omnia tenuiorum hominum, & plebis ſunt epulæ.M.Tull.epiſt.ad Gallum lib.7. *Nam, dum uolunt iſti lauti*

ti terra nata, quæ lege excepta ſunt, in honorem adducere, fungos, beluellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil poſſit eſſe ſuauius in eas cum incidiſſem in cœna augurali apud Lentulum, tanta me διάῤῥοια *arripuit, ut hodie primùm uidear cœpiſſe conſiſtere. Ita ego, qui me oſtreis & murænis facile abſtinebam, à beta & malua deceptus ſum.* ex quibus uerbis intelligere licet, lege ſumtuaria à C. Cæſare lata, piſcibus, & ceteris obſonijs modum eſſe conſtitutum, ne in eis comparandis, & apponendis ſumtus fieret nimius: terra nata autem eadem lege fuiſſe excepta. Hom. quidem ἰλ. λ. facit Hecamedam Neſtoris ancillam bello captam, nihil aliud ipſi Neſtori, & Machaoni apponentem præter cepe, mel, & farinam, ſeu panem. his uerbis, Η σφωϊν πρῶτον μὲν ἐπιπροίηλε τράπεζαν Καλλὴν, κυανόπεζαν, ἐΰξοον· αὐτὰρ ἐπ' αὐτῆ Χάλκειον κάνεον, ἐπὶ δὲ κρόμυον ποτῷ ὄψον, Ηδὲ μέλι χλωρὸν, πὰρ δ' ἀλφίτε ἱερῦ ἀκτήν. Sed hæc erat illorum temporum frugalitas.

- ſeu porrum, & cepe trucidas] id eſt, ſeu nihil tibi apponitur animatum, nihilq; aliud occidis in cœnam, niſi porrum & cepe: quæ ſine dubio cum ſint inanimata, occidi non dicuntur, niſi impropriè, aut εἰρωνικῶς, quomodo mihi uidetur Horatius hoc loco poſuiſſe, ſignificans eum tenuiter uiuere, nihilq; omnino trucidare, qui porro, & cepa ueſcatur. Nam cœnam ſine ſanguine ueteres appellabant, renuem, & ſine magno admodum apparatu, ſine piſcibus, & reliquis obſonijs. uerbo igitur communi uſus eſt ad res diſſimiles, piſces, porrum, cepe. ſic locutus eſt quodam loco Lucillius. *fragmenta interfici panis.*

- ultrò Defer.] ultrò, id eſt, non rogatus: ut ſaty. v. lib. 2. *- caue te roget, ultro Penelopen facilis potiore trade.*

Vilis amicor. eſt ann. bon. ubi, &c.] hunc locum ſic explico: paruo conſtant amici, cum uiris bonis aliquid deeſt. nam uox *bonis*, cum uerbo deeſt eſt coniugenda. Atque huius rei è uita communi ſumamus exemplum. finge aliquem eſſe uirum bonum, eundemq; non admodum copioſum, neque rebus ad uictum, cultumq; neceſſarijs inſtructum. continuò hic talis ab homine locuplete, & copioſo, beneficio deuinciendus, & quodammodo emendus eſt, ut eius amicitiam ſibi comparet, & promereatur. nam quantumuis ſeſe in eum præbuerit liberalem, & munificum, & benignum opulentus ille, talem amicum tamen, ut pote rem omniū cariſſimam, haud carè uidebitur emiſſe. ſic loquitur Plautus in Mil. glorioſo. *Si hoc parauiſſent, homines eſſent minus multi mali, & minus audacter ſceleſta facerent facta, & poſtea, Qui homines probi eſſent, eſſet his annona uilior.*

Cantaber Agrippæ] ἀπὸ κοινῦ, *uirtute.* ſuprà Od. VIII. lib. 3. *Cantaber ſera domitus catena.* & Od. XIIII. lib. 4. *Te Cantaber non antè domabilis, Medusq;, & Indus, te profugus Scythes Miratur.*

Ius, imperiumque Phraates Cæſaris, &c.] Phraates Rex Parthorum, & Perſarum: de quo ſic Strabo lib. 6. ὥς' ὐ μόνον τὰ τρόπαια ἔπεμψαν εἰς Ρώμην, ἃ κατὰ Ρωμαίων ἀνέστησάν ποτε, ἀλλὰ καὶ παῖδας ἐπίστευσε Φραάτης τῷ σεβαστῷ Καίσαρι, id eſt, itaque non ſolum tropæa Romam miſerunt Parthi, quæ aduerſus Romanos quondam erexerant, uerùm etiam liberos ſuos Cæſari Auguſto credidit Phraates.

- genibus minor] ſupplex. eſt enim ſupplicantis & genua ſua inflectere, & eius, cui ſupplicat, genua tangere. Eurip. in Hippol. Καὶ σῶν γε γονάτων ὐ μεθήσομαί ποτε.

- defudit] ſic habent tres cod. Vatic. & item Iann. Tom. quam ſcripturam probo reiecta altera, ut deprauata, & mendoſa. *defudit* autem poſitum pro *fudit de*, κατ' ἀναστροφήν. ut circumgemit, emetiris, *perſonat*, & ſimilia.

- aurea copia] aurea, id eſt, optabiliſſima, & ſummopere expetenda, τιμιωτά-

τη

τῇ ἐυδαιμονικωτάτῃ, id eſt, maximi pretij, & ad beatam uitam magnopere pertinens. ſuprà beatam dixit in carm.ſæculari ad Deos. - *appáretq́; beata pleno Copia cornu.* & mediocritatem auream Od.xi.lib.2.

AD VINNIVM ASELLAM.

Vt *proficiſcentem docui te ſæpe, diuq́;,*
Auguſto reddes ſignata uolumina Vinni:
Si ualidus, ſi lætus erit, ſi denique poſcet:
Ne ſtudio noſtri pecces: odiumq́; libellis
Sedulus importes opera uehemente miniſter.
Si te forte meæ grauis uret ſarcina chartæ:
Abijcito potius, quàm, quò perferre iuberis,
Clitellas ferus impingas: Aſinæq́; paternum
Cognomen, uertas in riſum: & fabula fias.
Viribus uteris per cliuos, flumina, lamas.
Victor propoſiti ſimulac perueneris illuc:
Sic poſitum ſeruabis onus: ne forte ſub ala
Faſciculum portes librorum, ut ruſticus agnum:
Vt uinoſa glomos furtiuæ Pyrrhia lanæ:
Vt cum pileolo ſoleas conuiua tribulis.
Ne uulgò nares te ſudauiſſe ferendo
Carmina: quæ poſſint oculos, aureisq́; morari
Cæſaris. oratus multa prece, nitere porrò.
Vade, uale, caue ne titubes: mandataq́; frangas.

COMMENTARII.

Si ualidus] ſi firmus erit: ſi ualebit. contrà malè ualidum poſuit pro infirmo ſaty. v. lib. 2. *Si cui præterea ualidus male filius,* &c.

- ſtudio noſtri] nimio in nos ſtudio: dum ſtudes nobis gratum facere.

- odiumq́; libellis Sedulus] id eſt, ne immoderato tuo erga nos officio, & ſedulitate noſtros libellos odioſos, & inuiſos Auguſto reddas. ſedulum appellant Latini, qui diligentiam adhibet in re aliqua interdum nimiam, aut minus opportunam, minusq́; utilem: ſed tamen bona fide, & ſine dolo. quod quidem exemplis perſpicere licet. Terent. in Andr. *parum ſucceſſit, quod ago: at facio ſedulò.* Idem Adelph. *Ego iſtos uobis uſque à pueris curaui ambos ſedulò.* Idem Hecyra. *ergo propterea te ſedulò Et moneo, & hortor, ne cuiuſquam miſereat.* Idem Heaut. *pro ſe quiſque ſedulò Faciebat, quo illam mihi Lenirent miſeriam.* Ibid. *Neſcio alias: me ſcio quidem feciſſe ſedulò, ut ex illius commodo meum compararem commodum.* M. Tull. pro Arch. poëta de Sylla. *Qui ſedulitatem mali poëtæ duxerit aliquo tamen præmio dignam: huius ingenium, & uirtutem in ſcribendo, & copiam non expetiſſet?* Idem in Rullum in ſenatu. *finem feci offerendi mei, ne forte mea ſedulitas aut inſidioſa, aut impudens uideretur.* Horat. epiſt. ad Aug. lib. 2. *Sedulitas autem, ſtultè quem diligit, urget.* & ſuprà epiſt. ad Mæcen. 11. *Officioſaq́; ſedulitas, & opella forenſis Adducit febres.* Idem ſaty. v. lib. 1. - *ubi ſedulus hoſpes Pænè arſit macros dum turdos uerſat in igne.*

Si te forte meæ grauis] ſi tu meorum librorum onus ægrè ſuſtinere poteris, abijcito potius in itinere, quàm in eo loco, quò te perferre iuſſi, defatigatus, ac defeſſus oneri ſuccumbas. *clitellas impingas* autem dixit tralatione ducta ab aſinis onere oppreſſis, alludens ad eius cognomen *Aſellam*, ſeu *Aſinam*: quod quidam malunt.

- ferus impingas] tanquam aſinus onere oppreſſus clitellas in terram impingas. Priſcian. lib. 18. ait *impingas* poſitum eſſe pro *impingito* hoc modo, abiicito potius,

tius, quàm clitellas impingito.

- & fabula fias] ſermonis anſam hominibus præbeas: in ora hominum pro ludibrio uenias. ſup.Od.xı.epod. *Fabula quanta fui?*

Viribus utêris per cliuos,&c.]omnibus tuis uiribus contendes per cliuos, flumina, lacunas iter faciens,ut, quò uis, peruenias, librosq́; perferas. utêris autem, futurum indicatiui, pro futuro imperatiui utitor, poſitum eſt,ut ibidem docet Priſc.idem de illo,*reddes*, quod eſt in ſecundo uerſu, ſentiendum. idem enim ualet, quod *reddito*.

Victor propoſiti] id eſt,uictis, atque expugnatis difficultatibus omnibus: uel compos propoſiti: ſic enim Græci *ἐγκρατὴς τοῦ σκόπου, τῆς ἐπιθυμίας*.

Sic poſitum ſeruabis onus.] *ſic* accipe *δεικτικῶς*. libros hoc modo, uel certo quodam loco conditos ſeruabis, quoad Auguſto poſcenti reddas: neque oſtentabis, aut palàm habebis.

- ne forte ſub ala,&c.] hoc eo dico,ne forte ſub ala,& in oculis omnium libros meos feras. tria proponit exempla perridicula, quibus Vinnium monet, ut libros occultè ferat, aut domi ſeruet potius, donec reddendi maturum tempus aduenerit.

- glomos] ſic legendum, & ita habent omnes fere libri calamo exarati. Glomus autem & glomer (nam utrunque uſu receptum eſt pro eadem re) globus eſt lanæ, & fili. Lucr.in nomine glomere producit primam ſyllabam lib.1.*Nam ſi tantundem eſt in lanæ glomere, quantum Corporum in plumbo eſt*,&c.glomerare tamen uerbum in eadem ſyllaba ſemper corripitur.

- oratus multa prece] ſic loquitur & Cæſar lib.9.de bello Gall. *flentes omnibus precibus orabant*. & M.Tull.epiſt.ad Att.lib.9. epiſtol. ad Cæſarem. *Quamobrem à te peto, uel potius precibus omnibus oro, & obteſtor, ut in tuis maximis curis aliquid impertias temporis huic quoque cogitationi.*

- ne titubes] ne offendas, ne pecces. tralatio eſt.

AD VILLICVM SVVM.

VILLICE *ſiluarum, & mihi me reddêtis agelli,*
Quem tu faſtidis, habitatum quinque focis, &
Quinque bonos ſolitum Bariam dimittere patres:
Certemus, ſpinas animo'ne ego fortius, an tu
Euellas agro: & melior ſit Horatius, an res.
Me quamuis Lamiæ pietas, & cura moretur
Fratrem mærentis, rapto de fratre dolentis
Inſolabiliter: tamen iſtuc mens, animusq́;
Fert: & amat ſpatijs obſtantia rumpere clauſtra.
Rure ego uiuentem, tu dicis in urbe beatum.
Cui placet alterius, ſua nimirum eſt odio ſors.
Stultus uterq; locum immeritum cauſatur iniquè.
In culpa eſt animus: qui ſe non effugit unquam.
Tu mediaſtinus tacita prece rura petebas:
Nunc urbem, & ludos, & balnea uillicus optas.

COMMENTARII.

- mih me reddentis agelli] id eſt, cuius amœnitate, & ſalubritate me officiis,negociisq́; urbanis defatigatum,reficio,ac recreo. ſic Catullus carm.ad Fundum, à cœna illa Sextiana ſe uſque eò grauedine frigida,& frequēti tuſſi quaſſatū eſſe dicit, donec in ſinum fundi ſui Tiburtis confugerit,ibiq́; ſe ocymo,& urtica recurauerit.

- quinque focis]quinque familiis ſeparatis, ac diſtinctis.

-&

Me conſtare mihi ſcis: & diſcedere triſtem,
Quandocunque trahunt inuiſa negocia Romam.
Non eadem miramur: eò diſconuenit inter
Meq́; & te: nam, quæ deſerta, & inhoſpita teſqua
Credis, amœna uocat, mecum qui ſentit: & odit,
Quæ tu pulchra putas. fornix tibi, & uncta popina
Incutiunt urbis deſiderium, uideo: & quòd
Angulus iſte feret piper, & thus ocyus uua:
Nec uicina ſubeſt, uinum præbere taberna
Quæ poſſit tibi: nec meretrix tibicina, cuius
Ad ſtrepitum ſalias terræ grauis. & tamen urges
Iampridem non tacta ligonibus arua: bouemq́;
Deiunctum curas, & ſtrictis frondibus exples.
Addit opus pigro riuus, ſi decidit imber,
Multa mole docendus aprico parcere prato.
Nunc age, quid noſtrum concentum diuidat, audi.
Quem tenues decuere togæ, nitidiq́; capilli:
Quem ſcis immunem Cynaræ placuiſſe rapaci:
Quem bibulum liquidi media de luce Falerni:
Cœna breuis iuuat, & prope riuũ ſomnus in herba.
Nec luſiſſe pudet: ſed non incidere ludum.
Non iſtic obliquo oculo mea commoda quiſquam
Limat: non odio obſcuro, morſuq́; uenenat.
Rident uicini, glebas, & ſaxa mouentem.
Cum ſeruis urbana diaria rodere mauis.
Horum tu in numerum uoto ruis. inuidet uſum
Lignorum, & pecoris tibi calo argutus, & horti:
Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.
Quam ſcit uterque, libens, cenſebo, exerceat artē.

– & Quinque bonos ſolitum, &c.] intellige, ex hoc agro Horatiano, in quo quinque foci eſſent, quinque homines grandes natu in oppidum Sabinorum Bariam conuenire ſolitos, tanquam ſenatores, qui conſultarent, & ſententiam dicerent de re Sabinorum communi, & publica. nonnulli arbitrantur eò euocari ſolitos eſſe, ut ibi gererent magiſtratum. De Baria autem nihil habeo dicere, præterquàm quòd aiunt omnes fuiſſe oppidum in Sabinis frequentiſſ. olim, ac celeberrimum. hoc etiam lectori teſtificabor, in omnibus ferè libris manuſcriptis & Vaticanis, & alijs, legi *Variam*, non *Bariam*. Varia autem, cui Appula cognomen eſt, longè admodum diſtat à Sabinis.

– ſpinas] eleganter ſpinas ad agrum, animumq́ue retulit: ſed agri ſpinæ, propriè dicũtur: animi ſpinæ, pro curis, & angoribus, tranſlatè. Catullus curas, *ſpinoſas* appellauit in carmine de nuptijs Pelei, & Thetidis. *Spinoſas Erycina ſerens in pectore curas.* & Horat. epiſt. 11. lib. 2. *Quid te exemta iuuat ſpinis de pluribus una?*

– rapto] ſibi à Parcis erepto, id eſt, mortuo. Catull. ad Manl. – *ô miſero frater ademte mihi.*

Inſolabiliter] ita acerbè, ut nullus conſolationi locus ſit relictus.

– mens, animuſque] uideo hæc ſæpe coniunctè poni à ſcriptoribus. Terent. Andria, *mala mens, malus animus.* Lucr. lib. 3. *Primùm animum dico, mentem quam ſæpe uocamus.* Idem ita utrunque coniunxit, ut alterum in patrio caſu efferret, hoc modo, *mens animi*, ut lib. 4. *Nec ratione alia, cum ſomnus membra profundit, Mens animi uigilat, niſi quòd ſimulacra laceſſunt Hæc eadem noſtros animos.* Idem lib. 5. *Tenuis enim natura Deum, longeq́; remota Senſibus à noſtris animi uix mente uidetur.* Idem lib. vi. *Perturbata animi mens in mærore, metuq́;.* Catull. ad Ortalum, *Nec potis eſt dulceis Muſarum expromere fœtus Mens animi.* Plautus in Ciſtell. *Nullam mentem animi*

habeo: ubi ſum, ibi non ſum: ubi non ſum, ibi eſt animus. Ariſtoteles autem huiuſmodi ἀναλογίαν, id eſt, comparationem, ſeu proportionem proponit, tùm in lib. 1. de morib. ad Nicomach. tùm topicorum primo, ὡς ἐν σώματι ὄψις, ὁ νοῦς ἐν ψυχῇ, id eſt, ut in corpore aſpectus, ſic mens in animo.

- & amat ſpat. obſt. rump.] id eſt, & cupit impedimenta omnia, moraſque præcidere: & quodammodo è carceribus euolare.

- clauſtra] repagula, carceres. ſat. VI. lib. 2. *- tu pulſes omne, quod obſtat, Ad Mecenatem memori ſi mente recurras*.

Stultus vterque loc. immer. cauſ.] culpam confert in locum, cum ea in ipſo hæreat, ut ſtatim ſubijcit. *In culpa eſt animus*, &c. Qui ex animo laborat, id eſt, cuius animus nõ eſt ab omni perturbatione liber, ac ſolutus, is, cum perpetuò excrucietur, & æſtuet, exiſtimat ſe loco commutando curam, & moleſtiam ex animo depulſurum: ſed magnopere fallitur. nam morbi cauſa, & principium ægritudinis ineſt in animo, non in loco. uide ſuprà annot. ad illum locum Od. XVI. lib. 2. *- patriæ quis exul Se quoque fugit?*

Tu mediaſtinus] ſic hanc uocem ſcriptam reperi in omnibus codic. antiq. non, ut in uulgatis, *mediaſtynus*. Eſt autem uox mera Latina ex duobus nominibus Latinis compoſita, *medio* & *ſtando*, non à Græco ἄςυ, ut nonnulli uaticinantur. Ac mediaſtini ſerui omnium propemodum ſunt laborioſiſſimi, quippe qui ad omnia ferè miniſteria parati, & tanquam in medio poſiti eſſe debeant. Cato, *ille imperator: tu illi, ut ceteris mediaſtinus*.

- tacita prece rura petebas] rura tacitus expetebas, & exoptabas.

- conſtare mihi] in ſententia manere: ſemper commorationem, & uitam ruſticam urbanæ anteponere.

- diſconuenit inter Meq; , & te] eo inter nos diſſidemus, ac diſcrepamus. *diſconuenit*, id eſt, non conuenit. nam impersonale eſt hoc loco, ut loquuntur Grammatici. ſuprà epiſt. 1. perſonale eſt. *Aeſtuat, & uitæ diſconuenit ordine toto*.

- inhoſpita] ἄξενα. Virg. Aen. 5. *- tot inhoſpita ſaxa*.

- teſqua] agreſtia, difficilia, inculta, horrida, deſerta loca. Attius in Philoctete, *Quis tu es mortalis, qui in deſerta, & teſqua te apportes loca?* ex Varrone. & Feſto: apud quos tamen non eodem modo ſcribitur hoc nomen: ſed apud alterum *teſqua*, apud alterum *teſca*. libri ſcripti pleriq; habent *teſqua*.

- mecum qui ſentit] is, qui amat ſolitudinem, ſiluas, locaque ab arbitris remota.

- pulch. putas] ſic habent cod. duo Vatican. Lannoct. Faërn. Rain. Card. Torn.

- fornix] proſtibulum, ganeum. ſat. II. lib. 1. *- cum exiret fornice*.

- vncta popina] in qua coquuntur omnis generis obſonia. unde popino, popinonis.

Incutiunt urbis deſiderium] inijciunt tibi vrbis cupiditatem, uel afficiunt te vrbis deſiderio. & eſt tralatio, ut dicimus *incutere timorem, dolorem*. Idem Hor. epiſt. ad Loll. 2. hoc lib. *- ne mox Incutiant aliena tibi peccata pudorem*. *incutere amorem* Lucret. lib. 1. *Et ſimul incuſſit ſuauem mi in pectus amorem Muſarum*. *incutere tremorem* idem lib. 6. *Et fera uis uenti per crebra foramina terræ Diſpertitur, ut horror, & incuſſit inde tremorem*. *morbos* idem ibidem, *Multa cibos, quæ ſunt uitalia, multaq; morbos Incutere, & mortem, quæ poſſint accelerare*. Horatius *incutere bellum* ſaty. 1. lib. 2. *- ſeu quid Lucania bellum Incuteret uiolenta*. idẽ ibid. *incutere negocium. ne fortè negoci*

Incutiat

Inueniat tibi quid ſanctarum inſcitia legum. M.Tull.lib.2. de orat. ad Qu.fratr. *Item timor inuenitur, aut ex ipſorum periculis, aut ex communibus.* T.Liuius lib.2. *poſtero iam tenenti Conſuli fœdum inter precationem Deûm nuncium incutiunt, mortuum eius filium eſſe.*

- & quod Angulus iſte] id eſt, & hoc alterum tibi urbis deſiderium commouet, quod ager iſte, cui colendo te præpoſui, neque uuam uefert, neque cauponam propinquam habet, nec tibicinam, cuius ad cantum ſaltes angulum latinè per tralationem ponimus, pro longinquo, remoto, abdito, infrequenti loco: ut ſuprà Od.vi.lib.2. *Ille terrarum mihi præter omnes Angulus ridet.* M.Tull.in Catil.1. *nemo non modò Romæ, ſed nec ullo in angulo totius Italiæ oppreſſus ære alieno fuit, quem non ad hoc incredibile ſceleris fœdus aſciuerit.* angulum à Græco nomine ἄγγυλον dictum eſſe uerisſimilius eſt, quàm ab aduerbio ἐγγὺς.

- feret pip. & th. ocy. v.] id eſt, nunquam feret uuam, cum thus, & piper in Arabia naſcantur.

- præbere] πορίζειν, ſuppeditare, ut Virg.Georg.1. *Arbuta ſufficere, & fluuios præbere ſalubres.* lege annotation. ad Od.xiiii.lib.3.

- cuius Ad ſtrepitum] ad ſtrepitum tibicinæ tibia canentis, id eſt, ad ſtrepitum tibiæ, qua canit tibicina. ſup. epiſt. ii. *Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum ducere curam.*

- ſalias] ſaltes non admodum ſcienter, neque numeroſè. ſaliunt enim uerius, quàm ſaltant ruſtici. idem de arte poët. *- ſaliet, tundet pede terram.*

- terræ grauis] tu grauis terræ. hoc dixit ad exprimendam uillici ſaltantis uel inſcitiam, uel contentionem, cuius grauitatem, & pondus terra ſentire uideatur. ut ſuprà Od.xviii.lib. 3. *Gaudet inuiſam pepuliſſe foſſor Ter pede terram.* annot. ad Od.iiii.lib.1.

- & tamen urges iampridem, &c.] hæc ſunt referenda ad ea, quæ ſunt ſuprà: *nam, quæ deſerta, & inhoſpita teſqua.* uel ad principium epiſtolæ, *Quem tu faſtidis habitatum,* &c. hoc modo, quamuis agrum meum faſtidias, uel quamuis locum iſtũ ſterilem, deſertum, & incultum eſſe dicas, tu tamen arua, quæ iampridem non fuerunt culta, aut foſſa, ſtudioſè, & aſſiduè fodis, ſubigis, & colis.

- bouem deiunctum] bouem ſeiunctum, ac ſeparatum ab altero. quod fit ueſperi. ideoque βουλυτὸν nominant Græci tempus ueſpertinum. annotat. ſuprà ad Od.vii.lib.3. *deiunctum* autem excudendum curaui, duos libros manu ſcriptos ſecutus ſum.

- & ſtrictis] id eſt, ſtringendo ſuccisſis. ſic Virg. in Mœride, *- hic, ubi denſas Agricolæ ſtringunt frondes.* Idem Georg.2. *- tunc ſtringe comas, tunc brachia tonde.* Idem primo, *Sed tamen & quernas glandes tunc ſtringere tempus.* eodem libro, *- cum flauis meſſorem induceret arvis Agricola, & fragili iam ſtringeret hordea culmo.*

- exples] ſaturas, paſcis. Virg.Georg.2. *- hic piſcibus atram Improbus ingluuiem, ranisq; loquacibus explet.* Idem lib.3.Aen. *Nam ſimul expletus dapibus,* &c.

Addit opus] negocium tibi exhibet præter ea, quæ quotidiana ſunt, & uſitata: non ſinit te ceſſare: te exercet.

Multa mole docendus] multis molibus oppoſitis, in aliam partem auertendus, ne prato noceat: uerbum *docendi* attribuit rei inanimæ, cùm animata ſola doceantur. ſic in epiſt. ad Piſones *Seu curſum mutauit iniquum frugibus amnis Doctus iter melius.*

- quid noſtrum concentum diuidat] quid cauſæ ſit, quamobrem diſſentiamus, alioqui maximè concordes. concentum, pro conſenſione, & concordia poſuit translatè.

Quem tenues] me, quem tenues, &c.ſequitur infrà uerbum *iuuat*.

-nitidiq; capilli] λιπαροὶ, unguento delibuti. ut ſuprà Od. v i i. lib. 2. -*niten tis Malobathro Syrio capillos*.

-immunem] gratis, ſine muneribus, ut ſup. Od. x i i. lib. 4. -*non ego te meis Im munem meditor tingere poculis*.

Cynaræ] amicæ, de qua ſuprà Od. x i i i. lib. 3. -*ſed Cynaræ breues Annos fata dederunt*.

-rapaci] qualia ſunt ſcorta. Catull. ad Thallum puerum impudicum, *Idemq; Thalle turbida rapacior procella*.

-bibulum] bibacem, ut infrà ad Loll. 2. *Potores bibuli media de nocte Falerni*. ita per tralationem bibulam arenam dixit Lucret. lib. 2. *Littoris incurui bibulam lauit æquor arenam*.

-media de luce] ſat. v i i i. li. 2. -*dictus here illic De medio potare die*. atque hoc tẽpore diem frangere dicebantur homines inertes, uoluptarii, luxurioſi, in cute curanda occupati: conuiuiaq; ad multam noctem nonnunquam producebant. ego igitur (inquit) qui cœnis à meridie uſque ad multam noctem productis olim delectabar, nunc breuibus delector magis.

Nec luſiſſe pudet, &c.] neque uerò me pudet olim cœnis longis, ac ſumtuoſis, deliciiſq;, ac uoluptatibus ſeruiſſe, atque indulſiſſe, cum ætas ferret, ſed non conſtituere modum huiuſmodi uitæ, intemperatæ, & libidinoſæ. nam hic dies aliam uitam affert, alios mores poſtulat. ludere interdum ualet, amori operam dare. ut epiſt. 11. lib. 2. *Luſiſti ſatis, ediſti ſatis, atque bibiſti*. & Od. x i i i. lib. 4. *Ludiſq;, & bibis impudens*. Liuius Andron. *Affatim edi, bibi, luſi*.

Non iſtic obliquo oculo, &c.] Quærat aliquis ab Horatio. cur igitur, Horati, uitam ruſticam non colis? cur non es agricola? nihil uetat, (inquit) quominus agriculturæ ſtudium ſequar, & ruri habitem. nemo enim ruri meis commodis obſtat, aut inuidet: ſed hoc unum me ab illa uita reuocat, quòd uicini me, ut agriculturæ imperitum, & nunquam in eo ſtudio uerſatum, fodientem, arantem, ceteraque opera ruſtica facientem, irriderent. ſignificat igitur ſe ſtudio agriculturæ, & uitæ ruſticæ teneri, cum ad eam ſit ineptus, *iſtic*, id eſt, ruri.

-limat]: limare puto eſſe à lima ductum, non à limis oculis, ut nonnulli uolunt, ut ſit deterrere, attenuare, imminuere. Itaque ſic mihi uidetur hic locus eſſe explicandus. Nemo iſtic obliquo, id eſt, inuido, aut maleuolo oculo mea commoda atterit, aut minuit. putabant enim ueteres aſpectum inimicum, atque infeſtum alteri nocere. ſic Virg. in Palæmone, *Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos*. βασκαίνειν appellãt Græci. & *βάσκανον τὸ ὀφθαλμοῖς καίνοντα, καὶ φθείροντα τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὁρᾳθέν*. id eſt, qui oculis interficit, & corrumpit, quod ab ipſo cernitur, ut ſcribit Theocr. interpres. quo modo autem fiat faſcinatio, uel quamobrem faſcinentur pueri maximè, declarat Alex. Aphrod. probl. L i i i. lib. 2. & Plutarch. lib. 5. συμποσιακ. περὶ τῶν καταβασκαίνειν λεγομένων diſputat. Eſt & limare interdum copulare, ut ait Nonius Marcellus: quod ad hunc locum non quadrat. utitur Plaut. in Pœnulo. *at uide ſis. cum illa nunquam limaui caput*. poſtremò limare ſignificat, etiam limo conſpurcare. Plaut. ibidem, M. *curram igitur aliquò ad piſcinam, aut lacum, limum petam*. AG. *quid eo opus ſit?* M. *ego dicam: ut ſibi & illi limem caput*.

-uenenat] corrumpit, translatio eſt. utitur & Lucret. lib. 6. *Vt ſpatium cæli quadam de parte uenenet*.

Cum ſeruis urbana diar.] tu contrà ruſticus in urbe uiuere mauis. diarium

uictus eſt diurnus. Cic. ad Attic.lib.8. *eo modo autem ambulat Cæſar, & ijs diarijs militum celeritatem incitat, ut timeam, ne citius, quàm opus ſit, ad Brundiſium acceſſerit.*

Horum tu in numerum] in numerum ſeruorum urbanorum.

-calo] qui lignum domi non habet: qui it lignatum foras. Calones (inquit Feſtus) militum ſerui, dicti quia ligneas clauas gerebant, quas Græci κᾶλα uocãt.

-argutus] aſtutus, ſollers, callidus, uafer.

Optat ephipp. bos pig. opt. ar.] prouerbium conuenit in eos, qui muneris functionem, & uitæ conditionem ſibi accommodatam, faſtidiunt: alienam, & ad quam inepti ſunt, expetunt. M.Tull. ad Att. lib. v. *Clitellæ boui ſunt impoſitæ. planè non eſt noſtrum onus. ſed feremus. modò, ſi me amas, ſim annuus.* Cum his congruit illud Pindari, quod refert Plutarc. ἐν τῷ περὶ εὐθυμίας. ὑφ᾽ ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ᾽ ἀρότρῳ βοῦς· παρὰ ναῦν δ᾽ ἰθύει τάχιστα δελφίς· κάπρῳ δὲ βουλεύοντα φόνον κύνα δεῖ τλάθυμον ἐξευρεῖν. id eſt, equus currui aptus eſt, bos aratro: Delphinus præter nauem celerrimè, & concitatiſſimè rapitur: ei autem qui apro necem meditatur, canis reperiendus eſt generoſus, & laborioſus, qui aprum adoriri audeat. Ephippium porrò equi tergo imponitur, ut in eo inſidens commodius uehatur eques. *at ipſa boum terga* (vt ſcribit M.Tull. lib. de nat. Deorum ſecundo) *declarant non eſſe ſe ad onus accipiendum figurata: ceruices autem natæ ad iugum: tum uires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda.*

Quam ſcit vterque libens] prouerbium eſt uulgatiſſimum: *quam quiſque didicit eam artem exerceat.* Ariſtophanes in Veſpis, Ἔρδοι τις, ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην. apud Athen. lib. 8. in illo Stratonici hominis ſalſiſſimi reſponſo ad harmonicum illum, qui anteà hortorum cuſtos fuerat, cum eo de harmonijs diſputantem, ſcriptum eſt, ᾄδοι τις, non ἔρδοι τις, leui immutatione facta, propter eius, in quem dicebatur, perſonam. utitur & M.Tull. epiſt. ad Attic. eod. libro, quem proximè citaui, *O rem minimè aptam meis moribus, ô illum uerum ἔρδοι τις.*

AD C. NVMMONIVM VALAM.

Qvae ſit hiems Veliæ, quod cælum Vala Salerni:
Quorũ hominũ regio, et qualis uia: (nã mihi Baias
Muſa ſuperuacuas Antonius: & tamen illis
Me facit inuiſum, gelida cum perluor unda
Per medium frigus. ſanè myrteta relinqui,
Dictaq́; ceſſantem neruis elidere morbum
Sulfura contemni, uicus gemit, inuidus ægris,
Qui caput, et ſtomachum ſupponere fontibus audẽt
Cluſinis: Gabioſq́; petunt, & frigida rura.
Mutandus locus eſt: & diuerſoria nota
Præteragendus equus. quò tendis? non mihi Cumas
Eſt iter, aut Baias. læua ſtomachoſus habena
Dicet eques. ſed equi frenato eſt auris in ore.)
Maior utrum populum frumenti copia paſcat:
Collectos'ne bibant imbreis, puteos'ne perenneis

COMMENTARII.

Fuluius Vrſinus, homo & humaniſſimus, & Græcarum litterarum cognitione præſtantiſſimus, admonuit me Romæ hunc Valam dictum eſſe C. Numonium Valam, ſimulq́ue mihi oſtendit domi ſuæ argenteum nummum hac inſcriptione, C. NVMMONIVS VAALA gemino AA. ſimilemq́;, & planè geminum domi ſuæ mihi oſtendit Clemens Teueninus, quẽ ſuprà commemoraui. ego tamen *Valam* excudendũ curaui, unico A. in ceteris

 nummi

uictus eſt diurnus. Cic. ad Attic.lib.8. *eo modo autem ambulat Cæſar, & ijs diarijs militum celeritatem incitat, ut timeam, ne citius, quàm opus ſit, ad Brundiſium acceſſerit.*

Horum tu in numerum] in numerum ſeruorum urbanorum.

- calo] qui lignum domi non habet: qui it lignatum foras. Calones (inquit Feſtus) militum ſerui, dicti quia ligneas clauas gerebant, quas Græci *κᾶλα* uocāt.

- argutus] aſtutus, ſollers, callidus, uafer.

Optat ephipp. bos pig. opt. ar.] prouerbium conuenit in eos, qui muneris functionem, & uitæ conditionem ſibi accommodatam, faſtidiunt: alienam, & ad quam inepti ſunt, expetunt. M.Tull. ad Att. lib. v. *Cliſtellæ boui ſunt impoſitæ. planè non eſt noſtrum onus. ſed feremus. modò, ſi me amas, ſim annuus.* Cum his congruit illud Pindari, quod refert Plutarc. *ἐν τῷ περὶ εὐθυμίας. ὑφ' ἅρμασιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς· παρὰ ναῦν δ' ἰθύει τάχιστα δελφίς· κάπρῳ δὲ βουλεύοντα φόνον κύνα δεῖ τλάθυμον ἐξευρεῖν.* id eſt, equus currui aptus eſt, bos aratro: Delphinus præter nauem celerrimè, & concitatiſſimè rapitur: ei autem qui apro necem meditatur, canis reperiendus eſt generoſus, & laborioſus, qui aprum adoriri audeat. Ephippium porrò equi tergo imponitur, ut in eo inſidens commodius uehatur eques. *at ipſa boum terga* (vt ſcribit M.Tull. lib. de nat. Deorum ſecundo) *declarant non eſſe ſe ad onus accipiendum figurata: ceruices autem natæ ad iugum: tum uires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda.*

Quam ſcit vterque liberis] prouerbium eſt uulgatiſſimum: *quam quiſque didicit eam artem exerceat.* Ariſtophanes in Veſpis, *Ἔρδοι τις, ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην.* apud Athen. lib. 8. in illo Stratonici hominis ſalſiſſimi reſponſo ad harmonicum illum, qui anteà hortorum cuſtos fuerat, cum eo de harmonijs diſputantem, ſcriptum eſt, *ᾄδοι τις*, non *ἔρδοι τις*, leui immutatione facta, propter eius, in quem dicebatur, perſonam. utitur & M.Tull. epiſt. ad Attic. eod. libro, quem proximè citaui, *O rem minimè aptam meis moribus, ô illum uerum ἔρδοι τις.*

AD C. NVMMONIVM VALAM.

Qvae ſit hiems Veliæ, quod cælum Vala Salerni:
Quorū hominū regio, et qualis uia: (nā mihi Baias
Muſa ſuperuacuas Antonius: & tamen illis
Me facit inuiſum, gelida cum perluor unda
Per medium frigus. ſanè myrteta relinqui,
Dictaq́; ceſſantem neruis elidere morbum
Sulfura contemni, uicus gemit, inuidus ægris,
Qui caput, et ſtomachum ſupponere fontibus audēt
Cluſinis: Gabiosq́; petunt, & frigida rura.
Mutandus locus eſt: & diuerſoria nota
Præteragendus equus. quò tendis? non mihi Cumas
Eſt iter, aut Baias. læua ſtomachoſus habena
Dicet eques. ſed equi frenato eſt auris in ore.)
Maior utrum populum frumenti copia paſcat:
Collectos'ne bibant imbreis, puteos'ne perenneis

COMMENTARII.

Fuluius Vrſinus, homo & humaniſſimus, & Græcarum litterarum cognitione præſtantiſſimus, admonuit me Romæ hunc Valam dictum eſſe C. Numonium Valam, ſimulque mihi oſtendit domi ſuæ argenteum nummum hac inſcriptione, C. NVMMONIVS VAALA gemino AA. ſimilemq́;, & planè geminum domi ſuæ mihi oſtendit Clemens Teueninus, quē ſuprà commemoraui. ego tamen *Valam* excudendū curaui, unico A. in ceteris

Dulcis aquæ: nam uina nihil moror illius ora.
Rure meo poſſum quiduis perferre, patiq́;:
Ad mare cum ueni, generoſum, & lene requiro:
Quod curas abigat, quod cum ſpe diuite manet
In uenas, animumq́; meum: quod uerba miniſtret:
Quod me Lucanæ iuuenem commendet amicæ.
Tractus uter plures lepores, uter educet apros.
Vtra magis piſceis, & echinos æquora celent:
Pinguis vt inde domum poſſim, Phæaxq́; reuerti:
Scribere te nobis, tibi nos accredere par eſt.
Mænius, ut rebus maternis, atque paternis
Fortiter abſumtis, urbanus cœpit haberi,
Scurra uagus, non qui certum præſepe teneret:
Impranſus non qui ciuem dignoſceret hoſte:
Quælibet in quemuis opprobria fingere ſæuus,
Pernicies, & tempeſtas, barathrumq́; macelli,
Quicquid quæſierat, uentri donabat auaro.
Hic, ubi nequitiæ fautoribus, & timidis nil,
Aut paulum abſtulerat, patinas cœnabat omaſi
Vilis, & agnini, tribus urſis quod ſatis eſſet.
Scilicet vt uentres lamna candente nepotum
Diceret urendos correctus. Mænius idem
Quicquid erat nactus prædæ maioris, ubi omne
Verterat in fumum, & cinerē: non hercule miror,
Aiebat, ſi qui comedunt bona, cum ſit obeſo
Nil melius: turdo nil uulua pulchrius ampla.
Nimirum hic ego ſum: nā tuta, & paruula laudo:
Cum res deficiunt: ſatis inter uilia fortis.
Verùm, ubi quid melius contingit, & unctius, idem
Vos ſapere, & ſolos aio benè uiuere, quorum
Conſpicitur nitidis fundata pecunia uillis.

nummi illius inſcriptionem ſecutus ſum.

Quæ ſit hiems Veliæ, quod, &c.] hæc referenda ſunt ad uerſum, qui eſt infra, *Scribere te nobis*, &c. ea autem, quæ ſtatim ſequuntur, *nam mihi Baias Muſa*, &c. uſque ad uerſum, *Maior utrum populum*, &c. includenda ſunt interpoſitionis nota. Horatius ab Antonio Muſa clariſſimo, ac præſtantiſſimo medico edoctus, Baias, Cāpaniæ oppidum amœniſſimum, ad cuius aquas, & ceteras delicias concurrebāt homines uoluptarii, ad eaſdemq́; ægri, quòd eſſent ſaluberrimæ, confugiebant, edoctus igitur, Baias minimè ſibi eſſe neceſſarias, nec ad ualetudinem utiles, cogitat Veliam, & Salernum proficiſci, ibiq́; hiemare. Iccircò petit a Vala, ut ſcribat ad ſe, quæ ſit illis in locis hiems, quod cælū, &c.

nam mihi Baias, &c.] nam ſi quæras, cur Veliæ, & Salerni hiemare cogitem, & non Baijs, Antonius Muſa ait aquas calidas Baiarum mihi eſſe ſuperuacuas: id eſt, ad uoluptatem gignendam duntaxat ualere: ad bonam ualetudinē autem inutiles eſſe.

& tamen illis Me facit] &, tametſi de Antonij Muſæ ſententia Baiarum aquas contemnam, ac relinquam, mihi tamen Baiæ quodammodo ſunt iratæ, & me oderunt, quòd frigidis aquis utar per medium frigus. Sueton. in Auguſto, ſcribit Auguſtum, quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactum eſſe.

Qui caput, & ſtomachum ſupp.] hæc uix intelligi poſſunt, niſi ab ijs, qui experti ſunt, tametſi Horat. non obſcurè rem ipſam elocutus eſt. ſed memini ego, cum uir clariſs. Franciſcus Turnonius Card. ad aquas Lucenſes de medicorum cōſilio ueniſſet duos ab hinc annos, uidere me in ijs locis ægros complures, ex quibus alii de aquis illis bibebant, alij lauabantur, alii parteis corporis affectas, ut caput, uentriculum, renes ſtillicidijs ſupponebant, è quibus aqua in eas parteis demanabat.

manabat. Eos horam unam, eodem, quo cœperant, ſitu manere neceſſe erat. dies quindecim, aut uiginti id factitabant. fontes Cluſini autem ſunt in Etruria, à Cluſio Etruriæ oppido nominati.

- myrteta] loca myrtis conſita, quæ ſunt Baijs, liber Iannoctii *murteta*, quod idem ualet. à murto Murtia Venus.

- neruis elidere] elidere, id eſt, depellere è neruis. ceſſantem autem morbum intellige, uel longum, & aduerſus remedia contumacem, & difficilem curatu: uel ab effectu, quia tardet, & ceſſare cogat.

Sulf. cont. vicus gemit] Baiæ moleſtè ferunt, ſulfura, id eſt, aquas ſulfuratas, quæ dicuntur ualere ad morbum articulorum leuandum, contemni, ac pro nihilo putari.

Mutandus locus eſt] alius locus mihi petendus eſt, quàm Baianus: uel alia uia mihi iter faciendum eſt.

- diuerſoria nota] diuerſoria Baiana, ſeu potius, quæ ſunt in uia, quæ Baias ducit, uel mihi, uel ipſi equo nota.

- præteragendus] equus eſt agendus, id eſt, ducendus præter diuerſoria nota.

- quo tendis?] uerba Horatij, aut cuiuſuis alius equitis nota, & ſolita diuerſoria præterire uolentis, aut certè ſe uelle ſimulantis, equumq́; ſponte ſua eò ſe cōferentem, ac tendentem reuocantis.

- ſed equi frenato eſt, &c.] ſed equus equitis uoluntati obtemperat, non quòd eius uocem audiat, aut intelligat, ſed quòd freno doceatur quorſum iter facere debeat. equus enim non aure, ſed ore, in quo ineſt frenum, quò ſit eundum, ſentit. fruſtra igitur eques uocem adhibet, fruſtraq́; ſtomachatur, cum freno ſolo quouis equum impellere queat. & fortaſſe obſcurè ſignificat, equitem, quanuis, ſciat ſibi frigidis aquis lauari expedire, calidas tamen perſequi, & uoluptatem utilitati, bonæq́; ualetudini anteferre: quod ſi quis probet, intelligere nos oportebit, hunc equitem, quamuis uerbo neget ſe Baias proficiſci in animo habere, re tamen, id eſt, conſilio, & freno uiam Baianam equo præmonſtrare.

Maior vtrum populum] Velienſes, an Salernates. & repete eum, quem dixi, uerſum, *Scribere te nobis*, &c.

Dulcis aquæ] ſic ſcriptum reperi in duobus codicib. manuſcriptis, uno Vatic. & Iann. atque hanc puto rectam, ac germanam ſcripturam: non *Iugis*, ut eſt in uulgatis, & alijs calamo exaratis. nam cum perennes puteos dixerit, ſuperuacaneum ſit addere *Iugis aquæ*. quandoquidem *iugis*, & *perennis* idem ualent. neque uerò eſt, quòd quiſquam mihi dicat, aquam, ἄχυμον, id eſt, ſaporis expertem eſſe oportere, ut ſcribit Ariſtot. lib. περὶ αἰσθήσ. καὶ αἰσθητῶ· non igitur dulcem. primū enim dulcem aquam appellant Latini, & γλυκὺ ὕδωρ Græci, quæ non eſt ſalſa, à marina ſcilicet diſtinguentes. ut M. Tull. Verr. de ſignis. *In hac inſula extrema eſt fons aquæ dulcis, cui nomen Arethuſa eſt, incredibili magnitudine, pleniſſimus piſcium.* idem de natura Deorum lib. 3. *Ali autem ſolem, lunam, reliqua aſtra aquis alia dulcibus, alia marinis*, &c. Hirtius de bello Alexandr. *Nam puteis foſſis aquam dulcem reperiri poſſe affirmabat: omnia enim littora naturaliter aquæ dulcis uenas habere.* Lucret. lib. 6. *Quod genus indu mari ſpirat fons dulcis aquai: Qui ſcatit, & ſalſas circum ſe dimouet undas.* Virg. Aen. 1. *Intus aquæ dulces, uiuoq́; ſedilia ſaxo.* Galen. βιβ. θεραπ. μεθ. ια. *οἶνος ὕδατώδης πινόμενος ἁπάσας κινεῖ τὰς ἐκκρίσεις, καὶ λουτρὸν δὲ κρατὸν ἐκ γλυκέος ὕδατος: εἰ δὲ καὶ μὴ προσκέοιτο ποτὲ κατὰ τὴν λέξιν τὸ γλυκὺ, προσυπακούειν χρή*, id eſt, *uinum, ſi bibatur multa aqua dilutum, & balneum temperatum ex aqua dulci, omneis excretiones, quas appellant, ciet.* Deinde dulcis aqua non eſt ſemper accipien-

da, quæ ſit reuera dulcis, & amaræ contraria: ſed, quæ guſtatu ſit iucunda, quemadmodum ex Hippocrate cognoſcere licet lib. περὶ ἀέρ. ὑδάτ. τόπ. ὄμβρια ὕδατα κουφότατα, καὶ γλυκύτατα, καὶ λαμπρότατα, καὶ λεπτότατα, id eſt, *aquæ pluuiæ leuiſſimæ ſunt, & dulciſſimæ, & clariſſimæ, & tenuiſſimæ*. Poſtremò Aldus Pius uir doctiſſ. qui olim Venetiis Græcarum litterarum naufragii reliquias collegit, nobiſq; tradidit: quique Paullum Manutium hominem eloquentiſſimum ſuæ probitatis, atque humanitatis effigiem nobis reliquit, iam pridem teſtatus eſt, ita ſcriptum eſſe in antiquo exemplari, quod habebat domi ſuæ: & præter eam rationem, quam initio de eius ſententia propoſui, exemplum profert è Virgilio, Daphn. *Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere riuo*.

- nam vina nihil moror] uina, quæ illic naſcuntur, non magni facio: non deſidero. ſic Plaut. in Trucul. *ſatis eſt mihi tuæ ſalutis: nihil moror, non ſalueo*. Virg. Aen. v. *- nec dona moror*.

Rure meo poſſum, &c.] huius loci hæc ſententia eſt. Cum ruri ſum, & in villa mea, tenuiſſimo apparatu contentus ſum, & quouis cibo, ac potione æquo animo utor: ſed, ad mare cum uéni, exempli cauſa, in Campaniam, aut Lucaniã, uinum generoſum, & lene, uictumque mundiorem, atque elegantiorem ſequor, ac deſidero. Itaq; uerſus proximus *Ad mare cum ueni, non eſt*, (ut fit uulgo) ab hoc diuellendus, ſed cum eo coniungendus.

- mânet] diffundatur, dimânet, didatur in corpus, & animum. ſed quomodo uinum in animum manare poteſt? reuera non poteſt. ſed ex contagione corporis uini potu concalefacti excitantur animorum motus.

- miniſtret] ſuppeditet: præbeat. ſed ſi uina illius oræ nihil moratur Horatius, qui poteſt in illis locis uinum generoſum requirere? pugnant enim nihil morari, & requirere. Intellige meliora uina ex aliis locis eò ſupportari, quemadmodum fieri ſolet.

- echinos] de echinis ſup. notauimus quædam ad Od. v. epod. & alibi.

Phæäxq;] corpore bene curato, & nitida cute, quales erant Phæaces homines uoluptarii, conuiuijs, citharis, choreis, & ceteris delicijs, ac luxuriæ dediti: uide Hom. ὀδυσσ. θ. & ſup. ann. ad epiſt. 11.

- accredere] utitur hoc uerbo & Lucr. lib. 3. *- facile hoc accredere poſſis, Semina ſæpe in eodem, ut nunc ſunt, ordine poſta*. & Plautus.

Mænius, ut rebus, &c.] quidam hæc, quæ ſequuntur, à ſuperiore epiſtola ſeparant: ſed minus rectè. una eſt enim epiſtola uſque ad eam, quæ eſt ad Quinctium. cohærent autem hæc cum uerſiculo illo *Pinguis ut inde domum poſſim*, &c. Ac proponit exemplum luxurioſi cuiuſdam hominis, nomine Mænij: cui ſe in eo ſimilem eſſe dicit, quòd quemadmodum ille, cum habebat, unde ſumtum faceret, ſumtuoſiſſimè, & luxurioſiſſimè epulabatur: cum res deerat, parſimoniam uictus, & frugalitatem colebat: ita ipſe, cum deſunt facultates, uictu tenui, & modico contentus eſt: cum abundat autem, & cum aliquid amplius, & lautius nactus eſt, diuitum fortunas ait ſe laudare, & in pecunia, & fundorum fructibus bene, beateq; uiuendi facultatem collocare. Porro huius Mænij nobilitata eſt multorum ſcriptorum litteris luxuria: ab eoq; Mæniana dicta eſſe putantur. M. Tull. Acad. 11. *Vt enim ij, qui niſi ſub nube ſolem non ferunt, item ille* (Antiochus) *cum æſtuaret, ueterum, ut Mænianorum, ſic Academicorum umbram ſecutus eſt*. Sext. Pompeius. *Mæniana ædificia à Mænio ſunt appellata. Is enim primus vltra columnas extendit tigna, quo ampliarentur ſuperiora*. Hinc Columna Mænia, ſeu Mæniana, ad quam Triumuiri capitales de eorum maleficijs, qui ciues Romani non erant, cognoſcebant: quam ſolam Mænius ampliſſimo patrimonio conſumto, & domo uendita

dita exceperat, unde ſpectaret gladiatores. M. Tull. columnam nominat ſimpliciter in Cluentiana. *Manilium plerique noratis. non ille honorem à pueritia, non ſtudia uirtutis, non ullum exiſtimationis bonæ fructum unquam cogitarat: ſed ex petulanti, atque improbo ſcurra, in diſcordijs ciuitatis ad eam columnam, ad quam multorum ſæpe conuicijs perductus erat, tum ſuffragijs populi peruenerat.* Idem procem. act. I. Verr. Mænianam columnam dicit: *uobis autem tanta inopia reorum eſt, ut mihi cauſam præripere conemini potius, quàm aliquos à Columna Mæniana ueſtri ordinis reos reperiatis?* Alij Mænianam columnam, & Mæniana ædificia à C. Mænio P. F. qui cenſor fuit cum L. Papirio Craſſo ann. CCCCXXXV. cui propterea quòd de Antiatibus, alijsq; priſcis Latinis triumphauit, columna data eſt, dicta eſſe uolunt. qua de re lege Plin. lib. 34. utrùm autem Menius ſine diphthongo, an Mænius cum diphthongo ſcribendum ſit, uiderint docti. in marmoribus quidem antiquis Mænius cum diphthongo æ. inciſum ſæpe légi.

Fortiter] ſtrenuè, impigrè, non timidè, neque ignauè.

- urbanus] *εὐτράπελος*, ut riſu mouendo ſibi ad diuitum menſis aditum compararet.

Scurra] *βωμολόχος*, alienarum menſarum inſidiator: qui riſum mouebat diuitibus paſtus cauſa. ſaty. VII. lib. 2. *Scurra Volanerius*.

- non qui certum præſepe teneret] declarat uocem, quæ antecedit *uagus*. non enim domi ſuæ cibum capiebat, ſed menſas alienas ſectabatur: neque ſemper eaſdem, ſed alias, atque alias: & eſt tralatio ab equis, per quam ſignificat homines gutturis uitio, & abdomini deditos, beſtiarum eſſe ſimiles.

Impranſus non qui ciuem, &c.] id eſt, qui ſiccus, & impranſus ita ferus erat, & inhumanus, ut ciuem ab hoſte, non diſtingueret, ſed cuiuis petulantiſſimè malediceret: atque hæc tam libera, atque impunita petulantia, ac maledicentia facilem ei ad diuitum menſas aditum patefaciebat. extat epigramma Græcum lib. 2. hac ſententia, nos ueſperi, cum bibimus, homines eſſe: manè autem, dum ſicci ſumus, feras inter nos eſſe. *Ανθρωποι δείλης, ὅτε πίνομεν· ἢν δ' ἐγένηται ὄρθρος, ἐπ' ἀλλήλους θῆρες ἐγειρόμεθα.*

- fingere ſæuus] ſæuus in confingendis in quenuis criminibus, & congerendis maledictis.

- barathrúmq; macelli] id eſt, qui quæcunque è macello obſonia petuntur, deuoraret, & in uentrem, tanquam in barathrum quoddam conijceret, atque abderet. fuit autem Barathrum locus in terram altiſſime depreſſus Athenis, in quem præcipites detrudebantur malefici, & ſcelerati. Commemorat Pauſanias in Arcad. barathra quædam ad Phœneum urbem, quæ *χειροποιητὰ* appellat, id eſt, manufacta, eo conſilio ab Hercule inſtituta, ut aquam ex propinquis montibus defluentem, agrosq; Phœneenſium obruentem exciperent. Barathrum (inquit Sex. Pompeius Feſtus) appellant Græci locum præcipitem, unde emergi non poſſit, dictum ab eo quod eſt *βαθύς*.

Quicquid quæſierat] quicquid lucri fecerat, quicquid labore, aut opera ſua pepererat.

Hic ubi nequitiæ fautoribus] diuitibus, qui plerunque nequiſſimis hominibus ueluti lenonibus, ſcurris, aleatoribus, ganeonibus fauent, ac benignè faciunt potius, quàm uiris bonis.

- timidis] ſic reperi ſcriptum in duobus cod. Vatic. & Iann. Faër. Torneſ. non, ut alij librorum arrogantiſſimi corruptores, repoſuerunt, *tumidis*. ac teſtatur quoque P. Victorius, quem ſemper honoris cauſa nominatum uolo, ita ſcriptum eſſe in uno, atque altero codice antiquo, idemq; hunc locum hoc modo explicat,

plicat, intelligere oportere ſcurras eoſdem fuiſſe, & ſycophantas: quos diuites, propterea quod ſibi ab eis metuerent, ſtudioſè, & crebrò ad cœnam uocabant, & liberaliter, prolixeq́; accipiebant.

- patinas cœnabat omaſi Vilis,&c.] tanta erat huius ſcurræ edacitas,ut cum epulæ lautiores, carioresq́; eum deficerent, maximam ſibi uiliſſimorum, & plebeiorum ciborũ copiam apponendam curaret.agninum omaſum dixit,ut diſtingueret à bubulo, quod erat ueteribus in menſarum delicijs,Plin. lib.8.cap.45.Horat. ſaty. v. lib. 2. *Seu pingui tentus omaſo Furius hibernas cana niue conſpuet alpes*. *Patinas omaſi cœnare* dixit, ut epiſt. ad Scæuam. *Si pranderet olus*. & epiſt. 11. lib. 2. *Emtum cœnat olus*. & ſaty.ultima lib. 2. *Nos (inquam) cœnamus aues*.

- tribus urſis quod ſatis eſſet] edacitatem hominis declarat loquendi genere hyperbolico.

Scilicet ut uentres] ita ſcilicet, ut nepotum luxuriem ſupplicio acerrimo coërcendam eſſe diceret,inopia & egeſtate correctus, id eſt, ut Græci dicunt, *σωφρονισθεὶς*, uel potius corrector,ut mox dicemus.

-lamna candente] lamina ardente. genus cruciatus fuiſſe apparet uel ex illis uerbis Ciceronis lib. 5. accuſ. *quid, cum ignes,candenteſq́; laminæ, ceteriq́; cruciatus admouebantur?* quanquam eo loco Cicer.quidam libri habent,*ardenteſq́;*.quam ſcripturam non probo.

- correctus] hunc locum in omnibus libris uulgatis & manuſcriptis deprauatum eſſe puto, & emendandum, *corrector*, ut ſit ironia, hoc modo. ubi nihil abſtulerat à diuitibus, & profuſis hominibus,& nihil habebat opipari,quod eſſet,nepotes & luxurioſos dicebat eſſe caſtigandos, & grauibus ſupplicijs afficiendos,ut corrector quidam, & magiſter morum. ſic Terent. Adelph. -*ſi illud quod eſt maxime opus, iactu non cadit, illud, quod cécidit forte, id arte ut corrigas*. Dem. *Corrector. nempe tua arte*,&c.

Verterat in fumum & cinerem] confecerat,conſumpſerat.

- ſi qui comeduntq́ bona] omnes codices manuſcripti, quos quidem uiderim, hanc ſcripturam tuentur, ac retinent, omnes uiri docti probant: nonnulli tamen indoctiſſimi homines corrupta uera ſcriptura, comedunt benè,ſuppoſuerant. Eſt autem uſitatiſſimum loquendi genus bonis ſcriptoribus *bona comeſſe*. M. Tull. pro Flacco. *Quid attinuis hanc urbem relinquere, libertate tam præclara carere? adire periculum nauigandi? quaſi bona comeſſe Romæ non liceret*. idẽ epiſt. ad Pap. Pætum. lib.9. *ſed cura, ſi me amas, ut ualeas, ne ego te iacente bona tua comedim*. ſic enim legit Non. Marcellus. Catull. in Cæſ. *Vt iſta neſtra diffututa mentula Ducenties comeſſet, aut trecenties?* Iterum M. Tull. in Sextiana. *utrùm ego tibi patrimonium eripui Gelli, an tu comediſti?* Græci dicunt *καταφαγεῖν τὴν οὐσίαν*, & *κατέδειν τὰ πατρῷα*. Itaque comedum, & comedonem, bona ſua conſumentem ueteres dixerunt, ut ait Feſtus.

- cum ſit obeſo Nil melius turdo] turdum & uuluam exempli cauſa poſuit, ut eſcas & gratiſſimas, & lautiſſimas. de turdo dicere nihil eſt neceſſe. uuluam ſuillam autem apud Athenæum laudat Archeſtratus ὀψοδαίδαλος,id eſt,obſoniorum optimus artifex, eamq́; *μήτραν ὑὸς* nominat.*Γαστέρα καὶ μήτραν ἑφθὴν ὑὸς ἔν τε κυμίνῳ, Ἔν τ᾽ ὄξει δριμεῖ*.

Nimirum hic ego ſum] nimirum (inquit Horatius) huic Mænio ſimillimus ſum. admonuimus alibi prouocabulum *hic* apud hunc poëtam, referri ſemper ad id, quod antecedit.

- ſatis inter uilia fortis] ſatis fortiter, ſatis forti animo, ſatis patienter uilibus cibis famem explens.

-unctius]

-unctius] delicatius, ſumtuoſius, apparatius. ſic Catullus per uncta patrimonia, ampla & opima ſignificat, in Cæſarem. *Quid hunc (malum) fouetis? aut quid hic poteſt, Niſi uncta deuorare patrimonia?* Horat. in epiſt. de arte poët. *Si uerò eſt, unctum rectè qui ponere poſſit.* unctum interdum unguento delibutum. ut epiſt. ad Scæuam hoc lib. *accedes ſiccus ad unctum.* translatè dixit M.Tullius in Bruto. *Iam enim erat unctior quædam, ſplendidiorq́; loquendi conſuetudo.*

-bene uiuere] benè uiuere hoc loco ualet, beatè uiuere, non, ut apud M.Tul. lib. 2. de finib. *Hos ego aſotos benè quidem uiuere, at beatè nunquam dixerim.* Idem tamen eod. lib. paulo poſt illum locum, oſtendit ex Lucillij ſententia numquam benè cœnaſſe Gallonium, hominem luxurioſum, quia *quod benè* (inquit) *id rectè, frugaliter, honeſtè: ille porrò malè, prauè, nequiter, turpiter cænabat.* Plato item in Critone uult hoc ſolidum, ac fixum eſſe τὸ εὖ ζῆν, καὶ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν, ταυτὸν εἶ), id eſt, bene uiuere idem eſſe, atque honeſte & iuſtè uiuere.

-quorum Conſpicitur nitid. fund.] id eſt, quorum pecunia ab incerto aliquo quæſtu non pendet, ſed in prædiorum, ac fundorum fructibus poſita eſt.

AD QVINCTIVM.

Ne perconteris, fundus meus, optime Quincti,
Aruo paſcat herum: an bacis opulentet oliua:
Pomis'ne, & pratis: an amicta uitibus ulmo:
Scribetur tibi forma loquaciter, & ſitus agri.
Continui montes, niſi diſſocientur opaca
Valle: ſed vt veniens dextrum latus aſpiciat ſol:
Læuum diſcedens curru fugiente uaporet.
Temperiem laudes. quid, ſi rubicunda benignè
Corna vepres, & pruna ferant? ſi quercus, & ilex,
Multa fruge pecus, multa dominum iuuet umbra
Dicas adductum propius frondere Tarentum.
Fons etiam riuo dare nomen idoneus, vt nec
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit vtilis, vtilis aluo:
Hæ latebræ dulces, etiam (ſi credis) amœnæ
Incolumem tibi me præſtant Septembribus horis.
Tu rectè uiuis, ſi curas eſſe, quod audis.
Iactamus iam pridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor ne cui de te plus, quàm tibi, credas:
Ne'ue putes alium ſapiente, bonoq́; beatum:
Neu, ſi te populus ſanum, recteq́; ualentem
Dictitet, occultam febrem ſub tempus edendi
Diſſimules, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus vlcera celat.

COMMENTARII.

-opulentet] ditet, locupletet. opuleti (inquit Feſtus) dicuntur rebus terreſtribus copioſi.

-an amicta uitibus ulmo] quam uitium maritam nominat Catull. uide annot. ad illa uerba. *Altas maritas populos.* Od. 11. epod.

Continui montes, niſi diſſoc.] cõtinui ſunt montes, coniuncti & continentes, niſi quòd uallis eſt interiecta, qua ſeparantur. ſed quid opus fuit hac exceptione, cùm ſine ualle mõs ne intelligi quidem poſſit? continui quidem hi montes ſua quiſque ualle alius ab alio diſtinguebantur, ſed erat hæc uallis, in qua ſitus erat fundus Horatianus, ceteris maior, explicatior, longior, ac latior, per quam montes illi alio qui continui, diſpara-

ban-

Si quis bella tibi terra pugnata, mariq́;
Dicat: & his uerbis uacuas permulceat aureis:
Te'ne magis ſaluum populus uelit, an populum tu:
Seruet in ambiguo, qui conſulit, & tibi, & urbi,
Iupiter: Auguſti laudes agnoſcere poſſis.
Cum pateris ſapiens, emendatusq́; uocari:
Reſpondes'ne tuo, dic ſodes, nomine? nempe
Vir bonus, & prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras, ſi uolet, auferet: ut ſi
Detulerit faſceis indigno, detrahet idem.
Pone: meum eſt, inquit: pono: triſtisq́; recedo.
Idem ſi clamet furem, neget eſſe pudicum:
Contendat laqueo collum preſſiſſe paternum:
Mordear opprobrijs falſis, muteḿq; colores?
Falſus honor iuuat, & mendax infamia terret
Quẽ, niſi mẽdoſũ, & mendacẽ? vir bonus eſt quis?
Qui conſulta patrũ, qui leges, iuraq́; ſeruat:
Quo multa, magnaq́; ſecantur iudice lites:
Quo reſponſore, & quo cauſa teſte tenentur.
Sed uidet hunc omnis domus, & vicinia tota
Introrſum turpem, ſpecioſum pelle decora.
Nec furtum feci, nec fugi, ſi mihi dicat
Seruus: habes pretium: loris non vreris, aio.
Non hominem occidi. non paſces in cruce coruos.
Sum bonus, & frugi. renuit, negat atque Sabellus.
Cautus enim metuit foueam lupus: accipiterq́;
Suſpectos laqueos: & opertum miluius hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore.
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.
Sit ſpes fallendi: miſcebis ſacra profanis.
Nam de mille fabæ modijs, cum ſurripis unum:
Eſt damnum leuius mihi, non facinus tamen: eſto.
Vir bonus; omne forũ quẽ ſpectat, et omne tribunal:
Quandocunque deos vel porco, uel boue placat:
Iane pater, clarè: clarè cum dixit, Apollo:
Labra mouet metuens audiri: pulchra Lauerna
Da mihi fallere: da iuſtum, ſanctumq́; uideri:
Noctem peccatis, & fraudibus obijce nubem.
Qui melior ſeruo, qui liberior ſit auarus,
In triuijs fixum cum ſe demittit ob aſſem:

bantur.

-ſed ut uenies, &c.] ſed ita eſt hæc uallis opaca, ut eam ſol & exoriens aſpiciat, & occidens uaporet. dextrum igitur fundi latus ſpectabat ſolem orientem: ſiniſtrum, occidentem.

-curru fugiente] de curru ſolis, uide quæ notaui ſupra ad Od. vi. lib. 3. ibi *abeunte curru.*

-uaporet] tepefaciat, calefaciat. uapor enim calorem ſignificat. ut Lucr. lib. 1. *Diſſiliuntq́; fero feruentia ſaxa uapore.* ibid. *Aeſtifer ignis uti lumen iacit, atque uaporem.* & lib. 2. *At uaporis, quem ſol mittit, lumenq́; ſerenum, Non per inane meat uacuum.* & lib. 5. *Multa uidemus enim cœleſtibus incita flammis Fulgere, cum cæli donauit plaga uapores.* Idem Lucretius uaporandi uerbum, facit abſolutum lib. 6. *Inuidia quoniam, ceu fulmine ſumma uaporant Plerunq;, & quæ ſunt alijs magis edita cunque.* uide ann. ad Od. 11 t. epod.

Temperiem laudes] cæli & loci temperiem merito laudaueris.

-quid, ſi rubicunda benignè, &c] ſententia huius loci hæc eſt, quid dicas, ſi & frutices corna ferant, & quercus, ceteraque id genus arbores, partim glandem affatim pecori ſuppeditent, partim umbram domino præbeant? tum profectò dicere poſſis, fundum meum amœnitate, & fertilitate

tilitate

Non uideo. nam, qui cupiet, metuet quoque: porrò,
Qui metuens uiuit, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma: locum uirtutis deſeruit, qui
Semper in augenda feſtinat, & obruitur re.
Vendere cum poſſis captiuum, occidere noli.
Seruiet utiliter. ſine paſcat durus, aretq́;:
Nauiget: ac medijs hiemet mercator in undis:.
Annonæ proſit: portet frumenta, penusq́;.
Vir bonus, & ſapiens audebit dicere, Pentheu
Rector Thebarum, quid me perferre, patiq́;
Indignum coges? adimam bona. nempe pecus, rẽ,
Lectos, argentum. tollas licet. in manicis, &
Compedibus ſæuo te ſub cuſtode tenebo.
Ipſe deus, ſimulatq́; uolam, me ſoluet. opinor,
Hoc ſentit, moriar. mors ultima linea rerum eſt.

tilitate cum Tarento comparari poſſe, atque adeo Tarentum ipſum in fundum meum translatum eſſe. in duobus cod. Vat. & Iann. Faër. Torn. ſcriptũ eſt. Quòd ſi, &c. ſine interrogationis nota.

- benignè] largè, copiosè, ut alibi diximus.

Multa fruge] glande. ſed cur glandem frugem appellauit, cum glãs, & fruges quodãmodo uideantur inter ſe opponi? ſic enim M. Tull. in perf. oratore. *Quæ eſt autem in hominibus tanta peruerſitas, ut inuentis frugibus glande veſcantur?* Idem Verr. VI. *nam & natas eſſe has in locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur.*

- Tarentum] urbem & amœnam, & admodum pacatam. quam ſæpe laudat Horat. ut Od. VI. lib. 2. *Dulce pellitis ouibus Galeſi Flumen, & regnata petam Laconi Rura Phalantho.* & epiſt. ad Mæcen. 11. lib. 2. *- mihi iam non regia Roma, Sed uacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.*

- Fons etiam riuo dare nomen idoneus] fons tam ſalubris, purus, gelidus, & uber, ut dignus ſit, cuius riuus ab eo nominetur. Digentiam ſignificat, de quo epiſt. ad Lollium 11.

- Thracam] Θρᾴκην, ut ſuprà ad Iul. Florum, *Thraca'ne uos, Ebrusq́; niuali compede uinctus,* &c.

- ſeptembribus horis] eo anni tempore, ut epiſtola de arte poët. *- ſub uerni temporis horam.*

- quod audis] quod diceris, ut ſuprà, *rexq́;, paterq́; Audiſti coram,* epiſt. ad Mæcen. 11.

Sed vereor, ne cui de te plus, quàm, &c.] id eſt, uereor ne te aliorũ ſermone de te, magis, quàm tua conſcientia metiaris, ita ut ſi illi te uirum bonum, aut beatum prædicent, tu illis credas, etiam ſi aliter eſſe ſcias: ſin contrà te improbũ, & miſerum dicant, eorum uerbis commouearis. huic loco ſimilis eſt locus ille Ariſtotelis lib. 1. de morib. ad Nicom. ἔτι δ' ἐοίκασι τὴν τιμὴν διώκειν ἵνα πιστεύωσιν ἑαυτοὺς ἀγαθοὺς εἶναι. quem ſic uertimus, *Prætereà uerò eo uidētur honorem perſequi, ut ſeipſos bonos eſſe credant.* Atque hanc Ariſtotelis ſententiam ſuo loco explanauimus. ſic & M. Tull. de Finib. lib. 2. in Epicureos, *Ita quod certiſſimum eſt pro uera, certaq́; iuſtitia ſimulationem nobis iuſtitiæ traditis, præcipitisq́; quodammodo, ut noſtram ſtabilem conſcientiam contemnamus, aliorum errantem opinionem aucupemur.* Præclara igitur laus illa Amphiarai apud Aeſchyl. Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει, Βαθεῖαν αὔλακα διὰ φρενὸς καρπούμενος· Ἀφ' ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα.

- alium ſapiente, &c.] id eſt, alium à ſapiente: inſipientem, ſapienti diſſimilem, ut epiſt. 1. lib. 2. *Edicto uetuit, ne quis ſe præter Apellem Pingeret, aut alius*

Liſyppo duceret æra, &c. uide quæ notata ſunt ad illum locum ſaty. III. lib. 2. *Qui ſpecies alias ueris*, &c.

- ſub tempus] paulo antè tempus, uel circiter tempus.

- pudor malus] pudor uitioſus: *δυσωπίαν* Græci uocant: de quo ſcribit Plutarchus libellum utiliſſimum. ſaty. III. lib. 2. - *pudor (inquit) te malus urget, Inſanos qui inter uereare inſanus haberi*. ob hunc uitioſum pudorem, dii immortales, quàm multa peccamus? quàm multa uirtutis officia prætermittimus, dum populi ſermonem reformidamus, ſi ab eo uita, factisq; diſſentiamus? de quo uenuſtiſſimè, ut omnia, ſcripſit Io. Caſa Florentinus antiſtes eccleſiæ Beneuentanæ, uir cum primis eruditus, qui non ita dudum Romæ eſt mortuus: his uerbis, *Debueram dudum crinem ſecuiſſe decorum: Hoc eſt, argentum, comites, & ſtragula, cœnas, Luſusq;, & Muſas miſſas fecisse loquaces, Intrepidus nuper corruptæ mentis, & acer Corrector: ſed enim prauus populi pudor obſtat. Hunc propter pauidi phaleris amicimur ineptis. Nec ſicci madidam audemus ueriti bene potum Conuiuam uulgus, collo demiſiſſe coronam*, &c.

- bella tibi pugnata] id eſt, bella abs te geſta, ſeu prælia commiſſa. pugnare pugnam etiam M. Tull. dixit, ut annotauimus ſup. ad Od. VI. lib. 2. ibi, - *& regnata petam Laconi Rura Phalantho*.

- uacuas] inanes, ſtultas, aſſentationi patentes, ut ſupra Od. XVIII. lib. 1. - *uacuum uerticem* dixit.

Te'ne magis ſaluum, &c.] hæc oratio neque ad Quinctium aptè conuenit, neque omnino ad quenquam alium, quàm ad Auguſtum. eſtq; uerisimile uerſum eſſe alicuius poetæ illius temporis, Auguſto aſſentantis. Si quis igitur (inquit) tecum ita loquatur, Verùm tu cupidior ſis populi ſalutis, an tuæ populus, dubium eſt, atque incertum: faxitq; Deus, ne huius rei periculum fiat, id eſt, ut quàm diutiſſimè uiuas, ne te mortuo, ex deſiderio tui, populiq; mærore intelligatur quàm ſis carus populo. ſi quis igitur huiuſmodi orationem tecum habeat, facilè intelligere poſſis, tales laudes ad te non quadrare, ſed ad Auguſtum: itaque continuò eas reſpueris.

Seruet in ambiguo] ita legendum, non *Seruat*, ut habent quidam libri corrupti. eſt enim precantis oratio.

Aug. laud. agnoſc. poſſ.] hæc ſunt legenda enunciando, & ſine interrogationis nota.

Cum pateris ſapiens, &c.] Latinorum more dixiſſet, cum pateris te ſapientem, emendatumq; uocari. nunc autem Græcorum exemplo locutus eſt, ut annot. ſup. ad Od. II. lib. I. - *patiens uocari Cæſaris ultor*.

Reſpondes'ne tuo, dic ſod. nom.] cum te aliquis ſapientem, atque ab omni uitio integrum appellat, tibi'ne hæc nomina conuenire exiſtimas? ita'ne reſpondes, quaſi nominatim ſis appellatus?

- nempe Vir bonus, &c.] reſpondet ipſe Horatio per conceſſionem quandam. nempe, nemo eſt, qui non delectetur uiri boni, & ſapientis appellatione: ſed, cum hæc appellatio, atque laudatio pendeat ab arbitrio, & libidine populi: atque idem poſſit cras eam adimere, qui hodie dedit: non eſt, cur ea tantopere delectemur. oſtendit famam popularem, incertiſſimum & leuiſſimum quiddam eſſe, neque uiri boni exiſtimationem ex opinione uulgi, ſed ex uirtute, & recta conſcientia pendêre.

- ut ſi Detulerit faſces] ut ſi populus Rom. detulerit conſulatum indigno, idem adimet. honor enim (vt ſcribit Ariſt. lib. 1. de moribus ad Nico.) uidetur in ijs eſſe, qui honorem deferunt, non in eo, qui honorem conſequitur, id eſt,

in

in illorum poteſtate ſitus eſſe, non in huius. *δοκεῖ γὰρ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ ἡ τιμή.*

-ſaſces] honorem, puta præturam, vel conſulatum, &c. ut ſup. Od. XVI. lib. 2. *conſularis lictor* pro conſulatu ponitur. & ſaty. VI. lib. 1. *– onuſtos Faſcibus & ſellis nolim mihi ſumere.*

-pone] depone magiſtratum, (inquit populus, qui eum mandauit.)

Idem ſi clamet, &c.] ſignificat, neque noſtram bonam exiſtimationem ex oratione, aut iudicio uulgi pendêre, neque eam pertimeſcendam eſſe infamiam, quæ ex leuitate, aut maleuolentia populi, non ex culpa noſtra nata ſit. Quemadmodum igitur (inquit) ſi quis me uirum fortem, ſapientem, iuſtum, temperantem eſſe dicat: ſi ab his uirtutibus longè abſim, non debeam falſam illam de me prædicationem, falſumq; teſtimonium agnoſcere, neque probare: ſic ſi quis me furem, paricidam, impudicum eſſe criminetur, cauſa non ſit, quare hoc maledicto commouear.

-pudicum] pudicus eſt, qui alienam libidinem non eſt perpeſſus, qui muliebria non eſt paſſus. impudicus contrà, qui alienæ libidini obtemperauit, & gratificatus eſt, ſiue mas ſit, ſiue fœmina. notum eſt maledictum illud in neſcio quê, *auerſus, & aduerſus impudicus es.* quo arguebatur ille, *τῷ πρώκτῳ, καὶ τῷ στόματι.* id eſt, & parte poſtica, & ea, quæ totius corporis digniſſima eſt, alterius libidinem pertuliſſe. eſſe autem hanc *pudici*, & *impudici* apud Latinos ſcriptores ſignificationem, teſtimonio mihi erunt Plaut. Catull. M. Tull. Plautus in Amphitr. *– ego tibi iſtam hodie, ſceleſte comprimam linguam. haud potes. benè pudiceq; cuſtoditur.* ineſt autem ambiguum in illis uerbis, *comprimam linguam*, ut comprimere linguam alterius, ſit uel eius loquacitatem comprimere, uel in os eius meiere. Idem Trinummo, *nam pudicum neminem eſſe oportet, qui abs terra, ad cælum peruenerit.* Idem Captiuis, *Nam is mecum à puero puer benè, pudiceq; educatus eſt uſque ad adoleſcentiam.* Catull. ad Aurelium, *– ueniam peto pudentem, Vt, ſi quicquam animo tuo cupiſti, Quod caſtum expeteres, & integellum, Conſerues puerum mihi pudicè.* ad eundem, *Quare deſine, dum licet pudico, Ne finem facias, ſed irrumatus.* in Cæſarem, *Quis hoc poteſt uidere, quis poteſt pati, Niſi impudicus, & uorax, & aleo?* Ibid. *Cinæde Romule, hæc uidebis, & feres? Es impudicus, & uorax, & aleo.* Ibid. *Aut facere ingenuæ eſt, aut non promiſſe pudicæ, Aufilena, fuit.* M. Tull. pro C. Rabirio, *Nam quid ego ad id longam orationem comparem, quòd eſt in eadem multæ irrogatione perſcriptum, hunc nec ſuæ, nec alienæ pudicitiæ pepercisse?* Idem pro Milone, *Pudicitiam cum eriperet militi Tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo eſt, cui uim afferebat.* Idem pro Cælio, *parcat iuuentus pudicitiæ ſuæ, ne ſpoliet alienam.* Horat. ſat. V. lib. 1. *– quid multa? pudicum Qui primus uirtutis honos, ſeruauit ab omni Non ſolùm facto, uerùm opprobrio quoque turpi.* Mart. lib. 10. *Nec triſtis toruus, attamen pudicus.* & in Priapeijs, *Prædictum tibi, ne negare poſſis: ſi fur ueneris, impudicus ibis.*

Mordeat opprobrijs falſis?] modeat ne his falſis criminationibus, & maledictis? morderi maledicto eſt offendi, commoueri, pungi. ſic Terent. loquitur in Eunuch. *Tu par pari referto, quod eam mordeat.* Idem Adelph. *Principio ſi id te mordet, ſumtum filij quem faciunt, &c.* & M. Tull. ad Att. lib. XI. *Quod rogas, ut in bonam partem accipiam, ſi qua ſint in tuis litteris, quæ me mordeant, ego uerò in optimam.* Græci dicunt *δάκνεσθαι*, quod tantundem ualet. Xenoph. Oeconomico, *καὶ μὰ Δί' ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, καὶ δυσχεθεῖσάν γε αὐτὴν οἶδα, καὶ ἐρυθριάσασαν σφόδρα, ὅτι τῶν εἰσενεχθέντων αἰτήσαντος ἐμοῦ, οὐκ εἶχέ μοι δοῦναι.* Ariſtoph. in Nubibus, *Ἀλλ' οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης.* dicunt & *κνίζειν*, ut Theocritus *ὁδοιπόροις, εἰδ. ι. Κἠγὼ μὲν κνίσδω, Μόρσων, τινά, καὶ σὺ δὲ λαθεῖς.* uſitatum eſt Latinis

tinis

tinis & uerbum *pungendi* ferè pro eodem ut Cic. ad Treb. lib.7. *moleſte ferebam antea te inuitum iſtic eſſe: pungit me rurſus, quod ſcribis te eſſe iſtic libenter*. Idem ad Cæl. lib.2. *extrema pagella pupugit me tuo chirographo*.

- mutémq; colores?] expalleſcam? minime ſcilicet.

Falſus honor iuuat,&c.] quemadmodum, qui falſo honore delectatur, leuis eſt, uanus, & mendax: ita & qui falſa infamia commouetur, & exterretur. Plutarchus in procœmio Agidis & Cleomenis eleganter, & grauiter oſtendit infamiæ metum Tib.& C. Gracchos ſummo loco natos, & optimè educatos, & rectiſſimo ſibi fine propoſito, ad remp. adminiſtrandam ingreſſos, perculiſſe ac perdidiſſe. Γράκχους ἀπώλεσεν ἀδοξίας φόβος, inquit ille.

- vir bonus eſt quis?] quis eſt uir bonus opinione uulgi? nam uerſus duo, qui ſubſequuntur, *Sed uidet hunc omnis*, &c. declarant hunc talem non eſſe reuera uirum bonum.

- conſulta patrum] ſenatuſconſulta. nam ſenatores patres appellabantur.

- ſecantur] tranſfiguuntur, dirimuntur.

Quo reſp. & q.c.t.ten.] id eſt, quo iuriſconſulto conſilium dante, & quo teſte, cauſæ obtinentur.

Sed uidet hunc omnis,&c.] ſignificat multos haberi uiros bonos, caſtos, integros, incorruptos, religioſos, qui ſi explorentur, penituſq; inſpiciantur, ac ſpectentur, reperiantur improbi, corrupti, ſcelerati, periuri, perfidi.

Introrſum turpem, ſpecioſum] ſic diſputat Glauco apud Platon. lib. 2. de rep. atque ita colligit, *Quandoquidem exiſtimatio, & opinio uim affert ueritati, & penes eam eſt uitæ beatæ principatus, omnino ſtudium noſtrum eò conferendum eſt, ut uiri boni, & iuſti uideamur: ueſtibula, & umbracula quædam, & ſpecies, & adumbrata uirtutis deſcriptio, nobis eſt comparanda, & circundanda. uulpes autem Archilochi varia, atque aſtuta, poſt illa inuolucra, & ponè illius generis umbraculo, attrahenda*. uerba Platonis ſunt hæc, ἐπειδὴ τὸ δοκεῖν, ὡς δηλοῦσί μοι οἱ σοφοὶ, καὶ τὴν ἀλήθειαν βιᾶται, καὶ κύριον εὐδαιμονίας, ἐπὶ τοῦτο δὴ τρεπτέον ὅλως· πρόθυρα μὲν καὶ σχῆμα κύκλῳ περὶ ἐμαυτὸν, σκιαγραφίαν ἀρετῆς περιγραπτέον, τὴν δὲ τοῦ σοφωτάτου Ἀρχιλόχου ἀλώπεκα ἑλκτέον ἐξόπισθεν κερδαλέαν, καὶ ποικίλην.

Nec furtum feci, nec fugi] oſtendit magnam partem hominum ſeſe à maleficio, ac peccato abſtinere metu legum, & pœnæ. boni autem uiri appellationem ei ſoli conuenire, qui ſua ſponte, & uirtutis ſtudio, non metu coactus, rectè faciat. idq; declarat ſimilitudine ſeruorum, qui plerunque in officio continentur uerberibus, & plagis.

- vreris] cæderis. urit enim uerberum dolor. ſic ſup. Od. IIII. epod. *Ibericis peruſte funibus latus*.

- non paſces in cruce] non tollêris in crucem, alio'ue ſupplicio afficieris.

Sum bon. & fr.] quia hominem non occidi: aut quia non ſum furatus.

-renuit, neg. atque Sabell.] ego Horatius Sabellus renuo ac nego, te ideò bonum eſſe dicendum, quòd hominem non occideris, aut furatus non ſis. nam pœna metu abſtinuiſti à maleficio, non amore recti. Sabellus autem idem ualet, quod Venuſinus: quia pulſis Sabellis, in loca uacua coloni Venuſini deducti ſunt à Romanis. ſaty.1.lib. 2. *Nam Venuſinus arat finem ſub utrunque colonus, Miſſus ad hoc, pulſis, uetus eſt ut fama, Sabellis*, &c.

- metuit] uitat φυλάττεται. annotat. ad Od.11. lib. 2.

-opertum] occultum, ut ſup. epiſt.11. ad Mæcen. *-hic ubi ſæpe Occultum uiſus decurrere piſcis ad hamum*.

- Tu nihil admittes in te] tu autem à peccato abſtinebis metu pœnæ. non igitur

tur reuera bonus es.

Sit ſpes fallendi] ſi ſperes fore clàm maleficium, aut peccatum tuum: ſi ſperes fore ut lateas, &c. *fallere* hoc loco ualet λανθάνειν, id eſt, latêre, ut annotauimus ad Oden x. lib. 1. Plato lib. ſecundò de rep. ſimilia quædam de uulgari hominum iuſtitia diſputat oſtendens, eam parùm admodum ab iniuſtitia diſcrepare, his uerbis, ὡς δὲ καὶ οἱ ἐπιτηδεύοντες τὸ δίκαιον, ἀδυναμίᾳ τοῦ ἀδικεῖν, ἄκοντες αὐτὸ ἐπιτηδεύουσι, μάλιστα ἂν αἰσθοίμεθα, εἰ τοιόνδε ποιήσαιμεν, τῇ διανοίᾳ δόντες ἐξουσίαν ἑκατέρῳ ποιεῖν ὅ, τι ἂν βούληται τῷ τε δικαίῳ, καὶ τῷ ἀδίκῳ, εἶτ' ἐπακολουθήσαιμεν θεώμενοι ποῖ ἡ ἐπιθυμία ἑκάτερον ἄξει. ἐπ' αὐτοφώρῳ οὖν λάβοιμεν ἂν τὸν δίκαιον τῷ ἀδίκῳ εἰς ταὐτὸν ἰόντα διὰ τὴν πλεονεξίαν, ὃ πᾶσα φύσις διώκειν πέφυκεν, ὡς ἀγαθὸν, νόμῳ δὲ καὶ βίᾳ παράγεται ἐπὶ τὴν τοῦ ἴσου τιμήν. id eſt, *eos autem etiam, qui iuſtitiam colere ſe profitentur, propterea quòd iniuriam facere non poſſint, inuitos eam colere, facile intelligere poſſimus, ſi tale quiddam faciamus, primùm ut cogitatione noſtra utrique, tùm iuſto, tùm iniuſto quilibet agendi poteſtatem permittamus: deinde eos conſequamur, ſpectantes quònam utrunque cupiditas impellat. Manifeſtò igitur deprehendamus, iuſtum eòdem, quò iniuſtum ire, propter immoderatas, & præcipuas opes, quas omnis natura, tanquam bonum, perſequi ſolet: ſed lege, & ui ad æqualitatis, ſeu æquitatis cultum, ſtudiumq́; reuocatur*. hactenus Plato. eodem loco deinceps affert fabulam illam Gygis omnibus notiſſimam, quam & M. Tull. poſuit in tertio lib. de Officijs: cuius quidem exempli hæc uis eſt, ut oſtendat, diuitiarum, potentiæ, dominationis, libidinis cauſa, nihil iniuſtè eſſe faciendum, etiam ſi Dijs, hominibusq́; ſemper ignotum ſit futurum. Idem M. Tull. lib. 1. de legibus, *Quòd ſi pœna* (inquit) *ſi metus ſupplicij, non ipſa turpitudo deterret ab iniurioſa, facinoroſaq́; uita, nemo eſt iniuſtus: & incauti potius habendi ſunt, quàm improbi. Tum autem, qui non ipſo honeſto mouemur, ut boni uiri ſimus, ſed utilitate aliqua, atque fructu, callidi ſumus, non boni. Nam quid faciet is homo in tenebris, qui nihil timet, niſi teſtem, uel iudicem? quid in deſerto loco, nactus, quem multo auro ſpoliare poſſit, imbecillum, atque ſolum?* ad eandem ſententiam pertinent, quæ ſcribit lib. ſecundo de Finibus, his uerbis, *Iam ſi modeſtia, ſi pudicitia, ſi uno uerbo, temperantia, pœnæ, aut infamiæ metu coërcebuntur, non ſanctitate ſua ſe tuebuntur, quod adulterium, quod ſtuprum non ſe proripiet, ac proijciet aut occultatione propoſita, aut impunitate, ac licentia?*

– miſcebis ſacra profanis] id eſt, ſacra, & profana libidine, & cupiditate tua exæquabis: ſacrorum, & profanorũ delectum, atque diſcrimen utilitate tolles.

Eſt damn. leuius: ſed non facin. tam. eſto:] ſic reperi hunc uerſum productum ab antiquo, & nobili ſcriptore. & certè conſuetudo Latini ſermonis poſtulat, ut ita loquamur, *leue damnum*, *leue facinus*, non *lene*.

– eſto] conceſſio eſt, ut ſaty. 1. lib. 2. *– eſto, ſi quis mala*. & ſaty. 2. lib. 2. *– hac magis illa, Imparibus formis deceptum te patet: eſto. Vnde datum ſentis*, &c. & ſaty. 3. eiuſdem, *Integer eſt mentis Damaſippi creditor? eſto*. ſaty. 6. lib. 1. *Nanque eſto: populus Leuino mallet honorem, Quàm Decio mandare nouo*. epiſt. 1. lib. 1. *– uerùm Eſto alijs alios rebus, ſtudijsq́; teneri*, & epiſt. proxima, infrà, *Sedit, qui timuit, ne non ſuccederet: eſto*. ſic M. Tull. Diuinat. in Verr. *Eſto: ipſe nihil eſt, nihil poteſt: at uenit paratus cum ſubſcriptoribus exercitatis, & diſertis*. Idem Verr. 4. *Verum eſto: alio loco de aratorum animo, iniurijs uidero*: Verr. v. *Verum eſto: reperietur aliquis fortis, & experiens arator*. Idem de Finib. 2. *Eſto: fecerit, ſi ita uis, Torquatus propter ſuas utilitates*. Lucret. lib. 2. *Sed tamen eſto iam poſſe hæc æterna manere*. ſic & Plato cùm multis in locis, tùm in Sophiſta: & ceteri Græci ἔστω utuntur & uoce εἶεν, pro eodem. Eurip. Medea, Εἶεν· καὶ δὴ τεθνᾶσι· τίς με δέξεται πόλις;

Vir bonus] opinione uulgi.

T Deos

Deos uel porco] ut Tellurem, epiſt. ad Aug. *Tellurem porco, Siluanum lacte piabant.* & Genium, ut Od. xvii. lib. 3. in extr. *Cras Genium mero Curabis, & porco bimeſtri, &c.*

Iane pater, clare: clare, &c.] poſteaquàm (inquit Horatius) hæc pronunciauit clarè, *ô Iane pater,* uel ſi Apollinem precetur, *ô Apollo,* reliqua, quæ petit à Dijs, ſummiſſa uoce, & lingua compreſſa, perſequitur, ne à quoquam exaudiatur.

Labra mouet metuens audiri] labra mouet tantùm uocem autem non attollit, nolens audiri. hunc locum æmulatus eſt Perſius ſaty. II. *Haud cuiuis promptum eſt, murmurq; humileſq; ſuſurros Tollere de templis, & aperto uiuere uoto.* uolebant autem Pythagorei, clara uoce dijs immortalibus ſupplicari: eiusq; rei rationem affert Clemens Alexandr. στρωμ. δ. non quòd (inquit) exiſtimarent, eos à Deo non exaudiri, qui ſummiſsò loquerentur, ſed quòd preces iuſtas eſſe uolebant: quales certè neminem pudeat multis audientibus, & conſcijs nuncupare. Clementis uerba ſunt hæc, τί τοίνυν οἱ Πυθαγόρειοι ἐβούλοντο μετὰ φωνῆς εὔχεσθαι κελεύοντες; ἐμοὶ δοκεῖν, οὐχ ὅτι τὸ θεῖον ᾤοντο μὴ δύνασθαι τῆς ἡσυχῇ φθεγγομένων ἐπαΐειν, ἀλλ' ὅτι δικαίας ἐβούλοντο εἶναι τὰς εὐχάς, ἃς οὐκ ἂν αἰδεσθείη τις ποιεῖσθαι πολλῶν συνειδότων. hæc notauit P. Victorius Flor.

Lauerna] hanc furum, & eorum, qui ſua conſilia, factaq; occultari uolunt, deam eſſe dicunt: à qua lauerniones, fures, antiqui dixerunt (inquit Feſtus) quia ſub eius tutela eſſent.

fallere] id eſt, latere. da ut latère poſſim: da ut mea iniuſtè facta, ſint ignota, atque occulta.

Quo melior, &c.] id eſt, qua re melior: quaſi dicat, nihilo melior. ſed *Qui melior ſeruo, qui liberior, &c.* habent tres cod. Vatic. & Iann. Faër. Torn.

nam, qui cupiet metuet quoq;] eiuſdem enim eſt ingenij cupere, quod non habeas bonum, & metuere, quod habere nolis, malum.

locum uirtutis deſeruit] λείπει τὴν τάξιν, locum non tenuit. eſt autem translatio ducta à re militari. ſic Demoſth. in orat. περὶ στεφάνου, translatè dixit, ſe ſolum duris reip. temporibus beneuolentiæ erga populum Ath. ordinem non deſeruiſſe, μόνος τῶν πολιτευομένων τὴν τῆς εὐνοίας τάξιν ἐν τοῖς δεινοῖς οὐκ ἔλιπον. λειποτάκτας appellant Græci, loci, ſeu ordinis deſertores: & λειποταξίαν, crimen eius, qui locum non tenuit in acie, & λειποτακτεῖν, locum, ſeu ordinem ſuum relinquere, ac deſerere: quod eſt flagitioſiſſimum in re militari.

feſtinat] ſemper ſtudet augendæ rei: ſemper occupatus eſt in amplificanda re familiari.

& obruitur re] & obruitur pecunia, tanquam fluctu.

Vendere cum poſsis captiuum, &c.] hominem auarum, & nimio lucri ſtudio deditum, cum ſeruo comparat hoc modo; Quemadmodum (inquit) captiuum occidere non ſolemus, ſed ſeruamus, ut nobis vſui ſit: ſic hominem auarum, nihil à captiuo differentem, utpote qui ſe pecuniæ tradiderit conſtringendum, neque à ſuo ſtudio abducere, neque occidere debemus, ſed ei permittere, ut paſcat, aret, nauiget, & ceteris ſeruilibus muneribus per omnem uitam fungatur. Plato quidem lib. ſecundo de rep. mercatores διακόνους πόλεως, id eſt, ſeruos ciuitatis, appellat.

occidere noli] id eſt, ſerua. ſerui enim à ſeruando dicti ſunt.

ſine paſcat] ſine ut paſcat oues, boues, capras, &c.

durus] laborioſus, laboris perferens, labori non ſuccumbens.

Annonæ proſit] annonam efficiebat uiliorem, tritico, uino, ceteriſq; re-

bus

bus aliunde ſupportandis.

- penuſq;] hoc penus, oris dicimus, & hæc penus, us. M. Tull. lib. de nat. deorum 2. *Penates, ſiue à penu ducto nomine, (eſt enim omne, quo veſcuntur homines, penus) ſiue ab eo quòd penitus inſideant.*

Vir bonus, & ſapiens] nunc de eo, qui reuera ſit uir bonus, & ſapiens, loquitur.

- audebit dicere] nullo metu deterritus dicet.

- Pentheu Rector Thebarum] hæc, quæ deinceps ſequuntur, ab Euripide paulùm immutata mutuatus eſt Horatius. conatus eſt autem his uerſibus hic poeta uiri boni, uereq; ſapientis libertatem, animiq; magnitudinem, & conſtantiam ante oculos proponere: quibus ille uirtutibus ſeptus, ac munitus, omnes res humanas una uirtute inferiores eſſe ducit: paupertatem, morbum, exilium, uincula, cruciatum corporis, mortem denique contemnit, ſummum bonum, in honeſto, & uirtute locat, turpitudinem, & uitium; ſummum malum eſſe exiſtimat. uerſus Euripidis ſunt hi in Bacchis, Διον. Εἴφ' ὅ, τι παθεῖν δεῖ. τί με τὸ δεινὸν ἐργάσῃ; Πενθ. Πρῶτον μὲν ἁβρὸν βόστρυχον τεμῶ σέθεν. Διον. Ἱερὸς ὁ πλόκαμος. τῷ θεῷ δ' αὐτὸν τρέφω. Πενθ. Ἔπειτα θύρσον τόνδε παράδος ἐκ χεροῖν. Διον. Αὐτός μ' ἀφαιροῦ. τὸν δὲ Διονύσου φορῶ. Πεν. Εἱρκταῖσί τ' ἔνδον σῶμα σὸν φυλάξομεν. Διον. Λύσει μ' ὁ δαίμων αὐτός, ὅταν ἐγὼ θέλω. qui fuerant iam antè à Mureto ad hunc locum annotati. animaduertat autem ſtudioſus utriuſque linguæ adoleſcens, primum Euripidis uerſum ſic eſſe ab Horatio redditum, - *quid me perferre, patiq; Indignum coges?* Secundo autem Euripidis uerſu prætermiſſo, in quo minatur Pentheus Baccho, ſe ei comtos capillos ſecturum, & tertio, quo Bacchus reſpondet, eos Deo conſecratos eſſe: quarto uerſui Græco reſpondere hæc Latina aliquantum à Græcis diſſidentia, *adimam bona*. illa autem, quæ deinceps ſequuntur, *nempe pecus, rem, Lectos, argentum*, ab Horatio eſſe de ſuo addita: Græcis illis Αὐτός μ' ἀφαιροῦ; paria propemodum eſſe hæc Latina, *tollas licet*. reliquam Græci uerſus partem à Latino poeta eſſe prætermiſſam. ſextum uerſum ab Horatio ſic eſſe redditum, *in manicis, & Compedibus ſæuo*, & c. ſeptimum ſic, *Ipſe deus, ſimulatque uolam, me ſoluet.*

- nempe pecus, rem, &c.] hæc intelligenda ſunt à ſapiente reſpõderi, hoc modo, tu minaris te mihi bona ad empturum. quæ bona? nempe bona fortunæ, quæ ego bona non appello.

- opinor, hoc ſentit] opinor (inquit Horatius) hoc ſentit uir bonus, & ſapiens: hocq; ſignificat his uerbus, *ipſe deus me ſoluet*, ſe moriturum. Gulielmus Sirletus dicebat ſibi uideri Euripidis ſententiam ab Horatio non eſſe intellectam. nam uerbis illis, λύσει μ' ὁ δαίμων αὐτός, id eſt, ſoluet me deus ipſe, non ſignificat Bachus apud Euripidem (inquit ille) ſe moriturum, ſed ſe uinculis & carcere liberatum iri: ſed reſpondere licet Horatium tum ſuperiores Euripidis uerſus, tum poſtremum aptiſſimè in rem ſuam uertiſſe, atque ad ſententiã ſuam feliciſſimè accommodaſſe. Nam cum corpus animi ſit tanquam carcer, ut plerique philoſophi dixerunt, & mortuos dicamus corporis uinculis eſſe ſolutos: quemadmodum, qui carcere, & uinculis liberati ſunt, rectè ſolutos dicimus: ita quos deus uitam cum morte commutare uoluerit, cum moriendo omnibus miſerijs humanis defungantur, non ineptè ſolui dici poſſunt.

- mors ultima linea rerum eſt] ultima linea, id eſt, πέρας, finis, ſeu extremum, ut M. Tull. ad Toranium, *cum omnium rerum mors ſit extremum.* & Demoſthe. πέρας μὲν γάρ ἐστιν ἅπασιν ἀνθρώποις τοῦ βίου θάνατος. & Ariſt. lib. 3. de morib. ad Nicom. hanc rationem affert, quare mors ſit omnium rerum

res horribiliſſima, quia eſt extremum, nihilq́; reliquum eſt mortuo, neque quod bonum, neque quod malum ſit. uidetur autem in his uerbis *ultima linea*, tralatio eſſe ducta à figuris mathematicis, quæ lineis terminantur, uel à pictura. ſciendum eſt autem ueteribus illis, tum philoſophis, tum pleriſque alijs nihil minus, quàm philoſophis, mortem non fuiſſe habitam in malis, immò illos ad eam, tanquam ad certiſſimum miſeriarum ſuarum portum, confugere eſſe ſolitos. referti ſunt libri M. Tullij hac ſententia, nihil mali eſſe in morte: in qua ſi reſideat ſenſus, immortalitas illa potius, quàm mors ducenda ſit: ſin ſit amiſſus, nulla uideri miſeria debeat, quæ non ſentiatur. Veruntamen Pythagoras uetabat imperatoris, id eſt, dei iniuſſu, de uitæ præſidio decedere. & Plutarchus in libro ὅτι οὐδὲ ζῆν ἔστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκ. grauiſſimè contra eos diſputat, qui in rebus aduerſis mortem ſibi conſciſcere licere putant. & Ariſtoteles lib. 4. de morib. ad Nicom. negat eſſe magnanimi in rebus aduerſis ſibi manus afferre. idem ait lib. 5. eum, qui ſe ſua manu exanimet, iniuriam facere, ſi non ſibi, certè ciuitati.

AD SCAEVAM.

QVAMVIS, Scæua, ſatis per te tibi cõſulis: et ſcis,
Quo tandem pacto deceat maioribus uti:
Diſce docendus adhuc, quæ cenſet amiculus: ut ſi
Cæcus iter monſtrare uelit: tamen aſpice, ſi quid
Et nos, quod cures proprium feciſſe, loquamur.
Si te grata quies, & primam ſomnus in horam
Delectat: ſi te puluis, ſtrepitusq́; rotarum,
Si lędit caupona: Ferentinum ire iubebo.
Nam neque diuitibus contingunt gaudia ſolis:
Nec uixit malè, qui natus, moriensq́; fefellit.
Si prodeſſe tuis, pauloq́; benignius ipſum
Te tractare uoles: accedes ſiccus ad unctum.
Si pranderet olus patienter: regibus uti
Nollet Ariſtippus. ſi ſciret regibus uti:
Faſtidiret olus, qui me notat. utrius horum
Verba probes, & facta, doce: uel iunior, audi,
Cur ſit Ariſtippi potior ſententia. nanque
Mordacem Cynicum ſic eludebat, (ut aiunt)
Scurror ego ipſe mihi: populo tu. rectius hoc, &
Splendidius multo eſt, equus ut me portet: alat rex.
Officium facio. tu poſces uilia rerum
Dante minor: quamuis fers te nullius egentem.
Omnis Ariſtippum decuit color, & ſtatus, & res:
Tentantem maiora, ferè præſentibus equum,
Contrà, quem duplici panno patientia uelat:

COMMENTARII.

- per te] ſine alterius præcepto, aut conſilio.

- maioribus uti] id eſt, aduerſus maiores ſe gerere: quo pacto maiores & potentiores tractandi ſint. etiam ſaty. 1. lib. 2. potentiores amicos, maiores uocat. *maiorum ne quis amicus Frigore te feriat.*

- uti] ſic loquũtur Græci χρῆσθαι. Epicharm. γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται, id eſt, ſcito quo pacto ſe aduerſus alium geſſerit. Xenoph. ἀπομνημ. α. ἀλλὰ Κρίτων τε Σωκράτους ἦν ὁμιλητὴς, καὶ Χαιρεφῶν, καὶ Χαιρεκράτης, &c. οὐχ ἵνα δημηγορικοὶ, ἢ δικανικοὶ γένοιντο, ἀλλ' ἵνα καλοί τε, κἀγαθοὶ γενόμενοι καὶ οἴκῳ, καὶ οἰκέταις, καὶ οἰκείοις, καὶ φίλοις, καὶ πόλει, καὶ πολίταις δύναιντο καλῶς χρῆσθαι.

- ut ſi Cæcus iter monſtrare uelit] hoc dicit εἰρωνευόμενος: quod eſt Horatio uſitatum. nam neque

Mirabor, vita via ſi conuerſa decebit.
Alter purpureum non expectabit amictum:
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet:
Perſonamq́; feret non inconcinnus vtranque.
Alter Mileti textam cane peius, & angue
Vitabit chlamydem: morietur frigore, ſi non
Rettuleris pannum. refer: & ſine uiuat ineptus.
Res gerere, & captos oſtendere ciuibus hoſtes:
Attingit ſolium Iouis: & cæleſtia tentat.
Principibus placuiſſe uiris, non vltima laus eſt.
Non cuiuis homini contingit adire Corinthum.
Sedit, qui timuit, ne non ſuccederet: eſto.
Quid? qui peruenit, fecit'ne viriliter? atqui
Hic eſt, aut nuſquã, quod quærimus. hic onus horret,
Vt paruis animis, & paruo corpore maius:
Hic ſubit: & perfert. aut virtus nomen inane eſt:
Aut decus, & pretium rectè petit experiens uir.
Coram rege ſuo de paupertate tacentes
Plus poſcente ferent. diſtat, ſumas'ne pudenter:
An rapias. atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
Indotata mihi ſoror eſt, paupercula mater,
Et fundus nec uendibilis, nec paſcere firmus,
Qui dicit: clamat, uictum date. ſuccinit alter:
Et mihi diuiduo findetur munere quadra.
Sed tacitus paſci ſi poſſet coruus: haberet
Plus dapis, & rixæ multo minus, inuidiæq́;.
Brundiſium comes, aut Surrentum ductus amœnũ,
Qui queritur ſalebras, et acerbũ frigus, et imbreis:
Aut ciſtam effractam, aut ſubducta uiatica plorat:
Nota refert meretricis acumina, ſæpe catellam,
Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis: uti mox
Nulla fides damnis, uerisq́; doloribus aſſit.
Nec ſemel irriſus triuijs attollere curat
Fracto crure planum: licet illi plurima mânet
Lacryma: per ſanctum iuratus dicat Oſirim:
Credite: non ludo: crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

neque ducem uiæ cæcum quiſquam adhibet impunè, neque ſtulti conſilium ſequitur. notum illud *τυφλὸς ὁδηγός*.

- ſi quid] id eſt, an aliquid: ut Græci *εἴτι*. ut alibi admonuimus.

- proprium feciſſe] in rem tuam uertere, tibi aſciſcere, uendicare.

- primam ſomnus in horam] ſomnus uſque ad ſolis ortum. ſi te delectat (inquit) uita quieta, tranquilla, ab omni ſtrepitu urbano remota.

- ſi te puluis, ſtrepituſq́; rotarum, &c.] quæ ſunt in urbe Roma propter crebra, quæ in ea ſunt, uehicula.

Ferentinum] oppidum Hernicorum infrequens.

Nec vix. ma. qui na: mor. ſeſ.] Græcè locutus eſt Latino ſermone. ſic enim illi loquerentur. *ὃς ἔλαθε γενόμενός τε καὶ θανών*· qui natus & mortuus latuit, id eſt, quem neque natum, neque mortuum eſſe quiſquam mortalium ſciuit. ſic enim loquitur M. Tull. epiſt. ad Pap. Pætum lib. 9. cuius princ. *Duabus tuis, &c. quos ego non modo Reges appellatos, ſed omnino natos neſciebam*. Reſpexit autem illud Epicuri *λάθε βιώσας*: quod improbat, & refellit Plutarchus in libello, *εἰ καλῶς εἴρηται τὸ λάθε βιώσας*. eodem pertinet Horatianum illud in epiſt. ad Loll. 2. inf. -*fallentis ſemita uitæ*. ſic Eurip. Iphig. in Aulide *ζηλῶ δ' ἀνδρῶν, ὃς ἀκίνδυνον βίον ἐξεπέρασ' ἀγνὼς, ἀκλεής· τοὺς δ' ἐν τιμαῖς ἧσσον ζηλῶ*. quorum uerſuum

hæc ferè ſententia eſt. fortunatum autem eum indico, qui ignotus, inhonoratus, inglorius curſum uitæ confecit: eos uerò qui honores adepti ſunt, minus fortunatos puto. Sententia contraria in Medea. Εἴη δ' ἔμοιγε μήτε χρυσὸς ἐν δόμοις, Μήτ' Ὀρφέως τι κάλλιον ὑμνῆσαι μέλος Εἰ μὴ 'πίσημος ἡ τύχη γένοιτό μοι, id eſt, *Verum neque auro mi domus refulgeat, Neque Orpheo cantare dulcius ſciam, Niſi honore, gloriaq; magnus claream.*

- benignius] liberalius, largius, lautius. ut alibi docuimus. huic loco ſimilis eſt ille ſat. II. lib. 2. - *& tractari mollius ætas Imbecilla volet.*

- accedes ſiccus ad unctum] tu pauper, & tenuis te ad amicitiam copioſi & diuitis applicabis. unctum, id eſt, unguento delibutum, & ita diuitem. Ter. in Phorm. *Te'ne aſymbolum uenire unctum, atque lautum e balneis*, &c.

Si pranderet olus patienter, &c.] Diogenes Laertius hoc Diogenis in Ariſtippum dictum, & Ariſtippi reſponſum ſic refert in Ariſtippo, & Diogene. παριόντα ποτὲ αὐτὸν λάχανα πλύνων Διογένης ἔσκωψε, καί φησιν· εἰ ταῦτα ἔμαθες προσφέρεσθαι, οὐκ ἂν τυράννων αὐλὰς ἐθεράπευες. ὁ δὲ καὶ σὺ εἶπεν, εἴπερ ᾔδεις ἀνθρώποις ὁμιλεῖν, οὐκ ἂν λάχανα ἔπλυνες, id eſt, *prætereuntem quondam eum olera lauans Diogenes cauillatus eſt, his uerbis: ſi hæc in cibum adhibere didiciſſes, tyrannorum aulas non coleres: ille autem, at tu (inquit) ſi hominum conſuetudine & congreſſu uti ſcires, olera non lauares.* fuit porrò Ariſtippus Socratis diſcipulus, & ab eo fluxit Cyrenaica diſciplina. uixit enim molliter, ſumtuoſè, uoluptariè, omni unguentorum, ueſtium, mulierum luxuria conquiſita, uiam beatam in una uoluptate locans, eaq; præſente, ſimiliter, atque asôti, neque memoriam præteritarum uoluptatum, neque ſpem futurarum quicquam exiſtimans ad ſe pertinere. M. Tull. lib. 3. de orat. ad Qu. Fratr. *tum ab Ariſtippo, quem illæ magis uoluptariæ diſputationes delectarant, Cyrenaica philoſophia manauit.*

Faſtidiret] aſpernaretur, reſpueret. epiſt. ad Iul. Flor. hoc lib. *Faſtidire lacus, & riuos auſus apertos.*

- qui me norat] Diogenes, qui mihi turpem notam inurit.

Mordacem Cynicum] Laertius in Cynici uita ſcribit, eum interrogatum quid faciat, quamobrem canis nominetur, reſpondiſſe, ſe ijs, qui largiantur, adulari: non largientes allatrare: improbos mordere. ſic ille: τοὺς μὲν διδόντας σαίνων· τοὺς δὲ μὴ διδόντας ὑλακτῶν, τοὺς δὲ πονηροὺς δάκνων.

- eludebat] riſu & ioco refellebat.

Scurror ego ipſe mihi] riſum moueo diuitibus, ut mihi proſim, & iucundè uiuam: tu ſcurrando ludum, & uoluptatem populo præbes, nihilq; tibi ex ea re quæritur.

- equus ut me portet, alat Rex] prouerbium eſt Græcum ἵππος με φέρει, βασιλεὺς τρέφει. regem autem appellant Latini etiam eum, qui paraſitos, atque etiam uiros honeſtos alit. Ter. in Phorm. *immo enim nemo ſatis pro merito gratiam regi refert. Te'ne aſymbolum uenire unctum, atque lautum e balneis, ocioſum ab animo: cum ille & cura & ſumtum abſumitur, dum tibi ſit, quod placeat?* &c.

- tu poſcis uilia rerum] hunc locum reſtitui ſecutus auctoritatem trium librorum Vatican. & Iannoct. Torneſ. Rain. Card. dictum eſt autem *uilia rerum*, ut *uana rerum, amara curarum, anguſta uiarum*. & ſimilia, quæ notauimus ad Od. XII. lib. 4.

- quanuis fers te null.] id eſt, quanuis ita te iactes, atque oſtentes, quaſi nulla re egere uidearis.

- color] uel ueſtitus, uel uitæ genus, ſic Laërt. ἦν δ' ἱκανὸς ἁρμόσασθαι καὶ τόπῳ, καὶ χρόνῳ, καὶ προσώπῳ, καὶ πᾶσαν περίστασιν ἁρμονίως ὑποκρίνασθαι, id eſt, *pote-*

ras

rat autem Ariſtippus ſe & ad locum, & ad tempus, & ad perſonam accommodare, atque omnem uitæ ſtatum conuenienter, apteq; ſimulare. ſaty. 1. lib. 2. *Quiſquis erit, ſcribam, uitæ color.*

Tentant maiora, ferè præſent. æquum] id eſt, quærentem quidem maiora, ſeu meliora: præſentibus autem feri contentum: præſentia æquo animo ferentem. ſic Iſocr. ad Dem. *ϛέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτει δὲ τὰ βελτίω.*

Contra, quem duplici panno, &c.] Diogenem Cynicum, qui patienter panno duplici ueſtitur, ac uelatur. duplicem pannum *διπλοίδα* interpretantur nonnulli.

-uitæ uia] uitæ inſtitutum, uitæ genus, &, ut loquitur ipſe, *uitæ color.*

Alter] Ariſtippus non *expectabit*, dum habeat amictum purpureum, ſed quilibet ueſte amictus per medium forum ambulabit. Itaque refert Diog. Laërt. ei dixiſſe Platonem, uel, (ut alij) Stratonem, *σοὶ μόνῳ δέδοται καὶ χλαμύδα φορεῖν, καὶ ῥάκος.* lib. I an noct. habet *exitabit.*

-utranq;] nunc cultu ornatiore, nunc ſordido, humiliq; ueſtitu utetur. *perſonam ferre* etiam Liuius dixit lib. 3. *Ille finis Appio alienæ perſonæ ferendæ fuit: ſuo iam inde uiuere ingenio cœpit.*

Alter] Diogenes Mileſiam ueſtem reijciet ex optima lana. Virg. Geor. 3. *quamuis Mileſia magno Vellera mutentur.* Eſt autem Miletus urbs Aſiæ, in qua optimæ lanæ naſcebantur & tingebantur.

-cane peius, & angue Vitabit] Plaut. Mercat. *nempe uxor ruri eſt tua, quam dudum dixeras Te odiſſe æquè, atque angues.*

Res gerere, & capt. oſtend. &c.] Qui in rep. gerenda uerſantur, & qui res magnas, & laudabiles gerũt ſiue domi, ſiue belli, diuinis propemodum honoribus afficiuntur, & proximè ad Deos accedunt. ſic Pindarus *εἰδ. α. ἰσθμ.* ait ex certaminibus, aut re militari laudem, & gloriam maximam comparari: ex ceteris autem ſtudijs, atque artibus eam duntaxat quenque mercedem ferre, quæ ad uentrem explendum, famemq; propulſandam ualeat. Pindari uerba ſunt hæc. *μισθὸς γὰρ ἄλλοις ἐφ' ἔργμασιν ἀνθρώποις γλυκύς, μηλοβότᾳ τ', ἀρότᾳ τ', ὀρνιλόχῳ τε, καὶ ὃν πόντος τρέφει. Γαστρὶ δὲ πᾶς τις ἀμύνων λιμὸν αἰανῆ τέταται. ὃς δ' ἀμφ' ἀέθλοις, ἢ πολεμίζων ἄρηται κῦδος ἁβρὸν, εὖ ἀγορηθεὶς, κέρδος ὕψιστον δέχεται, πολιταῖν καὶ ξένων γλώσσας ἄωτον.* hoc igitur ſignificat Horatius. res gerere bellicas, aut urbanas propemodum ad deorum immortalium laudes aſcenſum parat, eſtq; hoc omnium rerum humanarum primum, & præcipuum quidam: ſecundum eſt à principibus, & clariſſimis in rep. ciuibus diligi, atque in eorum amicis numerari.

Non cuiuis homini contingit, &c.] ſic Græci efferunt *Οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρινθόν ἐσθ' ὁ πλοῦς.* huic prouerbio locus eſt, cum ſignificare uolumus, eſſe difficile, & operoſum ad rem aliquam peruenire ualde optabilem, & expetendam. natum eſt autem (ut uult Strabo à Corinthiorum delicijs, illecebris, ac luxuria. uide, quæ notat ſcholiaſtes Ariſtophanis in Pluto de ſcortis Corinthijs: & quæ Aulus Gell. lib. 1. cap. VIII. de Laide meretrice, & Demoſthene rhetore: & quæ Euſtach. ad lib. 2. *ἰλιάδ.*

Sedit, qui timuit, ne non ſucc.] qui timuit, ne ex potentioris amicitia nullum fructum perciperet, quieuit, neque periculum facere uoluit.

Quid? qui peruenit, fecit ne] id eſt, quid? qui, quod uoluit, conſecutus eſt, fecit'ne fortiter, an non?

-atqui Hic eſt, aut nuſquam, &c.] atqui, aut in hoc, aut nuſquam poſitum eſt id, de quo quæritur.

-hic onus horret] qui ad principum amicitia aſpirare non audet, non pu-

tat ſe tanto oneri parem eſſe, ueretur'q; ne opprimatur, id eſt, ueretur, ne non ſuccedat conatus.

Hic ſubit] alter ſubit hoc onus, & ad extremum perſeuerat.

-aut virtus nomen inane eſt] id eſt, aut dicendum eſt, uirtutem eſſe mera uerba, & inania philoſophorum Stoicorum commenta, & ſomnia, & ita nihil ad uitam beatam pertinere: aut, ſi quid in ea ponderis ineſt ad uitam beatam, conſentaneum eſt, uirum bonum, & experientem, honorem & vtilitatem tanquam ſuæ uirtutis præmia, expetiturum.

-decus] honorem, ornamentum, non ut alij *τὸ καλὸν*, id eſt, ipſum honeſtum. ſup. Od. 1. lib. 1. *O & præſidium, & dulce decus meum.*

-experiens] id eſt, prudens, & vſu peritus. ſic vtitur eadem uoce M. Tull.

-rege ſuo] amico potentiore. vt ſup. ad Mæcenat. 11. *Rex'q;, pater'q; Audiſti coram.* Inſtituit amicũ inferiorem, eiq; præcepta dat, quo pacto ſeſe aduerſus potentiorem gerere debeat: oſtendens, modeſtiam, pudorem, patientiam tenuiori amico fructuoſiorem eſſe, quàm impudentiam, feſtinationem, procacitatem in petendo: cuiuſmodi quædam reprehendit M. Tull. in Trebatio lib. 7. *Nam primorum menſium litteris tuis uehementer commouebar, quòd mihi interdum (pace tua dixerim) leuis in urbis, urbanitatisq; deſiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, ſæpe autem (quod à te alieniſſimum eſt) ſubimpudens uidebare: tanquam enim ſyngrapham ad imperatorem, non epiſtolam attuliſſes, ſic pecunia ablata domum redire properabas*, &c.

An rapias] an impudenter petendo extorqueas.

-atqui rerum caput] id eſt, hæc erat totius rei pars maxima, & præcipua, hæc origo, nempe rem ſuam bene gerere, locupletari, & ditari.

Indotata mihi ſoror eſt, &c.] ſunt quidam alij, qui aperte quidem non flagitant, ſed ſuam tenuitatem, inopiam'q; crebrò coram rege ſuo commemorant, idq; clara uoce, & eiuſdem ſortis, & contubernij hominibus audientibus. in eo (inquit) bis peccant, primùm, quòd tenuitatem ſuam diuiti, aut potenti amico exponere, poſcere eſt: deinde quòd dum collegam teſtem adhibent in regi ſui erga ſe liberalitate, & munificentia, munus auferunt non integrum, ſed delibatum, & cum altero communicatum. Vtilius igitur erat nullo teſte, aut conſcio beneficium à potentiore amico accipere, vt omittam quòd ſibi ex eo inuidiam conflant, ut docet exemplo corui.

-nec paſcere firmus] *οὐχ ἱκανὸς τρέφειν*, non ita fructuoſus, ut ſumptus ad uictum neceſſarios ſuppeditare poſſit. *paſcere firmus*, genus loquendi Græcum.

-clamat uictum date] qui ſuperiora illa dicit, clamare uidetur, *uictum date*, etiam ſi hoc non dicat. quod genus loquendi uſurpatur interdum etiam in rebus inanimis. M. Tull. Verr. 4. *Litteræ ſunt in medio, quæ ſe corruptas, atque interlitas eſſe clamant.* Demoſth. orat. *περὶ παραπρεσβ. ταῦτα οὐχὶ βοᾷ, καὶ λέγει, ὅτι χρήματα εἴληφεν Αἰσχίνης*; & Catul. ad Flauium. *Nam te non uiduas iacere noctes Nequicquam tacitum cubile clamat.*

-ſuccinit alter] alter (inquit Horatius) huius collega, ſeu (ut ita dicam) conſeruus, audiens illum coram rege ſuo querentem, ipſe quoque ſe egentem eſſe ſuclamat, oratque diuitem, ut munus, quod uni illi daturus erat, duobus diuidat, ſibi uidelicet, & illi. *ſuccinit* autem ualet, ſub illius prioris orationem, uocem'q; queribundam, hæc loquitur, quæ deinceps ſequuntur.

Et mihi diuiduo findatur] id eſt, mihi quoque portio, quam huic daturus eras ſolidam, atque integram, ſit cum eo communis, vel inter nos communicetur. quadra eſt uel quarta par cuiuslibet rei, exempli cauſa, circuli: uel figura quadrata.

drata. per quadra panis ſignificatur quarta pars panis, ſeu fruſtum panis, quod datur mendico. hoc igitur dicit, findatur pars, quam ei deſtinaras *munere diuiſo*, id eſt, munere diuiſo: uel, quod diuiſionem recipit, in libro Donati ſcriptum eſt *quadrans*, non *quadra*.

-& rixæ multo minus, inuidæq;] minus cum eo ceteræ rixarentur aues, id eſt, minus contenderent: minusq; ei inuiderent.

Brundiſium comes &c.] aliud exponit inferioris amici peccatum, quo is cum ſuperiore amico unà iter faciens, queritur uel difficultatem itineris uixq; aſperitatem, uel frigoris acrimoniam, uel pluuiam, uel iacturam, quam fecit in itinere, uel quiduis aliud.

Surrentum] oppidum in Campania: Brundiſium autem in Calabria eſt.

- & ſubducta uiatica] id eſt, aut plorat ſibi furtim eſſe ablata uiatica.

Nota refert meretricis acumina] imitatur illius meretricis aſtutias, & calliditates, quæ confingebat nunc ſibi catellam eſſe ereptam, nunc periſcelidem, id eſt, cruris ornamentum. ſimile exemplum eſt apud Plautum in Truc. *aut petit aurum, quòd conſciſſa pallula eſt, aut emta ancilla, aut aliquod uaſum argenteum, Aut uaſum æneum aliquod, aut lectus dapſilis, aut armariola Græca, aut aliquid ſemper, quod pereas, debes amans ſcorto ſuo.* & Ouid. lib. 1. de arte. *Quid cùm mendaci damno mæſtiſſima ploras? Elapſusq; caua fingitur aure lapis?*

- catellam] paruulam catenam. T. Liuius lib. 39. *Quinctius alter prætor ſuos equites catellis, ac fibulis donauit.*

- uti mox Nulla fides damnis] ita ſæpe mentiens inferior amicus, hoc aſſequitur, ut, cùm uera dicat, ei non credatur.

Nec ſemel irriſus triuijs] nec is, qui ſemel irriſus fuit ab eo, qui in triuio ſibi crus fractum eſſe, cum fletu, & lacrymis mentiebatur, orans, ut ſe quaſi claudum attolleret, fidem ei iterum habet.

- planum] planus uox eſt Græca, qua & M. Tull. utitur in Cluentiana. ſignificat autem fallacem, & qui in fraudem alterum inducit. ſic Cic. de Staleno iudice. *hic ille planus improbiſſimus, quæſtu iudiciario paſtus, contrahit frontem.* Theoc. ἐν ἁλιεῦσι ἐδωδὰν, id eſt, eſcam, qua ineſcantur piſces, πλάνον appellat. idem ἔρασ τι δραπέτ. δῶρα πλάνα. Athen. lib. 14. duos nobiles planos commemorat Cephiſidôrum, & Pantaleontem: ac de poſteriore hæc à Chryſippo lib. 5. περὶ τῶν καλῶν καὶ ἡδονῆς ſcripta eſſe tradit. ὁ δὲ πλάνος Πανταλέων τελευτᾶν μέλλων ἑκάτερον τῶν υἱῶν κατ' ἰδίαν ἐξηπάτησεν, φήσας μόνῳ αὐτῷ λέγειν, ὅπου κατορωρύχοι τὸ χρυσίον· ὥστε μάτην ὕστερον κοινῇ σκάπτοντας αἰσθέσθαι ἐξηπατημένους, id eſt, *Planus autem Pantaleon, cum iam eſſet moriturus utrunque filium ſeorſum decepit, cum uni diceret ſe ei ſoli aperire, ubi aurum condidiſſet, ac defodiſſet: ita ut illi ambo poſtea unà fodientes, ſe à patre deceptos eſſe ſenſerint.*

- licet illi plurima] licet planus ille ubertim lacrymetur: licet per Oſirim Aegyptiorum Deum iuret. Herodotus in Euter. Oſirim ſcribit eundem eſſe, atque Dionyſum. Idemq; ſentit Tibull. lib. 1. eleg. 7. *Primus aratra manu ſollerti fecit Oſiris*, &c. De Oſiride multa Plutarchus in lib. de Iſide & Oſiride.

- tollite] attollite, erigite, ut epiſt. ad Piſonem. *non ſit, qui tollere curet.* uel tollite equo, aut uehiculo. ut ſaty. 5. lib. 2. *– quem tollere rheda Velles iter faciens.* quod minus placet: quanuis ita loquatur & M. Tull. ad Qu. Fr. lib. 2. *ſed mea factum eſt inuiſa uerecundia, ut te proficiſcens non tollerem.* Idem. off. 3. *optauit, ut in currum patris tolleretur.* T. Liuius lib. 23. ann. *ſaucios uehiculis tolli, portariq; iubet.*

Quære peregrinum, uicinia] id eſt, uicini quàm maxima uoce poſſunt, reclamant illi plano, cuius fallacias habent cognitas: quære peregrinum aliquem,

nempe

nempe qui te non norit,ut ei os ſublinas : nam nos quidem,qui te nouimus, indu cere ampliùs non potes .

AD LOLLIVM. 2.

Si bene te noui, metues liberrime Lolli
Scurrantis ſpeciem præbere, profeſſus amicum.
Vt matrona meretrici diſpar erit, atque
Diſcolor infido ſcurra diſtabit amicus.
Eſt huic diuerſum uitio uitium, & propè maius,
Aſperitas agreſtis, & inconcinna, grauiſq́;
Quæ ſe commendat tonſa cute, dentibus atris,
Dum vult libertas mera dici, ueraq́; uirtus.
Virtus eſt medium uitiorum, & utrinque reductũ.
Alter in obſequium plus æquo pronus, & imi
Deriſor lecti, ſic nutum diuitis horret:
Sic iterat uoces, & verba cadentia tollit,
Vt puerum ſæuo credas dictata magiſtro
Reddere: vel parteis mimum tractare ſecundas.
Alter rixatur de lana ſæpe caprina.
Propugnat nugis, armatus: ſcilicet vt non
Sit mihi prima fides: &, verè quod placet, vt non
Acriter elatrem: pretium ætas altera ſordet.
Ambigitur quid enĩ? Caſtor ſciat, an Docilis plus.
Brundiſium Numici melius uia ducat, an Appi.
Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat:
Gloria quem ſupra vireis & veſtit, & ungit:
Quem tenet argenti ſitis importuna, fameſq́;:
Quem paupertatis pudor, & fuga: diues amicus
Sæpe decem vitijs inſtructior odit, & horret.
Aut, ſi non odit, regit: ac, veluti pia mater,
Plus, quàm ſe, ſapere, & virtutibus eſſe priorem
Vult: & ait propè uera: mihi contendere noli.
Stultitiam patiuntur opes. tibi paruula res eſt.
Arcta decet ſanum comitem toga. deſine mecum
Certare. Eutrapelus, cuicunque nocere uolebat,
Veſtimenta dabat pretioſa. beatus enim iam
Cum pulchris tunicis ſumet noua conſilia, & ſpes:
Dormiet in lucem: ſcorto poſtponet honeſtum
Officium: nummos alienos paſcet: ad imum

COMMENTARII.

Scurrantis ſpeciem præbere] ſpeciem præ te ferre hominis pabuli cauſa aſſentantis. ſic loquitur Brutus ad Ciceron. in epiſtolis ad Brutum, in ea cuius initium eſt, *Particulam litterarum. qui potes intueri, quæ geſſeris, ſimul & iſta uel probare, uel ita demiſsè, ac facilè pati, ut probantis ſpeciem præbeas?* quanquã uulgò legitur *habeas?* & Iul. Cæſar lib. 3. de bello Gallico, *ſpeciem, atque opinionem pugnatium præberent.* & T. Liuius lib. 3. Annalium, *Romam prima luce uenientes procul ſpeciem hoſtium præbuere.* ſcurra eſt, ut ſup. diximus qui pabuli cauſa potentiori alicui aſſentatur, & riſum mouet. βωμολόχον, & παράσιτον uocant Græci. neque uerò multùm intereſt inter ſcurram, & aſſentatorem, quẽ illi κόλακα nominant: aut, ſi quid intereſt, Horatius tamen hoc loco ſcurrã pro aſſentatore accipit. Quem admodum autem hic poëta ſcurram, id eſt, aſſentatorem, ab amico diſtinguit ac ſeparat, ita M. Tull. ſcurram ab oratore faceto, & urbano li. 2. de oratore ad Q. fratr. his uerbis, *Temporis igitur ratio, & ipſius dicacitatis moderatio, & temperantia, & raritas dictorum diſtinguit*

Thrax erit: aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu ſcrutaberis ullius unquam:
Commiſſumq́, teges & vino tortus, & ira.
Nec tua laudabis ſtudia, aut aliena reprendes:
Nec, cum uenari volet ille, poemata panges.
Gratia ſic fratrum geminorum Amphionis, atque
Zethi diſſiluit: donec ſuſpecta ſeuero
Conticuit lyra. fraternis ceſſiſſe putatur
Moribus Amphion. tu cede potentis amici
Lenibus imperijs: quotiesq́, educet in agros
Aetolis onerata plagis iumenta, canesq́,
Surge: & inhumanae ſenium depone camœnae:
Cœnes ut pariter pulmenta laboribus emta:
Romanis ſollenne viris opus, utile famae,
Vitaeq́, & membris: praeſertim cum ualeas, &
Vel curſu ſuperare canem, uel uiribus aprum
Poſſis. adde, virilia quòd ſpecioſius arma
Non eſt, qui tractet. ſcis quo clamore coronae
Praelia ſuſtineas campeſtria: denique ſaeuam
Militiam puer, & Cantabrica bella tuliſti
Sub duce, qui templis Parthorum ſigna refixit:
Et nunc, ſi quid abeſt, Italis adiudicat armis.
Ac, ne te retrahas, & inexcuſabilis abſis:
(Quamuis nil extra numerum feciſſe, modumq́,
Curas) interdum nugaris rure paterno.
Partitur lintres exercitus: Actia pugna
Te duce per pueros hoſtili more refertur.
Aduerſarius eſt frater. lacus, Adria: donec
Alterutrum velox uictoria fronde coronet.
Conſentire ſuis ſtudijs qui crediderit te,
Fautor vtroque tuum laudabit pollice ludum.
Protinus vt moneam (ſi quid monitoris eges tu:)
Quid de quoque uiro, & cui dicas, ſaepe videto.
Percontatorem fugito: nam garrulus idem eſt:
Nec retinent patula commiſſa fideliter aures.
Et ſemel emiſſum uolat irreuocabile uerbum.
Non ancilla tuum iecur ulceret ulla, puer'ue
Intra marmoreum uenerandi limen amici:
Ne dominus pueri pulchri, cara'ue puellae
Munere te paruo beet: aut incommodus angat.

diſtinguit oratorem à ſcurra.

Eſt huic diuerſum uitio] ſic Ariſt. lib. 2. de morib. ad Nicomach. φίλον, id eſt, amicum, medium conſtituit inter eum, qui omnia loquitur ad uoluntatē, nūquamq́; alterius orationem improbat, aut refellit: & eum, qui in omni ſermone & congreſſu acerbum, atque inſuauem ſe praebet, quem δύσερις, & δύσκολον nominat. *&* *propè* autem reposui, ſecutus libros ueteres.

- inconcinna] inuenuſta, illepida, inſuauis, à ſocietate, & conuictu hominum aliena.

Quae ſe cōmendat tōſa cute] quae ex corporis horrore, aſperitate, ſquallore, illuuie, immunditia, laudem aucupatur. quia, quae tondentur, hirſuta, & piloſa eſſe neceſſe eſt, iccircò per tonſam cutem, totius corporis horridam quandam, & hirſutam aſperitatem ſignificat. M. Anto. Muretus dicebat iccircò per tonſam cutem immunditiam, & ſquallorem ſignificari, quia eo tempore Romani neque barbam, neque capillum tondebāt, praeter immundos, & ſordidos homines, quod puto eſſe falſum. nam contrariū eſt uerum, ut perſpicuum eſt, cùm ex multis aliis locis, tū ex his uerſibus Horat. epiſt. ad Piſon. *Nanciſcetur enim pretium, nomenq́; poëtae, Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam Tonſori Licino commiſerit:* & iis, qui ſunt ſat. III. li. 2. *dixe, Damaſippe,*

Qualē commendes, etiā, atque etiam aſpice: ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur: & quondam non dignum tradimus: ergo
Quem ſua culpa premet, deceptus omitte tueri:
Vt penitus notum ſi tentent crimina, ſerues,
Tuteriſq́; tuo fidentem præſidio: qui,
Dente Theonino cum circumroditur: ecquid
Ad te poſt paulò uentura pericula ſentis?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet:
Et neglecta ſolent incendia ſumere uires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici.
Expertus metuit. tu, dum tua nauis in alto eſt:
Hoc age: ne mutata retrorſum te ferat aura.
Oderunt hilarem triſtes, triſtemq́; iocoſi:
Sedatum celeres, agilem, nauumq́; remiſſi:
Potores bibuli media de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula: quamuis
Nocturnos iures te formidare uapores.
Deme ſupercilio nubem. plerunque modeſtus
Occupat obſcuri ſpeciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges, & percunctabere doctos:
Qua ratione queas traducere leniter æuum:
Ne te ſemper inops agitet, uexetq́; cupido.
Ne pauor, & rerum mediocriter utilium ſpes.
Virtutem doctrina paret, natura'ne donet:
Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum:
Quid purè tranquillet: honos, an dulce lucellum,
An ſecretum iter, & fallentis ſemita uitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia riuus:
Quem Mandela bibit, rugoſus frigore pagus:
Quid ſentire putas? quid credis amice precari?
Sit mihi, quod nunc eſt, etiam minus: & mihi uiuā,
Quod ſupereſt æui, ſi quid ſupereſſe uolunt dij:
Sit bona librorum, & prouiſa frugis in annum
Copia: neu fluitem dubiæ ſpe pendulus horæ.
Hæc ſatis eſt orare Iouem, qui donat, & aufert,
Det uitam, det opes: æquū mi animum ipſe parabo.

Damaſippe, deæque Verum ob conſilium donent tonſore.

- & vtrinque reductum] ab utroque extremo remotum.

Alter in obſequium plus æquo] alter ille, ſiue aſſentator, ſiue ſcurra, plus æquo officioſus, ita ut facile appareat, arceſſitam, & de induſtria quæſitam, & ſimulatam eſſe blanditiam.

- imi lecti] in quo ipſe accumbit. eſt enim imus lectus uel infima pars lecti, uel lectus infimus, minuſque honorificus, in quo uidelicet diſcũbunt inferiores amici. quod declarat locus Sueton. in Auguſto, *Neque cœnauit unquam, niſi in imo lecto aſſiderent.* Plautus in Sticho, *ſcis tu me dudum eſſe imi ſubſellij uirum.* ibi. *Ergo oratores populi ſummates uiri, ſummi accumbent, ego infimatis infimus.* imi igitur lecti deriſorem ſic accipio, qui ſe, & eiuſdem loci, ordiniſq; homines derideat. ſolent enim aſſentatores, & ſcurræ de ſe, quàm maximè fieri poteſt, detrahere, ſuaq; omnia extenuare, ſeipſos denique deridere: diuiti autem parcere: ei omnia tribuere: eum ſuſpicere, & admirari. ſat. v i i i. lib. 2. *Inuertunt Aliſanis uinaria tota Vibidius, Balatroque ſecutis omnibus imis.* imus autem ualet idem ferè, quod infimus, aut extremus. lege annot. ad epiſt. 2. lib. 2. *- talos a uertice pulcher ad imos.*

- uoces] diuitis uoces iterat, quaſi admirans.

- uerba cadentia tollit] uerba diuitis excipit. ſaty. i i i i. lib. 1. *Cum flueret*

lutu-

Iutulentas, erat, quod tollere uelles.

- dictata m. Reddere] propriè dixit *dictata reddere.* ſic M. Tull. de nat. deorum lib. 1. *Iſta enim à uobis, quaſi dictata, redduntur.* aliud *reddere uoces.* Horat. epiſt. ad Piſones, *Reddere qui uoces iam ſcit puer.*

- vel partes mimum tractare] duabus aptiſſimis ſimilitudinibus aſſentatoris ingenium, & mores expreſſit. Quemadmodum (inquit) puer, magiſtri docentis, ac prælegentis uocem ſubſequitur, & excipit: quæ ab eo dictata ſunt, colligit, repetit, ac pronunciat: ſi aſſentator orationem potentioris amici blandiſſimè excipit, atque iterat, ut eum quàm maximè admirari, probareq́; uideatur. altera ſimilitudo ducta eſt ab hiſtrionibus, & actoribus comœdiarum. ſciendum eſt autem, hiſtriones alios fuiſſe primarum partium, alios ſecundarum, & ſic deinceps, uſque ad eum numerum perſonarum, quæ intercedebant in comœdia. Eum igitur, qui primas partes agebat, ceteris omnibus uoce, & geſtu præſtare oportebat, adeò ut ſi fortè is, cui ſecundæ partes obtigerant, poſſet aliquanto clarius, quàm ipſe primarũ, dicere, minus contenderet, quàm poſſet: ne ſeſe principi illi exæquaret, aut ne etiam eum ſuperaret. Quod declarat M. Tull. in diuinatione in Verrem, his uerbis, *vt in actoribus Græcis fieri uidemus. ſæpe illum, qui eſt ſecundarum partium, cum poſſit aliquanto clarius dicere, quàm ipſe primarum, multùm ſummittere, ut ille princeps quàm maximè excellat: ſic faciet Allienus*, &c. talis igitur eſt aſſentator, aut ſcurra, qualis actor ſecundarum, aut tertiarum partium, in eo, quòd uires, & facultatem ſuam quàm maximè extenuat, atque eleuat. Nam ſi ſit ei, exempli cauſa, ſermo aliquis cum diuite indoctiſſimo, & infantiſſimo inſtitutus, cum ſit ipſe diſertus, eruditus, & eloquens, is ſuam eloquentiam, quàm maximè poterit, extenuabit, & occultabit, atque ultrò hæſitabit, ac balbutiet, ut diues ille quàm diſertiſſimus, ac facundiſſimus eſſe uideatur.

- mimum] hiſtrionem. aliàs mimus fabula eſt paulo obſcenior, ac licentior, quàm comœdia, quales erant Laberij mimi, ἀπὸ τῦ μιμεῖσθαι appellata: quia ea imitatur & ſermones obſcenos, & facta indecora, ac turpia.

Alter] agreſtis ille, & inconcinnus.

- de lana caprina] de re nihili. notum prouerbium eſt.

Propugnat nugis] propugnat pro nugis, id eſt, nugas defendit, armatus proinde ac ſi pro aris, ac focis pugnandum ſit. caue ita coniungas, *armatus nugis*, quod vulgò faciunt. neque eſt, quòd quiſquam hoc loquendi genus improbet, *propugnare nugis*, nam apud ueteres in uerbis compoſitis non ſolebat præpoſitio repeti, ut *adigere iuſiurandum*, & *adigere arbitrum* dicebant, non ad arbitrum. & ita M. Tull. 3. de Offic. *arbitrum illum adegit, quicquid ſibi ea de re facere oporteret ex fide bona.* & in Topic. *aquæ pluuiæ arcendæ adigere arbitrum non poſſis.* & pro Roſcio Com. *Quæ cum ita ſint: cur non arbitrum pro ſocio adegeris Roſcium, quæro.* id eſt, ad arbitrum adegeris. Virgil. Aen. 9. *Quis deus Italiam, quæ uos dementia adegit?* Horat. de arte poet. *neu quid medios intercinat actus.* ita propugnare nugis ualet pugnare pro nugis, uel ſi quis malit, propugnare pro nugis.

- ſcil. vt non ſit m. pri. fid. & uerè, &c.] totius huius loci hæc ſententia eſt, Scilicet, ait agreſtis ille, (eſt enim μίμητις) ſi quis mihi alteram ætatem, id eſt, uel adoleſcentiam, uel alteram uitam, ſeu longiorem, quàm natura, & fata ferant mercedis, & pretij loco, promittat, vt ne liberè dicam, acriterq́; defendam, & obtineam, quod mihi reuera placet: ego reijciam, ac reſpuam. uſitatius diceremus, nolim merere alteram ætatem, ut non liceat mihi, quod uerè placet defendere, & ut non mihi in primis fides habeatur. ſic enim loquitur Plautus in Menæchmis, *Neque hodie, ut te perdam, meream deûm diuitias mihi.* Idem Moſtell. *quid merear,*

reor, quamobrem mentiar? id eſt, quid eſt quod tanti faciam, ut eo accepto mētiri uelim: ſic & M. Tullius orat. de ſignis, *Quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues Ro. ſunt, mereri uelle, ut ab ijs marmorea Venus illa auferatur?* Idē lib. 2. de Finib. *quid merearis igitur, ut te dicas in eo magiſtratu omnia uoluptatis cauſa facturum eſſe?* Iterum Plautus Bacchid. *quadringentis Philippis filius me, & Chryſalus circunduxerunt: quem quidem ego vt non excruciem, alterum tantum auri non meream.* Tibullus autem propius acceſſit ad hoc genus Horatianum, eleg. ix. lib. 1. *Tum mihi iurabis nullo te diuitis auri Pondere, non gemmis uendere uelle fidem: Non, tibi ſi pretium Campania terra daretur: Non, tibi ſi Bacchi cura, Falernus ager.* Iam quòd Horatius alteram ætatem poſuit, pro grandi, & amplo pretio, uidetur in eo Homerum eſſe imitatus, apud quem ἰλ. ι, Phœnix negat Achilli ſe ulla conditione paſſurum, ut ab eo diſtrahatur, non, ſi deus ipſe ſibi promittat ſenectute abſterſa, atque ablata, adoleſcentiam, & pubertatem. Sic Homer. *Ὡς ἂν ἔπειτ' ἀπὸ σεῖο, φίλον τέκος, οὐκ ἐθέλοιμι λείπεσθ', οὐδ' εἴ κέν μοι ὑποσταίη θεὸς αὐτὸς γῆρας ἀποξύσας, θήσειν νέον ἡβώοντα.* fortaſſe uerò hæc ſunt referenda ad illam de Phaone fabulam, qui, cum Venerem ex Chio traieciſſet, hanc mercedem operæ, officijq; tulit, quòd ex rugoſo, arido, imbecillo ſene, nitidus, & firmus iuuenis effectus eſt. Iolaus item, cum apud inferos, et iam mortuus cognouiſſet, Euryſteum ab Athenienſibus Heraclidas ad ſupplicium depoſcere, optauit à Dijs inferis, ut ſibi liceret reuiuiſcere, tantiſper dum illum interficeret. quo impetrato, Euryſteoq; interfecto, ad inferos bis mortuus reuerſus eſt. alij dicunt non mortuum reuixiſſe, ſed ætate iam confecta, & uicta, iterum pubuiſſe, deinde Euryſteo interfecto, iterum ſenem factum eſſe. huc quoque aſcribere licet notiſſimam de Pelia fabulam, quem promiſerat Medea ſe è ſene, iuuenem puberem, ac florentem effecturā. de quo uide ad ſat. v. lib. 2. Prætereà Pherecydes, & Simonides ſcripſiſſe dicuntur Iaſonem à Medea recoctum, iunioremq;, quàm erat anteà, eſſe factum. Idemq; de Aeſone eius patre Græcus quidam poeta ſcribit, his uerbis, *Αὐτίκα δ' Αἴσονα θῆκε φίλον κόρον ἡβώοντα, Γῆρας ἀποξύσασ' εἰδυίῃσι πραπίδεσσι, φάρμακα πόλλ' ἕψουσ' ἐπὶ χρυσείοισι λέβησι.* qui uerſus extant in argumento Medeæ Eurip.

- ſordet] nihili fit à me, nihili penditur. Virg. Alex. *Et faciet, quoniam ſordent tibi munera noſtra.*

Ambigitur quid enim?] qua enim de re controuerſia eſt? nempe de nugis, de rebus minimi ponderis.

Caſtor ſciat, an Docilis plus] Caſtor & Docilis par gladiatorum.

Num. mel. v. &c.] Numicia uia, an Appia. De uia Numicia (ſic enim legitur in uulgatis cod.) nihil comperi. neque hanc uiam Publius Victor, qui ſcripſit de regionibus, & locis urbis Romæ, uſquam commemorat, cum ceteras uias enumeret. in codice quidem Torneſiano ſine ulla litura, ſcriptum eſt *Minuci*, non *Numici*. de Minucia uia autem meminit M. Tull. lib. ix. epiſt. ad Attic. epiſt. cuius principium eſt, *Natali die tuo*, &c. *cohorteſq; ſex, quæ Albæ fuiſſent, ad Curtium Minuciæ tranſiiſſe*, &c. ut mihi fiat uериſimile legendum hic eſſe *Minuci uia*. niſi cui fortè ſecunda ſyllaba nominis *Minuci* uidebitur eſſe longa. quod ratio poſtulat. ſed fortaſſe aut ijdem erant Minucij, qui Minicij: aut dici poteſt, hanc uiam, *Miniciam* eſſe nominatam à Minicio, & legendum apud Cicer. *Minicia uia*. nam apud Pub. Victorem quidem ſuſpicor in nomine *Ciminia*, litteras eſſe præpoſtero, confuſoq; ordine locatas, & pro *Ciminia* totidem litteris legendum eſſe *Minicia*. ueruntamen iudicet lector.

- damnoſa Venus] infrà epiſt. ad Aug. lib. 2. *damnoſa libido*.

- præceps alea] epithetum aptiſſimum ad aleæ iactum.

- nudat]

-nudat] pauperat, ut loquitur Plautus, & item noſter Horat.

Gloria quem ſup. vires, &c.] eum, qui oſtentationis, & gloriæ cauſa, ueſtitu utitur ſumtuoſiore, unguentoq; largiore, aut cariore, quàm facultates ferãt.

-importuna] quæ deſiderantem conquieſcere non ſinit, quæq; à portu quodammodo prohibet. vt ſuprà Od. XVI. lib. 3. *Importuna tamen pauperies abeſt*.

-paupertatis pudor] parſimoniæ, uel paupertatis pudorem ait eſſe peſſimũ M. Porcius Cato apud Liuium lib. 34. annalium.

-diues amicus] ordo uerborum hic eſt, diues amicus ſæpe multis partibus uitioſior inferiore amico, quamuis hic talis ſit, qualem eum deſcripſit, nempe Veneri deditus, aleator, oſtentator, & glorioſus, pecuniæ cupidiſſimus, &c. eum tamen odit, ab eoq; abhorret, ac refugit: aut, ſi non odit, &c.

-mihi contendere noli, &c.] hæc loquitur potentior amicus. ſignificat autem Horatius, diuites exiſtimare ſibi aut omnia licere, aut certè plura, quàm tenuibus. Itaque Ariſtoteles ſcribit Rhetor. 2. *ὅτι ἀνόητον ὁ πλοῦτός ἐστι*, id eſt, ſtultas eſſe diuitias. & Iſocrates Areopagitico, *συνῆπται, καὶ συνακολουθεῖ τοῖς πλούτοις, καὶ ταῖς δυναστείαις ἄνοια, καὶ μετὰ ταύτης ἀκολασία*. & Plautus in Sticho, *Secundas fortunas decent ſuperbiæ*. Iam totum hunc locum, ſecutus ueteres libros & Vaticanos, & alios, reſtitui, cùm anteà legeretur, *meæ contendere noli Stulte p. o.* Eſt autem Horatianum, *mihi contendere*, pro eo, quod eſt, *mecum contendere*.

Arcta decet ſanum comitem toga] utebantur laxioribus, & amplioribus togis diuites, quàm tenues homines, ut ſuprà Od. IIII. epod. *Vides'ne ſacram metiente te uiam, Cum bis ter ulnarum toga, Vt ora uertat huc, & huc euntium Liberrima indignatio*.

Eutrapelus cuicunque] ſtulto diuiti, & improbo, orationem affingit ſapiẽtem, & ueram, ut tanto apertius demonſtret, diuitias homini, præſertim prauo, & inſipienti nocere potius, quàm prodeſſe. ſed illud prætereà, & quidem præcipuè docet, non eadem licere inferiori amico, quæ ſuperiori. Arbitror autem hic deſignari Volumnium illum Eutrapelum, ad quem extant epiſt. M. Tull. lib. 7. duæ poſtremæ: quem commemorat & epiſtola quadam ad Papir. Pætum, lib. 9. & Philippica XIII. qui fuit Antonij intimus.

-beatus enim iam] diues factus, benè nummatus: uel qui ſua opinione ſit beatus.

-ſumet noua conſilia] ſuſcipiet per ſe, & nemine conſulto, noua conſilia. aliud eſt capere conſilium.

Dormiet in lucem] dormire in lucem eſt inertium hominum, aut certè ocioſorum, ſecurorum, & ſolutorum, ut ſuprà epiſt. ad Scæuam, *Si te grata quies, & primam ſomnus in horam Delectat*. & ſat. VI. lib. 1. *Deinde eo dormitum non ſollicitus, mihi quòd erat Surgendum ſit manè*.

-nummos alienos paſcet] pecuniam alienam accipiet grandi fænore. nam ita fit, ut nummi alieni paſcantur, & creſcant, pecuniaq; pecuniam pariat, ex quo *τόκος* à Græcis eſt appellatus.

-ad imum] ad extremum, tandem.

Thrax erit] gladiator erit. M. Tull. oratione de prouincijs conſular. *Cuius iter in prouinciam fuit eiuſmodi, ut rex Ariobarzanes conſulem ueſtrum ad cædem faciendam, tanquam aliquem Thracem, conduceret*. Horat. ſaty. VI. lib. 2. *Thrax eſt Gallina Syro par*.

Commiſſumq; teges] ſic ſaty. IIII. lib. 1. *-commiſſa tacere Qui nequit, hic niger eſt*. ſaty. III. eiuſd. *-quid faciam, ſi furtum fecerit, aut ſi Prodiderit commiſſa fide?* & commiſſa ſimpliciter intelliguntur arcana, & conſilia alterius fidei commiſſa, ut

hic

hic, & inf. ead. epiſt; *Nec retinent patulæ commiſſa fideliter aures.* & in epiſt. de arte poët. *Ille ſegat commiſſa.* Iſocrates appellat λόγων παρακαταθήκας, ad Demonicũ, his uerbis, μᾶλλον τήρει τὰς τ̃ λόγων, ἢ τὰς τ̃ χρημάτων παρακαταθήκας. M. Tul. Tuſcul. 2. *an celi iuſtitia poterit ab homine propter uim doloris enunciante commiſſa, prodente conſcios?*

– & uino tortus, & ira] torquentur enim homines quodammodo uino, & ira, id eſt, poti, & irati arcana ſibi commiſſa interdum enunciant. tùm hominum ingenia vino explorantur. Od. xxi. lib. 3. *Tu lene tormentum ingenio admoues Plerumque duro.* & de arte poët. *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborant, An ſit amicitia dignus.* hoc ergo dicit: neque potus, neque iratus occulta tuæ fidei credita, aperies.

Nec, cum uenari uolet ille, &c.] inferior amicus totum ſe ad nutum, & uoluntatem potentioris inflectere, & torquere debet. Itaque danda ei opera eſt, ut illius ſtudia omnia amare, ac probare uideatur. nam quem ad modum morum, & animorum, ita & ſtudiorum ſimilitudo amicitiam conglutinat: diſſimilitudo, inimicitias concitat: idque declarat exemplo geminorum fratrum Amphionis, & Zethi.

Gratia ſic fratrum, &c.] Zetus, & Amphion gemini fratres, ingenio, & inſtituta ratione uitæ, & ſtudio, multum inter ſe diſſimiles fuiſſe dicuntur. hic enim fuit Philoſophus, idemq; muſicus: ille paſtor à Muſis, & philoſophia alieniſſimus: hic comis, ſuauis, commodus: ille agreſtis, ſeuerus, inſuauis, & inhumanus. qua ex diſſimilitudine factum eſt, ut amicitia, caritasque illa fraterna facilè inter eos diſſolueretur. Zethum à Muſica admodum alienum fuiſſe declarat Stratonici hominis facetiſſimi iocus in Muſicum quendam Zethum nomine, ut ſcribit Athen. lib. 7. Ζήθου δὲ τ̃ κιθαριςῦ διεξιόντος περὶ μουσικῆς, μόνῳ σοι, ἔφη, οὐ προσήκει περὶ μουσικῆς λαλεῖν, ὅς γε τὸ ἀμουσότατον τ̃ ὀνομάτων εἵλου, εἰ σεαυτὸν ἀντ' ἀμφίονος ζῆθον καλεῖς, id eſt, cum Zetus cithariſta de muſica diſſereret, tibi ſoli (inquit) minimè omnium cõnuenit de muſica uerba facere, qui quidem nomen tibi aſciueris à muſis alieniſſimum, ſi teipſum pro Amphione Zethum nominas. Ex Platone quoque facile intelligere licet magna ſæpe fuiſſe inter fratres illos iurgia. ſic enim ille in Gorgia ex Euripidis tragœdia quadam, quæ non extat. κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν, ὅπερ ὁ Ζῆθος πρὸς τ̃ Ἀμφίονα Εὐριπίδου, ὥσπερ ἐμνήσθην. καὶ γάρ ἐμοὶ ἄττα τοιαῦτα ἐπέρχεται πρός σε λέγειν, οἷάπερ ἐκεῖνος πρὸς τ̃ ἀδελφόν, ὅτι ἀμελεῖς ὦ Σώκρατες, ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι, id eſt, *Vereor ne eodem animo ſim affectus, quo Zethus in Amphionem Eurypidis. nã mihi quoque talia quædam ueniunt in mentem, quæ tibi dicam, cuiuſmodi fertur ille fratri dixiſſe, quia negligis ea, ô Socrates, quæ te curare oportet maxime.* Eundem Zethũ à philoſophia abhorruiſſe ex M. Tullio intelligere licet lib. 2. de orat. *quos tu cum haberes auctores, Antoni, miror cur philoſophiæ, ſicut Zethus ille Pacuuianus, prope bellum indixeris.* Accedat his Propert. lib. 3. de Antiopa. *Et durum Zethum, & lacrymis Amphiona mollem Experta eſt ſtabulis mater abacta ſuis.*

– lyra] Amphionis muſici, & citharœdi clariſſimi.

– ſenium] id eſt, odium, inſuauitatem ſenilem: uel quia ſenilia fere omnia moleſta, & iniucunda ſunt: itaque ſenectus mala ætas appellabatur à ueteribus: uel quia moleſtiæ ſenectutem ante tempus accelerant, uide quæ annor. ſup. ad epiſt. 7. ibi *& amore ſeneſcit habendi.* M. Tull. pro Milone. *mæret equeſter ordo, tota ciuitas confecta ſenio eſt.* Plaut. in Trucul. *male quod mulier incepit, niſi efficere perpetrat, id illi morbo, id illi ſenio eſt.* uide & Nonium Marc.

– pulmenta] pulmentaria ex lumbis leporinis confecta. dicta ſunt autem à pulte pulmenta, & pulmentaria.

Romanis ſollenne viris opus] Venari eſt opus ſollenne, id eſt, ſtatum, & uſitatum Romanis.

- ſpecioſius] uenuſtius, *εὐσχημονέστερον*, decentius, aptius.

- quo clamore coronæ] quo aſſenſu, qua approbatione circunſtantis multitudinis, quo applauſu, qua acclamatione.

- ſuſtineas] ineas, perferas, ſubeas.

Præt. camp.] certamina ludicra, quæ committuntur in campo Martio. in lib. de arte poët. *Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis.*

- ſæuam] χαλεπὴν, aſperam, laborioſam, difficilem.

Cantabrica bella] ſup. Od. VIII. lib. 3. *Seruit Hiſpanæ uetus hoſtis oræ Cantaber ſera domitus catena.*

Sub duce] Auguſto. ut ſup. Od. XV. lib. 4. *Et ſigna noſtro reſtituit Ioui Derepta Parthorum ſuperbis Poſtibus.*

- refixit] quinque libri ueteres, & manu ſcripti ſic habent *ſigna refigit Nunc & ,ſi quid*, &c.

- adiudicat armis] acquirit populo Rom. idq́; exercitu populi Rom.

Ac, ne te retrahas, &c.] id eſt, atque, ut ne te nimis longè abducas ab exercitationibus tuis, & certaminibus campi Martij, & ne ita abſis ab urbe, vt probabilem abſentiæ excuſationem afferre non poſſis, interdum quædam belli ſimulacra exerces in agro paterno: interdum ludis rure, quanuis nil niſi ſapienter, & prudenter facias.

Quanuis nil extra numerum f. m. q. Curas] hæc ſunt includenda interpoſitionis nota. eſt enim ἐπιθεράπευσις uerbi *nugaris*. *extra numerum* autem ualet ineptè, inſipienter, inconſideratè, temerè, tralatione ducta à ſaltatoribus, quorum motus & ſaltatio certis legibus, ac numeris conſtabat. ex quo moueri dicuntur in numerum, qui numeroſè, aptè, & compoſitè mouentur. Lucr. lib. 4. *Quid porrò, in numerum procedere cum ſimulacra Cernimus in ſomnis, & mollia membra mouere Mollia mobiliter?* &c. & lib. 2. *- in numerumq́; exultant ſanguine læti.* Iterũ lib. 4. *Quod ſupereſt, non eſt mirum ſimulacra moueri, Brachiaq́; in numerum iactare, & cetera membra.* Virg. Georg. 4. de Cyclop. *Illi inter ſeſe magna ui brachia tollunt In numerum, uerſantque tenaci forcipe ferrum.* Idem in Sileno. *Tum uerò in numerum Faunosque, ferasq́; uideres Ludere.* cuius contrarium eſt extra numerum. Lucr. lib. 5. *Atque extra numerum procedere membra mouentes Duriter, & durè terram pede pellere matrem.* M. Tull. parad. ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτ. *hiſtrio ſi paulo ſe mouit extra numerum, aut ſi uerſus pronunciatus eſt ſyllaba una breuior, aut longior, exibilatur, & exploditur.* ſimiliter *extra modum* ualet ſine modo, non ſeruato modo. Cicer. de orat. ad Qu. Fratr. *uox extra modum abſona.* numerus autem ad ῥυθμὸν, ſeu metrum refertur, modus ad cantum. ut epiſt. de arte poët. *Acceſſit numeriſque, modiſque licentia maior.* & in modum ualet modulatè, non, numeroſè, ſeu εὐρύθμως, quanuis ita Muretus explicet apud Catull. in carmine in nupt. Iuliæ & Manlij.

Partitur lintres] id eſt, diuidit nauiculas inter ſe, ut duæ ſint aduerſariæ claſſes, vna, quæ ſimilitudinem claſſis Cæſarianæ præbeat, altera, quæ Antonianæ. fuit autem hæc pugna naualis ſeriò commiſſa ad Actium promontorium Epiri.

- refertur] ſimulatur, repræſentatur.

- uelox uictoria] tradunt Plutarchus, Florus, alij, uictoriam illam Actiacam fuiſſe celerrimam.

- lacus] lacus qui eſt in fundo paterno. *lacus* (inquit Varro) *lacuna magna, ubi aqua contineri poteſt.*

- qui crediderit] Auguſtus, potentior amicus.

- utroque pollice] utroque pollice compreſſo. nam premere pollicem geſtus erat fauentis. Plin.lib.27.cap.11.uel ſequamur Porphyri. qui utroque pollice uult dictum eſſe *συμπεδοχικῶς* pro, utraque manu.

Protinus ut moneam, &c.] Protinus continuitatem ſignificat, inquit Varro. hoc igitur dicit. Continuato ſermone, ut te moneam, uideto & quid, & de quo, & cum quo loquare. Si legemus *Protenus*, facilior erit lectio. nam *protenus* ualet porrotenus, deinceps, conſequenter.

- ſi quid mon. eg. tu] hæc ſunt includenda interpoſitionis nota.

- commiſſa] arcana & occulta fidei commiſſa, vt ſuprà.

- patulæ aures] percontatoris uidelicet, qui ea ab alijs ſciſcitatur, & exquirit, quæ ad alios continuò perferat, & renunciet.

- uolat] Iccircò Homerus uerba ferè ſemper pennigera, aut (ut ita dicam) pennata, ſeu alata nominat. Nam paſſim apud eum occurrit hoc. *ἔπεα πτερόεντα προσηύδα*.

Non ancilla tuum iecur ulceret, &c.] id eſt, uide, ne vllius puellæ, puerive amore capiaris in ædibus potentioris amici. ſup. ad Od. 1. lib. 4. admonuimus, iecur ſedem libidinis eſſe.

Ne dominus pue. pulch. caræ've, &c.] ne tibi eueniat alterum è duobus malis, vel ut impetres, quod amas, tibique illud ipſum magni beneficij loco numeretur, uel repulſam feras, & ita potentiorem amicum illiberalem ſe erga te præbuiſſe queraris.

Qualem commendes, &c.] utiliſſimum præceptum, diligentiſſimeq; retinendum. cui non diſſimile eſt illud Theognidis, *Μήποτ' ἐπαινήσῃς, πρὶν ἂν εἰδῇς ἄνδρα σαφηνῶς, Ὀργὴν, καὶ ῥυθμὸν, καὶ τρόπον ὅστις ἂν ᾖ*...

- ne mox Incutiant aliena, &c.] uerbum *incutiendi* grauiorem quendam perturbationis ictum animo illatum ſignificat per tralationem ſermonis. nam incutere propriè eſt quatiendo, & commouendo inferre. ut *incutere plagam*. ex quo *incutere dolorem, timorem, tremorem, deſiderium, amorem*. ut ſuprà diximus in epiſt. ad Villicum.

- & quondam] nonnunquam, aliquando.

- tradimus] commendamus alteri, ut ſuprà epiſt. ad Claud. Ner. - *ut tibi ſe laudare, & tradere coner*.

- ergo, Quem ſua culpa premet, &c.] ergo ſi acciderit, ut is, qui fuerat abs te commendatus tanquam uir bonus, & integer, cum eum talem eſſe putares, ſua culpa in periculum adducatur, tum tu tua ſpe falſus, deſine eum tueri.

- Vt penitus notum, &c.] ratio eſt ſuperioris uerſus. deſine (inquit) illum, qui tuam ſpem fefellit, tueri, ut amicum hominem tibi perſpectum, & cognitum falſis criminibus circumuentum, atque oppreſſum, omni ſtudio, & acerrima contentione ſubleues, tegas, ac defendas.

- qui, Dente Theonino, &c.] qui, cum maledictis configitur, cum maledico dente carpitur, non intelligis communem eſſe metum, commune periculum? non uides tibi idem periculum imminere? non uides, periculum, quod in illum intenditur, ad te paulo pòſt eſſe peruenturum? Hunc Theonem tradunt poëtam petulantiſſimum, ac maledicentiſſimum fuiſſe. aptiſſimè autem dentem cum uerbo rodendi coniunxit. nam & *dentata charta* à M. Tull. dicitur, maledica, atque aculeata: & rodere pro eo, quod eſt obſcurè, & diſſimulanter maledictis inſectari. ut pro Corn. Balbo. *more hominum inuident, in conuiuijs rodunt*. & Hor. ſaty. IIII. lib. I. - *abſentem qui rodit amicum*. & ſaty. VI. *Quem rodunt omnes libertino patre natum*.

Nam tua res agitur,] in periculo uerſatur. ſic dicimus agitur caput, fama, exſtimatio,

exiſtimatio, fides, officium, fortunæ meæ. nunquam autem agitur de capite, &cæ. nam agere de aliqua re, eſt uerba facere: ſermonem, aut conſilium habere. ut M. Tull. epiſt. ad M. Cælium lib. 5. *Non potuit accuratius agi, neque prudentius, quàm actum eſt à te cum Curione de ſupplicatione.* In Lælio autem locus ille corruptus eſt, *& ſi qua fortuna acciderit, ut minus iuſtæ amicorum uoluntates ſint adiuuandæ, in quibus eorum aut de capite agatur, aut fama,* &c. legendumq; eſt, ut ſcriptum reperi in cod. antiq. *aut capiti agatur.* & ita Aul. Gell. lib. 1. cap. 3. Tum in oratione pro Quinctio, ubi legitur *ſi prædijs tuis ageretur,* legendum ita, ut emendauit Budæus, *ſi dupondius tuus ageretur.* cum hoc loco congruit illud Liuianum lib. 7. *quanquam pugnauimus uerbo pro Sidicinis, re pro nobis, cum uideremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti, &, ubi conflagraſſent Sidicini, ad nos traiecturum illud incendium eſſe.*

Et neglecta ſolent incendia, &c.] ſic Pind. εἰδ. γ. Pyth. *πολλὰν τ' ἐν ὄρει πῦρ ἐξ ἑνὸς σπέρματος ἔνθορον ἀΐστωσεν ὕλαν.* Et Euripid. quodam loco. *μικρῦ δ' ἐκ λαμπτῆρος ἴδαιον σέλας πρήσειεν ἄν τις.*

Dulcis inexpertis cultura] non diſſimile eſt hoc prouerbium Græcorum, *γλυκὺς πόλεμος ἀπείροις.* culturam autem pro cultu poſuit.

Expertus] *ὁ διὰ πείρας ἰών.* qui periculum fecit.

– dum tua nauis in alto eſt] id eſt, dum in curſu es. tralatio eſt.

Hoc age] in hanc curam incumbe. *hoc agere* loquendi genus Latinis uſitatum eſt, quod ualet negocium ſuſceptum accuratè adminiſtrare: attentum eſſe in re aliqua, aut in ſermone, qui habetur: totum ſuum ſtudium, & cogitationem in una re ponere. Terent. in Andr. *hoccine agis, an non?* D. *ego uerò iſtuc.* ibid. *ipſum adeò præſtò uideo cum Dauo. hoc agam.* in Eunucho. Chr. *alias res agis.* P. *iſtuc ego quidem.* ſic Xenophon. Ελλωικ. δ. *οὐδὲ γὰρ ἐκράτουν αὐτοῦ αἱ τοῦ σώματος ἡδοναί· ἀλλ' ἀεὶ πρὸς ᾧ εἴη ἔργῳ, τοῦτ' ἔπραττε.* Horat. ſaty. 3. lib. 2. – *ut uinas igitur uigila: hoc age.* Plautus Mil. glorioſ. *hanc age rem. res ſubitaria eſt.* Plutarch. in Coriolano ſcribit, cum magiſtratus aut pontifices ſacrificabant, præconem magna uoce clamare ſolitum eſſe, *hoc age.* quibus verbis iubebat animum ad ſacra attendere, nullumq; omnino opus alienum interponere. uerba Plutarchi ſunt hæc. *ὅταν γὰρ ἄρχοντες, ἢ ἱερεῖς πράττωσί τι τῶν θείων, ὁ κῆρυξ πρόεισι, μεγάλῃ φωνῇ βοῶν, ὃκ ἄγε. σημαίνει δὲ ἡ φωνὴ, τοῦτο πρᾶττε, προσέχειν κελεύουσα τοῖς ἱεροῖς, καὶ μηδὲν ἔργον ἐμβαλεῖν μεταξύ,* id eſt, *cum enim magiſtratus, aut ſacerdotes aliquam rem diuinam faciunt, prodit præco magna uoce clamans, hoc age. ſignificat autem uox, τοῦτο πρᾶττε. iubens attendere ad ſacra, & nullum opus intermiſcere.*

– agilem, nauúmq;] hominem ad agendum promtum, ac paratum, ad res agendas aptum, *δραστήριον, πρακτικόν,* ut ſuprà epiſt. 1. *Nunc agilis fio.*

– remis] ignaui, deſides, *ἀνειμένοι,* inertes.

Potores bibuli] *bibuli* cohæret cum nomine *potores*; eſtque numeri multitudinis.

Deme ſupercilio nubem] aufer è uultu triſtitiam, atque immoderatam ſeueritatem; quæ contracto, ac ſublato ſupercilio ſignificatur: quod Græci *τὸ τῶν ὀφρύων νέφος,* id eſt, ſuperciliorum nubem, appellant. & ita Eurip. in Hippol. coron. ex quo *ὀφρυόεντες* à Græcis appellantur ſeueri, triſtes, ſuperbi, & *πρόσωπον συνωφρυωμένον* Eurip. in Alceſtid. & *αἴρειν τὰς ὀφρῦς,* id eſt, tollere ſupercilia, prouerbij locum obtinet tùm apud Græcos, tùm apud Latinos, pro eo quod eſt, uultu triſtitiam quandam præ ſe ferre. Diphilus comicus apud Athen. lib. 2. *Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα, συμπείθεις γελᾶν, Τόν τ' ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν, θρασύν.* & ita Catull. ad Ianuam mulieris impud. *Præterea addebat quendam: quem dicere nolo Nomine, ne tollat rubra ſupercilia,* id eſt, ne ſublato ſupercilio ſignificet ſe mihi ira-

tũ eſſe,ne grauiter,& iniquo animo ferat.*συνωφρὺς* etiã appellatur à Græcis is,qui ſupercilii nube, id eſt,contractione,triſtitiã quandã præ ſe fert.ex quo uerbũ *συνωφρόω*,& *συνωφρῶν ὄμματα* apud Eurip.in Electra.& Sophocles in Antigone diſertè *νεφέλην ὀφρύων* nominat,aſpectum mæſtum, ac triſtem. ſic Sophocl.*νεφέλη δ' ὀφρύων ὕπερ αἱματόεν ῥέθος αἰσχύνει τέγγουσ' εὐῶπα παρειάν*. ſic Cicero in orat. in Piſon. *ὑπερβολικῶς* quidem illud,ſed tamen urbanè, ac facetè, Piſonem interrogatum quid ſentiret de ſuo conſulatu,ait reſpondiſſe *altero ad frontem ſublato,altero ad mentum depreſſo ſupercilio,crudelitatem ſibi non placere*; ſignificans,ac deſcribens eius ineptam,atque importunam ſeueritatem, quam in eadem oratione *frontis nubeculam* appellat. Idem de eodem in orat.pro Sextio.*Tanta erat grauitas in oculo : tanta frontis contractio, ut illo ſupercilio,tanquam Atlante cælum,reſp.niti uideretur.* Demoſthenes in orat. *περὶ παραπρ.* *ἀνασπᾶν τὰς ὀφρῦς* uidetur accipere pro eo quod eſt, plus æquo ſibi arrogare, & gerere ſe inſolenter. ſic ille *τότε μὲν μέτριον παρεῖχεν ἑαυτὸν ἐπειδὴ δὲ μέγιστα εἴργασαι κακά, τὰς ὀφρῦς ἀνέσπακε*.& *συνάγειν τὰς ὀφρῦς*.apud Ariſtoph. in Pluto, triſtitiam & mæſtitiam ſignificat. Quemadmodum autem ſublatum,& contractum ſupercilium triſtitiam, & ſeueritatem, ſignificat, ſic remiſſum & laxum, hilaritatem. Pindarus *ᾠδ.θ. Πυθ. ἀγανᾷ χλιαρὸν γελάσσαις ὀφρύι*.& Eurip.in Iphigen.in Aulide remittere ſupercilium. *Μέθες νῦν ὀφρῦν, ὄμμα, τ' ἔκτεινον φίλον*.Idẽ in Cyclope.Silenus. *Ὡς ἐκπιεῖν ἂν κύλικα βουλοίμην μίαν, Πάντων κυκλώπων ἀντιδοὺς βοσκήματα, Ῥῖψαί τ' ἐς ἅλμην λευκάδος πέτρας ἄπο, Ἅπαξ μεθυσθεὶς, καταβαλών τε τὰς ὀφρῦς. Ὡς, ὅς γε πίνων μὴ γέγηθε, μαίνεται*. Hom. *ἰλ.ο.* de Iunone.*ἡ δ' ἐγέλασσε Χείλεσιν, οὐδὲ μέτωπον ἐπ' ὀφρύσι κυανέῃσιν Ἰάνθη*. Prætercà ſupercilio tum innuimus, tum annuimus.innuimus, ut Hom.*ὀδ.π.* *Ἢ δ' ἄρ' ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε, νόησε δὲ δῖος ὀδυσσεύς*.& *ὀδ.φ.* *Ἦ, καὶ ἐπ' ὀφρύσι νεῦσεν, ὁ δ' ἀμφέθετο ξίφος ὀξύ*. annuẽdi exẽplũ eſt apud eundẽ.*Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων*. Libet autem mihi hoc loco colligere alia affectuum animi indicia, quæ ducuntur ex partibus corporis, ſiue illæ ſua ſponte, & nobis inuitis moueantur, atq; immutentur, ut cum metu palleſcimus, horremus, obmuteſcimus:ſiue noſtra uoluntate, ut cum in dolore frontem ferimus, aut femur. Vt igitur à capite ordiamur, *caput percutere* mærorem ſignificat. Hom. *ἰλ.χ.* *Ὤιμωξεν δ' ὁ γέρων, κεφαλὴν δ' ὅγε κόψατο χερσί*.ob eandem cauſam *capillus uellitur*.*ὀδ.κ.* *Ἑζόμενοι δὲ κατ' αὖθι γόων, τίλλοντό τε χαίτας*. ſic Attius de Agam. *ſcindens dolore identidem intonſam comam.* eodem pertinet,caput puluere conſpergere.*ὀδυσ.ω.* de Laër. *Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν Κὰκ κεφαλῆς χεύατο πολιῆς, ἀδινὸν στεναχίζων*. *ἰλ.σ.* de Achille, *Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν Χεύατο κὰκ κεφαλῆς, χαρίεν δ' ᾔσχυνε πρόσωπον*. ibid. *φίλῃσι δὲ χερσὶ κόμην ᾔσχυνε δαΐζων*. ſic Catullus carm.de nupt.Pelei, & Thet.*Canitiẽ terra,atque infuſo puluere fœdãs.Capitis motus* geſtus minantis. ſic Neptunus Vlyſſem ſecundo curſu nauigantem, patriæque iam appropinquantem proſpiciens,*ὀδυσ.ε.* *ὁ δ' ἐχώσατο κηρόθι μᾶλλον Κινήσας δὲ κάρη προτὶ ὃν μυθήσατο θυμὸν Ὢ πόποι*,&c.& Vlyſſes ab Antinoo pulſatus,*ὀδ.ρ.* *Ἀλλ' ἀκέων κίνησε κάρη κακὰ βυσσοδομεύων*. Hor.ſaty.5.lib.1. - *caput & mouet*.Virg.lib.10.Aen.*Tum quaſſans caput hæc effudit pectore dicta*.Innuimus, cum alteri nutu ſignificamus, ut aliquid fiat,ut *ὀδ.π.* *Ὁππότε κεν μέν τοι ἐγὼ κεφαλῇ, σὺ δ' ἔπειτα νοήσας*,&c.& *Εἰ δ' ἄγε τοι κεφαλῇ κατανεύσομαι*.Ter.Adelph.*ne mora ſit,ſi innuerim,quin pugnus continuò in mala hæreat*. M.Tull. pro Quinctio.*non modò enim pollicitus erat in Gallia,ſed Romæ quotidiè,ſimulatq; ſibi hic innuiſſet,numeraturũ ſe eſſe dicebat*.ubi corruptè,& mendoſè legitur in lib.uulgatis,annuiſſet.annuere enim eſt eius,qui ſe aſſẽtiri alteri,& quippiã approbare ſignificat.*Exporrigere frontem*,animi remiſſionem, atque hilaritatem ſignificat.Terent.Adelph.*mitte iam iſtæc : da te hodie mihi: Expor*

ge frontem. Plaut. Caſina. primùm ego te porrectiore fronte uolo mecum loqui. Explicare frontem idem ualet. ſed ab Hor. ponitur pro eo, quod eſt hilaritatis, & lætitiæ cauſam præbere. Od. xxix. lib. 3. Mundæq; paruo ſub Lare pauperum Cœnæ ſine aulæis & oſtro Sollicitam explicuere frontem. idem ſaty. 11. lib. 2. Ac uenerata Ceres, ut culmo ſurgeret alto Explicuit uino contractæ ſeria frontis. contrà frontem contrahere. M. Tull. in Cluentiana. Hic ille planus improbiſſimus quæſtu iudiciario paſtus contrahit frontem. Et conſulcare frontem, quo utitur Plaut. in Prol. Bacch. Item caperare frons dicitur ei, cui frons contrahitur. Plaut. in Epid. quid illuc eſt, quòd illi caperat frons ſeueritudine? Frontem ferire geſtus hominis quippiam ægrè ferentis, & indignantis. Cic. ad Att. lib. 1. puto te in hoc aut riſiſſe, aut ingemuiſſe, ut frontem ferias. Idem in Bruto. nulla perturbatio animi, nulla corporis: frons non percuſſa, non femur. Dionyſ. Halicarn. lib. 10. ἀρχαιολογ. ῥωμ. παίοντες τὰ μέτωπα, καὶ κατηφεῖς τὰς ὄψεις ποιήσαντες. Frontem, uel os perfricuiſſe dicimus eum, quem ſignificare uolumus nihil pudere. Cic. Tuſc. 3. quam tu idem, cum os perfricuiſti, ſoles dicere? ex quo hominem ferrei, & duri oris dicere ſolemus, id eſt, impudentem. Idem pro Quinct. homini pro amicitia familiarius dixi, mihi uideri ore duriſſimo eſſe, qui præſente eo geſtum agere conaretur. Idem de orat. lib. 2. quoniam ſoleo ſæpe mirari eorum impudentiam, qui agunt in ſcena geſtum præſente Roſcio. Idem in Piſonem. ſi os tuum ferreum ſenatus conuicio uerberari noluiſti. Catull. in quandam. Quòd ſi non aliud pote eſt, ruborem Ferreo canis exprimamus ore. Ter. in Eunuch. os durum. Iterum M. Tull. lib. acc. 4. noſtis os hominis, noſtis audaciam. Oculorum nictus, & crebra agitatio, admonentis geſtus. Hom. ὀδ. σ. Οὐκ ἀΐεις, ὅτι δή μοι ἐπιλλίζουσιν ἅπαντες, id eſt oculis innuunt. Idem ἰλ. ι. Τοῖσι δὲ πόλλ' ἐπέτελλε γέρων ἱππότα Νέστωρ Δενδίλλων ἐς ἕκαστον, &c. id eſt, νεύων ὀφθαλμοῖς. Hor. ſaty. ix. lib. 1. Diſtorquens oculos, ut me eriperet. Oculi nimis arguti (ut ſcribit M. Tull. lib. 1. de legib.) quemadmodum animo affecti ſimus, loquuntur. Ardor oculorum iram ſignificat. M. Tull. lib. 5. accuſ. ipſe inflammatus ſcelere, & furore in forum uenis: ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat. & lib. 4. de Theomnaſto quodam. Nam cum ſpumas ageret in ore, arderent oculi, uoce maxima uim me ſibi afferre clamaret. Hom. ἰλ. α. de Achille. μένεος δὲ μέγα φρένες ἀμφὶ μέλαιναι Πίμπλαντ', ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην. Oculos etiam aiunt eſſe pudoris ſedem. ex quo Socrates in Phædro, ἐγκαλυψάμενος, id eſt, operta facie de amore diſputat. Præterea ſcribit Ariſtot. ῥητορ. β. prouerbium eſſe, ἐν ὀφθαλμοῖς εἶναι αἰδῶ, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ἀεὶ παρεσομένους μᾶλλον αἰσχύνονται, καὶ τοὺς προσέχοντας αὐτοῖς, &c. huc pertinet reſponſum illud Sapphonis: quæ, cum ei Alcæus dixiſſet, ſe aliquid ei dicere uelle, ſed pudore prohiberi, Αἰ δ' εἶχες ἐσθλῶν ἵμερον, ἢ καλῶν, Καὶ μή τι εἰπῆν γλῶσσ' ἐκύκα κακὸν, Αἰδὼς μέν κεν οὐκ εἶχεν σε τ' ὄμματα, ἀλλ' ἔλεγες περὶ τῶ δικαίω, id eſt, ſi te rerum bonarum, aut honeſtarum deſiderium teneret, neque lingua quicquam turpe proloqui conaretur: non tibi pudor oculos obſidêret, ſed de re iuſta uerba faceres. Oculi defixi ſignificant attentiſſimam in re aliqua cogitationem: idq; uel ſine ulla animi moleſtia, ut ἰλ. γ. de Vlyſſe. Στάσκεν· ὑπαὶ δὲ ἴδεσκε κατὰ χθονὸς ὄμματα πήξας. Theocr. εἰδ. 6. Καὶ μ' ἐσιδὼν ἄστοργος ἐπὶ χθονὸς ὄμματα πήξας Ἕζετ' ἐπὶ κλιντῆρος. & Apoll. ἀργοναυτ. lib. 3. Η, καὶ ἐπ' οὔδεος αἶψε ποδῶν πάρος ὄμματ' ἔπηξεν, Ἀνδίχα πορφύρουσαι ἐνὶ φρεσί: uel cum aliqua moleſtia, ut apud Eurip. Med. οὔτ' ὄμμ' ἐπαίρουσ', οὔτ' ἀπαλλάσσουσα γῆς πρόσωπον. Interdum admirationem quandam, & ſtuporem ſignificant. vt Virg. Aen. 1. Dum ſtupet, obtutuq; hæret defixus in uno. Idem lib. 7. Talibus Ilionei dictis defixa Latinus Obtutu tenet ora. Hor. epiſt. ad Numicium. Defixis oculis, animoq; & corpore torpet, T. Liuius lib. 21. utraque ſimul obiecta res oculis, animis immobiles parumper eos defixit. Idem lib. 5. Gallos quoque uelut obſtupefactos miraculum uictoriæ tam repentinæ tenuit, & ipſi pauore defixi primùm ſteterunt, uelut ignari, quid accidiſſet: deinde,

inde, &c. Interdum animum in aliqua re obfirmatum, & perſeuerantem: ut, cum Hom. ὀδυσ. ν. oculos Vlyſsis cum cornibus, aut ferro comparat, qui Penelopa uxorem ſuum præſentem quidem, ſed nondum agnitum deflente, ac multis cum lacrymis deſiderante, ne tantillum quidem ingemuerit, aut illacrymarit. Ὀφθαλμοὶ δ' ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος Ἀτρέμας ἐν βλεφάροισι, δόλῳ δ' ὅγε δάκρυα κεῦθε. Horat. Od. v. lib. 3. *– & uirilem Toruus humi poſuiſſe uultum. Lacrymas* tum gaudium, tum dolor, & luctus exprimit. gaudium, ut ὀδυσ. π. Ὡς ἄρα φωνήσας υἱὸν κύσε, κὰδ δὲ παρειῶν Δάκρυον ἧκε χαμᾶζε. & ὀδυσ. ψ. Penelopa Vlyſſem agnoſcens. Δακρύσασα δ' ἔπειτ' ἰθὺς δράμεν, ἀμφὶ δὲ χεῖρας Δειρῇ βάλλ' ὀδυσῆι. ibid. Vlyſſes. Ὡς φάτο· τῷ δ' ἔτι μᾶλλον ὑφ' ἵμερον ὦρσε γόοιο. Κλαῖε δ' ἔχων ἄλοχον θυμαρέα κεδνὰ ἰδυῖαν. Terent. Heautont. *ubi dicimus rediſſe te, & rogare uti uenires ad te, mulier telam deſerit continuò, & lacrymis opplet os totum ſibi, ut facile ſcires deſiderio id fieri tui.* Idem Adelph. Dem. *oh, lacrumo gaudio.* Virg. lib. 6. Aen. *– alacris palmas utraſque tetendit, Effuſæque genis lacrymæ.* Liuius lib. 5. ann. *Certatim patribus, plebique manare gaudio lacrymæ.* tales fortaſſe ſunt nouarum nuptarum lacrymæ, aut certe fictæ. Catull. in carmin. nupt. *At lubet innuptis ficto te carpere queſtu.* Idem de coma Berenices. *Eſt'ne nouis nuptis odio Venus? an'ne parentum Fruſtrantur falſis gaudia lacrymulis?* exemplum lacrymarum ab ægritudine, aut dolore corporis expreſſarum extat apud Hom. ἰλ. β. ubi de Therſite loquitur ab Vlyſſe percuſſo. ὁ δ' ἰδνώθη, θαλερὸν δέ οἱ ἔκπεσε δάκρυ. & ὀδυσ. δ. Οὐδ' ἄρα Νέστορος υἱὸς ἀδακρύτω ἔχεν ὄσσε· Μνήσατο γὰρ κατὰ θυμὸν ἀμύμονος Ἀντιλόχοιο. Τόν ῥ' Ἠοῦς ἔκτεινε φαεινῆς ἀγλαὸς υἱός. Terent. Heaut. *lacrymas excuſſit mihi.* Cæſ. lib. 1. de bell. Gall. *Diuitiacus multis cum lacrymis Cæſarem complexus obſecrare cœpit ne quid grauius in fratrem ſtatueret.* Menelaus apud Eurip. in Helena, ait dici, eſſe uiri generoſi lacrymas in rebus aduerſis fundere. Καί τοι λέγουσιν, ὡς πρὸς ἀνδρὸς εὐγενοῦς Ἐν ξυμφοραῖσι δάκρυ' ἀπ' ὀφθαλμῶν βαλεῖν. *Sudor obortus* ſiue fatigatione, aut labore corporis, animi ægritudinem, aut moleſtiam ſignificat. Homer. ὀδυσ. υ. Ἴδιον, ὡς ἐνόησα· διὰ δ' ἔχρωται δέ μοι ὦτε. Apollon. lib. α. ἀργοναυτ. Ὡς φάτο· τῷ δ' ἀΐοντι κατὰ κροτάφων ἅλις ἱδρὼς Κήκιεν. Hor. ſaty. ix. lib. 1. *– cum ſudor ad imos Manaret talos.* M. Tull. epiſt. ad Appiū Pulch. lib. 3. *Vides ſudare me, iamdudum laborantem, quomodo ea tuear, quæ mihi tuenda ſunt, & te non offendam.* Idem lib. 3. acc. ex epiſtola Timarch. *fac ſciant improbitatem aratorum. ipſi ſudabunt, ſi Dij uolent.* Pallor non naturalis, & repentinus ſignificat aliquam animi perturbationem, & maxime metum. Sappho. χλωροτέρα δὲ ποίας. Homer. ὀδυσ. χ. Ὡς φάτο· τοὺς δ' ἄρα πάντας ὑπὸ χλωρὸν δέος εἷλεν. ὀδ. φ. Μνηστῆρσιν δ' ἄρ' ἄχος γένετο μέγα, πᾶσι δ' ἄρα χρὼς Ἐτράπετο. Cic. lib. 1. acc. *Iſti color immutatus eſt: uultus, oratio, mens denique excidit.* Idem in Cluentiana. *timor eius, perturbatio, ſuſpenſus, incertusq; uultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea ſuſpicioſa, hæc aperta, ac manifeſta faciebant.* Hom. ἰλ. ν. Ἔνθ' ὅγε δειλὸς ἀνήρ, ὅς τ' ἄλκιμος, ἐξεφαάνθη. Τοῦ μὲν γάρ τε κακοῦ τρέπεται χρὼς ἄλλυδις ἄλλη, &c. Hor. epiſt. 1. huius li. *Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.* Idem epiſt. 111. eiuſd. *Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus,* id eſt, qui non extimuit. *Capilli arrecti* etiam metum ſignificant. ἰλ. ω. Ὀρθαὶ δὲ τρίχες ἔσταν ἐνὶ γναμπτοῖσι μέλεσσι. Virg. Aen. 11. & 111. *Obſtupui, ſteteruntq; comæ, & uox faucibus hæſit.* Plato in Ione. ὀρθαὶ αἱ τρίχες ἵστανται ὑπὸ τοῦ φόβου. *Manum ad os apponere* ſignificat aliquid dici, quod is, qui dicat, ab alijs exaudiri nolit. Cæl. ad Cic. lib. 8. *At Domitius, cum manus ad os appoſuit.* *Cordis latratus* ſignificat iram efferueſcentem. ὀδ. υ. de Vlyſſe iamiam interitum procis meditante. κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει. Nam cor iræ ſedes eſt, ut alibi annotauimus. *Femoris percuſſio,* index doloris. Hom. ἰλ. π. αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς Μηρὼ πληξάμενος πατροκλῆα προσέειπεν. & ὀδυσ. ν. Ὤιμωξέν τ' ἄρ' ἔπειτα, καὶ ὣ πεπλήγετο μηρὼ Χερσὶ καταπρηνέσσι. & ἰλ. μ. Δή ῥα

τότ'

τέτ' ᾤμωξέν τε, καὶ ὣ πεπλήγετο μηρὼ Αἴτιος ὑπτανίδης. Plaut. in Milite glor. *digitis
rationem computat, feriens femur dexterum.* Idem in Trucul. *hoc uide. dentibus frendit, i-
ctis femur*: licet huc etiam aſcribere illud M. Tull. in Bruto, quod ſupra produxi-
mus, *frons non percuſſa, non femur.* Idem Tuſc. III. *muliebres lacerationes genarum, pe-
ctoris, feminum, capitis percuſſio.* *Inflare buccas*, quod Græci dicunt τὰς γνάθους φυ-
σᾷν eſt iraſcentis. Hor. ſaty. I. lib. I. *Quid cauſæ eſt, meritò quin illis Iupiter ambas Ira-
tus buccas inflet* uidetur eſſe & inſoleſcentis, ut apud Demoſth. γνάθους φυσῶν. *Mor-
dere labra*, minantis Hom. ὀδυσσ. α. & υ. οἱ δ' ἄρα πάντες ὀδὰξ ἐν χείλεσι φύντες.
idem ſignificat interdum *caput mouere*, ut ſuprà diximus. *Ridere lauris* ſignificat ri-
ſum ſimulatum, ut ἰλ. ο. ἡ δ' ἐγέλασσε χείλεσι. Tale eſt illud de Vlyſſe. ὀδυσσ. υ. μείδη-
σε δὲ θυμῷ Σαρδάνιον μάλα τοῖον. & ὀδυσσ. σ. de Penelopa. Ἀχρεῖον δ' ἐγέλασσεν, ἔ-
πος τ' ἔφατο. Dentiũ crepitu, & ſtridore metus arguitur. Hom. ἰλ. ν. πάταγος δέ τε
γίνετ' ὀδόντων. M. Tull. Tuſcul. IIII. *ex quo fit, ut terrore pallor, & tremor, & dentiũ cre-
pitus conſequantur.* *Manus tollere* geſtus uel admirantium, uel lætantium, uel precan-
tium. M. Tull. in Lucullo. *Hortenſius autem uehementer admirans, quod quidem perpe-
tuò Lucullo loquente fecerat, ut etiam manus ſæpe tolleret*, &c. Idem epiſtol. ad Cæſ. lib.
7. *ſuſtulimus manus ego & Balbus: tanta fuit opportunitas, ut illud neſcio quid, non for-
tuitum, ſed diuinum uideretur.* Catull. de quodam, & Caluo. *admirans ait hæc, manuſ-
que tollens, Dij magni, ſalicippium diſertum.* T. Liuius lib. 24. *Ad quam uocem cum clamor
ingenti alacritate ſublatus eſſet, ac nunc complexi inter ſe, gratulantesq́; , nunc manus ad
cælum tollentes, bona omnia populo Rom. Gracchoq́; ipſi precarentur*, &c. Hor. ſat. V. lib.
2. *Importunus amat laudari, donec, ohe iam, Ad cælum manibus ſublatis, dixerit.* Hom.
ὀδυσσ. σ. Χεῖρας ἀνασχόμενοι γέλῳ ἔκθανον. *Pectoris percuſſio* ſeipſum reprimentis ge-
ſtus eſt. Homer. ὀδυσσ. υ. Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ. eſt & dolentis,
ægreq́; aliquid ferentis. Hom. ἰλ. σ. de ancillis Achillis, audito de nece Patrocli
nuncio, exanimatis, ἐκ δὲ θύραζε Ἔδραμον ἀμφ' Ἀχιλῆα δαΐφρονα, χερσὶ δὲ πᾶσαι
Στήθεα πεπλήγοντο. Plaut. in Mil. glor. *cogitans pectus digitis pultat, cor credo euoca-
turus foras.* *Soluta genua* metum, & perturbationem animi ſignificant. ὀδυσσ. δ. ὣς
φάτο, τῆς δ' αὐτοῦ λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ. Δὴν δέ μιν ἀμφασίη ἐπέων λάβε, τὼ
δέ οἱ ὄσσε Δακρυόφιν πλῆσθεν, θαλερὴ δέ οἱ ἔσχετο φωνή. in hoc exemplo multa con
currunt externati animi indicia, genua ſoluta, linguæ ſtupor, & ſilentium, oculi la-
crymis oppleti, uox intercluſa. & ὀδυσσ. ω. Ὣς φάτο, τοῦ δ' αὐτοῦ λύτο γούνατα, καὶ φί-
λον ἦτορ, Σήματ' ἀναγνόντος, τά οἱ ἔμπεδα πέφραδ' ὀδυσσεύς. omitto quòd ſcripto
res per genuum firmitatem, aut uiriditatem, ætatem integram, & corporis uires ſi
gnificant, ut annot. ad Od. XIII. epod. Supplices tangebant eorum genua, quibus
ſupplicabant. ὀδυσσ. ν. ubi Vlyſſes Palladi paſtoris ſimilitudinem præ ſe ferenti ſup-
plicat. σοὶ γὰρ ἔγωγε Εὔχομαι, ὥστε θεῷ, καί σευ φίλα γούναθ' ἱκάνω. & ἰλ. α. de The-
tide, Καί ῥα πάροιθ' αὐτοῖο καθέζετο, καὶ λάβε γούνων Σκαιῇ, δεξιτερῇ δ' ἄρ' ὑπ' ἀν-
θερεῶνος ἑλοῦσα. ὀδυσσ. δ. Τοὔνεκα νῦν τὰ σὰ γούναθ' ἱκάνομαι, αἴκ' ἐθέλησθα. & ἰλ. ω.
ἀγχὶ δ' ἄρα στὰς Χερσὶν Ἀχιλλῆος λάβε γούνατα, καὶ κύσε χεῖρας. T. Liuius lib. 45.
Summittentemq́; ſe ad pedes ſuſtulit, nec attingere genua paſſus. ex quo γουνᾶσθαι, quod
idem ferè ualet, quod ſupplicare. ibid. Καὶ τότε δὴ παρὰ θῖνα θαλάσσης ἀτρυγέτοιο
Ἤϊα πολλὰ θεοῖς γουνούμενος. oſculabantur autem etiam ueteres os, & manus, &
ſuperiores inferiorum, & inferiores ſuperiorum, tum in ſalutationibus, tum in gra-
tulationibus. ὀδυσσ. ω. Vlyſſes Laërtem patrem oſculatur, Κύσσε δέ μιν περιφὺς ἐπιάλ-
μενος. ibid. Vlyſſes Dolij ſerui dexteram oſculatur. Ὣς ἄρ' ἔφη, Δόλιος δ' ἰθὺς κίε χεῖ-
ρε πετάσσας Ἀμφοτέρας· ὀδυσσῆος δὲ λαβὼν κύσε χεῖρ' ἐπὶ καρπῷ. Plutarch. in Ca-
ton. Vtic. ἀποτιθέντων τὰ ἱμάτια τοῖς ποσὶν, ᾗ βαδίζοι, καὶ καταφιλούντων τὰς
χεῖρας. Corn. Tacitus de Nerone, *ad genua ipſius aduolui, & dexteram oſculis fatiga-*

re. Vlyſſes Telemachum filium oſculatur, ὀδυσσ. π. ὣς ἄρα φωνήσας υἱὸν κύσε. Eumæneus & Dolius Vlyſſis ſerui, caput & humeros domini oſculantur: & item Vlyſſes illorum. ὀδυσσ. φ. καὶ κύνεον ἀγαπαζόμενοι κεφαλήν τε, καὶ ὤμους· ὣς δ' αὔτως ὀδυσσεὺς κεφαλὰς, καὶ χεῖρας ἔκυσσε. Etiam manus tangebāt. Patercul. *ſalutationis noua quædam exultatio, & manum contingendi cupiditas.* Virg. Aen. lib. 7. *Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe tyranni.* Pedibus terram percutere, nim doloris ſignificat. ὀδυσσ. σ. de Iro, τὴν δ' ἤλασ' ὀδόντας λακτίζων ποδὶ γαῖαν. Idem ferè pedem ſupplodere, niſi fortè geſtus eſt indignantis, & grauiter ferentis. Cic. Bruto, *nulla pedum ſupploſio.* Idem lib. 1. de orat. ad Q. frat. *Quid multa? pedem nemo illo in iudicio ſupploſit. Trahere pedibus,* indignis modis accipere, & contumelioſè tractare. Hom. ἰλ. α. Ρίψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο. & ὀδυσσ. σ. Ἕλκε δ' ἐκ προθύροιο λαβὼν ποδὸς, ὄφρ' ἵκετ' αὐλὴν, Αἰθούσης τε θύρας. & ὀδυσσ. π. Vlyſſes Telemachum monet, ne, etiam ſi ſe proci pedibus trahant, eius rei pœnas repetat, eo'ue facto commoueatur, ſed potius tacitus ferat. Εἰ δέ μ' ἀτιμήσουσι δόμον κάτα, σὸν δὲ φίλον κῆρ Τετλάτω ἐν στήθεσσι κακῶς πάσχοντος ἐμεῖο, Ἤν περ καὶ διὰ δῶμα ποδῶν ἕλκωσι θύραζε. & ὀδ. σ. Εἶκε γέρον προθύρου, μὴ δὴ τάχα καὶ ποδὸς ἕλκῃ. ſic Virg. de Caco lib. 8. Aen. *pedibusq; informe cadauer Protrahitur.* Cic. ad Att. lib. 4. *fratrem meum, & te ſi habebo, per me iſta pedibus trahantur, nobis* ἐμφιλοσοφῆσαι *poſſum.* Idem ad Volumn. lib. 7. epiſt. *Nam de iudicijs quod quereris, multo laboro minus: trahantur per me pedibus omnes rei.* T. Liuius lib. 34. *hanc uocem Dionyſius ſolebat vſurpare, non equo inſidentem, ſed pedibus tractum tyrannum debere relinquere tyrannidem. Tremor corporis* metum, & ignauiam ſignificat. ὀδυσσ. σ. de Iro cum Vlyſſe certamen ineunte. σάρκες δὲ περιτρομέοντο μέλεσσιν. ibid. de eod. Τοῦ δ' ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τρόμος ἔλλαβε γυῖα, Horat. Ode xxiii. lib. 1. *Et corde, & genibus tremit.* Hom. ἰλ. ν. Ἔνθ' ὅ τε δειλὸς ἀνὴρ, &c. ut ſuprà pag. 156: uerſu. 3. ſed hæc fuerit, (ut ait Thucyd.) ἐκβολὴ λόγου. nunc ad penſum noſtrum reuertamur.

Occupat obſcuri ſpeciem] obtinet, & præ ſe fert ſpeciem hominis ſuam ſententiam, itaq; conſilia nimium occultantis, hominis tecti, quem κρυψίνουν appellant Græci.

- trad. lenit. æu.] placidè, quietè, tranquillè ætatem agere.

- inops cup.] cupiditas, quæ nunquam expletur: quæ ſemper deſiderat, ſemper eget.

- mediocriter utilium] qualia ſunt bona fortunæ: quæ (vt ait Terent. Heautont.) *perinde ſunt, ut illius animus, qui ea poſſidet: Qui uti ſcit, ei bona: illi, qui non utitur rectè, mala.*

Virtut. doctr. paret, natura'ne donet] quæſtio eſt à ueteribus ſæpe, & multùm agitata, vtrùm virtus ſit διδακτὸν, id eſt, doctrina cōſtet, nec'ne. Plato in Menone. ἀλλ' ἔγωγε ἐκεῖνο ἂν ἥδιστα, ὅπερ ἠρόμην τὸ πρῶτον, καὶ σκεψαίμην, καὶ ἀκούσαιμι, πότερον ὡς διδακτῷ ὄντι αὐτῷ δεῖ ἐπιχειρεῖν, ἢ ὡς φύσει, ἢ ὥς τινί ποτε τρόπῳ παραγιγνομένης τοῖς ἀνθρώποις τῆς ἀρετῆς. ubi uidetur ad extremum probare, eam neque à natura inſeri, neque doctrina quæri, ſed diuinitus hominibus euenire: idemque diſputat in Protagora. Xenophon uerò contrà ἀπομνημ. α. uidetur ſentire, uirtutem uſu & exercitatione comparari. Iſocrates in oratione κατὰ σοφιστῶν diſertè negat, iuſtitiam, ceteraſque uirtutes doctrina contineri, his uerbis, καὶ μηδεὶς οἰέσθω με λέγειν, ὡς ἔστι δικαιοσύνη διδακτόν. ὅλως μὲν γὰρ οὐδεμίαν ἡγοῦμαι τέχνην τοιαύτην εἶναι, ἥτις τοῖς κακῶς πεφυκόσι πρὸς ἀρετὴν, σωφροσύνην ἢ δικαιοσύνην ἂν ἐμποιήσειεν. & Theognis ait, procreare hominem, & alere, longè facilius eſſe, quàm prudentiam, & bonos mores inferere: neque quenquam adhuc rationem excogitare potuiſſe, qua ratione eum, qui ſit imprudens, atque improbus,

improbus, prudentem, & probum efficere queat: denique morbos omnes animi inſanabiles eſſe. Theognidis uerſus ſunt hi, φῦσαι, καὶ θρέψαι ῥᾷον βροτὸν, ἢ φρένας ἐσθλὰς ἐνθέμεν, οὐδείς πω τοῦτό γ' ἐπεφράσατο, ὅππως σώφρον' ἔθηκε τὸν ἄφρονα, καὶ κακὸν ἐσθλόν. εἰ δ' Ἀσκληπιάδαις τοῦτό γ' ἔδωκε θεὸς, ἰᾶσθαι κακότητα, καὶ ἀτηρὰς φρένας ἀνδρῶν, πολλοὺς ἂν μισθοὺς, καὶ μεγάλους ἔφερον. M. Tull. in epiſt. quadam ad Att. lib. x. uidetur ſentire, uirtutem doctrina, & ratione parari, his uerbis, quanquam locus eſt aliquantum corruptus. *Quòd ſi adhuc nullum eſt, eſſe tamen poteſt aut ἀρετὴ non eſt διδακτὸν, quod mihi perſuaderi non poteſt.* Idẽ in Partit. orator. hanc quæſtionem trimembrem facit, cum ab Horatio fiat bimembris. ſic enim M. Tull. *quonam pacto uirtus pariatur, natura ne, an ratione, an vſu.* Idem pro Archia poëta ait *ſæpius ad laudem, atque uirtutem, naturam ſine doctrina, quàm ſine natura ualuiſſe doctrinam.* Ariſtoteles in lib. de moribus ad Nicom. uult virtutes eas, quæ ad mores pertinent, à doctrina, & vſu perfici, à natura inchoatas. Pindarus naturam, & id, quod natura ualet, arti, ac doctrinæ, uirtutibusq; doctrina partis ſemper antepo nit. non longè abiero. Olymp. carm. nono, Τὸ δὲ φυᾷ (inquit) κράτιστον ἅπαν. πολλοὶ δὲ διδακταῖς ἀνθρώπων ἀρεταῖς κλέος ὤρουσαν ἀρέσθαι. Idem uodecimo ait, id, quod natura nobis eſt inſitum, nihilo facilius commutari poſſe, quàm leonis, aut vulpis ingenium mutari ſolet. ſic Pind. τὸ γὰρ ἐμφυὲς, οὔτ' αἴθων ἀλώπηξ, οὔτ' ἐρίβρομοι λέοντες διαλλάξαιντο ἦθος. Idem Nem. tertio carm. demonſtrat, eum, qui arte, ac doctrina ſola nitatur, in utranque partem uacillare, ac titubare: eum uerò, qui naturæ bono fretus ſit, rectèq; ſentiat natura, certo ſemper in loco conſiſtere. συγγενεῖ δέ τις εὐδοξίᾳ μέγα βρίθει· ὃς δὲ διδάκτ' ἔχει, ψεφεννὸς ἀνὴρ, ἄλλοτε ἄλλα πνέων, οὔποτ' ἀτρεκεῖ κατέβα ποδί· μυρίαν δ' ἀρεταῖς ἀτελεῖ νόῳ γεύεται.

- quid te tibi reddat amicum] ſibi amicum eum intellige, non, qui ſit φίλαυτος (eſt enim hoc nomen odioſum, & in uitio locum habet, niſi ita accipias, vt eleganter explicat Ariſtoteles lib. nono de moribus ad Nicom. pro eo, qui optimam ſui partem, id eſt, mentem colit) ſed qui ſuauiter, & iucundè uiuat, qui ſibi faciat benè, qui denique non imitetur ſenem illum Terentianum ſeipſum excruciantem: qualis eſt auarus, vtpote qui bonis quæſitis vti frui non audeat, ſed ijs parcat, tanquam ſacris. ſic ſaty. 1. lib. 1. *hic uix credere poſſis. Quàm ſibi non ſit amicus.*

- tranquillet] tranquillum efficiat. quo uerbo utitur M. Tull. lib. 1. de Finibus, quæ [iuſtitia] *non modò nunquam nocet cuiquam, ſed contrà ſemper alit aliquid tùm ui ſua, atque natura, quod tranquillet animos, tùm ſpe nihil earum rerum defuturum, quas natura deprauata deſideret*, &c. idem Topic. *perorationis effectus hic debet eſſe, ut aut perturbentur animi, aut tranquillentur.* Corn. Nepos in uita Attici, *Tranquillatis autem rebus Ro. remigrauit Romam*, &c. Plautus Captiuis, *Ille demum antiquis eſt adoleſcens moribus, Qui nunquam uultum tranquillauit gratijs.*

- honos, an dulce lucellum] imperia, & magiſtratus, an amplificatio rei familiaris, negociatio, mercatura. de honore, & honoris ſtudio audi Xenophontẽ in Hierone, καὶ γάρ μοι δοκεῖ, ὦ Ἱέρων, τῷ διαφέρειν ἄνθρωπος τῶν ἄλλων ζώων τῷ τιμῆς ὀρέγεσθαι. ἐπεὶ σιτίοις τε, καὶ ποτοῖς, καὶ ὕπνοις, καὶ ἀφροδισίοις πάντα ὁμοίως ἥδεσθαι ἔοικε τὰ ζῶα. ἡ δὲ φιλοτιμία οὔτ' ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐμφύεται, οὔτ' ἐν ἅπασιν ἀνθρώποις. Οἷς δ' ἂν ἐμφυῇ τιμῆς τε, καὶ ἐπαίνου ἔρως, οὗτοι εἰσὶν ἤδη οἱ πλεῖστον τῶν βοσκημάτων διαφέροντες, ἄνδρες δὲ, καὶ οὐκέτι ἄνθρωποι μόνον νομιζόμενοι. ὥστε ἐμοὶ μὲν εἰκότως δοκεῖτε ταῦτα πάντα ὑπομένειν, ἃ φέρετε ἐν τυραννίδι, ἐπείπερ τιμᾶσθε διαφερόντως τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. καὶ γὰρ οὐδεμία ἀνθρωπίνη ἡδονὴ τοῦ θείου ἐγγυτέρω δοκεῖ εἶναι, ἢ ἡ περὶ τὰς τιμὰς εὐφροσύνη. id eſt, *Nam mihi uidetur homo, ò Hiero, reliquis*

uis animantibus eò præſtare, quòd honorem expetis. quandoquidem cibo, & potione, & ſomno, & rebus Venereis omnes animantes uidentur æque delectari. Honoris autem cupiditas neque in animalibus rationis expertibus innaſcitur, neque in omnibus hominibus. In quibus uerò honoris, & laudis amor fuerit innatus, hi iam plurimum à pecudibus differunt, uiriq; & non iam homines habendi ſunt. Quare hæc omnia, quæ in tyrannide ſuſtinetis, ac toleratis, meritò mihi perferre uidemini. Etenim nulla uoluptas humana ad mentem diuinam propius accedit, quàm ea, quæ in honore uerſatur, iucunditas. de lucro multa quidem dici poſſunt, quamobrem probabile ſit, dulce ab Horatio dictum eſſe. ſed hominis ſit ocio lectorum abutentis longum eſſe in re aperta. hoc tantum dicam, lucrum à Græcis κέρδος appellatum, quaſi κέαρ ἧδον, id eſt, cor delectans. notum illud, *lucri bonus odor ex re qualibet.* Grauiter autem, & præclarè Aegio ille apud Plaut. Capt. *Non ego lucrum omne eſſe utile homini exiſtimo. Scio ego multos iam lucrum lucidentos homines reddidit. Eſt etiam ubi profectò damnum præſtet facere, quàm lucrum.* nefarium illud Τȣ̃ μὲν δικαίου τὴν δόκησιν ἄρνυσο· Τὰ δ' ἔργα τȣ̃ πᾶν δρῶντος, ἔνθα κερδανεῖς, id eſt, *uiri quidem iuſti opinionem comparato: facta autem hominis omnia facientis, ubi quæſtum facies.* cui conſentaneum illud Sophoclis, Τὸ κέρδος ἡδὺ, κἂν ἀπὸ ψευδῶν ἴῃ, id eſt, *dulce lucrum eſt, etiam ſi ex mendacio proficiſcatur.* lucellum igitur fortaſſis appellauit dulce, quia lucro omnes ferè capiuntur, ut teſtatur idem his uerbis, Ὡς οὐδὲν ἀντέχουσ' ὑγιὲς οὐδαμῶς Ἀλλ' εἰσὶ τȣ̃ κέρδους ἀναντὶς ἥσσονες.

- fallentis ſemita uitæ] uita ab aulis principum, à forenſi ſtrepitu, ab aura populari remota. uitæ degendæ ratio obſcura. uita fallens, idem quod uita latens, obſcura, incognita, ignorata. notum illud λάθε βιώσας. ſup. annot. ad epiſt. ad Scæuam.

- ſentire] cogitare ſeu iudicare potius, uel exiſtimare.

- precari] εὔχεσθαι, optare. ſic Catull. ad Furium. *Et ſeſtertia, quæ ſoles precari Centum, deſine, nam ſat es beatus.* Nam εὐχαὶ apud Græcos & preces, & optata ſignificant. & εὐχῆς ἄξια res, quæ optari potius, quàm ſperari poſſunt. & εὐχῆς ὅμοια, apud Platonem.

- ut mihi uiuam] non potentioribus. id eſt, ut meo modo, meoq; arbitratu uiuam, non potentiorum.

- prouiſæ frugis in annum] prouiſæ in annum, non in multos annos. dixit enim ſuprà Od. xi. lib. i. - *& ſpatio breui Spem longam reſeces.* ſic autē loquitur Cæſ. lib. i. de bell. ciuili, *Multum erat frumentum prouiſum, & conuectum ſuperioribus temporibus.* & Horat. de arte poet. *Verbaq; prouiſam rem non inuita ſequentur.*

- neu fluitem dubiæ ſpe pendulus horæ] id eſt, ne ue pendeam à bonis incertis, ac ſperatis, ſed potius fruar præſentibus, ac paratis: uel né ue pendeam à futuris, ſed potius præſenti uitæ iucunditate fruar, ac potiar.

- qui donat, & aufert] Græci poëtæ Deos appellant δωτῆρας ἐάων.

- æquum anim.] animum æquabilem, moderatum, & præſentibus contentum, animi æquitatem uide annotata ad Od. iii. lib. 2. quibus adde aliud exemplum ex M. Tull. pro Marcello, *hic tu modum tuæ uitæ non ſalute Reip. ſed æquitate animi definies?*

AD C. CILNIVM MAECENATEM. 3.

Priſco ſi credis, Mæcenas docte, Cratino:
Nulla placere diu, nec uiuere carmina poſſunt,
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus: ut malè ſanos,
Adſcripſit Liber Satyris, Fauniſq́ poëtas.
Vina ferè dulces oluerunt manè camœnæ:
Laudibus arguitur uini uinoſus Homerus.
Ennius ipſe pater nunquam, niſi potus, ad arma
Proſiluit dicenda: forum, putealq́ Libonis
Mandabo ſiccis: adimam cantare ſeueris.
Hoc ſimul edixit, non ceſſauere poëtæ
Nocturno certare mero: putere diurno.
Quid? ſi quis uultu toruo ferus, & pede nudo,
Exiguæq́ togæ ſimulet textore Catonem:
Virtutem ne repræſentet, moresq́ Catonis?
Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua:
Dum ſtudet urbanus, tenditq́ diſertus haberi.
Decipit exemplar uitijs imitabile. quòd ſi
Pallerem caſu, biberent exangue cuminum.
O imitatores ſeruum pecus, ut mihi ſæpe
Bilem, ſæpe iocum veſtri mouere tumultus.
Libera per vacuum poſui veſtigia princeps:
Non aliena meo preſſi pede. qui ſibi fidet
Dux, reget examen. Parios ego primus Iambos
Oſtendi Latio, numeros, animosq́ ſecutus
Archilochi, non res, & agentia uerba Lycamben.
Ac ne me folijs ideo breuioribus ornes,
Quòd timui mutare modos, & carminis artem:
Tēperat Archilochi Muſā pede maſcula Sappho:
Temperat Alcæus: ſed rebus, & ordine diſpar
Nec ſocerum quærit, quem uerſibus oblinat atris:
Nec ſponſæ laqueum famoſo carmine nectit.
Hunc ego non alio dictum prius ore, Latinus
Vulgaui fidicen. iuuat immemorata ferentem
Ingenuis oculiſq́ legi, manibuſq́ teneri.
Scire uelis, mea cur ingratus opuſcula lector
Laudet, ametq́ domi: premat extra limē iniquus:

COMMENTARII.

Cratino] poëtæ comico, de quo ſaty. IIII. lib. I. *Eupolis, atque Cratinus, Ariſtophaneſq́ poëtæ, &c.*

aquæ potoribus] ὑδροπόταις, qui ſe uino abſtinent, ὕδωρ πίνουσι.

ut malè ſanos] tanquàm inſanos, aut parum ſanos.

Aſcripſit liber Satyris, &c.] retulit in numerum Satyrorum, & Faunorum poëtas uinoſos, ut diuinos, & furioſos. *aſcripſit* autem habēt duo cod. Vatic. Iann. Faër. Torn. quos ſecutus ſum.

Laudibus arguitur uini, &c.] id eſt, crebræ apud Homerum uini laudes, cum fuiſſe uinoſum indicant, *arguitur uinoſus*, id eſt, declaratur fuiſſe uinoſus. vinum laudat Homerus ſub perſona Hecubæ, ιλ. ζ. Ἀνδρὶ δὲ κεκμηῶτι μένος μέγα οἶνος ἀέξει. mox ſub Hectoris perſona uituperat. Μή μοι οἶνον ἄειρε μελίφρονα πότνια μῆτερ, Μή μ' ἀπογυιώσῃς, μένεος δ' ἀλκῆς τε λάθωμαι. quanquam reſpōderi poteſt ab Hectore uinum uituperari non ſimpliciter, ſed eo tempore, cum hoſtis à mœnibus arcendus eſt. Poëta quidem ipſe quandocunque aliena perſona poſita, ex ſua loquitur, vinū ſemper laudat, nunc ἄνθερα, nunc μελίφρονα, nunc με-

νοεικέα

Non ego ventoſa plebis ſuffragia uenor
Impenſis cœnarum, & trita munere veſtis.
Non ego nobilium ſcriptorum auditor, & ultor,
Grammaticas ambire tribus, & pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ. ſpiſſis indigna theatris
Scripta pudet recitare, & nugis addere pondus,
Si dixi: rides, ait: & Iouis auribus iſta
Seruas. fidis enim manare poëtica mella
Te ſolum, tibi pulcher. ad hæc ego naribus uti
Formido: &, luctantis acuto ne ſecer ungui,
Diſplicet iſte locus, clamo: & diludia poſco.
Ludus enim genuit trepidum certamen, & iram:
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

γονικά, nunc αἴθοπα nominans.

Ennius ipſe pater] cur pater? an quia primus poëta Latinus? ut Lucret. lib. 1. *Ennius ut noſter cecinit, qui primus amœno Detulit ex Helicone perenni fronde coronam Per gentes Italas.* an propter antiquitatem, & ita commune omnium poëtarum ueterum nomen eſt?

- forum, putealq; Libonis, &c.] ſiccis hominibus ſuadebo, ut ſeſe ad cauſas agendas conferant: ut in foro, tribunalibusq; uerſentur.

- puteal Libonis] locum, ubi ius dicebat prætor in foro Romano. uide annotata ad illum locum ſaty. VI. lib. 2. — *ante ſecundam Roſcius orabat ſibi adeſſes ad puteal cras.*

- mandabo] frequentandum dabo, committam. ſignificat iocans homines ſiccos, ad poeticam ineptos eſſe: ad res forenſes, iudiciaq; prætoria aptiores. *mandabo forum* autem ſic dictum, ut *mandare parteis*, in lib. de arte poët. — *ne forte ſeniles Mandentur iuueni partes.* ibid. — *male ſi mandata loquêris.*

Hoc ſimul edixit] ſimul ut hoc edixit Cratinus. *edicere* eſt clarè, & ſuo iure, & non ſine auctoritate dicere. ſic ſaty. III. lib. 2. *Hic ſimul accepit patrimoni mille talenta, Edicit piſcator uti, pomarius auceps,* &c. Idem epiſt. ad Aug. lib. 2. *Edicto uetuit, ne quis ſe præter Apellem Pingeret.*

- non ceſſau. poëtæ] ſtultum in hominibus imitandi ſtudium notat, qui præſtantium uirorum uitia, non uirtutes imitantur: ut, qui ſeſe optimos poëtas futuros arbitrantur, ſi, quia Homerum, & Ennium uinoſos fuiſſe traditum eſt, uinolenti ſe ad ſcribendum conferant, aut ſi, quia poëtas animi quodam impetu concitatos eſſe oportere aiunt nonnulli Philoſophi, iccircò quàm maximè furorem, inſaniãq; ſimulent, qua de re dicemus in epiſt. de arte poët. ad illum locum. *Ingenium miſera quia fortunatius arte Credit, & excludit ſanos Helicone poëtas Democritus, bona pars non ungues ponere curat, Non barbam: ſecreta petit loca, balnea uitat,* &c. M. Tull. in perfecto oratore, *Ego autem* (inquit) *illos ipſos laudo, idq; meritò, quorum ſe iſti imitatores eſſe dicunt: etſi in eis aliquid deſidero: hos uerò minimè, qui nihil illorum, niſi uitium ſequuntur, cum à bonis abſint longiſſimè.*

- et pede nudo] Plutarchus in Catone Vticenſi. πολλάκις δ' ἀνυπόδητος, καὶ ἀχίτων εἰς τὸ δημόσιον προήει μετ' ἄριστον, id eſt, ſæpe autem ſine calceis, & ſine tunica in publicum prodibat à prandio.

- Exiguæq; togæ textore] id eſt, exigua toga, ut ſit μετωνυμία. quemadmodum ſuprà epiſt. 1. per capillos ab inæquali tonſore decurtatos, capillos inæqualiter tonſos ſignificat. quidam uiri docti affirmant, ſcriptum eſſe quodam cod. antiquo *teſquore*: ego eam ſcripturam nuſquam reperi.

Catonem] Vticenſem, ut apparet ex Plutarcho.

- repræſentet] repræſentare propriè locum habet in pecunia in diem debita, die præſenti ſoluenda. & diem promiſſi repræſentare, eſt promiſſum, antè quàm

dies

dies aduenerit, uel certè cum aduenerit, exoluere. ex quo *repræſentandi* uerbo utimur pro eo, quod eſt, rem, quæ abeſt, præſentem conſtituere, ut M. Tull. pro Sextio, *erat eo tempore Senatus in æde concordiæ, quod ipſum templum repræſentabat memoriam conſulatus mei.* Cæſar lib. 1. de bell. Gall. *Itaque ſe, quod in longiorem diem col laturus fuiſſet, repræſentaturum eſſe.*

Rupit Hyarbit. &c.] id eſt, dum Hyarbita Timagenis eloquentiam conatur imitari, dirupit ſeſe, ſcilicet nimium contendendo, & clamando. ſic M. Tull. epiſt. ad Marium lib. 7. *His ego tamen diebus, ludis ſcenicis, ne fortè uidear tibi non modo beatus, ſed nec liber omnino fuiſſe, dirupi pœnè me in iudicio Galli Caninÿ familiaris tui.* ex quo *dirupti* appellantur. ordo verborum eſt, lingua Hyarbitæ, æmula Timagenis, rupit Hyarbitam. conuenit autem interdum hoc uerbum in ſtultos, & indoctos imitatores, cum ſignificare uolumus, eos nunquam eorum, quos ineptè imitantur, præſtantiam aſſecuturos: vt hic, & ſaty. III. lib. 2. ad extremum, *- cum magis, atque Se magis inflares, non ſi te ruperis (inquit) Par eris.* uide quæ ad eum locum annotaui.

- tenditq́;] & dum contendit, ut ſup. Od. xxix. lib. 1. *Socraticam & domum mutare loricis Iberis Pollicitus meliora tendis.*

Decipit exemplar, &c.] id eſt. exemplar, in quo aliqua inſunt uitia cum uirtutibus coniuncta, imitatórem plerunque inducit, vt uirtutibus omiſſis, uitia imitetur.

- biberent exangue cuminum] pallorem meum imitari ſtudentes. exangue appellat, quia pallidum reddit, id eſt, ueluti exanguem. Dioſc. lib. 3. de cumino, τρέπει δὲ καὶ χρῶτα ἐπὶ τὸ ὠχρότερον πινόμενόν τε, καὶ συγχριόμενον, id eſt, *cuminum immutat colorē, pallidiorēq́; efficit, ſiue bibatur, ſiue illinatur.* κυμινοπρίστην uocant Græci, id eſt, *cumini ſectorem*, hominē illiberalem, ac præparcū, ὑπερβολικῶς, quòd, cum granum cumini ſit minutiſſimum, inſignē parſimoniam præ ſe ferat, ac declaret is, qui rem tantillam integram impēndere, aut dare nolit, ſed diuidat. Theocr. εἰδ. ι. quod inſcribitur ἐργατίναι, Κάλλιον ὦ 'πιμελητὰ φιλάργυρε τὸν φακὸν ἕψειν Μὴ 'πιτάμῃς τὰν χεῖρα καταπρίων τὸ κύμινον. ubi ĩterpres εἰώθαμεν τοὺς ἄγαν φειδωλοὺς, κυμινοπρίστας καλεῖν. utitur hoc nomine Ariſtot. lib. 4. de moribus ad Nicom.

O imitatores ſeruum pecus, &c.] non improbat Horatius imitationem, neque ſimpliciter reprehendit imitatores. Nam M. Tullius Demoſthenem, & Iſocratem imitatus eſt: Virgilius Homerum, Theocritus, Heſiodum: ipſe Horatius Alcæum, Pindarum, Sapphonem, Archilocum, Simonidem, Steſichorum, Anacreontem, ceteros. ſed eos imitatores inſectatur, atque exagitat, qui nimis ſeruiunt imitationi, nec quicquam audent ab eo, quem ſibi propoſuerunt imitādum, diſcedere, &, quod deterrimū eſt, uitioſiſſima quæque æmulantur. duo ſunt igitur peccata ſtultorum imitatorum, quæ his duobus nominibus, *ſeruum pecus*, ut opinor, ſignificantur: vnum, quòd nimis religioſè, &, pœnè dicam, ſeruiliter imitantur: alterum, quòd ita tardi ſunt, & hebetes, & peruerſi, ut eorum, quorum ſimiles eſſe, aut haberi uolunt, uitia pro uirtutibus imitentur: in quo pecudum ſimiles eſſe, id eſt, communi ſenſu, & iudicio carere uidentur. quos item notat M. Tull. lib. 2. de orat. his uerbis, *Tum accedat exercitatio, qua illum, quem antea delegerit, imitando effingat, atque ita exprimat, non ut multos imitatores ſæpe cognoui, qui aut ea, quæ facilia ſunt, aut etiam illa, quæ inſignia ac pœnè uitioſa, conſectantur imitando.*

- ut] quàm. ſic ſuprà Od. xxv. lib. 3. *- ut mihi deuio Ripas, & uacuum nemus Mirari libet.*

- iocum] riſum. ſat. v. lib. 2. *Ne quid tu perdas, neu ſis iocus.*

- tumultus] ueſtri timores exanimes, ueſtræ conturbationes, & trepidationes

nes. tumultus enim eſt timor multus, vt air M. Tull. Philipp. VIII. *quid enim eſt al.ud tumultus, niſi perturbatio tanta, ut maior timor oriatur? unde etiam nomen ductum eſt tumultus.*

Libera per uacuum,&c.] uacuum dicitur, quod à nemine occupatum eſt. libera autem ueſtigia reſpondent illi, *ſeruum pecus.* gloriatur igitur Horatius, ſe veſtigia in uacuo poſuiſſe, & quidem libera. ſic Propert. lib. 3. *Primus ego ingredior puro de fonte ſacerdos Itala per Graios Orgia ferre choros.* ſic item Lucret. lib. 4. *Auia Pieridum peragro loca nullius antè Trita ſolo, iuuat integros accedere fonteis, Atque haurire, iuuatq; nouos decerpere flores, Inſignemq; meo capiti petere inde coronam, Vnde prius nulli uelarunt tempora Muſæ.*

- princeps] primus. vt ſæpe alias.

- reget examen] tralatio ab apibus. qui ſuæ uirtuti (inquit) ſuoq; ingenio confidet, non dubitabit alijs præeſſe: audebit ſe aliorum ducem profiteri. *fidet, reget* in tempore futuro excudendum curaui quattuor cod. veteribus fretus.

Parios ego primus iambos,&c.] en, cur ſe paulo antè dixerit principem, id eſt, primum ueſtigia in uacuo poſuiſſe. non enim negauerit Horatius ſe Græcos imitatum eſſe: ſed ſuo iure gloriari poteſt, ſe primum è Latinis verſus lyricos ſcripſiſſe, quamuis eorum Græci fuerint inuentores. ſic Ode ultima lib. 3. *- dicar ex humili potens Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxiſſe modos.*

Parios] Archilochios. Archilochus enim Parius fuit.

- numeros] ῥυθμὸν, uel metrum. tranſlatè dixit epiſt. II. lib. 2. *Sed ueræ numeroſq; modoſq; ediſcere uitæ.*

- animóſq;] uim, & acrimoniam: ſpiritus.

- non res, & agentia] id eſt, non materiem, & uerba ijs ſimilia, quæ Lycamben ad laqueum adegerunt.

Ac ne me folijs] id eſt, ac ne mihi iccircò minorem laudem tribuas, quòd numeros Archilochi, & legem carminis immutare non ſum auſus, ego iambos Archilochi, quamuis nulla ex parte à me immutatos, carmine Sapphico tamen, & Alcaico temperaui. nonnulli aiunt, Sapphonem quoque, & Alcæum ſcripſiſſe iambicos uerſus, ſed Archilochi uerſibus moderatiores.

- maſcula] uel ingenio uirili, animoq; maſculo: uel quòd ita puellas amaret, ut ſolent uiri, quòdq; cum eis tanquam mas, rem haberet.

- Temp. Arch. Muſ. pede maſcula Sappho,&c.] id eſt, Sapphica carmina, quæ ſcripſi ad exemplum Sapphonis, & Alcaica, quæ ad Alcæi, temperãt Archilochi iambos nimis acres, & contumelioſos.

- ſed reb. & ord. diſp. Nec ſoc. q.] ordo eſt. ſed Archilochus apud me rebus, & ordine diſſimilis Archilocho illi, qui ſocerum ad ſuſpendium adegit, non quærit ſocerum, &c.

Nec ſocerum quærit, &c.] de Archilocho ſup. ad Od. VI. epod. Pindarus εἰδ. β. πυθ. Archilocho ſuam maledicentiam nocuiſſe oſtendit his uerbis, ἐμὲ δὲ χρεὼν φεύγειν δάκος ἀδινὸν, κακαγοριᾶν. εἶδον γὰρ ἑκὰς ἐὼν τὰ πόλλ᾽ ἐν ἀμαχανίᾳ ψογερὸν Ἀρχίλοχον. Interpunctio uitioſa hunc locum obſcurabat: quam ego ſuſtuli, & nomen *diſpar* ad Archilochum refero, ut ſit hæc ſententia. Archilochus, quẽ ego meis uerſibus exprimo, diſſimilis illi Archilocho, cuius uerſus acerbiſſimi, & atrociſſimi ſunt, neque ſocerum quærit, &c.

- oblinat] dedécoret, infamem reddat, ignominia afficiat.

Hunc] Archilochum: non, ut alij, Alcæum.

- non alio] non ab alio Latino Latinè expreſſum.

- fidicen] ego poëta Lyricus Latinus. ut Od. III. lib. 4. *Quòd monſtror digito præ-*

prætereuntium Romanæ fidicen Lyræ. Latinus autem habent omnes cod.ant.

-iuuat immem. fer.] iuuat me,dum immemorata profero, legi oculis ingenuorum, & manibus teneri. cum in uulgatis omnibus legeretur *ingenijs*, ego auctoritatem duorum lib. Vatic. & Iann. Fačt. Totn. ſecutus *ingenuis* excudendum curaui.

- premat extra limen] foris autem vituperet,uel diſſimulet ſe eorum lectione delectari.

- iniquus] inimicus,infenſus, maleuolus.

Non ego vent. plebis, &c.] Solebant indocti poëtæ, & ijdem locupletes cœnis ſumptuoſis,muneribus,fideiuſſionibus, promiſſis imperitæ multitudinis aſſenſum, atque approbationem emere, ut Horat. & hic, & in epiſt. ad Piſones oſtendit his uerbis. *Si uerò eſt,unctum qui recte ponere poſſit, Et ſpondere leui pro paupere,&c.*

- ventoſæ] mobilis.T.Liuius lib. 42. *quoſdam uentoſum ingenium præcipites ad omnia nouanda agebat*. ſup. epiſt. ad Celſum, *Romæ Tibur amem ventoſus, Tibure Romam.*

Impenſis cœnarum] cœnis ſumtuoſis,& opiparis.

- & tritæ munere veſtis] ſic Perſ. ſaty. 1. *- ſcis comitem horridulum trita donare lacerna.* tritam ueſtem intellige,non nouam.

- nobilium ſcriptorum auditor] criticus, qui audio ſcripta nobilium poëtarum.

- & vltor] & qui eis uiciſſim mea recito. ſic enim eos ulciſcor: uel qui caſtigo,& corrigo.utraque explicatio probabilis eſt.

Grammaticas ambire tribus] prēſare Grammaticos,ut mihi ſuffragentur, ſeu potius,ut meos libros ſuis diſcipulis ediſcendos proponant.

Hinc illæ lacrymæ] prouerbium notiſſimum ex Andria Terent. utitur M. Tull.in orat. pro Cælio. *hinc illæ lacrymæ nimirum,& hæc cauſa eſt horum omnium ſcelerum,atque criminum.*

- ſpiſſis indigna theatris, &c.] ſi dixi (inquit) ſcripta mea uideri mihi frequenti hominum conuentu,& corona non eſſe digna,ideoq; me pudore ingenuo, ne ea recitem,nugaſq; magni æſtimem, deterreri, rides Horati,ait aliquis.

- nugis addere pondus] nugas uenditare,& oſtentare. in lib. de arte poët. *- nugæq; canoræ.*

- rides.] εἰρωνείᾳ. diſſimulatione uteris.

Iouis] Auguſti. iſta uni Auguſto vis recitare: tua ſcripta uis ab uno Auguſto legi,atque audiri.

- fidis enim manare] confidis te uerſus edere quouis melle dulciores. *manare mella*, genus loquendi rariuſculum: uſitatius illud de arte poët. *Omne ſuperuacuum pleno de pectore manat.* ſimile huic illud.ibid. *- ſtillabit Ex oculis rorem.*

- tibi pulcher] tuo iudicio bonus poëta;uel te unum delectare,tibiq; uni placere ſtudens,de alijs non laborans.

- ad hæc] ad ea,quæ mihi ab illo dicta ſunt.

-naribus vti Formido] ego non audeo inflexis naribus ea,quæ ille mecum loquitur, irridere. *narium inflexio* irridentium geſtus eſt.ut ſaty. III. lib. I. *minus aptus acutis Naribus horum hominum.* ſat. VI. eiuſd. *- naſo ſuſpendis adunco Ignotos.* & ſaty. VIII. lib. 2. *Balatro ſuſpendens omnia naſo.* Perſ. *- nimis uncis Naribus indulges.* μυκτηρίζειν dicunt Græci.

- & luctantis acuto, &c.] & ne ille,qui mecum pugnat, me unguibus laceret, clamo,locum iſtum mihi diſplicere, uidelicet theatrum.

- &

- & diludia poſco] Porphirio ſcribit id temporis ſpatium, quod tribui ſolebat gladiatoribus ad certaminis intermiſſionem, ut intra dies quinque pugnarent, diludia appellari.

– trepidum] in quo trepidant ij, qui certamen ineunt. eiuſdem generis eſt illud *Pallida mors*, & ſimilia.

Ira truces, &c.] ut ſuprà Od. xvi. lib. 1. *Iræ Thyeſten exitio graui Strauere, & altis urbibus ultimæ Stetere cauſæ, cur perirent Funditus*, &c.

AD LIBRVM SVVM.

VERTVMNVM, *Ianumq́ꝫ, liber ſpectare uideris:*
Scilicet vt proſtes Soſiorum pumice mundus.
Odiſti claueis, & grata ſigilla pudico:
Paucis oſtendi gemis: & communia laudas,
Non ita nutritus. fuge, quò diſcedere geſtis.
Non erit emiſſo reditus tibi. quid miſer egi?
Quid uolui? dices: ubi quis te læſerit. & ſcis
In breue te cogi, cum plenus languet amator.
Quòd ſi non odio peccantis deſipit augur:
Carus eris Romæ, donec te deſerat ætas.
Contrectatus ubi omnibus ſordeſcere vulgi
Cœperis: aut tineas paſces taciturnus inerteis:
Aut fugies Vticam: aut uinctus mitteris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus: vt ille,
Qui malè parentem in rupeis protruſit aſellum
Iratus. quis enim inuitum ſeruare laboret?
Hoc quoque te manet, vt pueros elementa docentẽ
Occupet extremis in uicis balba ſenectus.
Cum tibi ſol tepidus plures admouerit aures:
Me libertino natum patre, & in tenui re
Maiores pennas nido extendiſſe loqueris:
Vt, quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis urbis belli placuiſſe, domiq́ꝫ:
Corporis exigui, præcanum, ſolibus aptum,
Iraſci celerem, tamen vt placabilis eſſem.
Fortè meum ſiquis te percontabitur æuum:
Me quater undenos ſciat impleuiſſe decembreis,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

COMMENTARII.

Vertumnum] Deum, qui præeſt rebus contrahendis, ac permutãdis, uel ab amne uerſo dictũ, uel ab eo, quòd anni uertentis poma percipiat. de quo Prop. lib. 4. *Quid mirare meas tot in uno corpore formas? Accipe Vertũni ſigna paterna Dei. Tuſcus ego, Tuſcis orior: nec pœnitet inter Prælia Volſcanos deſeruiſſe focos: Nec me turba iuuat, nec tẽplo lætor eburno. Romanum ſatis eſt poſſe uidere forum.* cetera lege apud Propert. Propterea autẽ, quòd hic Deus ad omnes figuras, ac formas opportunus erat, credebatur etiam mentes hominum immutare, ac uariè afficere. itaque mobili ingenio, & inconſtantes homines *iratis Vertumnis natos* dicebant, ut Hor. ſaty. vii. lib. 2. *Vertumnis, quotquot ſunt, natus iniquis.*

Ianúmq;] Iani templum, cui proximæ erant librariorum columnæ.

-proſtes] uenalis exponaris. à quo uerbo *proſtibulum*. & mulier *proſtibula*.

Soſiorum pumice mundus] id eſt, librariorum pumice expolitus. So-

ſij librarij ſcriptores fuerunt, de quibus & lib. de arte poët. *Hic meret æra liber Soſiis.* ſolebant enim et ueteres illi libros pellibus tegere, & pelles pumice expolire, at que exæquare. Catull. ad Varum. - *chartæ regiæ, noui libri, Noui umbilici, lora rubra, membrana Deſecta, plumbo, & pumice omnia æquata.* idem in primo carm. ad Corn. Nepotem. *Quoi dono lepidum, nouum libellum Arida modò pumice expolitum?* Tibull. lib. 3. eleg. 1. *Lutea ſed niueum inuoluat membrana libellum, Pumex & canas tondeat arte comas.*

Odiſti claues, & grata, &c.] cupis prodire in publicum: non uis domi con tineri: odiſti cuſtodiam.

- gemis] ægre fers: lamentaris.

- geſtis] cupis. in epiſt. de arte. - *geſtit paribus colludere.*

- emiſſo] edito. ibid. *Et ſemel emiſſum uolat irreuocabile uerbum.*

Non ita nutritus] non ita educatus, id eſt, nõ eo conſilio á me conſcriptus, ut in manus hominum peruenires. eſt enim perpetua allegoria.

- diſcedere] lib. unus Vat. & Torn. habent *deſcendere.*

- & ſcis In breue te cogi, cum, &c.] ſcis te complicari, & contrahi, cum le ctor paulo antè tui cupidus, legendo defeſſus eſſe, uel ſcis, te non totum legi, ſcis multa à languido lectore præteriri, ut alij uolunt. ego tamen priorem explicatio nem puto eſſe probabiliorem. T. Liuius lib. 39. loquens de commentario quodã, quem á Philippo patre acceperat Demetrius, *Erant autem* (inquit) *de rebus ſingulis in breue coacta cauſæ.*

Quòd ſi non odio, &c.] id eſt, Quòd ſi non ódio tui, qui me inuito, & re pugnante exire cupis, uaticinor, ac deſipio, tantiſper placebis Romæ, dum nouus eris. noua enim uulgò placere ſolent: uetera non item. licet autem hæc refer re ad uerſus ipſos, ſeu potius ad chartas, & membranas, quæ poſteaquàm legen tium manibus tractatæ, ſordes contraxerunt, negliguntur, & uel à tineis, & bla ttis exeduntur, uel ſalſamentarijs, & pharmacapôlis ad ſuas merces inuoluen das, & integendas uſui ſunt, uel ex eis fiunt opiſtographa epiſtolarum.

- donec te deſerat ætas] quo ad conſenueris. *ætas,* id eſt, iuuenta.

Aut fugies Vticam] aut exulabis, & ex Italico ſolo pellêris. translatio ab animatis, & ratione utentibus ad rem inanimatam.

- aut uinctus mitteris Ilerdam] ſolebant ueteres, epiſtolas in tabulis, ſeu chartis conſcribere, eaſq; alia charta, quæ plerunque erat intus exarata, operire: deinde lino obligare: poſtremò obſignare. eæ autem chartæ, quibus litteræ inte gebantur, appellabantur opiſtographa, quia à tergo inſcriptæ declarabant ad quẽ mitterentur. Significat igitur homines ex libro ſuo integumenta litterarum factu ros. ſciendum eſt autem libros ueterum una tantum ex parte fuiſſe exaratos: ic circoq; uolumina dicebantur, quia in unum conuoluebantur. itaque ex eis opiſto grapha facere licebat, quod non item ex noſtris licet.

Ridebit monitor non exaud.] ego, qui te toties fruſtrà promonuerim, ne ne in publicum prodires, ridebo. utitur hoc nomine ſuprà epiſt. ad Loll. 11. *Pro tinus ut moneam, ſi quid monitoris eges tu.* & de arte poët. - *monitoribus aſper.*

Qui malè parentem] non parentem. prouerbij ſimilitudinem gerit. cõ uenit autem in eum, qui neque per ſe ſapit, neque alteri benè conſulenti, beneq; præcipienti obtemperat. notum eſt illud Heſiodi. οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει φρασσάμενος, τά τ᾽ ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ᾖσιν ἀμείνω, &c. quod citat Ariſt. lib. 1. de morib. ad Nicom. T. Liuius uſurpat lib. 32. ut aliàs annotauimus. *protru ſit* autem excudendum curaui duorum lib. Vatic. Rain. Card. Iann. Faër. Torn. au ctoritatem ſecutus.

X - quis

-quis enim inuitum ſeruare laboret?] nam *Inuitum qui ſeruat, idem facit occidenti.* de arte poet. Terent. tamen Heaut. *Atque hunc difficilem, inuitum ſeruaret ſenem.*

Te manet] tibi impendet, tibi euenturum eſt. ut Od. XXVIII. lib. I.

Cum tibi ſol tepidus, &c.] id eſt, cum hora diei tertia, aut quarta, quo tempore ſolis calor inualeſcit, plures habueris auditores. Lucr. lib. 4. -*ut omne Humanum genus eſt auidum nimis auricularum.*

Me libertino natum patre &] dices me patre libertino natum eſſe. ut ſat. VI. lib. I. *Nunc ad me redeo libertino patre natum.*

-& in tenui re Maiores pennas, &c.] id eſt, dice me in anguſta, & modica re familiari natum, uirtute tamen & ingenij præſtantia tenuitatem, & humilitatem generis mei illuſtraſſe, atque extuliſſe. tractum ab auium pullis, qui paulatim plumis naſcentibus nidos ſuos ſuperant.

Me primis urbis, &c.] ſic ſaty. I. lib. 2. -*tamen me Cum magnis uixiſſe inuita fatebitur uſque Inuidia.*

-belli, domiq;] aduerbia ſunt. ſic epiſt. ad Auguſt. in extr. -*belli ſpectata, domiq; Virtus.* M. Tull. in Bruto. *omiſſis illis diuinis conſilijs, quibus ſæpe conſtituta eſt Imperatorum ſapientiâ ſalus ciuitatis aut belli, aut domi.*

Corporis exigui] ſaty. III. lib. 2. -*ab imo Ad ſummum totus moduli bipedalis.*

-præcanum] canum ante tempus. ſolet autem præmatura canities accidere & iracundis natura, & calamitoſis, diuturnoq; animi mœrore affectis, quod confirmat Pind. ἰσθ. δ. φύονται δὲ καὶ νέοις ἐν ἀνδράσι πολιαὶ θαμὰ καὶ παρὰ τὸν ἁλικίας ἐοικότα χρόνον.

-ſolibus aptum] locis apricis gaudentem.

Iraſci celerem] ὀξύθυμον, ὀξύχολον, ὀργίλον, irritabilem, iracundum. iraſci celerem autem Græcum loquendi genus.

-tamen ut placabilis eſſem] & facile placantur, & citò deſinunt iraſci homines iracundi, quod quidem eſt in eis optimum, ut ſcribit Ariſt. lib. 4. de mor. ad Nicom. παύονται δὲ ταχέως, ὃ καὶ βέλτιστον ἔχετι. & M. Tullius ait lib. I. epiſt. ad Att. *irritabiles animos eſſe optimorum ſæpe uirorum, & eoſdem placabiles, & eſſe hanc agilitatem, mollitiemq; naturæ plerunque bonitati.* Idem epiſt. ad Qu. Fratr. lib. I. paulo aliter. *Si implacabiles* (inquit) *ſunt iracundiæ, ſumma eſt acerbitas: ſin autem exorabiles, ſumma leuitas: quæ tamen (ut in malis) acerbitati anteponenda eſt.* Hom. ἰλ. υ. ἀλλ' ἀκεώμεθα θᾶσσον, ἀκεσταί τοι φρένες ἐσθλῶν. Eurip. Medea. Γυνὴ γὰρ ὀξύθυμος, ὡς δ' αὔτως ἀνὴρ, Ῥᾴων φυλάσσειν, ἢ σιωπηλὸς σοφός, quibus uerſibus ſignificat uiros & mulieres iracundos facilius caueri poſſe, quàm tectos, atque obſcuros.

Collegam lepidum quo duxit, &c.] id eſt, anno ab urbe condita IↃCCXXIII. cum igitur natus ſit Horatius L. Manlio Torquato, & L. Aurelio Cotta coss. ut ſuprà cognouimus Od. XIII. epod. *Tu uina Torquato moue conſule preſſa meo:* hi autem conſules fuerint ann. ab urbe condita IↃCCXCVII. relinquitur, ut Hor. Qu. Aemilio Lepido, M. Lollio Conſulibus, annos quadraginta quatuor expleuerit.

-duxit] coniunctum habuit. neque huius uerbi uis ad ſortes eſt referenda, ut uult Porphyrio. non enim ſortibus, ſed ſuffragijs fiebant coss.

EPI-

EPISTOLARVM
LIBER SECVNDVS.

AD AVGVSTVM.

CVM *tot ſuſtineas, & tanta negocia ſolus:*
Res Italas armis tuteris: moribus ornes:
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo ſermone morer tua tempora Cæſar.
Romulus, & Liber pater, & cum Caſtore Pollux,
Poſt ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras, hominumq́ colunt genus: aſpera bella
Componunt: agros aſſignant: oppida condunt,
Plorauere ſuis non reſpondere fauorem
Speratum meritis. diram qui contudit hydram:
Notaq́ fatali portenta labore ſubegit:
Comperit inuidiam ſupremo fine domari.
Vrit enim fulgore ſuo, qui prægrauat arteis
Infra ſe poſitas: extinctus amabitur idem.
Præſenti tibi maturos largimur honores:
Iurandasq́ tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus ſapiens, & iuſtus, in uno,
Te noſtris ducibus, te Graijs anteferendo,
Cetera nequaquam ſimili ratione, modoq́
Aeſtimat: & niſi, quæ terris ſemota, ſuisq́
Temporibus defuncta uidet: faſtidit, & odit:
Sic fautor ueterũ, vt tabulas peccare uetanteis,
Quas bis quinque uiri ſanxerunt, fœdera regum
Vel Gabijs, uel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annoſa uolumina uatum,
Dictitet Albano Muſas in monte locutas.
Si, quia Græcorum ſunt antiquiſſima quaque

COMMENTARII.

-ſuſtineas] ſuſtinere negocium, dictum, ut *ſuſtinere onus*. Salluſt. coniur. Catil. *fortè libuit attendere, quæ res maximè tanta negocia ſuſtinuiſſet*.

Romulus, & Liber pater] Auguſtum cum Libero, Caſtore, & Polluce, Hercule, Romulo cõparat, oſtenditq́; melius actum eſſe cum Auguſto, quàm cũ illis, propterea quód illi poſt mortem demique diuinos honores ab hominibus ſint conſecuti, cùm eis uiuis de humano genere optimè meritis non ſatis magnam gratiã retuliſſent: Auguſtus autem uiuus, uidensq́; diuinis honoribus à populo Ro. afficiatur: qua in re cùm populi R. ſapientiã, ac iuſtitiam magnopere probet, tùm negat eum ceteris in rebus eandem iu-

Scripta, uel optima: Romani penſentur eadem
Scriptores trutina: non eſt quòd multa loquamur:
Nil intra eſt oleam, nil extrà eſt in nuce duri.
Venimus ad ſummum fortunæ. pingimus, atque
Pſallimus, & luctamur Achiuis doctius unctis.
Si meliora dies, ut uina, poëmata reddit:
Scire uelim, pretiũ chartis quotus arroget annus.
Scriptor ab hinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos, ueteresq́; referri debet, an inter
Viles, atque nouos? excludat iurgia finis.
Eſt uetus, atque probus, centum qui perficit annos.
Quid? qui deperijt minor uno menſe, uel anno:
Inter quos referendus erit? ueteres'ne poëtas?
An, quos & præſens, & poſtera reſpuet ætas?
Iſte quidem ueteres inter ponetur honeſtè:
Qui uel menſe breui, uel toto eſt iunior anno.
Vtor permiſſo, caudæq́; pilos ut equinæ
Paulatim uello: & demo unum: demo etiam unum:
Dum cadat eluſus ratione ruentis acerui,
Qui redit ad faſtos, & uirtutem æſtimat annis:
Miraturq́; nihil, niſi quod Libitina ſacrauit.
Ennius & ſapiens, & fortis, & alter Homerus,
Vt critici dicunt, leuiter curare uidetur,
Quò promiſſa cadant, & ſomnia Pythagorea.
Neuius in manibus non eſt: & mentibus hæret
Pæne recens: adeò ſanctum eſt uetus omne poëma.
Ambigitur quoties uter utro ſit prior: aufert
Pacuuius docti famam ſenis: Attius alti:
Dicitur Afrani toga conueniſſe Menandro:
Plautus ad exẽplar Siculi properare Epicharmi:
Vincere Cæcilius grauitate: Terentius arte.
Hos ediſcit: & hos arcto ſtipata theatro
Spectat Roma potens: habet hos, numeratq́; poëtas
Ad noſtrum tempus Liui ſcriptoris ab æuo.
Interdum uulgus rectum uidet: eſt ubi peccat.
Si ueteres ita miratur, laudatq́; poëtas,
Vt nihil anteferat, nihil illis comparet: errat.
Si quædam nimis antiquè, ſi pleraque durè
Dicere credit eos, ignauè multa fatetur:
Et ſapit: & mecum facit: & Ioue iudicat æquo.

dicandi prudentiam adhibere, quippe qui uetera nouis omnibus anteponat nihilq́; magni admodum æſtimet, niſi auctoritatẽ, & dignitatem quandam ætate compararit.

Poſt ingentia facta] poſt res fort.ſſimè, & præclariſſimè geſtas..

Dũ terr. hominumq; col. gen.] dum uiuunt, & uerſantur cũ hominibus.

– plorauere] queſti ſũt, ingemuerũt, ᾤμωξαν.

– non reſpond. fau. &c.] i. eum fauorẽ, quem à populo ſperabãt, nõ eſſe ſuis in eum meritis parẽ.

– diram qui contudit hydram] Hercules, ut ſup. Od. IIII. lib. 4. *Nõ hydra ſecto corpore firmior Vinci dolentem creuit in Herculem.*

Comperit inuidiam ſupremo, &c.] nã eius, qui inuidia laborat, interitu, extinguitur inuidia, ut Od. XXIIII. lib. 3. *Virtutẽ incolumem odimus, Sublatam ex oculis quærimus inuidi.* Proper. lib. 3. eleg. 1. *Omnia poſt obitum fingit maiora uetuſtas, Maius ab exequiis nomẽ in ora uenit.* Sic Demoſ. περὶ στεφάνου, Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τῶν πάντων, ὅτι τοῖς μὲν ζῶσι πᾶσιν ὕπεστί τις ἢ πλείων, ἢ ἐλάττων φθόνος· τοὺς τεθνεῶτας δ' οὐδὲ τῶν ἐχθρῶν οὐδεὶς ἔτι μισεῖ, ideſt, *quis. n. neſcit eos omnes, qui uiuunt, inuidia plus, aut minus laborare: mortuos autem ne inimicorum quidẽ cuiquã odio eſſe?*

Vrit enim fulgore ſuo, qui, &c.] id eſt, qui uirtute, aut arte ali-

quæ

Non equidem inſector: delendaq́; carmina Liui
Eſſe reor: memini quæ plagoſum mihi paruo
Orbilium dictare: ſed emendata uideri,
Pulchraq́; & exactis minimum diſtantia, miror.
Inter quæ uerbum emicuit ſi fortè decorum, &
Si verſus paulo concinnior vnus, & alter:
Iniuſtè totum ducit, uenditq́; poëma.
Indignor quicquam reprehendi, non quia craſsè
Compoſitum, illepidè ue putetur: ſed quia nuper:
Nec veniam antiquis, ſed honorē, et præmia poſci.
Rectè, nécne crocum, floresq́; perambulet Attæ
Fabula, ſi dubitem: clament periiſſe pudorem
Cuncti pœnè patres, ea cum reprehendere coner,
Quæ grauis Aeſopus, quæ doctus Roſcius egit:
Vel quia nil rectum, niſi, quod placuit ſibi, ducunt:
Vel quia turpe putant parēre minoribus: &, quæ
Imberbes didicere, ſenes perdenda fateri.
Iam, Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud,
Quod mecum ignorat, ſolus vult ſcire videri:
Ingeniis non ille fauet, plauditq́; ſepultis:
Noſtra ſed impugnat: nos, noſtraq́; liuidus odit.
Quòd ſi iam Græcis nouitas inuiſa fuiſſet: (ret,
Quàm nobis: quid nunc eſſet uetus? aut quid habe-
Quod legeret, tereretq́; uiritim publicus uſus?
Vt primum poſitis nugari Græcia bellis
Cœpit, & in uitium fortuna labier æqua:
Nunc athletarum ſtudiis, nunc arſit equorum:
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amauit:
Suſpendit picta vultum, mentemq́; tabella:
Nunc tibicinibus, nunc eſt gauiſa tragœdis:
Sub nutrice, puella velut ſi luderet infans:
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit.
Quid placet, aut odio eſt, quod nō mutabile credas?
Hoc paces habuere bonæ, uentiq́; ſecundi.
Romæ dulce diu fuit, & ſollenne recluſa
Manè domo uigilare, clienti promere iura,
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Maiores audire, minori dicere, per quæ
Creſcere res poſſet, minui damnoſa libido.
Mutauit mentem populus leuis: & calet uno

qua ceteris omnibus, qui eandem artem, ac uirtutē colūt, antecellit, illis acerbum dolorem cōmouet, ſibi odium & inuidiam cōflat. ignauis enim, inertibus, miſeris inuidet nemo: ſed uiris fortibus, ſtrenuis, induſtriis, ac fortunatis. vt ſaty. III. lib. 2. *Inuidiam placare paras uirtute relicta*. nimio autem ſplendore oculos præſtingui, annotatum eſt ad Od. II. lib. 2.

-qui prægrauat artes] qui artifices ſe inferiores ſua præſtantia quodammodo onerat, atque opprimit.

-extinctus] i. mortuus. nā, ut lux pro uita, ſic nox & tenebræ pro morte uſurpantur à ſcriptoribus. Eurip. Hippol. cor. οὐ γὰρ οἶδ' ἀνεωγμένας πύλας Ἅδου, φάος δ' ἢ λοίσθιον βλέπων τόδε. M. Tull. Tuſc. 2. *tamen obiiciebatur interdum animo metus quidam, et dolor, cogitanti, fore aliquando finem huius lucis*. Horat. Od. XXVIII. lib. 1. *ſed omnes una manet nox*. iam extinctus compoſitum eſt ab *ex*, & *ſtinguo*, quo uerbo utitur Lucret. lib. 2. *ſtinguiq́; colorem*. ab eodem ſunt hæc, *diſtinguo, reſtinguo, præſtinguo*, quod poſtremū in omnibus libris impreſſis corruptum eſt. Nam, ubicunque legitur, *perſtringere*, ſeu *præſtringere oculos*, ſeu *aciē oculorum* apud M. Tul. & ceteros, legendū *præſtinguere*: ut hoc dicā ἐν παρόδῳ.

- amabitur idem] Nā (vt inquit Plautus Captiuis.)

Scribendi ſtudio. pueri, patreſq; ſeueri
Fronde comas uincti cœnant, & carmina dictant.
Ipſe ego, qui nullos me affirmo ſcribere uerſus:
Inuenior Parthis mendacior: & prius orto
Sole, uigil calamum, & chartas, & ſcrinia poſco.
Nauē agere ignarus nauis timet. abrotonum ægro
Nō audet, niſi qui didicit, dare. quod medicorū eſt,
Promittunt medici. tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti, doctiq; poëmata paſſim.
Hic error tamen, & leuis hæc inſania quantas
Virtutes habeat, ſic collige. uatis auarus
Nō temere eſt animus: uerſus amat: hoc ſtudet unū:
Detrimenta, fugas ſeruorum, incendia ridet:
Non fraudem ſocio, puero'ue incogitat ullam
Pupillo: uiuit ſiliquis, & pane ſecundo:
Militiæ quanquam piger, & malus: utilis urbi.
Si das hoc, paruis quoque rebus magna iuuari:
Os tenerum pueri, balbumq; poëta figurat:
Torquet ab obſcenis iam nunc ſermonibus aurem:
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Aſperitatis, & inuidiæ corrector, & iræ.
Rectè facta refert: orientia tempora notis
Inſtruit exemplis: inopem ſolatur, & ægrum.
Caſtis cum pueris ignara puella mariti
Diſceret unde preces, uatem ni muſa dediſſet?
Poſcit opem chorus, & præſentia numina ſentit:
Cæleſtes implorat aquas docta prece blandus:
Auertit morbos: metuenda pericula pellit:
Impetrat & pacē, & locupletem frugibus annum.
Carmine dij ſuperi placantur, carmine Manes.
Agricolæ priſci, fortes, paruoq; beati,
Condita poſt frumenta leuantes tempore feſto
Corpus, & ipſum animum ſpe finis dura ferentem,
Cum ſocijs operum, & pueris, & coniuge fida
Tellurem porco, Siluanum lacte piabant,
Floribus, & uino Genium memorem breuis æui.
Feſcenina per hunc inuenta licentia morem
Verſibus alternis opprobria ruſtica fudit:
Libertaſq; recurrentes accepta per annos
Luſit amabiliter, donec iam ſæuus apertam

uis.) *Tum denique omnes noſtra intelligimus bona, Quom quæ in poteſtate habuimus, ea amiſimus.*

Præſenti tibi] ſic ſuprà Od. v. li. 3. – *præſens Diuus habebitur Auguſtus, adiectis Britannis Imperio, grauibuſq; Perſis.*

–maturos] non expectata morte delatos: tempeſtiuos. Plato lib. 7. de rep. ſcribit non eſſe tutum uiuos carminibus, laudationibus, encomijs afficere, his uerbis. *τούς γε μὴν ἔτι ζῶντας ἐγκωμίοις, τε καὶ ὕμνοις τιμᾶν οὐκ ἀσφαλὲς πρὶν ἂν ἅπαντά τις τὸν βίον διαδραμὼν τέλος ἐπισήσεται καλόν.*

Iurandas] quibus delatum erat iuſiurandum, ij ad arā iurabant. M. Tull. pro Flacco. *ergo is, qui, ſi aram tenens iuraret, crederet nemo: per epiſtolam, quod uolet, iniuratus probabit?*

Sed tuus hic populus] populus Rom. (inquit) in eo eſt prudens exiſtimator, & æquus rerum æſtimator, quòd te diuinis honoribus afficit, & quòd ſuperioribus omnibus ducibus tùm Græcis, tùm Latinis anteponit: in ceteris non perinde rectè ſentire reperitur.

– terris ſemota] ſublata ex hominum conſpectu, &, pœnè dicā, mortua, id eſt, quorum auctores multis ante ſæculis mortui ſint.

– ſuiſq; Temporibus defuncta] idem dicit: hoc eſt, quæ peruetera facta ſint.

Sic

In rabiem verti cœpit iocus, & per honeſtas
Ire minax impunè domos. doluere cruento
Dente laceſſiti. fuit intactis quoque cura
Conditione ſuper communi. quin etiam lex,
Pœnaq́, lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Deſcribi. uertêre modum formidine fuſtis
Ad benedicendum, delectandumq́, redacti.
Græcia capta ferum uictorem cepit: & artes
Intulit agreſti Latio. ſic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius, & graue virus
Munditiæ pepulere. ſed in longum tamen æuum
Manſerunt, hodieq́, manent ueſtigia ruris.
Serus enim Græcis admouit acumina chartis:
Et poſt Punica bella quietus, quærere cœpit,
Quid Sophocles, & Theſpis, & Aeſchylus vtile fer
Tentauit quoque, rem ſi dignè uertere poſſet: (rēt.
Et placuit ſibi natura ſublimis, & acer.
Nam ſpirat tragicum ſatis: & feliciter audet:
Sed turpem putat in ſcriptis, metuitq́, lituram.
Creditur, ex medio quia res arceſſit, habere
Sudoris minimum: ſed habet comœdia tanto
Plus oneris, quanto ueniæ minus. aſpice, Plautus
Quo pacto partes tutetur amantis ephebi:
Vt patris attenti, lenonis vt inſidioſi:
Quantus ſit Dorſennus edacibus in paraſitis:
Quàm non aſtricto percurrat pulpita ſocco.
Geſtit enim nummum in loculos dimittere, poſt hoc
Securus cadat, an recto ſtet fabula talo.
Quem tulit ad ſcenam uentoſo gloria curru,
Exanimat lentus ſpectator: ſedulus inflat.
Sic leue: ſic paruū eſt, animum quod laudis auarū
Subruit, aut reficit. valeat res ludicra, ſi me
Palma negata, macrum: donata reducit opimum.
Sæpe etiam audacem fugat hoc, terretq́, poëtam,
Quòd numero plures, uirtute, & honore minores,
Indocti, ſtolidiq́, & depugnare parati,
Si diſcordet eques: media inter carmina poſcunt
Aut urſum, aut pugiles. his nā plebecula gaudet.
Verū equitis quoque iā migrauit ab aure uoluptas
Omnis ad incertos oculos, & gaudia uana.

Sic fautor uete. ut tab. &c.] id eſt, qui ita fauet ueteribus, & antiquitati, ut leges XII. tabularum, quas decem uiri conſcripſerunt, Solonis leges imitati, & fœdera Regum Romanorum cum Gabiis, aut Sabinis icta, & ius Pontificum, & Vatum prædicta, dictitet à Muſarum ore fluxiſſe. ſic M. Tull. primo lib. de legibus eos irridet, imperitosq́; ac tardos eſſe exiſtimat, qui cū Egeria Numā eſſe collocutū, & ab aquila Tarquinio apicem impoſitum putēt.

- fœdera regum Vel Gabijs] fœdera cum Gabijs icta ſunt à Tarquinio ſuperbo: de quibus ſic Dionyſius Halicarn. Ῥωμαϊκ. ἀρχαιολ. δ. τούτων ἐστὶ τῶν ὁρκίων μνημεῖον ἐν ῥώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ Διὸς πιςίου, ὃν Ῥωμαῖοι σάγκτον καλοῦσιν, ἀσπὶς ξυλίνη βύρσῃ βοείᾳ περίτονος τοῦ σφαγιασθέντος ἐπὶ τῶν ὁρκίων τότε βοὸς, γράμμασιν ἀρχαϊκοῖς ἐπιγεγραμμένη τὰς γενομένας αὐτοῖς ὁμολογίας, id eſt, *horum fœderum monumentum Romæ extat in templo Iouis Fidij: quem Romani ſanctum appellant, ſcutum ligneum pelle bubula intectum eius bouis, qui tum in fœdere faciendo fuit immolatus, litteris antiquis inſcriptas conditiones, & pactiones continens.*

Si, quia Græcorum sūt antiquiſsima, &c.] id eſt, ſi quia ſcripta Græcorum antiquiſſima quæque, ſunt etiam optima, idcircò Romani ſcriptores,

Quattuor, aut plures aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ, peditumq́; cateruæ.
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis.
Eſſeda feſtinant, pilenta, petorrita, naues:
Captiuum portatur ebur, captiua Corinthus.
Si foret in terris, rideret Democritus, ſeu
Diuerſum confuſa genus panthera camelo,
Siue elephas albus vulgi conuerteret ora:
Spectaret populum ludis attentius ipſis,
Vt ſibi præbentem mimo ſpectacula plura.
Scriptores autem narrare putaret aſello
Fabellam ſurdo. nam quæ peruincere uoces
Eualuere ſonum, referunt quem noſtra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Tuſcũ:
Tanto cum ſtrepitu ludi ſpectantur, & artes,
Diuitiæq́; peregrinæ: quibus oblitus actor
Cum ſtetit in ſcena, concurrit dextera læuæ.
Dixit adhuc aliquid? nil ſanè. quid placet ergo?
Lana Tarentino uiolas imitata ueneno.
Ac ne fortè putes, me, quæ facere ipſe recuſem,
Cum rectè tractent alij, laudare malignè:
Ille per extentum funem mihi poſſe videtur
Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falſis terroribus implet,
Vt magus: & modò me Thebis, modò ponit Athenis.
Verùm age, & his, qui ſe lectori credere malunt,
Quàm ſpectatoris faſtidia ferre ſuperbi:
Curam redde breuem: ſi munus Apolline dignum
Vis complere libris, & uatibus addere calcar:
Vt ſtudio maiore petant Helicona uirentem.
Multa quidem nobis facimus mala ſæpe poëtæ:
(Vt uineta egomet cædam mea) cum tibi librum
Sollicito damus, aut feſſo: cum lædimur, unum
Si quis amicorum eſt auſus reprendere uerſum:
Cum loca iam recitata reuoluimus irreuocati:
Cum lamentamur, non apparere labores
Noſtros, & tenui deducta poëmata filo:
Cum ſperamus eò rem uenturam, vt, ſimulatque
Carmina reſcieris nos fingere, commodus ultrò
Arceſſas, & egere vetes, & ſcribere cogas.

quo antiquiores erunt, eo meliores habebũtur, maxima erit noſtri iudicij peruerſitas. nã eadẽ rõne reperiemur Græcis meliores.

- eadem Penſ. trut.] eadem ratione, & æquitate æſtimentur.

Nil intra eſt oleam, nil, &c.] prouerbium cõuenit in eos, qui aut, quæ perſpicuè uera ſunt, negãt: aut, quæ perſpicuè falſa, aiũt. quid enim certius, quid apertius eſt, quã & itra oleã, os eſſe, & extra nucẽ, putamẽ, ac duritiẽ?

Venimus ad ſummũ &c.] reperiẽtur enim pictores, cantores, paleſtricæ i Italia, quã in Græcia, meliores: quod eſt falſũ.

-unctis] ungebãtur eni paleſtricæ, ut alibi diximus. Ariſtoteles lib. 8. de republica, quattuor artes enumerat, quas in Græcia diſcere ſolebãt, γραμματικὴν, γυμναστικὴν, μουσικὴν, γραφικὴν· hoc eſt, grãmaticã, artẽ corporũ exercẽdorũ, muſicã, picturam.

Si mel. d.] ſi poëmata, ut uina, ſiũt uetuſtate meliora: ſcire uelim (inquit) quoto an. aut ẽt quoto die poëma ſit uetus habendũ.

-ut uina] uinum uetus etiã Pindarus laudat: ſed negat ita laudari carmen oportere. nam recẽtiſſimũ quodq; ait eſſe laudabile Olymp. carm. xi. αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων.

-arroget] acquirat, uel pro ſuo iure uẽdicet.

- qui decidit] qui mortuus eſt, qui deperiit.

- uiles]

Sed tamen eſt operæpretium cognoſcere, quales
Aedituos habeat belli ſpectata, domiq́;
Virtus, indigno non committenda poëtæ.
Gratus Alexandro regi Magno fuit ille
Cherilus, incultis qui uerſibus, & malè natis
Rettulit acceptos, regale nomiſma, philippos.
Sed ueluti tractata notam, labemq́; remittunt
Atramenta, ferè ſcriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. idem rex ille, poema
Qui tam ridiculum, tam carè prodigus emit:
Edicto uetuit, ne quis ſe, præter Apellem,
Pingeret: aut alius Lyſippo duceret æra
Fortis Alexandri uultum ſimulantia. quòd ſi
Iudicium ſubtile uidendis artibus illud
Ad libros, & ad hæc Muſarum dona uocares:
Bœotum in craſſo iurares aëre natum.
At neque dedecorant tua de ſe iudicia, atque
Munera, quæ multa dantis cum laude tulerunt
Dilecti tibi Virgilius, Variusq́; poëtæ:
Nec magis expreſſi uultus per aënea ſigna,
Quàm per vatis opus mores, animiq́; uirorum
Clarorum apparent. nec ſermones ego mallem
Repentes per humum, quàm res componere geſtas:
Terrarumq́; ſitus, & flumina dicere, & arces
Montibus impoſitas, & barbara regna, tuisq́;
Auſpicijs totum confecta duella per orbem,
Clauſtraq́; cuſtodem pacis cohibentia Ianum,
Et formidatam Parthis, te principe, Romam:
Si, quantum cuperē, poſſē quoque: ſed neq; paruum
Carmen maieſtas recipit tua: nec meus audet
Rem tentare pudor, quam uires ferre recuſent.
Sedulitas autem, ſtultè quem diligit, vrget:
Præcipuè cum ſe numeris commendat, & arte.
Diſcit enim citius, meminitq́; libentius illud, (tur.
Quod quis deridet, quàm, quod probat, & uenera-
Nil moror officium, quod me grauat: ac neque ficto
In peius uultu proponi cereus vſquam,
Nec prauè factis decorari uerſibus opto,
Ne rubeam pingui donatus munere: & unà
Cum ſcriptore meo capſa porrectus aperta,

-uiles] contemtos, par ui pretij. nam & paulo antè nomine *pretij* uſus eſt, & ſuprà uerbo *Aeſtimat*.

Quid? qui deperijt, &c.] dicis (inquit) eum eſſe ueterem habendum, qui centum compleuit annos: quid ſi deſit mēſis, uel annus unus? inter quos referendus erit? ueteres'ne, an nouos, & malos?

Vtor permiſſo] utor eo, quod mihi das (inquit Horatius) eum etiam habendum in ueteribus, qui centum ab hinc annos exceſſerit è uita, uno menſe, vel uno anno minus.

-caudæq; pilos vt equinæ] de hac cauda equina ſic Plutarch. in Sertorio. *ἵππους εἰσήγαγε δύο τὸν μὲν ἀσθενῆ τελέως, καὶ πρεσβύτερον ἤδη, τὸν δ' ἕτερον εὐμεγέθη μὲν αὐτὸν, καὶ ἰσχυρὸν, θαυμαστὴν δὲ πυκνότητι, καὶ κάλλει τριχῶν οὐρὰν ἔχοντα. παρειστήκει δὲ τῷ μὲν ἀσθενεῖ, μέγας ἀνὴρ, καὶ ῥωμαλέος· τῷ δ' ἑτέρῳ μικρὸς ἕτερος, καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος. σημείου δὲ δοθέντος αὐτοῖς, ὁ μὲν ἰσχυρὸς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ τοῦ ἵππου ἀσθενοῦς τὴν κέρκον, ὡς ἀπορρήξων, εἷλκε βίᾳ πρὸς αὐτὸν· ὁ δὲ ἀσθενὴς τοῦ ἰσχυροῦ κατὰ μίαν τὰς τριχῶν ἐξέτιλλεν. ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν οὐκ ὀλίγα πράγματα μάτην ἑαυτῷ, καὶ πολὺν γέλωτα τοῖς θεωμένοις παρασχὼν ἀπεῖπεν· ὁ δ' ἀσθενὴς ἀκαρεῖ, καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ, ψιλὴν τριχῶν ἀπέδειξεν τὴν οὐρὰν, ἀναστὰς ὁ Σερτώριος, ὁρᾶτε, εἶπεν, ἄνδρες σύμμαχοι τὴν ἐπιμονὴν ἀνυσιμωτέραν τῆς βίας οὖσαν,*

Deferar in uicum uendentem tus, & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

ἔσαν, καὶ πολλὰ τῆς ἀγορᾶς ἀλλήλων, ἐνδεδυντα τῶ χ[?] μικρόν: id eſt, *equos introduxit duos, alterum quidem planè infirmum, & iam ueterem: alterum autem tum procerum ipſum, & robuſtum, tum caudam mira pilorum crebritate, et pulchritudine habentem. Aſtabat autem equo quidem infirmo uir magnus, et ualidus: alteri uerò equo alter homo paruus, & aſpectu ipſo contemnendus. ſigno autem eis dato robuſtus quidem ille utraque manu caudam equi infirmi, tanquam perrupturus, totis uiribus ad ſe trahebat: homo infirmus uerò ex equi robuſti cauda pilos ſingillatim euellebat. Poſteaquàm autem ille non mediocri labore fruſtra ſuſcepto, multoq; riſu ſpectatoribus excitato defatigatus fuit: infirmus uerò, breui tempore, & ſine ullo labore caudam à pilis uacuam, nudamq; reddidit: ſurrexit Sertorius, & uidetis (inquit) ò ſocij, perſeuerantiam uiribus efficaciorem eſſe, & multa, quæ ſemel, & uno impetu capi non poſſunt, paullatim uinci, & capi poſſe.*

- & demo unum, demo etiam unum] utitur hoc genere argumentationis M.Tull. Frumentaria. *Deinde Iudices uidetis, quàm infinitam ſitis hominibus licentiã pecuniarum eripiendarum daturi. Si, ternos denarios qui coëgit, erit abſolutus: quaternos, denos denique, aut uicenos coget alius: quæ erit reprehenſio? in quo primum iniuriæ gradu reſiſtere incipiet ſeueritas iudicis? quotus erit iſte denarius, qui non ſit deferendus? et in quo primum æſtimationis iniquitas, atque improbitas reprehendetur?*

Dum cadat eluſus ratione, &c.] id eſt, dum is, qui poëmatum bonitatem uetuſtate, & annis metitur, unà cum ſuo aceruo paulatim collapſo, ipſe quoque còncidat. *σωρίτην*, id eſt, acerualem, argumentationem, quæ interrogatione cõſtat, appellant Stoici, cum aliquid minutatim, & gradatim additur ei, quod ab aduerſario conceſſum eſt, uel detrahitur. de quo M.Tull. Acad. lib. 2. *Soritas hos uocant, qui aceruum efficiunt uno addito grano: uitioſum ſanè & captioſum genus.* ibid. *tùm paucis additis uenis ad ſoritas, lubricum ſanè, & periculoſum locum: quod tu modo dicebas eſſe uitioſum interrogandi genus.* Idem de diuinat. lib. 2. *aut quemadmodum ſoriti reſiſtas? quem ſi neceſſe ſit, Latino uerbo liceat acerualem appellare.*

- ad faſtos] id eſt, ad annos. in faſtis enim conſulum ſingulorum annorum, ceterorumq; maiorum magiſtratuum nomina perſcribebantur. Tùm appellatione conſulum anni notabantur.

- niſi, quod Libitina ſacrauit] niſi, quod ſepultum, & mortuum eſt. de Libitina diximus ſup. ad Od. xxx. lib. 3. - *multaq; pars mei Vitabit Libitinam.*

- Vt critici dicunt] critici ſunt, qui de ſcriptoribus, & ſcriptis iudicant, *παρὰ τὸ κρίνειν*, quod ualet iudicare. è quibus erat Mecius Tarpa.

- leuiter curare uidetur, &c.] id eſt, ita negligenter ſcribit, ut uideatur oblitus eſſe, quid de ſe promiſerit, ac ſomniarit. dicebat autem ſe ſomniaſſe ex Pythagoræ ſententia, animam Homeri in corpus ſuum immigraſſe: ex quo ſe optimum poëtam extitiſſe, uerſusq; Homericis ſimiles conſcribere. Lucretius autem ait lib. 1. non Homeri animam in Ennij corpus domicilium ſuum tranſtuliſſe, ſed ſpeciem quandam ex Acheronte in ſomnis Ennio occurriſſe, his uerbis, *Et ſi præterea tamen eſſe Acheruſia templa Ennius æternis exponit uerſibus edens, Quo neque permanent animæ, neque corpora noſtra, Sed quædam ſimulacra modis pallentia miris, Vnde ſibi exortam ſemper florentis Homeri Commemorat ſpeciem, lacrymas effundere ſalſas Cœpiſſe, & rerum naturam expandere dictis.* De ſe porrò glorioſè prædicabat Ennius, uerſus ueterum reprehendens. *Quos* (inquit) *olim Fauni, uateſq; canebãt, Cum neque Muſarũ ſcopulos quiſquam ſuperarat, Nec dicti ſtudioſus erat Ante hunc. Ait ipſe de ſe* (inquit) M.Tull. in Bruto. *nec mentitur in gloriando.*

Næuius in manibus non eſt] Næuii ſcripta non teruntur manibus hominum.

num. nam eum memoria tenent, neque egent adiumento litterarum. hæret in omnium animis perinde, ac ſi ſit recens. *adeo ſanctum eſt*, &c. fuit autem Ennio Næuius antiquior, ut declarant hæc uerba M. Tull. in Bruto, quibus Ennium affatur. *Nec uerè tibi aliter uideri debet, qui à Næuio uel ſumſiſti multa, ſi fateris: uel ſi negas, ſurripuiſti.* A Næuio ſunt illa, quæ M. Tull. producit ep. ad L. Lucceium. lib. 5. *Placet enim Hector ille mihi Næuianus, qui non tantùm laudari ſe lætatur, ſed addit etiã, à laudato uiro.*

- auſert Pac. docti fam. ſen.] id eſt, Pacuuius conſequitur, & obtinet laudẽ, atque exiſtimationem docti: exiſtimatur ab omnibus doctus. M. Tull. lib. 3. de oratore. *Atque id primum in poëtis cerni licet, quam ſint inter ſeſe Ennius, Pacuuius, Attius diſſimiles.* idem citat hæc ex Pacuuio, lib. 5. de fin. *Quin etiam feræ (inquit Pacuuius) quibus abeſt ad præcauendum intelligendi aſtutia, ſibi iniecto terrore mortis horreſcunt.* Idem lib. 1. de orat. ad Qu. Fr. *nec quiſquam eſt eorum, qui, ſi iam ſit ediſcendum ſibi aliquid, non Teucrum Pacuuij malit, quàm Manlianas uenalium uendendorũ leges ediſcere.*

Attius alti] Attius dicebatur plus habere magnitudinis, & grandiloquentiæ, ut ita dicam: Pacuuius plus doctrinæ. erat autem Attius multis annis Pacuuio minor. M. Tull. in Bruto. *Attius iiſdem Aedilibus ait ſe, & Pacuuium docuiſſe fabulã, cum ille octoginta, ipſe triginta annos natus eſſet.* idem M. Tull. in oratione pro P. Sextio, multos Attij uerſus profert, eũmq; diſertiſſimum poëtam appellat.

Afrani toga] Afranius togatas ſcripſit comœdias. eadem autem ratione appellantur à toga togatæ, quà à pallio palliatæ. de Afranio M. Tull. in Bruto. *C. Titium, cuius orationes tantùm argutiarum, tantum exemplorum, tantum urbanitatis habent, vt penè Attico ſtilo ſcriptæ eſſe uideantur, ſtudebat imitari L. Afranius poëta, homo perargutus, in fabulis quidem etiam diſertus.*

Siculi Epicharmi] Epicharmũ poëtã comicũ Siculum ſæpe commemorat M. Tull. eiuſq; uerſus ſæpe uſurpat, ut lib. 1. ad Att. *ut crebrè mihi uafer ille Siculus inſuſurret Epicharmus cantilenã illam ſuã,* νᾶφε, καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τᾶν φρενῶν. quæ uerba ſic reddit Latinè Q. Fr. de petit. conſulatus ad Marcum. *Quamobrem* Ἐπιχαρμεῖον *illud teneto, neruos, atque artus eſſe ſapientiæ, non temerè credere.* & ep. ad Qu. Fr. lib. 3. γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται, id eſt, fas ſcias, quo pacto ſe aduerſus alium geſſerit. & Tuſc. 1 *ſed tu mihi uideris Ephicarmi non inſulſi hominis, ut Siculi, ſententiã, ſequi. Quam? non enim noui. Dicam ſi potero Latinè. &c. Emori nolo: ſed me eſſe mortuum nihili æſtimo.*

Cæcilius] hunc ſcribit M. Tull. lib. 7. ad Att. malum eſſe auctorem Latinitatis. idem alibi, *Nam illorum* (Scipionis & Lælij) *æquales Cæcilium, & Pacuuium malè locutos uidemus.* fuit autem hic natione Gallus.

Liui ſcriptoris ab æuo] Liuius Andronicus poëta à M. Liuio Salinatore, cuius filias erudierat, fuit libertate donatus, ut ſcribit Euſeb. in chron. primus hic C. Clodio Cæci filio, & M. Tuditano coss. fabulam docuit anno ipſo antequam natus eſt Ennius, poſt Romam conditam anno cccc x. ut ſcribit M. Tull. Tuſc. lib. 1. & in Bruto. Idem ibidem ait Liuianas fabulas non ſatis eſſe dignas, quæ iterum legantur. De hoc Liuio uide T. Liuium lib. 7. annal. ad princip.

Interdum vulgus rectum videt] rectè iudicat, & prudenter ſentit. rectũ, peccato oppoſuit, quod eſt prauum.

- nim. antiquè] ἀρχαϊκῶς, id eſt, impolitè, illepidè. ſic ſup. epiſt. ad Torq. lectos archaicos dixit.

- credit] ſic habent 3. lib. Vat. & Iann. Faër. Torn. & quidem ipſa ueritas ita legendum eſſe clamat.

- ignauè multa fatetur] tollenda eſt diſtinctionis nota poſt nomen *multa*, ut

ut ſit hæc ſententia. Si eos credit quædam dicere nimis antiquè,ſi pleraq; durè : ſi fatetur eoſdem multa ignauè,id eſt,oſcitanter, & minimè accuratè dicere , ſapit : & mecum ſentit .

- & Ioue iudicat æquo] id eſt,uerè iudicat.Iupiter enim æquus,id eſt,propitius eſt ijs,qui uerè iudicant : & iratus ijs,qui ſecus : uel dic hoc modo, quia Dijs probantibus, & fauentibus omnia rectè fiunt : iratis,ſecus .

- quæ] Liuij carmina .

- plagoſum] qui plagas multas, & graues diſcipulis ſuis infligere ſolebat .

Orbilium] magiſtrum,ſeu doctorem meum,de quo Sueton.de claris Grammaticis. floruit ætate Ciceronis .

- & exactis minimùm diſtantia]id eſt,perfectis,& perpolitis proxima.exigere dicimus ad perpendiculum,ut Verr.3.de anteactis. *Tu uerres hic quod moliare,nihil habes: niſi forte uis ad perpendiculum columnas exigere* . Cælius Cic. lib.8. epiſtol. *Nunc ſi ad illam ſummam ſeueritatem legitimum ius exegeris*,&c.& T.Liu. lib.30. annalium.*Nolite ad neſtras leges, atque inſtituta exigere ea,quæ Lacedæmone fiunt*.& exigere ad unguem dicebantur marmorarij,cum marmorum commiſſuras ungue explorabant. ex quo exacta dicuntur à Latinis,quæ ſunt probata,perfecta,accurata,ſummo ſtudio,ſummoq; artificio elaborata : & rurſus *ad unguem factum*,perfectum, & perpolitum.ut ſaty.v.lib.1. *-ad unguem Factus homo*.& lib.de arte poët. *-carmen non caſtigauit ad unguem*.Virg.Georg.11.*Nec ſecius omnis ad unguem Arboribus poſitis ſecto uia limite quadret.* διονυχον nominant Græci,quod Latini *ad unguem factum* .

- emicuit] excelluit .

- ducit] producit, oſtentat .

Nec ueniam antiquis,&c.] id eſt,& indignor non ueniam erratorum ſuorum antiquis dari,quam ſi impetrarent,benè ſecum actū meritò putarent: ſed præmium peti, ut ſcriptoribus optimis,ac perfectiſſimis. ſic M.Tull.in orat. perfecto ueteres inſectatur,his uerbis.*Ergo Ennio licuit uetera contemnenti dicere,Verſibu' quos olim Fauni , uatesq; canebant : mihi de antiquis eodem modo non licebit,præſertim cum dicturus non ſim Ante hunc,ut ille,nec quæ ſequuntur,Nos auſi reſerare*,&c.idem ibid. *non eſt eis ſatis non contemni,laudari etiam uolunt* .

Rectè,nec'ne crocum,&c.] id eſt,ſi dubitarem,utrùm iure,& meritò Attæ fabulæ in ſcena recitentur,atque à populo ſpectentur, nec'ne,ſenes omnes clamarent me impudentem eſſe,&c.hæc uerba *perambules crocum & flores*,hoc ſignificāt agatur ab hiſtrionibus in ſcena ambulantibus,quæ croco,& floribus,& alijs odoribus conſpergi ſolebat.quod declarat & uerſus ille Lucr. lib.2. *Et Cum ſcena croco Cilici perfuſa recens eſt*.& Ouid.lib.1.de arte. *Nec fuerant liquido pulpita rubra croco*. fuit autem Atta poëta Togatarum.de quo M.Tull.in Sextiana.*Nihil ſane Attæ iuuabant. anagnoſtæ,libelli etiam pro uino ſæpe oppignerabantur*:ut quidem legendum cenſet P.Victorius : ſed Manutius hoc modo. *Nihil ſanè te iuuabant anagnoſtæ* .

Aeſopus] tragœdiarum actor : de quo M. Tull. in Sextiana,& lib.1.de orat. ad Qu.Fr.& Plin.lib.10.& 35.& iterum M.Tull.epiſt.ad Qu.Frat.lib.1.*Præterea Aeſopi tragœdi noſtri familiaris Licius ſeruus aufugit* .

- doctus Roſcius] de Roſcio hæc M.Tull. in Quinctiana.*Etenim cum artifex eiuſmodi ſit,ut ſolus dignus uideatur eſſe,qui in ſcena ſpectetur, tùm uir eiuſmodi eſt,ut ſolus dignus uideatur,qui eò non accedat*. extat & oratio pro eo ipſo,ubi hæc de eodem M.Tull. *Roſcius ſocium fraudauit? poteſt hoc homini huic hærere peccatum? qui medius fidius(audacter dico)plus fidei, quàm artis : plus ueritatis , quàm diſciplinæ poſſidet in ſe ? quem populus Rom.meliorem uirum,quàm hiſtrionem eſſe arbitratur : qui ita digniſſimus eſt ſcena propter artificium , ut digniſſimus ſit curia propter abſtinentiam* . & de orat. ad

Qu.

Qu.Fr.lib.1.*Itaque ut ad hanc ſimilitudinem huius hiſtrionis,oratoriam laudem dirigamus,uidetis'ne quàm nihil ab eò,niſi perfectè,nihil niſi cum ſumma uenuſtate fiat: niſi ita, vt deceat, & uti omnes moueat ac delectet? Itaque hoc iandiu eſt conſecutus,ut in quo quiſque artificio excelleret,is in ſuo genere Roſcius diceretur.* & lib.1.de diuinat. *Quid amores,ac deliciæ tuæ Roſcius?num aut ipſe,aut pro eo Lanuuium totum mentiebatur? qui cū eſſet in cunabulis,educareturq́; in Selonio,qui eſt campus agri Lanuuini,noctu lumine appoſito experrecta nutrix animaduertit puerum dormientem circumplicatum ſerpentis amplexu: quo aſpectu exterrita clamorem ſuſtulit. pater autem Roſcij ad aruſpices retulit: qui reſponderunt nihil illo puero clarius,nihil nobilius fore.*& orat.pro Arch.poëta.*Quis animo tam agreſti, ac duro fuit, ut Roſcij morte nuper non commoueretur? qui cum ſenex eſſet mortuus, tamen propter excellentem artem, ac venuſtatem, uidebatur omnino mori non debuiſſe.*

Saliare] quod à Salijs Martis ſacerdotibus ſaliendo canebatur,à Numa Pompilio inſtitutum,& factum,ut indicat M.Tull.lib.3.de oratore. & Varro lib.6.de ling.Latina.Dionyſ.Halicar.lib.2.de Salijs. ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων ἀπὸ τῆς συντόνου κινήσεως ὀνομασμένοι. τὸ γὰρ ἐξάλλεσθαι,καὶ πηδᾶν σαλῖρε ὑπ᾽ αὐτῶν λέγεται. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας,καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὀρχηστὰς, ἐπεὶ κ᾽ ἀν τούτοις πολὺ τὸ χόρδιμα, καὶ σκίρτημα ἔνεστι,παραγαγόντες ἀπὸ τῶν σαλίων τοὔνομα,σαλίτωρας καλοῦσι. κινοῦνται γὰρ πρὸς αὐλὸν ἐν ῥυθμῷ τὰς ἐνοπλίους κινήσεις τοτὲ μὲν ὁμοῦ, τοτὲ δὲ παραλλὰξ,καὶ πατρίους τινὰς ὕμνους ᾄδουσιν ἅμα ταῖς χορείαις.

- & illud,Quod mec.]Varro eo,quem modo dixi,libro multis uerbis oſtendit,carmina Saliaria,quanuis à C.Aelio fuerint interpretata, tamen multis etiam locis eſſe obſcura.

Ingenijs non ille fauet,&c.] id eſt,non fauet eorum ingenijs,qui iam mortui ſunt,neque eò facit,quod ueteribus faueat,ſed quòd nobis aduerſari,noſtraq́; ſcripta oppugnare ſtudeat,& nobis inuideat.

Quòd ſi tam Græcis,&c.] ſi apud Græcos tanto odio fuiſſent noui ſcriptores, quanto ſunt apud Romanos,nullos nunc ueteres haberent, quos publicè lectitarent.

- viritim] liber Card.Rain.habet Quiritim. ceteri omnes conſentiunt cum uulgatis. Omnino hæc recepta recta eſt.

Vt primùm poſitis nugari] oſtendit ex ocio,& fortuna ſecunda nata eſſe in Græcia variarum artium ſtudia.

- nugari] rebus ludicris,& leuibus artibus operam dare.

- fortuna æqua] fortuna ſecunda,propitia,amica.

Suſpendit picta vultum] tabulas pictas attentiſſimè ſpectauit.

Nunc tibicinibus, nunc eſt] id eſt,nunc comœdijs delectata eſt, nunc tragœdijs. in comœdijs enim adhibebantur tibicines.lib.de arte poët. *Tibia non, ut nunc,orichalco uincta,tubæq́; æmula,*&c.& ib.*Sic priſcæ motumq́;,& luxuriā addidit arti Tibicen,traxitq́; uagus per pulpita ueſtem.*ſimpliciter tibicinibus ſignificātur ij,qui tibia canunt.

- plena] ſatiata. nam, vt ſcribit M. Tull.lib.3.de orat. ad Qu.Fr.*omnibus in rebus, uoluptatibus maximis faſtidium finitimum eſt.*

Quid placet, aut odio eſt', &c.] nihil perpetuò placet, nihil ſemper diſplicet.

- Hoc paces habuere bonæ, ventiq́;] ex pace igitur, & rebus ſecundis nata eſt hæc in Græcia artium uarietas,ſtudiorum mutatio,& inconſtantia.

Romæ dulce diu fuit] Nunc docet, poëticæ ſtudium non multis antè ſæculis Romæ coli cœptum eſſe,Romanosq́; illos veteres in ſtudijs & grauioribus,& uti-

utilioribus,quàm in ſcribendo,fuiſſe occupatos.

- ſollenne] uſitatum. ut annot.ſuprà ad epiſt.1.lib.1.

- recluſa] aperta, vt epiſt.ad Torq. - *& operta recludit.*

- mane] ut ſaty.1.lib.1. *Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat.*

- clienti promere iura] reſpondere ius,ſeu de iure.M.Tull.lib.1.de leg.oſtēdit patrij moris fuiſſe conſultoribus reſpondere,his uerbis, *ego uerò ætatis uacationis potius confidebam, cum præſertim non recuſarem,quo minus more patrio ſedens in ſolio conſulentibus reſponderem.* Idem lib.1.de orat.ad Qu.Fratr.multis uerbis oſtendit *domum iuriſconſulti totius oraculum eſſe ciuitatis,neque ullum honeſtius eſſe ſenectuti celebrandæ,atque ornandæ perfugium, quàm iuris interpretationem:* deinde ſubijcit hæc ſub perſona Craſſi. *Equidem mihi hoc ſubſidium iam inde ab adoleſcentia comparaui, non ſolùm ad cauſarum uſum forenſem,ſed etiam ad decus,atque ornamentum ſenectutis,ut,cum me uires(quod ferè iam tempus aduentat)deficere cœpiſſent,ita ab ſolitudine domum meam uindicarem.* Idem lib.3. *M.uerò Manilium tranſuerſo foro ambulare ſolitum, quod erat inſigne eum,qui id faceret,facere ciuibus omnibus conſilij ſui copiam.ad quos olim ſic adibatur, non ſolum,ut de iure ciuili ad eos referretur,uerùm etiam de filia collocanda,de fundo emendo,de agro colendo,de omni denique officio,*&c. Erat porrò inſcriptum in iuriſconſultorum foribus, *licet conſulere,* quod docet & M.Tull. in orat.pro Murena his uerbis. *Itaque non modo beneficij collocandi ſpem.ſed etiam illud,quod aliquando fuit,licet conſulere,iam perdidiſtis.*

Cautos nomi.certis expend.] id eſt,pecuniam collocare apud debitores locupletes nominibus factis,& in codice argentarij perſcriptis.Cum hoc loco uiderem ueteres membranas inter ſe diſcrepare (aliæ enim conſentientes cum libris uulgatis habent, *certis nominibus* : aliæ diſſentientes, *rectis nominibus*) diu,multùq; dubitaui,vtras potiſſimùm ſequerer.mouebat me Porph.qui videtur legiſſe *rectis nominibus*,&,quanquam hoc loco corruptus eſt,ita interpretari, *idoneis,ac legitimis nominibus.* mouebat altera ex parte locus Ciceronis in Quinctiana his uerbis, *moritur P.Quinctius,qui tibi,ut ais,certis nominibus grandem pecuniam debebat.* accedebat Feſtus in uoce *nuncupata.* *Nuncupata* (inquit) *pecunia eſt(ut ait Cincius in lib.ſecundo de officio iuriſconſulti)nominata,certa,proprijs nominibus pronunciata.* Tandem re quæſita,cum à veteribus iuriſconſultis nullam rectorum nominum fieri mentionē cōperiſſem,tutius eſſe exiſtimaui ſcripturam receptam,& uulgatam,retinere:rem integram ſeruare: arbitrio lectoris,utram lectionem malit, permittere.

- expendere] expenſos ferre,occupare,ne ſint ſteriles, & ut perpetuos ſumtus ſuppeditare poſſint.certum eſt nomen cum debitor eſt ſoluendo,& cum ei per ſyngrapham creditum eſt: certius autem ſi pignore accepto,& cum ſatiſdatione. nam uerbum cauendi hoc quoque ſignificat.ut cavere ſibi prædibus,& prædijs.cauere ſibi per ſponſorem,cauere ſibi pignoribus: quod eſt ita pecuniam credere,ut prædes accipias,ut ſponſorem,ut pignora.quòd ſi quis malet legi *rectis nominibus*, rectum nomen interpretabimur legitimum.

Maiores audire] maioribus obtemperare: maiorum, & prudentium conſilium ſequi.

- minori dicere] minori conſilium dare, quo & rem ſuam familiarem honeſtis rationibus augere, & cupiditatem immoderatam comprimere, ac refrenare poſſit.

- damnoſa libido] ut ſupra epiſt.ad Loll.11. *Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat.*

Mutauit mentem] mutauit conſilium illud priſtinum, & priorem illam uitæ conſuetudinem: omne autem ſtudium ſuum ad ſcribendum contulit.

Fron-

Fronde comas vincti] *comas uinctı* helleniſmus eſt. Græci autem in his generibus ſubaudiunt κατ'. Latinè diceremus *uinctis comis*. Iam uerò *fronde*, id eſt, edera, ut ſuprà epiſt. ad Iul. Florū. *-ſeu condis amabile carmen, Prima feres ederæ uictricis præmia.*

-dictant] dictant ſeruis ſcribendi peritis. ut ſuprà epiſt. ad Fuſcum Ariſt. *Hæc tibi dictabam poſt fanum putre Vacunæ.*

Ipſe ego, qui nullos, &c.] ne ſibi quidem parcit Horatius, & ſe quoque in ijs, numerat, qui non ſatis exploratis ſuis uiribus, & fortaſſe ad eam rem inepti natura, immoderata tamen ſcribendorum uerſuum cupiditate tenentur.

Inuenior Parthis mendacior] in eo ſunt Parthi mendaces, quòd fugientes, & tergo uerſo ſimulent ſe pugnare nolle, cū tamen fugiendo maximè pugnēt, ut diximus ſuprà ad illum locum, *Et uerſis animoſum equis Parthum dicere*, Od. XIX. lib. I. ad quæ accedant hi Ouid. uerſus lib. I. de arte. *Telaq́; Parthorum, Romanaq́; pectora dicam: Telaq́;, ab auerſo quæ iacit hoſtis equo.* Alij Parthos omnium mortalium eſſe mendaciſſimos dicunt. ei rei argumento eſſe, quòd apud eos mendacium acerrimis pœnis vindicatur, ut narrat Herodotus lib. I. Et quidem ita Muretus hunc locum explicabat, à quo diſſentio. quemadmodum igitur illi ſunt fallaces, ac mendaces, ſic & ego: qui, cum affirmem me nullos uerſus ſcribere, ante lucem tamen lumen, calamum, chartam poſcam.

-Nauem agere, &c.] ceteras (inquit) artes nemo ſe ſcire profitetur, nemoq́; exercet, niſi qui eas habet cognitas. nemo nauim gubernare conatur, niſi gubernator: nemo ægro medicamentum adhibet, qui non ſit medicus: at ſcribunt poëmata ſine diſcrimine tùm docti, tùm indocti. In eos, qui aliud agunt, quàm, quod didicerunt, conuenit uerſus Euripidis, *τέκτων γὰρ ὢν ἔπρασσες οὐ ξυλουργικά*: id eſt, cum faber eſſes, agebas, quæ non ſunt fabri lignarij.

-abrotonum] herbam amaram. Lucret. lib. 4. *Præterea quæcunque ſuo de corpore odorem Expirant acrē, panaces, abſynthia tetra, Abrotoniq́; graues, et triſtia centaurea.* Abrotonum autem excudendum curaui, ueterum librorum Horat. & Plinianorū, & Græcorum auctoritate fretus.

Hic error] error animi. infrà epiſt. prox. *Et demtus per uim mentis gratiſſimus error.* errorem appellat immoderatum ſcribendorum uerſuum ſtudium cum amore ſui coniunctum, qualis eſt Suffeni illius apud Catull. & illius non nominati epiſt. de arte poet. *Hic dum ſublimes uerſus ructatur, & errat.*

Non temerè] non ſine magna aliqua cauſa. epiſt. ad Loll. proxima. *non temerè à me Quiuis ferret idem.*

-hoc ſtudet vnum] ſic loquitur M. Tull. Phil. ſexta, *unum ſentitis omnes, unum ſtudetis, M. Antonij conatum auertere à rep.*

-incogitat] machinatur, molitur. uerbum Græcum expreſſit ἐπινοεῖ, ſeu ἐπιβουλεύει. ſed ne quis miretur hanc ſcripturam, ut nouam, *pueró ve incogitat*, ego eam ſine ulla litura reperi in omnibus libris manuſcriptis. neque dubitandū eſt, quin ſit uera, & recta.

-ſiliquis] ſiliqua fructus eſt arboris, quam κεράτιον Græci uocant. de quo Pli. lib. 15. cap. XXIIII. Idem lib. XXIII. cap. VIII. ſcribit ſiliquas recentes ſtomacho eſſe inutiles.

-ſecundo] id eſt, ſecundario: qui magnam partem ex furfure conſtat, & non ita multo polline.

-malus] κακός, inutilis, nullius bonæ frugi, nequam, ἀχρεῖος.

-figurat] conformat, fingit, ut rectè, & emendatè loquatur.

Torquet] detorquet, auocat.

- præceptis] documentis, ὑποθήκαις. in epiſt. ad Piſon. *Et uitæ monſtrata uia eſt.*

- format] inſtituit.tranſlatio eſt,ut ſaty.IIII.lib.I. –*ſic me Formabat puerum dictis.* uide annot.ad Od.x.lib.I.

Aſperitatis] ſæuitiæ,χαλεπότητος.ſuprà epiſt.ad Loll.*Aſperitas agreſtis.*

Rectè facta refert] narrat ,& mandat litteris, quæ ex uirtute facta ſunt.

- orientia temp.notis Inſtruit exemplis] id eſt,exempla petit ab antiquitate,quæ uel ſequantur,uel fugiant præſentis,& hodiernæ ætatis homines.

- ignara mariti] innupta,nondum uirum experta,ἄγαμος,ἀνυμέναιος.contrà ſup.Od.XIIII.lib.3. –*uos ô pueri,& puellæ Iam uirum expertæ.*

- præſentia numina ſentit] præſentes deos,id eſt,præſens deorum auxiliū experitur.

- docta prece blandus] id eſt,carmine aliquo à docto poëta conſcripto dijs immortalibus blandiens,& ſupplicans.

Auertit morbos] carminibus morbos impendentes propulſat.

locupletem frugibus] abundantem. ſic dixit epiſt. VI. lib. I. *Mancipijs locuples.*

Agricolæ priſci,&c.] Ariſt.lib.octauo de moribus ad Nicom.oſtendit, antiqua ſacrificia,& conuiuia hilariora,fuiſſe inſtituta maximè collectis iam,& conditis frugibus, his uerbis,αἱ γὰρ ἀρχαῖαι θυσίαι,καὶ σύνοδοι φαίνονται γίνεσθαι μετὰ τὰς τῶν καρπῶν συγκομιδὰς, οἷον ἀπαρχαί. μάλιστα γὰρ ἐν τούτοις ἐσχόλαζον τοῖς καιροῖς.tale eſt illud Virg.Georg.I. *Frigoribus parto agricolæ plerunque fruuntur,Mutuaq́; inter ſe læti conuiuia curant.Inuitat genialis hiems,curasq́; reſoluit: Ceu,preſſæ cum iam portum tetigere carinæ,Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas.*Cereri item primitias dabant,eamq́; uenerantes epulabantur,& conuiuia agitabant inter ſe.quod declarat locus Theocriti in θαλυσ.ἦ γὰρ ἑταῖροι Ἀνέρες εὐπέπλῳ Δαμάτερι δαῖτα τελεῦντι Ὄλβω ἀπαρχόμενοι·μάλα γάρ σφισι πίονι μέτρῳ Ἁ δαίμων εὔκριθον ἀνεπλήρωσεν ἀλωάν.

- beati] ſuo contenti.

- piabant]placabant.ex quo piaculum,ſacrificium,quo dij offenſi placantur:& peccatum,quod tale ſacrificium deſiderat.

- memorem] ſic habent omnes libri ſcripti. quam ſcripturam ſi probamus, memorem intelligemus,qui obliuiſci non ſinat.quidam legunt *memores*, nullo libro auctore.

Feſcenina per hunc,&c.] id eſt,Feſcenini uerſus,qui maxima uerborum licentia conſtabant,inuenti per hunc morem,&c.habebant autem locum tū in ſpōſos,tùm in quoſlibet alios.Catull.in carmine, quod ſcriptum eſt in nupt. Iuliæ, *Neu diu taceat procax Feſcenina locutio.*T.Liuius Feſceninum uerſum commemorat lib.7.annal.

Luſit amabiliter] iocata eſt ſine petulantia,& ſine cuiuſquam offenſione.

Libertasq;,&c.] & libertas quotannis uſurpata : anniuerſaria.

- recurrentes annos] περιπλομένους dicit Homerus.

- donec iam ſæuus,&c.] hinc nata eſt uetus comœdia,quæ ne honeſtis quidem familiis pepercit.κωμῳδεῖν enim eſt σκώπτειν,iocandoq́; maledicere.

- doluere cruento Dente laceſſiti] qui fuerant maledictis appetiti, & contumelia affecti, grauiter tulerunt.

- fuit intactis quoque cura] non ſolùm,qui læſi fuerunt, iniquo animo tulerunt illam maledicendi licentiam : uerùm etiam ij, quos non attigerat, periculo communi proſpexerunt. ſimile eſt illud ſaty. I. lib. 2. *Dum ſibi quiſque timet,quanquam*

quam eſt intactus.

- quinetiam lex, Pœnáq; lata] lex lata eſt,& pœna lege conſtituta in eos, qui quenquam maledico carmine deſcriberent.ſic in epiſt.de arte poët. *-ſed in uitium libertas excidit, & uim Dignam lege regi. lex eſt accepta, chorusque Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi.* legem XII.tabularum ſignificat:de qua ſaty.I.lib.2.*Si mala condiderit in quem quis carmina,ius eſt, Iudiciumq;.*

- formidine fuſtis] metu fuſtuarij.

Ad benedicendum] benedicere hoc loco contrarium eſt uerbo *male dicendi*. Terent.prologo Phorm.*benè dictis ſi certaſſet,audiſſet benè.*

Græcia capta ferum uictorem cepit] hunc locum non ſatis rectè explicant ij,qui in hunc poëtam commentarios ediderunt. eſt tamen eius ſententia nō obſcura, & ab ipſo Horatio alijs uerbis declarata.Græcia (inquit) à Romanis capta,& bello ſubacta,cepit uiciſſim dictores ipſos.quomodo cepit?id eſt,artes,& diſciplinæ Græcorum,Romanis placuerunt: à Romanis expetitæ,& cultæ ſunt:Romanos delectarunt.Ineſt autem ambiguum non inelegans in uerbo *cepit*. capit enim & is,qui uincit,& is,qui delectat.M.Tull. epiſt. ad Luceium Q.fil.lib.5.*Genus enim ſcriptorum tuorum,etſi erat à me uehementer expectatum,tamen uicit opinionem meam,meq; ita uel cepit, uel incendit,&c.*& off.3. *ob eam,credo,cauſam,quòd inſit in his aliquid probi,quod capiat ignaros.*tale eſt illud T.Liuij lib.XXXIIII. *& iam in Græciam, Aſiamque tranſcendimus,omnibus libidinum illecebris repletas: & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo,ne illæ magis res non ceperint, quàm nos illas.Infeſta,mihi credite,ſigna ab Siracuſis illata ſunt huic urbi,* &c.

-ferum] indoctum,nondum litteris, & humanitate expolitum. ἡ παιδεία γὰρ ἡμέρους ποιεῖ.

- & artes Intulit] Romani bellum Græciæ intulerunt: Græcia artes Italiæ intulit. Romani Græciam bello ceperunt. Græcia Italiam artibus cepit. poſteaquam enim Romani Græcorum imperium euerterunt,totámque Græciam in prouinciam redegerunt,tum demum artes,& diſciplinas Græcorum adamarunt.

- agreſti] nullis litteris,nullisque diſciplinis polito: fero: inculto.

- ſic horridus ille,&c.] id eſt,hoc modo numerus ille poëticus,inconditus, & impolitus,qui ætate Saturni uiguerat,ac floruerat,id eſt,antiquiſſimus,obſoleuit,& in uſu eſſe deſiit.

- & graue uirus Mund. pep.] id eſt,inquinatam loquendi rationem: inelegantem,atque inuenuſtum faciendorum uerſuum modū,nitor,& elegantia Græcarum artium expulerunt.

- ruris] ſermonis inconcinni,inuenuſti,illepidi,inornati: ruſticitatis. Catull. in Annales Voluſ. *Pleni ruris, & infacetiarum* [ſeu inficetiarum] *Annales Voluſi cacata charta*. Idem ad Virrum, *Idem infaceto eſt infacetior* [ſeu inficeto eſt inficetior] *rure* Plau. in Trucul. *rus merum hic quidem eſt pudendum.*

Serus enim] id eſt, ſerò enim ſtudium, animumq; ſuum contulit ad ſcripta Græcorum.ſerus,pro ſerò,frequens apud poëtas.Virg.Georg.3.*Nocte natat cæca ſerus freta*. ſic ſuprà Od.XII.lib.I. *Serus in cælum redeas*.& ſatyra VII.lib.2. *- iuſſeris ad ſe Mæcenas ſerum ſub lumina prima uenire?* eiuſdem generis ſunt illa, Virg. *- nocturnus obambulat.* Horat.ſat.IIII.lib 2. *Si veſpertinus ſubitò te oppreſſerit hoſpes.*

- admouit acumina] ingenij ſui uim contulit ad lectionem librorum Græcorum.

- quietus] bellis compoſitis,pace potiens.

Quid Sophocles,quid Theſpis,& Aeſch.] hi fuerunt poëtæ tragici, ex quibus Theſpis totus perijt. de eo meminit in epiſt. de arte poët. *Ignotum tra-*

Y *gicæ*

gicæ genus inueniſſe camænæ Dicitur, & plauſtris uexiſſe poëmata Theſpis, &c. Aeſchyli tragœdiæ aliquot extant, ne illæ quidem admodum integræ, niſi quibus in locis à Franciſco Porto, & Errico Stephano ſunt emendatæ.

Tentauit quoque, rem, &c.] periculum etiam fecit, poſſet'ne Græca in Latinum ſermonem conuenienter, & aptè uertere. *ſi* pro *an*, ut ſæpè aliàs.

Et placuit ſibi, &c.] id eſt, placuit ſibi Romanus ſcriptor in eo, quòd eſſet natura ſublimis: uel ſic: Romanus ſua ſcripta de Græcis uerſa, ſeu ad exemplũ Græcorum compoſita adamauit, ac probauit, cum eſſet ſublimis, ac uehemens natura: & ita ad tragœdias ſcribendas natura factus.

– ſpirat tragicum] id eſt, ſpiritus habet tragicos. eſt autem genus loquendi Græcum *πνεῖ τραγικόν*, ut Ἄρη *πνέων*, id eſt, Martem ſpirans, & *πῦρ πνέων*, ignem ſpirans. & Theocrit. *ἐν Διοσκούρ. φόνον ἀλλήλοισι πνέοντες*. Virg. Georg. 2. – *tauri ſpirantes naribus ignem*. & apud Eurip. *μέγα πνέειν*. ſic enim in Bacchis, *κἂν πνέων ἔλθῃ μέγα*. Propert. lib. 1. – *mollem ſpirare quietem*.

Sed turpem putat in ſcriptis &c.] id eſt, ſed turpe eſſe putat ſua ſcripta emẽdare, & deletis uerſibus non ſatis cultis, aut uocabulis non ſatis lectis, atque ornatis, alios uerſus cultiores, aliaque uocabula ſignificantiora, ac lectiora ſubſtituere. *metuit lituram* dictum pro eo, quod eſt, abhorret à litura, non poteſt ferre, ut ſua ſcripta lituris notentur. ſic in epiſt. de arte poët. *Nec uirtute foret, claris'ue potentius armis, Quàm lingua Latium, ſi non offenderet unum- Quenque poëtarum limæ labor, & mora*, &c. *metuit*, *φυλάττεται*, odit, ut annotauimus ſuprà ad Od. 11. lib. 2. ſed non reticebo, in codice Torneſ. & in uno Vat. ſcriptum eſſe, *Sed turpem putat inſcite, metuitque lituram*. de qua ſcriptura iudicet lector.

– ex medio quia res arceſſit] hunc locum corruptum in omnibus ueteribus exemplaribus, quibus uſus eram Romæ, ego partim coniectura ductus, partim à codice Torneſiano, quem Lugduni nactus ſum, adiutus reſtitui. quæ quidem mea reſtitutio ita non ſolùm probabilis, uerùm etiam recta, & aperta eſt, ut putem, eam improbaturum neminem. nam quis unquam Latinorum ita locutus eſt, *res acceſſit de medio*, pro, *res petita, aut ſumta eſt de medio?* dico igitur nomen *res* eſſe numeri multitudinis, quarti caſus. *arceſſere* autem *res è medio* ita dixit, ut dicere ſolemus, *arceſſere à capite*. M. Tul. Top. *Cum autem à genere ducitur argumentum, non erit neceſſe id uſque à capite arceſſere. ſæpè etiam citrà licet*, &c. Iam uerò notiſſimum eſt, argumenta comœdiarum eſſe humilia, & plebeia, & familiaria: tragœdiarum autem ſublimia, grãdia, regia, heroica. itaque harum perſonæ ſunt inſignes, illuſtres, amplæ, publicæ: illarum humiles, populares, obſcuræ, priuatæ. Hoc igitur dicit Horatius. Quia comœdia res, id eſt, argumentum, & materiam è medio arceſſit, ſeu, è medio ſumit, nõ ex longinquo aliquo, aut grandi, aut Heroico uitæ genere, iccirco creditur eſſe minimùm operoſa, minimumque laborioſa: ſed non eſt ita, &c. corruptus in eodem uerbo locus eſt in epiſtola Aſinij Pollionis ad M. Tull. cuius principium *Balbus Quæſtor*, lib. x. epiſt. *Treis legiones firmas habeo: quarum unam uigeſimam octauam cum ad ſe initio belli acceſſiſſet Antonius hac pollicitatione*, &c. legendum, enim *arceſſiſſet*.

– aſpice, Plautus Quo pacto] Hic locus non uno modo explicatur. alij enim putant Plautum reprehendi ab Horatio, hoc modo. uide, quàm negligens ſit Plautus in ſeruando cuiuſque perſonæ decôro, & in tuendis ſenum, amatorum, lenonum, &c. partibus: uide quàm parum ſit accuratus. atque ita, *quo pacto* interpretantur, quàm malè, quàm non accuratè. Sic Plautum carpit in lib. de arte poët. *At ueſtri proaui Plautinos & numeros, & Laudauere ſales, nimiam patienter utrunque, Ne dicam ſtultè mirati*. alij Plautum ab Horatio laudari putant hoc

mo-

modo, Aſpice quàm accuratè Plautus ſingularum perſonarum parteis tueatur,&c.quorum utri rectiùs ſentiant, prònunciare mihi omnino difficile eſt. Arbitror tamen probabilius eſſe Plautum ab Horatio non reprehendi in eo,in quo maximè poëtæ uirtus, & præſtantia conſiſtit. Nam ſi neque ſales Plauti, neque numeri ſunt laudandi, ut ſentit Horatius: neque Plautus curat ſuæ cuiuſque perſonæ decôrum tueri, ac ſeruare,cuius etiam peccati aiunt iſti Plautum ab Horatio inſimulari, quid eſt, cur ullus Plauto inter poëtas comicos relinquatur locus?

Quantus ſit Dorſenn.] huius uerſus explicàtio pendet à ſuperiorum explicatione. Qui exiſtimant Plautum ab Horatio reprehēdi,aiunt Dorſennum nomen fuiſſe cuiuſdam paraſiti in aliqua Plautina comœdia, quæ non extat: qui autem aliter ſentiunt, dicunt hunc Dorſennum poëtam fuiſſe comicum, aut Atellanarum ſcriptorem: quod ſi uerum eſt, ſic erit hic uerſus intelligendus, ut dicat Horat. hunc ſcriptorem nimium ſtudium poſuiſſe in deſcribendis paraſitis: in reliquis perſonis fuiſſe negligentem. in duob. Vatic. & Torneſ. ſcriptum eſt *Doſſennus*.

Quàm non aſtricto percurrat pulp.] quàm laxo,ac diſſoluto ſocco fabulam peragat,id eſt,quàm negligenter,ac diſſolutè fabulas ſcribat. ſoccus enim comœdiæ eſt, cothurnus tragœdiæ.

Geſtit enim numm.] id eſt,ſtudet rem facere duntaxat, loculoſque nummis implere: ſed quis? Plautus ſcilicet; uel, ut alij, Dorſennus Atellanarum ſcriptor.

-poſt hoc Secur.cad.an rect.ſtet,&c.]parùm ſollicitus poſthoc utrùm exibiletur,atque explodatur comœdia,an probetur, attentiſque animis audiatur, ac ſpectetur.*recto talo* dixit per tralationem,quia qui ſtant,recto ſunt talo.ſic Callim. *ἐς Ἄρτεμιν, τῶν δ' οὐδὲν ἐπὶ σφυρὸν ὀρθὸν ἀνέστη*, id eſt, nihil horum ſtat. prætereà in ludo talario,dicunt talum rectum aſſiſtere, & cadere rectum. M.Tull. de Finibus lib.3. -*ſi hoc fingamus eſſe quaſi finem,& ultimum ita iacere talum, ut recte aſſiſtat: qui talus ita erit iactus,ut cadat rectus,præpoſitum quiddam habebit ad finem.* Iam dicebant *ſtare fabulam*,quæ attentè audiretur, & quæ placeret: *cadere*,& *excidere hiſtriones*, qui explodebantur,quí'ue exigebantur.Græci *ἐκπίπτειν* quoque dicunt,ut alibi annotauimus. Terent.in prologo Hecyræ *In his,quas primum Cæcili didici nouas,Partim ſum earum exactus, partim uix ſteti*. & in prologo Phorm. *Quòd ſi intelligeret, cum ſtetit olim noua,Actoris opera magis ſtetiſſe,quàm ſua*,&c.ibid.*Cum per tumultum noſter grex motus loco eſt*. & in prol.Heaut. *date poteſtatem,mihi ſtatariam agere ut liceat per ſilentium*: id eſt,ut ſtare liceat. nam *ſtatariam agere* tranſlatè poſuit.

Quem tulit ad ſcenam,&c.] id eſt,qui laudis,& gloriæ ſtudio adductus,ad ſcribendas fabulas ſe contulit,ſpectatorum attentione,atque alacritate excitatur, & extollitur: languore,& ſomno animum deſpondet.

Exanimat] *ὑπερβολικῶς* dictum, pro eo, quod eſt, ualdè contriſtat, mærore affligit.

-lentus]id eſt,languidus,faſtidioſus.in arte poët. -*male ſi mandata loquêris,Aut dormitabo,aut ridebo*.

-ſedulus] alacer,ſtudioſus,& ad audiendum promtus,ac paratus,qui non dormitat.

-laudis auarum] cupidum,ut in epiſt. de arte poët. -*præter laudem,nullius auaris*.

Subruit] percellit,ſubuertit,mærore afficit,atque affligit,& ut ſuprà locutus eſt, exanimat.

- reficit] recreat, excitat, erigit.

- valeat] uox eſt contemnentis, ut ſaty. VI. - *haud mihi uita Eſt opus hac, ait: & ualeat*. ſic enim legendum, non *ualeas*. Terent. in Heaut. *valeant, qui inter nos diſſidium uolunt.* M.Tull. ad Att. lib. 4. *ſed ualeant recta, uera, honeſta conſilia*. & ita loquuntur Græci. Theocritus χάριτ. ἢ ἱέρ. χαιρέτω ὅστις τοῖος. Ariſtoteles μετὰ τὰ φυσικά. χαιρέτωσαν ἰδέαι. & M. Tull. ad Att. *At ille ſibi* πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ *dicens, pergit Brundiſium*. Plato in Theæteto, ἐατέον τάγε τῶν ἄλλων δοξάσματα χαίρειν. Eurip. Hippoly. coron. τοὺς δ' ὑπὲρ κάρα φοιτῶντας ὄρνις, πόλλ' ἐγὼ χαίρειν λέγω.

- res ludicra] comica, & tragica.

ᶠ Sæpe etiam audacem, &c.] id eſt, ſæpè hoc poëtam quantunuis audacem, à ſtudio ſcribendi deterret, quòd uulgus, & multitudo imperita in medijs fabulis, urſum poſcit, aut pugiles, aut gladiatores, aut funambulum, & cetera.

- & depugnare parati, Si diſc.] & ita pertinaces, ut ſi equites ab ijs diſſentiant, parati ſint armis decertare.

- his nam plebecula gaudet] talem calamitatem interueniſſe, cum ageretur Hecyra, dicit prologus Terentianus his uerbis, *Hecyram ad uos refero, quam mihi per ſilentium Nunquam agere licitum eſt, ita eam oppreſſit calamitas. Eam calamitatem ueſtra intelligentia Sedabit, ſi erit adiutrix noſtræ induſtriæ. Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria, Funambuli eodem acceſſit expectatio, Comitum conuentus, ſtrepitus, clamor mulierum Fecere, ut ante tempus exirem foras. Vetere, in noua cœpi uti conſuetudine, In experiundo ut eſſem: refero denuò: Primo actu placeo: cum interea rumor uenit Datum iri gladiatores. populus conuolat. Tumultuantur, clamant, pugnant de loco. Ego interea meum non potui tutari locum.* non celabo lectorem, in cod. Torneſiano, & in uno Vatic. legi, *his nam plebecula plaudet*, ut quiſpiam dicere poſſit, ſcriptum eſſe ab Horatio *plebecula plaudit*. ego iudicium meum in hac re non interpono.

Verùm equitis quoque, &c.] Sed iam non ſolùm uulgus (inquit) humilesq; atque indocti homines, uerùm etiam equites, & honeſti uiri ab aurium uoluptate, quam erant ex ingenio, artificioq; poëtæ percepturi, toti ſeſe ad oculorum oblectationem contulerunt.

- ad incertos oculos] incertos appellat oculos, quia ſæpe fallunt, ut appâret in infracto remo ſub aqua, in columbæ collo, in duabus ex lucerna flammis, cum oculum torſeris. quod tamē negat Epicurus oculorum eſſe mendacium, ſed opinionum. Lucret. lib. 4. *Quæ uiolare fidem quaſi ſenſibus omnia quærunt Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit Propter opinatus animi, quos addimus ipſi, Pro uiſis vt ſint, quæ non ſunt ſenſibu' viſa.*

Quattuor, aut plures aulæa, &c.] aulæis obtendebatur, ac prætexebatur ſcena, ut obſtarent populo, dum fabularum actus commutarentur, ut epiſt. de arte poët. *Tu quid ego, & populus mecum deſideret, audi: Si plauſoris eges aulæa manentis, & uſque Seſſuri, donec cantor, uos plaudite, dicat.* Aulæa igitur (inquit) remouentur è ſcena, contrahuntur, & complicantur in quattuor horas, aut plures, dum pugnæ ſimulacrum aliquod editur, dumque fuga equitum, ac peditum repræſentatur, dum uincti reges per triumphum ducuntur. admonendus eſt autem lector minus exercitatus in litteris, corruptè ſcriptum eſſe in quibuſdam codicibus *haud plures*, cum legendum ſit *aut plures*.

Dum fugiunt, &c.] dum imago fugientium hoſtium ſubijcitur oculis ſpectatorum. alij per equites, equeſtris ordinis homines, & per pedites, plebem ſignificari uolunt: à quibus diſſentio, maloque fugam hoſtium ſimulatam intelligi, tùm propter uerbum *fugiunt*, tùm propter alterū illud, quod ſequitur, *peditum*.

niſi

niſi quis referat ad equitum, peditumque centurias, in quas diuiſus erat populus Romanus. ſic epiſt. de arte poet. *Romani tollent equites, peditesque cachinnum.*

Mox trah. manib. reg. for.] id eſt, mox reges opulenti, ac potentes, manibus à tergo reuinctis, per triumphum ducuntur.

Eſſeda feſtinant] eſſeda uehicula ſunt Gallica. Cic. ad Treb. *eſſedum aliquod ſuadeo rapias, & ad nos quamprimum recurras.* Virgil. Georg. 3. *Belgica uel molli melius feres eſſeda collo.* utebantur eo & Britanni. Cæſar lib. 4. de bello Gall. *At barbari conſilio Romanorum cognito, præmiſſo equitatu, & eſſedarijs (quo plerunque genere in prælijs uti conſueuerunt) reliquis copijs ſubſecuti, noſtros nauibus egredi prohibebant.* ibid. *reliquos incertis ordinibus perturbauerant: ſimul equitatu, atque eſſedis circumdederant.*

- pilenta] pilentum, uehiculum, quo matronæ uehebantur. Feſtus. utitur T. Liuius lib. 5. Annalium.

- petorrita] petorritum, nomen, & uehiculum Gallicum. ſcribitur autē duobus rr. in omnibus libris antiquis.

Captiuum ebur] uel ſigna ex ebore, uel elephanti.

- captiua Corinthus] id eſt, ſimulacrum Corinthi, quam L. Mummius cepit, ac deleuit. portabantur enim oppidorum captorum ſimulacra in triumphis. M. Tull. in Piſonem. *uertes te ad alteram ſcholam: diſſeres de triumpho. Quid tandem habet iſte currus? quid uincti ante currum duces? quid ſimulacra oppidorum?* Tibull. lib. 2. *Ut Meſſallinum celebrem, cum præmia belli Ante ſuos currus oppida uicta feret.* T. Liuius lib. XXXVII. *Tulit in triumpho ſigna militaria* CCXXXIIII. *oppidorum ſimulacra* CXXXIIII.

- rideret Democritus] homo ad ridendas uulgi ineptias, & curas inanes maximè propenſus. quem commemorat & M. Tullius de riſu uerba facturus lib. 2. de orat. ad Q. frat. *Atque illud primùm, quid ſit ipſe riſus, quo pacto concitetur, ubi ſit, quomodo exiſtat, atque ita repentè erumpat, ut eum cupientes tenere nequeamus, & quo modo ſimul latera, os, uultum, oculos occupet, uiderit Democritus.* ſignificat autem Horatius, inſulſo, & inepto more, nimium apparatum adhiberi in fabulis, propterea quòd in eo ſpectando populus occupatus, minus attentum, minusq; alacrem ſe præbeat hiſtrionibus auditorem. eundem morem oſtendit M. Tull. ſua iam ætate increbruiſſe, eumque ualdè uidetur improbare epiſt. ad Marium, lib. 7. his uerbis, *Noſti reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt, quod ſolent mediocres ludi. Apparatus enim ſpectatio tollebat omnem hilaritatem: quo quidem apparatu non dubito, quin animo æquiſſimo carueris. quid enim delectationis habent ſexcenti muli in Clytemneſtra? aut in equo Troiano craterarum tria millia: aut armatura uaria peditatus, & equitatus, ut in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attuliſſent.*

- ſeu Diuerſ. conf. gen. &c.] id eſt, ſiue animalis genus ex camelo, & panthera concretum ſpectaret populus, ſiue elephantum album. pantheram confuſam camelo camelopardalim appellant. Varro lib. 4. de ling. Lat. *ut Alexandria camelopardalis nuper adducta, quòd erat figura, ut camelus: maculis, ut panthera.*

- mimo] hiſtrione, ut epiſt. ad Loll. ſup. lib. 1. *- aut parteis mimum tractare ſecundas.*

Scriptores] poëtas. nam appellatione ſcriptoris omnes, qui quiduis ſcripſerunt, intelliguntur.

- aſello Fabellam ſurdo] poëtas exiſtimaret inanem operam ſumere, quia populus non attendit. prouerb. *ſurdo narrare fabulam.* hoc eſt, cum eo loqui, qui non audiat, qui non attendat, qui ſermonem negligat, aut reſpuat. Terēt. in Heautōtim.

nx ille haud ſcit, quàm mihi nunc ſurdo narret fabulam. Virg. in Gallo, *Non canimus ſurdis, reſpondent omnia ſiluæ.* Lucret. lib. 5. *Nec ratione docere ulla, ſuaderéq; ſurdis, Quid ſit opus facto.* ſed obſeruatione dignum eſt, Horatium duo prouerbia iunxiſſe. de uno diximus. eſt & alterum, *aſino fabulam narrare*, quod à Græcis ſic effertur, ὄνῳ τις ἔλεγε μῦθον· ὁ δὲ τὰ ὦτα ἐκίνει. id eſt, *aſino quidam fabulam narrabat: ille autem aureis mouebat.*

Nam quæ peruincere voces, &c.] id eſt, quis hiſtrio tantùm uoce contendat, vt populi ſtrepitum, & clamorem ſuperare poſſit? ſic in epiſtola de arte poët. de iambo, - *& populares Vincentem ſtrepitus.*

Garganum mugire putes, &c.] populi ſtrepitum cum ſonitu, & quaſi mugitu, quem ſiluæ Gargani montis edunt, uentis agitatæ, & cum murmure maris cõcitati, comparat. Eſt autem mons Garganus in Apulia. ſup. Od. IX. lib. 2. - *aut Aquilonibus Querceta Gargani laborant.*

- quibus óblitus actor, &c.] ſignificat hoc tam exquiſito apparatu non ornari actorem, neque commendari, ſed commaculari. hoc enim ualet uerbum oblini. non enim dixit, *quibus ornatus actor*, ſed *quibus óblitus.*

- concurrit dextera læuæ] plauſus à populo datur, non propter actoris orationem, quippe qui nihil dum dixerit, ſed propter eius ueſtitum, atque ornatum ſuperuacaneum, & nimis elegantem, & luxurioſum.

Lana Tarentino, &c.] quid igitur placet ſpectatoribus? ueſtitus ianthinus, id eſt, uiolacei coloris.

- quæ facere ipſe recuſem] quia comœdias ſcribere nolim.

- malignè] parcè, exiguè. hæc enim uis eſt huius uocis. Catull. de Vari ſcorto. *Non (inquam) mihi tam fuit malignè*, &c. id eſt, anguſtè. non ita fuit mihi res anguſta. nam & Seruius ſcribit malignum idem eſſe, quod anguſtum, ad illum locum Virg. lib. 6. *Quale per incertam Lunam ſub luce maligna.* Plautus Bacch. *Iuſtus, iniuſtus: malignus, largus: commodus, incommodus.* Virg. Georg. II. *Difficiles primum terræ, colleſq; maligni.* id eſt, ſteriles. Horat. ſaty. V. lib. 1. *Differtum nautis, cauponibus atque malignis.* T. Liuius lib. 34. annal. *Sed in purpura, quæ teritur, abſumitur, iniuſtam quidem, ſed aliquam tamen cauſam tenacitatis uideo: in auro uerò, in quo præter manus pretium, nihil intertrimenti fit, quæ malignitas eſt?* Idem lib. 39. *& malignè omnia præbentibus ſuis, meretriculæ munificentia ſuſtinebatur.*

Ille per extentum funem, &c.] id eſt, uidetur mihi rem omnium factu difficillimam præſtare poſſe.

- meum qui pectus inaniter] id eſt, qui meum animum cõmouere & inani metu perterrere: qui me ira concitare, uel contrà ad lenitatem inflectere, ceteriſq; animi motibus afficere poteſt.

Irritat] ὀργίζει. ad iram impellit. epiſt. ad Piſon. *iuuat, aut impellit ad iram.* uerbum irritandi qui ſcribendum eſſe uno r arbitrantur, quaſi ab ira deducatur, falluntur. lege annotata ad Od. XXVIII. lib. 3.

- mulcet] delectat, &, ut illo loco epiſt. ad Piſon. *iuuat.*

Vt magus] vult Horatius, poëtam, uim habere permouendorum animorum, & quaſi faſcinandorum oculorũ, inſtar magorum, qui carminibus, & uenenis, & arte magica portenta faciunt. M. Tull. de nat. Deor. lib. 1. *Cum his coniungere licet portenta magorum, Aegyptiorumq; in eodem genere dementiam.* Hor. ſup. Od. XXVII. lib. 1. *Quæ ſaga, quis te ſoluere Theſſalis Magus uenenis, quis poterit Deus?* Erant autem magi ſapientes Perſarum. M. Tull. de diuin. lib. 1. *Cyro magos dixiſſe (quod genus ſapientum, & doctorum habebatur in Perſis) ex triplici appetitione ſolis, XXX. annos Cyrum regnaturum eſſe, portendi.* magicas artes commemorat Virg. Aen. 4. *Teſtor cara Deos, & te germana,*

*mana,tuumque Dulce caput, magicas inuitam accingier artes.*artis magicæ uanitatẽ cõ pluribus locis exagitat Plinius.

- & modò me Thebis,&c.] uſque adeò aptè,& accommodatè res geſtas de ſcribit,ut,qui audiunt,in ijs locis,ubi geſtæ ſunt, intereſſe, & præſtò eſſe uideantur: ut ſup.Od. 1.lib.2.*Audire magnos iam uideor duces,Non indecoro puluere ſordidos.* & ibi.*Iam nunc minaci murmure cornuum Perſtringis aureis,iam litui ſtrepunt.*idem in epiſt.de arte poët.*Non ſatis eſt pulchra eſſe poëmata,dulcia ſunto,Et,quocunque uolent, animum auditoris agunto.*ſic Ariſt.περὶ ποιητικῆς.*δεῖ δὲ τοὺς μύθους συνιστάναι, καὶ τῇ λέξει συναπεργάζεσθαι ὅτι μάλιστα πρὸ ὀμμάτων τιθέμενον. οὕτω γὰρ ἐναργέστατα ὁρῶν, ὥσπερ παρ᾽ αὐτοῖς γιγνόμενος τοῖς πραττομένοις, εὑρίσκοι τὸ πρέπον, καὶ ἥκιστα ἂν λανθάνοι αὐτὸν τὰ ὑπεναντία*,id eſt,*oportet autem fabulas componere,et conficere etiam uerbis,quàm maximè oculis res ſubijcientem.Sic enim perſpicuè cernens,tanquam interſit in rebus ipſis agendis reperiet decorum, minimeque eum latebunt ea, quæ aliquantum repugnant.*

Verùm age, & ijs, qui] Verùm age(inquit) Auguſte,etiam eos poëtas, qui ſcribere nolunt: neque ſpectatorum faſtidium,ac ſuperbiam ferre poſſunt,ſed ſeſe lectori committere malunt,cura libera,aut certè eorum curam minue.Nam,quanuis ſit eis res cum lectore,non cum ſpectatore, non tamen iccircò ſine magno ſui nominis,ſuæq; exiſtimationis periculo ſcribunt.Præterea uaria ſunt hominum iudicia: neque idem ſcribendi genus probant omnes. Excitandi igitur tibi ſunt poëtarum animi,magniſq; præmijs inuitandi,ut uel neglectis,uel ſuperatis tot difficultatibus,ſeſe totos ad ſcribendum conferant. Quidam ſic hunc locum explicant.diligentius attende,& conſidera,qui poëtæ probandi ſint,qui non: nonnihil cogitationis,& curæ confer in hanc rem,ut attendas,& iudices, qui poetæ tanto nomine digni ſint,qui contrà indigni: quam quidem explicationem uidetur ſequi Porphyr.ego autem non probo.nam hoc *reddere curam breuem* tale eſt,quale illud apud T.Liuium lib.27.*breuem illi lætitiam,qua exultet,facturum.*

- ſi munus Apoll.dign. Vis compl.lib.] ſi bibliothecam,quam ædificandam curaſti in aditu templi,quod abs te conſecratum eſt Apollini,vis libris complere.ſup.epiſt.ad Iulium Flor.1.*- & tangere uitet Scripta,Palatinus quæcunque recepit Apollo.*

- & vatibus add.calc. Vt ſtud.m.] id eſt,& ſi uis poëtas excitare,ut maiore ſtudio in artem poëticam incumbant.

Heliconа uirentem] Bœotiæ montem, Muſis conſecratum: in quo Heſiodus,poëta factus eſt.in lib.de arte poët. *- & excludit ſanos Helicone poëtas.*lege ann. ad Od.12.lib.1.ibi *Aut in umbroſis Heliconis oris.*

Vt uineta egomet cædam mea] hæc ſunt includenda interpoſitionis nota: id eſt,ut meipſum omnium primum reprehendam: ut mihi ipſe detraham omnium primo.ductum fortaſſe ab ijs,qui cum cenſuiſſent uineta omnia ſuccidenda, propter mala,& incommoda,quæ à uino in homines proficiſcuntur, à ſuis uinetis cædendi initium facere uoluerunt: uel ſimpliciter ab iis,qui ſua ipſi lædunt,minuunt,& oppugant.

Cum tibi librum Soll.dam.] primum,& uſitatum poëtarum peccatum,libros ſuos principibus, & claris uiris intempeſtiuè obtrudere,uerbi gratia,occupatis, & maiore aliqua cogitatione,& cura ſuſpenſis: quod in ſua re uetat Hor. ſup. epiſt.ad Vinnium Aſell. *Auguſto reddes ſignata uolumina Vinni, Si ualidus, ſi lætus erit,ſi denique poſcet.*

- cum lædimur, vnum Si quis,&c.] alterum peccatum,cum offendimur, & moleſtè ferimus,ſi quis amicorum noſtrorum unum aliquem è uerſibus noſtris

audeat improbare.

Cum loca iam recit.reu.irr.] tertium,cum ea,quæ iam recitauimus, repetimus non reuocati ab eo,qui audit,neque lectionem repetere iuſſi: quia ſcilicet ea nobis uenuſta ſtultè uideantur.

Cum lamentamur,&c.] quartum, cum querimur,noſtra ſcripta ab hominibus non cognoſci, atque ita, præmia eis merita non perſolui.

- & tenui ded.poëm.f.] id eſt,poëmata ſummo ſtudio,acerrimoq; ingenio elaborata.*tenui* igitur, id eſt,ſubtili. tralatio enim eſt à lino, ſeu lana, quæ carpitur,& digitis trahitur,ac deducitur,licet reclamēt quidam. Adiuuat me Catullus, & quidem pulcherrimis uerſibus (ut ſolet cetera) hanc lanæ ducendæ rationem deſcribens. *Dextera tum leuiter deducens fila ſupinis Formabat digitis: tum prono pollice torquens Libratum tereti uerſabat turbine fuſum: Atque ita decerpens æquabat ſemper opus dens*, &c. Idem eod.carm. *Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi*. Adiuuat & Varro lib.6.de ling.Lat.his uerbis.*In Menæchmis Plauti: Inter ancillas ſedere iubeas lanam carpere, Idem eſt hoc uerbum, &c.Carpere à carendo,quod eam tum purgant,ac deducunt,ut careat ſpurcitia. ex quo tum carminari dicitur lana, cum caret eo, quod eſt nequam.*Poſtremo mecum facit & Macrob. lib.6.qui ad hunc locum Virg.in Sileno, *deductum dicere carmen*,notat,*Deductum pro tenui,& ſubtili eleganter poſitum eſt.ſic autem & Afran.in Virgine: uerbis pauculis reſpondit,triſtis,uoce deducta: malleque ſe non quieuiſſe dixit. Item apud Cornific.Deducta mihi uoce garrienti.* Pomponius in Atellana. *Vocem deducas oportet, ut mulieris uideantur uerba.*ſic Hor.ſat.1.lib.2. *-ſimileſque meorum Mille die uerſus deduci poſſe*.

Cum ſperamus eò rem venturam,&c.] quintum, cum tantum nobis arrogamus, tantique noſtra ſcripta facimus, ut ſperemus, te ſtatim ut audieris, nos uerſus ſcribere, ultro iuſſurum, ut ad te accedamus, atque ab egeſtate nos uindicaturum. *Arceſſas* utem legendum, non *Accerſas*,& ita habent omnes cod. manuſcripti.

- commodus] de hac uoce uide annot.ad Od.VIII.lib.4.

Sed tamen eſt operæpretium cogn.] id eſt,opera in hoc benè collocatur, vt cognoſcamus,quales cuſtodes,ac tutores habeat uirtus. æditui ſunt templi cuſtodes. hoc loco ponitur hoc nomen tranſlatè pro ijs,qui uirtutem clarorum uirorum ſuis ſcriptis ab obliuione hominum, iniuriaq; temporis uindicandam ſuſcipiunt,quales ſunt poëtæ.

- quales Aedituos] id eſt,quales ſcriptores: quales ſui nominis præcones,ac prædicatores habeat.

Cherilus] malus poëta. de quo in lib.de arte poët.*Sic mihi,qui multùm ceſſat.fit Cherilus ille, Quem bis,terque bonum cum riſu miror*. ſignificat Hor. ſæpe malos poëtas à regibus,& clariſſimis uiris bonos haberi,magniſque præmijs ornari. ſimile quiddam ſcribit M.Tull.in orat.pro Archia poëta, de Syllæ in quendam ignobilē, & indoctum poëtam liberalitate,his uerbis,*Syllam nos in concione uidimus,cum ei libellum malus poëta de populo ſubieciſſet, quòd epigramma in eum feciſſet tantummodò alternis uerſibus longiuſculis, ſtatim ex ijs rebus, quas tunc uendebat,iubere ei præmium tribui ſub ea conditione,ne quid poſteà ſcriberet*.

- malè natis] non dixit malè factis, ſed malè natis, ut oſtendat, inuita (ut dicitur) Minerua, id eſt, repugnante natura eſſe factos. Nam (ut ſcribit M. Tull.) *ſic à ſummis hominibus, eruditiſſimiſq; accepimus, ceterarum rerum ſtudia & doctrina, & præceptis, & arte conſtare: poëtam natura ipſa ualere, & mentis uiribus excitari*.qua de re alibi plura. Nomen Cherilus apud Ariſtot. in exempl.Aldinis ſcri-

bitur

bitur per diphth. ει. ſic enim Topic. κ. Εἰς δὲ σαφήνειαν παραδείγματα οἰστέον. παραδείγματα δὲ οἰκεῖα, ἐξ ὧν ἴσμεν· οἷα Ὅμηρος, μὴ οἷα Χοίριλος, id eſt, *ad claritatem porro exempla ſunt aſſerenda. exempla autem propria, & ad rem accommodata, ex ijs, quæ ſcimus, ducta: qualia Homerus, non qualia Cherilus.* huius Cherili uulgatiſſimus extat uerſiculus ille Πέτραν κοιλαίνει ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείη, id eſt, (ut Lucr. interpretatur lib. 1.) *Stillicidi caſus lapidem cauat*, uel (ut idem lib. 4. extr.) *Non'ne uides etiam guttas in ſaxa cadentes Humoris, longo in ſpatio pertundere ſaxa?*

Rettulit acceptos] referre acceptum alicui, eſt fateri, ſe ab eo accepiſſe: idq; in codicem accepti referre: denique eſt quaſi debitorem ſe profiteri. ſignificat etiam interdum fateri, ſibi pecuniam à ſe creditam, à debitore eſſe ſolutam. M. Tul. pro Cecinna. *ſe habere ait argentarij tabulas, in quibus ſibi expenſa pecunia lata ſit, acceptaq; relata.* per translationem autem dicimus, *acceptum referre* alicui bonum, pro eo, quod eſt, ingenuè fateri, ac prædicare, ſibi illius opera, ac beneficio id boni euenisse. ut M. Tull. ad Att. lib. 1. *ornatiſſimeq; de meo conſulatu locutus eſt, ut ita diceret, ſe, quòd eſſet ſenator, quòd ciuis, quòd liber, quòd uiueret, mihi acceptum referre.* & referre illi malum acceptum, eſt illum mali auctorem, & cauſam prædicare, uel mali cauſam in eum conferre. ut idem M. Tull. Philipp. 11. *omnia denique, quæ uidimus (quid autem mali non uidimus?) ſi rectè ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio.* eadem autem ratione dicimus *refero acceptum huic, uel illi rei*, qua ratione *refero acceptum perſonæ*, ut idem pro Deiotaro. *verùm omnem tranquillitatem, & quietem ſenectutis acceptam refers clementiæ tuæ.* idem Philipp. 11. *ego enim amplius HS ducenties acceptum hereditatibus retuli.* Atque ita hoc loco loquitur Hor. uerſibus incultis rettulit acceptos Philippos, id eſt, gloriatus eſt, uel gloriari ei licuit, ſe ab Alexandro Philippos, quod erat regale nomiſma, opera, uel beneficio, uerſuum ſuorum abſtuliſſe. *uerſibus incultis* enim dandi caſus eſt, non ſeptimi, ut alii exiſtimant.

- philippos] genus erat nummi aurei à Philippo Macedonum Rege ſic appellatum. Plautus Bacchid. *me miſit miles ad eam Cleomachus uel ut ducentos philippos reddat aureos, uel ut hinc in Elatiam hodie eat ſecum ſimul.* ibid. *Da mihi ducentos nummos philippos, te obſecro.*

- nomiſma] νόμισμα. nomen Græcum eſt, ἀπὸ τοῦ νόμου, id eſt, à lege dictum. lege enim ualet nummus.

- tractata] contrectata manibus. ut epiſt. ad lib. ſuum. *Contrectatus ubi manibus ſordeſcere uulgi Cœperis,*

- remittunt] reddunt. ut epiſt. de arte poët. - *poſcentiq; grauem perſæpe remittit acutum.*

Splendida facta linunt] res præclarè geſtas, & laudabiles inquinant, & contaminant. ſic Plautus Moſtell. *una opera ebur atramento candefacere poſtules.* huic loco non admodum diſſimilis ille eſt Od. VI. lib. 1. *Laudes egregij Cæſaris, & tuas Culpa deterere ingeni.*

- poema tam ridiculum] Cherili mali poëtæ.

- tam carè] tam caro pretio. Itaque quidam hic *tam caro* legendum putant: aiuntq; ita olim Latinos eſſe locutos.

Edicto uetuit, ne quis ſe, præter Ap.] hac de re ſic M. Tull. in epiſt. ad L. Luceium Qu. Filium. lib. V. *Neque enim Alexander ille gratiæ cauſa ab Apelle potiſſimùm pingi, & à Lyſippo fingi volebat: ſed quòd illorum artem cùm ipſis, tùm etiam ſibi gloriæ fore putabat*, &c. Et Plutarch. in Alexandro. τὴν μὲν οὖν ἰδέαν τοῦ σώματος οἱ Λυσίππειοι μάλιστα τῶν ἀνδριάντων ἐμφαίνουσιν· ὑφ' οὗ μόνου καὶ αὐτὸς ἠξίου πλάττεσθαι, id eſt, *corporis ſpeciem ſtatuæ à Lyſippo fictæ omnium ſtatuarum optimè exprimunt,*

atque

atque oſtendunt: à quo uno etiam ipſe Alexander ſe effingi uolebat. Idem ſic de utroque lib. περὶ τῆς Ἀλεξάνδ. τύχης. Ἦν δὲ καὶ Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος, καὶ Λύσιππος ὁ πλάστης κατ' Ἀλέξανδρον· ὧν ὁ μὲν ἔγραψε τὸν κεραυνοφόρον οὕτως ἐναργῶς, καὶ κεκραμένος, ὥστε λέγειν, ὅτι δυοῖν Ἀλεξάνδροιν ὁ μὲν φιλίππου γέγονεν ἀνίκητος, ὁ δὲ ἀπελλοῦ ἀμίμητος. id eſt, *Erat autem & Apelles pictor, & Lyſippus ſtatuarum fictor ætate Alexandri: quorum alter pinxit Alexandrum* κεραυνοφόρον, *id eſt, fulmen ferentem, ita expreſſe, atque (ut ita dicam) euidenter, & temperatè, ut diceret, duorum Alexandrorum eum, qui natus eſſet ex Philippo, eſſe inuictum: eum autem, qui ab Apelle fictus, non imitabilem*. ibid. paulo poſt de Lyſippo. Διὸ καὶ μόνον Ἀλέξανδρος ἐκέλευε Λύσιππον εἰκόνας αὐτοῦ δημιουργεῖν. Μόνος γὰρ οὗτος, ὡς ἔοικε, κατεμήνυε τῷ χαλκῷ τὸ ἦθος αὐτοῦ καὶ συνεξέφερε τῇ μορφῇ τὴν ἀρετήν, &c. id eſt, *Quapropter & Lyſippum ſolum iubebat Alexander ſui imagines fabricari. hic enim ſolus, (ut apparet) mores ipſius ære indicabat, & unà cum forma uirtutem exprimebat*. Ageſilaus autem, ut loco ſuprà producto ſcribit M. Tul. *neque pictam, neque fictam ſui imaginem paſſus eſt eſſe*. ſed hoc mox loco dicemus.

– alius Lyſippo] id eſt, alius à Lyſippo, uel quàm Lyſippus, ut ſup. epiſt. ad Quinct. *Né ne putes alium ſapiente, bonoq; beatum.*

– duceret æra Fortis Alex.] id eſt, ſtatuas æreas efficeret, quibus Alexandri facies, & figura corporis exprimeretur. *æs ducere*, ualet ἐλαύνειν, id eſt, malleis extendere: ex quo ductile. Verùm cum ex ære, aut ex ullo alio metallo ducto ſtatuæ fingi non poſſint, ſed ex fuſo potius fiant, uidetur hic locus non carere difficultate. mihi quidem ſemper fuit ſuſpectus. adde quòd conſtat, Lyſippum æs fudiſſe, & ex ære fuſo ſigna feciſſe. Quid igitur dicendum? è duobus alterum: uel translationem eſſe ab ijs, qui malleis tundunt, ad eos, qui fundunt: uel legendum *funderet æra*. ut loquitur ſaty. 11. lib. 2. *Quid ſculptum infabrè, quid fuſum durius eſſet*. Quoniam autem inter has ſcripturas *funderet*, & *duceret* nimium intereſt, ita ut non ſit uetiſimile, librariós illos, qui manu libros deſcribebant, ſimilitudine uocum, aut litterarum peccaſſe, afferam uerbum totidem litteris, quæ ſi transponantur, erit alteri idem, nempe *cuderet*. Si coniecturæ igitur locus eſt, putauerim ab Horatio ſcriptum eſſe *cuderet æra*, tranſpoſitisq; poſteà litteris ex recta ſcriptura *cuderet*, factam eſſe hanc vulgatam, *duceret*. Illam autem hac eſſe meliorem, Virgilij auctoritate, & teſtimonio probabo, qui ita loquitur Aen. v1. *Excudent alij ſpirantia mollius æra.*

– quòd ſi Iudicium ſubtile uidendis, &c.] id eſt, quòd ſi iudicium Alexandri acerrimum in cognoſcenda, ac perſpicienda artis pingendi, & fingendi præſtantia, ad uerſus, & poeticam transferres, liquidò iurare poſſes, eum pinguem eſſe, tardum, atque hebetem. Sed ex ijs, quæ ſcribit Aelianus Variæ hiſtor. libr. 2. apparet neque Alexandrum ſatis acri iudicio in pictura fuiſſe, neque Apellem eius iudicio multum tribuiſſe. Nam, cum Alexander (ut tradit ille) ſui quandam imaginem uidiſſet ab Apelle pictam, neque eam merita laude affeciſſet: equus eius autem ad equum in ea tabula pictum adhinnijſſet, tanquam ad equum uerum, fertur Apelles dixiſſe, at, ô Alexander, uidetur equus tuus eſſe in arte pingendi te multo intelligentior.

Bœotorum in craſſo, &c.] M. Tull. lib. de fato oſtendens quantum inter locorum naturas interſit, ita ſcribit, *Inter locorum naturas quantum interſit, uidemus alios eſſe ſalubres, alios peſtilentes: in alijs eſſe pituitoſos, & quaſi redundantes: in alijs exiccatos, atque aridos: multaq; ſunt alia, quæ inter locum, & locum plurimum differunt. Athenis tenue cælum: ex quo acutiores etiam putantur Attici: craſſum Thebis: itaque pingues Thebani, & ualentes*, &c. Quo ex loco intelligere licet Bœotios, qui craſſo

cælo

cælo uterentur (Thebæ enim in Bœotia fuerunt) pingues, craſſos, atque hebetes fuiſſe. Pindarus quidem Olymp. εἰδ.ς. prouerbium uetus maledicti loco in Bœotios fatetur eſſe iactatũ, *ſuem Bœotiam*, iubetq; Aeneam quendam chori magiſtrum ſocios cohortari, dent operam, ut intelligant auditores, ac ſpectatores, hoc prouerbium in Bœotios non conuenire, neque ſe ſues eſſe, ſed Muſarum alumnos. Pindari uerba ſunt hæc. πρῶτον μὲν ἥραν παρθενίαν κελαδῆσαι, γνῶναί τ' ἔπειτ' ἀρχαῖον ὄνειδος ἀλαθέσι λόγοις εἰ φεύγομεν Βοιωτίαν ὗν, &c. Bœotum autem accipio in accuſandi caſu, ut referatur ad Alexandrum, hoc modo: iurares Alexandrum eſſe Bœotium in aëre craſſo natum, non ut alij, Bœotûm, pro Bœotorum. Nam Bœotum dixit ut Græci Βοιωτόν.

At neque dedecor. tua de ſe iud. atque &c.] non dedecorant tua de ſe iudicia, quia quales eos eſſe iudicaſti, tales eos eſſe conſuetudo uitæ, & dies, & eorum ſcripta comprobarunt: neque ijdem munera, quæ abs te acceperunt, dedecorant, quia apud dignos ſunt collocata.

– multa dantis cum laude] multa tua cum laude.

– tulerunt] acceperunt, conſecuti ſunt, ut ſup. Od. VIII. lib. 4. – *neque tu peſſima munerum Ferres.*

Variúſq;] de quo ſuprà Od. VI. lib. 1. *Scriberis Vario.* & ſaty. ultim. lib. 1. *Plotius, & Varius.*

Nec magis expreſſi vultus, &c.] ſic M. Tull. in orat. pro Archia poë. *An cum ſtatuas, & imagines non animorum ſimulacra, ſed corporum ſtudioſè multi ſummi homines reliquerint: conſiliorum relinquere, ac uirtutum noſtrarum effigiem non multo malle debemus, ſummis ingenijs expreſſam, & politam?* & Horat. ſup. Od. VIII. lib. 4. *Non inciſa notis marmora publicis, Per quæ ſpiritus, & uita redit bonis poſt mortem ducibus,* &c. *Eius, qui domita nomen ab Africa Lucratus redijt, clarius indicant Laudes, quàm Calabræ Pierides.* Iccircò Ageſilaus ille (vt ſcribit Xenophon in eius uita) ne qua ſui corporis imago extaret, magnopere cauit: animi autem monumenta conſtituere nunquam deſinebat. ſic Xenoph. καὶ τοῦ μὲν σώματος εἰκόνα στήσασθαι ἀπέσχετο, πολλῶν αὐτῷ τοῦτο δωρεῖσθαι θελόντων· τῆς δὲ ψυχῆς οὐδέ ποτε ἐπαύετο μνημεῖα διαπονούμενος. quod retulit M. Tull. in epiſt. ad L. Luceium Qu. Filium, his uerbis, *Neque minus enim eſt Spartiates Ageſilaus ille perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem ſui paſſus eſt eſſe, quam, qui in eo genere laborarunt. Vnus enim Xenophontis libellus in eo Rege laudando facile omnes omnium imagines, ſtatuaſq; ſuperauit.* Idem fuiſſe M. Catonis Cenſorij de ſtatuis iudicium narrat Plutarch. his uerbis. Καί τοι πρότερον αὐτὸς κατεγέλα τῶν ἀγαπώντων τὰ τοιαῦτα, καὶ λανθάνειν αὐτοὺς ἔλεγεν ἐπὶ χαλκέων, καὶ ζωγράφων ἔργοις μέγα φρονοῦντας· αὐτοῦ δὲ καλλίστας εἰκόνας ἐν τῇ ψυχῇ περιφέρειν τοὺς πολίτας. πρὸς δὲ τοὺς θαυμάζοντας, ὅτι πολλῶν ἀδόξων ἀνδριάντας ἐχόντων, ἐκεῖνος οὐκ ἔχει, μᾶλλον γὰρ, ἔφη, βούλομαι ζητεῖσθαι διὰ τί μου ἀνδριὰς οὐ κεῖται, ἢ διὰ τί κεῖται, ideſt, *Atqui prius ipſe deridebat eos, qui huiuſmodi rerum (nempe ſtatuarum) cupiditate afficiuntur: & dicebat eos ignorare ſe operibus fabrorum, & pictorum gloriari, ſui autem pulcherrimas imagines ciues ſuos in animis ferre. ijs autem, qui mirabantur, illum, cum plerique ignobiles, atque inglorij ſtatuas haberent, nullam habere, dicebat ſe malle quæri quamobrem nulla ſibi ſtatua eſſet poſita, quàm cur eſſet poſita.*

Repentes per humum] id eſt, humiles, & ueluti humi repentes, & orationi ſolutæ ſimillimos, quales ſunt epiſtol. & ſatyræ. Pindarus appellat λόγους χαμαιπετεῖς. alij per humiles ſermones putant humilia, & plebeia argumenta ſignificari, ut epiſtolarum, ac ſatyrarum: quibuſcum non pugnabo. nam propemodum mecum faciunt.

- confecta duella] bella debellata, id eſt, tranſacta, ac finita.

Clauſtraq; cuſtodem, &c.] portas Iani clauſas: quod pacis tempore tantùm fiebat. ſic ſup. Od. xv. lib. 4. - *& uacuum duellis Ianum Quirini clauſit*.

Et formidatam Parthis te p.R.] nam Parthi ſigna Craſſis ademta, ad Cæſarem Auguſtum ultrò remiſerunt Od. quã modò commemoraui - *tua Cæſar ætas Fruges, & agris rettulit uberes, Et ſigna noſtro reſtituit Ioui Derepta Parthorum ſuperbis Poſtibus*.

Si, quantum cuperem, poſſem quoque] id eſt, ſi uoluntati par eſſet ingenium, & facultas. ſic ſaty. 1. lib. 2. - *cupidum pater optime uires Deficiunt: neque enim quiuis horrentia pilis Agmina, nec fracta pereunteis cuſpide Gallos, Aut labentis equo deſcribet uulnera Parthi*.

- recuſent] id eſt, non poſſint. ſic in epiſt. de arte poët. - *quid ferre recuſent, Quid ualeant humeri*.

Sedulitas autem, ſtultè quem d. v.] id eſt, qui ſtulta ſedulitate, ſtudioq; inepto, atque intempeſtiuo officium, operamq; ſuam alicui pollicentur, atque obtrudunt, moleſti ei ſunt potius, quàm grati: uel hoc modo, qui ſtultè, & ineptè quantumuis ſedulò alterum diligunt, moleſtiam ei exhibent potius, quàm placent: ſed ij maximè, qui ſuos uerſus, ſuumque artificium uenditant. meritò igitur malè precatur Phædra nutrici apud Eurip. in Hippol. his uerbis, ὄλοιο καὶ σύ, χ' ὅστις ἄκοντας φίλους Πρόθυμός ἐστι μὴ καλῶς εὐεργετεῖν, id eſt, *Dij te perdant, & quiſquis de amicis inuitis ſtudet non honeſtè benè mereri*.

Diſcit enim citius, meminitq; l. ill. &c.] ſententia hæc latiſſimè patet. ſed ſi quis eam ad poëtas accommodare, & contrahere uelit, ſic poterit explicari. finge aliquem poëtam eſſe multis nominibus laudabilem, ac præſtantem, in quo quàm plurimæ uirtutes inſint poëticæ: qui denique poëma ſcribat magna ex parte politum, ac perfectum: ſed ſint in eodem nonnulla reprehendenda, aut ridenda: eueniet, ut homines notent, & meminerint magis, quæ reprehenſione, aut riſu digna uideantur, quàm, quæ admirati ſint, ac probarint.

Nil moror off.] nihili facio, contemno, ac pro nihilo puto, ut ſup. epiſt. ad Valam. - *nam uina nihil moror illius oræ*. hæc eò pertinent, ut oſtendat indoctorum poëmata non admodum eſſe claris, & laudatis uiris expetenda, quippe quæ dedecori ſint potius, quàm ornamento.

- - ac neque ficto In peius uultu, &c.] id eſt, quemadmodum nolim imaginem mei ex ære, aut cera fingi, atque in publico proponi, quæ me ore deformiore referat, quàm ſim natura: ſic neque ab indocto poëta laudari uelim.

- rubeam] erubeam, pudore afficiar, ἐρυθριῶμαι.

- porrectus] proiectus, ſeu extentus, quaſi cadauer. vt Od. x. epod. extr.

- aperta] ex eo, quòd capſa ſit aperta, uult intelligi, chartas, quæ in ea inſunt, contemtiſſimas eſſe.

- in vicum, &c.] in quo ex inutilibus, atque ineptis chartis fiunt turis, piperis, & ſimilium rerum inuolucra. tale eſt illud Catulli. *Et laxas ſcombris ſæpe dabit tunicas*. & Perſius. *nec ſcombros metuentia carmina, nec tus*. ſolitos autem eſſe etiam Græcos, mala carmina turi deſtinare, ex Athenæo perſpicuum eſſe poteſt, qui narrat lib. 9. δειπνοσ. Anaxandridem comicum ita moroſum, atque amarum in ſenectute fuiſſe, ut comœdias omnes ſuas, quæ populo non placuiſſent, quanuis alioqui eſſent elegantes, & politæ, turi mandarit.

AD IVLIVM FLORVM.

Flore, bono, claroq́; fidelis amice Neroni,
Si quis forte velit puerum tibi vendere natum
Tibure, vel Gabijs: & tecum ſic agat: hic &
Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos:
Fiet, eritq́; tuus nummorum millibus octo,
Verna miniſterijs ad nutus aptus heriles,
Litterulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argilla quiduis imitaberis vda.
Quinetiam canet indoctum, ſed dulce bibenti.
Multa fidem promiſſa leuant, ubi plenius æquo
Laudat, venales qui vult extrudere merces.
Res vrget me nulla: meo ſum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi. non temere à me
Quiuis ferret idem. ſemel hic ceſſauit: &, vt fit,
In ſcalis latuit metuens pendentis habenæ.
Des nummos: excepta nihil te ſi fuga lædat.
Ille ferat pretium, pœnæ ſecurus, opinor.
Prudens emiſti uitioſum: dicta tibi lex.
Inſequeris tamen hunc: & lite moraris iniqua.
Dixi me pigrum proficiſcenti tibi: dixi
Talibus officijs propè mancum: ne mea ſæuus
Iurgares ad te quòd epiſtola nulla rediret.
Quid tum profeci: mecum facientia iura
Si tamen attentas? quereris ſuper hoc etiam, quòd
Expectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis
Aerumnis, laſſus dum noctu ſtertit, ad aſſem
Perdiderat: poſt hoc vehemẽs lupus: & ſibi, & hoſti
Iratus pariter, ieiunis dentibus acer.
Præſidium regale loco deiecit, vt aiunt,
Summè munito, & multarum diuite rerum.
Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis:
Accipit & bis dena ſuper, ſeſtertia nummûm.
Forte ſub hoc tempus caſtellum euertere prætor
Neſcio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque poſſent addere mentem.
I bone, quò uirtus tua te uocat: i pede fauſto,

COMMENTARII.

Neroni] Tib. Claudio Neroni, Druſi fratri, Liuiæ Druſillæ filio: qui ſucceſſit Auguſto.

- tecum ſic agat] tecum ſic loquatur. nam, qui loquitur, agit.

- hic & Candidus, &c.] uerba ſunt uenditoris, uſque ad illum uerſum, *Ille ferat pretium.*

- imos] extremos, ut lib. de arte poët. - *ſeruetur ad imum, Qualis ab incœpto proceſſerit.* ibid. *Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.* & epiſt. 1. lib. 1. - *hæc Ianus ſummus ab imo Prodocet.*

Litterulis Græcis imbutus] grammaticam enim, & ſimiles artes, docebantur pueri uenales, ut cariùs uenderentur, & ut dominis eſſent utiliores. Nã quòd Ariſtoteles lib. 8. de rep. tradit grammaticam, muſicam, picturam, gymnaſticam ſolitos eſſe diſcere in Græcia pueros, nihil ad hunc locum pertinet, & ſuo loco ſuprà annotauimus.

- argilla quiduis imitaberis vda] ſic reperi ſcriptum in uno duntaxat cod. Vatic. & in Torn. ſed ita ſine dubio legendum eſt. hoc enim ſignificat, ætatem puerilem, & teneram ad quanlibet artem flecti, ac torqueri poſſe, quemadmodum ex argilla molli,

Grandia laturus meritorum præmia. quid ſtas?
Poſt hæc ille catus, quantumuis ruſticus, ibit,
Ibit eò, quò uis, qui zonam perdidit, inquit.
Romæ nutriri mihi contigit: atque doceri,
Iratus Graijs quantum nocuiſſet Achilles.
Adiecere bonæ paulo plus artis Athenæ:
Scilicet vt poſſem curuo dignoſcere rectum:
Atque inter ſiluas Academi quærere verum.
Dura ſed emouere loco me tempora grato:
Ciuiliſq; rudem belli tulit æſtus in arma,
Cæſaris Auguſti non reſponſura lacertis.
Vnde ſimul primùm me dimiſere Philippi,
Deciſis humilem pennis, inopemq; paterni
Et Laris, & fundi: paupertas impulit audax,
Vt uerſus facerem. ſed, quod non deſit, habentem,
Quæ poterunt vnquam ſatis expurgare ſicytæ,
Ni melius dormire putem, quàm ſcribere verſus?
Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuere iocos, Venerem, conuiuia, ludum:
Tendunt extorquere poëmata. quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur, amantq;:
Carmine tu gaudes: hic delectatur iambis.
Ille Bioneis ſermonibus, & ſale nigro.
Tres mihi conuiuæ propè diſſentire uidentur
Poſcentes vario multum diuerſa palato.
Quid dem? quid nõ dem? renuis tu, quod iubet alter.
Quod petis, id ſanè eſt inuiſum, acidumq; duobus.
Præter cetera, me Romǽ ne poëmata cenſes
Scribere poſſe, inter tot curas, totq; labores?
Hic ſponſum vocat: hic auditum ſcripta, relictis
Omnibus officijs: cubat hic in colle Quirini:
Hic extremo in Auentino: viſendus vterque.
Interualla uides humanè commoda. verum
Puræ ſunt plateæ, nihil ut meditantibus obſtet.
Feſtinat calidus mulis, gerulisq; redemtor.
Torquet nunc lapidẽ, nunc ingens machina tignũ:
Triſtia robuſtis luctantur funera plauſtris:
Hàc rabioſa fugit canis: hàc lutulenta ruit ſus.
I nunc, & uerſus tecum meditare canoros.
Scriptorũ chorus omnis amat nemus: & fugit urbes

molli, & vda quæuis figura conformari, ac fingi poteſt. Vulgata autem lectio, *quiduis imitabitur*, planè mendoſa eſt: quam ita interpretantur, ut dicat mango, hunc puerum ad artem fingendi aptum eſſe natura. quæ ſententia mihi uidetur & inepta, & abſurda. Nam cum paulo antè dixerit, eum primùm eſſe Græcis litteris imbutũ, deinde ad quamlibet artẽ idoneum: & mox dicturus ſit, eundem indoctè quidẽ, ſed accommodatè ad delectationem domini accumbẽtis canere, quorſum pertinet hanc laudem interponere, cum quidlibet ex luto ſimulare, atque exprimere poſſe? Nunc autem hæc, quam probamus, ſcriptura rationem continet eius, quod antecedit, hoc modo. idoneus eſt arti cuilibet, quippe qui ſit puer, ĩgenioq; molli, & cereo. nam ex argilla, & ſimili materia molli, tenera, & flexibili, quiduis fingi poteſt, &c. ætas enim puerilis vdæ argillæ ſimilis eſt.

- canet indoctum] id eſt, canet indoctè: uel ſubaudiendum *quiddam*, vt ſit, canet indoctum quiddam, ᾄσει ἀπαίδευτόν τι.

Multa fidem promiſſa leuant, &c.] qui nimis multa de ſuis mercibus promittit, eaſq; immoderatè laudat, nomine uanitatis, & mendacij ſuſpectus eſſe ſolet emptori, minuſq; ei creditur ab emtore: emtor uenditori illi nimis effuſè ſuas merces lau-

Rite cliens Bacchi ſomno gaudentis, & umbra.
Tu me inter ſtrepitus nocturnos, atque diurnos
Vis canere, & contracta ſequi veſtigia vatum?
Ingenium, ſibi quod vacuas deſumſit Athenas:
Et ſtudijs annos ſeptem dedit, inſenuitq́;
Libris, & curis: ſtatua taciturnius exit
Plerunque: & riſu populum quatit, hic ego rerum
Fluctibus in medijs, & tempeſtatibus urbis
Verba lyræ motura ſonum connectere digner?
Frater erat Romæ conſulti rhetor: ut alter
Alterius ſermone meros audiret honores:
Gracchus ut hic illi foret: huic ut Mucius ille.
Qui minus argutos vexat furor iſte poëtas?
Carmina compono: hic elegos: mirabile viſu,
Cælatumq́; nouem Muſis opus, aſpice primùm,
Quanto cum faſtu, quanto molimine circum-
Spectemus uacuam Romanis uatibus ædem.
Mox etiam, ſi fortè uacas, ſequere, & procul audi,
Quid ferat, & quare ſibi nectat uterque coronam.
Cædimur: & totidem plagis conſumimus hoſtem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Diſcedo Alcæus puncto illius: ille meo quis?
Quis, niſi Callimachus? ſi plus apposcere uiſus:
Fit Mimnermus, & optiuo cognomine creſcit.
Multa fero, ut placem genus irritabile uatum,
Cum ſcribo, & ſupplex populi ſuffragia capto.
Idem finitis ſtudijs, & mente recepta,
Obturem patulas impune legentibus aures.
Ridentur, mala qui componunt carmina: uerùm
Gaudent ſcribentes, & ſe uenerantur, & ultro,
Si taceas, laudant, quicquid ſcripſere, beati.
At, qui legitimum cupiet feciſſe poëma,
Cum tabulis animum cenſoris ſumet honeſti:
Audebit, quæcunque parum ſplendoris habebunt.
Et ſine pondere erunt, & honore indigna ferentur,
Verba mouere loco, quanuis inuita recedant:
Et uerſentur adhuc intra penetralia Veſtæ.
Obſcurata diu populo, bonus eruet: atque
Proferet in lucem ſpecioſa uocabula rerum:
Quæ priſcis memorata Catonibus, atque Cethegis,

laudanti, minorem fidem habet.

- qui vult extrudere] id eſt, qui emtorem quærit, in quem merces ſuas à ſe transferat. mendoſè habent quidam libri, etiam manuſcripti, *excludere*.

Res vrget me nulla] nullum me æs alienũ, nulla egeſtas, nulla uendendi neceſſitas premit.

- meo ſum pauper in ære] id eſt, quamuis pauper ſim, nullo tamen ære alieno præmor. nihil cuiquam debeo. ſic loquitur ferè M. Tull. Verr. de ſignis, *uideo hominem non modò in ære alieno nullo, ſed in ſuis nummis multis eſſe, ac ſemper fuiſſe.* Idem pro Roſc. comœdo, *Egebat? immo locuples erat. debebat? immo in ſuis nummis uerſabatur.*

- mangonum] mangones ſunt propriè, qui homines uendunt, à manu, & agendo nominati.

- ferret] conſequeretur, obtineret: ut ſæpè aliàs.

- hic] puer, de quo ſuprà locutus eſt.

In ſcalis lat. met. pẽd. hab.] P. Victorius admonet hunc eſſe horum uerborum ordinem, hic puer latuit metuens habenæ in ſcalis pendentis. habenæ enim, id eſt, lora, quibus ſerui cædebantur, in ſcalis pendebant. ſciendum eſt autem, ſeruos fugitiuos, &, qui deliteſcere ſoleant, & morboſos, & furaces, uitioſos denique, ab aliquo uenditos, redhiberi iure ciuili, uel damnum præſta

ri

Nunc ſitus informis premit, & deſerta uetuſtas.
Aſciſcet noua, quæ genitor produxerit uſus
Vehemens, & liquidus, puroq́; ſimillimus amni:
Fundet opes: Latiumq́; beabit diuite lingua,
Luxuriantia compeſcet: nimis aſpera ſano
Leuabit cultu: virtute carentia tollet:
Ludentis ſpeciem dabit, & torquebitur: vt, qui
Nunc ſatyrum, nunc agreſtem Cyclopa mouetur.
Prætulerim ſcriptor delirus, inersq́; videri,
Dum mea delectent mala me, uel denique fallant,
Quàm ſapere, & ringi. fuit haud ignobilis Argis,
Qui ſe credebat miros audire tragœdos,
In uacuo lætus ſeſſor, plauſorq́; theatro:
Cetera qui uitæ ſeruaret munia recto
More, bonus ſanè uicinus, amabilis hoſpes,
Comis in uxorem, poſſet qui ignoſcere ſeruis:
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ:
Poſſet qui rupem, & puteum uitare patentem.
Hic, ubi cognatorum opibus, curisq́; refectus,
Expulit elleboro morbum, bilemq́; meraco,
Et redit ad ſeſe: pol me occidiſtis amici,
Non ſeruaſtis, ait: cui ſic extorta uoluptas:
Et demptus per uim mentis gratiſſimus error.
Nimirum ſapere eſt abiectis vtile nugis,
Et tempeſtiuum pueris concedere ludum:
Ac non uerba ſequi fidibus modulanda Latinis:
Sed veræ numeroſq́;, modoſq́; ediſcere uitæ.
Quocircà mecum loquor hæc, tacitusq́; recordor:
Si tibi nulla ſitim finiret copia lymphæ:
Narrares medicis: quòd, quanto plura paraſti,
Tanto plura cupis, nulli ne faterier audes?
Si uulnus tibi, monſtrata radice, uel herba
Non fieret leuius: fugeres radice, uel herba
Proficiente nihil curarier. audieras, cui
Rem dij donarent, illi decedere prauam
Stultitiam: &, cum ſis nihilo ſapientior, ex quo
Plenior es: tamen vteris monitoribus iiſdem?
11 *At, ſi diuitiæ prudentem reddere poſſent:*
Si cupidum, timidumq́; minus te: nempe ruberes,
Viueres in terris te ſi quis auarior uno.

ri ædilitio edicto. M. Tull. Off. 3. *qui enim ſcire debuit de ſanitate, de fuga, de furtis præſtat edicto ædilium.* idem ibidem, *in mancipio uendendo dicendá'ne uitia? non eà, quæ niſi dixeris, redhibeatur mancipium iure ciuili, ſed hæc, mendacem eſſe, aleatorem, furacem, ebrioſum, alteri, nempe Antipatro, dicenda uidentur, Diogeni non uidentur.* uerba ædilitij edicti hæc ſunt, ut refert Paullus iuriſconſ. *Aiunt ædiles, Qui mancipia uendunt, certiorem faciunto emtorem, quid morbi, uitij'ue cuique ſit: quis fugitiuus, erro'ue ſit: eaq́; omnia, cū ea mancipia ueneunt, palàm, ac rectè pronuncianto. quòd ſi mancipium aduerſus ea ueniſſet, ſiue aduerſus, quàm dictum, promiſſum'ue fuit, cum ueniret, fuerit: quod eius præſtari oportere dicitur emtori, omnibusq́;, ad quos ea res pertinet, iudicium dabimus, ut id mancipium redhibeatur.*

Des nummos] eme, & pretium ſolue, uidelicet octo nummorū millia.

-excepta nihil te ſi fuga lædat] ſi non offendaris ſerui fuga, quam ego tibi aperui, ac pronunciaui, & ideò præſtare nolo, ſi fortè te domino fugerit. Excepta igitur, id eſt, quā ego excepi, ne eam præſtem, ſi fortè fugerit. hunc ſeruum enim affirmaui tibi omni uitio, & morbo carere, præterquam quòd ſemel fugit.

Ille ferat pretium] mango ille pretium accipiat.

poenæ

Si propriũ eſt, quod quis libra mercatus, & ære eſt:
Quædam (ſi credis conſultis) mancipat uſus:
Qui te paſcit ager, tuus eſt: & uillicus Orbi,
Cum segetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum ſentit. dat nummos, accipis uuam,
Pullos, oua, cadum temeti: nempe modo iſto
Paullatim mercaris agrum, fortaſſe trecentis,
Aut etiam ſuprà, nummorum millibus emtum.
Quid refert, uiuas numerato nuper, an olim?
Emtor Aricini quondam, Veientis & arui,
Emtum cœnat olus, quamuis aliter putat: emtis
Sub noctem gelidam lignis calefactat aënum.
Sed uocat uſque ſuum, quà populus aſſita certis
Limitibus uicina refugit iurgia: tanquam
Sit proprium quicquam, puncto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio, nũc ui, nũc ſorte ſuprema,
Permutet dominos: & cedat in altera iura.
Sic quia perpetuus nulli datur uſus, & heres
Heredem alterius, uelut unda ſuperuenit undam:
Quid uici proſunt? aut horrea? quidue Calabris
Saltibus adiecti Lucani: ſi metit Orcus
Grandia cum paruis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena ſigilla, tabellas,
Argentum, ueſtes Getulo murice tinctas
Sunt, qui non habeant: eſt, qui non curet habere.
Cur alter fratrum ceſſare, & ludere, & ungi
Præferat Herodis palmetis pinguibus: alter
Diues, & importunus, ad umbram lucis ab ortu,
Silueſtrem flammis, & ferro mitiget agrum:
Scit Genius, natale comes qui temperat aſtrum:
Naturæ deus humanæ, mortalis in unum-
Quodque caput, uultu mutabilis, albus, & ater.
Vtar: & ex modico, quantum res poſcet, aceruo
Tollam: nec metuam, quid de me iudicet heres,
Quòd non plura datis inuenerit. & tamen idem
Scire uolam, quantum ſimplex, hilarisq; nepoti
Diſcrepet: & quantum diſcordet parcus auaro.
Diſtat enim ſpargas tua prodigus: an neque ſumtũ
Inuitus facias, neque plura parare labores:
Ac potius, puer ut feſtis quinquatribus, olim

-pœnæ ſecurus] id eſt, non metuens, ne ſibi ſit pœna præſtanda ex ædiliũ edicto, etiam ſi ſeruus aufugerit. ſic loquitur Virg. lib. 1. Aen. -*ſecurus amorum Germanæ*.

Prudens emiſti uitioſum] ſciens emiſti ſeruum, quem fugiſſe tibi dixi. Verba ſunt Horatij ad emtorem, per quem, Florum ſignificat, ac deſcribit. ſe autem cum ſeruo uitioſo ea lege uendito comparat.

-dicta tibi Lex] id eſt, ea lege tibi ſeruus uenditus eſt, eo pacto, ea conditione. lex uenditionis, id eſt, pactum & conditio uenditionis. uerbum *eſt*, abeſt à duob. cod. Vat. Rainun. Card. Torneſ. & ueriſimile eſt fuiſſe à librariis adiectum.

Inſequeris] me perſequeris iudicio: mecum litigas.

Dixi me pigrum] nunc totum illum ſuperiorem ſermonem ad ſe, & ad Florum accommodat.

-pigrum] pigrum in ſcribendo: ceſſatorem.

-mancum] inutilem, atque ineptum ad talia officia, ſcribendi uidelicet: eſt autem tralatio ab iis, qui manibus carent. ſic Ariſt. lib. 1. de morib. ad Nicom. πεπηρωμένους πρὸς ἀρετὴν appellat, homines ad uirtutem prorſus ineptos, atque inutiles.

-ne mea ſæuus, &c.] ne tu ſæuus mecum iurgares, id eſt, ne me acriter obiurgares, quòd nihil ti

Exiguo, gratoq́ fruaris tempore raptim.
Pauperies immũda domus procul abſit. ego, utrum
Naue ferar magna, an parua, ferar unus, et idem.
Non agimur tumidis uelis Aquilone ſecundo:
Non tamen aduerſis ætatem ducimus Auſtris.
Viribus, ingenio, ſpecie, uirtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis uſque priores.
Non es auarus: abi. quid? cetera iam ſimul iſto
Cum uitio fugêre? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, & ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, ſagas,
Nocturnos lemures, portentaq́ Theſſala rides?
Natales gratè numeras? ignoſcis amicis?
Lenior, & melior fis accedente ſenecta?
Quid te exemta iuuat ſpinis de pluribus una?
Viuere ſi rectè neſcis, decede peritis.
Luſiſti ſatis: ediſti ſatis, atque bibiſti:
Tempus abire tibi eſt: ne potum largius æquo
Rideat, & pulſet laſciua decentius ætas.

bi reſcriberem. ſecutus ſum hoc loco duos codic. Vatic. & Rain. Card. Iann. Torneſ. in quibus ſcriptum eſt *nulla redires*, non, ut in uulgatis, *nulla ueniret. redires* autem, id eſt, remitteretur. dicitur enim remittere litteras, qui reſpondet alterius litteris, uulgata porrò, quanuis uideatur probabilis, non placet tamen. quid erat enim, cur Lollius de Horatio quereretur, quòd non mitteret ad ſe litteras, ſi nullas ipſe ad eum miſerat? nunc autem cum prior ſcripſerit, & Horatius nihil reſcripſerit, meritò eum accuſat.

-ſæuus] aſper, iratus, χαλεπός, ut ſup. ad Od. xxxi. 1. lib. 1 annot. eſt.

-mecum facientia] quæ me adiuuant, quæ meæ defenſioni ſuffragantur.

-attentas] oppugnas, labefactare conaris.

-ſuper hoc] de hoc. ſic Virg. Aen. 1. *Multa ſuper Priamo rogitans.* Hor. Od. viii. lib. 3. *Mitte ciuileis ſuper urbe curas.*

-mendax] in eo mendax, quòd non mittam carmina, quæ tu expectas, ut à me promiſſa.

Luculli miles, &c.] nunc ſe cum quodam Luculli milite comparat ſignificans, ſe paupertate, atque inopia rei familiaris coactum uerſus olim facere cœpiſſe, nempe uictis Bruto & Caſſio, nunc autem mediocres facultates conſecutum, uideri ſibi parum ſanũ futurum, niſi ſatius eſſe putet dormire, quam uerſus ſcribere.

-collecta], paulatim parta, comparata.

-ad aſſem] uſque ad aſſem, id eſt, ita ut uix ei as unus reſtiterit. ſeſtertius duos aſſes, & ſemiſſem: as quattuor denariolos Gallicos, ſeu unum marKetum Venetum ualet, ut alibi diximus.

-uehemens lupus] id eſt, acer aduerſarius. metaphora eſt.

Præſidiũ regale] Mithridatis milites aliquot in præſidio collocatos loco depulit, eoq; loco potitus eſt. ſic loquitur M. Tul. Philipp. viii. *Nõ eſt hoſtis is, cuius præſidium Claterna deiecit Hirtius.* Et Hirtius. *Deieci præſidium: Claterna potitus ſum.* & T. Liuius lib. 34. *& præſidium Hiſpanorũ, quod in Caſtello erat, ui deiecTum.* & Cæſar li. 3. de bello ciuili. *& noctu militibus expoſitis, præſidium equitum deiecit.* eſt etiam interdum præſidium locus ipſe, ubi præſidiarii milites collocati ſunt: ut apud Lucret. lib. 5. *Condere cœperunt urbeis, arcemq́; locare Præſidium Reges ipſi ſibi, perfugiumq́;.* & apud M. Tull. Tuſc. iii. *nec, qui propter metum præſidium reliquit, quod eſt ignauiæ.*

-bis dena ſeſtertia] uiginti millia ſeſtertiũ nummum. uide annot. ad epiſt. ſext.

ſext. lib. 1. de ſeſtertio.

-ſuper] præterea. præter illa dona: uel ſi mauis, hoc modo: accipit bis dena ſeſtertia, & amplius.

- ſub hoc tempus] paulo pôſt hoc tempus, breui pôſt tempore.

- addere mentem] addere animum, cum exacuere, & excitare.

-laturus] conſecuturus, accepturus, ut ſæpe alias.

-ille catus] prudens, ſollers, acutus: ut ſup. Od. x. lib. 1. *Qui feros cultus hominum recentum Voce formaſti catus.*

- qui zonam perdidit]. prouerbiũ cônuenit in hominem pecuniæ inanem, & exhauſtum: natumq; eſt à ueteri militum conſuetudine, qui nummos in zona portabant. Gracchus apud Gellium. *Cum Roma profectus ſum, zonas plenas argenti extuli: eas ex prouincia inanes retuli.* quod item his uerbis Plutarchus in Gracchis. μόνος δὲ τῆς στρατιᾶς ἐξελθὼν πλήρες τὸ βαλάντιον εἰσενεγκεῖν, κενὸν ἐξενεγκεῖν.

- mult. diuite rer.] multis rebus referto. ſic & Od. VIII. lib. 4. nomen *diues* cum patrio caſu iunxit. *diuite me ſcilicet artium, Quas aut Parrhaſius protulit, aut Scopas.* cum ſexto, ſaty. II. lib. 1. *Diues agris, diues poſitis in fœnere nummis.*

-donis orn. hon.] donis ornatur, quæ honorifica ſint potius, quàm utilia, aut fructuoſa: quales ſunt coronæ murales, obſidionales, uallares, ciuicæ, etiam ſi argenteæ, aut aureæ ſint.

- atque doceri, Iratus Graiis qu.] id eſt, Iliadem Homeri Romæ didici.

Adiecere bonæ paulo pl. ar.] Athenis paulo plus mihi acceſſit doctrinæ. Illic enim philoſophiæ operam dedi, quæ docet uerùm à falſo, honeſtumq; à turpi diſtinguere.

Scilicet ut poſſem] hæc quidam ad geometriæ ſtudium referunt, quæ curuarum, & rectarum linearum doctrinam continet: ego translatè curuum pro prauo accipio, & totum hunc locũ ad philoſophiæ ſtudiũ referendum puto. Veriſimilius eſt enim Horatium geometriam, & mathematicas artes Romæ didiciſſe, ut potè artes pueriles, & ſine quibus ad philoſophiam accedere non oportet.

Atque inter ſiluas Academi] ſcribit M. Tull. Academic. lib. 1. Academicos philoſophos, qui erant cum Ariſtotele, Peripateticos eſſe dictos, quia diſputabant in ambulantes in Lycio: eos autem, qui Platonis inſtituto in Academia, quod eſt alterum gymnaſium, cœtus erant, & ſermones habere ſoliti, ex loci uocabulo nomen habuiſſe. Academicorum eſt de omni quæſtione propoſita diſputare in utranq; partem, nulli rei aſſentiri, & cohibere aſſenſum, quod illi appellant ἐπέχειν. fuit autem & uetus Academia: cuius princeps Plato (nam inter ueteres Academicos, & Peripateticos nihil ferè intereſt) & noua: cuius auctor Arceſilas. uide M. Tull. libros Acad.

Dura ſed emouere] dura tempora, difficilia, turbulenta, bella ciuilia me Athenis extruſerunt, atque expulerunt. *emouere* autem habent duo Vat. cod. Iann. Torn. quæ ſcriptura recta eſt.

- æſtu] motus ciuilis. tralatio eſt à mari. eſt enim æſtus, maris feruor, & incrementum. uide ſup. annot. ad Od. VII. lib. 2. *-fretis æſtuoſis.*

Cæſaris Auguſti non reſp. lac.] motus ciuilis me abſtulit ad parteis Brutinas, & Caſſianas, quæ uiribus, & copijs Auguſti non erant futuræ pares.

- ſimul] ſtatim ut: ſimulatq;.

Philippi] urbs in Thracia à Philippo condita, apud quam C. Octauianus Cæſar, & M. Antonius aduerſus Brutum, & Caſſium pugnauerunt, ſup. Od. VII. lib. 2. *Tecum Philippos, & celerem fugam Senſi relicta non benè parmula.* & Od. IIII. lib. 3. *Non me Philippis uerſa acies retro, Deuota non extinxit arbor.*

Deciſis humilem pennis] bonis amiſſis demiſſum, triſtem, atque abiectum. *deciſis pennis* tralatió eſt ab auibus. ſic M. Tull. ad Attic. lib. 4. *Qui mihi pennas inciderunt, nolunt eaſdem renaſci.*

Paupertas impulit audax] audacem paupertatem appellauit aptiſſimo, & uerißimo epitheto. nulla enim res eſt, quæ magis impellat homines ad facinus, iniuriamq́; alteri inferendam, quam paupertas. Itaque, quo modo non facile reperitur in diuite, & potente temperantia: ſic haud temere in homine egente, aut paupere iuſtitiam reperire poſſis. Non male igitur Plato lib. 8. de rep. perſpicuũ eſt (inquit) qua in ciuitate mendicos uideris, in ea ciuitate fures, crumenarum ſectores, ſacrilegos, & omnium huiuſmodi malorum opifices latitare. uerba Platonis ſunt hæc. *Δῆλον ἄρα ἦν δ' ἐγὼ, ἐν πόλει οὗ ἂν ἴδῃς πτωχοὺς, ὅτι εἰσί που ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἀποκεκρυμμένοι κλέπται τε, καὶ βαλλαντιοτόμοι, καὶ ἱερόσυλοι, καὶ πάντων τῶν τοιούτων κακῶν δημιουργοί.* Et apud eundem lib. 1. ſenex ille Cephalus, eò ſibi magnas opes profuiſſe dicit, quòd, cum hominem ſenem ferè pœnarum earum, quæ hominibus iniuſtis apud inferos dicuntur impendere, cogitatio, metuſq́; maximè terrere ſoleat, ſæpe cum animo ſuo de inferis cogitantem, & dubitante utrùm illa, quæ olim, ut fabuloſa irridebat, uera ſint, nec ne: ipſe nũquam quẽquã egeſtate coactus, iniuſtè læſerit, neminem fefellerit, nec fraudarit, omnia deniq́; quæ debuerit tùm dijs immortalibus, tùm hominibus perſoluerit, rei familiaris copijs fretus: ita fieri, ut dulciſſima ſpe futurorum erectus, conſcientiaq́; iuſtè, & innocenter actæ uitæ ſuſtentatus tranquillam ſenectutem traduceat. Theognis item fatetur, ſeſe, uelit, nolit, multa flagitioſa, ac turpia à paupertate doceri, ſi modò de ſe loquitur, ac non de quouis, qui hoc onere prematur, his uerbis, *Ἆ δειλὴ πενίη, τί ἐμοῖσι καθημένη ὤμοις Σῶμα καταισχύνεις, καὶ νόον ἡμέτερον; Αἰσχρὰ δέ μ' οὐκ ἐθέλοντα βίῃ, καὶ πολλὰ διδάσκεις, Ἐσθλὰ παρ' ἀνθρώπων, καὶ καλ' ἐπιστάμενον.* uerùm quemadmodum negari non poteſt, paupertatem improbos, & ignauos homines natura, ad facinus, ac maleficium ſtimulare: quod & Heſiodus confirmat his uerſibus, ἐργ. καὶ ἡμ. *Πολλὰ δ' ἀεργὸς ἀνὴρ κενεὴν ἐπὶ ἐλπίδα μίμνων, Χρηΐζων βιότοιο κακὰ προσελέξατο θυμῷ.* ſic dubium non eſt, quin eadem bonorum uirorum animos exſuſcitet, induſtriam acuat, artes eliceat, atque excitet. nota ſunt illa Theocriti *ἐν ἁλιεῦσι εἰδ. κα. Ἁ πενία, Διόφαντε, μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει· Αὕτα τῶ μόχθοιο διδάσκαλος· οὐδὲ γὰρ εὕδειν Ἀνδράσιν ἐργατίναισι κακαὶ παρέχοντι μέριμναι.* Itaque hoc loco Horatius ſe à paupertate impulſum eſſe ait, ut uerſibus ſcribendis operam daret.

– ſed, quod non deſ. haben. Quæ poter. &c.] hunc locum à nemine uideo ſatis explicatum. dicitur ergo is habere, quod deſit, qui ſuis bonis ita abſtinet, ac parcit, ut ei deeſſe uideantur: &, qui non explet cupiditates naturaleis, ac neceſſarias: contrà, habere, quod non deſit, is, qui non inuitus, quiq́; liberaliter, & iucundè utitur ijs, quæ habeat, cum opus ſit, & cum res poſtulet: qui non defodit ea, quæ quæſierit. Vulgo enim dici ſolet, auaris tam id, quod habent, deeſſe, quàm, quod non habent, propterea ſcilicet, quòd ijs, quæ habent, non audent uti. ad hunc locum pertinent illa. Od. 16. lib. 3. *Magnas inter opes inops.* & Od. XVII. epod. *Egens benignæ Tantalus ſemper dapis.* & epiſt. II. lib. I. *Semper auarus eget.* & ſaty. III. lib. 2. *Pauper Opimius arti poſiti intus, & auri.* Præterea proponatur mihi aliquis quantumuis diues, & copioſus: ſi is ſumtus faciat ſuis fructibus maiores, huic etiam res ſuæ deerunt. luxurioſo enim, & profuſo homini, quantumuis locupleti, deſunt omnia. quod elegantiſſimo carmine declarat Catullus in quendam, quem Mentulam nominat. *Firmano ſaltu non falsò Mentula diues Fertur, qui tot res in ſe habet egregias: Aucupium omne genus, piſces, prata, arua, ferasq́;. Nequicquam:*

fructus

fructus fructibus exuperat. Quare concedo, ſit diuei, dum omnia deſint: Saltum laudemur, dum tamen ipſe egeat. Quòd ſi cui hæc huius loci explanatio non probetur, afferam alteram, non admodum tamen diſſimilem: ut intelligamus, nos habere, quod non deſit, ubi certum, & annuum uectigal habemus, quod ex fructibus fundi aut uillæ alicuius ad nos quotannis redeat, quemadmodum Horatius fundi ſui Sabini fructibus ſumtus ad uictum, cultumq; neceſſarios ſufferebat. Itaque, quod non deſit, ſic interpretabimur, quod ad me quotannis redeat, & quod perpetuo ſuppeditet mihi ſumtus neceſſarios. ſed hæc explicatio ad priorem reuoluitur. Nam ſi, qui fructus habeat annuos, id eſt, è fundo aliquo fertili, & fideli quotannis naſcenteis, is uel eis non utetur liberaliter, & libenter: uel ſumtus faciet fructibus illis maiores: egebit. Itaque non habebit, quod non deſit. Recipienda igitur prior explicatio eſt, ut intelligamus uno uerbo eum habere, quod non deſit, qui ſumtus faciat moderatos, & fructibus, aut uectigalibus ſuis æquales. Itaque ſi dixiſſet hoc modo Horatius: nunc autem cum abundem rebus ad uictum, cultumq; neceſſarijs, non eſſem ſanus, ſi uerſus ſcriberem: dubitare poſſet aliquis, utrum quòd Horatius copijs rei familiaris auctus ſit, iccirco copioſior, & locupletior, beatior denique ſit habendus, nec'ne, cum plerunque uideamus euenire, ut ditiſſimus, & copioſiſſimus aliquis, uel idem ſit illiberaliſſimus, parciſſimus, ac, pœne dicam, egentiſſimus: uel omnia ſua profundat, ac perdat. Huic igitur dubitationi ſtatim occurrens, cum habeam (inquit) ea bona, non quæ tangere, aut minuere uerear. ſed qui quibus libenter utar: neque rurſus, quæ ſumtibus immoderatis exhauriam: ſed quibus neceſſarias, aut etiam naturales cupiditates expleam: quæ me cucurbitulæ ſatis expurgare poſſent, niſi dormire, quàm uerſus ſcribere, mallem? Od. 1. epod. ſic loquitur de ſe. – *haud parauero Quod aut auarus ut Chremes, terra premam: Diſcinctus aut perdam ut nepos.*

Quæ poter. unq. ſat. expurg. ſicuæ] ſcio in omnibus libris excuſis legi *cicutæ*: Acronemq; & ceteros cicutam accipere pro elleboro. quod ita abſurdum eſt, ut mirer, & illis uenire unquam in mentem potuiſſe, & à tot uiris doctis, qui Acronem uſque ad hæc tempora ſecuti ſunt, approbatum eſſe. Nã primùm cicuta, quam Græci *κώνειον* uocant, immoderato frigore enecat: ut ſaty. 1. lib. 2. *Sed mala tollet anum uitiato melle cicuta.* elleborus autem atram bilem exhaurit: Deinde cicuta nõn adhibetur à medicis ad purgandum, neque uim habet ullam purgandi; elleborus & habet uim purgandi maximam, & quotidie ad hunc uſum ſolet adhiberi. Quare neque hæc ſcriptura ullo modo ferenda eſt, neque hoc nomen huic loco conuenire poteſt, meo quidem iudicio. Quid igitur dicendum? alterum, opinor, è duobus, uel cicutas hoc loco ſignificare cucurbitulas, quæ corporibus admouentur ad uitioſum ſanguinem eliciendum: quod mihi uериſimile non ſit, cum à nemine Latino hæc uox ad hanc rem ſignificandam ſit uſurpata: uel legendum *ſicuæ*, ſiue *ſicyiæ*: quæ uox Græca eſt, Galeno, & ceteris medicis Græcis admodum uſitata, quas Latini cucurbitulas, ſeu cucurbitas appellant. Corn. Celſus lib. 3. cap. XXVII. *ſed ieiuno, cum benè iam concoxerit, cucurbitulæ quoque ſæpe dolenti parti admouendæ ſunt.* de uoce autem *σικύα* extant exempla apud Plutarch. Galen. Hippoc. Plutarch. περὶ πολυπραγ. ὥσπερ αἱ σικύαι τὸ χείριστον ἐκ τῆς σαρκὸς ἕλκουσιν, οὕτω τὰ τῶν πολυπραγμόνων ὦτα τοὺς φαυλοτάτους λόγους ἐπισπᾶται, id eſt, *quemadmodum cucurbitæ peſſimum quicque ex carne, ſeu ex corpore ducunt: ita curioſorum aures peſſimos quoſque ſermones attrahunt.* Galenus libro de cucurb. σικύα δύναται τὴν ὕλην κενῶσαι, ὀδύνην λῦσαι, φλεγμονὴν μειῶσαι, ἐμπνευμάτωσιν διαφορῆσαι, ὀρέξεις ἀνακτήσασθαι, &c. id eſt, *cucurbita poteſt materiam exinanire, dolorem ſedare, inflammationẽ minuere, inflationem digerere, appetitiones recuperare,* &c. idem ibid. πρὸς τὸ ἐκτὸς ἐπισπάσασθαι.

ἀντλῆσαι. Hippocr. de antiq. medicina. *Δύναται ἡ σικύα ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἑλκειν, καὶ ἐπισπᾶσθαι*, id eſt, *cucurbita uim habet eliciendi, & extrahendi ex carne*. Solet autem Horatius non ſolùm Græcis loquendi generibus uti, qualia ſunt, *uentis debes ludibrium, patiens uocari Cæſaris ultor, deſine mollium querelarum, decipitur laborum, Celſo gaudere*, &c. ſed etiam nominibus Græcis; qualia ſunt hæc, *dyota, amyſtis, balanus, cichoreum, acinaces*, (quanquam hoc eſt Perſicum potius) *apotheca, cardiacus, lethargicus, lethargus, colyrium, melos, epos, elleborus, onyx, pyga, pyrgus, ſymphonia, periſcelis, lachanum, archaici, lecti, nomiſma*, & pleraq; alia. Quo fit, ut facilius adducar ad credendum, eum hic quoque Græco nomine *σικύας* uſum eſſe, quod ſignificat cucurbitam, ſeu cucurbitulam. Hæc igitur erit huius loci ſententia. quibus cucurbitis ſatis expurgari potero: quæ cucurbitæ ſanguinem uitioſum ex uniuerſo meo corpore exhaurire poterunt, niſi melius eſſe putem dormire, quàm uerſus ſcribere? eſt autem tralatio perpetua à corpore non ſano, & corrupto, ad animi (ut ita dicam) inſanitatem, qua ſignificat, ſe parum ſanæ mentis meritò uiſum iri, ſi nunc verſus ſcribat potius, quàm dormiat.

- prædantur] quaſi prædando carpunt, ſeu rapiunt potius.

Tendunt] contendunt, conantur: ut ſæpe aliàs.

- extorquere] tribus uerbis lectiſſimis idem pœnè ſignificantibus uſus eſt *prædari, eripere, extorquere*, ſignificat tamen hoc poſtremo, ſe poëmata adhuc retinere, neque ea facile ſibi adimi poſſe, quanuis ætas cetera abſtulerit.

- quid faciam uis?] quid uis faciam? quid mihi faciendum cenſes?

Denique non omnes eadem m.] ſententia eſt tritiſſima, quam & Pindarus expreſſit *Ὀλ. 1. πυθ. καὶ γὰρ ἑτέροισιν ἑτέρων ἔρως ἔκνιξε φρένας*, id eſt, nanque alij alijs rebus delectantur. Virg. in Alex. – *trahit ſua quenque uoluptas*.

Carmine] heroico, quod epos appellat ſaty. x. lib. 1. – *forte epos acer, Vt nemo Varius ducit*. ex quo epici poëtæ nominantur, qualis Homerus, Antimachus, Apollonius, Ennius, Virgilius. & infra eadem epiſt. *Carmina compono, hic elegos*. aliàs pro quouis carmine, vt Od. x i i i. epod. *Inceptos olim promiſſum carmen iambos*.

Bioneis ſermonibus] comœdijs, comicis uerſibus, à Bione Ariſtophanis patre.

- & ſale nigro] & ſalibus amaris, ac mordacibus, quales ſunt ueteris comœdiæ. ſaty. x. lib. 1. de Lucillio, *at idem quòd ſale multo Vrbem defricuit, charta laudatur eadem*.

Tres mihi conuiuæ, &c.] pulcherrima ſimilitudine à conuiuis ducta, qui palato & guſtandi ſenſu plurimùm ſæpe inter ſe diſſidere ſolent, iudicij hominum de poëtis diſſimilitudinem, ac uarietatem oſtendit.

- acidum] acidum ab acore, aut à uerbo aceſco ductum eſt.

Præter cetera me] *πρὸς τοῖς ἄλλοις*. alia ratio, propter quam ſcribendis uerſibus modum conſtituere debeat, nempe occupationes, & curæ rerum alienarum. hunc uerſum autem, qui turbato ordine uerborum anteà inconcinnè ita legebatur, *Præter cetera Romæ me'ne* &c. ego & veterum lib. auctoritatem ſecutus, & a Gabriele Faerno admonitus in ſuam priſtinam concinnitatem reſtitui. *Præter cetera me Romæ'ne*, &c.

- ſponſum] fideiuſſum, vt ſaty. i i i. lib. 2. *Prodiderit commiſſa fide, ſponſum'ue negarit*. & ſponſor, fideiuſſor. ſaty. v i. lib. 2. *Romæ ſponſorem me rapis*. & epiſt. de arte poët. *Et ſpondere leui pro paupere*. eſt autem ſpondere, iubere ſua fide alteri pecuniam credere.

- hic auditum ſcripta] criticus enim erat Horatius. epiſt. de arte poët. – *ſi quid tamen olim Scripſeris, in Meci deſcendat iudicis aureis, Et patris, & noſtras*.

- cubat hic in colle Quirini] amplificatio à locorum diſtantia. nam inter col

lem

lem Quirinalem, & Auentinum intercedunt forum Rom. templum Iouis Feretrij, Capitolium, Palatium. Quirinalis autem dictus à Curetibus, vel à Quirino.

- extremo in Auentino] in extrema parte montis Auentini. Auentinum collem alij ab auibus: alii ab rege Auentino Albano, quòd ibi ſit ſepultus: alij ab aduentu hominum: Varro ab aduectu, quia olim paludibus ab reliquis erat diſclu ſus, dictum putat. Iam quòd addit *extremo*, id non temerè. Auentinus enim omniũ collium eſt longiſſimus: à ceteris ſeparatus: duobus uerticibus ſurſum erectus.

Interual. uid. hum. comm.] uides interualla humano more commoda, hoc eſt non admodum commoda, ut ſunt res humanæ, quæ ferè ſunt incommodæ po tius, quàm commodæ.

- uerùm Puræ ſunt] ſic habent tres cod. Vatican. & Iann. Torneſ. & uulgati Aldini, quam ſcripturam quidam corruperant, & *plures* ſuppoſuerant. ſic igi tur hunc locum explico. Verùm dicet aliquis Romæ uias eſſe puras, id eſt, non impeditas, ſed patentes, & latè explicatas, & uacuas: per quas iter facere meo cõ modo poſſim, ita ut nihil mihi impedimento ſit, aut obſtet, quo minus meditari, & condere uerſus queam. ſic utitur hoc nominè T. Liuius lib. 24. *poſtero die ſignis collatis dimicaturum puro, ac patenti campo: ubi ſine ullo inſidiarum metu uera uirtute geri res poſſet.*

Feſtinat calidus, &c.] reſpondet ſuperiori illi obiectioni, negatq́; ita eſſe.

- calidus] auidus: vel laborioſus, & in perferendo labore pertinax: uel ſtu dio incenſus. ex quo nata ſunt hæc loquendi genera *res calet, & calefacere aliquem.* M. Tull. ad Att. lib. 4. *itaque iudicia calent.* & Verr. III. de anteact. *poſteaquam ſatis calere res Rubrio uiſa eſt.* Idem pro Plancio. *illud uerò crimen de nummis, quos in circo Flaminio deprehenſos eſſe dixiſti, caluit re recenti.* Idem ad Qu. Fratr. lib. 3. *eodem die Gabinium ad populum luculentè calefecerat Memmius, ſic ut Calidio uerbum facere pro eo non licuerit.* Sueton. in Auguſto. *forumq́; aleatorium calfecimus.* Cæl. ad Cicer. lib. 8. epiſt. *ſi Parthi nos calfaciunt, nos hìc frigere frigeſcimus.* Idem ad eundem. *Quòd ti bi ſuprà ſcripſi Curionem frigere: iam calet.*

- redemtor] qui opus faciendum conduxit. Od. I. lib. 3. *- huc frequens Caementa demittit redemtor Cum famulis operum ſolutis.*

Torquet] torquendo attollit, uel ad eum locum, quò opus eſt, admouet. Nam machinis & ſaxa ad murorum ſtructuram, & tigna ad tectorum, faſtigiorũq; contignationem attolluntur. Lucret. lib. 4. *Quippe etenim uentus ſubtili corpore tenuis Trudit agens magnam magno molimine nauim: Et manus una regit quantouis impete euntem, Atque gubernaclum contorquet quodlibet unum: Multaq́; per trochleas, & tympana pondere magno Commouet, atque leui ſuſtollit machina niſu.* M. Tull. Verr. III. *omnes illæ columnæ, quas dealbatas uidetis, machina appoſita, nulla impenſa, deiectæ, eiſdemq́; lapidibus repoſitæ ſunt.*

Triſtia robuſtis, &c.] id eſt, in plateis exiſtunt præterea aliæ turbæ, clamores, & anguſtiæ propter concurſum funerum, & plauſtrorum cum hàc funus pro cedit, illàc plauſtra, & uehicula trahuntur. ſimile illud eſt ſaty. VI. lib. I. *- at hic ſi plauſtra ducentæ, Concurrantq́; foro tria funera,* &c.

- luctantur] tralatio eſt, ut Od. I. *Luctantem Icariis fluctibus Africum,* &c. pro prie illud epiſt. ad Aug. *Pſallimus, & luctamur Achiuis doctius unctis.*

- rabioſa canis] hoc animal omnium ferè eſt rabie infeſtiſſimum. Itaque ra biem aiunt morbum eſſe caninum. Virg. Georg. lib. 3. *Hinc canibus blandis rabies uenit.* idē Aen. VII. *Hic ſubitam canibus rabiem Cocytia uirgo Obijcit, & noto nares contingit odore.*

- lutulenta] ſup. epiſt. II. lib. I. uel *amica luto ſus.* Idem de Lucillio ſaty. 4. lib.

nutitur eodem nomine *Cum flueret lutulentus, erat, quod tollère uelles.*

I nunc] ironia eſt, ut ſup. epiſt. ad Numicium lib. 1. *I nunc, argentum, & marmor uetus, æraq́; , & artes Suſpice.* ſignificat enim his uerbis ſe planè aliud ſentire, quàm quod loquitur: proinde ac ſi ita diceret. fieri omnino non poteſt, ut in tanta turba, tantoq; ſtrepitu quiſquam uerſus meditari poſſit.

Scriptorum chorus omnis, &c.] poëtæ ſolitudinem, & loca ab arbitris remota, ac libera quærunt: urbes, & celebritatem fugiunt. ſic epiſt. de arte poët. *-ſecreta petit loca, balnea uitat.*

- contracta] non admodum latis uijs impreſſa, in anguſtiis poſita, anguſta, obſcura, quæ uix apparent, quæ difficile eſt perſequi.

Ingenium, ſibi quod uacuas, &c.] huius loci hæc ſententia eſt: ſi, qui Athenis in urbe tranquilliſſima, & quietiſſima ſeptem annos in ſtudio litterarum, & philoſophiæ uerſati ſunt, ſeniumq́; propemodum ex aſſidua lectione, & cura cõtraxerunt, ita plerunque hebetes, atque infantes euadunt, ut populo riſum moueant: qui fieri poteſt, ut ego in urbe negocioſiſſima, tot occupationibus, & curis diſtrictus uerſus lyricos ſcribam?

- inenſuitq́: Libris, & curis] ſic epiſt. ad Mæcen. 11. lib. 1. *Immoritur ſtudijs, & amore ſeneſcit habendi.* *Inſenuit libris* autem, id eſt, ex librorum lectione ſenium contraxit.

- ſtatua taciturnius exit] ſignificat ἐν παρόδῳ, immoderato, & intempeſtiuo ſtudio ingenium obtundi potius, quàm acui.

- riſu populum quatit] omnibus riſum excitat maximum. riſum συγκρέσιον uocant Græci, qui ita multus erumpit, ut totum corpus concutiat.

- digner ?] dignum eſſe putem connectere uerba ſonum liræ motura, id eſt, carmina ad lyram canenda?

- conſulti] iuriſconſulti. lib. de arte poët. *-conſultus iuris, & actor Cauſarum mediocris.* Od. xxxiiii. lib. 1. *Inſanientis dum ſapientiæ Conſultus erro.*

Gracchus ut hic illi foret, &c.] id eſt, ut iuriſconſultus fratrem ſuum oratorem, Gracchum appellaret: orator iuriſconſultum, Mucium Scæuulam ſalutaret. De Mucio ſic M. Tull. de claris orat. *Mucius autem augur, quod pro ſe opus erat, ipſe dicebat, ut de pecunijs repetundis contra T. Albucium. is oratorum in numero non fuit: iuris ciuilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præſtitit.* ibidem de Tiber. Graccho. *Utinam in Tiber. Graccho, Caioq́; Carbone talis mens ad Rempub. benè gerendam fuiſſet, quale ingenium ad benè dicendum fuit. profectò nemo his uiris gloria præſtitiſſet.* Hi igitur fratres (ut innuit Horat.) mutuò teſtimonium dabant.

Carmina compono] ἔπη. loquitur autem Horatius non de ſe: ſed de ſtultis, & nimium ſua mirantibus poëtis, ſub ſua tamen perſona, ut minore inuidia alios reprehendat, cum ne ſibi quidem parcere uideatur. ut epiſt. ad Aug. *Multa quidem nobis facimus mala ſæpe poëtæ.*

Cælatumq; nouem Muſis opus] ὑπερβολικῶς, & εἰρωνικῶς dictum: quaſi à nouem Muſis exculptum, atque elaboratum.

- quanto molimine] quanto apparatu, quàm operoſè. moliuntur enim, qui quippiam magno labore conantur. ut lib. de arte poët. *Oppida cœperunt moliri.* & Od. 1. lib. 3. *Cur inuidendis poſtibus, & nouo Sublime ritu moliar atrium?* ſententia huius loci hæc eſt, Primùm hoc uide, quàm ſuperbè, quanto cum apparatu circunſpiciamus bibliothecam ab Auguſto propter ædem Apollinis extructam, nobis uidelicet aſſentantes, & ita perſuaſum habentes, niſi noſtri libri in eam deferantur, à poëtis Latinis uacuam futuram.

- ædem] ædem Apollinis, & bibliothecam ei adiunctam, Muſis conſecratam

ab

ab Auguſto, in qua recitabantur noua poëmata Latina, ut ſaty. x. lib. 1. - *hæc ego ludo, Quæ nec in æde ſonent certantia iudice Tarpa.*

- vacas] ita legendum, & ita ſcriptum eſt in cod. Iann. Faërni, omnibus Vatic. & Torn. *ſi fortè vacas* autem ualet, ſi fortè uacuus es, ſi nihil habes, quod agas.

- & procul audi, Quid ferat, &c.] & audi è loco longinquo, quid hi poëtæ, qui ſua poëmata in bibliotheca Apollinis, & æde Muſarum recitari, & locari nolunt, noui proferant: & quamobrem coronam ſibi lauream depoſcant. *procul* dixit, quia Lollius longè ab eo aberat.

Cædimur, & totidem plagis, &c.] id eſt, aures noſtras præbemus ſcriptis alienis audiendis: nos uiciſſim alienas aures noſtris poematis recitandis obtundimus, atque enecamus. ducta eſt ſimilitudo à Samnitibus, id eſt, gladiatoribus ſic appellatis à Samnitibus illis, qui diu ancipiti Marte cum Romanis bella geſſerunt, ut teſtatur T. Liuius ſub finem lib. 9. *Et Romani quidem ad honorem Deum inſignibus armis hoſtium vſi ſunt: Campani ab ſuperbia, & odio Samnitium, gladiatores, quod ſpectaculum inter epulas erat, eo ornatu armarunt, Samnitiumq́; nomine appellarunt.* Quemadmodum igitur gladiatores, cum interdum totum diem digladiati fuerint, diſcedunt ad extremum incolumes, atque integri: ſic cum ego illius ſcripta audierim, & laudarim, uel leuiter, & dicis cauſa reprehenderim: & ille uiciſſim mea: recitatione uſque ad ueſperam producta, atque extracta, diſcedimus uterque, alter alterius iudicio, ac ſuffragio, magni, ac præſtantes poëtæ declarati. Samnites autem gladiatorum genus fuiſſe, etiam ex M. Tull. intelligere licet, lib. Tuſcul. 2. *Quis mediocris gladiator ingemuit? quis uultum mutauit unquam? quis non modò ſtetit, uerum etiam decubuit turpiter? quis, cum decubuiſſet, ferrum recipere iuſſus, collum contraxit? tantùm exercitatio, meditatio, conſuetudo ualet. Ergo hoc poterit Samnis ſpurcus homo, vita illa dignus, locoque?* &c. & de orat. lib. 2. *Atque eiuſmodi illa proluſio debet eſſe, non ut Samnitum, qui uibrant haſtas ante pugnam, quibus in pugnando nihil utuntur, ſed ut ipſis ſententijs, quibus proluſerunt, uel pugnare poſſint.* & 3. ex Lucillio, *Quamuis ipſe Samnis in ludo, ac rudibus cauſis ſatis aſper.*

- ſub lumina prima] ad ueſperam, ut ſaty. vi. lib. 2. - *iuſſerit ad ſe Mæcenas ſeruum ſub lumina prima uenire.* lumina igitur hoc loco intellige, lucernarum, ut & Od. vi. lib. 3. *Cui donet impermiſſa raptim Gaudia luminibus remotis.* ſic Lucret. lib. 5. *Quin etiam nocturna tibi, terreſtria quæ ſunt, Lumina pendentes lychni*, &c. Idem lib. 6. numero ſingulari, *Nocturnumq́; recens extinctum lumen.* ſic & Horat. epiſt. 1. lib. 1. - *ſi non Poſces ante diem librum cum lumine.*

Diſcedo Alcæus puncto, &c.] ita diſcedimus, ut ego illius ſuffragio par Alcæo: ille meo, cum Callimacho conferendus eſſe dicatur: quòd ſi Callimachi nomine contentus non eſt, fit Mimnermus, id eſt, appellatur, & ſalutatur à me Mimnermus. de Mimnermo uide ſuprà annot. ad epiſtol. vi. lib. 1.

- optiuo] quod ipſe optauerit, atque elegerit.

- creſcit] fit maior, ornatior, & clarior.

Multa fero, vt placem, &c.] Cum ſcribo (inquit Horat.) & cum uerſus meos neceſſe habeo recitare, populiq́; beneuolẽtiam, ac ſuffragium aucupari, multas moleſtias exorbeo, multasq́; poëtarum ineptias deuoro, ne eos irritem, atque offendam: idem, cum ad me redij, cumq́; inſanire, hoc eſt, uerſus ſcribere deſij, liberum eſt mihi meas aureis poëtis ſua ſcripta recitantibus obturare.

- irritabile] iracundum, ὀξύθυμον, quod facilè ad iram impellitur.

- mente recepta] cum reſipui, cum ad ſanitatem reuerſus ſum.

- obturem] ſine interrogationis nota legendum. obturem igitur, hoc eſt, obturare auſim, liceat mihi obturare impunè.

- ſe

- ſe venerantur] ſe ipſi ita magni faciunt, ut ſibi diuini poëtæ uideantur.

- vltrò] non expectantes dum ab alijs laudentur.

- quicquid ſcripſere, beati] id eſt, ſuis omnibus ſcriptis, qualiacunque ſint, ſibi ſatisfacientes, ſibiq; placentes, ςέργοντες, ut cum ita loquimur, *forte ſua beatus*. & epiſt. ad Loll. 11. lib. 1. - *beatus enim iam Cum pulchris tunicis ſumet noua conſilia, & ſpes.* Catull. de Suffeno. - *neque idem unquam Aequè eſt beatus, ac poëma cum ſcrib.t*. & epiſt. ad Auguſt. *Agricolæ priſci fortes, paruoq; beati*.

- animum cenſoris ſumet honeſti] id eſt, ipſe ſeſe in ſua ſcripta cenſorem præbebit, ſuaq; eſſe obliuiſcetur: ſua ſcripta notabit tanquam cenſor.

- quæcunque par. ſplend. habeb. &c.] uerba humilia, ſeu ſordida, atque inquinata.

- ſine pond.] id eſt, leuia. epiſt. de arte poët. *Fabula nullius Veneris, ſine pondere, & arte*.

- quanuis inuita ſrec.] id eſt, quamuis ei ita placeant, & cara ſint, ut ea ægrè, grauateq; ſuo loco moueat.

Et uerſ. adh. intra pen. V.] id eſt, & quanuis ſint adhuc domi, penitus abdita, neque dum in lucem prolata, neque diuulgata. Solent enim nobis mirum in modum noſtra, & domeſtica placere: malumusq; aliena reprehendere, & corrigere, quàm domi noſtræ nata. In templo Veſtæ, quam ἑςίαν nominant Græci, ſeruabatur ignis æternus Romæ. Iam, cum ueſta præſit focis, &, cum ſuum quæque domus focum habeat, ſequitur, ut ſuum quiſque domi ſuæ Veſtam habeat, id eſt, Larem. notum Græcorum prouerbium eſt, ἀφ' ἑςίας ἄρχεσθαι, id eſt, à Veſta, ſeu à Lare incipere: quod ſignificat à ſe, & à ſuis initium facere. Vtitur & Plato in Euthyphrone, his uerbis, ἀτεχνῶς γάρ μοι δοκεῖ ἀφ' ἑςίας ἄρχεσθαι κακουργεῖν τὴν πόλιν, ἐπιχειρῶν ἀδικεῖν σε· id eſt, *planè uidetur mihi à Veſta, ſeu à Lare lædendæ ciuitatis initium capere, qui tibi iniuriam facere conatur*.

Obſcurata diu populo] id eſt, priſca, antiqua, & iccircò inuſitata, atque ab uſu quotidiani ſermonis iandiu intermiſſa, *quæ* (ut ait M. Tull. lib. 3. de orat. ad Q. fr.) *poëtarum licentiæ ſunt liberiora, quàm noſtræ*.

- bonus eruet] *bonus*, id eſt, benignus, & liberalis: benignitate ductus. eſt enim benigni, ac liberalis hominis, quæ ſunt ignota, ac penitus abdita, in lucem proferre, & cum omnibus communicare.

Proferet] ſic de arte poët. - *& noua rerum Nomina protulerit*.

- eruet] è tenebris, & ſitu.

Aſciſcet] id eſt, noua uerba cudet, & finget. in epiſt. de arte poët. - *ſi fortè neceſſe eſt Indicijs monſtrare recentibus abdita rerum: Fingere cinctutis non exaudita Cethegis Continget*, &c.

- quæ genitor produx.] quæ genuerit uſus, *Quem penes arbitrium eſt, & ius, & norma loquendi*.

- vehemens] anapæſtum poſuit pro ſpondeo, aut dactylo. ſic Virg. Georg. 1. *Fluuiorum rex Eridanus*. & Lucret. lib. 2. *Nam ubi uehementer noua res molitur ad aures Accidere*. & Hom. Ἰλ. ι. Βορέης, καὶ ζέφυρος, τώ τε Θρήκηθεν ἄητον. & Ἰλ. ψ. Στὰς ἐπαινῶς τυρῆς δοιοῖς ἠρᾶτ' ἀνέμοισι Βορέῃ καὶ ζεφύρῳ. uehemẽtem uſum dixit, quia magnopere ualet ad auctoritatem uerbis, & ſermonis comparandam. epiſt. ad Piſon. *Quem penes*, &c. ut ſuprà.

- beabit] ditabit, augebit: ex quo beati dicuntur diuites.

Luxuriantia compeſcet] quæ redundant, amputabit, limabit, circumcidet, coërcebit. idem de arte poët. - *ambitioſa recides Ornamenta*.

- ſano Læu. cultu] ita poliet, & læuia reddet, quæ ſunt nimis aſpera, ut

tamen

tamen hic cultus, ea'ue perpolitio non detrahat eis neruos, & ſanitatem. nam, ut idem ait epiſt. ad Piſon. princip. *-ſectantem lęuia nerui Deficiunt.* Eſt autem tralatio perpetua à corpore animato, ad carmen, ſeu poëma.

Ludentis ſpeciem dabit, &c.] ſpeciem (inquit Horat.) præ ſe feret hominis parum laborioſè ſcribentis, ita ut, qui legat, ſperet ſe eodem modo ſcripturum: ueruntamen & ille multum in ſcribendo ſtudii, atque operæ ponet, & quiſquis æmulabitur, cum experiri cœperit, inanem operam ſumet. Non admodum ab his diſcrepant illa, quæ ſunt in epiſt. de arte poët. *Ex noto fictum carmen ſequar, ut ſibi quiuis Speret idem, ſudet multum, fruſtraque laboret.* ſic propemodum M. Tullius ſcribit de eo oratore, quem ſummiſſum appellat. *ſummiſſus eſt, & humilis, conſuetudinem imitans, ab indiſertis re plus, quàm opinione differens. Itaque, eum qui audiunt, quamuis ipſi infantes ſint, tamen illo modo confidunt ſe poſſe dicere. Nam ſubtilitas imitabilis quidem illa uidetur eſſe exiſtimanti: ſed nihil eſt experienti minus.* ſic Iſocr. in Panath. ἡγοῦμαι τοῖς ἤδη πολιὰς ἔχουσιν ἁρμόττειν οὐκ ἐκεῖνον τὸν τρόπον λέγειν, ἀλλ', ὡς ἅπαντες μὲν ἂν ἐλπίσειαν, ἢ βουληθεῖεν, οὐδεὶς δ' ἂν δυνηθείη ῥᾳδίως, πλὴν τῶν πονεῖν ἐθελόντων, καὶ σφόδρα προσεχόντων τὸν νοῦν· id eſt, *exiſtimo ijs, qui tam caneſcere cœperunt, conuenire non illo modo dicere, ſed ita, ut omnes quidem ſperauerint, aut uoluerint, nemo autem facilè poſſit, præter eos, qui laborem ſuſcipere nolunt, quiq; uehementer animum ad eam rem attendunt.*

- & torquebitur] id eſt, & quamuis ludere, & iocari, & alias res agere uideatur, multam diligentiam tamen in ſcribendo adhibebit, multumque laboris inſumet.

Nunc ſatyrum, nunc agreſtem Cycl.m.] ſaltare ſatyrum, ſaltare Cyclopa dicimus Latinè. ſic ſat. v. lib. 1. *Paſtorem ſaltaret uti Cyclppa rogabat.* Saltantem Cyclopa inducit Euripides, ſeu Ariſtius, quem ceteri ſunt imitati. Theocr. Θαλυσίοις. Ἀρά γε πᾷ τῆνον τὸν ποιμένα τόν ποτ' Ἀνάπῳ, Τὸν κρατερὸν Πολύφημον, ὃς ὤρεσι λᾶας ἔβαλλε, Τοῖον νέκταρ ἔπεισε κατ' αὔλια ποσσὶ χορεῦσαι;

Prætulerim ſcriptor delirus, &c.] dicuntur hæc ex perſona poëtarum ſibi plus æquo tribuentium, ſuaque ſcripta ſupra modum amantium, ac laudantium, qualis eſt ille apud Catull. Suffenus. Prætulerim igitur (inquit Horat.) id eſt, malim eſſe poëta ineptus, & indoctus, modò mihi mea ſcripta placeant, quàm, cum ſim optimus, ac præſtantiſſimus, de meis ſcriptis moroſè, ac faſtidioſè iudicare, eaq; planè improbare.

-fallant] lateant, ignota ſint, quod annotauimus ſuprà.

-ringi] ringi dicuntur canes, cum irritati rictum diducunt, quaſi latraturi, aut morſuri. transfertur ad eos, qui taciti ſtomachantur, & qui uultu hilaritatem ſimulant, cum animo, & intimis ſenſibus angantur, ſibique ipſi magnopere diſpliceant. M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 4. *& ij ſubringentur, qui uillam me moleſtè ferunt habere, quæ Catuli fuerat.* Terent. Phorm. *Ille ringitur, tu rideas.*

- fuit haud ignobilis Argis, Qui ſe cr.] immò hic fuit Abydi, ut tradit Ariſtoteles in commentario de rebus admirabilibus: cuius hæc uerba ſunt, λέγεταί δέ τινα ἐν Ἀβύδῳ παρακόψαντα τῇ διανοίᾳ, καὶ εἰς τὸ θέατρον ἐρχόμενον ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας θεωρεῖν, ὡς ὑποκρινομένων τινῶν, καὶ ἐπισημαίνεσθαι. καὶ ὡς κατέστη παρακοπῆς, ἔφησεν ἐκεῖνον αὐτῷ χρόνον ἥδιστα βεβιῶσθαι. id eſt, *aiunt quendam Abydi mente captum fuiſſe, & in theatrum euntem multos dies ſpectare, tanquam aliqui in eo actores eſſent, & applaudere ſolitum eſſe: qui poſteaquam reſipuit, dixit, totum illud tempus, quo mentis non erat ſuæ, iucundiſſimè ſibi traductum eſſe.* Lucianus autem in libello, πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν, Abderitis huiuſmodi ferè morbum quondam accidiſſe ſcribit. & Athenæus lib. 12. narrat Thraſylaum quendam Axoneum ab

atra

atra bili ita fuiſſe affectum, ut exiſtimaret, naues omnes, quæ in Pyræeum appellerentur, ſuas eſſe: quandiuq; eo morbo laborarit, iucundiſſimè uixiſſe: poſteaquam autem opera medici ſanus factus fuerit, dixiſſe nunquam ſibi in tota uita melius fuiſſe, quàm cum inſanus eſſet.

- bonus ſanè vicinus] notum illud Heſiodi Πῆμα κακὸν γείτων, ὅσον τ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ. Idem poëta uicinos ait ad opportunitates, & utilitates noſtras propinquis eſſe paratiores. Γείτονες ἄζωστοι ἔκιον, ζώσαντο δὲ πηοί. Pindarus item Nem. ᾠδ. ζ. docet maximam utilitatem afferre uicinum, ſi ſit idem & amicus, his uerbis, εἰ δέ γ' ἔπεται ἀνδρός ἀνήρ, τί φαῖμέν κε γείτον' ἔμμεν νόῳ φιλήσαντ' ἀτενεῖ γείτονι χάρμα πάντων ἐπάξιον. contrà, ſi ſit idem inimicus, & malus. Plautus in Mercat. *Nunc ego uerum illud uerbum eſſe experior uetus, Aliquid mali eſſe propter vicinum malum.*

- poſſet qui ignoſcere ſeruis] id eſt, qui non eſſet nimium ſæuus in ſeruos: qualis ille eſt, quem deſcribit ſaty. III. lib. I. *Si quis eum ſeruum, patinam qui tollere iuſſus, Semeſos piſces, tepidumq; ligurrierit ius, In cruce ſuffigat: Labeone inſanior inter Sanos dicatur.*

Et ſigno læſo non inſanire] id eſt, & qui furenter non iraſceretur, cum lagenam a ſe obſignatam, comperiſſet à ſeruis eſſe reſignatam. ſolebant autem ueteres, lagenas plenas obſignare, ne à ſeruis furtim exhaurirentur. At mater Ciceronum (ut ſcribit Q. Frater ad Tironem) *- etiam inanes obſignabat, ne dicerentur inanes aliquæ fuiſſe, quæ furtim eſſent exſiccatæ.*

- inſanire] uſque ad inſaniam iraſci. Terent. Adelph. *- dic mihi, non clamas? non inſanis?*

- refectus] recreatus, recuratus.

- bilemq;] atram uidelicet, ex qua, cum redundat, naſcitur inſania. ad purgandam autem atram bilem adhibetur elleborus, quem ueratrum nominant Latini, ut ſaty. III. lib. 2. *Danda eſt ellebori multo pars maxima auaris.*

Et demtus per vim mentis g. e.]; ſic Sophocl. in Aiace, Ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν ἥδιστος βίος. Τὸ μὴ φρονεῖν γὰρ κάρτ' ἀνώδυνον κακόν. ita autem coniuncta inter ſe, & finitima ſunt nimia alacritas, & mentis error, ut ille neſcio quis apud Trabeā (ut ſcribit M. Tullius) uoluptatem animi nimiam, ſummum errorem eſſe arbitretur. mentis errorem dixit M. Tull. epiſt. ad Attic. lib. 3. *Nam quòd ſcribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici.* &c.

Nimir. ſapere eſt abiect. &c.] concludit nunc totum hunc locum: & colligit, totam poeticam, totamq; in uerſibus ſcribendis operam poſitam: numeros denique, & cantus lyricos, nugas eſſe, atque iccircò pueris eſſe relinquendas: ſibi uerò ætate iam prouecta, numeros uitæ benè inſtituendæ eſſe ediſcendos, memoriæq; mandandos. ſic Diogenes Cynicus muſicos mirabatur operam dare, ut chordas in lyra concordes haberent, mores autem in animo ut ſint concordes, & compoſiti, non laborare. Laërtius Græcè melius, καὶ μὴν καὶ τοὺς μουσικούς, τὰς μὲν ἐν τῇ λύρᾳ χορδὰς ἁρμόττεσθαι ἐθαύμαζεν, ἀνάρμοστα δ' ἔχειν τῆς ψυχῆς τὰ ἤθη.

Si tibi nulla ſitim, &c.] duabus ſimilitudinibus docet nimium pecuniæ ſtudium eò eſſe fugiendum, quia aucta pecunia, non minuatur eius cupiditas, ſed propagetur potius, & amplificetur. harum autem ſimilitudinum ambarum auctor eſt Ariſtippus, extantq; apud Plutarchum in libello περὶ φιλοπλουτίας, his uerbis, Ἀρίστιππος γὰρ εἰώθει λέγειν, ὅτι πολλὰ μέν τις ἐσθίων, πολλὰ δὲ πίνων, πληρούμενος δὲ μηδέποτε, πρὸς τοὺς ἰατροὺς βαδίζει, καὶ πυνθάνεται τί τὸ πάθος, καὶ τίς ἡ διάθεσις, καὶ πῶς ἂν ἀπαλλαγείη· εἰ δέ τις ἔχων πέντε κλίνας, δέκα ζητεῖ· καὶ κεκτημένος δύο τραπέζας, ἑτέρας συνωνεῖται τοσαύτας, καὶ χωρίων πολλῶν παρόντων,

καὶ ἀσωτεύων, ὀλίγης τε χρείας, ἀλλ' ἐπ' ἄλλα συντέταται, καὶ ἀγρυπνεῖ, καὶ ἀπλήρωτός ἐστι πάντων, οὗτος οὐκ οἴεται δεῖσθαι τοῦ θεραπεύσοντος, καὶ δείξοντος ὑφ' ἧς αἰτίας ταῦτα πέπονθεν, id eſt, *Dicere ſolebat Ariſtippus, eum, qui, cum multum comedat, multumque bibat, nunquam expleatur tamen, medicos adire, & quis morbus ſit, quiſq; affectus corporis, & quonam pacto eo leuari, ac liberari poſſit, conſulere: Si quis autem, qui lectos quinque habet, decem quærat: &, qui menſas decem poſſidet, totidem alteras comparet, &, cui multum agri, multumq; argenti ſuppetit, non ſatietur, ſed ad alia plura contendat, & noctes inſomneis traducat, & nullis bonis expleatur: hic non putat ſe medico egere, à quo curetur, & à quo doceatur, unde hic morbus natus ſit.*

- quod, quanto plura paraſti] ſic ſup. Od. xvi. lib. 3. *Creſcentem ſequitur cura pecuniam, Maiorumq; fames.*

- monitoribus iiſdem?] nihil muto. non tamen celabo lectorem, in cod. Rain. Card. & Torneſ. legi, *rationibus iiſdem?*

At ſi diuitiæ prudentem r. p.] ſi in diuitijs (inquit) hæc uis ineſſet, ut, qui eas adeptus ſit, prudentior, melior, ſapientior, ab omnibus denique animi perturbationibus ſolutior, ac liberior eſſet, nempe in pecuniæ quærendæ ſtudio omnibus eſſet elaborandum.

- nempe ruberes, Viueret] id eſt, turpe tibi eſſe putares, quenquam uiuere te auariorem.

Si proprium eſt, &c.] horum uerſuum hæc ſententia eſt, Si proprium eſt id, quod quis emit à domino adhibitis ijs, quæ iuris ciuilis ratio poſtulat: & ſi, quod longa poſſeſſione uſucepimus, noſtrum eſt: certè is ager, cuius fructibus quotidie uitam toleras, quamuis eum agrum non ſemel, neque uno tempore, ſed ſingillatim emas, tuus eſt: & cōtrà, qui quadraginta ab hinc annos agrum emit, ea olera, id uinum, id triticum, id oleum, & cetera, quæ ex hoc agro percipit, quibusq; alitur, emit, eaq; empta ſunt, non propria.

- quod quis libra mercatus, & ære eſt] olim in rebus emendis, ac uendendis intercedebant, emtor, uenditor, libripens, qui æs pendebat. appēdebatur enim pretium, non numerabatur. qua ex forma natum eſt genus illud teſtamenti ueteribus uſitatum, quod fiebat per æs, & libram, & per uenditionem adumbratam, ac ſimulatam. qua de re uide Inſtitutiones iuris ciuilis lib. 2. tit. *de teſtamentis ordinandis*. ſecutus ſum autem hoc loco 2. cod. Vatic. & Rain. Card. Iann. Torn. nam uulgati habent, *mercatur, & ære.*

- mancipat] ita propria efficit, quaſi ſine manu capta: ex quo *uſucapere* dicimur, quod uſu noſtrum fecimus: & *uſucapta* à iuriſconſultis appellantur, uſu quæſita. hinc *uſucapionis* nomen.

- occat] M. Tull. in Catone, quid ſit occatio, declarat his uerbis, *Terra cum gremio mollito, ac ſubacto, ſemen ſparſum excepit, primùm id occæcatum cohibet, ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata eſt.* Feſtus, *Occare, & occatorem Verrius putat dictum ab occædendo, quòd cædat grandeis glebas terræ: cum Cicero uenuſtiſſimè dicat, ab occæcando fruges ſatas, eſſe appellatum.*

- trecentis nummorum millibus] ſex coronatorum noſtratium millibus: uel, ut alii, ſeptingentis millibus, & quingentis.

- quamuis aliter putat] putat enim, ſe ſuis fructibus ali, non emtis. Nam quamuis, quæ emimus, noſtra ſint, ſic tamen diſtinguere ſolemus, hi fructus mei ſunt, illi ſunt emti: & Horat. Od. 11. epod. dapes inemtas appellat, quæ domi noſtræ, & in noſtro fundo natæ ſunt, non aliunde petitæ.

Sed vocat vſque ſuum] id eſt, ſed id ſuum appellat, quod uſque eò pertinet, ac patet, quà populus, aut quælibet alia arbor applantata, certis limiti-

bus

bus agrum uicini diſtinxit à ſuo, ipſumque omni ſollicitudine, ac periculo litium liberauit.

Tanquam ſit proprium] refellit hoc Horatius à definitione, hoc modo, Proprium eſt id,quod nunquam nobis eripi poteſt, & quod perpetuò retinere licet. ſed fundi, & poſſeſſiones puncto temporis à nobis abalienantur: non igitur poſſunt eæ res verè propriæ cuiuſquam dici. Proprium autem, idem ualere plerunque, quod perpetuum, aut certè diuturnum, ex probatis linguæ Latinæ auctoribus intelligere licet. Terent. Andr. *ego uitam Deorum propterea ſempiternam eſſe arbitror, Quòd uoluptates eorum propriæ ſunt*. ibidem ſuprà, *Nihil ne eſſe proprium cuiquam?* idem in Phorm. *abduxi mulierem: curaui propria ea, Phædria ut poteretur: nam emiſſa eſt manu.* Plaut. Moſtell. *ſi tibi acceptum eſt, illum fore unicum tibi ſempiternum, Atque illum amatorem tibi proprium futurum in uita ſoli gerundum cenſeo morem.* Idem Mercat. *ſatin' eſt, ut quicquid agere occepi, Proprium nequit mihi euenire, quod cupio? ita mihi mala res aliqua obijcitur, bonumq́; meum conſilium opprimit.* M. Tull. pro Roſc. Amer. *tria prædia uel nobiliſſima Capitoni propria traduntur.* Idem poſt redit. in ſenatu, *quod uerè dixeras, ſi illud de duobus conſulibus, quod antè in repub. non fuerat, perenne, ac proprium manere potuiſſet.* Virg. in Melibœo, *ſi proprium hoc fuerit, leui de marmore tota Puniceo ſtabis ſuras euincta cothurno.* Attius Armor. iudicio, *Nã non facilè, ſine deûm opera, propria humana ſunt bona.* Lucil. lib. XVII. ſaty. *Cetera contemnit, & in uſura omnia ponit Non magna: proprium uerò nil neminem habere.* Virg. lib. 6. Aen. *propria hæc ſi dona fuiſſent.* Horat. ſat. 2. lib. 2. *Nunc ager Vmbreni ſub nomine, nuper Ofelli Dictus, erit nulli proprius.* Idem ſat. VI. lib. 2. *- nihil amplius opto, Maia nate, niſi ut propria hæc mihi munera faxis.* & Od. II. lib. 2. *- regnum, et diadema tutum Deferens uni, propriamq́; laurum. quicquam* autem, non *cuiquam* legendum eſt: & ita ſcriptum eſt in omnibus ferè lib. manuſcriptis.

- puncto quod mobilis horæ] non dixit puncto temporis, ſed puncto horæ: ut ſummam temporis breuitatem ſignificet. ſic Lucret. dixit punctum diei, lib. 4. *- hæc puncto cernuntur lapſa diei Per totum cæli ſpatium diffundere ſeſe.*

Nunc prece, nunc pretio, &c.] quattuor alienationum genera hoc loco enumerat. Prece autem mutati dominium intellige, non ſi quis precariò poſſideat. ea enim poſſeſſio dominium non transfert: ſed ſi quis aliquid ab altero precibus impetrarit. quod genus donatio appellatur: quanquam, quod precibus emtum eſt, cariſſimè conſtare dici ſolet. alterum genus eſt emtio. ſequitur deinceps uis, quæ quamuis à iure plurimum abſit, neque dominium in eum, qui uim adhibuerit, ab eo, cui uis illata ſit, transferat, tantiſper dum leges ualent: tamen, cum ab aliquo potentiore oppreſſa libertas eſt, neque æquo iure inter ciues uiuitur, difficile eſt poſſeſſiones iniuſtas legibus, & iure coërcere, uerosque dominos vi ſpoliatos, ac deiectos in integrum reſtituere. Iam uerò ſi ea vis ab hoſte ſit illata, non dubium eſt, quin, quemadmodum capita libera, quæ in hoſtium poteſtatem uenerint, libertatem amittunt: ita & res à prioribus dominis bello ſubactis, ac ſuperatis, ad victòres transferantur. quartum genus eſt ultima uoluntas, per quam dominium heredi, aut legatario quæritur. ad hunc locum pertinent ea, quæ ſunt ſaty. 2. lib. 2. *Nam propriæ telluris herum natura neque illum, Nec me, nec quenquam ſtatuit: nos expulit ille: Illum aut nequities, aut uafri inſcitia iuris: Poſtremò expellet certè uiuacior heres.* extat epigramma in lib. epigr. Græcorum, quod hanc dominiorum commutationem, rerumque poſſeſſarum mobilitatem, ac uolubilitatem elegantiſſimè exprimit: quod ſi aſcripſero, nihil fortaſſe uidebor à meo munere alienum feciſſe.

Ἀγρὸς Ἀχαιμενίδου γενόμην ποτέ, νῦν δὲ Μενίππου, Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσομαι εἰς ἕτερον.

τερον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔχειν μέ ποτ᾽ ᾤετο, καὶ πάλιν οὗτος οἴεται, εἰμὶ δ᾽ ὅλως οὐδενός, ἀλλὰ τύχης. quod ſic uerti, *Fundus Achæmenidæ fueram olim, nuncque Menippi: Ex alioque alium transferar in dominum. Hic proprium me eſſe putat: quondam ille putabat. Sed ſum fortunæ denique, non hominum.* Ad hunc locum pertinet, quod eſt in orat. pro Cornel. Balbo, *prædiorum nullam eſſe gentem: emtionibus ea ſolere ſæpe ad alienos homines, ſæpe ad infimos, non legibus, tanquam tutelas, peruenire.* ſic Eurip. Phœniſſ. Οὔτοι τὰ χρήματ᾽ ἴδια κέκτηνται βροτοί. Τὰ τῶν θεῶν δ᾽ ἔχοντες, ἐπιμελόμεθα· Ὅταν δὲ χρῄζωσ᾽, αὔτ᾽ ἀφαιροῦνται πάλιν. Ὁ δ᾽ ὄλβος, οὐ βέβαιον, ἀλλ᾽ ἐφήμερος.

– & heres Heredem alt. uel. vnda ſ. v.] id eſt, & heres alterius heredi ſuccedit, vt unda undæ. heres heredem alterius ſtatim excipit, ut fluctus fluctum.

– non exorabilis auro] ſic ſuprà Od. xviii. lib. 2. – *nec ſatelles Orci Callidum Promethea Reuexit auro captus.* & Od. iii. eiuſd. lib. *Victima nil miſerantis Orci.* Orcum ab antiquis Vrgum eſſe appellatum, quòd is Deus nos maximè urgueat, dicebat Verrius, ut refert Feſtus.

Tyrrhena ſigilla]. parua ſigna ex Etruria.

Getulo murice] Pomp. Mela, *Nigritarum, Getulorumq; paſſim uagantium ne litora quidem infæcunda ſunt purpura, & murice efficaciſſimis ad tingendum: & ubique, quæ tinxere, clariſſima.*

Cur alter fratrum, &c.] Primùm indicat, ita diſſimilia eſſe hominum ingenia, ut ex duobus geminis fratribus alter ſit ignauus, iners, ſumtuoſus, & uoluptarius: alter ad rem attentus, parcus induſtrius, & in labore perferendo aſſiduus, ac pertinax: deinde huius uarietatis cauſam Genio aſſignat. ſic autem uerbo *ceſſandi* uſus eſt epiſt. ad Mæcen. ii. lib. 1. *Et properare loco, & ceſſare, & quærere, & uti.*

– vngui] ita reperi ſcriptum in ſex cod. antiquis. utebantur enim hoc uerbo ueteres. Lucret. lib. 4. – *poſteaq; ſuperbos Vnguit amaricino.* Cic. ad Att. lib. 9. *Nam ut tibi ambulandum, unguendum: ſic mihi dormiendum.*

– palmetis pinguibus] palmetum locus palmis conſitus, quemadmodum myrtetum, myrtis: quercetum, quercubus: ſalictum, ſalicibus, &c. fuit autem hic Herodes rex Syriæ, ubi magna palmarum copia eſt. ſententia huius loci hæc eſt: ſcit Genius quid ſit, quamobrem alter ex fratribus malit ceſſare, id eſt, nihil agere, & feriari, animo obſequi, & unguentis nitere, quàm omnia Syriæ palmeta poſſidere.

– alter Diues] Herodes ceſſatoris illius, & luxurioſi frater.

– importunus] qui nunquam conquieſcit: qui nullum intermittit tempus, quin rei augendæ ſtudeat: in ſuo negocio gerendo pertinax.

Silueſtrem flammis, & ferro m. ag.] agrum incultum, ac ſterilem, fruticibus, & arboribus partim ſucciſis, partim incenſis, fertilem reddat. Virg. quoque ignes ad agrorum culturam pertinere docet Georg. 1. *Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros, Atque leuem ſtipulam crepitantibus urere flammis.*

– & ferro] ſecuri, qua ſuccidantur arbores, ſeu potius uomere, quo ager ſubigatur, atque aretur.

– mitiget.]. domet, mitem efficiat, qui erat ferus, & ſilueſtris.

Genius] Feſtus Pompeius ſcribit *Genium appellatum eſſe Deum, qui uim rerum genendarum, ſeu gignendarum obtineret:* (ſic enim cenſeo legendum apud Feſt.) Aufuſtius item (ut ille refert) ait *Genium deorum eſſe filium, hominum parentem, nempe ex quo homines gignuntur.* Pindarus Olympiad. εἰδ. ιγ. uidetur eum δαίμονα γενέθλιον appellare, quem Latini Genium nominant: qui quidem Socratis, ac Platonis ſententia ſimul cum homine naſcitur, atque occidit. Iam uerò quis tã in litteris hoſpes eſt, ut de Socratis dæmonio non audierit: quod cum ad agendum

dum impelleret nunquam : ab eo autem, quod agere cogitabat, ſæpe reuocaret? Poſtremò Menander ait ſuum cuiq; naſcenti Genium agnaſci, eundemq; homini uſque ad extremum ſpiritum apparere, ac præſto eſſe.

- natale comes q.t.a.] qui comes nobis adiunctus aſtrum, quod nos naſcentes aſpicit, regit ac moderatur.

- mortalis in vnum Quodque caput] qui unoquoque noſtrum mortuo, moritur.

- vultu mutabilis] uarius, ac multiplex. uidetur innuere, tantam in ſingulorum hominum moribus, & fortuna uarietatem, ac mobilitatem ab ipſius Genij mutabilitate gigni. Plato quidem hominem uocat *ζῶον ἐυμετάβολον*. uel hoc tantum dicit, ſuum cuiq; eſſe Genium alijs diſſimilem.

- albus, & ater] bonus, & malus: benignus, ac malignus: commodus, & incommodus. Catull. in Cæſ. *Nec ſcire utrùm ſis albus, an ater homo.*

- vtar, & ex m.] ſemper uſum bonorum partorum commendat Horat. nimiam autem parſimoniam reprehendit, exagitat, ac deteſtatur. ſaty. III. lib. 2. *Si quis emat citharas, emtas comportet in unum Nec ſtudio citharæ, nec Muſæ deditus ulli*, &c. adde uerſus aliquot, qui deinceps ſequuntur.

- tollam] ſumam, ut ſaty. 1. lib. 1. - *at ſuaue eſt ex magno tollere acerno:* & item ſæpe alibi.

- quid de me iud. her.] epiſt. ad Torq. lib. 1. *Parcus ob heredis curam, nimiumq; ſeuerus Aſſidet inſano.*

Quod non plura d. ſnu.] id eſt, quòd rem acceptam non auxerim: uel, ut alij, quòd plura non ſit conſecutus heres ex hereditate, quàm in me uiuum contulerit, dum me muneribus captat: à quibus diſſentio. malimq; intelligere data, ea quæ dedit Mæcenas.

- tamen idem Scire volam, &c.] & tamen ego idem, qui parſimoniam nimiam tantopere inſector, & uſum ſuadeo, quæram quid interſit inter eum, qui hilariter, & iucundè uiuat, & eum, qui ſua bona diſſipet, ac profundat: quid item interſit inter parcum, & auarum. ſic ſaty. II. lib. 2. *Sordidus à tenui uictu diſtabit Ofello indice: nam fruſtrà uitium uitaueris illud, Si te aliò prauum detorſeris.*

Diſtat enim, &c.] id eſt, intereſt utrùm tua perdas, ac profundas luxurioſorum, ac nepotum in morem, an libenter ſumtum facias, neque te quærendi ſtudio excrucies; ſed potius, dum licet, iucundè uiuas.

Ac potius, puer, &c.] pendent hæc è ſuperioribus. ſignificat autem Horatius à ſimili, quemadmodum pueri diebus feſtis toto eo tempore, quod eis datur ad animorum remiſſionem, & oblectationem, raptim fruuntur, ſcientes diebus profeſtis ſibi ad penſum priſtinum, uſitatumq; ſtudium, ac laborem eſſe reuertendum: ita & homines debere, dum per ætatem licet, & dum uita ſuppetit, quæ breuiſſimis terminis continetur, animi tranquillitati, & hilaritati operam dare. ſic ſuprà Od. IX. lib. 1. *Donec uirenti canities abeſt Moroſa.*

- feſtis Quinquatribus] Quinquatrus dies erant quinque feſti Mineruæ. Appellabantur autem Quinquatrus, non Quinquatria. M. Tull. M. Cælio. lib. 2. epiſt. *ſollicitus equidem eram de rebus urbanis: ita tumultuoſæ conciones, ita moleſtæ Quinquatrus afferebantur.*

- olim] interdum. *ποτὲ*, ut ſæpe aliàs.

Exiguo, gratoq; fr.] ſic Lucr. lib. 3. - *breuis eſt hic fructus homullis: Iam fuerit, neque poſt unquam reuocare licebit.*

- raptim] ſic ſuprà Od. XIII. libr. epod. - *rapiamus amici Occaſionem de die.*

Pauperies imm. dom.] alii ſic interpretantur: pauperies domus, immunda, id eſt,

id eſt, paupertas domus inelegans, ac ſordida longè abſit à me: ut *domus* ſit patrij caſus: alij legunt *ἀπωῦς τως*, *pauperies, immunda domus*, ut domus ſit recti caſus: alij legunt *domu*: quod poſtremum non probo.

- ego vtrum Naue ferar, &c.] id eſt, ſiue magna, ſiue parua naue ferar, &c. Nam hoc loco *utrum*, *& an* non interrogant: quod eſt admodùm rarum, ac nouũ, niſi quis hoc modo malit hunc uerſum explicare, *ego utrùm Naue ferar magna, an parua* (ſubintellige, nihil refert) *ferar unus, & idem*.

Non agimur tumidis velis Aq. ſ. &c.] *ἀλληγορία* eſt: cuius hæc eſt ſententia: non ſumus admodum fortunati, nec opulenti: non tamen ualde inopes, aut pauperes, aut miſeri ſumus.

- ſpecie] *σχήματι*, id eſt, perſona, & decore quodam externo, ut epiſt. ad Numic. lib. 1. *Si fortunatum ſpecies, & gratia præſtat*. M. Tull. lib. 1. epiſt. ad Qu. Fratr. *tamen ſpecies ipſa tam gratioſi liberti, aut ſerui dignitatem habere nullam poteſt*, uide, quæ annotauimus ad illum locum, *Si fortunatum ſpecies*, &c.

- loco, re] gradu, & pecunia, ſeu copijs rei familiaris.

Non es auarus] innuit, eum, qui beatè uiuere cupiat, ab omni animi perturbatione uacuum, ac liberum eſſe oportere: neque ſatis eſſe, ſi uno uitio careat: ſed ei operam dandam eſſe, ſi ſanus uiuere uelit, ut omnes animi morbos radicitus euellat.

- quid? cetera iam ſimul] ſic habent libri omnes ueteres, longè (opinor) concinnius, & uenuſtius, quàm uulgati *num ſimul iſto*, &c.

- ſagas] ſagæ mulieres à ſagiendo, quod eſt acutè ſentire, ſunt appellatæ, inquit M. Tull. ut annotauimus ſup. ad Od. XXVII. lib. 1. *Quæ ſaga, quis te ſoluere Theſſalis Magus uenenis, quis poterit Deus?*

- nocturnos Lemures] nocturnas animarum ſpecies falſas.

- portentaq; Theſſala] *τέρατα, θαύματα*, miracula rerum, quæ edunt Theſſali carminibus, & uenenis.

Natales gratè numeras?] id eſt, tui generis auctores, & incunabula tua libenter commemoras? multos enim ſuorum parentum, & ſui generis pudet, ac pœnitet. alij per natales, annos, & ætatem duntaxat ſignificari uolunt. Iam quia annorũ multitudo propinquitatem mortis denunciat, pleroſque pudet de annis ſuis confiteri. *nataleis* autem ſubintellige *dies*.

- ſpinis de pluribus] per ſpinas, ægritudines, angores, uitia denique animorum ſignificantur, ut ſup. epiſt. ad Villicum lib. 1. *Certemus ſpinas animo'ne ego fortius, an tu Euellas agro*.

- decede p.] decede de loco, & de uia, ſeu de ſtatione uitæ: da locum melioribus. ſup. Od. VI. lib. 2. *ubi non Hymetto Mella decedunt*. ſuccedere, & decedere inter ſe opponuntur. dicimus enim, decedere de prouincia, de uita.

Tempus abire tibi eſt, ne p. l.] ſic Lucret. lib. 3. *Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte, Aequo animoq; agedum, iam alijs concede: neceſſe eſt*. Sed pauci ſunt, qui tanquam conuiuæ ſaturi, decedant de uita, ut ait ſaty. 1. lib. 1. in extrem. atqui nihil eſt tam ſecundum naturam, quàm homini ſeni, emori.

Luſiſti ſatis] ſatis diu operam rebus amatorijs dediſti. hæc enim uis eſt huius uerbi interdum, ut ſuprà diximus ad illum locum, *Nec luſiſſe pudet, ſed non incidere ludum*.

- laſciua decentius ætas] adoleſcentia, uel iuuenta, quam magis decet delicias facere, & uoluptatibus indulgere.

AD PISONES DE ARTE POETICA.

Scio, uiros huiuſce ætatis doctiſſimos & ſcripſiſſe, & edidiſſe in hunc librum commentarios: quæ res me ſanè deterrere debebat, ne quid meorum ſcriptorum huc admiſcerem. Verùm, cùm initiò totum hunc poëtam explicare conſtituiſſem, atque in eam curam aliquot iam annos incubuiſſem, cuius mei conſilij participes eſſent, & conſcij homines mihi amiciſſimi, ijdemque eruditiſſimi: non exiſtimaui, mihi hanc laboris à me ſuſcepti partem, etiam ſi ab alijs eſſet occupata, prætermittere, aut deprecari licere, ueritus ne nonnulli, ſi huius nominis ſolutionem alijs delegarem, neque totum hoc æs alienum egomet meis nummis diſſoluerem: hoc quicquid eſt, acerbius à me exigerent, mecumque ſummo iure experirentur, & ex ſyngrapha agerent. Veruntamen eam moderationem in hac mei penſi parte perſoluenda adhibere inſtitui, ut uno tempore, & ijs ſatisfacerem, qui integram à me huius æris alieni diſſolutionem flagitarent, & eos non offenderem, qui hoc reliquum à locupletioribus exigere mallent: ſtatuique mihi ingenuos, & candidos opifices imitandos eſſe, qui, poſteaquam ad partem aliquam operis à ſe conducti, ac ſuſcepti difficilem peruenerunt, quam intelligant, neque ſe ſatis cumulatè abſoluere poſſe, & alios ornatius, ac politius, quàm ſe, perfecturos eſſe, ad operis locatorem vltro accedunt: denunciant, atque ingenuè fatentur ſe in hac operis parte minus ei ſatisfacere poſſe: docent alios eſſe præſtãtiores artifices, non ſolùm omnibus notos, uerùm etiam nobiles, & claros, qui eam ſummo artificio elaborare, politiſſimaque arte perficere poſſint: demonſtrant, eorum copiam eſſe paratam, atque in medio poſitam: ſuadent, ut ijſdem conditionibus, eademque mercede, & impenſa, illorum opera utatur potius, quàm ſua. Horum igitur exemplo humaniſſimos, optimosque lectores, quibus me totum hoc penſum Horatianum debere non nego, oro, atque obſecro, ut me hanc de arte poëtica ad Piſones epiſtolam ſtrictim attingere ſinant: hortor, vt integram, plenam, uberem, ac perpolitam eius explanationem à Franciſco Luiſino, Iacobo Griſolio, Achille Statio Luſitano, quem Romæ cognoui, alijſque doctiſſimis viris petant: ab illorum fontibus ſe quantumuis magnam ſitim expleturos eſſe confidant: meos riuulos vel prætereant, vel ita leuiter deguſtent, ut intelligant, eos non ſitientibus faucibus proluendis, ſed primoribus labris modicè duntaxat irrigandis eſſe comparatos. De inſcriptione autem huius libri, ſeu epiſtolæ ad Piſon. de arte poët. paucis tibi, lector, ſententiam quorũdam doctorum noſtræ ætatis uirorum, & meam aperiam. Illi igitur eam inter epiſtolas referendam, & ita inſcribendã cenſent, *ad Piſones*: nihil præterea: à quibus diſſentire difficile eſt. Nam, quin ad Piſones ſcripta ſit, quemadmodum aliæ ad Mæcenatem, aliæ ad Iulium Florum: vna, ad Auguſtum: aliæ, ad alios, negari id quidem non poteſt. Neque eſt, quòd quenquam uel longitudo, uel argumentum moueat. De longitudine facilis reſponſio eſt. Epiſtola ad Auguſtum, epiſtola ad Iulium Florum lib. 2. longæ ſunt. Platonis, & M. Tull. epiſtolæ quædam ſunt longiſſimæ, quæ tamen non iccircò epiſtolarum nomen amittunt. De argumento, ſuo quæque epiſtola conſtat argumento: neque debent eſſe inanes epiſtolæ. Exempli cauſa, in prima epiſtola lib. 1. hortatur ad ſtudium philoſophiæ, eius utilitatem demonſtrat, uulgi opinionem ſequi uetat. in ſecunda, arrepta ex Homero occaſione, philoſophiam quoque commendat:

errare homines, qui multo maiorem corporis, & rerum externarum curam habeant, quam animi: fruſtra enim quæri cetera bona, eorumque poſſeſſionem inutilem eſſe, niſi animus ſit omni perturbatione, & motu à ratione auerſo, tanquam morbo, uacuus, & purgatus. Eam, quæ eſt ad Numicium, licet ita inſcribere *De finibus bonorum.* epiſtola ad Fuſcum Ariſtium ita inſcribi poteſt *De comparatione uitæ ruſticæ, & tranquillæ cum uita urbana, & turbulenta.* epiſtola ad Auguſtum tota eſt de ueteribus, & nouis poëtis, In ſecunda lib. 2. ad Iul. Florum primù n exponit, quamobrem olim ſeſe ad uerſus ſcribendos contulerit: deinde ad extremum concludit ſatius eſſe omiſſo ſtudio poëtico, & relictis uerſibus, ac nugis rectè uiuendi diſciplinam colere, & perſequi. Poſſem eodem modo ſingulas epiſtolas percurrere, & quodnam ſit cuiuſque argumentum indicare, niſi uererer, ne alieno loco hæc uidear inculcare. Sic igitur Horatius in hac ad Piſones epiſtola, tùm de omni poeſeos genere diſputat, tùm maxime de comœdia, & tragœdia utiliſſima præcepta dat, non ut philoſophus, ſed, ut poëta. Hæc me ratio adduxit, ut putem cum multis doctis, primùm hanc eſſe epiſtolam, deinde ſimpliciter ita eſſe inſcribendam *epiſtola ad Piſones.* Quòd ſi quis uolet, hæc addi, *de arte poëtica,* non reclamabo, modò idem facere licere in omnibus epiſtolis, fateatur. Ego interea tamen receptam conſuetudinem, vulgiq; opinionem in eo ſecutus ſum, quòd hunc titulum *de arte poëtica* retinui: in altero, quòd epiſtolam appellaui, doctorum ſententiam probaui.

HVMANO *capiti ceruicem pictor equinam*
Iungere ſi uelit, & uariis inducere plumas,
Vndique collatis membris, ut turpiter atrum
Deſinat in piſcem mulier formoſa supernè:
Spectatum admiſſi riſum teneatis amici?
Credite Piſones iſti tabulæ fore librum
Perſimilem, cuius, uelut ægri ſomnia, uanæ
Fingentur ſpecies, ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ. pictoribus, atque poëtis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.
Scimus, & hãc ueniã petimusq́, damusq́ uiciſſim.
Sed non, ut placidis coëant immitia: non, ut
Serpentes auibus geminentur, tigribus agni.
Inceptis grauibus plerunque, & magna profeſſis
Purpureus, latè qui ſplendeat, unus, & alter
Aſſuitur pannus, cum lucus, & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenũ, aut pluuius deſcribitur arcus.
Sed nunc non erat his locus, & fortaſſe cupreſſum
Scis ſimulare. quid hoc, ſi fractis enatat expes
Nauibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit

COMMENTARII.

Humano capiti ceruicem] poema, quod nô conſtat ex conuenientibus, aptis, proprijs, accommodatis partibus: ſed diſconuenientibus, alienis, diſparis formæ: æquè ridiculum eſt, ut hoc monſtrum, quod hic ab Horatio deſcribitur. ſit igitur opus, quod inſtituis, unũ quoddam corpus, ſimplex, vnius formæ, ſibi conſtans, & conueniens, & ſui ſimile: non multiplex, non diſpar, non inæquale, non diſconueniens. hoc præceptum pertinet ad argumentum operis, quod μῦθον appellat Ariſtot.

Vndique collatis membris] omnium animalium membris col-

Inſtitui: currente rota cur urceus exit?
Denique ſit, quod vis, ſimplex duntaxat, & unum.
Maxima pars uatū, pater, et iuuenes patre digni,
Decipimur ſpecie recti. breuis eſſe laboro?
Obſcurus fio. ſectantem leuia, nerui
Deficiunt, animiq́; profeſſus grandia turget:
Serpit humi tutus nimium, timidusq́; procellæ.
Qui uariare cupit rem prodigialiter unam:
Delphinum ſiluis appingit, fluctibus aprum.
In uitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte.
Aemilium circa ludum faber imus & ungueis
Exprimet, & molleis imitabitur ære capillos:
Infelix operis ſumma: quia ponere totum
Neſciet. hunc ego me, ſi quid componere curem,
Non magis eſſe uelim, quàm prauo uiuere naſo,
Spectandum nigris oculis, nigroq́; capillo.
Sumite materiam ueſtris, qui ſcribitis, æquam
Viribus: & uerſate diu, quid ferre recuſent,
Quid ualeant humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit, & Venus, aut ego fallor,
Vt iam nunc dicat iam nunc debentia dici:
Pleraque differat, & præſens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc ſpernat promiſſi carminis auctor.
In uerbis etiam tenuis, cautusq́; ſerendis,
Dixeris egregie, notum ſi callida uerbum
Reddiderit iunctura nouum. ſi forte neceſſe eſt
Indicijs monſtrare recentibus abdita rerum:
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget: dabiturq́; licentia ſumta pudenter.
Et noua, fictaq́; nuper habebunt uerba fidem: ſi
Græco fonte cadent, parcè detorta. quid autem
Cæcilio, Plautoq́; dabit Romanus, ademtum
Virgilio, Varioq́;? ego cur acquirere pauca,
Si poſſum, inuideor? cum lingua Catonis, & Enni
Sermonem patrium ditauerit, & noua rerum
Nomina protulerit? licuit, ſemperq́; licebit,
Signatum præſente nota producere nomen.
Vt ſiluæ folijs pronos mutantur in annos:
Prima cadunt. ita uerborum uetus interit ætas:

latis, & corrogatis ad hoc monſtrum conſtituendum.

- ſupernè] à ſuperiore parte. laty. VII. lib. 2. *peccat'ue ſupernè.* & Od. XX. lib. 2. - *et album mutor in alitem Supernè.*

- vt nec pes, nec caput vni R.] id eſt, ut nullum membrum ad unam aliquam totius corporis formam referri poſſit.

- pictoribus, atque poëtis] opponet aliquis, idem licere poëtis, quod pictoribus.

- æqua] æqualis. Plato tamen lib. 4. de rep. negat poëtis eſſe permittendum, ut dicant, quicquid ſibi uideatur, his uerbis: *οὐ δεῖ ἐπιτρέπειν τοῖς ποιηταῖς λέγειν ὅ, τι φίλον.*

Scimus] reſpondet Horatius.

- coëant] coniungantur. epiſt. ad Torq. - *ut coëat par, Iungaturq́; pari.*

Incœptis grauibus, &c.] docet, ea, quæ adhiberi ſolent ornandi cauſa, nihil ad id, quod agitur, pertinentia, ut longas degreſſiones à propoſito, & deſcriptiones ineptas, & quæ Græci uocant *ἐπεισόδια* à re admodum aliena, eſſe fugienda.

- flumen Rhenum] ſic locutus eſt ſup. Od. IIII. lib. 4. - *Metaurum flumen.*

- cupreſſum Scis ſimulare] dices, te cupreſſum bellè admodum ſcire penicillo exprimere: quid tum, ſi tibi naufragium pin-

Et iuuenum ritu florent modò nata, uigentq́;.
Debemur morti nos, noſtraq́; : ſiue receptus
Terra Neptunus, claſſeis Aquilonibus arcet,
Regis opus : ſterilis've diu palus, aptaq́; remis
Vicinas urbeis alit, & graue ſentit aratrum :
Seu curſum mutauit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius : mortalia facta peribunt :
Nedum ſermonum ſtet honos, & gratia uiuax.
Multa renaſcentur, quæ iam cecidere : cadentq́;,
Quæ nunc ſunt in honore uocabula, ſi uolet uſus :
Quem penes arbitriũ eſt, & ius, et norma loquendi.
Res geſta, regumq́;, ducumq́;, & triſtia bella
Quo ſcribi poſſent numero, monſtrauit Homerus.
Verſibus impariter iunctis querimonia primùm,
Poſt etiam incluſa eſt uoti ſententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiſerit auctor :
Grammatici certant : & adhuc ſub iudice lis eſt.
Archilochum proprio rabies armauit iambo.
Hunc ſocci cepere pedem, grandesq́; cothurni,
Alternis aptum ſermonibus, & populareis
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.
Muſa dedit fidibus diuos, puerosq́; deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primũ,
Et iuuenum curas, & libera uina referre.
Deſcriptas ſeruare vices, operumq́; colores,
Cur ego, ſi nequeo, ignoroq́;, poeta ſalutor?
Cur neſcire pudens prauè, quàm diſcere malo?
Verſibus exponi tragicis res comica non uult :
Indignatur item priuatis, ac propè ſocco
Dignis carminibus narrari cœna Thyeſta.
Singula quæque locum teneant ſortita decenter.
Interdum tamen & uocem comœdia tollit :
Iratusq́; Chremes tumido delitigat ore.
Et tragicus plerunque dolet ſermone pedeſtri.
Telephus, & Peleus, cũ pauper, & exul vterque,
Proiicit ampullas, & ſeſquipedalia uerba,
Si curat cor ſpectantis tetigiſſe querela.
Non ſatis eſt pulchra eſſe poëmata : dulcia ſunto :
Et quocunque uolent, animum auditoris agunto.
Vt ridentibus arrident : ita flentibus aſſunt

gium pingendum locatũ eſt? quid cupreſſui cum naufragio? prouerbium in eos cónuenit, qui id, quod unum ſciunt, fortaſſe non ualdè magnum, quouis loco ineptè, atque intempeſtiuè inculcant, ab illo imperito pictore natum, qui à naufrago cõductus, ut in tabula naufragium eius depingeret, quærebat ab eo, num cupreſſum appingi uellet.

– ſi fract. enat. exp. Nauib. &c.] id eſt, ſi is à quo mercedem accepiſti, vt abs te pingeretur, naufragus eſt?

– expes] ſine ſpe, naufragio uidelicet facto omnium fortunarum ſuarũ, Attius Medea. *exul inter hoſteis, expes, deſertus, uagus.*

– amphora cœpit Inſtitui] vſitatius eſt bonis ſcriptoribus ita loqui *Amphora cæpta eſt inſtitui.* utitur tamen & M. Tull. hoc genere lib. 14. epiſt. ad Terent. *ſi qua vis, aut ſi quæ rapinæ fieri cæperint :* & iterum Horat. epiſt. ad Valam lib. 1. *vrbanus cæpit haberi.* amphora uas grande, & amplum, quod capit ſextarios octo. vrceus uerò longè minor, longeq́; alia forma. rotam autem intellige figularem. Plaut. in Epidico. *Vorſutior es, quàm rota figularis.* Tib. lib. 2. eleg. 1 1. *At tibi læta trahant Samiæ conuiuia teſtæ, Fictaq́; Cumana lubrica terra rota.* Hor. ſup. Od. x. lib. 3. *Ne currente retro funis eat rota.*

Humani uultus. ſi uis me flere: dolendum eſt
Primùm ipſi tibi: tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, uel Peleu. malè ſi mandata loquêris,
Aut dormitabo, aut ridebo. triſtia mæſtum
Vultum uerba decent: iratum, plena minarum:
Ludentem, laſciua: ſeuerum, ſeria dictu.
Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum: iuuat, aut impellit ad iram:
Aut ad humum mærore graui deducit, & angit:
Poſt effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis abſona dicta:
Romani tollent equites, peditesq́; cachinnum.
Intererit multum Dauus'ne loquatur, Eros'ne:
Maturus'ne ſenex, an adhuc florente iuuenta
Feruidus, an matrona potens, an ſedula nutrix,
Mercator'ne uagus, cultor'ne uirentis agelli:
Colchus, an Aſſyrius, Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam ſequere: aut ſibi conuenientia finge
Scriptor. honoratum ſi forte reponis Achillem:
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
ura neget ſibi nata: nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox, inuictaq́;: flebilis Ino:
Perfidus Ixion: Io uaga: triſtis Oreſtes.
Si quid inexpertum ſcenæ committis, & audes
Perſonam formare nouam: ſeruetur ad imum,
Qualis ab incœpto proceſſerit: & ſibi conſtet.
Difficile eſt propriè communia dicere: tuq́;
Rectius Iliacum carmen deducis in actus:
Quàm ſi proferres ignota, indictaq́; primus.
Publica materies priuati iuris erit, ſi
Nec circa uilem, patulumq́; moraberis orbem:
Nec uerbum uerbo curabis reddere fidus
Interpres: nec deſilies imitator in arctum:
Vnde pedem proferre pudor uetet, aut operis lex:
Nec ſic incipies, ut ſcriptor cyclicus olim,
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?
Parturient montes: naſcetur ridiculus mus.
Quanto rectius hic, qui nil molitur ineptè?
Dic mihi Muſa uirum, captæ poſt tempora Troiæ

Denique ſit, quod vis, ſimplex, &c.] Denique opus, ſeu poëma, quod inſtituis, non ſit multiplex, neque ex partibus diſſimilium formarum cõpoſitum: ſed ſimplex, & unum corpus. non admodum diſſimile eſt, quod ſcribit Ariſt. in libello περὶ ποιητ. ἀνάγκη ἄρα τὸ καλῶς ἔχοντα μῦθον, ἁπλοῦν εἶναι μᾶλλον, ἢ διπλοῦν.

Max. pars uatũ, &c.] hæc non eò pertinent, ut aliquid propriè de breuitate præcipiat, ut quidam exiſtimant, neque ut περὶ λέξεως, aut de uerborum delectu, ut alij uolunt: ſed uniuersè docet, ſcriptorem acerrimi, ac limatiſſimi iudicij eſſe oportere, ut recta à prauis diſcernere queat, ne uitia in ſcribendo pro uirtutibus ſequatur. obſcuræ enim ſunt, & tenues ueri, & falſi notæ, ut nõ niſi oculatiſſimi eas internoſcere poſſint.

- ſpecie recti] falſa, id eſt, quæ imitatur rectum, cum à recto abſit plurimùm.

- breuis eſſe laboro, Obſcurus fio] ſine dubio breuitatem orationis in re, & ſententia longa adhibere, obſcuritatem parit. uidendum eſt igitur, ut orationis magnitudo ſententiæ ſubiectæ ſit æqualis, id eſt, ut tantùm ſit uerborum, quantum neceſſe eſt, quemadmodum ſcribit M. Tull. lib de orat. ad Qu. Fratr. 11. quod præſtare difficile eſt. Verum enim uerò, ut ait Pindarus

Pyth.

Qui mores hominum multorum vidit, & vrbeis.
Non fumum ex fulgore, ſed ex fumo dare lucem
Cogitat, vt ſpecioſa dehinc miracula promat,
Antiphatem, Scyllamq́, & cum Cyclope Charybdin.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo.
Semper ad euentum feſtinat: & in medias res
Non ſecus, ac notas, auditorem rapit: &, quæ
Deſperat tractata niteſcere poſſe, relinquit.
Atque ita mentitur: ſic ueris falſa remiſcet,
Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.
Tu quid ego, & populus mecum deſideret, audi.
Si plauſoris eges aulæa manentis, & uſque
Seſſuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat:
Aetatis cuiuſque notandi ſunt tibi mores:
Mobilibusq́; decor naturis dandus, & annis.
Reddere qui uoces iam ſcit puer: & pede certo
Signat humum, geſtit paribus colludere: & iram
Colligit, ac ponit temerè: & mutatur in horas.
Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto,
Gaudet equis, canibusq́; et aprici gramine campi;
Cereus in uitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusq́; & amata relinquere pernix.
Conuerſis ſtudijs, ætas, animusq́; virilis
Quærit opes, & amicitias: inſeruit honori:
Commiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret.
Multa ſenem circumueniunt incommoda: uel quòd
Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet uti:
Vel quòd res omneis timidè, gelidéq; miniſtrat,
Dilator, ſpe longus, iners, auidusq́; futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero: cenſor, caſtigatorq́; minorum.
Multa ferunt anni uenientes commoda ſecum:
Multa recedentes adimunt: ne fortè ſeniles
Mandentur iuueni partes, puéroq́; uiriles:
Semper in adiunctis, æuoq́; morabimur aptis.
Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.
Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quàm, quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus: &, quæ

Pyth. εἰδ. θ. *magnæ uirtutes, longam orationem deſiderant. ei autem, qui de re magna, & longa pauca uerba facere uelit, ſapiens auditor optandus, & quærendus eſt. ſed orationis opportunitas,* id eſt, ea oratio, quæ & breuis ſit, cum breuitate opus eſt, & longa, cum res, & tempus uerborum multitudinem deſiderant, *proinde ut omnium rerum, præcipuam laudem meretur.* uerba Pindari ſunt hæc, quibus tota de breuitate orationis quæſtio terminari, ac tranſigi poteſt. Ἀρεταὶ δ᾽ ἀεὶ μεγάλαι πολύμυθοι. βαιὰ δ᾽ ἐν μακροῖσι ποικίλλειν, ἀκοὰ σοφοῖς. ὁ δὲ καιρὸς ὁμοίως παντὸς ἔχει κορυφάν.

– ſectantem læuia nerui Deficiunt] id eſt, qui nimis politum, concinnum, cultum, & comtum orationis ſectatur genus, mollem, eneruatam, & (ut loquitur ille) elumbatam orationem efficit. læuia contraria ſunt aſperis, ut apud Græcos λεῖα τοῖς τραχέσι.

Deficiunt] deſtituunt, deſerunt. hæc enim uis eſt huius uerbi cum acc. caſu coniuncti. M. Tull. ad Seruium Sulp. lib. 4. – *quòd ea me ſolatia deficiunt, quæ cæteris ſimili in fortuna non defuerunt.* pro Cælio. *dies iam me deficiet, ſi, quæ dici in eam ſententiam poſſunt, coner expromere.* Lucret. lib. 5. *Poſt, ubi equum ualidæ uires ætate ſenectæ, Membraq; deficiunt fugienti languida uita.* Horat. ſaty. 1. lib. 2. *Cupidum*

Ipſe ſibi tradit ſpectator. non tamen intus
Digna geri, promes in ſcenam: multaq́; tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præſens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet:
Aut humana palã coquat exta nefarius Atreus:
Aut in auẽ Progne vertatur: Cadmus in anguẽ.
Quodcunquẽ oſtendis mihi ſic, incredulus odi.
Ne ve minor, neu ſit quinto productior actu
Fabula: quæ poſci uult: & ſpectata reponi.
Nec deus interſit, niſi dignus vindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui perſona laboret.
Actoris partes chorus, officiumq́; uirile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non propoſito conducat, & hæreat aptè.
Ille bonis faueatq́;, & conſilietur amicis:
Et regat iratos: & amet peccare timenteis.
Ille dapes laudet menſæ breuis: ille ſalubrem
Iuſtitiam, legesq́;, & apertis ocia portis.
Ille tegat commiſſa: deosq́; precetur, & oret,
Vt redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.
Tibia non, vt nunc, orichalco iuncta, tubæq́;
Æmula: ſed tenuis, ſimplexq́; foramine pauco
Aſpirare, & adeſſe choris erat utilis, atque
Nondum ſpiſſa nimis complere ſedilia flatu.
Quò ſanè populus numerabilis, utpote paruus,
Et frugi, caſtusq́;, uerecundusq́; coibat.
Poſtquàm cœpit agros extendere uictor, & urbem
Latior amplecti murus: vinoq́; diurno
Placari Genius feſtis impune diebus:
Acceſſit numerisq́;, modisq́; licentia maior.
Indoctus quid enim ſaperet, liberq́; laborum,
Ruſticus urbano confuſus, turpis honeſto?
Sic priſcæ motumq́;, & luxuriam addidit arti
Tibicen: traxitq́; uagus per pulpita ueſtem.
Sic etiam fidibus uoces creuere ſeueris:
Et tulit eloquium inſolitum facundia præceps:
Vtiliumq́; ſagax rerum, & diuina futuri
Sortilegis non diſcrepuit ſententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum,
Mox etiam agreſteis ſatyros nudauit, & aſper

dum pater optime, uires Deficiunt. & ſat. 1. lib. 1 - *ne ſe penuria uictus Deficeret, metuebat.* & Tibull. ad Meſſallã. *meritas ſi carmina laudes Deficiant.*

- profeſſus grandia turget] qui (ut ita dicam) grandiloquus uideri uult, is nimis elatus, turgidus, atque inflatus euadit.

Serpit humi] nimis humilis eſt.

Qui vari. cup. rem prodig.] qui narrationibus, & fabulis non uerìſimilibus, & incredibilibus, id eſt, ἀπιθάνοις, opus, quod habet in manibus, ornare ſtudet, &c. uariare eſt, quod Græci ποικίλλειν dicunt.

- prodigialiter] ſupra omnium hominum fidem.

Delph. ſilu. app. fl. ap.] hoc quidem abhorret á natura. nam delphini in undis: apri in ſiluis uiuunt. Eleganter igitur, & concinnè, ut multa Archilochus (quemadmodum refert Stobæus) oſtendẽs, nihil eſſe in hac uita tam incredibile, & præter ſpẽ, quod non ſit credibile, & ſperandum, ſic ait Ἐκ δὲ τοῦ, οὐκ ἄπιστα πάντα, κ' ἀνεπίελπτα γίγνεται ἀνδράσι. μηδεὶς ἔθ' ὑμῶν εἰσορῶν θαυμαζέτω Μηδ' ἵνα δελφῖσι θῆρες ἀνταμείψονται νομὸν ἐνάλιον, καί σφι θαλάσσης ἠχέεντα κύματα φίλτερ' ἠπείρου γῆνται, τοῖσι δ' ἡδὺ ἢ ὄρος, id eſt, *ex hoc autem apparet, non omnia eſſe hominibus incredibilia, nec deſperãda. Nemo igitur neſtrũ*

paſt-

Incolumi grauitate iocum tentauit, eò quòd
Illecebris erat, & grata nouitate morandus
Spectator, functusq́; ſacris, & potus, & exlex.
Verùm ita riſoris, ita commendare dicaces
Conueniet ſatyros: ita vertere ſeria ludo:
Ne, quicunque deus, quicunque adhibebitur heros,
Regali conſpectus in auro nuper, & oſtro,
Migret in obſcuras humili ſermone tabernas:
Aut, dum uitat humum, nubeis, & inania captet.
Effutire leueis indigna tragœdia uerſus:
Vt feſtis matrona moueri iuſſa diebus,
Intererit ſatyris paulùm pudibunda proteruis.
Non ego inornata, & dominantia nomina ſolùm,
Verbaq́;, Piſones, ſatyrorum ſcriptor amabo:
Nec ſic enitar tragico differre colori,
Vt nihil interſit Dauus'ne loquatur, & audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum:
An cuſtos, famulusq́; dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen ſequar, vt ſibi quiuis
Speret idem: ſudet multum, fruſtraq́; laboret
Auſus idem: tantum ſeries, iuncturaq́; pollet:
Tantùm de medio ſumtis accedit honoris.
Siluis deducti caueant, me iudice, Fauni,
Ne, velut innati triuijs, ac pœnè forenſes,
Aut nimium teneris iuuenētur verſibus vnquam:
Aut immunda crepent, ignominioſaq́; dicta.
Offenduntur enim, quibus eſt equus, & pater, et res:
Nec ſi quid fricti ciceris probat, & nucis emtor,
Aequis accipiunt animis: donant'ue corona.
Syllaba longa breui ſubiecta, vocatur Iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris accreſcere iuſſit
Nomen Iambeis, cum ſenos redderet ictus:
Primus ad extremum ſimilis ſibi. non ita pridem,
Tardior vt paulo, grauiorq́; ueniret ad aureis,
Spondeos ſtabileis in iura paterna recepit
Commodus, & patiens: non ut de ſede ſecunda
Cederet, aut quarta ſocialiter. hic & in Atti
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Enni.
In ſcenam miſſos magno cum pondere uerſus,
Aut opera celeris nimiùm, curaq́; carentis,

poſthac, ſi quid nouum uiderit, miretur, neque cùm feræ cum delphinorum paſcuis ſua commutarint, & illis marini fluctus terra continente fuerint gratiores: his montes, & ſiluæ placuerint.

Aemilium circa ludum] gladiatorium, à L. Aemilio Lepido nominatum.

- faber imus] faber quidam cuius taberna eſt omnium infima, & poſtrema. ſic loquitur ſup. epiſt. ad Loll. 11. lib. 1.- *& imi Deriſor lecti*. eadē ratione dixit *Ianus ſummus ab imo* epiſt. 1. lib. 1. & ſaty. 11. lib. 2. - *poſtquàm omnis res mea Ianum Ad medium fracta eſt.* hic igitur faber particulas quaſdam corporis ſatis ſcitè exprimere poterat: totum corpus uerò inſcitè, atque infeliciter fabricabatur. Cum hoc confert eos ſcriptores, qui alicuius operis σύςασιν, id eſt, conſtitutionem, & ſummam conflare, aut abſoluere nequeūt, cum in partibus minutiſſimis deſcribendis, atque ornandis ſint tolerabiles.

Infelix op. ſumma] infelix in uniuerſo opere.

- hunc] talèm me, ſcriptorem eſſe, ſi quod opus ſcribere in animo haberē, nihilo magis cupiā, quàm bellis oculis, & pulchro capillo præditum eſſe, ſed naſo diſtorto ac deformi. nigri oculi, & nigri capilli olim formam commendabant, ut ſuprà Ode xxxii. lib. 1. *Et Lycum nigris oculis nigroq́; Crine decorum.*

-æquam] non grauiorē.

quàm

Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quiuis uidet immodulata poëmata iudex:
Et data Romanis uenia eſt indigna poetis.
Idcirco'ne uager, ſcribamq; licenter: an omneis
Viſuros peccata putem mea tutus, & extrà
Spem ueniæ cautus? uitaui denique culpam:
Non laudem merui. uos exemplaria Græca
Nocturna uerſate manu, uerſate diurna.
At ueſtri proaui Plautinos & numeros, &
Laudauere ſales, nimium patienter utrunque,
Ne dicam ſtultè, mirati: ſi modò ego, & uos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto.
Legitimumq; ſonum digitis callemus, & aure.
Ignotum tragicæ genus inueniſſe camœnæ
Dicitur, & plauſtris uexiſſe poëmata Theſpis:
Quæ canerent, agerentq;, peruncti fæcibus ora.
Poſt hunc perſonæ, pallæq; repertor honeſtæ
Aeſchylus & modicis inſtrauit pulpita tignis:
Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.
Succeſſit uetus his comœdia, non ſine multa
Laude: ſed in uitium libertas excidit, & uim
Dignam lege regi. lex eſt accepta, chorusq;
Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquere poëtæ:
Nec minimum meruere decus, ueſtigia Græca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta:
Vel, qui prætextas, uel qui docuere togatas.
Nec uirtute foret, claris'ue potentius armis,
Quàm lingua, Latium, ſi non offenderet unum-
Quenque poëtarum limæ labor, & mora. uos ô
Pompilius ſanguis, carmen reprehendite, quod nō
Multa dies, & multa litura coërcuit: atque
Præſectum, decies non caſtigauit, ad unguem.
Ingenium miſera quia fortunatius arte
Credit, & excludit ſanos Helicone poëtas
Democritus: bona pars non ungueis ponere curat,
Non barbam: ſecreta petit loca: balnea uitat.
Nanciſcetur enim pretium, nomenq; poëtæ:
Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam
Tonſori Licino commiſerit. O ego læuus,

quàm, ut uires ferre poſſint: parem uiribus. monet ſcriptorem, ut uires ſuas diligenter exploret, ne quid ſcribendum ſuſcipiat, quod cumulatè explere non poſſit.

-uerſate] humeris, & toto corpore. *ἀλληγορία* eſt. Nam iubet animo uerſare, & cogitare, quid ſuſtinere ingenio poſſimus.

-cui lecta potenter erit res] id eſt, qui rem ſumſerit nō maiorem ſuis uiribus, ſed quam ingenio, & doctrina ſuſtinere poſſit, ei neque facundia, neque diſpoſitio deerit. potenter, id eſt, *κατὰ δύναμιν*.

-uirtus] ἀρετὴ, præſtātia, ut M. Tull. *narrationis uirtus*. Ariſt. *λέξεως ἀρετή*. ſed hæc alibi notauimus.

Venus] uenuſtas, lepos. infrà eod. lib. *Fabulæ nullius Veneris*.

Vt iam nunc dicat iā nunc] id eſt, hæc erit ordinis uia, & pulchritudo (niſi ego fallor) ut ea, quæ nunc dici debent, iam nūc dicat: in hoc conſiſtit ordinis uis, & pulchritudo, ut, &c.

-& præſens in tēpus omittat] id eſt, ut quidam explicant, uſque eò omittat, donec dicendi tēpus adſit: ſuo loco, & tempori ſeruet. Ego *præſens in tempus* poſitū puto pro in præſenti tempore, ut ſit, differat in futurum tempus, & in præſentia omittat: atque ita locutus eſt M. Tull. epiſt. ad Brutum. *ut & in præſens ſceleratos ci*

nes

Qui purgo bilem ſub uerni temporis horam.
Non alius faceret meliora poëmata. uerùm
Nil tanti eſt. ergo fungar uice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum ualet, exors ipſa ſecandi.
Munus, & officium, nil ſcribens ipſe, docebo:
Unde parentur opes: quid alat, formetq; poëtam:
Quid deceat, quid non: quò uirtus, quò ferat error.
Scribendi rectè, ſapere eſt & principium, & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ:
Verbaq; prouiſam rem non inuita ſequentur.
Qui didicit, patriæ quid debeat, & quid amicis:
Quo ſit amore parēs, quo frater amādus, et hoſpes:
Quod ſit conſcripti, quod iudicis officium: quæ
Partes in bellum miſſi ducis: ille profectò
Reddere perſonæ ſcit conuenientia cuique.
Reſpicere exemplar uitæ, morumq; iubebo
Doctum imitatorem: & ueras hinc ducere uoces.
Interdum ſpecioſa locis, morataq; rectè
Fabula, nullius Veneris, ſine pondere, & arte,
Valdius oblectat populum, meliusq; moratur,
Quàm uerſus inopes rerum, nugæq; canoræ.
Graijs ingenium, Graijs dedit ore rotundo
Muſa loqui, præter laudem, nullius auaris.
Romani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in parteis centum diducere. dicat
Filius Albini, ſi de quincunce remota eſt
Uncia: quid ſuperat? poteras dixiſſe, triens: heus,
Rem poteris ſeruare tuam. redit uncia: quid fit?
Semis. ad hæc animos ærugo, & cura peculi,
Cum ſemel imbuerit; ſperamus carmina fingi
Poſſe linenda cedro, & leui ſeruanda cupreſſo?
Aut prodeſſe uolunt, aut delectare poetæ:
Aut ſimul & iucunda, & idonea dicere uitæ.
Quicquid præcipies, eſto breuis: ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantq; fideles.
Omne ſuperuacuum pleno de pectore manat.
Ficta uoluptatis cauſa, ſint proxima ueris.
Nec, quodcunque uolet, poſcat ſibi fabula credi:
Neu pranſæ Lamiæ uiuum puerum extrahat aluo:
Centuriæ ſeniorum agitant expertia frugis:

ues timore ab impugnanda patria deterrerem, & in poſterum documentum ſtatuerem, ne quis talem amētiam uellet imitari. & orat. 1. in Catil. *quanta tempeſtas inuidiæ nobis, ſi minus in præſens tempus recēti memoria ſcelerum tuorum, at in poſteritatem impendeat.* T. Liuius lib. 2. *nec in præſens modò, ſed in ueniētem etiam annum,* &c. & ipſe Horat. Od. xvi. lib. 3. *Lætus in præſens animus, quod ultra eſt, Oderit curare.*

Hoc amet, hoc ſpernat] aliud probet, aliud improbet, ac reijciat. eſt enim boni poëtæ, iudicare, quid ſit dicendum, quid non: quid ſit priore loco, quid poſteriore collocandum.

In uerbis] monet ut uerba, parcè admodum, & timidè nouet, aut fabricetur.

- cautus] prudens, religioſus, εὐλαβής.

- tenuis] parcus, reſtrictus, anguſtus.

- ſerendis] faciendis, nouandis. tranſlatio eſt ab arboribus. ita ſtatim uerba cum folijs comparat.

Dixeris egregie, notum ſi, &c.] egregia erit tua elocutio, ſi ſcita, & artificioſa uerborum adiunctio, ſeu compoſitio uerbum alioqui nouum, & nuper factum, reddiderit notum, inſigne, ac luculentū: qualia ſunt uelivolum, ſaxifragum, & ſutilia. hæc eſt huius loci ſententia, quicquid alij ſomnient de uerbis tranſlatis: quam tamen teſtimonio, & auctoritate

Celſi prætereunt auſtera poëmata Rhamnes.
Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterq; monendo.
Hic meret æra liber Soſiis: hic & mare tranſit,
Et longum noto ſcriptori prorogat æuum.
Sunt delicta tamen, quibus ignouiſſe uelimus.(mēs:
Nā neque chorda ſonum reddit, quē uult manus, &
Poſcentiq; grauem perſæpe remittit acutum:
Nec ſemper feriet, quodcunque minabitur, arcus.
Verum, ubi plura nitent in carmine: non ego paucis
Offendar maculis: quas aut incuria fudit:
Aut humana parum cauit natura. quid ergo?
Vt ſcriptor ſi peccat idem librarius uſque,
Quanuis eſt monitus, uenia caret: & citharœdus
Ridetur, chorda qui ſemper oberrat eadem:
Sic mihi, qui multum ceſſat, fit Cherilus ille,
Quem bis, terq; bonum, cum riſu miror: & idem
Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.
Verum opere in longo fas eſt obrepere ſomnum.
Vt pictura, poëſis. erit, quæ ſi propius ſtes,
Te capiat magis: & quædam, ſi longius abſtes.
Hæc amat obſcurum: uolet hæc ſub luce uideri:
Iudicis argutum quæ non formidat acumen.
Hæc placuit ſemel: hæc decies repetita placebit.
O maior iuuenum, quanuis & uoce paterna
Fingeris ad rectum, & per te ſapis: hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium, & tolerabile rebus
Rectè concedi. conſultus iuris, & actor
Cauſarum mediocris abeſt uirtute diſerti
Meſſallæ: neſcit, quantum Caſcellus Aulus:
Sed tamen in pretio eſt. mediocribus eſſe poëtis
Non dî, non homines, non conceſſere columnæ.
Vt gratas inter menſas ſymphonia diſcors,
Et craſſum unguentum, et Sardo cū melle papauer,
Offendunt: poterat duci quia cœna ſine iſtis:
Sic animis natum, inuentumq; poëma iuuandis,
Si paulum ſummo diſceſſit: uergit ad imum.
Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis:
Indoctusq; pilæ, diſciue, trochi'ue quieſcit:
Ne ſpiſſæ riſum tollant impune coronæ.

ritate M. Tull. confirmabimus. Ille igitur lib. 3. de oratore, ſcribit *tria eſſe in uerbo ſimplici, quæ orator afferat ad illuſtrandam, atque exornandam orationem: aut inuſitatum uerbum, aut nouatum, aut translatum: Nouari autem uerba, quæ ab eo, qui dicit, ipſo gignuntur, ac fiunt uel coniungendis uerbis, uel ſine coniunctione: coniungendis uerbis nouātur, ut hæc. Tum pauor ſapientiam mihi omnem ex animo expectorat. An non uis huius me uerſutiloquas malitias? uidetis* (inquit) *uerſutiloquas, & expectorat, ex coniunctione facta eſſe uerba, non nata.* ex hoc loco appâret, coniuncta, ſeu iuncta uerba à M. Tullio nominari, quæ uulgò compoſita appellamus. Idem in oratore perſ. *Ego autem etiam ſi quorundam grandis, & ornata uox eſt poëtarum, tamen in ea cùm licentiam ſtatuo maiorē eſſe, quàm in nobis, faciendorum, iungendorumq; uerborum, tùm etiam hominum uoluptati uocibus magis, quàm rebus ſeruiunt.* Idem ibid. *Quid? in uerbis iunctis, quàm ſcitè inſipientem, non inſapientem? iniquum, non inæquum? tricipitem, non tricapitem? conciſum, non concæſum?* perſpicuè his locis uerba iuncta dixit, quæ grammatici compoſita nominant. ibidem. *Itaque tranſlata, aut facta, aut iuncta uerba facile ſunt cognita.* tranſlata quæ ſint, notum eſt: facta autem uerba ſunt, quæ ſine coniūctione ſunt nouata ab eo, qui dicit: iuncta, quæ nouata

Qui neſcit, uerſus tamen audet fingere. quid ni?
Liber, & ingenuus, præſertim cenſus equeſtrem
Summam nummorum, uitioq́; remotus ab omni.
Tu nihil inuita dices, facies'ue Minerua:
Id tibi iudicium eſt: ea mens. ſi quid tamen olim
Scripſeris, in Meci deſcendat iudicis aureis,
Et patris, et noſtras: nonumq́; prematur in annum.
Membranis intus poſitis delere licebit,
Quod non ediderìs. neſcit uox miſſa reuerti.
Siluestreis homines ſacer, interpresq́; deorum
Cædibus, & uictu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigreis, rapidosq́; leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere ſono teſtudinis, & prece blanda
Ducere, quò uellet. fuit hæc ſapientia quondam:
Publica priuatis ſecernere, ſacra profanis:
Concubitu prohibere uago: dare iura maritis:
Oppida moliri: leges incidere ligno.
Sic honor, & nomen diuinis uatibus, atque
Carminibus uenit. poſt hos inſignis Homerus,
Tyrtæusq́; mares animos in Martia bella
Verſibus exacuit. dicta per carmina ſortes:
Et uitæ monſtrata uia eſt: & gratia regum
Pierijs tentata modis: ludusq́; repertus,
Et longorum operum finis: ne forte pudori
Sit tibi Muſa lyræ ſollers, & cantor Apollo.
Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt. ego nec ſtudium ſine diuite uena,
Nec rude quid proſit uideo ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & coniurat amicè.
Qui ſtudet optatam curſu contingere metam,
Multa tulit, fecitq́; puer: ſudauit, & alſit:
Abſtinuit Venere, & uino. qui Pythia cantat
Tibicen, didicit prius, extimuitq́; magiſtrum.
Nunc ſatis eſt dixiſſe, ego mira poëmata pango.
Occupet extremum ſcabies. mihi turpe relinqui eſt:
Et, quod non didici, ſanè neſcire fateri.
Vt præco, ad merceis turbam qui cogit emendas,
Aſſentatores iubet ad lucrum ire poëta
Diues agris, diues poſitis in fœnore nummis.

uata ſunt ex cōiunctione, & ut loquitur Horatius, ex iunctura. Idem Topicis. *Scæuula autem P. filius poſtliminium iunctum putat eſſe uerbum, ut ſit in eo & poſt, & limen.* Idem partit. ait nouari uerba cum alijs modis, tū adiunctione uerborum. Priſc. lib. 18. hunc uerſum *producit*: & ita explicat. *Dixeris, id eſt, poteris dicere*: hoc tantum.

Indicijs monſtrare recentibus] id eſt, nouis uocabulis. nam uocabula ſunt indicia, ſeu notæ rerum σύμβολα, & σημεῖα appellat Ariſtoteles: & uerba eò comparata ſunt, ut cogitationes, & affectus noſtros indicent, ac ſignificent. apertè Horatius hic loquitur de uerbis nouatis, non de translatis.

-abdita rerum] id eſt, res abditas, & occultas. *abdita rerum* autem ſic dictum, ut ſaty. 11. *Corruptius uanis rerū*: & ſaty. VIII. eiuſd. lib. *-uidetur fictis rerum.* uide, quæ notauimus ſup. ad Od. XI. li. 4. *-amaraq́; Curarum eluere efficax.*

- cinctutis] cinctis, militaribus, armatis. cingebātur enim in militiam ituri. ex quo cingulū militare, & cingi pro eo, quod eſt ad militiam, & ad pugnam ornari. Plaut. in Amphit. *Cingitur: certè expedit ſe.* & accingi. Lucret. lib. 2. *-&, ſi tibi uera uidetur, Dede manus: aut ſi falſa eſt, accingere contrà.* quæ uis ineſt etiam in uerbo Græco ζώννυς. Hom. ὀδυσ. σ. ζώννυνταί γε νέοι, καὶ ἐπιτ- τώοντας

Si uerò eſt, unctum qui rectè ponere poſſit:
Et ſpondere leui pro paupere: & eripere atris
Litibus implicitum: mirabor, ſi ſciet inter-
Noſcere mendacem, uerumq́ beatus amicum.
Tu ſeu donaris, ſeu quid donare uoles cui:
Nolito ad uerſus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. clamabit enim pulchrè, benè, rectè:
Palleſcet ſuper his: etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem: ſaliet: tundet pede terram.
Ut, qui conducti plorant in funere, dicunt,
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo: ſic
Deriſor uero plus laudatore mouetur,
Reges dicuntur multis urgere culullis
Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborant,
An ſit amicitia dignus. ſi carmina condes,
Nunquam te fallant animi ſub uulpe latentes.
Quinctilio ſi quid recitares, corrige, ſodes,
Hoc, aiebat, & hoc. melius te poſſe negares
Bis, terq́ expertum fruſtra: delere iubebat:
Et male tornatos incudi reddere uerſus.
Si defendere delictum, quàm uertere, malles:
Nullum ultrà uerbum, aut operã inſumebat inanẽ,
Quin ſine riuali teq́, & tua ſolus amares.
Vir bonus, & prudens uerſus reprehendet inerteis:
Culpabit duros: incomtis allinet atrum
Tranſuerſo calamo ſignum: ambitioſa recidet
Ornamenta: parum claris lucem dare coget:
Arguet ambiguè dictum. mutanda notabit:
Fiet Ariſtarchus: nec dicet; cur ego amicum
Offendam in nugis? hæ nugæ ſeria ducent
In mala deriſum ſemel, exceptumq́ ſiniſtrè.
Ut, mala quem ſcabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana:
Veſanum tetigiſſe timent, fugiuntq́ poëtam,
Qui ſapiunt: agitant pueri, incautiq́ ſequuntur.
Hic, dùm ſublimeis uerſus ructatur, & errat:
Si ueluti merulis intentus decidit auceps
In puteum, foueámue: licet, ſuccurrite, longum
Clamet, io, ciues: non ſit, qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, & demittere funem:

τιθέντα ἄεθλα. & Ιλιάδ. ψ. ζωσάμενος δ᾽ ἄρα τόνγε βάτην ἐς μέσσον ἀγῶνα. Ter. Phor. *ad te ſumma ſolum Phormio rerum redit. tute hoc intriſti: tibi omne eſt exedendum. accingere.* Virg. Aen. 11. de Priamo. *& inutile ferrum Cingitur.* ibid. *quæ mẽs tam dira miſerrime cõiux Impulit his cingi telis?*

-non exaudita Cethegis] id eſt, inaudita ueteribus.

Continget] ἐνδέξεται. fieri poterit, ut: non reijcietur, ſeu non improbabitur.

-licentia ſumta pudẽter] licentia uerecunda. pudenter αἰδημόνως. cum pudore: uerecundè.

-ſictáq; nuper] non ita pridem facta, & nouata.

-habebunt fidem] id eſt, obtinebunt fidem, atque auctoritatem: & ita etiam M. Tull. loquitur epiſt. ad A. Cecinnam. lib. 6. *Quare, quando, ut augures, & aſtrologi ſolent, ego quoque augur publicus ex meis ſuperioribus prædictis conſtitui apud te auctoritatem augurij, & diuinationis meæ, debet habere fidem noſtra prædictio.* Idem Acad. quæſt. lib. 2. *quaſi uero non ſpecie ui, ac iudicentur: quæ fidem nullam habebunt, ſublata ueri, & falſi nota.* idem pro Flacco. *ſed fuerint incorruptæ litteræ domi: nunc uerò quam habere auctoritatem, aut quam fidem poſſunt?* alioqui fidem habere dicimur ei, cui credimus, ut idem Acad. *num uidetur minorem habere uiſis, quàm uigilantes, fidem?*

-ſi

Qui ſcis, an prudens huc ſe deiecerit? atque
Seruari noluit? dicam, Siculiq́ue poëtæ
Narrabo interitum. deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles: ardentem frigidus Aetnã
Inſiluit. ſit ius, liceatq́ue perire poëtis.
Inuitum qui ſeruat, idem facit occidenti.
Nec ſemel hoc fecit: nec, ſi retractus erit, iam
Fiet homo, & ponet famoſæ mortis amorem.
Nec ſatis apparet, cur uerſus factitet: utrum
Minxerit in patrios cineres: an triſte bidental
Mouerit inceſtus. certè furit: ac uelut urſus.
Obiectos caueæ ualuit ſi frangere clatros,
Indoctum, doctumq́ue fugat recitator acerbus:
Quem uerò arripuit, tenet, occiditq́ue legendo,
Non miſſura cutem, niſi plena cruoris hirudo.

- ſi Græco fonte cadent p.d.] id eſt, ſi erũt è Græca lingua in uſum Latini ſermonis deflexa: qualia ſunt *ephippium, acratophorum* apud M.Tull. lib. 3. de Finibus: & ibidem, *proëgmena, & apoproegmena.* & hæc uulgatiſſima, *grammatica, poetica, rhetorica, dialectica, muſica, triclinium, aër, æther.* iterum apud M. Tull. *panchreſtum medicamentum, peripetaſmata, hemicyclus, pſeudothyrum, ſympathia, ſymphonia atomi, apotheca, epitaphium, epitoma, ſophiſma, ſorites, ephemeris, theſis, toreuma,* &c. apud Horat. ea, quæ ſuprà commemoraui *dyota, amyſtis, balanus,* &c. uel intellige ea, quæ ad exemplum Græcorum in lingua Latina nouata ſunt, ut *medietas*, quemadmodum illi μεσότητα dicunt: *intermundia*, ut illi μετακόσμια: *qualitas*, quæ ab illis ποιότης nominatur: *rectè facta*, quæ κατορθώματα: *producta*, ſeu *propoſita*, quæ προηγμένα, *reiecta*, quæ ἀποπροηγμένα: *uiſio*, quæ φαντασία: *notio*, quæ ἔννοια: *indifferens*, quod ἀδιάφορον: *ſuada*, quæ πειθώ: *centimanus*, qui ἑκατόγχειρ: *tyrannicida*, qui τυραννοκτόνος: *triceps*, qui τρικέφαλος: *tauriformis*, qui ταυρόμορφος, & alia ſexcenta. nouantur enim uerba aut ſimilitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione uerborum, inquit M. Tull. Partit.

- parcè detorta] id eſt, parcè deflexa, ſeu deriuata, ſeu deducta à Græca lingua.

Cæcilio] Statio Cæcilio, poëtæ comico, de quo ſuprà.

Varioq;] ſic legendum, non *Varo*, ut Od. vi. lib. 1. - *optimus olim Virgilius, poſt hunc Varius dixere quid eſſem.* & ſaty. x. lib. 1. *Forte epos acer, Vt nemo, Varius ducit.*

- inuideor] παθητικὸν à uerbo inuideo rariuſculum eſt: in uſu tamen ſunt *inuiſus*, & *inuidendus.* ſuprà Od. x. lib 2. - *caret inuidenda Sobrius aula.* & Od. 1. lib. 3. *Cur inuidendis poſtibus, & nouo Sublime ritu moliar atrium?* Idem ſaty. iii. lib. 2. - *& hæret Inuiſis foribus.* uerbum inuidendi certè cum quarto caſu coniungi ſolet, ut apud M. Tull. Tuſcul. 3. *ut nobis optimam naturam inuidiſſe uideantur, qui nihil melius homini populari gloria iudicauerunt.* uide annot. ad ſaty. vi. lib. 2. hæc igitur uerba, *cur inuideor acquirere*, ualent, cur uetor acquirere: ſic Græci φθονοῦμαι, & φθονῶ. Eurip. Med. μὴ φθόνει φράσαι, id eſt, ne inuide dicere. ibid. Καὶ νῦν τὸ μὲν σὸν οὐ φθονῶ καλῶς ἔχειν, id eſt, non inuideo res tuas benè habere.

- cum lingua Catonis, & En.] nam tantundem nobis licere debet noſtra ætate, quantum Ennio, & Catoni licuit ſua.

Signatum præſente nota prod.] libri uulgati habent *producere*, quibuſcum conſentiunt aliquot antiqui, id eſt, proferre in lucem, ſeu protrahere in medium (vt loquitur Lucretius) *nomen autem præſente nota ſignatum*, hoc eſt, quod uſus

uſus præſens comprobat: nomen, quod cum eorum hominum, qui tunc ſunt, cum producitur, loquendi conſuetudine conſentit. ego tamen *producere* malim, ut habent libri duo calamo exarati, ut tralatio ſit à nummis.

. Vt ſiluæ folijs] oſtendit à ſimili, etiam uerborum ſuam eſſe ætatem. iccircò utendum eſſe uerbis præſentibus, & noua uerba cudere licere. uidetur autem hanc ſimilitudinem ab Homero ſumſiſſe *ιλ.ζ.* qua foliorum ortum, ac naturam, cũ hominum ætate comparat. *Οἵη περ φύλλων γενεή, τοίη ἀνδρῶν.* idem φ. *εἰ δὴ σοί γε βροτῶν ἕνεκα πτολεμίζω δειλῶν. οἳ φύλλοισιν ἐοικότες ἄλλοτε μέν τε ζαφλεγέες τελέθουσιν ἀρούρης καρπὸν ἔδοντες· Ἄλλοτε δ᾽ αὖ φθινύθουσιν ἀκήριοι.* & Mimnermus, *Ἡμεῖς δ᾽ οἷά τε φύλλα φύει πολυάνθεμος ὥρη Ἔαρος, ὅτ᾽ αἶψ᾽ αὐγῇ αὔξεται ἠελίου*, ex Stobæo. Cum his Horatianis congruunt, & concinnunt illi Lucretiani uerſus lib. 5. *Sic uoluenda ætas commutat tempora rerum. Quod fuit in pretio, fit nullo denique honore: Porrò aliud ſuccedit, & è contemtibus exit: Inq; dies magis appetitur, floretq; repertum Laudibus, & miro eſt mortales inter honore.* Idem lib. 3. extr. *Cedit enim à rerum nouitate extruſa uetuſtas.* M. Tull. Philipp. XII. in extr. *Nihil enim ſemper floret: ætas ſuccedit ætati.*

- pronos] celeriter labentes.

Debemur morti nos] ſic Ode III. lib. 2. *Omnes eòdem cogimur: omnium uerſatur urna.*

- ſiue receptus Terra Nept.] id eſt, ſiue portus Iulius, immiſſo in Lucrinum, & Auernũ lacum mari refectus, nauibus tutam ſtationem præbeat: (quod ab Auguſto effectum eſt:) ſiue Pontina palus ſiccata, uomere ſubigatur nunc, & frugibus uicinas urbes alat: (quod à Iulio Cæſare fuerat cogitatum:) ſiue Tiberis à priore ſuo alueo in aliam partem auerſus deſierit agris, & urbi nocere.

- claſſes Aquilonibus arcet] id eſt, Aquilones à claſſibus arcet: hypallage: claſſibus tutus, ac munitus portus eſt.

- aptáq; remis] nauigabilis.

Vicinas urbes alit] ſiccata, & fertilis reddita, uicinis urbibus alimenta præbet: quod Iul. Cæſar efficere conſtituerat. M. Tull. Philipp. 5. *Ille paludes ſiccare uoluit.* perfecit poſteà Cethegus neſcio quis.

- iniquum frugibus] inimicum, & infeſtum frugibus propter crebras eluuiones.

Doctus iter melius] translatio eſt, ut epiſt. ad Villicum ſup. lib. 1. *Multa mole docendus aprico parcere campo.*

Nedum ſermonum ſtet honos] nimis pingues ſunt ij, qui hìc cenſet addendam negationem, & legendum, *nedum aut ſermonum*. nam hæc uox ſuapte ui, ac natura negat, ut apud M. Tull. lib. epiſt. IX. ad Pap. Pætum, in ultima libri epiſt. *Me uerò nihil iſtorum, ne iuuenem quidem mouit unquam, nedum ſenem.* Idem ad Tiron. lib. XVI. *uix in ipſis tectis, & oppidis frigus infirma ualetudine uitatur: nedum in mari, & uia ſit facile abeſſe ab iniuria temporis.* T. Liuius lib. 6. *& ægrè inermem tantam multitudinem, nedum armatam ſuſtinere poſſe.* Eſt autem argumentum à minori hoc modo, Si, quæ diuturniora uidebantur eſſe debere, neque à uetuſtate facilè conſumi poſſe, ea tamen extinguit uetuſtas: quanto magis uerba? poteſt & eſſe à maiori, hoc modo, opera regum non ſunt ſempiterna: quantò minus uerba?

- gratia] *χάρις*, lepos, uenuſtas. uel gratiam accipe, ut ſit translatum ab hominum gratia.

Quem penes] in cuius poteſtate eſt. M. Tull. in Orat. perf. *uſum loquendi populo conceſſi, ſcientiam mihi reſeruaui. ius* autem legendum ex auctoritate omnium ueterum cod. non *uis*.

Res geſtæ,&c.] res geſtæ deſcribuntur uerſibus heroicis: quod genus epos appellant: ex quo poëtæ epici nominantur, vt ſuprà diximus ad epiſt. 11. lib. 2.

Quo ſcrib.p.numero] id eſt, quo metro, quo carminis genere, quibus pedibus, vt hac epiſt. inf. *At ueſtri proaui Plautinos & numeros, & Laudauere ſales.*

Homerus] à quo Mæonium carmen dicitur. ſuprà Od. vi. lib. 1. *Mæonij carminis alite.*

Verſibus impariter iunctis] elegis, ut tertio ab hinc uerſu appellat.

- querimonia primum] Ode xxxiii. lib. 1. *Albi ne doleas plus nimio memor Immitis Glyceræ, neu miſerabileis Decātes elegos, quòd tibi iunior Læſa præniteat fide.*

- uoti ſententia compos] res lætæ, optatæ, & ſecundæ: nam, quæ nobis ex animi ſententia eueniunt, læta ſunt, ac iucunda.

Archilochum proprio] Archilochus carminis iambici inuentor, & princeps, ſcripſit in Lycamben ſocerum, & eius filiam. ut ſuprà Od. vi. epod. C. Vell. Paterc. *neque quenquam alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo perfectiſſimum, præter Homerum, & Archilochum reperiemus.*

-ſocci] comœdiæ. infrà, - *propè ſocco Dignis carminibus.*

- grandéſq; cothurni] tragœdiæ ſup. Od. 1. lib. 2. - *grande munus Cecropio repetes cothurno.* & infrà, *Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.*

Alternis aptum ſermonibus] dialogis, & ſermonibus mutuis. ſic Ariſt. περὶ ποιητικῆς. μάλιϛα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐϛι. σημεῖον δὲ τούτου. πλεῖϛα γὰρ ἰαμβεῖα λέγομεν ἐν τῇ διαλέκτῳ πρὸς ἀλλήλους.

- & popul. Vinc. ſtr.] quia ſpectatores uociferari, & ſtrepere deſinunt, uerſibus iambicis delectati.

-natum rebus agendis] id eſt, fabulis, quæ appellantur δράματα: uel quia iambus uim habet excitandi ad actionem. Ariſt. πρακτικὸν appellat.

- fidibus] uerſibus lyricis.

- equum certamine primum] qui curſu uicit. ut dixit *pugilem uictorem*: ita *equum primum.*

-& iuuenum curas] amores, comiſſationes, conuiuia, iocos.

Deſcriptas ſeruare uices,&c.] qui ſuas cuiuſque poëmatis parteis, & munera ab ipſa natura attributa ſeruare neſcit, &, qui ad operum formas, quæ ſunt uariæ, & multiplices, uerſus accommodare pro cuiuſque dignitate, ac natura non poteſt, indignus eſt nomine poëtæ. poteſt & illud *uices* intelligi de cuiuſque perſonæ officio, & munere, & decôro. cuius rei exemplum ſubijcitur ibi, *Telephus, & Peleus,* &c.

-operúmq; colores] operum ſpecies, & formas, & uarietates.

-pudens prauè] pudor eius eſt uitioſus, ac reprehendendus, quem diſcere pudet potius, quàm neſcire.

- cœna Thyeſtæ] argumentum tragicum, de quo alibi.

Singula, &c.] ſuus cuique carmini locus detur: ſuo quæque materia carmine, & proprio tractetur.

- non uult] non debet, οὐ βούλεται.

Interdum tamen & uocem,&c.] ut ſat. iiii. lib. 1. -*at pater ardens Sæuit, quòd meretrice nepos inſanit amica Filius,*&c. quem locū cum hoc cōferre non erit inutile.

- delitigat] acriter litigat, ut ſuprà *deſæuit*, pro ualdè ſæuit, epiſt. ad Iul. Florum 1. lib. 1. & ſat. iii. lib. 2. *denarrat.*

- ſermone pedeſtri] humili, comico, πεζῷ λόγῳ.

Telephus, & Peleus, cum p.] ſubaudiendum, uerbum *eſt*, & legendum *cum*, non *cur.* probat autem exemplo perſonarum tragicarum Telephi & Pelei,

nonnunquam in Tragœdiis ſermonem comicum, & humilem adhiberi. eſt autem hæc horum uerborum ſententia, Telephus, & Peleus, quo tempore uterque in exilio, atque in egeſtate uerſatur, uerborum ampullas, & uerba productiora, ac longiora, quàm quibus vulgus utitur, omittit, ac remouet, ſi uult ſpectatoribus miſericordiam uoce, & lacrymis commouere. P. Victorius hunc locum aliter explicat Variar. lectionum lib. XIV. ſed ualde ab eo diſſentio, neque mihi ullo pacto probari poteſt illa explicatio *proÿcere ampullas*, magna loqui. quid enim aliud eſt proiicere, quàm procul à ſe reiicere, amittere, ac repellere? quod Græci προϊέναι dicunt. Catull. de nup. Pelei, *Ipſe ſuum Theſeus pro caris corpus Athenis proÿcere optauit potius*, &c. Idem ad Camerium, *Fructus proÿcies amoris omnes*. Virg. Aen. VI. -*qui ſibi lethum Inſontes peperere manu, lucemq; peroſi Proiecere animas*. M. Tull. pro C. Rab. *neque ego, cui omnium ciuium libertas cariſſima fuiſſet, meam proieciſſem*. Lucret. lib. 5. *Tum porrò puer, ut ſæuis proiectus ab undis Nauita, nudus humi iacet*. Horat. ſat. III. lib. 2. -*qui ſeruos proÿcere aurum in media iuſſit Lybia*. & ſaty. VII. lib. 2. *Tu cum proiectis inſignibus* &c. De Telepho autem pauca quædam ſuprà leuiter attigi Od. XVII. epod. ſed, quod ad hunc locum attinet, Telephi mendicitatem nobilitarunt tragœdiæ. Timocles in Iambicis, ἂν γὰρ μὲν πένης Πτωχότερον αὐτοῦ καθαμαθὼν τὸν Τήλεφον γενόμενον, τὴν πενίαν ῥᾷον φέρει. Ariſtoph. νεφέλ. σὺ δέ γ' εὖ πράττεις. καί τοι πρότερόν γ' ἐπτώχευες Τήλεφος εἶ Μυσὸς φάσκων. de Peleo uide, quæ protulimus ex Pindaro, & eius interprete, Od. VII. lib. I. ad illum locum *Narrat penè datum Pelea Tartaro*. quibus libet nunc addere ex eodem poëta, quæ extant ὀλ. γ. πυθ. ubi ille oſtendens, nullam eſſe ſtabilem felicitatem in rebus humanis, ait ne Pelea quidem, & Cadmum, quorum res fuerant aliquando admodum ſecundæ, curſum uitæ perpetuum ſine offenſione, & calamitate conficere potuiſſe. nam, cum Cadmus Harmoniam, Peleus Thetida uxores duxiſſent, & utriuſque nuptijs etiam Dij immortales interfuiſſent, illum triũ filiarum, Semelæ, Agauæ, Inônis miſerabiles caſus ita grauiter perculerunt, atque afflixerunt, ut in anguem uerſus ſit: hic amiſſo filio Achille, in Co inſula uitam inopem, & miſeram traduxit, mortemq; cum ſummo animi dolore, & cruciatu oppetijt. Verba Pindari non aſcribam. petat, qui uolet, ex ipſo fonte.

-tetigiſſe] affeciſſe, commouiſſe. Cic. ad Att. lib. 2. *minæ, quæ mihi proponuntur, modice me tangunt*.

dulcia ſunto] aliud eſt pulchrum, aliud dulce. licet hoc ex ſimilitudine formæ muliebris intelligere. ſunt enim quædam mulieres formoſæ illæ quidem, ſed inſuaues, , & iniucundæ, ſine lepôre, & illecebra: aliæ minus formoſæ, ſed ſuauitate, & lepôre, atque illecebra commendatæ.

-agunto] impellunto, aut ducunto. epiſt. ad Auguſtum, *Ille per extenſum funem mihi poſſe uidetur Ire poëta*, &c.

-ſi uis me flere] ſic M. Tull. de Orat. ad Qu. fratr. lib. 2. *neque fieri poteſt, ut doleat is, qui audit, ut oderit, ut inuideat, ut pertimeſcat aliquid, ut ad fletum, miſericordiamq; deducatur, niſi omnes ÿ motus, quos orator adhibere uolet iudici, in ipſo oratore impreſſi eſſe, atque inuſti uidebuntur*, &c. quæ deinceps ſequuntur. nam ad hunc locum ualdè pertinenr. ſic Ariſt. lib. 3. de arte dicendi. συνομοιοπαθεῖ ἀεὶ ὁ ἀκούων τοῦ παθητικῶς λέγοντι. id eſt, ſimiliter ſemper afficitur is, qui audit, atque is, qui affectus commouet dicendo.

-tunc tua me infort. læd. Tel. uel P.] hîc eſt locanda interpunctionis nota, hoc modo, Tunc, id eſt, cum ipſe primus dolebis, ô Telephe, uel Peleu, tua infortunia mihi lacrymas excutient: tunc me moleſtia afficient. ſequitur deinceps, *malè ſi m. l.*

-malè

-malè ſi mandata loq.] ſin autem parteis tibi à fortuna datas ages indecenter, & ineptè: ſi & uerbis uteris à perſona, quam ſuſtines, atque à fortuna tua alienis, & uultu hilari procedes in ſcenam, cum ſis calamitoſus, exul, mendicus: tunc aut me tibi minus attentum præbebo, aut te irridebo. oratio igitur & actio debent perſonæ, & fortunæ congruere, & conuenire. quidam exiſtimant, hunc eſſe ordinem uerborum, ſi loquĕris, malè mandata: id eſt, ſi ea loquĕris, quæ ſunt à tua fortuna aliena, tui auctoris culpa, qui eam orationem tibi attribuerit, aut dormitabo, aut ridebo: à quibus diſſentio.

Format enim natura] ſic Homer. ὀδ.σ. Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο Πάντων, ὅσσά τε γαῖαν ἔπι πνείει τε, καὶ ἕρπει. Οὐ μὲν γάρ ποτέ φησι κακὸν πείσεσθαι ὀπίσσω, Ὄφρ' ἀρετὴν παρέχωσι θεοί, καὶ γούνατ' ὀρώρῃ· Ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ λυγρὰ θεοὶ μάκαρες τελέσωσι· Καὶ τὰ φέρει ἀεκαζόμενος τετληότι θυμῷ· Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων, Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγησι πατὴρ ἀνδρῶν τε, θεῶν τε. & Terent. in Hecyra, *Omnibus nobis, ut res dant ſeſe, ita magni, atque humiles ſumus.* hoc igitur ſignificat Horatius, nos aptos eſſe natura ad omnem fortunarum habitum: id eſt, ad omnem fortunæ uarietatem uultu, & fronte, atque adeò animo declarandam, & exprimendam, ut, ſi fortuna ſit ſecunda, læti, atque hilares ſimus: ſin ad uerſa, fracti, humiles, ac demiſſi: ſequitur deinde oratio, quæ tales animorum motus, atque habitus interpretetur.

Aut ad humum deducit] pluribus uerbis dixit, quod uno dicere licet, *affligit.*

Si dicentis erunt] hic uerſus P. Victorij ſententiam in explicandis uerbis illis, *Proijcit ampullas*, &c. refellit. ſi loquentis oratio (inquit Horatius) erit ab eius fortuna aliena, ridebunt equites, & reliqui ſpectatores. Itaque, ſi Telephus, & Peleus regno pulſi, & exules, ampullas loquentur, id eſt, uerbis utentur elatioribus, grandioribus, amplioribus, quàm tales perſonas deceat, non modò miſericordiam auditoribus non commouebunt, uerùm etiam riſum mouebunt.

Intererit multum Dauus'ne] uariis modis mutatus, & corruptus eſt hic uerſus. nam cum in omnibus ferè libris manuſcriptis legatur vel *an Eros*, uel *Heros'ne*, alij repoſuerunt, *Dauus, an Heros*: alij *diues, an Irus*: alij *Dauus, herus'ne*: alii *Diuus, an Heros.* quarum lectionum nullam probo, & eas omnes puto eſſe corruptas. Nam primùm Dauus, & Heros perſonæ ſunt ita diſſimiles, ac diſpares, ut ea res admonitione non egeat. quis enim ita hebes, & tardus eſt, ut neſciat intereſſe, vtrùm Dauum loquentem faciat, an Agamemnonem? Præterea Dauus proprium ſerui nomen eſt, quamuis à natione impoſitum: at heros nomen omnium Heroum commune. deinde lectio *diues, an Irus* non placet eadem ratione: quia Irus proprium nomen ſit mendici illius Homerici, diues omnium diuitum commune. idemq; de lectione *Dauus'ne, herus'ne* ſentiendum, ut omittam quòd ſuperuacaneum etiam fuit Horatio, nos de domini, & ſerui loquentis differentia admonere. Reſtat quarta, *Diuus'ne loquatur, an Heros*, quam audio quibuſdam uiris doctis omnium optimam uideri. Sed ne hæc quidem mihi probatur. Nam Diui in comœdijs quidem nunquam introducuntur loquentes: in tragœdiis autē rarò admodum, tum ſcilicet, cum dignus aliquis uindice nodus inciderit, ut ait Horatius in hac epiſtola, idq; ad explicandas, & expediendas turbas ortas in tragœdia, quæ humano conſilio non uidebantur expediri poſſe. Quòd ſi aliquando Diuus aliquis intercedit nulla turba exorta, vt Pallas apud Sophocl. in Aiace: id fit propter aliam neceſſariam cauſam, quemadmodum in ea, quam dixi, Sophoclis tragœdia. Iccirco enim Pallas prologi partes agit, quia abſurdum erat futurum, Aiacem, ſuum ipſius facinus proloqui, ac proferre: neque quiſ-

quam alius erat, qui ſciret, eum mente captum pecudes iugulaſſe: quippe qui & noctu, & occultè rem illam perfeciſſet. Præterea cum ſit neceſſe Deos humano more loqui: alioquin à nobis ne intelligantur quidem: nullus autem excogitari poſſit hominum ſermo grandior, aut grauior, aut elatior, quàm heroicus: non uideo, quid ſit, quamobrem Horatius, aut quiſquam alius dicat intereſſe, utrùm deus loquatur, an Heros. tolerabilius erat, ſi dixiſſet intereſſe, utrùm loquatur Apollo, an Menelaus: Venus, an Helena. ſed quid fruſtrà lectorem moror, cum agatur hic de perſonis comicis? ego igitur hunc uerſum ita legendum eſſe dico, *Intererit multum Dauus'ne loquatur, Eros'ne:* ut ſignificet intereſſe utrùm loquatur ſeruus callidus, uerſutus, fallax, improbus, & nequam, an ſimplex, apertus, ueritatis amicus, fidelis, & frugi. Perſpicuum eſt enim Horatium hoc loco docere, quemadmodum differt ſeruus à ſeruo, ætas ab ætate, fœmina nobilis & potens, à plebeia, & humili, genus & inſtitutum vitæ ab alio, natio à natione, locus à loco: ita inter orationes intereſſe oportere. Eſſet autem abſurdum, atque ineptum, cùm his uerſibus loquatur de perſonis comicis, infrà autem deinceps de tragicis ab illo uerſu, *Scriptor honoratum ſi fortè*, &c. inculcare hic alieno loco deos, & heroas. De Erote porrò, uideor mihi legendo obſeruaſſe, ſeruos eos, qui hoc nomine appellantur, magna ex parte eſſe benè moratos, fideles, & caros, utileſq; dominis: Meminerunt omnes, ſeruum illum Ciceronis Erotem, eſſe à domino libertate donatum, quòd cauſam, quam dicturus erat Cicero, cum ad eam nondum ſatis paratus eſſet, in poſterum diem dilatam nunciaſſet: Dauos uerò ſubdolos, mendaces, fallaces, dominoq; ſuſpectos. Iam uerò non eſt id omittendum, quod ad meæ coniecturæ rationem confirmandam uehementer pertinet. Cum abhinc duodecim circiter annos eſſem Toloſæ, incidi in quoddam exemplar pandectarum iuris ciuilis, manu exaratum. in eo animaduerti nomen ſerui *Eros* paſſim ſcriptum cum aſpiratione *Heros*. ex ea ſcriptura, ab illo iam tempore orta mihi ſuſpicio eſt, in exemplaribus Horatianis manu ſcriptis antiquiſſimis, & non ita corruptis, ſic hunc uerſum, in quo uerſamur, ſcriptum fuiſſe, *Intererit multum Dauus'ne loquatur, Heros'ne*. ſecutos eſſe poſteà quoſdam homines ſemidoctos, qui, cum reperiſſent hoc nomen ſcriptum cum aſpirationis nota, eoq; nomine eum ſignificari putarent, qui inter diuinam, & humanam naturam interiectus eſt: ſcirent autem priorem eius ſyllabam eſſe longam, atque iccircò numerum, ac menſuram conſtare non poſſe, uerſum commutare auſi ſunt, & in locum prioris ſcripturæ *Heros'ne: an Heros* ſubſtituerint. atque hanc primam fuiſſe puto huius loci maculam, ac labem. ex hac ſtirpe (vt ſolent amplificari, ac dilatari mala) cetera huius uerſus errata, mendaq; nata ſunt, dum ſuum quiſque iudicium ſecutus, ſuoq; ingenio confiſus, deletis germanæ ſcripturæ ueſtigijs, nouam lectionem confingit, & comminiſcitur. meam coniecturam adiuuant & codices nonnulli Horatiani, in quibus ineſt hæc ſcriptura, *Heros'ne*.

Florente iuuenta] *ἀκμαζούσης ἡλικίας*. quod alio loco docuimus.

Feruidus] M. Tull. in Catone maiore. *epulabar igitur cum ſodalibus omninò modicè: ſed erat quidam feruor ætatis, qua progrediente omnia fiunt etiam in dies mitiora.*

-ſibi conuenientia] ſibi conſtantia, & in quibus extrema conueniant cum primis, utraque cum mediis.

Scriptor] hîc eſt apponenda interpunctionis nota.

Impiger, iracundus, inexorabilis, &c.] quia talem deſcribit Homerus. atque iracundiam quidem ex primo iliados perſpicere licet. ingenio autem inexorabili cum fuiſſe, declarat liber nonus, ubi ab Aiace *σχέτλιος*, & *νηλὴς* appellatur

&

& eodem libro cum Phœnix longa oratione eum ad lenitatem deducere ſtuduiſſet, Meleagri exemplum adhibuiſſet, munera commemoraſſet, quæ ſe Græci ultrò promittebant daturos, ſi ſe exorari ſineret, cetera denique collegiſſet, quæ ad animum iratum placandum, ac mitigandum ualere debuerant: his omnibus ne tantillum quidem commotus eſt, ut Græcis laborantibus ſuccurreret, auxiliumq; ferret. Magna ſanè uis eſt ad miſericordiam commouendam, in ijs uerſibus, quibus exponit Phœnix, illum ſibi à Peleo puerum eſſe traditum, & commendatū, abs ſeſe magno ſtudio, magnaq; cura educatum ea ſpe ducto, fore, ut, cum ipſe liberos ex ſe non ſuſcepiſſet, eſſet ille ſibi filij loco. Iam uerò alij, qui deinceps ſequuntur, uel ſaxum flectere poterant, quos non me pigebit aſcribere, ut inſignis Achillis acerbitas, & inexorabilis animus magis appareat, qui de ſententia à tali uiro, taliq; oratione non potuerit demoueri. hæc igitur Phœnix, Αλλ' Αχιλεῦ, δάμασον θυμὸν μέγαν· οὐδέ τι σε χρὴ Νηλεὲς ἦτορ ἔχειν· στρεπτοὶ δέ τε, καὶ θεοὶ αὐτοὶ, Τῶν περ καὶ μείζων ἀρετὴ, τιμή τε, βίη τε. Καὶ μὲν τοὺς θυέεσσι, καὶ εὐχωλῇς, ἀγανῇσι, Λοιβῇ τε, κνίσῃ τε παρατρωπῶσ' ἄνθρωποι Λισσόμενοι, ὅτε κέν τις ὑπερβήῃ, καὶ ἁμάρτῃ. reliquos uerſus petat, qui uolet, ex Homero. Patroclus item ἰλ. π. ait, patrem ei non eſſe Pelea, neque matrem Thetidem, ſed eum è mari, ſaxisq; præruptis eſſe natum. ſic Patroclus, Νηλεὲς· οὐκ ἄρα σοίγε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεύς, Οὐδὲ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα, Πέτραι τ' ἠλίβατοι. Poſtremò Apollo in ea oratione, qua ſuadet ceteris Dijs ut Hectoris corpus parentibus permittant, ut honore ſepulturæ ab eis afficiatur, potius, quàm Achilli gratificentur, ait Achillem neque animo eſſe ad æquitatem propenſo, neque flexibili uoluntate, ſed immanitate, & feritate quadam leonina præditum, omnemq; humanitatem, ac miſericordiam exuiſſe. ſic Apollo, Αλλ' ὀλοῷ Αχιλῆϊ θεοὶ βούλεσθ' ἐπαρήγειν, Ω οὔτ' ἄρ φρένες εἰσὶν ἐναίσιμοι, οὔτε νόημα Γναμπτὸν ἐνὶ στήθεσσι. λέων δ' ὥς, ἄγρια οἶδεν, &c. impigrum autem, fortem, & ſtrenuum accipio, ἀγαθὸν, ἀνδρεῖον. talem enim facit Homerus, quod & Ariſtot. teſtatur in lib. περὶ ποιητ.

- acer] *ſit* ſubintelligendum.

Iura neget ſibi nata] ἰλ. α. Αλλοισιν δὴ ταῦτ' ἐπιτέλλεο, μὴ γὰρ ἔμοιγε Σήμαιν'· οὐ γὰρ ἔγωγ' ἔτι σοι πείσεσθαι ὀΐω.

- nihil non arroget armis] ἰλ. χ. & φ. & alibi.

- ferox] animoſa, uehemens, elata. ζαμενῆ uocat Pindarus εἰδ. δ. πυθ. licet autem hoc ex Medea Euripidis cognoſcere. ſed longè diuerſa ab ijs, quæ poëtæ tragici, & ceteri ſcriptores de Medeæ ferocitate, actimonia, & impotentia, de fratre Abſyrto obtruncato, de filijs eius ſua manu necatis, litteris prodiderunt, longè (inquam) alia, ac noua de ea narrat Pauſanias in Corinthiacis, nempe eā Iaſoni nuptam, Corinthiq; reginam, filios, qui ſibi quotannis naſcerentur, in templo Iunonis occultare eſſe ſolitam, immortales eos futuros ſperantem: uerùm cum hæc ſpes eam fefelliſſet, & cum ſe errasse tandem cognouiſſet, eodemq; tempore ab Iaſone deprehenſa eſſet: illum ei multum oranti ignoſcere noluiſſe, & ita Iolcum, ea relicta, nauigaſſe: Medeam autem regno Corinthi Syſipho commendato, ac tradito, illum ſecutam eſſe. Sed quòd ad hunc locum pertinet, uide Eurip. Medeam.

- inuictaq;] Eurip. in Medea, Δεινὴ γάρ· οὔτοι ῥᾳδίως γε συμβαλὼν Εχθράν τις αὐτῇ καλλίνικον ᾄσεται. ibidem ſic Medea loquitur Ερπ' εἰς τὸ δεινόν· νῦν ἀγὼν εὐψυχίας, id eſt, *aggredere ad rem terroris plenam. nunc certatur de animi magnitudine, & præſtantia.*

- flebilis Ino] Athamantis, & Inonis duo filij, Learchus, & Melicerta fuiſſe dicuntur. Ac Learchum quidem Athamas furore præceps interfecit, & in lebetē

aquæ feruentis plenum conіecit: mater autem Ino ipſa quoque amentia & furore affecta, uel (ut alij uolunt) metu perterrita, cum Melicerta auſugit, & in mare deſilit: quæ poſteà Dea facta, & Leucothea dicta eſt, eiusq; filius Melicerta, Palæmō appellatus. uide Homerum ὀδυσσ.ε. & interpretes ad illum locum, Τὸν δ᾽ εἶδεν Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνὼ Λευκοθέη. & Pindari interpr. ὀλυμπ. εἰδ. β. ibi, λέγοντι δ᾽ ἐν καὶ θαλάσσᾳ Μετὰ κόραισι Νηρῆος Ἁλίαις βίοτον ἄφθιτον Ἰνοῖ τετάχθαι τὸν ὅλον ἀμφὶ χρόνον· & Euripidem in Medea, ubi chorus ait, Inonem duobus filijs necem attuliſſe.

Perfidus Ixion] cur Ixion dicatur perfidus, cùm ex alijs ſcriptoribus, tùm ex Pindari interprete πυθ. εἰδ. 6. cognoſcere licet: cuius hæc uerba ſunt, à nobis ſic Latinè reddita. Ixion ſiue Antiônis, ſiue Piſionis, ſiue Martis, ſiue Phlegiæ filius (nam diſſentiunt inter ſe auctores) Diam Deionei filiam duxit uxorem. Erat autem in more poſitum apud ueteres, ſponſarum patribus munera quædam dare, ut & Homerus indicat, Πρῶθ᾽ ἑκατὸν βοῦς δῶκεν, ἔπειτα δὲ χίλι᾽ ὑπέστη Αἶγας ὁμοῦ καὶ ὄϊς. Deioneus igitur Ixionem, ut mos erat, filiæ ſuæ uirum munera poſcebat. Ixion uerò cum ab illo crebrò appellaretur, atque adeò urgeretur, foſſam faciendam curauit, eamq; materia, quæ ignem facile, & ſubitò concipere poſſet, impleuit. quo facto, ſocerum quaſi ad epulas opiparas, & ſumtuoſas inuitauit. Ille autē inſidiarum, & fraudis ignarus, cum ad eum locum, ubi foſſa ſuberat, acceſſiſſet: in eam iam inflammatam incidit, & ita flammis conſumtus eſt. Iam uerò cum Ixionem tanto ſcelere contaminatum nemo expiare uellet, cumq; eum omnes deteſtarentur, & contagionem aſpectus fugerent, cum ipſi Dij denique illum aſpernarentur, ab illoq; abhorrerent, ſolus Iupiter eius miſertus, maculam ex illo ſcelere cōceptam deleuit, eum ultro in cælum ſuſtulit, ſibi contubernalem fecit. At Ixion neque prioris beneficij, neque poſterioris memor, ecce tibi nouum animo concipit facinus, nouumq; flagitium aggreditur, & Iunonis amore incenſus rem cum ea habere meditatur. Iupiter autem hoc cognito nubem, ut Iunoni ſimilis eſſet, ſpecie quadam falſa conformauit: qua uiſa exarſit ille, & corpus cum ea commiſcuit: ex qua immanem quendam, & monſtroſum uirum procreauit, nomine Centaurum. Iupiter porrò manus, & pedes Ixionis rotæ arctiſſimis uinculis aſtrinxit: quam in perpetuum uolubilem effecit, eiq; rotæ Ixion alligatus clamat, benemeritis gratiam eſſe referendam.

Io uaga] ideò uaga, quia Argo, à Mercurio, interfecto, cui fuerat, poſteaquàm à Ioue in uaccam uerſa eſt, à Iunone cuſtodienda tradita, uſque eò uagata eſt, donec in Aegyptum peruenit, œſtro à Iunone immiſſo, qui aſſiduè eam inſectaretur.

- triſtis Oreſtes] nihil notius, nihil clarius Oreſtis furore. de quo uide Euripidis nobiliſſimam tragœdiam. Plato in Cratylo ſcribit Oreſtem nomine ipſo τὸ θηριῶδες τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἄγριον, καὶ τὸ ὄρεινον, id eſt, feritatem, immanitatem, & montanam quandam naturam, declarare. uide annot. ad ſaty. 111. lib. 2.

Si quid inexpertum ſc. com.] ſi quam tragœdiam ſcribere cogitas, in qua perſonæ ſint nouæ, neque dum ab ullo poëta tractatæ, uide, ut tales ſint uſque ad extremum, quales ſtatim ab initio abs te productæ ſunt. inexpertum, ualet non expertum πεῖρας..., non tractatum, non ſpectatum. nam & M. Tull. *expertam* uirtutem dixit patiendi ſignificatione, orat. pro Corn. Balbo, his uerbis. *cuius igitur audita uirtus dubitationi locum non daret, huius præſens, experta, atque perſpecta, obtrectatorum uoce læderetur?*

Diff. eſt propr. comm. dic.] communia hoc loco appellat Horatius argumenta fabularum, à nullo adhuc tractata: & ita, quæ cuiuis expoſita ſunt, & in medio quodammodo poſita, quaſi uacua, & à nemine occupata. talia igitur argumenta

gumenta difficile eſt abs te nunc primum occupata,& ſuſcepta ita tractare,ut pro priè tua iure dici poſſint.

Iliacum carmen] quod commune non eſt,ſed Homeri proprium: tamen publicum,ut mox dicemus.

- deducis in actus] in ſcenam producis, in tragœdiam confers,ex Iliade perſonas tragicas ſumis, & tragœdiam componis. Plato lib. 10. de Rep. Homerum τραγῳδίας ἡγεμόνα, καὶ διδάσκαλον, id eſt, tragœdiæ ducem, & magiſtrum nominat.

Publica mat.priu.] antequàm hunc locum explicemus, quid interſit inter publicum, & commune, uidendum. falluntur enim, qui hæc nihil inter ſe differre exiſtimant. Publicum igitur dictum eſt,quaſi populicum.ita publicum eſt,quod eſt totius populi,ut campus Martius,publicus eſt populi Rom.ager Campanus lege agraria lata,publicatus eſt: Regnum Cypri lege Clodia populi Romani publicum factum eſt: prætor,conſul,& ceteri magiſtratus, & Reges ſunt publicæ perſonæ. nam totius populi perſonam ſuſtinent. publico opponitur priuatum, ut cum dicimus,*ius publicum, ius priuatum: publica perſona, priuata perſona: iudicium publicum, iudicium priuatum: Rex, priuatus.* Horat.ſaty.111.lib.1. *Priuatuſq; magis uiuam te Rege beatus.* & infrà.–*fuit hæc ſapientia quondam Publica priuatis ſecernere.*Cicero pro Murena. *Odit populus Rom. priuatam luxuriam: publicam magnificentiam diligit.* Idem in Rull. ad pop. *Si eſt priuatus ager Recentoricus, quid eum excipis? ſin autem publicus, quæ eſt iſta æquitas?* Commune duobus modis accipitur? uno modo commune appellamus,quod eſt duorum,aut plurium, *ut paries communis, communis domus, ager communis, epiſtola communis*: atque harum rerum communium cauſa competit actio communi diuidundo: à quarum ſimilitudine dicimus *Martem communem,mortem communem, uitam communem.* & ita illud M.Tullii pro Roſc. Amer.*quid tam commune, quàm ſpiritus uiuis, terra mortuis,mare fluctuantibus,littus eiectis?* Altero modo communia dicimus,quæ à nemine ſunt occupata,neque poſſeſſa, & poſſunt fieri occupantis, ut *aqua profluens aër,littus maris,lapilli & gemmæ in littore maris, theatrum*:quarum rerum cauſa non datur actio communi diuidundo apud iuriſconſ.Opponitur autem commune proprio,vt Cic. pro Sylla. *Tempus agendi fuit mihi magis proprium,quàm ceteris: doloris uerò & periculi fuit illa cauſa communis.* idem epiſt. ad Dol. lib. 9. *Quòd me amas, id tibi commune eſt cum multis: quòd tu ipſe tam amandus es, tamq; dulcis,tamq; in omni genere iucundus, id eſt propriè tuum.* Accipienda portò hoc loco communia, quæ à nemine ſunt occupata, id eſt, quæ nondum ſunt à quoquam tractata, ut diximus. His igitur expoſitis, hunc locum ſic explicamus, publica materies eſt exempli cauſa, Ilias Homeri. eſt enim opus publicum, & totius populi factum, quanuis ab Homero inuentum, ſcriptum, & editum. Hæc igitur materia tui iuris, tuiq; mancipi fieri poterit, ſi non hærebis in circulo omnibus patente,& contemto, id eſt, ſi tuum auctorem, quem tibi propoſuiſti ad imitandum, non ſequeris ita religioſè,ut nihil addas de tuo,nihil inuenias,nihil immutes:trita quædam,& uulgata,& omnibus expoſita,& facilia, & ἐγκύκλια perſequaris. *Non circa* autem ſcriptum offendi in omnibus libris manuſcriptis.

Nec uerbum uerbo,&c.] id eſt, & ſi non ſtudebis uerbum è uerbo exprimere, vt religioſus,& fidus interpres: ſi non te præbebis ita ſedulum, ac fidelem interpretem, ut ne paululum quidem à tuo auctore diſcedere audeas. monet igitur hoc loco Horatius,ne eos,quos nobis propoſuimus imitandos, aut è quibus argumentum ſcribendi petimus,ita ſequamur, ut interpretes, ſed potius ut è fontibus eorum, iudicio,arbitrioq; noſtro, quantum, quoq; modo uidebitur, hauriamus. hoc enim ſe conſilio uſum eſſe ſcribit M. Tull. & quidem iis ipſis uerbis,

quæ modo vſurpaui, in Stoicis imitãdis, & in quæſtione de officiis. quod item ſe fe ciſſe ſcribit in orationibus inter ſe contrarijs Aeſchinis, Demoſthenisq; conuer t ndis. *nec conuerti* (inquit) *ut interpres, ſed ut orator, ſententijs ijſdem, & earum formis, tanquam figuris, uerbis ad noſtram conſuetudinem aptis in quibus non uerbum pro uerbo neceſſe habui reddere, ſed genus omnium uerborum, uimq́; ſeruaui. non enim ea me annumerare lectori putaui oportere, ſed tanquam appendere.* hoc autem præceptum ad elocutionem referendum eſt.

-nec deſilies imit. in arct.] id eſt, & ſi te non conijcies in eas anguſtias, uide licet nimium longè ab eo, quem tibi propoſuiſti ad imitandum diſcedendo, unde te explicare honeſtè non poſſis: unde egredi uel turpe ſit futurum, uel operis natura, ac ratio non ferat. nam hæc cuiuſcunque operis, lex eſt, ne quid inchoatum relinquatur.

-proferre] recta eſt ſcriptura. eſt enim proferre extrà, & foras ferre, ut alibi annotauimus.

-ſcriptor cyclicus] poëta circumforaneus, circulator, qui ſolebat ſuum carmen in corona recitare. nonnulli Antimachum ſignificari putant: de quo M. Tull. in Bruto. *Nec enim poſſet idem Demoſthenes dicere, quod dixiſſe Antimachum Clarium poëtam ferunt: qui, cum conuocatis auditoribus legeret eis magnum illud, quod nouiſtis, uolumen ſuum, & eum legentem omnes, præter Platonem, reliquiſſent, legam* (inquit) *nihilominus: Plato enim mihi unus inſtar eſt omnium.* nonnulli, & ij quidem docti, poëtam quendam alium, qui ſcripſit *κυκλικά*, ſæpe ab interpretibus Græcis commemoratum, ſignificari uolunt, in quibus eſt M. A. Muretus. de hoc poemate Philoponus in librum primum *ἀναλυτικ.* (vt vulgò citant) *ἔστι δὲ καὶ ἄλλο τι κύκλος ἰδίως ὀνομαζόμενον ὃ ποίημα τινὲς μὲν εἰς ἑτέρους, τινὲς δὲ εἰς ὅμηρον ἀναφέρουσιν*, &c.

Fortunam Priami] Antimachum non ſignificari ab Horatio, ex eo maxime intelligere licet, quòd Antimachus bellum Thebanum ſcripſit: quod multis annis ante Troianum geſtum eſt: hic autem, quem reprehendit Horat. bellum Troianum: vt omittam, quòd principium poëmatis Antimachi hoc fuiſſe teſtantur Græci interpretes, *Ἔννεπετε κρονίδαο διὸς μεγάλοιο θύγατρες*. cuius uerſus longè alia ſententia eſt, quàm huius, quem hoc loco de Græco expreſſum profert Horat.

Parturient montes, naſcetur, &c.] prouerbium in glorioſos oſtentatores, & eos, qui magna de ſe expectatione concitata, nihil ea dignum ad extremum afferunt. Athenæus lib. 14. ſcribit, Tacham Regem Aegyptiorum, cum Ageſilaum Lacedæmoniorum Regem, breuis ſtaturæ hominem, qui iccircò uenerat, ut cum eo belli ſocietatem iniret, eiq; auxilium ferret, hoc intempeſtiuo ioco laceſſiſſet, *ὤδινεν ὄρος· ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο· τὸ δ' ἔτεκεν μῦν*, id eſt, parturiebat mons: at Iupiter metuebat, ille autem murem peperit, regno ſuo eſſe ſpoliatum, priuatumq́; eſſe factum, alienato à ſe Ageſilao, ſocietateq; diremta.

Dic mihi Muſa uirũ] principiũ Odyſſ. *Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον*, &c.

Antiphaten] Antiphates Rex Læſtrygonum, à quibus Vlyſſes, eiusq; ſocij ad unum diſcerpti eſſent, niſi funibus anchorarum præciſis quamprimùm è portu ſoluiſſent, ſeſeq; in altum recepiſſent: quo ex periculo tamen non omnes naues ſeruatæ ſunt, ſed aliquot cum uectoribus perierunt. narrantur hæc ab Vlyſſe *ὀδ. κ. Δή τό τ' ἐγὼν ἑτάρους προΐειν πεύθεσθαι ἰόντας*, &c.

Scyllamq́;] Scylla (ut ſcribit interpres Hom. *ὀδυσ. μ.*) Phorcinis, & Hecatæ filia: cuius latera catulis latrantibus ſuccincta fuiſſe dicuntur. reuera Scylla uortex aquarum fuit, cui ſaxa uolubilia, uagaq́; ſuberant. alii rupem, ſeu ſcopulum eſſe dicunt. Homerus autem libro Odyſſ. ſuprà commemorato, eam deſcribens,

ait

ſit uocem mittere uoci catuli nuper admodum nati ſimillimam : ipſam monſtrum eſſe ingens,& immane,& uel Deo immortali formidoloſum, pedes habere duodecim omnes ad inceſſum ineptos : ſi quò autem ire uelit,eò pennis uolare, non pedibus ambulare:ſex ei colla eſſe longa,& in unoquoque eorum caput ineſſe horribili aſpectu, in ore triplicem dentium ordinem crebrorum, & cruentorum : cetera ex Homero pete : cuius hi ſunt uerſus . *Ενθα δ' ἐνὶ σκύλλη ναίει δεινὸν λελακῦια, Τῆς ἤτοι φωνὴ μὲν ὅση σκύλακος νεογιλλῆς Γίνεται, αὐτὴ δ' αὖτε πέλωρ κακὸς, οὐδέ κε τίς μιν Γηθήσειεν ἰδὼν, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν*, &c.M.Tull.orat.de Aruſp. reſponſis. *Quam Scyllam tam eminentibus canibus , tamq; ieiunis poëtæ fingendo exprimere potuerunt, quàm quibus iſtum uidetis Gellijs, Clodijs, Titijs roſtra ipſa mandentem ?* Idem Verr.de ſupplicijs. *Hoc infeſtior nautis Verres, quàm Scylla, quòd multo ſe pluribus, & maioribus canibus ſuccinxerat.* De Scylla lege Apollonium lib.4. Argon.& interpretem .

- cum Cyclôpe] ὀδυσσ.ι. Polyphemi, & Cyclopum fabula narratur.Homer. *Ενθα δ' ἀνὴρ ἐνίαυε πελώριος , ὅς ῥα τὰ μῆλα Οἶος ποιμαίνεσκεν ἀπόπροθεν , οὐδὲ μετ' ἄλλους Πωλεῖτ', ἀλλ' ἀπάνευθεν ἐὼν ἀθεμίστια ᾔδη. Καὶ γὰρ θαῦμ' ἐτέτυκτο πελώριον, οὐδὲ ἐῴκει Ανδρί γε σιτοφάγῳ*, &c.

Nec reditum Diomedis ab interitu] id eſt,nec reditum Diomedis à bello Troiano,aut aliam narrationem, nimis longè repetit. Antimachum obſcurè reprehendit, qui poëma ſuum de Diomedis caſibus conſcriptum, ab interitu Meleagri patrui orſus eſt. Meleager Tydei frater fuit Oenei filius : qui, cum aprum Calydonium interfeciſſet,eiusque pellem, & caput, Atalantæ amicæ ſuæ donauiſſet,Theſtiadæ eius auunculi vtrunque illi ademerunt, & Meleagro inſidias compararunt. Qua re cognita ille eos interfecit. Althæa Meleagri mater ob fratrum ſuorum cædem filio irata,eum execrata eſt, eique interitum exoptauit . Cum Calydon poſtea à Curetibus oppugnaretur, neque iam Calydonij impetum hoſtium ſuſtinerent, Meleager neque patris, neque matris iam placatæ rogatu opem ferre patriæ uoluit. flexus tandem,& victus Cleopatræ uxoris precibus, hoſtes à mœnibus Calydonis propulſauit,ac profligauit,periculoq; patriam liberauit. Althæa autē odio in filium priſtino renouato,facem ei à Parcis donatam,qua eius uita definiebatur, inflammauit, & conſumſit. quo facto ille interijt. uide Homer. & Euſtat. ἰλιάδ. ι.

Nec gemino] Iupiter Ledæ amore captus , ſub cycni ſpecie rem cum ea habuit. ex hoc concubitu Leda ouum peperit , idque in capſam quandam condidit, ex quo poſtea Pollux, & Helena nati ſunt.Caſtor autem, & Clytemneſtra ex altero,quod illa à Tyndaro compreſſa ediderat,extiterunt. Quanuis igitur Helenæ raptus Græcis belli Troiani cauſam præbuerit,non tamen Homerus ab ouo illo, ex quo excluſa Helena eſt,id eſt,non tam ex alto rem repetit,neque uſque à capite arceſſit,ſed ab ira Achillis egregium illud,& immortale poëma orditur .

- & in medias res, &c.] in medias res ita rapit auditorem,ut is earum principium non deſideret .

- mentitur] veriſimiliter.nam docuit alios Homerus ita falſa dicere,& mentiri,quemadmodum oportet,inquit Ariſtot.lib.de poet.

- quæ Deſperat, tractata] id eſt,quæ uidet nullum orationis nitorem, neque ornatum capere, ſi à ſe tractentur,ea prætermittit .

Si plauſ.eges aul.manentis] id eſt,ſi ſpectatorem cupis tibi contingere,qui tantiſper ſpectet,donec aulæa(quibus obtenditur,ornaturque ſcena)remoueātur: qui non diſcedat è cauea antequàm aulæa ſublata ſint.plauſorem appellat ſpectatorem plauſu fauentem.uide ſup.in epiſt.ad Aug.lib.2. ad illum locum *Quattuor , aut plures aulæa premuntur in horas* .

&

- & vſque Seſſuri] ab hoc uerbo *Seſſorem* nominauit ſpectatorem epiſt. ad Iul. Flor. *In uacuo lætus ſeſſor, plauſorq́; theatro*: & ſedilia, ſedes, unde ſpectabant hoc libro infrà. *Nondum ſpiſſa nimis complere ſedilia flatu*.

- donec cantor, vos plaudite, dicat] id eſt, donec peracta ſit fabula. M. Tullius poſuit tranſlatè in Catone. *neque enim hiſtrioni, ut placeat, peragenda eſt fabula: modò in quocunque fuerit actu, probetur: neque ſapienti, uſque ad plaudite, uiuendum: breue enim tempus ætatis ſatis eſt longum ad bene, honeſteq́; uiuendum.*

- decor] id eſt, *τὸ πρέπον*, decôrum.

Mobilibus] non leuibus, aut inconſtantibus, ut quidam putat, ſed quæ uariatis ætatibus immutantur.

Reddere qui voces] puer, qui ſcit iam ad interrogata, & ad ea, quæ audiuit, reſpondere. ſic loquitur Virg. Aeneid. I. *- cur dextræ iungere dextram Non datur, ac ueras audire, & reddere uoces?* & Catull. de Thet. & Pelei nupt. *Nec miſſas audire queunt, nec reddere uoces.*

- iram Colligit, ac ponit temere] temerè iraſcitur, & temerè placatur. Ter. in Hecyra. *Pueri inter ſeſe quàm pro leuibus noxis iras gerunt? Quapropter? quia enim, qui eos gubernat, animus, infirmum gerunt.*

- cuſtode remoto] magiſtro. idem ſaty. IIII. lib. I. *Dum cuſtodis eges.* & ſaty. VI. *Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omneis Circum doctores aderat.* & infrà. *An cuſtos, famulusq́; dei Silenus alumni.*

Cereus in vitium flecti] cereus flecti, ex eorum genere eſt, quæ annotauimus ſuprà ad Od. VIII. lib. 4. ſignificat autem hoc loco mollem, & flexibilem. Itaque *cereus in uitium flecti*, id eſt, flexibilis ad uitium. nihil enim mollius cera: nihil, quod facilius ſequatur, quocunque ducas: nihil, quod magis arbitrio noſtro fingatur. Itaque Plato lib. 9. de Repub. cum apud eum Socrates, Glauconem, feram quandam animo depingere iuſſiſſet, uariam, & multorum, ac diſſimilium capitum, ex quibus alia cicuribus beſtijs, alia feris conueniant, ita reſpondet Glauco, *δεινοῦ πλάστου τὸ ἔργον· ὅμως δ' ἐπειδὴ εὐπλαστότερον κηροῦ, καὶ τῶν τοιούτων, ὁ λόγος, πεπλάσθω*, id eſt, *miri cuiuſdam, & ſollertis artificis opus: Veruntamen quoniam oratio facilius, quàm cera, & cetera id genus, in quaſlibet formas fingi, & flecti poteſt, eſto tibi ficta.* quem Platonis locum uidetur M. Tullius lib. 3. de oratore expreſſiſſe, his uerbis, *Nihil eſt enim tam tenerum, neque tam flexibile, neque quod tam facile ſequatur, quocunque ducas, quàm oratio.* Idem eod. lib. *ſed uerba nos cum iacentia ſuſtulimus, ſicut molliſſimam ceram ad noſtrum arbitrium formamus, & fingimus.*

Vtilium tardus prouiſor] ſic Ariſtotel. ῥητορ. β. *φιλοχρήματοι δὲ ἥκιστα, διὰ τὸ μήπω ἐνδείας πεπειρᾶσθαι*, id eſt, *minimùm pecuniæ amantes, aut cupidi ſunt iuuenes, propterea quòd nondum egeſtatis incommodum experti ſunt.*

Sublimis] elatus, & ferox. ſic Ariſtot. ibidem. *καὶ φιλότιμοι μέν εἰσι, μᾶλλον δὲ φιλόνικοι. ὑπεροχῆς γὰρ ἐπιθυμεῖ ἡ νεότης. ἡ δὲ νίκη ὑπεροχή τις*, id eſt, *& ambitioſi quidem ſunt, ſed magis uincendi cupidi. præſtantiam enim, excellentiamque expetit ætas florens: at uictoria, excellentia quædam eſt.*

- & amata relinquere pernix] ſic Ariſtot. eodem lib. *εὐμετάβολοι δὲ, καὶ ἁψίκοροι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας· καὶ σφόδρα μὲν ἐπιθυμοῦσι, ταχὺ δὲ παύονται*, id eſt, mutabiles autem ſunt, & in cupiditatibus ſatietate, ac faſtidio citò afficiuntur, & cùm uehementer concupiſcunt, tùm celeriter concupiſcere deſinunt.

Conuerſis ſtudijs] cum ætate conuertuntur ſtudia, & naturæ. iccircò mobiles naturas ſuprà appellauit, ut dixi.

- ætas uirilis] quæ media, & conſtans appellatur.

- inſeruit honori] ſtudet ambitioni: in ſtudio honorum occupatus eſt. *φιλοτιμεῖται*

τιμῶνται πρὸς ἄλλως. Ariſt.

- quod mox mutare laboret] cuius mox eum pœniteat. Ter. Andr. *Haud mu to factum*.

- vel quod Quærit,& inuentis,&c.] magnum hoc in primis, & graue ſenectutis incommodum,& ad quærendum omni ſtudio incumbere,& ab utēdo abhorrere.

- inuentis] quæſitis, partis. Ter. Heaut. *inueniendus eſt Aliquis, labore inuenta mea cui dem bona*.

- ac timet vti] ſic Ariſtot. ibid. ἀνελεύθεροι. ἓν γάρ τι τῶν ἀναγκαίων ἡ οὐσία. ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν ἐμπειρίαν ἴσασιν ὡς χαλεπὸν τὸ κτήσασθαι, καὶ ῥᾴδιον τὸ ἀποβαλεῖν, id eſt, *auari ſunt ſenes, atque illiberales. facultates enim in rebus ad uictum, cultumque neceſſarijs numerantur: ſimulq́; uſu didicerunt, quàm difficile ſit inuenire, quàm facile rurſus amittere*.

Vel quod res omnes timidè g.] Ariſt. ibid. κατεψυγμένοι γάρ εἰσιν. οἱ δὲ νέοι θερμοί. ὥστε προωδοποίηκε τὸ γῆρας τῇ δειλίᾳ. καὶ γὰρ ὁ φόβος κατάψυξίς τις ἐστι, id eſt, *frigent enim ſenes: iuuenes autem calent. itaque ad timiditatem ſenectus, quodammodo uiam munit. Nam & metus ipſe refrigeratio quædam eſt*.

- miniſtrat] adminiſtrat, gerit.

- ſpe longus] longinqua ſperans, exempli cauſa, conſilia capiens, quæ in longum tempus conferantur, cum breue admodum ei uitæ ſpatium ſit reliquum. nemo enim tam ſenex eſt, ut ſe annum non putet poſſe uiuere. ita ſuprà *ſpem longam* dixit, ad Sextium Od. IIII. lib. I. *Vitæ ſumma breuis ſpem nos uetat inchoare longam*. & ad Leuconoën, Od. XI. eiuſd. *ſpatio breui Spem longam reſeces*. Ariſt. tamē ibid. ita de ſenib. ζῶσι τῇ μνήμῃ μᾶλλον, ἢ τῇ ἐλπίδι, id eſt, uiuunt memoria potius, quàm ſpe.

- iners] ſegnis, & ad agendum ineptus ætatis uitio. Ariſt. ib. οὐ πρακτικοὶ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ κατὰ τὸ κέρδος.

- auiduſq; futuri] Ariſtot. ibid. καὶ φιλόζωοι, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ, διὰ τὸ τοῦ ἀπόντος εἶναι ἐπιθυμίαν· καὶ οὗ δὲ ἐνδεεῖς, τοῦτο μάλιστα ἐπιθυμοῦσι, id eſt, & uitæ ſunt cupidi, idq; maximè decurſo propemodum uitæ curriculo, propterea quòd eius rei, quæ abeſt, cupiditas eſt. Itaque, quo egent, id maximè concupiſcunt.

Difficilis] δύσκολος, moroſus. M. Tull. in Catone. *at ſunt moroſi, & iracundi, & difficiles ſenes*.

- querulus] μεμψίμοιρος. Ariſtoteles ſenes ὀδυρτικοὺς appellat, quod idē ualet.

- laudator temporis acti Se puero] Ariſtot. ibid. διατελοῦσι γὰρ τὰ γενόμενα λέγοντες. ἀναμιμνησκόμενοι γὰρ ἥδονται, id eſt, *res præteritas nunquam narrare intermittunt. lætantur enim, cum eas memoria repetunt*.

Multa ferunt anni uenientes,&c.] *anni uenientes* appellantur ab Horatio, uſque ab incunabulis ad corroboratam, & mediam ætatem: *recedentes* autem uſque à media ætate ad rogum. commoda porrò accipio, florem ætatis, uelocitatem, uires corporis, pulchritudinem, hilaritatem, ſenſus integros, ac uegetos: quæ omnia adimit hominibus ſenectus, atque in eorum locum reponit rugas, & canitiem, pedum tarditatem, infirmitatem, ac debilitatem, deformitatem, triſtitiam, cæcitatem, ſurditatem, obliuionem, ſtuporem, & cetera mala. quod item elegantiſſimè exponit Xenocr. in Axiocho, his uerbis, εἶτα λαθὸν ὑπεισῆλθε τὸ γῆρας· εἰς ὃ πᾶν συῤῥεῖ τὸ τῆς φύσεως ἐπίκηρον, καὶ δυσαλθές. κἂν μή τις θᾶττον, ὡς χρέος, ἀποδιδῷ τὸ ζῆν, ὡς ὀβολοστάτις ἡ φύσις ἐπιστᾶσα ἐνεχυράζει τοῦ μὲν ὄψιν, τοῦ δ' ἀκοήν, πολλάκις δὲ ἄμφω· κἂν ἐπιμείνῃ τις, παρέλυσεν, ἐλώβησατο, παρήρθρησεν, id eſt, deinde furtim ſubit ſenectus, in quam, quicquid habet natura Acherunticum, debile, ſanatu difficile, ac deſperatum, confluit. Quòd niſi quis ſat citò uitam, ut æs alienum, reddat,

reddat, inſtans, ut fæneratrix, natura pigneratur ab hoc uidendi ſenſum, ab illo auditum, ſæpenumero utrunque. Quòd ſi quis diutius manſerit in uita, eneruat, mutilat, membra luxat, ac debilitat. ſic Diphilus apud Strobæum Ἅπαντά τ' ἐργαζόμενος ἀσθενέστερα Πολιὸς τεχνίτης ἐστὶν ὁ χρόνος ὦ ξένε· Χαίρει μεταπλάττων πάντας ἐπὶ τὰ χείρονα.

- adiunctis] appoſitis, & accommodatis ætati.

Aut agitur res in ſcenis, aut] quædam ſunt agenda in ſcenis: eſtq; id, quod dicit Ariſt. διὰ τῆς ὄψεως, id eſt, rebus in conſpectu poſitis: quædam propterea quòd ſint nimis atrocia, aut horribilia, aut uiſu fœda, aut incredibilia, non ſunt coram agenda, ſed ea ſatis eſt ab hiſtrione, quaſi intus acta ſint, renunciari: & hoc modo miſericordiam commouent, aut terrorem animis inferunt ἐκ συστάσεως τῶν πραγμάτων.

Segnius irritant animos] minus afficiunt animos, quæ ſunt audita, quàm, quæ ſunt uiſa, aut ſpectata. Lucianus in Herodoto ex Herod. ut proximè planum fiet, τὰ δι' ὀμμάτων φαινόμενα, πιστότερα εἶναι τῶν ὤτων δοκεῖ.

- fidelibus] oculos iccircò fideles appellat, quia quæ cernuntur magis ualent ad fidem faciendam, quam quæ audiuntur, ut ſcribit Herodotus in Cliône. ὦτα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισιν ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν, id eſt, aures enim hominibus minus ſunt fideles, quàm oculi. *Incertos* alia ratione appellauit epiſt. 1. lib. 2.

- non promes in ſcenam] non produces in ſcenam: non conſtitues ante oculos ſpectatorum.

- quæ mox narret fac. p.] quæ mox referat perſona aliqua in ſcenam producta. præſens, id eſt, extrà, & coram ſpectatoribus. nomen *præſens* oppoſuit illi aduerbio *intus*.

Nec pueros coram, &c.] de Medea ſuprà diximus.

Aut humana palam] de Atreo, & Thyeſta & ſuprà diximus nonnulla ad Oden XVI. lib. 1. & res ita nota eſt, ut, qui hæc inculcare uelit, lectorum opera, & otio abuti uelle uideatur. iam hæc *promi in ſcenam, extrà, coràm, palàm, à præſente narrari*, idem ualent: quibus reſpondent è contrario, *intus narrari, tolli ex oculis*.

Progne] de Progne ſup. ad Od. XII. lib. 4.

Cadmus in anguem] vide, quæ ſup. de Peleo, & Cadmo coniunctè, leuiter attigimus.

- incredulus odi] quia ἀπίθανα, ἄλογα, μοχθηρὰ, ἀδύνατα, id eſt, non probabilia, ratione carentia, improba, & nefaria, & quæ fieri nullo modo poſſunt. lege Ariſt. περὶ ποιητ.

Ne've minor quinto, neu ſit p.] Non eſt dubium, quin actus, partes fabulæ fuerint: quot actus in fabula fuerint, incertum atque obſcurum, actum autem ab actu diſtinguere, id uerò non parum difficile eſt, ſi Donato credimus: neque deſunt uiri docti, qui quanuis perſpicuè aliter ſentiat Horatius, quattuor actibus tantùm conſtare fabulam poſſe dicant, modò hi quattuor actus iuſtam fabulæ magnitudinem expleant. ego uideo à M. Tull. & ceteris bonis ſcriptoribus tertium, quartum, & extremum fabulæ actum commemorari: quintum non reperi. idem ſcribens ad Qu. Fratrem libr. 1. tertium actum, extremum facere uidetur his uerbis. *Illud te ad extremum oro, & hortor, ut tanquam poëtæ boni, & actores induſtrij ſolent, ſic tu in extrema parte, & concluſione muneris, ac negocij tui diligentiſſimus ſis, ut hic tertius annus, tanquam tertius actus, perfectiſſimus, atque ornatiſſimus fuiſſe uideatur.* Ego Horatio, & Donato aſſentior, ut putem tragœdiam, & comœdiam quinque actibus cõſtare debere.

- reponi] iterum doceri, ut ſaty. X. lib. 1. *Nec redeant iterum, atque iterum ſpectanda*

da theatris.

Nec deus interſit, &c.] Ariſtot.lib. περὶ ποιητ. ſcribit utendum eſſe machina, ſeu machinatione: id eſt, deum eſſe adhibendum à machina, ad ea, quæ ſunt extra fabulam, expedienda: quæ uel anteà ſacta ſunt, neque hominem ſcire fas eſt, uel poſteà futura ſunt, & prædictionem, ac nunciationem deſiderant. Omnium enim rerum uidendarum facultatem Dijs attribuimus. uerba Ariſt. ſunt hæc, *φανερὸν οὖν ὅτι καὶ τὰς λύσεις τῶν μύθων ἐξ αὐτοῦ δεῖ τοῦ μύθου συμβαίνειν, καὶ μὴ, ὥσπερ ἐν τῇ Μηδείᾳ, ἀπὸ μηχανῆς, καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι τὰ περὶ τὸν ἀπόπλουν· ἀλλὰ μηχανῇ χρηστέον ἐπὶ τὰ ἔξω τοῦ δράματος, ἢ ὅσα πρό τε γέγονεν, ἃ οὐχ οἷόν τε ἄνθρωπον εἰδέναι, ἢ ὅσα ὕστερον, ἃ δεῖται προαγορεύσεως, καὶ ἀγγελίας. ἅπαντα γὰρ ἀποδίδομεν τοῖς θεοῖς ὁρᾶν.* Cum Ariſtotele conſentit hoc loco Horatius, qui uetat Deum ex machina adhibere, niſi nodus difficilis, & Deo dignus inciderit, id eſt, niſi talis difficultas extiterit, ut ſine machina exitus fabulæ non poſſit explicari. Extant multa apud probatos auctores huius moris exempla, ac teſtimonia. Plato in Cratylo, *εἰ μὴ ἄρα δὴ, ὥσπερ οἱ τραγῳδοποιοὶ, ἐπειδάν τι ἀπορῶσιν, ἐπὶ τὰς μηχανὰς καταφεύγουσι, θεοὺς αἴροντες, καὶ ἡμεῖς οὕτως εἰπόντες ἀπαλλαγῶμεν, ὅτι τὰ πρῶτα ὀνόματα οἱ θεοὶ ἔθεσαν, καὶ διὰ ταῦτα ὀρθῶς ἔχει.* id eſt, *niſi utique, quemadmodum tragœdiarum ſcriptores, poſteaquam nodus aliquis inciderit, ad machinas confugiunt, deos attollentes. nos quoque, ubi dixerimus deos prima nomina rebus impoſuiſſe, atque iccircò ita rectè ſe habere, quaſi noſtro munere defuncti, diſcedamus.* M. Tull. lib. 1. de nat. Deorum, *Quòd quia quemadmodum natura efficere ſine aliqua mente poſſit, non uidetis, ut tragici poëtæ, cum explicare argumenti exitum non poteſtis, confugitis ad Deum.* Ariſtoteles 1. τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, *Ἀναξαγόρας τε γὰρ μηχανῇ χρῆται τῷ νῷ πρὸς τὴν κοσμοποιίαν. ὅταν γὰρ ἀπορήσῃ διὰ τίνα αἰτίαν ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ, τότε ἕλκει αὐτὸν· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις πάντα μᾶλλον αἰτιᾶται τῶν γινομένων, ἢ νοῦν.* id eſt, *Anaxagoras enim uelut machina quadam, mente utitur ad mundi fabricam. Cum enim hæſitat quam ob cauſam neceſſariò ſit, tunc eam aduocat: in ceteris, cuiuis rei potius, quàm menti, cauſam earum rerum, quæ oriuntur, aſcribit.*

— vindice dignus] uindex propriè dicebatur, qui debitorem nexu obligatum, & iamiam à creditore ducendum, uel numerando, uel pro eo ſpondendo liberabat.

— nec quarta loqui perſona laboret] nec plures perſonas uno, eodemque tempore in ſcenam prodeant locuturæ, quàm tres. quòd ſi quando quarta intercedat, uel tacita audiat, uel ſecum, non cum alijs loquatur, uel cum una duntaxat ſermonem conferat. huius præcepti exempla uidere licet apud Terentium: ut in Andria actu tertio, Myſis, Simo, Dauus, Lesbia Glycerium quinque perſonæ eodem, tempore in ſcenam producũtur: ſed Myſis cum Lesbia duntaxat ſermonem habet: Glycerium autem domi ſuæ eſt, non foris. ibidem actu III. quattuor perſonæ, Myſis, Pamphilus, Charinus, Dauus, uno tempore in ſcena ſpectantur, ſed Myſis aliunde interuenit, & cum Charino non loquitur. Apud Plautum autem & quattuor, & quinque perſonæ communiter inter ſe loquentes introducuntur, quod item fit in Tragœdijs. At Horatius præcepta dat ſuæ ætatis hominibus, non ueteribus, quorum ſcripta fortaſſe nondum ei uſquequaque perfecta uidebantur. Quidam hunc locum ad numerum hiſtrionum referri uolunt, dicuntque hoc ab Horatio ſignificari, non plures in comœdia, aut tragœdia hiſtriones, quàm tres eſſe oportere, quorum quiſque plures perſonas ſuſtineat. Nituntur autẽ uerbis Ariſtotelis in libello περὶ ποιητικῆς, ubi ſcribit, Sophoclem, cum duo ante eum duntaxat hiſtriones in tragœdia intercederent, tres adhibuiſſe: Aeſchylum uerò eo ſuperiorem, primum omnium multitudinem hiſtrionum ex uno ad duos deduxiſſe. uerba Ariſtotelis ſunt hæc. *καὶ τό, τε τῶν ὑποκριτῶν πλῆθος ἐξ ἑνὸς εἰς δύο πρῶτος Αἰσχύλος ἤγαγε, καὶ τὰ τοῦ χόρου ἠλάττωσε, καὶ τὸν λόγον*

πρωταγω-

πρωταγωνιστὴν παρεσκεύασε· τρεῖς δὲ, καὶ σκηνογραφίαν Σοφοκλῆς· ἔτι δὲ τὸ μέγεθος, &c. Idem lib. 3. ῥητορ. ait hiſtrionum actionem (quam ὑπόκρισιν Græci nominant) in tragœdiam) & rapſodiam ſerò admodum introductam eſſe, quia poëtæ ipſi tragœdias initiò recitabant. uerùm ego ab illis magnopere diſſentio, neque puto hoc ſentire Horatium.

Actoris partes chorus] docet quamobrem adhibeatur chorus, (quæ pars eſt fabulæ κατὰ τὸ ποσὸν & quibus in rebus eum operam ſumere, quid loqui, & canere oporteat. perſonæ porrò, ex quibus conſtabat chorus, & cantabant, & loquebantur: quanquam, quod ad locutionem pertinet, una perſona fortaſſe pro omnibus loquebatur, reliquis aſtantibus, & ſilentibus, ſiue uiri eſſent, ſiue mulieres, maximè ſi cum altero, qui non eſſet è choro, ſermo haberetur. Si uulgatam igitur ſcripturam probabimus, *Auctoris parteis*, quæ reperitur in cod. Iann. & Faërn. hæc erit eius ſententia, Chorus agat partes, & fungatur munere auctoris, id eſt, ſuaſoris, & monitoris. nemo enim quicquam alteri ſuadet, aut præcipit, niſi, qui auctoritate ualet. ex quo natum eſt hoc loquendi genus, *tibi auctor ſum, ut illud facias*: & hoc, *te auctore feci. defendere partes* autem poſitum eſt pro eo, quod eſt, agere, & ſuſtinere & tutari partes, id eſt, fungi munere, ut ſaty. x. lib. 1. *Et ſermone opus eſt modò triſti, ſæpe iocoſo, Defendente uicem modò rhetoris, atque poëtæ.* Sed doctiſſimi uiri, quibus aſſentior, legunt *Actoris*. & ita ſcriptum eſt in tribus libris Vat. & in Torn. cuius ſcripturæ mihi uidetur hæc eſſe ſentẽtia, Chorus tuetur, & agat parteis actoris, id eſt chorus habeatur unius actoris loco, vnius munere fungatur, & officiũ uirile obeat, id eſt, unius perſonæ locũ obtineat. dicimus enim Latinè *pars uirilis*, & *pro mea parte uirili*. eſt autem pars uirilis, pars uniuſcuiuſque. M. Tull. pro Sext. Roſc. *Hæc qui pro uirili parte defendunt, optimates ſunt.* Idem in Verr. orat. de ſignis, *Eſt aliqua mea pars uirilis, quòd eius ciuitatis ſum, quam ille amplam, illuſtrem, claramq; reddidit.* Idem frument. *qui præſertim plus etiam, quàm pars uirilis poſtulat, pro uoluntate populi Ro. oneris, ac muneris ſuſcipere debeam.* T. Liuius lib. 6. *illius gloriæ pars uirilis apud omnes milites ſit, qui ſimul uicerint.* atque hanc explicationem adiuuat, & confirmat id, quod ſequitur, *officiumq; uirile*. neque eſt, quòd quiſquam mihi dicat, chorum etiam mulierum cœtum interdum fuiſſe: ergo officium uirile ad chorum, qui ex mulieribus conſtet, pertinere non poſſe. reſpondeo enim uel uirile officium dici ſpectata uoce, *chorus*, quæ eſt maſcula, & uirilis: uel propterea quòd maſculinum genus concipere, & complecti ſolet fæmininium. Poſtremò ſic hunc locum eſſe legendum, atque explicandum intelligere licet ex his paucis Ariſtot. uerbis lib. de arte poëtica. καὶ τὸν χορὸν δὲ ἕνα δεῖ ὑπολαβεῖν τῶν ὑποκριτῶν. id eſt, *chorum autem accipere, ſeu exiſtimare oportet tanquam unum actorem.*

ne quid medios intercinat actus] ne quid inter medios actus canat. intercinat, pro canat inter, qualia ſunt illa, *ſiluas interreptare ſalubreis: circumgemit urſus ouile: tanto emetiris aceruo*: & ſexcenta alia, quæ collegi ad Od. vi i. lib. 2. canere igitur choro inter actum, & actum licebit: inter medios actus, ſeu in medijs actibus, non licebit. loqui autem quouis loco cum alia perſona licebit.

conſilietur amicis] hæc eſt ſcriptura quattuor librorum manuſcriptorum, & omnium ferè vulgatorum: à qua diſcedere nefas mihi eſſe putaui. conſiliari autem uerbum eſt à conſilio deductum, quo uſus eſt ſupra Oda i i i. lib. 3. *Gratum elocuta cnoſiliantibus Iunone diuis.* quo quidem loco idem uidetur ualere, quod conſultare: hìc autem, ſi recta, & emendata ſcriptura eſt, idem erit, quod conſilium dare, quod alibi non memini me legere in hanc ſignificationem. quinque libri manuſcripti, iiſque fideliſſimi habent *& conſilietur amicè*: quæ ſcriptura non eſt reijcienda, meo quidem iudicio. placet autem mihi mirum in modum, quòd à duobus

bus codicibus abeſt copulatio *que* poſt uerbum *faueat*.

Ille dapes laudet menſ.br.] laudet parſimoniam, frugalitatem, continentiam in uictu.

- ſalubrem]utilem,ſalutarem.tranſlatio eſt.nam ſalubre de ijs rebus dicitur, quæ ad corporis ualetudinem ſunt utiles.epiſt. ad Alb.Tib. *An tacitum ſiluas inter reptare ſalubreis?* & ſatyra v I I.lib.I.- *ſtellasque ſalubreis Appellat comites.* & ſat.I I I I. lib.2. - *ille ſalubreis Aeſtates peraget, qui nigris prandia moris Finiet*, &c. tranſlatè etiam M.Tull.ad Att. lib. 8. *ut non ſolumglorioſis conſilijs utamur, ſed etiam paulo ſalubrioribus*.

- & apertis ocia portis] pacem.aperiuntur enim urbium portæ pacis tempore,uel ſublato hoſtium metu.Od.v.lib.3. - *uidi ego ciuium Retorta tergo brachia libero, Portasque non clauſas*.

- commiſſa] arcana fidei commiſſa,ut ſuprà epiſt.ad Loll.lib.I.*Prodideris commiſſa fide*.

- redeat miſeris, abeat f.] ut fortuna eos,quibus aduerſata eſt,quoſque deſeruit,placata reuiſat,& complectatur: inſolentes,ac ſuperbos deſerat.uide annotationem ad Od.xx IX.lib.3.ubi diximus,per fortunam præſentem,& manentem, ſignificari ſecundam: per abeuntem, aduerſam.

Tibia] tibiæ adhibentur ad cantum chori adiuuandum.pertinet autem hic locus ad μελοποιίαν.

- orichalcho iuncta] ita reperi ſcriptum in tribus cod.Vatic. & Card. Rain. & Torneſ. quæ ſcriptura eò fortaſſe probari poteſt, quia cum tibiam ueterum tenuem, ac ſimplicem fuiſſe dicat, nouam autem duobus contrarijs nominibus ſignificare uelit eſſe illi diſſimilem: *tubæ æmula*, tenui opponitur: *orichalco iuncta*, ſimplici: quòd ſi *uincta* legamus, non æquè contrarium contrario reſpondeat.

- foramine pauco Aſpirare] ad eam rem erat utilis, ut paucis,id eſt, quattuor foraminibus ſonitum redderet, & choros adiuuaret, & theatra ſonitu cōpleret. *utilis aſpirare, adeſſe, complere.* genus loquendi Græcum eſt,ut ſæpè admonuimus.in quibuſdam libris ſcriptum reperi *foramine paruo*.

Nondum ſpiſſa nimis] non admodum frequentia: non nimis celebria, aut referta.epiſt.ad Mæc.3.lib.I.- *ſpiſſis indigna theatris*.& inf.- *ſpiſſæ cateruæ*.

- ſedilia] in quibus ſedebant ſpectatores, nondum theatro ædificato.

Quo] in quem locum, in quæ ſedilia: non(ut alij) quo flatu.

- ſane populus numerabilis]explicatio eſt uerborum illorum, *Nondum ſpiſſa nimis. numerabilis* autem idem ualet, quod paucus.& ita loquuntur Græci,Theocr. εἰδ.ις.quod inſcribitur χάριτες.φίλων μόνον ἀγγελέοντας Τέκνοις,ἀλλ' ἀλόχοισιν ἀριθματὺς ἀπὸ πολλῶν.

- coibat] conueniebat, congregabatur.

- vinoq; diurno Placari Genius]ſic ſuprà epiſt.ad Aug.*Siluanum lacte piabant: Floribus, & uino Genium memorem breuis æui*.

- numeris] pedibus,uel rythmis.numeroſum eſt enim id in omnibus ſonis,atque uocibus,quod habet quaſdam impreſſiones,& quod metiri poſſumus interuallis æqualibus.

- modisq;] cantui, ἁρμονίᾳ, uel, ut quidam,μέλει.uidetur tamen μέλος latius patere. Plato lib.3. de rep. τὸ μέλος ἐκ τριῶν ἐστὶ συγκείμενον,λόγυ τε,καὶ ἁρμονίας, καὶ ῥυθμῦ.

Indoctus quid enim, &c.] horum uerborum hæc ſententia eſt. Nam antè quàm populus Rom.vicinis populis deuictis, ſuos fines latius protuliſſet, urbiſq;

mœnia

mœnia amplificaſſet,quid ſaperent, aut quid iudicij haberent de tragœdiarum, & comœdiarum artificio, ac bonitate ruſtici homines,& indocti cum urbanis confuſi: ignobiles, & infames cum uiris clariſſimis, & honeſtiſſimis?

– liberq; laborum] laboribus defunctus,laboribus ſolutus.ſic ſup. dixit Od. XVII.lib.3. – *cum famulus operum ſolutis.*

– motumq;] uel quia mouebatur,& ſaltabat tibicen,uel quia geſtum agebat.

– & luxuriam add.] hoc dicit uel propterea quòd aucta ſint foramina, uel propter ipſius artificis ornatum nimis elegantem, ac ſumtuoſum: & propter orichalcum tibiæ additum. affert exemplum Lucianus in lib. *πρὸς ἀπαίδευτον πολλὰ βιβλ. ὠνούμ.* ualde ad hunc locum accommodatum, de citharœdo quodam Tarentino,cui Eueno nomen erat,his uerbis. *ἧκεν οὖν εἰς Δελφοὺς τά τ' ἄλλα λαμπρὸς, καὶ δὴ καὶ ἐσθῆτα χρυσόπαστον ποιησάμενος, καὶ στέφανον δάφνης χρυσῆς κάλλιστον ὡς ἀντὶ καρποῦ τῆς δάφνης σμαράγδους εἶ) ἰσομεγέθεις τῷ καρπῷ· τὴν μὲν κιθάραν αὐτὴν ὑπερφυές τι χρῆμα εἰς κάλλος καὶ πολυτέλειαν*,&c. nam ſatis eſt mihi locum indicaſſe.

– traxitq; uag.]per uerbũ *traxit* ſignificat, eũ ueſte uſum eſſe longa,& ad talos demiſſa,quam *σύρμα* nominant Græci.uagum autem dixit,innuens non uno in loco conſtitiſſe,ſed huc,& illuc ſe circuntuliſſe,ac circumegiſſe.

– per pulpita] per ſcenam.inf. – *& modicis inſtrauit pulpita tignis.*

Sic etiam fidibus uoces] quemadmodum (inquit) tibicen tibias ſibi parauit ampliores, easq; inflauit vehementius, ita & citharis ſoni acceſſerunt molliores. fortaſſe ſignificat,citharæ chordas additas eſſe.non enim unus ſemper chordarum citharæ fuit numerus: ſed cum initiò quattuor tantùm fuiſſent, Mercurius treis addidiſſe dicitur.Strabo,& alij nonnulli Terpandrum Methymnæum lyra ſeptem chordarum primum uſum eſſe tradunt. Itaque & Timotheum apud Lacedæmonios accuſatum eſſe memoriæ proditum eſt,quòd pluribus,quàm opus eſſet,chordis uteretur, & quòd antiquam muſicam corrumperet.Ille autem cum iamiam quidam chordas ſuperuacuas præcidere pararet,fertur ſigillum Apollinis illis oſtendiſſe in eorum vrbis quodam loco poſitum lyram manu tenens,quæ totidem chordis conſtaret,& ita dimiſſus, atque abſolutus eſſe. Plutarchus item ſcribit in apophthegm. Emerepen in Phrynidis cantoris organo', quod nouem fidibus conſtabat,duas inciſiſſe, his uerbis increpantem, *μὴ κακούργει τὴν μουσικήν*: id eſt, *ne corrumpe, aut ne adultera muſicam.*

Et tulit eloquium inſolitum fac.] & facundia celeriter fluens:uel,ut alij uolunt,breui tempore comparata,genus eloquentiæ protulit inauditum,atque inuſitatum.

Vtiliumq; ſagax rerum, &c.] id eſt, extiterunt quidam homines, quorum prudens, & rerum futurarum prouida oratio parum ab oraculo Apollinis diſtitit: uel hoc modo: cœperunt quidam homines non minus *δίστοχως*, neque minus acutè,neque minus uerè res futuras prædicere,quàm Apollo Delphicus:uel ſic, quorundam uirorũ ſententiæ Apollinis oraculo non diſſimiles fuerunt.Eurip. *Μάντις δ' ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς*.M.Tull.lib.2.de finib. *ineſt in animo coniectura conſequentium non multum à diuinatione differens.*

Carmine qui tragico uilem, &c.] Eos ſequitur hic Horatius, qui tragœdiam eò eſſe appellatam exiſtimant, quòd tragœdiarum ſcriptoribus hircus præmij loco daretur. *τράγος* enim Græcorum lingua hircum ualet.idem infrà uidetur innuere, tragœdiæ appellationem inde eſſe natam, quòd primi illi tragœdiarum auctores è plauſtris tragœdias agerent ore fece peruncto. ſic Horat. infrà. *Ignotum Tragicæ genus inueniſſe camænæ Dicitur, & plauſtris uexiſſe poëmata Theſpis.* Athenæus autem lib.ſecundo, de comœdiæ & tragœdiæ inuentione ſic ſcribit. *Ἀπὸ μέθυς*

θη καὶ ἡ τῆς κωμῳδίας, καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις. ἐν ἰκαρίῳ δὲ τῆς Ἀττικῆς, εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τῆς τρύγης καιρὸν, ἀφ' οὗ καὶ τραγῳδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη. quæ uerba ſignificant, tragœdiam uindemiæ tempore inuentam eſſe. *τρύγη* enim uindemia eſt Græcis.ad hunc locum pertinent illa Virgiliana Georg. II. *Non aliam ob cauſam Baccho caper omnibus aris Cæditur,& ueteres ineunt proſcenia ludi,Præmiaque ingentes pagos,& compita circum Theſidæ poſuere.*At Ariſtot.*περὶ ποιητ.*ſcribit eſſe ortam ab ijs qui Dithyrambum exercebant.

-agreſtes ſatyros nudauit] Satyricæ fabulæ à Græcis inuentæ, ab Atellanis,quæ ſunt Latinorum, parum admodum diſcrepant.nam quemadmodum in illis Satyri nudi, Fauni, Sileni inducuntur, uerbis, & motibus obſcenis riſum mouentes: ita & in Atellanis perſonæ turpes intercedunt, quæ dictis liberioribus, & geſtibus improbis, ac proteruis auditorum curas, & ſeueritatem mitigent, ac relaxent. *ſatyros nudauit*, ideſt,ſatyros nudos introduxit inter actus tragœdiarum,uel ſtatim poſt tragœdias recitatas,& peractas.de Satyris vide annot.ad Od. XIX.lib.2.

-morandus] detinendus,delectandus,ut infrà,*Valdius oblectat populum, meliusq; moratur*.

Incolumi grauitate] ſalua grauitate tragœdiæ.

-exlex] ſolutus legibus.

-adhibebitur]in ſatyrica.Deus,uerbi gratia,Faunus,Silenus,Bacchus,heros, ut Agamemnon,Neſtor,Achilles.

-nuper] paulo antè: nempe in tragœdia.

Migret in obſcuras humili ſ.] ita humili,& abiecto ſermone utatur, ut tabernariorum,& opificum orationem imitari videatur.Notum eſt autem,& vulgatum,togatás tabernarias à tabernis eſſe nominatas,quæ comœdijs,quaſi ex altera parte, reſpondent.

Aut, dum vitat humum,&c.] id eſt,aut dum nimium ſe attollit,dumque nimis elato,& grandi oratione utitur,in aëre uerſari uideatur. inania, pro eo ſpatio,quod intercedit inter cælum,& terras poſuit ex Democriti,& Epicuri ſententia,ut Virg.in Sileno.*Nanque canebat uti magnum per inane coacta Semina,terrarumque,animæque,mariſque fuiſſent. Et liquidi ſimul ignis.*Lucret.lib.1.*Nec tamen undique corporea ſtipata tenentur Omnia natura: nanque eſt in rebus inane.*Idem ibid. *Omnis, ut eſt igitur per ſe natura,duabus Conſtituit in rebus.nam corpora ſunt,& inane,Hæc in quo ſita ſunt,& quà diuerſa mouentur.*ibid.*Nam diſpulſa ſuo de cætu materiai Copia ferretur magnum per inane ſoluta.*

Effutire leues indigna t.u.] tragœdia indigna eſt,in qua uerſus leues,& ſine pondere effundantur. *indigna effutire* dictum, ut ſuprà epiſt.ad Iul. Flor.-*indigni fraterium rumpere fœdus*.

-moueri] ſaltare,moueri numeroſè,moueri in numerum.ſuprà epiſt.ad Florum lib.2.*Nunc ſatyrum, nunc agreſtem Cyclòpa mouetur*.

Intererit]differet aliquantulum à ſatyris.Verbo *intereſt*,pro *differt*,utitur & M. Tullius Acad.lib.2.-*qui illa uiſa, è quibus omnia decreta ſunt nata, negant quicquam à falſis intereſſe*. & epiſt.lib.5.ad Attic.*ſed planè gaudeo, quoniam τὸ νεμεσᾶν intereſt τοῦ φθονεῖν*.

Non ego inornata, & dom.]id eſt,non eſt ſatis in ſatyricis fabulis nullum uerborum ornatum adhiberi, nullum nomen tranſlatum poni,omniaq; propriè, & ſimpliciter dici: ſed alia ſunt præſtanda. *dominantia nomina* accipe *τὰ κύρια*,id eſt, propria, quibus res quantumuis licet ſint obſcenæ, propriè appellantur,& ſignificantur, qualia ſunt *mentula, cunnus*,actionis Venereæ uerbum,& alia ſimilia,

quæ me pudor enumerare uetat. nam mentulæ nomen in membro illo corporis uirilis ſignificando, dominatur: cetera, quibus interdum utantur poetæ pudore adducti, *neruus, pennis, trabs, ficula, columna, cauda ſalax, pyramis, palus*, ſunt translata. ſolebant autem ſatyri illi in ſatyricis fabulis ſuo quanque rem, & actionem nomine, uerboq; appellare: neque eius rei, quam ſignificare uellent, turpitudinem, uerborum tralatione, aut circuitione tegere: exempli cauſa, cum eam operam, quæ datur liberis procreandis innuebant, non alienis eam operam, ſed ſuis, & proprijs appellabant: quod quidem eò magis erat ille ignoſcendum, quòd extiterunt nonnulli philoſophi: ſed qui philoſophi? ij, qui in uirtute ſummum bonum, & beatitudinem locant, uoluptatis inimici, omnium uitiorum correctores, & caſtigatores, Stoici, inquam, ſtatuerunt ſuo quanque rem nomine appellare licere. Itaque ex illorum ſchola manauit hoc. *σοφὸς ὢν εὐθυῤῥήμων ἔστι*, ut teſtatur M. Tull. epiſt. quadam ad Papirium Pætum.

Nec ſic enitar tragico diff.] id eſt, nec ſic ſtudebo à grauitate, & granditate uerborum, quibus utuntur tragici poetæ, atque à tragica magniloquentia differre, ut nihil interſit utrùm loquatur. Dauus, & ceteræ perſonæ comicæ, & ſeruiles, an Silenus Bacchi ſeruus. *differre colori*, pro eo, quod eſt, differre à colore, Horatianum. lege annot. ad Od. 11. lib. 2.

Dauus'ne loquatur, & audax] ita reperi ſcriptum in duobus codicibus manu ſcriptis non, *an audax*: & ut ita ſcribatur, ratio poſtulat. non enim ſignificat intereſſe utrùm Dauus loquatur, an Pythias, ſed utrum ſerui comici, quales ſunt Dauus ſeruus, & Pythias ancilla, an Silenus.

Pythias] ancilla apud Lucillium, ſeu aliquem ueterem comicum.

Silenus] perſona Satyrica.

Ex noto fictum] è re nota effictum, atque expreſſum, non è re aliqua recondita, atque a' ſtruſa.

-ut ſibi quiuis Speret idem, &c.] in epiſtola ad Florum lib. 2. ſuprà ad illum locum, *Ludentis ſpeciem dabit*, &c. diximus nonnulla, quæ ab hoc non ſunt aliena.

-ſudet multùm] multùm laboris ſumat.

Auſus idem] expertus idem, conatus idem.

-de medio ſumtis] non è longinquo arceſſitis, ſed è medio ſumtis.

Iunctura] compoſitio, ſtructura.

Siluis deduct] ſiluestres Fauni in ſcenam producti: perſonæ ſatyricæ.

- uelut innati triuijs] uelut nati in locis celeberrimis, & pœnè dicam, in medio foro.

-teneris] delicatis, mollibus, cultis, uenuſtis, concinnis, comtis.

-iuuenentur] uerbum Græcum fortaſſe exprimere uoluit *νεανιεῦσϑ*. quod ualet, rem aliquam præclaram quidem illam, & laudabilem gerere, ſed maiore animo, quàm conſilio: quod iuuenes ſolent. Vetat igitur Horatius, ne in fabulis ſatyricis Fauni nimium politis, & cultis uerſibus iuueniliter exultent, ne'ue uerba nimis obſcena, & flagitioſa loquantur.

- crepent] loquantur, ut docuimus ad Oden XVIII. lib. 1.

-quibus eſt equus, & pater, & res] equites, & ingenui, & locupletes.

Nec, ſi quid fricti, &c.] nec, ſi quid probat aliquis plebe, pauper, & egens, qui ueſcitur cicere, & nucibus, &c. per emtorem ciceris fricti, plebeios, & uulgares homines ſignificat. ſic enim legendum eſt, non, *fracti*, ut quidam corruperunt. emebat autem frictum cicer plebecula, ut eo intereà dum agebantur fabulæ, & quouis alio tempore ſolaretur, ac leuaret famem. Plaut. Bacch. *Tam frictum ego illum reddam, quàm frictum eſt cicer*. & item alibi.

Aequis

Aequis accipiunt animis] patienter audiunt, & probant. aſſume è ſuperioribus negationem, nec.

Pes citus] Od. xi. lib. 1.- *& in celeres iambos Miſit furentem.*

- unde etiam trimentis accr. n.] id eſt, iambus ex eo, quòd ita citus eſt, iuſſit iambeos uerſus ſenarios, trimetros quoque nominari. Saty.x. lib.1. *Pollio Regum Facta canit pede ter percuſſo.*

Primus ad extremum ſimilis ſibi] qualis ille Iambicus ſenarius apud Eurip. in Phœniſſis. Ἐγὼ γὰρ οὔποτ' εἰς τόδ' εἶμι συμφορᾶς. & ille Hippol. Μηδεὶς δ' ἐπ' ἄλλον εἶμι βελτίω λόγον. qui toti ex iambis conſtant.

-in iura paterna] in ſua iura recepit, ut ſpondeis locus eſſet in uerſibus iãbicis.

Commodus.] facilis, ſeſe accommodans, vt Od.viii. lib. 4. *Donarem pateras, grataq; commodus,* &c.

-non ut de ſede ſecunda Cederet, a. q.] iambus (inquit) recepit ſpondeos in iura paterna, ſed non ut è ſecunda, aut quarta ſede depelli ſe facile pateretur: quales ſunt trimetri Horatiani epod. *Quando repoſtum Cæcubum ad feſtas dapes.* & *Pecti nihil me ſicut anteà iuuat,* &c.

-hic & in Atti, &c.] quemadmodum & in Terentianis, & in Plautinis. mirum eſt enim quantam ſibi poëtæ Latini in trimetris, & tetrametris licentiam permiſerint, ſat habentes; ſi in ultimà ſede iambum ponant. in ceteris locis anapæſtum, ſpondeum, dactylum, tribrachum promiſcuè adhibentes.

Nobilibus] Petr. Victorius annot. in Cic. epiſt. 11. lib. 5. mauult hoc loco legi Mobilibus, propterea quòd Ariſtoteles περὶ ποιητικῆς ſcribit τὸ ἰαμβικὸν, καὶ τετράμετρον, κινητικά. Atqui nomen κινητικὰ non ſignificat mobilia, ſed uim mouendi habentia. Adiuuaret P. Victorium Ariſtoteles, ſi dixiſſet κινητὰ, id eſt, mobilia. κινητικὰ autem, & mobilia multum inter ſe diſcrepant. præterea cum in trimetris Attij, & Ennii dicat Horatius raros iambos adhiberi, ſtabiles potius, quàm mobiles erant appellandi. pace igitur dixerim P. Victorii, ego uulgatam, & receptam ſcripturam cenſeo diligenter nobis eſſe retinendam, præſertim ab omnibus veterib. lib. comprobatam. cur autem nobiles dixerit Attij, & Ennij trimetros dicerem, niſi rem eſſe ſua ſponte notiſſimam, atque apertiſſimam putarem. ſic ſuprà Panætij libros *nobiles* dixit Od. xxix. lib. 1.

In ſcenam miſſos, &c.] trium uerſuum deinceps ſequentium hæc ſententia eſt. Verſus iambicos in ſcenam productos, nimis tardos ſpondeorum interuentu, iambus raro adhibitus indicat, atque arguit, poëtam uel nimium celeriter, & parum accuratè ſcripſiſſe, uel artem ignorare.

-magno cum pondere] multis, & pluribus quàm par ſit, ſpondeis tardatos.

- premit] ἀπὸ κοινοῦ iambus. Verſus igitur iambici trimetri tardiores, id eſt, qui in ſecunda, & quarta ſede iambos non habent, reprehenduntur uel tanquam celeriter, & negligenter ſcripti, uel tanquam ab indocto, & inſcio facti.

Non quiuis uidet immod. poët.] duo ſunt, propter quæ poëtæ negligenter ſcribant, & uerſus iambeos faciant nimis tardos, & diſſolutos: primum, quòd confidunt non omnes ſua errata cognituros: alterum quia etiam ſi uirtutes, & errata poëtarum nemo non facile ſit cogniturus, ſperant tamen fore, ut ſibi ignoſcatur. ſed non iccircò (inquit Horat.) negligenter, & mendosè, & licenter ſcribere debemus: immò potius nihil peccare in ſcribendo, & exiſtimare omnes errata noſtra, ſi qua ſint in ſcriptis noſtris, animaduerſuros: & ita demùm tuti erimus: neque ſperare, nos impune peccaturos: & ita cauti erimus, cum ipſi ſpem omnem ueniæ nobis præciderimus.

Et data Rom.] & data eſt uenia poëtis Romanis, qui trimetris, & tetrame-

tris raros iambos interpoſuerunt,multaque alia peccarunt: ſed immerito data.

- indigna] qua indigni ſunt: quam non meruerunt.

Icciro'ne uager.] id eſt,icciro'ne ſcribendi licentia abutar, quia non quiuis ita acutus eſt,& perſpicax, ut errata animaduertat?icciro'ne ſine arte, & minus accuratè ſcribere debeo? M.Tull.in oratore perf. loquens de ſummiſſo genere dicendi,*Sunt enim quidam, ut ſcis, oratorij numeri,de quibus mox dicemus,obſeruandi ratione quadam,ſed alio in genere: in hoc omnino relinquendi: ſolutum quiddam ſit, nec uagum tamen,ut ingredi liberè,non ut licenter uideatur errare.*

- an omnes] id eſt,an potius putare debeo,omnes mea peccata perſpecturos. (hoc opponitur illi: *Non quiuis uidet immodulata poëmata iudex.*) quod ſi faciam, tutus ero: & cautus ero omni ſpe ueniæ mihi ademta,ac præciſa.hæc autem,*extra ſpem uen.*reſpondent illis *Et data Romanis,*&c. Qui ſperat uel ſua peccata occulta, & incognita futura,uel ſe eorum ueniam impetraturum,audacius peccat: contrà, qui neutrum ſperat,cauet ſibi,ne quid peccet. at qui non peccat,ita demum tutus, & cautus eſt. mẽdosè in omnibus libris, legebatur *intra ſpem ueniæ cautus.* quæ ſcriptura mirè torſit eos omnes, qui in hanc epiſtolam commentarios ſcripſerunt.ego autem coniectura ductus,& ab ipſius ueritatis uoce admonitus, locum corruptum emendaui.

- uitaui denique culpam]denique (inquit)non ſatis eſt non peccare,ut laudem,& præmium mereamur. ſed oportet rectè facere.tria enim ſunt,peccare, nõ peccare,rectè facere. qui peccat,pœnam meretur: qui non peccat,neque pœnam, neque præmium meretur: qui recte facit, is ſolus præmio dignus eſt.huic loco ſimile eſt illud Plautinum in Trinummo,*Si quid amicum erga benè feci,aut conſului fideliter,Non uideor meruiſſe laudem,culpa caruiſſe arbitror.*

At veſtri proaui] ita reperi ſcriptum in omnibus libris calamo exaratis,& in aliquot impreſſis,& ita legendum eſſe probat P.Victorius hoc argumento,quòd Horatius proauos liberos,aut ingenuos habere non potuerit,quippe qui ex patre libertino natus eſſet.

- nimium patienter utrunque] nimium patienter, ac, pœnè dicam, ſtultè utrunque mirati ſunt in Plauto, numeros,& ſales: quia neque eius uerſus ſatis numerosè ſcripti ſunt,& ſales nõnulli ſunt ſcurriles,alij leues,& frigidi,alii obſceni.

Si modò ego,& uos Scim.inurb.] hoc ad ſales pertinet: ſignificat autem, ſales Plautinos inurbanos, & illepidos eſſe. ſic quidam putant ſuprà epiſt.ad Auguſtũ,Plautũ reprehẽdi.*Aſpice,Plautus Quo pacto parteis tutetur amantis ephebi,*&c.

Legitimumq; ſonum digitis c.] hoc ad uerſus referendum,quos non ſatis accuratè factos, neque ſuis ac legitimis numeris aſtrictos, ſed diſſolutos eſſe iudicat.

-digitis.]ſolemus enim digitis uerſuum ſyllabas,& numeros metiri: quanquã, qui ſunt in hoc genere exercitati,digitos adhibere ad cognitionem, iudiciumque huius rei neceſſe non habent,cum aures doctæ, & tritæ hoc facile per ſe præſtare poſſint.Nam *ut Seruius ille Papirij Pæti frater facile dicere poterat,hic uerſus Plauti nõ eſt, hic eſt, quòd tritas haberet aures notandis generibus poëtarum* (inquit M. Tull. epiſt.quadam ad Papirium Pætum)ita & aures callidæ ſtatim ſentiũt ſine opera digitorum,quis uerſus ſuis numeris conſtet,quis non.Itaque idemM.Tull.mali poëtæ eſſe putat uerſuum peccata digitis demetiri, ſignificans, hominem exercitatũ ea ſolis auribus explorare poſſe.

Theſpis] Theſpin alij primum tragœdiæ inuentorem fuiſſe narrant, quod probat hic Horatius,alii ab Epigene ſecundum, alij decimum ſextum tragicum numerant: uide Suidam.

- plauſtris

- plauſtris uexiſſe]antequàm ſcena eſſet inuenta,Theſpis in plauſtris tragœdias docebat, idemq; agebat.quod teſtatur Ariſtoteles lib.3.de arte dicendi *ὑπεκρίνοντο γὰρ αὐτοὶ τὰς τραγῳδίας οἱ ποιηταὶ τὸ πρῶτον*. & Pluatrchns in uita Solonis his uerbis *ἐθεάσατο τὸν Θέσπιν αὐτὸν ὑποκρινόμενον,ὥσπερ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς*. confirmat ipſe Horatius uerſu proximo.

Quæ canerent, agerentq;] canebant igitur, & agebant ipſi poëtæ ſua poëmata nullis alijs adhibitis hiſtrionibus,ſeu actoribus.Iam,quòd ait eos fece perunctos egiſſe,ex eo tragœdiæ nomen impoſitum eſſe plerique tradiderunt: quanquam alij ab hirco ductum eſſe malunt. quod uidetur probare Horatius illo uerſu ſuprà *Carmine qui tragico uilem certauit ob hircum*, &c.

- peruncti fecibus ora.] ex quo *τρυγοδαίμονας* appellat poëtas Ariſtophanes Νεφελ.quoniam(inquam)fece perunćti, ne agnoſcerentur,ſua poëmata è plauſtris canebant.unde prouerbium *è plauſtro loqui*,quod eſt impudenter maledicere. hoc autem faciebant poëtæ comici.

Poſt hunc] Ariſtoteles in lib. *περὶ ποιητικῆς*,(quem locum ſuprà attigimus) ſcribit Aeſchylum hiſtriones duos inſtituiſſe, cum anteà unus eſſet duntaxat: chori perſonarum numerum minuiſſe:actorem primarum partium introduxiſſe.Idem ibidem paulo pòſt negat ſciri, quis perſonas, aut prologos, aut multitudinem actorum,& quæ ſunt huius generis,inuenerit. quæ uidentur inter ſe pugnare: uerba Ariſtotelis ſunt hæc *τίς δὲ πρόσωπα ἀπέδωκεν,ἢ προλόγους,ἢ πλήθη ὑποκριτῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἠγνόηται*. ſed fortaſſe *πρόσωπα* nominat Ariſtoteles,quæ alio nomine *προσωπεῖα* dicuntur: quas hic Horatius perſonas appellat: id eſt, uultus fictos,& ſimulatos: quibus uera hiſtrionum facies tegitur:quibus qui putant non eſſe uſos ueteres, falluntur.Demoſth.*περὶ παραπρεσβ. παρεστηκότος τοῦ καταράτου Κυρηβίωνος,ὃς ἐν ταῖς πομπαῖς ἄνευ τοῦ προσωπείου κωμάζει*.

- & modicis inſtrauit pulp.] pulpitum pars eſt ſcenæ. itaque per pulpitum totam ſcenam ſignificari puto.ſcenam(inquit)modicam deſcripſit.

Succeſſit uetus his com.]ſignificat etiam ueterem comœdiam tragœdia eſſe poſteriorem. De uetere comœdia loquitur etiam ſatyra x.lib. 1. *Illi,ſcripta quibus comœdia priſca uiris eſt*,& ſat.IIII.eiuſd.*Eupolis,atque Cratinus,Ariſtophaneſq; poëtæ, Atque alij,quorum comœdia priſca uirorum eſt*.

- ſed in uitium] dicendi libertas modum ſuperauit,& extra fines ſuos egreſſa in maledicentiam non ferendam erupit,ſic epiſt.ad Augu. - *donec iam ſæuus apertam In rabiem uerti cœpit iocus,& per honeſtas Ire domos impune minax: doluere cruento Dente laceſſiti*,&c.

- lex eſt accepta] tale eſt illud loco ſuprà commemorato. - *quin etiam lex, Pænaq; lata,malo quæ nollet carmine quenquam Deſcribi*.

Prætextas] in quibus inducuntur perſonæ Romanæ publicæ,nobiles,graues, honoratæ,conſulares,prætoriæ,& ſimiles.

- docuere]ſic loquuntur Græci,quos poſtea ſecuti ſunt Latini: M.Tull.in Bruto.*Atque hic Liuius,qui primus fabulam C.Clodio,& M.Tuditano Coſſ.docuit*.Idem in Catone maiore *Vidi etiam ſenem Liuium,qui cum ſeptem annis ante,quàm ego natus ſum, fabulam docuiſſet*, &c.

- togatas] tabernarias, in quibus humiles, & plebeiæ,& priuatæ perſonæ ciuium Romanorum, inducuntur: & ita cum comœdijs comparantur, eiſque altera ex parte reſpondent.per togatas,tabernarias ſignificat,cum tamen prætextæ, æquè,ut tabernariæ,ſint togatæ,quia in utriſque perſonæ ciuium Romanorum intercedunt.

- ſi non offenderet] id eſt,niſi unuſquiſque poëtarum ſua ſcripta grauatè li-

limaret, eorumq́; editionem in aliud tempus differret. ſic epiſt.ad Auguſt. *Sed cur pem putat in ſcriptis, metuitq́; lituram.*

-& mora] ſic infrà. *-nonumq́ue prematur in annum.*

Pompilius ſanguis] uos Piſones,qui à Numa Pompilio originem ducitis. Fuluius Vrſinus uir tùm in Latinis,tùm in Græcis litteris admodum exercitatus, cum eſſem Romæ,nummum argenteum mihi oſtendit: cuius in antica parte Numæ nomen erat expreſſum: in poſtica, Cn.Piſonis pro quæſtore,& nomen,& caput.quod ideò notandum duxi, ut quaſi oculis cernat lector quamobrem Piſones Pompilius ſanguis à Flacco dicantur.

-atque Præſect.decies non caſtig.]id eſt,non perfectiſſimè,accuratiſſiméque poliuit.à marmorarijs opificibus ducta tralatio eſt,ut ſup. annotauimus epiſt. ad Auguſt.*Præſectum* autẽ legendum,non perfectum,& ita ſcriptũ ſe reperiſſe in libro quodam manu ſcripto Venetijs affeuerauit mihi Muretus: quam ſcripturam unus liber Vaticanus poſtea comprobauit. præſecare ungues autem propriè dicimus.ex quo *præſegmina.* Plaut.Aulul.*Quin ipſi pridem tonſor ungues demſerat: Collegit omnia, & abſtulit præſegmina.*

Ingenium miſera quia fort.] deridet eos,qui,quòd poëtas natura,non arte ualere,furoreque quodam excitari putet Democritus,iccirco,immunditia,illuuie, ſqualore feritatem quandam, & inhumanitatem præ ſe ferunt, ſolitudinem ſequuntur, celebritatem fugiunt. Idem, quod Horatius de Democrito ſcribit M. Tullius lib.1. de diuinatione his uerbis. *negat enim ſine furore Democritus quenquam poëtam magnum eſſe poſſe.* & lib.2.de orat.ad Q.Frat.*Sæpe audiui,poëtam bonum neminem (id quod à Democrito & Platone in ſcriptis relictum eſſe dicunt) ſine inflammatione animorum exiſtere poſſe,& ſine quodam afflatu quaſi furoris.* Plato in Ione πάντες οἵ τε τῶν ἐπῶν ποιηταὶ οἱ ἀγαθοὶ,οὐκ ἐκ τέχνης, ἀλλ' ἔνθεοι ὄντες,καὶ κατεχόμενοι πάντα ταῦτα τὰ καλὰ λέγουσι ποιήματα, καὶ οἱ μελοποιοὶ οἱ ἀγαθοὶ ὡσαύτως,ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες, οὐκ ἔμφρονες ὄντες τὰ καλὰ μέλη ταῦτα ποιοῦσιν, ἀλλ' ἐπειδὰν ἐμβῶσιν εἰς τὴν ἁρμονίαν,καὶ εἰς τὸν ῥυθμὸν, βακχεύουσι. Idem in Phædro Socratem ſic facit loquentem.ὃς δ' ἂν ἄνευ μανίας μουσῶν ἐπὶ ποιητικὰς θύρας ἀφίκηται,&c.nam hunc locum produximus ſuprà Od.IIII.lib.3.ibi, *-an me ludit amabilis Inſania?*id eſt,*qui autem ſine Muſarum furore ad fores poëticas acceſſerit perſuaſum habens fore, ut arte idoneus poëta euadat,& ipſe imperfectus erit,& eius poeſis ſani hominis,ab inſanis,& furioſis ſtatim obſcurabitur.*Idem lib. 4. de legibus ait poëtam in Muſæ tripode ſedentem mentis compotem non eſſe. Atque hanc quæſtionem utrùm poëta natura, an arte ualeat,mox expediet Horatius. Pindarus autem naturam doctrinæ ſemper anteponit, & naturam ſine doctrina præſertim in poëta plurimum, atque adeò omnia poſſe dicit,his uerbis.σοφὸς ὁ πολλὰ εἰδὼς φυᾷ· μαθόντες δὲ λάβροι παγγλωσσίᾳ κόρακες ὣς,γαρύετον Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον,id eſt,*ſapiens eſt is,qui multa ſcit natura: qui didicerunt autem,tanquam corui linguæ uolubilitate,& inani ſtrepitu cum Iouis aui uoce contendunt.*

-& excl. ſanos Helicône] id eſt,ſanos negat,bonos poëtas eſſe poſſe.

-balnea uitat.] non lauat.immundus illuuie eſt.alij ad celebritatem loci referunt. à quibus diſſentio.

-pretium] γέρας. epiſt.ad Scæuam lib.1. *-aut uirtus nomen inane eſt, Aut decus, & pretium recte petit experiens uir.*

Si tribus Anticyris, &c.] ſic caput nulla quantumuis multa ellebori copia ſanabile, nunquam tondendum curauerit,ut capillo ſuprà modum producto, truculentiore ſit aſpectu, inſanique ſpeciem præ ſe ferat. in Anticyra inſula naſcitur elleborus.ſaty.III.lib.2.*Neſcio an Anticyram ratio illis deſtinet omnem.*

Oego

O ego lævus] ſtultus, σκαιός: diximus ſup. ad epiſt. ad Mæcen. II.

Qui purgo bilem] ſecutus ſum eam ſcripturam, quæ reperitur in quibuſdam codicib. manu ſcriptis: quamque Romulus Amaſæus confirmauit mihi aliquando ſe reperiſſe, cum diceret, alteram *Qui purgor bilem*, ſibi uideri corruptam. Et certè neque Græcum, neque Latinum eſt hoc loquendi genus. Nam ita quidem loquuntur Græci καθαίρομαι τὸ σῶμα, τὴν κεφαλήν, τὴν ψυχήν, id eſt, purgor corpus, caput, animum: ſed καθαίρομαι τὴν νόσον, ἢ τὴν χολήν non dicunt, ſed potius καθαίρομαι τῆς νόσου, ἢ τῆς χολῆς, id eſt, purgor morbi, aut bilis: quo modo & Horat. ſupra locutus eſt ſaty. III. lib. 2. *Et morbi miror purgatum te illius*. uſitatius tamen dicimus Latinè *purgor morbo, uitio, atra bilè*, & ſimul. itaque putaui aliquando hoc loco legendum, *Qui purgor bili, ſeu bilis*, &c. eamque ſcripturam repoſuiſſem, niſi temeritatis, aut arrogantiæ crimen reformidaſſem, ſi ſine librorum ueterum auctoritate lectionem uulgatam immutaſſem: quam tamen meam coniecturam uelim conſideret lector. Nunc huius lectionis, quam ſecutus ſum, rationem, non eſt, quòd pluribus uerbis explicem. ſic enim Græci loquuntur καθαίρειν χολήν, ut Paull. Aegineta li. 7. σκαμμωνία παραπλησίως ἐλλεβόρῳ καθαίρει, καὶ μᾶλλον τὴν ξανθὴν χολήν. Galen. libello τίνας δεῖ καθαίρειν. οὕτω δὲ καὶ γυναῖκά τινα, etc. ἰασάμην ἰσχυρῶς κενώσας διὰ φαρμάκου καθαίροντος μέλαιναν χολήν. id eſt, *Ita autem & mulierem quandam, &c. ſanaui, cum eam acriter exinaniſſem pharmaco atram bilem purgante*.

Nil tanti eſt] id eſt, nihil tanti æſtimo, ut eius obtinendi ſtudio, & cupiditate incenſus, inſanire uelim, nedum tanti poëmata faciam. ſic loquuntur boni ſcriptores. M. Tull. lib. 3. epiſtol. ad Attic. *Quare, mihi crede, φιλοσοφῶμεν. iuratus tibi poſſum dicere, nihil eſſe tanti*. Idem offic. 2. *eſt ergo ulla res tanti, aut commodum ullum tam expetendum, ut uiri boni & ſplendorem, & nomen amittas?* Idem pro Q. Roſc. comœdo. *ſed tamen cur ipſe* HS Ɔ. *tam uehementer concupierit, quæro. nam tibi M. Perperna; C. Piſo certè tanti non fuiſſe ut, ut ſocium fraudaretis*. Tibull. lib. 2. eleg. III. *Haud impune licet formoſas triſtibus agris Abdere: non tanti ſunt tua muſta pater*. huius contrarium eſt illud æquè uſitatum, *eſt tanti*. id eſt, tanti facio, non minoris æſtimo M. Tull. de ſignis, *Tum iſte ab equite R. ſplendido & gratioſo, Cn. Calidio, cuius filium ſciebat ſenatorem populi R. & iudicem eſſe, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert. Imprudens hunc incidi: emit enim, non abſtulit. nollem dixiſſe, iactabit ſe, & in his equitabit equuleis, emi, pecuniam ſolui. credo etiam tabulæ proferentur. eſt tanti: cedò tabulas*. cuius loci hæc ſententia eſt: dixi Verrem equuleos illos argenteos à C. Calidio abſtuliſſe. negat Verres, aitq; ſe emiſſe, pecuniam ſoluiſſe, tabulas prolaturum. *eſt tanti*, id eſt, tanti facio, crimen hoc abs te diſſolui, & dilui, quanti facerem in te maximi ualere, dummodo tabulas proferas. tam multa enim, & grauia me ex tuis tabulis, ſi proferantur, crimina aduerſus te tracturum eſſe confido, ut facilè patiar, hoc crimen abs te dilui, & ut mihi ſit optabile huius criminis Calidiani facere iacturam. & I. Catilinaria. *ſed eſt tanti, dummodo iſta tua priuata ſit calamitas, & à rep. id periculis ſeiungatur*. quem locum ex uetuſtis codicibus emendauit M. Ant. Muretus, cum uulgo legeretur *ſed non eſt mihi tanti*, eumque eruditiſſimè explicauit.

- ergo fungar uice cotis] ego igitur locum cotis obtinebo: ego cotis munus obibo, que ferrum acuere poteſt, cum uim ſecandi ipſa non habeat. hoc idem de ſe dicere ſolebat Iſocrates: & aliquando interrogatus cur cum alios artem dicendi doceret, ipſe taceret, reſpondit, καὶ αἱ ἀκόναι αὐταὶ μὲν τεμεῖν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον ὀξέα, καὶ τμητικὸν ποιοῦσι. id eſt, etiam cotes ipſæ quidem ſecare non poſſunt: ſed ferrum acutum, & ad ſecandum aptum efficiunt.

- opes] opes poëticæ, id eſt, res, & facultas poëtica.

partem, quam ἦθος, id eſt, mores appellat, ait minus ualere ad delectandum, quã ἀκατηγορίας, & ἀναγνωρίσεις non pugnant illa cum his, neque ad hoc inſtitutum pertinent.

-nullius Ven.] nullius uenuſtatis, nulliusq; elegantiæ. ſup. *Ordinis hæc uirtus erit, & Venus.*

-ſine pondere] uerborum.

Quam uerſ. inop. rer.] id eſt, quàm uerſus inanes, & ſententiarum expertes, etiam ſi ſint cultiſſimi, & politiſſimi. Vir quidam doctus exiſtimabat hunc uerſum ita legendum, *Quàm uerſus inopes morum, nugæq; canoræ.* id eſt, quàm uerſus lepidiſſimi, & cultiſſimi nullis locis communibus illuſtráti, & inanes.

-nugæq; canoræ] uerſus leues, quantumuis modulati, & numeroſi.

-ore rotundo] id eſt, rotundè, preſſè, enucleatè, eleganter, ſuauiter: non putidè, non ineptè, non obſcurè, non hiulcè, non aſperè. uide annot. ad illum locum ſaty. VII. lib. 2. -*totus teres, atque rotundus.*

Romani pueri] Romanos cum Græcis conferens ait, hos nulli rei ſtudere, præterquàm laudi: illos autem omne ſtudium ſuum ſtatim à puerili ætate in quæſtu, & re augenda collocare: quod cum ita ſit, non eſſe mirum, ſi poetæ præſtantes non euadant.

-aſſem Diſcunt in partes diducere] de aſſe, & eius partibus lege Varr. lib. 4. de ling. Lat. & Budæum noſtrum.

-heus] ita legendũ, non heu, neque hem, neque oe, ut habent mendoſi codices.

-ærugo] æruginem appellat per translationem, immodicum pecuniæ & lucri ſtudium, propterea quòd eo, tanquam ærugine quadam, ingenia præclara, & ad res maiores nata corrumpuntur, ac deprauantur. at ſaty. IIII. lib. I. per æruginem, inſidioſam quandam, & ſimulatione officij inuolutam maleuolentiam ſignificat. -*hic* (inquit) *nigræ ſuccus lolliginis, hæc eſt Aerugo mera:* quoniam ui delicet talis animi affectio non aliter, quàm ærugo, amicitiæ uitium, peſtis, ac uenenum eſt. Victruuius lib. 7. cap. XII. & lib. 8. cap. III. docet quomodo fiat ærugo.

-linenda cedro] digna, quæ ſeruentur diutiſſimè incorrupta: digna, quæ nunquam conſumat uetuſtas, & quæ perpetuò uiuant. nam, quæ ſucco, aut oleo cedrino linuntur, non putreſcunt. lege Plin. lib. XVI. & cap. XXXIX. & Dioſcor. lib. I. cap. LXXXIX. ubi ille dicit eã uim in cedro ineſſe, ut corpora mortua conſeruet, uiua corrumpat: atque iccircò τῶν νεκρῶν ζωὴν, id eſt, mortuorum uitam appellari.

-læui cupreſſo] inuolucro expolito, aut capſa ex cupreſſo. de qua eadem ferè dicuntur, quæ de cedro. uide annotata ad Od. XIII. lib. 2.

Aut prodeſſe uolunt] poëmata (inquit) alia utilia ſunt duntaxat, alia iucunda: alia & utilia, & iucunda.

Quicquid præcipies] hoc pertinet ad ea poëmata, quæ proſunt tantùm.

-breuis] ita tamen, ut tantum ſit uerborum, quantum ſit neceſſe: ut ſup. *breuis eſſe laboro? Obſcurus fio.*

-percipiant a. d. t. q. fid.] aptè uerba ſuis nominibus iunxit. dociles ſe præbeant in percipiendo: fideles in tenendo. aduerbium *citò* autem, coniungendum cum uerbo *percipiant*, non cum uoce *dicta*.

Omne ſuperuacuum] translatum à uaſe pleno: ex quo, quicquid ſuperat, effluere ſolet.

Ficta uoluptatis c. ſ. p.] hoc ad eos, qui delectare ſtudent tantùm. ſic Ariſtoteles lib. περὶ ποιητικῆς, poëtam ſequi probabilia, quæ nec eſſe, nec fieri poſſint, ait oportere potius, quàm improbabilia, quæ fieri poſſint. uerba Ariſt. ſunt

hæc,

πρός τε γὰρ τὴν ποίησιν αἱρετώτερον ἀπίθανον δυνατὸν, ἢ ἀπίθανον ἀδύνατον.

Neu pranſæ Lamiæ] ne'ue fingat poëta ex aluo Lamiæ, quæ puerum deuorarit, eundem puerum uiuum extrahi. Præter ea, quæ uulgò traduntur, & narrantur de Lamijs, Ariſtoteles lib. 7. de morib. ad Nicom. ſcribit mulierem quandam fuiſſe in Ponto, quæ mulierum grauidarum aluos aperiret, & perſecaret, pueroſq; inde tractos deuoraret. Sed de Lamia uide Diodor. Sicul. lib. 20. & Ariſtophanis interpretem in Veſp.

Centuriæ ſeniorum] ætate grandes, & ſenes poëmata inutilia, & ad ſolam uoluptatem comparata, aſpernantur, ac reſpuunt. alludit autem ad centurias, in quas ſingulæ tribus erant diuiſæ.

Celſi Rhamnes] equites contrà, uel iuuenes feroces, atque elati non admodum attentè, nec libenter poëmata audiunt, quæ nulla uoluptate ſunt temperata: *celſi*, id eſt, iuuenes excelſo animo, quod non diſplicet. T. Liuius lib. VII. *ſignum poſcunt ingenti clamore, celſiq;, & ſpe haud dubia feroces in prælium uadunt*. malo tamen per celſos, equites intelligi. Nam & Feſtus celſum ex Græco κέλης, equitem dictum eſſe putat. Rhamnes alii à Romulo appellatos: alij Rhamnes, & Luceres uocabula eſſe Tuſca uolunt, ut refert Varro lib. 4. de lingua Lat.

Omne tulit, &c.] hic uerſus cum tribus reliquis deinceps ſequentibus, pendet è ſuperioribus, hoc modo: Omnibus igitur omnium ſuffragijs præſtantiſſimus poëta iudicandus eſt, qui utilitatem cum uoluptate cõiunxit. pertinent autem hæc ad illud membrum tertium, *Aut ſimul & iucunda, & idon. dic. v.*

Hic meret æra l.] hic liber pretium meretur. hic multos reperit emtores, hic librarios locupletat.

Soſiis] librarijs. ſuprà epiſt. ad librum, *Scilicet ut proſtes Soſiorum pumice mũdus.*

-remittit] reddit, ut priore uerſu: & epiſt. ad Aug. *Sed ueluti tractata notã, labemq; remittunt Atramenta.* ſaty. ult. lib. 2. *Vt melius muria, quam teſta marina remittit.*

Nec ſemper feriet] nec ſemper ſignum ſibi propoſitum, quod intuetur, & quò oculum dirigit, ſagittarius attingit.

- quodcunque minabitur] ſubintelligendum *ferire.*

Verum ubi plura] id eſt, uerùm ubi plures uirtutes, pluraq; ornamenta inſunt in poëmate, quàm maculæ, & errata, quæ uel imprudenti, & aliud agenti, uel humanitus exciderint, ignoſcere debemus.

Vt ſcriptor ſi p. ſ. l.] hæc duo coniungenda ſunt, *ſcriptor librarius*, id eſt, is qui libros deſcribit manu, hoc modo: ſi librarius idem perpetuò peccat, id eſt, ſi in idem erratũ perpetuo incurrit, etiam ſi fuerit monitus, indignus eſt, cui ignoſcatur: ſic & poëta, &c. *idem peccat* uſitatè, & propriè dictum. M. Tull. de nat. deor. lib. 1. *Atque etiam Xenophon paucioribus uerbis eadem ferè peccat*. & pro Murena. *non multa peccat*. eadem ratione dixit Catullus. *Nimirum idem omnes fallimur*. & Hor. ſaty. III. lib. 1. *Nec uincet ratio tãtundem ut peccet, idemq; Qui teneros caules*, &c.

-fit Cherilus ille] poëta malus, de quo ſup. epiſt. ad Aug. *Gratus Alexandro magno regi fuit ille Cherilus.*

Quem bis, terq; bonum c. r. m.] id eſt, qui ſi duobus, aut tribus locis rectè, & emendatè, & laudabiliter ſcribat, mirari ſoleo, ita eſt malus ſcriptor, & ita uſitatum ei eſt mendosè, & ineptè ſcribere. huic igitur Cherilo ſimiles ſunt ij poetæ, in quorum ſcriptis plura ſunt mendoſa, quàm recta.

- & idem Ind. quand. bon.] id eſt, & ego idem indignè fero, quandocunque præſtantiſſimus omnium poëtarum Homerus incuria quadam labitur, & peccat, quod eſt in eo admodum rarum. ſcio hunc uerſum aliter ab alijs explicari, ſed uehementer errant. nam uerbum *indignor* non eſt referendum ad ſuperiora,

quod illi faciunt; ſed cum iis; quæ ſequuntur coniungendum, ut alibi admonui, & multo antè docuit P. Victorius. *quandoque* autem idem ualet, quod *quandocunque*, ut ſuprà Od. 1. lib. 4. - *quandoque potentior Largis muneribus riſerit æmuli*.

Verum opere in] cod. unus Vatic. Faer. Torneſ. habent. *Verùm operi longo*.

Vt pictura poeſis] Plato lib. 10. de rep. poëtas pictoribus ait eſſe ſimiles, docetq; utroſq; in animantibus, & rebus inanimis imitandis, atque exprimendis eſſe occupatos. Idem ſcribit pluribus uerbis Ariſtoteles in lib. περὶ ποιητικῆς. adde illa Plutarch. lib. πῶς δεῖ τὸν νέον, &c. ἀκούειν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιστήσομεν αὐτὸν ἅμα τῷ προσάγειν τοῖς ποιήμασιν ὑπογράφοντες τὴν ποιητικήν, ὅτι μιμητικὴ τέχνη, καὶ δύναμίς ἐστιν ἀντίστροφος τῇ ζωγραφίᾳ, καὶ μὴ μόνον ἐκεῖνο τὸ θρυλλούμενον ἀκηκοὼς ἔστω, ζωγραφίαν μὲν εἶναι φθεγγομένην τὴν ποίησιν, ποίησιν δὲ σιγῶσαν τὴν ζωγραφίαν, &c. id eſt, *Præterea admoneamus eum eo ipſo temporis puncto, quo ad poëmata audienda admouemus deſcriptione quadam facta, poëticam altera ex parte picturæ reſpondere: neque illud ſolum omnium ſermone uſurpatum audiuerit, picturam eſſe poëſim loquentem, poëſim autem tantum picturam: ſed*, &c. M. Tull. Tuſc. v. *Traditum eſt etiam Homerum cæcum fuiſſe: at eius picturam, non poëſim uidemus*.

- erit, quæ ſi propius ſtes, Te c. m. & q. ſ. l. a.] ſic eſt diſtinguendus hic locus *Vt pictura poëſis. erit, quæ, ſi propius ſtes*, &c. id eſt, alia reperietur (inquit) pictura, quæ primis, ac rudibus lineamentis tantùm conſtat: pictura adumbrata, non expreſſa: quam Græci σκιαγραφίαν appellant. hæc procul ſpectata, laudari poteſt: alia, quæ ſuis coloribus expreſſa, & exquiſitis, accuratisq; pigmentis illuſtrata eſt. hæc propius ſpectari debet. Idem de poëſi ſentiendum. alia eſt enim, quæ quaſdam umbras, & receſſus habet tantùm, neque admodum illuſtribus coloribus ueſtita eſt: alia eſt accurata, & exquiſito artificio elaborata. Videntur mihi ad hunc locum pertinere ea, quæ ſcribit Ariſtoteles lib. 3. de arte dicendi, ubi docet dictionem (quam ille λέξιν nominat, id eſt, dicendi rationem) aliam eſſe ſcriptioni accõmodatam, & tanquam pictam: aliam concertatoriam, & forenſem, & geſtu actoris egentem. paulo pòſt ſcribit ille, concionale dicendi genus adũbratæ picturæ ſimile eſſe, propterea quòd, quanto maior ſit multitudo, tanto lõgius ſpectari uidetur orationis figura. Quapropter ſubtilitas, & limata (ut ita dicam) tenuitas, ſuperuacanea eſt, & deterior uidetur in utroque. Iudicium autem ſubtiliorem dictionem deſiderat, multoq; magis, ſi apud unum iudicem cauſa agatur. ineſt enim minimum in actione, & geſtu. Nam facilius ſpectari poteſt id, quod rei proprium eſt. omne autem alienum, & contentionis ſtudium abeſt. uerba Ariſtotelis ſunt hæc: ἡ μὲν οὖν δημηγορικὴ λέξις, καὶ παντελῶς ἔοικε τῇ σκιαγραφίᾳ. ὅσῳ γὰρ ἂν πλείων ᾖ ὁ ὄχλος, πορρώτερον ἡ θέα. διὸ τὰ ἀκριβῆ περίεργα καὶ χείρω φαίνεται ἐν ἀμφοτέροις. ἡ δὲ δικανικὴ ἀκριβέστερον. ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ ἑνὶ κριτῇ. ἐλάχιστον γάρ ἐστιν ἐν ὑποκρίσει. εὐσύνοπτον γὰρ μᾶλλον τὸ οἰκεῖον τοῦ πράγματος, καὶ τὸ ἀλλότριον, καὶ ὁ ἀγὼν ἄπεισι.

Hæc amat obſ. uolet hæc ſub.] alia picturæ diſſimilitudo. amat porrò ea pictura locum obſcurum, quæ deterior eſt: altera autem, quæ in luce ſpectari non recuſat, longè ſcilicet melior eſt.

- repetita] iterum, atque iterum, & ſæpius ſpectata.

Fingeris] conformaris, inſtitueris, ut ſup. epiſt. 11. lib. 1. *Fingit equum*. & Od. vi. lib. 3. *fingitur artibus*.

Tolle] ſume, ut epiſt. vi. lib. 1. - *partem, uel tolleret omnes*.

- certis medium, & tolerab.] id eſt, certas res eſſe, in quibus medium locum obtinere conceditur, & in quibuſdam rebus mediocritatem eſſe laudabilem, & ferri poſſe: ſed mediocritatem in poëta neque eſſe laudabilem, neque condonari ſolere: quod ſimile eſt, ac ſi diceret, poëtã uel excellere, uel ab eo ſtudio deſiſtere,

nomenq;

loci hæc ſententia eſt. Non dubito equidem, quin tu nihil ſis dicturus, aut facturus inuita Minerua, id eſt, ego te quidem ſcio omnia aptè, decorè, uenuſtè, doctè, ſapienter dicturum, ac facturum. noui enim iudicium tuum, noui mentem, & prudentiam tuam. uerùm tamen, ſi quid olim ſcripſeris, caue iudicio tuo tantopere confidas, ut Mecij, & patris tui, & meam ſententiam non exquiras, aut nobis de tuis ſcriptis iudicandi poteſtatem non permittas. legendum autem *facies ne*: & ita lib. manuſcripti.

Meci] Sp. Mecij Tarpæ critici: de quo ſaty. x. lib. 1. *Quæ nec in æde ſonent certantia iudice Tarpa.* & M. Tull. epiſt. ad Marium lib. 7. *Nobis autem erant perpetienda, quæ Sp. Mecius probauiſſet.*

-nonumq; prematur] ſupprimatur, domi contineatur nouem annos: ne foras emanet, ne ue exeat ante nonum annum. ſic Catullus de Smyrna Cinnæ. *Smyrna mei Cinnæ nonam poſt denique meſſem, Quàm cœpta eſt, nonamq; edita poſt hiemem.*

-edideris] emiſeris: ut epiſt. ad Libr. lib. 1. *Non erit emiſſo reditus tibi.*

Siluestres homines] nondum humanitate politos, neque excultos feros.

Cædibus] mutuis, ut ſaty. 111. lib. 1. *Quos Venerem incertam rapientes more ferarum Viribus editior cædebat, ut in grége taurus.*

-uictu fœdo] uictu, & cultu ferino, atq; inhumano. de quo pulchre Luc. lib. 5. *Multaq; per cælum ſolis uoluentia luſtra Volgiuago uitam tractabant more ferarum.*

Orpheus] de quo ſupra Od. x11. lib. 1. Quòd autem Horatius hoc loco humaniorem uitæ cultum, iuris deſcriptionem, legum inuentionem, domiciliorum coniunctiones, quas urbes appellamus, poetis & muſicis aſcribit, non pugnat cum ijs, quæ diſputantur à M. Tull. in orat. pro Sextio. ubi hæc tanta, ac tam præclara munera prudentibus, ac ſapientibus uiris accepta referri ait oportere. Erant enim ijdem & ſapientes, & poetæ, ſeu muſici. in Ode autem x. lib. 1. Mercurium ait primos illos, & recentes homines oratione, & palæſtra expoliuiſſe.

-rapidosq;] rabidos habent duo cod. Vat. & Iann. & Torn. ſic ſup. leonem inſanum dixit Ode xv1. lib. 1. -*& inſani leonis Vim ſtomacho appoſuiſſe noſtro.*

Dictus & Amphion] Zethus & Amphion, Iouis & Antiopæ filij fuiſſe dicuntur: ſed Pauſanias Corinth. profert tres uerſus cuiuſdam Agidis, qui ſignificant Antiopam à Ioue, & ab Epopeo, grauidam eſſe factam. uerſus ſunt hi, *Ἀντιόπη δ' ἔτεκε Ζῆθον, κ' Ἀμφίονα δῖον Ἀσωποῦ κούρη ποταμοῦ βαθυδινήεντος Ζηνί τε κυσαμένη, καὶ Ἐπωπεῖ ποιμένι λαῶν.* Cum Thebani urbem incolere ſine mœnibus, ac propugnaculis non auderent, propterea quòd à Phlegeæis finitimis populis ſæpe, & acriter oppugnabantur, atque ideò urbem relinquere in animo haberent, Zethus & Amphion eis, vt manerent, ſuaſerunt, urbemq; turribus, & mœnibus firmiſſimis, & foſſis altiſſimis, cinxerunt. hinc nata fabula eſt, Amphionem, qui præſtantiſſimus eſſet muſicus, citharæ cantu ſaxa ita permulſiſſe, ut illa ſua ſponte, & ſine fabrorum opera ad urbis munitionem, & murorum ſtructuram conuenirent. Homerus ὀδ. μ. Zethum, & Amphionem murorum, & propugnaculorum Thebanorum auctores, & ſtructores fuiſſe narrat ſimpliciter: hanc de Amphione fabulam non addit. uerba Homeri ſunt hæc, eo, quem dixi, libro ſub Vlyſſis perſona. *Τὴν δὲ μετ' Ἀντιόπην ἴδον Ἀσωποῖο θύγατρα, Ἣ δὴ καὶ Διὸς εὔχετ' ἐν ἀγκοίνῃσιν ἰαῦσαι. Καί ῥ' ἔτεκεν δύο παῖδ' Ἀμφίονά τε, Ζῆθόν τε, Οἳ πρῶτοι Θήβης ἕδος ἔκτισαν ἑπταπύλοιο, Πύργωσάν τ', ἐπεὶ οὐ μὲν ἀπύργωτόν γ' ἐδύναντο Ναιέμεν εὐρύχορον Θήβην κρατερώ περ ἐόντε.* Euripides eam fabulam tangit in Phœniſſ. *φόρμιγγί τε τείχεα Θῆβας τᾶς Ἀμφιονίας τε λύρας ὕπο, πύργος ἀνέστα, Διδύμων ποταμῶν πόρον ἀμφὶ μέσον Δίρκας χλοεροτρόφον.* Philoſtratus in Imagin. hanc fabuloſam, & mirabilem arcis Thebanæ ſtructuram his uerbis depingit, *τὰ δὲ τῶν λίθων πῶς ἔχει;*

πάντες

πάντες ἐπὶ τὴν ᾠδὴν συνθέουσι, καὶ ἀκούουσι, καὶ γίνονται τεῖχος, καὶ τὸ μὲν ἐξῳκοδόμηται, τὸ δ' ἀναβαίνει, τὸ δ' ἄρτι κατέλαβε. φιλότιμοι, καὶ ἡδεῖς λίθοι, καὶ ἀντιδόντες τῇ μουσικῇ. τὸ δὲ τεῖχος ἑπτάπυλον, ὅσοι τῆς λύρας οἱ τόνοι, id eſt, ſaxorum autem ratio cuiuſmodi eſt? concurrunt ad cantum omnia, & eum audiunt, & fiunt mœnia: atque eorum pars alia ædificata eſt, alia in altum ſenſim attollitur, alia ſuo loco modò poſita eſt: certantq; inter ſe lapides laudis ſtudio, & ſe erga muſicam faciles, ac ſuaues præbent, eiq; operam dant mercenariam. mœnia porrò ſeptem portis conſtant, nempe totidem, quot in lyra chordæ ſunt intentæ. uide Od. x i. lib. 3. *Mouit Amphion lapides canendo.* Propert. lib. 3. *Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem Sponte ſua ad muri membra coiſſe ferunt.*

– ſuit hæc ſapientia quondam] erant igitur iſdem & muſici, & ſapientes, & eloquentes. uide Lucret. lib. 5. de primis hominibus, eorumq; uictu, & cultu.

– dare iura maritis] quidam ſic hunc locum explicant, dare iura maritis, id eſt, multa largiri, & condonare uiris, & fœminis, qui matrimonio conglutinentur, quæ non obtineant cælibes: ego ſic: dare leges maritis, quibus cogantur matrimonij caſtitatem inuiolatam ſeruare. uidetur enim hæc uis eſſe horum uerborum apud probatos ſcriptores. Virg. de Didone lib. 1. Aen. *Iura dabat, legesq; uiris.* Idem 3. *Iura, domosq; dabam.* idem lib. 5. *Indicitq; forum, & patribus dat iura uocatis*. T. Liuius lib. 30. *Roma, an Carthago iura gentibus daret, ante craſtinam noctem ſcituros.* Horat. Od. 111. lib. 3. – *triumphatisq; poſſit Roma ferox dare iura Medis.*

– maritis] tùm uiris, tùm fœminis. nam fœminā maritam, ut uirum maritum dicimus. ſuprà Od. v i i i. epod. *Nec ſit marita, quæ rotundioribus Onuſta bacis ambulet.*

– ligno] ligneis tabulis. nondum enim æreas habebant. ſolebant autem leges in tabulis æreis inciſas populo cognoſcendas in foro proponere: ex quo *figere, & refigere leges.*

Tyrtæúſq; mares animos] his conſentanea ſunt, quæ Athenæus lib. 14. de Tyrtæo ſcribit his uerbis, *πολεμικοὶ δ' εἰσὶν οἱ Λάκωνες· ὧν καὶ υἱοὶ τὰ ἐμβατήρια μέλη ἀναλαμβάνουσιν, ἅπερ καὶ ἐνόπλια καλεῖται. καὶ αὐτοὶ δ' οἱ Λάκωνες τὰ Τυρταίου ποιήματα ἀπομνημονεύοντες ἔνρυθμον κίνησιν ποιοῦνται. φιλόχορος δέ φησι κρατήσαντας Λακεδαιμονίους Μεσσηνίων διὰ τὴν Τυρταίου στρατηγίαν ἐν ταῖς στρατείαις ἔθος ποιήσασθαι, ἂν δειπνοποιήσωνται, καὶ παιανίσωσιν, ᾄδειν καθ' ἕνα τὰ Τυρταίου· κρίνειν δὲ τὸν πολέμαρχον, καὶ ἆθλον διδόναι τῷ νικῶντι κρέας*, id eſt, *bellicoſi autem ſunt Lacones: quorum etiam filij modos ad inceſſum numeroſum accommodatos, qui & armati nominantur, uſurpare, ſtudioſeq; retinere conſueuerunt. Atque ipſi Lacones Tyrtæi poëmata commemorantes, numeroſè mouentur. Philochorus autem ait Lacedæmonios Meſſenijs Tyrtæo militiæ duce deuictis, hoc inſtituiſſe, atque hanc conſuetudinem induxiſſe in militijs, ut cum cœnati eſſent, & uictoriæ carmen cecinißent, Tyrtæi carmina ſinguli cantarent: iudicaret autem imperator, & uictori carnem præmij loco daret.* Plato lib. 1. de Republ. uerſus aliquot Tyrtæi profert aliquantum immutatos, & decurtatos, qui hic ſententiam continent: Neque meminiſſe uelim, neque ullam eius rationem ducere, etiam ſi omnium mortalium ſit abūdantiſſimus, & ditiſſimus, omniaq; ei bona, quæ homini contingere poſſunt, ſuppetant, qui non uirtute bellica ſit præſtantiſſimus, uerba Platonis ſunt hæc. *προστησώμεθα γοῦν Τύρταιον τὸν φύσει μὲν Ἀθηναῖον, τῶνδε δὲ πολίτην γενόμενον, ὃς δὴ μάλιστα ἀνθρώπων περὶ ταῦτ' ἐσπούδακεν εἰπών, ὅτι οὔτ' ἂν μνησαίμην, οὔτ' ἐν λόγῳ ἄνδρα τιθείμην, Οὔτ' εἴ τις πλουσιώτατος ἀνθρώπων εἴη, φησίν, οὔτ' εἰ πολλὰ ἀγαθὰ κεκτημένος (εἰπὼν σχεδὸν ἅπαντα) ὃς μὴ περὶ τὸν πόλεμον ἄριστος γίγνοιτ' ἀεί. ταῦτα γάρ ἀκήκοάς που καὶ σὺ τὰ ποιήματα*, id eſt, producamus igitur Tyrtæum, Athenienſem quidem natura, à Lacedæmonijs autem ciuitate donatum, qui omnium mortalium plurimùm ſtudij in his poſuit, &c. quæ ſequũtur.

tur. nam ea interpretati ſumus: quæ ſunt Tyrtæi. Strabo lib. 6. Iuſtinus tertio, & Pauſanias in Meſſenicis, quædam alia de Tyrtæo tradiderunt, quæ longum eſſet referre. Plutarchus autem eum ſermonem, ubi diſputat utra animalia ſint prudentiora: terreſtria, an aquatilia, ſic orditur. τὸν Τυρταῖον ὁ Λεωνίδας ἐρωτηθεὶς ποῖόν τινα νομίζοι, ἀγαθὸν ποιητὴν, ἔφη, νέων ψυχὰς καλλυνέιν, ὡς τοῖς νέοις διὰ τῶν ἐπῶν ὁρμὴν ἐμποιοῦντα μετὰ θυμοῦ, καὶ φιλοτιμίας ἐν ταῖς μάχαις ἀφειδοῦσαν αὐτῶν, id eſt, *Leonidas interrogatus qualem poëtam exiſtimaret Tyrtæum: reſpondit utilem eſſe ad iuuenum animos efficiendos pulchriores, tanquam impetum quendam in eorum animis ingenerantem, ut animo præſtantes, & ſtudio gloriæ elati in prælijs mortem fortiter oppetant.*

-exacuit] excitauit. Cic. de orat. ad Q. Frat. *ad nos exacuendos accommodaui orationem meam.*

-dictæ per carmina ſortes] edita oracula: data reſponſa ab Apolline. Virg. Aen. 4. *Italiam Lyciæ iuſſere capeſſere ſortes.*

Pier. tent. modis] id eſt, etiam homines experti ſunt, ac tentarunt, poſſent ne regum gratiam, ac beneuolentiam colligere uerſibus, & cantibus. *tentare gratiam regum* pro eo, quod eſt, aſpirare, & aggredi ad gratiam regum promerendam, mirè, & planè Horatianè dictum. Vſitatius dicunt Latini *tentare fortunam*, *tentare rem*, ut idem ſup. epiſt. ad Aug. lib. 2. *- nec meus audet Rem tentare pudor, quam uires ferre recuſent.*

-ludusq; repertus] remiſſio, & oblectatio animorũ, comœdiæ, tragœdiæ, mimi. epiſt. ad Aug. *- ualeat res ludicra, ſi me Palma negata macrum, donata reducit opimũ.*

Muſa lyræ ſollers] ſollers coniunctum cum patrio caſu, notandum, ut nouum, & Horatianum. idem iũxit cum infinitiuo Od. v t 1. lib. 4. *Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.* ſic ſuprà Od. v 1. lib. 1. *Imbelliſq; Lyræ Muſa potens.* dictum autem Muſa Lyræ ſollers, pro Muſa Lyrica, uel Lyricorum modorum perita.

Natura fieret laud. car.] hac de re ſatis multis uerbis diximus ad illum locum *Ingenium miſera quia fort.* &c.

-ſine diuite uena] ſine naturæ bonitate, quam φύσιν Græci appellant. tralatio ducta à uenis metallicis.

-rude] non expolitum doctrina. alia tralatio.

-coniurat amicè] congruit, & conſpirat altera cum altera.

Qui ſtudet optatam c. cont. m.] totius huius loci hæc ſententia eſt. curſores, & tibicines omne ſtudium ſuum in eam artem, in qua præſtare uolunt, conferunt: ſummos labores perferunt: bellum indicunt uoluptatibus omnibus: continẽtiſſimè, ac temperãtiſſimè uiuunt. At Romani homines nullo ſtudio adhibito, nullaq; opera inſumta præſtantes ſe poëtas eſſe arbitrantur, idq; ſe ſcire profitentur, quod nunquam didicerunt.

-puer] cum puer eſſet: παῖς ὤν, ut epiſt. ad Loll. t 1. lib. 2. *- denique ſæuam Militiam puer, & Cantabrica bella tuliſti.* & ſaty. t 1. lib. 2. *- puer hunc ego paruus Ofellum Integris opibus noui non latius uſum, Quàm nunc acciſis.*

-qui Pythia cantat, Tibicen] tibicen, qui adhibetur ad canendas laudes Apollinis ludis Appollinaribus, didicit, & magiſtrum extimuit. Pythiorum certamen ob draconem ab Apolline interfectum, inſtitutum eſt, Pythiaq; uel à loco, & urbe, cui Pythoni, ſeu Πυθοῖ nomen erat, ſunt appellata, uel ex eo, quòd, qui ad oraculum Apollinis proficiſcebantut, ἐπυνθάνοντο, id eſt, quærebant, uel quòd draco interfectus, ibi putruerit. nam πύθειν ualet σήπειν, ut alibi diximus.

Occupet extremum ſcabies] natum eſſe dicunt ex luſu quodam puerorum, in quo ſe mutuò ad currendum cohortantes, ei ſcabiem exoptant, qui tardiſſimè omnium cucurrerit, quiq; ultimus ad calcem peruenerit.

Vt

Vt præco ad merces] diuitem poëtam cum præcone comparat, merces commendante, & turbam ad emendum inuitante. Nam, ut ille uoce, & præconio emtores: ſic poëta locuples diuitijs ſuis mutis, ac tacitis aſſentatores uocat.

-cogit] congregat, conuocat, allicit, atque adeò inuitos trahit.

Diues agris, diues p.] hic uerſus repetitur ſaty. 11. lib. 1.

Si uero eſt, unctum] modò dixerat aſſentatores ultro, & non uocatos ad poëtarum diuitum carmina laudanda concurrere, & conuolare ſolere: nunc dicit eoſdem conuiuiis, & beneficiis prouocatos, aut beneficiorum ſpe adductos, multo cupidius poëmata uel indoctiſſima laudatum ituros. tales igitur, iudices non ſunt integri, neque incorrupti, neque, ut Græce dicam, *ἀδέκαστοι*.

-unctum qui recte] ſi uerò eſt, qui conuiuium lautum, ac ſumtuoſum adornare, cœnamq; opiparam dare poſſit, &c. mirum erit, ſi blandum, ac falſum amicum à uero ſecernere, atque internoſcere queat, *unctum* uidelicet obſonium, ut Catull. *uncta patrimonia*, id eſt, lauta, opipara.

-leui] qui quouis impellitur emolumenti ſpe.

-beatus] uel diues, uel, qui reuera beatus eſſet, ſi blandum amicum à uero internoſcere poſſet: ſed illud malo.

-tibi] abs te: ut locis innumerabilibus: notauimuſq; alibi.

-plenum Lætitiæ] lætitia affectum ob munera abs te accepta, uel ob ſpem utilitatis. ſignificat, eos, qui à poëta emolumentum aliquod uel ſperant, uel iam conſecuti ſunt, non eſſe illius poëmatum iudices incorruptos, neque unquàm caſtè, integreq; iudicaturos. Nobis ergo ij ſunt adhibendi noſtrorum ſcriptorum auditores, ac cenſores, qui libere, & *ἀδωροδοκήτως*, hoc eſt nullis promiſſis, nulla ſpe, nullis beneficiis obſtricti, quod ſentiunt, pronuncient.

-pulchrè, benè, rectè] uoces fictæ approbantium aſſentatorum. M. Tull. lib. 3. de orat. *Quare benè, & præclarè quanuis ſæpe nobis dicatur: belle, & feſtiuè, nimium ſæpe nolo.*

-ſuper his] *ἐπὶ τούτοις* ad hæc.

-ſtillabit amicis Ex oculis r.] illacrymabit, gaudere ſe ſimulans. ſtillare cum accuſandi caſu: ut illud epiſt. ad Mæcen. 111. lib. 1. *-fidis enim manare poëtica mella.*

-tundet pede terram] præ lætitia ſaltabit. non eſt autem ſupploſio pedis intelligenda, cum ſit geſtus indignantis, & dolentis.

Vt, qui conducti pl.] ut præficæ mulieres, quæ mercede conducuntur, ut mortuos lugeant, & collaudent. Plaut. in Truculento. *ſine uirtute argutum cinem mihi habeam pro præfica, Quæ alios collaudat, eapſe ſe uerò non poteſt.* Lucillius. *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere præficæ, Multo & capillos ſcindunt, & clamant magis.* Næuius. *Hæc quidem mehercule præfica eſt, quæ ſic mortuum collaudat.*

-multis urgere culullis] animorum enim, & ingeniorum lene tormentum eſt uinum, eoq; uariæ hominum naturæ, quantumuis tectę, ac reconditæ, explorantur, atque aperiuntur: qua de re uide, quæ annotauimus ad illum locum, *Tu lene tormentum ingenio admoues Plerunque duro*, qui eſt Od. xxi. lib. 3. ſunt autem cululli pateræ, ſeu calices. Od. xxxi. lib. 1. *-diues & aureis Mercator exiccet culullis Vina Syra reparata merce.* in quibuſd. lib. antiq. ſcriptum eſt. *urguere.*

-fallant] lateant. nunquam tibi ſint ignoti, ut ſup. annot. Od. x. lib. 1.

-animi ſub vulpe latentes] animi fallaces, doloſi, duplices, tecti, inſidioſi.

Quinctilio] Quinctilio Varo. hic erat auditor, & iudex ſcriptorum alienorum liber, & incorruptus. ad quem ſcripta eſt Od xviii. lib. 1.

-corrige, ſodes] aiebat Varus, corrige hoc, & hoc.

-male tornatos] non ſatis teretes, neque (ut ita dicam) rotundos. tralatio à torno.

no, καλῶς τετορνευμένα ἔπη.

-incudi reddere] recudere, id eſt, emendare. alia tralatio à priore differens, & tamen continens.

-inſumebat] ſic habent duo cod. Vatic. Faern. Iannoct. Torn. quæ ſcriptura mihi uiſa eſt concinnior.

Quin ſine riuali, &c.] amatores amant ſine riuali, qui deformem aliquam amant. neminem enim habent æmulum, neminem riualem. transfertur ad eos, qui ea magni faciunt, aut magnopere expetunt, quæ nemo alius magni admodum æſtimet. utitur M. Tullius in epiſt. quadam ad Qu. Fratr. lib. 3. *Hirrus auctor fore uidetur. ô Dij, quàm ineptus, quàm ſe ipſe amat ſine riuali?*

-inertes] arte carentes, uel non ſatis accuratè factos, ſine arte: ut ſuprà *ſine pondere, & arte.*

-allinet atrum Tranſ. cal. ſ.] tranſuerſo calamo notabit, ac delebit. quod ὀβελίζειν dicunt Græci. M. Tull. epiſt. ad Dolabellam lib. 9. *Profert alter (ut opinor) duobus uerſiculis expenſum Niciæ: alter Ariſtarchus hos ὀβελίζει.*

-ambitioſa recidet Orn.] amputabit, & circumcidet nimis florida. ſic ſup. epiſt. ad Aug. *luxuriantia compeſcet.*

Fiet Ariſtarchus] id eſt, caſtigator, & iudex ſeuerus alienorum ſcriptorum. Fuit autem Ariſtarchus Grammaticus clariſſimus, qui ad aliquot Homeri uerſus, quos non probabat, notam appoſuit, iudicans eos non eſſe τοῦ ποιητοῦ, ſed παρεμβεβλημένους. M. Tull. ad Attic. lib. 1. *Quid multa? totum hunc locum, quem in Ariſtocratia ego uariè meis orationibus, quarum tu Ariſtarchus es, ſoleo pingere, de flamma, de ferro, &c. ualde grauiter pertexuit.* Idem in orat. in L. Piſonem, *Veruntamen, quoniam non Ariſtarchum te, ſed Phalarim grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum uerſum, ſed poetam armis perſequare: ſcire cupio, quid tandem iſto in uerſu reprehendas.* Idem ad App. lib. 3. epiſt. *Vt enim Ariſtarchus Homeri uerſum eſſe negat, quem non probat: ſic tu (libet enim mihi iocari) quod diſertum non erit, ne putaris meum.*

-hæ nugæ ſ.] uerba ſunt Horatij, quorum hæc ſententia eſt. quas nugas eſſe ducis, hæ poetam ſemel ab aſſentatore deriſum, ab eoq; malè acceptum, ac deceptum, in mala ſeria deducent, aut præcipitem agent. quoniam aſſentatorum oratione uana inductus, optimum ſe poëtam eſſe ſibi perſuadebit, & ita magno, turpique in errore uerſabitur.

-mala quem ſcabies] mala, epithetum perpetuum. omnis enim ſcabies mala eſt, quamuis alia ſit alia deterior.

-morbus regius] quo qui affectus eſt, arquatus appellatur. Lucret. libro 4. *Lurida præterea fiunt, quæcumque tuentur Arquati: quia luroris de corpore eorum Semina multa fluunt ſimulacris obuia rerum.*

-fanaticus error] ex quo fanatici appellantur, eò quòd in fanis maximè furant capita iactantes, oculos diſtorquentes, ſingulas denique corporis partes, atq; interdum totum corpus præter conſuetudinem mouentes. Vide Vlpian. titul. de ædil. edicto.

-& iracunda Diana] quæ lymphatos efficit, ex quo νυμφόληπτοι dicuntur. ſignificat obſcurè, & diſſimulanter Horatius, falli eos, qui furore quodam, & afflatu diuino poëtam excitari, non ſtudio, & doctrina cum ingenio coniuncta fieri exiſtimant.

-ſublimes uerſus] uel μετεώρους, & neq; cælum, neq; terram tangentes, ſublatos, à communi ſenſu abhorrenteis: ut ſup. eod. lib. *Aut dum uitat humum, nubes, & inania captet:* uel ſublimes intellige, ex alto, & intimo animi receſſu depromtos, ut Od. xv. lib. 1. *ſublimi anhelitu.* & Virg. Aen. 1. *alta mente repoſtum.*

D D -ructatur

-ructatur] impetu, non ratione effundit: furore quodam mentis concitatus iactat, & euomit.

-errat] & animo, & corpore. ex quo error mentis: epiſt. 2. lib. 2. - *mentis gratiſſimus error*.

-licet ſuccurrite longum] id eſt, licet clamet, iô, ciues ſuccurrite, ſuccurrite, eumq; clamorem longè producat, nemo erit, qui curet attollere. uocem *longum* quidam coniunctè legunt cum uerbo *ſuccurrite*, id eſt, *ualdè & multum productum*, ut ſit nomen, quod mihi non diſplicet. alij coniungunt hæc duo, *longum clamet*: quibuſcum facit Cariſius lib. 2. & ita *longum* erit pro *longè* poſitum.

-tollere] attollere. ſic epiſt. ad Scæuam lib. 1. - *crudeles tollite claudum*.

-prudens] ſciens, de induſtria, ut epiſt. 11. lib. 2. *Prudens emiſiſſi uitioſum*.

-Siculiq; poetæ] Empedoclis Agrigentini: de quo uide, quæ annotauimus ſup. ad epiſt. ad Iccium.

Deus immort. hab. Dum cup. Emp.] extat hoc in hanc de Empedoclis morte opinioné Laërtij epigrãma lib. 3. epig. quo ad hũc locũ mihi uidetur pertinere, Καί σύ ποτ' Ἐμπεδόκλεις διερῇ φλογὶ σῶμα καθήρας, Πῦρ ἀπὸ κρητήρων ἔκπιες ἀθανάτων. Οὐκ ἐρέω δ', ὅτι σαυτὸν ἑκὼν βάλες ἐς ῥόον Αἴτνης, Ἀλλὰ λαθεῖν ἐθέλων ἔμπεσες οὐκ ἐθέλων. Huius autẽ mortis genus memoriæ prodidiſſe Hippobotũ ſcribit id. Laert. his uerbis, Ἱππόβοτος δέ φησιν ἐξαναστάντα αὐτὸν ὡδευκέναι ὡς ἐπὶ τὴν Αἴτνην. εἶτα παραγενόμενον, ἐπὶ τοὺς κρατῆρας τοῦ πυρὸς ἐναλέσθαι, καὶ ἀφανισθῆναι, βουλόμενον τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην βεβαιῶσαι, ὅτι ἐγεγόνει θεός. ὕστερον δὲ γνωσθῆναι ἀναρριπισθείσης αὐτοῦ μιᾶς τῶν κρηπίδων. χαλκᾶς γὰρ εἴθιστο ὑποδεῖσθαι: id eſt, *Hippobotus autem ait illum quondam ſe domo in montem Aetnam contuliſſe: deinde, cum eò perueniſſet, in crateras illos deſiliſſe, atque ex oculis hominum ſublatum eſſe, uolentem hanc de ſe famam confirmare, ſe deum eſſe factum: poſterius autem rem patefactam eſſe, cùm una ex eius crepidis à flamma in altum ſublevata, & eiecta eſſet, æreis enim crepidis uti ſolebat.* ſed hanc opinionem refellens Timæus ait, Empedoclem in Peloponneſo de uita deceſſiſſe. commemorantur & aliæ de huius uiri morte à Laërtio opiniones, quas referre longum eſſet.

-frigidus] atra bile affectus, μελαγχολῶν.

Inuitum qui ſer.] ſup. epiſt. ad lib. -*quis enim inuitum ſeruare laboret?*

-idem facit occidenti] Græcum loquendi genus τ' αὐτὸ ποιεῖ τῷ κτείνοντι. ſic Lucret. lib. 2. de primis corporibus. *Qui poterunt igitur rerum primordia dici, Et lethi uitare uias, animalia cum ſint, Atque animalibu' ſint mortalibus una, eademque?* id eſt, τ' αὐτὰ τοῖς ζώοις. Idem lib. 3. - *quorum unus Homerus Sceptra potitus eadem alijs ſopitu' quiete eſt*. Idem lib. 4. *Nempe eadem facit, & ſcimus facere omnia turpi.*

-nec ſi, &c. Fiet ho.] huc admouenda negatio eſt, ut ſit, *Nec fiet homo*, id eſt, -*nec ſanus erit, nec ponet*, &c. inſanus enim, homo non eſt. & ita intelligendus locus ille Ciceronis epiſt. ad Q. frat. lib. 2. - *ſed cum ueneris, uirum te putabo, ſi Salluſtij Empedoclea legeris: hominem non putabo.* id eſt, patientem, & fortem te putabo, ſi legeris: ſed parum intelligentem, & parum ſanum, & propemodum inhumanum.

Nec ſatis apparet, cur uerſus f.] id eſt, nec ſatis apparet utrius facinoris admiſſi cauſa tam grauiter ſibi deos habeat iratos. non ſatis perſpicuum eſt, utrius ſceleris pœnam luat, dum uerſus factitat, ſepulchri'ne uiolati, an ſublati, & loco moti bidentalis. ſignificat autem cùm poëtas omnes inſanos eſſe, & miſeros: tùm eos maximè, qui uerſibus incultis, & malis faciendis, ſibi placeant, ut bonis.

-utrum Minxerit in p. c.] in ſepulchrum patrium. locus omnis illato in eum mortuo ab eo, cui ius erat inferre, religioſus efficitur. at neque in loco ſacro, neq; in religioſo cuiquam meiere fas erat, ſed multo habebatur ſceleratiſſimum, filium

in

In patrium ſepulcrum immeiere eumq;, qui id feciſſet, exiſtimabant furiarum tædis ardentibus, ut patricidas, perterreri, atque agitari.

-bidental] locum, in quem fulmen decidit, qui cæſis bidentibus, & ara extructa expiabatur. *Bidental* (Inquit Feſtus) *dicebant templum quoddam, quod in eo bidentibus hoſtijs ſacrificaretur.*

-clatros] clatros legendum, non clauſtros. Plut. in Mil. glorioſo. *Nam certè neque ſolarium apud nos eſt, neque hortus ullus, neque feneſtra, niſi clatrata.*

-tenet, occiditq; legendo] tale eſt illud ſaty. III. lib. I. *-amaras Porrecto iugulo hiſtorias, captiuus ut, audit.*

Non miſſura cutem, niſi pl.] poëtam ineptum, & ſibi nimiùm placentem, ſuosque uerſus odioſè recitantem, cum hirudinem comparat. Nam, quemadmodum illa tandiu hæret corpori affixa, donec ſanguine completa exciderit: ita & moleſtus recitator auditorem non dimittit, donec ipſe & recitando defeſſus, & ſuorum uerſuum laudibus ſatiatus ſit. ſic Theocritus in Pharmaceutr. amorem cum hirudine confert, quia uidelicet amor inſtar hirudinis corpora uigiliis, & curis maceret, ſanguinem exugat. Aἶ, *αἶ ἔρως ἀνιαρὲ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα Ἐμφὺς, ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας;* Plaut. Epid. *Iam ego me uortam in hirudinem, atque horum exugebo ſanguinem, ſenati qui columen cluent.* Oppianus libr. 2. ubi loquitur de Delphini, & amiarum pugna, ſimilitudine utitur ab hirudinibus ducta. *ὡς δ', ὅταν ἰητὴρ πολυμήχανος ἕλκος ἀφύσσων Οἰδαλέον, τῷ πολλὸν ἀνάρσιον ἔνδοθεν αἷμα Ἐννέμεται. διερὰς δὲ γονὰς κυανόχροα λιμνῆς Ἑρπετὰ τειρομένοιο κατὰ χροὸς ἐστήριξε Δαίνυσθαι μέλαν αἷμα, τὰ δ' αὐτίκα γυρωθέντα Κυρτοῦται, καὶ λύθρον ἐφέλκεται, οὐδ' ἀνίησιν, Εἰσόκεν αἱμοβαρῆ ζοφερὸν ποτὸν αὖ ἐρύσαντα Ἐκ χροὸς αὐτοκύλιστα πέσῃ μεθύουσιν ὁμοῖα· Ὡς ἀμίαις*, &c.

FINIS.

INDEX RERVM, ET VERBORVM obſeruatione digniorum, quæ his commentarijs continentur.

A ouo uſque ad mala 14.a
abdita rerum 191.a
ablatiuus in e, à nom. neutro in e 3. declin. 102.b
abnormis 54.a
abrotonus, ſeu abrotonum 168.a
Academia uetus, & noua 178.a
Academici unde dicti 178.a
Academicorum nouorum nulli rei aſſentiri 108.a.178.a
accumbere 80.b
acerna menſa 102.b
acerualis, argumentationis genus 165.b
Achilles qualis ab Hom. deſcribatur 195.a
accipenſer 57.a
actus fabulæ partes 198.b
addicti 108.a
ἀδελφὸν, pro ſimillimo 130.a
adigere iuſiurandum, &c. 151.a
admirari principium philoſophiæ 119.a
ador 95.a
ad Veſtæ, ad Opis, & ſimil. 44.a.b
ad unguem factus 28.b
aduocatus 92.b
ædiles legumina ſpargebant 71.b
æditus 172.b
æmulatio, & inuidia, in domib. potentium 45.a
æquus 74.b
ærugo 25.b.205.a
Aeſchylus duos hiſtriones inſtituit, &c. 203.a
Aeſon à Medea recoctus 151.b
Aeſopi tragœdi filius 75.a
Aeſopus tragœdus 75.a.166.b
æſtuare 111.a
ætatis commoda 198.a
ætas uini nominibus Coſſ. notabatur 117.b
æratum naturæ diſſimiles 197.a.b
affectus eos debet exprimere orator, aut ſcriptor uerbis, quos uult commouere auditori, aut lectori 193.a.b
Afranius 166.a
Agamemnon, ambitione inductus, filiam immolat. 73.a
Agamemnon religionis opinione adductus, filiam immolat. 73.a
agenda in ſcenis quædam 198.b
agere de 154.a
agere pro loqui 45.a
Ageſilaus à Tacha ioco intempeſtiuo alienatus 196.b
agilis 108.a
agitur res, caput, fama, &c. 153.b.254.a
Aiax ab Vlyſſe uictus in iudicio armorum Achillis 72.b
Aiax ad inſaniam adactus 72.b
Aiax, omnium Græcorum, Achille excepto, præſtantiſs. 72.a
αἴρειν τὰς ὀφρῦς 154.a
αἱ τεῖν μείζυς 104.a
ἀκύσῃς ἐσθλὸς, & ſimilia 125.a
ἀκόλαςος 98.a
ἀκονιτὶ, ſine certamine 109.b
ἀκρατὴς 98.a
albatus 57.b
Albanum uinum 103.a
Albius Tibullus 116.b
Alcinous 113.b
alec. 82.b.102.b
Alexander, ab Apelle reprehenſus 173.b
Alexander, non ſatis acri iudicio in pictura 173.b
Alexãder uetuit, ne à quoquã alio pingeretur, & fingeretur, quàm ab Apelle, & Lyſippo 173.a.b
ἀλώπηξ διαφυγοῦσα πάγας, &c. 99.b
altera ætas 151.b
Althæa, Meleagri mater 197.a
altilia 125.a
amatores quómódo uitia puellarum ſuarum extenuent 16.b
ambo pro ambos 71.b
Ambubaiæ 8.a
amica mater 67.b
amicis diſtinctis utuntur diuites 93.a

amicitia, & lis princip. ex ſentent. Empedoclis 174.b
amicitia utrum ab utilitate naſcatur, an ab honeſto 94.b
amicus ſib.: carus ſibi, quid ſignificent 57.a
Amphion, & Zathus, Iouis, & Epopei filij 207.a
Amphion & Zethus Thebas mœnibus, & foſſa cinxerunt 207.a
Amphion philoſophus, & muſicus 152.b
Amphora 187.a
ampullari 115.b
ἀνασόματις 81.b
ἀνασφυξῦν 82.a
ἀνασπᾷν τὰς ὀφρῦς 154.b
anguſtus clauus 34.b
anima unde dicta 95.a
animæ 29.a
animi affectuum indicia ex partib. corporis 154.b
animorum immortalitas 95.a
animus, pro parte animi à ratione auerſa 114.b
anni recedentes, ſeu abeuntes 198.a
anni uenientes 198.a
annus apud Iudæos a mẽſe Septembr. 45.b
Anticyra 68.b
Antimachus, à Platone auditus 196.b
Antimachus bellum Thebanum ſcripſit 196.b
Antimachus, reprehenſus 197.a
Antiphates 196.b
antiqua ſacrificia, collectis frugibus inſtituta 168.b
antiqui mores, antiqui homines 98.a
Anxur 28.b
Apelles 173.a.b
ἀφ' ἑστίας ἄρχεσθαι 181.b
Apollo Aeneam eripuit 46.a
Apollo Palatinus 115.b
apotheca 84.b
ἀποθήκη 84.b
appellare 17.b
appendebant æs & argentum ueteres 83.a
aqua dulcis, quomodo ſit intellig. 140.a
aquæ Lucenſes 139.b
aquam unctam præbere 58.a
aqua uiliſſima 31.a
aquila oculatiſſima 16.a
Aquilo cur radere terras dictus 92.a
Arbuſcula mima 49.a
arceſſere è medio 169.b
arceſſo 118.a
Archilochus 159.b
Archilochus, iambei carminis auctor, & perfector 193.a
argumenta comœdiarum qualia 169.b
Aricia 27.b
Ariſtides 64.a
Ariſtippus 69.a
Ariſtippus 148.a
Ariſtippus, à quo Cyren. 108.a
ἄριστον 38.a
arrepere in ſpem 86.b
ἀρθρῖτις 97.b
articulorum morbus 97.b
as 70.b.126.b
as libram ualet 126.b
aſino fabulam narrare 171.a
aſpergere 25.a
Atellanæ 201.a
Athamantis, & Inonis filii 195.a
Attius 166.b
auari ſtudium in congerendo poſitum, infinitum 7.b
auarus cum ſeruo comparatus 145.b
auarus ſemper eget 114.a
auarus quærit, non utitur 126.a
auctoramentum 99.a
auctoratus 99.a
auctor ſum 199.b
audiſti rex, ideſt, appellatus es 125.a
Auentinus, omnium collium longiſſimus 180.a
Auernus lacus 192.b
Aufidus 5.b
aulæorum uſus 170.b
auræ diuinæ partic. 59.b
aures minus fidei habent, quàm oculi 198.b
aures ſuas qui obturant, facilius quenuis ſonitum ferunt 89.a
auris rimoſa 93.a
auſpicium 110.b
Auſter inſalubris 91.b
Auſtri 57.a
ἄξιον λόγου 62.a

Bacchus

B

Bacchus arcana conſilia aperit 25.a
Baiarum aquæ 139.b
balatrones 8.a
Barathrum 71.a
barba longior mæroris, & triſtitiæ index 66.b
Καγχαλᾶν 138.b
beatus 102.a.181.b
bella, ob mulieres ſuſcepta 19.a
Bellona 74.a
bene erat 60.b
Beneuentum 30.b
benignè reſpondet 126.a
benignus 62.a
bilis cur ſplendida dicatur 70.b
binæ lucernæ pro ſingulis cur cenantur 51.b
blaterare 98.b
Bœoti pingues 173.b.174.a
βωμολόχος 149.b
bona fama, quouis carmine gratior 60.a
bonum quid ſit 94.b
bonus uicinus 182.b
breuitas in quo conſiſtat 187.b

C

Cæcilius 166.a.192.a
calet res 180.a
calefacere aliquem 180.a
calidus 180.a
caliendrum 42.b
calo 139.a
campana ſupellex 37.b
candere 95.b
candidus 29.a
cane peius, & angue 148.a
canephoræ 103.a
canos Rheæ, & Heccatæ cur immolentur 42.a
Canicula 39.b
canis animal rabie infeſtum 180.a
canis, quæ corium rodere didicit 88.a
cantiones, ἐπῳδαὶ 108.b
cantionibus, ſeu carminibus morbos ſanaſſe ueteres 108.b
Canuſini bilingues 47.b
Canuſium 31.a
capere 169.a
capillum uellere 154.b
capillus intonſus, mæroris argumentum 128.a
capitis motus 154.b
capitalis 39.a
Cappadoces, ſerui natura 121.a
capreæ 81.a
caput & ſtomach. fontib. ſupponere 139.b
caput percutere 154.b
caput puluere conſpergere 154.b
carinæ 125.b
carior oculis 85.b
carmen, ἔπος 179.b
carmen nouum 164.b
carpere iter 31.b
caſſus 85.b
Caſſius Nomentanus 7.a
Caſtor, & Clytemneſtra, ex ouo excluſi 197.a
Catius Epicureus 78.a
Cato Cenſorius 81.a
Catonis Cẽſorii iudicium de ſtatuis 174.a
catinus 18.b
caudæ equinæ pilos uellere 165.a
caudam trahere 67.a
cauſa, cur tot ingrati ſint 124.b
cauus 95.b
cedrinum oleum 205.a
cedrus 205.a
celſus 205.b
cenſus particip. 206.b
cenſus nomen 126.a
cera prima, ſecunda, &c. 87.a
celebroſus 28.b
Ceres Δημήτηρ à Græcis 61.a
cereus flecti 197.b
Cerites 122.b
Cerritus 76.a
certa nomina 167.b
certum nomen 167.b
ceſſans morbus 140.a
cetaria 86.b
χαίρειν, ſalutatio Græc. 126.a
Cherilus 172.b
chordarum citharæ non ſemper unus numerus 200.b
chorus cantabat, & loquebatur 199.b
chorus habetur unius actoris loco 199.b
chorus inter medios actus canere non debet 199.b

chorus quamobrem adhibebatur 199.b
chorus quouis loco, & tempore loqui poteſt 199.b
χρηματιστής 71.a
χιάζ 146.b
Chryſippus Stoicus 111.b
cicuta immoderato frigore enecat 179.a
cicuta non habet uim purgandi 179.a
cincti 191.a
cingi,& accingi 191.a
Circe 113.a
citharæ chordæ quot 200.b
citharis chordæ additæ 200.b
clamat, etiam de reb. inanim. 148.b
clara uoce diis immortalibus ſupplicari uolebat Pythag. 145.b
clauſis oculis 89.a
cliens 119.a
coactor 36.b
Coæ ueſtes 13.b
cœnæ Platonicæ 59.a
cœnæ ueterum nocturnæ 94.a
cœna dubia 59.a
cognitor 86.a
cognomen 85.b
color, pro uitæ ſtatu, & perſona 147.b
color uitę 52.b
colo uinario uina craſſiora extenuari 81.b
colyria 28.b
comes,inferior amicus 128.b
comi cantilenæ laſciuæ 48.a
comica oratio,ſermo merus 54.a
comis 48.a
comiſſatio,ſeu comaſſatio 48.a
commiſſa 24.b
commiſſum,& commiſſa 152.a
commune,duobus modis accipitur 196.a
commune opponitur proprio 196.a
compilare 6.b
componere gladiatores 39.a.b
Comus,Deus hilaritatis 48.a
concedere 27.a
conchæ 80.a
concionale dicendi genus 205.a
condolere 6.b
conſuetudo mala 116.a
conſiliari, conſultare, & conſilium dare 199.b
contendere, cum dandi caſu 152.a
conuenienter naturæ uiuere 130.b
continentia in uictu 58.b
contrahere frontem 155.a
contractu ſupercilium 154.b
conuiuæ ponebant ſoleas 105.a
cordis latratus 155.b
cor,pro mente 113.a
corpus poſſeſſionis modus, ut pedis calceus 170.b
corrugare nares 118.b
Corycæi ſpeculatores 82.a
Corycus mons 82.a
Crantor Academ. 111.b
craſſa Minerua 54.a
Craterus 70.b
Cratinus 21.a
Criſpinus 7.b
crocus in ſcena 166.b
cruſtula 4.b
cruſtula, placentæ 81.a
cululli 208.b
cubital 75.b
cucurbita 179.a
cudere æs 175.b
cumera 5.b.125.a
cuminum 159.a
cupa magiſtra potare 61.a
cupiditates neceſſariæ 6.a
cupreſſus 205.a
cura inuida 131.a
cura laudabilis 131.a
curatur datur puberibus 74.a
currere, pro currebant,& ſimil. 42.b
currus pro naui 109.a
curſus de nauigatione 179.a
cuſtos, pro pædagogo,ſeu magiſtro 197.b
Cyclops 197.a

D

DAMNVM Vlyſſis grauiſſimum 84.a
Damaſippus 61.a
dare iura 207.b
Dauus, ſeruus fallax, callidus,&c. 194.b
datiuus pro ablatiuo, & præpoſ. à uel ab 37.a
decurrere 126.a
deducere filium 172.b
deducere lanam 172.b
deeſſe ſibi 26.b
deficio 183.a

defodere in terram 5.a
defundere uinum 57.b
δεῖπνον 38.a
δεισιδαιμονία 77.a
demiſſus 17.a.b
Δημήτηρ, & eius & etymon 61.a
demitto auriculas 43.b
Democritus 171.a
Democritus poëtas natura, non arte, ualere credebat 203.b
denarius quattuor ſeſtertios cōtinet 126.b
denormare 91.a 96.b
dens Theoninus 153.b
dentata charta 153.b
dentium crepitus, & ſtridor 156.a
Deos non curare res humanas 31.b.32.a
depygis 12.a
deſæuire 115.b
deſignator 123.b
Deus ex machina 199.a
Deus à machina 199.a
dexter, id eſt, opportunus, æquus 66.b
Diana Lymphatos efficit 209.a
diarium 138.b.139.a
διαρραγῆναι 77.b
dictare 68.b
dictata 109.b
dictio duplex 206.a
dido, is 58.b
dies feſti cur priuatis iucundi 59.b
diffindere diem, id eſt, differre 53.b
diffiſſus, & diffindo 42.b
diffundere uinum 117.b
digitis uerſuum ſyllabas metiri 202.b
dignum ſermone 62.a
Dijs cōnſecrabant inſigne ſuorum malorum 30.a
Diis iratis, inuitis 62.b
Dii penates, & Lares familiares, iidem 128.a
diludia 160.b
dimenſum 30.b
dirumpere ſe 159.a
diſcinctus 13.b.53.a
diſploſus 42.b
diſrumpi, rumpi 77.b
diſſimulator opis propriꝫ 129.b
Diui in comœdiis nunquam introducuntur: in tragœdiis raro 194.a
diuiſſe, pro diuiſiſſe, & ſimil. 71.
diuitiarum incommoda 127.b
diuitiarum uſus 60.a
diuitiarum utilitas 178.b
diuitias omnibus rebus anteponi 68.b
diuitiis ne, an uirtute, beati ſimus 94.b
docere fabulam 203.a
docere, de re inanimata 138.a
dolo, as 28.b
doloſus Vlyſſes 84.a
dominis in ſeruos uitæ, neciſq; poteſtas 96.b 38.a
δόρπος 16.a
dracones 77.a
dux manticꝫ 60.b
dubii caſus, dubiæ res, &c. 173.b
ducere æs 48.b
ducere epos 93.b
ducere obliuia uitæ 112.a
duellum 140.a
dulcis aqua quomodo ſit intellig. 98.a
duo malorum hom. genera 38.b
duo nomina adiect. ἀσυνδέτως poſita
duo, propter quæ poëtꝫ negligenter ſcribant 202.a
duo ſtultitiæ genera 67.a
duo peccata ſtultorum imitatorum 159.a
dupondius, & ſemis, antiquus ſeſtertius 126.b
dura cauſa 47.b
duro, as 26.a
durus 38.b.128.a
δύσερις 150.a
δύσκολος 150.a
δυσωπία 143.b

E

Echinvs, ex genere teſtaceorum 104.b
echinus piſcis 80.a
echinus 37.a
edicere 74.b
edico 158.b
ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα 92.a
εἴρων 129.b
εἷς πολλῶν 45.b
eloquentia, regina 121.a
ἐλαύνειν 173.b
emouere 66.a
emunctæ naris 22.a
Ennii ſomnium 165.b

Epidaurus 16.a
ἔπεα πτερόεντα 153.b
Epicharmus 166.a
epiſtola de arte poëtica 185.b
epos 48.a
ἐπῳδαί 108.b
equi pulchri deſcriptio 12.a
equus me portat, alit rex 147.b
ἔρδοι τις, ἣν ἕκαστος 139.a
erepſemus, & ſimilia 30.b
Eros, Ciceronis ſeruus 194.b
Eros, ſeruus fidelis, & frugi 194.b
errones 101.b
error mentis 182.b
error, & erratum, differunt 204.b
eruum 95.b
eſſeda 171.a
eſto 145.a
εὐχαί 90.b
εὐχαί, εὐχωλή 157.b
Eupolis 21.a
εὐσέβεια 77.a
euerriculum 75.a
exacta 166.b
examinatus 95.b
exanimis 95.b
excipere 110.b
excors 113.a
exigere ad perpendiculum 166.b
exigere ad unguem 166.b
ἐξονειρωγμός 30.b
expendere 167.b
experta uirtus παθητικῶς 195.b
explicare frontem 155.a
exponi e naui 28.b
exporrigere frontem 157.b
extinguo, unde compoſitum 163.a
extra numerum 153.a
extructa caniſtra, extructæ menſę 95.b

F

faba 94.a
facti uerſus, & facta oratio 48.b
fænum habet in cornu 23.b
fallere 101.b
Falernum uinum, auſterum 47.b.55.b
fama popularis incerta 143.b
familiæ plures unius gentis 85.b
familiæ philoſophorum 108.a
famoſas 21.a
fanatici 209.
faſcinare 138.b
faſcinatio quomodo fiat 136.b
faſciolæ 75.b
felices mortui 44.a
femoris percuſſio 156.a
feriæ conceptiuæ 126.b
feriæ Latinæ indictæ 126.b
Feronia 27.b
ferre ſecundis 44.b
Feſcenini uerſus 178.b
ficulnum auxilium 40.a
ficulnus homo 40.a
ficus lignum inutile 40.a
fide, pro fidei, & ſimil. 18.b
finis quærendi 6.b
fingere, pro docere 114.b
fluminis in morem uerba facere. 39.b
formicæ exemplo rem facere 4.b
focalia 75.b
fodere latus læuum 222.a
fœdera, cum regibus icta 164.a
fomenta curarum 116.a
foris, & forem 11.a
fors 3.b
forſit 35.b
frangere diem 138.b
frictiʒ ciceris emtor 201.b
frigidus, id eſt, moribundus 53.a
frigus, pro morte 53.a
frons caperat 55.a
frontem conſulcare 155.a
frontem ferire 155.a
frontis nubecula 154.b
frugi 96.a
fugitiui 101.b
fugitiuus 85.a
Fundi, urbs 29.a
furciferi 99.b
furioſi curatio ad agnatos pertinet 74.a
furioſus non eſt dominus rerum ſuarum, le ge XII. tab 74.a
Furius Bibaculus 86.a
Fuſius, tragœdus 67.a

G

Gallonius præco 57.a
garum 82.a
garum, ex ſcombris laudatiſſ. 104.a

gaudere,

gaudere, & bene rem gerere, ſalut. Græc. 128.b
glans, frugis nomine appell. 143.a
Glaucus Lycius 39.a
Glauci, & Diomedis permutatio 39.a
γλυκὺ ὕδωρ 140.a
gemelli 129.b
geminus, pro ſimillimo 130.a
Genialis lectus 110.a
Genius 184.a
gens 85.a
genua ſoluta 156.a
genua tangebant ſupplices 156.a
gentiles 85.a
genus 33.b
genus maſc. in fœm. mutatum 42.b
græcari 55.a
graſſari 88.b
guttus 37.a.b

H

habere 191.b
habenæ, quibus cædebantur ſerui, in ſcalis pendebant 176.a
habere quod deſit 178.b
habere, quod non deſit 178.b
hâc urget lupus, hâc canis angit 58.a
Harpyiæ 56.b
Hecate 42.a
Hector, & Achilles, inimici implacabiles 39.a
Hecuba 68.a
Hercules fortunat rem famil. 91.b
here, pro heri 102.a
Hermogenes Tigellius 8.a
hilla 81.b
hinc illæ lacrymæ 160.a
hiſtriones quot eſſe debeant ex ſententia quorund. 199.a
hoc age 154.a
hoc monumentum her. non ſeq. 41.a
homines, cum foliis comparati 192.b
hominis ætas, cum foliorum ortu comparata ab Homero 192.b
homo, animal mutabile 184.b
honoris cupiditas, in ſolis hominib. 157.a
honor, unde 36.b
Horatius Græcis nominibus uti ſolitus 179.b
hornus 95.a
hybrida 38.b

I

iambei, toti ex iambis 202.a
iambus, aptus ſermonibus, & dialogis 193.a
Ianus 66.a.109.b
Ianus medius 66.a
Idem facit occidenti, & ſimil. 209.b
idem peccat 205.b
Idibus uſuræ exigebantur 36.a
iecur anſeris 105.a
ientaculum 38.a
ignem gladio ſcrutari 76.a
ignoro 15.b
iidem olim ſapientes, qui poëtæ 207.b
ille, id eſt, aliquis, ſeu quidem 98.b
imagines cereę, laneæ, cretaceæ 42.a
imitationis pręceptum 196.a
imitatio ſtulta 150.b
imitatores ſtulti 159.a
impellere 17.b
impiorum furiæ 70.a.b
impios, & maleficos à ſuo facinore terreri 70.a.b.
importunus 89.a.122.b
impoſitus equis, ſeu in equos 126.b
imus lectus 150.b
inania 201.a.209.a
inauſpicato nihil ſuſcipiebat Pop.Ro. 110.b
in aurem 43.a
incerniculum 82.b
incogito, as 168.a
incontinentis eſt, quæ utilia ſcit eſſe, fugere, & contrà 128.a
incoquere, cum dandi caſu 104.b
increbruit aura, ſeu uentus 88.b
incutere 153.b
indictæ feriæ 126.b
in diem uiue 117.a
ineptus 17.a
inexpertum, παθητικόν 195.b
in fabulis ſatyricis ſuo quæque res nomine appellatur 201.b
inferior amicus, comes 128.b
inflare buccas 156.a
ingenuus 33.b
in morſus reficere 81.b
innuere capite 154.b

in numerum 153.a
Ino 195.a
inſanus, homo non eſt 209.b
inſtita 10.a
inſueſco 25.b
interpellare 37.b
interpres fidus 196.a
inteſtabilis 71.b
i nunc, uel i 120.a
inuertere uinaria 104.a
inuida cura 131.a
inuideo, cum patrio caſu 94.b
inuideo, pro denego 95.a
inuideor, paſſiuum 192.a
inuidia extinguitur eius interitu, cui inuidetur 162.b
inuidia miſeratione melior 64.a
inuidia, grauis contubernalis 114.b
inuidia locũ habet in fortunæ bonis 64.a
inuidia locum habet etiam in animi bonis 64.a
inuidia ob res ſecundas 63.b
inuidia, quibus in rebus locum habeat 35.a
inuidia ſæuit in præſtantes 63.b.163.a
inuita Minerua 206.b
Io 195.b
Iolaus, bis mortuus 151.b
Iphigeniam non eſſe mortuam 73.b
iracundi facile placantur 161.b
ira, cum dolore coniuncta eſt 114.b
ira furor breuis 114.b
ἰσχοφωνία 35.b
ἰσαδζχελχιδὼ 71.b
ita 96.a
Iudæi 27.a
iudices alienorum ſcriptorum qui integri, qui non 208.b
iudiciale dicendi genus, debet eſſe ſubtilius, quàm concionale 206.a
iuncta uerba, id eſt, compoſita 190.b
iunctura 190.a.b
Iunonis ſacra ferentes 14.b.15.a
iura, ab utilitate nata, non à natura 19.b
ius anceps 85.b
ius controuerſum 85.b
ius culinarium 216
ius ſtirpis & familiæ, iure generis, & gentilicatis potius eſt 85.a
iuſſit teſtator 68.b
iuſta chiragra 97.b
iuſtum, ab utilitate natum 18.b
iuſtum eſſe natura 19.b
iuſtum, & iniuſtum hominem eodem ferri 145.a
ius uarium 85.b
iuuenari 201.b
Ixion 195.b
Ixion, cur perfidus dictus 195.b
K
καιροφυλακτεῖν 45.a
Kalendæ debitoribus triſtes 18.b.36.a
καλλίπυγος 12.a
κανηφορεῖν 103.a
καρδία 66.a
καρίδες 81.b
καραδοκεῖν 45.a
καταπέρδειν 45.b
καθαίρομαι τὸ σῶμα, &c. 204.a
καθαίρω τὴν χολὴν 204.a
κερδὸς, κέαρ ἦδον 157.b
κιντικά 202.a
κοιμίζειν τὰς λύπας 113.b
κονιορτός 23.b
κτένες, piſces 80.b
κυκλικά 196.b
κυμινοπρίστης 159.a
Κῶμος 48.a
L
labra mordere 156.a
Laberius, mimorum ſcriptor 46.b
labris ridere 156.a
Lacedæmon, omnium Græcarum urbium auri, & arg. pleniſſ. 110.a
Lacedæmone, pulchrum eſſe, comam alere 128.a
lachanum 37.a
lacrymæ uel gaudio uel dolore expreſſæ 155.
lacus 23.b
læuus, & leuè 125.b
lagois 56.a
lamiæ 205.b
lapathus 80.a
Lares 85.a
Lares, in Compitis ab Auguſto poſiti 76.a
laſanum 36.b
λάθε βιώσας 147.a
latus

latus apertum, ſeu nudum 17.b
latus rectum 17.b
latus clauus 34.b
Laticlauii & anguſticlauii 34.b
Lauerna, & Lauerniones 145.b
Laurentum 81.a
lecti, & quot in ſingulis lectis diſcumberent 24.b
Leda 197.a
leges bibendi 61.a
leges figere, & refigere unde 207.b
λιπειν τάξιν 145.b
λιποτάκται 145.b
leonis, & uulpis diſſimilitudo 71.b
lethargicus 66.b
λιθάργυρος 66.b
Leucothea 195.b
lex ſatyræ, comiter & urbanè uitia reprehendere 50.a
λήκυθοι 115.b
liberaliter reſpondet 126.a
libum 130.b
libri ueterum una tantum ex parte ſcripti 161.a
Libitina, dea funerum 91.b
libitinarii 91.b
libripens 183.a
licet conſulere 167.b
ligurrio 18.a
limare 138.b
liquidi urna 5.b
Liuius Andronicus 166.a
lucrum, cur dulce 157.b
loci corrupti, emendati 3.b
loci reſtituti 20.b
loci communes 204.b
locorum naturæ diſſimiles 173.b
locum, ſeu ordinem relinquere 145.b
locus orat. de ſignis explicatus 204.a
locus reſtitutus apud M. Tull. 34.a
locus ex epiſt. Aſinii Poll. emendatus 169.b
locus Ariſtot. emendatus 35.b
locus Cicer. reſtitutus 13.b
locus, illato in eum mortuo, fit religioſus. 209.a
lolligo 25.b
Lucillius 21.b
Luculli diuitiæ 121.a
ludentis ſpeciem dare 182.a
ludere, pro eo, quod eſt, Veneri operam dare 138.b
lumina 181.a
luſtra 35.b
luſtrari 35.b
lux, pro uita 163.a
Lydorum quicquid, & ſimil. 33.a
Lynceus 12.a
Lyſippus 173.b

M

Macellum 74.b
machina quando utendum in tragœd. 199.a
macte uirtute 10.a
Mæcenatis cognomen 3.b
Mæniana 140.b
Mænius 7.2.15.b
magiſter bibendi 140.b.94.a
magus 171.b
μακαρίται 44.a
μαλακίςρακα 81.b
malignè, malignus 171.b
malus uicinus 182.b
Mammurræ 29.a
mandare honorem 34.a
mandare parteis 158.b
Manes 42.a
Manes lacte, melle, & ſanguine delectantur 41.b
mancipare 183.a
m, ante uocalem non eliſum 56.b
manum ad os apponere 156.a
manus tollere 156.a
mare è terra ſpectare 172.a
Marſya 37.b
Medea, ab Iaſone relicta 195.a
Medea ferox, ideſt, elata, animoſa 195.a
μελάνυροι 24.b
Meleager 197.a
μέλος 200.a
μελάμπυγοι 24.b
melimela 103.b
mercatores 109.a
Mercurius lucra adiuuat 90.a
Mercurius mercaturis præeſt 66.a
Mercurius primus homines expoliuit 207.a

Mercurius

Mercurius tres chordas citharæ dicitur addidiſſe 200.a
merere 151.a
metiri ſe ſuo pede 128.a
metu legum plerique ſe a maleficio abſtinent 144.b
metuere, ideſt, uitare, fugere, nolle 87.b
mille pedes in fronte, &c. 41.a
Miletus 148.a
Mileſia uellera 148.a
mille alia 37.a
mimus 151.a
mimæ amatæ 10.b
minari, ideſt, promittere 63.b
minari, pro præ ſe ferre, & promittere 128.b
Minerua omnibus artibus præeſt 206.b
Minicia, ſeu Minucia uia 151.b
minimo digito prouocare 23.a
minus afficiunt animos audita, quàm uiſa 198.b
miſerè, pro ualdè 43.a
miſſilia 71.b
mitulus 80.a
moderari 114.b
modi 200.a
modus cupiditatum, in quo poſitus 12.b
modus agri 89.b
mola 73.a
moleſtus 38.b
moliri 180.b
monimenta 41.b
moris prandium finire 83.a
mors, omnium rerum humanarum extremum 146.a
morbus regius 207.a
morbus animi 34.b
morderi 144.a
mores antiqui: homines antiqui 98.a
mortem ſibi conſciſcere, nefas 146.b
mouere ordine 34.a
μύες 80.a
μυκτηρίζειν 160.a
mullus trilibris 56.b
multum uidit 69.a
munditiES mulieris quatenus progredi debeat 13.b
mundus 58.a
mundus uictus 116.b
muræna cum ſerpente commiſcetur 104.a
muria ex thynno, aut ſcombris 82.a
murus aëneus 109.b
muſculus 80.a
mutilus 30.a

N

Nenia 110.a
nare ſine cortice 26.a
naribus uti 160.a
naſus longus 12.a
natales 185.a
natare 97.b
natura, arte potentior, & melior 131.a
naturæ conuenienter uiuere 130.b
natus, morienſq; fefellit 147.a
νανιεύεσθαι 201.b
necatus ferro intelligitur 127.b
ne, coniunctio, neque dubitans, neque interrogans 47.b.60.b.69.a
nedum 192.b
negotiatores 109.a
nemo, mentis compos, uaticinatur 87.a
nemo poëta bonus, ſine furore 203.b
ne, ornatus cauſa, adiectum 77.a.b
νεφέλη ὀφρύων 154.b
nectus alia ui, quàm ferro, intelligitur 127.b
nequam 61.b
nequities 61.b
νευρόσπαστον 100.a
niger 24.b
nigra cauda 24.b
nihil eſſe committendum, quamobrem gaudeant inimici 72.b
nihil tam incredibile, quin ſit ſperandum 188.b
nil admirari, ſapientis eſt 119.a
Nil intra eſt oleam, nil extra eſt, &c. 164.b.
nil ſine labore 45.a
nil tanti eſt 204.a
nitor domus 85.a
nitor corporis 85.a
nomen 85.b
nomen, pro aduerbio 79.b
nomenclatores cur adhibebantur 121.b
nomen, pro eo, quod nobis debetur; & pro eo, quod aliis debemus 9.b
nomina, à Græcis deflexa 192.a

nomina

nomina dominantia 201.a
nomina Latina, ad exemplum Græcorum nouata 192.a
nomina quo modo rebus impoſita 19.a
nomina rerum notę 78.b
nominibus præſentibus utendum 192.b
Non cuiuis homini. cont. adire Corinthum 148.a
non eſſe permittendum poëtis, ut dicant quidquid libet 186.b
non eſt,ut 133.b
non uereor,ne 20.a
nota Opimiana 117.b
Νότες τήτει 102.a
noui 34.a
nox, & tenebræ, pro morte 163.a
nubecula frontis 154.b
nullo numero 113.b
numerabilis 200.a
numeroſum 200.a
numerus ad metrum refertur 153.a
Numicia uia 151.b
nuncupata pecunia 167.b

O

oculi,cur fideles dicantur 198.b
ὀβελίζειν 209.a
oblimare 11.a
obliuio nominum 122.a
obſcenus 29.b.30.a
obſtipus 88.b
occatio 183.a
occo, as 183.a
Octauius poëta 49.a
octuſſis 71.a
oculi arguti 155.a
oculi cur incerti ab Horatio dicãtur 170.b
oculi defixi 155.a
oculi, pudoris ſedes 155.a
oculorum ardor 155.a
oculorum nictus 155.a
ὀδεῖνα 98.b
odium 38.b
Οἰμώζειν 49.b
oleum addere camino 78.a
olim 36.b.85.b
Olympicum certamen,Græcis glorioſius, quàm Romanis triumphus 109.b
omaſum 141.b
omaſum agninum 141.b
omaſum bubulum 86.a
omnibus lippis,& tonſor notum 38.b
ὄναρ, aut κατ' ὄναρ 89.b
onuſtus faſcibus 36.b
operæ pretium 10.a
operari 113.b
ὀφρυόεντες 154.a
ὀφρύων νέφος 154.a
opiſtographa 16.a
oppedere 45.b
oppidorum captorum ſimulacra portabantur in triumphis 171.a
oppidum unde dictum 19.a
ὀψιμαθεῖς 47.b
optata 90.b
optat ephipp. bos piger, optat ar. cab. 139.a
opulenti qui 142.a
Orcus, ab antiquis Vrgus 184.a
ordinarius ſeruus 99.b
ordinis deſertores 145.b
ordinis uirtus 189.b
Oreſtes 195.b
Oreſtes puer ereptus, & ſeruatus 70.a
ὀργᾶν,pro ἐπιθυμεῖν 98.b
Oſci, ore impuro 29.b
oſcularios ſeu manus 156.a.b
os ferreum,durum 155.a
os perfricare 155.a
ὀστρακόδερμα 80.a
oſtrea 56.a
oua longa 79.b
ὠδίν 100.b
ὠδίνειν ὄρος 196.b

P

pæti 17.a
Pacuuius 166.a
palla 12.b
palliata, an pallio dictæ 166.a
Palæmon 165.b
pallor ſubitus & non naturalis 155.b
palmetum 184.a
παραβλέπειν 15.b
par gladiatorum 39.a.b
parochi 29.b
parochiæ publicæ 204.a
pars uirilis 196.b

Par-

Parthi mendaces, cur dicti 168.a
Parthis mendacior 168.a
Parthi ſigna Craſſis adempta ad Auguſtum ultrò remiſerunt 87.a.174.b
parietes cerati 62.b
parochus 104.a
parturiebat mons 196.b
parturient montes 196.b
paſſer, piſcis 103.b
paſtilli 10.a
patera 37.b
pauo 56.a
pauperare 86.a
paupertas audax 178.b
paupertas animos exſuſcitat, & arteis elicit 178.b
paupertas multa flagitioſa docet 178.b
paupertas non eſt uitium 68.b
pauperiem fugiendam 109.a
Pauſias 100.b
peccata utrum ſint paria necne 20.a
pectines, piſces 80.b
pectoris percuſſio 156.a
pecuniæ ſtudium nimium eſſe fugiendum 182.b
pedeſtris muſa 91.b
pedibus terram percutere 156.b
pedis ſupplicio 156.b
πελλώ 121.a
Peleus 193.b
pelliculam curare 86.a
peloris 80.a
pennas maiores nido extendere 161.b
Penates 85.a.128.a
Penelopæ pudicitia 87.b
Pentheus, a matre, & ceteris mulieribus Theb. dilaceratus 77.a
percello 59.b
perductores 87.b
per ignes 109.a
peripatetici, unde dicti 178.a
περιπλόμενος ἐνιαυτός 59.b
periurare 70.a
perſonæ comicæ quales 169.b
perſona una in choro loquebatur 199.b
perſonæ quot debeant uno tempore in ſcenam produci 199.a
perſonæ ſatyricæ fabulæ 201.b
perſonæ tragicæ quales 169.b
peruideo 15.b
petorrita 36.b
petorritum 171.a
pexæ ueſtes 112.a
Phæax 140.b
Pheraulus 127.b
Philippi urbs 178.a
φιλημήτηρ 67.a
philoſophi barbam paſcebant 66.b
phreniticus 66.b
φθονῶ 192.a
φθονοῦμαι 192.a
φθονῶ σοι τῆς εὐτυχίας 94.b
pictura adumbrata 206.a
picturæ adumbratæ ſimile concion. dic. genus 206.a
pilentum 171.a
Piſones à Pompilio Numa 203.b
Placidianus, aut Pacidianus 100.b
planus 149.a
plauſor, ſpectator plauſu fauens 197.b
plauſu excipiebantur homines apud popul. gratioſi 5.b
Plautus reprehenditur ab Horat. 202.b
plorare 49.b.87.b
plumbeus 91.b
plus interdum ualet riſus, quàm ſeueritas 47.a
plus uidit 69.a
poëma, quale debeat eſſe 186.b
poëma debet eſſe unum, & ſimplex 187.b
pœna deprehenſorum in adult. 10.a
pœnitet 36.b
poëſis, imitatio 204.b
poëta aut excellere debet, aut poëtæ nomen non poteſt ei conuenire 206.a.b
poëtæ, & muſici à feritate ad humanitatem homines traduxerunt 207.a
poëtæ muſas inuocant, de rebus magnis acturi 29.b
poëta natura ualet 13.b.172.b
poëta ſequi debet probabilia, etiam ſi fieri non poſsint, &c. 205.a
poëtas non eſſe laceſſendos 52.a
poëtis non eſt permittendum, ut dicant quicquid libet 186.b
poetæ pictoribus ſimiles 205.b
Pollux, & Helena, ex ouo excluſi 197.a
Polemo 75.b

Polydorus,Priami fil. à Polymneſt. interf. 68.a
Pompilij Piſones 203.b
Pontina palus 192.b
popinones 98.b
porcum immolabant infanti 71.a
porrecta loca, ſeu ſpatia 125.b
porrectus 95.a
porrigo 69.b
porticus Chryſippi 67.b
portus Iulius 192.b
poſticum 119.a
præbere aquam, ſalem, &c. 23.a
præcanus 161.b
præcipere 54.a
præciſa orationi ubi locus ſit 89.b
præconis munus 126.a
præficæ mulieres 208.b
prænomen 85.b
præpoſitio in uerbis compoſitis non repetebatur apud uet. 151.a
præſecare ungueis 203.b
præſegmina unguium 203.b
præſens hortatur 110.a
præſens in tempus 189.b
præſidium deijcere 177.b
præſidium, pro loco, ubi ſunt milites præſid. 177.b
præſtantibus inuidetur 163.a
præſtinguere, non præſtringere, aut perſtringere oculos 163.a
prætextæ 203.b
prætexta 29.a
Prætoris erat, furioſis curatores dare. 111.a
præuertor 16.b
prandia Ro. 38.a
preces cum conditione concipiebantur 90.b
Priapus 40.b
Priapus duobus telis fures terrebat 41.a
primarum partium, & ſecund. 151.a
primi homines diſperſi, ui eloquentiæ, & prudentia paucorũ congregati, &c. 19.a
principium, dimidium totius 114.a
prìuum 85.a
priuus 101.a
procax 94.a
proci Penelopæ 113.b
procorum parſimonia, & largitio 88.a
procorum prandia, & cœnæ, &c. 88.a
prodigus donat, quæ contemnit 124.a
prodoceo 109.b
proprium, quid 183.b
propugnat nugis 151.b
Proſerpina, mortis & uitæ arbitra 89.b
Proteus 68.a.111.a
protinus, ſeu protenus 153.b
pro uirili parte 199.b
prouiſo 126.a
prouiſum frumentum 157.b
ψευδόθυρον 119.a
ptiſana 70.b
πτισάνη 70.b
priſanarium 70.b
publicani 110.a
publica materies 196.a
publico opponitur priuatum 196.a
publicum & commune differunt 196.a
publicum quid 196.a
pudicus 144.a
pudor, in oculis 155.a
pudor, uitioſus 143.b
pueri cur maxime faſcinentur 138.b
pueri, alliciendi ad diſciplinas 4.b
pugil. 66.b
pugnare pugnam 143.b
pumice libros expolire ſolebant etiam ueteres 160.b.161.a
pungi 144.b
pupus, & pupillus 74.a
puræ uiæ, puri campi 180.a
purgare, cum patrio caſu 66.a
purgare bilem 204.a
purgor corpus bilis ſeu bile 204.a
πύργος 97.b
puteal 92.b
pyrgus 97.b
Pythia 208.a

Q

Qvae tua uirtus, & ſimil. 45.a
quandoque, pro quandocunque 206.a
quod ualde opratur, ſomniari 89.a
quadrans, merces balneatoris 21.a
quadrare 120.b
quam quis artem didicit, &c. 139.a
quatinus 18.a
quatinus, id eſt, quoniam 81.b
quattuor alienationum genera 183.b

quattuor animi perturbationes, quæ cet. continent. 120.a
quid enim? 4.a
quid faciendum, ut ſomnia noſtra ſint munda, & tranquilla 31.a
quid multa? 36.a
quid quæris? 130.a
Quinquatrus 184.b
Quirinalis 180.a
quod, id eſt, propter quod 128.a
quo ſitu fuerint ueteres inter cœnandum 80.b
quot actus in fabula fuerint 198.b
quot accumberent in ſingulis lectis 80.b

R

Rabies, id eſt, ingens iracundia 78.a
recitator moleſtus cum hirudine comparatur 210.a
recoctus 87.a
recto talo 170.a
reddere dictata 151.a
reddere 105.a
reddere uoces 197.b
redemtor 180.a
referre acceptũ uel perſonæ, uel rei 173.b
Reges multa peccare, ob ſpeciem gloriæ inanem 72.a
regnare qui dicendi ſint 130.b
repotia 57.b
repræſentare 158.b
repulſa 109.a
res aduerſæ miſericordiam commouent. 65.b
res diuinæ 37.a
reſcribere 68.b
reſpondere ius 167.b
reſponſare 79.b
res ſecundæ inuidiam conflant 63.b
rex amicus potentior 148.b
rex, qui alit amicos inferiores 147.b
Rhamnes 205.b
ringi 182.a
rodere 153.b
Roſcius, Comœdus 166.b
rotundare 120.b
rudе donabantur gladiat. 107.a
Rubi 31.b
rus, tranſlate poſitum 169.a

S

Sabbata triceſima 45.b
ſaccus lineus 81.b
ſacra uia 50.a
ſacrificia Iudæorum, ſine igni 31.b
Salij 167.a
ſagæ mulieres 185.a
Saliare carmen 167.a
ſalutare hoẽs nominatim, quo ualeat 122.a
Sampites, gladiatores 181.a
ſanus 111.b
ſanus, ad corpus relatum 123.a
ſapiens cui palatus ſapit 81.a
ſapiens, & bonus 116.b
Saturnalia 62.b.97.a
Saturno regnante, non erant ſerui 97.b
ſatyræ, cur epiſtolis præpoſitæ 2.b
Satyricæ fabulæ 201.a
ſatyras Græci non ſcripſerunt 3.b
ſcarus 56.a
ſcalpere 66.a
ſcelus 74.a
ſchola Stoica 62.a
ſcorta, nominibus ingenuarum non appellabantur 118.b
ſcribere 68.a
ſcriptis magis, quàm ſignis, aut imaginibus, exprimuntur homines 174.a
ſcruta 126.a
ſcurra 149.b
Scylla 196.b
ſecundi heredes 86.b
ſecundo Balatrone 105.a
ſecundo rumore, ſecunda fama 130.b
ſecundum naturam uiuere 130.b
ſedulus 30.b
ſeipſum, & ſua, inſpicere oportet 4.a
σελλισϑλιϖϑοι 209.a
ſelecti iudices 26.a
σημεῖα 78.b
ſeminis eruptio nocturna 30.b.31.a
ſenes, uitæ cupidiſſimi 198.a
ſeneſcit, ſenium 127.b
ſenium, pro odio, aut moleſtia 152.b
ſepulcra, alia familiaria, alia hereditaria 41.a
ſerui morboſi, aut uitioſi, uenditi ab eo, qui non pronunciarit uitium, aut morbum, redhibentur 176.b

ſeſtertium 127.a
ſeſtertium a ſeſtertio nummo differt 126.b
ſeſtertius nummus 126.b
ſeſtertius, quomodo notabatur 126.b
ſibilus & ſibilare 5.b
ſibilis excipiebantur potẽtes inuidioſi 5.b
ſicua, ſeu ſicyia, ideſt, cucurbita 179.a
ſigna, uocabula rerum 78.b
σικύα 179.b
ſi male dixeris, peius audies 77.a
σκιαγραφία 206.a
ſimplex 17.a
ſimulare cupreſſum 186.b
ſine puluere 109.b
ſine riuali amare 209.a
ſingultim loqui 35.b
ſi, pro an 116.a
ſi, pro cum 124.a
Sirenes 94.a.112.b
Sirenum cantibus quid ſignificetur 64.b
Sirenum cantus ad eorum, qui nauigarent, ingenium accommodatos fuiſſe 65.b
ſiſer 102.b
Siſyphus 66.a
ſocij Vlyſſis, intemperantes, & uoluptarii 122.b
ſol niger 45.b
ſoles candidi 46.a
ſolenne 111.a
ſomnia ſibi fingere 89.b
ſomnia, quonam potiſſimum tempore uera 47.b
ſomnus, à labore, & cibo, dulciſſimus 50.b
ſordidus uictus 57.b
σωρίτης 165.b
ſors 3.b.35.b
ſpeciem præbere 149.b
ſpecies 121.b
ſpecies aliæ à ueris 73.b
σφαῖραν ποιεῖν τ̃ ὑδίαν 8.b
ſpirat tragicum 166.b
ſpondere, onus graue 92.a
ſquillæ 81.b
ſtatua ænea 71.b
ſtatuas qui primi conflarint 66.a
ſtat fabula 170.a
Stertinius 66.b
ſtillare, cum accuſ. caſu 208.b
ſtylum uertere 49.a
ſtinguo, ſimplex 163.a
ſtirps 85.a
Stoici ſapientem à rep. non arcent 108.a
ſtola 12.b
ſtola & pala matron. ueſtitus 10.a
ſtringere arborum comas, ſeu frondes 238.a
ϛρομβάδη 81.b
ſtupet ære 23.a
ſuadela 121.a
ſuadela, & neceſſitas, magni dii 121.a
ſublatis manibus 89.a
ſublatum ſupercilium 154.b
ſubtilis 110.b
ſubſtringere aurem 89.a
ſuccus lolliginis 25.b
ſudor, ſine corporis fatigatione 155.b
ſumptus faciendi copiis æquales 7.b
συνάγειν τὰς ὀφρῦς 154.b
συγχρέσιος, riſus 180.b
συνοφρύς 154.b
συνοφρῦν ὄμματα 154.b
συνωφρυωμένον πρόσωπον 154.a
ſuo uitio, aut rerum laborare 11.b
ſuper 103.b
ſuperat, pro ſupereſt 60. a
ſupercilium remiſſum 154.b
ſupercilii nubes 154.b
ſupercilio innuimus, & annuimus 154. b
ſuperſtitio 77.a
ſuperuacuis beati ſunt homines 121.b
ſupremum, ultimum 117.a.b
ſurdo uerba facere 171.a.b
Surrentina uina 81.b
ſuſtinere negotium, onus, &c. 162.a
ſuus cuiq; naſcẽti Genius agnoſcitur 184.b
ſymphonia 206.b
ſineræſis duarum uocalium 39.b

T

tabulæ ceratæ 87.a
Tachas, Rex Aegyptiorum 196.b
Tantali pœna 5.b
Tantalus 5 b
Tantalus, cur ſupplicio affectus 6.a
tanti eſt 204.a
Tarentum imbelle 125.a
taurus, ab omnibus urbibus Italiæ communiter immolabatur feriis Latinis 126.b

tela, a Mario excogitata 51.a
τιλλίση 80.a
tempeſtas 31.b
tempora quærere, & ſimil. 45.a
tentare gratiam fortunarum 208.a
tenui apparatu contenti ſunt labore exerciti, & exercitati 55.a
tenui filo 172.b
tentari morbo 6.b
tentigo 13.a
ter die cibum capiebant heroës in caſtris 38.a
tertius actus 198.b
teſtamentum per æs, & libram 183.a
Theodoſus æs conſl. 66.a
Θεοῖς ἐχθρός 69.b
Theon, maledicus 153.b
Theſpis, tragœdiæ inuentor, ut quidam uolunt 202.b
Thrax 93.a
Thrax, ideſt, gladiator 152.a
thunnus 86.a
Tibiæ ad chori cantum adiuuandum adhibebantur 200.a
Timotheus 200.b
Tireſias nunquam cuiquam mentitus 84.a
togatæ, à toga dictæ 166.a
togatæ tabernariæ 203.a
tollere pro ſumere 22.b.48.b
tollere 86.b.149.a
tollere rheda 93.a
totale 118.b
tradere, id eſt, commendare 129.a
tragœdiarum argumenta 169.b
tragœdia, unde dicta 200.b
trahere pedibus 156.b
tranquillare 157.b
tranſlationes duæ, quæ mutuo non reſpondent 109.a
tremor corporis 156.b
tria in uerbo ſimplici, quibus orator ornat orationem 190.b
tria, quibus efficimur meliores 26.b
trimetri Attii, & Ennii, nobiles dicti ab Horatio 202.a
τριγαχία 93.b
Triquetta Sardia dicta 93.b
trochus 206.b
trulla 70.b
tumidum cor 70.a
tunica palmata 34.b
tunicatus populus 126.a
τυφλὸς ὁδηγός 147.a
turbo 100.a
turgere 98.b
tutor datur pupillis 74.a
Tyndaridę 7.a
tyrannorum uoluptates 59.b
Tyrrheni, ſeu Etruſci, unde orti 32.b
Tyrtæus 207.b

V

uadari 44.b
uades 4.a.44.b
ualeat, uerbum contemnentis 70.b
ualere 95.a
uana rerum, & ſimilia 56.b
uaporo, & uapor 142.b
uappa 7.b
uarium marmor 82.b
uecors 87.b
uegrandis 13.b
Velabrum 74.b
uenaticus 114.b
uenditor mancipii uitia pronunciare debet 76.b
uenerari, pro precari 61.a.90.b
uetus comœdia tragœdia poſterior 203.a
uentoſus 160.a
uentre nihil impudentius 102.a
uepallidus 13.b
uerba iuncta 190.b
uerborum ſua eſt ætas 192.b
uereor, ut, uereor, ne, &c. 20.a
uernaliter 95.b
uerſus malè nati 172.b
uertere cados 104.a
uertumnis iniquis natus 97.b
Vertumnus 160.b
Vertumnis iratis nati 160.b
uerum, ideſt, æquum, &c. 77.b
ueſperna 38.a
ueſtes ſtragulæ textiles, & purpureæ 83.a
ueſtitus ſenatorius 34.b
ueteres non cenabant purpurati 83.a
ueteres Rom. non ſediſſe inter cœnandum ſed accubuiſſe 80.b
ueternus 128.b
uia, deſcendi breuiſſima 83.b

uici Romæ quadraginta 131.a
uicus 131.a
uicus Tuſcus 74.b
uini Falerni genus unum dulce 80.a
uindex 199.a
uindicta 99.b
uineta ſua cędere 172.a
uino torquentur homines 152.b
uinum, aqua marina infuſa, ſuauius effici. 103.a
uinum aqua marina non perfuſ. 103.a
uinum etiam prudentem ad multas res ineptas perpellit 118.b
uinum Falernum, auſterum 79.b
uinum lene ingeniorum tormētum 209.a
uinum uetus 164.b
uiri boni libertas, & animi magnitudo 146.a
uirtus uerba 120.b
uirtus doctrina ne, an natura, &c. 156.b
uitalis 51.b
uitioſi homines ſecū eſſe non poſſunt 101.a
uiue, ut hodie moriturus 117.a
ulux 81.a
Vlyſſes patriam immortalitati prætulit 84.b
umbræ 103.b.118.b
unde 33.b
ungebantur palæſtritæ 154.b
unguere, & ungui 184.a
unus multorum, ſeu è multis 45.b
uocabula, ſunt indicia rerum 191.a
uotiua tabula 51.a
uox acuta quorum 42.b
uox hortantium ad rem faciendam 5.b
ὕπαρ 89.b
urbanorum, mos alterius conſilium prius laudare, quàm aliud ſuadere 446.a.172.a
urna diuina, & ſortes 44.a
uſu capere 183.a
uſus bonorum partium ab Hor.commend. 184.b
uſus diuitiarum 69.a
uti amicis 146.b
utroq; pollice 153.b
uulpes laqueo bis non capitur 99.b

Z

Zeno Citiæus 67.a
Zethus paſtor & agreſtis 152.b
zonam perdere 178.b
ζώννυσθαι 191.a

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
AA BB CC DD EE.

Omnes ſunt quaterniones, præter ✠ & E E, qui ſunt duerniones.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

AL DVS

Cav. G. DI GIACOMO
Restauro del Libro Antico e Legatoria
Piazza dello Spirito Santo, 11 - Tel. 21.944
PESCARA